

ҚУРЪОНИ КАРИМ

Ўзбекча изоҳли таржима

Таржима ва изоҳлар муаллифи Алоуддин Мансур

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм.
Ассалому алайкум, азиз ўқувчи!

Аввалан барча оламларни Қуръон нури билан мунаввар қилган Улуғ Парвардигоримиз Аллоҳ таъолога беадад ҳамду саноларимиз бўлсин, ҳамда Ул Зотнинг севикли бандаси ва сўнгги пайғамбари бўлмиш Муҳаммад Мустафога дуо ва саловатларимиз бўлсин. Мана, бир минг тўрт юз йилдан ортиқроқ вақтдан буён бир буюк китоб – Жаноби Ҳақнинг Ўз Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломга, ул киши орқали барча инсониятга юборган Муқаддас Каломи – Қуръони Карим бутун оламини ўзининг илоҳий нури билан ёритиб келмоқда.

Аллоҳ таъоло бутун оламини яратиб, сўнгра у оламга халифа бўлсин, бошқарсин деб ҳазрати Одам алайҳиссаломни дунёга келтирганидан сўнг унга ва унинг авлодларига Ер юзида ҳақиқий инсонлар бўлиб яшаб ўтишлари учун Илоҳий қўлланма қилиб ўзининг кўрсатмаларини – Китобларини жўнатиб турди. Ана ўша илоҳий китобларнинг энг сўнггиси ва то қиёматгача йўқолмай-бузилмай сақланиб турадигани Муқаддас Қуръондир. Бу буюк китобнинг одамзот ҳаётидаги ўрни – мартабасини инсон баданидаги руҳга қиёсласак хато қилмаган бўламиз. Зотан, инсоннинг бошқа жонзотлардан фарқи, бошқача айтганда, инсонни ҳайвондан ажратиб турадиган нарса унинг ўз ихтиёри билан танлаб олган дини, иймони бўлса, Яратган наздида энг мақбул ягона дин – Исломдир ва Диннинг асоси – манбайи Қуръони Каримдир.

Қуръон биз мусулмонлар учун Муқаддас Китоб – илоҳий дастурул-амал бўлиш билан бирга, ўхшаши йўқ, тенгсиз бир илоҳий мўжиза – сўз ҳамдирки, ёлғиз мусулмонларгина эмас, балки бошқа динларнинг вакиллари ҳам Унга ўзгача ҳурмат ва эътибор билан қарайдилар. Бу буюк китобнинг гоҳо зоҳирда содда кўринган оятлари ва калималари остидаги ўта теран маъно-мазмуни, бир оятнинг ўзида тириклик дунёси Охират билан, Ер ҳаёти осмонлар билан ёнма-ён келиши, шунингдек, Қуръон тили – мазмунини англай билмаган ва хатто Қуръонни илоҳий калом деб эътиқод қилмаган одам ҳам унинг ўта таъсирли оятларини эшитган пайтда, беихтиёр бир роҳат ва ором билан унга қулоқ тутиб қолиши, бутун вужудди билан берилиб тинглаши – буларнинг барчаси ушбу улуғ китоб оддий инсоннинг эмас, балки барча инсонларни ва бутун оламларни яратувчиси, ҳамда тарбия қилувчиси бўлмиш буюк Аллоҳнинг илоҳий сўзи эканлигига очиқ-равшан далолатдир. Мана, ўн тўрт аср бўлибдики, бу китоб мўмин-мусулмонлар учун илоҳий дастурул-амал бўлиш билан бирга бутун инсониятни ўзига тортиб, лол қолдириб келмоқда.

Қуръони Карим Аллоҳ таъоло ҳузурида пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломга нозил бўла бошлаган замонлардаёқ бу ҳайрат ва Қуръонни чин илоҳий калом эканини тан олиш бошланган. Маълумки, у замон араб адабиёти ўта ривожланган давр эди. Аҳли қалам адиблар ўртасида давомли равишда турли танлов-мусобақалар ўтказилиб турилар ва бундай танловларда ғолиб чиққан асарлар Каъба деворига илиб қўйилар эди. Араблар бу нодир асарларни ўқиб, уларнинг ижодкорларини олқишлашар эди. Ана ўша мусобақалардан бири ўтказилаётган вақтда, пайғамбаримизнинг саҳобаларидан бири у ғолиб келган асарлар қаторига Қуръондаги энг ихчам сура бўлмиш «Кавсар» сурасини ҳам қўйганида, ушбу сурани ўқиб кўрган энг таниқли ва тажрибали шоирлар ҳам бир овоздан: «Бу сўз инсоннинг сўзи эмас»,- деб лол қолишган эди. Мана шу биргина тарихий воқеанинг ўзи ҳам Қуръони Карим Аллоҳ таъолонинг сўзи эканига равшан далил, пайғамбаримиз саллолоху алайҳи ва саллам замондошлари тарафидан очиқ эътироф бўлса, энди то қиёмат бирон сўзи бузилмайдиган ва ўзгармайдиган

илоҳий калом бўлмиш Қуръоннинг ўзиданг олдин Аллоҳ таъоло томонидан муваққат фойдаланиш учун туширилган бошқа китоблардан фарқи янада равшандир. Чунки Қуръондан илгари нозил қилинган Таврот, Инжил каби китоблардан биронтасининг ҳам асл нусхаси қолмаган, балки уларни фақат турли тиллардаги таржималаридан ўқилиши маълум бир ҳақиқатдир. Айни пайтда Қуръони Карим дунёнинг кўп тилларига таржима қилинган бўлса-да, унинг асл нусхаси Аллоҳ таъоло қандай нозил қилган бўлса ўша ҳолда – бир ҳарфи ҳам заҳаланмаган ҳолда қўлларимизда турибди! Хўш, бунга нима сабаб бўлган экан? Биз бу саволларимизга Қуръоннинг ўзидан жавоб топамиз:

Аллоҳ таъоло «Ҳижр» сурасининг 9-оятда шундай марҳамат қилади: «Албатта, бу эслатмани (яъни Қуръонни) биз ўзимиз нозил қилдик ва шубҳасиз, ўзимиз уни сақлагувчимиз».

Изоҳ: Бу ояти карима асрлар оша Қуръоннинг илоҳий китоб эканини қайта-қайта исботлаб келмақда. Узоқ ўтмишни кўйиб турайлик. Мана шу бизнинг асримизнинг ўзида бу азиз китобни йўқ қилишга қанчадан-қанча хуружлар бўлмади. Уни ўтда ёқдилар, дарёларга оқиздилар, қабрларга кўмдилар. Бугина эмас! Яна Қуръонни ёд олган, ёки ҳаётини шу китобга амал қилиб ўтказмоқни истаган миллионлаб улуғ зотларни қириб-йўқотиб юбордилар. Кейин-чи? Кейин бошқа миллионлар қўлларида, тилларида ва дилларида бирон ҳарфи ҳам заҳаланмаган шу азиз китоб билан пайдо бўлдилар! «Шубҳасиз, ўзимиз уни сақлагувчимиз»,- деган илоҳий сўзлар ўз тасдиғини топди. Қуръон Аллоҳ таъоло томонидан инсоният оламига туширилган илоҳий китобларнинг сўнггисидир. Бинобарин, мана шу оятда уни то қиёматгача йўқотмай, бузмай сақлашни ҳақ таъоло ўз зиммасига олгандир. Шу боис, бошқа – илгариги умматларга нозил қилинган илоҳий китобларга ўзгартиришлар киритилиб, бузилган ҳолда (масалан: Инжилнинг 70дан ортиқ таржималари бор, лекин асл нусхаси ҳеч қаерда мавжуд эмас) Қуръон, мана, ўн тўрт асрдан буён пайғамбар алайҳиссаломга қандай нозил қилинган бўлса, (йўқ қилишга уринишлар, бало офатлардан асралиб) худди ўшандай сақланиб қолмоқда.

Мен Қуръони Карим мазмунини англай бошлаганимдан буён дилимда ушбу муқаддас калом маъноларини ўз тилимизга таржима қилиш ва уни ҳақ сўзга ташна бўлган элимизга етказиш фикри пайдо бўлган эди. Зеро, Аллоҳ таъолонинг сўзи бўлмиш Қуръони Карим ул Зот тарафидан фақат араб миллатига эмас, балки инсоният оламидаги барча элат ва миллатларга туширилган ҳидоят – тўғри йўлдир. Бинобарин Қуръон маъноларини араб миллатидан бошқа қавмлар орасидаги мусулмонлар ҳам англашлари ва унинг кўрсатмаларига амал қилишлари лозимдир. Бунинг учун эса Қуръон тили бўлган араб тилини ўзга тилда сўзлашувчи халқларга ўргатишдан кўра, Қуръон маъноларини ўша халқларнинг тилларига таржима қилиш тўғрироқ ва осонроқ бўлади. Шу сабабдан бўлса керак, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом замони саодатларидан бошлаб Қуръони Карим маънолари турли тилларга ўгирила бошлаган. Масалан, «Ал-Мабусут» китобида улуғ саҳобий Салмони Форсий (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) «Фотиха» сурасининг маъноларини форс тилига ўгириб, форс мамлакатига юборгани ва бундан хабардор бўлган ҳазрати пайғамбар алайҳиссалом бу ишга ижозат берганлари зикр қилинади.

Ер юзидаги мусулмонларнинг асоси – кўпчилигини ташкил этувчи аҳли сунна ва жамоат (суннийлар) оқимидаги тўрт мазҳабнинг энг улуғи бўлмиш Ҳанафийя мазҳабининг асосчиси Абу Ҳанифа Имоми Аъзам (Аллоҳ у зотни раҳмат қилсин) шундай дейдилар: «Араб тилини яхши ўзлаштира олмайдиган киши намозда Қуръон маъноларини ўзи билган форс ёки бошқа тилларда ўқиши мумкин. Чунки Аллоҳ таъоло «Шуъаро» сурасининг 196-оятда шундай марҳамат қилади:

«Албатта, у (Қуръоннинг зикри) аввал ўтганларнинг китобларида ҳам бордир».

Маълумки, ўтган пайғамбарларга юборилган китоблар араб тилида эмас эди». («Ҳидоят» китоби, 83-84 бетлар).

Юқорида зикр қилинган далиллардан маълум бўлганиек, Қуръони Карим маъноларини арабчадан бошқа тилларга таржима қилиш ва ўзга халқларни ҳам Аллоҳ таъоло сўзининг мазмунидан баҳраманд қилиш шариати исломия тарафидан юборилган ишлардан ҳисобланади.

Шу боис мен Қуръони Карим маъноларини элимизга етказиш ниятида уни яхшироқ ўрганиш учун араб тилидаги юзланган тафсир китобларини ўқиб чиқдим ва бу меҳнатлар натижасида Аллоҳ таъолонинг фазлу марҳамати билан камина Марказий Осиё мусулмонлар диний идораси ва Ўзбекистон ёзувчилар уюшмасининг ташаббуси билан Тошкент шаҳрида Марказий Осиёдаги энг йирик исломшунос олимлар иштирокида «Қуръони Карим маъноларини ўзбек тилига таржима қилиш» мавзуида ўтказилган ўзига хос мусобақада ғолиб бўлдим ва Аллоҳ таъолонинг нияти билан менга 1990-91 йиллари тарихимизда илк марта Қуръон маъноларини аслиятдан – арабчадан замонавий ўзбек тилига таржима қилиш ва унга изоҳлар ёзишдек улуғ бахт насиб этди. Ўшанда мен 23 ой мобайнида бу хайрли ишни ниҳоясига етказдим ва ушбу таржима 1992-93 йилларда Тошкент шаҳрида, аввало «Шарқ Юлдузи» ойномасида, сўнгра «Чўлпон» ва «Ғофур Ғулом» нашриётларида қайта-қайта қарийб бир миллион нусхада босилиб, элимизнинг дуо ва олиқшларига сабаб бўлди. 1995 йилда эса Туркменистон уламолари ушбу таржимамизни ўқиб-ўрганиб чиқишгач, уни Қуръони Карим таржималари ичида энг мукаммали, деган қарорга келишиб, ўзбек тилидан туркманчага таржима қилдилар ва ўн минг нусхада чоп этдилар. Сўнгра Аллоҳ таъолонинг марҳамати билан бу анъана яна давом этди. Замонавий ўзбек тилида биринчи марта чоп этилган ушбу таржимага яна бошқа туркий элларнинг вакиллари ҳам рағбат кўрсата бошладилар. Аллоҳнинг каломини англашга, тушинишга бўлган бундай оммавий қизиқишни имкон борича қаноатлантиришга ва Қуръон маъноларини мумкин қадар кўпроқ тилга таржима қилишдек ўта савобли юмуш йўлида бор имкониятларимизни ишга солиш ниятида биз Қуръони Каримни чин ихлос билан севгувчи дўстларимиз Алишер Аҳмаднинг ташаббуси ва моддий кўмаги билан 2000 йилда Қорасув шаҳрида «Қуръони Каримни ўргани илмий маркази»ни барпо қилдик. Ушбу илмий даргоҳда аввало биз «Қуръони Каримнинг ўзбекча изоҳли таржимаси»ни ҳозирда Ўзбекистонда жорий этилган лотин алифбосида тайёрладик ва у 2001 йилда Бишкек шаҳрида чоп этилди. Сўнгра «Қуръони Каримнинг изоҳли таржимаси» қозғистонлик олимлар томонидан ўзбек тилидан қозоқчага ўгирилди ва 2001 йилда Бишкек шаҳрида нашр қилинди. Шунингдек уйғур адиблар томонидан ўзбекчадан уйғур тилига таржима қилинган «Қуръони Каримнинг изоҳли таржимаси» ўз ниҳоясига етди ва нашрга тайёрланмоқда. Яна мен Алишер Аҳмад билан ҳамкорликда Қуръони Каримнинг маъноларини аслиятдан – араб тилидан рус тилига таржима қилишдек шарафли бир вазифани адо қилиш бахтига ҳам муяссар бўлдимки, бу таржима ҳам яқин кунларда ўқувчилар кўлига етиб қолса ажаб эмас. Шунингдек, Жаноби Ҳақ мени 1999-2000 йиллар мобайнида ўз каломининг маъноларини арабчадан қадимий туркий тиллардан бири бўлган қирғиз тилига таржима қилиш шарафига муваффақ қилди ва бу таржима Бишкек ва Техрон (Эрон) шаҳарларида ўн беш мингдан ортиқ нусхада чоп этилди.

Марҳаматли ўқувчи! Ҳозирда камина Аллоҳ таъолодан тавфиқ ва мадад тилаб, улуғ бир ишга – ўтган муфассирлар изидан бориб, каломуллоҳни имкон қадар кенгрок тафсир қилишдек чўнг бир юмушни адо қилишга киришдимки, кўлимиздаги ушбу китобда сиз азизларнинг дуоларингиз умиди билан ўша, иншаоллоҳ ёзилажак тафсирдан бир намуна – «Фотиҳа» сурасининг тафсири – хамир учидан патир қабилида эътиборингизга тақдим этилаётир. Энди қайта нашр қилинаётган ушбу «Қуръони Каримнинг изоҳли таржимаси»га келсак. Бу нашрга Қуръонга ташна бўлган

халқимизнинг қайта-қайта қилган талаб ва илтимослари сабаб бўлди. Мен ушбу нашрда аввал чоп этилган нусхаларда ўтиб кетган ҳарфий ҳолатларни тузатиш билан бирга орадан ўтган ўн йил мобайнида тўпланган тажриба асосида ҳар бир оят таржимасини изчил қайта кўриб, ўнглаб, керакли жойларда қавс ичида ва алоҳида изоҳлар билан тўлдириб чиқдим. Икки нашр ўртасидаги фарқ яққолроқ намоён бўлиши учун айтадиган бўлсак, аввалги таржимамизга қарийб ўн минг ўринда ўзгариш ва қўшимчалар киритдик. Демак, қўлимизда каломуллоҳ маъноларининг янги сифатда қайта ишланган таржимаси турибди. Бундай буюк савобли юмушнинг адосини мен каби бандаи ожизга насиб этгани учун Жаноби Ҳақ даргоҳига беадад ҳамду-санолар айтаман ва шу билан бирга энг буюк илоҳий мўъжиза бўлмиш Қуръони Карим маъноларини бор файзу футуҳи, фасоҳат ва болоғати билан бирон тилга таржима қилиш имконсиз иш эканини эътироф этаман. Зеро ушбу китоб ёлғиз Аллоҳ таъолога хос бўлган тенгсиз ва бемисл улуғ Сўздир. Шунингдек, мен бу ўта нозик ва масъулиятли вазифани адо этишда кўз олдимда одамлар берадиган турли баҳо ва танқидлари эмас, билъақс, ёлғиз Аллоҳ ризосини иташ ва рўзи маҳшарда ул Зот ҳузуридаги жавобгарлик турганини таъкидламоқчиман. Яна мен умид қиламанки, иншаоллоҳ, ҳали бу улуғ китоб билимдон уламолар томонидан кўп мартаба, қайта-қайта таржима ва тафсир қилинади ҳамда бўлажак ҳар бир тафсир ўз хусусияти ва фазилати билан ўқувчилар Аллоҳ таъолонинг сўзини янада яхшироқ танишларига, теранроқ англашларига хизмат қилади.

Мухтарам ўқувчи! Маълумки, Қуръон пайғамбаримиз Муҳаммад саллолоҳу алайҳи ва салламга бундан қарийб 1400 йил илгари нозил қилинган. Ушбу китобда фақат инсон, ер ва яшаб турган дунёмиз хусусидагина эмас, балки жонли-жонсиз барча махлуқот, етти қат осмон ва охират диёридаги жаннат ва дўзах каби ёлғиз Аллоҳ таъолодан ўзга ҳеч ким билмайдиган сир-синоатлар борасида ҳам сўз юритилади. Зеро ушбу китобнинг эгаси еру осмонларни ҳам, дунё ва охиратни ҳам ўз қўлида тутиб турган Аллоҳ таъолодир. Шу боис ушбу илоҳий китоб бир томондан ўқувчига бошқа ҳеч қайси манбадан ола билмайдиган ўта катта ва теран билим берса, иккинчи томондан уни ўқиш, англаш у қадар осон иш бўлмай, ўқувчидан маълум тайёргарлик – билим талаб қилади.

Демак, Қуръонни англаш истагида бўлган киши уни бир адабий асар деб эмас, балки бу китоб – Аллоҳ таъолонинг сўзи деган иймон ва ишонч билан ўқиса, ҳар бир оят устида қайта-қайта фикр юритса, иншаоллоҳ у ушбу китобни ўқиб ўрганиши оқибатида бошқа ҳеч ердан топа олмайдиган фойдали билим олиш билан бирга, қалбига ором берадиган ва унга ҳар икки дунёда саодатли инсон бўлишига сабаб бўладиган чин иймон-этиқодга эга бўлади. Мен Қуръоннинг ўта теран мазмунли китоб эканлигини назарда тутиб, шунингдек, ҳозирги замондошимиз исломий билимлардан анча йироқлашиб қолганини ҳисобга олиб, қўлимиздаги таржимани имкон қадар ўқувчига яқинлаштиришга, енгиллаштиришга ҳаракат қилдим. Бунинг учун мен илгари ўтган тафсирчи уламолар изидан бориб, ушбу улуғ китобнинг ҳар бир ояти маъносини таржима қилишдан ташқари, унга уч турли изоҳ ҳам қўшдим. Дастлаб ҳар бир сура олдида ўша суранинг қисқача мазмуни таржима қилинди, сўнг оятлар таржимаси орасида қавс ичида қисқача изоҳлар берилди. Бундан ташқари айрим тушинилиши ўта мураккаб оятлар остида алоҳида изоҳлар қўшилди. Шунингдек, оят таржимаси билан изоҳлар ўртасидаги фарқ аниқ бўлиши учун икки турли ҳарф қўлланилди: оят таржимаси қабарик – қора ҳарфда, ҳар бир сура олдидаги ва қавс ичидаги изоҳлар ҳамда айрим оятлар остидаги изоҳлар ёзма (курсив) ҳарфда берилди.

Азиз ўқувчи! Мана қўлингизда Қуръони Каримнинг маъно таржимаси турибди. Ушбу улуғ китобни чуқур диққат-этибор билан ўқисак, бу илоҳий мўъжиза гуё бундан ўн тўрт аср илгари эмас, балки, ҳозир ўзимизга туширилгандек – ҳар бир сўзи ҳаётимизни ҳақиқий инсон бўлиб яшаб ўтишимиз учун ўта зарур сўз эканини пайқаймиз. Зотан бу

сўз барча оламларнинг эгаси, мангу барҳаёт Аллоҳ таъолонинг ҳеч қачон ўлмайдиган сўзидир. Мен – бандаи ожиз ушбу улуғ сўз маъноларини сиз азизларга етказмоқчи бўлдим. Агар тўғри етказа олган бўлсам, бу ёлғиз яратгувчининг марҳаматидан, ўтиб кетган хатолари бўлса, бу менинг нуқсонларимдир. Мен Аллоҳ таъолодан ушбу китобни ўқиган ҳар бир инсонни ўзининг ҳақ йўлига ҳидоят қилишини сўрайман ҳамда сизлардан китобни ўқиб, каломуллоҳ маънолари билан ошно бўлган соатларингизда агар ёдингизга келса менда Қуръони Каримга илк муҳаббат уйғотган устози аввалларим бўлган марҳум ота ва онамнинг ҳақларига дуои хайр қидишингиздан умидвор бўлиб қоламан.

Алоуддин Мансур

«Қуръони Каримни ўрганиши илмий маркази». Қорасув шаҳри, 1422 йил, рабиус-соний ойининг 11-куни, сешанба куни (милодий 2001 йил, 3 июль)

(1) «Фотиҳа» сураси

Етти оятдан иборат бу сура Макка шаҳрида нозил бўлган. У "Фотиҳа", яъни "Очувчи сура" деб аталади. Қуръондаги сураларнинг жойлашиш тартибида аввалги ўринда тургани ва қисқа бўлишига қарамасдан Қуръоннинг асосий маъно-моҳиятини ўзида мужассам этгани учун ҳам у Қуръон мазмунини "Очувчи" деб номланган.

Бу сурада ягона Аллоҳга бўлган эътиқод, Унинг ўзигагина ибодат қилиш, охират куни борлигига ишониш, ёлғиз Аллоҳнинг ўзидан мадад-ёрдам сўраш, ҳақ дин ва тўғри йўлни Унинг ўзигагина кўрсата олишига иймон келтириш каби Ислом динининг асосий талаблари ўз аксини топган. Шунинг учун бу сурани "Уммул-Қуръон" - "Қуръоннинг онаси - асли" деб ҳам атайдилар.

1. Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

2. Ҳамду сано бутун оламлар ҳожаси,

3. Меҳрибон ва раҳмли,

4. Жазо (қиёмат) кунининг эгаси - подшоҳи бўлмиш Аллоҳ учундир.

Изоҳ: Мақтов-олқишга ҳақдор бўлиш учун башар оламига подшоҳ бўлишнинг ўзигагина кифоя қилмайди. Балки коинотдаги барча сайёралар ва улардаги бор жонли-жонсиз мавжудотнинг ҳаммаси устидан илму ҳикмат ва раҳм-шафқат билан эгалик қиладиган, бундан ташқари, охиратдаги ҳисоб-китоб кунда ҳам ягона подшоҳ бўлган Аллоҳ таолонинг ўзигагина ҳамду санога лойиқ зотдир.

5. Сенгагина ибодат қиламиз ва Сендангина мадад сўраймиз.

Изоҳ: Яъни, Сендан ўзганинг олдида бошимизни эгмаймиз ва Сендан ўзгага ёрдам сўраб илтижо ҳам қилмаймиз.

6-7. Бизларни, ғазабга дучор бўлмаган ва ҳақ йўлдан тоймаган зотларга инъом қилган йўлинг бўлмиш - Тўғри йўлга йўллагайсан.

Изоҳ: Мазкур зотлар - барча пайғамбарлар, ҳақиқий иймон-эътиқод эгалари ва ўз ақидалари йўлида жонларини фидо қилган кишилардир.

(2) «Бақара» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, 286 оятдан иборат. У Қуръондаги энг узун сурадир.

Бу сурада эътиқод, ибодат, муомала, ахлоқ, никоҳ, талоқ, идда ва бошқа шариат ҳукмлари борасида сўз кетади. Бу суранинг аввалида мўминлар, кофирлар, мунофиқлар ва иймоннинг ҳақиқати, куфр ва нифокнинг моҳияти баён қилинади. Сўнгра башарият отаси Одам алайҳиссалом қиссаси зикр қилиниб, у зот яратилган вақтда бўлиб ўтган ибратли воқеа-ҳодисалардан хабар берилади.

«Бақара» оятларининг қарийб учдан бир қисмини «аҳли китоблар» (Таврот ва Инжилга иймон келтирганлар), хусусан яҳудийлар ҳақидаги маълумотлар ташкил қилади. Кейин судхўрлик жинойти тўғрисида маълумот берилиб, Аллоҳ ва пайғамбар бу жинойтга қарши уруш эълон қилганликлари уқтирилади.

Суранинг хотимасида эса мўминларни Аллоҳ таъолога тавба-тазарруъ қилишга ва унинг Ўзидангина мадад тилашга чақирилади.

Бу сура нима учун «Бақара – Сигир» сураси деб аталган?

Қадимда бани Исроил қавмидан бўлган бир киши ўлдирилади. Аммо унинг қотилини топа олмайдилар. Шунда Аллоҳ таъоло Мусо алайҳиссаломга: «Қавминга айтгин, бир сигир сўйиб, унинг бир бўлаги билан ўликни урсинлар»,- деб буюради. Аллоҳнинг буйруғини бажо қилганларида ҳалиги ўликка жон кириб, қотили кимлигини айтади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Мим.

Изоҳ: Қуръондаги бир неча сура мана шундай ёлғиз-ёлғиз ҳарфлар билан бошланади. Кўпчилик ислом уламолари наздида мазкур ҳарфлар «Ҳуруфи муқаттаот», яъни, маънодан узилган ҳарфлар саналиб, уларнинг маъноси ягона Аллоҳгагина маълумдир. Лекин олимлар орасида «Алиф – Аллоҳ, Лом – Жаброил (Аллоҳ билан пайғамбар ўртасидаги фоситачи фаришта), Мим – Мухаммад алайҳиссалом»,- деб ҳарфларга маъно берувчилар ҳам бор.

Жаноби Ҳақ ўзининг муқаддас каломидида айрим сураларни мана шундай, одамлар осон ўқиб-англайдиган ҳамда ўзаро мулоқот ва ёзувларида ишлатадиган оддий ҳарфлар билан бошлашида яна бир илоҳий ҳикмат зоҳирдир. Яъни масалан қора лойдан энг хунарманд ёки санъаткор киши ҳам нари борса бирон одамнинг ҳайкалини ясаши мумкин. Амо Аллоҳ таъоло ана ўша лойдан Одам алайҳиссаломни яратди. Худди шу янглиғ оддий ҳарфлар билан Ҳақ таъоло шундай буюк илоҳий мўъжиза – Қуръонни нозил қилдики, бундай сўзни айтиш бирон инсоннинг қўлидан келмас.

2-3. (Аллоҳ таъолонинг ҳақ каломи эканлигида) ҳеч қандай шак-шубҳа бўлмаган ушбу китоб ғойибга ишонадиган, намозни тўқис адо этадиган ва биз ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қиладиган тақволи кишилар учун Ҳидоят – Тўғри Йўлдир.

4. Улар сизга нозил қилинган ва сиздан илгари туширилган нарсаларга (динларга) иймон келтирадилар ва Охират Кунига аниқ ишонадилар.

5. Парвардигорлари томонидан ҳидоят топганлар ана ўшалардир ва нажот топувчилар ҳам уларнинг ўзидир.

Изоҳ: Бу оятларда Аллоҳ таъоло мўминларнинг сифатини баён қилди. энди ўртадаги фарқ аниқ бўлиши учун кофирларни сифатлашга ўтилади.

6. Куфр йўлини тутган кимсалар эса хоҳ сиз (эй Муҳаммад алайҳиссалом) уларни (Аллоҳ таъолонинг азобидан) кўрқитинг, хоҳ кўрқитманг, уларга баробардир – иймон келтирмайдилар.

7. Аллоҳ уларнинг дилларини ва қулоқларини муҳрлаб қўйган. Кўзларини эса парда қоплаб олган. Улар учун буюк азоб бордир.

Изоҳ: Юқоридаги оятлар мазмунидан бизга ислом дини назарида мўмин киму, кофир ким эканлиги маълум бўлади. Яъни, ғойибга – Аллоҳ таъолога, Охират Кунига, жаннат ва дўзахнинг бор эканига, фаришталарга, мухтасар қилиб айтганда, оддий инсон кўриши-билиши мумкин бўлмаган барча нарсаларга фақат улар ҳақида Аллоҳ ва У Зотнинг пайғамбари хабар бергани учун иймон келтирадиган, намозни тўла-тўқис адо этадиган, Аллоҳ таъоло берган неъматлардан бошқаларга эҳсон-яхшилик қиладиган, Қуръон ва ундан олдин келган бошқа Илоҳий Китобларга иймон келтирадиган ва бу дунёдан бошқа яна бир дунё- Охират борлигига ишонадиган тақволи (Аллоҳан кўрқувчи, ҳаромдан парҳез қилувчи) кишиларгина мўминлар экан. Кимда мазкур сифатлар топилмас экан, у кофир бўлади. Шу ўринда бизда ёйилган бир ақида – илгари мўмин-мусулмонлар яшаб ўтган ватанда истиқомат қиладиганларнинг барча авлодлари у авлодлар ўз аجدодларининг ақидалари бўлган дини Исломда барқарор бўладиларми, йўқми мўмин-мусулмон ҳисобланаверадилар, деган кўз-қараш нотўғри эканлиги маълум бўлади. Демак, ҳар бир кишининг мўмин ё кофирлиги, унинг иймон-этиқоди ва амалда қиладиган ишига қараб белгиланиши лозим экан.

Энди мунофиқлар қандай кимсалар эканини қуйидаги оятлардан билиб оламиз:

8. Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, ўзлари мўмин бўлмаганлари ҳолда, «Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирдик»,- дейдилар.

9. Улар Аллоҳни ва иймонли кишиларни алдамоқчи бўладилар ва ўзлари сезмаган ҳолда ўзларинигина алдайдилар.

10. Уларнинг дилларида мараз – иймонсизлик бор эди, бас, Аллоҳ маразларини янада зиёда қилди. Улар учун қилган ёлғонлари сабаб аламли азоб бордир.

11. Уларга «Ер юзида бузғунчилик қилманглар»,- дейилса, «Шак-шубҳасиз, биз ислоҳ қилувчилармиз – ўнгловчилармиз»,- дейдилар.

12. Огоҳ бўлингизким, улар албатта бузғунчилардир, лекин ўзлари буни сезмайдилар.

13. Уларга: «Мана бу кишилардек иймон келтиринглар»,- дейилса, «Шу пасткашларга ўхшаб мўмин бўламизми?»,- дейдилар. Огоҳ бўлингизким, уларнинг ўзлари тубан кимсалардир, лекин буни билмайдилар.

Изоҳ: Исломни қабул қилган зотларнинг кўпчилиги камбағал-фақир кишилар ва ҳатто Сухайб, Билол каби куллар эдилар. Мунофиқлар ўзларича: «Мана шу зоти пастларга ўхшаб мўмин бўламизми?»,- дейишарди.

14. (Мунофиқлар) иймон келтирган зотларга йўлиққанларида: «Биз ҳам иймон келтирдик»,- дейдилар. Ўзларининг шайтонлари (бошлиқлари) билан холи қолганларида эса: «Биз албатта сизлар билан биргамиз, фақат (мўмин булдик, деб уларнинг устидан) кулмоқдамиз, холос»,- дейишади.

15. Аллоҳ уларнинг устидан кулади ва ўз туғёнларида адашиб-улоқиб юришларини давомли қилади.

16. Улар ҳақ йўлнинг ўрнига залолатни сотиб олган кимсалар бўлиб, бу савдоларида фойда қилмадилар ва Тўғри Йўлга юривчилардан бўлмадилар.

17. Улар мисоли бир олов (машъала) ёқувчига ўхшайдилар. Энди олов атрофини ёритганида, Аллоҳ ёруғликни кетказиб, уларни ҳеч нарсани кўра олмайдиган ҳолда зулматларда қолдиради.

18. (Улар) қар, соқов, кўрдирлар, демак, (йўлларида) қайтмайдилар.

19. Ёки (улар) чақмоқ, момоқалдирак, қоронғуликлар билан осмондан қуяётган ёмғир остида яшиндан кўрққанларидан панжаларини қулоқларига тиқиб олган ҳолларида ўлим – ҳалокатдан қочмоқчи бўлиб турган кимсалар кабирлар. Аллоҳ эса кофирларни ўраб олгувчидир.

20. Яшин кўзларни кўр қилгудек бўлади. У (атрофни) ёритганида юрадилар, ўчганида туриб қоладилар. Агар Аллоҳ хоҳласа, қулоқ ва кўзларини йўқ қилган бўлур эди. Шубҳасиз, Аллоҳ ҳар нарсага қодирдир.

Изоҳ: Мазкур оятларда мунофиқларнинг сифатлари илоҳий қалам билан чизиб берилди. Улар бир умр Аллоҳни ҳам, мўъмин-мусулмонларни ҳам алдаб кун кечирадилар, бироқ ўзлари сезмаган ҳолларида фақат ўзларини алдайдилар ва ўзларига зиён қиладилар. Уларнинг мўъмин либосида боришлари фақат дунёвий фойда кўриш учундир. Шу боис, қачон мўъминлар қаторида бўлиш кўзларига фойдали кўринса, обрў келтирадиган бўлса, худди яшин атрофни ёритгандек бўлади ва улар мўъминлар қаторида юриб оладилар, аммо иймон сабабли бирон мусибатга-машақатга дучор ўлинадиган бўлса, мунофиқлар назарида бутун дунё зимистонга айланади ва улар мўъминлар сафларидан чиқиб, кўзларига фойдалироқ кўринган куфр тарафга ўтиб оладилар – ҳақиқий башаралари очилади. Дарҳақиқат мунофиқлар кофирлардан ёмонроқдир.

Сура аввалидан бошлаб инсоният оламнинг уч тоифаси – мўъмин қандай зотлар, кофирлар кимлар ва мунофиқлар қандай кимсалар экани баён қилинганч, қуйидаги оятда Жаноби Ҳақ барча башарифтга хитоб қилади:

21. Эй инсонлар, сизларни ва сизлардан илгари ўтганларни такво эгалари бўлишингиз учун Яратган Парвардигорингизга ибодат қилингиз.

22. У зот сизлар учун ерни қароргоҳ, осмонни том қилиб қўйди ва осмондан сув тушириб, унинг ёрдамида сизларга ризқ бўлсин деб, мевалар чиқарди. Бас, билиб туриб ўзгаларни Аллоҳга тенглаштирмангиз!

23. Агар биз бандамизга нарсдан шак-шубҳада бўлсангиз, у ҳолда шунга ўхшаган биргина сура келтиринглар ва Аллоҳдан ўзга гувоҳларингизни чакиринглар, агар ростгўй бўлсангизлар.

24. Энди агар бундай қилолмасангизлар – ҳаргиз қила олмайсизлар ҳам – у ҳолда кофирлар учун тайёрлаб қўйилган дўзахдан кўрқингларки, унинг ўтини одамлар ва тошлардир.

Изоҳ: Ушбу оятда куфр аҳли учун тайёрлаб қўйилган дўзах зикр қилинганидан кейин, аҳли иймон учун мукофот қилиб бериладиган жаннат таърифланади. Зотан, Қуръоннинг услуби шундай: ёмон билан яхши, дўзах билан жаннат, роҳат билан азоб, хитоб билан итоб (танбех) аксар ҳолларда ёнма-ён зикр этилади.

25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотларга хушхабар беринги, улар учун остларидан дарёлар оқиб турувчи жаннатлар бор. Қачон ўша (жаннат)ларнинг бирон мевасидан баҳраманд бўлсалар «Илгари татиб кўрган нарсамиз-ку», - дейишади. Зеро уларга (сурати) бир-бирига ўхшаш мевалар берилади ва улар учун (жаннатларда) покиза жуфтлар бордир. У зотлар (жаннатларда) абадий қолувчилардир.

Изоҳ: Бу оятда дунё бахт-саодати билан охиратдаги жаннатнинг фарқи ифодаланган: эҳтимол бу дунёда ҳам жаннатдек боғларда турли ноз-неъматлардан баҳраманд бўлиб, покиза умр йўлдошлари билан бахтиёр умр кечираётган кишилар кам эмасдир. Лекин бу бахтли ҳаётнинг биргина нуқсони борки, у ҳам бўлса бир куни тугаб қолишидир. Жаннатнинг фазилатларидан бири – унинг боқийлигидир. Фақат бу боқий ҳаётга етиш учун фоний дунёда иймон-эътиқод билан яхши амаллар қилиб яшаш шартдир.

26-27. Аллоҳ чивин ёки ундан-да ҳақир нарсалар ҳақида масал айтишдан ҳеч тортинмайди. Иймонли кишилар унинг (масалнинг) ҳақиқатдан Парвардигорлари тарафидан эканини биладилар. Кофирлар эса: «Буни мисол қилиш билан Аллоҳ нима демоқчи», - дейдилар. Бу масал сабаб Аллоҳ кўпларни адаштиради ва кўпларни (ҳақ йўлга) ҳидоят қилади. Бу (масал) фақат Аллоҳнинг аниқ кўрсатмаларини бузадиган, У боғланишига буюрган нарсаларни узадиган ва ер юзида бузғунчилик қилиб юрадиган фосиқ кимсаларнигина адаштиради. Улар, шубҳасиз, зиён кўргувчилардир.

Изоҳ: Куръонда асалари, чивин, ўргимчак, чумоли каби майда жониворларнинг ибратли томонларини кўрсатиб берадиган масаллар келаганида, баъзи бировлар: «Бу китоб илоҳий китоб бўлганида бундай майда-чуйда ҳашоратлар ҳақида гапирилмаган бўларди», - дейишди. Шунда Аллоҳ таъоло ўша ҳашоратларни яратишга уялмагани, бинобарин, уларни мисол қилишдан ҳам қеч қачон ор қилмаслигини баён этиб, мазкур оятларни нозил қилди.

«Аллоҳнинг аниқ курсатмалари» - Муҳаммад пайғамбарнинг келиши ва унга иймон келтириш лозимлиги Таврот, Инжил ва бошқа самовий Китобларда ҳам аниқ кўрсатилган эди.

«У боғланишига буюрган нарсалар» - ота-онага оқ бўлмасдан, уларнинг розилигини олиш, қариндош-уруғчилик ришталарини маҳкам тутиш ва бошқа мўъмин-мусулмонлар билан меҳр-оқибатли бўлиш кабилардир.

«Ер юзида бузғунчилик қилиб юриш» - одамлар орасида фитна-фасод кўзғаш, иймон-эътиқод йўлларига тўсқинлик қилиш ва бошқа бузук ишлар билан машғул бўлиш, деган маънони англатади.

28. Ўлик танангизга жон берган, кейин ўлим берадиган, яўнгра яна тирилтирганидан кейин Ўзига қайтажагингиз – Аллоҳга кофир бўласизлар-а?!

29. У шундай Зотки, сизлар учун Ердаги барча нарсани яратди. Сўнгра самога юзланди-да, уларни етти осмон қилиб тиклади. У ҳамма нарсани Билгувчидир.

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Парвардигорингиз фаришталарга: «Мен ерда (Одамни) халифа қилмоқчиман», - деганида, улар айтдилар: «У ерда бузғунчилик қиладиган, қонлар тўқадиган кимсани (халифа) қиламанми? Ҳолбуки, биз ҳамду сано айтиш билан Сени улуғлаймиз ва Сени(нг номингни мудом) пок тутамиз. (Аллоҳ) айтди: «Мен сизлар билмайдиган нарсаларни биламан».

31. Ва У Зот Одамга барча нарсаларнинг исмини ўргатди. Сўнгра уларни фаришталарга рўбарў килиб деди: «Агар (халифаликка биз ҳақдоримиз, деган) сўзларингиз рост бўлса, мана бу нарсаларнинг исмларини Менга билдиринглар!»

32. Улар айтдилар: «Эй Пок Парвардигор, биз фақат Сен билдирган нарсаларнигина биламиз. Албатта Сен ўзинг илму ҳикмат соҳибсан».

33. (Аллоҳ:) «Эй Одам, буларга у нарсаларнинг исмини билдир»,- деди. (Одам) уларга барча нарсаларнинг исмини билдирганидан кейин (Аллоҳ) айтди: «Сизларга Мен еру осмонларнинг сирларини ва сизлар ошкор қилган ва яширган нарсаларни биламан, демаганмидим?»

34. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Биз Фаришталарга Одамга таъзим қилинг дейишимиз билан улар саждага эгилдилар. Фақат иблис кибр ва ор қилиб, кофирлардан бўлди.

35. Ва айтдик: «Эй Одам, сиз жуфтингиз билан жаннатни маскан тутинг ва ундан ҳоҳлаган жойларингизда бемалол таомланинг. Фақат мана бу дарахтга яқинлашмангларки, у ҳолда золимлардан бўлиб қоласизлар».

36. Бас, уларни шайтон йўлдан оздириб, масканларидан чиқарди ва айтдик: «Тушингиз (жаннатдан Ерга! Сизлар – инсон ва шайтон) бир-бирингизга душмансиз. Энди маълум вақтгача (ажалларингиз етгунича) Ерда маскан тутиб яшайсиз».

37. Кейин, Одам ўз Парвардигори тарафидан бир неча сўзлар (фармонлар) қабул қилиб олганидан сўнг (Аллоҳ) унинг тавбасини қабул қилди. Албатта У тавбаларни тавбаларни қабул қилгувчи Меҳрибон Зотдир.

38. «У жойдан (жаннатдан) ҳаммангиз тушингиз», дедик. «Бас, сизларга Мен тарафдан Ҳидоят келганида, кимлар менинг ҳидоятимга эргашса, ана ўшаларга ҳеч қандай хавфу хатар йўқ ва улар ғамгин бўлмайдилар».

39. Аммо ўзлари кофир бўлишиб, Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар эса дўзах эгалари бўлиб, унда абадий қолажақлар.

Изоҳ: Юқоридаги оятлардан бизга одамзот Аллоҳ таъолонинг ердаги халифаси экани ва ҳатто бегуноҳ фаришталар ҳам унга таъзим қилишлари муълум бўлгани каби, шайтоннинг сўзига кириш уни жаннатдан маҳрум қилгани, энди ерда тинч, осойишта яшаш учун шайтони лаъиннинг васвасаларига учмаслик зарурлиги уқтирилади.

Энди одамзотнинг коитондаги энг азиз ва муқаррам зот экани баён қилинганидан кейин сўз бани Исроил (Исроил – Яъқуб пайғамбарнинг номларидан бири, бани Исроил – Исрол болалари дейилганида яҳудийлар тушунилади) ҳақида кетади. Уларнинг ким эканликлари, қилмишлари ва топажак оқибатлари ҳақидаги батафсил ҳикояда (40-141 оятлар) ақл эгалари учун ибратлар бордир.

40. Эй бани Исроил, сизларга инъом қилинган неъматимни эсланг ва Менга берган ваъда – аҳдга вафо қилинг. (Яъни, Менинг нозил қилган китобларимга ва барча пайғамбарларимга иймон келтирингиз қамда буюрган шариатимга амал қилингиз) Шунда мен ҳам ўз аҳдимга вафо қиламан (яъни сизларга бу дунёда ўз фазлу марҳаматимни кўрсатаман, охиратда нажот ато қиламан). Ва Мендангина кўрқинглар.

41. Сизлардаги нарсани (Тавротни) тасдиқ этган ҳолда нозил қилган Нарсам (Қуръон)га иймон келтирингиз. Унга (аҳли китоблар орасидан) биринчи бўлиб куфр келтирувчи бўлмангиз! Ва менинг оятларимни (дунё матоларидан бўлган) озгина қийматга алмаштирманглар ва Мендангина эҳтиёт бўлинглар.

42. Ҳақни ботилга аралаштирманглар ва билган ҳолингизда ҳақни беркитманглар.

43. Намозни тўқис адо қилинглар, закотни беринглар ва рукуъ қилувчилар билан рукуъ қилинглар.

44. Одамларни яхшиликка чорлаб, ўзларингизни унутасизларми? Ҳолбуки ўзларингиз Китоб (Таврот) тиловат қиласизлар. Ақлингизни юргизмайсизларми?

45-46. Сабр ва салот (намоз ўқиш) билан мадад сўранглар. Албатта у (намоз ўқиш) оғир ишдир. Магар ўзларининг Парвардигорларига рўбарў бўлишларини ва шубҳасиз, Унинг ҳузурига қайтувчи эканликларини биладиган шикаста нафс зотларига (оғир эмасдир).

47. Эй бани Исроил, сизларга инъом қилган неъматларимни ва сизларни бутун оламдан афзал қилган пайтимни эсланглар!

48. Биров биров томонидан ҳеч нарса ўтай олмайдиган, ҳеч кимдан шафоат – қўллов қабул қилинмайдиган ва (гуноҳлари учун) эваз олинмайдиган – ёрдам берилмайдиган Кундан кўрқинглар!

49. Сизларни оғир азоблар билан қийнаган, ўғилларингизни сўйиб, хотинларингизни тирик қолдираётган Фиръавн одамларидан қутқарганимизни эсланглар! Ана ўша ишларда Парвардигорингиз томонидан буюк синов бордир.

50. Денгизни ўртасидан бўлиб, сизларни қутқариб, кўз ўнгингизда Фиръавн одамларини ғарқ этганимизни эсланглар!

51. Мусо билан қирқ кечага ваъдалашганимиз, (У Бизнинг ҳузуримизга) кетганидан кейин сизлар ўзингизга зулм қилган ҳолингизда бузоққа ибодат қилганингизни эсланглар!

52. Сўнгра ўша ишлардан кейин ҳам шояд шукр қиларсизлар, деб сизларни афв этгандик.

53. Сизлар Ҳақ Йўлни топишингиз учун Мусога китоб ва Фурқонни (яъни Тавротни) берганимизни эсланглар.

54. Мусонинг ўз қавмига айтган гапларини эсланг: «Қавмим, сизлар бузоққа ибодат қилиш билан ўзингизга зулм қилдингиз. Энди ўзингизни (бир-бирингизни) ўлдириш билан сизни бор қилгувчи Зотга тавба қиласиз. Бор қилувчи Зот наздида мана шу (қатл) сизлар учун хайрлироқир». Бас, (қачонки сизлар ушбу илоҳий фармонга бўйсуниб, бир-бирларингизни ўлдирганингиздан сўнггина) Аллоҳ таъоло тавбангизни қабул қилди, албатта у кечиримли, меҳрибондир.

Изоҳ: Абу Жаъфар Табарийнинг «Жомеъул Баён» тафсирларида зикр қилинишича, Мусо алайҳиссалом Аллоҳ таъолонинг амри билан қирқ кечаю кундузга Тур тоғига кетганидан кейин бани Исроил қавмидан Сомири номли сеҳргар ясаган бир бузоққа

сиғина бошлаганлар. Мусо қайтиб келгач, ўз қавмининг бу хиёнатини кўриб, ниҳоятда ғазабланади ва энди тавбалари қабул бўлиши учун фақат бир-бирларини ўлдиришлари зарур эканини уларга етказди. Ўшанда ўлдирилганларнинг сони етмиш мингга етганидан кейингина уларнинг тавбалари қабул бўлган экан. Яҳудийларнинг қонларида бўлган хиёнаткорлик ўша тарихий воқеада етмиш минг кишининг ҳаётига зомин бўлган экан.

Қуйидаги оятларда уларнинг шакл-шамойилларидан яна бир қирраси фош қилинади:

55. (Эй бани Исроил), сизлар: «Эй Мусо, то Аллоҳни очиқ-равшан кўрмагунимизча ҳаргиз сен(инг пайғамбар эканинг)га иймон келтирмаймиз»,- дейишингиз билан кўз ўнгингизда сизларни чақмоқ урганини ҳам эслангиз!

56. Сўнгра шуқр қилишингиз учун ўлганингиздан кейин Биз сизларни қайта тирилтирдик.

57. Ва булутни устингизга соябон қилдик ҳамда (осмондан) устингизга ширинлик ва беданалар ёғдириб, «Сизларга ризқ қилиб берган пок нарсалардан енглар» (дедик). (Бани Исроил бизнинг неъматларимизга шуқр қилмасликлари билан) Бизга зулм қилмадилар, балки ўзларига зулм қилувчи бўлдилар.

58. «Ушбу кишлоққа (Қуддусга) киришлар-да, ундан ҳоҳлаган жойларингизда бемалол еб, таомланинглар. Давозадан сажда қилган ҳолингизда киришлар ва «Афв эт» денглар, Биз хатоларингизни мағфират қиламиз ва яхшилик эгаларига зиёда неъматлар ато қиламиз», деганимизни эсланглар!

59. Шунда золим кимсалар уларга айтилган сўздан бошқа сўзни алмаштириб айтдилар. Бас, биз – қилган итоатсизликлари сабабли бу золимлар устига осмондан бало ёғдирдик.

60. Эсланг, (Эй бани Исроил), Мусо ўз қавми учун сув тилаганида: «Асоингни тошга ургин», дедик. Бас, ундан 12 чашма отилиб чиқди – ҳар бир қабилага (улар 12 уруғ эдилар) ўз суви маълум бўлди. (Ва уларга дейилди:) «Аллоҳ берган ризқдан еб-ичинлар. Ер юзида бузгунчилик жиноятларини қилманглар».

61. Эсланг: «Эй Мусо, Биз бир хил таомга ҳеч қаноат қилмаяпмиз. Парвардигорингга дуо қил, бизга ерда униб ўсадиган савзавотлардан, бодринг, саримсоқ, мош, пиёзга ўхшаган ўсимликлардан чиқариб берсин»,- деганингизда, у: «Яхши нарсани паст нарсага алмаштиришни истайсизларми? Шаҳарга тушсангизлар сўраган нарсаларингиз турибди-ку!», деди. (Бу ношукрликлари сабаб), уларга хорлик ва мискинлик ёзиб кўйилди ва улар Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлдилар. Бунга сабаб, уларнинг Аллоҳ оятларига кофир бўлганлари ва пайғамбарларни ноҳақ қатл қилганларидир. Бунга сабаб, итоат қилмай, тажовузкор бўлганларидир.

62. Албатта иймон келтирган зотлар, яҳудий бўлганлар, насронийлар ва (Аллоҳга ишонадиган, аммо бирон шариатга амал қилмайдиган тоифа бўлган) собийлар – (улардан) қайсилари (аввал қайси динда бўлганларидан қатъий назар, иймонга келиб, ёлғиз) Аллоҳга, охират кунига ишонса ва яхши амаллар қилса, ўшаларга Парвардигорлари ҳузурда ажр бордир ва улар учун хавфу хатар, ғам-андух йўқдир.

63. Эсланг, (эй бани Исроил), Биз сизларнинг аҳду паймонингизни олгандик ва устингизда тур тоғини кўтариб туриб: «Келтирган нарсамизни (яъни Тавротни) маҳкам

ушланг ва ундаги бор нарсани ёдингизда тутинг – шояд такво эгаларидан бўлсангиз, дегандик.

64. Кейин – ўша аҳду паймондан кейин, яна (Ҳақ Йўлдан) юз ўғирдингиз. Агар сизларга Аллоҳнинг фазлу карами ва марҳамати бўлмаганида эди, (дунё ва охиратда) зиён кўргувчилардан бўлиб қолар эдингизлар.

65. Орангиздан шанба кунда ҳаддан ошган кимсаларни билдингиз. Бас, биз уларга: «Бадбахт маймунларга айлангиз»,- дедик.

66. Биз бу (уқубат)ни ўша вақт ва кейинги даврлар учун ибрат, тақволи кишилар учун мавъиза (насихат) қилдик.

Изоҳ: Яҳудийларга шанба кун балик овлаш ман қилинган эди. Улардан баъзилари шанба кунлари балиқларни қамаб, қоронғу тушиши билан тутиб оладиган бўлдилар. Мана шу жинойтлари – ўзлари учун улуғ кун ҳисобланган шанба кунда ҳаддан ошганлари сабабли мазкур жазога мустаҳиқ бўлдилар – бадбахт маймунларга айланиб қолдилар. Ушбу муборак оятларни ўқиганда киши дафъатан кейинги асрларда чиққан яҳудий даҳоларнинг: «Биз маймундан тарқаганмиз»,- деган даъволарини эслайди. Дарвоқе, улар ўзларининг даҳрий сиёсатлари билан бошқаларни ҳам исломдан – инсонликдан чиқариб, маймунларга айлантирмоқчи бўлган эдилар, бироқ шукрки, яратганнинг марҳамати билан ўша маймундан тарқаганларнинг ўзлари йўқ бўлдилар.

67. Эсланг! Мусо ўз қавмига: «Албатта Аллоҳ сизларга бир сигир сўйишларингизни буюради»,- деганида, улар: «Устимиздан кулаяпсанми?»- дедилар. (Мусо) деди: «Ундай жохиллардан бўлиб қолишдан Аллоҳ паноҳ беришини сўрайман».

68. Улар дедилар: «Парвардигорингга дуо қил, бизга унинг (ўша сўйиладиган сигирнинг) қандайлигини баён қилсин». (Мусо) деди: «У Зотнинг айтишича, у қари ҳам, ёш-ғунажин ҳам бўлмаган ўрта бир сигирдир. Энди ўзларингизга буюрилган ишни адо этинглар».

69. Улар дедилар: «Парвардигорга дуо қил, бизга унинг рангини баён қилсин». (Мусо) айтди: «У Зотнинг айтишича, у очиқ-малларанг сигир бўлиб, кўрганларнинг кўнгли чоғ бўлади».

70. Улар айтдилар: «Парвардигорга дуо қил, бизга унинг қандайлигини баён қилсин, бу мол бизга иштибоҳли бўлиб қолди. Иншаоллоҳ энди йўлимизни топиб оламиз».

71. (Мусо) айтди: «У Зотнинг айтишича, у шандай сигирки, хор бўлиб ер ҳайдамайди, у билан (сув ташиб) экин суғормайдилар, айбу нуқсонсиз, унда ўз рангидан бошқа ранг-бўёқ ҳам йўқ». Улар: «Энди ҳақиқатни айтдинг»,- дедилар-да, узоқ машаққатлар чекиб, (ўша айтилган сифатларга эга бўлган сигирни топиб) сўйдилар.

Изоҳ: Мазкур оятлар мазмунидан бир ҳикматни англаш мумкин: одам бировга ишониб эътиқод қўйганидан кейин унинг амр-фармонини дарҳол бажариши лозим. Акс ҳолда унинг ўзига зарар бўлиши мумкин. Юқоридаги оятларда зикр қилинган кишилар кетма-кет берган саволлари натижасида шундай сифатли сигир сўйиш лозим бўлдики, улар бундай сигирни топиш учун озмунча қийналмадилар. Охири топганларида унинг эгаси бўлган кампир сигир учун жуда қиммат нарх – ўша сигирнинг териси тўла тилла талаб қилди ва улар бу нархга кўнишга мажбур бўлдилар. Агар фармон бўлиши билан дарҳол бир сигирни олиб, қурбон қилганларида, ўзларига осон бўлур эди.

72-73. Эсланг, (эй бани Исроил), бир жонни ўлдириб қўйиб, унинг (қотили ким экани) ҳақида жанжаллашиб қолганингизда – ҳолбуки Аллоҳ яришган нарсаларингизни (юзага) чиқаргувчидир – «Уни (мақтулни) сўйилган сигирнинг бир бўлаги билан уринглар», дегандик. Аллоҳ ўликларни шу тариқа тирилтиради ва сизларга ақллариңизни юритишингиз учун ўз оятларини кўрсатади.

Изоҳ: Дарҳақиқат шундай қилинган, ҳалиги жасадга жон кириб, ўзининг қотили ким эканлигини айтади.

74. (Эй, бани Исроил), сўнгра (шундай мўъжизаларни кўргандан) кейин ҳам (иймонга келиш ўрнига) дилларингиз қотди. Бас, у (диллар) тош кабидир ёки ундан-да қаттиқроқдир. Зеро, шундай тошлар борки, улардан дарёлар отилиб чиқади, яна шундайлари борки, ёрилиб, ичидан сув чиқади, яна шундайлари ҳам борки, Аллоҳдан кўрққанидан (чўққилардан) пастга қулайди. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан ғофил эмасдир.

75. (Эй мўъминлар), мана шулар сизлар(нинг динингиз)га иймон келтиришларига орзуманд бўласизми? Ҳолбуки, улардан бир гуруҳи Аллоҳнинг каломини эшитадиларда, сўнгра уни англаб етганларидан кейин билиб туриб ўзгартириб юбораврадилар.

76. Улар иймонли кишиларга йўлиққанларида: «Иймон келтирдик»,- дейдилар. Бир-бировлари билан ёлғиз қолганларида эса, «Уларга (мусулмонларга) Аллоҳ сизларга очган нарса ҳақида гапираяпсизларми? Ўша ҳужжат билан Парвардигорингиз ҳузурида ҳужжатлашишлари учун-а? Ақлингизни ишлатмайсизми»,- дейишади.

Изоҳ: Яъни мусулмонларга «Таврот китобида келган Муҳаммад пайғамбар ҳақидаги гапларни гапираяпсизми? Бу ахир охиратда ўзингизнинг зарарингизга ҳужжат бўлади-ку!» дейишади.

77. Ахир улар Аллоҳ шубҳасиз уларнинг яширадиган нарсаларини ҳам, ошкор қиладиган нарсаларина ҳам Билгувчи эканини билмайдиларми?

78. Уларнинг орасида китобдан беҳабар, фақат хомхаёлларнигина биладиган, омийлари ҳам борки, улар фақат турли гумонлар қиладилар холос.

79. Ўз қўллари билан китоб ёзиб, сўнгра уни озгина қийматга сотиш учун: «Бу китоб Аллоҳнинг ҳузуридан (келган)»,- дейдиган кимсаларга ҳалокат бўлғай. Бас, ёзган нарсалари сабабли уларга ҳалокат бўлғай. Топган фойдалари сабабли уларга фалокат бўлғай.

80. (Яхудийлар): «Бизларга дўзах ўти санокли кунлардагина тегади»,- дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом уларга) айтинг: «Аллоҳдан аҳду-паймон олдингизми – зотан, Аллоҳ ҳаргиз аҳдига хилоф қилмайди – ёки Аллоҳ ҳақида билмаган нарсаларингизни айтаяпсизларми?»

81. Йўқ! Кимда-ким ёмонлик касб қилса ва гуноҳга ўралиб қолса, ана ўшалар дўзах эгаларидир. Улар ўша жойда абадий қолажақлар.

82. Иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотлар эса жаннат эгалари бўлиб, ўша жойда абадий қолгувчилардир.

83. «Фақат Аллоҳгагина ибодат қиласизлар, ота-она, қариндош-уруғ, етим ва мискинларга яхшилик қиласизлар. Кишиларга чиройли сўзлар сўзлангиз ва намозни

туқис адо қилинг, закотни беринг»,- деб бани Исроилдан аҳду паймон олганимизни эсланглар! Кейин эса, (эй бани Исроил), озгина кишидан ташқари ҳаммангиз юз ўғирган ҳолда кетдингиз.

84. Эсланг, «Бир-бирингизнинг қонингизни тўкмайсиз, бир-бирларингизни диёрларингиздан ҳайдамайсиз»,- деб аҳду паймонингизни олгандик, сўнгра (Ислом келган даврда) ўзингиз гувоҳ бўлганингиз ҳолда бунга иқроор бўлгандингиз.

85. Кейин эса сизларнинг ўзингиз бир-бирингизни ўлдирмоқдасиз, ўз тоифангиздан бўлган бир гуруҳни диёрларингиздан ҳайдаб, уларга қарши гуноҳ ва тажовфузкорлик билан ҳамкорлик қилмоқдасиз (яъни ўз диндошларингизга қарши душманларингиз билан ҳамкорлик қилмоқдасиз). Агар улар сизларга асир ҳолда келишса, товон тўлаб қутқариб ҳам оласиз. Ҳолбуки уларни ҳайдаш сизларга ҳаром қилинган эди. Ё Китобнинг (Тавротнинг) бир қисмига ишониб, бир қисмини инкор қиласизларми? Ораларингиздан ким бу ишни қилса, унинг жазоси бу дунёда расво бўлиш, қиёмат кунда эса қаттиқ азобга дучор қилинадилар. Аллоҳ қилаётган ишларингиздан ғофил эмасдир.

86. Ана ўшалар охирит ўрнига дунё ҳаётини сотиб олган кимсалардир. Бас, азоблар енгиллатилмайди ва уларга ёрдам ҳам берилмайди.

Изоҳ: Яҳудий қабилаларидан Бану Қурайза Авс номли араб қабиласи билан, Бану Назир деган яҳудий қабиласи эса Авснинг душмани бўлган Ҳазраж деб аталадиган араб қабиласи билан иттифоқдош эди. Қачон Авс билан Ҳазраж ўртасида уруш бўлса, яҳудийлар ҳам иттифоқдошлари билан урушга чиқиб, ўз диндошларининг қонини тўкиб, мол-мулкларини талашар эди. Ҳолбуки, диндошлар бир-бири билан уришиб қон тўкишлар Тавротда ҳаром қилинганди. Энди уруш тўхтаганидан кейин эса бир қабиллага иттифоқдош бўлган яҳудийлар иккинчи қабиллага иттифоқдош бўлган яҳудийлардан асир тушганлар бўлса, товон тўлаб қутқариб ҳам олардилар. Шунинг учун юқоридаги оятда: «Ё Китобнинг (Тавротнинг) бир қисмига ишониб, бир қисмини инкор қиласизларми?» дейилди.

87. Ҳақиқатан, биз Мусога китоб (Таврот) ато этдик. Унинг ортидан ҳам пайғамбарлар юбордик. Ийсо бинни Марямга хужжатлар (очик мўжизалар) бердик ва уни Рухул Қудус (Жаброил) ила қувватлантирдик. (Эй бани Исроил), ҳар қачон бир пайғамбар сизларга ёқмайдиган нарса (оятлар) билан келса, (унга бўйсунушдан) кибр-ҳаво қилиб, бировини ёлғончи деб, бировини ўлдираверасизларми?

88. Улар «Дилларимиз берк» дедилар. Йўқ, аксинча, куфрлари сабабли уларни Аллоҳ лаънатлаган. Бас, улар камдан-кам иймон келтирадилар.

89. Қачонки уларга Аллоҳнинг ҳузуридан ўзларида бор нарсани (Тавротни) тасдиқ этувчи китоб келганида (яъни, ҳазрати Муҳаммад саллолоҳу алаҳи ва салламга Қуръон нозил бўлиб, у зот пайғамбар бўлганларида) – ҳолбуки, илгари улар кофирларга қарши (ўша пайғамбардан) ёрдам кутадилар – бас, қачонки уларга ўзлари билган нарса келганида, унга кофир бўлдилар. Кофирларга Аллоҳнинг лаънати бўлғай.

90. Аллоҳ бандаларидан ҳоҳлаган зотга (ҳазрати Муҳаммад саллолоҳу алаҳи ва салламга) ўз фазлу карами билан (вахий) юборишига ҳасад қилиб, Аллоҳ нозил қилган нарсага кофир бўлишлари сабабли улар (яҳудийлар) ўзларини энг ярамас нарсага сотдилар. (Яъни иймон ўрнига куфрни сотиб олдилар). Бас, ғазаб устига ғазаб билан қайтдилар. (Яъни Тавротни бузганлари сабабли Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлишган

эди, энди Муҳаммад алайҳиссаломга кофир бўлишлари сабабли яна бир ғазабга гирифтор бўлдилар). Кофирлар учун хор қилгувчи азоб бордир.

91. Қачон уларга: «Аллоҳ нозил қилган нарсага иймон келтиринг»,- дейилса, «Биз ўзимизга нозил қилинган нарсага иймон келтирамиз»,- дейдилар. Ва ундан кейин келган ўзларидаги нарсани (Тавротни) тасдиқ этувчи бўлган ҳақ (китоб – Қуръон)га кофир бўладилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: «Агар мўъмин бўлган бўлсангизлар, нима сабабдан илгари Аллоҳнинг пайғамбарларини ўлдирар эдингизлар?»

92. Мусо сизларга очиқ ҳужжатлар келтирганидан кейин (ўзларингизга) зулм қилган ҳолингизда унинг кетидан бузоққа сиғиндингиз.

93. Эсланг, (эй бани Исроил), Биз аҳду паймонингизни олгач, устингизда Тур тоғини кўтариб туриб: «Келтирган нарсамизни (динимизни) маҳкам ушланг ва кулоқ солинг»,- деганимизда: «Эшитдик ва бўйсунмадик»,- дедилар. Кофирликлари сабаб фақат бузоққа (ибодат қилиш билан) кўнгиллари тўлади. Айтинг: «Агар сиз мўъмин бўлсангиз, иймонингиз сизларни мунча ярамас нарсага буюради?»

94. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар Аллоҳ ҳузурида охират диёри (жаннат) бошқа одамларсиз фақат сизларники бўлса, у ҳолда ростгўй бўлсангизлар, ўлишни орзу қилинглари-чи».

95. Қилган кирдикорлари сабабли ҳаргиз уни (ўлимни) орзу қила олмайдилар. Аллоҳ золимларни Билгувчидир.

96. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз уларнинг ҳатто мушриклардан ҳам ҳаётга (яшашга) очкўзроқ кишилар эканини кўрасиз, уларнинг айримлари минг йил умр кўришни истайдилар. Ҳолбуки узун умр уни азобдан узоқлаштирамайди. Ахир Аллоҳ қилаётган амалларни Кўриб тургувчидир.

97. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Ким Жаброилга душман бўлса, (у Аллоҳга душмандир). Зеро у (Жаброил) Аллоҳнинг изни билан қалбингизга ўзидан аввалги Китобларни тасдиқ этадиган ва мўъминларга ҳидоят ва хушхабар бўлган (Қуръон)ни нозил қилди.

98. Ким Аллоҳга ва Унинг фаришталарига, пайғамбарларига, Жаброил ва Мекоилга душман бўлса, бас, албатта Аллоҳ (бундай) кофирларга душмандир.

99. Ҳақиқатан, Биз сизга очиқ оятлар нозил қилдик. У (оятларга) фақат фосиқларгина кофир бўладилар.

100. (Бани Исроил қавми) ҳар қачон бирор аҳдга аҳдлашсалар, улардан бир гуруҳи уни бузаверадими? Ҳақиқатан, уларнинг кўпи иймонсизлардир.

101. Қачон уларга Аллоҳнинг ҳузуридан ўзларидаги нарсани тасдиқ этувчи пайғамбар келса, Китоб (Таврот) берилган кимсалардан бир гуруҳи Аллоҳнинг Китобини (Яъни Тавротни, ундаги Муҳаммад алайҳиссалом ҳақида келган оятларни ҳеч нарса) билмагандек орқаларига отдилар.

102. Ва Сулаймон подшоҳлигидаги шайтонлар (жинлар) айтган нарсаларга эргашадилар. Сулаймон кофир эмас эди, балки одамларга сеҳр ўргатадиган шайтонлар кофир эди. Яна улар Бобилдаги Ҳорут ва Морут (номли) фаришталарга туширилган нарсаларга (эргашадилар). – Ҳолбуки у фариталар: «Биз фақатгина финтамиз (яъни одамларни алдаб имтиҳон қилиш учун юборилганмиз), бас, (биз айтган нарсаларни қилиб) кофир бўлиб қолма», демасдан туриб ҳеч кимга ҳеч нарса ўргатмас эдилар. – Ва ўшалардан (Ҳорут ва Морутдан) эр-хотиннинг ўртасини бузадиган нарсаларни ўрганадилар. (Лекин) улар (яхудийлар) Аллоҳнинг изнисиз ҳеч кимга зарар етказа олмайдилар. Улар ўзларига ҳеч фойдасиз, билъакс зарарли нарсаларни ўрганадилар. Ахир (Аллоҳнинг китоби ўрнига сеҳрни) алмашган кимсаларга Охиратда ҳеч қандай насиба йўқ эканини билган эдилар-ку. Жонларини нақадар ёмон нарсага (яъни, Охиратдаги маҳрумликка) сотганларини билсалар эди.

103. Агар улар иймонга келиб Аллоҳдан қўрқсалар, Аллоҳ тарафидан бўладиган савоб албатта яхшироқ бўлишини билсалар эди.

Изоҳ: Фаришталар одамларга сеҳр ўргатишларининг ўз ҳикмати бор. Ривоят қилишларича, ўша даврда сеҳргарлик жуда ривожланган экан. Сеҳргарлар кўпайиб, уларнинг айримлари ҳатто ўзларини пайғамбар деб эълон қилишгача боради. Шунда Аллоҳ таъоло икки фариштасини юборади. Улар одамларга турли сеҳрларни ўргатишиб, сеҳргарлик ўрганиш мумкин бўлган нарса экани, пайғамбарлик эса ёлғиз Аллоҳ тарафидан берилишини англатадилар.

104. Эй мўъминлар, «Роино» деманглар, «Унзурно» денглар. Ва (Аллоҳнинг амр-наҳий – фармон таъқиқларига) қулоқ солинглар! Кофирлар учун аламли азоб бордир.

Изоҳ: Араб тилида ҳар икки сўз «Бизга боққин, қарагин» деган маънони англатади. Пайғамбар алайҳиссалом Қуръон оятларини тиловат қилиб бераётганларида мўъминлар у кишига: «Бизларнинг ҳолимизни риоя қилгин ва оятларни шошмасдан қайта-қайта ўқигин» деган маънода «роино» дер эдилар. Лекин яхудийлар «рионо» сўзининг риоя қилмоқ, боқмоқ деган ўзакдан чиққанини билганлари ҳолда кўнгиллари бузуклиги сабабли «руунат – енгилтак бўлмоқ» деган ўзакдан чиқадиған сўзга ўхшатиб таллафуз қилдилар. Шунинг учун Аллоҳ таъоло мўъминларга бу сўзни ишлатмасликни амр қилди.

105. На аҳли китоблар (яхудий ва насронийлар)дан бўлган кофирлар ва на мушриклар сизларга Парвардигорингиз тарафидан бирон яхшилик тушишини истамайдилар. Аллоҳ эса раҳмат-марҳаматини ўзи ҳоҳлаган кишиларга хос қилиб беради. Аллоҳ буюк фазлу карам соҳибидир.

106. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, агар) Биз бирон оятни бекор қилсак, ёки ёдингиздан чиқарсак, албатта ундан яхшироғини, ёки ўшанинг мислини келтирамиз. Аллоҳ ҳар нарсага қодир зот эканини билмадингизми?

107. Осмонлар ҳам, замин ҳам ёлғиз Аллоҳнинг мулки эканини ва сизлар учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст ёки ёрдамчи йўқ эканини билмадингизми?

108. (Эй мўъминлар), ёки сизлар ҳам ўз пайғамбарингиздан, илгари Мусодан сўралган нарсаларни сўрашни истайсизми? Ким иймонга куфрни алмаштирса, албатта тўғри йўлдан адашади.

109. Аҳли китобларнинг кўпчилиги ўз ҳасадгўйликлари билан сизларни, иймонли бўлганингиздан кейин (яъни ҳозир) уларнинг ўзларига ҳам ҳақиқат очик-равшан

бўлганидан кейин яна куфрга қайтаришни истади. Бас, Аллоҳнинг фармони келгунича уларни авф қилингиз ва кечирингиз! Албатта Аллоҳ ҳар нарсага Қодирдир!

110. Намозни тўқис адо қилинг ва закотни беринг! Ўзингиз учун қандай яхшилиқни (охират диёрига) тақдим қилган бўлсангиз, уни Аллоҳ ҳузурида топажаксиз. Шубҳасиз, Аллоҳ қилган амалларингизни кўриб тургувчидир.

111. Улар: «Жаннатга фақат яҳудий ва насроний бўлганлар киради»,- дейишди. (Яъни, яҳудийлар: «Биз кирамиз»,- дейишса, насронийлар: «Биз кирамиз», дейишди). Бу уларнинг хомхаёлларидир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) айтинг: «Агар ростгўй бўлсангиз, хужжатларингизни келтирингиз!»

112. Йўқ, ким чиройли қилган ҳолида ўзини Аллоҳга топширса, унинг учун Парвардигори ҳузурида ажр бор ва улар учун хавфу хатар йўқ ва улар ғамгин бўлмайдилар.

113. Яҳудийлар: «Насронийлар бирон (арзигулик) нарса – дин устида эмаслар», дейишди. Насронийлар: «Яҳудийлар бирон (арзигулик) нарса – дин устида эмаслар», дейишди. Ҳолбуки, улар (яъни, яҳудийлар ҳам, насронийлар ҳам) Китоб (яъни Таврот, Инжил) тиловат қиладилар. Шунингдек, билмайдиган кимсалар уларнинг гапига ўхшаш гап айтдилар. Энди уларнинг ўртасида ихтилоф қилиб ўтган нарсалари ҳақида Аллоҳ қиёмат кунида ҳукм қилади.

Изоҳ: «Шунингдек, билмайдиган кимсалар уларнинг гапига ўхшаш гап айтдилар». Яъни Маккадаги мушриклар: «Муҳаммад ҳақ дин устида эмас»,- дейишди.

114. Аллоҳнинг масжидларини уларда Аллоҳ исми зикр қилинишидан тўсадиган ва уларни хароб қилиш ҳаракатида юрадиган кимсалардан ҳам золисроқ ким бор?! Ахир бу кимсалар учун ундай жойларга фақат кўрққан ҳолларида кириш жоиз эди-ку. Улар учун бу дунёда расволик, охиратда эса буюк азоб бордир.

115. Машриқ ҳам, мағриб ҳам Ёлғиз Аллоҳникидир. Бас, қай тарафга юз бурсангизлар, ўша жой Аллоҳнинг тарафидир. Шубҳасиз, Аллоҳ (ҳамма томонни) қамраб олгувчи билимдондир.

116. «Аллоҳнинг боласи бор», дедилар. У зот (буларнинг бадғумонидан) мутлақо покдир. Балки осмонлардаги ва Ердаги бор нарса У Зотга тегишлидирки, ҳаммаси унга бўлинади.

117. (У) Еру осмонларни пайдо қилгувчидир. Бирон ишни ҳукм қилса, унга фақатгина «Бўл» дейди холос. Бас, у иш бўлади.

118. Билмайдиган кимсалар: (Муҳаммад алайҳиссаломга) «Аллоҳ бизга (сенинг ҳақ пайғамбар эканингни) айтса эди ёки бирон аломат келса эди»,- дедилар. Улардан илгаригилар ҳам уларнинг гапларига ўхшаш гапларни айтишган эди. Диллари бир-бирига ўхшайди. Биз аниқ ишонадиган қавм учун оятларни баён қилдик.

119. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта биз сизни ҳақ (дин) билан хушхабар этувчи ва огоҳлантирувчи қилиб юбордик. Дўзахилар ҳусусида Сиз масъул эмассиз.

120. Яҳудий ва насронийлар то сиз уларнинг динига кирмагунингизча ҳаргиз сиздан рози бўлмайдилар. Айтинг: «Аллоҳнинг йўлигина ҳақиқий йўлдир». Қасамки, агар

сизга келган ҳақиқий билимдан кейин уларнинг нафс-хаволарига эргашсангиз, Аллоҳ тарафидан сизга на бир дўст ва на бир ёрдамчи бўлмайди.

121. Биз Китоб (яъни, Таврот, Инжил) ато этган Зотлар (орасида) уни тўғри тиловат қиладиган кишилар (ҳам бор)дирки, ана ўшалар (Қуръонга) иймон келтирурлар. Ва кимда-ким унга (Қуръонга) кофир бўлса, ўшалар зиён кўрувчилардир.

122. Эй бани Исроил, сизларга инъом қилинган неъматимни ва сизларни бутун оламга афзал қилган пайтимни эсланг!

123. Ва биров биров томонидан ҳеч нарса ўтай олмайдиган ва ҳеч кимдан эваз қабул қилинмайдиган, шафоат-қўллов фойда бермайдиган, ёрдам ҳам беролмайдиган кундан кўркингиз!

124. Эсланг, Иброҳимни Парвардигори бир неча сўзлар билан имтиҳон қиланида, уларни бенуксон ҳолда адо этди. Шунда (Аллоҳ таъоло): «Албатта мен сени одамларга имом қилгувчидирман», деди. «Зурриётимни ҳам-а?» деб сўради у. (Аллоҳ таъоло) айтди: «Менинг бу аҳдим (сенинг зурриётинг орасидаги) золим кимсаларга етмайди».

125. Эсланг, Байтуллоҳни одамлар учун зиёратгоҳ ва тинч жой қилдик ва Иброҳимнинг (Каъбатуллоҳни бино қилаётган вақтида) турган ўрнини намозгоҳ қилиб олинг (дедик) ва Иброҳим билан Исмоилга: «Менинг Байтимни тавоф қилувчилар (ўша ерда ибодат қилиб) турувчилар, рукуъ, сужуд эгалари учун пок тутинг»,- деб буюрдик.

126. Эсланг, Иброҳим: «Эй Парвардигор, бу шаҳарни тинч шаҳар қилгин ва унинг аҳлларидан Аллоҳга ва Охират кунига ишонувчиларни турли мевалар билан ризклантиргин», деганида, Аллоҳ таъоло: «кофирларни ҳам бироз фойдалантириб, сўнгра дўзах азобига дучор қиламанки, бу энг ёмон оқибатдир», деди.

127. Эсланг, Иброҳим Исмоил билан биргаликда Байтуллоҳнинг пойдеворини кўтариб (дедилар): «Парвардигоро, биздан (ушбу қилган амалимизни) Ўзинг қабул айла. Шубҳасиз, сен эшитгучи, билгувчисан!

128. Парвардигоро, бизни Ўзингга бўйсунувчилардан қилгин ва зурриётимдан ҳам Ўзингга итоат қиладиган кишиларни (чиқаргин). Ва бизга (қиладиган) ибодатларимизни ўргатгин ва тавба-тазарруларимизни қабул эт! Шубҳасиз, Сен тавбаларни Қабул қилгучи, Раҳмлисан.

129. Парвардигоро, уларнинг орасига ўзларидан бўлган, уларга оятларингни тиловат қилиб берадиган, Китоб ва ҳикматни (Қуръон ва ҳадисни) ўргатадиган ва уларни поклайдиган бир пайғамбарни юбор! Шубҳасиз, Сен Қудрат ва ҳикмат Соҳибсан».

130. Иброҳимнинг динидан фақат енгилтакларгина юз ўгирадилар. Ҳақиқатан, Биз дунёда уни танлаб олдик ва у Охиратда шубҳасиз, солиҳ (яқинларимиздан)дир.

131. Эсланг, Парвардигори унга: «Бўйсун!», деганида: «Бутун оламлар Эгасига бўйсундим», деди.

132. Иброҳим, у билан бирга Яъқуб ҳам болаларига шу Динни васият қилиб дедилар: «Ўғилларим, албатта Аллоҳ сизлар учун шу динни танлади. Бас мусулмон бўлган ҳолингиздагина ҳаётдан ўтинг!»

133. (Эй яхудийлар), ёки Яъқубга ўлим келгач, у ўғилларига: «Мендан кейин нимага ибодат қиласизлар?»- деганида: «Сенинг тангринг ва оталаринг Иброҳим, Исмоил ва Исҳоқларнинг тангриси бўлмиш ягона Аллоҳга ибодат қиламиз ва бизлар фақат унинг ўнигагина бўйсунгувчилармиз», деб жавоб қилганларига гувоҳ бўлганмисизлар?

134. Улар ўтиб кетган кишилардир. Уларнинг қилган амаллари ўзлари учун, сизларнинг қилган амалларингиз сизлар учун. Ва сизлар улар қилган амаллар учун масъул бўлмайсиз.

135. Яхудий ёки насроний бўлинг, хидоят топасиз, дедилар. (Яъни яхудийлар яхудий бўлинг, деди, насронийлар насроний бўлинг, деди. Айтинг эй Муҳаммад алайҳиссалом), балки биз ҳақ йўлдан тойилмаган, мушриклардан бўлмаган Иброҳим миллатига – Динига (эргашамиз).

136. (Эй мўъминлар), айтингиз: «Биз Аллоҳга ва бизга нозил қилинган китобга ва Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқубга ва ўша уруғ-авлодга нозил қилинган нарсаларга, Мусо ва Ийсога берилган нарсаларга ва барча пайғамбарларга Парвардигорлари тарафидан берилган нарсаларга ишондик. Биз улардан биронтасини ажратиб қўймаймиз ва биз фақат У Зотга (Аллоҳ таъолога) бўйсунгувчилармиз».

137. Энди агар улар (яъни аҳли китоблар) сизлар иймон келтирган нарсаларга иймон келтирсалар, ҳақ йўлни топибдилар. Агар юз угирсалар, у ҳолда шубҳасиз, (сизларга нисбатан) гина ва адоватлари бордир. Улар(нинг ёмонлиги)дан сизга (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳнинг ўзи етарлидир. У эшитувчи, билгувчидир.

138. Аллоҳнинг ранги-ла (рангинмиз). Аллоҳдан ҳам гўзалроқ ранг бергувчи борми? Бизлар унгагина ибодат қилгувчилармиз.

Изоҳ: Бу оятдаги Аллоҳнинг рангидан мурод – Аллоҳнинг динидир. Зеро худди кийимнинг устида ранги кўрингани каби, мўъмин-мусулмонларда ҳам дин аломатлари кўриниб туради.

139. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) айтинг: «Бизнинг ҳам, сизнинг ҳам Парвардигорингиз бўлган Аллоҳ хусусида биз билан жанжаллашасизми. Ҳолбуки, бизнинг қилган амалимиз ўзимиз учун, сизнинг қилган амалингиз ўзингиз учун-ку? Биз фақат унгагина ихлос қўювчилармиз

140. Ёки Иброҳим, Исҳоқ, Яъқуб ва ўша уруғ-авлод яхудий ёки насроний бўлган дейсизми?» (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) айтинг: «(Уларнинг динларини) сизлар яхшироқ биласизми, ёки Аллоҳми? Аллоҳ томонидан бўлган гувоҳликни яширган кимсадан ҳам золимроқ одам борми? Аллоҳ қилаётган ишларингдан ғофил эмас.

Изоҳ: Таврот ва Инжилда юқорида мазкур бўлган пайғамбарларнинг яхудий ҳам, насроний ҳам бўлмаганликлари очиқ-равшан айтилган экан. Яхудийлар ҳам, насронийлар ҳам мана шу ҳақиқатни билиб туриб, яширганлари учун юқоридаги оят нозил бўлди.

141. Улар ўтиб кетган кишилардир. Уларнинг қилган амаллари ўзлари учун, сизларнинг қилган амалингиз ўзингиз учундир ва сизлар улар қилган амаллар учун масъул бўлмайсиз.

Иккинчи жузь

142. Одамлардан ақлсизлари: «Уларни (мусулмонларни) илгари қараган қиблаларидан қандай нарса юз ўгиртирди?»- дедилар. Айтинг: «Машрик ҳам, мағриб ҳам Аллоҳникидир. У Ўзи хоҳлаган кишиларни тўғри йўлга ҳидоят қилади».

Изоҳ: Мусулмонлар Мадинага келган дастлабки даврларда Қуддусга қараб намоз ўқир эдилар. Қуддус яхудийларнинг қибласи бўлгани учун, мусулмон ҳам ўша тарафга қараб ибодат қилаётганларидан улар жуда ғурурланиб юрардилар. Қачонки мусулмонларга Макка тарафга юзланиб сажда қилиш буюрилганда, яхудийлар юқоридаги сўзларни айтдилар.

143. Шунингдек, (яъни тўғри йўлга ҳидоят қилганимиз каби), сизларни бошқа одамлар устида гувоҳ бўлишингиз ва пайғамбар сизларнинг устингизда гувоҳ бўлиши учун ўрта (адолатли) бир миллат қилдик. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз илгари қараган қиблани Биз фақатгина ким пайғамбарга эргашиб, ким орқасига қараб кетишини билиш учун қилганмиз, холос. Шубҳасиз, бу оғир иш. Магар Аллоҳ ҳидоят қилган зотларгагина (оғир эмасдир). Аллоҳ иймонларингизни (яъни иймон билан Аллоҳ таъоло буюрган тарафга юзланиб ўқиган намозларингизни) зое қилгувчи эмас. Албатта, Аллоҳ одамларга Меҳрибон ва Раҳмлидир.

Изоҳ: Саҳиҳул Бухорийда ривоят қилинишича, Аллоҳ таъоло қиёмат кунида ҳар бир пайғамбарни ўз умматлари билан рўбарў қилиб, улардан: «Бу пайғамбарим сизларга менинг амру фармонларимни тўла етказдимиз?» деб сўраганларида, улар «Йўқ» деб жавоб қилишар, пайғамбар эса «Етказганман» дер экан. Ундан гувоҳ сўралганида: «Муҳаммад алайҳиссалом ва у зотнинг умматлари гувоҳларимдир»,- дейди. Шунда ҳазрати Муҳаммад саллолоҳу алаҳи ва салламни умматлари билан ҳозир қилиниб, «Мана пайғамбар ўз вазифасини тўла адо этганми?»,- деб сўралганида улар: «Ҳа, ўтган пайғамбарлар ўз элчилик бурчларини тўла адо этганлар. Бизга бу ҳақда пайғамбар Муҳаммад алайҳиссалом хабар келтиргандар»,- дейишади. Шунинг учун мазкур оятда мусулмонларга қарата: «одамлар устида гувоҳ бўласиз» дейилди.

Араблар учун Каъба Иброҳим пайғамбар замонларидан буён муқаддас саналар эди. Муҳаммад алайҳиссалом Мадинага ҳижрат қилишидан илгари мусулмонлар мана шу каъбага юзланиб ибодат қилардилар. Мадинага кўчгандан кейин эса уларнинг иймонларини синаш учун бошқа тарафга – Қуддусга қараб намоз ўқиш буюрилди. Ҳижратнинг 17-ойида қайтадан Маккага юзланишга амр қилиниб, қуйидаги оят нозил бўлди:

144. Гоҳо юзингиз самода кезганини кўрамыз. Бас, албатта Биз сизни ўзингиз рози бўлган қиблага бурамыз. Юзингизни масжид-ал-ҳарам (Макка) тарафга бурунг! (Эй мўъминлар, сизлар ҳам) қаерда бўлсангизлар юзларингизни унинг тарафига бурунгиз! Китоб берилган зотлар албатта бунинг Парвардигорлари томонидан (келган ҳақ ҳукм) эканини биладилар. Аллоҳ улар қилаётган амаллардан ғофил эмасдир.

145. Қасамки, агар сиз китоб берилган кимсаларга бор мўжизаларни келтирсангиз ҳам, улар қиблангизга боқмайдилар. Сиз ҳам уларнинг қибласига боқувчи эмассиз. Улар (яхудий ва насронийлар)нинг бировлари бировларнинг қибласига боқувчи эмас. Агар сиз ўзингизга келган билим (ваҳий)дан кейин уларнинг ҳавойи нафсига эргашсангиз, у ҳолда шубҳасиз золимлардан бўлиб қоласиз.

146. Биз китоб ато этган кимсалар (яхудий ва насронийлар) уни (Муҳаммад пайғамбарни) ўз фарзандларини таниган каби танийдилар (Яъни ўзларнинг илоҳий китобларида у зот ҳақида ўқиганлар). Ва албатта улардан бир гуруҳи билганлари ҳолда ҳақиқатни яширадилар.

147. Бу ҳақиқат (яъни қибланинг ўзгариши) Парвардигорингиз томонидандир. Бас, ҳаргиз шубҳа қилгувчилардан бўлманг!

148. Ҳар кимнинг ўз юзланадиган тарафи бор. Бас, яхши ишларга шошилингиз! Қаерда бўлманг, Аллоҳ сизларнинг барчаларингизни (ҳисоб-китоб учун) келтиради. Албатта Аллоҳ ҳар нарсага Қодирдир!

149. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) қайси тарафдан чиқсангиз, юзингизни масжид-ал-ҳаром тарафга булинг! У шабҳасиз Парвардигорингиз (буюрган) ҳақ (кибла)дир. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан ғофил эмасдир.

150. Қайси тарафдан чиқсангиз, юзингизни масжид-ал-ҳарам томонга булинг! (Эй мўъминлар) сизлар ҳам қаерда бўлсангизлар, юзингизни ўша томонга булингиз! Токи (айрим) одамлар (яхудий ва мушриклар) учун сизларнинг устингизда хужжат бўлиб қолмасин. Магар уларнинг ичида зулм қилиб қолгувчилар ҳам борки, сизлар улардан кўрқмангиз. Мендан кўрқингиз! Ва токи неъматимни комил қилиб беришим ва ҳидоят топишингиз учун (шундай қилингиз)!

Изоҳ: Яхудийлар: «Нега Муҳаммад дини бошқа бўла туриб, бизнинг қиблага – Қуддусга қараб ибодат қилади?» Мушрик араблар эса: «Муҳаммад Иброҳимнинг диниданман деб даъво қилади-ю, ўзи яхудийларнинг қибласига қараб намоз ўқийди» демасинлар учун мусулмонларга қаерда бўлсалар ҳам фаҳат масжид-ал-ҳарам томон юзланиб намоз ўқиш буюрилди.

151. (Эй инсонлар), шунингдек сизларга ўзларингиздан бўлган, сизларга Бизнинг оятларимизни тиловат қиладиган, сизларни поклайдиган, сизларга Китоб ва Ҳикматни (Қуръон ва ҳадисни) ўргатадиган ва билмаган нарсаларингизни таълим берадиган бир пайғамбар юбордик.

152. Бас, Мени эслангиз, Мен ҳам сизларни эслайман ва Менга шукр қилингиз ва Менга куфр келтирмангиз!

153. Эй мўъминлар, сабр қилиш ва намоз ўқиш билан (Мендан) мадад сўранглар! Албатта Аллоҳ сабр қилгувчилар билан биргадир.

154. Ва Аллоҳ йўлида ҳалок бўлган (шаҳид)лар ҳақида: «(Булар) ўликлар»,- демангиз! Йўқ, улар тириклардир, лекин сизлар сезмайсизлар.

155-156. Албатта биз сизларни хавфу хатар, очлик, молу жон ва мева-чеваларни камайтириш каби нарсалар билан имтиҳон қиламиз. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) бирон мусибат келганида: «Албатта биз Аллоҳнинг (бандаларимиз) ва албатта биз У Зотга қайтгувчилармиз»,- дейдиган сабрли кишиларга хушхабар беринг!

157. Ана ўшаларга Парвардигорлари томонидан саловат (мағфират) ва раҳмат бордир. Ана ўшалар Ҳақ Йўлни топгувчидирлар.

158. Албатта Сафо ва Марва Аллоҳ (буюрган) маросимлардандир. Бас, ким Байтуллоҳни (тавоф қилиш билан) ҳаж ёки умра қилса, у иккисининг орасида саъй қилишининг гуноҳи йўқдир. Ва ким ўз ихтиёри-ла яхшилиқни ният қилса, бас, албатта Аллоҳ Шукр қилгувчи (Тақдирловчи) ва Билгувчидир.

Изоҳ: Сафо ва Марва Каъба яқинидаги икки тепалик бўлиб, Ислом келишидан илгари ҳам араблар Каъбани тавоф қилганда уларнинг оралиғида етти марта бориб келиш (саъй қилиш) одатлари бор эди. Шунинг учун Ислом дини келганидан кейин мусулмонлар ҳаж қилиш пайтларида у тепаликлар оралиғида саъй қилишдан тортинганларида шу оят нозил бўлди.

Ҳаж қилиш – ҳар йили Зул-ҳижжа ойининг 10, 11, 12-кунларои ихром (махсус ният ва либос) билан Каъбани зиёрат қилиш ҳамда шу ойнинг 9-куни Арафот тоғида туриб тавба-тазарруъ ва дуо-илтижо қилишдир. Умра қилиш – йилнинг ҳоҳлаган кунида Каъбани зиёрат қилишдир. Имкония бўлган киши ҳаётида бир марта ҳаж қилиши Исломда фарз бўлган амаллардан ҳисобланади. Умра эса суннат амаллардандир.

Кимки бир марта ҳаж ва умра қилганидан кейин ана шу амалларни ихтиёрий равишда такрор-такрор қилса, Аллоҳ унинг бу яхши амаллари учун муносиб мукофотлар ато қилади.

159. Биз нозил қилган ҳужжатлар ва ҳидоятдан иборат (Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ пайғамбар эканлиги ҳақидаги) нарсаларни одамларга Китобда (Тавротда) равшан қилиб берганимиздан кейин яширадиган кимсаларни шубҳасиз, Аллоҳ лаънатлагай ва лаънатловчи зотлар (фаришталар ва мўъминлар) лаънатлагай.

160. Магар қайсилари тавба қилиб, ўзларини ўнглаб, (одамларга ҳақиқатни) очик айтсалар, бас, Мен уларнинг тавбаларини қабул қиламан. Ва фақат менгина тавбаларни қабул қилгувчи, раҳмлидирман.

161-162. Куфр йўлига кириб, кофир ҳолида ўлиб кетган кимсалар шубҳасиз, Аллоҳнинг ва жамики фаришта ва одамларнинг лаънатига дучор бўлмай ва азоблари енгиллатилмаган, (озгина бўлса ҳам нафас ростлашга) муҳлат берилмаган ҳолларида абадий (жаҳаннамда) қолгайлар.

163. Илоҳингиз Ягона Илоҳдир. У Меҳрибон ва Раҳли Илоҳдан (ёлғиз Аллоҳдан) ўзга ҳеч қандай илоҳ йўқдир.

164. Албатта осмонлар ва Ернинг яратилишида, кеча ва кундузнинг алмашиб туришида, денгизда одамларга керакли нарсаларни олиб турган кемаларнинг (сузишида) ва Аллоҳ осмондан туширган – сўнг у сабабли ўлик Ерни тирилтириб, бир жонзотни (Ер юзига) тарқатиб-ёйиб юборган – сув деган неъматда ва шамолларнинг йўналтиришида, осмон ва Ер орасидаги итоатгўй булутда – (буларнинг ҳаммасида) ақлли кишилар учун оят-аломатлар бордир.

165. Одамлар орасида шундай кимсалар борки, улар ўзгаларни Аллоҳга тенг билиб, уларни Аллоҳ севгандек севадилар. Иймонли кишиларнинг Аллоҳга бўлган муҳаббатлари қаттиқроқдир. Бундай золимлар азобга рўбарў бўладиган замонларида (Қиёмат кунида) бутун куч-қудрат Аллоҳники эканини ва Аллоҳнинг азоби қаттиқ азоб эканини билсалар эди.

166. У Кунда пешволар эргашувчилардан тонадилар ва ҳаммалари азобни (кўзлари билан) кўрадилар. (У Кунда уларни боғлаб турадиган) баҳона-ю сабаблар узилади.

167. Эргашувчилар: «Қанийди, яна бир карра (яшашнинг) иложи бўлса-ю, улар биздан тонганларидек, биз ҳам улардан тонсак»,- дейдилар. Шундай қилиб, Аллоҳ таъоло уларнинг қилган амалларини ўзларига ҳасрат-надомат қилиб кўрсатади ва улар жаҳаннамдан чиқувчи бўлмайдилар.

168. Эй Инсонлар, Ердаги ҳалол-пок нарсалардан энглар ва шайтоннинг изидан эргашманглар! Шубҳасиз, у сизларнинг очик душманингиздир.

169. У сизларни фақат ёмонлик ва бузуқликка ва Аллоҳ шаънида билмаган нарсаларингизни гапиришга буюради, холос.

170. Қачон (мушрикларга): «Аллоҳ нозил қилган нарсаларга эргашингиз»,- дейилса, улар: «Йўқ, биз оталаримизни қандай йўлда топган бўлсаак, ўшанга эргашамиз»,- дейишади. Агар оталари ҳеч нарсага ақллари етмайдиган, Тўғри Йўлни тополмайдиган бўлсалар ҳам-а?!

171. Куфр ичидаги кимсаларни (Ҳақ Йўлга даъват қилиувчи кишининг) мисоли худди фақат овоз ва чақирикни эшитадиган ҳайвонларга қичқираётган кишининг мисолидир. Улар кар, соков, кўрдирлар. Демак, тушунмайдилар.

Изоҳ: Яъни, улар худди жониворлар каби чақирик ва овозларни эшитадилар-у, лекин ҳеч нарсани англамайдилар. Бинобарин, уларни Ҳақ Йўлга чорлашнинг ҳеч фойдаси йўқ.

172. Эй мўъминлар сизларга ризқ қилиб берганимиз – покиза нарсаларни энглар ва агар (чиндан) Аллоҳнинг Ўзигагина ибодат қилгувчи бўлсангизлар У Зотга шукр қилингиз!

173. Албатта У сизларга фақатгина ўлакани, қонни, тўнғиз гўштини ва Аллоҳдан ўзгага атаб сўйилган нарсаларнигина ҳаром қилди. Энди кимки золим бўлмаган ва ҳаддан ошмаган ҳолида ночор вазиятда қолса, гуноҳкор бўлмайди. Албатта Аллоҳ мағфират қилгувчи, раҳмлидир.

Изоҳ: Биров ейиш учун мутлақо ҳеч нарса топа олмасдан буткул иложсиз қолганида ҳаром қилинган нарсалардан бирон нарсани саломат қолиш учун ўлмагудек миқдорда еса, гуноҳкор бўлмайди.

174. Аллоҳ нозил қилган китоб (Таврот)дан иборат бўлган нарсани (Тавротдаги Муҳаммад алайҳиссалом сифатлари баён қилинган оятларни) яширадиган ва уни озгина қийматга сотадиган кимсалар қоринларини фақат олов билан тўлдирадиган – уларга қиймат кунда Аллоқ сўзламайди ва уларни (гуноқларидан) покламайди. Улар учун аламли азоб бордир.

175. Ана ўшалар ҳидоят ўрнига залолатни, мағфират ўрнига азобни сотиб олган кимсалардир. Жаҳаннам ўтига мунча сабр-тоқатли эканлар-а?!

176. Ўша (азоб) Аллоҳ бу Китоб (Таврот)ни ҳақ билан нозил қилгани сабаблидир. Албатта бу Китоб хусусида талашиб-тортишадиган кимсалар мангу талашадирлар (яъни улар ҳеч қачон ҳақ билан келиша олмайдилар).

Изоҳ: Аллоҳ таъоло Тавротда Муҳаммад пайғамбар ҳақида ҳақ сўзларни нозил қилган эди. Яхудийлар бўлса, одамлар Муҳаммадга оғиб кетиб, бизлар ҳурмат-эътибордан ва келаётган ҳадялар – даромадлардан маҳрум бўлиб қолмайлик, дейишиб мана шу ҳақиқатни яширганлари учун дўзах азобига дучор бўлдилар.

177. Юзларингизни машриқ ва мағриб томонларга бураверишингиз яхшилик эмас, балки Аллоҳга, Охират кунига, фаришталарга, китобларга, пайғамбарларга иймон келтирган, ўзи яхши кўриб туриб молини қариндош-уруғларига, етим-есирларга, мискин-бечораларга, йўловчи-мусофирларга, тиланчи-гадоларга ва қулларни озод

қилиш йўлида берадиган, намозни тўқис адо қилиб, закотни берадиган киши яхши кишидир ва аҳдлашганларида аҳдларига вафо қилгувчилар ва хусусан оғир-енгил кунларда ва жангу жадал пайтида сабр-тоқат қилувчилар (яхши кишилардир). Ана ўшалар чин иймонли кишилардир ва ана ўшалар асл тақводордирлар.

178. Эй мўъминлар, сизларга ўлдирилган кишилар учун озод киши муқобилига озод кишидан, қул учун қулдан, аёл киши учун аёлдан қасос олиш фарз қилинди. Энди кимга биродари томонидан бироз афв қилинса (яъни қотилдан қасос олиш ўрнига товон олишга рози бўлинса), у ҳолда яхшилик билан бўйсунуш ва унга чиройли суратда (товон) тўлаш лозимдир. Бу (ҳукм) Парвардигорингиз томонидан (берилган) энгиллик ва раҳм-шавкатдир. Бас, кимки шундан кейин ҳаддан ошса (масалан, товон тўлагандан кейин ҳам қотилни ўлдирса), унинг учун аламли азоб бордир.

Изоҳ: Яъни қотилнинг ўлдирилмасдан товон тўлашига рози бўлган тараф қўполлик қилмай, қўрқитмай кутиши, қотил тарафи эса чўзмасдан, хиёнат қилмасдан товонни тўлаши лозимдир.

179. Сизлар учун қасосда ҳаёт бор, эй аҳли донишлар! Шояд (жиноятлардан) сақлансангизлар.

Изоҳ: Яъни, ҳар қандай киши қасос олинишини ўйлаб ўзини қотиллик қилишдан тияди. Демак, қотилдан қасос олиш ҳукми борлиги сабабли жуда кўп қотил ва мақтул (ўлдирилувчи) бўлиши мумкин бўлган кишиларнинг ҳаёти сақланиб қолади.

180. Бировингизга ўлим келган пайтида агар у (ўздан кейин) мол-дунё қолдираётган бўлса, адолат-тўғрилиқ билан ота-онага, қариндош-уруғга васият қилиши фарз этилди. (Бундай васият қилиш) Аллоҳдан қўрқувчилар устидаги бурчидир.

Изоҳ: Васият хусусида келган бу буйруқ «Нисо» сурасидаги мерос ояти нозил бўлишидан илгари буюрилган муваққат буйруқ эди. Кейинчалик мерос ҳақида оят келгач, кимга қанча мерос тегиши аниқ бўлди. Энди васият қилиш бурч ҳисобланмай ихтиёрий ишга айланган ва агар биров ўз ихтиёри билан васият қиладиган бўлса, унинг васияти қолдираётган меросининг учдан биригагина нуфуз қилиши пайғамбар алайҳиссалом томонидан белгилар қўйилган.

181. Ким уни (васиятни) эшитганидан кейин ўзгартирса, гуноҳи фақат ўзгартирганларнинг бўйнида. Албатта Аллоҳ эшитувчи, билгувчидир.

182. Энди ким васият қилгувчи томонидан бирон тойилиш ёки гуноҳ содир бўлишидан қўрқса ва (васият қилгувчи билан меросхўрнинг) ораларини ислоҳ қилиб қўйса, (яъни, қилинаётган васиятни шариатга мувофиқ қилиб ўзгартириб қўйса), гуноҳкор бўлмайди. Албатта, Аллоҳ мағфират қилгувчи, раҳмлидир.

183-184. Эй мўъминлар, тақволи кишилар бўлишингиз учун сизлардан илгари ўтганларга фарз қилингани каби, сизларга ҳам санокли кунларда рўза тутиш фарз қилинди. Энди сизлардан бирон киши хаста ёки мусофир бўлса, у ҳолда (рўза тутолмаган кунларнинг) саногини бошқа кунларда тутати. (Кексалик ёки заифлиги сабабли) рўза тутишга қийналадиган кишилар бир мискин бечоранинг (бир кунлик) таоми миқдорида эваз тўлашлари лозим. Бас, ким ўз ихтиёри билан зиёда яхшилик қилса, (лозим бўлганидан ортиқроқ эваз тўласа) ўзига яхши. Агар билсангиз, рўза тутишларингиз ўзингиз учун (эваз бериш ёки ҳатто узрли ҳолларда рўза тутмасликка нисбатан) яхшироқдир.

185. (У санокли кунлар) Рамазон ойидирки, бу ойда одамлар учун ҳидоят бўлиб, ва ҳидоят ва Фурқон (ҳақ билан ботилни ажратгувчи)нинг очиқ оятлари бўлиб, Қуръон нозил қилинган. Бас, сизлардан ким бу ойга ҳозир бўлса рўза тутсин. Ва ким хаста ёки мусофир бўлса, у ҳолда (рўза тутолмаган кунларининг) саногини бошқа кунларда (тузалгач ёки сафардан қайтгач) тутати. Аллоҳ сизларга енгилликни истайди, сизларга оғир бўлишини истамайди. Токи сизлар бу санокни тўлдирингиз ва ҳидоят қилгани сабабли Аллоҳни улуғлангиз. Шояд шуқр қилсангиз.

186. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бандаларим сендан мен ҳақимда сўрасалар, мен (уларга) яқинман. Менга дуо қилган пайтларида дуогўйларнинг дуосини ижобат қиламан. Бас, улар ҳам менинг даъватимга жавоб қилсинлар ва менга иймон келтирсинлар. (Шунда) шояд тўғри йўлни топсалар.

187. Сизларга рўза кечасида хотинларингизга қўшилиш ҳалол қилинди. Улар сизларнинг либосингиз, сизлар улар учун либоссиз, (яъни эр-хотин бир-бири учун худди баданнинг айбларини яшириб, уни иссиқ-совуқдан асраб, ҳарорат бағишлаб турадиган либос кабидирлар).

Аллоҳ сизлар ўзларингизга хиёнат қилаётганларингизни билиб, тавбаларингизни қабул қилди ва сизларни афв этди. Энди улар билан (рўза кечаларида ҳам бемалол) қовушингиз ва Аллоҳ сизлар учун ёзган нарсани (фарзандни) талаб қилингиз! Ва тонгдан оқ ип қора ипдан ажраладиган пайтгача еб ичаверинглар. Сўнгра кечгача рўзани бенуқсон қилиб тутинглар! Масжидларда эътикофда бўлган чоғингизда (кечалари ҳам) улар (хотинларингиз) билан қўшилманг! Булар (юқоридаги ҳукмлар) Аллоҳнинг чегараларидир. Бас уларга яқинлашмангиз! Одамлар (ҳаром ишлардан) сақланишлари учун Аллоҳ ўз оятларини мана шундай очиқ-равшан баён қилади.

Изоҳ: Рўза тутиш фарз қилинган биринчи даврда мусулмонларга бутун рамазон ойи мобайнида хотинлари билан яқинлашмаслик вожиб қилинган эди. Лекин айрим кишилар ўзларини тута олмай, рўза кечаларида бу удумни бузар эдилар. Ушбу оят нозил бўлиши билан муаммо ҳал бўлди.

Эътикоф – маълум муддатни ният қилиб, масжиддан чиқмай рўза тутиб ибодат қилиш.

188. Мол-дунёларингизни ораларингизда ноҳақ-ҳаром йўллар билан емангиз! (Яъни бир-бирингизнинг ҳаққингизни еманг!) Ва (гуноҳ қилаётганингизни) билиб туриб, одамларнинг молларидан бир қисмини гуноҳ-ҳаром йўл билан ейиш учун (молларингизни пора қилиб) ҳокимларга узатманг!

189. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) Сиздан ойлар ҳақида сўрашади. Айтинг: у (Ойлар) одамлар ва ҳаж учун вақт ўлчовларидир. Уйларингизга орқа томондан киришингиз яхшилик эмас, балки Аллоҳдан кўрққан киши яхшилик қилгувчидир. Уйларга эшиклардан кирингиз! Ва Аллоҳдан кўрқингиз! Шояд нажот топсангиз.

Изоҳ: «Сиздан ойлар ҳақида сўрашади», яъни «Ой дастлаб ипдек нозик ҳолда кўриниб, сўнгра катталаша боради. Ниҳоят тўлиб, доира шаклига киргач, яна қайтадан нозиклашиб, охири дастлабки ҳолига қайтади. Бунинг сири нимада?»- деб сўрашади.

Ойнинг ўзгариб-янгилиниб туришига қараб одамлар ўзларининг деҳқончилик, савдо ва бошқа дунёвий ишлари ҳамда ҳаж, рўза, закот каби диний ишларининг вақтларини аниқлайдилар.

«Уйларингизга орқа томондан киришингиз яхшилик эмас, балки Аллоҳдан кўрққан киши яхшилик қилгувчидир». Мусулмонлар ҳаж сафаридан қайтганларида уйларига эшикдан кирмай, орқа тарафдан келиш одатлари бўлиб, бу уларга Исломдан олдинги даврлардан мерос бўлиб қолган эди. Ушбу оят бунинг бефойда одатлигини, ҳақиқий яхши амал Аллоҳдан кўрқиш эканини ифода қилди.

190. Сизларга қарши урушувчилар билан Аллоҳ йўлида жанг қилингиз ва тажовузкор бўлмангиз! Шубҳасиз, Аллоҳ тажовузкорларни севмайди.

Изоҳ: Биринчидан, урушни сизлар аввал бошламанг. Иккинчидан, уруш конун-қоидаларига риоя қилинг: тажовузкор, динсиз кимсаларнинг қулоқ-бурнини кесиш, қуролсиз кишиларни, аёллар, гўдаклар ва қариларни ўлдириш каби одатларни қилманг!

191. Уларни (сизлар билан уруш олиб бораётганларни) топган жойингизда ўлдиригиз ва сизларни (кувиб) чиқарган жой (яъни Макка)дан уларни ҳам (кувиб) чиқарингиз! (Одамларни) алдаш – фитнага солиш ўлдиришдан ёмонроқдир. Ўзлари уруш бошлагунча улар билан Масжид-ал-Ҳаром олдида урушмангиз! Энди агар уларнинг ўзлари уруш бошласалар, у ҳолда уларни ўлдириглар! Кофирларнинг жазоси шундай бўлади.

192. Энди агар тўхтасалар (куфрдан кечиб, исломга кирсалар), бас, албатта Аллоҳ Кечиргувчи, Раҳмлидир.

193. То фитна тугаб, (бутун) дин Аллоҳ учун бўлгунга қадар улар билан урушингиз! Энди агар тўхтасалар, (у ҳолда сизлар ҳам тўхтангиз!) Зеро, фақат золимларга қарши душманлик қилиш мумкин.

194. Уруш ҳаром қилинган ой уруш ҳаром қилинган ой муқобилида бўлади. Ҳурматлар (бузилса, роия қилинмаса) қасос (олинади). Бас, ким сизларга тажовуз қилса, сизлар ҳам уларга тажовузли муқобилида тажовуз қилинг. Ва Аллоҳдан кўрқингиз! Билинглари, Аллоҳ Ўзидан кўрқувчилар билан биргадир.

Изоҳ: Уруш ҳаром қилинган ойда кофирлар сизларга қарши урушар эканлар, сизлар ҳам бу ойда уларга қарши урушингиз мумкин. Аслида «шаҳри ҳаром» – уруш ҳаром қилинган ойда кеч қандай уруш-жанжал бўлмаслиги лозим. Аммо, модомики, қарши тараф бу қоидага риоя қилмас экан, демак, сизлар ҳам риоя қилишингиз шарт эмас.

195. Аллоҳ йўлидаги (кураш учун молларингизни) сарфланглар! Ва (бахиллик қилиш билан) ўзингизни ҳалокатга ташламанг! Яхшилик қилинг! Албатта Аллоҳ яхшилик қилувчиларни севади.

196. Ҳаж ва умрани Аллоҳ учун комил суратда адо қилинг! Агар (касаллик ёки йўлтўсарлар сабабли) йўлингиз тўсилиб қолса, муяссар бўлган бирон ҳадя юборинг ва токи ҳадянгиз ўз жойига етиб бормагунча бошларингизни (сочларингизни) қирқманг! Энди агар сизлардан (ҳожилардан) кимдир касал ёки бошида бирон дарди бўлса, (шу узр билан эҳромда турган ҳолида сочини қирдирса), у ҳолда (уч кун) рўза тутиш ёки (олти мискинга) садақа бериш ёхуд (бир кўй) сўйиш билан эваз тўласин! Қачонки, (йўлтўсарлардан ёки бошқа ҳар қандай монъедан) хотиржам бўлсангиз, (ораларингиздан) ким ҳам (йўлида) умрадан фойдаланган бўлса, (яъни, ҳаж мавсумида аввал умра амалларини бажариб, эҳромдан чиқиб, сўнгра ҳажга эҳром боғлаган бўлса), муяссар бўлган ҳадяни юборсин! Ким (ҳадя қиладиган нарса) топа олмаса, уч кун ҳажда, етти кундан қайтганларингиздан кейин рўза тутсин! Бу тўла ўн кундир. Ушбу ҳукм аҳли оиласи Масжид-ал-Ҳаромда бўлмаган кишилар учундир. – У ернинг аҳолиси учун бундай ҳуқуқ ва бурчлар йўқ. Аллоҳдан кўрқингиз! Ва билингки, Аллоҳ – азоби қаттиқ зотдир!

Изоҳ: Ҳаж ёки умра ибодатини адо этишни ният қилган киши аввало эҳром (махсус кийим) кияди. Шундан кейин то ҳаж маросимларини тўла адо қилгунча, унинг учун соч-соқолига тиғ теккизиш, тирноқ олиш, жуфти билан яқинлашиш, бировга, ҳатто энг

майда ҳашаротга ҳам озор бериш каби феъллар ҳаром бўлади. Ҳаж амалларини адо қилиб бўлгач, сочни қириш, ёки қисқартириш билан эҳромдан чиқилади. Энди бирор ҳожининг йўли тўсилиб, қандайдир сабаб билан ҳаж амалларини охирига етказа олмаса, бир туя, мол ёки кўйни ўз тарафида Аллоҳ йўлига ҳадя қилиб жўнатиши лозим. Бу ҳадя жойига – Маккага етиб боргач, йўлда қолган ҳожи сочни қириши – яъни, эҳромдан чиқиши мумкин бўлади.

197. Ҳаж (мавсуми) маълум ойлардир. (Яъни, шаввол, зул-қаъда ва зулҳижжа ойининг ўн куни ҳаж учун сафар қилинадиган ойлардир, лекин ҳажнинг фарзлари эҳром боғлаш, зул-ҳижжа ойининг 9-куни Арофат тоғида туриш ва қурбон ҳайити кунлари Байтуллоҳни тавоф қилиш билан адо топади). Бас, ким шу ойларда (ўзига) ҳажни фарз қилса (ҳаж қилишни ният қилса), ҳаж давомида (жуфтига) яқинлашмайди, гуноҳ ишлар, жанжал-сурон қилмайди. Қандай яхши амал қилсангиз, албатта Аллоҳ билади ва (ҳаж қилиш учун йўлга тушишдан аввал зарур озуқа билан) таъминланиб олинг! Албатта, энг яхши озуқа (яъни, ўзингиз билан бирга бўлиши лозим бўлган энг яхши нарса) Аллоҳдан кўрқингиз. Мендан кўрқингиз, эй аҳли донишлар!

198. (Ҳаж сафарида тижорат қилиш билан) Парвардигорингиздан фазлу карам исташингизда сизлар учун ҳеч қандай гуноҳ йўқдир. Энди Арафотдан (Макка яқинидаги тоғ) тушганингиздан кейин, Машъар-ул-Ҳаромда Аллоҳни зикр қилинг! У Зот сизларни – гарчи илгари адашганлардан бўлган эсангиз-да – Ҳақ Йўлга ҳидоят қилгани янглиғ сизлар ҳам У Зотни эсланг – зикр қилинг!»

Изоҳ: Ҳожилар Зул-ҳижжа ойининг тўққизинчи кунидаги иккинчи ярмида Арафот тоғида тўпланиб, Парвардигорга дуо ва тавбалар қилиб турганларидан кейин тушиб Муздалифа тоғининг этагида Машъар-ул-Ҳаром деган жойда кун бўйи дуо-такбир, тавба-тазаррулар билан Аллоҳ таъолога муножотлар қиладилар, ҳақ йўлга ҳидоят қилгани учун шукроналар айтадилар.

199. Сўнга одамлар тушган томондан тушинглар ва Аллоҳдан (гуноҳларингизни) мағфират қилишини сўранглар. Албатта Аллоҳ мағфират қилувчи, раҳмлидир.

200. Энди маросимларингизни адо қилиб бўлгач, Аллоҳни аждодларингизни эслагандек, балки ундан-да қаттиқроқ эсланг! Зотан одамлар орасида шундай кимсалар борки, «Эй Парвардигор, бизга мана шу дунёда бергин»,- дейди. Ҳолбуки, унинг учун охирада ҳеч қандай насиба йўқ.

201. Ва уларнинг орасида шундай зотлар ҳам борки, «Парвардигоро, бизга бу дунёда ҳам яхшилик ато қилгин, охирада ҳам яхшилик ато этгин ва бизни дўзах азобидан асрагин», дейдилар.

202. Ана ўша зотлар қилган ибодатлари (ҳаж, дуолари) шарофатидан насиба бор. Аллоҳ тез ҳисоб-китоб қилувчи Зотдир.

203. Санокли кунларда Аллоҳни зикр қилингиз! Ким икки кунда шошилиб (зикрни тўхтатиб Минодан тушса) унга гуноҳ йўқ. Ким кейинда (учинчи кунда ҳам) қолса, унга-да гуноҳ йўқдир. (Мазкур ҳукмлар) тақводор кишилар учундир. Аллоҳдан кўрқингиз ва билингизки, сизлар шубҳасиз, унинг ҳузурини тўпланажаксиз.

Изоҳ: «Санокли кунларда Аллоҳни зикр қилингиз!» - Зул-ҳижжа ойининг 11, 12, 13-кунлари назарда тутилади. Бу кунларда ҳожилар Мино деган жойда туриб, Аллоҳни зикр қилиб, дуою саловатлар айтадилар ва шайтонга лаънат тошларини отадилар.

204. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), одамлар орасида шундай кимсалар борки, унинг ҳаёти дунё ҳақида гапирган гапи сизга қизиқ туюлади. Ва ўзи (исломга) ашаддий хусуматчи бўлган ҳолида дилидаги «иймонига» Аллоҳни гувоҳ келтиради.

205. (Олдингиздан) кетганида эса ерда бузғунчилик, экин ва наслларни ҳалок қилиш учун югуриб елиб юради. Аллоҳ эса бузғунчилик-фасодни севмайди.

206. Қачон унга: «Аллоҳдан қўрқин»,- дейилса, уни кибру ҳавоси гуноҳга тортади – етаклайди. Унга жаҳаннам бас келар. Нақадар ёмон жой-а!

Изоҳ: Юқоридаги уч оят Анас ибн Шарийқ исмли бир мунофиқ ҳақида нозил бўлгандир. У пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига келиб, ўзининг ҳақиқий мўъмин эканлиги ҳақида ёлғон қасамлар ичиш билан пайғамбар алайҳиссаломнинг кўнгилларини ўзига хайрихоҳ қилишга уринганида, мазкур оятлар билан Аллоҳ таоло ўз пайғамбарини огоҳлантиради ва у мунофиқнинг мўъминларга етказётган зиёнларини элга ошкор қилади.

207. Одамлар орасида Аллоҳ ризолигини истаб ўз жонини сотадиган (яъни Аллоҳ учун жонини фидо қиладиган) зотлар ҳам бор. Аллоҳ бандаларига ғамхўр – меҳрибондир.

208. Эй мўъминлар, тўла ҳолдаги исломга киригиз! (Яъни Исломнинг баъзи ҳукмларига итоат қилиб, баъзиларига итоат қилмайдиганлардан бўлмангиз) ва шайтоннинг изидан эргашманглар! Шубҳасиз у сизларнинг очик душманингиздир.

209. Агар сизларга очик ҳужжатлар келганидан кейин ҳам тойилсангиз, билингизки, албатта Аллоҳ қудратли, ҳикматли зотдир.

210. Улар (Ҳақ Йўлни инкор этувчилар Қиёмат Кунисида) бокмайдилар, маган уларга булутдан бўлган соябон остида Аллоҳ ва фаришталар (ҳисоб-китоб учун) келади-да, иш тамом бўлади. (Яъни улар куфрлари сабабли дўзахга ҳукм қилинурлар). Ва барча ишлар ёлғиз Аллоҳга қайтарилажак.

211. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бани Исроилдан сўранг, уларга қанчалаб очик мўъжизалар бердик экан! Ким Аллоҳнинг неъматини келганидан сўнг, уни ўзгартирар экан, бас, албатта Аллоҳ жазоси қаттиқ зотдир.

212. Куфр йўлини тутган кимсалар учун бу ҳаёти дунё зийнатлаб қўйилди. Улар иймон эгаларининг устларидан куладилар. Ҳолбуки, Қиёмат Кунисида тақводор зотлар улардан баланддир. Аллоҳ ўзи истаган кишиларга ҳисобсиз ризқ беради.

213. Одамлар бир миллат (бир дин устида иттифоқ яшар) эдилар. Сўнг (ораларида келишмовчилдиклар пайдао бўлгач) Аллоҳ (мўъминларга) хушхабар элтувчи ва (қофирларни жаҳаннам азобидан) қўрқитувчи пайғамбарларни юборди. Ва у (пайғамбарлар) билан одамлар орасид чикқан тортишувларга ҳакам бўлсин деб ҳақ китобни (Таврот, Инжилни) нозил қилди. Энди очик оятлар келганидан кейин фақат шу китоб берилган кимсалар ҳадларидан ошиб, (Муҳаммад алайҳиссалом хусусида ва у зотга нозил бўлган китоб ҳақида) талашиб-тортишдилар. Сўнгра Аллоҳ ўз изни билан мўъминларни улар (китоб берилган кимсалар) ихтилоф қилган (лекин ета олмаган) ҳақ йўлга йўллади. Аллоҳ ўзи истаган кишиларни тўғри йўлга ҳидоят қилади.

214. Ёки (эй мўъминлар), сизлардан илгари ўтган зотлар мисоли – ибрати сизларга келмай туриб жаннатга киришни ўйладингизми? Уларга бало ва мусибатлар (устма-

уст) келиб, шундай ларзага тушган эдиларки, хатто Пайғамбар ва имонли кишилар: «Ахир қачон Аллоҳнинг ёрдами келади?» дейишган эди. (Шунда уларга бундай жавоб бўлган эди:) «Огоҳ бўлингизким, Аллоҳнинг ёрдами яқиндир».

215. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиздан нималарни эҳсон қилишни сўрайдилар. Айтинг: «Қандай яхшилик қилсангиз, ота-онага, қариндош-уруғга, етим-мискинларга ва йўловчи-мусофирларга қилингиз! Қандай яхшилик қилсангиз, шубҳасиз, Аллоҳ уни Билгувчидир».

216. (Эй мўъминлар, гарчи) сизларга ёқмаса-да, (кофирларга қарши) жанг қилишингиз фарз қилинди. (Зотан,) сизлар ўзингиз учун ёмон бўлган нарсани ёқтирмаслигингиз ва сизлар учун ёмон бўлган нарсани яхши кўришингиз мумкин. Аллоҳ билур, сизлар билмассиз!

217. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиздан «шаҳри ҳаром» - уруш ҳаром бўлган ойда жанг қилиш ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «У (ойда) жанг қилиш катта гуноҳдир. Фитна (алдаш) ўлдиришдан-да каттароқ гуноҳдир. Улар (кофирлар) кўлларида келса, то динингиздан қайтаргунларича, сизлар билан урушаверадилар. Сизлардан ким ўз динидан қайтиб, динсиз ҳолда ўлса, ундай кимсалар қилган амаллари дунёю охиратда беҳуда кетур. Улар дўзах эгаларидир ва унда абадий қолажақлар.

218. Албатта иймон келтирган, (ватанларидан) ҳижрат қилган, Аллоҳ йўлида курашган зотлар – ана ўшалар Аллоҳнинг раҳматидан умидвордирлар. Аллоҳ мағфиратли, раҳмлидир.

219-220. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиздан ароқ (ичкилик) ва қимор ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «Буларда катта гуноҳ ва одамлар учун фойдалар бор. Уларнинг гуноҳи фойдасидан каттароқдир».

Яна сиздан нималарни эҳсон қилишни сўрайдилар, «(ўзингиздан) ортганини» деб жавоб қилинг! Шундай қилиб, дунё ва охират ҳақида тафаккур қилишингиз учун Аллоҳ сизларга ўз оятларини баён этади. Яна сиздан етимларнинг (моллари) ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «Уларни ислоҳ қилиш яхшидир. Агар (молларингизни) уларнинг (моллари) билан қўшиб юборсангиз, зарари йўқ. Зеро, улар биродарларингиздир. Аллоҳ ким бузгунчи, ким ўнгловчи – ислоҳ қилувчи эканини билади. Агар истаса, сизларни машаққатга солган бўлур эди. Албатта Аллоҳ қудрат ва ҳикмат эгасидир.

Изоҳ: Ислом келган даврда ичкилик ичиш, қимор ўйнаш каби иллатлар жамиятнинг ҳаётига сингиб кетган оддий ишлар эди. Шунинг учун Қуръон буларни дафъатан ҳаром қилмади. Зотан, бундай иллатларни фақат юқорининг буйруғи билан йўқотиш имконсиздир – балки аввало бу ишлардан келадиган фойда-зарарларни кўрсатиш ва одамларнинг буларга бўлган муносабатларини ўзгартириш йўлини тутди. Яъни, бу ҳаром нарсаларни мусулмонларнинг кўлларида тортиб олишдан илгари кўнгилларидан тортиб олди. Шу боисдан кейинроқ келган «Ароқ, қимор... шайтон амалидан бўлган ҳаром нарсалардир» деган оят нозил бўлиши билан мусулмонлар бу иллатлардан бир йўла қутилдилар.

Ислом дини етим-есирларни оталикка олишни буюради. Бу оят уларнинг ота-оналаридан мерос бўлиб қолган молларига қандай муносабатда бўлиш лозимлиги ҳақидадир. Мусулмонлар ўз оталиқларидаги етимлар молларини қандай сарф қилаётганларига кўз-қулоқ бўлиб туришларини Қуръон «ислоҳ» деб атаб, шундай қилишга буюради ва уларнинг молларини ўз молларига қўшиб ишлатишларига ҳам рухсат беради. Фақат бу иш билан етимларнинг манфаатларини кўзлаганларни ҳам, ўз фойдаларини ўйлаганларни ҳам, Аллоҳ албатта билиши таъкидланади. Шунингдек,

Аллоҳ истаса, мусулмонларни бундай қулайликлардан маҳрум қилган бўлиши мумкин эканлиги уқтирилади.

221. (Эй мўъминлар), то иймонга келмагунларича, мушрика аёлларга уйланмангиз. Шубҳасиз, озод мушрика аёллардан – гарчи у сизга ёқса-да, иймонли чўри яхшироқдир. То иймонга келмагунларича мушрика эрларни (қизларингизга) уйламангиз. Шубҳасиз, озод мушрикдан – гарчи у сизга ёқса-да, иймонли қул яхшироқдир. Улар (мушриклар) дўзахга чакирадилар. Аллоҳ ўз изни иродаси билан жаннат ва мағфиратга даъват қилади ва одамлар эслатма олишлари учун ўз оятларини баён қилади.

222. Сиздан қайз ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «У кўнгилсиз – нопок нарсадир. Бас, ҳайз пайтида хотинларингиздан четланингиз ва то покланмагунларича уларга яқинлашмангиз! Пок бўлганларидан кейин, уларга Аллоҳ буюрган тарафдан келингиз. Албатта Аллоҳ тавба қилгувчиларни ва ўзларини мудом пок тутгувчиларни севади».

223. Хотинларингиз сизлар учун экинзордир. Бас, экинзорларингизга ҳоҳлаган ҳолатингизда яқинлашавингиз ва ўзингиз учун (яхши амаллар) тақдим қилинг. Аллоҳдан кўрқингиз ва билингизким, сизлар унга рўбарў бўлгувчисиз. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), иймонли кишиларга (жаннат) хушхабарини беринг.

Изоҳ: «Хотинларингиз сизлар учун экинзордир» - Бу сўзлар билан Қуръон эр-хотиннинг яқинлашувидан биринчи муддао – фарзанд талаб қилиш эканига ишора қилмоқда.

224. Яхшилик қилиш, такводор бўлиш ва одамлар орасини ислоҳ қилиш (каби амаллардан тўсадиган) қасамларингиз учун Аллоҳни баҳона қилмангиз.

Изоҳ: Баъзи кишиларга бирон яхши амални қилиш ҳақида гапирилса: «Бажонудил қилардим-ку, шу ишни қилмаслик ҳақида Аллоҳ номига қасам ичган эдим-да!» деб баҳона кўрсатишади. Юқоридаги ва қуйидаги оятлар шундай кишиларга жавобдир.

225. Аллоҳ сизларни тилларингиздаги беҳуда қасамларингиз учун жазоламайди. Балки, дилларингиз билан қилган нарсангиз (қасамингиз) билан жазолайди. Аллоҳ мағфиратли, ҳалим зотдир.

226. Хотинларидан қасам билан юз ўгирган кишилар тўрт ой кутиш муҳлати бор. Агар (шу муддат ичида хотинларига) қайтсалар, (жоиздир). Зеро, Аллоҳ шубҳасиз мағфиратли, раҳмлидир.

227. Ва агар талоқ қилишни қасд қилган бўлсалар, бас, Аллоҳ эшитгувчи, билгувчидир.

Изоҳ: Хотинларига яқинлашмасликка қасам ичган кишилар тўрт ой ичида уларга яқинлашишлари мумкин. Бу ҳолда никоҳ боқий ҳисобланиб, қасамларини бузганлари учун муайян каффорат (эваз, жарима) тўлайдилар. Агар шу муддат ичида хотинларига яқинлашмасалар, муддат тугагач, никоҳ ўз-ўзидан бузилиб, талоқ тушади.

228. Талоқ қилинган аёллар уч ҳайз муддатда ўзларини кузатадилар. Агар Аллоҳга ва Охират кунига ишонсалар, улар учун Аллоҳ бачадонларида яратган нарсани (ҳомилани ёки ҳайзни) яширишлари ҳалол бўлмайди. Агар эрлари ислоҳни (оилани тиклашни) истасалар, шу муддат ичида уларни қайтариб (никоҳларига) олишга ҳақлидирлар ва яхши амалларда улар (аёллар) учун зиммаларидаги (эрлари олдидаги) бурчлари баробарида ҳуқуқлари ҳам бор. Ва эркаклар учун (аёллар) устида бир даража (имтиёз) бор. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат эгасидир.

Изоҳ: Ислом талоқ қилинган аёлга насл-насаблар аралашиб кетмаслиги учун, уч хайз мобайнида ўзини кузатиб, бошқа турмуш қурмай туришни буюради. Шу муддат ўтгач, ҳомила йўқлиги равшан бўлади ва у аёл эрга тегиши жоиздир. Агар ҳомиладор эканлиги маълум бўлса, бола туғилиб, нифос муддати ўтганидан кейин бошқа турмуш қуруши мумкин. Мана шу кутиш вақтини «идда» деб аталади. Шу идда асонисида эр қилган ишидан пушаймон бўлиб, ярашишни истаса, бунга унинг ҳаққи бор. Энди эр хотинининг оилавий ҳаётдаги бурчи ва ҳуқуқлари тенг бўлиб, фақат эрнинг имтиёзи унинг оила бошлиғи эканлигидадир.

229. (Эр хотинини қайта никоҳга олиши мумкин бўлган) талоқ икки мартадир. Сўнга (оилани) яхшилик билан сақлаш ёки чиройли суратда ажрашиш (лозим) ва сизлар учун уларга (хотинларингизга) берган нарсангиздан (уларнинг маҳрларидан) бирон нарса қайтариб олишингиз дуруст бўлмайди. Фақат эр-хотин Аллоҳ буюрган (оилавий турмуш борасидаги) қонун-қоидаларни адо қила олмасликларидан кўрқсаларгина (дурустдир). Бас, агар уларнинг (эр-хотиннинг) Аллоҳ буюрган қонун-қоидаларни қила олмасликларидан кўрқсангизлар, у ҳолда хотин (эрдан ажрашиш учун) эваз қилиб берган нарсадан (яъни хотиннинг эваз беришида, эрининг шу эвазни олишида) улар учун гуноҳ йўқдир. Бу Аллоҳнинг қонун чегараларидир. Бас, улардан тажовуз қилиб ўтмангиз. Ким Аллоҳ чегараларидан тажовуз қилиб ўтса, ана ўшалар золимлардир.

Изоҳ: Шариат ҳукмига кўра, оила никоҳ билан тузилиб, агар эр-хотиндан биронтасининг вафот қилишидан бошқа қандайдир саба билан ажралишга тўғри келса, талоқ қилиш билан бузилади. Лекин исломда талоқни – оилани бузишни Аллоҳ таъоло суймаслиги таъкидланади ва бу талоқ қилиш ҳуқуқи эркакка берилган. Чунки табиатан эркаклар аёлларга нисбатан оғир-босиқ, ҳар бир ишнинг оқибатини ўйлаб қиладиган ва оилани оғир-енгил кунларида сабр-тоқат билан бошқариб борадиган кишилардир. Бундан ташқари икки мартагача қайта ярашишга рухсат берилган, чунки гоҳо аччиқ устида ўйланмасдан қилинган талоқдан кейин эр ҳам, хотин ҳам надомат қилиб қолишлари мумкинки, мазкур рухсат шундай пушаймон ҳолатида ёрдамга келади. Лекин ажрашиш аниқ бўлган ҳолда ҳам ислом «чиройли суратда ажрашиш»га, яъни эр-хотин бир-бирини беҳурмат қилмай, хусусан аёл кишини бошқалар назарида қора қилмай (унга кейин бошқа эр харидор бўлиши мумкинлигини назардан қочирмаслик лозим) ва унга никоҳ сабабли берилган маҳр – ўзини эрига бағишлагани учун берилган эваздан бирон нарса олиб қолмай ажрашишга буюради. Юқоридаги оятда шариатдаги яна бир ҳукм – агар хотин эри билан яшай олишига кўзи етмасдан, ундан талоқ қилишни сўраса ва бу талоқ учун муайян миқдорда эваз тўлашини айтса, эр бу эвазни қабул қилиши жоиз экани ҳам баён қилинади.

230. Энди агар уни (учинчи марта) талоқ қилганидан кейин эса то у аёл бошқа эр билан турмуш қурмагунича, (аввалги эрига) ҳалол бўлмайди. Сўнг агар (кейинги эр ҳам) талоқ қилса, бу ҳолда Аллоҳ буюрган қонун-қоидаларни адо қилишларига ишонсалар, (у хотин аввалги эри билан) бир-бирларига қайтишларининг, (яъни қайта турмуш қуришларининг) гуноҳи йўқдир. Булар Аллоҳнинг чегараларидирки, буларни биладиган қавм учун баён қиладир.

231. Қачон хотинларингизни талоқ қилсангизлар ва уларнинг идда муддатлари битаб қолса, бас уларни яхшилик билан олиб қолинг ёки яхшилик билан кузатинг! Уларга зулм қилиш билан зарар етказиш учун ушлаб турмангиз. Ким шундай қилса, ўзига зулм қилибди. Аллоҳнинг оятларини ҳазил деб билманглар! Аллоҳнинг сизларга берган неъматини ва сизларга ваъз-насиҳат этиб нозил қилган китоб ва (у китобдаги) ҳикматлардан иборат нарсани ёдингизда тутингиз! Аллоҳдан кўрқингиз ва билингизки, албатта Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчидир.

Изоҳ: Маълумки, талоқ қилинган аёл иддаси битиши билан бошқа эрга тегишга ҳаққи бор. Шунинг учун хотинларини талоқ қилган эркаклар уларнинг иддалари битмай яна қайтадан никоҳларига олишлари мумкин. Аммо масаланинг бошқа томони ҳам бор. Айрим кишилар хотинлари билан бирга яшаш учун қайта никоҳларига олсалар, баъзи бир кимсалар уларни бошқа турмуш қуришидан тўсиш учун никоҳларига оладилар ва шу йўл билан хотинларини талоқ олиш учун эваз тўлашга мажбур қиладилар. Мазкур оят бундай кимсаларни ўзларига зулм қилувчилар деб атайди.

232. Қачон хотинларингизни талоқ қилсангизлар ва уларнинг идда муддатлари битиб қолса, бас (эй ота-оналар) уларни ўзаро яхшилик билан келишган бўлсалар, эрларига қайта никоҳланишдан тўсманг. Бу ҳукмлардан сизларнинг ораларингиздаги Аллоҳ ва Охират кунига ишонадиган зотлар ваъз насиҳат оладилар. Бу ҳукм (яъни эр-хотиннинг ярашиб олишларидан тўсмаслик) сизлар учун энг тоза ва покловчи ҳукмдир. Аллоҳ билур, сизлар билмассиз!

233. Оналар болаларини тўла икки йил эмизидилар. (Бу ҳукм) эмизишни бенуқсон қилмоқчи бўлган кишилар учундир. Уларни (яъни оналарни) яхшилик билан едириб кийдириш отанинг зиммасидадир. Ҳеч кимга тоқатидан ташқари нарса таклиф қилинмайди. Болалари сабабли ота ҳам, она ҳам зарар топмасин. Меросхўр – ворис зиммасида ҳам худди шундай (бурч) бор.

Агар (ота-она) ўзаро келишиб, маслаҳат билан (болани сутдан) ажратмоқчи бўлсалар, гуноҳкор бўлмайдилар. Агар болаларингизни (эмизувчи энагага) эмиздирмоқчи бўлсангиз, берадиган ҳақни яхшилик билан тўла-тўқис тўлаб турсангиз, гуноҳкор бўлмайсиз. Аллоҳан кўрқингиз ва билингизки, албатта Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўрувчидир.

Изоҳ: Шариат ҳукмига кўра она агар ўзи истамаса, боласини эмизишга мажбур қилинмайди. Балки эр бирор эмизувчи энагага ҳақ тўлаб эмизиши лозим бўлади. Юқоридаги «боласи сабабли она зарар топмасин» деган гапнинг маъноси – онани, ўзи хоҳламаса, эмизишга мажбур қилинмайди деганидир. Энди «бола сабабли ота зарар кўрмасин» дегани – унга хотин томонидан тоқатидан ташқари талаблар қўйилмасин деганидир.

Боланинг отаси ўлса, меросхўр бўлган шахс зиммасида вафот қилган отанинг зиммасида бўлган боланинг онасини едириб-кийдириш, болани эмизувчи энагага ҳақ тўлаш каби вазифалар қолади.

234. Сизлардан (мусулмонлардан) вафот қилган кишилар хотинларини қолдирган бўлсалар, улар тўрт ой ўн кун ўзларига қараб (идда сақлаб) турадилар. Энди қачон (идда) муддатлари битса, улар ўз хусусларида яхшилик билан қилган (бошқа турмуш қуриш хусусидаги) ишларида сизлар (яъни ўлган эрнинг уруғлари) учун гуноҳ йўқдир. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир.

235. У аёлларга (яъни эрлари ўлиб идда сақлаб турган аёлларга) совчиликни ишора қилишингизда ёки ичларингизда (совчилик ҳақида) ўйлашингизда сизлар учун гуноҳ йўқ. Аллоҳ сизлар у аёлларга (совчилик ҳақида) зикр қилишингизни билди. Лекин улар билан хуфёна ваъдалашмангиз! Фақат яхши гаплар гапиришингиз (жоиздир). То буюрилган идда муддати битмагунича никоҳ боғлашга қасд қилманг ва билингизки, албатта Аллоҳ ичларингиздаги нарсани билади. Бас, унинг (азобидан) эҳтиёт бўлинг ва билингизки, албатта Аллоҳ мағфиратли, ҳалимдир.

236. Агар хотинларингизни уларга қўл теккизмай туриб ёки улар учун маҳр белгиламай талоқ қилсангиз (ҳам) сизлар учун гуноҳ йўқдир. Ва (бу ҳолда) уларни бой борича, йўқ

ҳолича яхшилик қилиш билан фойдалантиринг! (Бу ҳукм) яхшилик қулгувчилар зиммсига бурч бўлди.

237. Агар уларни маҳрни белгилаб қўйган ҳолингизда қўл теккизишингиздан илгари талоқ қилсангизлар, белгиланган маҳрнинг ярми (зиммангиздадир). Магар улар (ярим маҳрни олишдан) кечиб юборса, ёки никоҳ битими қўлида бўлган зот (яъни эр ўзига қайтган ярим маҳрдан) кечса, (яъни, бутун маҳрни тўласа, жоиздир). Кечиб юборишингиз тақвога яқинроқ ишдир. Ўзаро бир-бирларингизга фазлу карам қилишни унутмангиз! Албатта Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўрувчидир.

238. Барча намозларни ва хусусан ўрта намозни (аср намозини) сақланглар – ўз вақтларида адо қилинглар! Ва Аллоҳ учун бўйсунган ҳолда туринглар!

239. Энди агар (душман ҳужумидан) ҳавфда қолсангиз, пиёда ёки отлик ҳолингизда (ибодат қилаверингиз)! Қачон хотиржам бўлганингизда, билмаган вақтингизда Аллоҳ сизларга қандай ўргатган бўлса, шундай ҳолда (яъни намознинг барча арконларини ўрнига қўйиб) Аллоҳни зикр қилингиз!

240. Сизлардан вафот қилган кишилар хотинларини қолдирган бўлсалар (ўлимидан олдин), хотинларига бир йилгача (эрининг уйидан) чиқарилмай, фойдаланадиган миқдордаги нарсани васият қилсинлар. Агар улар (хотинлар) ўзлари чиқиб кетсалар, сизлар (эрнинг уруғлари) учун у хотинлар ўз хусусларида қилган яхши амаллари сабабли гуноҳ йўқдир. Аллоҳ Қудратли, Ҳикматли Зотдир!

241. Талоқ қилинган аёлларни (идда муддатида) яхшилик билан фойдалантириш тақводор эрларнинг зиммасидаги бурчдир.

242. Шундай қилиб, ақл юргизишингиз учун Аллоҳ сизларга Ўз оятларини баён қилади.

243. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз ўлимдан (яъни вабога йўлиқишдан) қочиб, ўз диёрларидан чиққан мингларча кишининг холи-хабарини билмадингизми? Бас, Аллоҳ уларга «ўлинглар!» деди. (Ва улар ўлдилар. Яъни ўлимнинг сабаби касаллик эмас, балки Аллоҳнинг амридир). Сўнгра уларга ҳаёт ато қилди. Албатта Аллоҳ одамларга фазлу карам қилгувчидир. Лекин жуда кўп одам шукр қилмайдилар.

244. Аллоҳ йўлида жанг қилингиз ва билингизки, албатта Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир!

245. Аллоҳга қарзи ҳасана (савобга эришиш ниятида ихтиёрий қарз) берадиган киши борми? (Агар бўлса, албатта Аллоҳ) унга бир неча баравар қилиб қайтарур. Зотан, (ризқингизни) тор ва кенг қиладиган Аллоҳдир ва ёлғиз унга қайтарилажаксиз.

246. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз бани Исроилдан бўлган Мусодан кейинги бир жамоанинг холи-хабарини билмадингизми? Қайсики улар ўзларининг (Шаъмун исмли) пайғамбарларига: «Биз учун бир подшоҳ тайёрлагин. Биз (у билан бирга) Аллоҳ йўлида жанг қилайлик» дейишди. «Агар сизларга уруш фарз қилинса, эҳтимол урушмассиз?», - деди (пайғамбар). Улар айтдилар: «Диёримиздан хайдалиб, болаларимиздан (ажралиб) турибмиз-ку. Нега Аллоҳ йўлида урушмаси эканмиз?» Энди қачонки уларга уруш фарз қилинганида озгина кишидан бошқа ҳаммалари бош тортдилар. Аллоҳ (ўз аҳди-паймонларидан қайтиш билан ўзларига) зулм қилгувчиларни Билгувчидир.

247. Пайғамбарлар уларга айтди: «Албатта Аллоҳ сизларга Толутни подшоҳ қилиб тайинлади». «У қаёқдан бизга подшоҳлик қилсин? Ахир биз ундан подшоҳликка ҳақлироқмиз-ку! (Қолаверса), унга кенг катта мол-давлат ато қилинмаган бўлса», - дейишди. Пайғамбар айтди: «Албатта Аллоҳ уни сизларнинг устингизга сайлади ва унга илмда ва жисмда қувватни зиёда қилди. Аллоҳ мулкни ўзи истаган кишига беради». Аллоҳ (фазлу карами) Кенг Билгувчидир.

248. Пайғамбарлар уларга айтди: «Унинг подшоҳ бўлиб сайланганлигининг аломати, сизларга бир сандиқ келтиришадики, унда Парвардигорингиз томонидан хотиржамлик ва Мусо ва Ҳорун оилаларидан қолган мерос жо қилинган бўлиб, уни фаришталар кўтариб турадилар. Агар чиндан иймон эгалари бўлсангиз, бу (воқеада) сизлар учун оят-аломат бордир.

249. Қачонки Толут аскарлари билан (шаҳардан) чиққач, айтди: «Албатта Аллоҳ сизларни бир дарё билан имтиҳон қилади. Бас, ким ундан сув ичса, менинг (аскарим)дан эмас ва ким ундан ичмаса, мендандир. Магар ким кўли билан фақат бир ҳовуч олса, (жоиздир)». Бас у дарёдан озгинадларидан бошқа ҳаммалари ичдилар. Энди қачонки у иймон келтирган кишилар билан дарёдан ўтгач, (аскарлар) айтдилар: «Энди бу кун Жолуд ва унинг лашкарларига кучимиз етмайди». (Шунда) Аллоҳга рўбарў бўлишларига ишонадиган зотлар: «Қанчадан-қанча кичкина гуруҳлар Аллоҳнинг изни билан катта гуруҳлар устидан ғалаба қилган. Аллоҳ сабр қилгувчилар билан биргадир», - дедилар.

250. Қачонки Жолуд ва унинг лашкарларига кўрингаларида, айтдилар: «Парвардигоро, устимиздан сабру тоқат ёғдиргил. Қадамларимизни собит қил ва Ўзинг бизни бу кофир қавм устидан ғолиб қил!»

251. Бас, Аллоҳнинг изни билан уларни енгдилар. Ва (Толутнинг аскарларидан бўлган) Довуд Жолудни ўлдирди. Ва Аллоҳ унга (Довудга) подшоҳлик – пайғамбарлик ато қилди ва Ўзи хоҳлаган нарсалардан таълим берди. Агар Аллоҳ одамларнинг айримларини айримлари билан дафъ қилиб турмас экан, шубҳасиз, Ер фасодга дучор бўлади. лекин Аллоҳ барча оламлар устида фазлу карам Соҳибидир.

252. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), булар Аллоҳнинг оятларидир. Уларни сизга ҳақ рост тиловат қилмоқдамиз. Ва Сиз шак-шубҳасиз пайғамбарлардандирсиз.

Учинчи жузь

253. Биз ўша пайғамбарларнинг айримларини айримларидан афзал қилдик. Уларнинг ораларида Аллоҳ (бевосита) сўзлаган зотлар бор. Ва (уларнинг) айримларини (Аллоҳ) юксак даражаларга кўтарди. Ийсо бинни Марямга ҳужжатлар бердик ва уни Рухул-Қудс (Жаброил) билан қувватлантирдик. Агар Аллоҳ хоҳлаганида у пайғамбарлардан кейин ўтган одамлар ўзларига очик ҳужжатлар келганидан кейин уришишмаган бўлардилар. Аммо улар ихтилоф қилдилар. Бас, уларнинг орасида мўъминлар ҳам бор, кофирлар ҳам. Агар Аллоҳ хоҳлаганида урушишмаган бўлардилар, лекин Аллоҳ ўзи хоҳлаган ишини қилади.

254. Эй мўъминлар, на олди-сотди, на ошна-оғайнигарчилик ва на шафоат-қўллов бўлмайдиган кун келишидан илгари сизларга ризқ қилиб берган нарсаларимиздан инфоқ-эксон қилинглр! Кофир бўлган кимсаларгина зулм қилгувчилардир.

255. Аллоҳ – ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат унинг ўзи бордир. У тирик ва абадий турғувчидир. Уни на мудроқ, на уйқу олмайди. Самовот ва ердаги бор нарсалар унингдир. Унинг ҳузурида ҳеч ким (бировни) унинг изнисиз қуллай олмайди. У уларнинг (барча одамларнинг) олдиларидаги ва ортларидаги бор нарсани билади. Ва улар У Зотнинг илмидан фақат унинг ўзи истаган нарсаларнигина биладилар. Унинг курсиси осмонлар ва ердан кенгдир. Ва уни осмонлар ва ерни ҳифзу ҳимоясида сақлаб туриш қийнамайди. У энг юксак ва буюқдир.

Изоҳ: Ушбу ояти карима Қуръони каримдаги энг буюқ оятдир. Унинг шаъни улуғлиги ва мазмун-моҳиятининг теранлиги ҳақида Расулulloҳ саллолоҳу алайҳи ва салламдан жуда кўплаб ҳадислар ривоят қилинган. Убай ибн Каъб тарафидан ривоят қилинган ҳадисда: «Пайғамбар алайҳиссалом ундан (Убай ибн Каъбдан): «Аллоҳнинг китоби – Қуръондаги энг буюқ оят қайси?» деб сўрадилар. У: «Оятал-курси – Аллоҳу ла илаҳа илла ҳувал хоййул қоййум» деб жавоб берди. Шунда пайғамбар алайҳиссалом: «Эй Мунзирнинг отаси, (Убай, тўғри айтдинг), илминг зиёда бўлсин – албатта бу оятнинг тили ва лаблари бўлиб, арш пойида подшоҳ (Аллоҳ)ни поклаб-улуғлаб туради»,- дедилар.

Яна бошқа бир ҳадисда пайғамбар алайҳиссалом: «Кимки ҳар бир намоздан сўнг оятал-курсини ўқиса, уни жаннатга киришдан фақат ўлимгина тўсиб туради»,- деб марҳамат қилганлар.

256. Динга зўрлаб (киритиш) йўқдир. (Зеро), Ҳақ Йўл залолатдан ажраб бўлди. Бас, ким шайтондан юз ўгириб, Аллоҳга иймон келтирса, у ҳеч ажраб кетмайдиган мустаҳкам ҳалқани ушлабди. Аллоҳ эшитгувчи, билгувчидир.

257. Аллоҳ мўъминларнинг дўстидир. Уларни қоронғу – зулматлардан ёруғлик – нурга чиқаради. Кофирларнинг дўстлари эса шайтонлардир. Улар (кофирларни) ёруғлик – нурдан қоронғу – зулматларга чиқарадилар. Ана ўшалар жаҳаннам эгаларидир ва унда абадий қолажақлар.

258. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Аллоҳ подшоҳлик берганидан ховлиқиб, Иброҳим билан Парвардигори ҳақида талашган кимсанинг (Намруднинг) холи-хабарини билмадингизми? Ўшанда Иброҳим: «Парвардигорим тирилтириб ўлдирадиган зотдир»,- деганида, у: «Мен ҳам тирилтираман ва ўлдираман»,- деди. Иброҳим айтди: «Албатта Аллоҳ куёшни машриқдан чиқаради. Сен уни мағрибдан чиқаргин-чи». Шунда бу кофир довдираб қолди. Аллоҳ золим кимсаларни ҳидоят қилмайди.

Изоҳ: Подшоҳ Намруд Иброҳим алайҳиссаломга: «Сен бизларни даъват қилаётган Парвардигоринг қандай зот?» деганида, Иброҳим пайғамбар айтдилар: «Парвардигорим ўз бандаларига жон бериб, жон олгувчидир». Шунда Намруд: «Бу менинг ҳам қўлимдан келади»,- деб икки кишини келтирди-да, бирини ўлдириб, яна бирини қўйиб юборди. Иброҳим алайҳиссалом унинг аҳмоқлигини кўргач, дедилар: «Менинг Парвардигорим куёшни шарқдан чиқаради. Агар сен чиндан ҳам қудрат эгаси бўлсанг, уни ғарбдан чиқаргин-чи?!» Ана шундагина Намруд жавоб топа олмай, лол бўлиб қолди.

259. Ёки бир Зот (Узайр пайғамбар) ҳақидаги масални (билмадингизми-ки), у зот томлари йиқилиб ҳувиллаб қолган бир кишлокдан ўтаркан: «Аллоҳ бу хароб бўлган (қишлоқни) қандай тирилтирар экан-а?» деди. Шунда Аллоҳ уни юз йил муддатга ўлдирди. Сўнгра тирилтириб деди: «Қанча муддат (ўлик ҳолда) турдинг?». «Бир кун ё ярим кун»,- деди у. Аллоҳ деди: «Йўқ, юз йил турдинг. Таом ва ичимлигингга қара,

бузилган эмас. Энди эшагингни (чириб, суяклари ажраб кетганини) кўргин. (Бу ҳодисани Аллоҳнинг кудратини кўрсатиш) ва сени одамлар учун оят-ибрат қилиш учун (келтирдик). Бу суякларни қандай тиклаб, сўнг уларни гўшт билан қоплашимизни кўргин». Қачонки, унга бу нарсалар аниқ кўрингач, «Албатта Аллоҳ ҳамма нарсага кодир эканини биламан», деди.

260. Эсланг (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Иброҳим: «Парвардигорим, менга ўликларни қандай қилиб тирилтиришингни кўрсатгин»,- деганида, Аллоҳ: «Ишонмаганмидинг?» деди. Иброҳим айтди: «Йўқ, (ишонаман-ку), лекин дилим (яна ҳам) таскин топиши учун». Аллоҳ айтди: «Тўртта қушни олиб, уларни ўз олдингга тўплагин (ва уларни бош, оёқ, қанот ва патларини тортиб, узиб, сўнгра бир-бирларига аралаштириб), кейин (атрофдаги тоғлардан) ҳар бир тоғнинг устига уларни бўлак-бўлак қилиб қўйгин ва шундан сўнг уларни чақиргин, сенинг олдингга чопиб келадилар! Билгинки, Аллоҳ шубҳасиз кудратли ва ҳикматлидир». (Демак, ўликларни қайта тирилтириш Аллоҳ таъоло кудрати олдида жуда осон ишдир)

261. Аллоҳ йўлида молларини инфоқ-эхсон қиладиган кишиларнинг мисоли худди ҳар бир бошоғида юзта дони бўлган еттита бошоқни ундириб чиқарган битта донга ўхшайди (қилинган битта яхшилик етти юз баробар бўлиб қайтишига ишорат қилинмоқда). Аллоҳ истаган кишиларига бир неча баробар қилиб беради. Аллоҳ (фазлу карами) кенг, билгувчидир.

262. Молларини Аллоҳ йўлида сарфлаб, сўнгра берган нарсаларига миннат ва озорни эргаштирмайдиган зотлар учун Парвардигорлари ҳузурида улуғ ажр бордирю улар учун ҳеч қандай хавфу хатар йўқ. Ва улар ғамгин бўлмайдилар.

263. Яхши гап ва кечиреш – кетидан озор келадиган садақадан яхшироқдир. Аллоҳ беҳожат ва ҳалимдир.

264. Эй мўъминлар, молини одамларга кўрсатиш учун берадиган, Аллоҳга ва охират кунига ишонмайдиган кимсага ўхшаб, берган садақаларингизни миннат ва озор билан йўққа чиқарманг! Зеро, унинг (риёкорнинг) мисоли худди бир устини чанг-тупроқ қоплаб олган силлиқ тошга ўхшайдик, унга шаррос қуйган ёмғир текканида уни (устидаги чанг-тупроқни ювиб-тушириб) қаттиқ-силлиқ тошлигича қолдирган. (Ундай риёкор) мунофиқлар яхши амаллар қилдик, деб ҳисоблайдилар. Аммо қиёмат кунда топган (ва сарфлаган) дунёларидан ҳеч нарсага эга бўлмайдилар. Аллоҳ кофирларни ҳимоя қилмайди.

265. Молларини Аллоҳнинг ризолигини истаб ва дилларида мустаҳкам ишонч билан сарф қиладиган зотларнинг мисоли худди адирликдаги шаррос қуйган ёмғир теккач, ҳосилини икки баробар қилган боққа ўхшайди. Энди агар унга шаррос қуйган ёмғир тегмаган бўлса, майдалаб ёққан ёмғир (ҳам кифоя қилади). Аллоҳ қилаётган амалингизни кўргувчидир.

266. Сизлардан биронтангиз тағларидан дарёлар оқиб тургувчи, хурмою узумлари бор, ҳар турли меваларга тўла боғи бўлишини, кексайиб нимжон болалари билан қолган пайтида эса ўша боғини ўтли бўрон уриб, ёниб битишини истайдими? Шундай қилиб, тафаккур қилишингиз учун Аллоҳ сизларга ўз оятларини баён қилади.

Изоҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таъоло эҳсон қилиб, орқасидан миннат қиладиган ёки хўжакўрсинга эҳсон қиладиган кимсаларнинг охиратдаги ахволи ҳақида хабар бериб, гарчи улар «қилган эҳсонларимиз сабабли жаннатларга эришамиз», деб хомтама

бўлсалар-да, уларнинг қилган (эҳсонлари)ни миннат ва риё бўрони учириб-ёндириб кетиши аниқ эканини уқтиради.

267. Эй мўъминлар, касб қилиб топган нарсаларингизнинг ҳалол покизаларидан ва биз сизлар учун ердан чиқарган нарсалардан инфоқ-эҳсон қилингиз! Эҳсон қилиш учун улардан ўзингиз фақат кўз юмиб туриб оладиган – паст-нопокларини танламангиз! Ва билингизки, албатта Аллоҳ беҳожат ва ҳамду сано эгаси бўлган зотдир.

268. Шайтон сизларни (агар инфоқ-эҳсон қилсангиз) камбағал бўлиб қолишингиздан кўрқитади ва фаҳш ишларга буюради. Аллоҳ сизларга ўз тарафидан мағфират ва фазлу карам (бойлик) ваъда қилади. Аллоҳ (фазлу карами) кенг ва билгувчидир.

269. У ўзи истаган кишиларга ҳикмат (фойдали билим) беради. Кимга ҳикмат берилган бўлса, бас муҳаққакки, унга кўп яхшилик берилибди. Ваъз-эслатмаларни фақат аҳли донишларгина оладилар.

270. Инфоқ-эҳсон қилган ҳар бир нафақангизни ва назр қилган ҳар бир назрингизни шубҳасиз Аллоҳ билади ва (Аллоҳ таъоло буюрган садақотларини бермайдиган) золимлар учун ҳеч қандай ёрдамчи йўқдир.

271. Агар садақаларни ошкора ҳолда берсангиз – бу ўзингиз учун янада яхшироқдир ва қилган гуноҳларингизга каффорат бўлади. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир.

272. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларни ҳидоят қилиш сизнинг зиммангизда эмас. Балки Аллоҳ ўзи истаган кишиларни ҳидоят қилади. Қандай яхшилик (мол) инфоқ-эҳсон қилсангизлар, бас, ўзингиз учундир. Фақат Аллоҳ юзини истаб яхшилик инфоқ-эҳсон қилингиз! Қилган ҳар бир яхшилигингиз сизларга зулм қилинмаган ҳолида сизларга тўла-тўқис қайтарилади.

273. (Садақот-эҳсонлар) Аллоҳнинг йўлида тўсилган (яъни ўзларини ушлаган), бирон ерга сафар қилишга қодир бўлмайдиган, қаноатлари сабабли, билмаган одамга бой-бадавлат бўлиб кўринадиган фақир камбағаллар учундир. Уларнинг (фақирликларини) сиймоларидан билиб оласиз. Улар одамлардан тиланиб туриб олмайдилар. Қандай яхшилик қилсангиз, бас Аллоҳ албатта уни билгувчидир.

274. Мол-дунёларини кечаю-кундуз, яширин ва ошкора эҳсон қиладиган зотлар учун Парвардигорларининг ҳузурида улуғ ажр бор. Улар учун ҳеч қандай хавфу хатар йўқ ва улар ғамгин бўлмайдилар.

275. Судхўр бўлган кимсалар (қиёмат кунида қабрларидан) турмайдилар, магар жин чалган мажнун каби турадилар. Бунга сабаб, уларнинг: «Байъ (олди-сотди ҳам) судхўрликнинг ўзи-ку!» деганларидир. Ҳолбуки, Аллоҳ байъни ҳалол, судхўрликни ҳаром қилган. Бас кимга Парвардигордан мавъиза – насиҳат етгач, (судхўрликдан) тўхтаса, у ҳолда аввал ўтгани ўзига ва унинг иши Аллоҳга (топширилади). (Яъни ўзи ҳоҳласа, авф қилар). Ва ким (судхўрликка) қайтса, ўшалар жаҳаннам эгаларидир ва унда абадий қолжаклар.

276. Аллоҳ судхўрликнинг (фойдасини) йўқ қилади. Садақаларнинг (фойдасини) зиёда қилади. Аллоҳ ҳар қандай (судхўрликни ҳалол деб билган) кўрнамакни ва (судхўрлик қиладиган) жинойтчини севмайди.

277. Албатта, иймон келтирган, яхши амаллар қилган ва намозини тўқис адо қилиб закотини берган зотлар учун, Парвардигорлари ҳузурда ажр бор. Улар учун ҳеч қандай хавф-хатар йўқ. Ва улар ғамгин бўлмайдилар.

278. Эй мўъминлар, Аллоҳдан кўрқингиз ва агар чиндан мўъмин бўлсангизлар, судхўрлик сарқитларини тарк қилингиз! (Яъни одамларга берган қарзларингиздан чиқадиган фойдани олмангиз)

279. Энди агар (фармонимизни) қилмасангиз, у ҳолда Аллоҳ ва пайғамбари томонидан бўлган урушни билиб қўйинг! Агар тавба қилсангиз, дастмоянгиз ўзингизга – золим ҳам, мазлум ҳам бўлмайсиз.

280. Агар (қарздор) ночор бўлса бўлса, бойигунча кутинг! Агар билсангизлар (берган қарзингизни) садақа қилиб юборишингиз ўзингиз учун яхшироқдир.

281. Ва (барчангиз) Аллоҳга қайтариладиган кундан кўрқингиз! Сўнгра ҳар бир жонга қилган амали учун тўла жазо берилади ва ҳеч кимга зулм қилинмайди.

282. Эй мўъминлар, бир-бирларингиз билан қарз муомаласини қилсангиз, ёзиб қўйинглар! Ораларингизда бир котиб адолат билан ёзсин. Ҳеч бир котиб Аллоҳ унга билдирганидек ёзишдан бош тортмасин, албатта ёзсин! Зиммасида қарзи бўлган киши ёздирсин – Парвардигори бўлмиш Аллоҳдан кўрқсин ва у қарздан бирон нарса камайтириб ёзмасин! Агар зиммасида қарзи бўлган киши ақлсиз ё ожиз (ёш бола ё жуда кекса) бўлса ёки (қар, соқовлиги ё тил билмаслиги сабабли айтиб туриб) ёздиришга қодир бўлмаса, унинг ҳомий – вакили адолат билан ёздирсин! Ва сизлар рози бўладиган (адолатли) гувоҳлардан икки эркак кишини, агар икки эркак киши топилмаса, бир эркак ва икки аёлни – бири унутиб адашса, бири унга эслатади – гувоҳ қилинлар! Гувоҳлар (гувоҳлик учун) чақирилганда бош тортмасинлар! Хоҳ катта, хоҳ кичик қарз бўлсин, муддати келгунча ёзиб қўйишдан эринманглар. Мана шу Аллоҳ наздида адолатлироқ, гувоҳлик учун тўғрироқ ва сизлар шак-шубҳа қилмаслигингизга яқинроқ (ҳукмдир). Лекин ашар (ўртадаги муомилангиз) ораларингизда юргизиб турган нақд савдо бўлса, уни ёзмасангиз-да, сизлар учун гуноҳ йўқдир. Ва бир-бирингиз билан савдо қилганда, гувоҳ келтиринг ва на котибга, на гувоҳга зарар етмасиз. Агар шундай қилсангиз (яъни, улардан биронтасига зарар етказсангиз), бу Аллоҳга итоатсизлигингиздир. Аллоҳдан кўрқингиз! Аллоҳ сизларга (ҳақ-ҳидоят йўлини) билдиради. Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчидир!

283. Агар сафарда бўлсангиз ва котиб топа олмасангиз, (берилган нарса эвазига) қўл билан тутгудек гаров олинг. Агар бир-бирларингизга омонат қўймсангиз, омонат қўйилган киши омонатини адо қилсин ва Парвардигори – Аллоҳдан кўрқсин! Гувоҳликни яширмангиз! Ким (гувоҳликдан бош тортиш билан) уни яширса, бас, албатта уни қалби осий – гуноҳкордир. Аллоҳ қилаётган амалингизни билгувчидир.

284. Самовот ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. Ичингиздаги нарсани хоҳ ошкор қилинг, хоҳ яширинг, Аллоҳ сизларни ўша нарса билан ҳисоб-китоб қилади ва ўзи истаган кишини мағфират қилиб, ўзи истаган кишини азоблайди. Аллоҳ ҳамма нарсага қодир!

285. Пайғамбар ўзига Парвардигоридан нозил қилинган нарсага иймон келтирди ва мўъминлар (ҳам иймон келтирдилар). Аллоҳга, фаришталарига, китобларига ва

пайғамбарларига иймон келтирган ҳар бир киши (айтди): «Биз унинг пайғамбарларидан бирон кишини ажратиб қўймаймиз». Ва «Эшитдик ва итоат этдик. Парвардигоро, гуноҳларимизни мағфират қилишингни сўраймиз. Ва фақат ўзингга қайтажакмиз» дедилар.

286. Аллоҳ ҳеч бир жонни тоқатидан ташқари нарсага таклиф қилмайди (ҳар кимнинг) қилган (яхши) амали ўзи учундир ва (ёмон) амали ҳам ўзининг бўйнигадир. Парвардигоро, агар унутган ёки хато қилган бўлсак, бизни зиммамизга биздан илгари ўтганларнинг бўйниларига қўйган юкингни юклама. Парвардигоро, бизларни тоқатимиз етмайдиган нарсага зўрлама. Бизларни афв эт, (гуноҳларимизни) мағфират қил, (ҳолимизга) раҳм айла. Ўзинг Ҳожамизсан. Бас, бу кофир қавм устига ўзинг бизни ғолиб қил.

(3) «Ол-и-Имрон» сураси

Мадинада нозил бўлган бу сура 200 оятдан иборат бўлиб. Қуръондаги узун суралардандир. Унда Мадина шаҳридаги мусулмон жамоатнинг хижратнинг иккинчи йилида бўлиб ўтган Бадр жанги билан учинчи йилдаги Уҳуд жанги мобайнидаги ва ундан кейинги даврдаги ҳаётидан жонли лавҳалар тасвирланади ҳамда бу воқеаларга муносабат билдириб ҳукмлар баён қилинади.

«Ол-и-Имрон»да диннинг асосларидан бўлган икки нарса батафсил ёритилади:

Биринчиси – ақида ва Аллоҳнинг бирлигига алоқадор далилу ҳужжатлар;

Иккинчиси – шариат қонунлари ва хусусан Аллоҳ йўлидаги кураш – жиҳодга тааллуқли амру фармонлар.

Агар «Бақара» сурасида аҳли китобларнинг яҳудий қавми ва уларнинг кирдикорлари ҳақида сўз кетган бўлса, «Ол-и-Имрон»да аҳли китоблардан бўлган насронийлар тўғрисида сўз боради ва уларнинг Ийсо алайҳиссаломни худо деб эътиқод қилишлари хато эканлиги очиқ равшан далиллар орқали батафсил ёритилади. Шунингдек, уларнинг ичида Қуръонни ва Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбарликларини инкор қилувчилар ҳам борлиги айтилиб, бундай мункирларга аниқ ҳужжатлар билан жавоб қилинади. Булардан ташқари ушбу сурада шариатнинг яна бошқа кўпдан-кўп аҳкомларига асос бўлган оятлар ҳам бор. Бу сурада Марямнинг отаси бўлмиш Имрон ва унинг аҳли оиласи ҳақидаги қисса зикр қилингани учун, «Ол-и-Имрон – Имроннинг хонадони» деб номланган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, лом, мим.

2. Аллоҳ – ҳеч қандай тангри йўқ, фақат унинг ўзи бордир. У тирик ва абадий турғувчидир.

3-4. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), у зот сизга ўзидан аввал тушган китобларни тасдиқловчи бўлган бу китобни (Қуръонни) ҳақ билан нозил қилди. Илгари инсонларни (ҳақ йўлга) ҳидоят қилиш учун Таврот ва Инжилни тушурган эди. Энди эса ҳақ билан ноҳақни ажратувчини – (Қуръонни) нозил қилди. Аллоҳнинг оятларига кофир бўлган кимсалар учун шубҳасиз қаттиқ азоб бордир. Аллоҳ қудратли, интиқом соҳибидир.

5. Албатта Аллоҳга на ердаги ва на кўкдаги бирон нарса махфий эмасдир.

6. У шундай зотки, сизларга (оналарингизнинг) бачадонларида бўлган пайтингизда ўзи хоҳлаган суратни берур. Ҳеч қандай тангри йўқ, фақат унинг ўзи бордир. У Қудратли ва Ҳикматлидир.

7. У сизга китоб нозил қилган зотдирки, у (китобдан) шу китобнинг асли-моҳияти бўлган муҳкам – аниқ-равшан оятлар ҳам ва бошқа муташобеҳ – тушиниш қийин бўлган, фақат муҳкам – равшан оятлар ёрдамидагина ҳақиқий маъносини биладиган оятлар ҳам (ўрин олгандир). Бас, дилларда (ҳақ йўлдан) оғиш бўлган кимсалар (одамларни) алдаб, фитнага солиш ва (ўз ҳавойи нафсларига мувофиқ) таъвил-тафсир қилиш учун унинг муташобеҳ оятларига эргашишадилар. Ҳолбуки – бундай оятларнинг таъвилини (ҳақиқий маъносини) ёлғиз Аллоҳгина билур – илмда собитқадам бўлган кишилар эса «У китобга иймон келтирганмиз. Ҳамма оятлари Парвардигоримиз ҳузуридандир», - дейдилар. Ва фақат аҳли донишларгина панд-насихат олурлар.

8. (Улар айтурлар:) «Парвардигоро, ўзинг бизни ҳидоят қилганингдан кейин – энди далилларимизни ҳақ йўлдан оғдирмагин ва бизга ўз ҳузурингдан раҳмат ҳадя этгин! Албатта сенгина (барча яхшиликларни) ҳадя этгувчисан!»

9. «Парвардигоро, албатта сен одамларни ҳеч шак-шубҳасиз, (келадиган) бир кунга тўплагувчисан. Албатта Аллоҳ ваъдасига хилоф қилмагай!»

10. Куфр йўлини тутган кимсаларнинг на моллари ва на болалари уларни Аллоҳ Аллоҳ (азоби)дан қутқара олмайди. Улар дўзахнинг ўтинларидир.

11. (Уларнинг холи) худди Фиръавн одамларининг ва улардан аввал ўтган (кофирлар)нинг холи кабидирки, бизнинг оятларимизни ёлғон дейишгач, Аллоҳ уларни гуноҳларини (куфрлари) билан ушлаб азоблаган. Аллоҳ азоби қаттиқ зотдир.

12. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), куфр йўлини тутган кимсаларга айтинг: «Шак-шубҳасиз, (бу дунёда) мағлуб бўласизлар ва (охиратда) жаҳаннамда тўпланажасиз. Нақадар ёмон жой у!»

13. (Эй яҳудийлар), сизлар учун бири Аллоҳ йўлида жанг қилган, иккинчиси кофир бўлган икки гуруҳ орасидаги тўқнашувда ибратли ҳодиса бўлган эди. Улар (мусулмонлар) ўз кўзлари билан (кофирларнинг) икки баробар кўп эканини кўриб турар эдилар. Аллоҳ эса ўзи истаган кишиларни ғолиб қилиш билан қўллаб-қувватлайди. Албатта бу воқеада фикр эгалари учун ибрат бордир.

Изоҳ: Мусулмонлар Бадр жангида ўзларидан бир неча баравар кўп бўлган Қурайш кофирларининг устидан ғалаба қозонишган. Мадинага қайтганларидан кейин пайғамбар алайҳиссалом яҳудийларни тўплаб: «Эй яҳудийлар, сизлар менинг ҳақ пайғамбар эканимни Тавротдан уқиб билгансизлар. Бас, шундай бўлгач, бошингизга қурайшликларнинг куни ташмасдан аввал менга қарши туришни бас қилинглар!», дедилар. Шунда улар: «Сен уруш илмидан беҳабар бўлган бир гуруҳ жоҳил қурайшликни енгганинг билан ғурурланма! Бизнинг зўрлигимизни биз билан урушганда биласан», деб жавоб қилишганда, юқоридаги оятлар нозил бўлди.

14. Одамларга аёллар, болалар, туганманс олтин кумуш бойилклар, (қиммат) баҳоли отлар, чорва ва экин-тикинлар каби истак-хоҳишларга кўнғил қўйиш чиройли қилинди. (Ҳолбуки), бу нарсалар ҳаёти дунёнинг (ўткинчи) нарсаларидир. Аллоҳнинг ҳузуринда эса энг гўзал қайтадиган жой – жаннат бордир. (Яъни, ўткинчи нарсаларга кўнғил бермай, ҳақиқий гўзалликни севмоқ, унга интилмоқ лозим).

15. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Сизларга булардан яхшироқ нарса ҳақида хабар берайми? Такводор кишилар учун Парвардигорлари ҳузуринда улар абадий қоладиган, тағларидан дарё оқиб турувчи жаннатлар, покиза жуфтлар ва Аллоҳнинг ризолиги бор. Аллоҳ бандаларини кўриб тургувчидир.

16. Улар: «Парвардигоро, бизлар сенга иймон келтирганмиз, энди ўзинг гуноҳларимизни мағфират айла ва бизни дўзах азобидан асра», дейдилар.

17. Улар сабр-қаноатли, иймонларида содиқ, ибодат-итоатли, инфоқ-эҳсонли бўлган ва сахарларда Аллоҳдан мағфират тилаган кишилардир.

18. Аллоҳ, фаришталар ва илм аҳллари – ёлғиз Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай тангри йўқ, фақат унинг ўзи борлигига гувоҳлик бердилар. У адолат билан тургувчи – ҳукм

қилгувчидир. Ҳеч қандай тангри йўқ, фақат унинг ўзи бор. У қудратли, ҳикмат эгасидир.

19. Албатта Аллоҳ наздидаги (мақбул бўладиган) дин Ислом динидир. Аҳли китоблар (яхудий ва насронийлар) уларга (Ислом ва Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ пайғамбарлиги ҳақида) аниқ билим-ҳужжат келганидан кейин фақат ўзаро ҳасад-адоват қилганлари сабаблигина талашиб-тортишдилар. Ким Аллоҳнинг оятларига кофир бўлса, бас, албатта Аллоҳ тез ҳисоб-китоб қилгувчи зотдир.

20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сиз билан (дин ҳақида) тортишсалар: «Мен ва менга тобе бўлган кишилар ўзимизни Аллоҳга топширдик – унга бўйсундик», деб айтинг! Сўнг аҳли китоблар ва а (китоб берилмаган) омиё – бутпарастлардан: «Исломга кирдингизми?» деб сўранг. Агар исломга кирсалар, муҳаққақ ҳақ йўлни топибдилар. Энди агар юз ўғирсалар, у ҳолда сизнинг зиммангиздаги нарса фақат етказишдир. Аллоҳ бандаларини кўриб тургувчидир.

21. Аллоҳнинг оятларига куфр келтирадиган, пайғамбарларни ноҳақ ўлдирадиган ва одамлар орасидаги адолатга буюрадиган зотларни ўлдирадиган кимсаларга албатта аламли азоб «хушхабарини» етказинг!

22. Улурнинг қилган амаллари дунёю охиратда беҳуда кетмиш ва улар учун бирон ёрдамчи йўқдир.

23. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), китобдан (Тавротдан) насибадор бўлган кимсалар ораларида ҳакамлик қилсин учун Аллоҳнинг китобига чақирилаётганини, сўнгра улардан бир гуруҳи юз ўғирган ҳолларида бурилиб кетаётганларини кўрмадингизми?

Изоҳ: Ривоят қилишларича, яҳудий ўзларидан бўлган икки зинокорни пайғамбаримиз алайҳиссалом ҳузурларига келтириб, ҳукм қилишларини сўрашганида, у зот тошбўрон қилишга буюрганлар. Улар эса «бизнинг динимизда зинокорнинг юзига қора чаплаб кўча айлантрилади», деб туриб оладилар. Шунда Таврот китобини келтириб кўришса, унда ҳам тошбўрон қилиш буюрилган бўлиб чиқади ва жинойтчилар қилмишига яраша жазо оладилар. Бу ҳукмдан норози бўлган яҳудийлар юз ўғириб чиқиб кетганларида, юкоридаги оят нозил бўлди.

24. Бунга (яъни адолатли ҳукмдан юз ўғиришларига) сабаб уларнинг: «Бизга фақат санокли кунлардагина дўзах ўти тегади» деганларидир. Ўзлари тўкиган бу ёлғонлари уларни динларидан адаштириб қўйди.

Изоҳ: Яҳудийлар: «Биз фақат аждодларимиз бузоққа сиғинган 40 кун муддатдагина дўзахда бўламиз. Кейин эса албатта жаннатга кирамиз», деб даъво қиладилар.

25. Энди уларни ҳеч шак-шубҳасиз келадиган кунга тўплаганимизда ва ҳар бир жонга мазлум бўлмаган ҳолда қилган амаллари учун тўла жазо – мукофот берилганда қандай бўларкин?

26. Айтинг: «Эй мулку давлат эгаси бўлган Аллоҳим, сен ўзинг истаган кишингга мулк ато қилурсан. Ва истаган кишингдан бу мулкни тортиб олурсан истаган кишингни азиз қилурсан ва истаган кишини хор қилурсан. Бор яхшилик ёлғиз сенинг қўлингдидир. Албатта сен барча нарсага қодирсан.

27. Кечани кундузга киритурсан ва кундузни кечага киритурсан. Ўликдан тирикни чиқарурсан ва тирикдан ўликни чиқарурсан ҳамда истаган кишинга беҳисоб ризк берурсан.

Изоҳ: Бу оятда кеча-кундузнинг узайиб-қисқариб туриши ва ўлик данак тухум, нутфа (маний – шахват суви) каби нарсалардан дарахт, парранда, инсон каби жонли мавжудотнинг пайдо бўлиши ёки аксинча, тирик жонзотдан тухум, нутфа каби жонсиз нарсалар чиқиши – буларнинг барчаси ёлғиз Аллоҳнинг амри билан бўлиши ифодаланган.

28. (Модомики барча иш – бутун мулк ёлғиз Аллоҳнинг қулида экан, демак), мўминлар мўминларни қўйиб кофирларни дўст тутмасинлар. Ким шандай қилса, бас Аллоҳ томонидан ҳеч нарсада эмас (яъни Аллоҳга бегонадиар). Магар улардан эҳтиёт бўлиб турсаларингиз, (юзаки муомила қилсангиз) жоиздир. Аллоҳ сизларни ўзининг азобидан огоҳ қилур. Ва фақат Аллоҳга қайтажаксиз.

29. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Дилларингиздаги нарсани хоҳ яширинг, хоҳ инкор қилинг, Аллоҳ уни билур ва (шунингдек) У зот осмонлар ва ердаги бор нарсани билур. Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир».

30. Ҳар бир жон ўзи қилган амалларни ҳозирю нозир ҳолда кўрадиган, ёмон амалларининг эса олис-олисларда қолиб кетишини истайдиган Кунни (эсланглар)! Аллоҳ сизларнинг ўзининг (азобидан) огоҳ қилур. Аллоҳ бандаларига ғамхўр-меҳрибондир!

31. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Агар сизлар Аллоҳни севсангиз, менга эргашинглар. (Шунда) Аллоҳ сизларни севади ва гуноҳларингизни мағфират қилади. Аллоҳ (гуноҳларни) Мағфират қилгувчи, меҳрибондир".

32. Айтинг: "Аллоҳ ва Пайғамбарига итоат қилингиз!" Агар юз ўгирсалар, бас, албатта Аллоҳ кофирларни севмас.

33. Албатта Аллоҳ Одам ва Нухни ҳамда Иброҳим хонадонини ва Имрон хонадонини бутун оламлар устида (пайғамбарлик учун) танлаб олди.

34. Уларнинг бировлари бировларига зурриёт (эдилар). Аллоҳ эшитгувчи, билгувчидир.

35. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Имроннинг хотини: "Парвардигорим, мен қорнимдаги нарсани (ҳомилани дунё ишларидан) озод этиб, Сенга назр қилдим. Бас (бу назримни ўз даргоҳингда) қабул айла! Албатта сен эшитгувчи, билгувчисан",- деганини эсланг!

36. Кўзи ёригач эса бундай деди: "Парвардигор, мен қиз туғдим", - Ҳолбуки, Аллоҳ унинг тукқанини билгувчиқдир ва (ҳар қандай) ўғил бу қиз каби (яъни бу қизнинг ўрнини босгувчи) эмасдир. - "Ва мен унга Марям деб исм қўйдим. Мен бу қизга ва унинг зурриётига даргоҳингдан қувилган шайтоннинг (ёмонлигидан) паноҳ беришингни Сендан илтижо қиламан".

37. Бас, парвардигори уни (Марямни) ҳуш қабул айлаб, чиройли парвариш этди ва унга Закариёни кафил қилди. Ҳар қачон Закариё (Марямнинг) олдига - хужрага кирганида унинг ҳузурда бир ризқ-насиба кўрди. У: "Эй Марям, бу нарсалар сенга қайқдан

келди?" деб сўраганида, (Марям) жавоб қилди: "Булар Аллоҳ ҳузуридан дир. Албатта Аллоҳ Ўзи истаган кишиларга беҳисоб ризқ берур".

Изоҳ: Марямнинг онаси ибодатхонага олиб бориб бергач, уни тарбиялаш ўша ибодатхона роҳибларидан бири бўлган Закариё пайғамбарнинг чекига тушди. У қачон Марямнинг хонасига кирса, у ерда қишда ёз мева-чевалари, ёзда қишда бўладиган ноз-неъматларни кўради. Шунда уларнинг ўртасида юқоридаги оятда зикр қилинган савол-жавоблар бўлиб ўтади.

38. Ўшанда Закариё парвардигорига дуо қилиб деди: "Парвардигорим, менга ҳам ўз ҳузурингдан аокиза зурриёт - фарзанд ҳадя этгин! Албатта сен дуо-илтижоларимни эшитгувчисан".

39. Сўнг меҳробда намоз ўқиб турган вақтида унга фаришталар нидо қилдилар: "(Эй Закариё), Аллоҳ сенга сўзини тасдиқ этадиган, (ўз қавмига) хожа бўладиган, (шаҳватлардан ўзини) тиядиган ва солиҳ пайғамбарлардан бўладиган Яхё исмли пайғамбар хушхабарини берур".

40. "Парвардигорим, менга кексалик етган, хотиним туғмас бўлса, мендан қандай фарзанд бўлсин?",- деди (Закариё). (Аллоҳ) айтди: "Шундай, Аллоҳ истаган ишини қилур".

41. Парвардигорим, мен учун (кампирим ҳомилали бўлганига) бирон белги-аломат қилсанг",- деди у. (Аллоҳ) айтди: "Сенга белги шуки, уч кун одамларга фақат имо-ишора билангина гапира оласан. Парвардигорингни мудом ёд қил ва туну кун У зотни поклаб (ибодат қил)!"

Изоҳ: Дарҳақиқат, уч кунгача Закариёнинг тили Аллоҳнинг зикридан ўзга сўзга айланмай қолди. Одамларга эса фақат имо-ишора билан муомала қилди. Мазкур оятларда кексайиб, фарзанд кўришдан умиди узилган кишиларга Аллоҳ таоло Ўз изни-иродаси билан фарзанд ато этгани баён қилинган бўлса, қуйидаги оятларда янада ажиброқ қисса - Ийсонинг отасиз дунёга келиши ҳақида ҳикоя қилинади. Бу қиссалардан ҳисса шуки, Ийсо ҳеч қандай худо эмас, балки Аллоҳнинг амри билан биби Марямдан туғилган одам фарзандидир.

42-43. Фаришталар Марямга: "Ё Марям, албатта Аллоҳ сени (аёллар орасидан) танлаб олди ва (барча гуноҳлардан) поклади ҳамда сени бутун оламларнинг аёлларидан афзал қилди. Ё Марям, парвардигорингга итоат қил ва рукуъ (Аллоҳга ибодат) қилгувчилар билан бирга сажда ва рукуъ (яъни ибодат қил!"), деганларини эсланг!

44. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу ғайб хабарлариданки, бу хабарни сизга биз ваҳий қилмоқдамиз. Ҳолбуки сиз улардан қайсиларини Марямга кафил бўлиши(ни билишлик) учун қаламларини (қуръа қилиб) ташлаганларида уларнинг олдида эмасдингиз ва талашиб-тортишганларида ҳам уларнинг олдида эмасдингиз.

45. Эсланг (эй Муҳаммад алайҳиссалом), фаришталар дедилар: "Ё Марям, албатта Аллоҳ сенга ўз томонидан бир сўз ҳақида хушхабар берадики, унинг исми ал-Масих Ийсо бинни Марям бўлиб, у дунёю охиратда обрўли ва (Аллоҳнинг) яқинларидандир.

46. У одамларга гўдаклик пайтида ҳам вояга етган чоғидагидек гапирур (У) солиҳ (банда)лардандир".

47. Марям: "Парвардигорим, менга одамзот тегмаган бўлса, қаёқдан менда фарзанд бўлсин?" деди. Аллоҳ айтди: "Шундай, Аллоҳ ўзи хоҳлаган нарсасини (Ўзи хоҳлаган суратда) яратади. Қачон бирон ишни ирода қилса, унга: "Бўл!" дейди. Бас, у иш бўлади".

Изоҳ: Аллоҳнинг сўзи - Ийсо бинни Марямдир. Чунки у зот Қуръоннинг хабарига кўра Аллоҳ таолонинг "Бўл!" деган сўзи - фармони билан Марямдан отасиз таваллуд топганлар.

48. Ва унга (Ийсога) ёзиш ва ҳикмат - илмни, Таврот ва Инжилни таълим беради.

49. (Уни) бани Исроил қавмига пайғамбар қилади. (Ийсо бани Исроилга дейди:) "Мен сизларга парвардигорингиздан (ўзимнинг ҳақ пайғамбар эканимни тасдиқловчи) оят-далил келтирдим: Мен сизларга лойдан куш тимсолини ясайман, сўнг унга пуфласам, у Аллоҳнинг изни-иродаси билан ҳақиқий куш бўлади. Ва яна кўр, пес касалларни тузата оламан ва Аллоҳнинг изни билан ўликларни тирилтираман ҳамда сизларга ейдиган ва уйларида сақлайдиган нарсаларингизни айтиб бера оламан. Агар мўъмин бўлсангизлар, албатта бу ишларда сизлар учун аниқ оят-далиллар бордир".

Изоҳ: Пайғамбарлар тарихидан шу нарса маълум бўладики, ҳар бир пайғамбар ўзининг замонида ривожланиб, тараққий қилган соҳада замондошларидан устун ва пешқадам бўлади. Масалн, Муҳаммад алайҳиссалом замонларида араб оламида адабиёт ниҳоят даражада ривожланган бўлиб, адиблар орасида тез-тез мусобақалар ўтказилиб турар ва ғолибларнинг асарларини Каъба деворларига осиб қўйишар эди. Кунлардан бир куни саҳобалардан бири Қуръондаги энг кичик сура бўлган "Кавсар" сураси ёзилган варақни ғолиб асарлар ёнига илиб қўяди. Шунда бу сурани ўқиган ва ундаги Илоҳий балоғат, фасоҳатдан лол қолган шоирлар бир овоздан: "Бу башарнинг сўзи эмас!" деб гувоҳлик берадилар.

Ийсо алайҳиссаломнинг даврида эса табобат илми шундай тараққий қилган эдики, дунёда биронта давосиз дард йўқ, деб ҳисобланар эди. Шунда Ийсо алайҳиссалом келдилар-у, ҳеч бир табибнинг қулидан келмайдиган ишни қилдилар - ўликни тирилтирдилар! Шунинг учун ҳам Қуръонда у зотнинг номларига ал-Масиҳ - силовчи лақаби қўшилди. Яъни у кишининг қўллари теккан - силаган ўликка жон кирар эди. Бундай мўъжизалар, табиийки, одамлар ўз пайғамбарларига иймон келтиришларига сабаб бўлар эди.

50. "(Мен сизларга) ўзимдан олдинги Тавротнинг (ҳақ эканлигини) тасдиқловчи бўлган ҳолда ва сизлар учун ҳаром қилинган (ёғ, туя гўшти, балиқ каби) айрим нарсаларни ҳалол қилиш учун (келдим). Ва сизларга парвардигорингиздан оят-далил келтирдим. Бас, Аллоҳдан кўрқингиз ва менга итоат қилингиз!"

51. Албатта Аллоҳ парвардигорим ва парвардигорингиздир. Бас, унга бандалик қилингиз! Мана шу тўғри йўлдир!"

52. Энди қачонки Ийсо улар (яхудийлар) томонидан куфрни кўргач: "Аллоҳнинг (динида даъват қилишимда) ким менга ёрдамчи бўлур?", деди. Ҳаворийлар айтдилар: "Биз Аллоҳнинг (динида) ёрдам бергувчилармиз. Аллоҳга иймон келтирдик. (Эй Ийсо), гувоҳ бўлгинки, биз Аллоҳга бўйсунгувчиларданмиз."

53. Парвардигоро, нозил қилинган нарсанга ишондик, пайғамбарингга эргашдикю Бас, бизни (Ўзингнинг Бирлигинга, пайғамбаринг ҳақлигига) гувоҳлик берувчилар қаторига ёзник!"

54. (Яхудийлар) макр қилдилар. Аллоҳ ҳам "макр" қилди. Аллоҳ "Маккоррокдир".

Изоҳ: Улар Ийсо алайҳиссаломни ўлдирмоқчи бўлдилар. Аллоҳ эса унга бирон зарар етказмай Ўз ҳузурига - самога кўтарди. Аллоҳнинг "макри" -- тадбири устунроқ бўлиб чиқди.

55. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ айтган бу сўзларни эсланг: "Ё Ийсо, албатта Мен сени ердан бус-бутун (яъни, ҳеч қандай зарар етказмасдан) олувчи ва Ўз ҳузуримга кўтаргувчиман ҳамда то Қиёмат Кунигача сенга эргашган зотларни кофирлардан юқори кўйгувчиман. Сўнга менга қайтажаксиз. Бас, Ўзим сизлар талашиб-тортишган нарсалар ҳақида ораларингизда ҳакамлик қилурман.

56. Бас, кофир бўлган кимсаларга дунё ва охиратда қаттиқ азоб-ла азоб берурман. Ва улар учун ҳеч қандай ёрдамчи бўлмас.

57. Иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотларга эса (Аллоҳ) ажрларни комил суратда берур. Аллоҳ зулм қилгувчиларни севмайди. (Бинобарин, ўзи ҳам ҳеч кимга зулм қилмай, ҳар кимга қилган ишига лойиқ жазо беради)".

58. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизга тиловат қилаётганимиз бу (қисса Аллоҳнинг) оятлари ва ҳикматли эслатмаларидандир.

59. Албатта, Ийсонинг (отасиз туғилишининг) мисоли Аллоҳ наздида худди Одамнинг мисоли кабидирки, уни тупроқдан яратиб, сўнга "Бўл!" деди, Бас, у (жонли одам) бўлди.

Изоҳ: Ривоят қилинадики, бир гуруҳ насронийлар пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига келиб, "Нега сен бизнинг пайғамбаримиз Ийсони "У ҳам бир инсон, Аллоҳнинг бандаси" деб ҳақорат қиласан! Агар у Худо бўлмаганида отасиз туғулармиди?" дейишди. Шунда Одамнинг на ота, на онасиз дунёга келиши уни бандалик қилишдан тўсмагани янглиғ, Ийсонинг отасиз туғилиши ҳам унинг банда бўлишига монеъ бўлолмайди, деган мазмундаги юқоридаги оят нозил бўлди.

60. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, бу) Парвардигорингиз томонидан бўлган Ҳақ (сўздир). Бас, шубҳа қилгувчилардан бўлманг!

61. Энди сизга келган (мана шу ҳақ) маълумотдан кейин (насронийлардан) кимда-ким сиз билан талашиб-тортишмоқчи бўлса, (ундай кимсаларга) айтинг: "Келинглар, ўғилларимизни ва ўғилларингизни, аёлларимиз ва аёлларингизни, ўзларимизни ва ўзларингизни чорлаб-йиғайлик, сўнгра Аллоҳга тазарруъ билан илтижо қилайлик-да, ёлғончиларни Аллоҳ ланъат қилишини сўрайлик".

Изоҳ: Мазкур оятда Муҳаммад пайғамбарга Ийсони худо деб билувчи кимсалар агар Қуръон оятларига ишонмасалар, ёлғончиларга Аллоҳнинг лаънاتини сўраб, қасам ичишликка таклиф қилинди. Ровийларнинг айтишича, биронта насроний келиб, қасам ичишга журъат этмаган экан.

62. Албатта бу ҳақ-рост қиссадир. (Яъни Ийсо ҳеч қандай Худо эмас, балки Аллоҳнинг бошқа ҳамма пайғамбарлари каби оддий одам зотидандир). Ва ҳеч қандай тангри йўқ, фақат Аллоҳнинг Ўзи бор. Ва албатта Аллоҳнинг Ўзигина қудрат ва ҳикмат эгасидир.

63. Энди ҳам (ҳақиқатдан) юз ўғирсалар, бас, албатта Аллоҳ бузғунчиларни Билгувчидир.

64. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Эй аҳли Китоб, (яъни яҳудий ва насронийлар) бизга ҳам, сизга ҳам баб-баробар бўлган бир сўзга келингиз - ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб, бир-бировларимизни Худо қилиб олмайлик".

Агар улар (яъни аҳли китоблар ушба даъватларидан) юз ўғирсалар, у ҳолда сизлар (эй мўминлар): "Тувоҳ бўлинглар, биз мусулмонлар - Ягона Аллоҳга итоат қилгувчилармиз", - деб айтингиз.

Изоҳ: Бутун оламни яратган Аллоҳ таоло барча инсонлар бахтли яшасинлар деб Ўз томонидан ҳаёт учун дастурул-амал бўлган қонун-қоидалар, яъни динни юборган. Кимда-ким бу қонун-қоидаларни тан олмасдан, ўз-ўзича янги қонун чиқармоқчи бўлса, яъни Аллоҳ ҳалол қилган нарсаларни ҳаром, Аллоҳ ҳаром қилган нарсаларни ҳалол деса, у Худоликни даъво қилган ҳисобланади ва унинг сўзини тасдиқлаб изидан эргашганлар эса уни худо деб билган бўладилар. Ҳазрати Расулуллоҳ саллолоҳу алайҳи ва саллам насронийлар ҳақида нозил бўлган "Улар Аллоҳни қўйиб, ўзларининг олимларини, роҳибларини худо қилиб олдилар", деган мазмундаги оятни ўқиганларида, буни эшитган адий ибн Ҳотим номли аввал насроний бўлган бир саҳоба: "Биз уларга ибодат қилмас эдик, ё Расулуллоҳ саллолоҳу алайҳи ва саллам", деди. Шунда пайғамбар алайҳиссалом: "Улар ўзларича сизларга айрим нарсаларни ҳалол, айрим нарсаларни ҳаром деб фатво берар эдилар, сизлар эса уларнинг сўзларига эргашар эдинглар, мана шу сизлар уларни Худо қилиб олганларингиздир", - дедилар.

Одамлар Ёлғиз Аллоҳ таолони қўйиб, бир-бирларини худо қилиб олишлари бизнинг замонимизда, хусусан мусулмонлар орасида ҳам минг афсуски, учраб туради. Кейинги даврларда динимиз душманлари тарафидан Куръон ва Ҳадис маъноларидан беҳабар, нодон мусулмонларни йўлдан оздириш учун Ислом ниқоби остида иш юритадиган турли ҳизблар ташкил қилинди. Уларнинг мақсадлари эндигина Аллоҳнинг марҳамати билан диний таълимот олиш имкониятига эга бўлган мусулмонларни ҳақиқий Исломий тарбиядан чалғитиш, мусулмонлар бирлигини бўлиб-ёриш, ўша ҳизбларнинг тузукларига тушиб қолган нодон ёшларни ҳукумат қўли билан қамоқхоналарга тикиб йўқотиш, жаҳон афкори оммаси наздида муқаддас ислом динига нисбатан нафрат уйғотиш ва энг даҳшатлиси, одамларни ёлғиз Аллоҳга ибодат-қуллик қилишдан буриб, ўша ҳизб ва унинг раҳбарларига сиғинишга мажбурлашдан иборатдир. Масалан, яқинда ўша ҳизблардан бири: "Мусулмонлар учун уч кундан ортиқ халифасиз яшаш ҳаром", - деган даъво билан чиқди. Маълумки, бирон нарса ёки ишни ҳаром деб ҳукм чиқариш Ёлғиз Аллоҳ ва У Зотнинг Пайғамбарининг ҳаққидир. На Куръони Каримда ва на ҳадиси шарифда уч куннинг ичида халифалик қуриш фарзлиги, акс ҳолда ҳаром ишга йўл қўйилган бўлиши хусусида бирон сўз йўқ эканлиги ҳам аён бир ҳақиқатдир. Демак, юқоридаги ояти карима ва ҳадиси шарифнинг далолати бўйича, ўша адашган ҳизбнинг йўлбошчилари Аллоҳ таоло ҳаром қилмаган бир ишни ҳаром деб ҳукм чиқаришлари билан ўзларини Аллоҳга шерик деб даъво қилаётганлари маълум бўлганидек, қасамёд қилиш билан ўша ҳизбга кириб, унинг ботил кўрсатмалари билан мусулмонларни захарлаб юрган ҳизбчилар ўзларининг йўлбошчиларини худо қилиб олганлари ҳам маълум бўлади. Аллоҳ таоло ҳазрати Муҳаммад алайҳиссалом умматларини мана бундай йўлдан озишдан Ўз паноҳида асрасин.

65. Эй аҳли китоб, нима учун Иброҳим хусусида (у бизнинг динимизда бўлган деб) талашасизлар! Ахир Таврот ҳам, Инжил ҳам ундан кейин нозил бўлгани аниқ-ку?! Ақл юргизмайсизларми?!

66. Ҳой (яҳудий ва насронийлар) сизлар биладиган нарсаларингиз (Мусо ва Ийсо пайғамбарлар) ҳақида-уку талашдингиз. Энди нима учун билмайдиган нарсангиз

(Иброҳимнинг қайси динда бўлганлиги) хусусида талашмоқдасиз? Аллоҳ билур, сизлар билмассиз!

67. Иброҳим яҳудий ҳам эмас, насроний ҳам эмас, балки Ҳақ йўлдан тоймаган ҳолида (Аллоҳга) итоат қилувчи киши бўлган. У мушриклардан хум бўлмаган.

68. Одамларнинг Иброҳимга яқинроғи у(нинг йўли)га эргашган зотлар, мана бу пайғамбар (Муҳаммад алайҳиссалом) ва иймон келтирган кишилардир. Аллоҳ мўминларнинг дўстидир.

69. Аҳли китобдан бир тоифаси сизларни (Ҳақ динингиздан) адаштирмакни хоҳлади. Лекин улар ўзлари сезмаган ҳолларида фақат ўзларинигина адаштирадилар, холос.

70. Эй аҳли китоб, нима учун ўзларингиз гувоҳ бўлиб туриб, Аллоҳнинг (Тавротдаги Муҳаммад аслнинг ҳақ пайғамбар эканлиги ҳақидаги) оятларини инкор қиласиз?!

71. Эй аҳли китоб, нима учун ўзингиз билган ҳолингизда Ҳқни ботилга аралаштирасиз ва Ҳқни беркитасиз?!

72. Аҳли Китобдан бир тоифаси (бир-бирларига шундай) дейишди: "Мўминларга нозил қилинган нарсага (Қуръонга) куннинг бошида иймон келтириб, куннинг охирида уни инкор қилинглари. Шояд улар ҳам (иймонларидан) қайтсалар.

73-74. Токи биронта одам сизларга берилган билим берилмаслиги ёки парвардигорингиз ҳузурида сизлар билан ҳужжатлашмаслиги учун фақат ўз динингизга бўйсунган кишиларнинг (гапларинигина тасдиқ этиб) ишонинглари!" (Эй Муҳаммад асл), айтинг: "Албатта Ҳақ Йўл Аллоҳнинг йўлидир". Айтинг: "Албатта фазлу карам Аллоҳнинг қулида, уни Ўзи истаган кишиларга берур. Аллоҳ (фазли) Кенг, билгувчи зотдирки, Ўз раҳматини (яъни пайғамбарликни) Ўзи истаган кишига хос қилиб беради. Аллоҳ улуғ фазлу марҳамат соҳибидир".

75. Аҳли китоб орасида шунда кишилар борки, унга беҳисоб молни омонат қўйсангиз, (хиёнат қилмай) сизга қайтаради. Уларнинг орасида яна шундайлари борки, унга бир динорни ишониб берсангиз, то устида туриб олмагунингизча, сизга қайтариб бермайди. Бунинг боиси - уларнинг "Омий-китобсиз кимсалар учун бизнинг устимида ҳеч қандай йўл йўқ", дейишларидир. (Яъни айрим яҳудийлар ўзларидан бошқаларни паст табақа ҳисоблаб: "Биз Аллоҳнинг суйган бандаларимиз, демак бошқа миллатларнинг моллари биз учун ҳалол", дер эдилар). Улар билиб туриб Аллоҳ ҳақида ёлғон сўзларни сўзлайдилар.

76. Йўқ! (Уларнинг даъволари ботилдир). Балки ким аҳдига вафо қилса ва тақводор бўлса (ана ўша киши, Аллоҳнинг суйган бандасидир). Зеро, Аллоҳ тақво қилгувчи кишиларни севади.

77. Аллоҳга берган аҳд-паймон ва қасамларни озгина қийматга сотиб юборадиган кимсалар учун Охиратда ҳеч қандай насиба йўқдир. Қиймат кунида Аллоҳ уларга сўз қотмайди, уларга (раҳмат назари билан) боқмайди ва уларни (гуноҳларидан) покламайди. Улар учун аламли азоб бордир.

78. Улардан (яҳудийлардан) яна бир гуруҳи борки, сизлар китобдан (Тавротдан) бўлмаган нарсани Китобдан деб ўйлашингиз учун (Таврот) Китобини тилларини бураб

(бузиб-ўзгартириб) ўкидилар ва Аллоҳнинг ҳузуридан келмаган (ўзларининг сўзларини) "Аллоҳнинг ҳузуридан келган", дейдилар. Улар билиб туриб Аллоҳ ҳақида ёлғон сўзлайдилар.

79. Бирон одам учун Аллоҳ унга Китоб, ҳикмат ва пайғамбарлик берганидан сўнг, одамларга: "Аллоҳга эмас, менга ибодат қилинлар",- дейиши жоиз эмас, балки уларга: "(Аллоҳнинг) Китобини (одамларга) таълим бериб ва ўзингиз ўкиб-ўрганиб, Ёлғиз парвардигорга ибодат қиладиган кишилар бўлинлар" (демоғи лозимдир).

Изоҳ: Бу оят баъзи бир насронийларнинг "Ийсо алайҳиссалом бизни ўзига сажда қилишга буюрган", деган ботил даъволарига раддия тарзида нозил бўлган.

80. У (пайғамбар) сизларни фаришталар ва (бошқа) пайғамбарларни худо қилиб олшингизга буюриши ҳам жоиз эмас. Ахир у сизларни мусулмон - Аллоҳга бўйсунувчи бўлганингидан кейин куфр-динсизликка қайтишга буюрадими?!

81. Эсланг, (эй аҳли Китоб), Аллоҳ барчса пайғамбарлардан: "Мен сизларга қандай китоб ва ҳикмат бермайин, кейин сизларнинг пайғамбарлигингизни тасдиқ этувчи бир пайғамбар (яъни Муҳаммад алайҳиссалом) келгач, албатта унга иймон келтирурсиз ва ёрдам берурсиз",- деб аҳд-паймон олгач, уларга: "Мана шу аҳд-паймонимни иқрор бўлиб қабул қилдингизларми?" деди. У (пайғамбарлар): "Иқрормиз" деб жавоб қилишгач, Аллоҳ айтди: "Гувоҳ бўлингиз! Мен ҳам сизлар билан гувоҳ бўлгувчиларданман".

82. Бас, ким шундан кейин ҳам (аҳд-паймондан) юз ўгирса, ана ўшундай кимсалар фосиқ-бузукилардир.

83. Аллоҳнинг динидан ўзга дин истайдиларми?! Ахир омонлару ердаги барча жонзот истаса истамаса Унга бўйсуниб турибди-ку! Ўшалар (яъни Аллоҳнинг динига итоат қилишни хоҳламаётганлар) ҳам фақат унинг Ўзига қайтадилар-ку!

84. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) "Аллоҳга, бизга нозил қилинган нарсга (Қуръонга) ва Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб ва ўша уруғ-авлодга нозил қилинган нарсаларга ва Мусо, Ийсо ҳамда барча пайғамбарларга Парвардигори томонидан берилган нарсаларга иймон келтирдик. У пайғамбарлардан биронасини ажратиб қўймаймиз. Ва биз унинг ўзигагина бўйсунувчилармиз", деб айтинг.

85. Кимда-ким исломдан ўзга дин истаса, бас (унинг "дини" Аллоҳ ҳузурида) ҳаргиз қабул қилинмайди ва у охирада зиён кўргувчилардандир.

86. Иймон келтириб, (пайғамбарнинг) ҳақ пайғамбар эканлигига гувоҳ бўлишганидан кейин ва ўзларига (Муҳаммад алайҳиссалом ҳақ пайғамбар эканликлари хусусида) далил-оятлар келганидан кейин кофир бўлган қавмни Аллоҳ қандай ҳидоят қилсин?! Аллоҳ зулм қилгувчи қавмни ҳидоят қилмайди.

87-88. Уларнинг жазоси - устларига тушажак Аллоҳнинг, фаришталарининг ва барча одамларнинг лаънатидир. Улар азоблари енгиллатилмаган ҳолда дўзахда абадий қолгувчилардир ва уларга (бу азоб бирон лаҳза) кечиктирилмайди.

89. Магар шундай (яъни куфрларидан) кейин тавба қилиб, ўзларини ўнглаган зотларни (Аллоҳ гуноҳларини мағфират қилур). Чунки Аллоҳ мағфират қилгувчи, меҳрибондир.

90. Албатта иймон келтирганларидан кейин кофир бўлган, сўнгра куфрлари янада зиёда бўлган кимсаларнинг қилган тавбалари ҳаргиз қабул қилинмайди. Ана ўшалар адашганлардир.

91. Албатта кофир бўлган ва кофир ҳолларида ўлган кимсалар, агар улардан биронтаси Ер юзи тўла олтинни тўлов қилиб берса ҳам ҳаргиз қабул қилинмас. Ундай кимсалар учун аламли азоб бордир. Ва улар учун ҳеч қандай ёрдамчи бўлмас.

Тўртинчи жузь

92. (Эй мўъминлар), то сизлар суйган нарсаларингиздан инфок-эхсон қилиб бермагунигизча, ҳаргиз яхшиликка (жаннатга) етмагайсиз. Ҳар қандай нарсани инфок қилсангиз, албатта Аллоҳ уни билур.

93. Таврот туширилидан илгари Исроил (Яъқуб) ўзига ҳаром қилган нарса (туянинг гўшти билан сути)дан бошқа барча таомлар бани Исроил қавмига ҳалол эди. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), «агар ростгўй бўлсангизлар, Тавротни келтириб ўқиб кўринглар» деб айтинг.

Изоҳ: Маълумки, яҳудийлар зулм ва тажовузкорлик йўлини тутганларидан кейин Аллоҳ таъоло уларга бир неча хил ноз-неъматларни ҳаром қилди. лекин улар бундан тан олмай, «Мазкур нарсалар асли Иброҳим замонидан ҳам ҳаром эди» дер эдилар. Шунинг учун мусулмонларга: «Ўзинглар Иброҳимнинг диниданман дейсиз, у ҳаром қилган туя гўштини истеъмол қиласизлар» деб таъна қилишганида, юқоридаги оят нозил бўлди. Шундан кейин биронта яҳудий Тавротни олиб келиб, ундан Иброҳим пайғамбарга туя гўшти ҳаром қилингани ҳақидаги оятни топиб бера олмаган.

94. Бас, ким мна шундан кейин ҳам Аллоҳга бўҳтон қилса, ана ўшалар зулм қилгувчилардир.

95. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), «Аллоҳнинг сўзи ростдир. Бас, ҳақ йўлдан тоймаган ва мушриклардан бўлмаган Иброҳимнинг динига эргашинглар!»- деб айтинг!

96. Албатта одамлар (ёлғиз Аллоҳ таъолога ибодат қилишлари) учун қурилган биринчи Уй Маккадаги муборак ва бутун оламлар учун ҳидоят (маёғи) бўлган Каъбадир.

97. Унда мақоми Иброҳим (яъни, Каъбани қуришда Иброҳим алайҳиссалом оёқлари остида бўлган харсанг тош, у тошдан ҳанузгача Иброҳим пайғамбарнинг оёқ излари кетмаган. Бу уйни Иброҳим алайҳиссалом қурганига) очиқ оят-аломатлар бордир. Шунингдек, унга кирган одам (ҳар қандай ҳавф-хатардан) омон бўлур ва йўлга қодир бўлган инсонлар зиммасида Аллоҳ учун мана шу Уйни ҳаж-зиёрат қилиш бурчи бордир. Кимда-ким кофир бўлса, (яъни Каъбани зиёрат қилиш фарз эканини инкор қилса) бас, албатта Аллоҳ бутун оламлардан Беҳожат бўлган Зотдир.

98. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Эй аҳли китоб, нима учун сизлар Аллоҳнинг оятларига куфр келтирмақдасиз?! Ахир Аллоҳ қилаётган амалларингизга гувоҳ-ку!»

99. Айтинг: «Эй аҳли Китоб, нима учун сизлар иймон келтирган (ислом динига кирмоқчи бўлган) кишиларни Аллоҳнинг йўлидан тўсасизлар ва ўзингиз (ислом ҳақ дин эканлигига) гувоҳ бўлган ҳолингизда ундан (яъни Аллоҳнинг йўлидан) қийик ахтарасизлар? Ахир Аллоҳ қилаётган амалларингиздан ғофил эмас-ку!»

100. Эй мўъминлар, агар сизлар Китоб берилган кимсалардан бирон бир гуруҳига бўйсунсангиз, улар сизларни мўъмин бўлганингиздан кейин яна кофирликка қайтардилар.

101. Сизларга Аллоҳнинг оятлари тиловат қилинаётган, Унинг Пайғамбари орангизда бўлган бир пайтда қандай қилиб диндан қайтасизлар?! Ким Аллоҳга боғланса, (яъни унинг динини маҳкам ушласа), бас, муҳаққақи, Тўғри Йўлга ҳидоят қилинибди.

102. Эй мўъминлар, Аллоҳдан ҳақ-рост кўркиш билан кўркинлар ва фақат мусулмон бўлган ҳолларингизда (ҳаёт кечириб мусулмон ҳолларингизда) дунёдан ўтинлар!

103. Ва барчаларингиз Аллоҳнинг Арқонига (Қуръонга) боғланингиз ва (фирқа-фирқа бўлиб) бўлинмангиз! Ҳамда Аллоҳнинг сизларга берган неъматини эслангиз: сизлар (бир-бирингизга) душман бўлган пайтларингизда У Зот дилларингизни ошни қилиб қўйди-ку. Сизлар унинг неъматини сабаб биродарларга айландирингиз. Ва дўзах чоҳининг ёқасида турган (пайт)ларингизда, У Зот сизларни ундан халос қилди. Ҳақ йўлни топишингиз учун Аллоҳ сизларга Ўз оятларини мана шундай баён қилади.

Изоҳ: Мана шу ояти каримада Яратган Эгамиз динимиздаги кўпчилигимиз эшитган бўлсак ҳам, бепарво бўлиб юрган бир зарур ишни – иттифоқ бўлишни таъкидлайди, яъни «Аллоҳ таъолонинг арқонига барчангиз боғланингиз, бўлинмангиз», деб буюради. У қандай арқон, деб берилган саволга пайғамбаримиз алайҳиссалом қуйидаги ҳадиси муборақларида шундай жавоб берганлар: «Мен сизларга Аллоҳнинг китобини – Қуръонни қўйиб кетаяпман. Бу Қуръон Аллоҳнинг арқонидир. Кимда-ким ўша арқонни ушласа, тўғри йўлда бўлади, кимда-ким у арқонни – Қуръонни тарк қилар экан, у одам албатта адашади», дедилар. Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи ва саллам яна бошқа бир ҳадисда: «Бу арқоннинг бир учи Аллоҳнинг Қўлида турибди. Бир учини эса инсониятга туширди. Адашмайман, дўзах чоҳига қуламайман деган ниятда ўша арқонни маҳкам тутган инсонларни Аллоҳ таъоло Ўзи бу данё ҳалокатларидан асраб, Охират диёрида Ўзининг ҳузурига – жаннатга муваффақ қилади», деб марҳамат қилдилар.

104. Сизлардан Яхшиликка (Исломга) даъват қиладиган, маъруфга (Аллоҳва пайғамбари буюрган яхши амалларга) буюрадиган ва мунқардан (исён-ғуноҳдан) қайтарадиган бир уммат (барпо) бўлсин. Ана ўшалар нажот топгучилардир.

105. Сизлар яна аниқ ҳужжатлар келтирилгандан кейин фирқа-фирқа бўлиб бўлиниб кетган ва бир-бирлари билан ихтилоф қилиб талашиб-тортишган кимсалар каби бўлмангиз! Ана ундайлар учун улуғ азоб бордир.

Изоҳ: Ушбу оятларда Аллоҳ таъоло бизларга: «Сизлардан бир уммат бўлсин» деб буюрди. Уммат дегани шундай бир жамоатки, у жамоатнинг бир раҳбари бўлади. Ана шу бошлиғига итоат қиладиган жамоатни уммат дейилади. Имом деган сўз айна ўша уммат сўзидан келиб чиққандир. Имомга намозда иқтидо қилиб эргашадиган кишилар жамоат бўладилар. Агар бутун ҳаётимиз бўйи бировга эргашсак, биз ўша одамга уммат бўламиз. Биз мусулмонлар ибодатимизда ҳам, ҳаётимизда ҳам, бутун муомиламизда ҳам жаноб Муҳаммад саллоллоҳу алаҳи ва салламга эргашганимиз учун бизни Муҳаммаднинг умматлари дейилади. Демак, уммат Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи ва салламнинг жамоатларидир.

106. (Қиёмат) кунда (мўъминларнинг) юзлари оқ бўлур, (кофирларнинг) юзлари қора бўлур. Сўнг юзлари қора бўлган кимсаларга (айтилу): «Иймон келтиргандан кейин яна кофир бўлдингларми?! Бас, кофир бўлганингиз касофатига мана бу азобни тортиб кўрингиз!»

107. Юзлари оқ бўлган зотлар эса Аллоҳнинг раҳмати (жаннати) да бўлиб, ўша жойда абадий қолажақлар.

108. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) булар Аллоҳнинг оятларидир. Сизга уларни ҳақ-рост тиловат қилмоқдамиз. Аллоҳ барча одамларга (яъни ҳеч кимга) бирон зулм қилишни истамас.

109. Осмондаги бор нарсалар ва ердаги бор нарсалар Аллоҳникидир ва (барча) ишлар ёлғиз Аллоҳга қайтарилажак.

110. (Эй уммати Муҳаммад) сизлар одамлар учун чиқарилган миллатларнинг энг яхшиси бўлдингиз. Зеро сизлар яхши амалга буюрасиз. Исён – гуноҳдан қайтарасиз ва Аллоҳга иймон келтирасиз. Агар аҳли китоб ҳам иймон келтирганда эди, ўзлари учун яхши бўларди. Улардан (Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ пайғамбар эканлигига иймон келтирган) мўминлари ҳам бор ва (лекин) уларнинг кўплари итоатсиз кимсалардир.

111. Улар сизларга озор беришдан бошқа ҳеч қандай зарар етказа олмайдилар. Агар сизлар билан урушсалар, кетларига қараб қочадилар. Сўнгра уларга (ҳеч ким томонидан) ёрдам берилмайди.

112. Агар Аллоҳнинг ва одамларнинг (яъни мусулмонларнинг) аҳди-паноҳида бўлмасалар, албатта уларга қаерда бўлмасинлар, хор-зорлик битиб қўйилди. (Яъни яҳудийлар доимо аҳли иймонлардан қўрқиб, хатто ўз сояларидан чўчиб кун кечирадилар). Улар Аллоҳнинг ғазаби билан кетдилар ва уларга бечораҳоллик ёзиб қўйилди. Бунга сабаб уларнинг Аллоҳ оятларига кофир бўлганликлари ва пайғамбарни ноҳақ ўлдирганликларидир. Бунга сабаб уларнинг қилган исёнлари ва тажовузкор бўлганларидир.

113. (Аҳли китобнинг ҳаммаси ҳам) баробар эмас. Аҳли китоб орасида сажда қилган ҳолларида тунлари Аллоҳнинг оятларини тиловат қиладиган Тўғри (йўлдаги) жамоат ҳам бор.

114. (Ўша зотлар) Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирадилар. Яхши амалга буюриб, исён – гуноҳдан қайтирадилар ва яхшиликлар қилишга шошиладилар. Ана ўшалар солиҳ бандалардандир.

115. Улар қилган бирон яхшилик беркитилмайди (яъни зое бўлмайди). Аллоҳ такводорларни билгувчидир.

116. Куфр йўлини тутган кимсаларни на моллари ва на болалари Аллоҳ томонидан бўладиган (азобдан) кутқара олмайдилар. Ана ўшалар жаҳаннам эгалари бўлиб, ўша жойда абадий қолажаклар.

117. Улар бу ҳаёти дунёда (хўжақўрсинга) қилган инфоқ-эҳсонларининг мисоли худди (динсизлик билан) ўзларига зулм қилган қавмнинг экинига тегиб, уни ҳалок қилган совуқ шамолга ўхшайди. Уларга Аллоҳ зулм қилмади. Балки улар ўзларига зулм қилдилар.

Изоҳ: Яъни худди эгалари кофир бўлганлари касофати билан турли бало-офатларга гирифтор бўлиб, хатто экинларни совуқ уриб кетганидек, риёкорлик билан хўжақўрсинга қилинган яхшиликдан ҳам ҳеч қандай фойда йўқдир. Ҳар қандай яхшилик Аллоҳ йўлида холис ният билан қилинсагина ундан ажр-савоб кутиш мумкин.

118. Эй мўъминлар, ўзларингдан бошқаларни (яъни ғайридинларни) сирдош – дўст тутманглар! Улар сизларга зарар етказишда кучларини аямайдилар ва сизларни қийинчилик машаққатларга дуч келишингизни орзу қиладилар. Уларнинг сизларни ёмон кўришлари ўз оғизларидан ошкор бўлди. Дилларидаги (адоватлари) эса янада

каттарокдир. Агар ақл юритсангизлар, сизлар учун оят-аломатларни аниқ-равшан қилиб бердик.

119. Хой (мўъминлар), сизлар уларни яхши кўрасизлар-у, улар сизларни суймайдилар. Сизлар (ҳам) китобга иймон келтирасизлар-у, (улар сизларнинг китобингизга иймон келтирмайдилар). Сизларга йўлиққанларида: «Иймон келтирдик», дейишади. Ўзлари холи қолишганда эса сизларни қаттиқ ёмон кўрганлари сабабли, бармоқларини тишлайдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга): «Шу адоватларинг билан ўлиб кетинглар», деб айтинг! Албатта Аллоҳ дилларни эгаллаган сирларни билгувчидир.

120. Агар сизларга бирон яхшилик тегса, бу уларни хафа қилади. Агар сизларга бирон ёмонлик етса, улар бундан хурсанд бўладилар. Агар сабр-тоқат қилсангизлар ва Аллоҳдан кўрксангизлар, уларнинг найранглари сизларга ҳеч қандай зарар қила олмайди. Албатта Аллоҳ уларнинг қилаётган амалларини ихота қилгувчидир.

121. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аҳли оилангиз ҳузуридан чиқиб, мўъминларни уришадиган жойларига тахт қилиб қўйган пайтингизни эсланг. Аллоҳ эшитгувчи, билгувчидир.

Изоҳ: Мана шу оятдан бошлаб, ғазотлар ҳақида сўз кетади. Юқоридаги оятларда кофир-мунофиқлар билан сўз майдонида жангу жадал борган бўлса, энди бу жангу жадал жанг майдонига кўчади. Бу оятларда Уҳуд уруши ҳақида батафсил сўз юритилиб, баъзи ўринларда Аллоҳнинг мўъминларга қилган марҳаматини ёдга солиш учун Бадр жанги ҳам эслаб ўтилади. Юқоридаги оят Уҳуд уруши ҳақидаги қиссанинг бошланишидир.

122. Ўша пайт сизларнинг орангиздан икки гуруҳ умидсизликка туша бошлади. Ҳолбуки, Аллоҳ уларга ёр эди. Бас, мўъминлар ёлғиз Аллоҳгагина суянсинлар!

Изоҳ: Пайғамбар алайҳиссалом Уҳуд жангига минг кишилик лашкар билан чиқдилар. Душман қароргоҳига яқинлашганларида (уларнинг саноғи уч мингта эди) мусулмонлар орасига кириб олган Абдуллоҳ ибн Убай отли мунофиқ уч юз нафар аскар билан жанг майдонидан қочиб кета бошлади. Буни кўрган бану Салама ва бану Ҳориса қабиласидан бўлган мусулмонлар ҳам қайтмоқчи бўлдилар. Лекин Аллоҳнинг инояти билан бу қасдларидан воз кечдилар.

123. Ахир Аллоҳ Бадр (жанги)да кучсиз бўлсангиз-да, сизларни ғолиб қилди-ку! Бас, Аллоҳдан кўрқингиз. Шунда шояд (унинг неъматларига) шукр қилгайсиз.

124. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Бадрда) мўъминларга айтгандингиз: «Парвардигорингиз (бу жанггоҳда) сизларга уч минг кўкдан туширилган фаришта билан мадад бериши кифоя қилмайдими?»

125. Йўқ, (кифоя қилур). Агар сабр қилсангизлар ва Аллоҳдан кўрксангизлар ва улар (кофирлар) шу онда сизларга ҳужум қилсалар, Парвардигорингиз сизларга беш минг белгили фаришта билан мадад берур.

126. Бу (мададни) Аллоҳ фақат сизларга хушхабар бўлсин деб ва дилларингиз таскин топишлиги учун қилди. Аслида ғалаба фақат кудрат ва ҳикмат эгаси бўлган Аллоҳ ҳузуридан келур.

127. Кофирларнинг бир қисмини ҳалок қилиш ёки мағлуб қилиб, ноумид ҳолда қайтариш учун (Аллоҳ сизларни ғолиб қилди).

Изоҳ: Бадр жангида номдор паҳлавонлардан етмиш киши ўлдирилиб, етмиштаси асир олинди ва мусулмонлар ғалаба билан қайтдилар.

128. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) сиз учун бу ишда (яъни баналарга нажот бериш ёки уларни ҳалок қилиш ишида) ҳеч бир нарса (яъни инон-ихтиёр) йўқдир. (Аллоҳнинг ўзи) ё уларнинг тавбаларини қабул қилар, ёки золимликлари сабабли азоблар.

Изоҳ: Бу оят Уҳуд жангида пайғамбар алайҳиссаломнинг тишлари синиб, юзлари ёрилганида, у зот: «ўз пайғамбарларининг юзини қонга бўяган қавм қандай нажот топсин» дея умидсизликка тушганларида нозил бўлган.

129. Осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. У зот ўзи истаган кишининг гуноҳларини мағфират қилур ва ўзи истаган кимсани азоблар. Аллоҳ мағфиратли, меҳрибондир.

130. Эй мўъминлар (берган қарзларингизни) бир неча баробар қилиб (олиш билан) судхўрлик қилмангиз. Аллоҳдан кўрқмангиз. (Шунда) шояд нажот топгайсиз.

131. Ва кофирлар учун тайёрлаб қўйилган дўзахдан кўрқингиз.

132. Аллоҳ ва пайғамбарга итоат қилингиз. Шояд Аллоҳнинг раҳматига мушарраф бўлгайсиз.

133. Ва Парвардигорингиз томонидан бўлғуси мағфиратга ҳамда эни осмонлар ва ер баробарида бўлган жаннатга шошилингиз. У (жаннат) тақводор зотлар учун тайёрлаб қўйилгандир.

134. (У тақводор зотлар) яхши-ёмон кунларда инфоқ-эҳсон қиладиган, ғазабларини ичларига ютадиган, одамларнинг (хато-камчиликларини) афв этадиган кишилардир. Аллоҳ бундай яхшилик қилувчиларни севади.

135. (У тақводор зотлар) қачон бирон-бир фаҳш-гуноҳ қилиб қўйсалар, ёки (қандайдир нолайиқ иш қилиш билан) ўзларига зулм қилсалар, дарҳол Аллоҳни эслаб, гуноҳлари учун мағфират-кечирим сўрайдиган – ҳар қандай гуноҳни ёлғиз Аллоҳгина мағфират қилур – билган ҳолларида қилган гуноҳларида давом этмайдиган кишилардир.

136. Уларнинг мукофотлари Парвардигорлари томонидан мағфират ва тағларидан дарёлар оқиб тургувчи жаннатлар бўлиб, улар ўша жойда абадий қолажақлар. Яхши амал қилувчиларнинг ажрлари нақадар яхши ажр!

137. (Эй мўъминлар), сизлардан илгари ҳам кўп суннатлар – ибратлар ўтгандир. (Яъни сизлар Уҳуд жангида мағлуб бўлган бўлсангиз, илгари ҳам бундай воқеалар – Аллоҳга иймон келтирган қавмларнинг кофирлар томонидан вақтинча мағлуб бўлган ҳолатлари ўтган. Лекин охир-оқибатда ўша кофирлар Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлиб – йўқ бўлиб кетганлар). Бас ерда айланиб юриб, Аллоҳнинг динини ёлғон деганларнинг оқибатлари қандай бўлганини бир кўринглар.

138. Бу (Қуръон) одамлар учун (тўғри йўлни) баён қилувчи ва тақво эгалари учун ҳидоят ва панд-насихатдир.

139. (Эй мўъминлар), куфрга қарши курашда (сустлашмангиз) ва (Уҳуд жангидаги мағлубият сабабли) ғамгин бўлмангиз. Агар (ҳақиқий) иймон эгалари бўлсангизлар, сизлар устун бўлгувчидирсизлар.

140. Агар (бугун – Уҳудда) сизларга жароҳат етган бўлса, (Бадр жангида) у қавмга ҳам худди шундай жароҳат етган. (Токи ибрат бўлсин деб) ва Аллоҳ ҳақиқий иймон келтирган кишиларни билиши ҳамда ораларингдан шаҳидларни саралаб олиш учун бу кунларни (яъни ғалаба ва мағлубият кунларини) одамлар орасида айлантириб турамиз. Аллоҳ золим кимсалани севмайди.

141. Ва токи Аллоҳ иймон келтирган зотларни (гуноҳларидан) поклаш ва кофирларни ҳалок қилиш учун (бу кунларни одамлар орасида айлантириб туради).

142. (Эй мўъминлар) ёки Аллоҳ сизларнинг ичингиздан ким (ҳақ йўлда) курашгани-у, ким сабр-токат қилганини мутлақо билмай туриб, жаннатга киремиз деб ўйладингизми?!

143. Ўлимга рўбарў бўлишингиздан илгари уни орзу қилар эдингизлар. Мана энди (яъни Уҳудда) уни кўзингиз билан кўриб турибсиз.

144. Муҳаммад фақат бир пайғамбардир, холос. Ундан илгари ҳам пайғамбарлар ўтгандир. Бас агар у (яъни Муҳаммад алайҳиссалом) вафот қилса, ёки ўлдирилса, кетингизга (куфрга) қайтиб кетасизларми?! Кимда-ким кетига қайтиб кетса, Аллоҳга бирон зиён еткази олмас, (балки фақат ўзига зарар қилади, холос). Аллоҳ эса (йўлларидан қайтмай) шукр қилгувчи бандаларини муносиб мукофотлайди.

145. Ҳар бир жон фақат Аллоҳнинг изни билан аниқ белгилар-ёзиб қўйилган муддатда ўлади. Ким дунё савобини истаса, (яъни фақат ўлжа истаб жангга кирса) унга ўша истаган нарсасини берурмиз. Ким охират савобини истаса, унга-да истаган нарсасини берурмиз. Ва шукр қилгувчиларни муносиб мукофотлаймиз.

Изоҳ: Ушбу сўзни шундай тушунмоқ лозим: кўрқоқлик умрни узайтирмайди. Шижоат эса уни қисқартирмайди. Ҳар қандай тадбир – эҳтиёткорлик Аллоҳнинг қозо ва қадарини ўзгартирмайди. Бас, нима сабабдан ҳақ йўлидаги курашдан қочмоқчи бўласиз?!

146. Қанчадан-қанча пайғамбарлар ўтганки, улар билан биргаликда кўпдан-кўп художўйлар (кофирларга қарши) жанг қилганларю ҳамда Аллоҳ йўлида ўзларига етган машаққатлар сабабли сустқақлик – заифлик қилмаганлар ва (кофирларга) бўйин эрмаганлар. Аллоҳ мана шундай сабр қилгувчиларни севади.

147. Уларнинг айтган гаплари фақат шундан иборат эди: «Парвардигоро, Ўзинг бизнинг гуноҳларимизни ва ишларимизда ҳаддан ошиб қилган хатоларимизни мағфират айла, (жанг майдонида) қадамларимизни собит қил ва бу кофир қавм устига ўзинг бизни ғолиб қил!»

148. Бас, Аллоҳ уларга ҳам бу дунё савобини (ғалаба ва мол давлатни) ва ҳам охиратдаги гўзал ажрни (жаннатни) ато қилди. Аллоҳ чиройли амал қилгувчиларни севади.

149. Эй мўъминлар, агар кофирларга итоат қилсангиз, улар сизларни кетингизга (куфрга) қайтарадилар. Бас, зиён кўргувчиларга айланиб қоласизлар!

150. Йўқ, (улар сизларнинг дўстингиз эмас, балки ёлғиз) Аллоҳ хожангиздир. Ва У Зот энг яхши ёрдамчидир.

151. (Тангри эканлигига) ҳеч қандай ҳужжат-далил келмаган нарсани (яъни жонсиз бутларни) Аллоҳга шерик қилганлари сабабли кофирларнинг дилларига кўрқув солажакмиз. Уларнинг борар жойлари жаҳаннамдир, зулм қилгувчиларнинг жойлари нақадар ёмон жой!

152. Аллоҳ сизларга берган ваъдасининг устидан чиқди – сизлар унинг изни билан кофирларни қира бошладингиз. То сусткашлик қилиб, (пайғамбар алайҳиссаломнинг) амру фармонлари борасида талашиб-тортишган пайтингизгача ва Аллоҳ сизлар яхши кўрган нарсани (яъни ғалабани) кўзингизга кўрсатиб қўйганидан кейин, пайғамбарнинг амридан бош тортган пайтингизгача (бу устунликларингиз давом этди). Орангизда дунё истаган кишилар ҳам, охират истаган кишилар ҳам бор эди. Сўнгра сизларни имтиҳон қилиш учун уларнинг устидан (ғалаба қилиш ўрнига мағлубият томонга) буриб юборди. Энди гуноҳларингизна афв қилди. Аллоҳ иймон эгаларига фазлу марҳамат соҳиби бўлган зотдир.

Изоҳ: Ухуд жанги бошланишидан олдин пайғамбар алайҳиссалом элликта мерганни тоғ устига қўйиб, уларга ўринларини билан мусулмонларни мудофаа қилиб туришни тайинладилар. Уруш бошланиши биланок мусулмонларнинг қўли баланд кела бошлаб, ғалаба кўзларига кўриниб қолди. Шунда у мерганлардан айримлари ўлжасиз қолиб кетмаслик учун, айримлари ғолиб бўлдик, деб ўйлаб пайғамбар буюрган ўринларидан – тоғдан пастга утишиб кетишлари билан шу тоғнинг орқасидаги пистирмада турган душман аскарлари орқа тарафдан тўсатдан ҳужум қилдилар. Ва кутилмаган ҳужумдан таҳликага тушиб қолган мусулмонлар устидан ғалаба қилдилар. Мусулмонларнинг пайғамбар фармонларини бажармаганлари уларни аниқ бўлиб қолган ғалабадан маҳрум қилди. Оятнинг сўнгида Аллоҳ уларнинг бу гуноҳини афв этганини баён қилди ва уларни ҳақ таъолонинг фазлу марҳаматидан ноумид бўлмасликка буюрди.

153. (Эй мўъминлар), ҳеч кимга боқмай (жанг майдонидан) чиқиб кетган пайтингизни эсланг. Ҳолбуки, пайғамбар ортингизда сизларни чорламоқда эди. Бас, (ғалаба, ўлжалар янглиғ) сизлардан кетган нарсаларга ва (мағлубият, қурбонлар каби) сизларга етган нарсаларга хафа – ғамгин бўлмасликларинингиз учун Аллоҳ сизларга ғам устига ғам берди. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир.

154. Сўнгра бу ғамнинг кетидан сизларга бир ором уйқусини туширдик, у сизлардан бўлган бир тоифа кишиларни (яъни ҳақиқий мўъминларни) қамраб олди. Бошқа бир тоифа (яъни мунофиқлар) эса Аллоҳ ҳақида нотўғри, динсизларча бадғумон қилиб, ўз жонларининг ғамига тушиб қолдилар. Улар: «Энди биз учун ҳеч қандай ғалаба бўлмайди», дейишади. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Бутун иш Аллоҳнинг (қўлида)!» Улар сизга ошкор қилмайдиган нарсани (мунофиқликларини) яширадилар. Айтадиларки: «Агар ихтиёримиз ўзимизда бўлганда эди, бу ерларда ўлиб – қирилиб кетмаган бўлар эдик». (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар уйлариингизнинг ичига беркиниб олганингизда ҳам, ўлдирилиш ёзиб қўйилган – (Аллоҳ томонидан ҳукм қилинган) кишилар шубҳасиз ўз ҳалокат жойларига келган бўлар эдилар». (Аллоҳ бу мағлубиятни) кўнгилларингиздаги нарсани (иймон ёки нифоқни) имтиҳон қилиш ва дилларингиздаги нарса (иймон)ни поклаш учун қилди. Аллоҳ дилларни эгаллаган сирларни билгувчидир.

155. Икки жамоат тўқнашган куни сизларнинг ораларингиздаги (уруш майдонидан) қочган кишиларни фақат шайтоннинг ўзи улар қилган айрим гуноҳлари сабабли йўлдан оздирди. Энди Аллоҳ уларнинг гуноҳларини афв этди. Албатта Аллоҳ мағфиратли, ҳалим зотдир.

156. Эй мўъминлар, куфр йўлини тутган ва (бошқа) ерларга сафар қилиб, ёки ғазотга чиқиб кетган дўстлари ҳақида «Агар биз билан қолганларида ўлмаган ва ўлдирилмаган бўлар эдилар» дейдиган кимсаларга ўхшамангиз! (Бу гапларни) Аллоҳ уларни дилларидаги ҳасад қилиб қўяди. Ахир тирилтирадиган ҳам, ўлдирадиган ҳам Аллоҳку?! Аллоҳ қилаётган амалларингизни кўргувчидир.

157. Қасамки, агар Аллоҳ йўлида ўлдирилсангизлар, ёки ўлсангизлар албатта Аллоҳ томонидан бўлғуси мағфират ва раҳмат улар (яъни, мунофиқ, кофирлар) тўплайдиган дунёдан яхшироқдир.

158. Қасамки, агар ўлсангизлар ҳам, ўлдирсангизлар ҳам, албатта Аллоҳ ҳузурига тўпланажаксиз.

159. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ томонидан бўлган бир марҳамат сабабли уларга (саҳобаларингизга) юмшоқ сўзли бўлдингиз. Агар кўпол, қаттиқ дил бўлганингида эди, албатта улар атрофингиздан тарқалиб кетган бўлар эдилар. Бас, уларни афв этинг. Улар учун Аллоҳдан мағфират сўранг ва ишларингизда уларга маслаҳат солинг! Энди, (маслаҳат қилгач, бирон ишни) қасд қилсангиз, Аллоҳга таваккал қилинг – суянинг! Албатта ўзига таваккал қилгувчиларни севади.

160. (Эй мўъминлар), агар сизларга Аллоҳ ёр бўлса, ҳеч ким сизлардан ғолиб бўлмас. Ва агар у зот сизларни ёрдамсиз қўйса, ундан сўнг ҳеч бир зот сизларга ёрдамчи бўлмас. Мўъминлар ёлғиз Аллоҳнинг ўзигагина таваккал қилсинлар – суянсинлар!

161. Бирон пайғамбар учун (урушдан тушган ўлжаларга) хиёнат қилиш жоиз эмас. Ким хиёнат қилса, қиёмат кунида (Аллоҳнинг ҳузурини) қилган хиёнати билан бирга келур. Сўнгра ҳар бир жон мазлум бўлмаган ҳолди қилган амалларига комил жазо олғай.

162. Аллоҳнинг ризолигини истаган киши Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлган, борар жойи жаҳаннам бўлган кимса каби бўладими?! Нақадар ёмон оқибат бу!

163. Улар Аллоҳнинг ҳузурини ҳар хил даража-манзилатлардан бўлурлар. Аллоҳ улар қилаётган амалларни кўргувчидир.

164. Албатта Аллоҳ мўъминларга буюк инъом қилди – уларга ўзларидан бўлган (яъни одам жинсидан бўлган), уларга Аллоҳнинг оятларини тиловат қиладиган, (гуноҳларидан) поклайдиган ҳамда уларга китоб ва ҳикматни ўргатадиган пайғамбарни юборди. Зеро, улар (Муҳаммад алайҳиссаломга пайғамбарлик келишидан) илгари очик хато – залолатда эдилар.

165. (Эй мўъминлар), агар сизларга (Уҳудда душман томонидан) бир мусибат етса, - ҳолбуки, сизлар (Кофирларга Бадр жангида) унга икки баробар мусибат етказган эдингиз – «Бу бало қайдан келди?» дейсизларми?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларга: «Бу (мусибат – мағлубият) ўз қилмишларингиздан», деб айтинг! Албатта Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир!

166-167. Икки жамоат тўқнашган куни сизларга етган мусибат Аллоҳнинг изни-иродаси билан ва ҳақиқий мўъминларни билиш учун ҳамда мунофиқлик қилган кимсаларни аниқлаш учун бўлди. Уларга: «Келинлар, Аллоҳ йўлида жанг қилинлар ёки (ҳеч бўлмаса бизнинг саноғимизни кўпайтириш билан душманни) даф қилинлар», - дейилса, улар: «Агар жанг бўлишини аниқ билганимизда-ку, сизларнинг ортингиздан борган бўлар эдик», дейишади. Ўша куни улар иймондан кўра куфрга яқинроқ эдилар. Улар оғизларида кўнгилларида бўлмаган нарсаларни гапирмоқдалар. Аллоҳ эса уларнинг яширган сирларини жуда яхши билгувчидир.

168. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўша ўзлари (жангдан қочиб) ўтириб олиб, (жангда шаҳид бўлган) дўстлари ҳақида: «Агар бизнинг гапимизга кириб, (жанг қилишдан бош тортганларида), ўлдирилмаган бўлар эдилар», дейдиган кимсаларга: «Агар айтган гапларингиз рост бўлса, ўзларингиздан ўлимни даф қилинлар-чи!»- деб айтинг!

169-170. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ йўлидаги жангда ўлдирилган зотларни ҳаргиз ўликлар деб ўйламанг. Йўқ, улар тириклардир! У зотлар Аллоҳ ўз фазлу карами билан уларга берган неъматлардан хушнуд ҳолларида баҳраманд бўлмоқдалар ва ҳали ортларидан етиб келмаган биродарларига ҳеч қандай ҳавфу хатар йўқлиги ва ғамгин бўлмасликлари ҳақида хушхабар бермоқдалар.

171-172. Улар Аллоҳ томонидан бўлган неъмат ва фазлу карам ҳақида ҳамда ўзларига жароҳат-мусибат етканидан кейин ҳам Аллоҳ ва пайғамбарга бўйсунган мўъминларнинг ажри-мукофотини Аллоҳ зое қилмаслиги ҳақида хушхабар берадилар. Улар орасидаги чиройли итоат қилган ва Аллоҳдан кўрққан зотлар учун улуғ ажр-мукофот бордир.

173. Ундай зотларга айрим кимсалар: «(Қурайш) одамлари сизларга қарши (саноксиз) лашкар тўплаган. Бас, улардан кўрқингиз!»- деганларида, (бу гап) уларнинг иймонларини зиёда қилди ва: «Бизга ёлғиз Аллоҳнинг ўзи кифоя. У Зот энг яхши ишончли вакилдир!»- дедилар.

174. Бас, (у юришдан) бирон нохушлик етмай, Аллоҳнинг неъмат ва фазли билан қайтдилар. Улар Аллоҳнинг розилигини истадилар. Аллоҳ эса улуғ фазлу марҳамат соҳибидир.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда мусулмонларнинг Уҳуд жангидан кейинги аҳволи баён қилинди. Мушриклар Уҳудда мусулмонлар устидан ғалаба қилиб, уйларига қайтгач, йўлда: «Нега уларни бутунлай қириб ташламадик?» деб надомат қилдилар. Бу гап Расулulloҳ саллоллоҳу алайҳи ва салламга етиб келганида, у зот мушрикларнинг дилига кўрқув солиш ва уларга ўзларининг ҳали куч-қувватга эга эканликларини кўрсатиб кўйиш учун мусулмонларни уларнинг ортидан юришга чақирдилар. Мусулмонлар Уҳуд жангида кўп талафот ва жароҳатлар олганларига қарамай, пайғамбарнинг даъватларига «лаббай!», деб жавоб бердилар ва баъзи бир «шайтон»ларнинг «Қурайшлик мушрикларнинг сон-саноксиз лашкари бор», деган васвасалари ҳам уларни кўрқита олмади, балки иймонларини зиёда қилди, холос. Улар пайғамбар алайҳиссалом билан бирга мушрикларнинг ортидан бориб, Хамро-ал-Асад деган жойда уларга етиб олдилар. Шунда Аллоҳ таъоло мушрикларнинг дилларига бир кўрқув солди. Ва улар мусулмонларга қарши жанг қилишга журъат қила олмадилар ва мусулмонлар эсон-омон Мадинага қайтиб келдилар.

175. Албатта, ўша (сизларни васвасага солмоқчи бўлган) шайтоннинг ўзидир. У сизларни ўзининг дўстларидан (кофирлардан) кўрқитмоқчи бўлади. Бас, агар мўъмин бўлсангизлар, улардан кўркмангиз, Мендан кўркингиз!

176. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), куфр – динсизликка шошаётган кимсалар сизни ғамгин қилмасин. Албатта улар Аллоҳга ҳеч қандай зарар етказа олмайдилар. (Фақат) Аллоҳ улар учун охиратда бирон насиба бўлмаслигини истайди. Улар учун улуғ азоб бор (холос).

177. Албатта, куфрни иймонга алмаштириб олган кимсалар Аллоҳга ҳеч қандай зарар етказа олмайдилар. Улар учун аламли азоб бордир.

178. Куфр йўлини тутган кимсалар уларга берган муҳлатимизни зинҳор ўзлари учун яхшилик деб ҳисобламасинлар! Балки, биз уларга фақат гуноҳларини зиёда қилишлари учунгина муҳлат берамиз. Улар учун хор қилгувчи азоб бордир.

179. Аллоҳ мўъминларни сизлар бўлган мана шу ҳолатда (яъни ким мўъмину, ким мунофиқлиги маълум бўлмаган ҳолатда) ташлаб қўйгувчи эмас. Хали у (Уҳудда мунофиқларни мўъминлардан ажратиб қўйгани каби) нопокни покдан ажратади. Аллоҳ сизларни ғайб илмидан хабрдор қилмади. Лекин Аллоҳ пайғамбарларидан ўзи истаган зотларни сайлаб олур (ва уни ғайбдан хабардор, огоҳ қилур). Бас, Аллоҳ ва унинг пайғамбарларига иймон келтирингиз! Агар иймон келтириб, Аллоҳдан кўрксангиз, сизлар учун улуғ ажр – мукофот бордир.

180. Аллоҳ фазлу карами билан ато қилган нарсаларнинг (закотини) бахиллик қилган кимсалар ҳаргиз бу қилмишларини ўзлари учун яхшилик деб ҳисобламасинлар! Йўқ, бу қилмишлари ўзлари учун ёмонликдир. Бахиллик қилиб бермаган нарсалари қиёмат кунида бўйинларига ўралажак! (Барча жонли-жонсиз нарсалар кетар ва) осмонлари ер мерос бўлиб Аллоҳнинг ўзига қолур. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир.

181. Албатта Аллоҳ «Аллоҳ камбағал, бизлар боймиз» деган (яхудий) кимсаларнинг сўзини эшитди. Уларнинг айтган гапларини ва пайғамбарларини ноҳақ ўлдирганларини ёзиб кўюрмиз ва (қиёмат куни) уларга: «Куйдиргувчи – дўзахнинг азобини татиб кўрингиз» деб айтурмиз.

182. Бу (азоб) ўзларингиз қилган гуноҳларингиз сабабидир. Албатта Аллоҳ (ўз) қулларига зулм қилгувчи эмасдир.

183. У кимсалар: «Албатта Аллоҳ бизларга бирон пайғамбар то бир қурбонлик атаб, уни (осмондан тушган) олов еб (яъни ёндириб) кетмагунча унга иймон келтирмаслигимизни буюрган» дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Муҳаққақки, менамдан илгари сизларга кўп пайғамбарлар очик ҳужжатларни ва сизлар айтган нарсани (яъни қурбонликларни) келтирганлар. Энди агар шу айтган гапларингиз рост бўлса, нима учун уларни ўлдирган эдингизлар?!»

184. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сизни ёлғончи қилишган бўлса, (асло ғамгин бўлманг, чунки) сиздан илгари ҳам очик ҳужжатларни, битиклар ва нурли китоб келтирган кўп пайғамбарлар ёлғончи қилинганлар.

185. Қиёмат кунда ҳеч шак-шубҳасиз, ажр-савобларингизни комил сурада олурсиз. Бас, ким дўзахдан четлатилиб, жаннатга киритилса муҳаққак (бахт-саодатга) эришгай. Бу ҳаёти дунё эса алдагувчи матодир.

186. (Эй мўминлар), албатта молу жонларингизда имтиҳон қилинурсизлар (яъни Аллоҳ таоло мол ва жонларингизга хилма хил офату балолар юбориб, сизларнинг иймонингизни текшириб кўрар) ва албатта сизлардан илгари китоб берилган кимсалар томонидан ва мушриклар томонидан кўп азият-маломатлар эшитажаксизлар. Агар (озорларига) сабр-тоқат қилсангизлар ва Аллоҳдан кўрксангизлар (нажот топурсиз). Чунки бу иш (яъни сабр-тоқатли бўлиб Аллоҳдан кўркиш) ишларнинг мақсадга мувофиғидир.

187. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ китоб берилган кимсалардан «Албатта у (китобни) одамларга очик баён қилурсизлар ва яширмайсизлар» деб аҳд-паймон олган эди. Сўнг улар бу аҳд-паймонни ортларига ташладилар ва уни озгина қийматга сотдилар. Уларнинг бу олди-сотдилари нақадар ёмон иш бўлди!

188. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз ҳаргиз қилган ишларни (яъни одамларни ҳақ йўлдан адаштиришлари) билан хурсанд бўладиган ва қилмаган ишлари билан мақтов эшитишни яхши кўрадиган кимсалар азобдан йироқ макондалар деб ўйламанг. Улар учун аламли азоб бордир.

189. Осмонлар ва ердаги бор мулк Аллоҳникидир ва Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир.

190. Албатта осмонлар ва ернинг яралишида ҳамда кеча ва кундузнинг алмашилиб туришида ақл эгалари учун (бир яратгувчи ва бошқариб тургувчи Зот мавжуд эканлигига) оят-аломатлар бордир.

191. Улар турганда ҳам, ўтирганда ҳам, ётганда ҳам, Аллоҳни эслайдилар ҳамда осмонлар ва ернинг яралиши ҳақида тафаккур қилиб, (дейдилар): «Парвардигоро, бу (борлик)ни беҳуда яратганинг йўқ. Сен (беҳуда бирон иш қилиш айбидан) поксан. Ўзинг бизни жаҳаннам азобидан асрагил.

192. Парвардигоро, албатта сен кимни жаҳаннамга киритсанг, муҳаққак уни расво қилибсан ва бундай золимлар учун ҳеч қандай ёрдамчи йўқдир.

193. Парвардигоро, албатта биз: «Парвардигорингизга иймон келтирингиз!» деб иймонга чорлаётган жангчи (Муҳаммад алайҳиссаломнинг нидоларини) эшитдиг-у, иймон келтирдик. Парвардигоро, бизнинг гуноҳларимизни мағфират қилгин. Қилган ёмонликларимизни (саҳифайи аъмолимиздан) ўчиргил ва бизларни яхшилар билан бирга ўлдир!

194. Парвардигоро, бизларга пайғамбарларинг орқали ваъда қилган нарсаларингни (жаннат, мағфират, висолингдан баҳраманд этиш каби неъматларингни) ато қил ва бизларни қиёмат кунда расво қилмагил. Албатта сен ваъданга хилоф қилмагайсан.

195. Бас, Парвардигорлари уларнинг дуоларини ижобат қилиб (деди): «Албатта мен сизлардан бирон амал қилгувчи эркак ё аёлнинг амалини зое қилмагайман. Зеро бировингиз бировингиздандирсиз. (Яъни эркак аёлдан, аёл эркакдан дунёга келган). Бас, (ватанларидан) ҳижрат қилган, диёрларидан қувилган, менинг йўлимда азиятлар чеккан ва (менинг йўлимда) жанг қилиб қатл этилган зотларнинг қилган гуноҳларини

Ўчиргайман ва уларни тағларидан дарёлар оқиб турадиган боғларга киритгайман. Бу Аллоҳ ҳузуридан бўлган савоб – мукофот бўлади. зеро энг гўзал савоб – мукофот Аллоҳнинг ҳузуридадир.

196. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) сизни кофирларнинг шаҳарларда кезишлари (яъни уларнинг ҳар жойда керилиб юришлари) алдаб қўймасин!

197. (Бу елиб-югуриш, ғолибона кезишлар) озгина матодир. Сўнгра жойлари жаҳаннам бўлмай. Нақадар ёмон жой у!

198. Аммо Парвардигорларидан қўрққан зотлар учун Аллоҳ ҳузуридан зиёфат бўлмиш – тағларидан дарёлар оқиб тургувчи боғлар бордики, улар бу боғларда абадий қолажақлар. Яхшилар учун Аллоҳ ҳузуридаги нарса (яъни савоб-ажр кофирларнинг муваққат кайф-сафоларидан) авзалроқдир.

199. албатта аҳли китоб ичида Аллоҳга ҳамда сизларга нозил қилинган нарсага - (Қуръонга) ҳам ўзларига нозил қилинган нарсага (Тавротга, Инжилга) ҳам иймон келтирадиган, Аллоҳга итоат қилиб бош эгувчи, Аллоҳнинг оятларини озгина қийматга сотиб юборадиган зотлар ҳам бор эканлиги аниқ-равшандир. Ана ўшалар учун Парвардигорлари ҳузурида ажру савоб бордир. Албатта Аллоҳ тезда ҳисоб-китоб қилгувчи зотдир.

200. Эй мўъминлар сабр қилингиз ва сабру тоқат қилишда (кофирлардан) устун бўлингиз ҳамда доим (кураш-жиход учун) белингиз боғлиқ (ҳолда ҳозир) бўлиб турингиз! Ва Аллоҳдан қўрқингизким, (шунда) шояд нажот топгайсизлар!

(4) «Нисо» сураси

Бу сура ҳам Мадинада нозил бўлган узун суралардан бўлиб, 176 оятдан ташкил топган. У мусулмонларнинг ички ва ташқи иш фаолиятларига доир шариат аҳкомлари билан тўла бир сурадир. Унда аёл, уй, оила, давлат, жамиятга алоқадор бўлган муҳим масалаларга жавоб берилади ҳаида бировларнинг қарамоғидаги етим-есирлар ва уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари тўғрисида сўз боради. Бу сурада шунингдек мерос ҳукмлари ҳам батафсил баён қилинади.

Булардан ташқари эр-хотин ўртасидаги алоқалар – уларнинг бир-бирлари олдидаги ҳуқуқ ва бурчлари ҳамда эр оилада бошлиқ экани ва бу ҳуқуқдан у қандай фойдаланиши лозимлиги ҳақида йўл-йўриқлар берилади. Сўнгра оила доирасидан жамият миқёсига чиқиб, жамият мустаҳкам бўлиши учун кишилар ўртасида бирдамлик ва меҳр-шафқат, хослик ва бағрикенглик барқарор бўлиши зарурлиги ўзига хос услубда уқтирилади. Бу сурада бошқалардагига нисабатан аёлларга оид шариат ҳукмлари кўп ва батафсил баён этилганлиги сабабли унга «Нисо – аёллар» номи берилган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй инсонлар, сизларни бир жондан (Одамдан) яратган ва ундан жуфтини (Ҳавони) вужудга келтирган ҳамда у икковидан кўп эркак ва аёлларни тарқатган Парвардигорингиздан кўрқингиз. Яна ораларингиздаги савол-жавобларда ўртага номи солинадиган Аллоҳдан кўрқингиз ва қариндош-уруғларингиз (билан ажралиб кетишдан сақлангиз)! Албатта Аллоҳ устингизда кузатувчи бўлган зотдир.

2. (Вояга етганларидан кейин қўл остингиздаги) етимларга молларини берингиз ва (етимларнинг сизлар учун) нопок бўлган (молларини ўзингизнинг ҳаққингиз бўлган) пок нарсага алмаштириб олмангиз. Ва уларнинг молларини ўзингизнинг молингизга қўшиб емангиз. Зеро бу катта гуноҳ бўлган ишдир.

3. Агар етим қизларга адолат қила олмасликдан кўрқсангиз, сизлар учун (никоҳи) ҳалол бўлган аёлларга иккита, учта, тўрттадан уйланаверинглар. Энди агар (улар орасида) адолат қила олмасликдан кўрқсангиз бир аёлга (уйланинг) ёки қўл остингиздаги чўри билан (кифояланинг). Мана шу жабру зулмга ўтиб кетмаслигингизга яқинроқ ишдир.

Изоҳ: Уламолар мазкур оятни қуйидагича тафсир қиладилар: Шариат ҳукмича, ота-онадан ажраб етим бўлиб қолган қизни ўз қарамоғига олган одам у қизга уйланишга ҳаққи бор. Лекин одатда бундай ҳолларда кўпинча қизнинг ҳаққи – маҳрини тўла-тўқис қилиб бермай, арзон-гаров уйланиб олиш пайига тушилади. Шунинг учун Қуръон: «Етим қизларнинг ҳаққини адо қила олмасликдан кўрқсангиз, сизлар учун (никоҳи) ҳалол бўлган аёлларга иккита, учта, тўрттадан уйланаверинг» деб руҳсат беради ва дархол бу хотинлар ўртасида адолат қилиш шарт эканини таъкидлайди. Қолаверса, исломдаги бу қонун Қуръон нозил бўлган даврда кенг тарқалган кўпхотинликни тартибга солиш учун жорий қилингандир. Чунки ислом келишидан илгари бир эркак қўл остида ўнлаб аёллар ҳар қандай ҳақ-ҳуқуқ, адолат ва ҳурмат-этибордан маҳрум бўлган ҳолда кун кўрар эдилар. Ислом келгач, бу санок энг кўпи билан тўртта бўлиши маълумлиги ва албатта ўртада адолат барқарор бўлиши шарт эканлиги қонун қилинди. Лекин барибир ҳақли суратда шундай савол туғилади: Модомики, адолат мурод экан, нима сабабдан бир эркакка фақат биргина аёл билан турмуш қилиш амр этилмади? Ислом уламолари бу саволга шундай жавоб қиладилар: Маълумки ислом – воқеий диндир. Яъни у инсонларни покиза ҳаёт кечиришган даъват қилишда ғайривоқеий йўлларни тутмайди. Бинобарин, бу қонунда ҳам воқеий-инсоний ҳаёт назарда тутилган. Биринчидан, асрлар давомидаги тажрибалар кўрсатишича, ўғил боладан кура қиз бола

кўпроқ туғилади. Иккинчидан, аёл киши эркак кишидан кўра узунроқ умр кўриши ҳам воқеий ҳақиқатдир. Учинчидан, турли фожеалар, хусусан, уруш ва тўқнашувларда асосан эркаклар ҳалок бўладилар. Мана шу ва бошқа кўп сабаблар натижасида инсоният оламида мудом аёлларнинг саноғи эркакларникидан ортиқ бўлади. Демак, бир эркак фақат бир аёлга уйланиши мумкин, дейилса, эркаклар саноғидан ортиб қолган аёлларга адолат қилинмаган, балки уларга зулм қилинган бўлур эди. Яъни бу аёллар ўзларининг турмуш қуриш ва она бўлиш ҳуқуқларидан маҳрум бўлиб қолар эдилар. Натижада жамиятда нопоклик ва маиший бузукликлар юзага келади. Шунинг учун ислом моддий имкониятлари бўлган кишиларга, агар адолат қила олишнинг уддасидан чиқсалар, бирдан ортиқ аёл билан турмуш қуришга рухсат беради ва шу билан бирга аёллар ўртасида адолат қилмай, фақат шахвоний нафсини қондириш учунгина кўп хотин олишга ружуъ қўйган кимсалар учун охиратда ашаддий азоб борлиги ҳақида огоҳлантиради.

4. Хотинларингизга маҳрларини ҳадя каби (яъни чин кўнгилдан, мамнунлик билан) берингиз. Агар ўзлари сизлар учун у маҳрдан бирон нарсани ихтиёрий равишда кечсалар, сизлар уни пок ва муборак билиб, еяверинглар.

5. (Кўл остингиздаги) ақлсиз кимсаларга (яъни ёш, нодон етимларга) Аллоҳ сизлар учун турмуш воситаси қилиб қўйган молларингизни (яъни кўлларингиздаги уларнинг молларини) бериб қўймангиз, балки уларни ўша моллардан едириб-кийдилинг ва уларга яхши сўзлар билан муомала қилинг!

6. Етимларни то балоғат ёшига етгунларича имтиҳон қилиб (текшириб) туринглар. Агар уларнинг эс-ҳушлари жойида эканини кўрсангиз, молларини ўзларига топширинглар. У молларни исроф қилиб ва (эгалари) катта бўлиб қолмасин, деб шошилиб еб қўйманглар. (Етимни оталиққа олган) киши агар бой бўлса, (етимнинг молидан) парҳез қилсин, камбағал бўлса, яхшилик билан (яъни қилган хизматига яраша) олиб есин. Мол-мулкларини ўзларига қайтарганингизда эса гувоҳ келтиринглар. Аллоҳнинг ўзи етарли ҳисоб-китоб қилгувчидир.

7. Эркаклар учун ота-оналар ва қариндош уруғлари қолдириб кетган нарсдан – меросдан улуш бордир. Аёллар учун ҳам ота-оналари ва қариндош-уруғлари қолдириб кетган нарсадар – меросдан улуш бордир. Бу улушлар озми-кўплигидан (қатъий назар) фарз қилинган ҳақлардандир.

8. (Мерос) тақсимида (узук) қариндошлар, етим ва мискинлар ҳам ҳозир бўлсалар, уларни ҳам шу (меросдан) баҳраманд қилиб, уларга яхши сўзлар айтинглар.

9. (Бировнинг ўлимига ҳозир бўлган) кишиларнинг ўзлари ожиз-нотавон фарзандларини қолдириб вафот қилиб кетсалар, улардан хавотир олганлари каби (ўзгаларнинг етимлари ҳаққидан ҳам) кўрқсинлар. Бас, Аллоҳдан кўрқин, (ўлим олдидаги кишига) ҳақ сўзни айтсинлар.

Изоҳ: Бу оят ўлим соатлари яқинлашиб қолган пайтида топган мол-мулкни фарзандларига қолдирмасдан, бегоналарга хайр-эҳсон қилиб юборишни, ёки шаръан мерос олиш ҳуқуқи бўлмаган кимсаларга васият қилиб кетишни мўлжаллаган кишиларнинг бундай номаъкул ниятларидан хабардор бўлиб қолган одамлар ҳақида нозил қилинган бўлиб, уларга етимларнинг ҳақларидан кўрқиниш ва ўлим олдидаги кишига тўғри сўзларни айтиб, уни бу адолатсиз ишдан қайтариш буюрилади.

10. Етимларнинг молларини зулм йўли билан ейдиган кимсалар ҳеч шак-шубҳасиз қоринларига оловни еган бўлурлар ва албатта дўзахга киражаклар.

11. Аллоҳ фарзандларингизга (тегишли мерос) ҳақида бир ўғил учун икки қиз улуши баробарида мерос беришни амр қилур. Агар (меросхўрлар) иккидан ортиқ қиз бўлса уларга (ота-она) қолдирган нарсанинг учдан иккиси, агар якка қиз бўлса, унга (мероснинг) ярми тегур. Агар (марҳумнинг) фарзанди (ва ота-онаси қолган) бўлса, қолдирган меросидан ота-онасининг ҳар бирига олтидан бири тегур (Қолгани фарзандига қолур). Энди агар фарзанди бўлмай, фақат ота-онаси унга меросхўр бўлса, у ҳолда онасига учдан бири тегур (қолгани отасига қолади). Агар унинг ака-укалари бўлса, онасига олтидан бири тегур (қолган қисми отасига тегади, зеро марҳумнинг ака-укаларини едириб-қийдириш ва уйлаб-жойлаш отанинг зиммасидадир. Бу тақсимотлар хотинларингиз) қилган васият ва қарзлари адо этилганидан кейин бўлар. Ота-оналарингиз ва фарзандларингизнинг қайси бирлари сизлар учун фойдаси тегувчироқ эканини билмайсизлар. (Бинобарин, ўзингизга қолса, мерос тақсимотини ҳам адолат билан хал қила олмайсиз. Шу боисдан кимга қанча мерос тегиши) Аллоҳ томонидан қатъий фарз қилиб қўйилди. Албатта Аллоҳ билим ва хикмат эгаси бўлган зотдир.

12. Сизларга хотинларингиз қолдирган меросдан – агар улардан фарзанд қолмаган бўлса – ярми тегур. Энди агар уларнинг фарзандлари қолган бўлса, сизларга уларнинг меросидан тўртдан бири тегур. (Бу тақсимотлар хотинларингиз) қилган васият ва қарзлари адо этилганидан кейин бўлур. Уларга (хотинларингизга) сизлар қолдирган меросдан – агар сизлардан фарзанд қолмаган бўлса – тўртдан бири тегур. Энди агар сизларнинг фарзандингиз қолган бўлса, уларга сизнинг меросингиздан саккиздан бири тегур. (Бу тақсимотлар) сизлар қилган васият ва қарзларингиз адо қилинганидан кейин бўлур. Агар мероси қолаётган сўққабош эркак ёки аёлнинг на ота-онаси ва на боласи бўлмас, (она томонидан) бир ака ёки укаси ёхуд бир опа ёки синглиси қолган бўлса, уларнинг икковидан ҳар бирига олтидан бири тегур. Энди агар улар бирдан ортиқ бўлсалар, улар мероснинг учдан бир ҳиссасига тенг шерик бўлурлар. (Бу тақсимотлар меросхўрларга) зарар етказмайдиган ҳолда қилинган васият ва қарзлар адо қилинганидан кейин бўлур. (Бу ҳукмлар) Аллоҳ томонидан бўлган амр-фармондир. Аллоҳ билгувчи ва ҳалимдир.

13. Мана шу Аллоҳнинг (белгилаб қўйган) ҳадларидир. Ким Аллоҳ ва унинг пайғамбарига итоат этса, (Аллоҳ) уни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга киритиб, ўша жойда адабий (ҳаёт бахш этар). Ва бу буюк саодатдир.

14. Ким Аллоҳ ва унинг пайғамбаринга итоатсизлик қилиб, Аллоҳнинг белгилаб қўйган ҳадлаидан тажовуз қилса, уни абадий қоладиган жойи бўлмиш дўзахга киритур. Ва унинг учун хор қилгувчи азоб бордир.

15. Хотинларингиздан қайси бир аёл фоҳишалик қилса, ундай аёлларнинг устида ўзларингиздан бўлган тўрт кишини гувоҳ қилинг. Агар улар гувоҳлик берсалар, то бу аёлларга ўлим келгунча, ёки Аллоҳ бирон йўлга солгунча уларни уйларида (ҳибсда) сақлангиз.

Изоҳ: Бу ва қуйидаги оятдаги ҳукмлар зинокор аёллар ва баччавоз эркаклар учун буюрилган муваққат жазо эди. Кейинроқ нозил бўлган «Нур» сурасида бу мавзуга кенг ўрин берилган ва зино қилувчи эркак ва аёлни агар оиласиз бўлса юз дарра уриш, оиласи бўлса тошбўрон қилиш ҳукми қатъий, доимий қилиб белгилаб қўйилган.

16. Сизлардан икки эркак шундай қилса (яъни баччавозлик ёки фоҳишабозлик қилса) уларни (уриб-сўкиш билан) таъзирларини берингиз. Агар улар тавба қилиб, ўзларини тузатсалар, уларни тинч қўйинглар. Албатта Аллоҳ тавбаларни қабул қилгувчи ва меҳрибон бўлган зотдир.

17. Албатта Аллоҳнинг тавбаларни қабул қилиши фақат биронта гуноҳни нодонлик билан қилиб қўйиб, сўнгра дарҳол тавба қилган кишилар учундир. Аллоҳ ана шундай кишиларнинг тавбасини қабул қилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат эгаси бўлган зотдир.

18. На гуноҳ ишларни мудом қилиб юриб, қачонки бировларига ўлим келганида: «Энди тавба қилдим», дейдиган ва на кофир ҳолда ўлиб кетадиган кимсаларнинг тавбалари қабул қилинмас.

19. Эй мўъминлар, сизлар учун хотинларни мажбурий ҳолда мерос қилиб олиш дуруст эмасдир. Ва (агар бирга яшаш ниятингиз бўлмаса), берган маҳрларингизнинг бир қисмини қайтариб олиш учун хотинларингизни (бошқа эрга тегишдан) тўсиб туриб олманглар! Магар улар очик бузуклик қилсалар (у ҳолда берган маҳрингизни қайтариб олишингиз мумкин). Улар билан хушмуомала бўлиб, тинч-тотув яшанглар. Агар уларни ёмон кўрсангизлар ҳам (сабр қилиб иноқ ҳолда яшайверинглар). Зеро сизлар ёмон кўрган нарсада Аллоҳ кўп яхшиликларни қилиб қўйган бўлиши мумкин.

Изоҳ: Ислому келишидан илгари бирон аёлнинг эри ўлса, марҳумнинг эгаларидан бири у аёлни мажбурий ҳолда хотин қилиб олиши лозим эди. Ислому бу номақбул одатни манъ қилди.

Исломудан илгари бирон аёлнинг эри ёмон кўриб, кўнгилсиз бўлиб қолса, у аёлга турли тазйиқлар ўтказиб, жонидан тўйғизар, лекин талоғини бермас эди. Қачонки у эридан олган маҳрини - ё ҳаммасини, ёки бир қисмини қайтариб берсагина талоқ қилар эди. Шариати исломийя бу қабих одатга ҳам барҳам берди. Шунингдек, Куръон эрларга агар аёлларни яхши кўрмасалар улар билан хушмуомалада ҳаёт кечиришларини буюради ва бундан Ислому динининг аёлларга нақадар ҳурмат кўрсатиши маълум бўлади. Бу хусусда биз мусулмонларга пайғамбаримиз ҳазрати Муҳаммад саллолоҳу алаҳи ва саллам гўзал намунадирлар. У зоти бобаракот шундай марҳамат қилганлар: «Сизларнинг энг яхшингиз ўз оиласига яхши муомала қилгувчиларингиздир. Мен сизларнинг орангиздаги ўз оиласига энг яхши муомала қилгувчи кишиман.

20. Агар бир хотинни қўйиб, бошқа хотинга уйланмоқчи бўлсангизлар, аввалгисига саноксиз молу дунёни (маҳр қилиб) берган бўлсангиз-да, ундан бирон нарсани қайтариб олмангизлар. Уни олиш бўхтон ва очик гуноҳ бўлган ҳолида оласизларми?

21. Ахир бир-бирингиз билан қўшилиб, улар (яъни хотинларингиз) сизлардан (яхшилик билан ҳаёт кечириш, ёки чиройли суратда ажрашиш ҳақида) қатъий аҳд-паймон олганларидан сўнг, қандай қилиб уни (яъни маҳрни) қайтариб оласиз?

22. Оталарингиз уйланган хотинларни никоҳингизга олманг. Магар илгари ўтган бўлса, (ислому динига киришдан аввал уйланган бўлсангиз, Аллоҳ афв этар). Албатта бу хунук ва жирканч бўлган ёмон қилиқдир.

23. Оналарингиз, қизларингиз, опа-сингилларингиз, аммаларингиз, холаларингиз, ака-укаларингизнинг қизлари, опа-сингилларингизнинг қизлари, эмизган оналарингиз, эмишган опа-сингилларингиз, қайноналарингиз, жинсий алоқада бўлган хотинларингизнинг тарбиянгизда бўлган қизлари (мана шу юқорида санаб ўтилган аёлларга уйланиш) сизлар учун ҳаром қилинди – агар хотинларингиз билан жинсий

алоқада бўлмаган бўлсангиз (уларни талоқ қилгандан кейин аввалги эрларидан туғилган қизларига уйлансангиз) сизлар учун гуноҳ йўқдир. Яна ўз пушти камарингиздан бўлган ўғилларингизнинг хотинларига (уйланишингиз) ҳамда опасингилни жамлашларингиз (яъни бирини талоқ қилмай туриб, бошқасига уйланишларингиз ҳам сизлар учун ҳаром қилинди). Магар илгари (исломга киришингиздан аввал) ўтган бўлса, (Аллоҳ афв этар). Албатта Аллоҳ мағфиратли ва меҳрибон бўлган зотдир.

Бешинчи жузь

24. Яна эрлик аёллар (хам ҳаром қилинди). Магар сизлар (уруш-жангларда) эга бўлган чўриларингиз ҳалолдир. (Юқоридаги оятларда санаб ўтилган аёлларга уйланиш сизларга ҳаром қилингани хусусидаги бу ҳукмларни) Аллоҳ зиммангизга фарз қилиб қўйди. Мана шулардан бошқа аёлларга ўзларингизни (ҳаромдан) сақлаган, зино қилувчи бўлмаган ҳолингизда молларингизни (маҳр қилиб бериш) билан уйланишга ҳаракат қилиш сизлар учун ҳалол қилинди. Улардан никоҳ орқали фойдаланишларингиз билан уларга белгиланган маҳрларини берингиз. Маҳр белгиланганидан кейин ўзаро келишиб олган нарсаларингизда, (яъни маҳрларнинг миқдорини ўзгартиришларингизда ёки хотинларингиз ўз ихтиёрлари билан ҳаққи – маҳрларидан кечиб юборишларида) сизлар учун гуноҳ йўқдир. Албатта Аллоҳ билим ва ҳикмат эгаси бўлган зотдир.

Изоҳ: Ўша даврнинг одатига кўра урушда асир тушган эркаклар қулга, аёллар эса чўрига айлантирилар эди. Бу оятда гарчи асира бўлган аёлнинг ўз ватанида эри қолган бўлса-да, маълум муддат идда сақлагач, ҳожаси учун ҳалол бўлиб қолиши уқтирилмоқда.

25. Сизлардан кимда-ким (белгиланган маҳрни бериб) ўзларини (ҳаромдан) сақлаган озод мўъмина аёлларга уйланиш имкониятига эга бўлмаса, қўлларингиздаги мўъмина чўрилардан бирига уйланаверсин. Аллоҳ иймонларингизни жуда яхши билгувчидир. Бировингиз бировингиздандирсиз (Яъни ҳаммангизнинг аслингиз биттадир). Бас, улардан ўзларини сақлаган, фоҳишалик қилмаган ва маҳфий ўйнашлар тутмаганларига хожаларининг изни билан уйланаверинглар ва маҳрларини тўкис қилиб беринглар. Энди эрга теккач, агар бузуқлик қилсалар, уларга озод аёлларга бериладиган азобнинг ярми (яъни 50 дарра) берилур. Бу (яъни чўриларга уйланиш рухсати) орангиздаги бузилиб кетишдан кўрққан кишилар учундир. Сабр қилиб, (чўриларга уйланмай туришларингиз) ўзингиз учун яхшироқдир. Аллоҳ мағфиратли ва меҳрибондир.

26. Аллоҳ сизларга (шариат ҳукмларини) баён қилишни, сизларни илгари ўтган (ҳақ йўлдаги) зотларнинг йўлларига ҳидоят қилишни ва тавбаларингизни қабул қилишни истайди. Аллоҳ билим ва ҳикмат эгасидир.

27. Аллоҳ тавбаларингизни қабул қилишни истайди, ҳою ҳавасга берилган кимсалар эса (ҳақ йўлдан) бутунлай оғиб кетишингизни истайдилар.

28. Аллоҳ (буюрган шариат қонунлари билан) сизлардан (юкингизни) енгиллаштиришни истайди. (Зотан), инсон ожиз қилиб яратилгандир.

29. Эй мўъминлар, молларингизни ўрталарингизда (ўғрилиқ, қароқчилик, судхўрлик, порахўрлик, қимор каби) ноҳақ йўллар билан емангиз. Балки ўзаро ризолик билан бўлган савдо-сотик орқали (мол-дунё касб қилингиз). Бир-бирларингизни (яъни мўъмин мўъминни) ўлдирмангиз. Албатта Аллоҳ сизларга меҳрибон бўлган зотдир.

30. Ким ҳаддидан ошиб, зўравонлик билан шундай ишларни қилса, биз уни дўзахга киритажакмиз. Бу Аллоҳ учун осон бўлган ишдир.

31. Агар сизлар ман этилган гуноҳларнинг (Аллоҳга ширк келтириш, ота-онага оқ бўлиш, бировни ноҳақ ўлдириш каби) катталаридан сақлансангизлар, қилган (кичик) гуноларингизни ўчирурмиз ва сизларни улуғ манзил – жаннатга киритурмиз.

32. Аллоҳ бирон неъмат билан бирингизни бирингиздан ортиқ қилиб қўйган бўлса, сизлар учун (ҳасад, адоват билан) орзу қилманг. Эркаклар учун ҳам қилган меҳнатларидан насиба бордир. Аёллар учун ҳам қилган меҳнатларидан насиба бордир. Сизлар (бировларга берилган неъматларга кўз олайтириш ўрнига) Аллоҳнинг фазлу марҳаматидан (файзу баракот, ризку рўз) сўранглар. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчи бўлган зотдир.

33. Биз ҳар бир (инсон) учун ота-она ва қариндошлар қолдириб кетган меросдан (бахраманд бўлгувчи) меросхўрлар қилиб қўйдик. Кимлар билан (бир-бирларингизга меросхўр бўлиш ҳақида) аҳд-паймон қилган бўлсангиз, бас, уларга ўз ҳиссаларини берингиз. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсага гувоҳ бўлган зотдир.

Изоҳ: Исломдан олдин ўрталарида қариндош-уруғчилик бўлмаган одамлар ҳам ўзаро аҳд-паймон қилишиб, дўст бўлишгач, бир-бирларидан мерос олар эдилар. Исломнинг аввалги даврларида бу одат бекор қилинмаган эди. Сўнг бошқа бир оят билан у ман этилган.

34. Эркаклар хотинлари устида раҳбардирлар. Бунга сабаб Аллоҳ уларнинг бировларини бировларидан (яъни эркакларни аёллардан) ортиқ қилгани ва эркаклар (хотинлари ва оилалари учун) ўз мол-мулкларидан сарф-ҳаражат қилганларидир. Бас, ибодат-итоатли ва (эрлари) йўқлигида Аллоҳнинг ҳифзу-ҳимояти билан (эрларининг мол-мулкларини ва ўз ифбатларини) сақловчи хотинлар – яхши хотинлардир. Хотинларингизнинг итоатсизлигидан кўрксангиз, аввало уларга панд-насихат қилинглр. Сўнг (яъни насихатларинг кор қилмаса), уларни ётоқларида тарк қилингиз (улар билан бир жойда ётманг, яқинлашманг), сўнгра (яъни шунда ҳам сизларга буйсунмасалар) уринглр. Аммо сизларга итоат қилсалар, уларга қарши бошқа йўл ахтарманглр. Албатта Аллоҳ энг юксак ва буюк бўлган зотдир.

Изоҳ: Ушбу оятда оиладаги эр билан хотиннинг ўрни белгилаб берилган. Шариат ҳукмича, эр аввало оиланинг барча молиявий ва маънавий тарафларига жавобгар бўлган, уни четдан бўладиган ҳар қандай хуружлардан ҳимоя қиладиган шахсдир. Мана шулар эвазига ва эркак киши учун фазилат ҳисобланмиш оғир-босиқлик, оила тебратишдаги тадбиркорлик каби сифатлар сабабли у оиланинг бошлиғи саналади. Яхши хотин эса диёнатли, эрининг уйини обод қиладиган ва унга бир умр садоқатли бўлган аёлдир. Агар хотин томонидан оиланинг ё эр-хотиннинг тинч-тотувлигига раҳна соладиган бирон феъл содир бўлса, эрнинг вазифаси аввало унга яхшилик билан тушунтириш, тушунмаса, меҳру муҳаббатини дариғ тутиш билан ўз норозилигини билдиришдир. Бу ишлар фойда бермаган тақдирдагина хотинга (уни уриб роҳатланиш учун эмас, балки тўғри йўлга солиш мақсадида) қўл кўтаришга рухсат берилади. Лекин табиийки, эрга итоат қилишни ўзи учун бурч деб билган аёл ва ўзидан Қудратлироқ бўлган Зот – Аллоҳ кўриб турганига иймони комил бўлган эр бу охириги чорагача етиб келмайдилар.

35. Агар эр-хотиннинг оралари бузилиб кетишидан кўрксангизлар, эрнинг уруғ-аймоғидан бир ҳакам, хотиннинг уруғ-аймоғидан бир ҳакам чақирингиз. Агар улар ислоҳ қилишни истасалар, Аллоҳ эр-хотин орасига иттифоқликни солур. Албатта Аллоҳ билгувчи ва хабардор бўлган зотдир.

36-37. Аллоҳга бандалик қилинглр ва унга ҳеч нарсани шерик қилманглр. Ота-онангизга ҳамда қариндош-уруғ, етим ва мискинларга, қариндош қўшни ва бегона қўшнига, ёнингиздаги ҳамроҳингизга, йўловчи-мусофирга ва қўлларингиздаги қулларингизга яхшилик қилингиз. Албатта Аллоҳ ўзлари бахиллик қиладиган ва ўзга одамларни ҳам бахилликка чақирадиган ҳамда Аллоҳ фазлу карамидан берган

неъматларни яширадиган мутакаббир ва мақтанчоқ бўлган кимсаларни севмайди. Биз бундай кофирлар учун хор қилувчи азобни тайёрлаб қўйганмиз.

38. Яна молларни одамлар кўрсин, деб эҳсон қиладиган, ўзлари эса на Аллоҳга ва на охират кунига иймон келтирмайдиган кимсаларни ҳам (Аллоҳ севмайди). Кимга шайтон дўст бўлса, у энг ёмон дўст бўлур.

39. Агар Аллоҳ ва охират кунига иймон келтирсалар, ва Аллоҳ ризқ қилиб берган нарсалардан эҳсон қилсалар, уларга қандай зарар бўлар эди?! Аллоҳ уларнинг (қилган амалларини) билгувчи бўлган зотдир.

40. Шубҳасиз, Аллоҳ бировга бир зарра вазнича зулм қилмас. Агар (заррача) яхшилик бўлса, уни бир неча баробар қилур яна ўзи ҳузуридан улуғ ажр ато қилур.

41. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) биз ҳар бир умматдан (ўша умматнинг пайғамбарини) гувоҳ келтирганимизда ва сизни ана ўшаларнинг (барчалари) устида гувоҳ қилганимизда (инсонларнинг ҳоли) қандоқ бўлур?!

42. У кимсалар ер билан яқсон бўлиб кетишни орзу қилиб қоладилар ва (лекин) Аллоҳдан бирон гапни яшира олмайдилар.

43. Эй мўъминлар, то гапираётган гапларингизни билмагунингизча, маст ҳолингизда намозга яқин келманглар ва яна сафарда бўлмасангиз то чўмилмагунингизча жунуб ҳолингизда (намозга яқин келманглар). Агар бетоб ё сафарда бўлсангизлар ёки сизлардан бирон киши ҳожатхонада чиққан бўлса ёхуд хотинларингиз билан яқинлашган бўлсангиз ва (мазкур ҳолатларда) сув топа олмасангиз, покиза тупроқ билан таяммум қилиб, юз ва қўлларингизга суртинглар. Албатта Аллоҳ афв қилгувчи ва мағфиратли бўлган зотдир.

Изоҳ: Бу ичкилик хусусида нозил бўлган иккинчи оятдир. Агар биринчи оятда («Бақара» сураси, 219-оят) ичкиликда кўп фойда ва зарарлар бор, аммо унинг зарари фойдасидан кўпроқ, дейилган бўлса, бу ерда мусулмонлар учун энг улуғ мақом бўлган намоз ўқиш пайтида («Намоз мўъминнинг меърожидир» - ҳадиси шарифдан) маст ҳолда бўлмастикка буюриш билан Қуръон унинг ҳаром нарса эканлигига ишора қилиб, унга нисбатан мўъминларда нафрат уйғотокда. Навбатдаги ичкилик тўғрисида келадиган оятда уни ҳаром, деб эълон қилинади. Шариатнинг барча ҳукмлари ана ўша сўнгги оятга асосланади.

Жунуб – эркак ва аёлнинг яқинлашуви ёки ҳар қандай суратда эркак ё аёлдан шаҳват суви чиқиши натижасида ўша эркак ё аёл жунуб (нопок) бўлади.

Таяммум – сув топа олмаган ёки топса ҳам қандайдир сабаб билан уни ишлатишга қодир бўлмаган кишининг пок тупроққа қўл уриб, юз ва қўлларига суртиш билан пок бўлишидир. Бу амални қилишда таҳоратни ёки ғусл (чўмилиш)ни ҳам ният қилинади. Ҳар иккисини қўшиб ният қилиш ҳам мумкин.

44. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), китобдан (яъни Тавротдан) насибадор бўлган кимсаларнинг (тўғри йўл ўрнига) адашишни – гумроҳликни сотиб олаётганларини ва сизлар ҳам йўлдан тойишингизни истаётганларини кўрмадингизми?

45. Аллоҳ эса душманларингизни жуда яхши билгувчидир. Аллоҳнинг ўзи етарли дўст, Аллоҳнинг ўзи етарли ёрдамчидир.

46. Яхудий бўлганлар орасида шундайлар борки, улар (Таврот китобида бўлган Муҳаммад алайҳиссалом ҳақидаги Аллоҳнинг) сўзини ўз ўрнидан ўзгартирадилар ва тилларини буриб, динга жароҳат етказиш ғаразида: «Тингладик ва бош тортдик. Қулоқ сол, эшитмай қолгур! (Роино) бизга боқ!» дейдилар. Агар улар: «Тингладик ва бўйсундик. Бизни ҳам тинглаб (унзурно) бизга ҳам назар қилиб тур» деганларида ўзлари учун яхшироқ ва тўғрироқ бўлур эди. Лекин улар куфрлари сабабли Аллоҳнинг лаънатида дучор бўлганлар. Бас, уларнинг камдан-камлари иймон келтирадилар.

Изоҳ: Бу оятдаги «роино» ва «унзурно» сўзларининг ҳар иккиси араб тилида «Бизга боққин, қарагин» деган маънони англатади. Пайғамбар алайҳиссалом Қуръон оятларини тиловат қилиб бераётганларида мўъминлар у кишига: «Бизларнинг ҳолимизни риоя қилгин ва оятларни шошмасдан қайта-қайта ўқигин» деган маънода «роино» дер эдилар. Лекин яхудийлар «роино» сўзининг риоя қилмоқ, боқмоқ деган ўзакдан чиққанини билганлари ҳолда кўнгиллари бузуклиги сабабли «руунат – енгилтак бўлмоқ» деган ўзакдан чиқадиган сўзга ўхшатиб таллафуз қилдилар. Шунинг учун Аллоҳ таъоло мўъминларга бу сўзни ишлатмасликни амр қилди.

47. Эй китоб берилган кимсалар, биз юзларни бузиб тескарисига айлантириб юборишимиздан илгари ёки уларни, (яъни сизларни, эй яхудийлар) «шанба эгаларини» лаънатлаганимиздек лаънатлашимиздан (яъни маймун ва тўнғизларга айлантириб қўйишимиздан) илгари сизлардаги нарса (Таврот)ни тасдиқлаган ҳолда нозил қилган китобимиз (Қуръон)га иймон келтирингиз. Аллоҳнинг амр-фармони шубҳасиз, адо қилингусидир.

48. Албатта Аллоҳ ўзига (бирон нарсанинг) шерик қилинишини кечирмас. Шундан бошқа гуноҳларни ўзи хоҳлаган кишилар учун кечирур. Ким Аллоҳга (бирон кимса ёки нарсани) шерик келтирса, бас, у буюк гуноҳни тўқиб чиқарибди.

49. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўзларини пок қилиб кўрсатаётган кимсаларни кўрмадингизми? Йўқ, фақат Аллоҳ ўзи хоҳлаган зотларни поклагусидир ва уларга қилчалик зулм қилинмас.

50. Уларнинг («Биз Аллоҳнинг суюкли болаларимиз», деб) Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиётганларини кўринг. Мана шунинг ўзи етарли очиқ гуноҳдир.

51. Китобдан насибадор бўлган кимсаларнинг бут ва санамларга ишониб – сиғинаётганларини ҳамда кофир кимсалар ҳақида «ўшалар иймон эгалари бўлган (мусулмон)лардан кўра тўғрироқ йўлдалар», - деяётганларини кўрмадингизми?

52. Улар Аллоҳ лаънатлаган кимсалардир. Кимники Аллоҳ лаънатлаган экан, бас ҳеч қачон унинг учун бирон ёрдамчи топа олмайсиз.

53. Ёки уларнинг мол-мулклари борми? Шундай бўлган тақдирда ҳам, улар одамларга зиғирчалик мурувват қилмаган бўлур эдилар.

54. Ёки улар одамларга (яъни Муҳаммад алайҳиссаломга) Аллоҳ ўз фазлу карамидан берган нарсага (яъни пайғамбарликка) ҳасад қилмаяптиларми? Ахир биз илгари ҳам Иброҳим сулоласига (яъни Мусо, Довуд, Сулаймон каби зотларга) китоб ва ҳикмат (пайғамбарлик) бериб, уларни улуғ мулку давлатга эга қилган эдик-ку?!

55. Бас, уларнинг ичида унга (яъни Муҳаммад алайҳиссаломга) иймон келтирганлар ҳам бор, ундан юз ўғирганлар ҳам бор. Буларга жаҳаннам ўти бас келур.

56. Бизнинг оятларимизни инкор қилган кимсаларни албатта дўзахга киритажакмиз. Қачонки терилари куйиб битиши билан ҳақиқий азобни тотиб кўришлари учун ўрнига бошқа териларни алмаштираемиз. Албатта Аллоҳ қудрат ва ҳикмат эгаси бўлган зотдир.

57. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни эса улар абадий яшайдиган, остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга дохил қилажакмиз. Улар учун у жойларда пок жуфтлар бордир. Уларни қуюқ сояли жойларга киритурмиз.

58. Албатта Аллоҳ сизларни омонатларни ўз эгаларига топширишга ва одамлар орасида ҳукм қилганингизда адолат билан ҳукм қилишга буюради. Албатта Аллоҳ сизларга энг яхши панд-насихатлар қилур. Албатта Аллоҳ эшитгувчи, кўргувчи бўлган зотдир.

59. Эй мўъминлар, Аллоҳга итоат қилингиз ва пайғамбарга ҳамда ўзларингиздан бўлган (мусулмон) ҳокимларга бўйсунингиз! Борди-ю, бирон нарса ҳақида талашиб қолсангиз – агар ҳақиқатан, Аллоҳга ва охират кунига ишонсангиз – у нарсани Аллоҳга ва пайғамбарига қайтарингиз. Мана шу яхшироқ ва чиройлироқ ечимдир.

60. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизга нозил қилинган нарсага (Қуръон)га ва сиздан илгари нозил қилинган нарсаларга иймон келтирганмиз, деб даъво қиладиган (айрим) кимсаларнинг (Қуръонни кўйиб) шайтонга ҳукм сўраб боришни истаётганларини кўрмадингизми? Ҳолбуки, уларга унга ишонмаслик буюрилган эди. (Чунки) шайтон уларни бутунлай йўлдан оздиришни истади.

61. Қачон уларга: «Аллоҳ нозил қилган нарсага (Қуръонга) ва пайғамбар (ўғитлари)га келинглар», дейилса, у мунофиқларнинг сиздан қаттиқ юз ўгирганларини кўрасиз.

62. Энди ўзларининг қилмишлари сабабли уларга бирон мусибат етса, шундан кейин сизнинг ҳузурингизга келишиб: «Биз фақат яхшилиқни ва орани ўнглашни истаган эдик, холос», деб қасам ичишлари қандоқ бўлди?!

63. Бундай кимсаларнинг дилларидаги нарсани Аллоҳ яхши билур. Бас сиз уларнинг (кирдикорларига) боқманг ва уларга панд-насихат қилиб, ўзлари ҳақида етук сўзларни айтинг.

64. Биз қай бир пайғамбарни юборган бўлсак, фақат Аллоҳнинг изни-иродаси билан унга итоат қилинсин, деб юборганмиз. Агар улар (шайтондан ҳукм сўраб боришлари билан) жонларига жабр қилган пайтларида дарҳол сизнинг олдингизга келиб, Аллоҳдан мағфират сўраганларида ва пайғамбар ҳам улар учун мағфират сўраганида эди, Аллоҳнинг тавбаларни қабул қилгувчи, меҳрибон эканлигини топган бўлур эдилар.

65. Йўқ, (эй Муҳаммад алайҳиссалом) Парвардигорингизга қасамки, то улар ўз ўрталарида чиққан келишмовчиликларда сизни ҳакам қилмагунларича ва кейин сиз чиқарган ҳукмдан дилларида ҳеч қандай танглик топмай, тўла таслим бўлмагунларича – бўйсунмагунларича, зинҳор мўъмин бўла олмайдилар.

66. Агар биз уларга (бани Исроилга буюрганими каби): «Бир-бирингизни ўлдиринг ва ўз диёрларингиздан чиқинг» деб буюрганимизда эди, улардан жуда оз қисми бу (буйрукни) бажарган бўлур эди. Агар улар ўзларига қилинган панд-насихатларга амал қилганларида, ўзлари учун яхшироқ бўлиши учун ва (иймонларини) мустаҳкам қилгувчироқ иш бўлур эди.

67. Ва у ҳолда биз ҳам уларга ўз хузуримиздан улуғ мукофот ато қилган бўлардик.

68. Ҳамда уларни тўғри йўлга ҳидоят қилган бўлардик.

69. Кимда-ким Аллоҳ ва пайғамбарга итоат этса, ана ўшалар Аллоҳ инъомларига сазовор бўлган зотлар – пайғамбарлар, сиддиқлар (ҳақ-рост иймон эгалари), шаҳидлар ва солиҳлар (фақат яхши амаллар билан ўтган кишилар) билан бирга бўлурлар. Ана ўшалар энг яхши ҳамроҳлардир.

70. Бу Аллоҳ томонидан бўлган фазлу марҳаматдир. Аллоҳнинг ўзи етарли билгувчидир.

71. Эй мўъминлар, эҳтиёткорлик (йўлини) тутинглар – (жангга) гуруҳларга бўлиниб, ёки ҳаммангиз тўпланиб чиқинглар.

72. Шубҳасиз, ораларингизда (жангга чиқишдан) кетда қоладиган, агар сизларга бирон мусибат етса, «менга Аллоҳнинг инъоми бўлди – улар билан бирга (жангга) ҳозир бўлмадим, (акс ҳолда ҳалок бўлур эдим)» дейдиган кимсалар ҳам бор.

73. Бордию сизларга Аллоҳдан фазлу марҳамат етса (яъни ғалабага эришсангиз), у гўё (илгари) сизлар билан ўзининг орасида ҳеч қандай танишлик бўлмаганидек: «Қошки эди, мен ҳам ўшалар билан бирга бўлиб, улуғ зафар (ва ўлжалар)га эришсам эди» дейиши аниқдир.

74. Аллоҳ йўлида бу ҳаёти дунё эвазига охиратни сотиб оладиган зотлар жанг қилсинлар. Ким Аллоҳ йўлида жанг қилиб, ўлдирилса, ёки ғалаба қилса, биз унга улуғ мукофот ато этажамиз.

75. (Эй мўъминлар), сизларга нима бўлдики, Аллоҳ йўлида ва «Парвардигоро, бизни эгалари золим бўлган бу шаҳардан озод қил ва бизга ўз хузурингдан бир дўст бергин, бизга ўз хузурингдан бир ёрдамчи қилгин» деяётган эркақлар, аёллар, ҳамда болалардан иборат бўлган бечоралар(ни озод қилиш) йўлида жанг қилмаяпсизлар.

76. Мўъминлар Аллоҳ йўлида жанг қиладилар, кофир кимсалар эса шайтон йўлида жанг қиладилар. Бас, (эй мўъминлар) шайтоннинг дўстларига қарши жанг қилингиз. Шубҳасиз, шайтоннинг макри заиф бўлгувчидир.

Изоҳ: Ушбу оятларда исломий ғазот ҳақида сўз юритилади. Исломий ғазот мустамлакачилик ёки мол-дунё тўплаш учун, яъни шайтон йўлида эмас, Аллоҳ йўлида куфр-зулм истибдоди остида эзилаётган бечораларни (улар қайси динга мансуб бўлишларидан қатъий назар) ўша зулм чангалидан озод қилиш учун бўлиши лозим экан.

77. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мана бу кимсаларни кўрмадингизмики, уларга (илгари Маккада турган пайтларида кофирларга қарши жанг қилишга талабгор бўлганларида): «Ўзингизни босинг ва намозингизни ўқиб, закотингизни адо этиб туринглар!», дейилган эди. Энди қачонки уларга жанг фарз қилинганида эса баногоҳ улардан бир тўпи одамлардан Аллоҳдан кўрққандек, балки ундан-да қаттиқроқ қурқмоқдалар. Ва (ҳатто): «Парвардигор, нега бизга жангни фарз қилдинг? Бизларга бу ажални бир оз кейинроқ юборганингда эди», дедилар. Уларга айтинг: «Дунё матоси

озгинадир. Аллоҳдан қўрққан кишига охират яхшироқдир. Сизларга хурмо данагининг пўстича ҳам зулм қилинмас».

78. Қаерда бўлсангиз, ҳатто мустаҳкам қалъалар ичида бўлсангиз ҳам, ўлим сизларни топиб олур. Агар уларга (мунофиқларга) бирон яхшилик етса, «Бу Аллоҳнинг ҳузуридан» дейдилар. Агар уларга бирон ёмонлик етиб қолса, «Бунга сен сабабсан» дейдилар. Айтинг: «Ҳамма нарса Аллоҳдандир». Нега бу қавм кишилари ҳеч гап англамайдилар-а?!

79. (Эй инсон), сенга етган ҳар қандай яхшилик фақат Аллоҳдандир. Сенга етган ҳар қандай ёмонлик эса ўзингдандир (Яъни ўзингнинг қилмишинг сабабли Аллоҳ сени ўша балога гирифтор қилган). (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизни биз барча одамларга пайғамбар қилиб юбордик. Бунга Аллоҳнинг ўзи етарли гувоҳдир.

80. Кимки пайғамбарга итоат этса, демак Аллоҳга итоат этибди. Кимки юз ўгирса (бунинг сизга зарари йўқдир, эй Муҳаммад алайҳиссалом. Зеро), биз сизни уларнинг устига қўриқчи қилиб юборганимиз йўқ.

81. Улар «итоат этамиз», дейдилару, ҳузурингиздан чиққанларидан кейин эса улардан бир тоифаси сиз айтган гапларнинг аксига ҳуфёна тил бириктирадилар. Аллоҳ эса уларнинг ҳуфёна келишувларини ёзиб қўюр. Бас, сиз улардан юз ўгириб, Аллоҳга таваккул қилинг. Аллоҳнинг ўзи етарли вакилдир.

82. Ахир улар Қуръон ҳақида фикр юритмайдиларми?! Агар у Аллоҳдан бошқа биров томонидан бўлса эди, унда кўп қарама-қаршиликларни топган бўлар эдилар-ку?!

83. Қачон уларга (жангга кетган мусулмон аскарлар ҳақида) тинчлик ёки хавф-хатар (яъни ғалаба ёки мағлубият) хабари келса, уни ёйиб юборадилар. Агар (улар ўзларига келган хабарни ҳар кимга ёйиб юрмасдан) пайғамбарга ва ўзларидан бўлган бошлиқларгагина етказганларида эди, уни (яъни мана шу хабарнинг ҳақиқатини) билмоқчи бўлган кишилар ўшалардан билган бўлар эдилар. Агар сизларга Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлмаса эди (яъни Аллоҳ ўз марҳамати билан сизларни иймонда устивор қилмаса эди), айрим кишилардан ташқари ҳаммангиз шайтонга эргашиб кетар эдингиз.

84. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ йўлида жанг қилинг. Зотан сиз фақат ўзингиз учун жавобгарсиз. (Демак, ёлғиз қолсангиз ҳам жанг қилинг) ва мўъминларни ҳам тарғиб қилинг. Шояд Аллоҳ кофир бўлган кимсаларнинг шиддатини даф қилса, Аллоҳ қуввати ортиқ, азоби қаттиқ зотдир.

85. Ким (одамлар орасида) чиройли – ҳақ тараф олиш билан тараф олса, ўзига ҳам унинг савобидан бир улуш тегур. Ким ноҳақ тараф олиш билан тараф олса, ўзи учун унинг гуноҳидан бир улуш тегур. Аллоҳ ҳамма нарсага қодир бўлган зотдир.

Изоҳ: Яъни бир киши гарчанд ўзи яхшилик қила олмаса-да, яхшилик қилгувчилар тарафида турса, унга ўшаларнинг яхшилигидан ҳосил бўладиган савобдан бир улуш тегади. Ёмонлик – гуноҳ тарафида турган кимсага эса, гарчи ўзи ўша гуноҳни қилмаса-да, унинг ёмонлигидан бир ҳисса тегади.

86. Қачон сизларга бирон ибора билан салом беришса, сиздан ундан чиройлироқ қилиб алик олинглар ёки (ҳеч бўлмаса) ўша иборани қайтаринглар. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани ҳисобга олгувчи бўлган зотдир.

87. Аллоҳ – ҳеч қандай тангри йук, ёлғиз унинг ўзи бордир. У сизларни ҳеч шакшубҳасиз бўлган қиёмат кунда тўплайди. Аллоҳдан кўра ростгўйроқ ким бор?!

88. (Эй мўъминлар), нега сизлар мунофиқлар тўғрисида икки гуруҳга (бўлиниб олдингиз?) Ахир Аллоҳ уларни ўз қилмишлари сабабли (куфр ва нифоққа) қайтарди-ку?! Ёки сизлар Аллоҳ адаштирган кимсаларни тўғри йўлга солмоқчимисизлар? Кимники Аллоҳ адаштириб қўйган бўлса, унинг учун бирон йўлни топа олмайсиз.

Изоҳ: Ушбу оят саҳобалар билан бирга Маккадан Мадинага ҳижрат қилиб, сўнгра пайғамбар алайҳиссаломга турли узр-баҳоналар кўрсатиб, яна орқаларига – Маккага қайтиб кетган бир қавм ҳақида нозил бўлган. Мўъминларнинг айримлари уларни мунофиқ дейишса, айримлари уларнинг ёнини оладилар. Шунда Аллоҳ таъоло уларни ҳақиқий мунофиқ эканликларини мўъминларга ушбу оят орқали маълум қилади.

89. Улар ўзлари кофир бўлганлари қаби, сизлар ҳам кофир бўлиб, (улар билан) баробар бўлиб қолишларингизни истайдилар. Бас, сизлар то Аллоҳ йўлида ҳижрат қилмагунларича улардан (биронтасини) дўст тутманглар. Агар юз ўгирсалар, уларни топган жойингизда тутиб ўлдиригиз ва улардан на бир дўст ва на бир ёрдамчи олмангиз.

90. Аммо (у мунофиқлардан) ораларингизда аҳду паймон бўлган қавмга келиб қўшилган ёки сизлар билан урушиш ҳам, ўзларининг қавми билан урушиш ҳам жонига тегиб, олдингизга келган кимсаларга (тегмангиз!) Агар Аллоҳ истаса эди, уларни сизлардан устун қилиб қўйган бўлар эди ва улар сизларга қарши жанг қилар эдилар. Бас, агар улар сизлардан четланиб, сизларга қарши жанг қилмай, сулҳ тузишни таклиф қилиб келсалар, Аллоҳ сизлар учун уларнинг устига ҳеч қандай йўл бермайди.

91. (У мунофиқлардан) бошқа бир тоифасининг эса сизлардан ҳам, ўз қавмларидан ҳам тинч-хотиржам бўлишни кўзлаётганларини кўрасизлар. Ҳар қачон фитнага (яъни куфрга) қайтишга тўғри келса, улар ўзларини унга ташлайдилар. Бас, агар улар сизлардан четланмас, сизларга сулҳ таклиф қилмас ва қўлларини тиймас эканлар, уларни топган жойингизда тутиб ўлдиригиз. Мана, биз бундай кимсаларга (хужум қилишингиз учун) сизларга очиқ ҳужжат бериб қўйдик.

Изоҳ: Яъни улар Мадинага келганларида ўзларини мўъмин қилиб кўрсатадилар. Ўз қавмларига қайтгач эса, яна кофирликка қайтиб. Сизлар билан қилган аҳд-паймонларини бузадилар.

92. Мўъмин мўъминни фақат билмаган ҳолдагина ўлдириб қўйиши мумкин. Ким бир мўъминни билмай ўлдириб қўйса, у бир мўъмин қулни озод қилиши ва марҳумнинг эгаларига – агар кечиб юбормасалар – хун тўлаши вожибдир. Агар марҳум ўзи мўъмин бўлиб, сизларга душман қавмдан бўлса, фақат бир мўъмин қулни озод қилиши вожиб. Агар у сизлар билан сулҳ тузган қавмдан бўлса, унинг эгаларига хун тўлаш ва бир мўъмин қулни озод қилиш лозим. Бас, ким (озод қилиш учун бир қул) топишга қодир бўлмаса, Аллоҳга тавба қилиб, муттасил икки ой рўза тутмоғи лозим. Аллоҳ билим ва ҳикмат эгаси бўлган зотдир.

93. Ким қасддан бир мўъминни ўлдирса, унинг жазоси жаҳаннам бўлиб, ўша жойда абадий қолажак. Ва у Аллоҳнинг ғазаби ва лаънатига дучор бўлган, Аллоҳ унинг учун улуғ азобни тайёрлаб қўйгандир.

94. Эй мўъминлар, қачон Аллоҳ йўлида жиҳод учун сафарга чиқсангиз, (душманларингизни) аниқ таниб олинглар ва бу ҳаёти дунёнинг нарчасини истаб, сизларга салом берган кишига: «Сен мўъмин эмассан!», деманглар! Зеро, Аллоҳнинг ҳузуринда беҳисоб ўлжалар бордир. Илгари сизлар ҳам шундай эдингиз (яъни кофирлар қўл остида мусулмонлигингизни яшириб юришга мажбур эдингиз). Энди Аллоҳ сизларни (Ислом давлатида яшаш неъматин билан) мамнун қилди. Бас, (душманларингизни) аниқ таниб олинглар. Албатта Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардор бўлган зотдир.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, бир неча саҳоба ғазотдан қайтаётганларида, олдиларидан қўй боқиб юрган бир киши чиқиб, уларга салом берибди. Шунда улар ўзларича: «Бу кофир биздан қутулиш учун ўзини мусулмон қилиб кўрсатиб салом берапти» дейдилар ва ҳалиги одамга хужум қилиб, ўлдириб, қўйларини ўлжа қилиб, пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига ҳайдаб келдилар. Шунда ушбу оят нозил бўлди.

95-96. Мўъминлардан ўзлари бешикаст бўлиб туриб (жиҳодга чиқмай) ўтириб олган кишилар билан Аллоҳ Йўлида мол ва жонлари ила курашган зотлар баробар бўлмайди. Аллоҳ молу жонлари билан курашган зотларни (бирон узр сабабли жиҳодга чиқмай) ўтириб олган кишилардан ҳам бир даража афзал қилди ва барчаларига гўзал оқибатни (яъни, жаннатни) ваъда қилди. Ҳамда Аллоҳ жиҳод қилгувчиларни ўтириб олувчилардан улуғ мукофот – ўз томонидан бўлажак юксак даражалар, мағфират ва фазлу марҳамат билан афзал қилди. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибон бўлган Зотдир.

97. Албатта (мусулмонлар билан бирга ҳижрат қилмасдан кофирлар қўл остида яшашга рози бўлиш билан) ўз жонларига жабр қилган кимсаларнинг жонларини олиш чоғида фаришталар уларга: «Қандай ҳолда яшадингиз?», дедилар. (Шунда фаришталар): «Ҳижрат қилсанглар Аллоҳнинг ери кенг эди-ку?! (Нега дину иймонларингиз йўлида бу юртдан ҳижрат қилмадинглар?)» дейишди. Бундайларнинг жойлари жаҳаннамдир. Қандай ёмон жойдир у!

98-99. Фақат бирон чора топишга қодир бўлмай, (ҳижрат) йўлини истаб топа олмай чорасиз қолган (кекса ёки ногирон) кишилар, аёллар ва болалар борки, бундайларни шояд Аллоҳ афв этса. Зотан, Аллоҳ афв этгувчи, мағфират қилгувчи бўлган зотдир.

100. Ким Аллоҳ йўлида ҳижрат қилса, ер юзида кўп паноҳ бўлгудек жойларни ва кенгликни топгай. Ким уйдан Аллоҳ ва унинг пайғамбари сари мухожир бўлиб чиқиб, сўнг (шу йўлда) унга ўлим етса, муҳаққақки, унинг ажри – мукофоти Аллоҳнинг зиммасига тушар. Аллоҳ мағфиратли, меҳрибон бўлган зотдир!

101. (Эй мўъминлар) сафар қилиб, бошқа ерларга борганингизда, агар кофирлар фитнадан кўрксангизлар, номозингизни қаср (қиска) қилиб ўқишларингизнинг гуноҳи йўқдир. Чунки кофирлар сизларга очиқ душман бўлган кимсалардир.

Изоҳ: «Қаср» намози деб тўрт ракатли фарз намозларни икки ракат қилиб қисқартириб ўқишни айтилади. Қаср намоз учун пиёда юрилса, камида уч кечаю уч кундузда босиб ўтиш мумкин бўлган масофани ният қилиб сафарга чиққан бўлиши керак. Бу масофани уламолар 80-100 чақирим деб белгилаганлар.

102. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон Сиз (жанг майдонида) мўъминлар орасида бўлиб, уларга имом бўлган ҳолда намоз ўқимокчи бўлсангиз, улардан бир тоифаси қуролланган ҳолларида Сиз билан намозга турсинлар. Бас, қачон сажда қилишгач (яъни намознинг бир ракатини ўқиб бўлишгач), орқаларингизга бориб, (Сизларни қўриқлаб) турсинлар ва ҳали намоз ўқимаган бошқа тоифа келиб, Сиз билан бирга намоз

ўқисинлар! Улар ҳам эҳтиёт чораларини кўриб, қуролланиб олсинлар. Кофирлар сизлар қурол-яроқ ва асбоб-анжомларингиздан ғафлатда бўлган пайтингизда устингизга бирданига ҳамла қилишни истайдилар. Агар ёғингарчиликдан азият чексангизлар ёки бемор бўлсангизлар, қуролларингизни ечиб қўйишингиз гуноҳ эмас. Аммо эҳтиёткорлик (йўлини) тутинглар. Албатта Аллоҳ кофирлар учун хор қилгувчи азобни тайёрлаб қўйгандир.

103. Намозни адо қилиб бўлганингиздан кейин ҳам турган, ўтирган ва ёнбошлаган пайтларингизда доим Аллоҳни ёд этингиз! Бас, қачон (бирон жойга муқим ўрнашиб) хотиржам бўлгач, намозни тўқис адо этингиз! Албатта намоз мўминларга (вақти) тайинланган фарз бўлди.

104. Бу (кофир) қавмни кўвишда сусткашлик қилмангиз! Агар қийналаётган бўлсангизлар, улар ҳам сизлар қийналганингиздек қийналмоқдалар. (Шу билан бирга) сизлар Аллоҳ томонидан улар умид қилмаган нарсани (яъни савобни, шаҳидлик неъматига муяссар бўлишни, қолаверса, ғалаба қозонишни) умид қилмоқдасизлар-ку?! Аллоҳ билим ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

105. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Биз Сизга ушбу Ҳақ Китобни (Қуръонни) одамлар орасида Аллоҳ Сизга кўрсатган (ҳукм) билан ҳукм этишингиз учун нозил қилдик. Сиз ҳоинларни ҳимоя қилгувчи бўлманг!

106. Аллоҳдан мағфират қилишни сўранг! Албатта Аллоҳ мағфират қилгувчи ва Меҳрибон бўлган зотдир.

107. Сиз ўзларига ҳиёнат қиладиган (жинояткор) кимсаларнинг ёнини олманг! Албатта Аллоҳ хоин ва жиноятчи бўлган кимсаларни севмайди.

Изоҳ: Бу оят мадиналик Тўъма бинни Убайриқ шаънига нозил бўлган. У қўшнисининг совутини ўғирлаб, ўғирлиги ошкор бўлиш хави туғилганида, у совутнинг бошқа бир одамнинг уйига олиб бориб беркитади. Шундан кейин Тўъманинг қабиладошлари пайғамбар алайҳиссаломнинг олдига келишиб, уни оқлаб, гапирадилар. Уларга ишониб Пайғамбар алайҳиссалом Тўъмани одамлар олдида ҳимоя қиладилар ва уни «Ўғри» деганларга қарши гапирадилар.

108. Улар (ўзларининг жиноятларини) одамлардан яшира оладилар, аммо Аллоҳдан яшира олмайдилар. Улар (Аллоҳ) рози бўлмайдиган гапларнинг режасини хуфёна тузаётган пайтларда ҳам, У Зот улар билан бирга бўлур. Аллоҳ уларнинг қиладиган амалларини ихота қилгувчи – ўраб олгувчи Зотдир.

109. Хой сизлар, бу ҳаётий дунёда-ку уларни ҳимоя қилиб, ёнини олдингиз. Энди Қиёмат Кунда ким уларни Аллоҳдан ҳимоя қилиб, ёнини олур ёки ким уларнинг устида вакил бўлиб турар?!

110. Ким бирон бир ёмон иш қилса, ёки (Аллоҳнинг буйруқларига итоат этмасдан) ўз жонига жабр қилса, сўнгра Аллоҳдан мағфират сўраса, Аллоҳнинг Мағфират қилгувчи ва Меҳрибон эканини топар-кўрар.

111. Кимки бирон гуноҳ қилса, фақат ўзига зарар қилган бўлади. Аллоҳ билим ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

112. Кимки бирон хато ёки гуноҳни қилиб қўйиб, сўнг уни бир пок одамга (туҳмат қилиб) отса, муҳаққақи, у бўҳтон ва очиқ гуноҳни ўз зиммасига олибди.

113. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Сизга Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлмаганда эди, улардан бир тоифаси Сизни йўлдан оздиришга уриниб қолган эди. Лекин улар фақат ўзларини адаштирадилар холос. Сизга эса бирон зиён етказа олмайдилар. (Зеро), Аллоҳ Сизга Китоб ва Ҳикматни нозил қилди ва билмаган нарсаларингизни билдирди. Аллоҳнинг Сизга қилган фазлу марҳамати улуғ бўлди.

114. Уларнинг кўп маҳфий суҳбатларидан – агар садақа беришга ё бирон яхшилик қилишга ёки одамлар орасини ислоҳ қилишга буюрган бўлмасалар – ҳеч қандай фойда йўқдир. Ким Аллоҳ ризосини истаб, бу ишни қилса, унга улуғ мукофот беражакмиз.

115. Ким ўзи учун Ҳақ Йўл аниқ бўлгандан кейин, Пайғамбарга хилоф иш қилса ва мўъминларнинг йўлларида бошқа йўлга эргашиб кетса, Биз уни кетганича қўйиб берамиз. Сўнгра жаҳаннамга дохил қиламиз. Нақадар ёмон жойдир у!

116. Албатта Аллоҳ ўзига (бирон нарса ё кимсанинг) шерик қилинишини кечирмайди. Шундан бошқа гуноҳларни Ўзи хоҳлаган бандалари учун кечиради. Кимки Аллоҳга ширк келтирса, демак жуда қаттиқ йўлдан озибди.

117. Улар (яъни Аллоҳга ширк келтирган кимсалар) Аллоҳни қўйиб, фақат (Лот, Уззо, Манот каби) санамларга сиғинадилар ва фақат итоатсиз шайтонга сиғинадилар.

118. Аллоҳ уни (Шайтонни) лаънатлади. (Шунда) у деди: «Қасамки, бандаларнинг орасидан ўзимга тегишли насибани албатта оламан.

119. Ва уларни йўлдан оздираман, хомхаёлларга мубтало қиламан. Буюрсам, улар чорваларнинг қулоқларини кесадилар. Буюрсам, Аллоҳ яратган нарсаларни ўзгартириб, бузадилар».

Изоҳ: Исломдан илгари араблар туяларнинг бешинчи боласи эркак туғилса, қулоғини кеси ёки тешиб, ўзлари сиғинадиган бутларга қурбонлик қилиб, бўш қўйиб юборар эканлар. «Аллоҳнинг яратган нарсасини ўзгартириш»ларидан мурод – қулларни бичиш, аёлларнинг зийнат учун қош теришлари, соч улашлари каби аслий нарсаларни ўз аслий ҳолатидан сохта-сунъий ҳолатга ўзгартириш назарда тутилади. Қуръон бундай ярамас ишлар шайтонга бўйсунуш, деб уқтиради.

120. (Шайтон) уларга ваъдалар берур, хомхаёлларга мубтало қилур. Охир-оқибатда шайтон берган ваъдалар фақат ёлғон-сароб бўлиб чиқар.

121. Ундай кимсаларнинг жойлари жаҳаннам бўлиб, ундан қочиб қутиладиган бирон жой топа олмаслар.

122. Иймон келтириб яхши амаллар қиладиган зотларни эса остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга киритажакмиз - улар у ерда абадий яшарлар. Бу Аллоҳнинг ҳақ ваъдасидир. Аллоҳдан кўра ростгуйроқ ким бор?!

123. (Эй мусулмонлар, биз Аллоҳнинг энг улуғ дини – Исломга кирдик, энди нима қилсак бўлаверади, деб ўйлаб юрган бўлсангизлар, у ҳолда) сизларнинг хомхаёлларингиз ҳам («Биз Аллоҳнинг суюкли болаларимиз. Шунинг учун нима қилсак ҳаққимиз бор» деб хомтама бўлаётган) аҳли китобнинг хомхаёллари ҳам (ҳақ)

эмас – кимки ёмон амал қилса жазосини олур ва ўзи учун Аллоҳдан ўзга на бир дўст ва на бир мададкор топмас.

124. Хоҳ эркак, хоҳ аёл бўлсин – кимда-ким мўъмин бўлган ҳолида яхши амаллардан қилса, ана ўша кишилар жаннатга кирурлар ва уларга қилчалик зулм қилинмас.

125. Чиройли амал қилгувчи бўлган ҳолида ўзини Аллоҳга топширган ва Ҳақ Йўлдан оғмаган Иброҳимнинг динига эргашган кишининг (яъни чин мусулмоннинг) Динидан ҳам гўзалроқ дин борми?! (Ахир) Иброҳимни Аллоҳ ўзига дўст турган.

126. Осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. Аллоҳ ҳамма нарсани Ихота қилгувчи – Ўраб олгувчи бўлган Зотдир.

127. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиздан аёллар ҳақида фатво сўрайдилар. Айтинг: «Улар тўғрисида сизларга Аллоҳ ва Китобда (Қуръонда) тиловат қилинаётган оятлар фатво берур: (карамоғингиздаги) етим аёлларни (агар гўзал бўлсалар) улар учун фарз қилинган маҳрларини бермасдан (никоҳингизга олишингизни) ва (агар хунук бўлсалар) ўзларингизнинг никоҳингизга олишдан ҳам юз ўгириб, (улардан қоладиган меросга таъма қилиб, то ўлгунларича бошқа бировга ҳам турмушга чиқмай сақлашларингизни сизларга ҳаром қилади). Яна ночор-норасида болалар ҳақида (фатво бериб), бундай етимлар хусусида адолат билан туришингизни амр қилур. Сизлар нима яхшилик қилсангиз, албатта Аллоҳ уни билиб тургувчи бўлган Зотдир.

128. Агар бирон аёл эри томонидан кўнгилсизлик ёки юз ўгириб кетиш содир бўлишидан кўркса, у ҳолда иккови ўзаро бир сулҳга келишиб олшса, (яъни аёл эрининг ҳоли ва хоҳишига қараб ўзи учун эрга малол келадиган даражада нафақа ва эътибор талаб қилмаса, шу билан баробар эр ҳам хотинини ташламасликка, унга зулм қилмасликка рози бўлса), зарарсиздир. Сулҳ (ажралиб кетишдан) яхшироқдир. Нафслар қизғанишга ҳозир-нозир бўлиб турадилар. Агар (аёлларингизга) чиройли муомала қилсангизлар ва Аллоҳдан кўрксангизлар, (ўзингизга яхшидир). Зеро, Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардор бўлган Зотдир.

129. Ҳар қанча урунсангизлар ҳам, хотинларингиз ўртасида адолат қилишга (уларнинг барчаларига баробар меҳр кўрсатишга) қодир бўлмайсизлар. Бас, бутунлай (суйган хотинларингиз томонга) оғиб кетиб, (кўнгилсиз бўлиб қолган) хотинингизни муаллақа каби ташлаб қўймангиз! Агар (ўзларингизни) ўнглаб, алхдан кўрксангизлар, албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибон бўлган Зотдир.

Изоҳ: Муаллақа аёл – эри бирон бир сабаб билан бедарак кетган аёлдир. У эрим бор деса – эри йўқ. Беваман дейин деса, эри талоқ бермай кетган.

130. Агар эр-хотин ажралиб кетсалар, Аллоҳ иккаласини ҳам Ўзининг кенга карами билан беҳожат қилиб қўйгай (Яъни ҳар иккисига ҳам аввалги турмушидан яхшироқ эр ёки хотин насиб этиши мумкин). Аллоҳ фазлу карами Кенг ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

131. Осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. (Эй мўъминлар), аниқки, Биз сизлардан илгари Китоб берилган зотларга ҳам, сизларга ҳам Аллоҳдан кўрқинглар деб амр қилдик. Агар кофир бўлиб кетсангизлар, (Аллоҳга ҳеч бир зарар етказа олмайсизлар). Зеро, осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. Ва Аллоҳ Беҳожат ва Мақтовга Сазовор бўлган Зотдир.

132. Осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. Аллоҳнинг Ўзи етарли Вакилдир (яъни ер ва осмонлардаги барча ишларни Кузатиб, Сақлаб тургувчи Зотдир).

133. Агар У Зот хоҳласа, эй одамлар, сизларни кетказиб, бошқаларни келтирур. Аллоҳ бунга Қодир бўлган Зотдир.

134. Ким бу дунёнинг савобини (яъни дунёдаги мол-давлат ва баланд мартабаларни) истаса, билсинки, Аллоҳнинг ҳузурида ҳам бу дунёнинг, ҳам охираатнинг савоби бордир. (Демак, у агар ҳақиқий доно одам бўлса, Аллоҳнинг ризолигини истасин). Аллоҳ Эшитгувчи, Кўргувчи бўлган Зотдир.

135. Эй мўъминлар, адолат билан тургувчи (шунингдек) ўзларингиз ёки ота-она ва қариндош-уруғларнинг зарарига бўлса-да, Аллоҳ учун (тўғри) гувоҳлик бергувчи бўлинглар! У (яъни гувоҳлик берилувчи) бой бўладими, камбағал бўладими, ҳар иккисига ҳам Аллоҳнинг Ўзи (сизлардан кўра) Яқинроқдир. Бас, адолат қилмасдан нафс-ҳавога эргашиб кетманглар! Агар тилларингизни буриб, (нотўғри гувоҳлик берсангизлар) ёки (гувоҳлик беришдан) бош тортсанглар, албатта Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардор бўлган Зотдир.

136. Эй мўъминлар, Аллоҳга, унинг Пайғамбарига ва Ўз Пайғамбарига нозил қилган Китобга (Қуръонга) ҳамда У Зот илгари нозил қилган (барча) Китобга иймонингиз комил бўлсин! Кимки, Аллоҳга, фаришталарга, китобларига, пайғамбарларига ва охираат кунига кофир бўлса, демак у жуда каттиқ адашибди.

137. Албатта иймон келтириб, сўнг куфрга қайтган, кейин яна иймонга келиб, сўнгра яна кофир бўлган, кейин эса куфрлари янада зиёда бўлган кимсаларни Аллоҳ ҳаргиз мағфират қилмайди ва уларни зинҳор Ҳақ Йўлга ҳидоят қилмайди.

138. Бундай мунофиқларга улар учун аламли азоб борлигидан «хушхабар» бериб қўйинг!

139. Улар мўъминларни қўйиб, кофирларни дўст тутадилар. Улар ўша кофирлар олдидан куч-қудрат излайдиларми?! (Овора бўладилар!) Зеро, бор куч-қудрат Аллоҳникидир.

140. Ахир (Аллоҳ) сизларга китобда: «Қачонки Аллоҳнинг оятлари инкор қилинаётганини ва масхара қилинаётганини эшитсангизлар, то бошқа гапга ўтмагунларича, ундай кимсалар билан бирга ўтирманглар», деган сўзларни нозил қилган эдик-ку?! (Модомики, улар билан ўтирган экансизлар) демак, сизлар ҳам шакшубҳасиз уларнинг ўзисиз. Албатта Аллоҳ барча мунофиқ ва кофирларни жаҳаннамга жамлагувчидир.

141. Улар (яъни мунофиқлар) сизларга кўз тикиб турадилар. Агар сизларга Аллоҳ томонидан фатҳу зафар бўлса (ғазотдан ғалаба ва ўлжалар билан қайтсангизлар): «Биз ҳам сизлар билан бирга эмасмидик?» дейдилар. Агар (ғалаба) кофирларга насиб бўлса: «Биз сизларнинг устингизда туриб, сизларни мўъминлардан ҳимоя қилган эмасмидик?» дейишади. Энди Қиёмат Кунда Аллоҳ ўрталарингизда ҳакамлик қилур ва Аллоҳ ҳаргиз кофирлар учун мўъминлар устига йўл бермагай.

142. Албатта мунофиқлар Аллоҳни алдамоқчи бўладилар. – Холбуки, Аллоҳ уларни «алдаб» қўйгувчидир. – Ва улар қачон намозга турсалар, дангасалик билан одамлар кўрсин деб турадилар ва Аллоҳни камдан-кам ёдга оладилар.

143. Улар на у ёқлик, на бў ёқлик бўлмай, икки орада сарсон ҳолда қолганлар. Кимники Аллоҳ йўлдан оздирса, Сиз унга бирон йўл топиб бера олмайсиз.

144. Эй мўъминлар, мўъминларни қўйиб, кофирларни дўст тутманглар. Аллоҳ учун ўз зарарларингизга очиқ ҳужжат қилиб беришни истайсизларми?

145. Албатта мунофиқлар дўзахнинг энг тубан жойида бўлурлар ва улар учун бирон мадаккор топа олмайсиз!

146. Магар тавба қилиб, ўзларини ўнглаган ва Аллоҳга боғланиб дилларини Аллоҳ учун холис қилган зотлар – ана ўшаларгина мўъминлар билан бирга бўлурлар. Яқинда (Қиёмат Кунисида) Аллоҳ мўъминларга улуғ ажр ато этажак!

147. Агар шукр қилсангизлар ва иймонли бўлсангизлар, Аллоҳ сизларни нега азобласин?! Ахир Аллоҳ (бандаларнинг тоат-ибодатларига савоб ато этиш билан) Шукр қилгувчи ва Билгувчи бўлган Зот-ку?!

Олтинчи Жузь.

148. Аллоҳ ёмон сўзларнинг (яъни дуоибаднинг) ошкора айтилишини суймайди. Магар мазлум томонидан бўлса (золимнинг зулмини ошкор қилиш учун айтилса, жоиздир). Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчи бўлган Зотдир.

149. (Эй мўъминлар) хоҳ ошкора, хоҳ яширинча бирон яхшилик қилсангиз, ёки бирон ёмонликни афв қилиб юборсангиз, (Аллоҳ суйган бандалардан бўлурсиз). Зеро, Аллоҳ қудрат Эгаси бўлган ҳолда Афв қилгувчи бўлган Зотдир.

150-151. Албатта Аллоҳ ва унинг пайғамбарларига ишонмайдиган, Аллоҳ билан пайғамбарлари орасини ажратишни истайдиган (яъни Аллоҳга ишониб, пайғамбарларини инкор қиладиган) ва («Мусога ишонамиз, Ийсо ва Муҳаммадга ишонмаймиз» дейдиган яҳудийлар каби ёки «Мусо ва Ийсога ишонамиз, аммо Муҳаммадга ишонмаймиз» дейдиган насронийлар каби) «Айрим пайғамбарларга ишонамиз, айримларига ишонмаймиз», дейдиган ҳамда (иймон билан куфр ўртасидаги) ора йўлни тутишни истайдиган кимсалар – ана ўшалар ҳақиқий кофирдирлар. Бундай кофирлар учун хор қилгувчи азобни тайёрлаб қўйганмиз.

152. Аллоҳ ва Унинг пайғамбарларига иймон келтирган ҳамда улардан биронтасини ажратиб қўймаган зотларга эса яқинда (Аллоҳ муносиб) мукофотларини ато этажак. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибон бўлган Зотдир.

153. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аҳли Китоб Сиздан кўкдан бир Китоб туширишингизни сўрайди. Мусодан бундан ҳам каттароқ нарсани сўраган эдилар: «Бизга Аллоҳни очик кўрсат!» дейишган эди. Шунда золимликлари сабабли уларни чакмоқ урган эди. Сўнгра уларга аниқ-равшан ҳужжатлар келганидан кейин эса бузукни Худо қилиб олишди. Буни ҳам афв этдик ва Мусога очик ҳужжат ато этдик.

154. Аҳдларини (бузганлари) сабабли устларига Тур тоғини кўтардик ва уларга: «Бу дарвозадан сажда қилган ҳолингизда кирингиз!» дедик. Яна уларга: «Шанба кунлари (балиқ овлаш билан) ҳаддингиздан ошманг», дедик ҳамда улардан қаттиқ аҳд-паймон олдик.

155. Сўнгра аҳд-паймонларини бузганликлари, Аллоҳнинг оятларини инкор қилганликлари, пайғамбарни ноҳақ ўлдирганликлари ва: «Дилларимиз қулф», деганликлари сабабли (биз уларни лаънатладик). Йўқ, (уларнинг диллари шунчаки қулфланган эмас), балки куфрлари сабабли Аллоҳ уларнинг дилларини муҳрлаб қўйгандир. Бас, камдан-камлари иймон келтирадилар.

156-157. Яна кофирликлари ва Марям ҳусусида улуғ бўхтон қилганликлари сабабли ҳамда Аллоҳнинг пайғамбари бўлган ал-Масиҳ Ийсо бинни Марямни «бизлар ўлдирганмиз» деган сўзлари сабабли (Биз уларни лаънатладик). Холбуки, улар (Ийсони) ўлдирганлари ҳам, осганлари ҳам йўқ. Фақат улар учун (бошқўа биров Ийсога) ўхшатиб қўйилди холос. Албатта (Ийсо) ҳақида талашиб тортишган кимсалар унинг (ўлдирилган-ўлдирилмагани) ҳақида шубҳада қолганлар. У ҳақда ҳеч қандай билимлари йўқ, фақат гумонларга берилдилар холос. Уни ўлдирмаганлари аниқдир.

158. Балки уни Аллоҳ Ўз ҳузурига қайтаргандир. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

159. Ҳар бир аҳли Китоб (охир замонда Ийсо алайҳиссалом кўкдан ерга қайтиб тушганларида) ўлими олдидан унга (яъни Ийсога) албатта иймон келтирур. Қиёмат Кунда эса (яхудийлар уни яланғоч қилганлари учун, насронийлар уни Худонинг ўғли деб адашганлари учун) у буларнинг зарарига гувоҳ бўлур.

160-161. Яҳудий бўлган кимсаларнинг золимликлари ва кўп кишиларни Аллоҳ Йўлидан тўсганлари сабабли яна ман этилган бўлсалар-да, судхўрлик қилганликлари ва одамларнинг молларини ноҳақ еганлари сабабли Биз уларга олдин ҳалол қилган нарсаларни ҳаром қилиб қўйдик. Ва уларнинг орасидаги кофир бўлган кимсалар учун аламли азобни тайёрлаб қўйдик.

Изоҳ: Яҳудийлар учун илгари Исроил, яъни Яъқуб пайғамбар ўзига ҳаром қилиб олган туя гўшти ва сутидан бошқа ҳамма таомлар ҳалол эди. Кейин ўз пайғамбарларига итоат қилмай, зулм-тажовузкорлик йўлига ўтишгач, улар учун Тавротда кўп нарсалар, жумладан қўй-молларнинг ёғлари ҳам ҳаром қилинди. Бу ҳақда бошқа суралардаги оятларда яна тефсилотлар келади.

162. Лекин уларнинг орасидан илмда мустаҳкам бўлган зотлар ҳамда Сизга нозил қилинган Нарсага ва Сиздан илгари нозил қилинган нарсаларга иймон келтирадиган мўъминлар, хусусан намозни барпо қилгувчилар, закотни ато қилгувчилар ва Аллоҳ ва Охират Кунига иймон келтирувчилар – ана ўшаларга улуғ мукофот ато этажакмиз.

163. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Биз Нухга ва ундан кейинги пайғамбарларга ваҳий юборганимиз каби, Сизга ҳам ваҳий юбордик. Яъни Иброҳим, Исмоил, Исҳоқ ва ўша улуғ авлод Ийсо, Айюб, Юнус, Хорун ва Сулаймон пайғамбарларга ҳам ваҳий юборганимиз. Довудга Забурга ато этдик.

164. Айрим пайғамбарлар ҳақида Сизга илгари ҳикоя қилдик. Айрим пайғамбарларни эса Сизга ҳикоя қилганимиз йўқ. Мусо билан Аллоҳнинг Ўзи (бевосита) гаплашди.

165. Токи бу пайғамбарлар (ўтганларидан) кейин одамлар учун Аллоҳга қарши ҳужжат бўлиб қолмаслиги учун пайғамбарларни (мўъминларга жаннат ҳақида) хушхабар элтувчи ва (кофирларни дўзах азобидан) кўркитувчи қилиб юбордик. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

166. Лекин Аллоҳ Сизга Ўз билими билан нозил қилган Нарсага гувоҳлик берур. Фаришталар ҳам гувоҳлик берурлар. Аллоҳнинг Ўзи етарли Гувоҳдир.

167. Албатта кофир бўлган ва Аллоҳнинг Йўлидан тўсган кимсалар қаттиқ адашгандирлар.

168. Албатта куфр йўлига кириб, жабру зулм қилган кимсаларни Аллоҳ ҳаргиз кечирмайди ва зинҳор Ҳақ Йўлга хидоят қилмайди.

169. Магар уларни жаҳаннам йўлига равона килур ва улар у жойда абадий қолажаклар. Бу Аллоҳга осондир.

170. Эй инсонлар, бу Пайғамбар сизларга Парвардигорингиздан Ҳақ (Дин)ни келтирди. Бас, иймон келтирингиз, ўзингиз учун яхши бўлур. Агар инкор қилсанглар (ўзингизга зарар қиласиз холос). Зеро Осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Аллоҳникидир. Аллоҳ билим ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

171. Эй аҳли Китоб, (Ийсони Худо дейиш билан) динингизда ҳаддингиздан ошмангиз! Аллоҳ шаънига эса фақат ҳақ гапни айтингиз! Албатта ал-Масиҳ Ийсо бинни Марям фақат Аллоҳнинг пайғамбари ва Унинг Марямга ташлаган Сўзи ҳамда Унинг томонидан бўлган руҳ (соҳибидир) холос. Бас, Аллоҳ ва унинг пайғамбарларига иймон келтирингиз! «(Тангри) учта (Яъни Аллоҳ, Марям ва Ийсо учалалари ҳам тангрилардир)», демангиз! (Бундай ботил эътиқоддан) тўхтангиз. Шунда ўзингиз учун яхши бўлур. Ҳеч шак-шубҳасиз Аллоҳ Якка-Ягонадир. У фарзандлик бўлиш (айбидан) Пок бўлган Зотдир. Осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса Уникидир. Аллоҳнинг Ўзи етарли Вакилдир.

172. Масиҳ ҳам, Аллоҳга яқин қилинган фаришталар ҳам Аллоҳга банда бўлишдан зинҳор ор қилмайдилар. Кимки Унга бандалик қилишдан ор қилса ва кибру ҳаво қилса, бас, уларнинг барчасини Ўз Ҳузурига жам қилажак.

173. Сўнг иймон келтириб, яхши амаллар қилган кишиларнинг мукофотларини комил қилиб берур, яна Ўз фазлу карамидан зиёда ҳам қилур. Аммо ор қилган, кибру-ҳаво қилган кимсаларни эса аламли азоб билан азоблайди ва улар ўзлари учун Аллоҳдан Ўзга на бир дўст ва на бир мадақдор тополмаслар.

174. Эй одамлар, Сизларга Парвардигорингиздан ҳужжат келди (яъни ҳазрати Муҳаммад алайҳиссалом пайғамбар қилиб юборилдилар). Ва Биз сизларга равшан Нурни (яъни Қуръонни) нозил қилдик.

175. Аллоҳ иймон келтириб, Унга боғланган зотларни (Аллоҳ) Ўз томонидан бўлган раҳмат ва фазлу марҳаматга (яъни жаннатга) дохил қилур. Ва уларни Ўзининг Тўғри Йўлига йўллагай.

176. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиздан фатво сўрайдилар. Айтинг: «Аллоҳ сизларга на ота ва на боласи бўлмаган сўққабош одам тўғрисида ушбу фатвони берур: «Агар фарзандсиз бўлган ёлғиз бир эркак ўлса, (агар) унинг синглиси бўлса, унга (акаси) қўйиб кетган мероснинг ярми тегур. Агар синглисининг фарзанди бўлмаса (ва ўша сингил ўлса-ю, акаси қоладиган бўлса), ака унга меросхўр бўлур. Агар сингиллар иккита бўлса, улар учун ака қолдирган нарсадан учдан иккиси тегур. Агар меросхўрлар ака-сингиллар бўлса, бир эркак учун икки аёл ҳиссаси берилур. (Эй мўъминлар), адашиб кетмасликларингиз учун, Аллоҳ сизларга (Ўз ҳукмларини) баён қилур. Аллоҳ ҳамма нарсани Билгувчидир».

(5) «Моида» сураси

Куръондаги ҳазрати Муҳаммад саллолоху алайҳи ва салламга пайғамбарликларининг энг сўнгги йилларида тушган суралардан саналувчи бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, бир юз йигирма оятдан иборатдир.

Унда шариат аҳкомлари батафсил баён этилиши билан биргаликда, эътиқод мавзуси ва аҳли китоб ҳақида ҳам сўз юритилади. Ушбу сурада кишилар ўртасидаги битим, келишув муомалалари; ов ҳақидаги ҳукмлар; ҳаж ва умра каби ибодатлар учун шарт бўлган эҳром баёни; аҳли китоблардан бўлган аёлларга уйланиш жоизлиги хусусидаги ҳукмлар; таҳорат қоидалари; ўғрилиқ, зўравонлик ва бузғунчилик жинойтларининг жазолари; ичкилик ва қимор тўғрисидаги сўнгги қатъий ҳукм ва шуриати исломиянинг яна бошқа кўпдан кўп ҳукм ва қонунлари ҳақида мувафассал маълумот берилади.

Бундан ташқари «Моида»да бизларга панд-насихат ва ибрат бўладиган қиссалар ҳикоя қилинади. Шундай қиссалардан бири бани Исроилнинг ўз пайғамбарлари Мусо алайҳиссалом билан бўлган можаролари бўлиб, унда яҳудийлар иймонсизликлари ва қўрқоқликлари сабабли, пайғамбар сўзига кирмай, оқибатда қирқ йиллаб чўлу саҳроларда сарсон-саргардон бўлиб юрганлари айтилади.

Яна бир қиссада эса Одамнинг икки фарзанди – Қобил ва Ҳобил ўртасида бўлиб ўтган мужодала – Қобил ўз биродари Ҳобилни ноҳақ ўлдиргани тўғрисида хабар берилиб, бу қисса орқали яхшилик билан ёмонлик ўртасидаги доимий кураш тасвирланади. Бу фожиа ер юзидаги ноҳақ қон тўкилиши фожиаларининг биринчиси эди.

Яна Ийсо пайғамбарга берилган мўъжизалардан бири – осмондан моида (дастурхон) тушгани воқеаси ҳам борки, суранинг «Моида» деб аталишининг боиси шудир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй мўъминлар, битимларга (Аллоҳ таъоло билан ўрталарингиздаги битимларга – У Зотга бандалиқ қилиш ҳақида берган аҳд-паймонларингизга ҳам, ўзаро бир-бирларингиз билан келишиб олган битимларингизга ҳам) вафо қилингиз! Сизлар учун – (қуйидаги оятларда ҳаромлиги) тиловат қилинадиган нарсалардан бошқа чорва ҳайвонлари ҳалол қилинди. Лекин ихромда бўлган ҳолларингизда ов овлашни ҳалол қилиб олмангиз! Албатта Аллоҳ ўзи истаганидек ҳукм қилур.

Изоҳ: Мўъминлар учун шу суранинг учинчи оятида тиловат қилинадиган ҳаром ўлган ҳайвон, қон, тўнғиз гўшти ва бошқа нарсалардан ташқари туя, мол, қўй каби чорва ҳайвонларини сўйиб истеъмол этиш ҳалол этилгандир. Лекин ҳаж ибодатини адо қилиш ниятида ихром боғлаган – яъни, махсус либос кийган киши учун ҳар қандай жониворни овлаш ҳаромдир.

2. Эй мўъминлар, Аллоҳ буюрган удумларни (бузишни ўзларингизга) ҳалол қилиб олманглар! Шунингдек, уруш ҳаром қилинган ойда (–улар Зул-қаъда, Зул-ҳижжа, Муҳаррам ва Ражаб ойларидир – жанг қилишни, Аллоҳ йўлида) ҳадя этилган ҳайвонларни (ўлдиришни) ва (уларга осиб қўйилган) ҳадялик белгиларини (узиб ташлашни) ҳамда Парвардигорларидан фазлу-марҳамат ва розилиқ тилаб, байтул-ҳаромни (Каъбани) мақсад қилиб кетаётган кишиларга (қарши жанг қилишни ҳалол қилиб олмангиз!) Қачон (ихромдан чиқиб) ҳалол бўлгач, ов қилаверингиз. Сизларни (яъни Расулulloҳ алайҳиссалом ва саҳобаларни Худайбийя йўлида Макка мушриклари Умра қилишдан тўсганлари каби) масжидул ҳаромдан (Каъбадан) тўсганлари сабабли бирон қавми ёмон кўришингиз ҳаргиз сизларни ҳадингиздан ошишингизга – адолатсизликка тортмасин-сабаб бўлмасин! (Эй мўъминлар), сизлар яхшилик ва тақво йўлида ҳамкорлик қилингиз, гуноҳ ва ҳаддан ошиш йўлида ҳамкорлик қилмангиз! Аллоҳдан қўрқингиз! Шубҳасиз, Аллоҳнинг азоби қаттиқдир.

3. Сизларга ўлакса, қон, тўнғиз гўшти, Аллоҳдан бошқа бировнинг йўлида сўйилган нарса, бўғилиб ўлган, уриб ўлдирилган, (баланд жойдан) қулаб ўлган, (бошқа бирон ҳайвон билан) сузишиб ўлган ва йиртқич ҳайвон тишлаб ўлдирган ҳайвонлар ҳаром қилинди. Магар, (бу жонворларни жони чиқмасдан туриб) суйиб юборишга улгуриб қолган бўлсангиз, (ҳалолдир). Яна (сиғиниш учун) тиклаб қўйилган бутларга атаб сўйилган ҳайвонлар (гўштини истеъмол қилиш) ва (фол) чўпларидан қисматингизни сўрашингиз (ҳам сизларга ҳаром қилинди). Зотан, бу ишларингиз итоатсизликдир. Бугун энди кофир бўлган кимсаларнинг сизларни динингиздан (чиқаришдан) умидлари узилди. Бас, сизлар улардан кўркмангиз, Мендан кўрқингиз! Бугун Мен сизлар учун динингизни комил қилдим (сизларни динсизлик зулматларидан иймон нурига чиқариш билан) мен сизларга неъматимни тўкис қилиб бердим ва сизлар учун Исломи дин қилиб танладим (Яъни, исломдан бошқа динлар Аллоҳ ҳузурида мақбул эмас). Энди кимки очарчиликда, гуноҳ томонга оғмаган ҳолида (мазкур ҳаром қилинган нарсаларни ейишга) мажбур бўлса, (Аллоҳ кечирар). Зеро, Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

Изоҳ: Исломи келишидан илгари араблар ҳар турли вол очишларга жуда берилган эдилар. Шулардан бири – уларнинг доимо ёнларида учта бир хил чўпни олиб юришлари эди. У чўпларнинг бирида «Қилгин», яна бирига «Қилмагин» деб белги қўйилган, учинчисига эса ҳеч нарса ёзилмаган бўларди. Қачон бирон ишни адо этмоқчи бўлсалар, ўша чўплардан фол сўрардилар. Исломи бундай хурофотларни ман қилди.

4. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мўъминлар) сиздан ўзлари учун нималар ҳалол қилинганини сўрайдилар. Айтинг: «Сизлар учун (барча) покиза нарсалар ва яна сизларнинг таълимингизни олган жониворларнинг – Аллоҳ сизларга билдирган нарсалардан билдириб, қўлга ўргатганингиз жониворларнинг (тутиб келтирган овлари) ҳалол қилинди. Бас, улар сизлар учун ушлаб келтирган нарсаларни еяверинглар ва (уларни овга қўйиб юбораётганларингизда) Аллоҳнинг номини зикр қилинглар! Аллоҳдан кўрқинглар! Албатта Аллоҳ жуда тез ҳисоб-китоб қилгувчи Зотдир.

5. Бугун сизлар учун (барча) покиза нарсалар ҳалол қилинди. Китоб берилган кимсаларнинг таомлари сизлар учун ҳалолдир ва сизларнинг таомларингиз улар учун ҳалолдир. Қачонки, зино қилмай ва яширин ўйнаш тутмай, маҳрларини бериб уйлансангиз, сизлар учун мўъминлар орасидан ўзларини ҳаромдан сақлаган аёллар ва сизлардан илгари Китоб берилган кимсалардан бўлган ўзларини ҳаромдан сақлаган аёллар ҳам ҳалолдир. Аниқки, ким иймонидан қайтса, унинг қилган амали беҳуда кетур ва у Охиратда зиён кўргувчилар тоифасидандир.

6. Эй мўъминлар, қачон намозга турганингизда, юзларингизни ҳамда қўларингизни тирсақларингизгача ювингиз, бошларингизга масҳ тортингиз (Яъни, нам қўлларингиз билан силангиз) ва оёқларингизни ошиқларингизни (ювингиз!) Агар жунуб бўлсаларингиз, покларингиз-чўмилинингиз! Агар бемор ё мусовир бўлсангизлар, ёки сизлардан бирон ҳожатхонадан чиққан бўлса ёхуд хотинларингизга қўшилган бўлсаларингиз ва (мазкур ҳолатларда) сув топа олмасангиз, покиза тупроқни таяммум қилингиз – юзингиз ва қўлларингизни (покиза тупроқ) билан силангиз. Аллоҳ сизларни бирон танглик-машаққатга солмоқни истамайди, балки сизларни поклашни ва сизларга Ўз неъматини комил қилиб беришни истайди. Шояд шукр қилсаларингиз.

7. Аллоҳнинг сизларга берган неъматини ва «Эшитдик ва итоат қилдик», деган пайтингизда сизлар билан боғлаган аҳд-паймонини эслангиз! Аллоҳдан кўрқингиз! Албатта Аллоҳ дилларни эгаллаган (сирларни) билгувчидир.

8. Эй мўъминлар, Аллоҳнинг ўзи учун ҳақ йўлни тутгувчи, адолат билан шаҳодат – гувоҳлик берувчи бўлингиз! Бирон қавмни ёмон кўришингиз сизларни адолат қилмасликка тортмасин! Адолат қилингиз! Шу таквога яқинроқдир. Аллоҳдан кўрқингиз! Албатта Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир.

9. Аллоҳ иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун мағфират ва улуғ ажр бўлишини ваъда қилди.

10. Кофир бўлган ва бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар эса жаҳаннам эгаларидир.

11. Эй мўъминлар, Аллоҳнинг сизларга берган неъматини – бир қавм сизларга қўл кўтаришни (яъни ҳалок қилишни) қасд қилган пайтида уларнинг қўлларини сизлардан қайтарганини эслангиз! Аллоҳдан кўрқингиз, иймонли кишилар ёлғиз Аллоҳга суянсинлар.

Изоҳ: Ушбу оят нозил бўлишининг сабаби ҳусусида бир неча ривоятлар мавжуд. Шулардан бири «Саҳиҳул-Бухорий»да келтирилган ҳадисдир: Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалар билан кетаётиб бир дарахтзор манзилга қўндилар. Дам олиш учун ҳар ким ҳар тарафга тарқалиб кетди. Расулulloҳ алайҳиссалом ёлғиз ўзлари бир дарахт соясида ёнбошлаб, энди кўзлари илинганда бир шарпадан уйғониб кетдилар. Қарасалар, тепаларига бир аъробий (тоғлик динсиз араблардан) Пайғамбаримиз дарахтга илиб қўйган қиличларини олиб, яланғочлаб чопмоқчи бўлиб турибди. Расулulloҳ алайҳиссалом уйғониб кетганларини кўргач, у: «Энди сени мendan ким саклай олади?!» деди. Пайғамбар алайҳиссалом эса хотиржамлик билан: «Аллоҳ», деб жавоб қилдилар. Шунда аъробий бирдан бўшашди ва қилични ташлаб, Пайғамбар алайҳиссалом ёнларига ўтирди. Шовқинни эшитиб етиб келган айрим саҳобалар эса бу ҳолдан лолу ҳайрон бўлиб қолдилар. Мазкур оят Аллоҳнинг Ўзига суянган кишиларни Аллоҳ саклайди, деб уқтиради.

12. Аллоҳ бани Исроилнинг аҳду паймонини олди ва ўзларидан ўн икки бошлиқни (Мусо билан бирга, Шом заминини маскан тутган кофирларга қарши жанг қилиш учун) жўнатиб, Аллоҳ айтди: «Албатта Мен сизлар билан биргаман. Қасамки, агар намозни тўкис адо қилсангизлар, закотни (ҳақдорларга) ато қилсангизлар, пайғамбарларимизга иймон келтириб, уларга ёрдам берсангизлар ва (бева-бечораларга яхшилик-эҳсон қилиш билан) Аллоҳ қарзи ҳасана берсангизлар (яхшилик билан қарздор қилсангиз), албатта Мен ёмонликларингизни (яъни қилган гуноҳларингизни) ўчирурман. Ва албатта сизларни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга дохил қилурман. Мана шу аҳд-паймондан кейин сизлардан кимки кофир бўлса, унинг тўғри йўлдан озгани аниқдир».

13. Сўнг аҳд-паймонларини бузганлари сабабли Биз уларни лаънатладик ва қалбларини қаттиқ қилиб қўйдик. Улар (Тавротдаги Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбар бўлишлари ҳақидаги) сўзларини ўз ўринларидан ўзгартирадилар, ўзларига эслатма қилиб берилган нарсалардан эса (кўп) ҳиссасини унутиб юборганлар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз мудом улар тарафидан қилинган бирон хиёнат устидан чиқасиз. Магар улардан (Ислomни қабул қилган) озчилик кишиларгина (хиёнат қилмайдилар, холос). Бас, уларни афв этиб, кечириб юбораверинг. Албатта Аллоҳ яхшилик қилувчиларни севади.

14. «Бизлар насронийлармиз»,- деган кимсаларан ҳам аҳд-паймонларини олдик. Сўнг ўзларига эслатма қилиб берилган нарсалардан (кўп) ҳиссасини унутдилар. Бас,

уларнинг ўрталарида то қиёмат кунигача бугзу-адоватни авж олдирдик. Яқинда Аллоҳ уларга қилиб ўтган «хунар»ларининг хабарини беражак.

15-16. Эй аҳли китоб, мана, элчимиз (Муҳаммад алайҳиссалом) сизлар Китобингиз (Таврот, Инжил) орасидан яшириб келган (у Зотнинг пайғамбар бўлишлари ва яна бошқа зарур масалалар хусусидаги) кўп нарсаларни сизларга баён этган ҳолда (фақат сизларнинг сирларингизни очиб, шарманда қилиш учунгина ишлайдиган) кўп нарсаларни эса (баён қилмасдан) тарк этган ҳолда келди. Сизларга Аллоҳ тарафидан нур ва очиқ китоб келдики, Аллоҳ у сабабли ўзининг ризолигига эргашган зотларни нажот – омонлик йўлларига ҳидоят қилди ва ўз изни-иродаси билан уларни зулматлардан нурга чиқарур ва уларни тўғри йўлга ҳидоят қилур.

17. «Аллоҳ – Масих бинни Марямнинг ўзидир», деган кимсаларнинг кофир бўлганликлари аниқдир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар Аллоҳ Масих бинни Марямни, унинг онасини ва ердаги барча кишиларни ҳалок этишни истаса, ким Аллоҳ тарафидан бўлган нарсани (балони) қайтаришга эга бўла олади?!» Осмонлар, ер ва уларнинг орасидаги бор нарсалар Аллоҳнинг мулкидир. У ўзи истган нарсасини (ўзи истаган суратда) яратур. Аллоҳ ҳамма нарсага қодир Зот.

18. Яхудий ва насронийлар: «У ҳолда нега сизларни гуноҳларингиз сабабли азоблайди?! Йўқ! Сизлар ҳам у яратган барча одамлар каби одамсизлар. У зот истаган кишисини мағфират қилур, истаган кишисига азоб берур». Осмонлар, ер ва уларнинг орасидаги бор нарсалар Аллоҳнинг мулкидир. Фақат унинг ўзига қайтилуру.

19. Эй аҳли Китоб, мана, элчимиз (Муҳаммад алайҳиссалом) аввалги пайғамбарлардан анча замон ўтиб: «Бизга на бирон (жаннат ҳақида) хушхабар бергувчи ва на бирон (дўзах азобидан) қўрқитувчи келмаган», демасликларингиз учун сизларга (дин ҳукмларини) баён қилган ҳолда келди. Мана сизларга хушхубур бергувчи ва дўзахдан қўрқитувчи бўлган зот келди. Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир!

20. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Мусо қавмига: «Эй қавмим, Аллоҳнинг сизларга берган неъматини – орангиздан пайғамбар чиқарганини, яна сизларни мулку давлат эгалари қилиб, барча оламлардан бирон кишига бермаган инъомларини сизларга ато этганини эсланглар!

21-22. Эй қавмим, Аллоҳ сизлар учун ёзиб – тақдир қилиб қўймиш бу муқаддас ерга (шаҳарга) дохил бўлингиз! Ортларингизга қайтиб кетмангиз, акс ҳолда зиён кўргувчиларга айланиб қолурсиз», деганида улар: «Ё Мусо, у ерда зўравон одамлар бор. То улар чиқмагунларича биз у ерга зинҳор кира олмагаймиз. Агар улар чиқиб кетсаларгина, биз дохил бўлурмиз»,- дедилар.

23. (Шунда ўн икки бошлиқ орасидан) Аллоҳдан қўрқадиган ва унинг инъом-марҳаматига муяссар бўлган икки киши: «Уларнинг устига дарвозадан тўсатдан кирдингиз, агар унга кириб олсангизлар, бас, шубҳасиз, ғолиб бўлурсиз. Агар мўъмин бўлсангизлар, Ёлғиз Аллоҳгагина суянинглар!», дедилар.

24. (Қавм) айтди: «Ё Мусо, модомики, улар шу жойда экан, биз ҳеч қачон кира олмагаймиз. Бас, боргин, сен ўзинг ва Парвардигоринг улар билан уришаверинглар. Биз эса мана шу ерда ўтириб (кутурмиз)».

25. (Мусо) айтди: «Парвардигорим, мен фақат ўзимга ва биродарим (Ҳорунга) эгаман холос. Бас, Ўзинг биз билан бу итоатсиз қавмнинг орасини ажратгин».

26. (Аллоҳ) деди: «Энди қирқ йил мобайнида бу ер улар учун ҳаромдир. Улар ерда (сахроларда) адашиб-улоқиб юрурлар. Сен бу итоатсиз қавм (қилмиши)дан маҳзун бўлмагин».

27. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларга Одамнинг икки ўғли ҳақидаги хабарни ҳаққирост тиловат қилинг. Ўшанда у иккови қурбонлик қилганларида (қурбонликлари) бировларидан қабул қилинган, иккинчиларидан қабул қилинмаган эди. Шунда у «Қасамки, сени ўлдиурман», деганида биродари айтди: «Аллоҳ фақат тақводорлардангина (қурбонликларини) қабул қилур».

Изоҳ: Муфассирлар (Қуръонни тафсир, шарҳ қилувчилар) ёзишларича, воқеа бундай бўлган: Одамнинг икки ўғли Қобил ва Ҳобил бир қизни талашиб қоладилар. Шунда Одам уларга Аллоҳ Йўлида қурбонлик қилишни буюради ва кимнинг қурбонлиги Ҳақ таъоло даргоҳида қабул бўлса, қизни ўшанга никоҳлаб беришини айтади. (Унинг қабул бўлганининг аломати – осмондан ўт-чакмоқ тушиб ёндириб кетиши эди). Улар бу шартни қабул қилдилар ва Қобил ўзининг касби деҳқончиликдан энг сифатсиз-бемазасини топиб, қурбонлик қилади. Ҳобил эса қўйлари орасидан (у чорвадор эди) энг яхши бир қўчқорни танлаб, қурбонлик қилади. Шунда Ҳобилнинг қурбонлиги қабул қилингани маълум бўлади. Бундан ғазабга келган Қобил ўз инисини ўлдирмоқчи бўлади.

28. Қасамки, агар сен мени ўлдириш учун қўл чўзсанг, мен сени ўлдириш учун қўл чўзгувчи эмасман. Чунки мен бутун оламлар Парвардигори бўлмиш Аллоҳдан кўрқаман.

29. Мен сени менинг гуноҳим ҳамда ўзингнинг гуноҳинг билан қайтиб, дўзах эгалардан бўлиб қолишингни иштайман. Золимларнинг жазоси шудир.

30. Бас, нафси унга ўз биродарини ўлдиришни чиройли қилиб кўрсатиб, (Қобил) уни ўлдирди ва зиён кўргувчилардан бўлиб қолди.

31. Сўнгра Аллоҳ унга биродарининг мурдасини қандай кўмишни кўрсатиш учун ер титадиган бир қарға юборди. У (қарғанинг қилаётган ишини кўриб): «Менга ўлим бўлсин, мана шу қарғачалик бўла олмадимми – биродаримнинг мурдасини ўзим кўма олмадимми?!»- деб надомат қилгувчилардан бўлиб қолди.

32. Ана ўша (қотиллик) сабабли Биз бани Исроил зиммасига (шундай фармонни) битдик: кимки бирон жонни (ўлдирмаган) ва ерда бузғунчилик қилиб юрмаган бир одамни ўлдирса, демак, у гўё барча одамларни ўлдирибди ва кимки унга ҳаёт ато этса (яъни, ўлдиришдан бош тортса ёки ўлимдан қутқарса), демак, у гўё барча одамларга ҳаёт берибди. Дарҳақиқат, бизнинг пайғамбарларимиз уларга (бани Исроилга) мана шундай ҳужжатлар келтирдилар. Шундан кейин ҳам улардан кўплари ер юзида (қон тўкиш билан) ҳаддан ошиб юргувчидилар.

Изоҳ: Мазкур оятда исломнинг инсонпарварлиги кўзга ташланади. Яъни бир кишини ноҳақ ўлдириш бутун жамиятни ўлдириш, бир кишини ҳалокатдан сақлаб қолиш эса бутун жамиятни асраб қолишдир, деб таъкидланади.

33. Албатта, Аллоҳ ва пайғамбарларига қарши урушадиган ва ерда бузғунчилик қилиш ҳаракатида юрадиган кимсаларнинг жазоси – ўлдирилиш ё дорга осилиш ёки оёқ

қулларини тескарисига (яъни ўнг қўл ва чап оёқ, ёки чап қўл билан ўнг оёқ) кесилиши ёхуд ўз ерларидан сургун қилинишларидир. Бу жазо улар учун бу дунёда расволик-шармандалик бўлур. Охиратда эса улар учун улуғ азоб бордир.

34. Магар сизлар уларнинг устига қодир-ғолиб бўлишингиздан (қўлга тушишларидан) илгари тавба қилган кишилар бўлса, билингизки, Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибон Зотдир.

35. Эй мўминлар, Аллоҳдан қўрқингиз ва унга яқин бўлиш йўлини излангиз ҳамда Унинг Йўлида жиҳод қилингиз, шунда шояд нажот топурсиз!

36. Кофир бўлган кимсалар эса ердаги бор нарса – бойлик уларнинг мулкига айланиб, ўшани Қиёмат Кунидаги азобдан (нажот топиш учун) сарф қилмоқчи бўлсалар, улардан қабул қилинмас. Улар учун аламли азоб бордир.

37. Улар дўзахдан чиқмоқчи бўладилар-у, ҳеч ундан чиқувчи бўла олмайдилар – улар учун доимий азоб бордир.

38. Ўғри эркакни ҳам, ўғри аёлни ҳам қўлларини кесинглар! (Токи бу) уларнинг қилмишларига яраша жазо бўлсин, Аллоҳ томонидан берилган азоб бўлсин. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

39. Аммо ким бундай (ўғрилиқ билан қилган) жабру зулмидан кейин тавба қилиб, ўзини тuzатса, Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилар. Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

40. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ахир сиз осмонлар ва ер Аллоҳнинг мулки эканини, У Зот ўзи истаган кишисини азоблаб, истаган кишисини мағфират қилишини билмадингизми? Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир!

41. Эй пайғамбар (алайҳиссалом), оғизларида: «Иймон келтирдик», деган, аммо диллари иймон келтирмаган (мунофиқлардан) ва яҳудийлардан бўлган куфр томонга чопаётган кимсалар сизни маҳзун қилмасин. Улар ёлғонга қулоқ бергувчи ва сизнинг олдингизга келмаган, сўзларни ўз ўринларига қўйилгандан кейин ўзгартирадиган бошқа қавмга (яъни яҳудийларга) қулоқ бергувчи кимсалардир. (Яҳудийлар): «Агар (Муҳаммад тарафидан) сизларга мана шу ҳукм берилса, олинглар, бўлмаса (яъни, бошқа бир ҳукм айтилса), эҳтиёт бўлинглар – олманглар», дейишади. Кимники Аллоҳ Ўзи адаштиришни истаса, бас, сиз унинг учун Аллоҳ томонидан ҳеч нарса қила олмасиз. Улар Аллоҳ кўнгилларини поклашни истамаган кимсалардир. Улар учун дунёда расволик, охиратда эса улуғ азоб бордир.

Изоҳ: Мазкур оятнинг нозил бўлишига қуйидаги воқеани нисбат қиладилар. Тавротда зинокорни тошбўрон қилиш буюрилишига қарамасдан, яҳудийлар зино қилувчини дарралаб, юзига қора чаплашни одат қилиб олган эдилар. Мадинада ислом давлати барпо булганидан кейин улар мана шу сохта ҳукми Муҳаммад алайҳиссаломдан ҳам тасдиқлатиб олмоқчи бўлишиб, мадиналик айрим мунофиқ кимсаларни, бир зинокор яҳудийни қўшиб, у зотнинг ҳузурига юборадилар ва уларга: «Агар Муҳаммад бизнинг одатимизни тасдиқласа – қабул қилинглар. Аммо тошбўрон қилишни буюрса, қабул қилмайсизлар», деб тайинлайдилар. Улар келиб, бу масалани сўраганларида, пайғамбар алайҳиссалом: «Бу ҳақда Тавротда нима дейилган?», деб сўрайдилар. Улар: «Тавротда ҳам дарралаш буюрилган», деб нотўғри жавоб қиладилар. Шунда Расулulloҳ алайҳиссалом яҳудий уламоларидан бирини топтириб, ундан: «Аллоҳ номини ўртага

қўйиб сўрайман, Тавротда зинокорга қандай жазо буюрилган?» деб сўраганларида, у: «Модомики, Аллоҳ номи билан сўрар экансиз, ростини айтишга мажбурман – тошбўрон қилишга буюрилган», деб жавоб беради. Бу жавобни эшитгач, Расулulloҳ алайҳиссалом зинокор яҳудийни тошбўрон қилишга буюрадилар. Аммо ўзлари уларнинг Тавротдаги Аллоҳ ҳукмини ўзгартириб юборганларига қаттиқ хафа бўладилар. Шунда Аллоҳ пайғамбарига тасалли бериш учун мазкур оятларни нозил қилди.

42. Улар ёлғонга кулоқ берувчи ҳаромхўр кимсалардир. Бас, агар сизга келсалар, (хоҳласангиз) ўрталарида ҳакамлик қилинг. (Хоҳласангиз) улардан юз ўғиринг! Агар улардан юз ўғирсанги, зинҳор сизга бирон зарар етказа олмаслар. Агар ҳукм қилсангиз, ўрталарида адолат билан ҳукм қилинг! Албатта Аллоҳ адолат қилгувчиларни севади.

43. Олдиларида Таврот, унда Аллоҳнинг ҳукми бўлгани ҳолда сиздан ҳукм сўраб, сўнгра (яъни ҳукм қилганингиздан кейин) қандай юз ўғириб кетадилар-а? улар ҳеч мўъмин эмаслар.

44. Албатта, Биз Тавротни ҳидоят ва нурни ўз ичига олган ҳолда нозил қилганмиз. (Аллоҳга) бўйсунувчи бўлган пайғамбарлар, илоҳий билим эгалари ва донишмандлар ўзларига Аллоҳнинг китоби омонат қўйилагани сабабли яҳудийларга у (яъни Таврот ҳукмлари) билан ҳукм қиладилар. Улар бу китоб устида гувоҳдирлар. Бас, (эй яҳудий уламолар), одамлардан қўрқмангиз, Мендан қўрқингиз. Ва менинг оятларимни қиймати оз нарсаларга алмаштирмангиз! Кимда-ким Аллоҳ нозил қилган дин билан ҳукм қилмас экан, бас улар кофирлардир.

45. Унда (яъни Тавротда) яҳудийларга жонга-жон, кўзга-кўз, бурунга-бурун, кулоққа-кулоқ, тишга-тиш ва (яна бошқа барча) жароҳатларга ҳам қасос олинади, деб ёзиб қўйдик. Энди ким уни (яъни қасосни) кечиб юборса, ўзи учун каффорат (яъни гуноҳларни ўчириб юборувчи) бўлур. Кимда-ким Аллоҳ нозил қилган дин билан ҳукм қилмас экан, бас улар золимлардир.

46-47. Уларнинг изларидан ўзидан олдинги Тавротни тасдиқловчи бўлган Ийсо бинни Марямни эргаштирдик ва унга ҳидоя ва нурни ўз ичига олган, ўзидан олдинги Тавротни тасдиқлагувчи ва тақводорлар учун ҳидоят, панд-насихат бўлган Инжилни бердик. Ҳамда (буюрдик). Инжил аҳли унда Аллоҳ нозил қилган нарсалар билан ҳукм қилсинлар! Кимда-ким Аллоҳ нозил этган дин билан ҳукм этмас экан, улар фосиқлар-итоатсиз кимсалардир.

48. Сизга эса (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз ўзидан олдинги китоб(ларни) тасдиқлагувчи ва у (Китоблар) устида гувоҳ бўлган бу китобни ҳаққирост нозил қилдик. Бас одамлар ўртасида Аллоҳ нозил қилган нарса билан ҳукм қилинг ва сизга келган ҳақдан юз ўғириб, уларнинг ҳавойи нафсларига эргашманг! Сизлардан ҳар бир миллат (яъни дин) учун (алоҳида) шариат ва йўл қилиб қўйдик. Агар Аллоҳ хоҳласа эди, ҳаммангизни бир миллат қилиб қўйган бўлур эди. Лекин У Зот Ўзи ато этган нарсаларда сизларни имтиҳон қилиш учун (ҳар бир миллатга алоҳида шариат, йўл қилиб қўйди). Бас, яхши амалларга шошилингиз! Барчангиз Аллоҳга қайтишингиз бор. Сўнг У Зот сизларга ихтилоф қилгувчи бўлган нарсаларингизнинг хабарини берур.

49. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар ўртасида Аллоҳ нозил қилган нарса билан ҳукм қилинг, уларнинг ҳавойи нафсларига эргашманг ва Аллоҳ сизга нозил қилган ҳукмларнинг айримларидан сизни буриб, фитнага солиб қўйишларидан эҳтиёт бўлинг!

Агар (сизнинг ҳукмингиздан) юз ўгирсалар, билинги, Аллоҳ уларга айрим гуноҳлари сабабли мусибат етказишни истамоқда. Шубҳасиз одамлардан кўплари фосиқ, итоатсиздирлар.

50. Динсизлик ҳукмрон бўлишини истайдиларми?! Иймонлари комил бўлган қавм учун Аллоҳдан ҳам гўзалроқ ҳукм қилгувчи ким бор?!

51. Эй мўъминлар, яҳудийлар ва насронийларни дўст тутмангиз! Уларни баъзилари баъзиларига дўстдирлар. Сизлардан ким уларга дўст бўлса, бас у ўшалардандир. Албатта Аллоҳ золим қавмни ҳидоят қилмас.

52. Бас, сиз дилларида мараз бўлган кимсалар: «Бизга бирон бало етишидан кўрқамиз» деган ҳолларида кофирлар томонга шошаётганларини кўрасиз. Шояд Аллоҳ (мусулмонларга) ғалаба берса ёки ўз ҳузуридан (бу мунофиқ кимсаларни шарманда қиладиган) бирон ишни келтириб, улар ичларида яширинган нарсаларга надомат қилгувчиларга айланиб қолсалар.

53. (Шунда) мўъминлар (бир-бирларига): «Жон-жаҳдлари билан сизлар билан биргамиз», деб Аллоҳ номига қасам ичганлар шуларми?» дейдилар. У мунофиқларнинг қилган амаллари беҳуда кетди ва ўзлари зиён кўргувчиларга айланиб қолишди.

54. Эй мўъминлар, сизларнинг ичингиздан кимда-ким ўз динидан қайтса, Аллоҳ бошқа бир қавмни келтирурки, Аллоҳ уларни яхши кўрур, улар Аллоҳни яхши кўрурлар. Улар мўъминларга ҳокисор, кифирларга эса қаттиққўл, бирон маломатгўйнинг маломатидан кўрқмай, ёлғиз Аллоҳ йўлида курашадиган кишилардир. Бу Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлиб, уни ўзи хоҳлаган кишиларига берур. Аллоҳ (фазлу карами) кенг, билгувчидир.

55. Сизларнинг дустингиз фақат Аллоҳ, унинг пайғамбари ва таъзим-тавозеъ қилган ҳолларида намозни тўқис адо этадиган, закотни (ҳақдорларга) ато этадиган мўъминлардир.

56. Кимки Аллоҳни, унинг пайғамбарини ва мўъминларни дўст тутса, (нажот топгай), зеро фақат Аллоҳнинг гуруҳигина ғолиб бўлгувчидир.

57. Эй мўъминлар, сизлардан илгари китоб берилганлар ичидан динингизни ҳазил-масхара қилиб олган кимсаларни ва кофирларни дўст қилиб олмангиз! Агар мўъмин бўлсангизлар, Аллоҳдан кўрқингиз!

58. Сизлар қачон (мусулмонларни) намозга чорласангиз (азон айтсангиз), улар ўша (намозни) масхара ва ўйин қилиб оладилар. Бунга сабаб, уларнинг ақлсиз – жоҳил қавм эканликларидир.

59. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Эй аҳли Китоб, сизлар биз томонимиздан ёмон кўрадиган нарсангиз фақатгина бизнинг Аллоҳга, ўзимизга нозил қилинган китоб (Қуръон)га ва илгари нозил қилинган китобларга иймон келтирганимиз, сизларнинг кўпчилигингиз эса фосиқ-итоатсиз эканликларингиздир».

60. Айтинг: «Сизларга Аллоҳнинг ҳузурида (яъни, Қиёмат кунида) бундан кўра ёмонроқ «савоб» (жазо оладиган кимсалар) ҳақида хабар берайми? Улар Аллоҳнинг лаънатига дучор бўлган, ғазабига гирифтор бўлган ва маймун, тўпғизларга айланритиб

қўйилганлар ҳамда шайтонга қул бўлган кимсалардир. Ана ўшалар энг ёмон мартабада бўлган ва бутунлай тўғри йўлдан озган кимсалардир.

61. (Эй мўъминлар), улар сизларнинг олдингизга келганларида: «Иймон келтирдик», дейдилар. Ҳолбуки, улар (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, сизнинг ҳузурингизга) кофир ҳолда кириб, кофир ҳолда чиқурлар. Аллоҳ улар яширувчи бўлган нарсани (яъни дилларидаги куфрни) жуда яхши билгувчидир.

62. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларнинг кўпларини гуноҳ, зулм томонга ва ҳаромхўрликка чопаётганлирини кўрасиз. Қилаётган ишлари нақадар ёмон иш!

63. Олим ва донишмандлари уларни гуноҳ сўзлардан, ҳаромхўрликдан қайтармайдиларми?! Қилаётган ҳунарлари нақадар ёмон ҳунар.

64. Яҳудийлар: «Аллоҳнинг қўли боғлиқ (яъни бахил)», дедилар. – Ўзларининг қўллари боғланиб қолгай ва айтган гаплари билан лаънатга учрагайлар. – Йўк, У Зотнинг ҳар икки қўли очиқдир ва ўзи истагандек инфоқ-эхсон қилур. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарса (Қуръон) улардан кўпларига туғён ва куфрни зиёджа қилиши шубҳасиздир. Биз уларнинг ораларига то қиёмат кунигача (давом этадиган) буғзу адоватни ташлаб қўйганмиз. Улар қачон (мусулмонларга қарши) уруш оловини ёқсалар, Аллоҳ уни ўчирур. Улар ерда бузғунчилик қилиб юрурлар Аллоҳ эса бузғунчи кимсаларни севмас.

65. Агар аҳли Китоб иймон келтириб, Аллоҳдан кўрқсалар эди, биз албатта уларнинг ёмонликларини ўчирган ва жаннат неъматларига дохил қилган бўлар эдик.

66. Агар улар Тавротга, Инжилга ва Парвардигорлари томонидан нозил қилинган барча нарсаларга амал қилганларида эди, устларидан (осмондан) ҳам, остларидан (ердан) ҳам ризқланган бўлур эди. Уларнинг ораларида адолат эгалари бўлган жамоат ҳам бор. Аммо уларнинг кўплари нақадар ёмон амалларни қиладилар.

67. Эй пайғамбар (алайҳиссалом), сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарсани етказинг! Агар (бу фармонга амал) қилмасангиз, унинг элчилигини (бандаларига) етказмаган бўлурсиз. Аллоҳ сизни одамлардан (уларнинг зараридан) сақлагай. Албатта Аллоҳ кофир қавмни ҳидоят қилмас.

68. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Эй аҳли Китоб, то Тавротга, Инжилга ва сизларга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган барча нарсаларга амал қилмагунингизча, ҳеч қандай нарсада – динда эмассизлар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарса улардан кўпларига туғён ва куфрни зиёда қилиши шубҳасиздир. Бас, сиз бу кофир қавм (қилмишидан) маҳзун бўлманг.

69. Албатта, иймон келтирган зотлар, яҳудий бўлганлар, (Аллоҳга ишонадиган, аммо бирон шариятга амал қилмайдиган бирон тоифа бўлган) собийлар ва насронийлар – (улардан) қайсилари (иймонга келиб) Аллоҳга, охират кунига ишонса ва яхши амаллар қилса, ўшалар учун ҳеч қандай ҳавфу хатар, ғам-андух йўқдир.

70. Биз бани Исроилнинг аҳд-паймонини олдик ва уларга пайғамбарлар юбордик. Қачон уларга пайғамбар нафслари хоҳламаган бирон ҳукмни келтирса, бировларини ёлғончи қиладилар, бировларини эса ўлдирадилар.

71. Улар (бу қилмишлари натижасида) ҳеч қандай фитна-азоб бўлмайди деб ўйлаб «кўру кар» бўлиб олдилар. Сўнг (тавба қилганларида) Аллоҳ тавбаларини қабул қилди. кейин улардан кўплари яна «кўр» ва «кар» бўлиб олдилар. Аллоҳ уларнинг қилаётган амалларини кўргувчидир.

72. «Аллоҳ – Масиҳ бинни Марямдир», деган кимсалар аниқ кофир бўлдилар. Ҳолбуки, Масиҳ: «Эй бани Исроил, Парвардигорим ва Парвардигорингиз бўлмиш Аллоҳга бандалик қилингиз!»- демишлар. Албатта кимда-ким Аллоҳга ширк келтирса, Аллоҳ унга жаннатни ҳаром қилур, унинг борар жойи дўзахдир. Зулм қилгувчилар учун бирон ёрдамчи бўлмас.

73. «Аллоҳ – уchtанинг (яъни Аллоҳ, Марям, Ийсонинг) биридир», деган кимсалар ҳам аниқ кофир бўлдилар. Чунки ягона илоҳдан (Аллоҳдан) бошқа бирон илоҳ йўқдир. Агар улар айтаётган гапларидан тўхтамасалар, албатта улардан кофир бўлган кимсаларни аламли азоб ушлайди.

74. Ахир улар Аллоҳга тавба қилиб, У Зотдан мағфират қилишини сўрамайдиларми?! Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибон-ку!

75. Масиҳ бинни Марям фақат бир пайғамбар бўлиб, ундан илгари ҳам кўп пайғамбарлар ўтгандир. Унинг онаси эса сиддиқа – Аллоҳга ҳақкирост иймон келтирган аёлдир. Иккалалари ҳам таом ер эдилар (яъни, агар улар худо бўлганларида, таом ейишга муҳтож бўлармидилар?!). (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), оят-ҳужжатларни уларга қандай баён қилишимизни кўринг. Сўнг уларни қандай бўхтон томонга оғаётганларини кўринг!

76. Айтинг: «Аллоҳни кўйиб, сизларга зарар ҳам, фойда ҳам беришга эга бўлмаган нарсаларга ибодат қиласизларми? Аллоҳ эшитгувчи, билгувчидир».

77. Айтинг: «Эй аҳли Китоб, динингизда ноҳақ тажовуз қилманглар ва (ислом келишидан) илгари йўлдан озган ва кўпларни йўлдан озидирган ҳамда тўғри йўлдан адашган қавмнинг нафси ҳаволарига эргашманглар!»

Изоҳ: Яҳудийлар Ийсо ни отасиз туғилгани учун «Валади Зино», яъни, «ҳаромдан бўлган бола» деб ҳақорат, тухмат қилар эдилар. Насронийлар эса «Ийсо – Худонинг ўғли» дейишар эди. Шунинг учун бу оятда ҳар икки тоифага: «Динингизда ноҳақ тажовуз қилманглар», деб хитоб этилади.

78. Бани Исроил орасидан кофир бўлган кимсалар Довуд ва Ийсо бинни Марям тилида лаънатлангандирлар. Бунга сабаб уларнинг қилган исёнлари ва тажовузкор бўлганларидир.

79. Улар бир-бирларини қилган нолайиқ ишларидан қайтармас эдилар. Бу қилмишлари нақадар ёмон иш!

80. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз улардан кўпларининг кофир бўлган кимсаларни дўст тутганларини кўрасиз. Уларга нафси ҳаволари нақадар ёмон нарсани – Аллоҳ ғазабини келтирди. Энди улар абадий азобда қолгувчидирлар.

81. Агар улар Аллоҳга, пайғамбарга (яъни Муҳаммад алайҳиссаломга) ва унга нозил қилинган китобга (Қуръонга) иймон келтирганларида эди, уларни – кофирларни дўст тутмаган бўлур эдилар. Лекин улардан кўплари итоатсиз кимсалардир.

Еттинчи жузь

82. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), сиз мўъминларга энг қаттиқ адоват қилгувчи одамлар яҳудийлар ва мушрик бўлган кимсалар эканини кўрасиз. Мўъминларга дўст бўлишга яқинроқ кишилар эса: «Биз насронийлармиз», деган кишилар эканини кўрасиз. Бунга сабаб уларнинг орасида олимлар ва роҳиблар бор эканлиги ва уларнинг кибр-ҳаво қилмаслигидир.

83. Улар пайғамбарга нозил қилинган нарсани (Қуръон)ни эшитган пайтларида унинг ҳақ эканини билганлари сабабли кўзларидан ёш қуйилаётганини кўрасиз. Улар дедилар: «Парвардигоро, иймон келтирдик. Бас, бизни гувоҳлик бергувчилар қаторига ёзгин».

Изоҳ: Ушбу оятлар ҳабаш давлатидаги насронийлар ҳақида нозил бўлган. Исломнинг илк даврларида Макка мушриклари пайғамбар алайҳиссаломга иймон келтирган саҳобаларга турли тазйиқлар ўтказиб, мусулмонлар учун Маккада яшаш ниҳоят даражада қийинлашиб кетганида, Расулulloҳ алайҳиссалом бирқанча саҳобага ҳабаш юртига ҳижрат қилишни буюрдилар. У ерда насронийлар яшар эдилар. Мусулмонлар борганларида Ҳабашистон подшоҳи Нажжоший улардан ким эканликларини ва қайси динга ишонганликларини сўраб суриштиради. Булар ўзларининг араб юртидан келганликларини, динлари Ислом, пайғамбарлари Мухаммад алайҳиссалом эканини айтдилар. Нажжоший: «Бу қандай дин ва қайси китобга амал қилади. У қандай пайғамбар?» деб сўраганида, мусулмонлар пайғамбар алайҳиссалом ҳақларида маълумот бериб, Исломнинг моҳиятини сўзлаб берадилар ва Қуръон оятларидан тиловат қиладилар. Шунда Нажжоший ва бошқа насроний уламо ва роҳиблар Ислом ҳақ дин эканига, Қуръоннинг эса илоҳий китоб эканига тан берадилар ва бу китоб оятларининг таъсиридан кўз ёшларини тўхтата олмай қоладилар. Нажжоший эса: «Бу китоб билан бизнинг Инжилимизнинг асли-манбаи биттага ўхшайди»,- дейди ва мусулмонларга бу юртда бемалол яшашлари учун қулайликлар ҳозирлаб беришини буюради. Бу воқеалардан хабар топган ерлик яҳудийлар «Насронийлар ўз динларидан чиқиб, мусулмон бўлиб кетдилар», деб маломат қилганларида, насроний уламо ва роҳиблари уларга жавобан бундай дедилар:

84. Бизга нима бўлдики, ўзимиз Аллоҳга ва бизга келган ҳақ динга ишонмаймизу, яна Парвардигоримиз бизни ҳам бу солиҳ қавм билан бирга (жаннатга) дохил қилишини таъма қиламиз».

85. Бас, шу гаплари сабабли Аллоҳ уларни остидан дарёлар оқиб турадиган, улар абадий яшайдиган жаннатлар билан мукофотлади. Бу чиройли амал қилгувчиларнинг мукофотидир.

86. Кофир бўлган ва бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар эса жаҳаннам эгаларидир.

87. Эй мўъминлар, Аллоҳ сизлар учун ҳалол қилиб қўйган покиза нарсаларни ҳаром деманглар ва (Аллоҳ белгилаган чегарадан) тажовуз қилманглар! Албатта Аллоҳ тажовузкор кимсаларни севмас!

88. Аллоҳ сизларга ризқ қилиб берган ҳалол, пок нарсалардан енглар ва ўзларингиз иймон келтирган Аллоҳдан кўрқинглар!

89. Аллоҳ смизларни тилларингиздаги беҳуда қасамларингиз сабабли жазоламайди. Балки (дилларингиздаги) маҳкам туккан қасамлар сабабли (агар шундай қасамни бузсангиз) жазолайди. Бас, унинг каффорати ўз оилангизни боқадиган ўртача таомлардан ўнта мискинга таом бериш ёки уларнинг сарпосини қилиш ёхуд бир кулни озод қилишдир. Ким (бу нарсаларни) топа олмаса, уч кун рўза тутсин! Мана шу қасам ичган (ва уни бузган) пайтингиздаги қасамларингиз каффоратидир. Қасамларингизни (бузишдан) сақлангиз. Шукр қилишингиз учун Аллоҳ сизларга Ўз оятларини мана шундай очик-ойдин баён қилур.

90. Эй мўъминлар, ароқ (маст қиладиган ичкилик ичиш), қимор (ўйнаш), тиклаб қўйилган бутлар (яъни уларга сиғиниш) ва чўплар (яъни чўплар билан фолбинлик қилиш) шайтон амалидан бўлган ҳаром ишдир. Бас, уларнинг ҳар биридан узок бўлингиз, шояд нажот топсангиз.

91. Ароқ, қимор сабабли шайтон ўрталарингизга буғзу адоват солишни ҳамда сизларни Аллоҳни зикр қилишдан ва намоз ўқишдан тўсишни истайди холос. Энди тўхтатарсизлар!

Изоҳ: Бу ҳукм Қуръондаги ароқ, қимор... ҳақидаги охириги ҳукмдир. Мусулмонлар мана шу ҳукмга амал қилишлари фарздир. Қуръон оятдагидек бу нарсаларни қуруқдан қуруқ ҳаром дейиш билан кифояланмай, нима сабабдан ҳаром қилинганини ҳам баён қилади.

92. Аллоҳга итоат қилингиз, пайғамбарга бўйсунингиз ва (ҳаромдан) ҳазар қилингиз! Агар (итоатдан) бош тортсангиз, билингизки, бизнинг пайғамбаримиз (Муҳаммад алайҳиссалом) зиммасида фақат (бизнинг ҳукмларимизни) очик-равшан қилиб етказиш бор холос.

93. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун – агар (ҳаром нарсалардан) сақланиб, иймон ва яхши амалларида собит бўлсалар, сўнгра ўзларини сақлаб (у нарсаларнинг ҳаромлигига) иймон келтирсалар, сўнгра (Аллоҳдан) кўрқиб, чиройли амаллар қилсалар, (илгари) еб-ичган нарсаларида гуноҳ йўқдир. Аллоҳ чиройли амал қилувчиларни севади.

94. Эй мўъминлар, албатта Аллоҳ ким ғойибда (кўрмай) туриб Ўзидан кўрқишини билиш учун сизларни (ҳаж сафарида бўлган чоғингизда) қўл ва найзаларингиз етгудек овлар билан имтиҳон қилур. Мана шу (огоҳлантиришдан) кейин ким ҳаддидан ошса, (ихромда бўлган ҳолда ов овласа), унинг учун аламли азоб бордир.

95. Эй мўъминлар, ихромда бўлган чоғингизда, бирон овни ўлдирманг! Сизларнинг орангиздан ким қасддан бирон овни ўлдирса, (унинг зиммасида) чорва молларидан ўлдирган ови баробарида жазо бордирки, у Каъбага етиб боргувчи ҳадя бўлиб, унга ўзларингиздан икки адолат эгаси ҳакамлик қилур. Ёки (унинг зиммасида) каффорат – (ўша овнинг қиймати баробарида) мискинларга таом бериш ё ўз ишининг зиёнини тортиб кўриш учун шунинг (яъни ўша қийматнинг) баробарида рўза тутиш бордир. Илгари ўтган нарсаларни (яъни ихромда бўлган ҳолда қилинган овларни) Аллоҳ афв этади. Ким яна қайтиб (ихромда туриб ов) қилса, ундан Аллоҳ интиқом олур. Аллоҳ кудрат ва интиқом соҳибидир.

96. Сизларга (ихромда бўлган пайтингизда ҳам) ўзингиз ва бошқа мусофирлар фойдаланиши учун денгиз (сув) ови ва унинг емишлари (яъни сизлар овламай, ўзи соҳилга чиқиб қолган нарсалар) ҳалол қилинди ва модомики, ихромда экансизлар,

сизларга қуруқлик ови ҳаром қилинди. (Қиёмат куни) сизлар даргоҳида тўпланадиган Аллоҳдан қўрқингиз!

97. Аллоҳ Каъба – байтул ҳаромни, уруш ҳаром этилган ойни, ҳадя (қурбонлик) ва ҳадя белгиларини (ҳадя учун аталган жониворларга осиб қўйиладиган ҳадялик аломатларини) одамлар учун тўғрилиқ асоси қилиб қўйди. Бу (нарса) токи сизлар Аллоҳ осмонлар ва ердаги бор нарсани билишини – Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчи эканини билишинглар учундир.

Изоҳ: Одамлар Каъбани муқаддас деб билганлари учун у ерда урушмас эдилар. Агар Каъбага бирон бир қотил кириб қолса, то чикмагунича, унга тегмайдилар. Уруш ҳаром қилинган ойларда (Зул қаъда, Зул ҳижжа, Мухаррам ва Ражаб ойларида) эса одамлар учун ҳеч қандай уруш ҳавфи йўқдир. Ёлғиз Аллоҳ йўлига ҳадя (қурбонлик) қилинган ёки ҳадялик белгиси осиб қўйилган жониворларга ҳам ҳеч ким тегмас, агар очликдан силлалари қуриб қолса ҳам, у жониворларни сўйиб ейишни гуноҳ деб билардилар. Юқорида санаб ўтилган ҳолатлар кишиларда тўғрилиқ-ростлик ҳислатларини тарбиялашга қаратилган.

98. Албатта Аллоҳ азоби қаттиқ Зот эканини ва албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибон эканини билингиз!

99. Пайғамбар зиммасида фақат етказиш бор, холос. Аллоҳ ошкор қиладиган нарсангизни ҳам, яширадиган нарсангизни ҳам билур.

100. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), айтинг: «Гарчи нопок нарсанинг кўплиги сизни қизиқтирса ҳам, нопок нарса пок нарсага баробар бўлмас. Бас, эй аҳли дониш, Аллоҳдан қўрқингиз. Шояд нажот топсаларингиз!

101. Эй мўъминлар, (Аллоҳ сизлардан кечиб юборган) очилаганда сизларни ҳафа қиладиган нарсалар ҳақида сўраманглар! Қуръон нозил бўлаётганда у нарсалар ҳақида сўрасангиз, сизларга очиб берилади (яъни зиммангизга юкланади). Ҳолбуки, Аллоҳ у нарсаларни кечиб юборган эди. Аллоҳ Мағфиратли, Ҳалиймдир.

102. У нарсалар ҳақида сизлардан олдинги қавм сўраган эди. Сўнгра эса у нарсаларни инкор этувчиларга айландилар.

Изоҳ: Бани Исроил қавми ўз пайғамбарларидан Аллоҳ уларга буюрмаган нарсаларни сўрар эдилар. Кейин пайғамбар уларга ўша нарсаларни қилишга амр қилганида эса бош тортдилар. Шунинг учун Қуръон мусулмонларга Аллоҳ буюрмаган ишларни сўраб суриштиравермай, ўзларига буюрилган ибодатларни сидқидилдан адо этаверишни уқтиради.

103. Аллоҳ на «бахийра», на «соиба», на «васийла» ва на «ҳомий» қилишга (буюргани) йўқ. Лекин кофир кимсалар Аллоҳ шаънига ёлғон тўқимокдалар. Уларнинг кўплари ақлсиздирлар.

Изоҳ: Ислом келишидан илгари арабларда шундай одат бор эди: битта тукқан туянинг қулоғини кесиб, бутларга ҳадя этардилар. Шундан кейин уни соғиш ҳаром деб ҳисобланар эди. Бундай туяни «бахийра» деб аташарди. Бирон киши бетоб бўлиб қолса: «Соғайиб кетсам, туямни тангри йўлида хайдаб юбораман» деб қасам ичарди, сўнг соғайгач, туясини кўчага хайдаб чиқарар ва ундан ҳеч ким фойдаланмас эди ва уни «соиба» деб аташар эди. Араблар кетма-кет урғочи бўталок тукқан она туяни ҳам «васийла» деб атаб, бутларга қурбонлик илар эдилар. «Ҳомий» эса пуштидан ўн бўталок бўлган эркак туядир. Арабларнинг одатича бундай туя ҳам ўз ишини қилиб

бўлган ҳисобланиб, бўш қўйиб юборилар эди. Мазкур оят бу ишларнинг биронтаси Аллоҳнинг фармони эмаслигини ва хурофот эканлигини уқтиради.

104. Қачон уларга: «Аллоҳ нозил қилган нарсага ва пайғамбарга келинглар», дейилса, улар: «Биз учун ота-боболаримизни ниманинг (яъни қайси душмanning) устида топган бўлсак, ўша етарли» дейишади. Агар ота-боболари ҳеч нарсани билмайдиган ва ҳақ йўлни топа олмайдиган бўлсалар ҳам а?!

105. Эй мўъминлар, ўзингизни билингиз. (Яъни гуноҳлардан сақланингиз). Модомики, ҳақ йўлни тутган экансиз, адашган кимсалар сизларга зарар етказа олмас. Барчангиз ҳам Аллоҳга қайтишингиз бордир. Ана ўшанда Аллоҳ сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берур.

Изоҳ: Бу оятни пайғамбар алайҳиссалом шундай шарҳлаган эканлар: «Яхшиликка юрингиз, ёмонликдан қайтингиз! Қачон одамларнинг бахилликка, нафсу ҳавога ва молу дунёга берилиб кетганларини кўрсангиз, ўзингизни бу иллатлардан сақлангиз, шунда уларнинг қилган ишларининг сизга зарари бўлмайди».

106. Эй мўъминлар, бировингизга ўлим келганда – васият қилар вақтида ўзингиздан (яъни мусулмонлардан) бўлган икки адолат эгаси ёки агар бирор ерга сафар қилиб, ўша ерда сизга ўлим етган бўлса, (қиладиган васиятларингизга) ўзгалардан бўлган икки киши ўрталарингизда гувоҳ бўлсин! У гувоҳларни намоз ўқиб чиққанларидан кейин тутасизлар. Агар (уларнинг адолат қилишига) шубҳа қилсангиз, улар Аллоҳ номига (бундай) қасам ичадилар: «Гарчи гувоҳлик берилувчи (яъни меросхўр) қариндошимиз бўлса-да, бу қасамимизни озгина қийматга алмаштирмаймиз ва Аллоҳ учун берган гувоҳлигимизни яширмаймиз. Зотан, у ҳолда биз ҳеч шак-шубҳасиз гуноҳкорлардан бўлиб қоламиз».

107. Агар уларнинг гуноҳкор бўлганлари (яъни ёлғон гувоҳлик берганлари) маълум бўлиб қолса, у ҳолда уларнинг ўрларига турадиган, меросга ҳақдор кишилардан бўлган бошқа икки киши (гувоҳлик бериш учун) энг лойиқ кишилардир. Бас, бу иккови ҳам: «Бизнинг берган гувоҳлигимиз уларнинг гувоҳлигидан тўғрироқ, биз (бу гувоҳлик беришда ҳақдан) тажовуз қилганимиз йўқ. Чунки у ҳолда биз ҳеч шак-шубҳасиз, золимлардан бўлиб қолурмиз», деб Аллоҳ номига қасам ичадилар.

108. Мана шу рост гувоҳлик беришларига ёки қасамларидан кейин яна қайта қасамлар ичилишидан (яъни, шарманда бўлишларидан) кўрқишларига яқинроқ (хукмдир). (Эй мўъминлар), Аллоҳдан кўрқингиз ва (Унга) қулоқ тутингиз! Зотан, Аллоҳ итоатсиз қавмни ҳақ йўлга ҳидоят қилмас.

109. Аллоҳ пайғамбарларини тўплаб: «Сизларга (яъни, қилган даъватингизга умматларингиз томонидан) қандай жавоб бўлди?», деб сўрайдиган кунда, улар: «Биз билмаймиз. Фақат сенинг ўзингизга ғайб илмларнинг билгувчисисан», дейдилар.

110. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ айтган эди: «Эй Ийсо бинни Марям, сенга ва волиданга берган неъматимни – сени руҳул қудс (Жаброил) билан қувватлантирганимда, одамларга бешикда (гўдаклигида) ҳам балоғатга етган ҳолингдаги каби сўзлаганингни, сени китоб – хат ва ҳикмат – илми, Таврот ва Инжилни билдирганимни ва Менинг изним-ихтиёрим билан лойдан қуш тимсолини ясаганингни, сўнгра унга пуфлаганингда, менинг изним-ихтиёрим билан ростакан қушга айланганини, менинг изн-ихтиёрим билан кўр ва пеларни тузатганингни ва менинг изним-ихтиёрим билан ўликларни (тирилтириб, қабрларидан) чиқарганингни

эслагин! Яна бани Исроилга бу муъжизаларни келтирган пайтингда уларни сени (ҳалок қилишдан) тўсганимни эслагин! Ўшанда уларнинг ораларидаги кофир бўлган кимсалар: «Бу очикдан-очик сеҳрдан ўзга нарса эмас», дейишган эди.

111. Яна ҳайвонларга (сен орқали): «Менга ва пайғамбаримга иймон келтиринглар», деб ваҳий юборганимда, улар: «Иймон келтирдик. (Эй пайғамбар), бизнинг бўйсунгувчилар эканимизга ўзинг шоҳид бўл», деганларини эслагин!

112. Ҳаворийлар: «Эй Ийсо бинни Марям, Парвардигоринг бизга осмондан бир дастурхон нозил қилишга қодирми?», деган пайтларида (Ийсо уларга): «Агар мўъмин бўлсангизлар, Аллоҳдан қўрқинглар», деб жавоб қилди.

113. Улар дедилар: «Биз (фақатгина) у дастурхондан ейишни ва кўнгилларимиз таскин топишини ҳамда сенинг рост сўзлагинингни аниқ билиб, (у дастурхонга) гувоҳ бўлгувчилардан бўлишни истаймиз».

114-115. (Шунда) Ийсо бинни Марям: «Аллоҳим, Парвардигоро, бизга осмондан бир дастурхон нозил қилгинки, у аввалу охиригимиз учун байрам ва сенинг оят-муъжизанг бўлиб қолгай. Бизни (шу неъматдан) баҳраманд қилгил. Ўзинг энг яхши ризқ бергувчисан», деганида, Аллоҳ айтди: «Мен уни сизларга тушургувчиман. Аммо (шундан) кейин сизлардан кимда-ким кофир бўлса, уни шундай азобга гирифтор қиламанки, бутун оламлардан бирон одамни ундай азобламагайман».

116. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ: «Эй Ийсо бинни Марям, сен одамларга: «Аллоҳни қўйиб, мени ва онамни худо қилиб олинглар», деб айтдингми?», деганида (Ийсо) айтди: «Эй пок Парвардигор, ҳаққим бўлмаган нарсани айтиш мен учун дуруст эмас-ку. Агар айтган булганимда сен албатта билур эдинг. Зотан, Сен дилимдаги бор нарсани билурсан. Аммо мен сенинг ҳузурингдаги ҳеч нарсани билмасман. Фақат Сен ўзинг ғайб илимларининг билгувчисисан».

117. Мен уларга фақат ўзинг амр қилган гапнигина айтдим: «Парвардигорим ва Парвардигорингиз бўлмиш Аллоҳа ибодат қилингиз» ва ораларида бўлган муддатимда уларнинг устида гувоҳ бўлиб турдим. Мени ўз ҳузурингга чорлаганингдан кейин эса Сен ўзинг уларнинг устида кузатувчи бўлдинг. Сен ўзинг ҳамма нарсага гувоҳдирсан.

118. Агар уларни азобласанг, улар сенинг (ожиз) бандаларинг. Агар уларни мағфират қилсанг, албатта Сен ўзинг қудрат, ҳикмат Эгасидирсан».

119. Аллоҳ айтди: «Бу кун (яъни, Қиёмат куни) ҳаққи-рост иймон келтирганларга рост сўзлари фойда берадиган кундир». Улар учун остидан дарёлар оқиб турадиган жанатлар бордир. Улар унда абадий қолажаклар. Улардан Аллоҳ рози бўлди, улар ҳам Аллоҳдан рози бўлдилар. Бу эса буюк саодатдир.

120. Осмонлар ва ер ҳамда улардаги бор нарса Аллоҳнинг мулкидир. У ҳамма нарсага Қодирдир.

(6) «Анъом» сураси

Маккада нозил қилинган, бир юз олмиш беш оятдан иборат бу сурада сўз эътиқод ва иймон моҳияти устида боради. У мавзу эътибори билан Мадинада нозил бўлган Бақара, Оли-Имрон, Нисо ва Моида сураларидан кескин фарқ қилади. Бу сурада исломий жамиятнинг ўзига хос белгилари – рўза, ҳаж, оилавий масалалар ёхуд жиҳод ҳукмлари, ёки аҳли Китоблар ва бошқалар хусусида сўзланмайди. Балки унда эътиқод ва иймонга алоқадор марказий масалалар – Аллоҳнинг Зоти ва сифатлари, ваҳий ва пайғамбарлик моҳияти ҳамда қайта тирилиш ва қиёмат кунида бўладиган ҳисоб-китоб борасида фикр юритилади.

«Анъом»даги оятлар Аллоҳ яратувчиликдан ҳам, ҳукмронликда ҳам, маъбудликда ҳам Ягона деб уқтиради. Яна у пайғамбарлар отаси – Иброҳим алайҳиссалом ва унинг зирриётидан бўлган бир қанча пайғамбарлар ҳақида ҳикоя қилади. Булардан ташқари, яшаб турган дунёмиз инсон учун синов-имтиҳон олами эканлиги айтилиб, инсон бу дунёда Аллоҳнинг халифасидир, деб таъкидланади. Бинобарин бу дунёни обод-осойишта қилиш ҳам, хароб-вайронага айлантириш ҳам инсоннинг ўз қўлида эканлиги яна бир бора эслатиб ўтилади. Бошқа суралар бўлиниб-бўлиниб, ҳар хил муддатларда нозил қилинган ҳолда, бу сура Маккада бир кечада дафъатан нозил бўлган.

Бу сурада яна чорва ҳайвонлари ва улар ҳақидаги ҳукмлар ҳам баён этилгани учун, у «Анъом – чорвалар» деб аталади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳамду сано осмонлар ва ерни яратган, зулматлар ва нурни таратган Аллоҳ учундир. Сўнгра (яъни, Ягона Аллоҳ таъолонинг ўзигина маъбуди барҳақ эканлиги ҳақидаги ҳужжатларни кўра туриб) кофир бўлган кимсалар Парвардигорларига (ўзгаларни) тенглаштирадилар.
2. У сизларни (отангиз Одам атони) лойдан яратиб, сўнгра ажални (яъни, тириклик муддатини) белгилаб қўйган зотдир. Унинг ҳузурида яна бир белгиланган ажал (яъни, тирилиш муддати) бордир. Шундан кейин ҳам сизлар (эй кофирлар), шак-шубҳа қилмоқдасиз.
3. У осмонлару ердаги яккаю ягона Аллоҳдир. У сизларнинг яширган сирларингизни ҳам, ошкор қилган нарсангизни ҳам, қилган касбу корингизни ҳам билур.
4. Уларга (яъни кофирларга) Парвардигорларининг оятларидан қандай оят келмасин, албатта ундан юз ўгирувчи бўлдилар.
5. Уларга ҳақ (Қуръон) келганда, уни ҳам ёлғон дедилар. Энди яқинда уларга ўзлари масхара қилувчи бўлган нарсанинг хабарлари келажак (яъни Қуръонда айтилган хабарлар ҳақ эканлигини билиб оладилар).
6. Улардан илгари неча асрларни (замонларни) ҳалок қилганимизни кўрмадиларми?! Биз уларга (яъни ўша асрларда яшаган одамларга) ерда сизларга бермаган жойларни – имкониятларни берган, устларидан самони (яъни ёмғирни) сероб қилиб юборган, остларидан дарёларни оқизиб қўйган эдик. Бас, гуноҳлари сабабли ўшаларни ҳам ҳалок қилдик ва улардан сўнг яна бошқа асрларни пайдо қилдик.
7. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сизга қоғозга (ёзилган) бир мактуб туширсак ва уни қўллари билан ушлаб кўрсалар ҳам, кофир бўлган кимсалар: «Бу очик сеҳрдан ўзга нарса эмас», деган бўлур эдилар.

8. Улар: «Унга (яъни Муҳаммадга пайғамбарлигини тасдиқ этадиган) бирон фаришта тушса эди», дедилар. Агар фаришта туширсак, иш тугатилган бўлур эди. Сўнгра уларга қараб турилмас – муҳлат берилмас.

Изоҳ: Бу оятни шундан тушунмоқ лозим: агар осмондан улар талаб этган фаришта тушсаю, шундан кейин ҳам иймон келтирмай, фикрларида оёқ тираб туриб олсалар, «иш тугатилган», яъни ҳеч қандай муҳлат берилмай, улар дарҳол ҳалок қилинган бўлур эдилар. Айрим ишонмайдиган кимсалар: «Ахир пайғамбар бизга ўхшаган одам экан, фаришта бўлганида унга иймон келтирардик» деганларида, уларга жавобан қуйидаги оят нозил бўлди.

9. Агар унинг (пайғамбарнинг) ўзини фаришта қилсак ҳам, уни эр киши (яъни инсон суратида) қилган ва уларга ноаниқ холда турган нарсани яна хиралаштирган бўлур эдик.

Изоҳ: Чунки фаришталар нурдан яратилган бўлганлари учун агар инсон суратига киритилмаса, кишилар уларни кўра олмайдилар. Инсон суратида кўрганларида эса, фаришта эканига ишонмайдилар.

10. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиздан аввал ўтган пайғамбарларнинг устидан ҳам масхара қилиб кулинган. Сўнг уларни масхара қилган кимсаларни ўша масхара – кулгилари ўраб (домига тортиб) кетган (яъни ҳалок қилган).

11. Айтинг: «Ерни айланиб, сайру-саёҳат қилинглар, сўнгра (пайғамбарларни) ёлғончи қилгувчиларнинг оқибати қандоқ бўлганини кўринглар».

12. Айтинг (сўранг): «Осмонлар ва ердаги нарсалар кимники?» Айтинг: «Аллоҳники». У ўз устига (осмони ердаги бор мавжудотга) раҳмат-марҳамат қилишни ёзиб қўйгандир. У албатта сизларни ҳеч шак-шубҳасиз бўлган Қиёмат кунига тўплайди. Фақат ўзларига зиён қилган кимсаларгина иймон келтирмайдилар.

13. Кеча ва кундузга жо бўлган бор нарса унингдир. У эшитгувчи, билгувчидир.

14. Айтинг: «Ўзи ризқланмай – таомланмай (барчани) таомлантирадиган, осмонлар ва ернинг яратгувчи бўлган Аллоҳдан ўзгани дўст тутайми?!» Айтинг: «Албатта мен Аллоҳга бўйсунгувчи кишиларнинг аввалгиси бўлишга маъмурман (амр қилинганман)». Ҳаргиз мушриклардан бўлмаган!

15. Айтинг: «Албатта мен агар Парвардигоримга итаотсизлик қилсам, улуғ кунда (Қиёматда Аллоҳ томонидан) бўладиган азобдан қўрқаман».

16. Ўша кунда кимдан (азоб) четлатилса, бас унга (Аллоҳ) раҳм қилибди. Мана шу очик нажотдир!

17. (Эй инсон), агар Аллоҳ сени (камбағаллик, ҳасталик каби) бирон зиён билан ушласа, бас, уни фақат ўзигина аритгувчидир. Агар сени бирон яхшилиқ билан ушласа, бас (билгинки) у ҳамма нарсага қодирдир.

18. Унинг ўзи бандалари устида ғолибдир. Унинг ўзи ҳикмат соҳиби, (ҳар нарсадан) огоҳдир.

19. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг (сўранг): «Қай нарса (менинг ҳақ пайғамбар эканимга) энг улуғ гувоҳ бўлар?». Айтинг: «Аллоҳ мен билан сизларнинг ўртамизда гувоҳдир. Сизларни ва Қуръон етиб борган (барча) кишиларни (охират азобидан) огоҳлантиришим учун менга – мана шу Қуръон ваҳий қилинди. Сизлар ҳақиқатан ҳам Аллоҳ билан бирга бошқа худолар ҳам бор эканлигига гувоҳлик бера оласизми?!» Айтинг: «Мен бундай гувоҳлик бермайман!». Айтинг: «Ҳеч шак-шубҳасиз Аллоҳ яккаю ягонадир. Албатта мен сизларнинг ширкингиздан покман».

20. Биз китоб ато қилган кимсалар (яъни яҳудий ва насронийлар Таврот ва Инжил китобларида келган хабарлар сабабли) уни (Муҳаммад пайғамбарни) ўз болаларини таниган каби танийдилар. (Лекин) улар ўзларига зиён қилган кимсалардир. Бас, улар иймон келтирмайдилар.

21. Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган ёки унинг оятларини ёлғон деган кимсадан ҳам золимроқ ким бор?! Албатта бундай золимлар нажот топмаслар.

22. Биз уларнинг барчаларини тўплаб, сўнгра мушрик бўлган кимсаларга: «Сизлар (Аллоҳнинг шериклари деб) гумон қилган бутларингиз қани?!»- деб сўрайдиган кунимизни эсланг!

23. Кейин уларнинг алдов-ёлғонлари фақат шу бўлур: «Парвардигоримиз Аллоҳга қасамки, бизлар мушрик эмас эдик».

24. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар (барча сирларни билгувчи бўлган Аллоҳ таъоло ҳузурида ёлғон сўзлаш билан) ўзларини қандай алдаганликларини кўринг! Улар ўзларича тўқиб олган «худолари» ҳам (уларга бирон ёрдам қила олмади) йўқ бўлиб қолди!

25. Улардан сизга кулоқ тутадиганлари ҳам бор. (Лекин) биз уни (Қуръонни) англамасликлари учун дилларини пардалаб, кулоқларини эса оғир қилиб қўйдик. Улар бор оятларни (мўъжизаларни) кўрсалар ҳам, у (оят)ларга иймон келтирмайдилар. Ҳаттоки сиз билан жанжаллашгани олдингизга келган пайтларида ҳам кофир бўлган кимсалар: «Бу (Қуръон) фақат аввалгилардан қолган афсоналар, холос», дейдилар.

26. Улар (ўзгаларни) ундан (Қуръондан) қайтардилар ва ўзлари ҳам ундан четланадилар. Улар ўзлари сезмаган ҳолларида фақат ўзларини ҳалок қиладилар, холос.

27. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларни дўзах устида турғазиб қўйилган пайтларида: «Қани энди бизлар (дунёга) қайтарилсак ва Парвардигоримизнинг оятларини ёлғон демай, мўъминлардан бўлсак», деганларини кўрсангиз эди.

28. Йўқ, (улар иймонга келмайдилар. Фақат ҳозир – Қиёмат кунини) илгари яшириб юрган нарсалари ошкор бўлиб қолди, холос. Агар дунёга қайтарилсалар, шубҳасиз, улар яна ўзлари ман қилинган ишларга қайтадилар. Албатта улар ёлғончидирлар.

29. Улар: «Ҳаёт фақат дунёдаги ҳаётимиздир. Биз ҳеч қайти тирилгувчи эмасмиз», деб айтадилар.

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз уларни Парвардигорлари ҳузурида турғазиб қўйилган пайтларида, Аллоҳ: «Мана шу (қайта тирилиш) ҳақ эмас эканми?!»- деганида,

улар: «Парвардигоримизга қасамки, (ҳақ экан)» деганларини, (Аллоҳ) эса: «Мана энди кофир бўлиб ўтганингиз сабабли азобни тотиб кўрингиз!» деб жавоб қилганини кўрсангиз эди.

31. Аллоҳга рўбарў бўлишни ёлғон деб юрган кимсалар то тўсатдан қиёмат келиб қолганида устиларига гуноҳларини орқалаб олган ҳолларида: «У (дунё)да қилган сусткашлигимизга ҳасрат-надоматлар бўлғай» деб қоладиган пайтларигача ўзларига зиён қилаверадилар. Ў, нақадар ёмон нарсани орқалаб юрадилар-а!

32. Бу ҳаёти дунё фақат (бир нафаслик) ўйин-кулгидир холос. Албатта Аллоҳдан кўрқадиган кишилар учун охират диёри яхшироқдир. Ахир ақл юргизмайсизларми?!

33. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта биз уларнинг гаплари сизни маҳзун қилишини билурмиз. Зотан улар сизни ёлғончи қилмайдилар, балки у золимлар Аллоҳнинг оятларини инкор қиладилар.

34. Маълумки, сиздан аввалги пайғамбарлар ҳам ёлғончи қилинганлар. Сўнг, то уларга бизнинг ёрдамимиз келгунича ёлғончи қилинганлари ва чеккан азиятларига сабр қилганлар. Аллоҳнинг («Пайғамбарларимни ўзим қўллагайман» деган) сўзларини ўзгартира олгувчи бирон кимса йўқдир. Ахир сизга (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўтган пайғамбарларнинг хабарларидан ҳам келган-ку!

35. Агар сизга уларнинг (иймондан) юз ўгиришлари оғир ботиб, (сабр қила олмасангиз), у ҳолда сиз ерга (кириб кетадиган) бирон тешик ёки осмонга (чиқиб кетадиган) бирон нарвон истаб-топиб, уларга (биз сизга туширган Қуръондан бошқа бирон) оят-мўъжиза келтиришга қодир бўлсангиз (шундай қилаверинг). Агар Аллоҳ хоҳлаганда, албатта уларни ҳидоят устида жамлаган бўлур эди-ку! Бас, ҳаргиз жоҳиллардан бўлманг!

36. Албатта эшита оладиган зотларгина (сизнинг даъватингизни) қабул қилурлар. Ўликларни (кофирларни) эса (қиёмат кунда) Аллоҳ тирилтирур. Сўнга ўзига қайтарилурлар.

37. (Мушриклар:) «Унга (яъни Муҳаммадга) Парвардигоридан бирон оят-мўъжиза туширилса эди»,- дедилар. Айтинг: «Албатта Аллоҳ (улар истаган) оятни туширишга қодирдир. Лекин уларнинг кўплари (ўша мўъжиза тушганидан кейин ҳам инкор қилсалар, қандай бало келишини) билмайдилар».

38. Ерда судралиб юрган ҳар бир жонивор, осмонда қанот қоқаётган ҳар бир қуш худди сизлар каби (бизнинг қўл остимиздаги) жамоалардир. Биз китобда (яъни тақдири азал китоби бўлмиш Лавҳул-махфузда) бирон нарсани кўймай (ёзганмиз). Кейин (ҳаммалари) Парвардигорлари даргоҳига тўпланурлар.

39. Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар зулматларда қолган кар-соқовдирлар. Аллоҳ ўзи хоҳлаган кишини адаштирур, ўзи хоҳлаган кишини тўғри йўлда (барқарор) қилур.

40. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар сизлар («Аллоҳдан ўзга илоҳлар бор», деган сўзингизда) ростгўй бўлсангизлар, хабар берингизчи, агар сизларга Аллоҳнинг азоиб келса, ёки сизларга соат келса (яъни қиёмат қоим бўлса) Аллоҳдан ўзгага дуо-илтижо қиласизларми?!

41. Йўқ, унинг ўзигагина дуо-илтижо қиласизлар. Бас, агар хоҳласа, у Зот сизлар дуо-илтижо қилган нарсани (бало-мусибатни) аритур. Сизлар (у кунда) Аллоҳга шерик деб биладиган бутларингизни унитиб юборурсизлар».

42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), маълумки, сиздан аввалги миллатларга ҳам элчилар юборганмиз. (Элчиларимизни улар ёлғончи қилишгач), шояд тавба-тазарру қилсалар деб, уларни бало ва зиёнлар билан ушлаганмиз.

43. Бизнинг балоимиз етганда ҳам тазарруъ қилмадиларми?! (Албатта тавба-тазарруъ қилишлари лозим эди), лекин уларнинг диллари қотиб қолган ва шайтон уларга ўзлари қилиб юрган ишларини чиройли кўрсатиб қўйгандир.

44. Энди – қачонки улар ўзлари учун эслатма қилиб берилган нарсани унутишгач, биз уларга ҳамма нарсанинг эшикларини очиб қўйдик. Қачонки ўзларига берилган нарсалар билан шод турганларида, биз уларни тўсатдан (азоб билан) ушладик. Бас, бутунлай номурод бўлдилар.

45. Бас, бутун оламларнинг Парвардигори – Аллоҳга ҳамд бўлсинки, золим қавмнинг думлари қирқилди (ҳалок қилиндилар).

46. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Хабар берингиз-чи, агар Аллоҳ кулоқ ва кўзларингизни тортиб олса ва дилларингизни муҳраб қўйса, Аллоҳдан ўзга қайси бир илоҳ у аъзоларни сизга келтириб берур?» Қаранг, биз оятларни қандай баён қилмоқдамиз, сўнгра улар юз ўгирмоқдалар.

47. Айтинг: «Хабар берингиз-чи, агар сизларга Аллоҳнинг азоби тўсатдан ёки очикдан-очик (яъни кечаси ёки кундузи) келса, золим қавмдан ўзга биров ҳалок қилинурми?! (Йўқ, фақат золим қавм, яъни, сизлар ҳалок қилинурсизлар).

48. Биз пайғамбарларни фақат (жаннат ҳақида) хушхабар элтгувчи ва (дўзах азобидан) огоҳлантирувчи бўлган ҳолларидагина юборамиз. Бас, кимлар иймон келтириб, (ўзларини) тузатсалар, уларга хавфу хатар йўқдир ва улар ғамгин бўлмаслар.

49. Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар эса итоатсиз бўлганлари сабабли азобга гирифтор бўлурлар.

50. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Мен сизларга: «Хузуримда Аллоҳнинг ҳазиналари мавжуд» демайман ва ғайбни ҳам билмайман. Яна сизларга: «Мен фариштаман» ҳам демайман. Мен фақат ўзимга ваҳий қилинадиган нарсаларгагина эргашурман». Айтинг: «Кўр билан кўргувчи (яъни йўлсиз билан Аллоҳнинг йўлида юргувчи) киши баробар бўлурми?! Ахир тафаккур қилмайсизларми?!»

51. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу (Қуръон) билан ўзлари учун Аллоҳдан ўзга на бир дўст ва на бир қўлловчи бўлмаган ҳолда Парвардигорлари даргоҳида тўпланишдан кўрқадиган зотларни огоҳлантиринг! Шояд улар (Аллоҳдан) кўрқсалар.

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз эртаю кеч Парвардигорларининг юзини истаб, унга илтижо қиладиган зотларни (хузурингиздан) ҳайдаманг! Сизнинг зиммангизда уларнинг ҳисоб-китобларидан ҳеч нарса йўқдир ва сизнинг ҳисоб-китобингиздан

уларнинг зиммаларида ҳеч нарса йўқдир. Бас, уларни ҳайдаб золимлардан бўлиб қолманг!

53. «Бизларнинг орамиздан ана ўшаларга Аллоҳ инъом қилган эмишми?» дейишлари учун уларнинг баъзиларини биъзилари билан ана шундай имтиҳон қилдик. Ахир шукр қилгувчиларни Аллоҳ яхшироқ бигувчи эмасми?!

Изоҳ: Юқоридаги икки оятнинг нозил бўлишига қуйидаги воқеа сабаб бўлган. Маълумки, пайғамбар алайҳиссалом иймон келтириб, итоат этган кишиларнинг кўпчилиги камбағал, бечоралар эди. Улар кечаю кундуз сидқидилдан Аллоҳга ибодат қилар эдилар. Буни кўрган Макка зодагонлари пайғамбар алайҳиссаломга: «Агар мана шу ялангоёқларни ҳузурингдан ҳайдаганингда, бизлар сенга эргашар эдик», дейишади. Шунда пайғамбарнинг кўнгиллари бўлинмаслиги учун юқоридаги: «Бас, уларни ҳайдаб золимлардан бўлиб қолманг!» деган калималар билан тугалланган оят нозил бўлади. Кейин эса мушриклар: «Агар Муҳаммаднинг йўли ҳақ бўлганида, ўша йўлга бизлар юрган бўлур эдик. Чунки тангри ҳеч қачон биздек зодагонларни қўйиб, у ялангоёқларга тўғри йўлни инъом этмайди», деб даъво қиладилар. Қуръон бу ҳолни «Бойларни камбағаллар билан имтиҳон қилиш» деб атаб: «Ахир шукр қилгувчиларни Аллоҳ яхшироқ бигувчи эмасми?!» дейди.

54. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон Сизнинг олдингизга Бизнинг оятларимизга иймон келтирадиган зотлар келсалар Сизлар уларга: «Салом алайкум – сизларга тинчлик бўлсин, Парвардигорингиз ўз зиммасига раҳмат – марҳамат қилишни ёзгандир. Сизлардан ким билмасдан бирон ёмонлик (гуноҳ) қилса, сўнгра ўша ёмонлигининг кетидан тавба қилиб, (ўзини) тuzатса, бас, (гуноҳи кечирилади), албатта (Аллоҳ) мағфиратли, меҳрибондир», деб айтинг.

55. (Ҳақиқий мўъминлар кимлар экани маълум бўлиши) ва жиноятчи кимсаларнинг йўли ошкор бўлиши учун оятларимизни мана шундай муфассал қилурмиз.

56. Айтинг: «Мен Аллоҳни қўйиб, сизлар илтижо қилаётган бутларга бандалик қилишдан қайтарилганман». Айтинг: «Мен сизларнинг ҳавойи-нафсларингизга эргашмайман. Зеро, у ҳолда йўлдан озурман ва ҳидоят топгувчилардан бўлмамай қолурман».

57. Айтинг: «Мен Парвардигорим тарафидан (унинг ёлғиз маъбуд эканлиги хусусида) аниқ ҳужжатга эгаман. Сизлар эса уни (яъни Аллоҳ ягона тангри эканини) ёлғон дедингиз. Сизлар шоштираётган нарса (яъни Аллоҳнинг азоби) менинг илгимда эмас, ҳукм қилиш фақат Аллоҳнинг ўзига хосдир. У Зот фақат ҳақни сўйлар. У (ҳақ билан ноҳақни) ажратгувчиларнинг энг яхшисидир.

58. Айтинг: «Агар сизлар шошираётган нарса менинг илгимда бўлганида эди, албатта сизлар билан ўртамиздаги иш тугаган бўлур эди (яъни мен сизларни дарҳол азоблаган бўлур эдим). Аллоҳ золимларни жуда яхши билгувчидир».

59. Ғайб очқичлари унинг ҳузуридадирким, уларни ёлғиз ўзигина билур. У қуруқлик ва денгиздаги бор нарсаларни билур. Бирон барг (шоҳидан узилиб) тушмас, магар у билур. Ер тубларидаги ҳар бир дон, бор ҳўлу қуруқ нарса, албатта очик китобда (яъни Лавҳул маҳфузда) мавжуддир.

60. У кечаси «жонларингизни оладиган» (яъни уйқу берадиган), кундузи қилган ишингизни биладиган зотдир. Сўнгра айтилган ажал (яшаш учун берилган муҳлат) адо

қилиниши учун унда (яъни кундузи) сизларни «тирилтирур». Кейин ўзига қайтишингиз бордир. Сўнгра сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берур.

61. У бандалари устида ғолиб бўлган зотдир. У Зот сизларнинг устингизга (қилган амалларингизни) ёдлаб олгувчи фаришталарни элчи қилиб юборур. Қачонки, бировингизга ўлим келса, элчиларимиз сусткашлик қилмаган ҳолларида унинг жонини олурлар.

62. Сўнгра (бандалар) ҳақиқий ҳожалари – Аллоҳга қайтарилурлар. Огоҳ бўлингизким, ҳукм қилиш унинг ўзигагина хосдир ва у жуда тез ҳисоб-қитоб қилгувчидир.

63. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Сизлар (бошларингизга турли кулфат-балолар тушганда): «Қасамки, агар бизга мана шу (балолардан) нажот берса, албатта шукр этгувчилардан бўлурмиз», деб (ошкора ва) ҳуфёна тавба-тазарру қилган ҳолда илтижолар қиладиган пайтларингизда сизларга куруқлик ва денгиз зулмат-балолардан ким нажот берур?»

64. Айтинг: «Сизларга у (бало)лардан ҳам, барча ғамлардан ҳам Аллоҳнинг ўзи нажот берур. Сўнгра сизлар яна ширк келтирурсиз!»

65. Айтинг: «(Аллоҳ) сизларга устингизда ё оёқларингиз остидан азоб юборишга ёки сизларни гуруҳ-гуруҳ қилиб аралаштириб ёки қориштириб (яъни бири бирига душман тўдаларга айлантириб) юбориб, айримларингизга айримларингизнинг зарарини топтириб қўйишга қодир бўлган зотдир». Қаранг, англаб етармиканлар, деб оятларимизни қандай баён қилмоқдамиз.

Изоҳ: Дарвоқеъ, англаб етмоғимиз зарурки, мусулмонлар учун энг катта бало уларнинг бир-бирларига душман тўдаларга айланиб олишларидир. Ҳазрати Расулulloҳ саллолоҳу алайҳи ва саллам бу хусусда шундай деганлар: «Мен Аллоҳ таъолодан умматимга устиларидан ёки оёқларининг остидан бало-азоб юбормаслигини сўраган эдим, У Зот сўраганимни берди, аммо улар бир-бирларига ёвлашмасликларини сўраганимда, У Зот сўраганимни бермади. Жаброилнинг хабар беришича, менинг умматим бир-бирига қарши кўтарган қиличлари сабабли йўқ бўлар экан».

(Тафсири Насафийдан)

66-67. Қавмингиз уни (яъни Қуръонни) ёлғон деди. Ҳолбуки у ҳақдир. Уларга айтинг: «Мен устингизда вакил – қўриқчи эмасан. Ҳар бир хабарнинг ўз ўрни бор яқинда билажаксиз».

68. Қачон бизнинг оятларимизни (масхара қилишга) киришаётган кимсаларни кўрсангиз, то улар бошқа гапга киришмагунларича сиз улардан юз ўгининг! Энди агар шайтон ёдингиздан чиқарса, эслагингиздан сўнг бу золим қавм билан бирга ўтирманг!

69. Тақво қилувчи зотлар зиммасида у (қавм)ни ҳисоб-китобидан ҳеч нарса йўқ. Лекин улар (яъни ўша жоҳил кимсалар бизнинг оятларимизни масхара қилишдан) сақланишлари учун (тақводор зотлар уларга) эслатиб қўймоқлари (лозимдир).

70. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), динларини ўйин-ҳазил қилиб олган, ҳаёти дунёга алданиб қолган кимсаларни тарк қилинг ва уни (яъни Қуръонни) одамларга эслатиб қўйинг. Токи бирон жон (қиёмат кунда) ўзи учун Аллоҳдан ўзга на бир дўст ва на бир қўлловчи бўлмаган, агар бор нарсани берса ҳам, ундан қабул қилинмайдиган ҳолда, касб қилган (гуноҳлари) сабабли ҳалокатга (дўзахга) ташланмасин. Ана ўша кимсалар

қилган амаллари сабабли (Аллоҳнинг азобига) ташланурлар. Улар учун кофир бўлганлари сабабли қайноқ сувдан иборат ичимлик ва аламли азоб бордир.

71. Айтинг: «Аллоҳдан ўзга, бизга фойда ҳам, зиён ҳам келтирмайдиган нарсага дуо-илтижо қиламизми? Ва Аллоҳ бизни ҳидоят қилганидан сўнг яна ортимизга (динсизликка) қайтариламизми?! Худди жинлар чалиб, лол-хайрон ҳолда (номаълум) ерга олиб кетган ва дўстлари: «Кел», деб ҳидоятга чорлаётган (аммо дўстларининг бу даъватларига кулоқ солмаётган) кимсага ўхшаб-а?» Айтинг: «Аллоҳнинг йўлигина тўғри йўлдир. Биз барча оламлар Парвардигорига бўйсунишга маъмурмиз (амр этилганмиз).

72. (Бизларга) «Намозни тўқис адо қилингиз ва (Аллоҳдан) кўрқингиз», (деб буюрилгандир). У (ҳаммангиз қиёмат кунда) ҳузурга тўпланадиган Зотдир.

73. У осмонлар ва ерни ҳаққи рост яратган Зотдир. У: «Бўл», деган куни (барча нарса пайдо) бўлур. Унинг сўзи ҳақдир. Сур чалинадиган (яъни қиёмат қойим бўладиган) кунда подшоҳлик ёлғиз униқидир. У ғайб ва шаҳодатни (яъни яширин ва ошқора нарсаларни) билгувчидир. У ҳикмат соҳиби ва (барча нарсадан) хабардор бўлган Зотдир».

74. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Иброҳим отаси Озорга: «Сен бутларни худо қилиб оляпсанми? Мен сени ва қавмингни очик залолатда деб биламан», деган эди.

75. Шундай қилиб, биз Иброҳимга (ўзи учун ҳужжат қилиб олиши) ва аниқ ишонувчилардан бўлиб қолиши учун осмонлар ва ер мамлакатларини кўрсатурмиз.

76. Бас, қачонки уни тун ўраб олганида юлдузни кўриб, «Мана шу Парвардигорим» деди. У ботиб кетгач: «Ботиб кетгувчиларни суймайман», деди.

Изоҳ: Иброҳим алайҳиссалом бу сўзни эътиқод қилиб эмас, балки юлдуз, ой ва куёшни илоҳ деб сиғинаётган мушрикларга танбеҳ бўлсин, деб айтгандирлар.

77. Сўнг қачонки чиқаётган ойни кўргач: «Мана шу Парвардигорим» деди. У ҳам ботиб кетгач: «Қасамки, агар Парвардигоримнинг ўзи мени ҳидоят қилмаса, йўлдан озиб қолган қавмдан бўлиб қолурман», деди.

78. Сўнг қачонки чиқаётган куёшни кўргач, «Мана шу Парвардигорим. Мана шу каттароқ-ку!» деди. У ҳам ботиб кетгач: «Эй қавмим, мен сизларнинг ширкингиздан покман.

79. Мен ҳақ йўлга мойил бўлган ҳолимда юзимни осмонлар ва ерни яратган Зотга қаратдим ва мен мушриклардан эмасман», деди.

80. Қавми у билан тортишган эди: «Мен билан Аллоҳ хусусида тортишасизми?! Ахир унинг ўзи мени ҳидоят қилди-ку! Мен сизлар Аллоҳга шерик қилган (бутларингиздан) кўркмайман (чунки у бутлар ҳеч қандай зиён етказа олмас), магар Парвардигорим хоҳлаган нарсагина бўлур. Парвардигорим барча нарсани ўз илми билан қамраб олгандир. Эслатма-ибрат олмайсизларми?!», деди.

81. «Сизларга (Аллоҳ) бирон ҳужжат туширмаган ҳолда (мана бу бутларни) Аллоҳга шерик қилишдан кўркмайсиз-у, мен сизлар Аллоҳга шерик қилиб олган

бутларингиздан қандай кўрқай?! Агар билсангизлар, (айтинглар-чи), қайси гуруҳ (кўрқмай) хотиржам бўлишга ҳақлироқ?»

82. Иймон келтирган ва ўз иймонларини зулм (ширк) билан аралаштирмаган зотлар – ана ўшалар учун хотиржамлик бордир ва ана ўшалар ҳидоят топгувчидирлар.

83. Мана шулар бизнинг Иброҳимнинг қавми устида берган ҳужжатларимиздир. Биз ўзимиз хоҳлаган кишиларни (мана шундай баланд) даражаларга кўтарурмиз. Албатта Парвардигорингиз ҳикмат эгаси ва билгувчидир.

84. Биз унга (Иброҳимга фарзандлари) Исҳоқ ва Яъқубни ҳадя этдик. Буларнинг барчаларини биз ҳидоят қилдик. Илгари Нухни ҳам биз ҳидоят қилган эдик. Унинг (Нухнинг) зурриётида Довуд, Сулаймон, Айюб, Юсуф, Мусо ва Ҳорунни (ҳам биз ҳидоят қилдик). Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлаймиз.

85. Закариё, Яҳё, Ийсо ва Илёсни (ҳам биз ҳидоят қилдик). Барчалари солиҳ бандалардандир.

86. Исмоил, ал-Ясаъ (Ювшаъ пайғамбар), Юнус ва Лутни (ҳам биз ҳидоят қилдик). Ва барчаларини бутун оламлардан афзал қилдик.

87. Уларнинг ота-боболаридан, зурриётларидан ва биродарларидан ҳам (ўзимиз хоҳлаган кишиларни ҳақ йўлга ҳидоят қилдик). Биз уларни сайлаб, тўғри йўлга ҳидоят қилдик.

88. Бу Аллоҳнинг ҳидояти бўлиб, у билан бандаларидан ўзи хоҳлаган кишиларни ҳидоят қилур. Агар улар мушрик бўлганларида, қилган амаллари беҳуда кетган бўлур эди.

89. Ана ўша зотларга биз китоб, ҳикмат ва пайғамбарлик берганмиз. Бас, агар бу оятларни ана ўшалар (яъни Макка мушриклари) инкор этсалар биз бу (оятларни) инкор қилмайдиган қавм (яъни мўъмин-мусулмонлар) учун тайёрлаб қўйганмиз.

90. Ана ўша (юқорида мазкур бўлган зотлар) Аллоҳ ҳидоят қилган кишилардир. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз ўшаларнинг йўлларигагина эргашинг. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Мен сизлардан бунинг учун (яъни Қуръон учун) ҳақ сўрамайман. Бу (китоб) бутун оламлар учун эслатма-ҳужжатдир, холос».

91. (Яхудийлар): «Аллоҳ башарга ҳеч нарса нозил қилган эмас», деган пайтларида, Аллоҳни тўғри таний олмадилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз (уларга): «Одамлар учун нур ва ҳидоят бўлган ҳолда Мусо келтирган, сизлар дафтар қилиб олиб (айрим оятларни) кўрсатиб, (Муҳаммад пайғамбар ҳақидаги) кўп (оят)ларини эса яшириб юрадиган китобни (Тавротни) ким нозил қилган эди?! (Ахир ўша китобда) сизларга ўзларингиз ҳам, ота-боболарингиз ҳам билмаган нарсалар таълим берилган эди-ку?!»-деб айтинг! Сиз ўзингиз «Аллоҳ» деб (жавоб қилинг)! Сўнгра уларни ўзлари шўнғиган (нотўғри йўлларида адашган) ҳолларида тарк этинг!

92. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу (Қуръон) биз нозил қилган бир муборак китобдир, ўзидан олдинги (китоб)ларни тасдиқлагувчидир. (Биз уни) токи сиз барча қишлоқ шаҳарларнинг онаси – маркази бўлмиш (Макка аҳли)ни ҳамда унинг атрофидаги кишиларни (охират азобидан) огоҳлантиришингиз учун нозил қилдик. Охиратга иймон

келтирадиган кишилар унга (яъни Куръоннинг каломуллоҳ эканига) иймон келтирадилар ва улар намозларини ўз вақтида адо қиладилар.

93. Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган ёки ўзига ҳеч нарса ваҳий қилинмаган ҳолда: «Менга ваҳий келди» деган кимсадан ҳамда: «Аллоҳ нозил қилган нарсанинг мислини (ўхшашини) мен ҳам нозил қила оламан» деган кимсадан ҳам золимроқ ким бор. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу золимларни ўлим гирдобида қолган, ўлим фаришталари қўлларини чўзиб: «Жонларингизни берингиз! Бу кун сизлар – Аллоҳ шаънига ноҳақ гапларни айтганларингиз ва унинг оятларидан юз ўгириб, кибру-ҳаво қилганларингиз сабабли ҳорлик азоби билан жазоланасизлар», деб турган пайтда бир кўрсангиз эди.

94. Мана, бизнинг ҳузуримизга сизларни аввалбошда қандай яратган бўлсак, шундай ёлғиз ҳолда келдингиз. Биз сизларга берган нарсаларимизни (яъни мактанадиган мол-дунёларингизни) ортингизда қолдирибсиз. Сизлар билан бирга ўзингизча Аллоҳга шерик деб гумон қилган – қўлловчиларингизни ҳам кўрмаяпмиз. Ўрталарингиз узилиб қолибди. Ишониб юрган нарсаларингиз – бутларингиз сизлардан йўқ бўлибди!

95. Албатта Аллоҳ дон ва уруғларни ёриб ундургувчидир. У зот ўликдан тирикни чиқарур, яна у зот ўликни тирикдан чиқаргувчидир. Ана ўша Зот Аллоҳдир. Бас, қаёққа бурилиб кетмоқдасизлар?!

Изоҳ: Бу оят қайта тирилиш – охират борлигига ибратли бир далилдир. Уламолар: «Жонсиз нутфа ёки тухумдан инсон ёки паррандаларни чиқарган, инсон, парраналардан эса ўша жонсиз нарсаларни чиқарадиган Аллоҳ таъоло шубҳасиз, тупроққа айланган жасадларни ҳам қайта тирилтиришга қодирдир», дейдилар.

96. (У зулматни ёриб) тонгни чиқаргувчидир. У кечани сукунат-ором қилиб қўйди, қуёш ва ойни эса ҳисоб ўлчови қилди. Бу қудратли ва билгувчи зотнинг ўлчовидир.

97. У қуруқлик ва денгиз зулматларида йўл топишингиз учун сизларга юлдузларни яратиб қўйган зотдир. Биладиган қавм учун оятларни батафсил баён қилдик.

98. У сизларни бир жондан (Одам алайҳиссаломдан) пайдо қилган Зотдир. Бас, (сизлар учун она қорни) қароргоҳ ва (ота пушти) омонат турадиган жойдир. Англайдиган қавм учун оятларни батафсил баён қилдик.

99. У осмондан сув тушурган Зотдир. Бас, бу сув ёрдамида ҳар турли набототни чиқардир. Ундан эса гиёҳдарни чиқардик. Ундан (гиёҳдан) устма-уст бўлган донларни (яъни бошоқларни) чиқарурмиз. Хурмо новдаларидан (йиғиб териб олгувчилар учун) яқин бошлар – ғужумлар (бўлур). Яна узумзор боғларни ҳамда (барглари) бир-бирига ўхшаган, (мевалари эса) ўхшамайдиган зайтун ва анорларни (чиқарурмиз. Эй инсонлар), уларнинг ҳар бирини мева туккан пайтидаги мевасига ва кейин пишган ҳолига боқинг. Албатта бунда иймон келтирадиган қавм учун оят-мўъжизалар мавжуддир.

100. (Мушриклар) Аллоҳга жинларни шерик қилдилар (яъни жинларни ҳам худо деб билдилар). Ҳолбуки, уларни (Аллоҳнинг) ўзи яратган эди. Яна унинг учун билмаган ҳолларида ўғил-қизлар «ясаб» олдилар. У Зот булар сифатлаётган нарсалардан (шериклар ва болалардан) пок ва юксакдир.

101. (У зот) осмонлар ва ерни пайдо қилгувчидир. Унинг жуфти йўқдир. Қаёқдан боласи бўлсин! У ҳамма нарсани яратди ва у ҳамма нарсани бигувчидир.

102. Мана шу Аллоҳ Парвардигорингиздир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар унинг ўзи бордир. У ҳамма нарсани яратгувчидир. Бас, унга бандалик қилингиз. У ҳамма нарсанинг устидаги вакил-муҳофаза қилгувчидир.

103. Кўзлар унга ета олмас. У кўзларга етар! У меҳрибон ва (ҳар нарсадан) огоҳ зотдир.

104. Сизларга Парвардигорингиздан ҳужжатлар келмишдир. Ким (уларни) кўрса, ўзи учун кўрур. Ким кўр бўлиб олса, ўзига зиёндыр. Мен сизларнинг устингизда кўриқчи эмасман.

105. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, сизга кофирлар: «Аввалги китоблардан) ўрганиб олгансан», дейишлари учун ва биладиган қавмга равшан қилиб бериш учун оятларимизни мана шундай баён қилиб берурмиз.

106. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингиздан сизга ваҳий қилинган ансаларга эргашинг! Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар унинг ўзи бордир. Мушриклардан юз ўгиринг!

107. Агар Аллоҳ хоҳлаганида, улар мушрик бўлмаган бўлур эдилар. Биз сизни уларнинг устида кўриқчи қилиб қўйганимиз йўқ. Сиз уларнинг устида вакил ҳам эмассиз!

108. (Эй, мўъминлар), сизлар Аллоҳдан ўзгага сиғинадиган кимсаларни(нг бутларини) сўкмангиз! У ҳолда улар ҳадларидан ошиб, жохиллик билан Аллоҳни сўкурлар. Биз ҳар бир миллатга ўзлари қилган амални мана шундай чиройли кўрсатиб қўйганмиз. Сўнгра Парвардигорларига қайтмоқлари бор. Бас, у Зот уларга қилиб ўтган амалларининг хабарини берур.

109. улар агар бирон оят-мўъжиза келса, албатта унга иймон келтиришлари ҳақида жон-жаҳдлари билан Аллоҳ номига қасам ичдилар. Айтинг: «Оятлар фақат Аллоҳнинг ҳузуридадир». Қаердан билурсизлар (эхтимол) оят келган вақтда ҳам иймон келтирмаслар.

110. Ва биз худди аввалбошда унга (яъни Аллоҳнинг оятларига) иймон келтирмаганлари каби уларнинг дил ва кўзларини айлангириб кўюрмиз ва ўз туғёнларида адашиб-улоқиб юрган ҳолларида тарк қилурмиз.

Саккизинчи жузь

111. Агар биз (Макка мушрикларига улар талаб қилаётган) фаришталарни туширганимизда ва ўликлар (қабрларидан тирилиб келиб) уларга гапирганларида ҳамда барча нарсани (ҳалойиқни) уларнинг очик-аён тўплаганимизда ҳам, улар иймон келтиргувчи бўлмайдилар, магар Аллоҳ хоҳласагина (иймон келтирурлар). Лекин уларнинг кўплари (буни) билмайдилар.

112. Шунингдек, биз ҳар бир пайғамбар учун инсу жин(дан бўлган) шайтонларни душман қилиб қўйдик. Улар (ўзларига кулоқ соғувчиларни) алдаш учун гўзал (ялтироқ) сўзлар билан васваса қиладилар. Агар Парвардигорингиз хоҳласа, ундай қилмаган бўлур эдилар. Бас, сиз уларни тухмат, бўҳтонлари билан бирга тарк қилинг!

113. Ундай сўзларга охиратга ишонмайдиган кимсаларнинг диллари мойил бўлиши учун ва ўша сўзларга рози бўлиши, ўзлари қилмоқчи бўлган (гуноҳларини) қилишлари учун (инсонлардан ва жинлардан бўлган шайтонлар уларни васваса қиладилар).

114. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга айтинг): «Мен Аллоҳдан ўзгани ҳакам қилиб олайми?! Ахир унинг ўзи сизларга бу китоб (Қуръонни) муфассал (яъни сизлар таллашиб-тортишаётган барча масалаларга тўла-тўқис жавоб берадиган) ҳолда нозил қилган зот-ку?» Биз китоб берган кимсалар (яхудий ва насронийлар) унинг (Қуръоннинг) Парвардигорингизда ҳаққирост нозил қилинганини билурлар. Бас, сиз ҳаргиз (биз сизга нозил қилган нарсалардан) шак-шубҳа қилгувчилардан бўлмаг!

Изоҳ: Макка мушриклари пайғамбар алайҳиссаломга ўзларининг пайғамбарликларини исботлаш учун яхудий, насронийлардан ҳакам тайинлашни таклиф қилганларида, ушбу оят нозил бўлган экан.

115. Парвардигорингизнинг сўзлари сидқу адолатда комил бўлди. Унинг сўзларини бирон ўзгартиргувчи йўқдир. У эшитгувчи, билгувчидир.

116. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сиз ер юзидаги кимсаларнинг жуда кўпларига итоат қиладиган бўлсангиз, улар сизни Аллоҳнинг йўлидан оздирурлар. (Зотан), улар фақат ўзларича (ҳақ деб ўйлаган) гумонларигагина эргаширлар ва улар фақат (ўзларини ҳам, ўзгаларни ҳам) алдайдилар холос.

117. Албатта Парвардигорингиз унинг йўлидан адашган кимсаларни жуда яхши билгувчидир. Ва у ҳақ йўлда юргувчиларни ҳам жуда яхши билгувчидир.

118. Бас, (эй мўъминлар), агар сизлар Аллоҳнинг оятларига иймон келтиргувчи бўлсангизлар, Аллоҳнинг номи зикр қилинган нарсалардан (яъни Аллоҳнинг номи айтилиб сўйилган ҳайвонларнинг гўштидан) еяверинглар.

119. Аллоҳнинг номи зикр қилинган нарсалардан нима учун емас экансизлар?! Ахир у сизларга ҳаром қилинган нарсаларни муфассал баён қилган-ку, магар мустар – ночор бўлиб қолган ҳолларингиздагина (у ҳаром қилинган нарсалардан ҳам ейишларингиз мумкин). Шубҳасиз кўп (кишилар) билмаган ҳолларида ўз хою ҳаваслари билан (ўзларини) йўлдан оздирурлар. Албатта Парвардигорингиз бундай тажовузкор кимсаларни билгувчидир.

120. Гуноҳнинг очиғини ҳам, маҳфийсини ҳам тарк қилингиз! Албатта гуноҳ қилгувчи кимсалар ўзлари қилиб ўтган гуноҳларига жазо олажаклар.

121. Аллоҳнинг номи зикр қилинмаган нарсалардан емангиз! Зотан, бу (иш) итоатсизликдир. Албатта шайтонлар ўз дўстларини (яъни мушрикларни) сизлар билан жанжаллашишлари учун васвасага солурлар. Агар уларга бўйсунсангизлар, ҳеч шак-шубҳасиз мушриклардан бўлиб қолурсизлар.

122. Ахир аввал ўлик (кофир) бўлган, сўнгра биз уни (ҳақ йўлга ҳидоят қилиш билан) тирилтириб, унга одамлар орасида ўзи билан олиб юрадиган нурни (иймонни) бериб қўйганимиз бир киши – зулматларда қолиб кетган ва ундан чиқувчи бўлмаган кимсага ўхшайдими?! (Мўъминларга иймонлари қандай чиройли кўринса) кофирларга ҳам қилаётган амаллари ана шундай чиройли қилиб кўрсатиб қўйилди.

123. (Худди Макка зодагонларини ҳақ диндан тўсадиган фосиқ, итоатсиз кимсалар қилганимиз каби) ҳар бир қишлоқ катталарини ўша жойдаги (одамларни ҳақ йўлдан тўсиш учун) ҳийла-найранглар қиладиган жиноятчилар қилиб қўйдик. Улар фақат ўзларинигина алдайдилар холос. Лекин ўзлари сезмайдилар.

124. Қачон уларга (Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбар эканлиги ҳақида) бирон оят келса: «То бизга ҳам Аллоҳнинг пайғамбарларига берилган оятларига ўхшаш (оятлар) берилмагунча (яъни бизга ҳам ваҳий келмагунча), ҳаргиз иймон келтирмаймиз», дейдилар. Аллоҳ пайғамбарлик вазифасини қаерга қўйишни яхшироқ билгувчидир. Яқинда Аллоҳ ҳузурида бундай жинояткорларга ўзлари қилиб ўтган ҳийла-найранглари сабабли хорлик ва қаттиқ азоб етажакдир.

125. Аллоҳ кимни ҳидоят қилишни истаса, унинг кўнглини ислом учун кенг қилиб қўяр. Кимни адаштиришни истаса, унинг кўнглини худди осмонга кўтарилиб кетаётгандек тор ва танг қилиб қўяр. Шунингдек, Аллоҳ ўз азобини иймонсиз кимсаларга (жазо) қилур.

Изоҳ: Ушбу ояти каримани қўйидаги ҳадис орқали яхшироқ англаб олиш мумкин: пайғамбар алайҳиссалом: «Қачон қалбга иймон нури кирса, у кенгайиб, очилиб кетади», дедилар. Шунда сўралдики, «бунинг аломати недир?» У зот айтдилар: «Қалбги иймон жо бўлганининг аломати у қалбнинг мангулик диёрига мойил бўлиши, ғурур-алдов диёридан четланиб, ўлим тушишидан илгари ўлимга тайёрланиб қолишидир». Адашган кимсалар эса иймон-ислом сўзини эшитсалар, худди сийрак ҳаволи осмонга кўтарилиб кетаётгандек, дунё уларга торлик қилиб, гўё нафас ололмайд қоладилар.

126. Мана шу Парвардигорингизнинг тўғри йўлидир. Биз эслатма-ибрат олгувчи қавм учун оятларни батафсил баён қилдик.

127. Улар учун Парвардигорлари ҳузурида дорус-салом (тинчлик диёри, яъни жаннат) бордир. Ва қилиб ўтган амаллари сабабли (Аллоҳ) уларнинг дўстидир.

128. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, эсланг, Аллоҳ) уларнинг барчаларини тўплайдиган кунда: «Эй жинлар жамоаси, инсонлардан жуда кўпини (адаштирдингиз» дер). (Шунда) у жинларнинг инсонлардан бўлган дўстлар: «Парвардигоро, бизлар бир-биримиздан фойдаландик ва ўзинг биз учун белгилаб қўйган ажалимизга етиб келдик, деганларида, (Аллоҳ) айтур: «Жойингиз дўзахдир. Унда абадий қолурсиз. Магар Аллоҳнинг хоҳиши билангина (чиқишингиз мумкин)». Албатта, Парвардигорингиз ҳикмат ва билим соҳибидир.

129. Шунингдек, қилиб юрган гуноҳлари сабабли золим кимсаларни бир-бирларига дўст қилиб қўюрмиз.

130. Эй жин ва инс жамоаси, сизларга ўзларингиздан бўлган пайғамбарлар менинг оятларимни сўзлаган ва сизларни мана шу (яъни қиёмат) кунингиздаги учрашувдан кўрқитган ҳолларида келмадиларми? Улар: «Ўзимизнинг зиёнимизга гувоҳмиз (яъни ўша пайғамбарлар келган эди)» дедилар. Уларни ҳаёти дунё алдаб қўйди. Ва кофир эканликлари ҳақида ўзларига қарши гувоҳлик бердилар.

131. Бунга (яъни аввал пайғамбарлар юбориб огоҳлантиришига) сабаб Парвардигорингиз аҳолиси ғофил бўлган қишлоқ-шаҳарларни зулм билан ҳалок қилгувчи эмаслигидир.

132. Ҳар ким учун қилган амалларидан даражот-савоблар бор. Парвардигорингиз уларнинг қилаётган амалларидан ғофил эмасдир.

133. Парвардигорингиз беҳожат ва меҳрибондир. (Эй золимлар), агар у зот хоҳласа, худди сизларни бошқа қавмнинг зурриётидан пайдо қилгани каби, сизларни кетказиб, ортингиздан ўзи истаган халқни халифа-ўринбосар қилур.

134. Албатта сизларга ваъда қилинаётган нарса (қайта тирилиш, охират, қиёмат куни) ҳеч шак-шубҳасиз келгувчидир. Сизлар (Аллоҳдан ҳеч қаёққа) қочиб кутила олгувчи эмассиз.

135. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Эй қавмим, жойингиздан жилмай (яъни, куфрингиздан қайтмай) амалингизни қилаверинг. Мен ҳам (Парвардигорим буюрган) амални қилгувчиман. Бас, яқинда охират диёридаги оқибат кимнинг фойдасига бўлишини билажаксиз». Шубҳасиз, золим кимсалар нажот топмаслар.

136. (Мушриклар) Аллоҳ учун унинг ўзи яратган экин ва чорвалардан бир улуш ажратиб, ўзларича «бу Аллоҳ учун, бу (қолгани) эса шерикларимиз – бутларимиз учун», дедилар. Энди бутлари учун бўлган улуш Аллоҳ (улушига) қўшилмайди. Аллоҳ учун бўлган улуш эса бутларига қўшилаверади. Нақадар ёмон ҳукм чиқарадилар-а!

137. Шунингдек, шериклари – бутлари мушрикларни ҳалок жтиш ва динларни чалкаштириб юбориш учун улардан кўпларига ўз болаларини ўлдириш (яъни ўз бутлари учун кўрбон қилишни) чиройли кўрсатиб қўйди. Агар Аллоҳ хоҳлаганида, бу ишни қилмаган бўлур эдилар. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз уларни тухмат-бўхтонлари билан тарк қилинг!

138. Улар ўзларича: «Мана бу ҳайвон ва экинлар ҳаром. Уларни фақат биз хоҳлаган кишиларгина (яъни бутхона ҳизматчилари ва эр кишиларгина) ейдилар. Бу ҳайвонларни эса миниш ҳаром қилинган дедилар. Улар ҳайвонларни (сўйишда) Аллоҳнинг номини зикр қилмайдилар, (балки бутларнинг номини айтадилар ва мана шу қилмишларини Аллоҳ амри деб), у зотга тухмат қиладилар. Яқинда бу тухматлари сабабли уларга ўзи жазо беражак.

139. Улар: «Мана бу ҳайвонларнинг қоринларидаги нарсалар фақат эркакларимиз учундир», дедилар. Агар у нарса (яъни ҳомила) ўлик бўлса, у ҳолда ҳаммалари шерикдирлар (Яъни эркак-хотин ҳаммалари еяверишади). Яқинда бундай (ўзларича

ҳалол-ҳаром деб) сифтларлари учун уларга ўзи жавоб беражак. Албатта у ҳикмат ва билим соҳибидир.

140. Ўз болаларини ақлсизлик, билимсизлик билан ўлдирган ва Аллоҳга туҳмат қилиб, Аллоҳ берган (ҳалол) ризқни ҳаром қилиб олган кимсалар муттақийки, (ўзларига) зиён қилдилар, улар аниқ адашдилар ва тўғри йўлга юргувчи бўлмадилар.

141. (Аллоҳ сўри-тоқларга) кўтарилувчи ва кўтарилмайдиган боғларни, хурмозорлар ва мевалари хилма-хил бўлган экинларни, (барглари) бир-бирига ўхшаган ва (мевалари эса) ўхшамаган зайтун ва анорларни яратган зотдир. (Эй инсонлар), сизлар (боғроғларингиз) мевалаганда мевасидан енглар, ўрим терим кунида (бечора мискинларга) ҳаққини беринглар ва исроф қилманглар. Албатта у исроф қилгувчиларни севмас.

142. (У зот) ҳайвонлардан юк ташувчиларни ва (сўйиш учун) ётқизиладиган ҳайвонларни яратди. Аллоҳ сизларга ризқ қилиб берган нарсалардан енглар. Ва (ўзингизча ҳалол-ҳаром деб) шайтоннинг изидан эргашманглар. Албатта, (шайтон) сизларга очиқ душмандир.

143. (Аллоҳ) саккизта жуфтни (яратди). Қўйдан иккини (яъни эркак ва урғочини), эчкидан иккини яратди. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўзларича ҳаром қилиб олгувчи мушрикларга айтинг: «(Аллоҳ бу ҳайвонлардан) иккала эркагини ҳаром қилганми ё иккала урғочисиними? Ёки иккала урғочининг бачадонларида бўлган ҳомиланими?! Агар ростгўй бўлсангизлар, бирон ҳужжат билан менга хабар беринглар-чи?!»

144. (У зот) туядан иккини, қорамолдан иккини (яратди). Айтинг: «Иккала эркагини ҳаром қилганми, ё иккала урғочисиними, ёки иккала урғочининг қоринларида бўлган ҳомиланими?! Ёки Аллоҳ сизларни шунга (яъни ҳаром қилишга) буюрганига гувоҳ бўлганмидингизлар?! Билмаган ҳолда одамларни йўлдан оздириш учун Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган кимсадан ҳам золироқ ким бор?! Албатта Аллоҳ золим қавми ҳидоят қилмас.

145. Айтинг: «Менга ваҳий қилинган Қуръонда ейдиган киши учун ҳаром қилинган нарсаларни кўпайтирмаман. Магар ўлакса, ё тўкилган қон, ёки тўнғиз гўшти бўлса, бас, у албатта ҳаромдир. Ёҳуд Аллоҳдан ўзга учун (яъни бутларга) аталган фосиқлик бўлса, (ҳаромдир). Бас, ким золим ва тажовузкор бўлмаган ҳолда мустар – ночор бўлиб қолса, (масалан, очликдан ўлмаслик учун ночор ҳолда у нарсалардан ейиш билан гуноҳкор бўмас), zero Парвардигорингиз мағфиратли ва меҳрибондир.

146. Биз яҳудийларга (туя, туякуш, хўроз, ўрдак каби) барча тирноқликларни ҳаром қилдик. Мол-қўйдан уларга ёғларни ҳаром қилдик. Магар (мол-қўйларнинг) биқинларидаги ё ичларидаги ёки суякка аралашган ёғларигина (ҳаром эмасдир). Золимликлари сабабли биз уларни шундай жазоладик. Албатта биз рост сўзлагувчимиз.

147. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар улар сизни ёлғончи қилсалар, айтинг: «Парвардигорингиз чексиз меҳрибондир. Аммо унинг азоби бирон жинойтчи қавмдан қайтарилмас».

148. Ҳали мушрик бўлган кимсалар: «Агар Аллоҳ хоҳлаганида, на биз, на ота-боболаримиз мушрик бўлмаган ва бирон нарсани ҳаром қилиб олмаган бўлур эдик» дедилар. Улардан аввалгилари ҳам то азобимизни тотгунларича (ўз пайғамбарларини)

мана шундай ёлғончи қилганлар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Олдиларингда бизга кўрсатадиган (айтаётган сўзларингизни тасдиқловчи) бирон ҳужжатингиз борми? Сизлар фақат гумонга эргашмоқдасиз, сизлар фақат ёлғон сўзламоқдасиз!»

149. Айтинг: «Аллоҳнинг эса етук ҳужжати бордир. Бас, агар у зот хоҳлаганида, барчангизни ҳидоят қилган бўлур эди».

150. Айтинг: «Аллоҳ мана шу (мазкур нарсаларни) ҳаром қилганида, гувоҳлик берадиган гувоҳларингизни келтирингиз!» Энди агар улар (ёлғон) гувоҳлик берсалар, сиз улар билан гувоҳлик берманг (яъни уларнинг берган гувоҳликларига ишонманг)! Ва бизнинг оятларимизни ёлғон дейдиган, охиратга иймон келтирмайдиган кимсаларнинг хавойи нафсларига эргашманг. Улар Парвардигорларига (ўзгаларни) тенглаштирурлар.

151. Айтинг: «Келинглар, Парвардигорингиз сизларга ҳаром қилган нарсаларни тиловат қилиб берган: у зотга бирон нарсани шерик қилмангиз; ота-онага яхшилик қилиннгиз; болаларингизни камбағалликдан (қўркиб) ўлдирмангиз – сизларни ҳам, уларни ҳам биз ризқлантирурмиз – бузуқ ишларнинг ошкорасига ҳам, маҳфийсига ҳам яқинлашмангиз; Аллоҳ (ўлдиришни) ҳаром қилган бирон жонни ўлдирмангиз, магар ҳақ билан (яъни қасос олиш учун ё муртад бўлгани ё зино қилгани учун шариат ҳукми билан ўлдиришингиз мумкин). Шояд ақл юргизарсизлар, деб (Аллоҳ) сизларни мана шу нарсаларга буюрди.

152. Етимнинг молига то у вояга етгунича фақат энг чиройли йўл билангина яқинлашингиз! Ўлчов ва тарозини адолат билан тўла тортингиз! Биз ҳеч бир жонни тоқатидан ташқари нарсага таклиф қилмаймиз. Сўзлаганингизда (гувоҳлик берганингизда), гарчи қариндошларингиз(га қарши) бўлса ҳам, адолат қилиннгиз! Аллоҳга берган аҳдингизга вафо қилиннгиз! Шояд эслатма (насихат) олурсизлар, деб (Аллоҳ) сизларни мана шу нарсага буюрди.

153. Албатта мана шу менинг туғри йўлимдир. Бас, унга эргашинглар! (Бошқа) йўлларга эргашмангизки, улар сизларни унинг йўлидан узиб қўяр. Шояд тақво қилсангизлар, деб (Аллоҳ) сизларни мана шу нарсаларга буюради.

154. Яна (билингизки) чиройли амал қилган зотларга (неъматимизни) комил қилиб бериш ва нарсани аниқ баён қилиш учун ҳамда ҳидоят ва раҳмат бўлсин деб, биз Мусога китоб (Таврот) ато этдик. Шояд (бани Исроил) Парвардигорларига рўбарў бўлишларига иймон келтирсалар.

155. Мана бу эса биз нозил қилган муборак китоб – Қуръондир! Бас унга эргашингиз ва (Аллоҳдан) кўрқингиз! Шояд раҳматга эришсангизлар.

156-157. Сизлар «Биздан аввалги икки тоифага (яъни яҳудий ва насронийларга) китоб нозил бўлган, биз эса уларнинг дарсларини ўрганишдан ғофилмиз», демасларингиз учун ёки: «Агар бизаг китоб нозил қилинганида, улардан тўғрироқ йўлда бўлур эдик», демасларингиз учун (сизларга бу Қуръонни нозил қилдик). Мана сизларга Парвардигорингиздан ҳужжат, ҳидоят ва раҳмат келди. Бас, Аллоҳнинг оятларини ёлғон деган ва улардан юз ўгирган кимсалардан ҳам золимроқ ким бор?! Яқинда оятларимиздан юз ўгирган кимсаларни юз ўгирувчи бўлганлари сабабли ёмон азоб билан жазолагаймиз.

158. Улар фақат (жонларини олиш учун ўлим) фаришталари келишини ё (қиёмат кунда бандалари ўртасида ҳукм қилиш учун) Парвардигорингизнинг келишини ёки Парвардигорингизнинг оятларидан – қиёмат аломатларидан айримлари келишини кутмоқдалар холос. Парвардигорингизнинг айрим оятлари келадиган кунда эса илгари иймон келтирмаган ёки иймонда яхшилик касб қилмаган бирон жонга энди келтирган иймони фойда бермас. Айтинг: «Кутаверинглар! Биз ҳам кутгувчилармиз!»

159. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз динларини бўлиб, ўзлари ҳам турли тўдаларга – ҳизбларга бўлиниб олган кимсалар тўғрисида бирон нарсада масъул эмассиз (яъни улар сизга уммат эмаслар). Уларнинг ишлари фақат Аллоҳнинг ўзига ҳавола. Кейин (қиёмат кунда) У Зот улдарга қилиб ўтган ишларининг хабарини берур.

160. Ким бирон чиройли амал қилса, унга ўн баробар қилиб (қайтарилур). Км бирон ёмон иш қилса, фақат ўшанинг баробарида жазоланур ва уларга зулм қилинмас.

161. Айтинг: «Мени Парвардигорим тўғри йўлга, рост динга – ҳақ йўлга мойил бўлган Иброҳимнинг миллатига ҳидоят қилди. У мушриклардан ўлмаган эди.

162-163. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Албатта намозим, ибодатларим, (яъни қиладиган қурбонликларим) ҳаёту мамотим бутун оламларнинг Парвардигори бўлмиш Аллоҳ учундир. У Зотнинг биронта шериги йўқдир. Мен мана шунга (яъни ягона Аллоҳга ихлос-ибодат қилишга буюрилганман). Ва мен бўйсингувчиларнинг аввалги – пешқадамиман.

164. Айтинг: «Аллоҳдан ўзгани Парвардигорим дейинми?! Ахир у барча нарсанинг Парвардигори-ку?! Ҳар бир жоннинг қилган гуноҳи фақат ўз зиёнига бўлур. Ҳеч бир кўтаргувчи (яъни гуноҳкор жон) ўзга (жон)нинг юкини (яъни гуноҳини) кўтармас. Кейин Парвардигорингизга қайтишларингиз бордир. Бас, у сизларга ихтилоф қилиб ўтган нарсаларингизнинг (яъни қиёматнинг) хабарини берур.

165. У сизларни ерда (ўтиб кетган ота-боболарингиздан кейин халифа-ўринбосарлар қилиб қўйган ва ўзи ато этган неъматлар билан сизларни имтиҳон қилиш учун айримларингиздан (ризқу-рўз ва куч-қувватда) юқорироқ даражаларга кўтариб қўйган Зотдир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Парвардигорингиз тезда жазолагувчидир. Албатта у мағфиратли, меҳрибондир.

(7) «Аъроф» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура 206 оятдан ташкил топган.

У пайғамбарлар ҳақида батафсил ҳикоя қилган биринчи сурадир. Унда Нух, Худ, Солиҳ, Лут, Шуъайб ва Мусо пайғамбарларнинг қиссалари сўзланади. Аввало шайхуланбиё – пайғамбарлар оқсоли Нух қиссаси ҳикоя қилиниб, у зотга ўз қавмлари тарафидан бўлган қайсарлик ва исёнлар натижасида уларнинг тўфон балосига гирифтор этилганликлари эслатиб ўтилади.

Бу сурада пайғамбарлардан хусусан Мусо алайҳиссаломнинг қиссалари батафсил зикр қилиниб, у зот билан золим Фиръавн ўртасида бўлиб ўтган можароларга тўхтаб ўтилади ва бани Исроилга берилган ноз-неъматлар, Аллоҳнинг амр-фармонларидан бош тортганларидан кейин эса бошларига тушган бало-мусибатлар ҳикоя қилинади. Бу сурада ҳам бошқа Макка сураларида бўлгани каби сўз исломнинг асос-моҳияти бўлмиш Аллоҳнинг бирлиги, тирилиш ва жазо ҳақ экани ҳамда ваҳий ва пайғамбарлик ҳақиқати устида боради. Суранинг аввалида Муҳаммад алайҳиссаломга тушган буюк мўъжиза – Қуръон ҳақида сўзланиб, у бутун инсоният учун буюк илоҳий неъмат эканлиги, бинобарин, дунё ва охираат саодатига эришиш учун унинг йўл-йўриқ ва панд-насиҳатларига амал қилиб бориш лозимлиги уқтирилади.

Яна бу сурада Аллоҳ берган илмни мол-дунё топиш учун, бировларга зиён етказиш йўлида суистеъмол қилган олимлар қаттиқ қораланиб, улар тиллари осилиб, ҳансираб турадиган итларга ўхшатилади. Ва ниҳоят, бу сурада қиёмат кундаги ҳолат тасвирланади. У кун кишилар уч тоифага бўлинадилар: ҳаётларини иймон ва яхши амаллар билан ўтказган кишилар аҳли жаннат; кофирлик ва ўзларига ҳам, ўзгаларга ҳам ёмонлик қилиш билан ўтган кимсалар дўзах эгалари бўладилар; қилган яхшиликлари билан ёмонликлари баробар кимсалар эса «Аъроф» эгалари бўладилар. Аъроф – жаннат билан дўзах ўртасини ажратиб турадиган девор бўлиб, учинчи тоифага мансуб одамлар унинг устида Аллоҳ ўзларини жаннатгами ёки дўзахгами ҳукм қилишини кутиб туради. Бу сурада мана шу ҳолатнинг тасвири ўз ифодасини топгани учун «Аъроф - жаннат билан дўзах ўртасини ажратиб турадиган девор» деб аталган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Мим, Сод.

2. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, бу Қуръон) сизга унинг ёрдамида кофирларни (Аллоҳнинг азобидан) огоҳлантиришингиз учун ва мўъминлар учун бир эслатма бўлиб нозил қилинган китобдир – бас, кўнглингизда у сабабли танглик (шубҳаланиш) бўлмасин!

3. (Эй инсонлар), сизларга Парвардигорингиздан нозил қилинган нарсага (Китобга) эргашингиз, (Аллоҳни кўйиб ўзга) «дўстларга» эргашмангиз! Камдан-кам панд-насиҳат олурсизлар.

4. (Бизнинг амримизга итоат қилмаган) қанчадан қанча қишлоқни ҳалок қилдик – бас, уларга азобимиз тун уйқусида ёки туш уйқусида (яъни кундузи) келди.

5. Бизнинг азобимиз келган вақтида улар бирон даъво қила олмадилар. Магар «бизлар (ўзимизга) зулм қилдик» дея олдилар, холос.

6. Энди албатта биз ўзларига пайғамбар юборилган кишилар билан ҳам, (уларга) юборилган пайғамбарлар билан ҳам савол-жавоб қилурмиз.

7. Энди албатта уларга билган холимизда, (қилиб ўтган ишлари ҳақида) сўйлаб берурмиз. (Зотан), биз ғойиб-йўқ эмас эдик, (балки барча нарсага гувоҳ бўлиб турган эдик).

8. (Амалларни) тўғри тортишлик ўша куни бўлур. Бас, кимнинг тортилган (яхши амаллари) оғир келса, ана ўшалар нажот топгувчилардир.

9. Кимнинг тортилган (яхши амаллари) енгил бўлса, бас, улар бизнинг оятларимизга (кофир бўлиш билан) зулм қилиб ўтганлари сабабли ўзларига зиён қилган кимсалардир.

10. (Эй инсонлар), аниқки, биз сизларга ерда имкониятлар бериб, сизлар учун унда тирикчилик воситаларини пайдо қилдик. Сизлар эса камдан-кам шукр қилурсизлар.

11. Аниқки, биз сизларни яратдик, сўнг сизларга сурат бердик, сўнгра фаришталарга: «Одамга сажда қилинглар», дедик, бас, улар сажда қилдилар. Магар Иблис сажда қилгувчилардан бўлмади.

12. (Аллоҳ) деди: «Мен сенга буюрган пайтимда сени сажда қилишдан нима тўсди?» «Мен ундан (Одамдан) яхшироқман. Мен оловдан яратгансан, уни эса лойдан яратдинг», деди у.

13. (Аллоҳ) деди: «У ҳолда ундан (жаннатдан) тушгин! Сен учун унда кибру ҳаво қилиб юриш жоиз эмас. Бас, чиқ! Албатта сен хор бўлгувчилардандирсан».

14. «Менга улар тириладиган кунгача (қиёматгача яшаш учун) муҳлат бер», деди у.

15. (Аллоҳ) деди: «Сен муҳлат берилганлардансан».

16. У айтди: «Қасамки, энди мени йўлдан озирганинг сабабли мудом сенинг тўғри йўлинг устида уларни (Одам болаларини) кутиб ўтирурман.

17. Сўнгра уларга олдиларидан ва ортларидан, ўнгу сўлларидан келиб (тўғри йўлдан оздирурман) ва (оқибатда) уларнинг кўпларини (берган неъматларингга) шукр қилган ҳолларида топмайсан».

Изоҳ: Юқоридаги оятларда нима сабабдан Иблис жаннатдан маҳрум бўлгани зикр қилинди. У мутакаббирлиги сабабли улуғ даргоҳдан қувилди. Лекин унга то қиёматгача ўлмасдан яшаш имкони берилди ва у доимо Аллоҳнинг бандаларини тўрт тарафдан келиб адаштиришга қасам ичди. Демак, инсон бу ҳаёти дунёда тўғри йўлдан озмасдан яшаши учун тўрт томондан келган турли йўлларга – оқимларга эргашмасдан, фақат осмондан – Аллоҳ таоло ҳузуридан тушган Қуръон йўлига юргандагина шайтоннинг васавасаларидан халос бўлади ва нажот топади.

18. (Аллоҳ) айтди: «Ундан (жаннатдан) жирканч ва мағлуб ҳолда чиқ! Қасамки, улардан кимда-ким сенга эргашса, албатта жаҳаннамни сизларнинг барчаларингиз (сен ва сенга эргашганлар) билан тўлдирурман.

19. Эй Одам, сен эса жуфтинг (Ҳавво) билан жаннатни маскан тутиб, хоҳлаган жойингиздан таомланинг. Фақат мана бу дарахтга яқинлашмангки, у ҳолда золимлардан бўлиб қолурсиз.

20. Сўнг шайтон уларга ўзларидан ҳам беркитилган авратларини ояиб юбориш учун васвасага солди ва: «Парвардигорингиз фақат фаришталарга айланмаслигингиз ёки (жаннатда) абадий яшаб қолмаслигингиз учунгина сизларни бу дарахтдан қайтарди», деди.

21. Ва уларга: «Албатта мен сизларга холисларданман», деб қасам ичди.

22. Бас, (шайтон) алдов билан уларни (тубан ҳолатга) тушириб қўйди. Ўша дарахтдан тотиб кўришган эди, (устларидаги либослари тушиб кетиб) авратлари очилиб қолди ва ўзларини жаннат япроқлари билан тўса бошладилар. (Шунда) уларга Парвардигорлари нидо қилди: «Мен сизларни бу дарахтдан қайтармаганмидим ва албатта шайтон сизларнинг очиқ душманингиз, демаганмидим?»

Изоҳ: Ушбу оятда авратларни очиб юриш Одат ота замонларидан бошлабоқ жирканч иш эканига ва бундай беҳаёлик жаннатдан маҳрум бўлишга сабабчи эканига очиқ далолат ва ақл эгалари учун ибрат бор.

23. Уларга: «Парвардигоро, бизлар ўз жонимизга жабр қилдик. Агар ўзинг бизларни мағфират қилмасанг ва бизларга раҳм-шафқат кўрсатмасанг шубҳасиз, зиён кўргувчилардан бўлиб қолурмиз», дедилар.

24. (Аллоҳ) айтди: «Бир-бирингизга (яъни шайтон инсонга, инсон шайтонга) душман бўлган ҳолингизда (жаннатдан) тушингиз. Энди сизлар учун маълум бир вақтгача (яъни ажалингиз етгунча) ерда қарор топиб ўрнашиш ва фойдаланиш бор».

25. (Аллоҳ) айтди: «Сизлар унда яшайсизлар ва унда ўлурсизлар ва ундан (қайта тирилиш кунда ҳисоб-китоб учун) чиқарилурсизлар».

26. Эй одам болалари, биз сизларга авратларингизни беркитадиган либосни ҳам ясантусан (либосни) ҳам туширдик. (Ҳаммасидан) яхшироқ либос тақво либосидир. Бу – Аллоҳнинг (фазлу марҳаматига далолат қилгувчи) оятларидандир. Шояд эслатма (панд-насихат) олсалар.

27. Эй одам болалари, шайтон оталарингизнинг авратларини ўзларига кўрсатиш (яъни уятли аҳволга солиб қўйиш) учун уларнинг либосларини ечиб, жаннатдан чиқаргани каби, сизларни ҳам алдаб қўймасин. Чунки у ва унинг малайлари сизларни ўзингиз билмайдиган тарафдан кўриб турадилар (яъни улар сизларни қандай алдаганини сезмай қолишларингиз мумкин). Албатта биз шайтонни иймонсиз кимсларга дўст қилиб қўйганмиз.

28. Улар қачон бирон бузук иш қилсалар (масалан, улар Каъбани яланғоч ҳолларида тавоф қилар эдилар): «Ота-боболаримизни шундай ҳолда топганмиз. Буни бизга Аллоҳ буюрган», дейдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Аллоҳ ҳеч қачон бундай бузук ишларга буюрмайди. Аллоҳ шаънига (ўзингиз) билмайдиган нарсаларни айтаверасизларми?!»

29. Айтинг: «Парвардигорим адолатга буюргандир. Ҳар сажда чоғида ўзларингизни тикиб қўйингиз (яъни бор вужудингиз билан сидқидилдан сажда қилингиз) ва У Зотга динингизни холс қилган ҳолда дуо-илтижо этингиз. Сизларни бошлаб яратган ҳолига қайтурсиз (яъни аввал сизларни йўқдан бор қилгани каби, қиёмат кунда яна ҳисоб-китоб учун қабрларингиздан чиқарур).

30. У Зот бир гурухни ҳидоят қилди, бошқа бир гурухга эса йўлдан озиш ҳақ бўлди. Чунки улар Аллоҳни қўйиб, шайтонларга дўст тутуниб олганлар-да, яна ўзларини ҳидоят топгувчилар, деб ҳисоблайдилар.

31. Эй одам болалари, ҳар бир сажда чоғида зийнатланингиз (яъни тоза либосда бўлингиз) ҳамда (хоҳлаганингизча) еб-ичаверинглар. Фақат исроф қилманглар. Зотан У исроф қилгувчи кимсаларни севмас.

32. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Аллоҳ бандалари учун чиқарган безак (либосларни) ва ҳалол-пок ризқни ким ҳаром қилди?» Айтинг: «Улар (яъни безак ва ҳалол ризқлар) ҳаёти дунёда иймон эгалари учун (бўлиб, кофирлар ҳам уларга шерик бўлур), қиёмат кунида эса фақат (мўъминларнинг) ўзларига хосдир». Биз биладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал қилурмиз.

33. Айтинг: «Парвардигорим фақатгина ошкор ва яшириш бузуқликларни, (барча) гуноҳ ишларни, ноҳақ зулм қилишни ва Аллоҳга (шерик эканлигига) ҳеч қандай ҳужжат тушурмаган нарсаларни шерик қилиб олишингизни ҳамда Аллоҳ шаънига билмайдиган нарсаларни гапиришингизни ҳаром қилган холос».

34. Ҳар бир жамоат-қавм учун ажал бордир. Бас, қачон уларга ажаллари келса, уни бирон соатга кетга ҳам, илгарига ҳам сура олмайдилар.

35. Эй одам болалари, ҳар қачон сизларга ўзларингиздан бўлган пайғамбарлар менинг оятларимни сўзлаган ҳолларида келганларида, кимда-ким (ширкдан) сақланиб, (ўзини) ўнглаб олса, бас, уларга ҳеч қандай ҳавф-хатар йўқдир ва улар ғамгин бўлмайдилар.

36. Бизнинг оятларимизни ёлғон деган ва улардан кибру ҳаво билан (юз ўгирган) кимсалар эса дўзах эгаларидир. Улар у жойда (дўзахда) абадий қолгувчидирлар.

37. Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган, ёки унинг оятларини ёлғон деган кимсадан ҳам золимроқ ким бор?! Уларга китобдан (Лавҳул-махфуздан) бўлган ризқ-рўзлари етиб боргач, жонларини олгувчи элчиларимиз – ўлим фаришталари келиб: «Аллоҳни қўйиб илтижо қилиб ўтган бутларингиз қани (келиб сизларини ўлимдан қутқармайдиларми)?», деганларида, улар: «Улар биздан ғойиб бўлиб қолдилар», дейишади ва ўзларининг зиёнларига – кофир бўлганликларига ўзлари гувоҳлик беришади.

38. (Аллоҳ) айтур: «Сизлардан илгари ўтган жин ва инсдан иборат (кофир) миллатлар билан бирга дўзахга кирингиз! Қачон бир жамоат (ўша дўзахга) кирганида, шеригини (яъни ўзини йўлдан урганларни) лаънатлайди. Қачонки унда (дўзахда) ҳаммалари топишишгач, кейингилари (эргашганлар) аввалгилари (бошлиқлари) ҳақида: «Парвардигоро, ана ўшалар бизларни йўлдан оздирганлар, бас, уларга дўзах азобини икки баробар қилгин», дейдилар. (Аллоҳ) айтур: «Ҳар бирингиз учун икки баробар азоб бўлур, лекин сизлар билмайсизлар».

39. Аввалгилари эса кейингиларига: «Сизларнинг биздан бирон афзаллик томонингиз йўқдир, бас, қилиб ўтган (гуноҳларингизга) яраша азобингизни тотаверинглар», дейдилар.

40. Албатта бизнинг оятларимизни ёлғон деган ва улардан кибру ҳаво билан (юз ўгирган) кимсалар учун ҳаргиз само эшиклари очилмас ва токи туя игна тешигидан

ўтмас экан, улар ҳам жаннатга кира олмаслар (яъни ҳеч қачон жаннатга кира олмаслар). Биз жинойткор-осийларни мана шундай жазолагаймиз.

41. Улар учун жаҳаннамдан тўшак, устларидан эса (оловдан бўлган) чойшаблар бўлур. Биз золимларни мана шундай жазолагаймиз.

42. Иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотлар – биз ҳеч бир жонни тоқатидан ташқари нарсага таклиф қилмаймиз – улар жаннат эгалари бўлиб, унда абадий қолажақлар.

43. Уларнинг остларидан дарёлар оқиб турар экан, кўнгилларидан (бир-бирларига нисбатан бўлган) ғиллу-ғашликларни тортиб олурмиз ва улар: «Бизларни бу (неъматларга) йўллаган Зот – Аллоҳга ҳамду сано бўлгай. Агар бизни Аллоҳ ҳидоят қилмаганида, ҳаргиз йўл топа олмас эдик. Ҳақиқатдан Парвардигоримизнинг пайғамбарлари ҳақ динни келтирган эканлар», дейдилар ва уларга: «Қилиб ўтган (яхши) амалларингиз сабабли сизларга мерос қилиб берилган жаннат мана шудир», деб нидо қилинур.

44-45. (Шунда) жаннат эгалари дўзах эгаларига қараб: «Бизлар Парвардигоримиз берган ваъданинг (яъни жаннат ва ундаги неъматларнинг) ҳақ эканини кўрдик. Сизлар ҳам Парвардигорингиз ваъда қилган нарсанинг (яъни дўзах ва ундаги азоб-уқубатларнинг) ҳақ эканини кўрдингизми?!» деганларида, улар: «Ҳа», дейдилар. Бас, уларнинг ўрталарида бир жарчи: «Аллоҳнинг йўлидан тўсадиган ва уни бузишни истайдиган, ўзлари охиратга ишонмайдиган кимсалар бўлган золимларга Аллоҳнинг лаънати бўлгай», деб жар солур.

46. Уларнинг (жаннат эгалари билан дўзах эгаларининг) ўрталарида тўсиқ бўлиб, у деворлар устидан ҳаммани (яъни жаннатиларни ҳам, дўхзахиларни ҳам) сиймоларидан таниб оладиган кишилар бўлур. Улар жаннат эгаларига: «Сизлар тинчлик-омонлик бўлгай», дейдилар. Ўзлари эса таъма қилган – истаган ҳолларида унга (жаннатга) кира олмайдилар.

47. Қачон кўзлари дўзах эгалари тарафга бурилиб қолса: «Парвардигоро, бизларни бу золим қавм билан бирга қилиб қўймагайсан», дейдилар.

48-49. Аъроф эгалари (яъни қилган яхши амаллари билан ёмон амаллари баробар келиб, жаннати ҳам, дўзахи ҳам бўлмай, ўртада аъроф – деворлар устида турган кишилар) сиймоларидан таниб олган кишиларига (яъни дўзахиларга) нидо қилиб дедилар: «Тўплаган молу дунёингиз ва қилган кибру ҳавоингиз сизларга асқотмабдику! Сизлар: «Аллоҳ уларга бирон раҳмат-марҳамат етказмайди, деб қасам ичган кишилар ана у (ҳаёти дунёдан камбағал-бечоралик билан ўтган мўъмин-мусулмон)ларми». (Ахир уларга): «Жаннатга киринглар, сизлар учун ҳеч қандай ҳавф-хатар йўқ ва сизлар ҳеч ғамгин бўлмайсизлар» (дейилди-ку)?!

50-51. Дўзах эгалари жаннат эгаларига: «Бизларга ҳам сувдан ё Аллоҳ сизларни баҳраманд қилган нарсалардан тўкинглар», деб нидо қилганларида, улар: «Аллоҳ бу неъматларини динларини ҳазил-мазаҳ қилиб олган ва ҳаёти дунёга алданиб қолган кофирларга ҳаром қилгандир», дедилар. Бас, бу кун улар бугунги учрашувни унутиб қўйганлари ва бизнинг оятларимизни инкор қилувчи бўлганлари каби, биз ҳам уларни «унутиб қўярмиз».

52. Ҳақиқатан биз уларга (Макка аҳолисига) ўз билимимиз билан муфассал баён қилган бир китоб (Қуръон)ни келтирдикки, у (Қуръон) иймон келтиргувчи қавм учун ҳидоят ва раҳматдир.

53. Улар эса (бу китобнинг) таъвийл-оқибатини (яъни ундаги оятлар ҳақ эканлиги исботланишини) кутадилар, холос. Унинг таъвийли келадиган кунда илгари уни унутган (яъни ундан юз ўгирган) кимсалар: «Парвардигоримизнинг пайғамбарлари ҳақ динни келтирган эканлар, энди бизни қўллайдиган қўлловчилар бормикан ёки қилиб ўтган (ёмон) ишларимиздан бошқа (эзгу) амалларни қилиш учун (яна дунёга) қайтарилармиканмиз», деб қоладилар. Улар ҳақиқатан ўзларига зиён қилдилар ва ўзлари тўқиб олган бутлари улардан ғойиб бўлди.

54. (Эй инсонлар), албатта Парвардигорингиз – Аллоҳ шундай зотдирки, осмонлар ва ерни олти кунда яратиб, сўнгра ўз аршига ўрнашди. У кечани (қоронғуликни) кундузга ўрар (ва кеча-кундузни) шошилган ҳолда қувиб юрар. У қуёш, ой ва юлдузларни ўз амрига бўсунтирилган ҳолда (яратди). Огоҳ бўлингизким, яратиш ҳам, буюриш ҳам ёлғиз Уникидир. Барча оламлар Парвардигори – Аллоҳ баракотли – буюқдир.

55. (Эй мўъминлар), сизлар Парвардигорингизга тазарруъ билан ичингизда (махфий) дуо-илтижо қилингиз. Зотан У ҳаддан ошувчи кимсаларни (яъни эл кўзига кўрсатиш учун риёкорлик қилувчиларни) севмас.

56. Ва (Аллоҳнинг дини билан) ўнглаб қўйилганидан кейин ерда (куфр йўлини тутиб) бузғунчилик қилмангиз! Сизлар У Зотга (азобидан) кўрқиб, (раҳматидан) умидвор бўлган ҳолингизда дуо-илтижо қилингиз. Зеро Аллоҳнинг раҳмати чиройли амал қилувчиларга яқиндир.

57. У шундай Зотки, ўз раҳматининг (яъни ёмғирнинг) олдидан хушхабар қилиб шамолларни юборур. Қачонки улар вазмин булутларни кўтариб келгач, биз уни (булутни, чанқок) ўлик шаҳарга ҳайдаймиз. Бас унга сув-ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида ҳар турли мевалар чиқарурмиз. Биз ўликларни ҳам (ўз жойларидан) мана шундай чиқарурмиз. Шояд эслатма-ибрат олсангизлар.

58. Пок шаҳар – ернинг гиёҳи Парвардигорининг изни-иродаси билан (осон) униб чиқур. Нопок (яъни шўр, тошлок) ерники эса фақат қийинчилик-машаққат билангина чиқур. Биз шукр қиладиган қавм учун оят-аломатларимизни мана шундай баён қилиб берурмиз.

Изоҳ: Мазкур оят панд-насихатни олиб, унга амал қилгувчи иймонли киши билан насихатни олмайдиган ва эшитган гапидан таъсирланмайдиган диёнатсиз кимса ҳақидаги ибратли мисолдир.

59. Қасамки, биз Нуҳни ўз қавмига пайғамбар қилдик. Бас, у: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинглар. Сизлар учун ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Албатта мен сизларни буюк кун (қиёмат кунининг) азоби(га гирифтор бўлишингиз)дан кўрқаман», деди.

60. (Шунда) унинг қавмидан (зодагон) одамлар: «Биз сенинг очиқ залолатда эканлигингни кўрмоқдамиз», дейишди.

61. У айтди: «Эй қавмим, мен мутлақо залолатда эмасман. Балки мен барча оламларнинг Парвардигори тарафидан юборилган пайғамбарман.

62. Мен сизларга Парвардигоримнинг (менга буюрган) вазифаларини етказурман ва сизларга насиҳат қилурман ҳамда мен Аллоҳ тарафидан сизлар билмайдиган нарсаларни билурман.

63. Сизларни (охират азобидан) огоҳлантириш учун ва тақводор бўлишингиз ҳамда (Аллоҳнинг) раҳматига эришингиз учун сизларга Парвардигорингиздан бўлган эслатма (огоҳлантириш) ўзингиздан бўлган бир киши зиммасида (яъни менинг зиммамда) келганидан ажабланингизми?»

64. Бас, уни ёлғончи қилдилар. Шунда биз уни ва у билан бирган бўлган (унга иймон келтирган) зотларни кемада қутқардик ва бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсаларни ғарқ қилиб юбордик. Чунки улар (кўнгиллари) кўр бўлган қавм эдилар.

65. Од қавмида ўз биродарлари Худни (пайғамбар қилдик). У айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз. Сизлар учун ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Ахир (унинг азобидан) кўркмайсизларми?!»

66. (Шунда) унинг қавмидан кофир бўлган одамлар: «Биз сенинг нодон эканингни кўриб турибмиз ва албатта биз сени ёлғончилардан, деб ўйламоқдамиз», дейишди.

67. У айтди: «Эй қавмим, мен нодон эмасман, балки мен барча оламлар Парвардигори тарафидан (юборилган) пайғамбарман.

68. Мен сизларга Парвардигоримнинг вазифаларини (буюрганларини) етказурман ва мен сизлар учун ишончли насиҳат қилгувчиман».

69. Сизларга Парвардигорингиздан бўлган эслатма (сизларни охират азобидан) огоҳлантириши учун ўзингиздан бўлган бир киши зиммасида келганидан ажабланингизми? (Аллоҳ) сизларни Нуҳ қавмидан кейин халифа (ўринбосар) қилиб қўйганини ва куч қувватингизни зиёда қилиб яратганини эслангиз. Бас, Аллоҳнинг неъматларини эслангиз, шояд нажот топурсиз.

70. Улар: «Сен бизга, ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишимиз ва ота-боболаримиз сиғиниб ўтган бутларни тарк қилишимиз учун келдингми? У ҳолда агар ростгўй кишилардан бўлсанг, бизга ваъда қилаётган нарсангни (яъни Аллоҳнинг азобини) келтиргин-чи», дедилар.

71. У айтди: «Энди устингизга Парвардигорингиз томонидан азоб ва ғазаб тушиши аниқ бўлди. Мен билан ўзингиз ва ота-боболарингиз қўйиб олган (бутларингизнинг) номлари ҳақида баҳслашмоқчисизлар? Ахир Аллоҳ (уларга ибодат қилиш жоиз экани ҳақида) бирон ҳужжат тушурмаган-ку! Энди (Аллоҳнинг азобига) кўз тутаверинглар. Мен ҳам сизлар билан бирга кутгувчиларданман».

72. Бас, унга (Худга) ва у билан бирга бўлган (мўъмин) зотларга ўз раҳмат-марҳаматимиз билан нажот бердик ва бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсаларнинг думларини қирқдик (ҳалок қилдик). Улар мўъмин эмас эдилар.

73. Самуд (қавмига) ўз биродарлари Солихни (пайғамбар қилдик). У айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз. Сизлар учун ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Сизларга Парвардигорингиз томонидан ҳужжат – мана бу Аллоҳ (юборган) туя сизлар учун оят-мўъжиза бўлиб келди. Бас, уни Аллоҳнинг ерида еб-ичиб юрган ҳолида қўйиб

юборинглар ва унга бирон ёмонлик етказмангларки, у холда сизларни аламли азоб ушлайди (азобга йўлиқасизлар)».

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Солиҳ пайғамбарнинг қавми ундан ҳақ пайғамбар эканини тасдиқловчи бирон мўъжиза кўрсатишини талаб қилганларида, пайғамбар уларнинг кўз ўнгларида бир харсанг тошни тирик туяга айлантирадилар ва уни сўймай – ўлдирмай ўз холига ташлаб қўйишларини буюрадилар. Акс холда бошларига бало келиши ҳақида уларни огоҳлантирадилар.

74. «Сизларни Од (қавми)дан кейин халифа қилиб қўйганини ва сизларга ернинг текисликларига (ёзлик) қасрлар қуриб олишингиз, тоғлик жойларида (қишлик) бошпаналар йўниб (тиклаб) олишингиз учун маскан берганини эслангиз! Бас, Аллоҳнинг неъматларини эслангиз ва ерда бузғунчилик қилиб санқиб юрмангиз!»

75. (Шунда) унинг қавмидан бўлган мутақаббир кимсалар бечораларга – уларнинг ораларидаги мўъмин бўлган зотларга: «Сизлар Солиҳни Парвардигори тарафидан юборилган пайғамбар деб билурмисизлар?», дейишди. Улар айтдилар: «Албатта, биз унинг воситасида юборилган нарсасга (динга) иймон келтиргувчимиз».

76-77. Мутақаббир кимсалар эса: «Биз сизлар иймон келтирган динга кофирмиз», дейишди-да, туяни сўйиб юборишди ва Парвардигорларининг амридан юз ўгиришди ҳамда: «Эй Солиҳ, агар сен ростдан ҳам пайғамбарлардан бўлсанг, бизга ваъда қилган нарсангни (яъни Аллоҳнинг азобини) келтир-чи?» дейишди.

78. Бас, уларни даҳшатли зилзила тутиб, турган жойларида тўкилдилар (ҳалок бўлдилар).

79. Кейин (Солиҳ) улардан юз ўгириб, (ўзича) деди: «Эй, қавмим, мана, ман сизларга Парвардигоримнинг вазифасини – динини етказдим ва сизларга насиҳатлар қилдим. Лекин сизлар холис насиҳат қилгувчиларни севмайсиз».

80-81. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Лут (пайғамбар) ўз қавмига: «Шудай бузуклик қиласизларми? Ахир сизлардан илгари бутун оламлардан бирон кимса бундай қилмаган эди-ку?! (Наҳотки) сизлар хотинларингизни қўйиб, шаҳват билан (нафсингизни қондириш учун) эркакларга борсангиз?! Йўқ, сизлар ҳаддан ошувчи қавмдирсиз», деган эди.

82. Қавмнинг жавоби эса фақат мана бундай дейишлари бўлди: «Уларни (яъни Лут ва тобеларини) кишлоғингиздан чиқариб юборингиз. Чунки улар ҳаддан ортиқ покиза одамлар экан».

83. Бас, биз унга ва аҳлига (яъни Лут ва унга тобе бўлган зотларга) нажот бердик. Магар унинг хотини (нажот топмади, чунки у Аллоҳнинг азобида) қолиб ҳалок бўлгувчилардан эди.

84. Биз уларнинг устига даҳшатли ёмғир – тош ёғдирдик. Ана энди жиноятчи – осий қавмнинг оқибати (қисмати) қандай бўлганини кўринг.

85. Мадян қавмига ўз биродарлари Шуайбни (пайғамбар қилдик). У айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз. Сизлар учун Ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Сизларга Парвардигорингиз тарафидан очик ҳужжат (яъни дин) келди. Бас, ўлчов ва тарозини тўла тортингиз ва одамларнинг нарсаларидан уриб колмангиз ҳамда ер

(пайғамбарлар юбориш билан) ўнглаб қўйилганидан кейин унда бўлсангизлар, мана шу ўзларингиз учун яхшироқдир.

86. Ҳар кўчада (кишиларни) кўрқитиб ва Аллоҳга иймон келтирган зотларни Унинг йўлидан тўсибҳамда у йўлни бузишга ҳаракат қилиб ўтирмангиз! Озчилик (яъни куч-қувватсиз, ночор) бўлган пайтингизда сизларни купайтирганини (яъни куч-қудратли, азиз қилганини) эслангиз ва бузғунчи кимсаларнинг оқибати (қисмати) қандай бўлганини кўрингиз.

87. Агар сизлардан бир тоифа менга юборилган динга иймон келтириб, бошқа бир тоифа эса иймон келтирмаса, у ҳолда то Аллоҳ ўртамизда ўз ҳукмини чиқаргунича (яъни ким ҳақ, ким ноҳақ эканлиги маълум бўлгунча) сабр қилингиз! У ҳукм қилгувчиларнинг яхшироғидир».

Тўққизинчи жузь

88-89. (Шунда) унинг қавмидан бўлган мутақаббир кимсалар: «Эй Шуайб, ё сени ва сен билан иймон келтирган кишиларни қишлоғимиздан ҳайдаб чиқарамиз ёки сизлар бизнинг динимизга қайтасизлар», дейишди. У айтди: «Агар (динингизни) ёмон кўрсак ҳам-а? Агар Аллоҳ бизга ўша динингиздан нажот берганидан кейин яна унга қайтсак, Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган бўламиз-ку (яъни аслида бўлмаган нарсаларни Аллоҳга шерик қилган бўламиз-ку)! Биз учун у динга қайтиш жоиз эмас, магар Парвардигоримиз – Аллоҳ (бизни йўлдан оздиришни) хоҳласагина (қайтишимиз мумкин). Парвардигоримизнинг илми ҳамма нарсани қамраб олгандир. Биз Аллоҳнинг ўзига таваккул қилдик (суяндик). Парвардигоро, биз билан қавмимиз ўртасида ҳақ ҳукм қилгайсан. Ўзинг ҳукм қилгувчиларнинг яхшироғидирсан».

90. (Шунда) унинг қавмидан кофир бўлган кимсалар: «Қасамки, агар Шуайбга эргашсанглар, албатта зиён кўргувчи бўлурсизлар», дейишди.

91. Бас, уларни даҳшатли зилзила тутиб, турган жойларида тўкилдилар (ҳалок бўлдилар).

92. Шуайбни ёлғончи қилган кимсалар гўё у ерда яшамагандек бўлиб қолдилар. Шуайбни ёлғончи қилган кимсаларнинг ўзлари зиён кўргувчи бўлдилар.

93. Кейин (Шуайб) улардан юз ўгириб, (ўзича) деди: «Эй қавмим, мана мен Парвардигоримнинг вазифасини – динини сизларга етказдим ва насихатлар қилдим. Энди (шунда ваъз-насихатлардан кейин ҳам) кофир (бўлган) қавмга қандай қайғурай?!

94. Биз бирон қишлоққа (жойга) пайғамбар юборсак, (ва у ердаги одамлар биз юборган пайғамбарга иймон келтиришмаса), албатта унинг аҳлини тавба-тазарруъ қилишлари (ва ҳақ йўлга юришлари) учун қашшоқлик ва мусибатлар билан ушлаганмиз.

95. Сўнгра шуқр қилармиканлар, деб, ўша ёмонлик ўрнига яхшилиқни (бой-бадавлатлик ва хотиржамликни) алмаштириб қўйдик. Кейин улар кўпайишиб кетишгач ва «Бундай қийинчилик ва кенгчиликлар ота-боболаримизга ҳам етган (яъни бизнинг динсизлигимизнинг бу ишларга ҳеч қандай алоқаси йўқ, балки дунёнинг тартиби ўзи шунақа – бир танглик келса, бир мўл-кўлчилик бўлади)», дейишгач, уларни ўзлари сезмаган ҳолларида тўсатдан (бирон бало-ҳалокат билан) ушладик.

96. Агар у қишлоқларнинг (жойнинг) аҳли иймон келтириб, тақводор бўлганларида эди, албатта биз уларга осмону ердан баракот (дарвозаларини) очиб қўйган бўлур эдик. Лекин улар (пайғамбаримизни) ёлғончи қилдилар. Бас, уларни ўзлари қилган гуноҳлари сабабли ушладик.

97. У қишлоқларнинг аҳли бало-қазимиз тунда, ухлаётган ҳолларида келиб қолишидан хотиржаммилар? (Кутмаганмидилар?)

98. Ёки у қишлоқларнинг аҳли бало-қазоимиз чошгоҳ пайтида, улар ўйин-кулгу қилаётган ҳолларида келиб қолишидан хотиржаммилар?

99. Улар Аллоҳнинг «макри»дан хотиржам бўлиб қолдиларми? Бас, Аллоҳнинг «макри»дан фақат зиён кўргувчи қавмгина хотиржам бўлур.

100. Бу ерга (илгариги) эгаларидан кейин меросхўр бўлаётган кимсаларга агар биз хоҳласак уларнинг гуноҳлари сабабли мусибат етказиб қўйишимиз маълум эмасми? Биз уларнинг дилларини (ана шундай) муҳрлаб қўюрмиз. Сўнг улар (ҳеч қандай панд-насихатга) қулоқ солмай қўядилар.

101. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз сизга ўша қишлоқлар – уларнинг хабарларидан сўйлаётирмиз. Албатта уларга пайғамбарлари ҳужжат-мўъжизалар келтирганлар, аммо улар илгари (яъни мўъжизалар келмай туриб пайғамбарларини) ёлғончи қилганлари сабабли (мўъжизалар келганидан кейин ҳам) иймон келтиргувчи бўлмадилар. Аллоҳ кофирларнинг кўнгилларини ана шундай муҳрлаб қўюр.

102. Уларнинг кўпларида бирон аҳдни (яъни аҳдга вафодорликни) топмадик ва мудом уларнинг кўнгилларини итоатсиз ҳолда топдик.

103. Сўнгра – улардан кейин Биз Мусони ўз оятларимиз билан Фиръавн ва унинг одамларига юборган эдик, улар (у оятларга) золим-кофир бўлдилар. Ана энди бузғунчиларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўринг.

104. (Мусо) деди: «Эй Фиръавн, албатта мен барча оламларнинг Парвардигоридан элчиман.

105. Менинг зиммамда Аллоҳ шаънига фақат ҳақни айтиш бордир. Мана сизларга Парвардигорингиздан очиқ ҳужжат келтирдим. Бас, энди бани Исроилни мен билан бирга (ўз юртларига) жўнатгин».

Изоҳ: Муфассирларнинг ёзишларича, асли авлодлари муқаддас замин (Шом)дан бўлган бани Исроил қавмининг Мисрга ўрнашиб қолишларига сабаб – Юсуф алайҳиссаломнинг замонларида Яъқуб алайҳиссаломнинг уруғ-авлодлари Мисрга келишиб, шу ерда уй-жой, бола-чақа қилиб қолиб кетадилар. Қачонки давлат устига Фиръавн келгач, уларни қул қилиб, энг оғир ишларда ишлата бошлади. Шунда Мусо пайғамбар бани Исроилни бу асирликдан қутқариб, ота-боболарининг ватани муқаддас замин (Шом)га олиб келмоқчи бўлади. Энди қуйидаги оятларда Мусо келтирган мўъжизалар баён қилинади.

106. (Фиръавн): «Агар ростгўй кишилардан бўлиб, бирон оят-мўъжиза билан келган бўлсанг, қани уни келтир!»- деди.

107. Шунда (Мусо тутиб турган) асосини ташлаган эди, баногоҳ у асо очиқ-ростакам аждарга айланди.

108. Кейин қўлини чўнтагидан чиқарган эди, баногоҳ у қараб турганларга (кундан ҳам) оқ бўлиб кўринди. (Ҳолбуки Мусо қорамағиз одам эди).

109. Фиръавн қавмидан (яъни қибтийлардан) бўлган кимсалар (Мусо алайҳиссаломнинг бу мўъжизаларини кўргач:) «Шубҳасиз бу (Мусо ўткир сеҳргардир)», дедилар.

110. (Фиръавн айтди): «У сизларнинг ўз ерларингиздан чиқармоқчи. Нима дейсизлар?»

111-112. Улар дедилар: «Уни ва акаси (Ҳорун)ни қўйиб тургин-да, ҳамма шаҳарларга (сеҳргарларни) йиғиб келадиган кишиларни юборгин. Улар сенга жами ўткир сеҳргарларни келтирсинлар».

113. (Шундан кейин) сеҳргарлар Фиръавн олдига келишиб: «Агар биз ғолиб бўлсак, албатта (катта) мукофот (берурсан)», дейишди.

114. У: «Ҳа, (агар ғолиб бўлсангизлар), албатта сизлар менинг яқинларимдан бўлурсизлар», деди.

115. Улар айтдилар: «Эй Мусо, ё сен (қўлингдаги асони) ташла, ёки биз (ўзимизнинг қўлимиздаги нарсаларимизни) ташлаймиз».

116. (Мусо): «Сизлар ташланглар», деди. Бас, улар ташлаган эдилар, одамларни кўзларини даҳшатга солиб қўйдилар ва зўр сеҳр кўрсатдилар.

Изоҳ: Ҳикоя қилишларича, шаҳар четидаги бир водийга тўпланган халойиқ олдида минглаб сеҳргарлар қўлларидаги таёқча ва ипларини ташлаганларида, бутун водий устма-уст мингашиб, қоплашиб ётган илонларга тўлиб кетган экан. Одамлар бу ҳолдан даҳшатга тушиб қоладилар. Хатто Мусо пайғамбарни ҳам хавотир эгаллаб олади. Шунда...

117. Биз Мусога: «Асоингни ташлагин», деб ваҳий юбордик. Баногоҳ у (аждарга айланган ҳасса) уларнинг «уйдирма»ларини юта бошлади.

118. Бас, ҳақиқат (жойига) тушди, уларнинг қилган ҳаракатлари эса ботил бўлди.

119. Бас, у ерда (Фиръавн ва унинг тарафдорлари) мағлуб бўлишиб, беобрў бўлган ҳолларида (шаҳарга) қайтдилар.

120-121-122. (Шу пайт) у сеҳргарлар сажда қилган ҳолларида ерга ташланиб: «Бизлар барча оламларнинг Парвардигорига – Мусо ва Ҳоруннинг Парвардигорига иймон келтирдик», дедилар.

123-124. Фиръавн айтди: «Мен сизларга изн бермай туриб унга иймон келтирдингизми?! Шубҳасиз бу қилган найранглариңиз ушбу шаҳардан унинг аҳолисини чиқариш учун қилган макрингиздир. Энди яқинда билурсиз – албатта мен оёқ-қўллариңизни қарама-қаршисига (ўнг қўл, чап оёғиңизни) кесурман. Сўнгра сизларнинг барчангизни дорга осурман».

125. Улар дедилар: «Албатта бизлар Парвардигоримизга қайтгувчимиз (бас, сен бизни ўлим билан қўрқита олмайсан).

126. Сен биздан фақатгина Парвардигоримизнинг оятлари келганда, уларга иймон келтирганимиз учунгина ўч олмоқдасан. Парвардигоро, устимиздан сабру тоқатни ёғдиргайсан ва бизларни фақат мусулмон бўлган ҳолимизда ўлдиргайсан!»

Изоҳ: Ислом таълимотига кўра, Одам Атодан тортиб то Муҳаммад алайҳиссаломгача барча пайғамбарлар мусулмонликка, яъни ягона Аллоҳнинг ўзига бандалик қилиб, бўйсунушга даъват қилганлар. Улар гўё бир занжир бўлиб, у занжирнинг биринчи ҳалқаси Одам алайҳиссалом бўлсалар, охириги ҳалқаси Муҳаммад алайҳиссаломдир. Шунинг учун Мусо пайғамбарга иймон келтирган кишилар ҳам Аллоҳ таъолодан фақат унинг ўзига бўйсунувчи, яъни, мусулмон бўлган ҳолларидан жонларини олишларини илтижо қилдилар.

127. (Шунда) Фиръавн қавмидан бўлган одамлар: «(Эй Фиръавн), Мусо ва қавмининг ерда бузгунчилик қилиб юришига ҳамда сени ва худоларингни тарк этишига қўйиб берасанми?» дейишганида, у деди: «Уларнинг ўғилларини ўлдириб, аёлларини тирик қолдиражкамиз. Албатта биз уларнинг устида ғолибдирмиз».

128. (Фиръавннинг сўзларидан даҳшатга тушиб кетганларида) Мусо қавмига деди: «Аллоҳдан мадад тилаб, сабр-тоқат қилингиз! Бу ер шак-шубҳасиз Аллоҳникидир. Уни ўзи хоҳлаган бандаларига мерос қилиб берур. Оқибат-натижа эса такводорларники (Аллоҳдан кўрққанларники) бўлур».

129. Улар айтдилар: «Сен бизга (пайғамбар бўлиб) келишингдан илгари ҳам (яъни ўшанда ҳам Фиръавн ўғилларимизни ўлдириб, аёлларимизни тирик қолдириб, зулм қилган эди), сен келганингдан кейин ҳам озор кўрдик». У (Мусо) деди: «Шояд Парвардигорингиз душманларингизни ҳалок этиб, сизларни бу ерга халифа қилса ва қандай амаллар қилишингизни кўрса».

130-131. Дарҳақиқат биз Фиръавн одамларини панд-насихат олишлари учун (қаҳатчилик) йиллари билан ва мева-чеваларнинг ҳосилини камайтириш билан ушладик. Шундан кейин ҳам қачон уларга яхшилик (осойишта ҳаёт, унумдорлик) келса, улар: «Бунга ўзимиз ҳақдормиз», дейишди. Агар уларга бирон ёмонлик етиб қолса эса, Мусо ва у билан бирга бўлган (унга иймон келтирган) кишилардан бадгумон бўлдилар. Огоҳ бўлсинларки, албатта уларнинг кўргуликлари (яъни улар кўрадиган яхшиликлар ҳам, ёмонликлар ҳам) фақат Аллоҳнинг ҳузуридадир. Лекин уларнинг кўплари (буни) билмайдилар.

132. Улар (Мусога): «Сен бизларни сеҳрлаш учун қандай оят-мўъжиза келтирсанг ҳам, биз сенга ҳаргиз иймон келтиргувчи эмасмиз», дедилар.

133. Бас, биз уларнинг устиларига тўфон (сел), чигиртка, бит, бақа ва қон (балоларини бизнинг қудратимизга далолат қиладиган) очик оят-мўъжизалар қилиб юбордик. (Лекин) улар кибр-ҳаво қилдилар ва жинойтчи – осий қавм бўлдилар.

Изоҳ: Дарҳақиқат, Фиръавн қавми ўзларининг кофирликларида оёқ тираб туриб олишгач, Аллоҳ таъоло уларга мисли кўрилмаган даҳшатли балоларни юборди: уларнинг барча экинзор-боғларини сел босиб, ҳалок қилди. чигирткалар уларнинг экин ва мева ҳосилларидан тортиб, уй-жой, кийим-бошларигача еб битиришди, уларнинг егулик ва жониворларини битлар босиб кетди; бақалар эса уларнинг таом ва қудуқларидан тортиб, ётоқхоналаригача тўлдириб юборишди; уларнинг ариқ ва булоқларидан сув ўрнига қон оқди, бир ютум тоза сув топа олмай қолдилар. Аммо шунча бало-мусибатларни кўриб ҳам, улар яна алдов йўлини тутдилар.

134. Қачонки уларнинг устига бу азоб тушгач, улар: «Эй Мусо, Парвардигорингга сенга берган ваъдаси ҳаққи-ҳурмати дуо қил! Қасамки, агар сен бизлардан бу азобни кўтарсанг, албатта сенга (пайғамбарлигингга) иймон келтирурмиз ва бани Исроилни сен билан бирга (ўз ватанларига) жўнатурмиз», дедилар.

135. Энди биз улардан бу азобимизни (улар) ўзлари етиб боргувчи бўлган муддатгача (яъни барча ишлар ҳисоб-китоб қилинадиган қиёмат кунигача) кўтарганимизда эса, баногоҳ (ичган қасамларини) бузиб турибдилар.

136. Бас, биз улардан интиқом олдик – оятларимизни ёлғон деганлари ва у (оят-мўъжизалардан) ғофил бўлиб олганликлари сабабли, биз уларни денгизга ғарқ қилдик.

137. (Миср ва Шомдаги) ўзимиз баракотли қилган ернинг машрик ва мағрибларига бу бечора қавми (яъни бани Исроилни) ворис қилиб қўйдик. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), сабр-тоқат қилганлари сабабли бани Исроилга Парвардигорингизнинг («Бу ердаги бечора бўлган зотларга инъом қилишни ва уларни одамларга етакчи қилиб қўйишни истаймиз», деган) гўзал сўзлари тўла-тўқис бўлди. Фиръавн ва қавми ясаб-қуриб олган иморатларни ва баланд қилиб кўтарган қасрларни эса вайрон қилдик.

138-139. Ва биз бани Исроилни (эсон-омон) денгиздан ўтказдик. Шунда улар бутларига сиғиниб турган бир қавм олдидан ўтдилар ва: «Эй Мусо, бизларга ҳам уларнинг илоҳлари каби худо қилиб (ясаб) бер», дедилар. У айтди: «Албатта сизлар билмайдиган қавмдирсизлар. Ахир уларнинг (ибодат қилиб) турган нарсалари йўқ бўлгувчи, қилиб турган амаллари эса ботил-ку?!»

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Фиръавн денгизга ғарқ қилиниб, Мусо алайҳиссалом бани Исроил қавми билан эсон-омон денгиздан ўтиб олган кун муҳаррам ойининг ўнинчиси – ашура куни эди. Шунинг учун улар ўша куни шукрона рўза тутишни одат қилганлар.

140. (Яна) айтди: «Мен сизларни бутун оламлардан афзал қилиб қўйган Аллоҳдан ўзгани (яъни жонсиз бутни) сизларга худо қилиб бераманми?!»

141. (Эй бани Исроил), сизларни ёмон азоб билан қийнаётган, ўғилларингизни ўлдириб, аёлларингизни тирик қолдираётган Фиръавн одамларидан қутқарганимизни эслангиз. Бу ишларда (яъни бу азоб ва нажотда) Парвардигорингиз тарафидан улуг имтиҳон бордир.

142. Биз Мусо билан ўттиз кечага ваъдалашган эдик. Сўнгра уни яна ўн (кеча) билан тўлдирдик. Бас, Парвардигорининг (унинг учун белгилаган) вақти комил қирқ кеча бўлди (яъни Аллоҳ Тур тоғида Мусога шунча муддат танҳо ибодат қилишни буюрди. Аллоҳ таъолога муножот қилиш учун кетар экан) Мусо акаси Ҳорунга деди: «Қавмим устида менинг ўринбосарим бўлгин ва (агар улар ёмон амал қилсалар) тузатгин. Бузғунчи кимсаларнинг йўлига эргашмагин».

143. Қачонки Мусо ваъдалашган вақтимизда (Тур тоғига) келиб, Парвардигори унга (бевосита) сўзлагач, у: «Парвардигорим, менга (жамолингни) кўрсатгин, сенга бир қарай», деди. (Аллоҳ) айтди: «Сен мени (бу дунёда) ҳаргиз кўра олмайсан. Аммо мана бу тоққа боқ (Мен унга кўринурман). Бас, агар у (мен кўринганимда) ўрнашган жойидан тура олса, сен ҳам мени кўражаксан». Қачоки Парвардигори у тоққа кўринган эди, уни майда-майда қилиб ташлади ва (бу ҳолни кўрган) Мусо хушсиз ҳолда йиқилди. Ўзига келганидан кейин эса деди: «Пок Парвардигор, (ноўрин савол сўрашдан) ўзинга тавба қилдим. Энди мен (сенинг нақадар буюк зот эканингга) иймон келтирувчиларнинг аввали-пешқадамиман».

144. (Аллоҳ) айтди: «Эй, Мусо, ҳақиқатан мен сени одамлар устида пайғамбарим бўлишга ва (бевосита) каломимни эшитишга танлаб олдим. Бас, сенга ато этган нарсамни (яъни пайғамбарликни) олгин ва шукр қилгувчилардан булгин!»

145. Унинг учун лавҳларга (яъни Таврот варақларига) ҳамма нарсани – панд-насиҳат ва барча нарсаларнинг тафсилотини ёзиб қўйдик ва: «Уларни маҳкам ушлагин ҳамда қавмингни у панд насиҳатларнинг энг гўзалларини олишга буюргин», (дедик). Энди мен сизларга итоатсиз кимсаларнинг диёрини (яъни улар охирад диёрида топадиган оқибатларни) кўрсатурман.

146. Мен ерда ноҳақ кибру ҳаво қилиб юрадиган, агар барча оят-мўъжизаларни кўрсалар ҳам, уларга иймон келтирмайдиган, тўғри йўлни кўрсалар, уни (ўзлари учун) йўл қилиб олмайдиган, агар залолат – нотўғри йўлни кўрсалар, уни йўл қилиб оладиган кимсаларни ўз оят-мўъжизаларимдан буриб юборурман (яъни англаб етмайдиган қилиб кўюрман). Бунга сабаб улар бизнинг оятларимизни ёлғон деганлари ва у оятлардан ғофил бўлиб олганларидир.

147. Бизнинг оятларимизни ва охиратдаги мулоқот (қиёмат)ни ёлғон деган кимсаларнинг қилган амаллари беҳуда кетар. Улар фақат ўзларининг амаллари (яъни куфру исёнлари) сабабли жазоланурлар.

148. Мусонинг қавми ундан кейин (яъни у Тур тоғига Аллоҳга муножат қилиш учун кетганидан кейин) ўзларининг безак-буюмларидан овоз чиқарадиган бир бузоқ – шаклини (ясаб) олдилар (ва унга ибодат қила бошладилар) – ахир улар ўша (бузоқ) ўзларига сўзлай олмаслигини ва ҳидоят ҳам қила олмаслигини билмадиларми?! – улар ўшани (ибодат қилиш учун) ушлаб, (ўзларига) зулм қилгувчи бўлдилар.

149. Қачонки кўлга тушишгач (яъни бизоқ худо эмаслигини билишиб, ҳафсалалари совугач) ва ўзларининг йўлдан озганликларини билишгач, айтдилар: «Қасамки, агар Парвардигоримиз бизга раҳм этмаса ва (бу гуноҳимизни) мағфират қилмаса, албатта зиён кўргувчилардан бўлиб қолурмиз».

150. Қачонки Мусо қавмига (уларнинг бузоққа сиғинганликларидан) ғазабланган ва хафа ҳолда қайтгач: «Менинг ортимдан нақадар ёмон (ишлар қилиб) қолгувчи (халифа) бўлдингизлар. Парвардигорингизнинг амр-фармони (етиб келгунича сабр қилмай) шошиб кетдингизми?», деб, (ғазабланганидан кўлидаги) лавҳларини ташлаб юборди ва акасининг бошидан (сочидан) ушлаб ўзига торта бошлади. (Ҳорун) деди: «Эй онамнинг боласи – биродарим, бу қавм мени хўрлаб, ўлдиришларига оз қолди. Энди сен ҳам бу душманларни менинг устимдан қулдирмагин ва мени бу золим қавм билан бирга деб билмагин».

151. (Мусо) деди: «Парвардигорим, мени ва биродаримни ўзинг мағфират қилгайсан ва бизни ўз раҳматингга дохил қилгайсан, ўзин раҳм қилгувчиларнинг раҳмлироғисан!»

152. Шубҳасиз, бузоқни («Худо» қилиб) ушлаб олган кимсаларга Парвардигорлари тарафидан ғазаб ва ҳаёти дунёда хор-зорлик етар. (Аллоҳ шаънига) ёлғон тўқувчи кимсаларни мана шундай жазолаймиз.

153. Гуноҳ ишларни қилиб, кейин уларнинг ортидан тавба қилган ва иймон келтирган кишилар учун эса албатта Парвардигорингиз ўшандан кейин ҳам мағфират қилгувчи, меҳрибондир.

154. Қачонки Мусонинг ғазаби босилгач, ҳалиги лавҳларни (ердан) олди – унда: Парвардигоридан кўрқадиган кишилар учун ҳидоят ва раҳмат бўлур, деб битилган эди.

155. Мусо бизнинг белгилаган вақтимиз(га – ҳузуримизга олиб келиш) учун ўз қавмидан (бузоққа сиғинмаган) етмиш кишини танлаб олди. Шу пайт уларни даҳшатли зилзила тутган эди, айтди: «Парвардигорим, агар хоҳласанг, уларни ҳам, мени ҳам илгари (яъни улар бузоққа сиғинаётган пайтларида) ҳалок қилсанг бўлур эди. Орамиздаги ақлсиз кимсаларнинг қилмишлари сабабли (энди) бизларни ҳалок

қиласанми? Ахир бу (яъни уларнинг бузокқа сиғинишлари) фақатгина ўзинг хоҳлаган кишингни у сабабли адштирадиган, хоҳлаган кишингни ҳидоят қиладиган бир имтиҳонинг эди-ку! Ўзинг Ҳоҷамизсан, бас, бизни мағфират қил, бизларга раҳм айла. Ўзинг мағфират қилувчиларнинг энг яхшисидирсан.

156-157. Бизлар учун бу дунёда ҳам, охиратда ҳам яхшилик ёзгин. Ўзингга тавба қилдик». (Аллоҳ) айтди: «Азобимни ўзим хоҳлаган кимсага етказурман. Раҳматим – меҳрибонлигим эса ҳамма нарсадан кенгдир. Мен уни (раҳматимни) тақво қиладиган, закотни берадиган зотларга ва бизнинг оятларимизга иймон келтиргувчи бўлган кишиларга ёзурман. Улар шундай кишилардирки, уммий (саводсиз) пайғамбарга – номини ўз олдиларидаги Таврот ва Инжилда ёзиладиган ҳолда топишадиган – элчимизга (Ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломга) эргашадилар. У (пайғамбар) уларни яхшиликка буюради, ёмонликдан қайтаради ва пок нарсаларни улар учун ҳалол қилиб, нопок нарсаларни уларга ҳаром қилади ҳамда улардан юқларини ва устларини кишанларини олиб ташлайди (яъни ислом динидан аввалги динларда бўлган оғир, машаққатли ибодатларни олиб ташлаб, уларнинг ўрнига осон ва енгилларини келтиради). Бас, унга иймон келтирган, уни улуғлаб, унга ёрдам қилган ҳамда унинг (келиши) билан нозил қилинган нурга (яъни Куръонга) эргашган зотлар – ана ўшаларгина нажот топгувчилардир.

158. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Эй инсонлар, албатта мен сизларнинг барчангизга (юборилган) Аллоҳнинг элчисиман. У шундай зотки, самовот ва ер унинг мулкидир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат унинг ўзи бордир. Ҳаёт ва ўлим берадиган ҳам унинг Ўзидир. Бас, Аллоҳга ва унинг элчисига – Аллоҳга ва унинг сўзларига ишонадиган уммий пайғамбарга иймон келтирингиз ва унга эргашингиз – шояд ҳидоят топурсиз».

159. Мусонинг қавми орасида шундай жамоат ҳам борки, улар ҳақ (сўз) билан (одамларни) тўғри йўлга бошларлар ва ҳақ (ҳукмлар) билан адолат қилурлар.

160. Уларни (яъни Мусо қавмини) жамоа-жамоа қилиб, ўн икки уруғ, авлодга бўлиб юбордик ва қавми Мусодан сув сўраган пайтида унга: «Асоинг билан тошни ургин!» деб ваҳий юбордик. Бас, (тошдан) ўн икки чашма отилиб чиқди – ҳамма одамлар ўз сувларини билдилар. Уларга (сахрода) булутни соябон қилдик ва устларидан ширинлик ва беданалар ёғдириб: «Сизларни баҳраманд қилган пок нарсаларимиздан енглар», (дедик). Улар (берган неъматларимизга ношукр бўлишлари билан) бизга жабр қилмадилар, балки ўзларига жабр қилгувчи бўлдилар.

161. Уларга: «Мана шу қишлоқни (Байтул-Муқаддасни) маскан тутингиз ва ундан хоҳлаган жойингизда таомланингиз ҳамда «Кечиргин» деб шаҳарга дарвозадан сажда қилган ҳолингизда қирингиз! (Шунда) гуноҳларингизни мағфират қилурмиз, чиройли амал қилгувчиларга эса (марҳаматимизни) зиёда қилурмиз», деган пайтимизни эсланг!

162. Ўшанда улардан золим бўлган кимсалар ўзларига айтилган («Кечиргин») сўзини бутунлай бошқа бир сўзга алмаштирдилар. (Шундан кейин) биз уларга золим бўлганлари сабабли осмондан азоб юбордик.

163. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улардан (яхудийлардан) денгиз олдидаги қишлоқ ҳақида – шанба куни ҳаддан ошганлари ҳақида (яъни ман қилинганига қарамасдан шанба куни балиқ овлаганлари ҳақида) сўранг! Ўшанда шанбалик қилган (яъни балиқ овламаган) кунларида балиқлар (сув юзида) очиқ келар эди, шанбалик қилмаган

кунларида (яъни шанбадан бошқа кунларда) эса келмас эди. Уларни итоатсиз бўлганлари сабабли мана шундай имтиҳон қилурмиз.

Изоҳ: Муфассирлардан Куртубийнинг ёзишларича, бу воқеа Довуд алайҳиссалом замонларидан бўлган экан. Ўшанда шанба кунлари балиқлар сон-саноксиз бўлиб, сув юзида оқиб келар, эртасига эса дарёда биронта балиқ қолмас экан. Бу фурсатдан фойдаланган иблис яҳудийларни васвасага солиб, улар дарё четларида саёз ҳовузлар қовлашиб, шанба кунлари балиқларни қамаб олишадиган, эртасига эса ўша ҳовузлардан утиб кетадиган бўлган эдилар. Бу қилмишлари оқибатида улар Аллоҳ таъолонинг имтиҳонидан ўта олмаган эканлар. Юқоридаги оятда фосиқ-итоатсиз кимсаларни Аллоҳ ўтиб бўлмайдиган бало-имтиҳонларга гирифтор қилишига ҳам ишора бордир. Ўшанда яҳудийлар уч тоифага бўлиниб қолган эканлар: Бир тоифа юқорида айтилган шанба кунлари балиқ овлайверадиган итоатсизлар, иккинчи тоифа ўзларини бу жинойтдан сақлаб, ўзгаларни ҳам ундан қайтарадиган, учинчи тоифа эса ўзлари у кунда балиқ тутмай, ўзгаларни ҳам ундан қайтармайдиганлар эди. Қуйидаги оятда мана шу учинчи ва иккинчи тоифа ўртасида бўлиб ўтган савол-жавоб зикр этилади.

164. Ўшанда улардан бир жамоат: «Не сабабдан Аллоҳнинг Ўзи (бу дунёда) ҳалок этадиган ёки (Охиратда) қаттиқ азоблайдиган қавмга панд-насиҳат қилурсизлар!» деганларида, улар (яъни иккинчи тоифадаги одамлар) айтдилар: «Парвардигорингизга (қиёмат кунда) узримизни айтиш учун ва шояд (улар Аллоҳдан) кўрксалар, деб (насиҳат қилмоқдамиз)».

165. Бас, қачон улар (яъни итоатсиз кишилар) ўзларига эслатма қилиб берилган нарсани унутишгач, биз бу гуноҳ ишдан қайтарган зотларга нажот бердик ва зolim кимсаларни итоатсиз бўлганлари сабабли қаттиқ азоб билан ушладик.

166. Энди қачонки ўзлари қайтарилган ишдан (қайтмасдан) кибру ҳаво қилганлуридан кейин уларга: «Бадбахт маймунларга айланингиз», дедик.

167. Ўшанда Парвардигорингиз албатта уларнинг устига Қиёмат кунигача ёмон азоб билан азоблайдиган зотларни юборишини билдирган эди. Шубҳасиз, Парвардигорингиз (кофирлар учун) азоби қаттиқ, (мўъминларни эса) мағфират қилувчи, меҳрибондир.

168. Биз уларни (яҳудийларни) бутун ер юзига жамоа-жамоа қилиб бўлиб юбордик. Уларнинг ораларида яхшилари (иймонга келганлари) ҳам, ундай эмаслари (иймонсизлари) ҳам бордир. Уларни (куфр ва исёндан) қайтишлари учун кўп яхшилиқ (неъматлар) ва ёмонликлар (Балолар) билан синаб кўрдик.

169. Улардан сўнг Китобга (Тавротга) меросхўр бўлган бир авлод келдики, улар бу тубан (дунё) нарсаларини (ҳалол, ҳаромлигига қарамай) оладилар ва «Албатта бизлар мағфират қилинурмиз», дейдилар. Ҳолбуки, агар яна ўшанга ўхшаган нарса келиб қолса, уни ҳам олаверадилар. Ахир улардан китобда (Тавротда) Аллоҳ шаънига фақат ҳақни айтишлари борасида аҳд-паймон олинмаганмиди? Ундаги оятларни ўқиб-ўрганган эдилар-ку! Аллоҳдан кўрқадиган зотлар учун (бу дунё матоларидан) охират диёри яхшироқ-ку! Ақл юргизмайсизларми?!

170. (уларнинг ораларида) Китобни маҳкам ушлаган ва намозни тўқис адо қилган зотлар ҳам борки, албатта биз ўзларини тузатувчи кишиларнинг ажр-мукофотини зое қилмағаймиз.

171. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Тур) тоғини кўчириб олиб, уларнинг устларида гўё бир соябондек (кўтариб туриб) улар уни устларига кулаб тушади, деб гумон қилган ҳолларида: «Биз сишларга ато этган нарсани (Тавротни) маҳкам ушлангиз ва ундаги оятларни ёдда тутингиз. Шояд тақводор бўлсаларингиз?» деган пайтимизни эсланг.

172. Парвардигорингиз одам болаларининг белларидан (яъни пушти камаридан то қиёмат кунигача дунёга келадиган барча) зурриётларини олиб: «Мен Парвардигорингиз эмасманми?», деб ўзларига қарши гувоҳ қилганида, улар: «Ҳақиқатан сен Парвардигоримизсан. Бизлар бунга шоҳидмиз», деганларини эсланг. (Сизлардан бундай гувоҳлик – аҳду паймон олишимиз) қиёмат кунда: «Бизлар бундан беҳабар эдик», демасликларингиз учундир.

173. Ёки: «Ахир илгари ота-боболаримиз мушрик бўлган эсалар, бизлар улардан кейин келган (ва уларнинг ўргатган йўлларига эргашган) авлод бўлсак, ўша ноҳақ йўлда ўтган кимсаларнинг қилмишлари сабабли бизларни ҳалок қилурмисан?» демасликларингиз учундир.

Изоҳ: Халқ орасида машҳур бўлган «алмисоқ, алмисоқдан қолган», деган ибораларнинг асл мазмуни юқоридаги икки оятда мазкур бўлди. Қуръон бизга уқтиришича, Аллоҳ таъоло ўз қудрати билан одам алайҳиссаломнинг белидан ундан тарқайдиган барча зурриётларни чиқариб, уларга ўзининг мўъжизаларини кўрсатгач, «Айтинглар-чи, мен сизларнинг роббингиз эмасманми?» деганида, улар «Парвардигоро, ўзинг барчамизнинг роббимизсан. Бизлар бунга гувоҳ бўлдик», деб Аллоҳга аҳду паймон, яъни «мисоқ» берган эканлар. Шунинг учун ислом уламолари «Кимда-ким кофир бўлса, ёки динидан қайтса, ўзининг Аллоҳ таъолога берган мисоқидан қайтган бўлади», дейдилар. Муҳаммад алайҳиссаломнинг «Ҳар бир туғилган бола тоза ҳолда – исломда туғилади, кейин ота-онаси уни ё яҳудий, ё насроний, ё мажусий қилиб бузуқ тарибья беришади» деган ҳадисларининг мазмуни юқоридаги оятлар мазмунига ҳамоҳангдир.

174. Шояд улар (куфрларидан) қайтсалар, деб биз оятларни мана шундай муфассал баён қилурмиз.

175. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларга (яҳудийларга) бир кимсанинг хабарини тиловат қилинг – у кимсага оятларимизни билдирган эдик. Бас, у ўша оятларимиздан четлангач (яъни уларга амал қилмагач), уни шайтон эргаштириб кетиб, йўлдан озгувчилардан бўлиб қолди.

176. Агар Биз хоҳласак уни ўша оятлар сабабли (юқори даражаларга) кўтарган бўлур эдик. Лекин у ерга (яъни молу дунёга) берилди ва ҳавойи нафсига эргашди. Бас, унинг мисоли худди бир итга ўхшайдик, уни ҳайдасанг ҳам тилини осилтириб тураверади ёки (ўз ҳолига) қўйсанг ҳам тилини осилтириб тураверади. Бу бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсаларнинг мисолидир. Улар тафаккур қилсинлар учун Сиз бу қиссаларни сўйланг.

Изоҳ: Ушбу икки оят гарчи Мусо пайғамбар давридаги мол-дунёга берилган бир яҳудий «олим» ҳақида нозил бўлган эса-да, бу оятларнинг ҳукми билган илмига амал қилмай динфурушлик билан кун ўтказадиган «уламолар»нинг барчасига тааллуқлидир. Зотан, илм кишининг диёнат ва эътиқодини зиёда қилиш ўрнига аҳли давлат, аҳли дунёларга қул қилиб қўйса, у илм эмас, балки жаҳолат – илмсизликдир. Аллоҳ таъоло бундай «олим»ларни доим таъмагирлик билан тилини осилтириб, думини ликиллатиб турадиган итга тенглаштиради. Яратган барча мусулмонларга мана шундай «итларнинг» ёмонлигидан паноҳ берсин.

177. Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсаларнинг мисоли (топган оқибати) нақадар ёмон бўлди ва улар фақат ўзларига зулм қилгувчи бўлдилар.

178. Аллоҳ кимни ҳидоят қилса, ана ўша ҳидоят топгувчидир. У Зот кимни йўлдан оздирса, ана ўшалар зиён кўргувчидирлар.

179. Аниқки, Биз жин ва инсдан кўпларини жаҳаннам учун яратганмиз. Уларнинг диллари бору англай олмайдилар, кўзлари бору кўра олмайдилар, кулоқлари бору эшитмайдилар. Улар чорвалар кабидирлар, йўқ, улар (беақл, бефаҳмлиқда чорвалардан ҳам) адашганрокдирлар. Ана ўшалар ғафлатда қолган кимсалардир.

180. Аллоҳнинг гўзал исмлари бордир. Бас, Уни ўша исмлар билан чорланглар (ёд этинглар). Унинг исмларида ҳақдан оғиб (ноўрин жойларда уларни қўллайдиган мушрик) кимсаларни тарк қилинглар. Улар яқинда қилиб ўтган амалларига яраша жазоланурлар.

181. Биз яратган зотлар орасида шундай жамоат ҳам борки, улар ҳақ (сўз) билан (одамларни) Тўғри Йўлга бошларлар ва ҳақ (хукмлар) билан адолат қилурлар.

182. Оятларимизни ёлғон деган кимсаларни эса Биз ўзлари билмай қоладиган тарафдан секин-аста (ҳалокатга) олиб борурмиз.

183. (Ҳозирча) уларга муҳлат бериб қўюрман. Албатта, Менинг «макрим» қаттиқдир.

184. Улар ҳамроҳларида (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломда) ҳеч қандай жунун йўқлигини ўйламайдиларми?! У фақат (Аллоҳнинг азобидан) ошқора огоҳлантирувчи зотдир.

185. Ахир улар самовот ва ер мамлакатлари ҳақида, Аллоҳ яратган нарсалар тўғрисида ва ажаллари яқинлашиб қолган бўлиши мумкинлиги хусусида ўйламайдиларми?! Ундан (Қуръондан) сўнг (яъни унга ишонмаганларидан кейин) яна қандай гапга ишонадилар-а?!

186. Кимни Аллоҳ адаштириб қўйса, унинг учун бирон ҳидоят қилгувчи бўлмас. (Аллоҳ) ундайларни ўз туғёнларида адашиб-улоқиб юрган ҳолларида тарк қилур.

187. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиздан соат (яъни Қиёмат) қачон воқеъ бўлади, деб сўрайдилар. Айтинг: «Унинг билими фақатгина Парвардигорим даргоҳидадир. Вақт-соати келганида ҳам фақат Ўзи ошқор қилур. У (яъни Қиёмат) самовот ва ер учун жуда оғир (даҳшатли бир ишдир). У сизларга фақат тўсатдан – қутилмаганда келур». Гўё сиз у ҳақда яхши биладигандек сўрайдилар. Айтинг: «(Қиёмат соати қачон қоим бўлиши ҳақидаги) билим фақатгина Аллоҳ даргоҳидадир. Лекин жуда кўп одамлар (буни) билмайдилар».

188. Айтинг: «Мен ўзимга ҳам бирон фойда ёки зиён етказишга эга эмасман. Магар Аллоҳ хоҳлаган ишгина бўлур. Агар ғайбни билганимда эди, яхши амалларни кўпайтирган бўлур эдим ва менга бирон ёмонлик – зиён етмаган бўлур эди. Мен фақат иймон келтирадиган қавм учун (дўзах азобидан) огоҳлантиргувчи ва (жаннат неъматлари ҳақида) хушхабар бергувчиман, холос».

189. (Аллоҳ) шундай зотдирки, сизларни бир жондан (Одамдан) яратди ва у ором-осойиш топсин, деб унинг ўзидан жуфтани вужудга келтирди. (Одам) унга қўшилганидан кейин у (Ҳавво) енгил-пок (ҳомила) билан юклик бўлиб, ўша (юк) билан юрди. Бас, қачонки оғирлашганида, (улар) Парвардигорлари – Аллоҳга дуо қилдилар: «Қасамки, агар бизга солиҳ фарзанд ато қилсанг, албатта шукр қилгувчилардан бўлурмиз».

190. Энди (Аллоҳ) уларга солиҳ (фарзанд) ато этганидан кейин, унга (унинг) ўзи ато этган нарсада (яъни болага ном қўйишда) ширк келтира бошладилар. Бас, Аллоҳ уларнинг ширк келтирган нарсаларидан юксакдир.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Ҳавво фарзанд кўрганида, Иблик келиб уни йўлдан оздириб, боласига Абдулҳарс, яъни харс – ернинг бандаси деб ном қўйди. Аллоҳдан ўзга бандалик қилиш жоиз бўлмагани учун Куръон Ҳаввонинг бу қилмишини ширк, деб атайди.

191. Ҳеч нарсани ярата олмайдиган, балки ўзи яратилувчи бўлган нарсаларни (Аллоҳга) шерик қиладиларми?!

192. Улар учун бирон ёрдам қилишга қодир бўлмайдиган, ҳатто ўзига-ўзи ёрдам қила олмайдиган (нарсаларни Аллоҳга шерик қиладиларми?!)

193. (Эй мушриклар), агар сизлар уларни (яъни бутларни) ҳидоятга чақирсангизлар, сизларга эргашмайдилар (яъни улар жонсиздирлар). Сизлар учун уларни чақиришингиз ёки сукут қилиб туришингиз баробардир (яъни барибир улар жавоб бера олмайдилар).

194. Шубҳасиз, Аллоҳдан ўзга сизлар илтижо қилаётган нарсалар худди (сизларнинг) ўзларингиз каби бандадирлар. Бас, агар ростгўй бўлсангизлар, сизлар уларни чақиринглар, улар сизларга жавоб қилсинлар-чи?!

195. Уларнинг оёқлари бормики, юрсалар, ё қўллари бормики, тутсалар, ё кўзлари бормики, кўрсалар, ёхуд қулоқлари бормики, эшитсалар?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Сизлар (Аллоҳга) шерик деб билган ўша бутларингизни чақиринглар-да, сўнгра менга (бир лаҳза) муҳлат бермай бор ҳийла найрангингизни қилаверинглар». (Қандай ҳунар кўрсатманглар, натижаси ҳечдир).

196. Зотан, менинг (ёрдам берувчи ва сақловчи) эгам шу китобни нозил қилган Аллоҳдир. У солиҳ бандаларга ёр бўлур.

197. Ундан ўзга сизлар илтижо қилаётган нарсалар сизларга ёрдам қилишга қодир эмаслар ва улар ўзларига ҳам ёрдам қила олмаслар.

198. Агар сизлар уларни ҳидоятга чорласангиз, эшитмайдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар ўзлари кўрмаган ҳолларида сизга «боқиб» турганларини кўрурсиз.

199. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), афв-марҳаматли бўлинг, яхшиликка буюринг ва жоҳиллардан юз ўгининг!

200. Агар сизни шайтон томонидан бўлган васваса йўлдан урмоқчи бўлса, Аллоҳдан паноҳ сўранг. Албатта у эшитгувчи, билгувчидир.

201. Тақво қилгувчи зотларни қачон шайтон томонидан бирон васваса ушласа, (Аллоҳни) эслайдилар-да, бас (Тўғри йўлни) кўра бошлайдилар.

202. (Шайтонларнинг) дўстлари эса йўлдан оздиришда уларга (шайтонларга) ёрдам берадилар, сўнг (бу иғволарини) тўхтатмайдилар.

203. Уларга бирон оят келтирмаган вақтингизда улар: «Ўзинг тўқий қолмайсанми?»- дейишади. Айтинг: «Мен фақат Парвардигоримдан келган ваҳийгагина эргашурман. Бу (Қуръон) иймон келтирадиган қавм учун Парвардигорингиз томонидан кўрсатма, ҳидоят ва раҳматдир.

204. Қачонки Қуръон қироат қилинса, унга кулоқ тутингиз ва жим турингиз – шояд (Аллоҳ тарафидан) раҳматга сазовор бўлсангизлар.

205. Парвардигорингизни ичингизда ёлвориб, қўркиб, ошкор бўлмаган сўзлар билан (яъни дилдан) эрта-ю кеч ёд қилинг ва ғофил кимсалардан бўлманг!

206. Албатта Парвардигорингизнинг хузуридаги зотлар (яъни фаришталар) унга ибодат қилишдан ор қилмайдилар. Уни поклайдилар ва унгагина сажда қиладилар».

Изоҳ: Қуръонда бир неча сураларда сажда оятлари мавжуд бўлиб, мазкур суранинг сўнгги ояти ўша сажда оятларининг аввалгисидир. Бундай оят ўқилганда, ўқувчига ҳам, тингловчига ҳам бир марта Аллоҳга сажда қилиш вожиб бўлади.

(8) «Анфол» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, 75 оятдан иборатдир. Унда сўз, асосан, ғазот-жанг ҳақида бориб, ҳарбий қонун-қоидалар, уруш ва тинчлик ҳолатлари ҳамда шариати исломиядаги асир ва ўлжа олиш ҳусусидаги ҳукмлар баён қилинади. Бу суранинг «Анвол – ўлжалар» деб номланишининг сабаби ҳам шудир.

У ислом тарихидаги илк жанг – Бадр жангидаги воқеаларини батафсил ҳикоя қилгани учун айрим саҳобалар уни «Бадр» сураси, деб ҳам атаганлар. Исломий ғазотлар солмномасидан Бадр жанги ҳижрий иккинчи йилнинг рамазон ойида Мадинанинг жанубий ғарбида жойлашган Бадр қишлоғида бўлиб ўтгани маълум. Бу жангда мусулмонлар ададлари оз бўлишига қарамасдан, аскарлар сонидан ҳам, ҳарбий қурол-анжомларда ҳам ўзларидан бир неча баробар ортиқ бўлган мушриклар устидан ғалаба қозониб, душмanning етмиш аскарини ҳалок қиладилар ва етмиш кишини асир оладилар, катта ўлжаларга эга бўладилар. Жанг тугаганидан сўнг ўлжалар тақсимоотида айрим мусулмонлар ўртасида ихтилоф чиққанда уларга панда-насихат қилиш ва тўғри йўл кўрсатиш билан сура бошланади. Сура ниҳоясида эса мўъминлар ватан ва миллатлари бир-биридан қанчалар йироқ ва хилма хил бўлишидан қатъий назар бир уммат эканликлари, бинобарин, кофирларнинг фитналарига алданмай, ўзаро дўст-биродар бўлиб яшаб ўтишлари лозимлиги уқтирилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиздан ўлжалар ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «Ўлжалар Аллоҳ ва пайғамбарникидир. Бас, Аллоҳдан кўркингиз ва ўз ораларингизни ўйлангиз! Агар мўъмин бўлсангизлар, Аллоҳ ва унинг пайғамбарига бўйсунингиз!

Изоҳ: Бадр жангидан сўнг қўлга киритилган ўлжаларни тақсимлашда ёш аскарлар билан кексалари ўртасида келишмовчилик пайдо бўлади. Ёшлар: «Ғалаба бизнинг кучимиз билан бўлди, бинобарин, ўлжалар ҳам ўзимизники бўлиши керак», - дейишса, кексалар: «Биз сизларга жанг йўл-йўриқларини кўрсатиб турганмиз, демак, бу ўлжаларда бизнинг ҳам улушимиз бор», - дейишди. Шунда юқоридаги оят нозил бўлди ва пайғамбар алайҳиссалом тушган ўлжани ёшу қарига бар-баравар қилиб улашиб бердилар.

2. Ҳақиқий мўъминлар фақат Аллоҳ (номи) зикр қилинган вақтида қалбларига кўркинч тушадиган, унинг оятлари тиловат қилинганида иймонлари зиёда бўладиган ва ёлғиз Парвардигорларигагина суянадиган кишилардир.

3. Улар намозни тўқис адо этадилар ва биз уларни баҳраманд қилган нарсалардан инфоқ-эхсон қиладилар.

4. Агар ўшалар ҳақиқий мўъминлар бўлиб, улар учун Парвардигорлари ҳузурида (яъни жаннатда юксак) даражалар, мағфират ва улуғ ризқ бордир.

5. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, бу ўлжа тақсимоотида чиққан можаро) худди мўъминлардан бир гуруҳи «урушни» аниқ ёмон кўриб турган ҳолларида, Парвардигорингиз ҳақ ҳукм билан сизни уйингиздан (жанггоҳга) чақирганига ўхшайди.

6. (Ўшанда) улар гўё кўриб турган ҳолларид ўлимга ҳайдаб кетилаётгандек, сиз билан аниқ-равшан бўлган ҳақиқат (яъни урушга чиқиш) тўғрисида баҳслашган эдилар.

Изоҳ: Мадинада ислом давлати барпо бўлгач, мусулмонлар билан Макка мушриклари ўртасидаги низо янада авж олди. Мушриклар маккадаги уй-жойларини ташлаб, муҳожир бўлиб кетган мусулмонларнинг ўз диёрларида қолган мол-мулкларини талон-

тарож қилишар, мусулмонлар эса ўз навбатида Маккадан тижорат учун чиққан карвонларга ҳужум қилишар эди. Кунларнинг бирида пайғамбар алайҳиссаломга Макка мушриклари катта карвон билан Шомдан қайтаётганилари маълум бўлади ва ўзлари билан бир гуруҳ саҳобаларини олиб, карвонни қўлга киритиш учун йўл оладилар. Бундан хабар топган макаликлар катта лашкар билан мусулмонларга қарши жанг қилиш учун Мадина тарафга қўшин тортиб кела бошлайдилар. Шунда Аллоҳ таъоло томонидан пайғамбар алайҳиссаломга карвонни қўйиб, мушриклар лашкари билан жанг қилиш амр қилинади. Бу хабарни эшитган айрим мусулмонлар: «тайёр карвон ўлжа бўлиб турганида, бундай катта қўшинга қарши уришамизми? Ўзимиз озчилик бўлсак, бунинг устига тайёргарлигимиз ҳам йўқ-ку!»- дейишиб, пайғамбар алайҳиссалом билан баҳслаша бошлайдилар. Лекин кўпчилик саҳобалар Аллоҳнинг амрига бўйсунушиб, кофирларга қарши жанг қилишга тайёр эканликларини билдирадилар. Мазкур оятлар ўша тарихий ибратли воқеа ҳақида ҳикоя қилади. Қуйидаги оятларда ҳам бу ҳикоя давом этади.

7. Ўшанда (эй мўъминлар), Аллоҳ икки тоифадан (яъни карвон ва қўшиндан) бирини сизлар учун (ўлжа) қилишга ваъда берган эди. Сизлар қурол-яроқсиз тоифа (яъни карвон) ўзингиз учун бўлишини истаган эдингиз. Аллоҳ эса ўз сўзлари билан ҳақиқатни барқарор этишни ва кофирларнинг думини қирқишни (йўқ қилишни) ирода қилган эди.

8. (Аллоҳ), гарчи жинойтчи-осийлар ёмон кўрсалар-да, ҳақни ҳақ, ботилни ботил қилиш учун (шундай ирода қилган эди).

9. Ўшанда сизлар Парвардигорингиздан мадад тилаганингизда, у сизларга ижобат қилиб: «Мен сизларга кетма-кет келадиган минг фаришта билан мадад берурман»,- деди.

10. Аллоҳ фақат хушхабар бўлсин, деб ва кўнгилларингиз хотиржам бўлиши учун шундай қилди. Ғалаба (аслида фаришталар сабабли ё санокларингизнинг кўплиги ёки қурол-аслаҳаларингизнинг қуввати билан эмас, балки) фақат Аллоҳнинг даргоҳидан бўлур. Ҳақиқатан, Аллоҳ ғолиб ва ҳикматлидир.

11. (Эй мўъминлар), ўшанда хотиржам бўлишингиз учун сизларни ўз тарафидан уйқуга чўмдирган ва сизларни поклаш, сизлардан шайтон васвасасини кетказиш учун, сизларни яқдил ва собитқадам қилиш учун устингизга самодан сув – ёмғир ёғдирган эди.

12. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўшанда Парвардигорингиз фаришталарга: «Албатта, мен сизлар билан биргаман. Бас, сизлар иймон келтирган зотларнинг (ғалаба қозонишларига бўлган ишончларини) маҳкамланглар! Мен кофир бўлган кимсаларнинг дилларига қўрқув солажакман. Бас, сизлар уларнинг бўйинларини узинглар, барча бармоқларини чопинглар»,- деб ваҳий қилган эди.

13. Бунга сабаб (кофирларнинг) Аллоҳ ва унинг пайғамбарига қарши турганларидир. Кимки Аллоҳ ва унинг пайғамбарига қарши турса, бас, албатта Аллоҳнинг жазоси қаттиқдир.

14. (Эй кофирлар), мана шу (сизларнинг ҳаёти дунёдаги жазоингиздир), бас, тотаверинглар. Кофирлар учун яна дўзах азоби ҳам бордир.

15. Эй мўъминлар, кофирларнинг лашкарига дуч келганингизда, (саноклари кўплигини кўриб), уларга орқа ўгирманглар (яъни кўрқиб қочманглар).

16. Кимки ўша (уруш) кунида жанг йўсинини ўзгартириш ёки бошқа бир гуруҳ (мусулмонларга) қўшилишдан ташқари ҳолатда, уларга (кофирларга) орқа ўгириб қочса, бас, у Аллоҳ тарафидан ғазаб билан кетибди ва унинг жойи жаҳаннамдир. Нақадар ёмон оқибат-а!

17. Бас, (эй мусулмонлар), уларни сизлар ўлдирмадингиз, балки Аллоҳ ўлдирди. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларнинг юзига кўлингиздаги бир сиқим тупрокни) отган пайтингизда, сиз отмадингиз, балки Аллоҳ отди. Ва (бу ғалабани Аллоҳ) ўз томонидан мўъминларга чиройли инъом бўлсин, деб қилди. Албатта Аллоҳ эшитгвчи, билгувчидир.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, пайғамбар алайҳиссалом Бадр жангида қўлларига бир сиқим тупроқ олиб: «Юзлари қаро бўлгай!»- деб душман тарафга отганларида, кўзига ғубор кирмаган бирон мушрик қолмаган экан.

18. (Эй мўъминлар), мана шу (сизларнинг мукофотингиздир). Албатта Аллоҳ кофирларнинг ҳийласини заиф қилгувчи зотдир.

19. (Эй аҳли Макка), агар ғалабани истаган бўлсангизлар, мана сизларнинг (зиёнингизга) ғалаба келди. Агар (пайғамбарга қарши урушишдан) тўхтасингизлар, бас, бу ўзингиз учун яхшидир. Агар (яна урушга) қайтсангизлар, биз ҳам қайтамиз ва гуруҳингиз қанча кўп бўлмасин, сизларни ҳеч нарсадан беҳожат қила олмайди. Албатта Аллоҳ мўъминлар билан биргадир.

20. Эй мўъминлар, Аллоҳга ва унинг пайғамбарига итоат қилингиз ва (Қуръонни) эшитиб туриб, ундан юз ўгириб кетмангиз!

21. Ва ўзлари эшитмаган (яъни англаб, иймон келтирмаган) ҳолларида, «эшитдик», деган кимсалар каби бўлмангиз!

22. Албатта Аллоҳнинг наздида энг ёмон ҳайвонлар қар ва соқов бўлиб олган ақлсиз кимсалардир.

23. Агар Аллоҳ уларда бирон яхшилиқни билганида эди, албатта уларнинг кулоқларини очиб қўйган бўлар эди ва агар (Аллоҳ уларнинг) кулоқларини очиб қўйганида ҳам, улар юз ўгирган ҳолларида кетган бўлар эдилар.

24. Эй мўъминлар, Аллоҳ ва унинг пайғамбари сизларни абадий ҳаёт берадиган нарсага (яъни ҳақ динга) даъват қилар экан, уни қабул қилинглар ва билингларки, шубҳасиз, Аллоҳ ҳар бир киши билан унинг қалби ўртасини эгаллаб турур ва шубҳасиз, сизлар унинг ҳузурига тўпланурсизлар.

25. Ҳамда бир фитнадан – балодан сақланингларки, улар сизларнинг орангиздаги золим кимсаларнинг ўзигагина эмас, (балки ўша фитнага қарши курашмай қараб турган барчага етар). Ва билингларки, албатта Аллоҳнинг азоби қаттиқдир.

26. Ва сизлар ерда (яъни Маккада) озчилик ва заиф-бечора бўлган ҳолларингизда, одамлар (яъни Макка мушриклари) сизларни талаб кетишларидан кўрқиб турган пайтингизда (Аллоҳ) сизларга жой бериб (яъни Мадинага кўчириб), ўз ёрдами билан

қўллаб-қувватлаганини ва шукр қилишингиз учун покиза ризқлар билан баҳраманд қилганини эслангиз!

27. Эй мўъминлар, Аллоҳ ва унинг пайғамбарига хиёнат қилмагиз ва билмаган ҳолларингизда сизларга ишониб берилган нарсаларга (яъни динга ва бошқа ҳар қандай омонатларга) хиёнат қилмангиз!

28. Билингизки, албатта мол-дунёларингиз ва бола-чақангиз фақат (сизлар шукр қиласизларми, ёки йўқми эканини имтиҳон қилиш учун берилган) бир фитна-алдовдир холос. Ёлғиз Аллоҳнинг ҳузуридагина (яъни унинг амру фармониغا итоат этишдагина) улуғ ажр-савоб бордир.

29. Эй мўъминлар, агар Аллоҳдан кўрқсангизлар, у зот сизлар учун (ҳақ билан ноҳақни) ажратадиган нарсани (яъни ҳақ йўлга ҳидоятни ато) қилур ва ёмонлик-гуноҳларингизни ўчириб, сизларни мағфират қилур. Аллоҳ улуғ фазлу марҳамат соҳибидир.

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), кофирлар сизни ҳибс қилиш, ё ўлдириш, ёки (Маккадан) чиқариб юбориш учун сизга макр қилган пайтларини эсланг! Улар макр қилурлар, Аллоҳ ҳам «макр» қилур. Аллоҳ «маккор»роқдир.

31. Қачон уларга (кофирларга) бизнинг оятларимиз тиловат қилинса: «Эшитганмиз, агар хоҳласак, бунга ўхшаган гапни ўзимиз айтган бўлур эдик. Бу фақат аввалгилардан қолган афсоналар, холос», - дейдилар.

32. Яна уларнинг: «Эй Худо, агар мана шу (Қуръон) сенинг даргоҳингдан келган ҳақиқат бўлса, устимизга самодан тош ёғдиргин ёки бизларга аламли азоб келтиргин», деганларини эсланг.

Изоҳ: Яъни: «Агар мана шу Қуръон ҳақиқатан сенинг ҳузурингдан келган бўлса, бизларни ҳам унинг йўлига ҳидоят қилгин», демасдан, «Шу ҳақ бўладиган бўлса, устимиздан тош ёғдиргин», дейишларидан уларнинг ким эканликлари маълумдир.

33. Модомики, сиз уларнинг ораларида экансиз, Аллоҳ уларни ҳаргиз азобламас ва улар мағфират сўраб турган ҳолларида ҳам Аллоҳ уларни азоблагувчи эмасдир.

34. (Лекин агар) улар (иймонга келмасдан, кишиларни) Масжид ал-Ҳаромдан тўсар эканлар, Аллоҳ уларни нега азобламасин?! (Яъни сиз ва мўъминлар Маккадан чиқиб кетганингиздан сўнг, уларни албатта азобга гирифтор қилур). Улар унинг (Масжид ал-Ҳаромнинг) эгалари эмаслар. Унинг эгалари фақат Аллоҳдан кўркувчи зотлардир. Лекин уларнинг кўплари билмайдилар.

35. Уларнинг байтулоҳ олдида қилган «ибодат»лари фақат хуштак ва чапак чалиш бўлди. Бас, (эй мушриклар, бугун – Бадрда) кофир бўлганинглари сабабли азобимизни тотиб кўринглари.

Изоҳ: Макка мушриклари байтуллоҳни ялонғоч ҳолларида чапак чалиб, хуштак чалиб тавоф қилар эдилар. Мусулмонлар намоз ўқиётган пайтларида ҳам хуштак, чапак чалиб уларни адаштирмақчи бўлар эдилар.

36-37. Албатта, кофир бўлган кимсалар мол-дунёларини Аллоҳнинг йўлидан тўсиш учун ишлатурлар. Бас, уни сарфлайдилар-у, сўнгра ўша (моллари) ўзларига ҳасрат бўлур, сўнгра мағлуб бўлурлар. Кофир бўлган кимсалар Аллоҳ нопокни покдан

(кофирни мўъминдан) ажратиши ва нопок кимсаларнинг ҳаммаларини устма-уст тахлаб, жаҳаннамга солиши учун тўпланурлар. Ана ўшалар зиён кўргувчилардир.

38. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), кофир бўлган кимсаларга айтингки, агар (кофирликларидан) тўхтасалар, ўтган гуноҳлари мағфират қилинур. Агар яна (кофирликка қайтсалар), у ҳолда аввалгиларнинг суннатлари (яъни кўргуликлари) ўтган-ку, (яъни уларнинг ҳам бошларига аввалги кофирларнинг қуни тушар).

39. (Эй мўъминлар), сизлар то (дунёда) бирон фитна-алдов қолмай, бутун дин фақат Аллоҳ учун бўлгунга қадар улар билан жанг қилинглр! Энди агар (кофирликдан) тўхтасалар, бас, албатта, Аллоҳ қилаётган амалларини кўргувчидир.

40. Агар (кофирлар иймондан) юз ўгирсалар, бас, (эй мўъминлар), билингизки, шубҳасиз, Аллоҳ ҳожангиздир. У Зот нақадар яхши ҳожа ва нақадар яхши ёрдамчидир.

Ўнинчи жузъ

41. (Эй мўъминлар), агар сизлар Аллоҳга ва (ҳақ билан ноҳақнинг) ажралиш кунда – икки жамоа тўқнашган кунда, (яъни Бадр жангида) бандамиз (Муҳаммад алайҳиссалом)га нозил қилганимиз (оятлар ва фаришталардан иборат) нарсага иймон келтиргувчи бўлсангилар, билингизки, ўлжа қилиб олган нарсангизнинг бешдан бири Аллоҳ учун, пайғамбар учун ва у зотнинг қриндош-уруғи, етимлар, мискинлар ва мусофирлар учундир. Аллоҳ ҳамма нарсага Қодирдир.

Изоҳ: Шариат ҳукмига кўра, урушда қўлга киритилган ўлжанинг бешдан тўрт қисми жангчининг ҳақи бўлиб, бешдан бири юқоридаги оятда мазкур бўлган жиҳатларга сарфланади.

42. Ўшанда сизлар (Мадинага) яқинроқ тарафда, улар (яъни мушрикларнинг қўшинлари) йироқроқ тарафда, отлиқлар (яъни, сизлар ўлжа қилиб олмоқчи бўлган карвон) эса сизлардан куйироқда (денгиз соҳили бўйлаб кетмоқда) эдилар. Агар мушриклар билан жанг қилиш учун (аввалдан) ваъдалашганларингизда, бирон муайян вақтга келиша олмаган бўлур эдингиз. Лекин Аллоҳ ҳалок бўлгувчилар (яъни, кофирлик йўлини тутгувчилар) очик ҳужжат билан (яъни, Аллоҳнинг мўъжизасига гувоҳ бўлган ҳолларида) ҳалок бўлсинлар, тирик қолгувчилар (яъни иймонга келувчилар) ҳам очик ҳужжат билан тирик қолсинлар, деб қилинувчи бўлган ишни (яъни мусулмонларнинг ғалаба қозонишлари, кофирларнинг мағлуб бўлишларини) амалга ошириш учун (сизларни тасодифан тўқнаштириб қўйди). Шак-шубҳасиз, Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

43. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга тушингизда Аллоҳ уларни оз кўрсатганини эсланг! Агар сизга уларни кўп кўрсатганида эди, албатта сизлар сустлашиб, бу иш (яъни кофирларга қарши жангга чиқиш) хусусида тортишиб қолган бўлур эдингизлар. Лекин Аллоҳнинг Ўзи (сизларни бундан) сақлади. Албатта У дилларни эгаллаб олган сирларни Билгувчидир.

44. (Эй мўъминлар), Аллоҳ қилинаётган ишни амалга ошириш учун тўқнашган пайтингизда сизларнинг кўзингизга уларни кам қилиб кўрсатганини, уларнинг кўзларига эса сизларни оз қилиб қўйганини эсланг! Барча ишлар Аллоҳга қайтарилур.

45. Эй мўъминлар, (сизлар билан жанг қилаётган кофир) жамоатга рўбарў бўлганингизда саботли бўлингиз ва доимо Аллоҳни ёд этингиз, шояд нажот топурсизлар.

46. Ва Аллоҳ ҳамда унинг пайғамбарларига итоат қилингиз ва (ўзаро) талашиб-тортишмангизки, у ҳолда сустлашиб, куч-қувватингиз кетур. Сабр-тоқат қилингиз! Албатта Аллоҳ сабр қилгувчилар билан биргадир.

47. Ўз диёрларидан (яъни Маккадан) кибру ҳаво билан ўзларини одамларга кўз-кўз қилиб чиққан ва Аллоҳнинг Йўлидан тўсадиган кимсалар каби бўлмангиз! Аллоҳ уларнинг қилаётган ишларини ихота қилгувчидир (ўраб олгувчидир).

Изоҳ: Мушриклар Маккадан дабдаба-ю, асъаса билан: «Ўша Бадрда ғалаба базми ва шаробхўрлик қилмагунимизча қайтмаймиз», - деб қасам ичишиб чиққан эдилар.

48. Ўшанда шайтон уларга қилаётган ишларини чиройли кўрсатиб: «Бу кун сизлардан ғолиб бўладиган бирон одам йўк, ўзим сизларнинг ҳомийингизман», - деди. Энди қачонки икки жамоат учрашганида эса кетига қараб кетди ва: «Албатта мен сизлардан

безорман. Мен (мусулмонлар орасида) сизлар кўрмаётган нарсани (яъни фаришталар борлигини) кўрмоқдаман. Мен Аллоҳдан кўрқаман. Аллоҳнинг азоби қаттиқдир»,- деди.

49. Ўшанда мунофиқлар ва дилларида мараз бўлган кимсалар: «Уларни (яъни мусулмонларни) динлари мағрур қилиб юборди (яъни озгина одам билан шундай катта қўшинга қарши жанг қилмоқчи бўляптилар)»,- дейишар эди. (Мунофиқларнинг бу сўзлари нотўғридир, зеро), ким Аллоҳга суянса, (албатта Аллоҳ уни Қўллагувчидир), зотан албатта Аллоҳ Ғолиб ва Ҳикматлидир.

50-51. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Сиз фаришталар кофир кимсаларнинг юз ва кетларига уриб жонларини олаётган ва: «Дўзах азобини тотингиз! Бунга сабаб ўзларингиз қилган амалларингиздир»,- (деяётган) пайтини кўрсангиз эди.

52. (Уларнинг қилмишлари) худди Фиръавн одамларининг ва улардан олдинги кимсаларнинг қилмишларига ўхшайди: улар Аллоҳ оятларига кофир бўлишгач, Аллоҳ уларни гуноҳлари сабабли (азоб билан) ушлаган эди. Албатта Аллоҳ қувват Эгаси ва азоби қаттиқдир.

53. Бунга (яъни, унинг азобига гирифтор бўлишларига) сабаб шудир – Аллоҳ бир қавмга инъом қилган неъматни то улар ўзларини ўзгартирмагунларича ўзгартирувчи эмасдир ва Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

Изоҳ: Бу оятда Макка мушриклари ўзларига инъом қилинган неъмат – пайғамбар алайҳиссаломнинг қадрига етмасдан, у зотга қаршилиқ қилганлари сабабли, шундай азобга гирифтор бўлдилар, дейилмоқчи.

54. (Уларнинг қилмишлари) худди Фиръавн одамлари ва улардан олдинги кимсаларнинг қилмишларига ўхшайди. Улар Парвардигорларининг оятларини ёлғон дейишгач, Биз уларни ўзларининг гуноҳлари сабабли ҳалок қилдик ва Фиръавн одамларини (денгизга) ғарқ этдик. (Чунки) ҳаммалари золим кимсалар эдилар.

55. Кофир бўлган кимсалар Аллоҳнинг наздида энг ёмон ҳайвонлардир. Бас, улар иймон келтирмаслар.

56. Уларнинг орасида сиз билан аҳдлашиб, сўнгра (Аллоҳдан) кўрқмасдан ҳар сафар ўз аҳд-паймонларини бузаверадиган кимсалар бордир.

57. Бас, агар сиз ўшаларни жангда топсангиз, улар(ни ҳалок қилиш) билан ортларидаги кимсаларни кўрқитиб қўйинг! Шояд эслатма олсалар.

58. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сиз (ўрталарингизда аҳд-паймон бўлган) қавм тарафидан хиёнатни сезсангиз, уларга (қилган аҳд-паймонларини) баб-баробар қилиб ташланг (яъни, ўрталарингиздаги аҳд-паймон тугаганини ҳар икки тараф ҳам билсин). Албатта Аллоҳ хиёнаткор кимсаларни севмас.

59. Кофир бўлган кимсалар ҳаргиз қочиб-кутулдик, деб ўйламасинлар. Улар ҳеч қачон Аллоҳни ожиз қила олмайдилар. (Албатта улар Аллоҳдан қилмишларига яраша жазо олурлар).

60. (Эй мўъминлар), улар(га қарши жанг қилиш) учун имконингиз борича куч ва эгарланган отларни тайёрлаб қўйингизки, бу билан сизлар Аллоҳнинг ва

Ўзларингизнинг душманларингизни ҳамда улардан ташқари сизлар билмайдиган – Аллоҳ биладиган бошқа бировларни ҳам кўркувга солурсизлар. Аллоҳ йўлида нимани сарф қилсангиз, сизларга зулм қилинмаган ҳолда комил қилиб қайтарилур.

61. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар улар сулҳга майл қилсалар, Сиз ҳам унга мойил бўлинг ва Аллоҳга таваккул қилинг! Албатта унинг Ўзи Эшитгувчи, Билгувчидир.

62-63. Агар улар сизни алдамоқчи бўлсалар, бас, албатта Сизга Аллоҳнинг Ўзи Кифоядир. У сизни Ўз ёрдами ва мўъминлар билан қувватлантирган ва уларнинг (мўъминларнинг) дилларини бирлаштирган Зотдир. Агар (сиз) ердаги бор нарсани сарфласангиз ҳам, уларнинг дилларини бирлаштира олмаган бўлур эдингиз. Лекин Аллоҳ уларни бирлаштирди. Албатта У Қудратли, Ҳикматлидир.

64. Эй пайғамбар, Сизга ва Сизга эргашган мўъминларга Аллоҳнинг Ўзи Кифоядир.

65. Эй пайғамбар, мўъминларни жангга чорланг! Агар сизлардан йигирмата сабр-тоқатли киши бўлса, икки юзта (душманни) енгар! Агар сизлардан юз киши бўлса, икки юзта (душманни) енгар! Бунга сабаб уларнинг онгсиз қавм эканлигидир.

66. Энди Аллоҳ сизларнинг (юкингизни) енгил қилди, сизларда ожизлик борлигини билди. Бас, сизлардан юзта сабр-тоқатли киши бўлса, икки юзта (кофирни) енгар. Агар сизлардан минг киши бўлса, Аллоҳнинг изни билан икки минг (кофир)ни енгар. Аллоҳ сабр қилгувчилар билан биргадир.

67. Ҳеч бир пайғамбар уни то ерда ғолиб бўлмагунича, асир олиш жоиз эмас. (Эй мўъминлар), сизлар дунё нарсаларини истамоқдасиз. Аллоҳ эса Охират (неъматлари сизларники бўлиши)ни истайди. Аллоҳ Қудратли, Ҳикматлидир.

Изоҳ: Бу оят пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларига берилган танбехдир. Улар мушрикларнинг етмиш аскарини асир олиб, сўнг маълум товон-тўлов эвазига бўшатиб юборганларида мана шу оят нозил бўлди.

68. Агар Аллоҳ томонидан (билмасдан қилган хатони кечиришлиги) ёзиб қўйилмаганида эди, албатта сизларга (товон) олганларингиз сабабли улуғ азоб етган бўлур эди.

69. Энди ўлжа қилиб олган нарсаларингизни ҳалол-пок ҳолда еяверинглар ва Аллоҳдан кўрқинглар! Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

70. Эй пайғамбар, сизларнинг қулингизда асир бўлган кишиларга айтинг: «Агар Аллоҳ дилларингизда яхшилик (яъни иймон, ихлос) борлигини билса, сизларга ўзингиздан олинган нарсдан (яъни тўлаган товонингиздан) яхшироқ нарса берур ва сизларни мағфират қилур. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир».

71. Агар улар сизга хиёнат қилмоқчи бўлсалар – бас, (билингизки,) улар илгари Аллоҳга ҳам хиёнат қилган эдилар. Шунда Аллоҳ (сизни) уларга ғолиб қилди. Аллоҳ билим, ҳикмат Соҳибидир.

72. Албатта иймон келтирган, ҳижрат қилган ва молу жонлари билан Аллоҳ йўлида курашган зотлар ва (Маккадан ҳижрат қилиб келган муҳожирларга) уй-жой бериб, ёрдам қилган зотлар – ана ўшалар, бир-бирларига дўстдирлар. (Яъни тириклари бир-бирига ҳамкор, ўрталарида ўлим бўлса, бир-бирларига меросхўрдилар). Иймон

келтирган, аммо ҳижрат қилмаган (яъни ҳали-ҳануз Маккада яшаб турган) кишилар эса то ҳижрат қилмагунларича сизлар уларга дўстлик қила олмайсизлар (яъни бир-бирингизга ҳамкор, меросхўр бўла олмайсизлар). Агар улар дин йўлида сизлардан ёрдам сўрасалар, ёрдам қилиш зиммангиздадир. Магар уларга, ўрталарингизда (урушмаслик ҳақида) аҳд-паймон бўлган қавмга (зарар етказиш билан ёрдам қилмайсизлар). Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўргувчидир.

73. Кофир бўлган кимсалар бир-бирларига дўстдурлар. (Бас, эй мўъминлар, сизлар уларни ўзларингизга душман тутингиз). Агар шундай қилмасанглар (яъни мўъминга дўст, кофирга душман бўлмасанглар), ерда фитна ва катта фасод бўлур.

74. Иймон келтирган, ҳижрат қилган ва Аллоҳ Йўлида курашган зотлар ва (муҳожирларга) уй-жой бериб, ёрдам қилган зотлар – ана ўшалар ҳақиқий мўъминлар бўлиб, улар учун мағфират ва улуғ ризқ бордир.

75. (Сизлар Маккадан Мадинага ҳижрат қилганларингиздан) кейин иймон келтириб ҳижрат қилган ва сизлар билан бирга курашган зотлар ҳам сизлардандир. Аллоҳнинг китобида қон-қариндошлар бир-бирларига (меросхўр бўлишга Аллоҳ Йўлида дўстлашиб, бир-бирларига меросхўр бўлган кишилардан) ҳақдорроқдирлар. Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани Билгувчидир.

(9) «Тавба» сураси

Мадинада нозил қилинган бу сура бир юз йигирма тўққиз оятдан иборатдир. У пайғамбар алайҳиссалом саҳобалар билан «Табук» жангидан қайтаётганларида нозил бўла бошлаган. (Табук – Мадина билан Дамашқ орасдаги ҳаж йўли устида жойлашган воҳадир. Ҳижрий тўққизинчи йилда у ерда мусулмон билан мушриклар ўртасида жанг бўлган эди). Бу сурада шариати исломиянинг кўпгина қонун-қоидаларини баён қилиш билан бирга, асосан, икки мақсад кўзда тутилади: улардан биринчиси исломнинг мушриклар ва аҳли китоблар билан қандай муносабатда бўлиш лозимлиги хусусидаги қатъий ҳукмини билдириш бўлса, иккинчиси пайғамбар алайҳиссалом ғазотга чиқишга чақирган кишилар руҳиятидаги ҳолатларни кўрсатишдир.

Бу суранинг айрича хусусиятларидан бири шуки, Қуръондаги мавжуд бир юз ўн тўрт суранинг ичида ёлғиз мана шу сура аввалида «Бисмиллоҳ» айтилмасдан бошланади. Бу ҳолни айрим саҳобалар «Тавба» мазмун-моҳияти жиҳатидан ўзидан аввалги «Анфол» сурасининг давоми бўлгани учун иккисининг ўртасини ажратиш зарурати бўлмаган, деб шарҳласалар, бошқа бир гуруҳ саҳобалар: «Бисмиллоҳ – Аллоҳнинг раҳматидир. Бу сурада эса, асосан жангу жадаллар ва Аллоҳнинг лаънатига гирифтор бўлган мунофиқларнинг хилма хил тоифалари ҳақида сўз юритилади. Шу боис, унинг аввалида бисмиллоҳ айтилмаслиги лозим бўлган», - деганлар. Бу суранинг бир неча номи бўлиб, улардан энг машхури «Тавба»дир. Сура ниҳоясида Аллоҳ мўъминларнинг тавбаларини қабул этиши эълон қилингани учун ҳам бу сура «Тавба» номи билан аталгандир.

1. (Эй мўъминлар, ушбу эълон) Аллоҳ ва унинг пайғамбари томонидан сизлар (ўзаро урушмаслик ҳақида) аҳд-паймон қилган кимсаларга ора очиклик (эълонидир).

2. (Эй мушриклар, уруш ҳаром қилинган) тўрт ой ичида ерда сайру саёҳат қилиб юраверинглар ва билингларки, сизлар Аллоҳни ожиз қилувчи эмассизлар – албатта Аллоҳ кофирларни расво қилгувчидир.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларнинг мушриклар билан тузган ҳар қандай шартномалари ўша мушрикларнинг хиёнаткорлиги сабабли бекор қилинганлиги эълон этилади. Ва бу қарор орадан тўрт ой ўтгач, кучга кириши билдирилди.

3. Ва (ушбу эълон) Аллоҳ ва унинг пайғамбари томонидан одамларга катта ҳаж кунида (яъни қурбон ҳайити кунида) Аллоҳ ва унинг пайғамбари мушриклардан безор эканлигини билдиришдир. Бас, (эй мушриклар), агар тавба қилсангизлар, бу ўзингиз учун яхшироқдир. Агар юз ўгирсангизлар, у ҳолда билингизки, сизлар Аллоҳни ожиз қилувчи эмассиз. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), кофир бўлган кимсаларга аламли азоб «хушхабар»ини етказинг!

4. Магар (эй мўъминлар), сизлар аҳд-паймон қилган мушрик кимсалар кейин аҳдларидан бирон нарсани бузмасалар ва сизларнинг зиёнингизга биров билан ҳамкорлик қилмасалар, у ҳолда уларнинг аҳдларини белгиланган муддатгача тўла-тўқис етказинглар! Албатта Аллоҳ тақво қилгувчи зотларни севар.

5. Бас, қачон уруш ҳаром қилинган ойлар чиқса, мушрикларни топган жойингизда ўлдириңиз. Уларни (асир) олингиз, қамал қилингиз ва барча йўлларда уларни кузатиб туриңиз! Энди агар тавба қилсалар ва намозни тўқис адо қилишиб, закотни берсалар, уларнинг йўлларини бўш қуйингиз! (Яъни улар билан уришишни бас қилингиз). Албатта, Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар мушриклардан биронтаси сиздан ҳимоя сўраса, бас, уни ўз ҳимоянгизга олинг. Токи у Аллоҳнинг каломини эшитсин. Сўнг уни ўзи учун тинч бўлган жойга етказиб қўйинг! Бу (ҳукм) уларнинг билмайдиган қавм бўлганлари учундир.

7. Аллоҳ наздида ва унинг пайғамбари наздида мушриклар учун қандай аҳд-паймон бўлсин?! (Яъни ҳеч қандай аҳд бўлиши мумкин эмас, чунки улар Аллоҳга ҳам, унинг пайғамбарига ҳам иймон келтирмайдилар. Демак, берган ваъдаларини бузаверадилар), магар сизлар Масжид ал-Ҳаром олдида (яъни, Маккада) аҳдлашган кимсалар борки, улар мадомики сизларга берган (аҳдларида) барқарор турар эканлар, сизлар ҳам уларга берган (аҳдларингизда) турингиз! Албатта Аллоҳ такво қилгувчи зотларни севар.

8. (Улар учун) қандай (аҳд-паймон) бўлсин. Ҳолбуки, улар агар сизларнинг устингида ғолиб бўлсалар, сизларнинг хусусингизда на аҳдга ва на бурчга боқадилар. Оғизларида сизларни рози қилишади-ю, кўнгиллари (аҳдга вафо қилишга) ибо-ор қилади. Уларнинг кўплари итоатсиздир.

9. Улар Аллоҳнинг оятларини озгина қийматга алмаштириб, (инсонларни) унинг йўлидан (яъни, динидан) тўсдилар. Дарҳақиқат, улар энг ёмон ишни қилгувчи бўлдилар.

10. Улар бирон мўъмин хусусида на аҳдга ва на бурчга боқадилар. Улар тажовузкор кимсалардир.

11. Энди агар улар тавба қилсалар ва намозни тўқис адо этишиб, закотни (ҳақдорларга) ато қилсалар, у ҳолда диний биродарингиздирлар. Биз оятларимизни биладиган қавм учун муфассал баён қилурмиз.

12. Агар аҳдлашганларидан кейин қасамларини бузсалар ва сизларнинг динингизга тош отсалар, у ҳолда (бу кирдикорларидан) тўхташлари учун куфр етакчиларига қарши жанг қилингиз. Зеро, улар учун ҳеч қандай қасам йўқдир. (Яъни, улар мудом ўзлари ичган қасамларини бузаверадилар).

13. (Эй мўъминлар), қасамларини бузган ва пайғамбарни (Маккадан) чиқариб юборишга қасд қилган ҳамда ўзлари аввалбошда сизларга қарши (жанг қилишни) бошлаган кимсалар билан жанг қилмайсизларми?! Улардан қўрқасизларми?! Агар (ҳақиқий) мўъмин бўлсангизлар, кўркишингизга лойиқроқ зот Аллоҳ-ку, ахир?!

14-15. Улар билан жанг қилинглари, (шунда) Аллоҳ уларни сизларнинг қўлингиз билан азоблайди, уларни расво қилади ва сизларни уларнинг устига ғолиб қилади ҳамда мўъмин қавм дилларига шифо-ором бериб, кўнгилларидаги ғам-андухни кетказди. Аллоҳ ўзи хоҳлаган кишиларнинг тавбаларини қабул қилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

16. (Эй мўъминлар), балки сизлар орангиздаги (ҳақ йўлда) курашган ва Аллоҳдан, унинг пайғамбаридан ва мўъминлардан ўзга бирон кимсани дўст тутмаган зотларни Аллоҳ билмасдан (ҳар кимингиз ўз ҳолингизга) ташлаб қўйилишни ўйлагандирсизлар?! Аллоҳ қилаётган амалларингиздан хабардордир.

17. Мушриклар ўзларининг кофир эканликларига гувоҳ бўлган ҳолларида Аллоҳнинг масжидларини обод қилишлари жоиз эмас. Уларнинг қилган амаллари беҳуда кетар, ўзлари эса дўзахда абадий қолгувчидирлар.

Изоҳ: Мушриклар Каъба атрофига хилма-хил бутларни қўйиб олишиб, ҳар сафар Каъбани тавоф этганларидан кейин, ҳалиги бутларга сажда қилар эдилар. Юқоридаги оят мушриклар модомики ўзлари ясаб олган бутларни ягона Аллоҳга шерик деб билар эканлар, уларнинг қилган ибодат-тавофлари беҳуда, деб таъкидлайди.

18. Аллоҳ масжидларни фақат Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган, намозни тўқис адо этган, закотни (ҳақдорларга) ато қилган ва ёлғиз Аллоҳдангина қўрқадиган зотларгина обод қилурлар. Ана ўшалар ҳидоят топгувчи зотлар бўлсалар, ажабмас.

19. (Эй мушриклар), сизлар ҳожиларг сув беришни ва Масжид ал-Ҳаромни обод қилишни – Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган ҳамда Аллоҳ йўлида курашган зотлар(нинг амаллари)га тенг деб билдингизми?! Улар (яъни, мўъминлар билан мушриклар) Аллоҳ наздида тенг эмаслар, Аллоҳ золим қавмни ҳидоят қилмас.

Изоҳ: Мушриклар мусулмонларга қараб: «Сизлар Аллоҳга мусулмончилик билан бандалик қилаётган бўлсангизлар, биз ҳам ҳажга келганларнинг хизматларини бажариб ва Каъбани обод қилиб, Аллоҳга бандалик этмоқдамиз»,- деб даъво қилганларида, мазкур оят нозил бўлди.

20. Иймон келтирган, ҳижрат қилган ва Аллоҳ йўлида молу-жонлари билан курашган зотларнинг Аллоҳ наздидаги даражалари жуда улуғдир ва ўшалар (бахт-саодатга) эришгувчидирлар.

21. Парвардигорлари уларга ўз тараифидар раҳмат ва розилик ҳамда улар учун бўладиган жаннатлар хушхабарини берур-ки, у жаннатларда доимий неъматлар бордир.

22. Улар ўша жойларда абадий қолурлар. Дарҳақиқат, фақат Аллоҳнинг ҳузуридagina улағ ажр бордир.

23. Эй мўъминлар, агар ота-оналарингиз ва ака-укаларингиз иймондан куфрни афзал билсалар (яъни, очик кофир бўлсалар), сизлар уларни дўст тутмангиз! Сизларнинг ичингизда кимда-ким уларни дўст тутса (яъни, уларни деб иймондан куфрга қайтса), бас улар золимлардир.

24. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар ота-оналарингиз, болаларингиз, ака-укаларингиз, жуфтларингиз, қариндош-уруғларингиз ва касб қилиб топган мол-дунёларингиз, касод бўлиб қолишидан қўрқадиган тижоратларингиз ҳамда яхши кўрадиган уй-жойларннгиз сизларга Аллоҳдан, унинг пайғамбаридан ва унинг йўлида жиход қилишдан суюклироқ бўлса, у ҳолда то Аллоҳ ўз амрини (яъни, азобини) келтиргунича кутиб тураверинглар. (Зеро), Аллоҳ бундай итоатсиз қавмни ҳидоят қилмас.

25. Аллоҳ сизларни кўп ўринларда ғолиб қилди. Хунайн (Макка билан Тоиф ўртасидаги бир водий) кунини (эсланглар)! Ўшанда сизларни кўп эканлигингиз мағрур қилиб қўйган эди, аммо у (яъни, саноғингизнинг кўплиги) сизларни ҳеч нарсдан беҳожат қила олмади (кутқариб қола олмади) ва сизларга кенг ер торлик қилиб қолди, сўнг юз ўгирган ҳолингизда чекиндингиз!

26. Кейин Аллоҳ пайғамбарига ва мўминларга ўз томонидан хотиржамлик нозил қилди ҳамда сизлар кўрмаган бир лашкарни (яъни фаришталарни) туширди ва кофир бўлган кимсаларни азобга дучор қилди. кофирларнинг жазоси шудир.

Изоҳ: Бу оятларда Қуръон жангда ғалабага эришишнинг сабаби лашкар саноғининг кўплиги эмас, балки Аллоҳнинг мадади эканини таъкидлайди. Ўша Ҳунайн жангида (ҳижрий саккизинчи йил) мусулмонларнинг лашкари ўн икки минг бўлиб, кофирлар фақат тўрт минг киши эдилар. Шунинг учун айрим мусулмонлар: «Шу бир ҳовуч одамдан енгиламизми?»- деб ғурурландилар ва ғалаба Аллоҳ томонидан бўлишини унутиб қўйдилар. Натижада кофирлар улардан устун келиб, улар чекина бошладилар. Фақат пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ таъолога илтижо қилиб, дуо қилганларидан кейин мўминларнинг дилларига бир хотиржамлик иниб, жангга қайтдилар ва Аллоҳнинг мадади билан кофирлардан қолиб келдилар.

27. Кейин – ўша (жангдан) сўнг Аллоҳ ўзи хоҳлаган кишиларнинг тавбаларини қабул қилур. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

Изоҳ: Дарҳақиқат, Ҳунайнда мусулмонларга қарши жанг қилган Ҳавозин қабиласидан жуда кўп кишилар ўша жангдан кейин Аллоҳга тавба-тазарруъ қилиб, исломга кирдилар.

28. Эй мўминлар, ҳеч шак-шубҳасиз, мушриклар нажас-нопоқдирлар. Бас, улар бу йилдан сўнг Масжид ал-Ҳаромга яқин келмасинлар! Агар сизлар (мушриклар ҳаж мавсумида Маккага келтирадиган озиқ-овқатлар ва бошқа нарсалар тўхта қолиши сабабли) камбағалликдан кўрксангизлар, (билингизки), яқинда Аллоҳ хоҳласа, ўз фазлу карами билан сизларни бой-бадавлат қилажак. Албатта, Аллоҳ билим ва ҳикмат Сохибидир.

29. Аллоҳ ва охират кунига ишонмайдиган, Аллоҳ ва унинг пайғамбари ҳаром деган нарсани ҳаром деб билмайдиган, ҳақ (яъни ислом) динига эътиқод қилмайдиган аҳли китоблардан иборат бўлган кимсаларга қарши то улар хорланган (мағлуб) ҳолларида ўз қўллари билан (зиммаларидаги) солиқни тўламагунларича, жанг қилингиз!

30. Яҳудийлар: «Узайр Аллоҳнинг ўғли»,- дедилар. Насронийлар: «(Ийсо) Масих Аллоҳнинг ўғли»,- дедилар. Бу уларнинг оғизларидаги (ҳужжат-далилсиз) гапларидир. Уларнинг бу гаплари худди аввалги кофир бўлган кимсаларнинг гапига ўхшайди. Уларни Аллоҳ лаънатлагай. Қандай адашмоқдалар-а!

31. Улар Аллоҳни қўйиб, ўзларининг донишмандларини ва роҳибларини ҳамда Масих бинни Марямни Парвардигор деб билдилар. Қолбуки, улар фақат ягона Аллоҳга бандалик қилишга маъмур (буюрилган) эдилар. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат унинг ўзи бордир. У зот уларнинг ширкларидан покдир.

32. Улар Аллоҳнинг нурини (яъни исломни) оғизлари (яъни ҳеч қандай ҳужжатсиз беҳуда гаплари) билан ўчирмоқчи бўладилар. Аллоҳ эса – гарчи (кофирлар) ёмон кўрсалар-да – ўз нурини комил қилишни (яъни ҳар тарафга ёйишни) истайди.

33. У (Аллоҳ) ўз пайғамбарини ҳидоят ва ҳақ дин билан – гарчи мушриклар хоҳламасалар-да – барча динларга ғолиб қилиш учун юборган зотдир.

34. Эй мўминлар, ўша донишмандлар, роҳиблардан кўпчилиги одамларнинг молларини ноҳақ (йўл) билан ейдилар ва Аллоҳнинг йўлидан тўсадилар. Олтин

кумушни босиб, уни Аллоҳ йўлида инфоқ-эхсон қилмайдиган кимсаларга аламли азоб «хушхабарини» етказинг!

Изоҳ: Бу оятларда одамларнинг пул-молларини талон-тарож қиладиган яҳудий донишмандлари ва насроний роҳиблари билан бир қаторда мусулмонларнинг орасидаги айрим бойликка муккасидан кетган ва тўплаган мол-дунёларининг закотини бермайдиган кимсалар ҳам ашаддий азобга дучор бўлишлари баён қилингандир.

35. У кунда (Қиёматда) ўша (олтин-кумушни) жаҳаннам ўтида қизитилиб, ўша билан уларнинг пешоналари, ёнбошлари ва кетларига тамға босилиб: «Мана бу ўзларингиз учун тўплаб босган нарсаларингиздир. Энди тўплаб босган нарсаларингизнинг мазасини тотиб кўринглар», - (дейилур).

36. Албатта, ойларнинг саноғи Аллоҳнинг наздида, Аллоҳ осмонлар ва ерни яратган кунда ёзиб-белгилаб қўйганидек ўн икки ойдир. Улардан тўрти (уруш) ҳаром қилинган (ойлар)дир. Мана шу тўғри диндир (яъни, ҳақ ҳукмдир). Бас, у ойларда (урушни ҳалол деб жангга кириб) ўзларингизга зулм қилмангиз! Барча мушриклар (бу ҳукмга қарамай биринчи бўлиб жанг бошласалар), улар сизларга қарши жанг қилгани каби сизлар ҳам барчангиз уларга қарши жанг қилингиз! Ва билингизки, Аллоҳ тақводорлар билан биргадир.

Изоҳ: Уруш ҳаром қилинган ойлар: Зул-қаъда, Зул-ҳижжа, Муҳаррам ва Ражаб ойлари дир. Улардан аввалги учтаси кетма-кет келса, Ражаб оyi орадан беш ой ўтгандан кейин чиқади. Бу тартиб ҳазрати Иброҳим пайғамбар замонларидан бери амал қилиб келинаётган ҳақ ҳукм эди. Лекин кейинчалик айрим араблар бу қонунни бузиб, ўзлари жанг қилиб турган пайтларида мазкур ойлар келиб қолса, уларда уруш қилишни ҳалол қилиб олишар ва кейин ўзлари учун қулай бўлган бошқа ойларни ҳаром ой деб эълон қилар эдилар. Навбатдаги оятда мана шу одат ҳақида сўз юритилиб, унинг диёнатсизлик экани таъкидланади.

37. Шак-шубҳасиз, (ҳаром ойларни) кетга суриш ортиқ даражадаги кофирликки, у сабабли кофирлар бутунлай йўлдан тойилурлар. Улар Аллоҳ ҳаром қилган ойларнинг саноғини (тўрт ойга) тўғрилаб, Аллоҳ ҳаром қилган нарсани ҳалол қилиб олиш учун уни (яъни, уруш ҳаром қилинган ойларни) бир йил ҳалол десалар, яна бир йил ҳаром дейдилар. Уларга бу хунук ишлари чиройли кўрсатиб қўйилди. (Чунки) Аллоҳ кофир қавмни ҳидоят қилмас.

38. Эй мўминлар, сизларга нима бўлдики, Аллоҳ Йўлида (жиҳодга) чиқинглар, дейилса, ерингизга (яъни, юртингизга) ёпишиб олдингиз?! Охират(нинг боқий неъматларни)дан юз ўгириб, ҳаёти дунё(нинг фоний лаззатлари)га рози бўлурмисиз?! Охират олдида бу дунё матоси жуда оз нарса-ку?!

39. Агар (жиҳодга) чиқмасангизлар, (Аллоҳ) сизларни аламли азоб билан азоблар ва ўрнингизга бошқа бир қавмни келтирур. Сизлар эса У Зотга бирон зиён етказа олмайсиз. Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир.

40. Агар сизлар унга (яъни, пайғамбарга) ёрдам қилмасангиз (Аллоҳнинг Ўзи унга ёрдам қилур). Уни кофирлар икки кишининг бири бўлган ҳолида (яъни, бир ҳамроҳи билан Маккадан) ҳайдаб чиқарганларида, унга Аллоҳ ёрдам берди-ку. Ўшанда икковлон ғорда бўлган пайтларида ҳамроҳига: «Ғамгин бўлма, албатта Аллоҳ биз билан биргадир», дейиши билан Аллоҳ Ўз томонидан унинг устига-қалбига бир хотиржамлик туширди ва уни сизлар кўрмаган лашкарлар (яъни, фаришталар) билан

қўллаб-қувватлади ҳамда кофир бўлган кимсаларнинг сўзларини тубан қилиб қўйди. Аллоҳнинг Сўзигина энг юксак Сўздир. Аллоҳ Қудратли, Ҳикматлидир.

Изоҳ: Ушбу оят пайғамбар алайҳиссаломнинг Маккадан Мадинага ҳижрат қилишлари ҳақидадир. Макка мушриклари мусулмонларга нисбатан қилган зулму зўравонликлари билан уларни Исломдан қайтаришга кўзлари етмай қолгач, пайғамбарнинг жонларига суиқасд қилиш пайига тушадилар. Шунда у зотга Аллоҳ таъоло тарафидан Мадинага ҳижрат қилиш-кўчиш амр этилади ва бир қоронғу кечада Аллоҳнинг ёрдами билан у зотни ўлдирмоқчи бўлиб тайёргарлик кўриб турган кофирларнинг ёнларидан соғ-саломат чиқиб кетиб, ҳамроҳлари Абу Бакр Сиддиқ билан бирга Макка яқинидаги бир ғор ичига яширинадилар. Эрталаб «овлари» қўлдан кетганини англаган мушриклар бир изқувар билан уларнинг ортидан тушишади. Лекин ҳалиги ғорга етиб келгач, из йўқолади ва улар... ғорнинг оғзи ўргимчак тўрлари билан тўсилганини кўрадилар ва ҳафсалалари пир бўлиб қайтиб кетадилар.

Шундай қилиб, ғорда улар уч кун беркиниб ётишгач, бир йўл бошловчи этагида Мадинага етиб оладилар. Гарчи бу оят пайғамбар алайҳиссалом ва у зотнинг ҳамроҳлари хусусида бўлса-да, қиссадан ҳисса шуки, кимда-ким Аллоҳ йўлида унинг Ўзидан мадад тилаб, эзгуликка қадам қўйса, Аллоҳнинг ўзи уни ҳар қандай таъқибчи ва айғоқчилардан асраб, кўзлаган мақсадига етказди.

41. (Эй мўминлар), хоҳ енгил, хоҳ оғир ҳолингизда (яъни хоҳ ёш, хоҳ кекса ҳолларингизда истасангиз, истамасангиз жиҳодга) чиқингиз ва молу жонларингиз билан Аллоҳ йўлида курашингиз! Агар билсангизлар, мана шу ўзларингиз учун яхшироқдир.

42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар (сиз даъват қилаётган жиҳод) осон фойда ва яқин сафар бўлганида, улар (яъни, мунофиқлар) албатта сизга эргашган бўлур эдилар. Лекин масофа уларга узоқ бўлиб кўринди. (Шунинг учун чиқмадилар). Ҳали улар (ёлғон қасам билан) ўзларини ҳалок қилиб: «Агар қодир бўлганимизда, сизлар билан бирга чиққан бўлур эдик»,- деб Аллоҳ номи билан қасам ҳам ичадилар. Аллоҳ эса уларнинг ҳеч шак-шубҳасиз, ёлғончи эканликларини билур.

43. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ сизни афв қилди. (Лекин) нима учун то сизга ростгўй кишилар аниқ бўлиб, ёлғончиларни ҳам аниқ билгунингизча, (сабр қилиб турмай, ёлғон қасамларига ишониб) уларга (жиҳодга чиқмаслик учун) изн бердингиз?!

44. Аллоҳга ва охират кунига ишонган зотлар сиздан молу жонлари билан жиҳод қилишдан (қолиш учун) изн сўрамадилар. Аллоҳ тақводорларни билгувчидир.

45. Балки фақат Аллоҳга ва охират кунига ишонмайдиган ва кўнгилларида (сиз келтирган ҳақ дин хусусида) шак-шубҳа бўлган кимсаларгина сиздан (қолиш учун) изн сўрайдилар. Бас, улар ўз шак-шубҳаларида иккиланиб юрадилар.

46. Агар улар (жиҳодга) чиқишни истаганларида, унинг учун тайёргарлик кўриб қўйган бўлур эдилар. Лекин Аллоҳ чиқишларини истамай, уларни дангаса қилиб қўйди ва уларга (ўзларидан бўлган кимсалар тарафидан): «Қолганлар (яъни, аёллар, ёш болалар ва ожиз-нотовон кишилар) билан бирга ўтираверинглар»,- дейилди.

47. Агар улар (яъни ўша мунофиқлар) сизларнинг орангизда (жиҳодга) чиққанларида ҳам, сизларга фақат ортиқчи зиён бўлган ва ўрталарингизда сизларни фитнага солиш учун елиб-югуриб юрган бўлур эдилар. Ҳамда ораларингизда улар учун қулоқ

солувчилар (яъни, сизларнинг махфий сўзларингизни эшитиб олиб, мунофиқларга етказадиган айғоқчилар) ҳам (топилган) бўлур эди. Аллоҳ золим кимсаларни Билгувчидир.

48. Улар (Табук жангида) илгари ҳали-ҳануз ҳақ рўёбга чиқиб, Аллоҳнинг амри-дини ғолиб бўлмай туриб ҳам ёмон кўрган ҳолларида фитна қилмоқчи бўлган ва сизнинг ишларингизни ортга кетказмоқчи бўлган эдилар-ку.

49. Уларнинг орасида: «Менга (жангдан қолиш учун) изн бергин, мени фитнага-балога солмагин»,- дейдиган кимсалар ҳам бордир. Огоҳ бўлингизким, улар (жангдан қолишлари сабабли) фитнанинг ўзига тушдилар. Шак-шубҳасиз, жаҳаннам (бундай) кофирларни ўраб олгувчидир.

50. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сизга бирон яхшилик (ғалаба ёки ўлжа) етса, бу уларни хафа қилур. Агар сизга (Уҳуд жангида бўлганидек) бирон мусибат етса, ишнинг (олдини) олибмиз»,- дейишиб, хурсанд бўлган ҳолларида юз ўгириб кетурлар.

51. Айтинг: «Бизга фақат Аллоҳ биз учун ёзиб қўйган нарсагина етур. У бизнинг ҳожамиздир. Бас, мўъминлар ёлғиз Аллоҳгагина суянсинлар!»

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Сизлар биз учун фақат икки яхшилик (яъни, ё шаҳид бўлишимиз, ёки ғалаба қилишимиз)дан бирини кутмоқдасиз. Биз эса сизлар учун Аллоҳ сизларга ўз даргоҳидан ёки бизнинг қўлимиз билан бир азоб етказишини кутмоқдамиз. Бас, сизлар ҳам кутаверинглар, биз ҳам сизлар билан бирга кутгувчимиз».

53. Айтинг: «(Эй мунофиқлар), хоҳ ўз хоҳшингиз билан, хоҳ мажбуран инфоқ-эхсон қилинглар, сизлардан ҳаргиз қабул қилинмас. Чунки сизлар итоатсиз қавм бўлдингиз».

54. Қилган инфоқ-эхсонлари (Аллоҳ даргоҳида) қабул қилинишидан тўсган нарса фақат уларнинг Аллоҳ ва унинг Пайғамбарига иймон келтирганлари, намозга фақат эринган ҳолларидагина келишлари ва ўзлари истамаган ҳолларидагина инфоқ-эхсон қилганликларидир.

55. Бас, Сизни уларнинг молу дунёлари ва бола-чақалари қизиқтирмасин! (Чунки) Аллоҳ ўша нарсалар сабабли ҳаёти дунёда уларни азоб-укубатга солиши ва кофир бўлган ҳолларида, жонлари чиқишини истайди, холос.

56. Улар ўзларининг сизлар билан бирга эканликларига Аллоҳноми билан қасам ичадила. Ҳолбуки, улар сизлардан эмасдирлар. Лекин улар кўрқоқ қавмдирлар (яъни, мунофиқликдари маълумбўлиб қолса, бошларига бошқа кофирларнинг куни тушиб қолишидан қурқадилар, шунинг учун: «биз ҳам мусулмонмиз», деб қасам ичаверадилар).

57. Агар улар бирон бошпанам, ғорми ёки кирадиган бирон тешикми топсалар эди, чопганларича ўшанга қараб жўнаб қолган бўлур эдилар.

58. Уларнинг орасида Сизни садақотлар тўғрисида айблайдиган (яъни, тушган садақотларни адолат билан тақсим қилмади, деб таъна қиладиган) кимсалар ҳам бордир. Агар ўша садақалардан уларга ҳам берилса, рози бўладилар, агар берилмаса, бирдан норози бўлиб қоладилар.

59. Агар улар Аллоҳ ва унинг пайғамбари уларга берган нарсага рози бўлишиб: «Аллоҳ биз учун кифоя қилур. Яқинда Аллоҳ Ўз фазлу карамидан ато қилур ва Унинг пайғамбари бизга (мол-дунё ҳам, бахт-саодат ҳам берур), биз Аллоҳнинг ўзига интилувчи кишилармиз», - десалар эди (ўзлари учун яхши бўлур эди).

60. Албатта, садақалар (яъни, закотлар) Аллоҳ томонидан фарз бўлган ҳолда, фақат фақирларга, мискинларга, садақа йиғувчиларга, кўнгиллари (Исломга) ошна қилишга, қарздор кишиларга ва Аллоҳ йўлида (яъни жиходга ёки ҳажга кетаётганларга) ҳамда йўловчи мусофирларга берилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

Изоҳ: Закот ислом динида фарз амаллардан биридир. Маълум миқдорда бойликка эга бўлган киши шу пулдан қирқдан бирини закот қилиб бериши фарздир. Юқоридаги оятда мана шу закотни кимларга бериш лозимлиги аниқ белгилаб берилган. Демак, мазкур кишилардан бошқа бировга берилган закот ислом назарида мақбул эмас.

61. Уларнинг орасида пайғамбарга озор берадиган ва: «У (яъни пайғамбар) кулок тутгувчи (яъни, эшитган нарсасига ишонаверадиған киши)», - дейдиган кимсалар бордир. Айтинг: «(Ҳа, у) сизлар учун яхшилик бўлган нарсага (эзгуликка) кулок тутгувчи, Аллоҳга иймон келтирувчи, мўъминларга ишонадиган ва сизларнинг орангиздаги иймон келтирган зотлар учун раҳмат-марҳаматли бўлган зотдир. Аллоҳнинг пайғамбарига озор берувчи кимсалар учун эса аламли азоб бордир».

62. (Эй мўъминлар), улар сизларни рози қилиш учун (биз пайғамбарга озор бермадик, унга таъналар қилмадик, деб) Аллоҳ номига қасам ичадилар. Ҳолбуки, агар мўъмин бўлганларида, Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарини рози қилмоқлари лойиқроқ иш эди.

63. Улар кимда-ким Аллоҳ ва Унинг пайғамбари чизган чизикдан чиқса, унинг учун ўзи абадий қоладиган жаҳаннам оташи бўлишини ва бу улуғ-катта расволик эканини билмадиларми?!

64. Бу мунофиқлар уларга қарши, уларнинг дилларидаги нарсадан (яъни, мунофиқликларидан) огоҳлантирадиган бирон сура нозил бўлиб қолишидан кўрқадилару (яна пайғамбар ва мўъминларни масхара қилиб куладилар). Айтинг: «Кулаверинглар, Аллоҳ сизлар (фош бўлиб қолишидан) кўрқаётган нарсани албатта (юзага) чиқаргувчидир».

65. Қасамки, агар улардан (нега Сизнинг устингиздан кулганлари ҳақида) сўрасангиз, албатта улар: «Биз фақат бахслашиб, ҳазиллашиб келаяпмиз, холос», - дедилар. Айтинг: «Аллоҳдан, Унинг оятларидан, Унинг пайғамбаридан кулувчи бўлдингизми?»

Изоҳ: Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалар билан «Табук» жангига кетиб бораётганларида аскарлар орасидаги бир гуруҳ мунофиқлар бир-бирларига: «Мана бу одамни кўринглар. Ўзича Шом қасрларини ва қалъаларини фатҳ қилмоқчи бўлиб юрибди-я», - деб масхара қилардилар. Аллоҳ пайғамбарини уларнинг сўзларидан хабардор қилгач, пайғамбар улардан: «Нега кулаяпсизлар?»,- деб сўраганларида, улар: «Эй Аллоҳнинг пайғамбари, биз фақат йўлни қисқартириш учун ҳазил-ҳузул қилиб келмоқдамиз, холос», - деб алдамоқчи бўлган эдилар.

66. Узр айтманглар! Сизлар иймон келтирганингиздан сўнг яна куфрга қайтдингиз. Агар сизлардан бир тоифани (чин ихлос билан тавба қилганлари учун) афв қилсак, бошқа бир тоифани жиноятчи бўлганликлари сабабли азоблаймиз.

67. Мунофиқ эркаклар ва мунофиқ аёллар бир-бирларидандирлар (яъни, кофирликда бир-бирларига ўхшайдилар). Улар ёмонликка буюрадилар, яхшиликдан қайтарадилар ва (Аллоҳ йўлида инфоқ-эхсон қилишдан) кўлларини (ўзларини) тиядилар. Улар Аллоҳни унутишгач, Аллоҳ ҳам уларни унутди. Албатта, мунофиқлар ҳақиқий фосиқ-итоатсиздирлар.

68. Аллоҳ мунофиқ ва мунофиқаларга ҳамда кофирларга улар абадий қоладиган жаҳаннам отагини ваъда қилдики, ўша улар учун етарлидир. Аллоҳ уларни лаънатлади. Улар учун доимий азоб бордир.

69. (Эй мунофиқлар), сизлар ҳам худди сизлардан илгари ўтган (мунофиқлар)га ўхшайсизлар. Бас улар сизлардан кўра қувватлироқ ва мол-мулк, бола-чақалари ҳам кўпроқ эди. Бас, улар (бу дунёдаги) ўз насибаларини кўрдилар. Сизлар ҳам, илгари ўтганлар насибаларини кўрганларидек, ўз насибангизни кўрдингиз ва улар шўнғиган нарсага (яъни ноҳақ йўлга) шўнғидингиз. Уларнинг (яъни, барча мунофиқларнинг) қилган амаллари дунё-ю охиратда беҳуда кетди. Ана ўшалар ҳақиқий зиён кўргувчилардир.

70. Уларга ўзларидан илгари ўтган кишилар бўлмиш Нух, Од, Самуд қавмларининг ва Иброҳим қавмининг, Мадян аҳолисининг (яъни Шуайб қавмининг) ҳамда зеру-забар бўлган қишлоқларнинг (яъни Лут қавми қишлоқларининг) ҳоли-хабари келмадимми?! Уларга пайғамбарлари очиқ далил-ҳужжатлар келтирган эдилар. (Шунда улар пайғамбарларини ёлғончи қилишгач, бу қавмлар устига Аллоҳнинг балолари ёғилган эди). Бас, Аллоҳ уларга зулм қилгувчи бўлмади, балки улар ўзларига зулм қилган эдилар.

71. Мўъмин ва мўъминалар бир-бирларига дўстдирлар. Улар яхшиликка буюрадилар, ёмонликдан қайтарадилар, намозни тўқис адо этадилар, закотни (ҳақдорларга) адо этадилар, Аллоҳ ва унинг пайғамбарларига итоат қиладилар. Ана ўшаларга Аллоҳ раҳм қилур. Шак-шубҳасиз Аллоҳ Қудратли, Ҳикматлидир.

72. Аллоҳ мўъмин, мўъминаларга остидан дарёлар оқиб турадиган, улар абадий қоладиган жаннатлар ва мангу жаннатлардаги покиза масканларни ваъда қилди. Аллоҳнинг розилиги эса ҳамма нарсадан улуғроқдир. Мана шу буюк саодатдир.

73. Эй пайғамбар, кофир ва мунофиқларга қарши курашинг ва уларга қаттиққўл бўлинг! Уларнинг жойлари жаҳаннамдир. Нақадар ёмон оқибат бу!

74. Улар (яъни, мунофиқлар Сизга етиб келган ҳақорат сўзларини) айтмаганликларига қасам ичадилар. Ҳолбуки, куфр сўзини аниқ айтган эдилар ва исломга кирганларидан сўнг яна куфрга қайтган эдилар ҳамда ўзлари етолмаган нарса (яъни Пайғамбар жонига суиқасд қилишга) қасд қилган эдилар. Улар (мунофиқлар) фақат Аллоҳ ва унинг пайғамбари уларни Ўз фазлу карамидан бой-бадавлат қилиб қўйгани учунгина (Аллоҳ ва унинг пайғамбарини) ёмон кўрадилар, холос. Бас, агар тавба қилсалар, ўзлари учун яхши бўлур. Агар юз ўгирсалар, Аллоҳ уларни дунё-ю охиратда аламли азоб билан азоблар ва улар учун ер юзида бирон дўст ва ёрдамчи бўлмас!

75. Уларнинг орасида: «Қасамки, агар (Аллоҳ) бизга Ўз фазлу карамидан (мол-давлат) ато қилса, албатта биз (камбағалларга) садақотлар қилурмиз ва солиҳ бандалардан бўлурмиз», - деб Аллоҳга аҳд-паймон берадиган кимсалар ҳам бордир.

76. Энди қачонки (Аллоҳ) уларга Ўз фазлу карамидан (мол-давлат) ато қилса, унга бахиллик қилурлар ва юз ўгирган ҳолларида кетурлар.

77. Бас, (садақотлар берурмиз, деб) Аллоҳга берган ваъдаларига хилоф қилганлари ва (иймон келтирганмиз), деб ёлғон гапиргувчи бўлганлари оқибатида (Аллоҳ) то улар Унинг Ўзига рўбарў бўладиган Кунгача уларнинг дилларида нифоқ бўлишини қисмат қилиб қўйди.

78. Улар Аллоҳ уларнинг яширган сирларини ҳам, ўзаро шивир-шивирларини ҳам билишини ва Аллоҳ ғайбни – кўринмас нарсаларни ҳам аниқ Билгувчи эканини билмайдиларми?!

79. Мўъминлар орасидан ўз хоҳиши билан садақотлар қилувчи кишиларни ва (инфоқ-эхсон қилиш учун) кучлари етган нарсани топиб келган кишиларни айблаб, масхара қиладиган кимсалар (мунофиқлар) борки, уларни Аллоҳ масхара қилур ва улар учун аламли азоб бордир.

80. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), хоҳ сиз у (мунофиқлар) учун мағфират сўранг, хоҳ мағфират сўраманг – агар етмиш марта лаб улар учун мағфират сўрасангиз ҳам, Аллоҳ уларни асло мағфират қилмас. Бунга сабаб уларнинг Аллоҳ ва унинг пайғамбарига кофир бўлганларидир. Аллоҳ эса (бундай) итоатсиз қавмни ҳидоят қилмас.

81. (Жиходга чиқишдан) қолган (қочган мунофиқлар) Аллоҳнинг пайғамбарига хилоф қилиб қолганларидан хурсанд бўлдилар ва молу жонлари билан Аллоҳ йўлида жиҳод қилишни ёмон кўрдилар ҳамда (бир-бирларига): «Бу иссиқда урушга чиқманглар»,- дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар улар англай олсалар жаҳаннам оташи янада иссиқроқдир».

82. Бас, ўзларининг касб қилган нарсалари (яъни кофирликни танлаганлари) жазосига улар (бу дунёда) озгина кулсинлар, (сўнгра Охиратда) кўп-абдий йиғласинлар!

83. Энди агар Аллоҳ сизни («Табук» жангидан сўнг) улардан бирон тоифага қайтариб, (рўбарў қилса) бас, улар сиздан (бундан буён бўладиган ғазотларга) чиқиш учун изн сўрасалар, айтингки: «Мен билан ҳаргиз чиқмайсизлар ва мен билан бирга бирон душманга қарши жанг ҳам қилмайсизлар. Чунки сизлар аввал-бошда чиқмай ўтиришга рози бўлдингиз, бас, яна қолгувчи кимсалар билан ўтираверинглар».

84. Улардан биронтаси ўлса, зинҳор унинг (жаноза) намозини ўқиманг ва қабри устига ҳам бориб турманг! Чунки улар Аллоҳ ва Унинг пайғамбарига кофир бўлдилар ва итоатсиз ҳолларида ўлдилар.

85. Сизни уларнинг молу дунёлари ва бола-чақалари қизиқтирмасин! Чунки Аллоҳ ўша нарсалар сабабли бу дунёда уларни азоб-укубатга солишни ва кофир бўлган ҳолларида, жонлари чиқишини истайди, холос.

86. Қачон: «Аллоҳга иймон келтирингиз ва Унинг пайғамбари билан бирга жиҳод қилдингиз»,- деган бирон сура нозил қилинса, улардан бой-бадавлат бўлган кимсалар сиздан (жангдан қолиш учун) изн сўрайдилар ва «Бизни қўйгин, анави қолгувчи (узрли кишилар) билан бирга бўлайлик»,- дейдилар.

87. Улар хотин-халаж билан қолишга рози бўлдилар. Диллари муҳрлаб қўйилди. Бас, энди улар (жиҳодга чиқишда бўладиган яхшиликни) англамайдилар.

88. Лекин пайғамбар ва у билан бирга бўлган, иймон келтирган зотлар молу жонлари билан курашдилар. (Барча) яхшиликлар ана ўшалар учундир. Нажот топгувчилар ҳам уларнинг ўзидир.

89. Аллоҳ улар учун остидан дарёлар оқиб турадиган, улар абадий қоладиган жаннатларни тайёрлаб қўйгандир. Мана шу буюк саодатдир.

90. Аъробийлардан (яъни, тоғлик динсиз араблардан) ҳам ўзлари учун изн берилишини сўраб узр айтгувчилар келди ва (иймон келтирдик, деб) Аллоҳ ва Унинг пайғамбарини алдаган кимсалар урушдан қолдилар. Албатта уларнинг орасидаги кофир кимсаларга аламли азоб етажак!

91. Ожиз-нотавонларга, хасталарга ва (жиҳод учун) бергани ҳеч нарса топа олмаётган кишиларга – агар улар Аллоҳ ва Унинг пайғамбари учун холис бўлсалар, бирон ҳараж – гуноҳ йўқдир. Чиройли амал қилгувчи – муҳсинларни айблашга ҳеч қандай йўл йўқ. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

92. Яна сизга (жангга миниб бориш учун) от-улов сўраб келган вақтларида, уларга: «Сизларни миндириб юборадиган улов йўқ-ку»,- деганингизда (жиҳод учун) ишлатиладиган бирон нарса топа олмаганлари учун ғамгин бўлишиб, кўзларидан ёш тўкиб қайтиб кетган кишиларни ҳам айблашга ҳеч қандай йўл йўқдир.

Изоҳ: Дарҳақиқат, ансорийлардан (яъни, мадиналик саҳобалардан) олти-етти киши келиб пайғамбар алайҳиссаломдан жиҳодга бориш учун от-улов сўрашганида, у киши уларга берадиган от-улов йўқлигини айтиб узр сўраганлар. Шунда улар жиҳодга чиқишга ожизлик қилганларига хафа бўлишиб, йиғлаб қайтиб кетганлар. Юқоридаги оят уларнинг узрли кишилар экани, бинобарин, жиҳодга чиқа олмаганлари учун гуноҳкор бўлмасликларини баён қилади.

93. Фақат ўзлари бой-бадавлат бўлган ҳолларида сиздан изн сўрайдиган кимсаларнигина айблашга йўл бордир. Улар Хотин-халаж билан қолишга рози бўлдилар. Аллоҳ уларнинг дилларини муҳрлаб қўйди. Бас, энди (улар жиҳодга чиқишда бўладиган яхшиликни) билмайдилар.

Ўн биринчи жузъ

94. (Эй мўминлар), сизлар уларнинг олдига қайтган вақтингизда улар (ғазотга бора олмаганликлари учун) сизлардан узр сўрайдилар. Айтинг: «Узр сўраманглар, сизларга ҳаргиз ишонмаймиз. Аллоҳ бизни сизларнинг ҳоли-хабарингиздан огоҳ қилди. Шубҳасиз, амалларингизни Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари кўриб туради. Сўнгра ғайбу шаҳодатни (яъни, яширин ва ошкор ишларнинг ҳаммасини) Билгувчи Зотга қайтарилурсизлар. Бас, у сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берур».

95. Уларнинг олдига қайтиб борган вақтингизда улардан юз ўгиришларингиз (яъни, айбламасликларингиз учун сизларга ўзларининг ростдан ҳам узрли эканликларига) Аллоҳ номи билан қасам ичадилар. Бас, улардан юз ўгиришлар! Чунки улар нопокдирлар ва қилиб ўтган нарсаларини (яъни, мунофиқликлари) жазосига жойлари жаҳаннамдир.

96. Улардан рози бўлишларингиз учун сизларга қасам ичадилар. Агар сизлар улардан рози бўлсангизлар ҳам, Аллоҳ бу итоатсиз қавмдан ҳеч рози бўлмайди.

97. Аъробийлар куфру нифоқда қаттиқроқ ва Аллоҳ Ўз Пайғамбарига нозил қилган нарсаларнинг чегараларини билмасликка лойиқроқдирлар. Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

98. Аъробийлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, қилган садақасини (ўзи учун) зиён деб билади ва сизларга (мўминларга) балолор келишига кўз тутиб туради. (Барча) ёмон бало(лар) ўзларига бўлсин! Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

99. Аъробийлар орасида Аллоҳга ва Охират Кунига иймон келтирадиган ва қиладиган инфоқ-эхсонини Аллоҳ даргоҳида қурбат (яқинлик) ҳосил қилиш ва Пайғамбар дуосига (мушарраф бўлиш) деб биладиган зотлар ҳам бор. Огоҳ бўлсинларким, ўша инфоқ-эхсонлари ўзлари ўзлари учун қурбатдир. Аллоҳ уларни Ўз раҳматида дохил қилажак. Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

100. Муҳожир ва ансорларнинг биринчи пешқадамлари ва уларга чиройли амаллар билан эргашган зотлар – Аллоҳ улардан рози бўлди ва улар ҳам Ундан рози бўлдилар. Яна (Аллоҳ) улар учун остидан дарёлар оқиб турадиган, улар абадий қоладиган жаннатларни тайёрлаб қўйди. Мана шу буюк саодатдир.

101. Сизларнинг атрофингиздаги аъробийлар орасида мунофиқлар бор. Мадина аҳолиси орасида ҳам (мунофиқлар бордир). Улар доимий нифоқдирлар, (лекин) Сиз уларни билмайсиз. Биз билурмиз. Уларни қайта-қайта (яъни, ҳаётлик пайтларида қатл қилиш, аср олиш билан, ўлганларидан кейин эса қабр азоби билан) азоблаймиз. Сўнгра (Қиёмат Кунисида) улуғ азобга қайтарилурлар.

102. Яна бошқа бир кишилар борки, гуноҳларини эътироф қилурлар. Улар яхши амални бошқа ёмонига аралаштириб юборганлар. Аллоҳ уларнинг тавбаларини қабул қилса ажабмас. Албатта, Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

103. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларнинг (тавба қилгувчиларнинг) молларидан бир қисмини ўзларини поклаб тозалайдиган садақа сифатида олинг ва уларнинг ҳақларига дуо қилинг! Албатта сизнинг дуоингиз улар учун ором-осойишталик бўлур. Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

104. Улар (гуноҳкорлар) Аллоҳнинг Ўзи бандалари томонидан бўлган тавбани қабул этишини, садақаларни ҳам (Ўз даргоҳида) қабул қилишини ва ҳақиқий тавбаларни Қабул этгувчи ва Меҳрибон Зот Аллоҳнинг Ўзи эканини билмайдиларми?!

105. Айтинг: «(Хоҳлаган) амални қилинглар. Бас, Аллоҳ, унинг пайғамбари ва мўминлар қилган амалларигизни кўриб турар ва яқинда ғайбу шаҳодатни (яъни, яширин ва ошкор нарсаларнинг барчасини) Билгувчи Зотга қайтарилурсизлар. Бас, У Зот сизларга қилиб ўтган амалларингизни хабарини берур».

106. Яна бошқа (бир гуруҳ ғазотга чиқмаган)лар борки, Улар Аллоҳнинг амрига қолдирилурлар — У Зотга Ўзи уларни ё азобга гирифтор қилар ёки тавбаларини қабул қилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат соҳибидир.

Изоҳ: Улар уч нафар киши бўлиб, мунофиқ бўлганликлари учун эмас, балки дангасаликлари, танпарварликлари сабабли ғазотга чиқмаганлар ва бошқа мунофиқлар каби ёлғон узрлар ҳам айтмаганлар. Шундан кейин уларнинг тавбалари қабул бўлиши ё қабул бўлмаслиги Аллоҳнинг амрига мавкуф бўлиб қолган ва бошқа мусулмонлар маълум муддатгача улар билан алоқаларини узганларки, бу ҳақда кейин келадиган оятларда яна зикр қилинади.

107. Яна шундай кимсалар ҳам борки, улар (мўминларга) зиён етказиш, қуфрни (қучайтириш) ва мўминлар ўртасига тафриқа солиш ҳамда илгари Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига қарши урушган (бир) кимсани кўз тутиш учун (фитна юзасидан) масжид қуриб олдилар. Яна: «Биз фақат яхшиликнигина истаган эдик», деб қасам ҳам ичадилар. Аллоҳ гувоҳлик берурки, улар шак-шубҳасиз, ёлғончилардир.

Изоҳ: Мунофиқлардан 12 киши Абу Омир деган бир кофир кимсанинг буйруғи билан мўминлар орасини бузиш ниятида масжид қурадилар ва мусулмонларга қарши урушиш учун бошқа давлатлардан лашкар олиб келишга кетган Абу Омирнинг йўлига кўз тутадилар. Уларнинг бу мақсадлари мусулмонларга маълум бўлиб қолганидан кейин эса ўз қилмишларидан тониб, қасам ичадилар. Қуйидаги оятда Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига бундай амр қилади:

108. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ҳеч қачон у масжидда (намозга) турманг. Биринчи кундан тақво асосига қурилган масжид борки, Сиз ўшанда туришингиз лойиқроқ. Унда покликни севадиган кишилар бордир. Аллоҳ эса ўзларини мудом пок тутгувчи зотларни севар.

109. Бас, (масжид) биноларини Аллоҳдан кўрқиш ва Унинг ризолиги асосига қурган киши яхшироқми ёки биноларига емирилаётган жар ёқасини асос олиб, шу сабабли ўзи ҳам жаҳаннам ўтига қулаган кимсами? Аллоҳ бундай золим қавмни ҳидоят қилмас.

110. Қурган биноларининг (бузиб ташланиши) уларнинг кўнгилларида шак-шубҳа бўлиб қолур. Магар юраклари ёрилиб-жонлари чиқиб кетсагина (шак-шубҳа ҳам йўқ бўлур). Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

Изоҳ: Пайғамбар алайҳиссаломнинг фармонлари билан улар қурган масжид бузиб ташланади. Шундан кейин уни қурган мунофиқларга нисбатан ғараз билан ўтадилар.

111. Албатта Аллоҳ мўминларнинг жонлари ва молларини улардан жаннат баробарига сотиб олди — улар Аллоҳ Йўлида жанг қилишиб (кофирларни) ўлдирадилар ва (ўзлари ҳам Аллоҳ учун шаҳид бўлиб) ўлдириладилар. (Бундай мўминларга жаннат берилишига) Аллоҳ Таврот, Инжил ва Қуръонда Ўзининг ҳақ ваъдасини бергандир.

Аллоҳдан ҳам аҳдига вафодорроқ ким бор? Бас, (эй мўминлар), қилган бу савдоларингиздан шод бўлингиз. Мана шу ҳақиқатан, буюк саодатдир.

112. (Улар) — тавба қилувчилар, (Аллоҳнинг Ўзигагина) ибодат қилувчилар, шукр қилувчилар, рўза тутувчилар, рукуъ-сажда қилувчилар, яхшиликка буюргувчилар, ёмонликдан тўхтатувчилар ва Аллоҳ белгилаб қўйган қонун-қоидаларга доимий риоя қилувчи (мўмин)лардир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу мўминларга жаннат хабарини етказинг.

113. На Пайғамбар ва на мўминлар — агар мушриклар қариндошлари бўлса ҳам — уларнинг дўзах эгалари эканликлари аниқ маълум бўлганидан кейин, у мушриклар учун мағрифат сўрашлари жоиз эмсадир.

114. Иброҳимнинг ўз отаси учун мағрифат сўраши фақат унга берган ваъдаси сабабли эди. Энди қачонки унга (отаси) Аллоҳнинг душмани эканлиги аниқ маълум бўлгач, ундан бутунлай тонди. Албатта Иброҳим кўнгилчан ва ҳалимдир.

115. Аллоҳ бирон қавми ҳидоят қилганидан кейин то уларга сақланишлари лозим бўлган нарсаларни аниқ баён қилиб бермагунича, уларни йўлдан оздиргувчи бўлмади (яъни, ҳамма нарсани билиб туриб ўзларини сақламаган кимсаларнигина йўлдан оздирди). Албатта Аллоҳ ҳамма нарсани билгувчидир.

116. Албатта осмонлар ва ернинг подшоҳлиги Аллоҳнинг ўзи учундир. У ҳаёт ва ўлим берур. Сизлар учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст ҳам, бирон ёрдамчи ҳам йўқдир.

117. Ҳақиқатан, Аллоҳ Пайғамбарнинг, муҳожир ва ансорларнинг тавбаларини қабул қилди. Улардан бир гуруҳнинг диллари (ғазотдаги машаққат ва ташналик сабабли) тойилаёзганидан кейин оғир соатда унга (яъни, Пайғамбарга) эргашган эдилар. Сўнг уларнинг тавбаларини (Аллоҳ) қабул қилди. Албатта У Зот мўминларга Марҳаматли, Меҳрибондир

118. Яна ўша уч кишининг (тавбаларини ҳам қабул қилдики), то уларга кенг ер торлик қилиб қолгунча ва диллари сиқилиб, Аллоҳ(нинг ғзаби)дан фақат Унинг Ўзига тавба қилиш билангина қутулиш мумкин эканини билгунларича (яъни,тавба қилишга муваффақ бўлмаган эдилар). Сўнгра (Аллоҳ) тавба қилишлари учун уларга тавба йўлини очди. Албатта Аллоҳ тавбаларни Қабул қилгувчи, Меҳрибондир.

119. Эй мўминлар, Аллоҳдан кўрқингиз ва (иймонларида) ростгўй бўлган зотлар билан бирга бўлингиз!

120. Мадина аҳолиси ва уларнинг атрофларидаги аъробийлар учун (жиходга чиқмай) Аллоҳнинг Пайғамбаридан қолишлари ва Ундан юз ўгириб ўзлари билан овора бўлишлари жоиз эмас эди. Зеро, Аллоҳ Йўлида уларга бирон ташналик, машаққат, очлик етса ва кофирларни ғзаблантирадиган бирон қадам боссалар, душманга бирон зарар етказсалар, албатта улар учун бу ишлари сабабли, яхши амал ёзилур. Зотан, Аллоҳ яхшилик қилгувчиларнинг амалларини зое қилмас.

121. Улар кичикми, каттами бирон инфоқ-эхсон қилсалар ва (ғазот йўлида) бирон водийдан ўтсалар, албатта қилган энг чиройли амалларига яраша Аллоҳ мукофотлаши учун – (буларнинг ҳаммаси) Улар фойдасига ёзилур.

122. Барча мўминлар (жангга) чиқишлари лойиқ эмас. Ахир улардан ҳар бир гуруҳдан бир тоифа одамлар (жанг учун) чиқмайдиларми?! (Қолганлари эса Мадинада) динни ўрганиб, (жангга кетган) қавмлари олдиларига қайтган вақтларида, уларни огоҳлантиргани (қолмайдиларми)?! Шояд у қавмлар Аллоҳнинг азобидан сақлансалар.

Изоҳ: Бу оят Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалар «Табук» жангидан қайтганларидан сўнг Пайғамбаримиз бир гуруҳ аскарларни душман томонига юбормоқчи бўлиб чорлаганларида, урушдан қолувчи кимсалар азобланиши ҳақидаги юқоридаги оятлардан қўрқиб қолган барча саҳобалар жангга чиқамиз, деб келганларида нозил бўлгандир. Бу оятда бундай кичик юришларга ҳамма мусулмонлар кетиб қолиши тўғри эмаслиги, балки улардан бир гуруҳининг бориши кифоя қилиши, қолганлари эса Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларида қолишиб, у кишидан диний таълимотларни ўрганиб, жангга кетганлар қайтишгач, уларга ўзлари ўрганган нарсаларини таълим беришлари лозим эканлиги ифодаланади.

123. Эй мўминлар, ён-атрофларингиздаги кофирларга қарши жанг қилинлар ва улар сизлардаги куч-қувватни кўрсинлар! Билинларки, албатта Аллоҳ тақводорлар билан биргадир.

124. Қачон бирон сура нозил қилинса, улардан (яъни мунофиқлардан) бўлган кимсалар (масхара қилишиб): «Қани, бу сура қайси бирларингизни иймонларингизни зиёда қилди?»,- дейишади. Бас, у (сура) иймон келтирган зотларнинг иймонларини албатта зиёда қилди ва улар шод-хуррам бўлулар.

125. Аммо дилларида мараз бўлган кимсаларни эса динсизликларига яна динсизлик қўшди ва улар ҳар йили бир-икки марта (очарчилик, қаҳатчилик каби) балога фитнага йўлиқмоқдалар. Шундан кейин ҳам на тавба қиладилар ва на панд-насихат оладилар.

127. Қачонки бирон сура нозил қилинса, (у мунофиқлар: «Муҳаммаднинг олдидан билдирмасдан чиқиб қочсаларингиз), сизларни биронта (мусулмон) кўриб қолармикан?»), деб бир бирларига қараб оладилар-да, сўнгра (агар ҳеч ким кўрмаётган бўлса уйларига) жўнаб қоладилар. Улар (ҳақни англамайдиган қавм бўлганлари сабабли, Аллоҳ дилларини (Қуръонни фаҳмлашдан) буриб қўйгандир.

128. (Эй инсонлар), ахир сизларга ўзларингиздан бўлган, сизларнинг кулфат-машаққат чекишингиздан қийналувчи, сизларнинг (Тўғри йўл – Ҳақ Динга келишингизга) харис-ташна бўлган ва барча мўминларга марҳаматли, меҳрибон бўлган бир пайғамбар келди-ку!

129. Ана энди ҳам юз ўгирсалар, у ҳолда (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Менга Аллоҳнинг Ўзи Етарлидир! Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир! (Мен Унинг) Ўзига суяндим. У Зот улуғ Арш Соҳибидир».

(10) «Юнус» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура бир юз тўққиз оятдан иборат. Унда Исломиёв ақиданинг асл моҳияти: Аллоҳга иймон келтириш, Унинг Китобларига, пайғамбарига, қайта тирилтиришга ва Қиёмат Кунисидаги жазо-мукофотга ишониш ҳақида сўз боради. У Илоҳий китобларга, хусусан Қуръони каримга иймон келтиришга қизгин даъват қилиши билан бошқа суралардан ажралиб туради.

Бу сура бошлаб пайғамбарлик ва пайғамбарлар ҳақида сўзлаб, Аллоҳ аввалу охир ҳамма бандаларга Ўз пайғамбарларини юборганини, бинобарин, охирги Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломнинг келишларидан ажабланишга ўрин йўқлигини уқтиради. Кейин Аллоҳ таоло банданинг ҳақиқати баён қилиниб, Яратган билан яралган ўртасидаги алоқа қандай бўлиши лозимлиги айтилади ва одамларга Ҳақиқий Парвардигорлари қандай Зот эканлиги танитилиб, фақат Унгагина ибодат қилишлари дуруст ва зарур эканлиги таъкидланади. Яна бу сурада мушрикларнинг Қуръонга бўлган муносабатлари ҳақида ҳикоя қилиниб, бу Китоб ҳақиқий Илоҳий мўъжиза экани айтилади. Ва уни Муҳаммад ўзи тўқиб ёзган, деб ўйлайдиган кимсалар унга ўхшаш биргина сура ёзиб берсинлар, деб уларнинг даъволари асоссиз эканлиги ошкор этилади.

Сурада Нух, Мусо, Юнус каби пайғамбарларнинг қиссалари зикр қилинадик, суранинг номи ҳам улардан бири – Юнус пайғамбар исми билан аталгандир. Сура ниҳоясида эса Пайғамбар алайҳиссаломга фақат Аллоҳнинг кўрсатма-вахийларга амал қилиш ва Аллоҳ Йўлида чекланадиган озор-машаққатларга сабру тоқат қилиш амр этилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Ро. Булар ҳикматли Китоб оятларидир.

2. Бу одамлар учун ўзларидан бўлган бир кишига (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломга, кофир) кимсаларни (Аллоҳнинг азобидан) огоҳлантиринг, иймон келтирган зотларга эса албатта улар учун Парвардигорлари ҳузурда азалий рост мартаба борлиги ҳақида хушхабар етказинг, деб ваҳий юборганимиз қизиқ туюлдимми?! Кофирлар: «Дарҳақиқат, бу (яъни, Муҳаммад) зўр сеҳргардир», - дедилар.

3. (Эй инсонлар), албатта Парвардигорингиз осмонлар ва Ерни олти кунда яратиб, сўнгра Ўз Аршига ўрнашган Аллоҳдир. У (ҳар бир) ишнинг тадбирини қилур. (Қиёмат Кунисида) бирон қўлловчи бўлмас, магар Унинг изни-иродасидан сўнгра (қўллаш олур). Ана Ўша Аллоҳ Парвардигорингиздир, бас, унга ибодат қилингиз! Ахир эслатма-ибрат олмайсизларми?!

4. (Қиёмат Кунисида) барчангиз Унга қайтишингиз бордир. (Бу) Аллоҳнинг ҳаққирост ваъдасидир. Албатта аввал-бошда барча нарсани Унинг Ўзи яратур. Сўнгра иймон келтириб, яхши амаллар қилиб ўтган зотларни адолат билан мукофотлаш учун (Қиёмат Кунисида) яна қайта яратур. Куфр йўлини тутган кимсалар учун эса қайноқ сувдан иборат ичимлик ва кофир бўлганлари сабабли аламли азоб бўлур.

5. У (Аллоҳ) қуёшни (кундузлари) зиё сочгувчи, ойни эса (кечалари) нур-ёруғлик қилган ва сизлар йилларнинг саноғини ҳамда (вақтларнинг) ҳисобини билишларингиз учун уни (яъни, ойни бир қанча) манзил-буржларга бўлиб қўйган Зотдир. Ҳеч шак-шубҳасиз, Аллоҳ буни (яъни, қуёш ва ойнинг ҳар бирини) Ҳақ (қонун ва ҳикмат) билан яратди. У Зот биладиган қавм учун Ўз оятларини муфассал баён қилур.

6. Албатта кеча ва кундузнинг алмашиб туришида ҳамда Аллоҳ осмонлар ва Ерда яратиб қўйган нарсаларда Аллоҳдан кўрқадиган қавм учун оят-аломатлар бордир.

7-8. Албатта Бизга рўбарў бўлишни умид қилмайдиган, ҳаёти дунёнинг ўзигагина рози бўлиб, ўша билан хотирлари жам бўлган кимсалар ҳамда Бизнинг оятларимиздан ғофил қолган кимсалар – ана ўшаларнинг жойлари, касб қилиб ўтган гуноҳлари сабабли дўзахдир.

9. Иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотларни эса иймон-эътиқотлари сабабли Парвардигорлари (жаннат йўлларига) ҳидоят қилур — ноз-неъмат боғларида остларидан дарёлар оқиб турур.

10. Уларнинг (жаннатларга қиладиган) дуолари: «Аллоҳим, Ўзингни поклаймиз», дейиш, у жойдаги ўзаро саломлари (бир-бирларига) тинчлик тилашдир. Охириги тилаклари эса барча оламлар Парвардигори – Аллоҳга ҳамду сано айтишдир.

11. Агар Аллоҳ бу одамларга (яъни, мушрикларга) яхшиликни тез келтиргани каби ёмонликни ҳам нақд қилса эди, албатта уларнинг ажаллари етган бўлур эди. Бас. (Биз уларга ёмонликни нақд қилмаймиз, балки) Бизга рўбарў бўлишни умид қилмайдиган кимсаларни ўз туғёнларида адашиб-улоқиб юрган ҳолларида ташлаб қўюрмиз.

Изоҳ: Ушбу оят Маккалик мушриклар Пайғамбар алайҳиссаломнинг даъватларига қулоқ солмай: «Ё Аллоҳ, агар Муҳаммаднинг дини ҳақ дин бўлса, бошимизга осмондан тош ёғдиргин»,- деб ўзлари учун ёмонлик тилаб дуои бад қилганларида нозил бўлган. Бу оятдан икки маънони уқиш мумкин: биринчиси, мушрик кимсаларнинг нақадар нодон эканликлари. Чунки улар доно ва тадбиркор бўлганларида: «Агар шу дин ҳақ дин бўлса, бизларни ҳам шу динга, йўллагин», деб илтижо қилган бўлур эдилар. Иккинчи маъно, айрим золим ва тажовузкор кимсаларнинг бемалол харом-ҳариш йўлларда айш-ишрат қилиб юришлари уларнинг тутган йўллари тўғри эканлигини билдирмайди, билъакс, Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлганлари учун Ҳақ Йўлни топа олмай туғён ва исёнларда адашиб-улоқиб юрганларини билдиради.

12. Қачон инсон зотига бирон зиён-мусибат етса, ётган ҳолида ҳам, ўтириб ҳам, туриб ҳам Бизга дуо-илтижо қилур. Энди қачонки Биз ундан зиён-мусибатини кеткизсак, гўё (ҳеч қачон) ўзига етган бало-мусибатдан Бизга дуо-илтижо қилмагандек (юз ўгириб) кетур. Ҳаддан ошувчи кимсаларга ўз қилмишлари мана шундай чиройли қилиб қўйилди.

13. Аниқки, Биз сизлардан аввалги асрлардаги миллатларни ўзларига зулм қилганлари ва пайғамбари очиқ-равшан хужжат-мўъжизалар келтирган пайтларида, иймон келтирмаганлари учун ҳалок қилганмиз. Биз жиноятчи қавни мана шундай жазолаймиз.

14. Сўнгра қандай амаллар қилишингизни кўрайлик, деб Биз сизларни уларнинг ортидан Ерга халифа (ўринбосар) қилиб қўйдик.

15. Қачон уларга (мушрикларга) Бизнинг очиқ-равшан оятларимиз тиловат қилинса, Бизга рўбарў бўлишни умид қилмайдиган кимсалар: «Бу Қуръондан бошқа бир Қуръон келтиргин ёки буни ўзгартиргин», дедилар. Айтинг: «Мен учун уни ўз томонимдан ўзгартириш дуруст эмасдир. Мен фақат ўзимга ваҳий қилинган оятларгагина эргашурман. Чунки мен агар Парвардигоримга исён қилсам, улуғ Куннинг (Қиёматнинг) азобидан кўрқурман».

16. Айтинг: «Агар Аллоҳ хоҳлаганида, мен уни (Қуръонни) тиловат қилмаган бўлур эдим ва (мен орқали Аллоҳ) уни сизларга билдирмаган бўлур эди. Ахир ундан (Қуръон нозил бўлишидан) илгари ҳам бир умр сизларнинг орангизда яшаб турдим-ку! Ахир ақл юргизмайсизларми?»

Изоҳ: Дарҳақиқат, Мухаммад алайҳиссаломнинг Пайғамбар бўлишларидан аввалги қирқ йиллик умрлари Маккалик араблар кўз ўнгида ўтган бўлиб, бу давр мобайнида. У зот на бир устоз кўрган эдилар ва на бир китоб мутолаа қилган эдилар. Бу ҳол у кишини таниган-билган ҳамма замондош ва ватандошларига аён эди. Шунинг учун ҳам қирқ ёшга тўлганларидан кейин Илоҳий оятларни тиловат қилиб, одамларни Ислому динига даъват эта бошлаганларида, бу оятларнинг тенгсиз гўзал назми, тубсиз теран маъзидан лол бўлган кўп кишилар бу башарнинг сўзи эмаслигига иймон келтирдилар. Лекин Макка мушрикларидан айрим кимсалар бу илоҳий мўъжизанинг қадр қимматини билмайдилар ва ҳатто пайғамбар алайҳиссаломнинг устларидан истехзо қилиб кулишга ҳам бориб етдиларки, мазкур ва қуйидаги оятлар ана шундай кимсалар ҳақида нозил бўлгандир.

17. Ахир Аллоҳ шаънига бўҳтон қилган ёки Унинг оятларини ёлғон деган кимсадан ҳам золимроқ ким бор?! Албатта (бундай) жиноятчи кимсалар нажот топмаслар.

18. Улар Аллоҳни кўйиб, ўзларига зиён ҳам, фойда ҳам етказа олмайдиган нарсаларга ибодат қиладилар ва: «Ана шу (бизлар сиғинаётган) нарсаларга Аллоҳ ҳузурида бизларнинг қўлловчиларимиз бўлади», дейдилар. Айтинг: Аллоҳга осмонлар ва Ердаги У Зот билмайдиган нарсаларни (шерикларни) билдириб қўймоқчимисизлар?! (Аллоҳ) уларнинг (мушрикларнинг) ширкларидан Пок ва Юксак бўлган Зотдир.

19. (Аввалда) одамлар фақат бир миллат (яъни, бир динда) бўлган эдилар. Сўнгра бўлиниб кетдилар. Агар Парвардигорингиз томонидан (яхши-ёмон амалларнинг мукофат-жазолари фақат киёматда бўлиши хусусида) Сўз ўтмаганида эди, талашиб-тортишаётган нарсалари ҳақида уларнинг ўрталарида ҳукм қилинган бўлур эди (яъни диндан чиққан кимсалар шу дунёдаёқ жазоланган бўлур эдилар).

20. Улар: «Унга (яъни, Мухаммад алайҳиссаломга) Парвардигори томонидан бирон оят-мўжиза тушса эди», дейдилар. Бас, (эй Мухаммад алайҳиссалом), айтинг: «Ғайб (яъни, келажак ва инсон идрокдан махфий бўлган барча нарсалар билими) фақат Аллоҳникидир. Бас, кутаверинглар! Мен ҳам сиз билан бирга кўз тутгувчиларданман»

21. Қачон Биз бу одамларга уларга етган бало (қаҳатчилик)дан кейин раҳмат (тўқинлик)ни тотдирсак, банагоҳ улар бизнинг оятларимиз ҳақида макр (ишлатиб, масҳара) қилурлар. Айтинг: «Аллоҳнинг «макри» (азоби) жуда тездир».

22. У (Аллоҳ) шундай Зотки, сизларни қуруқлик ва денгизда юргизур. То сизлар кемаларда бўлган вақтларингизда ва у (кемалар) хуш ел билан уларни (яъни, сизларни) олиб кетаётганида ва улар бу билан шод-хуррам бўлганларида, бир қаттиқ шамол келур ҳамда уларнинг устига ҳар тарафдан тўлқин келиб, ўзларининг гирдобда қолганларини билганларида: «Қасамки, агар мана шу(бало)дан бизга нажот берсанг, албатта шуқр қилгувчилардан бўлурмиз», деб чин ихлос билан Аллоҳга илтижо қилурлар.

23. Энди қачонки (Аллоҳ) уларга нажот бергач, банагоҳ улар ер юзида ноҳақ зулму тажовузкорлик қилурлар. Эй одамлар, бу тажовузингиз фақат ўзингизнинг зиёнгизгадир. (Сизлар бу арзимас ва қисқа) ҳаёти дунё матоси(дан фойдаланмоқдасиз).

Сўнгра бизга қайтишингиз бордир. Бас, Биз сизларга қилиб ўтган амалларингизни билдирурмиз.

24. Дарҳақиқат, бу ҳаёти дунёнинг мисоли худди биз осмондан ёғдирган бир сувга ўхшайди, бас, одамзот ва чорва ҳайвонлари ейдиган нарсалардан иборат бўлган ер набототи у билан аралашиб, ҳатто Ер чирой олиб, ясан-тусан қилганида ва ернинг аҳли унга (яъни, Ерни қоплаган экин-тикинларни ўраб-янчиб олишга) Қодирмиз, деб ўйлай бошлаганида, Ерга кечаси ё кундузи Бизнинг фармонимиз келиб, Биз уни гўё куни-кеча обод бўлмагандек, «ўриб» (вайронага айлантириб) қўюрмиз. Тафаккур қила оладиган қавм учун оятларни мана шундай муфассал баён қилурмиз.

25. Аллоҳ тинчлик диёри – жаннатга дават қилур ва Ўзи хоҳлаган зотларни Тўғри Йўлга ҳидоят қилур.

26. Чиройли амал қилган зотлар учун гўзал оқибат ва зиёда (неъматлар) бордир. Уларнинг юзларини қаролик ҳам на хорлик ҳам қоплай олмас. Ана ўшалар жаннат эгалари бўлиб, у жойда абадий қолурлар.

27. Ёмон амаллар қилган кимсалар учун эса ўша ёмонликлари баробарида ёмон жазо бўлур ва уларни хорлик ўраб олур – улар учун Аллоҳ тарафидан бирон-бир (жазодан) сакловчи бўлмас. Уларнинг юзларини гўё қоронғу кечадан бир бўлаги қоплаб олгандек. Ана ўшалар дўзах эгалари бўлиб, у жойда абадий қолурлар.

28-29. У Кунда (Қиёматда) Биз уларнинг (яъни, инсонларнинг) ҳаммаларини тўплаймиз, сўнгра мушрик бўлган кимсаларга: «Сизлар ҳам, Аллоҳга шерик қилиб олган бутларингизни ҳам ўз жойингиздан жилмангиз!», деб уларнинг ўрталарини ажратурмиз (яъни, мушриклар дунёда доим бирга бўлиб, сиғиниб юрган бутларидан ажралиб қолурлар) ва бутлар (уларга): «Сизлар бизга ибодат қилганингиз йўқ (яъни, биз, бутлар жонсиз нарсалар бўлганимиз учун бизга сиғинганларингизни билганимиз йўқ). Бас, Аллоҳнинг Ўзи биз билан сизнинг ўртамизда етарли Гувоҳдир. Албатта биз сизларнинг ибодатингиздан беҳабармиз», дейдилар.

30. Ўша ерда ҳар бир жон қилиб ўтган ишидан хабардор бўлур ва (ҳаммалари) ҳақиқий Хожалари – Аллоҳга қайтарилурлар ҳамда ўзлари ўйлари ўйлаб, тўқиб чиқарган бутлари улардан ғойиб бўлур.

31. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Ким сизларга осмон ва заминдан ризқ берур ёки ким қулоқ-кўзларингизга эгалик қилур?! Ким ўликдан тирикни чиқарур ва тирикдан ўликни чиқарур ҳамда ким барча ишларни тадбир қилиб турур?!» Улар албатта: «Аллоҳ», дейдилар. Бас, Сизлар айтинг: «Ахир (Ўша Зотдан) қўрқмайсизларми?!»

32. Бас, мана шу Аллоҳ – Ҳақиқий Парвардигорингиздир. Ҳақиқатдан кейин эса фақатгина йўлдан озиш бор, холос (яъни ҳақиқий Парвардигорингиз бўлмиш Аллоҳдан ўзгага сиғинар экансиз, албатта йўлдан озган бўлурсиз). Бас, қай тарафга бурилиб кетмоқдасизлар?!

33. Мана шундай қилиб, иймон келтирмаганлари сабабли итоатсиз бўлган кимсалар устига Парвардигорингизнинг («Албатта жаҳаннамни кофирлар билан тўлдиурман», деган) Сўзи ҳақ бўлди.

34. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг (сўранг): «Бутларингиз орасида, аввал-бошда ўзи яратиб, сўнгра яна қайта ярата оладиган биров борми?!» Айтинг: Аллоҳ аввал-бошда Ўзи яратиб, сўнгра Ўзи яна қайта яратур. Бас, қай тарафга бурилиб кетмоқдасизлар?!»

35. Айтинг: (сўранг): Бутларингиз орасида Ҳақ Йўлга ҳидоят қила оладиган биров борми?!» Айтинг: «Аллоҳ Ҳақ Йўлга ҳидоят қилур. Энди Ҳақ Йўлга ҳидоят қиладиган Зот итоат этилишга ҳақлироқми ёки (ҳеч кимни) ҳидоят қила олмайдиган, балки Ўзи ҳидоятга муҳтож бўлган кимсами?! (Эй мушриклар), сизларга не бўлди – қандай ҳукм чиқармоқдасиз?!»

36. Уларнинг кўплари (жонли-жонсиз бутларга сиғинишларига) фақат гумонга эргашадилар, холос. Гумон эса бирор нарсада ҳақиқатнинг ўрнини босолмайди. Албатта, Аллоҳ уларнинг қилаётган ишларини Билгувчидир.

37. Ушбу Қуръон Аллоҳдан ўзга биров томонидан тўқилган бўлиши мумкин эмас. Балки, У бутун оламлар Парвардигори томонидан келган ва (ҳақ эканлигига) шак – шубҳа бўлмаган ўзидан аввалги (Таврот, Инжил каби) нарсаларни тасдиқловчи ва (Шариат ҳукмларидан иборат) муфассал Китобдир.

38. Ёки: «Уни (Муҳаммад) тўқиб чиқарган», дейдиларми?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «У ҳолда агар ростгўй бўлсаларингиз, Аллоҳни қуйиб кучларингиз етган барча бутларни (ёрдамга) чорлаб шу (Қуръон)га ўхшаш биргина сура келтирингизлар».

39. Йўқ, улар Қуръон илмини эгалламасдан ва уларга унинг таъвил-моҳияти аён бўлмасдан туриб «ёлғон», дедилар. Улардан аввалгилар ҳам (ўз пайғамбарининг сўзларини) мана шундай «ёлғон», деган эдилар. Мана энди ундай золим кимсаларнинг оқибати қандай бўлганини кўринг!

40. Уларнинг (яъни мушрикларнинг) орасида унга (Қуръонга) ишонадиганлари ҳам бордир. Парвардигорингиз бузғунчи кимсаларни жуда яхши Билгувчидир.

41. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар улар Сизни ёлғончи қилсалар, у ҳолда айтинг: «Менинг қилган амалим ўзим учун, сизларнинг амалингиз ўзингиз учундир. Сизлар менинг амалимдан поксизлар, мен эса сизлар қилаётган амалларингиздан покдирман».

42. Уларнинг орасида Сизга қулоқ тутадиганлари ҳам бор, (аммо гаранг одамдек, Сиз тиловат қилаётган Қуръон маъноларини англамайдилар). Ахир Сиз, агар ўзлари ақл юргизмасалар, қар кимсаларга эшиттира олурмисиз?!

43. Уларнинг орасида Сизга қараб турадиганлари ҳам бор (аммо кўр одамдек, Сиздаги Пайғамбарлик белгиларини кўрмайдилар). Ахир Сиз, агар ўзлари кўрмасалар, «кўр» кимсаларни ҳидоят қила олурмисиз?!

44. Албатта, Аллоҳ инсонларга бирон зулм-адолатсизлик қилмас. Балки, инсонлар (Яратганга иймон келтирмасликлари билан) ўзларига ўзлари зулм қилурлар.

45. (Аллоҳ) уларни, (яъни мушрикларни ҳисоб-китоб учун) тўплайдиган кунда улар (бу дунёда) гўёки кундуз куни бир соатгина тургандек (яшагандек) бир-бирларини

танирлар. Аллоҳга рўбарў бўлишни ёлғон деган кимсалар муҳаққақ зиён қилдилар ва Ҳақ Йўлга юргувчи бўлмадилар.

46. Агар Биз уларга ваъда қилаётганимиз азобнинг баъзисини Сизга кўрсатсак ҳам (яъни, ҳаёт пайтингизда уларнинг кофир бўлганлари оқибатида тортадиган азобларидан бир қисмини кўрсангиз ҳам), ёки (уларни азобга дучор қилишимиздан илгарирок) Сизни вафот қилдирсак ҳам, ҳар ҳолда Ўзимизга қайтишлари бордир. Сўнгра Аллоҳ улар қилаётган барча ишларга Гувоҳдир.

47. Ҳар бир миллат учун пайғамбар бўлур. Бас, Қачон пайғамбарлари келганида, ўша (миллат)ларга зулм қилинмаган ҳолда, уларнинг ўрталарида адолат билан ҳукм қилинур.

Изоҳ: Ислом таълимотига кўра, бу олам имтиҳон олами бўлиб, ҳар бир киши мана шу имтиҳондан ўта олган-олмаганига қараб Охиратда мукофот ёки жазога мустаҳиқ бўлади. Бандалар ўзларининг зиммаларидаги бурчларини ва ҳақ-ҳуқуқларини таниб, Ҳақ Йўлни топиб, имтиҳондан муваффақият билан ўтишлари учун уларга Аллоҳ таъоло пайғамбарлари орқали Ўз кўрсатмаларини юборади. Бу пайғамбарларнинг аввалгиси Одам алайҳиссалом бўлса, сўнггиси Муҳаммад алайҳиссаломдирлар. Бу иккаларининг ўртасида юз минглаб пайғамбарлар ўтганлар. Бинобарин, бу дунёда бирон миллат йўқки, у миллатга Аллоҳ пайғамбарларининг даъватини етказмаган бўлса. Юқоридаги оятда уқтирилишича, Аллоҳ таъоло Ўзи яртаган ҳар бир миллатга пайғамбар юбориб, Ўз Динига даъват қилади. Қачонки у миллат ўша пайғамбарни ёлғончи қилиб, у келтирган диндан юз ўгирса, Қиёмат Кунисида у миллатга ўша пайғамбар гувоҳлигида адолат билан жазо берилади. Бу оят: «То пайғамбар юбормагунча ҳеч кимни жазолагувчи эмасмиз», деган мазмундаги «Исро» сурасининг 14-оятига ҳамоҳангдир.

48. Улар: «Агар ростгўй бўлсангизлар (айтинглар-чи), мана шу ваъда (қилинган азоб) қачон бўлади?!»- дейдилар.

49. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Мен агар Аллоҳ хоҳламаса (ўзгалар у ёқда турсин), ўзимга ҳам бирон зиён ё фойда етказишга қодир эмасман. (Бинобарин, келажак, ғайб илмларидан ҳам хабардор эмасман, лекин) ҳар бир миллат-авлод учун ажал бордир. Қачон ажаллари етса, уни бирон соат кетга ҳам сура олмайдилар, илгари ҳам қила олмайдилар.

50. Айтинг: «Хабар берингиз-чи, улар У Зотнинг азоби сизларга кечаси ёки кундузи келса (бундан сизларга не фойда?). Бу жинойтчи кимсалар (яъни мушриклар) у азобнинг нимасини шоширмақдалар-а?!

51. Сўнгра (Аллоҳнинг азоби бошингизга) тушганда, (сизларга): «Унга иймон келтирдингизлар? Энди-я?! Ахир (азоб тушишига ишонмай) уни шошираётган эдингизлар-ку!» (дейилур).

52. Сўнгра ўзларига зулм қилган бу кимсаларга айтилур: «Мангулик азобини тотингиз! Сизлар фақат ўзларингиз касб қилган гуноҳларингиз сабабли жазоланмоқдасиз».

53. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиздан «У (ваъда қилинган азоб) ҳақми?»,- деб сўрайдилар. Айтинг: «Ҳа, Парвардигоримига қасамки, албатта у ҳақдир. Сизлар (ундан) қочиб қутилгувчи эмассизлар».

54. Улар азобни кўрган вақтларида агар ўзларига жабр қилган (яъни ҳаёти дунёдан кофир ҳолда ўтган) ҳар бир жон учун Ердаги бор нарса бўлса, у (ўша азобдан қутулиш учун) албатта уни (бор нарсасини) фидо қилган ва (иймон келтирмагани учун) афсус-надоматлар чеккан бўлур эди. (У кунда) уларга зулм қилинмаган ҳолда ўрталарида адолат билан ҳукм қилинур. (Яъни бу дунёдаги қилмишларига яраша жазоланурлар).

55. Огоҳ бўлингизким, осмонлар ва ердаги бор нарсалар, шубҳасиз, Аллоҳникидир. Огоҳ бўлингизким, албатта Аллоҳнинг ваъдаси ҳаққи рост ваъдадир. Лекин уларнинг кўплари билмайдилар.

56. У тирилтирур ва ўлдирур. Ва Унгагина қайтарилурсизлар.

57. Эй инсонлар, сизларга Парвардигорингиз томонидан панд-насиҳат, дилларингиздаги (бузуқ эътиқодлардан иборат) нарсаларга шифо ва мўъинларга Ҳидоят ва Раҳмат (яъни Қуръон) келди.

58. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Аллоҳнинг фазлу марҳамати (яъни Ислом) ва У Зотнинг раҳмат-меҳрибонлиги (яъни Қуръон) билан – мана шу (неъмат) билан шод-хуррам бўлсинлар. (Зеро), бу улар тўплайдиган мол-дунёлардан яхшироқдир».

59. Айтинг: «Хабар берингиз-чи (эй мушриклар), Аллоҳ сизлар учун нозил қилган ризку рўздан (айримларини) ҳаром, (айримларини) ҳалол қилиб олдингиз». Айтинг: «(Хабар берингиз-чи, бундай қилиш учун) сизларга Аллоҳ изн бердимиз ёки Аллоҳ шаънига бўхтон қилмоқдамисизлар?!»

60. Аллоҳ шаънига ёлғон тўқийдиган кимсалар Қиёмат Куни ҳақида қандай ўйда эканлар-а? Ҳеч шак-шубҳасиз, Аллоҳ инсонларга фазлу-марҳамат соҳибидир. Лекин уларнинг кўплари шукр қилмайдилар.

61. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз қандай иш (билан) машғул бўлманг ва у (иш) ҳақида Қуръондан бирон оят ўқиманг, (эй инсонлар), сизлар қандай амални қилманглар, ўша ишларга киришган пайтингизда албатта Биз сизларнинг устингизда гувоҳ бўлурмиз. Еру осмондаги бир зарро мисқоличалик, ундан ҳам кичикроқ (ёки) каттароқ бирон нарса Парвардигорингиздан махфий бўлмас – албатта очик Китобда (яъни Лавҳул-Махфузда) мавжуд бўлар.

62. Огоҳ бўлингизким, албатта Аллоҳнинг дўстларига (Охиратда) бирон хавф-хатар йўқдир ва улар ғамгин бўлмайдилар.

63-64. Иймон келтирган ва (Аллоҳдан) кўрқувчи бўлган зотлар учун ҳаёти дунёда ҳам, охиратда ҳам хушхабар бордир. Аллоҳнинг Сўзлари (оятлари) ўзгартирилмас. Мана шу (мазкур неъматларга эришиш) буюк саодатдир.

65. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Уларнинг (кофирларнинг «Сен пайғамбар эмассан» деган) сўзлари Сизни ғамгин қилмасин. Бутун Куч-Қудрат Аллоҳникидир. У Эшитгувчи, Билгувчидир.

66. Огоҳ бўлингизким, албатта осмонлардаги ва ердаги барча жонзот ва махлуқот Аллоҳникидир. Аллоҳни қўйиб, бутларга илтижо қиладиган кимсалар фақат гумонга эргашадилар, холос. Улар фақат тахмин қиладилар, холос.

Изоҳ: Яъни, кўпдан-кўп одамлар тангри деб сиғинадиган осмонлардаги ва заминдаги нарсаларнинг Яратгувчиси ҳам, Эгаси ҳам Ягона Аллоҳдир. Улар фақат ўз гумон ва тахминларича, у махлуқотларни тангри деб илтижо қиладилар.

67. (Аллоҳ) сизлар ором олишингиз учун кечани ва (касбу кор, сайру саёҳат қилишингиз учун) очик-ёруғ бўлган кундузни яратиб қўйган Зотдир. Албатта бунда қулоқ тутиб англовчи қавм учун оят-аломатлар бордир.

68. «Аллоҳнинг боласи бор»,- дедилар. У Зот (буларнинг бадгумонидан) мутлақо Покдир. У (барча оламлардан) Беҳожатдир. Осмонлардаги бор нарсалар ва ердаги бор нарсалар Униқидир. Сизларнинг ҳузурингизда бу тўғрида (яъни, Аллоҳнинг боласи бор, деган) ҳеч қандай ҳужжат йўқ-ку! Аллоҳ шаънига ўзларингиз билмайдиган нарсаларни айтаверасизларми?

69. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Шубҳасиз, Аллоҳ шаънига ёлғон туқийдиган кимсалар нажот топмаслар».

70. (Ундай кимсалар учун) бу дунёда озгина фойдаланиш бор. Сўнга Бизга қайтишади. Анна ундан кейин кофир бўлиб ўтганлари учун уларга қаттиқ азоб тоттирурмиз.

71. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларга Нух ҳақидаги хабарни тиловат килинг – у қавмига (бундай) деган эди: «Эй қавмим, агар сизларга (орангизда узоқ йиллар яшаб) турганлигим ва Аллоҳ оятларини эслатишим оғирлик қилган бўлса, бас, мен Аллоҳнинг Ўзига суяндим – таваккул қилдим. Энди бутларингиз билан бирга билган ишларингизни қилаверинглар. Кейин қилаётган ишларингиз ўзларингизга махфий бўлиб қолмасин (яъни, бемалол, ошкор иш тутаверинглар, мен парво қилмайман). Сўнгра менга нисбатан (хоҳлаган) ҳукмингизни ижро этаверинглар ва менга муҳлат ҳам берманглар.

72. Бас, агар (менинг қилган панд-насиҳатимдан) юз ўғирар экансизлар, мен сизлардан (унинг учун) бирон ажр-ҳақ сўраганим йўқ (яъни менга ҳақ беришни истамаганликдан эмас, балки бадбахтликларинг туфайли юз ўғирмоқдасизлар). Менинг ажр-савобим фақат Аллоҳга ҳавола. Ва мен унга бўйсунувчи – мусулмонлардан бўлишга маъмурман (амр этилганман)».

73. Сўнгра (қавми) уни (Нухни) ёлғончи қилишгач, Биз унга ва у билан кемада бирга бўлган кишиларга нажот бердик ва уларни (ғарқ бўлиб кетганларнинг ўрнига Ерда) халифа қилдик. Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсаларни эса ғарқ қилдик. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мана (кофирликлари учун дўзах азоби билан) қўрқитилган кимсаларнинг оқибати қандай бўлганини кўринг!

74. Сўнгра (Нухдан) кейин ҳам (кўп) пайғамбарларни ўз қавмларига юбордик. Бас, у (пайғамбарлар) уларга очик ҳужжат-мўъжизалар келтирганларида, улар илгари ёлғон деган нарсаларига (пайғамбарларнинг мўъжизаларини кўрганларидан кейин ҳам) иймон келтирувчи бўлмадилар. Тажовузкор кимсаларнинг дилларини Биз мана шундай муҳрлаб қўюрмиз.

75. Сўнгра уларнинг ортидан Мусо билан Ҳорунни ўз оят-мўъжизаларимиз билан Фиръавн ва унинг одамларига юборган эдик, улар кибру ҳаво қилдилар ва жиноятчи-гуноҳкор қавм бўлдилар.

76. Бас, қачонки уларга Бизнинг хузуримиздан Ҳақиқат келганида, улар: «Бу очик сеҳр»,- дедилар.

77. Мусо деди: «Сизларга ҳақиқат келган вақтида («Бу сеҳр»), дейсизларми? Сеҳрми шу? Ахир сеҳргарлар нажот топмайдилар-ку?!»

78. Улар дедилар: «Сен бизларни ота-боболаримизни (амал қилган ҳолда) топган (динимиздан) буриш учун ва (аканг Ҳорун билан) икковингиз еримизга эга бўлиб олиш учун келдингми?! Биз сизларга иймон келтиргувчи эмасмиз!»

79. Фиръавн ўз одамларига: «Барча билимдон сеҳргарларни келтирингиз!»,- деди.

80. Бас, қачонки сеҳргарлар келганларида, Мусо уларга: «Ташламоқчи булган нарсаларингизни (яъни асо ва арқонларингизни) ташланглар»,- деди.

81. Қачонки улар (қўлларидаги нарсаларини) ташлаганларида (ва у арқон, асолар илонларга айланиб қолганида) Мусо деди: «(Мана шу) сизлар қилган иш сеҳрдир. Албатта Аллоҳ уни ботил қилур. Зеро Аллоҳ бузғинчи кимсаларнинг ишини ўнгламайди.

82. Ва гарчи жинойтчи кимсалар истамасалар-да, Аллоҳ Ўз Сўзлари (яъни амру фармонлари) билан ҳақиқатни рўёбга чиқарур».

83. Шунда Мусога унинг кмидан фақат бир тоифа одам Фиръавн ва унинг одамларининг фитна-фасодидан кўрққан ҳолда иймон келтирдилар, холос. Чунки Фиръавн у ерда ғолиб (эди) ва у, шубҳасиз, ҳаддан ошувчи кимсалардандир.

84. Мусо у (иймон келтирган кишиларга) деди: «Эй қавмим, агар Аллоҳга иймон келтирар экансизлар, демак, мусулмон бўлсангизлар, Унинг Ўзигагина суянинглар – таваккул қилинглари!»

85. Бас, улар айтдилар: «Аллоҳнинг ўзига таваккул қилдик. Парвардигоро, бизларни бу золим қавмга мафтун-алданувчи қилиб қўйма!»

86. Ва ўзинг раҳм айлаб бизларни бу кофир қавмдан қутқар!»

87. Биз Мусо ва унинг биродарларига: «Қавмларингиз учун Мисрда уйлар тайёрланглар ва бу уйларингизни қибла-намозгоҳ қилиб (у уйларда) намозни тўқис адо қилинглари! (Эй Мусо), иймон келтирган зотларга (тез орада ғалаба қилишлари ҳақида) хушхабар беринг»,- деб ваҳий юбордик.

Изоҳ: Фиръавн ва унинг одамлари бани Исроил қавмини кўрқитиб, уларнинг ибодатхоналарини файрон қилиб юборганларида, Аллоҳ таъоло ўз пайғамбарлари Мусо ва Ҳорунга юқоридаги мазкур бўлган фармонни ваҳий қилиб юборган ва уларга яқин орада Фиръавн зулмидан халос бўлиб, ғалаба қозонишлари ҳақида хушхабар берган.

88. Мусо деди: «Парвардигоро, дарҳақиқат, Сен Фиръавн ва унинг одамларига ҳаёти дунёда зеб-зийнат ва мол-дунё ато этдинг. Парвардигоро, улар (мана шу мол-давлатлари билан одамларни) Сенинг Йўлингдан оздиришлари учун (шундай килдинг). Парвардигоро, уларнинг мол-дунёларини йўқ қилгин, кўнгилларини қаттиқ қилгин, токи улар аламли азобни кўрмагунларича, иймон келтирмасинлар.

89. (Аллоҳ) деди: «Икковингизнинг дуоларингиз ижобат бўлди. Энди тўғри йўлда собит бўлинглар ва ҳаргиз билмайдиган кимсаларнинг йўлига эргашманглар!»

90. Биз бани Исроилни денгиздан ўтказганимиздан кейин уларга зулму зўравонлик қилиш учун Фиръавн ва унинг лашкарлари қувиб етди. Энди унга (Фиръавнга денгизда) ғарқ бўлиш (пайти) етганида эса, у деди: «Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар бани Исроил иймон келтирган Зот – Аллоҳгина борлигига иймон келтирдим. Мен мусулмонлардандирман – Аллоҳга бўйсинувчилардандирман».

Изоҳ: Мусо пайғамбар бани Исроил қавми билан бирга Фиръавннинг зулмидан қутилиш учун Мисрдан чиқиб кетаётганларида, йўлларини тўсиб турган денгиз Аллоҳнинг қудрати билан иккига бўлиниб, ундан ҳаммалари соғ-омон ўтиб олдилар. Уларнинг ортидан қувиб келаётган Фиръавн ва унинг лашкари эса денгизнинг ўртасига етганларида иккига бўлинган денгиз бирлашиб, барчалари ғарқ бўлиб кетадилар. Шунда бостириб келаётган денгиз тўлқинларини кўриб, ўлими кўзига кўриниб қолган Фиръавн ўзининг ҳеч қандай худо эмас (ҳолбуки, шу пайтгача у ўзини худо деб даъво қилиб келарди), балки ҳамма сингари одам эканлигини бўйнига олиб, Ягона Аллоҳдан ўзга бирон илоҳ йўқлигига иймон келтиради ва «Мен мусулмонларданман, яъни, Аллоҳга сўзсиз итоат қилувчиларданман», - дейди. Лекин қуйидаги оятлардан маълум бўлишича, Аллоҳ унинг иймонини қабул қилмайди, балки бошқа одамлар кўриб ибрат олсин деб, унинг жасади денгиз соҳилига чиқариб ташланади. Бу ояти каримилар ислом таълимотидаги «бутун ҳаётини кофирлик-дахрийлик билан ўтказиб, ниҳоят жони чиқар пайтида Аллоҳга иймон келтирган кимсаларнинг иймони мақбул эмас», - деган ақиданинг асосидир.

91. Энди-я! Ахир сен илгари (яъни шу пайтгача) итоатсизлик қилган ва бузғунчи кимсалардан бўлган эдинг-ку!

92. Мана бугун ўзингдан кейинги кишиларга оят-ибрат бўлишинг учун Биз сенинг жасадингни қутқарурмиз. Дарҳақиқат кўп одамлар Бизнинг оятларимиздан ғофилдирлар (яъни улардан ибрат олмайдилар).

93. Шубҳасиз, биз бани Исроилни гўзал манзилга жойлаштирдик ва уларга ҳалол-пок нарсалардан ризқу рўз бердик. Сўнг улар то билим (яъни Таврот) келгунича ихтилоф қилмадилар. Албатта Парвардигорингиз Қиёмат кунида талашиб-тортишган нарсалари ҳақида уларнинг ўртасида Ўзи ҳакамлик қилур.

Изоҳ: Бани Исроил қавми Мусо алайҳиссаломга иймон келтирган аввалги даврларида ҳаммалари иттифоқ бўлиб яшардилар. Қачонки Мусога Таврот нозил бўлгач, уларнинг ораларида ихтилоф пайдо бўлди. Юқоридаги оятда уларнинг ишларини Парвардигорнинг Ўзига топшириш буюрилади.

94. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Биз сизга нозил этган нарсадан (яъни илгари ўтган қавмлар ҳақида нозил қилган оятларимиздан) шубҳада бўлсангиз, у ҳолда ўзингиздан аввалги Китоб (яъни Таврот ёки Инжилни) ўқийдиган кишилардан сўранг! Аниқки, сизга Парвардигорингиз томонидан ҳақ – Қуръон келди. Бас, ҳаргиз шубҳа қилгувчилардан бўлманг!

95. Ва ҳаргиз Аллоҳнинг оятларини ёлғон дейдиганлардан бўлмангки, у ҳолда зиёнкорлардан бўлиб қолурсиз.

96-97. Албатта, зиммаларига Парвардигорингизнинг Сўзи (яъни азоби) вожиб бўлган кимсалар, гарчи уларга барча оят-мўъжизалар келса-да, то аламли азобни кўрмагунларича иймон келтирмайдилар.

98. Қани энди (Биз ҳалок қилган қишлоқлар ичида) бирон қишлоқ (аҳли ўз пайғамбарлари айтган азобни сезган вақтларида) иймон келтирсалар эди, албатта иймонлари фойда қилган (яъни ҳалок бўлмаган) бўлар эди. Фақат Юнус қавмигина (шундай қилди). Иймон келтиришгач, улардан ҳаёти дунёдаги расволик азобини кетказдик ва уларни маълум вақтгача (яъни ўз ажаллари билан вафот этгунларича) фойдалантирдик.

Изоҳ: Юнус пайғамбар ўз қавмини иймон келтириб, Аллоҳнинг динига киришга даъват қилганларида иймон келтиришмагач, уларни бошларига тушажак азоб билан кўрқитиб, ўзлари улар орасидан чиқиб кетадилар. Пайғамбарлари кетганидан кейин Аллоҳнинг азоби яқинлашиб қолганини сезган қавм тавба-тазарруъ қила бошлайди. Шунда Аллоҳ таъоло сидқидилдан қилинган тавбаларни қабул қилиб, уларни азобдан халос этади.

99. Агар Парвардигорингиз хоҳласа эди, бутун ер юзидаги барча кишилар иймон келтирган бўлур эдилар. Ахир сиз одамларни мўъмин бўлишга мажбур қилурмисиз? (Яъни бундай қилиш дуруст эмасдир. Чунки кишининг ўз ихтиёри билан келтирган иймонигина ҳақиқий макбул иймондир).

100. Ҳеч бир жон мўъмин бўла олмас, магар Аллоҳнинг изни иродаси билангина (мўъмин бўлур). У (Аллоҳ) ақл юргизмайдиган кимсаларни азобга дучор қилур.

101. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка мушрикларига) айтинг: «Осмонлар ва ердаги нарсаларни (яъни, ҳамма нарсанинг Ягона Яратувчиси бор эканлигига далолат қилувчи белгиларни) кузатинглар». (Лекин) иймон келтирмайдиган қавм учун (ҳеч қандай) оят-мўъжизалар ва кўрқитувчилар фойда бермас.

102. Улар фақат ўзларидан илгари ўтган (кофир) кимсаларнинг кунига ўхшаш (бир Кунни, яъни Қиёматни, Аллоҳнинг азоби)ни кутмоқдалар, холос. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: «Кутаверинглар, Мен ҳам сизлар билан бирга кутгувчиларданман».

103. Сўнгра (яъни Қиёмат келиб, азоб нозил бўлгач), Биз пайғамбарларииз ва иймон келтирган зотларга нажот берурмиз. Шундай қилиб, иймон келтирган зотларга нажот бериш Бизнинг зиммамиздаги бурч бўлди.

104. Айтинг: «Эй инсонлар, агар сизлар менинг динимдан шак-шубҳада бўлсангиз, бас (билингизки), мен сизлар Аллоҳни кўйиб сиғинадиган бутларингизга ибодат қилмайман, балки сизларнинг жонингизни оладиган Зот – Аллоҳга ибодат қилурман. Ва мен мўъминлардан бўлишга маъмурман (амр этилганман).

105-106. Ва (менга буюрилганки), ўзингизни доимо тўғри бўлган Динда (Исломда) тутинг, ҳаргиз мушриклардан бўлманг ва Аллоҳни кўйиб, Сизга фойда ҳам, зиён ҳам етказа олмайдиган нарсага дуо-илтижо қилманг! Бас, агар шундай қилсангиз, у ҳолда албатта золимлардандирсиз!»

107. Агар Аллоҳ сизга бирон зиён етказса, уни фақат Ўзигина етказса олур. Агар сизга бирон яхшилик (етказишни) ирода қилса, Унинг фазлу марҳаматини қайтара олгувчи йўқдир. У Ўзи хоҳлаган бандаларига яхшилик етакзур. У Мағфиратли, Мехрибондир.

108. Айтинг: «Эй инсонлар, сизларга Парвардигорингиздан Ҳақ – Қуръон келди. Бас, ким Тўғри Йўлга юрса, фақат ўз фойдасига юрган бўлур. Ким (у Тўғри Йўлдан) озса, фақат ўзининг зиёнига адашган бўлур. Мен сизларнинг устингизда қўриқчи эмасман».

109. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўзингизга ваҳий қилиб юборилаётган нарсага (яъни, амру фармонларга) эргашинг ва то Аллоҳ ўз ҳукмини қилгунича, (даъват йўлидаги машаққатларга ва кофирлар томонидан етадиган озорларга) сабр қилинг. У Зот ҳукм қилгувчиларнинг энг Яхшисидир.

(11) «Худ» сураси

Бир юз йигирма уч оятдан иборат бўлган бу сура Маккада нозил бўлган. Бу сурада ҳам ёлғиз Аллоҳга, у зот юборгна пайғамбарларга ва улар келтирган динларнинг ҳақ эканига иймон келтириш, қиёмат кунида қайта тирилиб, бу дунёда қилиб ўтган барча яхши-ёмон амалларга яраша мукофот-жазо олишга ишониш исломий ақиданинг моҳият-ҳақиқати экани борасида сўзланади. Бу сурада Нух, Худ, Солих, Лут, Шуайб, Мусо ва бошқа пайғамбарларнинг қиссалари анча муфассал ҳикоя қилинадик, бундан мурад – биринчидан, барча мўъминларга илгари ўтган пайғамбарлар ва уларни ёлғончи қилишлари сабабли ҳалокатга учраган қавмлар ҳақида маълумот бериш бўлса, иккинчидан, яқинда икки азиз кишидан – амакиси Абу Толиб ҳамда жуфти ҳалоли Ҳадичадан ажралиб қолган вам удом Макка мушриклари томонидан озор-азиятларга рўбарў бўлаётган Муҳаммад алайҳиссаломга ўтмишдошларининг ҳаёллари ва уларнинг ҳаққа даъват қилиш йўлида чеккан машаққатларини баён қилиш билан таскин-тасалли беришдир.

Бу сурада Куръони каримнинг айбу-нуқсонлардан пок ва назму мағзига ҳеч қачон, ҳеч ким томонидан ҳалал етмайдиган илоҳий китоб эканини таърифлаш билан бошланиб, Аллоҳ таъолонинг бандаларга пайғамбарлар юборишдан кўзлаган ҳикматини баён этиш билан тугалланади. Бу сура Аллоҳ таъоло томонидан Од қавмига юборилган Худ пайғамбар номи билан аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Алиф, лом, ро. (Ушбу Куръон) Сизлар фақат Аллоҳгагина ибодат қилишингиз учун, ҳикмат соҳиби ва (ҳамма нарсадан) хабардор зот – Аллоҳ томонидан оятлари бузилмайдиган мустаҳкам ва муфассал қилиб (нозил бўлган) бир китобдир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, айтинг): «Албатта, мен сизларга у Зот тарафидан (юборилган кофирларни дўзах азобидан) огоҳлантириувчи ва (мўъминларга жаннат ҳақида) хушхабар элтувчидирман».

3. (Аллоҳ сизларга амр қилурки), Парвардигорингиздан мағфират сўранглар, сўнгра унинг ўзига тавба қилинглар. Шунда (у) сизларни маълум муддатгача (ажалларингиз етгунича) чиройли мато – фойдаланиш билан фойдалантирур ва ҳар бир яхшилиқ соҳибига яхшилиқ (яъни, ажр-мукофот) берур. Агар юз ўгирсангизлар, у ҳолда мен сизларга улуғ кун (яъни, қиёмат куни) азоби етишидан кўрқаман.

4. Аллоҳнинг ўзига қайтишларингиз бор. У эса ҳамма нарсага қодирдир.

5. Огоҳ бўлингизким, албатта улар (кофирлар) ундан сир тутиш учун дилларидаги (адоватлари)ни яширадилар. Огоҳ бўлсинларким, улар кийимларига ўраниб олган чоғларида ҳам (Аллоҳ) уларнинг яширган ва ошкор қилган нарсаларини билур. Дарҳақиқат, у зот дилларни эгаллаган, сирларни билгувчидир.

Ўн иккинчи жузъ

6. Ерда ўрмалаган нарса борки, барчасининг ризқи Аллоҳнинг зиммасидадир. У зот уларнинг турар жойларини ҳам, борар жойларини ҳам билур. Ҳамма нарса очиқ-равшан китобда бордир.

Изоҳ: Бу оятдаги очиқ-равшан китобдан мурод – Лавҳул-Маҳфуздир. Лавҳул-Маҳфуз коинотдаги ўтгна, ҳозир мавжуд ва келажақда бўладиган барча воқеа, ҳодиса ва нарсалар битилган ўчмас лавҳдир.

7. У (Аллоҳ) сизларнинг қайсиларингиз яхшироқ иш-амал қилиб яшашингизни синаш учун олти кунда осмонлар ва ерни яратган зотдир. Илгари у зотнинг арши сув устида (яъни, у арш остида сувдан бўлак ҳеч нарса яратилмаган) эди. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қасамки, агар сиз: «Шак-шубҳасиз, ўлганингиздан кейин қайта тирилурсизлар», десангиз, албатта кофир бўлган кимсалар: «Бу очиқ сеҳр-жодудан ўзга нарса эмас», дейдилар.

Изоҳ: Ушбу ояти каримадан маълум бўлишича, Аллоҳ таъоло, осмонни заминни якшанбадан жумагача – олти кунда яратгандир. Истаган нарсасини биргина: «Бўл», деган фармони билан йўқдан бор қилувчи зотнинг еру кўкни яратишда бу қадар шошмаганининг боиси коинотдаги энг кичик заррадан тортиб, энг катта мавжудотгача ҳамма нарса шунчалар чеварлик билан яратилиб, ўз ўрнига қўйилганки, бу тартиб интизомга четдан бирон куч сунъий йўл билан дахл қилса – аралашса, бутун олам мувозанатига футур етади. Бу ояти карима билан Аллоҳ таъоло бизларни ҳар қандай муҳим ишларни қилишда, хусусан, ўзгаларнинг ҳёт-мамотларига алоқадор ишларни амалга оширишда шошмасдан, мулоҳазалик билан қадам қўйишга даъват этади.

8. Қасамки, агар биз уларни азоблашни санокли авлодгача (яъни, маълум муддатгача) кечиктирсак, албатта улар: «Уни (азобни) нима тўсмоқда?», деб истехзо қиладилар. Огоҳ бўлсинларким, у (азоб) келар кунидан улардан қайтиб кетувчи бўлмас ва кулиб истехзо қилиб юрган нарсалари уларни ўраб олур.

9. Қасамки, агар биз инсон зотига ўз томонимиздан раҳмат-марҳаматимизни тотдириб, сўнгра ўзимиз уни тортиб олсак, у албатта ноумид ва ношукрлик қилиши шубҳасиздир.

10. Қасамки, агар унга бирон зиён-захмат етганидан кейин биз ноз-неъматларни тотдириб қўйсак, албатта у: «Барча ёмонликлар мендан нари кетди, (энди ҳеч қачон қайтиб келмайди)», дейди. Дарҳақиқат, у мағрур ва мақтанчоқдир.

11. Магар (балолари кунларда) сабр қилиб, (сафоли кунларда шукроналик билан) яхши амаллар қиладиган зотлар борки, ана ўшалар учун мағфират ва катта ажр-мукофот бўлур.

12. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эҳтимол сиз (мушриклар): «Унга осмондан ҳазин-бойлик тушурилса, ёки у билан бирга (унинг пайғамбар эканлигини тасдиқлайдиган) бирон фаришта келса бўлмасмиди?», деганлари сабабли ўзингизга ваҳий қилинаётган оятларнинг айримларини (уларга етказишни) тарк қиларсиз ва шу сабабли дилингиз сиқилар? (Йўқ, сиз ўзингизга нозил қилган оятларни тўла-тўқис ҳолда кишиларга етказаверинг, чунки) сиз фақатгина (кофирларни дўзах азобидан) огоҳлантиргувчисиз, холос. Аллоҳ ҳамма нарсанинг устида (кузатиб, билиб тургувчи) вакилдир.

13. Ёки: «Уни (яъни, Қуръонни Муҳаммад) тўқиб чиқарган», дейдиларми? Айтинг: «У ҳолда, агар ростгўй бўлсангизлар, Аллоҳдан ўзга кучингиз етган барча бутларингизни (ёрдамга) чорлаб, сизлар ҳам шунга ўхшаш ўнтагина «тўқилган» сура келтирингиз!»

14. Бас, агар улар (яъни Аллоҳни қўйиб, сиғинадиган бутларингиз) сизларга жавоб қилмасалар, у ҳолда, билингизки, албатта (бу Қуръон) Аллоҳнинг илми азалийси билан нозил қилингандир ва ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Энди мусулмон бўларсизлар?! (Яъни, Аллоҳ ва унинг пайғамбарига бўйсунарсизлар?!)

15. Ким (фақат) шу ҳаёти дунёни ва унинг зебу зийнатларини истайдиган бўлса, уларга қилган амалларини(нг ажр-мукофотини) шу дунёда комил қилиб берурмиз ва улар бу дунёда зиён кўрмайдилар.

16. Ундай кимсалар учун охиратда дўзах ўтидан ўзга ҳеч қандай насиба йўқдир. Уларнинг бу (дунёда) қилган барча яхшиликлари беҳуда кетур ва қилиб ўтган барча амаллари бефойдадир.

17. Ана энди Парвардигори томонидан аниқ ҳужжатга (яъни, Қуръонга) эга бўлган киши (фақат ҳаёти дунё манфаатларини кўзловчи кимсалар билан баробарми?!). Ҳолбуки, (Аллоҳ) томонидан бўлган шохид (яъни, Жаброил фаришта) унинг (Муҳаммад алайҳиссаломнинг) ҳамроҳидир ва ундан (яъни, аниқ ҳужжат бўлган Қуръондан) илгари Мусонинг китоби (Таврот) бордирки, у (бани Исроил учун келган) пешво ва (Аллоҳнинг) марҳамати эди. Ана ўша зотлар (яъни, аниқ ҳужжат эгалари) унга (Қуръонга) иймон келтирурлар. (Пайғамбар алайҳиссаломга қарши турган) гуруҳлардан ким у Қуръонга кофир бўлса, унга ваъда қилинган жой – дўзахдир. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз у (Қуръон) ҳақида шак-шубҳага тушманг. Албатта у Парвардигорингиз томонидан келган ҳақиқатдир. Лекин одамларнинг кўплари иймон келтирмайдилар.

18. Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган кимсадан ҳам золимоқ ким бор?! Ундай кимсалар (қиёмат кунда) Парвардигорларига рўбарў қилинурлар ва барча гувоҳлар: «Мана шулар Парвардигор шаънига ёлғон сўзларни сўзлаганлар», дейдилар. Огоҳ бўлингизким, бундай золимларга Аллоҳнинг лаънати бўлур.

19. У (золим) кимсалар (одамларни) Аллоҳнинг йўлидан тўсиб, уни (Аллоҳнинг йўлини) бузмоқчи бўладилар. Улар охиратга кофирдирлар.

20. Ундай кимсалар ер юзида (ҳеч қаерга) қочиб қутулолмас ва улар учун Аллоҳдан ўзга дўстлар-ёрдамчилар ҳам бўлмас. Уларга азоб бир неча баробар қилинур. Улар (гарчи уларга ҳақни эшитиб, кўришлари учун қулоқ, кўз берилган бўлса-да), эшитишга кучлари етмади. Улар кўргувчи ҳам бўлмадилар.

21. Улар ўзларига зиён қилган кимсалардир. Ўзлари тўқиб олган бутлари эса (бирон фойда бермай) улардан ғойиб бўлди.

22. Шак-шубҳа йўқки, улар охиратда янада қаттиқроқ зиён кўргувчилардир.

23. Албатта иймон келтириб, яхши амаллар қилган ва Парвардигорларига ором-итоат билан бўйсунган зотлар – ана ўшалар жаннат эгалари бўлиб, ўша жойда абадий қолурлар.

24. Бу икки гуруҳнинг (яъни, кофирлар билан мўъминлар гуруҳининг) мисоли, худди кўр ва кар билан кўргувчи ва эшитгувчининг мисолидир. Шу иккаласи бир-бирига баробар-ўхшаш бўлурми?! Эслатма-ибрат олмайсизларми?!

25. Дарҳақиқат, биз Нуҳни ўз қавмига (пайғамбар қилиб) юбордик. (У деди): «Албатта, мен сизларга (келган) очик огоҳлантиргувчиман.

26. Сизлар ёлғиз Аллоҳга ибодат қилинглар. (Агар ёғиз Аллоҳдан ўзга бировга сиғинсангизлар), сизларнинг устингизга аламли азоб куни (тушиши)дан кўрқаман».

27. Шунда унинг қавми орасидаги кофир бўлган кимсалар: «Бизлар сени худди ўзимизга ўхшаган одам деб биламиз ва сенга фақат ичимиздаги пасткаш (ялангоёк) кимсалар ўйламасдан эргашганини кўрмоқдамиз. Бизнингча, сизларнинг биздан бирон ортикчалик жойингиз йўқ. Балки биз сизларни ёлғончи деб ўйламоқдамиз», дедилар.

28. У деди: «Эй қавмим, хабар берингиз-чи, агар мен Парвардигорим томонидан аник ҳужжатга эга бўлсам ва у зот менга ўз даргоҳидан раҳмат-пайғамбарликни ато этган бўлса-ю, аммо бу сизларга маҳфий бўлса, биз сизларни ўзингиз истамаган ҳолда (иймон келтиришга) мажбур қиламизми?! (Йўқ, ундай қилмаймиз, чунки фақат ўз ихтиёрларингиз билан келтирган иймонларингизгина макбулдир).

29. Эй қавмим, мен сизлардан бу (даъватим) учун мол-дунё сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат Аллоҳнинг зиммасидадир ва мен (сизларнинг сўзингизга қараб) иймон келтирган кишиларни (ҳузуримдан) қувмайман ҳам. Чунки улар Парвардигорга рўбарў бўлгувчидирлар. (Бас, агар камбағал бўлганлари учун уларни ҳузуримдан хайдасам, албатта қиёмат кунда Парвардигорга устимдан шикоят қилурлар). Лекин мен сизларнинг нодон қавм эканлигингизни кўрмоқдаман».

Изоҳ: Нуҳ пайғамбар қавми орасидаги боён зодагонлар унга: «Агар атрофингдаги ялангоёқларни хайдасанг, биз сенга иймон келтирган бўлардик»,- деганларида, пайғамбар уларга жавобан: «Мен уларни хайдамайман. Лекин сизлар бу талабингиз билан кишининг улуғ ёки пасткашлигини, унинг бой ёки камбағаллиги билан ўлчайдиган нодон қавм эканлигингизни билдирдингиз», дейди.

30. «Эй қавмим, агар мен уларни хайдасам, ким менга Аллоҳдан (яъни, Аллоҳнинг азобидан) ёрдам-нажот берур? Ўйлаб кўрмайсизларми?!

31. Мен сизларга: «Ҳузуримда Аллоҳнинг ҳазиналари бор», дейман. Ғайбни (кўздан пинҳон нарса ва ҳодисаларни) ҳам билмайман. «Мен фариштаман», ҳам демайман. Шунингдек, сизлар ўзингизча ҳақорат қилаётган кишилар ҳақида: «Аллоҳ уларга ҳеч қандай яхшилик бермайди»,- деб айтмайман. Уларнинг дилларидаги нарсани (ихлос-иймонни) Аллоҳ жуда яхши билур. Акс ҳолда (яъни, агар улар тўғрисида юқоридаги сўзларни айтадиган бўлсам), мен албатта золимлардан бўлиб қолурман».

32. Улар (кофирлар) дедилар: «Эй Нуҳ, мана сен биз билан жанжаллашдинг, кўп бахсу-мужодала қилдинг. Энди агар ростгўйлардан бўлсанг, бизга ваъда қилаётган нарсангни (яъни азобни) келтир-чи».

33. (Нуҳ) деди: «Уни сизларга ёлғиз Аллоҳнинг ўзи хоҳлаган пайтида келтирур ва сизлар (ўшанда) ҳеч қаёққа қочиб қутила олмассиз.

34. Агар Аллоҳ сизларни йўлдан оздиришни истаса, мен насихат қилишни хоҳлаганим билан насихатим сизларга фойда бермайди. Парвардигорингиз унинг ўзидир ва фақат унинг ўзига қайтарилурсизлар».

35. Ёки улар (яъни, Қурайш кофирлари): «Уни (яъни, Қуръонни Муҳаммаднинг) ўзи тўқиб олган», дейдиларми? (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар уни мен тўқиб чиқарган бўлсам, гуноҳим ўз бўйнимда. Аммо мен сизларнинг қилаётган жиноятингиз-кофирлигингиздан покман».

Изоҳ: Ушбу оятнинг Нух пайғамбар ҳақидаги қисса ўртасида келишига сабаб – Қурайш кофирлари билан Нух қавмидаги кофирларнинг бир тоифа эканидан огоҳлантиришдир.

36-37. Нухга ваҳий қилиндики, «Қавмингдан фақат аввалда иймон келтирган кишилардан бошқа ҳеч ким иймон келтирмайди. Бас, сен уларнинг (яъни ҳануз иймон келтирмаган кимсаларнинг) қилмишларидан қайғурмагин ва бизнинг кўз ўнгимизда (яъни, ҳифзи ҳимоямизда) ва бизнинг ваҳий таълимимиз билан бир кема ясагин ҳамда золим кимсалар ҳақида (яъни уларга нажот беришни сўраб) Менга хитоб-илтижо қилмагин. Улар шак-шубҳасиз ғарқ қилингувчидирлар».

38. У кемани ясар экан, қачон олдидан ўз қавмидан бўлган (кофир) кимсалар ўтсалар, уни масхара қилиб кулдилар. У деди: «Агар (бугун) сизлар биздан кулсангизлар, бас, яқинда худди сизлар кулганингиз каби биз ҳам сизлар(нинг устингиз)дан кулурмиз.

39. Бас, яқинда кимга шарманда қилгувчи азоб келишини ва (кимнинг) устига мангу азоб тушишини билиб олажаксиз».

40. Энди қачон (кофирларни ҳалок қилиш ҳақида) бизнинг фармонимиз келиб, ердан фавворалар отилган вақтда, (Нухга) дедик: «У кемага ҳар (жонивордан) бир жуфтдан ва аҳли оилангни чиқаргин. Лекин қайси кимсалар хусусида бизнинг сўзимиз (яъни, ғарқ бўлиш ҳақидаги ҳукмимиз) ўтган бўлса, (уларни тарк қилгин. Булар барча кофирлар ва Нух пайғамбарнинг хотини Воила билан ўғли Канъон эди). Яъни иймон келтирган кишиларнинг барчасини (кемага чиқаргин)!» (Нух) билан бирга (ёлғиз Аллоҳга) иймон келтирган кишилар эса жуда оз эдилар.

41. У деди: «(Аллоҳнинг номи билан) кемага мининглар! (Чунки) унинг юриши ҳам, туриши ҳам Аллоҳ номи билан бўлур. Албатта, Парвардигорим мағфиратли, меҳрибондир».

42. (Кема) уларни тоғлардек тўлқинлар орасида олиб кетар экан, Нух бир четда қолган ўғлига нидо қилди: «Эй ўғилчам, биз билан бирга (кемага) мингин, кофирлар билан бирга қолмагин!

43. У (ўғли) деди: «Мен ўзимни сувдан сақлайдиган бирон тоғнинг устига чиқиб кетажакман». (Нух) айтди: «Бугун Аллоҳнинг (кофирларни ҳалок қилиш ҳақидаги) амридан бирон сақлагувчи йўқдир. Магар ўзи раҳм қилган кишиларнигина (сақлар)», (шу пайт) ўрталарини тўлқин тўсиб қўйди-да, (ўғил) ғарқ қилинувчилардан бўлиб қолди.

44. (Сўнгра): «Эй ер, сувингни ютгил; эй само, ўзингни тутгил (яъни ёғишни бас қил)», дейилди. Сув қуриди, фармон бажарилди ва (кема) Жудий тоғи узра тўхтади ҳамда: «Золим қавмга ҳалокат бўлмай», дейилди.

45. Нух Парвардигорига нидо қилиб деди: «Парвардигорим, албатта ўғлим менинг аҳли оиламдандир ва шубҳасиз, сенинг (аҳли оиламга нажот бериш хусусидаги) ваъданг ҳақ ваъдadir. Сен энг адолатли ҳукм қилгувчисан».

46. (Аллох) айтди: «Эй Нух, у сенинг аҳлингдан эмас! Албатта у(нинг қилган амали – куфр йўлини тутгани) ёмон амалдир. Бас, ўзинг яхши билмаган нарса ҳақида асло мендан сўрамагин! Албатта мен сенга жохил-нодонлардан бўлмасликни буюраман».

47. (Нух) деди: «Парвардигорим, мен сендан ўзим билмаган нарсани сўрашдан паноҳ тилайман. Энди агар мени мағфират қилиб, ўз раҳматингга олмасанг, зиён кўргувчилардан бўлиб қолурман».

48. (Шунда) айтилди: «Эй Нух, биз томонимиздан бўлган омонлик билан ўзингга ҳамда сен билан бирга бўлган умматларнинг зурриётларига бўладиган баракотлар билан (кемадан ерга) тушинг. (Яъни сен ва сенга иймон келтирган кишиларга биз томондан тинчлик-омондик ва файзу баракотлар етар). Яна бошқа (яъни, кофир) жамоалар ҳам (келурки), биз уларни ҳам озгина фойдалантирурмиз. Сўнгра эса уларни биз томондан бўлган аламли азоб тутар».

49. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), булар биз сизга ваҳий қилаётган ғайб хабарларидандир. Илгари буларни на сиз ва на қавмингиз билар эдингиз. Бас, (ҳақ динга даъват қилишда кофирларнинг етказётган озорларига) сабр қилинг. Албатта оқибат-натижа Аллоҳдан кўрқувчи кишиларникидир.

50. Од (қабиласига) ўз биродарлари Худни (пайғамбар қилдик). У айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз! Сизлар учун ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Сизлар (хилма хил бутларни) фақат ўзларингиз тўқиб олурсизлар, холос. (Улар ҳеч қандай илоҳ эмасдирлар).

51. Эй қавмим, мен сизлардан бу (даъватим) учун ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат мени яратган Зот зиммасидадир. Ахир ақл юргизмайсизларми?!

52. Эй қавмим, Парвардигорингиздан мағфират сўрангиз, сўнг унга тавба-тазарруъ қилингиз. Шунда у Зот устингизга осмондан ёмғир қуйдиар ва куч-қувватларингизга яна куч-қувват қўшар. Жинойткор-гуноҳкор бўлган бўлган ҳолингизда (менинг даъватимдан) юз ўгириб кетмангиз!»

Изоҳ: Ривоят қилинадикки, Од қавми ерлариги уч йил ёмғир ёғмай, курғоқчилик бўлиб, уларнинг қирилиб кетишига оз қолган эди. Фақат жисмонан кучли қавм бўлганлари сабаблигина зўр-базўр кун кечирар эканлар. Бунинг устига улар бепуштлиқ дардига дучор бўлган эдилар. Юқоридаги оят уларга: «Агар Парвардигорга тавба-тазарруъ қилсангизлар, осмондан тўхтаб қолган ёмғирни қуйдириб, ерларингизни серсув, унумдор қилур ҳамда куч-қувватларингизни янада зиёда этиб, авлодларингизга янги янги авлодлар қўшур», деб уқтиради.

53. Улар дедилар: «Эй Худ, сен бизга (ўзингнинг пайғамбар эканингни тасдиқлайдиган) бирон ҳужжат келтирмадинг. Бизлар сенинг (курук) гапинг билан ўз худоларимизни тарк қилгувчи эмасмиз. Бизлар сенга иймон келтиргувчилар эмасмиз.

54-55. Бизлар фақат: «Сени худоларимиздан бири бир бало (яъни мажнун) қилиб қўйган» деймиз холос». У (Худ) айтди: «Албатта, мен Аллоҳни гувоҳ келтираман. Яна ўзларингиз ҳам гувоҳ бўлингларки, мен сизларнинг Аллоҳни қўйиб, (унга сохта ёлғон

худоларни) шерик қилишингиздан безорман. Ана энди барчангиз бир бўлиб менга қарши билган ҳийлаларингизни қилаверинглар. Кейин менга муҳлат ҳам бермай қўя қолинглар (яъни, қўлингиздан келган ҳийла-найрангларингизни дарҳол кечиктирмай қилаверинглар).

56. Мен фақат менинг ҳам Парвардигорим бўлган, сизларнинг ҳам Парвардигорингиз бўлган Аллоҳга суяндим. Ўрмалаган нарса борки, у зот унинг пешонасидан олгувчидир (яъни, барчаси у зотнинг қўл остидадир). Парвардигорим шак-шубҳасиз тўғри йўлдадир.

57. Энди агар (менинг даъватимдан) юз ўгирсангизлар, бас, мен сизларга элчи қилиб юборилган динни етказдим. Парвардигорим (сизларни ҳалок қилиб) ўрнингизга бошқа қавмни келтирур ва сизлар (ўз куфрингиз билан) у зотга бирон зиён етказа олмасиз. Албатта, Парвардигорим ҳамма нарсани Кузатиб тургувчидир».

58. Қачонки, Бизнинг фармонимиз (яъни азобимиз) келганда, Худ ва у билан бирга иймон келтирган кишиларни Ўз раҳмат-марҳаматимиз билан қутқардик ва уларга қаттиқ азобдан нажот бердик.

59. Парвардигорларининг оятларини инкор қилган, Унинг пайғамбарларига исён қилган ва барча қайсар золимлар амру-фармонига бўйсунган Од (қабиласи) ана ўшалардир.

60. Уларга бу дунёда ҳам, қиёмат кунда ҳам лаънат айтилур. Огоҳ бўлингизким, албатта Од қабиласи – Парвардигорларига кофир бўлган эдилар. Огоҳ бўлингизким, Худнинг қавми бўлган Од ҳалокатга учради.

61. Самуд (қабиласига) ўз биродарлари Солиҳни (пайғамбар қилдик). У айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз, сизлар учун ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. У сизларни ердан пайдо қилиб, сизларга унда умр берди. Бас, ундан мағфират сўранглар, сўнгра унга тавба-тазарруъ қилинглар! Албатта, Парвардигорим Яқин ва (дуоларни ижобат қилгувчидир)».

62. Улар дедилар: «Эй Солиҳ, сен илгари бизнинг орамиздаги умидли киши эдинг-ку, энди бизларни ота-боболаримиз ибодат қилиб келаётган бутларга ибодат қилишдан қайтарурмисан?! Албатта, бизлар сенинг даъват қилаётган динингдан шак-шубҳадамиз».

63. У айтди: «Эй қавмим, хабар берингиз-чи, агар мен Парвардигорим томонидан аниқ ҳужжатга эга бўлсам ва У Зот менга Ўзининг раҳмати – пайғамбарликни ато этган бўлсаю, (шундан кейин) мен У Зотга исён қилсам, у ҳолда Аллоҳдан (яъни, унинг азобидан) мени ким қутқарур?! Бас, сизлар (мени исёнга чорлашингиз билан) менга зиёндан ўзга нарса келтирмайсизлар!

64. Эй қавмим, мана бу Аллоҳнинг (юборган) туяси сизлар учун оят-мўъжиза бўлиб келди. Бас, уни Аллоҳнинг ерида еб-ичиб юрган ҳолида қўйиб юборинглар ва унга бирон ёмонлик етказманглар. Акс ҳолда сизларни яқин азоб ушлар».

Изоҳ: Солиҳ пайғамбарнинг қавмлари у зотдан ҳақ пайғамбар эканини тасдиқлайдилан бирон мўъжиза кўрсатишини талаб қилганларида, пайғамбар уларнинг қўз ўнгиларида бир харсанг тошни тирик туяга айлантириб қўйядилар ва уни сўймай-ўлдирмай ўз

ҳолига ташлаб қўйишларини буюрадилар. Акс ҳолда, бошларига бало келиши ҳақида огоҳлантирадилар.

65. Улар эса (туяни) сўйиб юбордилар. Шунда (Солиҳ) айтди: «Уй-жойларингизда уч кун (тириклик неъматидан) фойдаланиб қолинглар. Мана шу ёлғон бўлмаган (яъни, чин) ваъдадир».

66. Энди қачонки, Бизнинг фармонимиз (яъни Биз юборган бало) келганида, Солиҳ ва у билан бирга иймон келтирган кишиларга ўз раҳматимиз билан (у азобдан) ва ўша кундаги шармандалиқдан нажот бердик. Албатта Парвардигорингиз ҳақиқий куч-қудрат эгасидир.

67-68. Золим кимсаларни эса даҳшатли қичқирик тутиб, гўё у ерда ҳеч қачон яшамагандек, турган жойларида тўкилдилар. Огоҳ бўлингизким, албатта Самуд (қабиласи) Парвардигорларига кофир бўлган эдилар. Огоҳ бўлингизким, Самуд (қабиласи) ҳалокатга учради.

69. Дарҳақиқат, Бизнинг элчиларимиз – фаришталар Иброҳимга (Исҳоқ исмли фарзанд кўриши ҳақида) хушхабар билан келиб, салом бердилар. У ҳам: «Салом», деди-да, қараб турмай қовурилган бир бузукни келтирди.

70. Энди қачонки у (меҳмонларнинг) қўллари овқатга бормаётганини кўргач, уларни танимай қолди (яъни, улардан шубҳаланди) ва улардан ҳавфсирай бошлади. (Шунда) улар: «Кўркмагин, бизлар (фаришталаримиз – таом емаймиз). Лут қавмига (уларни ҳалок қилиш учун) юборилганмиз»,- дедилар.

71. (Парда ортида Иброҳимнинг) хотини турган эди. У (фаришталарнинг Лутнинг кофир қавмини ҳалок қилиш учун келганликларини эшитиб) кулди – хурсанд бўлди. Шунда Биз (фаришталаримиз воситасида) у аёлга Исҳоқ (исмли фарзанд кўриши) ҳақида хушхабар бердик.

72. У деди: «Вой ўлмасам, ўзим кампир, мана бу эрим эса қари чол бўлса ҳам туғавераманми? Бу жуда қизиқ иш-ку!».

73. Улар айтдилар: «Аллоҳнинг амридан ажабланыяпсанми? Эй, хонадон эгалари сизларга Аллоҳнинг раҳмати ва баракоти бўлғай. Албатта, У ҳамду сано Эгаси ва Буюқдир».

74-75. Энди қачонки Иброҳимдан кўркув кетиб, унга хушхабар етгач, Биз (яъни фаришталаримиз) билан Лут қавми (уларни ҳалок қилишга шошмаслик) ҳақида баҳслаша бошлади. Зотан, Иброҳим ҳалим-кўнгилчан ва ибодатли кишидир.

Изоҳ: Муфассирларнинг ёзишича, Иброҳим алайҳиссалом фаришталардан Лут қавмининг ҳалок қилиниши ҳақида эшитганида уларга: «Агар у жойда кофирлар орасида элликта мусулмон ҳам бўлса, барибир ҳалок қилаверасизларми?» деган экан. Улар: «Йўқ», деб жавоб қилишгач, «Агар қирқта мусулмон бўлса-чи?», деб сўрайди. Улар: «Йўқ, ҳалок қилмаймиз», дейишади. Ниҳоят Иброҳим: «Агар у жойда битта мусулмон бўлса-чи?»- деганида, улар яна: «Йўқ, у кофирлар орасида битта мусулмон бўлса ҳам уларни ҳалок этмаймиз»,- деб жавоб беришгач, Иброҳим: «Ахир у ерда Лут бор-ку?!» дейди. Шунда фаришталар Лут ва унга иймон келтирган кишиларга Аллоҳ таъоло нажот беришини айтадилар.

76. (Фаришталар айтадилар): «Эй Иброҳим, бу (бахс)ни кўй! Чунки Парвардигорингнинг фармони келиб бўлган. Албатта уларга қайтариб бўлмас азоб келгувчидир».

77. Қачонки элчиларимиз Лутнинг олдига келганларида у бундан ёмон ҳолатга тушди ва уларнинг келишларидан юраги сиқилиб деди: «Бу кун оғир кундир».

Изоҳ: Фаришталар келишидан Лутнинг сиқилишига сабаб улар ё шва хушрўй йигитлар суратида келишган эди. Лут қавмидаги кофир кимсалар эса баччабозлик дардига мубтало эдилар. Шунинг учун Лут пайғамбар бу йигитларнинг келганини пайқаб қолишиб, бемаънилик қилишларидан хавотирланиб, юқоридаги сўзларни айтди.

78. (Дарҳақиқат, Лут пайғамбарнинг ҳузурига йигитлар келганини эшитишгач), қавми унинг олдига чошиб келишди. Улар илгаридан ёмон ишлар – баччабозлик қилар эдилар. У айтди: «Эй қавмим, анави қизларим (яъни, шаҳримиздаги қизлар) сизлар учун покрок-ку (яъни, ўшаларга уйланаверсангизлар бўлмайдими)?! Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва меҳмонларим олдида мени шарманда қилманглар. Орангизда бирон Тўғри Йўлга юргувчи киши йўқми?!»

79. Улар дедилар: «Сен қизларингга муҳтож эмаслигимизни аниқ биласан. Шунингдек, биз нимани исташимизни ҳам жуда яхши биласан».

80. (Лут) деди: «Қани эди, сизларга кучим етса, ёки кучли бир таянчим бўлса эди».

81. (Шунда фаришталар) айтдилар: «Эй Лут, биз Парвардигорингнинг элчиларимиз. Улар сенга ҳаргиз тега олмаслар. Бас, сен кечанинг (қолган) қисмида аҳли оилангни олиб чиқиб кетгин ва сизларнинг ичингиздан ҳеч ким атрофга алангласин! Фақат хотининг... Зотан, унга (хотинингга) ҳам уларга етган бало етгувчидир. Уларга ваъда қилинган вақт субҳдир. Субҳ яқин эмасми?!»

Изоҳ: Лут ва ҳамроҳларига чиқиб кетаётганлари атрофга алангласлик буюрилишининг сабаби улар қолганларнинг бошига келган бало-офатни кўриб қийналмасликлари учундир. Лутининг хотини эса ўша кофирлар гуруҳдан эди. Шу боисдан Эри билан қишлоқдан чиқиб кетар экан, атрофга аланглаб, қолаётган дўстларининг бошларига тушаётган балони кўргач, «Эй қавмим-а!» дейиши билан, бир тош келиб тегиб, кетаётган жойида тил тортмай ўлди. Лут алайҳиссалом қавмининг куфридан шу қадар ғазабланган эдики, уларнинг дарҳол ҳалок бўлишларини истаган ва субҳгача ҳаёт бўлишларини ҳам узоқ деб билган эди. Шу сабабдан фаришталар унга: «Субҳ яқин эмасми?» деб хитоб қиладилар.

82-83. Энди қачонки бизнинг фармонимиз (яъни азобимиз) келганида, у жойларни остин-устун қилиб юбордик ва уларнинг (кофирларнинг) устига Парвардигорингиз даргоҳида белгилаб қўйилган сопол тошларни пайдар-пай ёғдирдик. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), у жойлар бу золимлардан (яъни Макка мушрикларидан) йироқ эмасдир (яъни, ўша кофирларнинг оқибати нима бўлганини кўриб ибрат олсалар бўлмайдими?!)

Изоҳ: «Парвардигорингиз даргоҳида белгилаб қўйилган сопол тошлар»нинг маъноси шуки, ҳар бир тошга у кимга бориб тегиши ёзиб қўйилган эди.

84. Мадян қавмига ўз биродарлари Шуайбни (пайғамбар қилдик). У айтди: «Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз! Сизлар учун Ундан ўзга бирон илоҳ йўқдир. Ва ўлчов ва тарозидан уриб қолманглар! Мен сизларнинг яхшилиқдан (яъни, тўқин-сочинликда) эканлигингизни кўриб турибман. Ва мен (агар иймон келтирмасангизлар), сизларнинг устингизга ўраб олгувчи Кун – қиёматнинг азоби тушишидан кўрқаман.

85. Эй қавмим, ўлчов ва тарозуни адолат билан тўла тортингиз! Одамларнинг нарсаларини уриб қолмангиз ва ерда бузғунчилик билан санқиб юрмангиз!

86. Агар мўъмин бўлсангизлар (ҳаром-ҳариш йўллар билан бой бадавлат бўлгандан кўра) Аллоҳ қолдирган (ҳалол) нарса сизлар учун яхшироқдир. Мен сизларнинг устингизда кўриқчи эмасман».

87. Улар (масхара қилиб) дедилар: «Эй Шуайб, бизлар ота-боболаримиз ибодат қилиб келаётган бутларни тарк қилишимиз кераклигини, ёки ўз мол-мулкимизни ўзимиз хоҳлагандек тасарруф қилмаслигимиз кераклигини сенга ўқиётган намозинг буюрмоқдами? Ҳақиқатан, сен жуда кўнгилчан, ҳалим ва рашид (тўғри йўлни топиб олган) кишисан-да!»

88. У айтди: «Эй қавмим, хабар берингиз-чи, агар мен Парвардигорим томонидан аниқ ҳужжатга эга бўлсам ва у Зот мени ўз томонидан ризқ билан ризқлантирган бўлса (шу ҳалол ризқни ҳаромга алмаштиришим керакми?!) Мен сизларга хилоф қилиб сизларни қайтараётган нарсани (яъни, ҳалолни ҳаромга алмаштиришни) ўзим қилишни истамайман. Мен фақат имконим борича ислоҳ қилишни истайман холос. Ва (бунга) Ёлғиз Аллоҳнинг ёрдами билангина муваффақ бўлурман. Ўзига суяндим ва Ўзига илтижо қилурман.

89. Эй қавмим, тағин менга бўйсунмасликларингиз сизларга ҳам Нух қавмига, ё Ҳуд қавмига, ёки Солиҳ қавмига етган балолар етишига сабаб бўлмасин. Лут қавми ҳам сизлардан йироқ эмасдир.

90. Парвардигорингизда мағфират сўрангиз, сўнг Унга тавба-тазарруъ қилингиз! Албатта, Парвардигорим (тавба қилгувчиларга) Марҳамат қилгувчи ва (уларни) Дўст тутгувчидир».

91. Улар дедилар: «Эй Шуайб, сен айтаётган нарсаларнинг кўпини англаб етмаётурмиз ва сени орамизда ожиз бир кимса эканингни кўриб турибмиз. Агар қавму-қариндошларинг бўлмаганида, албатта сени тошбўрон қилган бўлур эдик. Сен бизлар учун азиз-мўътабар киши эмассан».

92. У айтди: «Эй қавмим, менинг қавму-қариндошларим сизлар учун Аллоҳдан ҳам азизроқмики, У Зотга орқа ўгириб олдингиз? (Яъни сизлар менинг қавму-қариндошимни эмас, балки Аллоҳни ҳурмат қилишингиз лозим эмасми?) Шубҳасиз, Парвардигорим қилаётган амалларингизни билиб-ихота қилиб тургувчидир.

93. Эй қавмим, ўзингиз билган ишни қилаверинг. Мен ҳам (ўз ишимни) қилгувчиман. Яқинда кимга шарманда қиладиган азоб келишини ва ким ёлғончи эканини билиб олурсиз. Кўз тутаверинглар, мен ҳам сизлар билан бирга кўз тутувчиман».

94-95. Қачонки, Бизнинг фармонимиз (яъни, азобимиз) келганида Шуайбга ва у билан бирга иймон келтирган кишиларга Ўз раҳматимиз билан нажот бердик. Золим кимсаларни эса даҳшатли қичқириқ тутиб, гўё ҳеч қачон (дунёда) яшамагандек ўз диёрларида тўкилиб қолдилар. Огоҳ бўлингизким, худди Самуд (қабиласи) ҳалокатга учрагани каби, Мадян қавми ҳам ҳалокатга учради.

96-97. Дарҳақиқат, биз Мусони Ўз оят-мўъжизаларимиз ва очик ҳужжат билан Фиръавн ва унинг одамларига (пайғамбар қилиб) юборганимизда, улар Фиръавннинг амрига бўйсундилар. Ҳолбуки, Фиръавннинг амри тўғри эмасдир.

98. У (Фиръавн) Қиёмат кунида ўз қавмини бошлаб бориб, дўзахга туширур. У тушиладиган энг ёмон жойдир!

99. Уларга бу (дунёда) ҳам, қиёмат кунида ҳам лаънат айтилурур. У (жазо) бериладиган энг ёмон «ёрдам»дир.

100. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мана шу биз сизга сўйлаб бераётган шаҳарларнинг хабарларидандир. Улардан (ҳали-ҳануз обод-соғ) турганлари ҳам бор, ўрилиб битганлари (ҳалок бўлиб йўқолиб кетганлари) ҳам бордир.

101. Уларга биз зулм қилмадик, балки ўзларига ўзлари зулм қилдилар, бас, қачонки, Парвардигорингизнинг фармони (яъни, азоби) келганида, улар Аллоҳни қўйиб, илтижо қиладиган бутлари уларни ҳеч нарсадан беҳожат қилмади ва уларга зиёндан ўзга бирон нарса келтирмади.

102. Парвардигорингиз (аҳли-эгалари) золим бўлган шаҳарларни ушлаганида, мана шундай ушлар. Унинг ушлаши-азоби аламли ва қаттиқдир.

103. Албатта бу (қиссаларда) охират азобидан кўрққан кишилар учун оят-ибратлар бордир. У Кун барча одамлар тўпланадиган Кундир, ҳозир бўлинадиган Кундир.

104. Биз уни фақат санокли муддатгача таъхир қилиб – кечиктириб тураимиз, холос.

105. У Кун келганида, бирон жон гапирмас, магар (Аллоҳнинг) изни билангина гапирур. Бас, у (Кунга ҳозир бўлган)лар орасида бахтсизи ҳам бўлурур, бахтлиси ҳам.

106. Сўнг бадбахт кимсалар дўзахда бўлиб, у жойда оҳу фраёд қилурурлар.

107. Улар унда осмонлар ва ер турғунича қолурурлар, магар Парвардигорингиз хоҳласа (яна Ўзи хоҳлаган ҳукмини қилурур). Зотан, Парвардигорингиз фақат Ўзи истаган ишни қилғувчи Зотдир!

Изоҳ: Исломий ақидага кўра, Аллоҳ таъоло икки олам подшоҳи бўлгани учун бу дунёда ҳам, охиратда ҳам барча ишлар фақат унинг истак-хоҳишига мавқуфдир. Бинобарин, мўминлар: «Биз жаннатимиз», деб ўзларидан кетмасликлари, гуноҳкорлар эса: «Бизнинг дўзахга тушишимиз аниқ»,- деб ноумидликка берилмай, ўзларини ўнглаб, Ҳақ Йўлга интилишлари лозимдир.

108. Бахтиёр зотлар эса жаннатда бўлиб, у жойда осмонлар ва ер турғунича турурурлар, магар Парвардигорингиз хоҳласа (яна Ўзи хоҳлаган ҳукмини қилурур). Бу (яъни, жаннатга тушиш бахтига эришиш Парвардигорингизнинг) туганмас инъомидир.

109. Бас, сиз (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ана улар (яъни мушриклар) ибодат қиляётган нарсадан шак-шубҳада бўлмаг! (Яъни уларнинг ноҳақ йўлда экани аниқдир). Улар ҳам худди аввалги ота-боболари каби ибодат қилмоқдалар (бутга сиғинмоқдалар), холос. (Демак, уларни ҳам ота-боболарини ҳалок қилганимиз каби ҳалок қилурумиз). Албатта, Биз уларнинг насибаларини (яъни жазоларини) тўла-тўқис қилиб берурумиз.

110. Дарҳақиқат, Биз Мусога Китоб (яъни Таврот) берганимизда, у ҳақда ихтилоф қилинган эди (яъни, айрим кишилар унга иймон келтирган бўлсалар, айримлари уни инкор қилдилар). Агар Парвардигорингиз томонидан (барча ҳисоб-китоб қиёмат кунда бўлади, деган) Сўз ўтмаганида, уларнинг ўртасида (шу дунёдаёқ ким ҳақ, ким ноҳақ эканлиги ҳақида) ҳукм чиқарилган бўлур эди. Албатта, улар (яъни Макка мушриклари) у ҳақда (яъни Куръон хусусида) шак-шубҳа остидадирлар.

111. Қасамки, албатта барча (халойиққа) қилган амалларининг (жазосини) Парвардигорингиз комил қилиб берур. Албатта У Зот уларнинг қилаётган амалларидан Хабардор – огоҳдир.

112. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ва Сиз билан бирга тавба қилган зотлар ўзингизга буюрилган янглиғ тўғри йўлда бўлингиз! Туғёнга тушмангиз! Албатта, У Зот қилаётган амалларингизни кўриб тургувчидир.

Изоҳ: Ривоят қилинишича, Куръон оятларидан бирон оят Муҳаммад алайҳиссаломга юқоридаги оятчалик қийин-оғир кўринмаган экан. Зеро, у киши пайғамбар бўлганликлари учун ҳам тўғри йўлда Аллоҳ буюрганича яшаб ўтиш нақадар қийин эканлигини ҳаммадан яхшироқ англади. Шунинг учун ҳам у зот мана шу оят нозил бўлганида «Шайбатний Худ», яъни «Худ мени қаритди», деган эканлар.

113. Зулм йўлини тутган кимсаларга берилиб кетманглар (эргашманглар)! Акс ҳолда сизларга дўзах ўти етар. Сизлар учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст йўқдир. Кейин (яъни золимларга эргашсангиз), сизларга ёрдам берилмас.

114. Кундузнинг ҳар икки тарафида ва кечадан бир бўлагида номозни тўқис адо қилинг! Албатта, яхши амаллар ёмонлик-гуноҳларни кетказур, бу эслатма олгувчилар учун бир эслатмадир.

115. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, машаққат ва озорларга) сабр қилинг! Зотан, Аллоҳ чиройли амал қилгувчиларнинг ажр-мукофотларини Зое этмас.

116. Бас, сизлардан аввалги асрларда ўтганлар орасида ҳам ерда бузғунчиликдан қайтарадиган боқий (дин) эгалари бўлганларида эди. Уларнинг ичларида фақат Биз нажот берган камдан-кам кишиларгина (шундай зотлар эдилар). Золим кимсалар эса ўз маишатларига берилиб кетдилар ва жинойтчи бўлиб қолдилар.

117. Парвардигорингиз у шаҳарларнинг ўзларини тузатиб (Ҳақ Йўлга юрган) аҳолисини зулм билан ҳалок қилган эмасдир. (Балки улар бузғунчи, золим бўлганлари сабабли ҳалок қилингандирлар).

118-119. Агар Парвардигорингиз хоҳлаганида, барча одамларни бир миллат (яъни, бир динга эргашувчи) қилган бўлур эди. (Лекин У Зот бундай бўлишини истамади. Шунинг учун) улар (одамлар) мудом ихтилоф қилурлар, магар Парвардигорингиз раҳм қилган кишиларгина (Ҳақ Йўлда иттифоқ бўлиб яшарлар). Уларни шунинг учун (яъни, бировлари Ҳақ Йўлда ҳидоят топишлари, бошқалари ноҳақ йўлларда талашиб-тортишишиб юришлари учун) яратгандир. Парвардигорингизнинг «Мен жаҳаннамни барча (кофир) жин ва (кофир) одамлар билан тўлдирурман», - деган Сўзи тўла-ҳақ бўлди.

120. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз сизга пайғамбарларнинг хабарларидан дилингизни мустаҳкам қиладиган барча қиссаларни сўйлаб берурмиз ва бу қиссаларда Сизга ҳақиқат ҳамда барча мўъминлар учун панд-насиҳат ва эслатмалар келди.

121-122. Иймон келтирмайдиган кимсаларга айтинг: «Ўзларингиз билган амалларингизни қилаверингиз, биз ҳам ўз амалимизни қилгувчимиз, ҳамда (қиляётган ишларингизнинг оқибатини) кутаверингиз, биз ҳам кутгувчилармиз».

123. Осмонлар ва ернинг сирлари ёлғиз Аллоҳникидир ва барча ишлар Унинг Ўзига қайтарилур. Бас, Унга ибодат қилинг ва Ўзига суянинг! Парвардигорингиз сизлар қиляётган амалларингиздан ғофил эмасдир.

(12) «Юсуф» сураси

Бир юз ўн бир оятдан иборат бу сура Маккада нозил бўлган ва пайғамбарлар ҳаётидан ҳикоя қилувчи суралардан биридир. Унда асосан Аллоҳнинг пайғамбарларидан Юсуф алайҳиссалом ибн Яъқубнинг ҳаёти зикр қилиниб, у зотнинг бошига тушган балолар, оға-инилари ва бегоналардан кўрган кулфатлари – чоҳга ташланганлари; тухматга йўлиққанлари; зиндонбанд бўлганлари... ҳақида ва бундай оғир кўргиликларга сабр-тоқат қилишлари натижасида охир-оқибат зиндон азобидан халос қилиниб, бутун Миср заминининг мулку хазинасига эга бўлганлари хусусида сўз боради.

Бу сура Ҳуд сурасидан кейин – Муҳаммад алайҳиссалом ҳаётларининг энг қора кунларида – яқинлари Ҳадича ва Абу Толибдан ажраган, мушриклар томонидан озор-азиятлар чекиб қийналиб юрган кезларида нозил бўлгандир. Гўё Аллоҳ таъоло Ўзининг суюкли пайғамбарига ва қолаверса, у зотнинг барча умматларига агар бошларига тушган бало-ю кулфатларга ва диёнатсиз кимсаларнинг зулму зўравонликларига сабр-қаноат қилиб ўзларининг Ҳақ Йўлидаги курашларидан толмай, Аллоҳнинг динидан қолмай собитқадам бўлсалар, Парвардигори олам уларни зулматлардан ва тору тангликдан халос қилиб, нурли, бахт-саодатли кунларга етказажagini уқтираётгандек. Бу суранинг назму услубида ўзгача латофат, айрича жозиба мавжудки, Ислому оламидаги энг буюк қалам аҳллари ундан мутаассир бўлиб, шеър устодлари битганлар, уламолар эса бу сура хусусида жилд-жилд китоблар тасниф этганлар. Шундай асарлардан бирида: «Юсуф сураси жаннат аҳллари жаннатда ҳам роҳат билан тиловат қилиб юриладиган суралардандир», - дейилган бўлса, яна бирида: «Ҳар қандай ғам-ташвишга ботган маҳзун киши Юсуф сурасини эшитиши билан ором-осойиш топура», - дейилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, лом, ро. Ушбу (оятлар) очиқ-равшан Китоб оятларидир.
2. Дарҳақиқат, Биз уни (бу Китобни) сизлар ақллариңизни юргизишингиз (маъноларини англашингиз) учун арабий Қуръон ҳолида нозил қилдик.
3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз сизга ушбу Қуръон (сураси)ни ваҳий қилиш билан қиссаларнинг энг гўзалини сўйлаб берурмиз. Ҳолбуки, у (Қуръон нозил бўлиши)дан илгари, Сиз (бу қиссадан) беҳабар кишилардан (бири) эдингиз!
4. Эсланг, Юсуф отасига деган эди: «Эй отажон, мен тушимда ўн бир юлдузни, яна куёш ва ойни кўрибман. Ҳаммалари менга сажда қилишаётган эмиш».
Изоҳ: Бу тушни кўрганида Юсуф алайҳиссалом ўн икки ёшда эди. Тушидаги куёш билан ой унинг ота-онаси, ўн бир юлдуз эса оға-инилари эди. Дарвоқеъ, унинг ота бир, она бошқа ўн оғаси ва ота ҳам, она ҳам бир Бинямин исмли бир оғаси бўлган. Юсуф алайҳиссаломнинг бу кўрган туши ўнгга айланишига ҳали қирқ сана бор эди.
5. У (отаси) деди: «Эй ўғилчам, бу тушингни оға-иниларингга ҳаргиз айта кўрма, токи улар сенга қарши бирон ҳийла қилмасинлар. Чунки шайтон инсон учун очиқ душмандир.
6. Шунингдек, (яъни сенга шундай улуғ туш кўришни насиб этгани каби) Парвардигоринг сени (пайғамбарлик учун) танлар ва сенга барча тушларнинг таъбирини билдирур ҳамда худди илгари аждодаларинг Иброҳим ва Исҳоққа комил қилиб бергани каби, сенга ва Яъқубнинг (бошқа) фарзандларига ҳам, Ўзининг

(пайғамбарлик) неъматини комил қилиб берур. Албатта, Парвардигоринг илм ва хикмат Соҳибидир».

7. Дарҳақиқат, Юсуф ва унинг оға-инилари (ҳақидаги қисса)да сўрагувчилар учун оят-ибратлар бордир.

8. Ўшанда улар (Юсуф алайҳиссаломнинг ўғай оғалари) айтган эдилар: «Гарчи биз бутун бир жамоат (яъни кўпчилик) бўлсак-да, шак-шубҳасиз, Юсуф ва унинг (туғишган) биродари (Биньямин) отамизга биздан кўра суюклироқдир. Дарҳақиқат, отамиз очиқ залолатдадир».

9. (Яна дедилар:) «Юсуфни ё ўлдиришлар ёки бирон ерга олиб бориб ташланглар, (шундагина) оталарингиз фақат сизларга боқар. Кейин эса (тавба-тазарруъ қилиб) яхши қавм бўлиб олурсизлар».

10. (Шунда) улардан бир сўзлагувчи деди: «Юсуфни ўлдирманглар, балки агар (ундан қутулиш учун) бирон иш қилмоқчи бўлсангизлар, уни кудуқ қаърига ташлаб юборинглар, йўловчи қарвонлар олиб кетсин».

11. (Улар шундай қарорга келганларидан сўнг, Яъқуб алайҳиссаломнинг олдига келиб) дедилар: «Эй ота, не сабабдан Юсуфни бизга ишонмайсан? Ахир биз уни, шак-шубҳасиз, холис (яхши кўрувчи)лармиз-ку».

12. Уни эртага биз билан (айланишга) юборгин, ўйнаб-ёзилиб келсин. Албатта биз уни кўриқлаб-муҳофаза қилгувчилардирмиз».

13. (Яъқуб) деди: «Уни олиб кетишларингиз мени маҳзун қилур. Мен, сизлар ғафлатда қолиб, уни бўри еб кетишидан кўркурман».

Изоҳ: Нақл қилишларича, Яъқуб пайғамбар Юсуф алайҳиссаломга шу қадар меҳр кўйган эдиларки, ундан бирон лаҳза бўлсин, ажралишга тоқат қила олмас эдилар. Юқоридаги оятда мазкур бўлган сўзлари билан у зот, бир томондан, ўғилларига узр айтган бўлсалар, иккинчи томондан ўзлари сезмаган ҳолда, уларнинг шум ниятларига баҳона топиб бердиларки, бу ҳақда кейинги оятларда зикр қилинади.

14. Улар дедилар: «Қасамки, агар биз бутун бир жамоат бўлган холимизда (ғафлатда қолиб) уни бўри еб кетса, демак, биз, шак-шубҳасиз, зиён кўргувчи – ҳалок бўлгувчилардирмиз».

15. Бас, қачонки уни олиб кетишиб, сўнгра кудуқ қаърига ташлашга қасд қилган вақтларида, Биз унга (Юсуф алайҳиссаломга): «Сен албатта (вақти келиб оға-иниларингга) бу қилмишлари ҳақида хабар берурсан. Улар ўшанда, (сен Юсуф эканингни) сезмайдилар ҳам», деб ваҳий қилдик.

16-17. Улар кечқурун оталари олдига йиғлаган ҳолларида келишиб: «Эй ота, бизлар Юсуфни нарсаларимиз олдида қолдириб қувлашиб кетган эдик, уни бўри еб кетибди. Энди рост гапирсак ҳам, сен бизларга асло ишонмайсан»,- дедилар.

18. Ва унинг (Юсуфнинг) кўйлагини ёлғон қонга (яъни, бир кўйни сўйишиб, ўшанинг қонига) бўяб келтирдилар. (Шунда Яъқуб) айтди: «Йўқ, сизларга ҳавойи-нафсларинг бирон (ёмон) ишни чиройли қилиб кўрсатган. Энди (менинг ишим) чиройли сабр

қилмоқдир. Сизлар сўзлаётган бу нарса (айрилиқ-мусибат) устида мадад сўраладиган Зот Ёлғиз Аллоҳдир».

Изоҳ: Юқоридаги оятда иймоннинг муҳим асосларидан бири бўлмиш «чиройли сабр қилмоқ» ибораси мазкур бўлди. Одамзот шундай яратилганки, бошига келган бало-мусибатлардан йиғлаб-сиқтаб бесабрлик қилади. Лекин ҳар қандай одам ҳам аста-секин келган кўргуликка кўниқиб, энди сабр қилиш лозимлигини англаб етади. Аллоҳга ва барча яхши-ёмон ишлар Ёлғиз Унинг амри билан бўлишига сидқидилдан иймон келтирган кишилар эса мусибат тушган биринчи лаҳзаданоқ дод-войсиз «чиройли сабр» қила олар эканлар. Бу хусусда ўзининг еру кўкка ишонмайдиган фарзанд-дилбандидан ажралиб қолгани ҳақидаги хабарни эшитган заҳоти «чиройли сабр» қилишга рози бўлган Яъқуб алайҳиссалом то қиёмат иймон-эътиқод эгалари учун ибратдир. Сабр нима эканлиги ҳақида пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом шундай марҳамат қилганлар: «Балонинг биринчи зарбаси пайтидаги сабргина чин сабрдир».

19. (Юсуф алайҳиссалом қудуққа ташланганининг учинчи куни, у очликдан азобланиб ётганида) бир карвон келиб, ўзларининг сув изловчиларини (сув келтиргани) юборганларида, у челақни (қудуққа) ташлаган эди, (сувнинг ўрнига челаққа осилиб Юсуф чикди. Шунда у): «Суюнчи беринглар, бу бола-ку!»- деб юборди. Сўнг уни сотиладиган нарсалар қатори яшириб қўйдилар. Аллоҳ уларнинг қилаётган амалларини Билиб тургувчидир.

20. (Кейин, карвон Мисрга етиб келгач), уни арзон баҳода – бир неча тангага сотиб юбордилар. (Чунки) улар (Юсуфга) қизиқмаган эдилар.

Изоҳ: Карвоннинг Юсуф алайҳиссаломни арзон баҳода сотиб юборганига яна бир сабаб унинг эгаси чиқиб қолишидан кўрқишгани эди. Аммо Юсуф алайҳиссалом бир балодан – чоҳдан қутулиб, иккинчи балога – тутқунлик, қуликка тутилди.

21. Уни Мисрдан сотиб олган (Миср шаҳрининг ҳокими – Қитфийр исмли) киши хотини (Зулайхо)га: «Уни яхшилаб жойлаштиргин. Шояд бизга бирон фойдаси тегиб қолса ёки ўзимизга бола қилиб олармиз»,- деди. Мана шундай қилиб (яъни, ўлимдан, чоҳдан қутқариб ва Миср ҳокимининг кўнглини мойил қилиш билан) Биз Юсуфни – унга барча тушларининг таъбирини билдириш учун – ўша ерга (Миср ҳокимининг уйига) жойлаштириб қўйдик. Аллоҳ Ўз ишида Ғолибдир (яъни, уни ўзи хоҳлаган ишни қилишдан ҳеч ким манъ қила олмайди), лекин одамларнинг кўплари (буни) билмайдилар.

22. Қачонки (Юсуф алайҳиссалом) вояга етгач, унга ҳиммат ва билим бердик. Биз чиройли амал қилгувчи зотларни мана шундай мукофотлаймиз.

23. У (Юсуф алайҳиссалом) уйда бўлган аёл (яъни, Зулайхо, унинг хусну малоҳатига ошиқи беқарор бўлиб) уни йўлдан урмоқчи бўлди. Эшикларни маҳкам беркитиб: «Келақолгин»,- деганида, (Юсуф алайҳиссалом) айтди: «Аллоҳ сақласин. Ахир у (яъни эринг) менга яхши жойлар берган хожам-ку! Албатта золим кимсалар (яъни зинокорлар) асло нажот топмаслар».

24. Ҳақиқатан, (Зулайхо) унга (яъни, Юсуфнинг висолига) интилди. Агар Парвардигорининг очик ҳужжат-аломатини кўрмаганида, (Юсуф) ҳам унга (Зулайхога) интилган бўлар эди. Ундан (Юсуф алайҳиссаломдан) ёмонлик ва бузқликни четлатиш учун мана шундай қилдик (яъни, уни Ўз ҳифзу ҳимоятимизда асрадик). Зеро, у покиза бундаларимиздандир.

25. Иккаласи ҳам эшик томонга чопишди ва (Зулайхо Юсуфга етиб олиб) унинг кўйлагини орқа томонидан йиртиб юборди. Эшик олдида эса (Зулайхонинг) хожаси – эрига йўлиқиб қолишди. (Шунда Зулайхо эрига қараб): «Сенинг оиланга ёмонлик қилмоқчи бўлган кимсанинг жазоси ё зиндон ёки аламли азобдир»,- деди.

26. (Юсуф алайҳиссалом) айтди: «Унинг ўзи мени йўлдан урмоқчи бўлди». (Шу пайт Зулайхонинг) уруғларидан бири гувоҳлик бериб (деди): «Агар унинг кўйлаги олд томонидан йиртилган бўлса, у холда (Зулайхонинг) гапи ростдир ва (Юсуф) ёлғончилардандир.

27. Агар кўйлаги орқа томондан йиртилган бўлса, у холда (Зулайхо)нинг гапи ёлғондир ва (Юсуф) ростгўйлардан бўлур.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, мазкур гувоҳлик берувчи Зулайхонинг амакиваччаси бўлиб, бешикдаги чақалоқ эди. Не тонгки, Аллоҳ таъоло Ўзининг масъум пайғамбари Юсуф алайҳиссаломни масъум бир гўдак тили билан оқлайди.

28. Энди қачонки (Зулайхонинг Эри Юсуфнинг) кўйлаги орқа томонидан йиртилганини кўргач: «(Эй аёллар-а), албатта бу (иш) сизларнинг макр-хийлаларингиздандир. Дарҳақиқат, сизларнинг макрларингиз жуда зўрдир.

29. Юсуф, сен бу (ишни) унутгин, сен эса (эй Зулайхо), қилган гуноҳингга истиғфор айт-тавба қил. Чунки сен адашган кимсалардан бўлдинг»,- деди.

Изоҳ: Юқоридаги оятда кофир жамиятдаги ҳоким табаканинг қанчалик нопок, усти ялтироқ, мағзу-моҳияти эса чирик бўлиши икки оғиз сўзда Илоҳий қалам билан чизиб берилган: «Юсуф, сен бу ишни унутгин». Эр оиласидаги бевафолик, нопокликдан хабардор бўлгач, уни фақат бир нарса ташвишга солиб: «Одамлар билмасин, сен буни унут, ҳеч кимга айта кўрма»,- деди. Маънавият инқирозини бундан яққолроқ ифодалаб бўлмас. Лекин одамлар бу можародан хабардор бўлдилар ва...

30. Шаҳардаги аёллар: «Ҳокимнинг хотини ўз хизматкорини йўлдан урмоқчи бўлибди. Роса юрагидан урибди-да! Албатта, бизлар уни очик залолатда деб биламиз», дедилар.

31. Энди қачонки (Зулайхо) уларнинг иғволарини эшитгач, уларга одам юборди ва (келганларидан кейин) суяниб ўтирадиган жой тайёрлади ҳамда (анвойи мева-чевалар билан дастурхонни тўлдириб) улардан ҳар бирига биттадан пичоқ бериб қўйди. Кейин (Юсуфга) «Уларнинг олдига чиққин», деди. Бас, қачонки уни кўришгач, (улар беихтиёр уни) олқишладилар ва (ўзлари сезмаган холларида, кўллридаги пичоқлари билан) ўз кўлларини кеса бошладилар. Ҳамда: «Эй пок Аллоҳ, бу башар (фарзанди) эмас, бу асл фариштанинг ўзи-ку», деб юбордилар.

32. (Шунда Зулайхо) деди: «Мана шу йигит ҳақида сизлар мени маломат қилган эдингиз. Дарҳақиқат, уни йўлдан урмоқчи бўлганимда, у покдомонлик қилди – бўйсунмади. Қасамки, агар менинг амримни бажармас экан, албатта зиндонга ташланур ва хор-зор қилинур».

33. (Юсуф алайҳиссалом) деди: «Парвардигорим, мен учун булар чорлаётган нарсдан кўра зиндон яхшироқдир. Агар Ўзинг мендан уларнинг макрларини нари қилмасанг, уларга кўнгил бериб нодон кимсалардан бўлиб қолурман».

34. Бас, Парвардигори (Юсуфнинг дуосини) ижобат қилиб, уларнинг макрларини ундан нари қилди. У зот, шак-шубҳасиз, Эшитгувчи, Билгувчидир.

35. Сўнгра уларга (яъни, Миср ҳокими ва унинг одамларига Юсуф алайҳиссалом пок эканлиги ҳақидаги) оят-аломатларни кўрганларидан кейин, уни бир вақтгача (яъни, гап-сўзлар тингунича) зиндонбанд қилиб туриш маъқул кўрилди.

36. Зиндонга у билан бирга яна икки йигит тушган эди. Улардан бири (яъни, илгари ҳокимнинг соқийси бўлган йигит): «Мен тушимда шароб тайёрлаётган эмишман», деди. Бошқаси эса (яъни илгари ҳокимнинг новвойи бўлган йигит): «Мен бошим устида нон кўтариб турганмишман. Қушлар ундан еяётган эмишлар. Сен бизга шунинг таъбирини айтиб берсанг, биз сенинг чиройли амаллар қилувчи киши эканлигини кўриб турибмиз», деди.

37. (Юсуф алайҳиссалом) айтди: «Мен сизларга ризқ бўладиган (ҳар қандай) таом олдингизга келишидан илгари унинг (қандай таом эканини) таъвилини айтиб бера оламан. Бу Парвардигорим менга билдирган нарсалардандир. Чунки мен Аллоҳга иймон келтирмайдиган ва охиратни мутлақо инкор қилувчи қавмнинг миллати-динини тарк этган кишиман.

38. Ва мен ота-боболарим Иброҳим, Исҳоқ ва Яъқубларнинг миллати-диниға эргашганман. Биз (яъни, пайғамбарлар) учун Аллоҳга бирон нарсани шерик қилиш жоиз эмасдир. Бу (яъни, ёлғиз Аллоҳгагина бандалик қилиш неъмат) Аллоҳнинг биз пайғамбарларга ва барча одамларга қилган фазлу марҳаматларидандир. Лекин одамларнинг кўплари шукр қилмайдилар.

39. Эй ҳамзиндон дўстларим, тарқоқ – турли-туман «худолар» яхшироқми, ёки ягона ва ғолиб Аллоҳми?

40. Сизлар эса у зотни кўйиб, ўзларингиз ва ота-боболарингиз атаб олган номлар – бутларгагина ибодат қиласизлар. Ахир Аллоҳ уларга (ибодат қилиш ҳақида) бирон ҳужжат тушурмаган-ку?! Ҳукм-ҳокимлик фақат Аллоҳникидир. У зот сизларни фақат ўзигагина ибодат қилишга буюргандир. Энг тўғри дин мана шудир. Лекин одамларнинг кўплари буни билмайдилар.

41. Эй ҳамзиндон дўстларим, энди сизларнинг биринчингизни айтсак, бас, у (бу зиндондан халос бўлиб) яна ҳожасига соқийлик қилур. Аммо иккинчингиз эса дорға осилиб, (ўлаксахўр) қушлар унинг бошидан чўқирлар. Сизлар таъбир сўраётган иш битди (яъни, энди бу таъбирим ҳеч қачон ўзгармайди)».

42. (Юсуф алайҳиссалом) у икковининг ичидан «қутилиб кетади» деб ўйлаган кишиға, (яъни, соқийға): «Хожангнинг олдида мен ҳақимда зикр қилгин. (Зора у мени бу зулмдан озод қилса)», деди. (Лекин) шайтон ҳожасига зикр қилишни унинг ёдидан чиқариб, (Юсуф алайҳиссалом) бир неча йил зиндонда қолиб кетди.

43. (Кунларнинг бирида Миср мамлакатининг) шоҳи (Райён бинни-л-Валид): «Мен тушимда етгита ориқ сигир етгита семиз сигирни еяётганини ва етгита яшил бошоқ билан бирга бошқа қуриган (етти бошоқ)ни кўрдим. (Аъёнларим), агар тушларнинг таъбирини айта олгувчи бўлсангизлар, бу тушимнинг таъбирини (менга) айтингларчи», деди.

44. Улар дедилар: «Бу алоқ-чалоқ тушлар экан, биз бундай тушларнинг таъбирини билгувчи эмасмиз».

45. (Шунда) ҳалиги икки (махбус)нинг зиндондан қутилиб чиққани шунча муддат ўтгач, энди (Юсуфнинг сўзлари) ёдига тушиб, деди: «Унинг таъбирини сизларга мен айтиб берурман. Фақат мени (зиндонда ётган Юсуфнинг олдига) юборинглар».

46. (Унга рухсат берилгач, зиндонга Юсуфнинг олдига кириб айтди): «Юсуф, эй ростгўй зот. Сен бизга еттита ориқ сигир еттита семиз йигитни еяётгани ҳамда еттита яшил бошоқ билан бирга турган бошқа қуриган (еттита бошоқ) ҳақидаги (туш) таъбирини айтиб бергин. Шояд мен одамлар олдига қайтиб боргач, (буни уларга айтиб берсам), улар ҳам билиб олишса».

47. (Юсуф алайҳиссалом) деди: «Сизлар пайдар-пай етти йил (дон) экасишлар. Кейин ўриб олган ҳосилингизни (бузулмасин учун) ўз бошоғида қолдиринглар, магар ейдиган озгина озуқаларингизнигина (янчиб оласизлар).

48. Сўнгра ўша (серҳосил етти йил)дан кейин етти йил қҳатчилик бўлиб, ўша (йиллар) учун тайёрлаб-асраб қўйган бор ҳосилингизни еб кетар. Магар озгина (уруғлик учун) асраб қўйган донларингизгина қолур.

49. Сўнгра ўша (қҳатчилик йиллари)дан кейин бир йил келурки, унда одамлар ёғингарчилик остида қолурлар ва (турли мевалардан) шароблар тайёрлаб олурлар».

50. (Соқий подшоҳнинг хузурига қайтиб, унинг кўрган тушини Юсуф қандай таъбир қилганини айтгач), подшоҳ деди: «Уни менинг олдига келтирингиз!» Қачонки, (Юсуфнинг олдига) шоҳ элчиси келгач, у: «Хожангнинг ёнига қайтиб бориб, (аввал) ундан ўз қўлларини кечган аёллар нима бўлганини сўра. Албатта, Парвардигорим уларнинг макрларини билгувчидир», - деди.

Изоҳ: Бу оятлар замирида Юсуф алайҳиссаломнинг нақадар покиза қалбли инсон эканлиги кўрсатиб турга уч нукта бордир. Биринчидан, подшоҳ тушининг таъбири ҳақида сўралганда: «Агар мени бу зиндондан озод қилса, айтман», демай, батафсих таъбир қилиб бериши; иккинчидан подшоҳ уни озод қилишга амр қилганида ҳам, у зиндонни дарҳол тарк эмасдан, ўзининг бегуноҳлигини исботлаб беришларини талаб қилиши; учинчидан, ўзининг бегуноҳлигини исботлашда ҳам ўзи туз ичган ернинг ҳурматини сақлаб, «Бориб мени шундай азобга дучор қилган Зулайхо нима бўлганини билиб келган», дейман. «Қўлларини кечган аёллар нима бўлганини сўраб кел», дейиши. Бу нукталарда ақл эгалари учун ибрат бордир.

51. (Шунда подшоҳ у аёлларни тўплаб), деди: «Юсуфни йўлдан урмоқчи бўлган вақтингизда нима бўлган эди (яъни у ҳам сизларга майл кўрсатганмиди)?» (Аёллар) айтдилар: «Аллоҳ сақласин! Бизлар ундан бирон ёмонликни сезмаганмиз». (Миср шаҳри) ҳокимининг хотини (Зулайхо) деди: «Мана энди ҳақиқат тантана қилди, уни мен йўлдан урмоқчи бўлган эдим. У шак-шубҳасиз, ростгўй зотлардандир».

52. (Элчи деди): «Буни (яъни ўзимнинг бегуноҳлигимни исботлаш талабини) мен (шаҳар ҳокими) йўқлигида унғиёнат қилмаганимни ва Аллоҳ ҳеч қачон хоинларнинг ишини ўнгламаслигини (мамлакат шоҳи) билиши учун (қилдим)».

Ўн учинчи жузъ

53. «Мен нафсимни оқламайман. Чунки нафс – агар Парвардигоримнинг ўзи раҳм қилмаса – албатта ёмонликка буюргувчидир. Дарҳақиқат, Парвардигорим мағфиратли, меҳрибондир».

54. Подшоҳ айтди: «Уни ҳузуримга келтирингиз. Ўзимнинг хос кишиларимдан қилиб олай». Бас, қачонки, (Юсуф алайҳиссалом) у билан сўзлашгач, «Сен бу кун бизнинг даргоҳимизда мартабали-ишончли кишидирсан», деди.

55. (Юсуф алайҳиссалом) деди: «Мени шу ернинг ҳазиналари устига қўйган. Чунки мен (уларни) тўла-тўқис сақлагувчи ва (тўғри тасарруф қилишни) билгувчи кишиман».

56. Шундай қилиб Биз Юсуфни (Миср) заминидан ўзи хоҳлаган жойда манзил-маскан тутиб яшайдиган мақомга эриштирдик. Биз фазлу-марҳаматимизни ўзимиз хоҳлаган кишиларга етказурмиз ва чиройли амал қилгувчи зотларнинг ажру-мукофотини зое қилмасмиз.

57. Албатта, иймон келтирган ва тақво эгалари бўлган зотлар учун охиратда ажру-мукофот янада яхшироқ бўлур.

Изоҳ: Мамлакат шоҳи Райён бинни-Валид Юсуф алайҳиссаломнинг ақлу заковати, унинг ҳалол, билимдон эканлигини кўриб, Миср шаҳрининг ҳокими Қитфийрнинг ўрнига ҳоким қилиб тайинлади ва Қитфийр вафот қилганидан сўнг, Юсуфни унинг беваси Зулайхога уйлантириб қўйди. Шундай қилиб Юсуф алайҳиссалом Миср заминининг ҳукмдорига айланиб қолди. Никоҳ кечаси Юсуф Зулайхонинг ёнига кирар экан: «Сен бир вақтлар истаган ҳаром хоҳишдан мана бу ҳалол шаръий никоҳ яхшироқ эмасми?»- деди. Маълум бўлишича, Зулайхо ҳали-хануз бокира экан. Аллоҳ таъоло уларга икки фарзанд ато этди. Шундан кейин Юсуф алайҳиссалом Миср тахтида адолат билан ҳукм юргиза бошлади. Илгари ўзи шоҳга башорат қилган мўл-кўлчилик йилларида жуда кўп дон ҳосили йиғиб-ўриб олиниб, омборларга ғамлаб қўйилди. Кейинги етти йил эса худди Юсуф алайҳиссалом таъбир қилганидек, қаҳатчилик йиллари бўлди. Бу йилларда бутун атроф-жавонибдаги юртларда қаттиқ очарчилик бўлиб, кўп жойлардан Мисрга озиқ-овқат истаб одамлар кела бошладилар. Миср мамлакатада озиқ-овқат сероб эканлиги ҳақидаги хабарлар Канъон заминига ҳам етиб боргач, Яъқуб алайҳиссалом ўғилларини ўша тарафга юборди. Қуйидаги оятда сўз шу ҳақда боради.

58. Юсуфнинг оға-инилари (Мисрга) келишиб, унинг ҳузурига кирганларида, уларни таниди. Улар эса (Юсуф алайҳиссалом)ни танимаган эдилар.

Изоҳ: Оғайнилар кириб келганида, Юсуф алайҳиссалом ўзининг таниганини уларга билдирмай: «Сизлар кимсизлар, қаердан келдингиз?» деб сўраган экан. Шунда улар: «Биз Шом мамлакатининг Канъон деган юртиданмиз. Ўзимиз чорвадорлармиз. Озиқ-овқат ахтариб келдик», деб жавоб қиладилар. Юсуф алайҳиссалом: «Эҳтимол, бизнинг юртимизга жосуслик учун келгандирсизлар», дейди. Улар айтадилар: «Аллоҳ сақласин! Бизлар ўзининг энг суюкли боласидан айрилиб, ғам-андухда қолган бир пайғамбарнинг ўғилларимиз. Бизлар ҳаммамиз 12 ўғилмиз. Бу ерга келган ўнтамиз бир ота-онаданмиз. Йўқолган инимиз билан унинг биродари эса бизнинг ота бир, она бошқа иниларимиз бўлади. ўша инимиз биз билан ўйнаб сахрога чиққанида, йўқолиб қолган эди. Шу сабабдан унинг биродарини отамиз бизларга ишонмай, ўзи билан олиб қолди». Бу сўзларни эшитган Юсуф алайҳиссалом аёнларига уларнинг барча эҳтиёжларини қондиришни амр этади.

59. Қачонки, уларнинг ҳожатларини равон қилгач, Юсуф алайҳиссалом деди: «Ўша ота бир бўлган иниларингизни менинг ҳузуримга келтирингиз! Ахир мен сизларга энг яхши мезбон бўлиб (дон-дунларни) тўла қилиб ўлчаб бераётганимни кўрмаяпсизларми?»

60. Энди агар уни менинг ҳузуримга олиб келмасангизлар (яъни, мени алдасангизлар), у ҳолда менинг даргоҳимда – сизлар учун бир қадоқ ҳам нарса йўқдир – менинг олдимга яқин келмай қўя қолинглар».

61. Улар: «Отадан у(ни биз билан қўшиб юбориши) ҳақида ўтиниб сўраймиз. Албатта бизлар (шундай) қилгувчимиз», дедилар.

62. (Юсуф алайҳиссалом ўзининг тарозибон) йигитларига буюрди: «Уларнинг (донга алмаштириш учун келтирган) нарсаларини юкларнинг ичига (қайтариб) солиб қўйинглар. Шояд уларига қайтган вақтларида у нарсаларни таниб қолиб, яна қайтиб келсалар ажаб эмас».

63. Энди қачонки улар оталарининг олдига қайтиб келишгач, дедилар: «Эй ота, (бундан кейин) бизларга бир қадоқ ҳам (озик-овқат) берилмайдиган бўлди. Фақат биз билан бирга инимизни ҳам юборсанггина озик-овқат ола биламиз. Бизлар албатта уни муҳофаза қилгувчимиз».

64. (Яъқуб) деди: «Мен уни сизларга ишонмайман. Магар илгари унинг биродарини ишонганимдек ишонаман (яъни, ўшанда ҳам менга берган ваъдангизга хиёнат қилган эдингиз. Демак, мен сизларга унинг инисини ҳам ишониб топширолмайман. Лекин мен ёлғиз Аллоҳнинг сақлашига ишонаман, холос). Зотан Аллоҳ энг яхши Сақлагувчидир ва У Зот меҳрибонларнинг меҳрибонроғидир».

65. Қачонки улар (олиб келган) юкларини очиб кўришгач, (озик-овқатга алмаштириб келиш учун олиб борган) нарсаларининг ўзларига қайтарилганини кўриб дедилар: «Эй ота, мана нарсаларимиз ўзимизга қайтарилибди, яна нимани истаймиз? (Энди сен бизларга инимизни ҳам қўшиб юборсанг) яна оиламизга озик-овқат келтирурмиз, инимизни муҳофаза қилиб, (бориб келурмиз) ва (инимиз учун ҳам) бир туя юкни ортиқроқ олурмиз. Бу (мисрлик саҳий ҳоким наздида) озгина нарсадир».

66. (Яъқуб) айтди: «Агар (қароқчилар ё бошқа тўсиқларга дуч келиб) мағлуб бўлиб, ҳалокатга учрамасангизлар, албатта, уни (Биньяминни) менинг олдимга келтиришингиз ҳақида Аллоҳдан васиқа келтирмасангизлар (яъни, Аллоҳ номига қасам ичмасангизлар), уни ҳаргиз сизлар билан бирга юбормасман». Энди қачонки унга ўз аҳд-паймонларини беришгач, (Яъқуб): «Бу айтаётган гапларимизга Аллоҳ Вакил-Гувоҳдир», деди.

67. (Сўнг уларни сафарга кузатар экан), айтди: «Эй ўғилларим, (Мисрга) бир дарвозадан кирманглар. Балки бошқа-бошқа дарвозалардан киринглар! Мен сизлардан Аллоҳнинг бирон ҳукмини қайтара олмайман. Ҳукм ёлғиз Аллоҳнинг измидадир. Мен фақат У Зотнинг Ўзига таваккул қилганман-суянганман. Барча таваккул қилгувчилар Унинг Ўзигагина таваккул қилсинлар-суянсинлар!»

68. Улар оталари буюрган тарафлардан (Мисрга) киришлари улардан Аллоҳнинг иброн ҳукмини қайтаргувчи эмасдир. (Бу) фақат Яъқубнинг дилидаги (фарзандларига

нисбатан меҳр-шафқатдан пайдо бўлган) бир эҳтиёж эдики, у ўзининг (шу эҳтиёжини) қондирган эди, холос. Зотан, у Биз (вахий орқали) берган таълимимиз сабабли чуқур билим эгасидир. Лекин одамларнинг кўпи (буни) билмайдилар.

69. Қачонки улар Юсуфнинг ҳузурига кирганларида, у инисини ўзига тортиб: «Мен сенинг оғангман. Энди улар (яъни, оға-иниларимиз) қилгувчи бўлган нарса (яъни, уларнинг ҳасад-адоватлари)дан ташвиш қилмагин», деди.

70. Бас, қачонки уларнинг ҳожатларини равон қилгач, инисининг юки орасига (билдирмай) бир қадахни солиб қўйди. Сўнгра эса жарчи: «Эй қарвон эгалари, сизлар ўғридирсизлар», деб жар солди.

71. Улар (жарчилар қарвондагиларнинг) олдига келишгач: «Нима йўқотдингизлар?» дедилар.

72. (Жарчилардан бири) айтди: «Подшоҳнинг қадахини йўқотдик. Уни топиб келтирган кишига бир туя юк (мукофотдир). Мен шунга вакилман.

73. Улар дедилар: «Аллоҳга қасамки, (бизлар ўғри эмасмиз). Ахир бизлар бу ерга бузғунчилик қилиш учун келмаганимизни биласизлар-ку! Бизлар ўғри эмасмиз»

74. «Агар ёлғон айтган бўлсангизлар, (ўғрининг) жазоси нима бўлур?» сўрашди (жарчилар).

75. Улар дедилар: «Унинг жазоси, кимнинг юкки орасидан топилса, ўша кимса жазоланур – кул қилинур. Бизлар (ўғрилик қилиш билан ўзгаларга) зулм қилган кимсаларни ана шундай жазолаймиз».

76. Бас, (Юсуф алайҳиссаломнинг хизматкори ахтаришни) унинг биродари (Бинямин)нинг идишидан илгари уларнинг (яъни бошқа оғайнилари)нинг идишларидан бошлади. Сўнгра уни (Юсуфнинг) биродари идишидан «топиб» олди. Биз Юсуфга мана шундай хийла-тадбирни билдирдик. (Чунки Миср) подшоҳининг динида у биродарини (ўғирлик қилгани учун кул қилиб) олиб қолмас эди. Магар Аллоҳнинг хоҳиши билан (мазкур хийла-тадбир воситасидагина олиб қолди). Биз ўзимиз хоҳлаган кишиларни юксак даражаларга кўтарурмиз. Ҳар бир илм соҳибининг устида (ундан устунроқ) билимдон бордир.

77. Улар: «Агар бу (Бинямин) ўғрилик қилган бўлса (эҳтимол. Чунки) илгари унинг биродари (Юсуф) ҳам ўғрилик қилган эди», дедилар. Бас, Юсуф бу гапни ичига солиб, уларга билдирмади ва (ўзича): «Сизлар энг ёмон тубан мартабададирсизлар (яъни, бир вақтлар ўғилни отадан ўғрилаб кетгансизлар). Аллоҳ сизларни тўқиб чиқараётган гапларингизни жуда яхши Билгувчидир», деди.

78. Сўнг улар дедилар: «Эй улуғ зот, унинг кекса бир отаси бор. Сен унинг (Биняминнинг) ўрнига бизлардан биримизни олиб қолгин, зотан бизлар сенинг чиройли амалларни қилгувчи зотлардан эканлигингни кўрмоқдамиз».

79. (Юсуф алайҳиссалом) айтди: «Нарсамизни идишидан топиб олган кимсадан ўзгани олиб қолишдан Аллоҳ сақласин. Акс ҳолда, шак-шубҳасиз, золим кимсалардан бўлиб қолурмиз.

80. Энди қачонки ундан умидлари узилгач, (оғайнилар) бир четга чиқиб хуфёна маслаҳатлашдилар. Уларнинг катталари айтди: «Оталарингиз сизларнинг устингизда Аллоҳдан васиқа (яъни, аҳду-паймонингизни) олиб қолганини унутдингизми?! Илгари Юсуф тўғрисида ҳам шундай суствашлик қилган эдинглар. Бас, то отам менга изн бермагунича, ёки Аллоҳ менинг фойдамга ҳукм қилмагунича (яъни, инимиз озод бўлмагунича) мана шу ердан ҳаргиз жилмайман. У Зот ҳукм қилгувчиларнинг Яхшироғидир.

81. Сизлар оталарингиз олдига қайтиб айтинглар: «Эй ота, дарҳақиқат ўғлинг ўғрилиқ қилди. Бизлар фақат кўрган-билган нарсамизга гувоҳлик бермоқдамиз. (Олдин сенга уни асрашни ваъда қилганимизда) ғайбни (яъни, келажакда нима ишлар бўлишини) билмаган эдик.

82. Биз бўлиб қайтган шаҳардан ва биз билан бирга келган карвондан сўраб-суриштиргин. Албатта, бизлар рост сўзлагувчилармиз».

83. (Улар Яъқуб алайҳиссаломнинг олдиларига келиб, шу сўзларни айтишгач), у деди: «Йўқ, сизларга ҳавойи нафсингиз бирон (ёмон) ишни чиройли қилиб кўрсатган. Энди (менинг ишим) чиройли сабр қилмоқдир. Шоядки Аллоҳ уларнинг (яъни, Юсуф, Бинямин ва катта ўғлимнинг) барчаларини бағримга қайтарса. Албатта, у зот билим ва ҳикмат Соҳибидир».

84. Кейин улардан юз ўгириб деди: «Эй бечора Юсуф-а!» Ғам-алам ютавериб, у зотнинг кўзлари оқарди (ожиз бўлиб қолди).

85. (Шунда ўғиллари): «Аллоҳ номига қасамки, сен то рамақижон бўлиб қолгунингча ё бир йўла ҳалок бўлгунингча, Юсуфни эслайверадиган бўлдинг»,- дедилар.

86. У айтди: «Мен ғаму ташвишларимдан Ёлғиз Аллоҳгагина шикофт қилиб (ийғламоқдаман) ва мен Аллоҳнинг (Меҳрибон, Раҳмли экани ҳақида) сизлар билмайдиган нарсаларни билурман.

87. Эй ўғилларим, боринглар, Юсуф ва унинг биродарини изланглар ва Аллоҳнинг раҳматидан ноумид бўлманглар. Зеро, Аллоҳнинг раҳматидан фақат кофир қавмгина ноумид бўлур».

88. (Улар оталаридан бу сўзларни эшитгач, озиқ-овқатга алмаштириш учун бор бисотларини олишиб, яна Миср томонга равона бўлишди). Энди қачонки (Мисрга етиб келиб, Юсуф алайҳиссаломнинг) ҳузурига киришгач, дедилар: «Эй улуғ зот, бизни ва аҳли оиламизни очарчилик ушлади. Бизлар (бу сафар ҳузурингга) ўтмас матоларни олиб келдик. Бизларга етарли ўлчовда (озиқ-овқат) бергин ва бизларга хайр-садақа қилгин! Аллоҳ, шак-шубҳасиз, (сендек) садақа бергувчи зотларга мукофотлар ато этур».

89. (Юсуф алайҳиссалом оға-иниларини бундай забун ҳолатда кўргач, тоқат қила олмасдан) деди: «Ёш-нодон бўлган пайтингизда Юсуф ва унинг биродарига нима ишлар қилганингизни эслайсизларми?»

90. Улар: «Сен Юсуфмисан?», деб сўрадилар. «Ҳа, мен Юсуфман, бу эса биродаримдир. Аллоҳ бизга марҳамат кўргузди (яъни, шунча йиллик айрилиқ азоидан кейин бизни яна бирлаштирди). Дарҳақиқат, кимда-ким Аллоҳдан кўркиб, сабру қаноат

қилса, албатта Аллоҳ бундай чиройли амалларни қилгувчи кишиларнинг ажру-мукофотини зое қилмас», деди у.

91. Улар дедилар: «Аллоҳга қасамки, Аллоҳ сени бизлардан афзал қилмишдир. Бизлар эса, шак-шубҳасиз, адашгувчилардан бўлдик».

92. У деди: «Бу кун сизлар айбланмайсиз. Аллоҳ сизларни мағфират қилгай. У Зот раҳм қилгувчиларнинг Раҳмлироғидир.

93. Сизлар мана бу кўйлагимни олиб бориб, отамнинг юзига ташласангиз, унинг кўзлари очилур. Сўнг барча аҳли оилаларингиз билан бирга менинг олдимга келинглар!»!

94. Карвон (Мисрдан) чиқиши биланоқ оталари (Яъқуб алайҳиссалом ўз уйларида туриб, хузуридаги кишиларга): «Мен Юсуфнинг бўйини туймоқдаман. Агар мени ақлдан озган демасангизлар (Юсуф тирик, деган бўлур эдим)», деди.

95. (Улар) айтдилар: «Аллоҳга қасамки, сен (ҳали ҳам) ўша эски хатоингда турибсан».

96. Энди қачонки хушxabарчи келиб, уни (яъни Юсуфнинг кўйлагини Яъқубнинг) юзига ташлагач, унинг кўзлари очилди. «Сизларга мен Аллоҳнинг (Меҳрибон, Раҳмли эканлиги ҳақида) сизлар билмайдиган нарсаларни билурман, демаганмидим», деди у.

97. Улар дедилар: «Э ота, (Аллоҳдан) бизларнинг гуноҳларимизни мағфират қилишини сўрагин! Албатта бизлар хато қилгувчилардан бўлдик».

98. У айтди: «Албатта, Парвардигоримдан сизларни мағфират қилмоғини сўрайман. Зотан, Ёлғиз У Зотгина Мағфират қилгувчи, Меҳрибондир».

Изоҳ: Яъқуб алайҳиссалом Юсуф алайҳиссаломнинг ҳаётлиги ҳақидаги хушxabардан беҳад шод бўлиб ва Аллоҳ таъолога беадад шукрлар айтиб, дарҳол ўзининг барча аҳли оила, қариндош-уруғлари билан Миср томон йўл олдилар. Юсуф алайҳиссалом ҳам Миср шаҳрининг четига чодирлар тикиб, ота-онасининг йўллариغا интизор бўлиб турди.

99. Энди қачонки (манзилга етиб келишиб) Юсуфнинг хузурига (чодирга) кирганларида, у ўзини ота-онасининг кучоғига отди ва «Иншаоллоҳ, Мисрга тинч-омон киришлар», деди.

100. (Кейин, Мисрга кириб Юсуф алайҳиссаломнинг саройига келганларидан сўнг) у ота-онасини ўзининг тахтига чиқарди ва улар (яъни, ота-она ва оға-инилари Юсуф алайҳиссаломга) сажда – таъзим қилган ҳолларида йиқилдилар. У деди: «Эй отажон, мана шу (қирқ йил) илгари кўрган тушимнинг таъбиридир. Парвардигорим уни рост қилди. Дарҳақиқат, У Зот менга (буюк) инъом қилди – мени зиндондан чиқарди, шайтон мен билан оға-иниларим орасини бузиб иғво қилганидан кейин, мана, сизларни чўлу саҳродан (Мисрга эсон-омон ҳолингизда) келтирди. Албатта, Парвардигорим Ўзи хоҳлаган нарсани сездирмай амалга оширгувчи Зотдир. Албатта, Унинг Ўзигина билим ва ҳикмат Соҳибидир.

101. Парвардигорим, менга подшоҳликни ато этдинг, яна (барча) тушларнинг таъвил-таъбирларидан таълим бердинг. Эй осмонлар ва ерни яратган Зот, дунё-ю охиратда

Ўзинг Хожамдирсан. (Умрим битиб, Сен ўзинг белгилаб қўйган адалим етганида) муслмон ҳолимда жонимни олгин ва мени ҳам солиҳ бандаларинг қаторига қўшгин».

102. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу биз сизга ваҳий қилаётган ғайб хабарларидандир. (Чунки Сиз Юсуфнинг оға-инилари) макр-хийла билан ўзларининг режаларини тузиб иттифоқ қилишаётган пайтларида уларнинг ёнларида ҳозир эмасдингиз.

103. Гарчи Сиз (барча одамларнинг иймон келтиришларини) жуда истасангиз-да, одамларнинг кўплари мўъмин бўлмайдилар.

104. Сиз улардан бу (даъватингиз) учун бирон ажр-ҳақ сўрамассиз. Бу (Қуръон) фақатгина барча одамлар учун бир Эслатмадир, холос.

105. Осмонлар ва ерда (Аллоҳнинг борлиги ва бирлигига далолат қилгувчи) қанчадан-қанча оят-аломатлар бордир. (Лекин) улар бу оятлардан юз ўгирган ҳолларида ўтиб кетаверадилар.

106. Уларнинг кўплари Аллоҳга фақат мушрик бўлган ҳолларидагина иймон келтирадилар.

Изоҳ: Дарҳақиқат, баъзилар ўзлари Аллоҳга иймон келтирсалар-да, ҳаётларида ўша Ягона Аллоҳ яратган қуёш, ой, олов каби нарсаларга сиғиниб ёки ўзларини «худо» фахмлайдиган золим ҳокимларга бўйсуниб, уларнинг инсониятни ҳалокатга олиб боровчи «ойдин йўллари»га эргашиб яшаб ўтадилар. Бу оятларда бундай кимсаларнинг мушрик эканликлари уқтирилади ва уларга ногаҳоний бало келишидан ёки Қиёмат қойим бўлишидан илгари ўзларини ўнглаб, Ягоан лаҳга қайтишлари тавсия этилади.

107. Ёки улар Аллоҳнинг азобидан бирон бало-офат келиб қолишидан ё тўсатдан улар сезмаган ҳолларида Қиёмат қойим бўлишидан хотиржаммилар?!

108. Айтинг: «Менинг йўлим шудир. Мен Аллоҳга даъват қиламан. Мен ва менга эргашган кишилар аниқ ҳужжатга – ишончга эгамиз. (Ҳар қандай шерикдан) Аллоҳни поклайман. (Зеро), мен мушриклардан эмасман».

109. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан илгари ҳам (фаришталарни эмас) фақат шаҳар аҳларидан бўлган кишиларни (яъни, инсонларни) пайғамбар қилиб, уларга ваҳий юборганмиз. Ахир (одамлар) ер юзида сайру саёҳат этишиб, ўзларидан аввалги (иймонсиз) кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўрсалар бўлмайдими? (Аллоҳдан) кўрққан зотлар учун, шак-шубҳасиз, охират диёри (бу фоний дунёдан) яхшироқдир. Ақл юргизмайсизларми?!

110. Ҳар қачон ўша пайғамбарларимиз ноумид бўлиб: «Бизлар ёлғончи қилиндик – пайғамбар эканлигимизга ишонмадилар», деб ўйлай бошлаганларида, уларга Бизнинг мададимиз – ғалабамиз келиб, Биз хоҳлаган кишиларга нажот берилар эди. (Аммо) жиноятчи бўлган қавмдан Бизнинг азобимиз қайтарилмас!

111. Дарҳақиқат, уларнинг кимсаларида ақл эгалари учун ибрат бордир. (Ушбу Қуръон) тўқиб чиқариладиган сўз эмас, балки у ўзидан аввалги нарсаларни (яъни самовий китобларни) тасдиқ этувчи, (унга) иймон келтирадиган қавм учун барча нарсаларни муфассал баён қилиб берувчи Ҳидоят ва Раҳмат (бўлган бир китобдир).

(13) «Раъд» сураси

Бу сура қирқ уч оятдан иборат бўлиб, Мадинада нозил бўлган. Бу сура бошлаб, Аллоҳ таъолонинг борлиги ва бирлигига иймон келтириш масаласини ўртага ташлаб, сўнг қайта тирилш ва ҳаёти дунёда қилиб ўтилган ҳар бир ёмон-яхши амал учун Қиёмат кунида жазо-мукофот бўлиши ҳақида хабар қиладиган оятлар билан давом этади. Унда ҳақиқат билан ботил тўғрисида икки ибратли масал келтирилади. Уларнинг биринчисидан жилғаларни тўлдириб оқиб келаётган ёмғир суви ҳақиқатга, сув устидаги кўпик эса ботилга ташбеҳ қилинса, иккинчисидан ҳар қандай ер ости маъданлари ҳам эритилганида, улардан соф-қимматбаҳо маъдан билан бирга уларга аралашиб қолган оддий тошлар ҳам чиқиши айтилиб, соф маъдан ҳақиқатга, чиқиндилар эса ботилга ўхшатилади. Мана шунга ўхшаш ибратли мисолларни ўзига жо қилган бу сурада момақалдиروق ҳақида ҳам зикр қилиниб, хатто у ҳам Аллоҳ таъолога тасбеҳ айтиб, у зотни поклаб туриши баён қилинадики, бу суранинг «Раъд – Момақалдиروق» деб номланишининг сабаби шудир.

Бизнинг назаримизда, бу улуғ сура тўласича ҳам бир даҳшатли муомақалдиروقқа ўхшайди. У момақалдиروق мўъминларни ёмғирга – Аллоҳнинг раҳматига умидвор қилса, кофирларни чақмоқ уришидан – Аллоҳнинг азобига дучор бўлишдан қўрқувга солади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, лом, мим, ро. Ушбу (оятлар) Китоб (Қуръон) оятларидир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган бу нарса (яъни, Қуръон айна) ҳақиқатдир, лекин одамларнинг кўплари иймон келтирмайдилар.

2. Аллоҳ осмонларни сизлар кўргудек устунларсиз кўтариб қўйган, сўнгра ўз аршига ўрнашган Зотдир. У Зот қуёш ва ойни (ўз амрига) бўйсунтирди. Уларнинг ҳар бири муайян муддатгача (яъни, қиёмат қойим бўлгунича) сайр қиладилар. (Аллоҳ) барча ишнинг тадбирини қилур ва сизлар (қиёмат кунида) Парвардигорингизга рўбарў билишга иймон келтиришингиз учун ўз оятларини муфассал баён қилур.

3. У ерни ёйиқ қилиб яратиб, унда ўрнашган тоғлар ва дарёлар пайдо қилган Зотдир. У ердаги ҳар мевани иккитадан – жуфт-жуфт (яъни, эркак-урғочи) қилиб яратди. У кечани кундуз устига ўрар (яъни, кеча кундуз ҳам бир-бирларининг жуфтларидир). Албатта бу (мисоллар)да тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

Изоҳ: Дарҳақиқат, тафаккур қилиб кўрилса, бу оламда ҳамма нарса жуфт-жуфт қилиб яратилгани маълум бўлади: қуёшнинг жуфти ой, ернинг жуфти осмон, куннинг жуфти тун, дунёнинг жуфти охират... Агар мана шу мантиқ ҳақ бўлса, охират борлиги ҳам барҳақдир. Ёлғизлик фақат Аллоҳ таъолога ярашур.

4. Бу ерда бир-бирига қўшни бўлган бўлак-бўлак (яъни, бири унумдор бўлса, бири шўр ерлар), узумзор боғлар, экинзорлар ва шоҳлаб кетган-шоҳламаган хурмолар бўлиб, (уларнинг ҳаммаси ҳам) бир сув билан суғорилур. (Лекин) биз уларнинг айримларидан айримларини таъмлироқ-ейишлироқ қилиб кўюрмиз. Албатта, бунда ҳам ақл юргизадиган қавм учун (Аллоҳнинг қудратига далолат қиладиган очик) оят-ибратлар бордир.

Изоҳ: Дарвоқеъ, оёғимиз остидаги ерга ибрат назари билан боқайлик, ақл юритайлик. Нега бир ердан, бир хил сув ичиб чиқаётган экинлар, меваларнинг суратлари-қўринишлари бу қалар хилма-хил, таъмлари-мазалари мутлақо бир-бирларига ўхшамайди – бири тотли, бири аччиқ, бири ширин, бири нордон... Демак, гап ер билан сувда эмас, балки еру сувнинг ҳам, тоғ ва дарёларнинг ҳам, қуёш ва ойнинг ҳам эгаси

бўлган Аллоҳ таъолонинг қудрат ва хоҳишида, еру осмондаги барча нарсани инсон зотига хизматкор қилиб қўйган илоҳий меҳрида, марҳаматида экан.

5. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар (бирон нарсдан) ажаблансангиз, у ҳолда уларнинг (кофирларнинг): «Тупроқ бўлиб кетгач, бизлар яна янгитдан яратилар эканми?», деган гаплари ажабланарлидир. Улар (ўзларини яратган) Парвардигорларига кофир бўлган кимсалардир. (Қиёмат кунида) уларнинг бўйниларида кишанлар бўлур. Улар дўзах эгаларидирлар, ўша жойда абадий қолурлар.

6. Улар сиздан яхшилик – Аллоҳнинг раҳматидан аввал ёмонлик – Аллоҳнинг азоби келишини талаб қиладилар. Улардан илгари ҳам бундай мисоллар (кофирликлари сабабли Аллоҳнинг азобига дучор бўлганлар) ўтгандир. Албатта, Парвардигорингиз одамлар ўзларига зулм қилгувчи бўлган ҳолларида ҳам мағфират эгасидир. Албатта, Парвардигорингиз азоби қаттиқ зотдир.

Изоҳ: Бу оят – Макка мушриклари пайғамбар алайҳиссаломни масхаралаб: «Агар ҳақ пайғамбар бўлсанг, тангринга бир дуо қил – бизга азоб юборсин», деганларида нозил бўлгандир. Унда одамлар ҳар қанча зулму-ноҳақликка берилсалар ҳам, Парвардигор уларни мағфират қилар, яъни азобга гирифтор турмай қилиши мумкинлиги, лекин азоблаганида азоби қаттиқ бўлиши ҳақида ва бу мушрикларга ўхшаганлар илгари ҳам ўтганлиги ва қилмишларига яраша жазо олганлиги тўғрисида баён қилинади.

7. Кофир бўлган кимсалар: «Унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) Парвардигори томонидан бирон оят-мўъжиза нозил қилинса эди», дейдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, бу сизнинг қўлингиздаги иш эмас, чунки) сиз фақат (кофирларни Аллоҳнинг азобидан) огоҳлантиргувчидирсиз. Ҳар бир қавм учун бир ҳидоят қилгувчи - (Аллоҳ йўлига) етакловчи бордир.

8. Ҳар бир аёлнинг кўтариб юрган ҳомиласини (ўғилми-қизми, умри узунми-қисками, расоми-норасоми, чиройлими-хунукми, бахтлими-бахтсизми эканини) ҳақ, бачадонлар (муддатидан илгари) ташлайдиган болани ҳам, (тўққиз ойдан) ортиқроқ туриб қоладиган болани ҳам ёлғиз Аллоҳ билур. У Зот даргоҳида ҳар бир нарса ўлчовлидир.

9. У ғайбу шаҳодатни (яъни, махфий ва ошкора барча нарсани) билгувчи, буюк ва юксак зотдир.

10. Сизларнинг орангиздаги ўз гапини яширган киши ҳам, уни ошкора қилган киши ҳам, кеча қоронғусида яширинувчи ҳам, кундузи очиқ-ошкора юрувчи ҳам (у Зот учун) баробардир.

11. Унинг (яъни, ҳар инсоннинг) олдида ҳам, ортида ҳам таъқиб қилгувчи (фаришталар) бўлиб, улар Аллоҳнинг амри билан уни сақлаб-муҳофаза қилиб турурлар. Аниқки, то бирон қавм ўзларини ўзгартирмагунларича, Аллоҳ уларнинг аҳволини ўзгартирмас. Қачон Аллоҳ бирон қавмга ёмонлик – бало юборишни ирода қилса, бас, уни қайтариб бўлмас ва улар учун ундан ўзга ҳоким йўқдир.

Изоҳ: Бу оятда исломий ақидадаги асосий рукнлардан бири ўз аксини топгандир. «То бирон қавм ўзларини ўзгартирмагунларича, Аллоҳ уларнинг аҳволини ўзгартирмас», яъни, бирон қавмнинг аҳволи ёмон томонга ўзгарар экан, бунга сабаб устиларидаги золим ҳокимгина эмас, балки уларнинг ўзлари ҳақ йўлидан озганлари ҳамдир. Бинобарин, ҳаётлари яхшилик томонга ўзгаришини истайдиган бўлсалар, аввало ўзларини ўнглаб, иймон-эътиқод йўлини тутмоқлари лозимдир. Пайғамбар

алайҳиссаломнинг ушбу ҳадислари юқоридаги оятга ҳамоҳангдир: «Ўзларингиз қандай бўлсангиз, устингизга шундай ҳоким келур».

12. (Эй одамлар, Аллоҳ) шундай зотки, сизларга (момақалдиروقдан) кўрққан ва (ёмғир ёғишидан) умидвор бўлган ҳолингизда чақмоқни кўргизур ва вазмин булутларни пайдо қилур.

13. Моммақалдиروق ҳам (Аллоҳга) ҳамду-сано билан тасбеҳ айтур. Фаришталар ҳам у зотдан кўрққанлари сабабли (тасбеҳ айтурлар). У Зот чақмоқлар юбориб, улар билан ўзи хоҳлаган кимсаларни – у кимсалар Аллоҳ хусусида талашиб-тортишиб турган ҳолларида, урар. У (ушлаган вақтида) қаттиқ ушловчи зотдир.

14. Ҳақиқий дуо-илтижо фақат унга қилинур. Ундан ўзга – (мушриклар) дуо-илтижо қилаётган бутлар у (мушрик)ларнинг биронта дуосини мустажоб қилмас. Илло, улар бир кимсага ўхшайдиларки, у кимса кафтларини суфга ёзиб, у сув оғзига етишини кутиб турар. Ҳолбуки, у (сув) унинг оғзига етгувчи эмасдир (яъни, худди сув жонсиз нарса бўлгани сабабли, ташна кишининг ҳолидан беҳабар бўлиши, бинобарин, унинг оғзига бориб етмагани каби, у мушриклар дуо-илтижо қиладиган бутлари ҳам жонсиз нарса бўлганлари сабабли, уларнинг дуоларини эшитмас – мустажоб қилмас). Бундай кофирларнинг дуолари мутлақо хато-бефойдадир.

15. Осмонлар ва ердаги барча жонзод хоҳ истасинлар, хоҳ истамасинлар, шунингдек, уларнинг соялари ҳам эрта-ю кеч фақат Аллоҳганига сажда қиладилар-бўйсундилар.

Изоҳ: Ислом таълимотига кўра, коинотдаги барча мавжудот Аллоҳ таъолога сажда қилади, яъни, Аллоҳнинг зиммасига қўйган вазифани адо этиш билан бирга У Зотга итоат қилади. Зотан, Яратганга итоатсизлик ҳалокат демақдир. Масалан, кўкдаги куёш ўзининг сайрини бир дақиқа тўхтатса, денгизлар буғланиб-қуриб, қуруқликлар ёниб кетган бўлур эди. Шунингдек, хоҳ мўъмин, хоҳ кофир бўлган инсон баданидаги бирон аъзо ўз вазифасини бажаришдан тўхтаса, ўша инсоннинг бутун ҳаёти издан чиқади. Демак, ҳаёт интизоми бузилмаслиги учун еру осмондаги ҳамма нарса Ёлғиз Яратувчига бўйсунуши шарт экан. Фақат юқоридаги оятда уқтирилишича, мўъмин ўз изтиёри билан итоат қилса, кофир мажбуран бўйсунар экан. Бу оят навбатдаги сажда оятидир.

16. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг (қавмингиздан сўранг): «Осмонлар ва ернинг Парвардигори – эгаси ким?» «Аллоҳ», деб жавоб қилинг (чунки улар бундан бошқа жавоб топа олмайдилар. Улардан): «Бас, Ўша (Аллоҳни) кўшиб, (ўзгалар эмас, ҳатто) ўзларига ҳам фойда-зиён етказишга қодир бўлмайдиган «дўстларни» (яъни жонсиз бутларни) ушлаб олдингизларми?» деб сўранг. Яна айтингки, «Кўр (гумроҳ) билан кўрувчи (Ҳақ йўлга ҳидоят топган киши) баробар бўлурми? Ёки зулматлар билан нур баробар бўлурми?» Ё улар (Аллоҳ) яратгани каби ярата оладиган бутларни Аллоҳга шерик қилишиб олиб, сўнгра уларга яратилган нарсалар(ни Аллоҳ яратганми ёки сиғинаётган бутлари яратганми) номаълум бўлиб қолдимиз? Айтинг: «Аллоҳ барча нарсани Яратувчидир ва У Танҳо Ғолибдир».

17. (Аллоҳ) осмондан сув (ёмғир) ёғдирганида, жилғалар тўпланиб-тошиб, оқиб, бу сел ўз устида кўпикларини ҳам кўтариб келур. (Одамлар) зеб-зийнат ёки асбоб-ускуна яшаш учун ўтда эритадиган нарса-маъданлардан ҳам шунга ўхшаш кўпик (чиқинди пайдо) бўлур. - Аллоҳ ҳақ билан ботилни мана шундай (мисол билан) баён қилур. - Энди у кўпик чиқинди ўз устидан йўқ бўлиб кетар, одамларга фойдали бўлган нарса эса ер юзида қолур. Аллоҳ мисолларни мана шундай баён қилур.

18. Парвардигорларига итоат этган зотлар учун гўзал мукофот – жаннат бордир. У Зотга итоат қилмаган кимсалар эса агар ердаги бор молу давлат (яна) икки баробар (кўпайиб) уларнинг ўзлариники бўлса, албатта, уни (қиймат кунида Аллоҳнинг азобидан қутулиш учун) фидо қилган бўлур эдилар. Улар учун энг ёмон ҳисоб-китоб бўлур. Уларнинг жойлари жаҳаннамдир. Нақадар ёмон жой у!

19-20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ахир сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган нарса аниқ ҳақиқат эканини биладиган – иймон келтирадиган киши (кўнгил кўзи) кўр кимсага ўхшайдими? (Бу оятлардан) фақат Аллоҳга берган аҳдларига вафо қиладиган ва мийсоқ – ваъдаларини бузмайдиган ақл эгаларигина эслатма олулар.

21. Улар Аллоҳ боғланишга буюрган нарсаларни (яъни, қариндош уруғлар билан алоқани) боғлайдилар. Парвардигорларидан кўрқадилар ва оғир ҳисоб-китобга дучор бўлишдан кўрқиб (доим чиройли амаллар қилишга интиладилар).

22-23. Парвардигорларининг юзини кўзлаб, (меҳнат-машаққатларга) сабр-тоқат қилган, номозларини тўқис адо этган ва биз ризқ қилиб берган нарсалардан маҳфий ва ошқора инфоқ-эҳсон қилган ҳамда ёмонликни яхшилик билан қайтаридиган зотлар – ана ўшалар учун охират диёри бордирки, (у диёр) абадий туриладиган жаннатлар бўлиб, улар у жойларга ота-боболари, жуфти-ҳалоллари ва зурриётларидан иборат бўлган солиҳ кишилар билан бирга кирурлар. Сўнг, уларнинг ҳузурларига ҳар эшикдан фаришталар кириб (дерлар):

24. «(Аллоҳ йўлида меҳнат-машаққатларга) сабр-тоқат қилиб ўтганларингиз сабабли (энди бу жаннатларда) сизларга тинчлик-осойишталик бўлгай. Охират диёри нақадар яхши!»

25. Аллоҳга берган аҳд-паймонларини мустаҳкам бўлганидан кейин бузадиган, Аллоҳ боғланишга буюрган нарсаларни узадиган ва ер юзида бузғунчилик қилиб юрадиган кимсалар ҳам борки, улар учун (Аллоҳнинг) лаънати бўлур ва улар учун энг ёмон диёр – жаҳаннам бордир.

26. Аллоҳ ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилур ва (ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини) танг қилур. (Мушриклар) мана шу ҳаёти дунё билан шоду-хуррам бўлдилар, ҳолбуки, бу ҳаёти дунё охират олдида бир арзимас матодир.

27. Куфр йўлини тутган кимсалар: «Унга (Муҳаммад алайҳиссаломга) Парвардигори томонидан бирон оят-мўъжиза нозил қилинса эди», дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: «Албатта, Аллоҳ ўзи хоҳлаган кимсаларни йўлдан оздирур ва (Аллоҳга) ижобат-тавба қилган кишиларни ўз (диниغا) ҳидоят қилур».

28. Улар иймон келтирган ва қалблари Аллоҳни зикр қилиш-эслаш билан ором оладиган зотлардир. Огоҳ бўлингизким, Аллоҳни зикр қилиш билан қалблар ором олура.

29. Иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотлар учун хушнудлик ва гўзал оқибат – жаннат бордир.

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), шундай қилиб, биз сизни (кўпдан-кўп) авлодлардан кейин келган бир авлодга биз сизга ваҳий қилган нарсаларни тиловат қилиб беришингиз учун пайғамбар қилиб юбордик. Улар эса меҳрибон (Аллоҳга) кофир

бўлмоқдалар! Айтинг: «У (Меҳрибон Аллоҳ) менинг Парвардигоримдир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат унинг ўзи бордир. Унинг ўзига таваккал қилдим, суяндим ва унинг ўзига тавба-газарру қилурман».

31. Агар бир Қуръон бўлиб, унинг ёрдами билан тоғлар жойидан жилдирилса ё унинг ёрдами билан ер ёрилиб (дарёлар пайдо қилинса) ёки унинг ёрдами билан ўликлар тилга киритилса ҳам (кофир бўлган кимсалар иймон келтирмайдилар). Йўқ, барча иш ёлғиз Аллоҳнинг (илкидадир. Яъни, Аллоҳ хоҳласа иймон келтирадилар, агар у зот хоҳламас экан, барча талаблари бажо қилинганида ҳам улар иймон келтирмайдилар). Иймон келтирган кишилар агар Аллоҳ хоҳласа, шак-шубҳасиз, (бирон мўъжиза нозил қилмасданоқ) барча одамларни ҳидоят қилишини (бу иш Аллоҳ уни осон эканини) билмадиларми?! (Лекин Аллоҳнинг Ўзигина биладиган ҳикмат сабабли У Зот Ҳидоят Йўлига юриш ё юрмасликни бандаларнинг ихтиёрига ташлаб қўйгандир). То Аллоҳнинг ваъдаси келгунича (яъни, Макка мусулмонлар тарафидан фатҳ қилингунча ҳам) куфр йўлини тутган кимсаларга ўзларининг қилган қилиқлари сабабли мудом турли офат-балолар етиб турар ёки уларнинг диёрларига яқин жойларга (кулфат) тушиб (уларни безовта, беҳаловат қилиб турар). Албатта Аллоҳ ваъдасига хилоф қилмас.

Изоҳ: Ушбу оят мушриклар Пайғамбар алайҳиссаломга: «Агар ҳақиқий пайғамбар бўлсанг, тоғларни жойидан жилдириб, уларнинг ўрнида дарёлар ва чашмалар пайдо қилгин; ўлган ота-боболаримизни тирилтиргин; улар тилга кириб, сенинг пайғамбарлигингга гувоҳлик берсинлар, шунда бизлар ҳам сенга иймон келтирамиз», - деганларида нозил бўлгандир. Оят давомида келадиган қуйидаги жумлаларда: «Бирон мўъжиза кўрсатилса мана шу мушриклар ҳам иймон келтирармиканлар», деб умидвор бўлган айрим саҳобаларга танбеҳ бериб айтилади.

32. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиздан аввалги пайғамбарларнинг устидан ҳам кулиб-масхара қилинганида, Мен ўша (пайғамбарларни ёлғончи қилиб) куфр йўлини тутган кимсаларга (бир оз) муҳлат бериб сўнгар уларни (Ўзимнинг азобим билан) ушлаганман. Сўнг уларни қандай жазолаганимни (билурсиз).

33. Ҳар бир жоннинг қилган амали устида (Кузатиб) тургувчи Зот (ҳеч нарсани кўрмайдиган, эшитмайдиган жонсиз бутларга ўхшайдими?!») Улар (турли махлуқларни) Аллоҳга шерик қилиб олдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: «У бутларингизнинг номларини (ва уларнинг қўлларидан келадиган ишларни) айтинглар-чи? Балки (Аллоҳга) ер юзидаги у зот билмайдиган бирон нарсанинг хабарини берарсизлар?! Ёки фақат юзаки гап билан (яъни, ҳеч қандай иш-амал қўлидан келмайдиган жонсиз нарсаларни қуруқ сўзларга ишониб худо деб сиғиниб юрибсизларми?!») Йўқ, куфр йўлини тутган кимсаларга ўзларининг макр-алдовлари чиройли кўрсатилди ва улар (Ҳақ) Йўлдан тўсилдилар. Кимни Аллоҳ йўлдан оздирса, унинг учун бирон ҳидоят қилгувчи бўлмас.

34. Улар учун ҳаёти дунёда ҳам азоб бўлур. Аммо охирад азоби оғирроқ-қаттиқроқдир. Уларни Аллоҳ (азоби)дан сақловчи йўқдир.

35. Тақво эгалари учун ваъда қилинган жаннатнинг мисоли (будир): унинг остидан дарёлар оқур, мевалари ва соялари боқийдир. Бу тақво-парҳез билан ўтган зотларнинг оқибати-келажигидир. Кофирларнинг оқибати эса дўзахдир.

36. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Китоб (Таврот, Инжил) ато этган кишилар сизга нозил қилинган нарса (Қуръон) сабабли шодланадилар. (Яҳудий ва насронийлардан

сизга қарши бўлган) тўдалар орасида унинг (Қуръоннинг) бир қисмини инкор қиладиган кимсалар ҳам бордир. (Уларга) айтинг: «Албатта, мен ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга ва Унга (бировни) шерик қилмасликка маъмурман (амр этилганман). Мен фақат ўша Зотга (ибодат қилишга) даъват қилурман ва ёлғиз унинг ўзига қайтишим бордир».

Изоҳ: Ривоят қилишларича, яҳудий ва насронийлардан бўлган Абдуллоҳ ибн Салом, Нажжожий каби айрим кишилар Муҳаммад алайҳиссаломга Қуръон нозил бўлганидан хабар топишгач, ўзларининг китоблари – Таврот ва Инжилдаги Аллоҳ таъоло Ўзининг охириги пайғамбарини юбориш ҳақида берган ваъдаси амалга ошганидан шадланишиб, пайғамбар алайҳиссаломга иймон келтирган эдилар.

37. Шунингдек, (яъни, илгари ўтган пайғамбарларимизга ўз тилларида ваҳий юборганимиз каби) Биз уни (Қуръонни) арабий ҳукм ҳолида нозил қилдик. Қасамки, агар Сиз (эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўзингизга келган бу билимдан сўнг уларнинг ҳою ҳавасларига эргашсангиз, Сиз учун Аллоҳ томонидан бирон дўст ҳам, сақловчи ҳам бўлмас.

38. Дарҳақиқат, Сиздан илгари ҳам (кўп) пайғамбарлар юборганмиз ва уларга жуфтлар ва зурриётлар берганмиз. Бирон пайғамбар учун бирон оят-мўъжиза келтириш имкони бўлмаган, магар Аллоҳнинг изни-иродаси билангина (келтирганлар). Ҳар бир вақт учун (муносиб) китоб-ҳукм бордир.

39. Аллоҳ ўзи хоҳлаган нарсани (яъни, ҳукми) ўчирур ва (Ўзи хоҳлаган ҳукми) устивор қилур. Асл китоб (яъни, Лавҳул-Маҳфуз) Унинг даргоҳидадир.

40. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Биз сизга (кофирларга) ваъда қилган айрим нарсаларни (яъни, азобларимизни) кўрсатсак ҳам ёки Сизни (уларни азоблашдан илгари) вафот қилдирсак ҳам, албатта Сизнинг зиммангизда (барибир Ҳақ Динни одамларга тўла) етказиш, Бизнинг зиммамизда эса ҳисоб-китоб қилиш бордир.

41. (Макка мушриклари) Биз уларнинг ерларига келиб уни атрофидан камайтирганимизни (яъни, мусулмонлар қадам-бақадам фатҳ қилиб келаётганларини) кўрмайдиларми? Аллоҳ ҳукм қилур – Унинг ҳукмини текширувчи бўлмас. У тез ҳисоб-китоб қилгувчидир.

42. Улардан илгари ўтган кимсалар ҳам (ўзларининг пайғамбарларига қарши турли) макр-ҳийлалар қилганлар. Аммо барча макр-ҳийлалар Аллоҳнинг (илкидадир. Демак, Ўша Зотдан амр бўлмаса, бирон макр фойда-зарар етказа олмайди). У Зот ҳар бир жоннинг қилаётган ишини билур. Яқинда кофирлар охират диёри кимники эканини билиб олажақлар.

43. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, сизга) кофир бўлган кимсалар: «Пайғамбар эмассан», дейдилар. Айтинг: «Мен билан сизларнинг орамизда Аллоҳ етарли гувоҳдир ва китоб – Қуръон илмидан хабардор бўлган (яъни, Аллоҳнинг каломини бандаларнинг сўзларидан ажрата оладиган) ҳар бир киши (етарли гувоҳдир).

(14) «Иброҳим» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура эллик икки оятдир. Бу сурада ҳам Макка сураларининг аксариди бўлгани каби, эътиқод, ваҳий, тавҳид-Аллоҳнинг бирлигига иймон келтириш, қайта тирилиш ва хусусан қиёмат куниди бўладиган ҳисоб-китоб ва жазо-мукофот тўғрилириди батафсил сўз юритилади.

Сура пайғамбарлар зиммасига юклатилган вазифа инсониятни зулматлардан нурга олиб чиқиш эканини баён этувчи оят билан бошланади. Бу билан биринчидан ҳаётда зулматлар – эгри-нотўғри йўллар кўп, нур – ҳақиқат йўли эса танҳо бўлиши баён қилинса, иккинчидан ўша ягона нурга фақат пайғамбарлар – Аллоҳнинг элчиларига нозил бўлган ваҳий воситасидагина етиш мумкинлиги уқтирилади. Яна бу сурадан Мусо пайғамбарнинг ўз қавми билан бўлган мулоқотларидан бири ҳақидаги оятлар ҳам жой олгандир.

Суранинг «Иброҳим» деб аталишига сабаб унда пайғамбарлар отаси Иброҳим алайҳиссаломнинг Маккага келишлари ва у ерда Аллоҳ таъолога қилган дуо-илтижолари хусусиди муфассал ҳикоя қилингандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, лом, ро. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, бу Қуръон), сиз одамларнинг Парвардигорларининг изни-иродаси билан зулматлардан нурга – қудрат ва ҳамду сано эгаси бўлган зотнинг йўлига – олиб чиқишингиз учун биз сизга нозил қилган китобдир.

2. Аллоҳ - осмонлардаги бор нарса ва ердаги бор нарса ўзиники бўлган зотдир. Кофирлар учун қаттиқ азоб – ҳалокат бўлғай.

3. Улар ҳаёти дунёни охиратдан афзал биладиган, (одамларни) Аллоҳнинг йўлидан тўсадиган ва уни эгишни-бузишни истайдиган кимсалардир. Улар узок-қаттиқ адашишдадирлар.

4. Биз ҳар бир пайғамбарни (Бизнинг ҳукмларимизни) баён қилиб бериши учун ўз қавмининг тили билан (сўзлайдиган қилиб) юборганмиз. Сўнгра Аллоҳ ўзи хоҳлаган кимсани йўлдан оздирур ва ўзи хоҳлаган кишини ҳидоят қилур. У Қудратли, Ҳикматли Зотдир.

Изоҳ: Пайғамбарларнинг вазифаси даъватдир. Бирон кишини йўлдан оздириш ёки ҳақ йўлга ҳидоят қилиш эса ҳеч қайси пайғамбарнинг қўлидан келмайди – бу ёлғиз Аллоҳ таъолонинг хоҳишига боғлиқ ишдир.

5. Дарҳақиқат, Биз Мусони (бани Исроил қавмига) ўз оятларимиз билан юбориб, (унга дедик): «Қавмингни (куфр) зулматларидан (иймон) нурига олиб чиққин ва уларга Аллоҳнинг кунларини (яъни, Аллоҳнинг неъматларини) эслатгин! Албатта, бу (неъматлар)да ҳар бир сабр-қаноатли, шуқр қилгувчи киши учун оят-ибратлар бордир».

6. Ўшанда Мусо қавмига айтди: «Аллоҳнинг сизларга берган неъматини – сизларни оғир азоблар билан қийнаётган, ўғилларингизни сўйиб, хотинларингизни тирик қолдираётган Фиръавн одамларидан қутқарганини эслангиз. Ана ўша ишларда Парвардигорингиз томонидан буюк синов бордир.

7. Яна Парвардигорингиз билдирган (бу сўзларни) эслангиз: «Қасамки, агар сизлар (менинг берган неъматларимга) шуқр қилсангизлар, албатта, (уларни янада) зиёда қилурман. Энди агар куфроний (неъмат) қилсангизлар, албатта азобим ҳам жуда қаттиқдир».

8. Мусо яна деди: «Агар сизлар ўзингиз ва ер юзидаги барча кишилар кофир бўлсангизлар ҳам (Аллоҳга бирон зиён етказа олмайсизлар). Зеро, Аллоҳ (сизларнинг шукр қилишингиздан) беҳожат, ҳамду сано эгасидир».

9. Сизларга илгари ўтган кишиларнинг – Нух қавмининг, Од, Самуд (қабилаларининг) ва улардан кейин ўтган, (сону-санокларини) фақат Аллоҳгина биладиган қавмларнинг хабари келмадими? Уларга пайғамбарлари (ўзларининг ҳақ пайғамбар эканликларини билдирувчи) ҳужжатлар келтирганларида, улар қўллари билан (пайғамбарларнинг) оғизларини тўсиб, дедилар: «Биз сизлар элчи қилиб юборилган нарсага – динга кофир бўлдик. Чунки биз сизлар бизни даъват қилаётган динингиздан шак-шубҳадирмиз».

10. Пайғамбарлари айтдилар: «Осмонлар ва ернинг яратгувчиси бўлмиш Аллоҳ(нинг борлиги ва бирлиги) хусусида шак-шубҳа бўлиши мумкинми?! У Зот сизларнинг гуноҳларингизни мағфират қилиш ва ўзларингизни маълум муддатгача (ҳалок қилмай) қолдириш учун (иймонга) даъват қилмоқда-ку!» Улар дедилар: «Сизлар ҳам худди ўзимизга ўхшаган одамларсиз. Фақат бизни ота-боболаримиз ибодат қилиб ўтган нарсдан (санамларга сиғинишдан) тўсмоқчисизлар, холос. Бас, (агар чин пайғамбар бўлсангизлар) бизга аниқ бир ҳужжат-далил келтиринглар-чи?!»

11. Пайғамбарлари уларга айтдилар: «(Ҳа), биз ҳам худди сизларга ўхшаган одамлармиз. Лекин Аллоҳ ўзи хоҳлаган бандаларига (пайғамбарлик) инъом қилур. Биз сизларга бирон ҳужжат келтира олмаймиз. Магар Аллоҳнинг изни-иродаси билангина (келтиришимиз мумкин). Мўъминлар ёлғиз Аллоҳгагина таваккул қилсинлар.

12. (Ахир) бизни (тўғри) йўлимизга ҳидоят қилган Аллоҳга нечун таваккул қилмаймиз. Албатта биз сизлар етказган озорларга сабр қилурмиз. Таваккул қилгувчилар ёлғиз Аллоҳга таваккул қилсинлар».

Изоҳ: Ибн ал-Жавзий айтишларича, Муҳаммад алайҳиссаломга ўтган пайғамбарларнинг қиссалари бу тарзда сўйлаб берилишига сабаб, биринчидан, у зотга ўзидан аввалги салафларнинг ҳоли-хабарларини етказиш бўлса, иккинчи томондан ўзларининг бошларига ҳам у пайғамбарлар ўз умматлари тарафидан кўрган кўргиликлар тушиши мумкинлиги ва бундай ҳолатда улар каби сабр-тоқат қилиш лозимлигини уқтиришдир. Таваккул – уламолардан Абу Туробнинг таърифлашича, ўзини мудом ибодатга чоғлаш, дилни ёлғиз Парвардигорга боғлаш, сафоли кунларда шукр қилиш, балоли кунларда сабр қилишдир.

13-14. Куфр йўлини тутган кимсалар ўзларига келган пайғамбарларга: «Албатта, биз сизларни еримизда ҳайдаб чиқарурмиз, ёки сизлар бизнинг динимизга қайтурсизлар», дедилар. Шунда Парвардигорлари уларга (яъни, пайғамбарларга): «Албатта, биз бу золимларни ҳалок қилурмиз ва улардан сўнг шу ерни сизлар учун маскан қилурмиз. Бу (ваъда қиёмат кунида) менинг ҳузуримда (сўроқ-савол бериб) туришдан кўрқувчи ва менинг (кофирларни дўзахга гирифтор қилиш хусусидаги) ваъдамга хавф қилгувчи кишилар учундир», деб ваҳий юборди.

15. (Сўнгра пайғамбарлар Аллоҳдан) мадад тиладилар. (Аллоҳ уларнинг дуо-илтижоларини мустажоб қилди) ва барча жабркор-саркаш кимсалар бахтсизликка дучор бўлдилар.

16-17. Унинг (яъни, ҳар бир кофир бўлган кимсанинг) олдида жаҳаннам бордир. (Жаҳаннамда) унга йирингли сувдан берилганида, уни ютмоқчи бўлади-ю, (томоғидан)

ўтказолмайди, унга ҳар томондан ўлим келади-ю, у ўлолмайди. Унинг ортида (бундан-да) оғир азоб бордир.

18. Парвардигорларига кофир бўлган кимсалар қилган амалларининг мисоли худди бўронли кунда қаттиқ шамол учириб кетган кулга ўхшайди – улар қилган амалларидан бирон фойдага эга бўлолмайдилар. Бу узок-қаттиқ йўлдан озишдир.

19. (Эй инсон), Аллоҳ осмонлар ва ерни ҳақ (қонун) билан яратиб қўйганини кўрмадингми?! Агар у зот хоҳласа, сизларни кетказиб, (ўрнингизга ўзгаларни) янгитдан яратур.

20. Бу (иш) Аллоҳ учун қийин эмасдир.

21. (Қиёмат кунида) барча (халойиқ) Аллоҳга рўбарў бўлиб, бечора (эргашувчи)лар мутакаббир кимсаларга (яъни, ўзларининг собиқ йўлбошчиларига): «бизлар сизларга эргашган эдик, энди сизлар бизларни Аллоҳнинг бирон азобидан қутқара олурмисизлар?!», деганларида, улар айтдилар: «Агар Аллоҳ бизни (ҳақ йўлга) ҳидоят қилганида, биз ҳам сизларни ҳидоят қилган бўлур эдик. (Энди эса) дод-вой қиламизми, сабр-қаноат қиламизми, биз учун баробардим – ҳеч қандай нажот йўқдир.

22. Қачонки, иш тугагач (яъни, жаннат аҳли жаннатга сазовор бўлиб, дўзахилар дўзахга ҳукм қилинган), шайтон деди: «Албатта, Аллоҳ сизларга ҳақ ваъда қилган эди. Мен эса (ёлгон) ваъдалар бериб, сизларни алдаган эдим. (Лекин) мен учун сизларнинг устингизда ҳукмронлик йўқ эди, илло мен сизларни (куфр йўлига) чақиришии биланок, ўзингиз менга итоат этдингиз. Энди мени маломат қилмай, ўзларингизни маломат қилингиз. Мен сизларга ёрдам бера олмайман. Сизлар ҳам менга ёрдам бергувчи эмасмиз. Албатта, мен сизлар илгари (Аллоҳга) мени шерик қилганингизни инкор қилурман. Албатта, золимлар (яъни, кофирлар) учун аламли азоб бордир».

23. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга киритилиб, Парвардигорларининг изни-иродаси билан у жойда мангу қолдилар. Уларнинг (жаннатдаги) салом-аликлари бир-бирларига тинчлик-омонлик тилашдир.

Изоҳ: Эътибор берган бўлсангиз, юқоридаги оятларда қиёмат куни бўладиган воқеа-ҳодисларнинг ҳаммаси ўтган замон феъли билан ифодаланди. Муфассирларнинг таъкидлашларича, бу қиёмат қойим бўлиши аён ҳақиқат эканлигига бир ишорадир. Зеро, бўлиши ё келиши аниқ бўлган иш-воқеалар ҳақида ўтган замон тилида гапириш ҳамма халқларда ҳам бор бўлган услубдир. Масалан, ўлим жазосига мустаҳиқ бўладиган жиноятни қилган кимсага, «Энди ўлдинг», дейилади ва ҳоказо.

24-25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ яхши сўзга (яъни иймон калимасига) қандай мисол келтирганини кўринг: у сўз худди бир асл дарахтга ўхшайдики, унинг илдизи (ер остига) мустаҳкам ўрнашган, шоҳлари эса осмонда бўлиб, Парвардигорининг изни-иродаси билан мудом мева берур. Аллоҳ одамлар эслатма-ибрат олишлари учун мана шундай мисоллар келтирур.

26. Ёмон сўзнинг (яъни, куфр сўзининг) мисоли эса худди (илдизи йўклиги сабабли) ернинг остидан узиб олинган, бир жойда (ўрнашиб) кўним топмайдиган нопок дарахтга ўхшар.

27. Аллоҳ иймон келтирган кишиларни ҳаёти дунёда ҳам, охирада ҳам устивор сўз (иймон калимаси) билан собитқадам қилур. Золимларни эса Аллоҳ (Ҳақ) йўлдан оздирур. Аллоҳ ўзи хоҳлаган ишни қилур.

28-29. (Эй инсон), Аллоҳнинг неъматини (яъни иймонни) куфрга алмаштириб юборган ва қавмларини (яъни, ўзининг ортидан эргашганларни) ҳалокат чоҳига – ўзлари кирадиган жаҳаннамга қулатган кимсаларни кўрмадингми?! Нақадар ёмон жой у!

30. Улар (одамларни) Аллоҳ йўлидан оздириш учун У Зотга «тенг»ларни (ўйлаб) топдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Фойдаланиб қолинглар, ҳеч шубҳа йўқки, оқибат борадиган жойларингиз дўзахдир».

31. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), иймон келтирган бандаларимга айтинг, олди-сотди ва ошна-оғайнигарчилик бўлмайдиган кун (Қиёмат) келиб қолишидан илгари намозни тўқис адо қилсинлар ҳамда биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан махфий ва ошкора инфоқ-эхсон қилсинлар.

32. Аллоҳ осмонлар ва ерни яратган ва осмондан сув (ёмғир, қор) ёғдириб, унинг ёрдамида сизларга ризқ бўладиган меваларни чиқарган Зотдир. У Ўз амри амри билан денгизда сузиб юриши учун кемаларни сизларга бўйсунтирди. Яна дарёларни ҳам сизларга бўйсунтирди.

33. У доимо айланиб турувчи куёш ва ойни ҳам сизлар учун бўйсунтирди (яъни, сизлар яхши яшашингиз учун тартиб-интизомга солиб қўйди). Яна у зот кеча ва кундузни сизлар учун бўйсунтирди.

34. Шунингдек, сизларга барча сўраган нарсаларингиздан ато этди. Агар сизлар Аллоҳнинг неъматларини санасангизлар, саноғига етолмайсизлар. Ҳақиқатан, инсон зоти ўта золим ва жуда ношукрдир.

35. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Иброҳим айтган эди: «Парвардигорим, бу шаҳарни (яъни Маккани) тинч шаҳар қилгин. Мени ва болаларимни бутларга бандалик қилишдан йироқ қилгин».

36. Парвардигорим, у бутлар кўпдан-кўп одамларни йўлдан оздирдилар. Бас, ким менга эргашса, ана ўша мендандир (яъни, менинг динимдадир). Ким менга исён қилса, яна ўзинг мағфиратли, меҳрибонсан (яъни, ундай кимсаларни ҳам ҳақ йўлга ҳидоят қилишга қодирсан).

37. Парвардигоро, албатта мен зурриётимдан (бир қисмини – ўғлим Исмоил ва унинг онаси Ҳожарни) сенинг ҳурматли байтинг ҳузуридаги экин ўсмайдиган бир водийга жойлаштирдим. Парвардигоро, (улар) намозни тўқис адо қилсинлар, деб, (шундай қилдим). Бас, Сен Ўзинг одамларнинг дилларини уларга мойил қилиб қўйгил ва уларни (барча) мевалардан баҳраманд этгил. Шояд шукр қилсалар.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Иброҳим алайҳиссаломнинг Ҳожар исмли хотинлари Исмоил алайҳиссаломни туққанларида, Сора (Иброҳим пайғамбарнинг бошқа хотинлари) бундан ғашланиб, Ҳожарга рашқ қила бошлаган экан. Шунда Иброҳим алайҳиссалом Аллоҳ таъоло амри билан ўғиллари Исмоил ва унинг онаси Ҳожарни олиб Шомдан Маккага бориб, уларни ўша жойга жойлаштириб қайтаётиб, Аллоҳ таъолога илтижо қилиб мана шу оятларда мазкур бўлаётган дуоларни ўқиган эканлар. Ҳадиси шарифда зикр қилинишича, Аллоҳ таъоло ўз пайғамбари Иброҳим

алайҳиссаломнинг дуоларини ижобат қилиб, ўша сахродан «Замзам» чашмасини чиқариб, у ерда қолганларга оби ҳаёт ато этган экан.

38. Парвардигоро, албатта Сен бизлар яширадиган нарсани ҳам, ошкор қиладиган нарсани ҳам билурсан. Аллоҳ учун Еру осмондаги бирон нарса махфий эмсадир.

39. Менга кексалик пайтимда Исмоил ва Исҳоқни ҳадя қилган Зот – Аллоҳга ҳамду санолар бўлсин. Албатта Парвардигорим (барча) дуоларни Эшитгувчидир.

40. Парвардигор, мени ва зурриётимдан (бўлган болаларимни) намозни тўқис адо этувчи қилгил. Парвардигоро, дуоимни қабул айла.

41. Парвардигоро, ҳисоб-китоб қилинадиган (Қиёмат) Куни мени, ота-онамни ва (барча) мўминларни мағфират қилгил.

42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ҳаргиз: «Аллоҳ золим кимсаларнинг қилаётган амалларидан ғофил», деб ўйламанг! Фақат Аллоҳ уларни (нг жазоларини) кўзлар (даҳшатдан) қотиб қоладиган (кўрқинчли Қиёмат) Кунида қолдирмоқда, холос.

43. (У Куни) улар бошларини (осмонга) кўтарган ҳолларида (чорланган томонга ҳисоб-китоб учун) чопурлар. Кўзлари ўзларига қайтмайди (яъни, кўркувдан қотиб қолиб, ўзларининг қандай ҳолда эканликларини ҳам кўрмайдилар). Диллари (даҳшатдан) бўм-бўш бўлиб қолур.

44. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), одамларни огоҳлантириб қўйингки, уларга азоб келар Кунда (Қиёматда) золим кимсалар: «Парвардигоро, бизларга озгина муҳлат бергин, (яъни, бизларни дунёга қайтариб, озгина ҳаёт бергин, албатта) Сенинг даъватингни қабул қилуримиз ва пайғамбарларинга эргашурмиз», дейдилар. (Шунда уларга жавоб қилинур): «Илгари (ҳаёт пайтларингизда) ҳеч қачон заволга юз тутмаслигингиз (яъни, ҳеч қачон ўлмаслигингиз ва Охират жазосига дучор бўлмаслигингиз) ҳақида қасам ичмаган эдингизларми?!»

45. Ҳолбуки, сизлар ўзларига зулм қилган кимсаларнинг масканларига (улар заволга юз тутганларидан кейин) жойлашган эдингизлар. Уларни қандай (ҳалок) қилганимиз ҳам сизларга аниқ маълум эди. Бизлар сизлар учун (қанчадан-қанча) мисоллар келтирган эдик (лекин сизлар бу кўрган-билганларингиздан ибрат олмадингизлар, Ҳақ Йўлга юрмадингизлар)».

46. Дарҳақиқат, улар (яъни, Макка мушриклари) ўзларининг макр-ҳийлаларини қилдилар. (Лекин) агар уларнинг макрлари сабабли тоғлар емирилиб кетадиган бўлса-да, уларнинг (бу) макр-ҳийлалари Аллоҳ ҳузурида (маълумдир).

Изоҳ: Бу оятда мушрикларнинг Муҳаммад алайҳиссаломга қарши қилган ҳийла-найрангларига ва Аллоҳ таъоло уларнинг барча уринишларини беҳуда кетказганига ишора қилинмоқда.

47-48. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ҳаргиз Аллоҳни Ўз пайғамбарига берган («Биз албатта пайғамбарларимизни ғолиб қилурми», деган) ваъдасига хилоф қилувчи, деб ўйламанг! Албатта Аллоҳ Ер бошқа Ерга, осмонлар (ўзга осмонларга) айланиб қоладиган ҳамда (барча одамлар) Ёлғиз ва Қудратли Аллоҳга рўбарў бўладиган Кунда (Қиёматда) Ғолиб ва Интиқом олгувчидир.

49. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), у Кунда жинойтчи кимсаларни кишанлар билан боғланган ҳолларида кўрурсиз.

50. Уларнинг кийимлари қора мойдан бўлиб, юзларини олов ўраб олур.

51. Аллоҳ ҳар бир жонга қилган ишига яраша жазо бериш учун (мана шундай қайта тирилтирур). Албатта Аллоҳ жуда тез ҳисоб-китоб қилгувчидир.

52. Бу (Қуръон) одамлар огоҳлантирилишлари ва (Аллоҳ) Ягона Илоҳ эканини билишлари ҳамда ақл эгалари эслатма-ибрат олишлари учун (Аллоҳ тарафидан нозил қилинган) бир Баёнот - Хабардир.

Ўн тўртинчи жузъ

(15) «Хижр» сураси

Бу сура Макка сураларидан бўлиб, тўқсон тўққиз оятдан ташкил топгандир.

Бу суранинг меҳвари – ўқи турли асрлардаги пайғамбарларни ёлғончи қилиб, уларга қарши чиққан осийларнинг ҳаммаси ҳалокатга учраганлари атрофида айланади. Шу боисдан сура бундай кимсаларга иймонсизликларининг оқибати хатарли эканлиги ҳақида танбеҳ бериш билан бошланади.

Бу сурада буржларга бўлинган осмон, ҳаёт кечириш учун мослаб яратилган замин, маъдан-хазиналарни ўз бағрига олиб ўрнашган тоғлар, ёмғирли булутларга «ҳомиладор» бўлган шамоллар зикр қилиниб, буларнинг барчаси Ҳақ таъоло тарафидан инсонга хизмат қилиш учун яратилгани уқтирилади. Сўнгра Яратганнинг амри билан асли зуваласи «қора лой»дан қорилган инсонга бутун мавжудот сажда қилганида фақат иблисгина бу фармонга бўйсунмай кибр-ҳаво қилганини баён қилиш билан шайтоннинг инсониятга нисбатан бўлган адовати то қиёматгача давом этишига ишора қилинади. Яна бу сурада Аллоҳнинг пайғамбарлари – Иброҳим, Лут, Шуайб ва Солиҳ алайҳиссаломларнинг қиссалари сўйланади. Булардан Солиҳ пайғамбарнинг қавмлари – Самуд қабиласи Хижр (Мадина ва Шом ўртасидаги водий)дан эканлиги зикр қилинади. Суранинг «Хижр» деб номланишининг боиси шудир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, лом, ро. Ушбу (оятлар) Китобнинг – Очиқ Қуръоннинг оятларидир.
2. Ҳали (Қиёмат Куни) кофир бўлган кимсалар мусулмон бўлишни истаб колурлур.
3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларни қўяверинг, еб-ичиб, фойдаланиб колсинлар, орзу-хавасларига машғул бўлаверсинлар. Бас, яқинда (бу қилмишларининг оқибати нима бўлишини) билиб олурлар.
4. Биз бирон шаҳарни (яъни, унинг аҳолисини) ҳалок қилган эмасмиз, магар унинг учун ёзилган маълум муддат бўлгандир (яъни, ўша муддати-ажали битганидан сўнггина ҳалок қилганмиз).
5. Бирон авлод ўз ажалидан илгари кета олмайди. Шунингдек, (ундан) ортда ҳам қола олмайди.
- 6-7. Улар (яъни макка кофирлари Муҳаммад алайҳиссаломни масхара қилишиб): «Эй (ўзига) Эслатма – Қуръон нозил қилинган, (деб даъво қилаётган) киши, дарҳақиқат, сен, мажнунсан. Агар («Мен Аллоҳнинг пайғамбариман», деган даъвойингда) ростгўйлардан бўлсанг, бизга (сўзларингни тасдиқлайдиган) фаришталарни келтиргинчи», - дедилар.
8. Биз фаришталарни фақатгина (кофирлар зиммасига) ҳақ (бўлган азоб) билан туширурмиз ва бу ҳолда уларга (кофирларга) қараб турилмас (яъни, улар дарҳол ҳалок қилинурлар).
9. Албатта, бу Эслатмани (яъни, Қуръонни) Биз Ўзимиз нозил қилдик ва шубҳасиз, Ўзимиз уни сақлагувчимиз.

Изоҳ: Ушбу ояти карима асрлар Оша Қуръоннинг Илоҳий Китоб эканини қайта-қайта исботлаб келмоқда. Узоқ ўтмишни қўйиб турайлик, мана шу бизнинг асримизнинг ўзида бу азиз Китобни йўқ қилиш учун қанчадан-қанча хуружлар бўлмади. Уни ўтда

ёқдилар, дарёларга оқиздилар, қабрларга кўмдилар. Бугина эмас! Яна Қуръонни ёд олган ёки ҳаётини шу Илоҳий Китобга амал қилиб ўтказмоқни истаган миллионлаб улуғ зотларни кириб, отиб юбордилар. Кейин-чи? Кейин бошқа миллионлар кўлларида, тилларида ва дилларида бирор ҳарфи ҳам заҳаланмаган шу азиз китоб билан пайдо бўлдилар! «Шубҳасиз, Ўзимиз уни сақлагувчимиз», деган Илоҳий Сўзлар ўз тасдиғини топди. Ислом таълимоига Қуръон Илоҳий Китобларнинг сўнгисидир. Бинобарин, мана шу оятда уни то қиёмат йўқотмай, бузмай сақлашни Аллоҳ таъоло Ўз зиммасига олгандир. Шу боис, бошқа – илгариги умматларга нозил қилинган Илоҳий Китобларга ўзгаришлар киритилиб, бузилгани ҳолда (масалан, Инжилнинг етмишдан ортиқ таржималари бор, лекин асл нусхаси ҳеч қаерда мавжуд эмас). Қуръон мана, ўн тўрт асрдан буён пайғамбар алайҳиссаломга қандай нозил қилинган бўлса, (йўқ қилишга уринишлар, бало-офатлардан асралиб) худди ўшандай сақланиб келмоқда.

10. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аниқки, Биз Сиздан илгари ўтган, аввалги (турли-туман) тоифаларга ҳам (пайғамбарлар) юборганмиз.

11. Улар ҳам ўзларига келган ҳар бир пайғамбарни масхара қилиб кулган эдилар.

12. Шунингдек, уни (яъни, пайғамбарлар устидан кулиш иллатини) барча жиноятчи – осийларнинг дилларига солиб қўюрмиз.

13. Улар унга (Қуръонга) иймон келтирмайдилар. Ҳолбуки, аввалгиларнинг суннатлари – ибратлари ўтгандир (яъни, аввалги кофирлик билан ўтган кимсаларнинг оқибатлари нима бўлгани маълумдир).

14-15. Агар Биз уларга осмондан бир дарвоза очиб қўйсаг-у, ундан (осмонга) кўтарила бошласалар ҳам, албатта улар: «Шак-шубҳасиз, бизларнинг кўзларимиз боғланиб қолди, балки бизлар сеҳрланиб қолган кишилардирмиз»,- деган бўлур эдилар.

Изоҳ: Бу оятларда уқтирилишича, кўнгил кўзи кўр кимсалар уларга самонинг сир синоатларини, ундаги малоикаларни кўриш насиб этганида ҳам барибир Яратганга иймон келтириш ўрнига: «Бизларнинг кўзимизни боғлаб қўйишди, ўзимизни сеҳрлаб қўйишди»,- дейишдан нарига ўтмас эканлар.

16. Маълумки, Биз осмонда буржлар яратдик ва кузатувчилар учун уни (юлдузлар билан) безаб қўйдик.

17. Ва уни (осмонни) барча малъун-шайтон, (жинлар)дан муҳофаза қилдик.

18. Магар (у жинлардан) биронтаси (осмондаги малоикаларнинг бирон сўзини) ўғринча эшитиб олса, бас, уни очик (учар) юлдуз қувиб етар (яъни, ҳалок етар).

Изоҳ: Замин инсонларнинг макони, осмон эса малоикаларнинг ошёнидир. Бу фаришталар «Аллоҳнинг аскарлари» саналиб, Аллоҳ таъоло Ўзининг ердаги бандалари хусусидаги барча ҳукм-фармонларни адо қилишни ана ўша фаришталар зиммасига юклагандир. Энди оламда учинчи бир тоифа – жинлар тоифаси ҳам борки, улардан айримлари осмондаги фаришталарнинг ўзаро гап-сўзларини ўғринча эшитиб олишиб, ердаги фолбинларга етказмоқчи бўладилар. Мазкур оятларда уқтирилишича, осмондаги учар юлдузлар ана ўшандан шайтон-жинларга отилган ўқлардир.

19. Ерни эса ёйиқ – кенг қилдик ва унда тоғларни ўрнатиб қўйдик ҳамда унда (ҳар ернинг ўзига) мосланган турли-туман нарсаларни (ўсимлик, меваларни) ундириб ўстирдик.

20. Ва унда (яъни, ерда) сизлар учун ҳам, сизлар ризқлантира олмаадиган (балки фақат Биз ризқ берадиган сизларнинг қўл остингиздаги) кишилар учун ҳам тирикчилик – ризку насибаларини яратиб қўйдик.

21. (Сизларнинг ризку рўзингиз бўлмиш) ҳар бир нарсанинг хазиналари – манбалари Бизнинг даргоҳимиздадир. Биз у нарсаларни аниқ ўлчов билан бўлиб-бўлиб (сизларга) туширурмиз.

22. Биз шамолларни (булутларга) ҳомиладор бўлган ҳолларида юбордик, осмондан сув (ёмғир) ёғдириб, сизларни у билан суғордик. Уни сизлар тўплаб олгувчи эмассиз (балки дарё ва кўллар яратиб, у сувни Биз сизлар учун тўплаб берурмиз).

23. Албатта Биз Ўзимиз (барча жонзотга) ҳаёт берурмиз ва ўлим берурмиз. Биз ворисдирмиз (яъни, барча ўтгандан кейин ёлғиз ўзимиз қолурмиз).

24. Аниқки, Биз сизлардан илгари ўтган (барча) зотларни билдик. Аниқки, Биз кейин келгувчи зотларни ҳам билдик.

25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта, Парвардигорингизнинг ўзи (Қиёмат Куни) уларни (яъни, аввалу охир ўтган инсонларни) тўплар. Албатта, У ҳикмат ва билим Соҳибидир.

26. Маълумки, Биз инсонни – (Одамнинг асли) қора ботқоқдан (бўлиб одам сурати берилгач), қуритилган лойдан яратганмиз.

Изоҳ: Дарвоқеъ, ҳозирги илм-фан инсон баданида ер таркибида бўлган барча жисмлар мавжудлигини исботлаган.

27. Жинни (яъни, иблисни) эса (Одамдан) илгари оташ-оловдан яратган эдик.

28-29. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Парвардигорингиз фаришталарга: «Албатта Мен (асли) қора ботқоқдан (бўлиб одам сурати берилгач), қуритилган лойдан инсон Яратгувчиман. Бас, қачон уни тиклаб, ичига Ўз (даргоҳимдаги) жондан киритганимда сизлар унга сажда қилган ҳолингизда йиқилингиз!» деганида

30. Барча-барча фаришталар унга (яъни, одамга) сажда қилдилар.

31. Магар иблис сажда қилгувчилар билан бўлишдан бош тортди.

32. (Шунда Аллоҳ) деди: «Эй иблис, нечун сен сажда қилгувчилар билан бирга эмассан?»

33. У айтди: «Мен (асли) қора ботқоқдан (бўлиб, одам сурати берилгач) қуритилган лойдан сен яратган одамга сажда қилгувчи эмасман».

34. (Аллоҳ) деди: «Бас, ундан (яъни, жаннатдан) чиқ! Энди сен шак-шубҳасиз (Менинг даргоҳимдан) қувилган-малъунсан.

35. Ва албатта то Жазо (Қиёмат) кунигача сенга (барчанинг) лаънати бўлур».

36. (Иблис илтижо қилиб) деди: «Парвардигорим, у холда менга улар қайта тириладиган кунгача (ўлмасдан яшаш учун) муҳлат бергин».

37-38. (Аллоҳ) деди: «Бас, сен маълум вақтда (етиб келадиган) кунгача (қиёматгача) муҳлат берилганлардансан».

39. (Иблис) айтди: «Парвардигорим, қасамки энди мени йўлдан оздирганинг сабабли албатта мен уларга (одам болаларига) ердаги (барча гуноҳ ишларни) чиройли қилиб кўрсатиб қўюрман ва албатта уларнинг ҳаммаларини йўлдан оздирурман.

40. Магар уларнинг орасидаги покиза бандаларинггина (ҳақ йўлдан озмай қолурлар)».

41-42. (Аллоҳ) деди: «Менинг зиммамдаги тўғри йўл будир: аниқки, Менинг бандаларим устида сен учун ҳеч қандай салтанат – ҳукмронлик йўқдир. Магар сенга эргашган – адашган кимсаларнигина (бу тўғри йўлдан оздира олурсан)».

43. У кимсаларнинг барчалари учун ваъда қилинган жой, шак-шубҳасиз, жаҳаннамдир.

44. Унинг етти дарвозаси бўлиб, ҳар бир дарвозага уларнинг бир тўдаси бўлинур.

45. Тақводор-парҳезкор зотлар эса албатта боғлар ва чашмалар устидадирлар.

46. (У зотларга: «Жаннатлар)га тинчлик билан соғ-омон кинглар», (дейилур).

47. Биз (жаннатлардаги) сўриларда дўст-биродар бўлиб, бир-бирларига рўбарў ўтирган зотларнинг дилларидаги ҳар қандай гина-қудуратларни чиқариб ташладик.

48. У жойда уларга бирон чорчоқ етмас а улар у жойдан чиқарилгувчи ҳам эмаслар!

49-50. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бандаларимга ёлғиз Менинг Ўзимгина Мағфиратли, Меҳрибон эканлигимни ва Менинг азобим энг аламли азоб эканлигини хабар қилинг!

51. Яна уларга Иброҳимнинг меҳмонлари ҳақида хабар беринг!

52. Ўшанда улар (Иброҳимнинг) ҳузурига кириб: «Салом», деганларида, (Иброҳим алик олиб, уларга бир семиз бузоқни пишириб келтирди. Лекин меҳмонлар таомга қўл чўзишмагач), у: «Биз сизлардан кўркмоқдамиз (Кимсизлар ўзи)?» деди.

53. Улар дедилар: «Кўркмагин (биз Аллоҳ юборган элчи – фаришталармиз). Биз сенга бир билимдон ўғил (яъни, Исҳоқ) хушхабарини етказурмиз».

54. У деди: «Менга кексалик етган пайтида (фарзанд кўришим ҳақида) хушхабар келтирдингизми? Энди менга (бу ёшимда) ниманинг ҳам хушхабарини етказар эдингизлар?»

55. Улар айтдилар: «Биз сенга ростдан ҳам (фарзанд кўришинг) хушхабарини келтирдик. Бас, сен ноумид кимсалардан бўлмагин!»

56. У деди: «Парвардигорининг фазлу раҳматидан фақат адашган кимсаларгина ноумид бўлурлар».

57. (Сўнгра уларга қараб яна) деди: «Эй элчилар, нима юмуш билан келдингиз?»
58. Улар дедилар: «Бизлар бир жинойтчи қавмга (яъни, Лут қавмига уларни ҳалок қилиш учун) юборилганмиз.
59. Лекин биз Лутнинг оиласини тўла-тўқис қутқаргувчидирмиз.
60. Фақат унинг хотинига (нажот йўқдир. Чунки) Биз (яъни Аллоҳ) унинг (азоб-укубатда) қолгувчилардан бўлишини тақдир қилиб қўйганмиз».
- 61-62. Энди қачонки Лут хонадонига элчиларимиз келгач, у (Лут) деди: «Аниқки, сизлар нотаниш қавмсиз».
63. Улар дедилар: «Йўқ, (биз Аллоҳнинг элчи-фаришталаримиз). Биз сенга улар (яъни, қавминг) шак-шубҳа қилаётган нарсани (яъни, Аллоҳнинг азобини) келтирдик.
64. Биз сенга ҳақ (азоб)ни келтирдик. Биз, шак-шубҳасиз, ростгўйдирмиз.
65. Энди сен кечанинг бир қисми (ўтгач), аҳли оиланг билан йўлга туш ва ўзинг уларнинг ортида кетгин. Сизлардан бирон киши атрофга алангласин ва сизларга буюрилган тарафга қараб кетаверинглар».
66. Биз унга (яъни, Лутга) тонг пайтида ана у (кофир қавм)нинг думи қирқилиши – ҳалок бўлиши ҳақидаги мана шу фармонни ваҳий қилдик.
67. (Лутнинг уйига чиройли йигитлар келгани ҳақидаги хабарни эшитиб) шаҳар аҳолиси шод-хуррам бўлган ҳолларида келдилар. (Чунки улар баччабозлик иллатига мубтало бўлган эдилар).
68. (Шунда Лут) деди: «Ахир бу (йигитлар) менинг меҳмонларим-ку. Мени шарманда қилманглар.
69. Аллоҳдан кўрқинглар! Мени уятга қўйманглар!»
70. Улар айтдилар: «Биз сени барча олам (одамларини ҳимоя қилиш)дан қайтармаганмидик?!»
- Изоҳ: Ривоят қилишларича, Лут алайҳиссалом доимо қишлоқларига келган мусофирларни уларга зўрлик қилмоқчи бўлган кофирларнинг ахлоқсиз хатти-ҳаракатларидан ҳимоя қилар экан. Шунда у кофирлар Лутга: «Агар яна бегоналарни биздан ҳимоя қилсанг, сени қишлоғимиздан қувиб чиқарамиз», деб дўқ урган эканлар.
71. У (Лут) деди: «Агар (шу ишни) қилгувчи бўлсангизлар, ана (қишлоғимиздаги) қизларим (туришибди, ўша қизларни никоҳларингизга олаверинглар)».
- 72-73. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ҳаётингизга қасамки, улар ўз мастликларида тентираб юрган ҳолларида, (тўсатдан) тонг пайтида уларни даҳшатли қичқирик тутди.
- Изоҳ: Маълумки, Шариати Исломиёга биноан қасам фақат Аллоҳ номи билан ичилади. Лекин Яратган Эгамиз Ўзи хоҳлаган кимса ёки нарса номи билан қасамд қилиши мумкин. Шу сабабдан ҳам юқоридаги оятда Аллоҳ таъоло Ўзининг энг суюкли

бандаси, сўнгги пайғамбари ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломни шарафлаб, у кишининг ҳаётларига қасамёд қилди.

74. Бас, Биз у шаҳарни остин-устун қилиб юбордик ва уларнинг устига сополдан бўлган тош ёғдирдик.

75. Албатта бу (ходиса)да фаросатли кишилар учун оят-ибратлар бордир.

76. Дарвоқеъ, у (шаҳар) доимий йўл устидадир (яъни, доим ўша вайрон бўлган шаҳар ёнидан ўтидалиар-ку, нега унинг нима сабабдан Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлиб вайрон қилингани ҳақида тафаккур қилмайдилар?!)

77. Албатта бунда мўъминлар учун оят-ибрат бордир.

78. Шубҳасиз, дарахтзор эгалари (яъни, Шуайб пайғамбар қавми) золим (кофир) бўлганлари аниқдир.

79. Шу сабабдан, Биз улардан интиқом олдик. Дарвоқеъ, уларнинг (яъни, Лут қавмининг шаҳри ва Шуайб қавмининг шаҳри) иккиси ҳам очиқ йўл устидадир (яъни, уларни кўриб ибрат олмайсизларми?)

80. Аниқки, Ҳижр (водий) эгалари (Самуд қабиласи) ҳам пайғамбарларни (яъни, Солиҳ алайҳиссалом) ёлғончи қилгандирлар.

81. Биз уларга ўз оят-мўъжизаларимизни ато этган эдик, (масалан, Бизнинг амримиз билан пайғамбар Солиҳ алайҳиссалом харсанг тошни тирик туяга айлантириб қўйган эди) улар бу оятлардан юз ўгирувчи бўлдилар.

82-83. (Шундан сўнг) улар тинч-омонликда (гўё ҳеч қачон ўлмайдигандек) тоғлардан уйлар йўниб юрганларида, уларни тонг чоғида даҳшатли кичкирик тутди.

84. Сўнгра уларга қилган нарсалари (яъни, тош қалъалари) бирон фойда бермади.

85. Биз осмонлар ва ерни ҳамда уларнинг ўртасидаги нарсаларни фақат Ҳақ (қонун-қоида) билан яратдик. Соат – Қиёмат ҳам, шак-шубҳасиз, келгувчидир. Бас, (шундай экан, эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сиз жаҳил – кимсаларнинг етказётган озор-азиятларга сабр-тоқат қилинг ва улардан) чиройли юз ўгириш билан юз ўгилинг!

Изоҳ: Бу оятни шундай тушунмоқ лозимдир. Бу оламдаги бирон нарса тасодифий эмас, балки еру осмондаги ҳар бир зарра етук ҳикмат ва анқ ўлчов билан яратилгандир ва ҳамма мавжудот бир-бири билан узвий боғлиқдир. Қилинадиган яхши-ёмон амаллар ҳам аниқ қонун асосида ўз мукофот ва жазосини олур.

Бу дунё ҳаёти аввалидан охиригача биргина соатдир. Шу соат битгач, Қиёмат бошланур ва ўша соатнинг ҳар бир дақиқа, сониясида қилинган иш-амаллар ҳисоб-китоб қилинур. Бас, шундай бўлгач, жоҳиллардан юз ўгириб, бу қисқа умрнинг ҳар бир сониясини дунёда ҳам, охиратда ҳам фойда берадиган амалларни қилишга сарфламоқ лозимдир.

86. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Парвардигорингизнинг Ўзигина Яратгувчи, Билгувчидир.

87. Дарҳақиқат, Биз Сизга етти такрорланувчини (яъни, етти оятдан иборат бўлган, ҳар бир ракаат намозда такрорланадиган «Фотиҳа» сурасини) ва Улуғ Қуръонни ато этдик.

88. Сиз кўзларингизни Биз у (кофирлардан айрим) тоифаларни баҳраманд қилган нарсаларга (яъни, уларнинг молу давлат, шаъну шавкатларига) тикманг! Уларнинг (иймонсизликлари) устида ғамгин бўлманг! Мўъминлар учун қанотингизни паст тутинг (яъни, мудом камтар-тавозуъли бўлинг!)

89. Ва (иймонсиз кимсаларга айтинг:) «Албатта мен (сизларга Аллоҳнинг азоби тушишидан) очиқ-ошкор огоҳлантиргувчиман».

90-91. Худди Қуръонни бўлак-бўлак қилиб олган кимсаларга (яъни, Қуръоннинг айрим оятларига ўзларининг истак-хоҳишларига тўғри келиб қолса, иймон келтириб, айрим оятларини эса ҳавойи хоҳишларига тўғри келмагани учун инкор этадиган яҳудий ва насронийларга илгари Таврот ва Инжил Китобларини) нозил қилганимиз каби (Сизга ҳам ушбу Қуръонни нозил қилдик).

92-93. Парвардигорингиз номига қасамки, албатта уларнинг барчасидан қилиб ўтган иш-амаллари ҳақида сўраймиз.

94. Бас, Сиз ўзингизга буюрилган ишни (яъни, Ҳақ Динга даъват қилишни) юзага чиқаринг ва мушриклардан юз ўгиринг!

95. Албатта Биз Ўзимиз Сизни масхара қилгувчиларга (яъни, уларни ҳалок этиш учун) кифоя қилурмиз.

96. Улар Аллоҳга яна бошқа «илоҳ»ларни (шерик) қилурлар. Бас, яқинда (Қиёмат Кунисида бу қилмишларининг оқибатини) билиб олулар.

97. Шак-шубҳасиз, Биз улар (Сизни масхара қилиб) айтаётган сўзлардан дилинги сикилишини билурмиз.

98. Бас, Сиз Парвардигорингизга ҳамд айтиш билан (У Зотни «шерик»лардан) покланг ва сажда қилгувчилардан бўлинг (шунда Аллоҳ дилингидаги ғам-аламни кетказур!)

99. (Шунингдек), то Сизга аниқ-нарсаси (яъни, ўлим соати) келгунича Парвардигорингизга ибодат қилинг!

(16) «Наҳл» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, бир юз йигирма саккиз оятдир. У қиёмат соати яқинлашиб қолгани қида хабар бериш билан бошланади. Сўнгра Аллоҳ таъоло Ўзининг Якка-Ёлғиз экани, ердаги жонли-жонсиз бутлар Унга шерик бўлмасликлари хусусида огоҳлантиради ва еру осмонлар, денгизлар, тоғлар, водий ва воҳалар, осмондан тушиб ерни кўкартираётган ёмғир, ердан униб чиқиб, осмонга иштилаётган наботот, денгизларда сузиб бораётган кемалар, кечаларда йўловчи мусофирлар учун маёқ бўлган юлдузлар ва хусусан бир томчи сувдан яралиб бутун борлиқдан азиз ва мукаррам бўлган инсон – буларнинг барчаси бир донно ва билимдон яратувчи зот борлигига дал қилиб туриши тўғрисида уқтирилади. Сўнгра Аллоҳ таъоло ато этган беҳисоб неъматларнинг шукрини адо қилиш лозимлиги, куфрони неъмат қилган кўрнамак кимсаларнинг оқибати ҳалокат эканлигини баён қилувчи оятлар келтирилади. Сура ниҳоясида пайғамбар алайҳиссалом ва у кишининг умматларига Аллоҳнинг динига илму ҳикмат ва чиройли панд-насихат қилиш билан даъват этиш ҳамда бу даъват йўлида чекиладиган жабру жафоларга сабр-тоқат қилиш амр этилади. Бу сурада Ҳақ таъолонинг ожиз ва мўъжиз махлуқи бўлмиш асалари хусусида, унинг ибратли ҳаёт тарзи ҳақида ҳикоя қиладиган оятлар ҳам ўрин олгани учун у «Наҳл – Асалари» сураси деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Аллоҳнинг фармони (яъни, Қиёмат) келиб қолди. Бас, сизлар (эй мушриклар), уни шоштирамай кўя қолинглар. (Аллоҳ) уларнинг ширкларидан Пок ва Юксакдир.

Изоҳ: Мазкур оят Макка мушриклари пайғамбар алайҳиссаломни масхара қилишиб: «Эй Муҳаммад, сен бизларни кўрқитаётган Қиёмат рост бўлса, келсин-чи, кўрайлик», деганларида нозил бўлган.

2. (Аллоҳ) Ў замри-иродаси билан Ўзи хоҳлаган бандаларига фаришталарни (шундай) ваҳий билан туширур: («Эй пайғамбарларим, инсонларни) огоҳлантирингларки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Мен Ўзимгина бордирман. Бас, (барчаларингиз) Мендангина кўрқингиз!»)

3. У осмонлар ва ерни ҳақ (қонун) билан яратди. У (мушрикларнинг) ширкларидан юксакдир.

4. У инсонни нутфадан – бир томчи сувдан яратган эди. Баногоҳ (инсон) очикдан-очик рақибга айланиб қолди.

Изоҳ: Бу оятда қайта тирилиш ҳақ эканлиги очик мантиқ билан исботланмоқда – яъни, бир томчи сувдан шундай гўзал ҳилқатли инсонни яратишга Қодир бўлган Аллоҳ таъоло унинг жонсиз жасадига қайтадан жон ато этишга қодир эмасми?! Инсон эса ўзининг нимадан яратилганини унутиб, Яратганига қарши хусумат қилиб юрибди.

5. У Зот яна сизлар учун иссиқ кийим ва (турли) манфаатлар бўлсин, деб чорва молларини ҳам яратдики, сизларнинг таом-озуқаларингиз улардан бўлур.

6. Яна сизлар учун уларни кечкурун ўтлоқдан қайтараётган ва тонгда ўтлоққа ҳайдаётган пайтингизда бир чирой – файз бордир.

7. Шунингдек, улар сизлар жонларингизни қийнаб, зўр-базўр (машаққат билан) етадиган юртларга юкларингизни элтиб берур. Албатта Парвардигорингиз Меҳрибон ва Раҳмдидир.

8. У Зот яна сизлар минишингиз учун зийнат қилиб отлар, хачирлар ва эшакларни (яратди). Яна сизлар (ҳали) билмайдиган нарсаларни ҳам яратур.

Изоҳ: Бизга замондош муфассирлар ушбу оятдаги: «...сизлар билмайдиган нарсаларни ҳам яратур» жумласини Қуръон нозил бўлган даврда мавжуд бўлмай, кейин илм-фан тараққий этиши билан кашф қилинган сайёра – машина, қитор – поезд, тайёра – самолёт ва бошқа бизлар ҳам билмайдиган, бундан кейин кашф қилинадиган нақлиёт – транспорт воситалари, деб тафсир қиладилар.

9. Тўғри йўлга (ҳидоят қилиш) Ёлғиз Аллоҳ измидадир. (Зотан, йўллар) орасида эгриси ҳам бордир. Агар (Аллоҳ) хоҳлаганида сизларнинг барчангизни (тўғри йўлга) ҳидоят қилган бўлур эди. (Лекин у Зот сизларга қайси йўл тўғри ва қайси йўллар эгри эканини кўрсатиб, қай бир йўлни танлаш ихтиёрини ўзларингизга қўйиб берди ва ақл-идрок билан тўғри йўлни танлаб олган бахтли бандаларини Ўз хоҳиш-иродаси билан ўша Ҳақ Йўлга ҳидоят этишини ваъда қилди, эгри йўлларни танлаган кимсалар эса ҳар икки дунёда бахтсиз бўлиб, ўзларига зиён қилишлари тўғрисида хабар берди).

10. У осмондан сизлар учун ичимлик бўлган сувни ёғдирган Зотдир. Сизлар (ҳайвонларингизни) боқадиган дов-дарахтлар (ўт-ўланлар) ҳам ўша (сувдан ичар).

11. У Зот сизлар учун ўша (сув) ёрдамида (турли) экинларни, зайтун, хурмо, узум ва барча меваларни ундириб-ўстирур. Албатта, бу нарсада (яъни, бир хил сув ёрдамида рангу рўйи, таъму лаззати бошқа-бошқа бўлган мева-чеваларнинг униб-ўсишида) тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибрат бордир.

12. У Зот сизлар (бекаму кўст ҳаёт кечирингиз учун) кеча ва кундузни, куёш ва ойни (бир тартибга солиб) бўйсундириб қўйди. (Барча) юлдуз – сайёралар ҳам Унинг амрига бўйсундирилгандир. Албатта, бу нарсада ақл юргизадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

13. Яна У Зот сизлар учун ерда яратиб қўйган ранго-ранг нарсаларни (яъни, ҳайвонот ва наботот оламини, ер ости ва ер усти бойликларини ҳам сизларга бўйсунтирди). Албатта, бу нарсада ибрат-эслатма оладиган қавм учун оят-ибрат бордир.

14. У сизлар янги гўшт (яъни, балиқ гўшти) ейишларингиз ва тақадиган тақинчоқлар чиқариб олишларингиз учун (сизларга) денгизни ҳам бўйсундириб қўйган зотдир. Сиз унда (сувни) ёриб кетаётган кемаларни кўрурсиз. У Зотнинг фазлу марҳаматидан (ризку рўз) исташларингиз ва (берган неъматларига) шукр қилишингиз учун (сизларга денгизларни бўйсундириб қўйди).

15. У Зот ер сизларни тебратмаслиги учун унда тоғларни барпо қилди, (ўзларингиз учун ичимлик бўлиши ҳамда экин-тикинларингизни суғоришингиз учун) дарёларни (оқизиб қўйди) ва (кўзлаган манзилларингизга боришда адашмасдан) йўл топишларингиз учун йўлларни (пайдо қилди).

16. Ва (у йўлларга) белгилар (қилиб қўйди. Кечаларда эса кишилар) юлдузлар билан йўл топулар.

17. (Эй мушриклар), ахир (барча мавжудотни) Яратгувчи Зот – Аллоҳ билан (ҳеч нарса) ярата олмайдиган (бутларингиз) баробарми?! Ўйламайсизларми?!

18. Агар сизлар Аллоҳнинг неъматларини санасангизлар, саноғига ета олмайсизлар. Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

19. Аллоҳ яширадиган нарсаларингизни ҳам, ошкор қиладиган нарсаларингизни ҳам билур.

20. (Мушрикларнинг) Аллоҳни кўйиб, илтижо қилаётган бутлари бирон нарсани яратувчи эмасдир, балки ўзлари яралгувчидирлар.

21. (Улар) жонсиз ўликлардир. Ва Улар (ўзларига сиғинаётган мушрикларнинг) қачон қайта тирилишларини ҳам сеза олмайдилар.

22. Тангрингиз Ягона Тангридир. Бас, охиратга иймон келтирмайдиган кимсаларнинг кўнгиллари (Аллоҳнинг Якка-Ягона эканлигини) инкор қилур, (уларнинг) ўзлари мутакаббир кимсалардир.

23. Шак-шубҳа йўқки, Аллоҳ уларнинг яширадиган нарсаларини ҳам, ошкор қиладиган нарсаларини ҳам билур. Албатта У Зо мутакаббир кимсаларни севмас.

24. Қачон уларга: «Парвардигорингиз (Муҳаммад алайҳиссаломга) қандай нарса нозил қилди?», дейилса, улар (масхара қилишиб): «Аввал ўтганларнинг афсоналарини», дейдилар.

25. Улар (бу ёлғон сўзларни, бошқа одамларни йўлдан оздириш учун ва оқибатида) Қиёмат Кунда, ўзларининг барча угноҳларига ҳамда ўзлари жаҳолат билан йўлдан оздирган кимсаларнинг гуноҳларидан ҳам (бир қисмига) жавобгар бўлиш учун (айтгандирлар). Огоҳ бўлингиз, улар жуда ёмон юкни (яъни, гуноҳларни) орқалаб юрибдилар.

26. Улардан аввалги (кофир) кимсалар ҳам (ўз пайғамбарларига мана шунга ўхшаш) макр-ҳийлалар қилган эдилар. Шунда Аллоҳ, улар (қурган макр-ҳийла) биноларини таг-туғи билан емириб ташлади, бас, улар (тўқиб олган ёлғон бино – тузумлари)нинг томи ўзларининг устига қулади ва уларга ўзлари сезмаган – кутмаган тарафдан азоб-ҳалокат келди.

27. Кейин – Қиёмат Кунда (Аллоҳ) уларни яна расво қилур ва айтур: «Менинг «шерик» ларим қаерда қолишди?! (Ахир) сизлар (Менинг пайғамбарларим билан) ўшалар тўғрисида талашиб-тортишар эдинглар-ку?!» (Шунда) илм берилган зотлар (яъни, пайғамбарлар ва уламолар) дерлар: «Дарҳақиқат, бугун бутун расволик ва азоб-укубат кофирлар устига (тушар)».

28. Улар (кофир йўлини танлашлари сабабли) ўз жонларига жабр қилган онларида (ўлим) фаришталари уларнинг жонларини олурлар. Шунда улар (тақдирга) тан беришиб – (бўйинларини қисишиб): «Бизлар бирон ёмонлик – гуноҳ қилган эмасмиз» (дерлар). Йўқ, шак-шубҳасиз, Аллоҳ қилган амалларингизни билгувчидир.

29. Энди ўзларингиз мангу қоладиган жаҳаннам дарвозаларидан кирингиз! Мутакаббир кимсаларнинг борар жойлари нақадар ёмон.

30. Такводор зотларга: «Парвардигорингиз (ўз пайғамбарига) қандай нарсани нозил қилди?» дейилганида, улар: «Яхшилиқни» дерлар. Чиройли амал қилган зотлар учун бу

дунёда ҳам чиройли мукофотлар бўлур. Лекин шак-шубҳа йўқки, охираат диёрни янада яхшироқдир. Тақводор зотларнинг турар жойлари нақадар яхши.

31. Улар остидан дарёлар оқиб турадиган мангу жаннатларга кирурлар. Улар учун у жойда хоҳлаган нарсалари бўлур. Аллоҳ тақводор зотларни мана шундай мукофотлар.

32. Улар (ширк ва исёндан) пок бўлган ҳолларида фаришталар уларнинг жонларини олар эканлар: «Сизларга тинчлик-омонлик бўлгай. (Энди) қилиб ўтган амалларингиз сабабли жаннатга кирингиз», дерлар.

33. (Кофирлар эса) фақат ўзларига (ўлим) фаришталари келишини ёки Парвардигорингизнинг амри-азоби келишини кутарлар. Улардан аввал ўтган (кофир) кимсалар ҳам мана шундай қилган эдилар (яъни, ўзларига келган пайғамбарларни ёлғончи қилишиб, ҳалокатга дучор бўлган эдилар). Уларга Аллоҳ жабр қилгани йўқ, балки улар (ўзлари) ўз жонларига жабр қилгувчи бўлдилар.

34. Бас, қилган ёмонликлари (уларнинг) ўзларига етди ва кулиб-масхара қилган нарсалари ўзларини тутди.

35. Мушрик бўлган кимсалар: «Агар Аллоҳ хоҳлаганида, биз (ҳам) ота-боболаримиз (ҳам) ундан ўзга бирон нарсага ибодат қилмаган ва у(нинг ҳукми)сиз бирон нарсани ҳаром қилган бўлур эдик», дедилар. Улардан аввал ўтган (кофир) кимсалар ҳам мана шундай қилган эдилар (яъни, ўз ихтиёрлари билан куфр йўлини танлаб, сўнгра: «Бизларнинг кофирлигимизга Аллоҳнинг Ўзи сабаб», деб Аллоҳ таъоло шаънига тухмат қилган эдилар). Пайғамбарлар зиммасида (одамларни мажбуран динга киргизиш эмас, балки) фақат (Аллоҳ нозил қилган ваҳийни) очиқ-ойдин етказиш бордир.

36. Аниқки, биз ҳар бир умматга: «Аллоҳга ибодат қилинглр ва шайтондан йироқ бўлинглр», (деган ваҳий билан) бир пайғамбар юборганмиз. Шунда улар (ўша умматлар) орасида Аллоҳ ҳидоят қилган зотлар ҳам, шунингдек, чекларига йўлдан озишлик тушган кимсалар ҳам бўлган. Бас, ер юзида сайру-саёҳат қилиб, (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилган кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўринглр.

37. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар сиз у (мушрик)ларнинг ҳидоят топишларига ташна бўлсангиз-да, билингки, Аллоҳ ўзи йўлдан оздирадиган кимсаларни ҳаргиз ҳидоят қилмас ва улар учун бирон ёрдамчи ҳам бўлмас.

38. Улар: «Аллоҳ ўлган кишиларни қайта тирилтирмайди», деб Аллоҳ номига жон-жаҳдлари билан қасам ичдилар. Йўқ, (албатта тирилтирур!) Бу – у зотнинг ҳақ ваъдасидир. Лекин одамларнинг кўплари (бу олам имтиҳон олами эканини, асл абадий ҳаёт қайта тирилгандан кейин бўлишини) билмайдилар.

39. Уларга ўзлари ихтилоф қилаётган нараларини баён қилиб (кўрсатиб) бериш учун ҳамда кофир бўлган кимсалар ўзларининг ёлғончи эканликларини билишлари учун ҳам (албатта Аллоҳ барча халойиқни қайта тирилтирур).

40. Биз бирон нарсани ирода қилсак, унга айтадиган сўзимиз «Бўл!» демокликдир. Бас, ўша нарса бўлур.

41. Зулму кийноқларга дучор бўлганларидан сўнг, Аллоҳ йўлида ҳижрат қилган зотларни албатта бу дунёда ҳам гўзал (гўшаларга) жойлаштирурмиз. Энди охираат ажри-мукофоти янада каттароқ эканини (одамлар) билсалар эди.

42. Улар (мушриклар етказган озор-азиятларга) сабр-тоқат қилган ва ёлғиз Парвардигорларигагина суянган зотлардир.

43. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз сиздан (яъни сизни пайғамбар қилиб юборишимиздан) илгари ҳам (фаришталарни эмас, балки) фақат (сиз каби) кишиларни-инсонларнигина ўзимиз туширган ваҳий билан (пайғамбар қилиб) юборганмиз. (Эй, мушриклар), агар (бу ҳақда) билмайдиган бўлсангизлар, аҳли илмлардан (яъни, Таврот ва Инжилни биладиган кишилардан) сўранглар!

Изоҳ: Бу оят Макка мушриклари Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбар эканликларини инкор қилишиб: «Аллоҳ одамзотни Ўзининг элчиси қилиб юбормайди. Агар фаришта келиб, мен Аллоҳнинг элчисиман, деганида, иймон келтирган бўлур эдик», деганларида нозил бўлган.

44. (Биз аввалги пайғамбарларни) очиқ ҳужжатлар ва китоблар билан (юборганмиз). Сизга эса одамларга нозил қилинган нарсаларни (яъни, шариат аҳкомларини) баён қилиб беришингиз учун ва шояд тафаккур қилсалар, деб бу эслатмани – Қуръонни нозил қилдик.

45. (Муҳаммад алайҳиссаломни қатл этиш учун) энг ёмон макру ҳийлаларини қилган кимсалар Аллоҳ ўзларини ерга ютдиришидан ёки (уларга) сезмаган-кутмаган тарафларидан (Аллоҳнинг) азоби келиб қолишидан хотиржам бўлдиларми?!

46. Ёки сафар-саёҳатларда айланиб юрган чоғларида уларни (бало-офатлар) ушлаб, ҳеч қачон қочиб қутила олмай қолишларидан (қўрмадиларми)?

47. Ёки (қилган макр-ҳийлаларининг оқибатидан ўзлари) қўрқиб-пусиб юрган пайтларида, уларни (Аллоҳнинг балоси) ушлаб қолишидан (қўрқмадиларми)?! (Эй инсонлар), дарҳақиқат Парвардигорингиз меҳрибон ва раҳмлидир.

48. Ахир улар Аллоҳ яратган барча нарсаларнинг соялари ўнгу сўлларига, Аллоҳга сажда қилган ҳолларида эгилаётганини – улар (барчаси Аллоҳга) бўйсунувчи эканликларини кўрмадилари?!

49. Осмонлар ва ердаги барча жониворлар ва фаришталар ҳам кибр-ҳаво қилмаган ҳолларида ёлғиз Аллоҳга сажда қилурлар.

50. Улар устларидаги (уларни кузатиб турган) Парвардигорларидан қўрқурлар ва фақат ўзларига амр этилган ишларнигина қилурлар.

Изоҳ: Юқоридаги икки оят сажда оятларидир. Уларда барча нарса ёлғиз Аллоҳга сажда қилиши таъкидланар экан, бир гўзал мисол келтирилади: тоғ-тош ва дов-дарахт каби эгила олмайдиган нарсалар ҳам яратганга сажда қилмасдан тура олмадилар. Улардан соялари ажралиб, ўнгу-сўлга эгилиб сажда қиладилар – ҳақ таъолога арзи бандалик қиладилар! Ўзларига ўхшаган бандаларга эгилиб-букилиб юрган, лекин Яратганга сажда қилишдан ор қиладиган кимсалар ўша тоғлардан ибрат олсалар эди! Бу Қуръондаги сажда оятларининг «Аъроф» сурасидаги 205-оят ва «Раъд» сурасидаги 15-оятларидан кейинги учинчисидир.

51. Аллоҳ: «Икки худога бандалик қилманглар! Фақат Биргина Илоҳ (яъни, ёлғиз Аллоҳ таъологина) бордир, холос. Бас, Мендангина кўрқингиз!» деди.

52. Осмонлардаги ва ердаги барча нарсалар Унинг мулкидир. Тоат-ибодат мудом Ёлғиз Унга (бўлмоғи лозимдир). Аллоҳдан ўзгалардан (яъни, жонсиз бутлардан ёки ўзларингизга ўхшаган одамлардан) кўрқурмисизлар?!

53. Сизларга берилган барча ноз-неъматлар ёлғиз Аллоҳдандир. Шунингдек, қачон сизларга (бирон) бало-мусибат унгагина илтижо қилурсизлар.

54-55. Сўнг у зот сизлардан балони аритганида эса баногоҳ сизларнинг орангиздан бир тўда чиқиб, биз уларга ато этган нарсаларга куфрони неъмат қилишиб, Парвардигорларига ширк келтирурлар. Бас, (эй мушриклар, тўрт кунлик дунёда биз берган неъматлардан) фойдаланиб қолинглар. Яқинда, (яъни, Қиёмат кунда бу ширкларингизнинг оқибатини) билурсизлар.

56. Улар биз ризқ қилиб берган неъматлардан ўзлари билмайдиган (яъни, жохилликлари, билимсизликлари сабабли Худо деб ўйлаган) бутлари учун насиба ажратурлар. (Эй мушриклар), Аллоҳ номига қасамки, албатта сизлар ўзларингиз тўқиб-бичиб олган бутларингиз тўғрисида (қиёмат кунда) масъул бўлурсизлар.

57. Улар: («Фаришталар Аллоҳнинг қизлари», дейшиб) у «қизлар»ни Аллоҳники қилишади – у зот (бу бўхтондан) покдир – ўзларининг кўнгиллари тусаган нарсани (яъни, ўғилларни) эса ўзлариники (қилиб олишди).

58. Қачон бировларига қиз (кўргани ҳақида) хушхабар берилса, ғазабга тўлиб, юзлари қорайиб кетар.

59. Ва у (қизни) хўрлаган холида олиб қолиш ёки (тириклай) тупроққа қориш (тўғрисида ўй суришиб), ўзига хушхабар берилган нарсанинг (яъни, қиз кўришининг) «ёмон»лигидан (номус қилиб) одамлардан яшириниб олур. Огоҳ бўлингизки, улар (бу қилмишлари билан) энг ёмон (яъни, ноҳақ) ҳукм чиқарурлар.

Изоҳ: Ислом дини келишидан илгари араблардан ваҳший бир одат бор эди, улар қиз фарзанд кўришни ўзлари учун ор деб билишар ва кўплари қизларини тириклай ерга кўмиб юборар эдилар. Бунга сабаб, динсиз, иймонсиз кимсаларнинг жаҳолат ва кибр-ҳаволари бўлиб, айрим тарихчи уламолар бу разолатни бир воқеага боғлайдилар: узок ўтмишда бутун араб жазираси Нўъмон исмли подшоҳ кўл остида бўлиб, барча қавм-қабилалар унга бож тўлар эканлар. Бир йили қабилалардан бири зиммаларидаги солиқни тўлашдан бош тортганларида, подшоҳ аскарлари бостириб келишиб, у қабиланинг ҳамма хотин-халаж, ўғил-қизларини асир қилиб олиб кетишган ва уларни ўз қабилаларига қайтариш учун бож тўланишини шарт қилишган экан. Бу талаб бажарилгунча орадан ўтган фурсат ичида қабила бошлиғининг қизи билан подшоҳнинг ўғли бир-бирларига кўнгил кўйиб қолишган экан. Шунинг учун қиз бошқалар сафида ўз юртига қайтиб кетишдан бош тортади. Ҳеч қандай дўқ-пўписа ва ялиниб ёлворишлар кор қилмагач, қизнинг отаси – қабила бошлиғи душманига кўнгил кўйиб, ўзини шарманда қилган қизидан ниҳоят даражада ғазабланиб, бундан кейин қиз кўрса, албатта тириклай ерга кўмишга қасам ичади. Шундай қилиб, бу қабих одат авлоддан-авлодга ўтиб, тарқаб кетаверади ва қачонки ислом дини келгач, Қуръон бу ярамас одатни манъ этади.

60. Охиратга иймон келтирмайдиган кимсалар энг ёмон сифат эгаларидир. Аллоҳ эса энг юксак ҳислатлар соҳибидир. У қудрат ва ҳикмат эгаси бўлган зотдир.

61. Агар Аллоҳ одамларни (улар қилган ҳар қандай) зулм зўравонликлари билан ушлаганида (азоблаганида), ер юзида бирон жониворни қўймаган бўлур эди. Лекин у зот уларни маълум муддатгача қўйиб қўяр. Бас, қачон уларнинг ажаллари етиб келганида эса, уни бирон соат кетга ҳам сура олмайдилар, илгари ҳам қила олмайдилар.

62. Улар ўзлари ёмон кўрадиган нарсаларни (яъни, қиз болаларни) Аллоҳники дейишиб, яна (уларнинг) тиллари ўзлари учун чиройли мукофот – жаннат бўлиши ҳақида ёлғон сўзларни сўзлайди. Шак-шубҳа йўқки, улар дўзах эгаларидир ва албатта улар (дўзахга) биринчилар (қаторида ташланурлар).

63. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ номига қасамки, дарҳақиқат биз сиздан илгари ўтган умматларга ҳам пайғамбарлар юборганимизда шайтон уларга ҳам ўзларининг (қабих) амалларини чиройли қилиб кўрсатган эди. Чунки у бугун (бу дунёда) уларнинг «дўсти»дир. (Охиратда эса) улар учун аламли азоб бордир.

64. Биз сизга иймон келтирган қавм учун ҳидоят ва раҳмат бўлган бу китобни – Қуръонни фақат уларга ўзлари ихтилоф этаётган нарсаларни баён қилиб беришингиз учунгина нозил қилдик.

65. Аллоҳ осмондан сув (ёмғир) ёғдириб, унинг ёрдамида ўлик ерни тирилтирди. Албатта, бу ишда (ваъз-насихатга) қулоқ тутадиган қавм учун оят-ибрат бордир.

66. Дарвоқеъ, сизлар учун чорва ҳайвонларида ҳам бир ибрат бордир. Биз сизларни уларнинг қоринларидаги нажосат ва қон ораларидан ичувчилар учун ўтимли – таъмли бўлиб чиққан нарса – тоза сут билан суғорурмиз.

67. Сизлар маст қилгувчи (арокни) ҳам гўзал-ҳалол ризқ(нинг ўзини) ҳам ҳурмо ва узумларнинг меваларидан олурсизлар. Албатта, бунда ҳам нақл юритдиган қавм учун оят-ибрат бордир.

Изоҳ: Ушбу сура нозил қилинган пайтда хали ароқ ҳаром қилинмаган эди. Чунки ароқ Мадинада нозил бўлган «Моида» сурасининг 90-оятида ҳаром қилинган. Бу сура эса ҳижратдан илгари нозил бўлган эди.

68. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингиз асаларига ваҳий-амр қилди: «Тоғларга, дарахтларга ва (одамлар) курадиган инларга уя солгин.

69. Сўнгра турли мевалардан еб, Парвардигоринг (сен учун) осон-қулай қилиб қўйган йўллардан юргин!» Унинг қорнидан алвон рангли ичимлик асал чиқур. Унда одамлар учун шифо бордир. Албатта, бу ишда (яъни, шу митти жониворнинг ҳам одамлар учун хизматкор қилиб қўйилишида) тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибрат бордир.

70. Сизларни Аллоҳ яратгандир. Сўнгра (ажалларингиз битгач) унинг ўзи сизларни вафот қилдирур. Сизларнинг орангизда (ёшликдаги гўзал тотли ҳаётдан, кексалик пайтидаги) энг тубан кун кўришга (яъни, ўзини бошқара олмайдиган ҳолатга) қайтарилиб, илгари билган нарсаларининг барчасини унутиб юборадиган (яъни, ўта кексайиб, вафот қиладиган) кишилар ҳам бордир. Албатта, Аллоҳ билгувчи ва қудратлидир.

71. Аллоҳ айримларингиздан айримларингизни ризқда устун қилиб қўйди. Бас, бу (ризқда) устун қилинган кишилар ўзларининг ризқларини қўл остидаги қулларига қайтариб (бой-камбағалликда) барчалари баробар бўлиб олмайдилар-ку! (Шундай бўлгач, қандоқ қилиб барчага ризқу рўз ато этгувчи Аллоҳ таъолога кўлидан ҳеч иш келмайдиган бутларни баробар қиладилар). Аллоҳнинг неъматини инкор қилурларми?! (Яъни, яратганнинг ўзи ато этган ризқу рўзни инкор қилишиб, бу неъматларни ўша жонсиз бутлар берган деб ўйлайдиларми?)

72. Аллоҳ сизлар учун ўзларингиздан жуфтлар яратиб, жуфтларингиздан сизлар учун болалар, набиралар пайдо қилди ва сизларни ҳалол-пок ризқлардан баҳраманд этди. Бас, улар ботил (бутлар)га иймон келтириб, Аллоҳнинг неъматига кофир бўлурларми?!

73. Ва Аллоҳни қўйиб, улар учун осмонлар ва ердан бирон нарсани ризқ қилиб бера олмайдиган, ҳеч нарсага қодир бўлмайдиган бутларга ибодат қилурларми?!

74. Бас, Аллоҳнинг ўхшабини қидирманглар! (У зотнинг мисли-ўхшаши йўқдир). Албатта Аллоҳ (барча нарсани) билур, сизлар (ҳеч нарсани) билмассиз.

75. Аллоҳ бундоқ бир мисол келтирур: ҳеч нарсага кучи етмайдиган эғалик (бировга қарам) қул билан биз ўз тарафимиздан чиройли – мўл ризқ бериб, ўша ризқдан яширин ё ошқора инфоқ-эҳсон қилаётган (эркин) бир киши баробар бўлурми? (Бас, нега мушриклар қулга ўхшаган жонсиз бутларни бутун коинотнинг эғаси бўлган ва уни ўзи хоҳлаганидек тасарруф қиладиган Аллоҳ таъолога тенг шерик деб биладилар.) Ҳамду сано Аллоҳникидир (яъни, ўша зотгина ҳаду санога ва маъбудликка лойиқдир). Лекин уларнинг кўплари (буни) билмайдилар.

76. Аллоҳ яна икки киши ҳақида мисол келтирур. Улардан бири ҳеч нарсага кучи етмайдиган гунг-соқовдир. У эғасига ортиқча юк бўлиб, эғаси қаерга жўнатса, бирон яхшилик-фойда келтирмайди. Ўша кимса билан ўзи тўғри йўлда бўлган ҳолда (ўзгаларни ҳам) адолат ҳақиқатга буюрадиган киши баробар бўлурми?! (Ҳеч қачон баробар бўлмас. У ҳолда нега мушриклар гунг-соқов бутларни бутун оламни тўғри йўлга юришга буюрадиган Аллоҳ таъолога тенг шерик деб биладилар?!)

77. Осмонлар ва ердаги ғайб-сирларни (билиш) Аллоҳга хосдир. Соат-қиёмат амри (яъни қиёматнинг қофим бўлиши) кўз очиб юмгунча, ё ундан-да тездир. Дарҳақиқат, Аллоҳ ҳамма нарсага қодирдир.

78. Аллоҳ сизларни оналарингиз қорнидан бирон нарса билмаган ҳолларингизда чиқарди ва шукр қилишингиз учун сизларга қулоқ, кўзлар ва дилларни берди.

79. Осмони фалакда (учиш учун) бўйсунтирилган қушларга бокмайдиларми?! Уларнинг ёлғиз Аллоҳ ушлаб турибди-ку! Албатта, бу ишда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

80. Аллоҳ сизлар учун уйлариингизни оромгоҳ қилди ва сизлар учун чорва ҳайвонларининг териларидан кўчадиган кунларингизда ва кўнадиган кунларингизда енгил кўтариб кета оладиган уй-ўтовлар (бунёд) этди ҳамда (қўйларнинг) жунларидан, (туяларнинг) юнларидан ва (эчкиларнинг) тивитларидан маълум бир вақтга қадар фойдаланиладиган жиҳоз ва матолар (яратди).

81. Аллоҳ сизлар учун ўзи яратган нарсалардан соя-салқин жойлар (бунёд) этди ва сизлар учун тоғлардан ғор-бошпаналар қилди ҳамда сизлар учун иссиқ (совук)дан асрайдиган кийимлар ва сизларни (душманнинг) зиён етказишидан сақлайдиган совутлар (яратди). У Зот шояд мусулмон бўларсизлар, деб сизларга ўз неъматини мана шундай комил қилиб берур.

82. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар энди ҳам улар (сиздан) юз ўгирсалар, у ҳолда сизнинг зиммангизда фақат (ҳақиқатни мана шундай) очиқ-ойдин қилиб етказиш бор, холос.

83. Улар Аллоҳнинг неъматини танирлар ва кейин уни инкор қилурлар. Уларнинг кўплари кофирлардир (яъни, ҳеч қачон Аллоҳга иймон келтирмайдилар).

84. (Қиёмат) куни ҳар бир умматдан бир гувоҳни (яъни, ўша умматнинг пайғамбарини) келтириб қўюрмиз. Сўнгра кофир бўлган кимсаларга (тавба-тазарруъ қилиш учун) изн берилмас ҳамда улардан (Аллоҳ рози бўладиган амалларга) қайтиш ҳам талаб қилинмас.

85. Золим (кофир) бўлган кимсалар азобни кўрган вақтларида (яъни, қиёмат кунида) улардан (у азоб) енгиллатилмас ва уларга муҳлат ҳам берилмас (яъни, яхши амалларни ҳаёт вақтларида ўз ихтиёрлари билан қилган кишиларгина савоб олурулар).

86. (У кунда) мушрик бўлган кимсалар ўзларининг бутларини кўрган вақтларида: «Парвардигоро, бизлар сени қўйиб, анави бутларимизга илтижо қилар эдик», деганларида, у (бутлар бунга жавобан): «Сизлар шак-шубҳасиз ёлғончидирсизлар», деб гап қотарлар.

87. Улар у кунда ёлғиз Аллоҳга бўйсунурлар. Ўзлари тўқиб олган «худо»лари эса улардан ғойиб бўлур.

88. Кофир бўлган ва (одамларни) Аллоҳ йўлидан тўсган кимсаларга бузғунчилик қилганлари сабабли азоб устига азобни заёда қилурмиз.

89. (Қиёмат куни) ҳар бир уммат орасидан ўзларидан бўлган бир гувоҳни (яъни, пайғамбарни) келтирурмиз. Сизни эса (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ана у (ўз умматингизга) гувоҳ қилиб келтирдик ва сизга – ҳамма нарсани баён қилиб берувчи, ҳидоят, раҳмат ва мусулмонлар учун хушхабар бўлган китобни – Қуръонни нозил қилдик.

90. Албатта, Аллоҳ адолатга, чиройли амаллар қилишга ва қавм-қариндошга яхшилиқ қилишга буюрур ҳамда бузуклик, ёмон иллатлар ва зўравонликлардан қайтарур. У Зот шояд ибрат-эслатма олурсизлар, деб сизларга панд-насиҳат қилур.

91. Аҳд-паймон берган вақтларингизда Аллоҳга берган аҳдингизга вафо қилингиз! Аллоҳни кафил қилиб ичган қасамларингизни (Аллоҳ номини зикр этиш билан) мустаҳкам қилганингиздан кейин бузмангиз! Албатта Аллоҳ қилаётган ишларингизни билур.

92. Ва сизлар бир жамоат бошқа бир жамоатдан (сон ё бойлик жиҳатидан) ортиқроқ бўлгани учун қасамларингизни (ўзларингиз аҳдлашган кишиларга нисбатан) алдов воситаси қилишингиз билан (яъни, бошқа бойроқ ва кучлироқ қавмни топсангиз,

аввалги қавм билан қилган аҳд-паймонларингиздан кечиб кетаверишингиз билан) худди ўзи тўқиган нарсасини пишиқ-пухта бўлганидан сўнг парча-парча қилиб бузиб чуватиб ташлаган хотинга ўхшаб қолмангиз. Албатта, Аллоҳ бу (аҳдга вафо қилишга буюриш) билан сизларни имтиҳон қилур ва албатта қиёмат кунда сизларга ихтилоф қилиб ўтган нарсаларингизни баён қилиб берур.

Изоҳ: Маккада бир телба Хотин бор бўлиб, у кун бўйи турли нарсаларни тўқир, кечга бориб эса тўқиган нарсаларини бузиб-чуватиб ташлар экан. Мазкур оятда биров билан аҳдлашиб, сўнгра аҳдларини бузиб, қасамхўрлик қиладиган кимсаларни ўша телбага ташбеҳ қилинмоқда.

93. Агар Аллоҳ хоҳлаганида, албатта сизларни бир уммат қилган бўлур эди. Лекин у Зот ўзи хоҳлаган кимсаларни йўлдан оздирур, ўзи хоҳлаган кишиларни (тўғри йўлга) ҳидоят қилур. Ва албатта сизлар қилиб ўтган амалларингизга масъул бўлурсизлар.

94. Қасамларингизни алдов воситаси қилиб олмангиз. У ҳолда (ислом йўлида) маҳкам ўрнашган оёқ тойиб кетур ва Аллоҳ йўлидан тўсганларингиз сабабли (чунки сизларнинг қасамхўрлик қилганингизни кўриб, айрим кишилар исломга интилиш ўрнига ундан йироқлашиб кетурлар ва бунга сизларнинг қилмишингиз сабаб бўлур) ёмонлик (бало ва мусибатлар)ни тотиб қолурсизлар ҳамда охиратда сизлар учун улуг азоб бўлур.

95. Аллоҳга берилган аҳд-паймонни озгина қийматга алмашиб юбормангиз! Агар билсангизлар албатта Аллоҳ даргоҳидаги нарса (яъни, ажр-савоб) сизлар учун (дунё матоларидан) яхшироқдир.

96. Сизларнинг ҳузурларингиздаги нарсалар йўқ бўлур. Аллоҳ даргоҳидаги нарсалар эса боқийдир. Биз албатта (мушрикларнинг азиятларига ва дин йўлидаги машаққатларга) сабр-қаноат этган зотларни ўзлари қилиб ўтган энг чиройли амаллари сабабли бериладиган ажр-савоблар билан мукофотлаймиз.

97. Эркакми ё аёлми – кимда-ким мўъмин бўлган ҳолида бирон яхши амал қилса, бас, биз унга покиза ҳаёт ато этурмиз ва уларни ўзлари қилиб ўтган энг чиройли амаллари сабабли бериладиган ажр-савоблар билан мукофотлаймиз.

98. (Эй мўъмин бандам), ҳар қачон Қуръон қироат қилсанг, албатта қувилган-малъун шайтон (васвасаси)дан Аллоҳ паноҳ беришини сўрагин!

99. Албатта, иймон келтирган ва ёлғиз Парвардигорларига таваккул қиладиган зотлар устида (шайтон) учун ҳеч қандай салтанат-хукмронлик йўқдир.

100. Унинг (шайтоннинг) хукмронлиги фақат (уни) дўст тутиб (Аллоҳ)га шерик қилиб оладиган кимсалар устидадир.

101. Қачон биз бир оят ўрнига бошқа бир оятни алмаштирсак – ҳолбуки, Аллоҳ ўзи нозил қиладиган оятларни яхшироқ билгувчидир – улар (пайғамбар алайҳиссаломга): «Шак-шубҳасиз, сен ўзинг тўқиб олурсан!», дейдилар. Йўқ, уларнинг кўплари билмайдилар!

102. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) уни (яъни, Қуръонни) Рухул Қудус (яъни, Жаброил) Парвардигорингиз тарафидан иймон келтирган зотларни собитқадам қилиш

учун, мусулмонларга хидоят ва хушхабар қилиб, ҳаққи-рост нозил қилинганини айтинг!

103. Аниқки, биз уларнинг «(Қуръонни Муҳаммадга) бирон одам ўргатмоқда», деяётганиларини билурмиз. (Лекин уларнинг бу даъволари пучдир, чунки) улар ишора қилаётган кимсаларнинг тили ажамий (яъни, арабий эмас), бу (Қуръон) эса очик-равшан арабийдир.

Изоҳ: Саҳобалардан ибн Аббос (розиаллоху анху) антадилар: «Маккада Қурайш қабиласига мансуб кишилардан бирининг ажам қули бор эди. Пайғамбар алайҳиссалом баъзан у билан гаплашиб, унга ислом аҳкомларидан таълим берар эдилар. Буни кўрган айрим қурайшликлар: «Муҳаммадга Қуръонни мана шу қул ўргатса керак», деб гап тарқатганларида юқоридаги оят нозил бўлди.

104. Албатта Аллоҳнинг оятларига иймон келтирмайдиган кимсаларни Аллоҳ хидоят қилмас. Улар учун аламли азоб бордир.

105. Ёлғон сўзларни ҳам фақат Аллоҳнинг оятларига иймон келтирмайдиган кимсаларгина тўқурлар. Ана ўшалар ёлғончилардир.

106. Ким Аллоҳга иймон келтирганидан кейин (яна қайтиб) кофир бўлса, (Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлур). Лекин ким қалби иймон билан ором олгани ҳолда (куфр калимасини айтишга) мажбур қилинса, (унинг иймонига зиён етмас). Аммо кимнинг кўнгли куфр билан (яъни, диндан чиқиб, кофир бўлиш билан) ёзиладиган бўлса, бас, ундай кимсаларга Аллоҳ томонидан ғазаб ва улар учун улуғ азоб бордир.

Изоҳ: Муфассирлар айтишларича, бу оят Аммор ибн Ёсир (розиаллоху анху) ҳақида нозил бўлган. Мушриклар у зотни ҳибс қилишиб, ислом динидан чиқишни талаб этадилар ва даҳшатли азоблар билан қийнайдилар. Ночор-ноилож қолгач мажбур ҳолда уларнинг бутларидан бирини тилга олганларидан кейингина у кишини кўйиб юборадилар. Одамлар орасида эса «Аммор диндан чиқди» деган гап тарқаб кетади. У зот пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига йиғлаб, айтган сўзларидан изтиробга тушиб келганларида, пайғамбар алайҳиссалом: «Қалбинг нима дейди?» деб сўрайдилар. У: «Қалбим фақат иймон билан ором олади», деб жавоб беради. Шунда пайғамбар алайҳиссалом: «Сенга неча марта мажбурлаб куфр калимасини айттирсалар ҳам, ҳаргиз иймондан ажраб қолмайсан», деганлар. Демак, шарийяти исломиянинг ҳукмига кўра, фақат ўз ихтиёри билан куфр йўлини танлаб олган кимсаларгина кофир бўлурлар ва улар учун охиратда энг қаттиқ азоб-укубатлар бўлур.

107. Бунга (яъни, бундай азоб-укубатларга дучор бўлишларига) сабаб шуки, улар ҳаёти дунёни Охиратдан афзал билдилар. Аллоҳ эса кофир қавми хидоят қилмас. (Бас, улар кофир бўлганлари сабабли Ҳақ Йўлни топа олмай ўлиб кетурлар).

108. Аллоҳ ундай кимсаларнинг дилларини, қулоқларини ва кўзларини муҳрлаб қўйгандир. Улар ғофил кимсалардир.

109. Шак-шубҳа йўқки, улар Охиратда зиён кўргувчилардир.

110. Сўнгра (эй Муҳаммад алайҳиссалом, билинки), албатта Парвардигорингиз, (Макка мушриклари томонидан азобланиш, куфрга мажбур қилиниш билан) фитналарга дучор этилганларидан кейин (Маккайи мукаррамадан Мадинаи мунавварага) хижрат қилган, сўнг (Аллоҳ Йўлида) жиҳод этиб, (бу жиҳод машаққатларига) сабр-тоқат қилган зотлар

учун (Мадакдор, Ёрдамчидир). Албатта Парвардигорингиз у (меҳнат-машаққатларни кўтарганларидан) кейин (улар учун) Маърифат қилгувчи, Меҳрибондир.

111. Ҳар бир жон фақат ўзини ўйлаб – ҳимоя қилиб қоладиган ва ҳар бир жон қилган амалининг (мукофотини) тўлиқ оладиган, уларга зулм қилинмайдиган кунни (яъни, киёматни) эсланг!

112. Аллоҳ бир шаҳарни (яъни, Маккани) мисол келтирур: у тинч, сокин (шаҳар) эди, ҳар томондан ризку-рўзи бекаму-кўст келиб турар эди. Бас, (қачонки), у (яъни, унинг аҳолиси) Аллоҳнинг неъматига ношукрлик қилгач, Аллоҳ у (шаҳар аҳолисига) бу «хунарлари» (куфру исёнлари) сабабли очарчилик ва нотинчлик балосини тоттириб қўйди.

113. Дарҳақиқат, уларга ўзларидан бўлган бир пайғамбар (яъни, ҳазрат Муҳаммад алайҳиссалом) келганида, уни ёлғончи қилишгач, уларни золим бўлган ҳолларида (Аллоҳнинг) азоби ушлади.

114. Бас, (эй мўъминлар) Аллоҳ сизларга ризқ қилиб берган ҳалол-пок нарсалардан енглар ва агар Аллоҳга ибодат этгувчи бўлсангизлар, у зотнинг неъматларига шукр қилинглар!

115. У (Аллоҳ) сизларга фақатгина ўлакساني, қонни, тўнғиз гўштини ва Аллоҳдан ўзгага аталиб сўйилган нарсаларнигина ҳаром қилди. Энди кимки золим ва ҳаддан ошгувчи бўлмаган ҳолимда ночор вазиятда қолса (ва шу ҳолда мазкур нарсалардан ўлмагудек миқдорда еса, гуноҳкор бўлмайди). Бас, албатта Аллоҳ мағфират қилгувчи, раҳмлидир.

116. Сизлар Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиш учун (яъни, Аллоҳ буюрмаган ҳукмларни Аллоҳники дейиш учун) тилларингизга келган ёлғонни гапириб: «Бу ҳалол, бу ҳаром», деяверманглар! Чунки Аллоҳ шаънига ёлғон тўқийдиган кимсалар ҳеч нажот топмаслар.

117. (Ундай кимсалар учун бу ҳаёти дунёда) озгина фойда бўлур. (Охиратда эса) улар учун аламли азоб бордир.

118. (Эй, Муҳаммад алайҳиссалом), яҳудий бўлган кимсаларга илгари («Анъом» сурасининг 146-оятда) сизга сўзлаб берган нарсаларни ҳаром қилдик. Биз уларга жабр қилмадик, балки улар ўз жонларига жабр қилгувчи бўлдилар.

119. Сўнгра (билингки), албатта Парвардигорингиз, билмаган ҳолда ёмонлик-гуноҳ қилиб қўйиб, кейин тавба қилган ва ўзларини тузатган кишилар учун шак-шубҳасиз ўша (тавба-тазарруларидан) сўнг Парвардигорингиз (уларни) мағфират қилгувчи, меҳрибондир.

120. Албатта, Иброҳим Аллоҳга итоат қилгувчи, ҳақ йўлдан тойилмаган бир пешво-имом эди. У мушриклардан эмас эди.

121. У (Аллоҳнинг) неъматларига шукр қилгувчи эди. (Шу сабабдан Аллоҳ) уни (пайғамбарликка) танлаб, тўғри йўлга хидоят қилди.

122. Биз унга бу дунёда чиройли (обрў-эътибор) ато этдик. (Зеро, барча динларнинг аҳллари Иброҳим алайҳиссаломнинг номларини ҳурмат билан тилга оладилар). Албатта, у охирагта ҳам солиҳ – яқинларимиздандир.

123. Сўнгра биз (Эй, Муҳаммад алайҳиссалом), сизга ҳақ йўлдан тойилмаган Иброҳимнинг динига эргашиг, у мушриклардан эмас эди, деб ваҳий юбордик.

124. «Шанба» (у кунни улуғлаш) фақатгина у кун ҳақида ихтилоф қилган кимсаларнинг (яъни, яҳудийларнинг) устига (фарз) қилингандир. Албатта, Парвардигорингиз қиёмат кунда уларнинг ўртасида ўзлари ихтилоф қилиб ўтган нарсалар тўғрисида ҳукм қилур.

Изоҳ: Яҳудийлар: «Муҳаммад Иброҳимнинг динига қарши чиқди. Иброҳим шанба кунини улуғлар эди. Муҳаммад эса жума кунини улуғ кун дейди», дедилар. Шунда шанба кунини улуғлаш Иброҳим алайҳиссаломнинг динларида бўлмаганини таъкидлаб, ушбу оят нозил бўлди.

125. (Эй, Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингизнинг йўлига – динига донолик – ҳикмат ва чиройли панд-насиҳат билан даъват қилинг! Улар (сиз билан талашиб-тортишадиган кимсалар) билан энг гўзал йўлда мужодала-мунозара қилинг! Албатта, Парвардигорингизнинг ўзи унинг йўлидан озган кимсаларни жуда яхши билур ва у зот ҳидоят топгувчи кимсаларни ҳам жуда яхши билур.

126. (Эй мўъминлар), агар сизлар (ўзингизга етган бирон зиён-заҳмат учун) интиқом олмоқчи бўлсангизлар, у ҳолда фақат сизларга етказилган зиён баробарида интиқом олингиз! (Аммо) агар (интиқом олмай) сабр-тоқат қилсангизлар, албатта, сабр қилгувчи кишилар учун бу (интиқом олмоқдан) яхшироқдир.

127. (Эй, Муҳаммад алайҳиссалом, бу даъват йўлида сизга етган озор-азиятларга) сабр-тоқат қилинг! Ёлғиз Аллоҳ (ёрдами) билангина сабр қила олурсиз. Уларнинг (яъни, мушрикларнинг динга кирмаганликлари) устида маҳзун бўлманг! Уларнинг макруҳийлаларидан сиқилманг ҳам.

128. Зотан, Аллоҳ тақводор бўлган ва чиройли амаллар қилгувчи зотлар билан биргадир.

Ўн бешинчи жузъ

(17) «Ал Исро» сураси

Бир юз ўн бир оятдан иборат бўлган бу сура Маккада нозил қилинган. Бу сурада ҳам бошқа Макка сураларида бўлгани каби эътиқод, Аллоҳ таъолонинг Якка-Ёлғизлиги, қайти тирилиш аниқ маълумотлиги борасида сўз кетса-да, ундаги энг асосий жиҳат Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломнинг шахсиятлари ва у зотга Аллоҳ томонидан ато этилган мўъжизалар таътиф-тавсифидир. Бу сура Аллоҳ таъоло Ўзининг сўнгги Пайғамбарига кўрсатган «сайр» мўъжизаси ҳақида хабар бериш билан бошланади. Шу боисдан, суранинг номи «Ал-исро – Тунги сайр» деб аталгандир.

Бу сурада бани Исроил қавми хусусида ҳам сўз юритилиб, уларнинг туғени ва исёнлари ҳамда Охират-оқибат топажак мусибатлари ҳақида хабар берилади. Шунинг учун айрим уламолар уни бани Исроил сураси деб атайдилар.

Бу сура мўъминларга ёлғиз Аллоҳ таъологагина ибодат қилишдан кейинги энг зарур амал ота-онага яхшилик қилиш, уларнинг ҳузурида таъзим-тавозуъ билан туриш, буюрган ишларини қулоқ қокмай бажариш эканини уқтиради. Яна бу сурада борлиқдаги жонли-жонсиз барча мавжудот ўз вужудлари, ўзаро боғланишлари ва бир тартиб-интизомга сўзсиз бўйсунушлари билан уларни яратган ҳам, бошқариб турган ҳам ёлғиз Аллоҳ таъоло эканига далолат қилиб туриши таъкидланади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Аллоҳ) бир кеча, Ўз бандаси (Муҳаммад алайҳиссалом)ни – унга оят-мўъжизаларимиздан кўрсатиш учун (Маккадаги) Масжид-ал-Ҳаромдан (Қуддусдаги) Биз атрофини баракотли қилиб қўйган Масдил-ал-Ақсога сайр қилдирган (барча айбу нуқсондан) Пок Зотдир. Дарҳақиқат, У Эшитгувчи, Кўргувчи Зотдир.

Изоҳ: Бу – меърож, яъни Аллоҳ таъоло ҳузурига кўтарилиш қиссаси бўлиб, у пайғамбар алайҳиссалом Мадинага ҳижрат қилишларидан бир йил илгари воқе бўлгандир. Расулulloҳ саллолоҳу алайҳи ва саллам айтадилар: «Бир кеча Масжид-ал-Ҳаромда эканман, баногоҳ ҳузуримга Жаброил Буроқ исмли отни етаклаб келди ва мени ўша отга миндириб самога олиб чиқиб кетди. Бир зумда Қуддус шахрига етиб келдик, бу ердаги Масжид-ал-Ақсода икки ракаат нафл намози ўқигач, яна Буроққа миниб Жаброил билан осмонга йўл олдик... Еттинчи осмонга етгач, Аллоҳ таъоло менга ва менинг умматимга кунда беш вақт намоз ўқишни фарз қилиб, деди: «Бу бир кеча-кундузда ўқиладиган беш вақт намознинг ҳар бирига ўн намоз савобини ато этурман! Демак, беш вақт намоз ўқиган кишига эллик вақт намоз савоби ёзилур. Шунингдек, бандаларимдан ким бир яхшилик қилишга азм этиб, уни адо эта олмаса, бир савоб, адо эта олса, ўн савоб ато қилурман. Энди кимки, бирон ёмон ишни – гуноҳни қасд қилса-ю, уни амалга оширмаса, у кишига гуноҳ ёзилмас, агар ўша ёмон ниятини амалга оширса, бир гуноҳ ёзилур», Парвардигоримдан ушбу вазифаларни олиб, заминга тушдим ва бир нафасда ўзимни Маккада кўрдим».

Ривоят қилишларича, пайғамбар алайҳиссалом меърожга чиқиб кетаётиб ҳужраларининг эшигини ёпганларида кимирлаб қолган эшик ҳалқаси осмондан қайтиб тушганларида ҳам силкиниб турган экан.

2. Биз Мусога китоб (Таврот) ато этдик ва у (Китоб)ни бани Исроил (қавми) учун ҳидоят қилиб (дедик): «Сизлар Мендан ўзгани вакил (яъни, барча ишлар ишониб топшириладиган зот) қилиб олманглар!

3. (Эй) Биз (ғарқ бўлишидан қутқариб) Нух билан бирга (кемада) кўтариб (нажот берган) кишиларнинг зурриётлари, (сизлар ҳам Нухнинг йўлини тутинглар), зеро, у доимо шуқр қилгувчи банда эди».

4. Шунингдек, Биз бани Исроилга у Китобда: «Сизлар албатта (Шом) заминиди икки марта бузғунчилик қилурсизлар ва катта туғёнга тушурсизлар», деб хабар бердик.

5. Бас, қачон у (бузғунчилик)лардан аввалгисининг вақти келганида, Биз сизларнинг устингизга (қилмишларингиз баробарида жазолаш учун) куч-қувват эгалари бўлган бандаларимизни юбордик. Улар (сизларни ҳалок қилиш, асир олиш учун) ховли-жойлар оралаб кездилар. (Бу ваъда) адо қилингувчи ваъда бўлди.

Изоҳ: Муфассирлар айтишларича, бани Исроил қавми ҳаромни ҳалол деб, ноҳақ қон тўкиб бузғунчилик йўлига кирганларида, Аллоҳ таъоло уларнинг устига Бобил ҳукмдорини ғолиб қилиб қўяди. У ўз лашкари билан келиб, бани Исроилдан етмиш минг нафарини қиличдан ўтказди. Уй-жойларини вайронага айлантиради. Бу Аллоҳ таъоло ваъда қилган жазо эди.

6. Сўнгра (тавба-тазарруъ қилиб ўзларингизни ўнглаганингиздан кейин) Биз сизларни қайтадан уларнинг (Бобил ҳукмдорининг) устига ғолиб қилдик ва сизларга мол-дунё, бола-чақа билан мадад бериб, сон-санокларингизни кўпайтирдик.

7. Агар (шундан кейин) чиройли амаллар қилсангизлар – ўзларингизга яхшилик қилгун бўлурсизлар. Агар ёмон – гуноҳ амаллар қилсангизлар ҳам ўзларингиз учундир. Бас, қачон кейинги (бузғунчиликнинг) вақти-соати келганида, (улар яна) юзларингизни қаро қилишлари, аввалги сафар кирганлари каби Масжид (ал-Ақсо)га кириб, (уни топташлари) учун ҳамда ўзлари эгаллаб олган (барча) ерларни вайрон этишлари учун (яна душманларингизни сизларнинг устингизга юборурмиз).

Изоҳ: Дарҳақиқат, бани Исроил қавми яна йўлдан озиб, ўзларига юборилган пайғамбарларни қатл этишгач, Аллоҳ таъоло уларнинг устига Форс мажусийларини ғолиб қилиб, улар бани Исроил қавмининг бошига бало ёғдирган, юртларини вайронага айлантирган экан.

8. (Агар тавба-тазарруъ қилиб ўзларингизни ўнғласангизлар), шояд Парвардигорларингиз сизларга раҳм қилса. Агар (яна бузғунчиликка) қайтсангизлар, Биз ҳам (сизларни ҳалок этишга) қайтурмиз. Биз кофирлар учун жаҳаннамни зиндон қилиб қўйганмиз.

9. Албатта бу Қуръон энг тўғри йўлга ҳидоят қилур ва яхши амалларни қиладиган қиладиган мўъминларга катта ажр-мукофот борлигини(нг) хушхабар(ини) берур.

10. Шунингдек, охиратга ишонмайдиган кимсалар учун аламли азоб тайёрлаб қўйганимизни(нг) ҳам («хушхабар»ини берур).

11. Инсон (Аллоҳ таъолодан) яхшилик сўраб дуои хайр қилгани каби (гоҳи сиқилган пайтларида) ёмонлик тилаб дуоибад ҳам қилур. Инсон (мана шундай) шошқалоқдир.

12. Биз кеча ва кундузни (Ўзимизнинг қудрати илоҳийямизни кўрсатиб турадиган) икки оят-аломат қилиб қўйдик Сўнг (сизлар тунда ором олишларингиз учун) кечанинг аломати (бўлмиш ой)ни «ўчириб» қўйдик (яъни, ой юзини доғ билан қоплаб, атрофга нур соча олмайдиган қилиб қўйдик), кундуз аломати (бўлмиш қуёш)ни эса сизлар Парвардигорингиздан фазлу марҳамат (яъни, ризқ-рўз) иташларингиз учун ёруғлик-нур сочувчи қилиб қўйдик. Токи сизлар йилларнинг саноғини ва ҳисоб-китобини билишларингиз учун (кеча ва кундузни пайдар-пайғамбар келадиган қилиб қўйдик). Ва Биз барча нарсани (рўзи азалдаёқ) батафсил баён қилиб қўйдик (яъни, дунёдаги

содир бўладиган бирон иш ёки воқеа-ҳодиса тасодифий бўлмай, балки ҳар бирининг воқеъ бўлиш жойи, вақти ва сабаблари батафсил баён қилиб қўйилгандир).

Изоҳ: Табарийнинг «Жомӣул-Баён» тафсирида айтилишича, бир киши ҳазрати Али (карамаллоҳу ваҷҳаҳу)дан: «Ойнинг юзидаги доғ нима?» деб сўраганида, у зот: «Қуръондаги: «Кечанинг аломати (бўлмиш ой)ни «ўчириб қўйдик», деган оятни ўқимаганмисан?» деб жавоб қилган экан.

13. Биз ҳар бир инсоннинг амалини бўйнига илиб қўйгандирмиз (яъни, унинг қилган ҳар бир амали икки дунёда унга ажралмас ҳамроҳ бўлур). Ва Биз қиёмат куни унга очиқ ҳолда рўбарў бўладиган бир китобни (яъни, номаи аъмолини) чиқариб (кўрсатурмиз).

14. (Ва унга дейилур): «Китобингни (яъни, номаи аъмолингни) ўқи! (Ва қанча савобинг, қанча гуноҳинг бор эканининг ҳисобини қил)! Бугун ўз нафсинг ўзинга қарши етарли ҳисоб-китоб қилгувчидир».

15. Ким ҳидоят йўлига юрса, бас, ўзи учун юрар. Ким (ҳидоят) йўлидан озса, у ҳам ўз зиёнига озур. Ҳеч бир кўтаргувчи (яъни, гуноҳқор жон) ўзга жоннинг юкини (яъни, гуноҳини) кўтармас. Биз то бирон пайғамбар юбормагунча (у орқали ўзимизнинг амру фармонларимизни юбориб, унга итоат қилишдан бош тортмагунларича, бирон кимсани) азоблагувчи эмасмиз.

16. Биз қачон бирон шаҳарни ҳалок қилишни истасак, унинг боёнларини (ўзимиз юборган пайғамбарларга итоат этишга) буюриб, улар итоатсизлик қилишгач, у шаҳар (аҳолиси) устига Сўз (азоб тушиши) вожиб-муқаррар бўлур. Бас, Биз уни вайронага айлантирурмиз.

17. Биз Нух (қавмидан) кейин ҳам қанча асрларни (авлодларни) ҳалок қилдик. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингизнинг Ўзи бандаларининг гуноҳларидан етарли огоҳ, кўриб тургувчидир.

18. Ким нақд (дунё)ни кўзловчи бўлса, Биз (шу дунёда улардан) Ўзимиз истаган кимсалар учун Ўзимиз хоҳлаган нарсани нақд қилиб берурмиз. Сўнгра (яъни, охиратда) у мазаммат-маломатга ва қувғинга дучор бўлган ҳолда қирадиган жаҳаннамни унинг учун жой қилиб берурмиз.

19. Ким охиратни истаса ва мўъмин бўлган ҳолида (охиратга лойиқ) саъй-ҳаракат қилса, бас, ундай зотларнинг саъйлари (Аллоҳ наздида) мақбул бўлур.

20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, бу дунёда одамларнинг) барчаларига – мана бу (мўъмин)ларга ҳам, анави (кофир)ларга ҳам Парвардигорингизнинг неъматидан ато этурмиз. Парвардигорингизнинг неъматини (ҳеч кимдан) манъ қилинмас.

21. (Бу дунёда) уларнинг бировларидан бировларини (ризқу мартабада) қандай устун қилганимизни кўринг! Шак-шубҳа йўқки, охират даражалари неча баробар улуғ ва афзалроқдир.

22. Сиз яна Аллоҳ билан бирга ўзга бирон илоҳ ҳам бор, деб мазамматлангувчи ва маҳрум бўлиб ўтирманг!

23. (Эй инсон), Парвардигоринг наздида, сизларга ёлғиз унинг ўзига ибодат қилишларинингизни ҳамда ота-онага яхшилик қилишларингизни амр этди. Агар у икковидан бири ёки ҳар иккиси сенинг қўл остингда кексалик ёшига етсалар, уларга қараб «уф» тортма ва уларнинг (сўзларини) қайтарма! Уларга (доимо) яхши сўз айт!

24. Улар учун меҳрибонлик билан хорлик қанотини паст тут – ҳокисор бўл ва: «Парвардигорим, мени (улар) гўдаклик чоғимдан тарбиялаб-ўстирганларидек, сен ҳам уларга раҳм-шафқат қилгин», деб (ҳақларига дуо қил)!

Изоҳ: Ушбу икки оятда ота-она ва фарзанд ўртасидаги муносабат хусусида сўз боради. Аввало, ислом барча мўъмин-мусулмон фарзандлар учун ота-онага яхшилик ёлғиз Аллоҳ таъолога ибодатдан кейинги иккинчи вазифа қилиб қўйяди. Бу таълимотга биноан, ота-она мўъминми, кофирми, яхшими, ёмонми, барибир фарзандлар уларга нисбатан ҳурмат сақлаши, сўзларини қайтармаслиги ва ҳақларига яхши дуолар қилиши вожибдир. Лекин мана шу ояти каримада зикр қилинган дуода жуда ҳам зарур бир нуқта борки, биз ундан ғофил бўлмаслигимиз лозим. Ота-оналик ҳуқуқини ва ҳурматини қозониш учун бола туғишнинг ўзи кифоя қилмай, балки уларга таълим-тарбия бериш ҳам муҳим шартлардан экан. Шунинг учун фарзанд ота-она ҳаққига дуо қилганида: «Ота-онам мени туққани учун уларга раҳм-шафқат қилгин», деб эмас, балки: «Улар мени чин инсон-мусулмон қилиб тарбиялаганлари учун уларга раҳм-шафқат қилгин», деб дуо қилиши буюрилди.

25. (Эй инсонлар), Парвардигорингиз дилларингиздаги сирларингизни жуда яхши билгувчидир. Агар сизлар яхши бўлсангизлар (яъни, ота-оналарингизнинг ҳуқуқларини таниб, уларга меҳрибон бўлсангизлар, албатта Аллоҳ билмасдан қилган гуноҳларингизни мағфират қилур). Зеро, у тавба қилгувчиларни мағфират этгувчи бўлган зотдир.

26. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қавми-қариндошга, мискин ва йўловчиларга (хайру эҳсон қилиш билан) уларнинг ҳуқуқларини адо этинг ва исрофгарчиликка йўл қуйманг!

27. Чунки исроф қилгувчилар шайтонларнинг дўстлари бўлган кимсалардир. Шайтон эса Парвардигорга бутунлай кофир бўлгандир.

28. Агар сиз Парвардигорингиз томонидан бўладиган марҳаматдан умидвор ҳолингизда (ҳозир қўлингизда бўлмагани сабабли хайру эҳсон қилиш имконини топмай), улардан (яъни, қавм-қариндош, мискин ва йўловчиларга хайр-эҳсон қилишдан ҳозирча) юз ўгирадиган бўлсангиз, у ҳолда уларга юмшоқ сўз айтинг!

29. (Баҳиллик билан) қўлингизни бўйингизга боғлаб ҳам олманг! (Исрофгарчилик қилиш билан) уни бутунлай ёзиб ҳам юборманг! Акс ҳолда, маломат ва ҳасратда қолурсиз.

30. Шубҳасиз, Парвардигорингиз ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилур ва (ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини) танг қилур. Албатта, у бандаларидан огоҳ ва (уларни) кўриб тургувчи бўлган зотдир.

31. (Эй инсонлар), болаларингизни йўқчиликдан кўрқиб ўлдирмангизлар – уларга ҳам, сизларга ҳам биз ўзимиз ризқ берурмиз. Уларни ўлдирмоқ, шак-шубҳасиз, катта хатодир.

32. Зинога яқинлаша кўрманглар! Чунки бу бузукликдир – энг ёмон йўлдир.

Изоҳ: Эътибор берган бўлсангиз, Аллоҳ таъоло бу ўринда мўъмин-мусулмонларни бузуқликдан қайтарар экан, уларга: «Зино қилманглар» деб эмас, балки: «Зинога яқинлаша кўрманглар!» деб буюрди. Демак, Аллоҳдан кўрқадиган инсон зинога – фахшга олиб борадиган ҳар қандай ишлардан қаттиқ ҳазар қилиши лозим экан.

33. Аллоҳ (ўлдиришни) ҳаром қилган жонни (яъни, қатл этишга мустаҳиқ бўлмаган жонни ноҳақ) ўлдирмангиз. Магар ҳақ (шаръий қонун) билангина ўлдиришларингиз мумкиндир. Кимки мазлум бўлган ҳолда (яъни, ноҳақ) ўлдирилса, биз унинг эгаси – вориси учун (қасос олишга) салтанат-ҳуқуқ бергандирмиз. Бас, у (қотилни) ўлдиришда ҳаддан ошмасин (яъни, қотилнинг ўрнига бошқа бировни ўлдирмасин, ё бир кишининг муқобилига икки кишини ўлдирмасин, ёки қотилни ўлдиришда унинг қулоқ-бурнини кесмасин)! Зеро, у (Аллоҳ томонидан қотилнинг устига) ғолиб қилинган зотдир.

34. Етимнинг молига то у балоғат ёшига етгунича яқинлашманглар, маган энг чиройли йўсинда (унга бирон зиён етказмасдан яқинлашинглар – тасарруф қилинлар)! Ахдага вафо қилинлар! Зеро, аҳду паймон (қиёмат куни) масъул бўлинадиган ишдир.

35. (Ўрталарингиздаги олди-берди, савдо-сотикдан бирон нарсани) ўлчаган вақтларингизда ўлчовни тўла-тўқис қилинлар ва тўғри тарозу билан тортинглар! Мана шу энг яхши ва энг чиройл ечим-ҳукмдир.

36. (Эй инсон), ўзининг аниқ билмаган нарсага эргашма, чунки қулоқ, кўз, дил – буларнинг барчаси тўғрисида (ҳар бир инсон) масъул бўлур (яъни, эшитган, кўрган ва ишонган ҳар бир нарсаси учун киши қиёмат кунида жавоб беради).

37. Ер юзида кибр-ҳаво билан юрмагин! Чунки сен (оёқларинг билан) ҳаргиз ерни тешиб (унинг тубига) кетолмайсан ва бўйи бастда тоғларга етолмайсан. (Бас, бу қадар ожиз экансан, нечун кибру ҳаво қилурсан?!)

38. Буларнинг (яъни, юқоридаги оятларда манъ этилган нарсаларнинг) барчаси Парвардигорингиз наздида макруҳ бўлган гуноҳлардир.

39. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу (оятлар) Парвардигорингиз сизга ваҳий қилган ҳикматлардан (айримларидир). Сиз яна Аллоҳ билан бирга бошқа илоҳ ҳам бор, деб маломатланган ва (Аллоҳ раҳматидан) қувилган ҳолда жаҳаннамга ташланманг!

40. (Эй мушриклар), Парвардигорингиз сизларга ўғилларни танлаб бериб, Ўзига фаришталарни қиз қилиб олдими?! Дарҳақиқат, сизлар оғир сўзни – катта гуноҳни сўзламоқдасиз!

Изоҳ: Ушбу оят мушрик арабларнинг: «Фаришталар Тангрининг қизларидир», деган сўзларини инкор қилиб нозил бўлгандир.

41. Албатта, Биз бу Қуръонда улар эслатма (ибрат) олишлари учун (турли масал ва ҳикматларни) баён қилдик. (Лекин бу эслатмалар золим кимсаларни) янада (ҳақдан) қочирур – йироқлаштирур.

42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Агар улар айтганларидек Аллоҳ билан бирга (бошқа) илоҳлар ҳам бўлса эди, у ҳолда ўша (илоҳлар) Арш Соҳибига (яъни, Аллоҳга) қарши йўл излаган бўлур эдилар».

43. (Аллоҳ) улар айтган нарсадан пок ва ниҳоят даражада юксакдир.

44. Етти осмон, ер ва улардаги бор жонзот (Аллоҳни) поклар. Мавжуд бўлган барча нарса (Аллоҳга) ҳамду сано айтиш билан У Зотни поклар. Лекин сизлар (эй инсонлар), уларнинг тасбеҳ айтишларини – поклашларини англамасизлар. Дарҳақиқат, У Ҳалим ва Мағфиратли булган Зотдир.

45. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон сиз Қуръон кироат қилганингизда, биз сиз билан охиратга ишонмайдиган кимсалар ўртасида кўринмас парда тортиб кўюрмиз (бас, улар Қуръон маъноларини англай олмаслар).

46. Шунингдек, (Қуръонни) англай олмасинлар учун уларнинг дилларида тўсиқлар ва қулоқларида оғирлик-карлик пайдо қилурмиз. Қачон сиз Қуръонда ёлғиз Парвардигорингизни зикр қилсангиз, (мушриклар) орқаларига бурилиб қочурлар.

47. Биз уларнинг сизга (яъни, сизнинг кироатингизга) қулоқ тутаётган пайтларида нима сабабдан қулоқ тутаётганларини ва бу золим кимсалар ўзаро шивирлашиб (мўминларга): «Аниқки, сизлар сеҳрланган – ақлдан озган кишига эргашмоқдасизлар», деяётганларини жуда яхши билурмиз.

48. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар сиз ҳақингизда (сеҳрланган, мажнун, шоир деб) қандай мисоллар келтирганларини, бас, йўлдан озиб (ҳақ) йўлни топа олмаётганларини кўринг!

49. Улар: «Суяк ва (чирик) мурдаларга айланиб кетгач, яна янгитдан яралиб қайта тирилурмизми?!» дедилар.

50-51. Айтинг: «Сизлар ҳоҳ тош ё темир бўлинглар ёки кўнгилларингизда (ҳаётлигини тасаввур қилиш) жуда қийин бўлган бошқа бирон махлуқ бўлинглар, (ҳар ҳолда Аллоҳ сизларни тирилтирур)». Ҳали улар: «Бизларни ким қайта тирилтира олур?» дейдилар. «Сизларни илк бор яратган Зот», деб айтинг! Ҳали улар Сизга бошларини ликиллашиб: «У (кун) қачон бўлур?» деб (сўрайдилар). «Шоядки яқин бўлса», деб айтинг!

52. «У Зот сизларни чорлайдиган Кунда унга ҳамду сано билан жавоб берурсизлар ва ўзларингизнинг (дунёда) жуда оз (муддат) турганларингизни ўйлаб қолурсизлар».

53. Бандаларимга айтингки, улар (ўзаро сўзлашганларида) энг гўзал сўзларни сўзласинлар. Зеро, шайтон уларнинг ўрталарида бузғунчилик қилур. Дарҳақиқат, шайтон инсонга очиқ душмандир.

54. (Эй инсонлар), Парвардигорингиз сизларни жуда яхши билур. Ҳоҳласа сизларга раҳм-шафқат қилур, ҳоҳласа сизларга азоб берур. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз сизни (одамлар) устига кўриқчи қилиб юборган эмасмиз (яъни, сизнинг вазифангиз фақат бизнинг амру фармонларимизни уларга етказмоқдир).

55. Парвардигорингиз осмонлар ва ердаги бор жонзотни жуда яхши билур. Ҳақиқатан, биз айрим пайғамбарларни айримларидан устун қилдик. Биз Довудга Забурни ато этдик.

Изоҳ: Бу оят баъзи мушриклар Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбар эканлигига иймон келтирмай, «Орамизда қанчадан-қанча олийнасаб зодагонлар турганида, мана шу етим, яланғоч Муҳаммад пайғамбар бўладими?» дейишганида нозил қилингандир. Аллоҳ таъоло унда нафақат Маккаликларни, балки еру осмонлардага барча

жониворларни ҳам жуда яхши билишини, бинобарин, кимни пайғамбар қилиб сайлаш ҳам ўз ихтиёрида эканлигини баён қилади ва ўзи юборган пайғамбарларига турли мўъжизалар бериш билан айримларини айримларидан афзал қилиб қўйгани ҳақида хабар беради.

56. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: «(Аллоҳдан) ўзга (илоҳ), деб гумон қилган кимсаларингизни чорланглар! Улар сизлардан бирон зиённи арита олмаслар ва (уни сизлардан бошқаларга) буриб ҳам юбора олмаслар.

57. Улар (илоҳ деб) илтижо қиладиган ўша кимсаларнинг ўзлари ҳам Парвардигорга қай бирлари яқинроқ бўлиш учун йўл изларлар. У зотнинг раҳмат, марҳаматидан умидвор бўлурлар. Азобидан қўрқурлар. Дарҳақиқат, Парвардигорингизнинг азоби кўрқинчлидир.

Изоҳ: Баъзи бир тоифалар фаришталарни, насронийлар Ийсо пайғамбарни, яҳудийлар эса Узайрни пайғамбарни илоҳ дейишиб, у зотларга сиғинадилар. Ушбу икки оят ўшалар хусусида бўлиб, уларга ўзлари сиғинаётган зотлар Аллоҳнинг ожиз бандалари экани баён қилингандир.

58. (Ер юзидаги) бор қишлоқ-шаҳарнинг (барчасини) биз қиёмат куни (келиши)дан илгари ҳалок қилгувчидирмиз ёки қаттиқ азоб билан азоблагувчидирмиз. Ушбу ҳукм китобда – (Лавҳул Махфузда) битилгандир.

59. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушриклар сиздан талаб қилган) оят-мўъжизаларни юборишдан бизни қайтарган нарса фақат аввалги умматлар у (мўъжизаларни кўргач, иймон келтириш ўрнига уларни) ёлғон деганларидир. Самуд қабиласига очик (мўъжиза бўлган) туяни ато этганимизда, унга зулм этдилар (ва оқибатда қирилиб кетдилар). Биз мўъжизаларни фақат (бандаларимизни ҳалокатдан) кутқариш учунгина юборурмиз.

60. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз сизга Парвардигорингиз (барча) одамларни ўраб-ихота қилиб олгандир, деган эдик. Биз сизга меърож кечасида кўрсатган «туш»ни ва Қуръонда лаънатланган (заққум) дарахтини – у одамлар учун бир фитна-имтиҳон қилдик, холос. Биз (мушрикларни турли мўъжизалар билан) кўрқитурмиз. Аммо бу уларни бадтар туғёнга солур.

Изоҳ: Пайғамбар алайҳиссалом меърождан қайтганларидан сўнг эрталаб бу кеча ўзларининг Аллоҳ таъоло хузурига чиққанлари ва жаннатни ҳам, дўзахни ҳам ўз кўзлари билан кўрганларини айтиб, ўша дўзахнинг қок ўртасида Аллоҳнинг лаънатига учраб, жаҳаннамга тушган кимсалар учун «овқат» бўладиган «заққум» дарахти борлиги ҳақида хабар берганларида, Қурайш кофирлари «Сен жуда ажойиб туш кўрибсан-ку! Ахир ўт-олов у дарахтни куйдириб юбормайдами?», деб у зотни масҳара қилиб кулишди. Шунда юқоридаги оят нозил бўлиб, унда Аллоҳ таъоло ўз пайғамбарига ўзининг барча бандалари аҳволида огоҳ зот эканини яна бир бор эслатиб, меърож ва унда кўрилган нарсалар хусусида «заққум» дарахти кишиларнинг ҳақиқий мўъмин ёки кофир эканлигини синаш учун бўлган бир имтиҳон-синов эканлигини таъкидлайди ва бундай кўрқитув-синовлар мўъминларнинг иймонини зиёда қилса, кофирларни бадтар туғёнга солиши ҳақида хабар беради.

61. Эсланг, биз фаришталарга: «Одамга сажда қилинг», дейишимиз билан улар саждага эгилдилар. Фақат иблис (кибру ҳаво билан): «Сен лойдан яратган кимсага сажда қилурманми?», дейди.

62. У (яна шундай) деди: «Менга хабар бергин-чи, мана шу кимсани мендан улуг-устун қилдингми? Қасамки, агар сен мени қиёмат кунигача (тирик) қолдирсанг, албатта мен унинг зурриётини қириб юборурман (яъни ҳақ йўлдан оздириб, ҳалокат йўлларига буриб юборурман). Магар озгиналаригина (ҳақ йўлда қолурлар)».

63. (Аллоҳ) айтди: «Бор, (сенга қиёматгача умр бердим). Бас, улардан ким сенга эргашса, у ҳолда шак-шубҳасиз жаҳаннам сизларга етарли жазо бўлур!»

64. Улардан кучинг етган кимсани овозинг билан қўзғат, уларнинг устига отлиқ ва пиёда (лашқарингни) торт. Топган мол-давлат ва бола-чақаларида уларга шерик бўл (яъни, уларни ҳаромдан мол-дунё ва бола-чақа орттиришга унда), уларга (ёлғон) ваъдалар қил. Дарҳақиқат, шайтон уларга фақат алдов-ёлғон нарсаларнигина ваъда қилур.

65. Менинг (иймон-эйтиқодли) бандаларим устида эса сен учун ҳеч қандай салтанат-ҳукмронлик бўлмас. Парвардигорингнинг ўзи етарли вакил – сақловчидир»

66. (Эй инсонлар), Парвардигорингиз унинг фазлу марҳаматидан (ризку рўз) изланглар деб сизлар учун денгизда кемаларни юргизиб қўйган зотдир. Дарҳақиқат, у сизларга меҳрибондир.

67. Денгизда сизларга бирон мусибат етганида, сизлар илтижо қиладиган бутлар ғойиб бўлур, фақат унинг ўзигина қолур (яъни, бало-мусибатлардан сизларни ёлғиз Аллоҳ қутқарур). Энди, қачонки, у зот сизларга ножот бериб, (қурукликка чиқариб қўйгач) сизлар ундан юз ўгиурсиз. Дарҳақиқат инсон куфрони неъмат қилгувчидир.

68. Ёки (Аллоҳ) сизларни қуруклик томонидан ҳам (ерга) юттириб юборишидан ёхуд устингиздан тош ёғдиришидан, сўнгра ўзларингиз учун бирон вакил – сақловчи тополмай қолиш (ғами)дан хотиржаммисизлар?!

69. Ёки у зот сизларни яна қайтадан (денгизга) қайтариб, устингизга қаттиқ бўрон юборишидан, бас, кофир бўлганларингиз сабабли сизларни ғарқ қилишидан, сўнгра ўзларингиз учун биздан ўч олиб бергувчи бировни топа олмай қолиш (ғами)дан хотиржаммисизлар?!

70. Дарҳақиқат, биз одам болаларини азиз-мукаррам қилдик ва уларни барру-бахрда – қуруклик ва денгизда (от улов ва кемаларга) чиқариб қўйдик ҳамда уларга ҳалол-пок нарсалардан ризку рўз бердик ва уларни ўзимиз яратган жуда кўп жонзотлардан афзал-устун қилиб қўйдик.

71. Биз ҳар бир одамни ўз номаи аъмоли билан чорлайдиган (қиёмат) кунини (эслангиз!) Бас, кимгаки ўз китоби – номаи аъмоли ўнг қўлидан берилса, ана ўша кишилар ўзларига қилчалик зулм қилинмаган ҳолда номаи аъмолларини ўқурлар (яъни, унда бу дунёда қилиб ўтган барча яхши амалларининг савоби битилган бўлур).

72. Кимки бу дунёда кўр-гумроҳ экан, бас, у охиратда ҳам кўр ва бутунлай йўлдан озгувчидир.

73. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушриклар) сизни бизнинг шаънимизга (ваҳийдан) ўзга нарсаларни тўқиб чиқарсиз деб, биз сизга ваҳий қилган оятлардан алдаб-буриб

юборишларига оз қолди. У ҳолда (яъни, уларнинг йўриқларига юрсангиз), сизни дўст қилиб олган бўлур эдилар.

74. Агар биз сизни (ҳақ йўлда) собитқадам қилмаганимизда, сиз уларга бир қадар мойил бўлишингизга оз қолди.

75. У ҳолда албатта биз сизга дунё (азобини) ҳам, охират (азобини) ҳам икки ҳисса қилиб тоттирган бўлур эдик, сўнгра ўзингиз учун бизга қарши бирон мададкор топа олмаган бўлур эдингиз.

Изоҳ: Мушриклар пайғамбар алайҳиссаломга эргашишлари учун у киши ҳам ўзларининг баъзи шартларини қабул этишларини талаб қиладилар. Шунда Аллоҳ таъоло ўз пайғамбарини мушриклар фитнасидан огоҳ этиб, юқоридаги оятларни нозил қилди. Улуғ саҳобалардан ибн Аббос (розиаллоху анху) айтишларича, бу оятларга гарчи пайғамбар алайҳиссаломга хитоб қилинган бўлса-да, булар у кишининг умматлари учун ҳам танбех бўлиб, Аллоҳ таъоло уларни кофирлар кўрсатган йўлларга эргашмасликка буюради. Акс ҳолда дунёю охиратда бахтсиз бўлиб қолишлари тўғрисида огоҳлантиради.

76. Улар сизни бу ердан (Маккадан) чиқариб юбориш учун (турли макр-ҳийлалар билан) тўзғотиб юборишларига оз қолди. У ҳолда уларнинг ўзлари ҳам сиздан кейин озгина (муддат) тура оладилар, холос. (Сўнгра албатта ҳалок қилинурлар).

77. (Ўз пайғамбарларини қувиб чиқарган қавмнинг ҳалок қилиниши) сиздан илгари юборган пайғамбарларимиздан қолган йўл-қонундир. Сиз ҳаргиз бизнинг қонунимиз ўзгарганини кўрмайсиз.

78. Куёш оғишидан то тун қоронғусигача намозни тўқис адо қилинг ва тонгги ўқишни (бомдод намозини) ҳам (тўқис адо қилинг)! Зеро, тонгги ўқиш (кеча ва кундуз фаришталари) ҳозир бўладиган намоздир.

Изоҳ: Барча муфассирлар ушбу оятни ҳар куни беш вақт намоз фарз эканига ҳужжат деб қабул қилганлар. Чунки куёш оғиши билан «пешин» намози ўқилади. Кишининг сояси ўзига икки баробар бўлгач эса «аср» вақти киради. Кун ботиши билан «шом» бўлса, кеча қоронғуси тушиши билан «хуфтон» вақти кирган бўлади. Тун тугаб, тонг бошлангач, (хали куёш чикмасдан туриб) «тонгги ўқиш» - «бомдод» ўқиш фарз бўлади.

79. Кечанинг (бир қисмида) уйғониб, ўзингиз учун нафл (ибодат) бўлган намозни ўқинг! Шоядки, Парвардигорингиз сизни (қиёмат кунида) мақтовли (яъни, гуноҳкор умматларингизни шафоат қилиб оқлайдиган) мақомда тирилтирур.

80. Ва айтинг: «Парвардигорим, мени (қабримга) ҳаққирост (яъни, гуноҳлардан пок бўлган ҳолимда) дохил қилгин ва (қиёмат куни тирилтирганингда ҳам) ҳаққирост (ўнг томоним билан) чиқаргин ҳамда мен учун ўз даргоҳингдан бир мададкор қувват ато қилгин».

81. Яна айтинг: «Ҳақиқат (яъни, ислом) келди ва ботил (яъни, куфр) ўчиб-йўқолди. Чунки ботил йўқолгувчи нарсадир».

82. Биз мўъминлар учун шифо ва раҳмат бўлган Қуръон оятларини нозил қилурмиз. (Лекин бу оятлар) золим-кофир кимсаларга фақат зиённи зиёда қилур.

83. Қачон биз инсонга (тинчлик, саломатлик, тўқинликни) инъом этсак, у (шукр қилишдан) юз ўгириб, четга бурилиб кетур. Қачон унга (ҳасталик, камбағаллик каби) бирон ёмонлик етса, ноумид бўлур.

84. Айтинг: «Ҳар ким ўз ҳолича амал қилур. Парвардигорингиз тўғри йўлдаги зотларни жуда яхши билур (ва ҳар кимга қилган иш-амалига мувофиқ жазо-мукофот берур).

85. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиздан руҳ-жон ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «Рух ёлғиз Парвардигорим биладиган ишлардандир». Сизларга жуда оз илм берилгандир.

Изоҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таъолонинг хатто ўз пайғамбарларига ҳам маълум қилмаган ишлари борлиги баён этилиб, барча инсоният билиши мумкин бўлган билим-маърифат жуда оз нарса экани таъкидланади.

86. Қасамки, агар хоҳласак, биз сўзсиз сизга ваҳий қилган нарса – Қуръонни (сиздан) кеткизурмиз, сўнгра ўзингиз учун (яъни, биздан Қуръонни қайтариб олиш учун) бизга қарши бирон вакил-ҳомий топа олмасиз.

87. Илло, Парвардигорингизнинг марҳамати билангина (Қуръон неъматини қўлингизда, дилингизда боқийдир). Дарҳақиқат, у зотнинг сизга бўлган фазлу марҳамати каттадир.

88. Айтинг: «Қасамки, агар бор инсу жин мана шу Қуръоннинг ўхшашини келтириш йўлида бирлашиб, агар бир-бирларига бу ишда ёрдамчи бўлсалар-да, унинг ўхшашини келтира олмаслар».

89. Аниқки, биз бу Қуръонда одамлар учун барча мисол-ибратлардан баён қилдик. Лекин одамларнинг кўплари фақат куфрнинг ихтиёр этдилар.

90. Ва дедилар: «Токи бизлар учун мана шу ерни ёриб, бир чашма (чиқариб бермасанг) биз сенга ҳаргиз иймон келтирмаймиз.

91. Ё сенинг ҳурмозор, узумзор боғинг бўлиб, унинг ўртасидан ёриб дарёлар (пайдо қилмасанг);

92. Ёки ўзинг даъво қилганингдек, осмонни устимизга парча-парча қилиб тушурмагунингча, ёки Аллоҳ ва фаришталарни олдимизга келтирмагунингча;

93. Ёки сенинг олтидан бир уйинг бўлмагунича, ёхуд ўзинг (кўз олдимизда) осмонга кўтарилмагунингча (ҳаргиз сенга иймон келтирмаймиз). Токи бизларга ўқийдиган бирон китоб туширмас экансан, бу (осмонга) кўтарилишингга ҳам ҳаргиз ишонмаймиз». Айтинг: «Эй пок Парвардигорим, мен фақат элчи-пайғамбар бўлган бир одам эдим-ку!»

94. Одамларга ҳидоят қилган пайтида, фақат: «Аллоҳ (фаришталарни эмас, балки) одамзотни пайғамбар қилиб юборибдими?!» деган сўзларини уларни иймон келтиришларидан тўсди.

95. Айтинг: «Агар бу – ерда (одамлар эмас, балки) фаришталар маскан тутиб юрганларида эди, албатта, биз (яъни Аллоҳ) уларга осмондан фаришта пайғамбарни туширган бўлур эдик».

96. Айтинг: «Мен билан сизларнинг ўртамизда Аллоҳнинг ўзи етарли гувоҳдир. Албатта, у бандаларидан огоҳ ва (уларни) кўриб тургувчи бўлган зотдир».

97. Аллоҳ кимни ҳидоят қилса, бас, ўша ҳидоят топгувчидир. У зот кимни йўлдан оздирса, бас, сиз улар учун ундан ўзга дўст-мададкорларни топа олмабсиз, биз уларни қиёмат кунида юзтубан ҳолларида кўр, соқов, қар қилиб тирилтиурмиз. Уларнинг борар жойлари жаҳаннамдир. Ҳар қачон (жаҳаннам ўти) сусайса, биз уларга оловни ловиллатиб юборурмиз.

98. Бу – бизнинг оятларимизга кофир бўлганлари ҳамда: «Суяк ва (чирик) мурдаларга айланган вақтимизда янгитдан яралиб қайта тирилурмизми?!» деганлари сабабли, уларга берилган жазодир.

99. Ахир улар (кофирлар) осмонлар ва ерни яратган зот – Аллоҳ уларнинг (яъни, инсонларнинг) ўхшашини ҳам қайта яратишга қодир эканини билмайдиларми?! (Аллоҳ) улар учун (яъни, ўлишлари ва қайта тирилишлари учун) аниқ бир муддатни белгилаб қўйгандир. Лекин золим кимсалар фақат куфргагина рози бўлурлар.

100. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у мушрикларга) айтинг: «Агар сизлар Парвардигоримнинг раҳмат-ризқ хазиналарига эга бўлсангизлар, ўшанда ҳам (уни) ишлатишдан (тугатиб қўйишдан) қўрқиб, мумсиклик – баҳиллик қилган бўлур эдингизлар». (Чунки) инсон зоти хасис бўлур.

101. Аниқки, биз Мусога тўққиз очиқ оят-мўъжиза ато этдик. Сўнг у (Фиръавн ва унинг одамларининг олдига) келган пайтида, (унга): «Бани Исроилни (ўз юртлари – Шомга қўйиб юборилишини Фиръавндан) сўрагин», (деб амр этдик). Шунда Фиръавн унга: «Эй Мусо, ҳеч шубҳа йўқки, мен сени сеҳр-жодуга чалинган деб ўйламоқдаман», деди.

102. (Мусо) деди: «(Эй Фиръавн), сен анави очиқ-равшан (мўъжизаларни) фақат осмонлар ва ернинг Парвардигоригина хужжат қилиб нозил қилганини аниқ билурсан. Ҳеч шубҳа йўқки, эй Фиръавн, мен сени ҳалок қилингувчи, деб ўйламоқдаман».

103. Шунда, (Фиръавн Мусо ва унинг қавмини Миср) еридан қувиб чиқармоқчи бўлганида, биз уни (Фиръавнни) ва у билан бирга бўлган кимсаларнинг барчаларини (денгизга) ғарқ қилдик.

104. (Фиръавндан) сўнг бани Исроилга: «Мана шу ерни (Мисрни) маскан тутинглар! Энди қачон ваъда қилинган охират келганида, сизларнинг барчангизни (қайта тирилтириб) келтиурмиз», дедик.

105. Биз (Қуръонни) ҳаққирост нозил қилдик ва у ҳақ (ҳукм-фармонларимиз) билан нозил бўлди. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз сизни фақат (мўъминларга) хушхабар элтгувчи ва (кофирларни дўзах азобидан) огоҳлантиргувчи қилиб юбордик.

106. Сиз Қуръонни одамларга аста-секин ўқиб беришингиз учун биз уни бўлақларга бўлдик ва бўлиб-бўлиб нозил қилдик.

107. Айтинг: «(Эй мушриклар), сизлар (хоҳласангиз) унга ишонинглар, (хоҳласангиз) ишонманглар. Зотан, (Қуръон нозил бўлишидан) илгари илм (яъни, Таврот) берилган кишилар уларга (Қуръон) тиловат қилинган вақтида сажда қилган ҳолларида юзлари билан йиқилурлар».

108. Ва улар: «Эй пок-Парвардигор! Албатта, Парвардигоримизнинг («Мен сўнгги пайғамбаримни юборурман ва унга Қуръон нозил қилурман», деган) ваъдаси адо қилигувчи ваъдадир», дедилар.

109. Улар йиғлаган ҳолларида, юзлари билан йиқилурлар ва (Қуръон) уларнинг ҳокисорликларини зиёда қилур.

Изоҳ: Ушбу оятлар сажда оятлари бўлиб, уларни ўқиган ёки эшитган киши Аллоҳ учун бир марта сажда қилиши вожиб бўлади.

110. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Аллоҳ деб чорлангиз, ёки раҳмон – меҳрибон деб чорлангиз. Қандай чордласангизлар-да, жоиздир. Зеро, у зотнинг гўзал исмлари бордир». (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз намозингизни жуда жаҳрий (баланд овозда ошкора) ҳам қилиб юборманг, (токи, мушриклар эшитиб, Қуръонни ҳақорат қилмасинлар) ва уни ўта махфий ҳам қилиб юборманг (токи, саҳобаларингиз тинглаб фойдалансинлар)! Шуларнинг (яъни, жаҳрийлик билан махфийлик) ўртасидаги йўлни тутинг!

111. Ҳамду сано бола-чақа қилмаган, подшоҳлик, илоҳликда шериги йўк, хор-зорликдан (кутқаргувчи) дўсти-ёрдамчиси бўлмаган (яъни, ҳеч кимга хор-муҳтож бўлмайдиган) зот – Аллоҳ учундир» деб айтинг ва у зотни мудом улуғланг.

(18) «Кахф» сураси

Бу сура ҳам Макка сураларидан бўлиб, бир юз ўн оятдан иборатдир. Сурада Аллоҳ таъолога бўлган иймон эътиқодни янада мустаҳкамлаш учун энг гўзал ибратли қиссалардан учтаси сўзлаб берилади.

Улардан биринчиси «Асҳобул Кахф» қиссаси бўлиб, унда золим ҳоким истибдодидан дину иймонларини сақлаб қолиш учун ўз жонларини фидо қилган йигитларнинг бир кахфга – ғорга паноҳ тортиб киришиб, у жойда уч юз йил қолиб кетишгани ҳақида ҳикоя қилинади. Суранинг «Кафх – Ғор» деб номланишига ҳам сабаб шудир.

Иккинчи қисса Мусо ва Хизир пайғамбарлар қиссаларидирки, унда Мусо алайҳиссаломнинг илм йўлидаги ҳокисорликлари, Хизир алайҳиссаломнинг бошқа пайғамбарларга берилмаган неъмат – ғойибдан огоҳлик неъматига муяссар бўлганликлари тўғрисидаги лавҳалар илоҳий қалам билан баён этилади.

Учинчи қиссада Аллоҳ таъоло марҳамати билан бутун дунёни ўз ҳукмида тутиш шарафига ноил бўлган адолат ва тақвода беназир буюк шоҳ Зулқарнайн, у кишининг фатҳ юришлари хусусида сўз юритилади.

Яна бу сурадан молу-давлат ғурурланишга арзимайдиган нарсалар экан, умуман, бу ҳаёти дунё ўткинчи – бебақолиги ҳақида айтилган бир қанча ибратли мисоллар ҳам жой олгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. (Барча) ҳамду-сано Аллоҳ учундир. У Зот ўз бандаси (ҳазрати Муҳаммад алайҳиссалом)га китобни (Қуръонни) нозил қилди ва уни брон эгриликсиз – расо (китоб) қилди. Токи (кофирларни) ўз хузуридан келадиган қаттиқ азобдан қўрқитиш ва яхши амаллар қиладиган мўъминларга гўзал мукофот – жаннат хушхабарини бериш учун (у зот Қуръонни нозил қилди).

3. (Мўъминлар ўзлари учун мукофот бўлмиш жаннатда) мангу қолгувчидирлар.

4-5. Шунингдек, у зот ўзларининг ҳам, ота-боболарининг ҳам бирон билим-маърифати бўлмагани ҳолда, «Аллоҳнинг боласи бор» деган кимсаларни (қаттиқ азобдан) огоҳлантириш учун (ушбу китобни) нозил қилгандир. Уларнинг оғизларидан чиққан сўз – оғир сўздир. Улар фақат ёлғон сўзлайдилар.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар улар ушбу сўзга – Қуръонга иймон келтирмасалар, эҳтимол сиз уларнинг ортидан, афсус-надомат билан ўзингизни ҳалок қиларсиз (бундоқ қилмоқ сизга норавадир).

7. Албатта, Биз (бандаларимиздан) қайсилари чиройлироқ амалларни қилишларини синамоқ учун ер устидаги бор нарсани унга зийнат-безак қилиб қўйдик (яъни, ўша безакларга алданиб, мағрурланиб қолмаган кишиларгина бизнинг синовимиздан ўтурлар).

8. Ҳеч шак-шубҳасиз, унинг (ернинг) устидаги (безаклар)ни сип-силлик, қуп-қурук қилиб (йўқ қилиб) қўйгувчи ҳам биздирмиз.

9. Балки сиз кахф (ғор) ва битик (уларнинг қиссалари битилган тош) эгалари (ҳақидаги ривоятдан воқиф бўлгач, бу) Бизнинг (охират-қиёмат ҳаққирост эканлиги тўғрисидаги) оятларимизнинг энг ажойиби деб ўйлагандирсиз.

Изоҳ: Муфассирлар ёзишларича «Асҳобул кахф – ғор эгалари»нинг қиссаси бундоқ бўлган экан: Ийсо алайҳиссалом замонларидан кейин Рум давлатларидан бирида

Дақенус номли золим шоҳ чиқиб, одамларни бутларга ибодат қилишга мажбур қилар, амрига бўйсунмаган кишиларни эса ўлдираар экан. Кунлардан бирида унга фуқароларидан бир неча йигит унинг фармонидан бош тортишиб, бутларга сиғинмаётганини етказибдилар. Подшоҳ уларни ўз саройига чақириб, бу хабарнинг рост-ёлгонлигини сўраганида, улар: «Бизлар ёлғиз Аллоҳдан ўзга бирон кимса ёки нарсага сиғинмаймиз», деб жавоб қиладилар. Шунда шоҳ уларга: «Сенлар ёш, чиройли, бақувват йигитлар экансанлар, ўз жонларингга жабр қилманглар. Мен сенларни ўлдириб юборишга кўзим қиймаяпти. Яхшиси эрталабгача ўйлаб кўриб, эртага менга жавобини айтинглар», деб уларга рухсат беради. Йигитлар ўзаро маслаҳатлашиб, «Аллоҳдан ўзгага бўйсунгандан кўра шу бадбахт диёрни тарк қилганимиз афзал» дейишиб, тун қоронғусида шаҳари тарк қилишади. Йўлда яйловдан ўтиб бораётганиларида, уларга ўша ерлик бир чўпоннинг ити ҳам эргашади. Тонга яқин бир тоққа етиб боришиб, катта ғорга кириб яширинадилар. Эрталаб бу воқеадан хабардор бўлган шоҳ ўз аскарлари билан уларнинг ортидан тушиб, ўша ғор оғзига яқинлашгач, аскарлар унга киргани кўрқадилар. Шунда Дақенус уларга ғордаги йигитлар очлик ва ташналикдан қирилиб кетишлари учун ғор оғзини беркитиб ташлашни буюради. Лекин Аллоҳ таъоло ўзининг садоқатли баналарини ҳалок бўлишдан сақлайди – уларни узоқ уйқуга чўмдиради. Уйғонганларида орадан ... уч юз йил ўтган эди. Бундан беҳабар йигитлар бир ё ярим кун ухладик деб ўйлайдилар ва ораларидан битталарини яширинча шаҳарга егулик харид қилиб келиш учун жўнатадилар. У йигит бозорга келиб, таом сотиб олиб, ёнидаги тангани узатганида, сотувчи хайрон бўлиб: «Бу Дақенусдан қолган танга-ку. Бирон ердан Хазина топиб олдингми?» деб сўрайди. Йигит ҳам хайрон бўлиб: «Ҳеч қандай Хазина топиб олганим йўқ. Бу менинг қавмим ишлатадиган оддий танга», деб жавоб қилиб, Дақенусга нима бўлганини сўрайди. Бу орада тўпланиб кетган одамлар унинг аллақачон ўлиб кетганини айтишиб, йигитни подшоҳ олдига олиб борадилар. Бу шоҳ мўъмин-солиҳ киши эди. Йигитдан ўзи ва ўртоқларининг бошидан кечган воқеаларни эшитгач, аскарлари ва шаҳар аҳли билан ўша ғор оғзига борадилар. Ичкаридаги йигитлар Дақенус олиб кетгани келди, деб ўйлашиб, ўлим олдидан сўнгги бор ибодат қилиб олишга тутинадилар. Подшоҳ ва унинг одамлари ғорга киришиб, уларни ибодат устида кўрадилар ва намозларини тугатганларидан сўнг, подшоҳ йигитларнинг ҳар бири билан кучоқлашиб кўришиб, уларнинг бошларидан кечган саргузашт Аллоҳ таъоло бандаларини қиёмат кунинда ҳисоб-китоб қилиш учун қайта тирилтириши ҳақ эканига бир оят-аломат эканлигини айтади. Юқорида мазкур бўлган ва қуйида келадиган оятларда мана шу «Асҳобул-кахф» ҳусусида сўз кетади.

10. Эсланг, ўшанда у (мўъмин) йигитлар ғорга паноҳ истаб боришиб: «Парвардигоро, бизларга ўз ҳузурингдан раҳмат-марҳамат ато этгин ва бизларнинг ишимизни ўзинг ўнглагин», дедилар.

11. Бас, биз ўша ғорда бир неча йил уларнинг қулоқларига уриб (яъни, уларни ухлатиб) қўйдик.

12. Сўнгра (уларнинг ичидаги қанча ухлаганлари ҳақида тортишадиган) икки гуруҳдан қайси бири турган муддатларини (тўғри) ҳисоблаганини билиш учун уларни уйғотдик.

13. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз сизга уларнинг ҳол-хабарларини рўйи-рост сўйламоқдамиз. Дарҳақиқат, улар Парвардигорларига иймон келтирган ва биз иймонларини зиёда қилган йигитлардир.

14. Биз уларнинг дилларини (иймон билан) қувватлантирдик. Ўшанда улар (золим шох қаршисида) туриб дедилар: «Бизнинг Парвардигоримиз осмонлар ва еринг Парвардигоридир. Бизлар ундан ўзга бирон «илоҳ»га ҳаргиз дуо-илтижо (яъни, ибодат) қилмаймиз. Акс ҳолда, ноҳақ (сўзни) айтган бўлурмиз.

15. Ана у қавмимиз эса ундан ўзга «илоҳларни» (Худо) қилиб олдилар. Улар ўзлари учун (ўша бутларнинг илоҳ экани ҳақида) аниқ бир ҳужжат келтирсалар эди (ҳеч қачон келтира олмайдилар). Бас, (ҳеч қандай ҳужжатсиз «шериги бор», деб) Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган кимсадан ҳам золимурак ким бор?!

16. (Йигитлар!) Модомики сизлар улардан (мушриклардан) ва Аллоҳдан ўзга – улар сиғинаётган нарсалардан четланган-юз ўгирган экансизлар, энди (ёлғиз Парвардигорингиз – Аллоҳнинг ўзига ибодат қилиш учун) ғорга паноҳ топиб борингиз. Парвардигорингиз сизларга ўз раҳмат-марҳаматини кенг-сероб қилур ва сизларнинг ишларингизни ўншлар».

17. Қуёш – чиқишда уларнинг ғорларидан ўнг тарафдан ўтиб кетганини, ботишда эса улардан сўл томонга йироқлашиб кетганини (чиқишда ҳам, ботишда ҳам уларни қиздириб, уйку-оромларини бузмаганини), улар эса (ғор)нинг тўрида эканликларини кўурсан. Бу ҳам Аллоҳнинг оят-мўъжизаларидан (биридир). Кимни Аллоҳ ҳидоят қилса, бас, ўшагина ҳидоят топгувчидир. Кимни йўлдан оздирса, бас, унинг учун бирон тўғри йўлга йўллагувчи дўст топа олмассан.

18. Уйкуда эканлар, (кўзлари очик бўлгани учун) сен уларни уйғоқ деб ўйларсан. Биз уларни (баданларидан ерга тегиб турган томони чириб кетмаслиги учун) ўнг томон, сўл томонга айлантириб турурмиз. Уларнинг итлари эса олди оёқларини остонга ёзиб ётур. Агар уларнинг устидан чиқиб қолсанг (ва кўзлари очик ҳолда, у ён, бу ёнга ағдарилиб ётганларини кўрсанг), уларнинг (аҳволидан) даҳшатга тушиб, юз ўгириб қочган бўлур эдинг.

19. Ўзаро савол-жавоб қилишлари учун биз уларни (йигитларни қандай ухлатиб қўйган бўлсак), ана шундай уйғотдик. Улардан бири деди: «Қанча (муддат ухлаган ҳолда) турдинглар?» Улар(нинг айримлари): «Бир кун ё ярим кун турдик», дедилар. (Қолганлари эса): «Қанча (ухлаб) турганларингизни ёлғиз Парвардигорингиз билур. Энди бир кишини мана шу пулингиз билан шаҳарга жўнатинглар. У энг сара, покиза таомларни танлаб, сизларга ундан ризқ-насиба олиб келсин. У эҳтиёт бўлсин ва сизларни биронтага сездириб қўймасин.

20. Чунки улар (яъни, шаҳар аҳли) сизлардан огоҳ бўлиб қолсалар, сизларни тошбўрон қилурлар, ёки яна ўзларининг динларига қайтарурлар ва у ҳолда ҳеч қачон қутила олмассизлар», дейишди.

21. Шундай қилиб, Аллоҳнинг (қайта тирилтириш ҳақидаги) ваъдаси ҳақ эканини ва (қиёмат) соатининг (келиши) шак-шубҳасиз эканини билишлари учун (одамларни ғордаги йигитларнинг аҳволидан) огоҳ қилдик. Ўшанда (яъни, ғордаги йигитлар уйқуларидан уйғониб, одамлар бу мўъжизанинг гувоҳи бўлганларидан кейин, улар ажаллари етиб вафот қилишгач), ўзаро уларнинг ишлари ҳақида талашиб-тортиша бошладилар. Бас, айрим кишилар: «Уларнинг устига уйлар бино қилинлар. Парвардигорлари уларнинг (қайси жойда, қандай ҳолда ётганларини) жуда яхши билгувчидир», дедилар. Уларнинг устига ҳукмрон бўлган (подшоҳ ва Сарой аъёнлари

эса): «Албатта, биз улар (яъни асҳобул қаҳф қабрининг) устида бир масжид қуриб олурмиз», дейишди.

22. Ҳали улар (яъни, пайғамбар алайҳиссаломга замондош бўлган яҳудий ва насронийларнинг айримлари ўша асҳобу қаҳфни): «Учтадир, тўртинчилари итларидир», десалар, айримлари: «Улар бешта бўлиб, олтинчилари итларидир» деб ғайбга тош отурлар (аниқ билмаган нарсалари ҳақида гап сотурлар). Яна: «Улар еттитадирлар, саккизинчилари итларидир», ҳам дейдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз «Уларнинг санокларини энг яхши биладиган зот Парвардигоримдир. Уларни жуда оз киши билур» денг! Бас, улар (яъни, замондош аҳли китоблар билан асҳобул қаҳф) хусусда фақат (ўзингизга нозил бўлган ваҳий воситасида) очиқ мужодала-мунозара қилинг ва (асҳобул-қаҳф) ҳақида уларнинг биронтасида фатво-савол сўраманг!

23-24. Ва бирон нарса ҳақида: «Мен албатта бу ишни эртага қилгувчиман», дея кўрманг, магар «Иншооллоҳ – Аллоҳ хоҳласа», (денг! Бу сўзни айтишни) унутиб қолдирган вақтингизда (ёдингизга тушиши билан) Парвардигорингизни зикр қилинг (яъни, «иншооллоҳ», денг) ва: «Шояд Парвардигорим мени бундан ҳам (яъни, Асҳобул-Қаҳф воқеаси ҳақида хабар беришда ҳам) яқинроқ (менинг ҳақ пайғамбар эканлигимга яхшироқ далолат қиладиган) Тўғри Йўлга ҳидоят қилса», денг!

Изоҳ: Мусаввирлар ривоят қилишларича, бу икки оят нозил қилинишига қуйидаги воқеа сабаб бўлгандир: яҳудийлар қурайшлик арабларга: «Бориб Муҳаммадан сўранглар-чи, агар ҳақиқатан ҳам пайғамбар бўлса, сизларга руҳ – жон ҳақида, Асҳобул-Қаҳф ва Зул-қарнайн тўғрисида хабар берсин», деган эканлар. Улар келиб Пайғамбар алайҳиссаломдан шу ҳақда сўраганларида, у зот: «Эртага келинглар, албатта сизларга жавоб қилурман», дебдилар-у, «Иншооллоҳ» сўзини кўшмабдилар. Шунда бир қанча вақт ваҳий келиши тўхтаб, сўнгра Пайғамбар алайҳиссаломга бир танбех бўлиб юқоридаги оятлар нозил бўлгандир.

25. Улар қаҳф – ғорларида уч юз йил турдилар ва яна тўққиз йилни зиёда қилдилар.

Изоҳ: Ушбу оят Асҳобул-Қаҳфни ўз ғорларида шамсий ҳисоб билан уч юз йил турганлари ҳақида хабар бермоқда. Кейинги тўққиз йил кўшилиши эса қамарий ҳисобдан келиб чиққан. Шамсий ҳисобдаги юз йил қамарий ҳисобда бир юз уч йилга тўғри келади.

26. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Уларнинг қанча турганларини Аллоҳ яхшироқ Билгувчироқдир. Осмонлар ва Ернинг сирлари Ёлғиз униқидир. У Зот нақадар Кўргувчи, Эшитгувчидир! (Одамлар) учун Ундан ўзга бирон дўст-мадакдор йўқдир. У Ўз ҳукмида ҳеч кимни шерик қилмас».

27. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз фақат ўзингизга ваҳий қилинган Парвардигорингизнинг Китоби – Қуръоннигина тиловат қилинг! Унинг (Аллоҳнинг) Сўзларини ўзгартиргувчи йўқдир. Ҳаргиз Ундан ўзга бирон паноҳ топа олмасиз.

Изоҳ: Бу оят қурайш кофирлари Пайғамбар алайҳиссаломга: «Бундан бошқа Қуръон келтирсанг ёки унинг оятларини ўзгартирсанг, бизлар ҳам сенга иймон келтирар эдик», деганларида нозил бўлгандир.

28. Сиз ўзингизни эрта-ю кеч Парвардигорларининг Юзини – розилигини истаб, У Зотга дуо-илтижо қиладиган зотлар билан бирга тутинг! Кўзларингиз ҳаёти дунё лаззатларини кўзлаб, улардан ўтиб (ўзга аҳли дунёларга боқмасин)! Ва Биз қалбини

Бизни зикр этишдан ғофил қилиб қўйган, ҳавойи-нафсига эргашиган ва қилар иши инсофгарчилик бўлган кимсаларга итоат этманг!

Изоҳ: Макка зодагонлари Пайғамбар алайҳиссаломга: «Ёнингдан Билол, Сухайб, Аммор, Салмон каби қулларни қувсанг, бизлар ҳам сенга эргашар эдик», деганларида, у кофир кимсаларга итоат қилмасликни буюриб, Аллоҳ таъоло Ўз Пайғамбарига юкоридаги оятни туширди.

29. Айтинг: «(Бу Қуръон) Парвардигорингиз томонидан (келган) Ҳақиқатдир. Бас, хоҳлаган киши иймон келтирсин, хоҳлаган кимса кофир бўлсин». Аниқки, Биз золим – кофирлар учун алангалари (дўзахиларни) ўраб-чирмаб оладиган дўзахни тайёрлаб қўйгандаирмиз. Агар улар (ташналик шиддатига чидамай) сув сўрасалар, уларга эшитилган (доғланган) ёғ каби юзларни куйдиргувчи сув берилур. Нақадар ёмон ичимлик у, нақадар ёмон жой у!

30. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар эса, шак-шубҳасиз, Биз (улар каби) чиройли амаллар қилган кишиларнинг ажр-мукофотини зое қилмасмиз.

31. Улар учун остиларидан дарёлар оқиб турадиган абадий жаннатлар бор бўлиб, улар у жойда олтиндан бўлган билакузуклар билан безанурлар ва ипак-шойилардан бўлган, яшнаб турувчи либослар кийиб, сўриларда ястаниб ўтирурлар. Нақадар яхши мукофот у, нақадар яхши жой у!

32. (Эй Мухаммад алайҳиссалом, кофирларга) икки киши (ҳақидаги) масалани келтиринг! Улардан бири учун Биз икки узумзор боғ қилиб, иккисини ҳам хурмозор билан ўраган ва ўрталарини экинзор қилган эдик.

33. Ҳар икки боғ ҳосилларини бекаму кўст берар, Биз уларнинг ўртасидан бир анҳор ҳам ўтказган эдик.

34. Яна унинг (ўша кишининг) мол-давлати ҳам бор эди. Бас, у биродарига мактаниб: «Менинг мол-дунёим сеникидан кўпроқ ва одамларим кучлироқ, қувватлироқ», деди.

35. Ва (кофирлик билан) ўзига зулм қилган ҳолда, боғига кирар экан, айтди: «Бу (боғ – менинг молу давлатим) ҳеч қачон йўқ бўлмайди, деб ўйлайман.

36. Ва (ҳеч қачон) Қиёмат қойим бўлмайди, деб ўйлайман. Қасамки, агар Парвардигоримга қайтарилсам ҳам, (яъни, Қиёмат қойим бўлиб, қайта тирилсам ҳам) албатта бундан-да яхширироқ оқибат – бахтни топурман».

37. Биродари унга хитоб қилиб, деди: «Сен ўзингни (асли-наслинг бўлмиш Одамни) тупроқдан, сўнг нутфа – бир томчи сувдан яратиб, сўнгра (уни) инсон қилиб ростлаган Зот – Аллоҳга кофир бўлдингми?!

38. Мен эса: «У – Оллаҳ Парвардигоримдир», (дейман) ва Парвардигоримга ҳеч кимни шерик қилмайман.

39. Сен боғинга кирган пайтигда: «Аллоҳ хоҳлаган нарсагина (бўлур), бор куч-қувват Ёлғиз Аллоҳ биландир», десанг эди! Агар сен мени мол-давлат ва бола-чақа жиҳатидан ўзингдан камроқ деб билсанг;

40. Шояджи, Парвардигорим манга сенинг боғингдан яхшироқ (бир боғ) ато этар, (сенинг боғинга эса) осмондан чакмоқлар юборур, бас, у сип-силлик ерга айланиб қолур.

41. Ёки унинг суви (ер остига) сингиб кетиб, сен уни истаб ҳам топа олмай қолурсан».

42. (Дарҳақиқат), унинг мева-боғи ҳалок қилинди. Ўзи эса хувиллаб қолга ишқомларини (кўриб) ва уларга сарфланган нарсаларни (ўйлаб), чапак чалганича (афсус-надомат чекганича): «Қани эди, ман ҳам Парвардигоримга ҳеч кимни шерик қилмаганимда!», деб қолаверди.

43. Шунингдек, унинг учун Аллоҳдан ўзга на бир ёрдам берадиган жамоат бўлди ва на унинг ўзи (ўзига) ёрдам бера олгувчи бўлди.

44. У жойда (Қиёмат кунда ҳам) салтанат Ҳақ Аллоҳникидир. У энг яхши савоб – мукофот ато этгувчи ва энг хайрли оқибатни Бергувчи Зотдир.

45. (Эй Муҳаммад алайҳис-салом, одамларга) ҳаёти дунё мисолини келтиринг! (У) худди бир сув кабирки, биз осмондан ёғдиргач, (аввал – киши ҳаётининг баҳориди) у сабабли замин ибототи (бир-бирига) аралашиб-чирмашиб кетур, сўнгра (ҳаёт Кузи келгач), шамоллар учириб кетадиган хас-хашакка айланиб қолур. Аллоҳ ҳамма нарсага Қодир бўлган Зотдир.

46. Мол-мулк, бола-чақа шу ҳаёти дунё зийнатидир. Парвардигорингиз наздида эса (абадий) қолгувчи яхши амаллар савоблироқ ва орзулироқ (орзу қилишга арзирлироқдир).

47. Биз тоғларни (булутлар янглиғ) юргизадиган ва сиз (барчангиз) Ерни очик яланғоч (тоғ-тошларсиз, боғ-роғларсиз) кўрадиган Кунни (яъни, Қиёматни эслангиз! У кунда) Биз улардан бирортасини қўймай йиғдик.

48. Улар саф тортган ҳолларида Парвардигорингизга рўбарў қилиндилар (ва Биз уларга айтдик): «Мана, сизларни аввал-бошда қандай яратган бўлсак, шундай ҳолда (яъни, мол-дунё, бола-чақаларингизни тарк қилиб, яланғоч ҳолингизда) ҳузуримизга келдингиз. Балки Бизни, сизларга ваъда қилинган Кунни (яъни Қиёматни қойим) қила олмас, деб ўйлагандирсизлар?!»

49. (Сўнг ҳар бир кишининг) китоби – номаи аъмоли (ўртага) қўйилур. Бас, гуноҳкорларнинг ундаги (битилган) нарсалардан даҳшатга тушиб: «Бизларга ҳалокат бўлмай, бу қандақ китобки, на кичик ва на катта (гуноҳни) қолдирмай, барчасини ҳисоблаб-битиб қўйибди», дейишларини кўрурсиз. Улар қилиб ўтган барча амалларини ҳозир нозир бўлган ҳолда топулар. Парвардигорингиз ҳеч кимга зулм қилмас.

50. Эсланг, (Эй Муҳаммад алайҳис-салом), фаришталарга: «Одамга таъзим қилинг», дейишимиз билан саждага эгилдилар. Фақат иблис (сажда қилмади). У жинлардан эди. Бас, Парвардигорнинг амрига бўйсунидан бош тортди. Энди сизлар (эй Одам болалари), Мени қўйиб, уни (яъни, иблисни) ва зурриётларни дўст тутурмисиз?! Улар сизларга душман-ку! У (иблис) золим кимсалар учун (Аллоҳнинг ўрнинг ибодат қилинадиган) нақадар ёмон «бадал – ўринбосардир».

51. Мен уларни (иблис ва унинг зурриётини) на осмонлар ва Ерни яратишга ва на ўзларини яратишга гувоҳ қилган эмасман (яъни, улар Еру осмонлар қандай яратилганини ҳам, ўзлари қандай яралганликларини ҳам мутлоқо билмайдилар, буларнинг барчасини ёлғиз ўзим яратганман), шунингдек, Мен бу йўлдан оздиргувчиларни (ўзимга) ёрдамчи ҳам қилиб олганим йўқ (бас, сизлар нечун уларга ибодат қилурсизлар)?!

52. У кунда (Қиёмат қойим бўлганида, Аллоҳ): «Сизлар менинг шерикларим деб ўйлаган (бутларингизни) чақирингиз», дер. Бас, (мушриклар) уларни чорлаганларида, (улар) жавоб қила олмайдилар. (Чунки) Биз уларнинг ўрталарида ҳалокат чоҳини (Дўзахни) пайдо қилиб қўйгандирмиз.

53. Гуноҳкор кимсалар дўзахни кўриб, ўзларининг унга тушувчи эканликларини ўйладилар, аммо ундан қочарга жой топмадилар.

54. Биз бу Қуръонда одамларга (панд-насихат олишлари учун) турли масалалар баён қилидик. Дарҳақиқат, инсон жуда кўп жанжал-баҳс қилгувчидир.

55. Одамларга Ҳидоят келган пайтида, улар иймон келтиришларидан ав Парвардигорларидан мағфират сўрашларидан фақат уларга ўтганларнинг суннати – ҳалокатлари келиши ёки очик азоб келишини (кутишларигина) тўсди (яъни, улар аввалги кофир кимсаларга тушган ҳалокатга ё азобга лойиқ эканликларигина уларни мўмин бўлишдан манъ қилди).

56. Биз пайғамбарларни фақат (мўминга жаннат) хушхабарини элтувчи ва (кофирларни дўзах азобидан) огоҳлантирувчи бўлган ҳолларидагина юборурмиз. Кофир бўлган кимсалар эса ботил (хужжатлар) билан талашиб-тортишиб, унинг ёрдамида ҳақни енгмоқчи бўлурлар ҳамда Менинг оятларимни ва ўзлари огоҳлантирилган нарсани (яъни, охира азобини) масхара қилиб кулурлар.

57. Парвардигорининг оятлари билан панд-насихат қилинган, улардан юз ўгирган, ўзи қилиб ўтган гуноҳларниунутиб қўйган кимсалардан ҳам золимроқ ким бор?! Дарҳақиқат, Биз (Қуръонни) англамасликлари учун уларнинг дилларини пардалаб, қулоқларини оғир қилиб қўйдик. Демак, агар сиз уларни ҳидоят – ҳақ йўлга чақирсангиз ҳам ҳаргиз ҳидоят топмаслар.

58. Парвардигорингиз мағфиратли, меҳр-шафқат соҳибидир. Агар у зот уларни (кофирларни) қилгун гуноҳлари билан ушлаганида, уларга азобни нақд қилган бўлур эди. Йўқ, улар учун ваъда қилинган бир вақт (қиёмат) борки, (у вақтда Аллоҳдан) ўзга бирон пуштипанох топа олмаслар.

59. Ана у шаҳарларни (уларнинг аҳолисини), улар зулм қилишгач, ҳалокат вақтларини аниқ белгилаб (яъни, пайғамбарларингизга итоат қилмасангизлар, ҳалок бўлурсизлар, деб огоҳлантирганимиздан кейингина) ҳалок қилдик.

60. Мусо (ўзининг хизматкор) йигитига: «То икки денгиз қўшиладиган ерга етмагунича ёки узоқ замонлар кезмагунича юришдан тўхтамайман», - деган пайтини эслангиз.

Изоҳ: Мана шу оят билан Мусо ва Хизир пайғамбарлар ҳақидаги қисса бошланади. Ривоят қилишларича, Мусо алайҳиссалом Аллоҳ таъолога мурожаат қилиб: «Бандаларинг орасида мендан илми зиёдароқ бўлган киши борми?»,- деб сўраганида, Аллоҳ таъоло: «Ҳа, Хизир сендан олимроқ», - деб жавоб қилган экан. Шунда Мусо: «У

зотни қандоқ излаб топурман?»- деганида, «Денгиз соҳилидаги қоя олдидан топурсан», деган жавоб бўлибди. «У ерга қандай борилур?» деб сўраганида, Аллоҳ таъоло айтган экан: «Бир балиқни саватга солиб, йўлга чиқарсан. Қаерда уни йўқотиб қўйсанг, Хизирни ўша ердан топурсан!» Шундан кейин Мусо хизматкор йигитга балиқ солинган саватни бериб: «Бу балиқни йўқотган жойингда менга айтарсан»,- деб тайинлаб йўлга тушибдилар.

61. Энди қачонки, у иккиси (икки денгиз) қўшиладиган ерга етишгач, балиқларни унутдилар. Бас, у (балиққа жон кириб), денгизга қараб йўл олди.

62. Бас, қачонки (у ердан) ўтишгач, (Мусо) йигитига: «Нонуштамизни (яъни, саватдаги балиқни) келтир, ҳақиқатан, бу сафаримиздан жуда чарчадик», деган эди;

63. У (хизматкор): «Буни кўринг, биз (денгиз соҳилидаги) қояга бориб (ором олган) пайтимизда, мен балиқни (унга жон кириб саватдан тушиб кетганини) унутибман. (Бу воқеани сизга) айтишни фақат шайтон ёдимдан чиқариб, у (балиқ) денгизга (сездирмаган йўсинда) йўл олибди-я, ажабо»,- деди.

64. (Мусо) деди: «Мана шу биз истаган нарсадир». Сўнг уни (Хизирни) излаб ортларига қайтдилар.

65. Бас, бандаларимиздан бир бандани топдиларки, биз унга ўз даргоҳимиздан раҳмат (яъни, пайғамбарлик) ато этган ва ўз ҳузуримиздан илм берган эдик.

66. Мусо унга: «Сенга билдирилган билимдан, менга ҳам тўғри йўлни таълим беришинг учун сенга эргашсам майлими?»- деди.

67. У (Хизир) айтди: «Аниқки, сен мен билан бирга (илм машаққатларига) сабр қилишга ҳаргиз тоқатинг етмас.

68. (Зотан), ўзинг эгаллаб олмаган – хабардор бўлмаган нарсага қандай сабр қилурсан?!

69. (Мусо) деди: «Иншооллоҳ, сен менинг сабр-тоқатли эканимни кўрурсан. Мен бирон ишда сенга осийлик-итоатсизлик қилмасман».

70. У (Хизир) айтди: «Бас, агар менга эргашсанг, то ўзим сенга айтмагунимча бирон нарса ҳақида мандан сўрамагин!»

71. Бас, икков йўлга тушдилар. То бориб бир кемага минишлари билан (Хизир кемани) тешиб қўйди. (Мусо) айтди: «Уни (бизга кемаларидан жой берган) одамларни ғарк қилиш учун тешдингми? Жуда даҳшатли иш қилдинг-ку?!»

72. У (Хизир) деди: «Сен мен билан бирга сабр қилишга ҳаргиз тоқатинг етмас, демаганмидим?!»

73. (Мусо) айтди: «Унутганим сабабли мени айбламагин ва бу Ишим учун мени машаққатга дусор қилмагин».

74. Сўнг яна йўлга тушдилар. То бориб бир болага рўбарў бўлганларида, (Хизир) уни ўлдирди. (Буни кўрган Мусо) деди: «Бировни (ўлдирмаган) бир бегуноҳ жонни ноҳақ ўлдирдинг-а?! дарҳақиқат, (сен) бузук иш қилдинг!»

Ўн олтинчи жузь

75. У (Хизир) деди: «Мен сенга, сен мен билан бирга сабр қилишга ҳаргиз тоқатинг етмас, демаганмидим?!»

76. (Мусо) деди: «Агар бундан буён сендан бирон нарса ҳақида сўрасам, мени ўзингга ҳамроҳ қилмагин. Чунки (у ҳолда) мен томонимдан узрга етган бўлурсан (яъни, у ҳолда мени ташлаб кетганинг учун сени айблай олмасман)».

77. Сўнг (улар) яна йўлга тушдилар. То бир шаҳар аҳлининг олдига келиб унинг аҳлидан таом сўраган эдилар, улар меҳмон қилишдан бош тортишди. Сўнг ўша жойда йиқилай деб турган бир деворни кўришгач, (Хизир) уни тиклаб қўйди. (Мусо) деди: «Агар хоҳласанг, бу ишинг учун ҳақ олишинг мумкин эди».

78. У (Хизир) айтди: «Мана шу сен билан менинг ажралишимиздир. Энди мен сени сабр қилишга тоқатинг етмаган нарсаларнинг таъвили (шарҳи)дан огоҳ қилурман.

79. Кема хусусига келсак, у денгизда ишлайдиган (юрадиган) мискин-бечораларники эди. Бас, мен уни айбли қилиб қўймоқчи бўлдим. (Чунки) уларнинг (кемадагиларнинг) ортида (кўзлаб кетаётган манзилларида) барча (бутун) кемаларни талон-тарож қилиб, тортиб олувчи бир подшоҳ бор эди.

80. Ҳалиги боланинг эса ота-оналари мўъмин кишилар эдилар. Бас, Биз у (бола) туғён ва куфр билан уларни қийнаб қўйишидан (яъни, уларнинг ўз болаларини яхши кўрганлари сабабли диндан чиқиб кетишларидан) кўрқдик.

81. Шу сабабдан, улар Парвардигорлари (бу бола)дан кўра покизароқ, ундан кўра меҳрибонроқ (бошқа бир болани) бадал-эваз қилиб беришини истадик.

82. Энди девор эса шу шаҳардаги икки етим боланики бўлиб, унинг остида улар учун бир хазина бор эди. Уларнинг оталари жуда яхши киши эди. Бас, Парвардигорнинг улар вояга етиб, Парвардигорнинг раҳмат-марҳамати бўлмиш хазиналарини чиқариб олишларини ирода қилди. Мен бу (ишларнинг бирортасини) ўз-ўзимча қилганим йўқ. Мана шу сен сабр қилишга тоқатинг етмаган нарсаларнинг таъвилдир».

Изоҳ: Мазкур Илоҳий қиссадан олинадиган ибрат Оллаҳ таоло томонидан бандаларга берилган илимнинг нақадар чекланган эканлигина билишдир. Пайғамбарлар тарихидан маълумки, Мусо алайҳиссалом «Каломуллоҳ – Аллоҳ таоло билан бевосита сўзлашувчи» деган номга сазовор бўлган зотдирлар. Демак, у киши, Яратган билан савол-жавоб қилганларида, ўртада ҳатто фаришта ҳам воситачилик қилмаган – бор ҳақиқатни Ҳақ таолонинг Ўзидан олганлар. Бинобарин, ўзларича дунёда мандан ҳам илимлироқ, одам бормикан, деган фикр кўнгилларидан кечган бўлса керакки, юқоридаги оятларда зикр қилинган қиссада Аллоҳ таоло Ўз пайғамбарини огоҳлантириб, гўё шундай дейди: «Агар сенга бўулиб ўтган барча нарсалар тўғрисида билим берган бўлсам, бандаларим орасида шундай бир киши ҳам мавжудки, унга энди бўладиган нарсаларнингбилимини ҳам ато этгандирман – яъни, сен ўз илм-маърифатинг билан бутун дунёга устоз бўлишинг мумкин, аммо у бандамга шогирд бўлишга ҳам ожизлик қилурсан». Бу ҳикоя билан Аллоҳ Ўзининг: «Ҳар бир билим соҳиби устида ундан-да билимлироқ биров бордир», деган ояти каримасининг ҳақ эканини яна бир қарра исбот этади.

Энди қуйидаги оятларда Зул-қарнайн ҳақида ҳикоя қилинади. Қадимда яшаб ўтган бу буюк шоҳнинг нима сабабдан Зул-қарнайн – икки шоҳ эгаси деб аталиши хусусида

хилма-хил ривоятлар бордир. Баъзилар унинг бошида иккита шохи бўлган, десалар, бошқа ривоятларда у икки кокилли эди, дейилади. Яна бир муътабар манбаъда эса ернинг шарку ғарбига ҳукмронлик қилгани учун ҳам икки шоҳ эгаси деган ном олган, дейилади. Қуйида Аллоҳ таолонинг ана ўша иймон ва тақво эгаси бўлагн бандасининг ер юзида ҳақни қарор топтириш учун қилган саъй-ҳаракатлари ҳақида сўйланади.

83. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), яна Сиздан Зул-қарнайн ҳақида сўрайдилар. Айтинг: «Энди мен сизларга у ҳақидаги хабарни тиловат қилурман».

84. Дарҳақиқат, Биз унга (Зул-Қарнайнга) бу Ерда салтанат – ҳукумронлик бердик ва (кўзлаган) барча нарчасига йўл-имконият ато этдик.

85. Бас, у (аввал ғарбга қараб) йўл олди.

86. То (кетаётиб) кун ботадиган жойга етгач, у (қуёшнинг) бир лойқа булоққа ботаётганини кўрди ва у (булоқ) олдида бир қавмни учратди. Биз: «Эй Зул-қарнайн, сен ё (уларни) азобга дучор қилурсан ёки уларга яхши муомилада бўлурсан», дедик.

87. У айтди: «Золим бўлган кимсани, албатта азоблагаймиз. Сўнгра Парвардигорига қайтарилгач, У Зот уни яна даҳшатли азоб билан азоблар.

88. Энди иймон келтириб яхши амаллар қилган зотга келсак, униг учун гўзал оқибат – жаннат мукофот бўлур. Биз ҳам унга ишимиздан осон-енгилларини буюрамиз».

89. Сўнгра у (Шарққа қараб) йўл олди.

90. То (кетаётиб) кун чиқишига етиб боргач, унинг (қуёш) бир қавм устига чиқаётганини (кўтарилаётганини) кўрдик, Биз у (қавм) учун қуёшдан (сақланадиган уй, либос каби) бирон парда қилмаган эдик.

91. Худди илгаригидек бўлди (яъни, Зул-қарнайн бу қавмга ҳам кун ботишидаги қавмга қилган муомилани қилди). Аниқки, Биз унинг барча ишларидан Хабардормиз – (уни) Ихота қилиб олгандирмиз.

92. Сўнгра у яна йўл олди.

93. То (кетаётиб) икки тоғ ўртасига етиб келгач, у (тоғлар ортида) бирон гапни англай олмайдиган қавмни учратди.

94. Улар: «Эй Зул-қарнайн, шак-шубҳасиз, (шу тоғлар ортидаги) Яъжуж ва Маъжуж (номли қавмлар) Ер юзида бузғунчилик қилгувчилардир. Бизлар сенга бир (миқдор) ҳаражат – тўлов тўласак, биз билан уларнинг ўртасига бир сад чекиб (бир тўғон қуриб) берурмисан?», дедилар.

95. У (Зул-қарнайн) айтди: «Парвардигорим менга ато этган (салтанат сизлар берадиган мол-дунёдан) яхшироқдир. Бас, сизлар менга (мол-дунё билан эмас, балки) куч-қувват билан ёрдам беринглар, мен сизлар билан уларнинг ўртасига бир девор бино қилай.

96. Сизлар менга темир парчаларини келтиринглар. То (темир парчалари) иккала тоғ билан баробар бўлгач, (Зул-қарнайн: «Босқонлар билан) дам уринглар», деди: «Менга эритилган мисс (ҳам) келтиринглар, у (темир парчаларнинг) устидан қуюрман.

97. Энди улар у (тўсиқ) устига чиқишга ҳам қодир эмаслар, уни тешиб ўтишга ҳам қодир эмаслар.

98. Бу Парвардигорим томонидан бўлган бир марҳаматдир. Энди қачон Парвардигорим (Яъжуж ва Маъжуж чиқади, деб) ваъда қилган вақт келганида (яъни, Қиёмат қойим бўлишига яқин колганида), ўзи у (тўсиқни) теп-текис қилиб қўюр. Парвардигоримнинг ваъдаси ҳақдир», деди у.

99. У Кунда (Қиёматда, одамларни) бир-бирларига аралаш-қуралаш қилиб ташладик. Сур чалинғач, уларнинг барчаларини тўпладик.

100. У кунда жаҳаннамни кофирларга кўндаланг қилиб қўйдик.

101. Уларнинг кўзлари (дунёда) Менинг эслатмаларимдан тўсилган эди. Улар (Менинг панд-насихатларимни) эшитишга ҳам қодир эмас эдилар.

102. Ёки кофир бўлган кимсалар, Мени қўйиб, бандаларимни дўст тутишни (ўзим яратган фаришталар ёки Ийсо каби пайғамбарни илоҳ деб сиғинишни) ўйладиларми?! Шак-шубҳасиз, Биз жаҳаннамни кофирлар тушадиган жой қилиб тайёрлаб қўйгандирмиз.

103. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Сизларга қилган иш-амалларидан энг кўп зиён кўргувчи кимсаларнинг хабарини берайликми?!»

104. Улар (кофир бўлганлари сабабли) қилган саъй-ҳаракатлари ҳаёти дунёдаёқ йўқ бўлиб кетгану, аммо (нодонликлари сабабли) ўзларини чиройли – яхши амал қилаётган кишилар, деб ҳисоблайдиган кимсалардир!»

105. Улар Парвардигорларининг оятларини ва (Қиёмат Кунида) У Зотга рўбарў бўлишни инкор қилишиб, бутун иш-амаллари беҳуда кетган кимсалардир. Бас, Биз Қиёмат Кунида улар (қилиб ўтган амаллар) учун ҳеч қандай кадр-қиймат бермасмиз!

106. Кофир бўлганлари ҳамда Менинг оятларимни ва пайғамбарларимни масҳара қилганлари сабабли, уларнинг жазолари ўша жаҳаннамдир!

107. Албатта иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун Фирдавс боғлари манзил бўлур.

108. Улар, у жойларда мангу қолур эканлар, (бошқа бирон жойга) қўчишни истамаслар.

109. Айтинг: «Агар барча денгиз Парвардигоримнинг Сўзлари (яъни, илму ҳикматларини битиш) учун сиёҳ бўлса ва яна шунча сиёҳ келтирсак ҳам, Парвардигоримнинг сўзлари битишидан илгари, у денгизлар тугаб битар!»

110. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: «Ҳеч шак-шубҳа йўқки, мен ҳам сизлар каби бир одамдирман. Менга Тангрингиз Ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи экани ваҳий этилмоқда. Бас, ким Парвардигорига рўбарў бўлишидан умидвор бўлса, у ҳолда яхши амал қилсин ва Парвардигорига бандалиқ қилишда (риёкорлик билан) бирон кимсани (Унга) шерик қилмасин! (Яъни, қиладиган барча амалларини Ёлғиз Аллоҳ учун қилсин)».

Ўн олтинчи жузь

(19) «Марям» сураси

Тўқсон саккиз оятдан иборат бўлган бу сура Маккада нозил қилингандир. Бу сурада ҳам бир қанча пайғамбарлар қиссалари зикр қилинади. Бошлаб, Закариё ва унинг кексалик чоғида кўрган фарзанди Яҳё ҳақида сўзланиб, сўнгра энг ажиб ва ғариб қисса – Марям ва унинг беота дунёга келган ва бешикда ётган чоғидаёқ тилга кириб ўзининг кимлигини айтган фарзанди – Ийсонинг қиссаси ҳикоя қилинади ва Яратган наздида бу осон иш эканлиги таъкидланади. Суранинг «Марям» деб номланишига ҳам сабаб шудир.

Яна бу сурада Аллоҳ таолонинг пайғамбарларидан Иброҳим, Исҳоқ, Яъқуб, Мусо, Ҳорун, Исмоил, Идрис ва Нухларнинг номлари ҳам зикр қилиниб, уларнинг барчалари бир занжирнинг ҳалқалари эканликлари, яъни, Ягона Аллоҳнинг Дининга даъват этганликлари яна бир бор эслатиб ўтилади.

Шунингдек, бу сурада Қиёматнинг айрим манзаралари, у Куннинг даҳшатлари – жаҳаннамга ташланишларини кутиб тиз чўкиб турган кофирларнинг ахволи Илоҳий қалам билан чизиб берилади. Лекин У Зотнинг Ёлғиз Аллоҳга бандалик қиладиган кишиларга бу дунёга ҳам, у дунёда ҳам раҳм-шафқатли эканлиги таъкидланиб, суранинг бир неча ўринларида Аллоҳ калимасининг Раҳмон – Меҳрибон сўзини қўлланади.

Сура ниҳоясида Аллоҳ таолонинг фарзанд ва шерикдан Пок – танги йўқ Зот экани яна бир қарра уқтириб ўтилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Коф, Ҳо, Ё, Айн, Сод.

Изоҳ: Бу сура ҳам юқорида ўтган ва куйида келадиган айрим суралар каби «хуруфи муқаттоат» яъни, маънодан узилган ёлғиз-ёлғиз ҳарфлар билан бошланади.

2. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, ушбу қисса) Парвардигорингиз Ўз бандаси Закариёга қилган марҳаматининг зикри-қиссасидир.

3-4. Эсланг, у Парвардигорига хуфёна дуо-илтижо қилиб, деган эди: «Парвардигорим, дарҳақиқат, менинг суякларим мўртлашди, кексаликдан бошим – сочим оқарди. Парвардигорим, мен Сенга дуо қилиб (ҳеч қачон) ноумид бўлган эмасман.

5-6. Мен ортимда қоладиган қариндош-уруғларим (менинг динимни Зое қилиб юборишлари)дан хавфдаман. Хотиним туғмас бўлиб қолган. Энди Сен Ўз даргоҳингдан менга ва (бобом) Яъқуб хонадонига меросхўр (пайғамбар) бўладиган бир дўст (яъни, фарзанд) ҳадя этгин ва уни (Ўз наздингда) рози бўлинадиган (солих) кишилардан қилгин».

7. (Аллоҳ айтди): «Эй Закариё, Биз сенга бир фарзанд хушхабарини берурмизки, унинг исми Яҳё бўлиб, Биз илгари унга бирон (кимсани) отдош қилган эмасмиз».

8. (Закариё) деди: «Парвардигорим, хотиним туғмас бўлиб қолган, ўзим эса кексаликнинг (умримнинг) ниҳоясига етиб қолган бўлсам, мендан қандай фарзанд (бунёд) бўлсин?»

9. (Аллоҳ) айтди: «Шундай. Парвардигоринг айтурки, бу (иш) Менга осондир. (Ахир) Мен илгари ҳеч нарса бўлмаган пайтингда сени (ҳам) яратган эдим-ку (яъни, йўқдан бор қилган эдим-ку)!»

10. «Парвардигорим, мен учун (кампирим ҳомилали бўлганига) бирон белги-аломат қилсанг», деди (Закариё). (Аллоҳ) айтди: «Сенга белги шуки, соппа-соғ бўлган ҳолингда уч кунгача одамларга гапира олмайсан».

11. Бас, (Закариё) меҳробдан – ибодатгоҳидан ўз қавмининг олдига чиқиб, уларга эртаю кеч (Аллоҳни) поклаб – ибодат этишни ишора қилди.

Изоҳ: Дарҳақиқат, Закариё алайҳиссалом уч кунгача тасбеҳ ўгириш ва Таврот тиловат қилишдан бошқа нарсага тиллари айланмай қолади ва ибодатхонага келган кишиларга ҳам фақат имо-ишора билан панд-насихат қиладилар. Сўнг вақти-соати етиб Яҳё алайҳиссалом дунёга келгач, Аллоҳ таъоло унга гўдаклик чоғидаёқ ваҳий юборади. Қуйидаги оятларда шу ҳақда ҳикоя қилинади.

12. (Биз унга): «Эй Яҳё, Китобни (яъни, Тавротни) маҳкам ушлагин», (дедик) ва унга гўдаклик чоғидаёқ ҳикмат-маърифат ато этдик.

13. Яна (унга) Ўз даргоҳимиздан меҳр ва (гуноҳлардан) поклик (ато этдик). У тақволи бўлди.

14. У ота-онасига итоатли – меҳрибон бўлиб, жабру ситам қилувчи, кулоқсиз эмас эди.

15. Унга туғилган кунида ҳам, вафот этадиган кунида ҳам, қайта тириладиган (Қиёмат) Кунида ҳам тинчлик – омонлик бўлур (яъни, у туғилиш машаққатидан, ўлим азобидан ва Қиёмат Кунида дўзахга тушиш хавфидан омондир).

16-17. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), ушбу Китобда (яъни, Қуръонда) Марям (қиссаси)ни зикр қилинг: у ўз аҳли-оиласидан четга – кун чиқар томонга бориб, улардан парда ортига беркиниб олган пайтида Биз унга Ўз руҳимиз – (яъни, Жаброил)ни юбордик. Бас, у (Марямга) бус-бутун (рой-рўст) одам бўлиб кўринди.

18. (Марям унга): «Мен Раҳмонга (яъни, Аллоҳга) сиғиниб сендан паноҳ беришини илтижо қилурман. Агар (Аллоҳдан) кўрқувчи бўлсанг, (менга зиён етказмагин)», деди.

19. (Жаброил) айтди: «(Кўрқмагин), мен фақат сенга бир покиза ўғил ҳадя қилиш учун (келган) Парвардигорингнинг элчисидирман, холос».

20. (Марям) деди: «Менга одамзот тегмаган бўлса, бузук аёл бўлмасам менда қаёқдан фарзанд бўлсин?!»

21. (Жаброил) айтди: «Шундай. Парвардигоринг айтурки: «Бу (иш) Менга осондир. Биз у (болани) одамлар учун оят-мўъжиза ва Ўз томонимиздан бўлган раҳмат-марҳамат қилурмиз. Бу битган ишдир».

22. Бас, (Марям) унга ҳомиладор бўлиб, у билан бирга бир йироқ жойга кетди.

23. Бас, тўлғоқ азоби уни бир хурмо дарахтининг шохига олиб борди (ва у шохга осилган ҳолда кўзи ёригач), деди: «Қани, мана шу (кундан) илгари ўлиб кетсаму бутунлай унутилиб кетсам эди».

Изоҳ: Биби Марям ўша фурсат очикқан, чанқаган ва ниҳоятда қийналган эдилар. Сув йўқ, емиш йўқ, руҳлари тушкун эди.

24. Шунда (хурмо дарахтининг) ортидан (Жаброил) нидо қилди: «Ғамгин бўлма, Парвардигоринг (оёқ) остингдан бир ариқ оқизиб қўйди.

25. (Мана шу қуриб қолган) хурмо шохини силкитгин, у сенга янги хурмо меваларини ташлар.

26. Энди сен еб-ичгин, шод-хуррам бўлгин. Бас, агар одамзотдан биронтасини кўриб қолсанг (ва у сендан бу боланинг отаси ҳақида сўраса) у ҳолда: ! Мен Раҳмон Йўлида рўза тутмоқни назр (аҳд) қилганман, бас, буган бирон инсонга сўзламайман», дегин.

27. Сўнг (Мариям боласини) кўтарган ҳолда ўз қавмига келганида улар: «Эй Мариям, сен (ҳеч ким қилмаган) ажиб ишни қилдинг-ку!

28. Эй Ҳоруннинг синглиси, сенинг отанг ёмон одам эмас эди-ку, онанг ҳам фоҳиша эмас эди-ку!», дедилар.

29. Шунда (Мариям оғиз очмасдан боласига) ишора қилди (яъни, унинг ўзидан сўранглар, деди). Улар айтдилар: «Бешикдаги гўдак билан қандай сўзлашурмиз?!»

30. (Шу пайт чақалоқ, яъни, Ийсо тилга кириб) деди: «Мен Аллоҳнинг бандасидирман. У Зот менга Китоб – Инжил ато этди ва мени пайғамбар қилди.

31. Яна мени қаерда бўлсам хайру бракотли қилди ва модомики, ҳаёт эканман намозни (адо этишни) ва закотни (адо этишни) амр қилди.

32. Шунингдек, (Аллоҳ) мени онамга итоатли – меҳрибон қилди ва мени ситамкор бадбахт қилмади.

33. Менга туғилган кунимда ҳам, вафот бўладиган кунимда ҳам, қайта туғиладиган Кунимда ҳам тинчлик-омонлик бўлур».

34. Улар (яъни яҳудий ва насронийлар) шак-шубҳа қилаётган Иймо бинни Марям (яъни, унинг ҳақидаги Аллоҳнинг) ҳақ сўзи мана шудир.

Изоҳ: Юқорида мазкур бўлган ва қуйида зикр қилинадиган оятларда Ийсо бинни Марям Аллоҳ таъолонинг «Бўл», деган амри билан отасиз дунёга келган бир банда ва пайғамбар эканликлари тўғрисидаги Ҳақ таъолонинг Сўзи баён қилинади ва Ийсо ҳақидаги «У валади зино» яъни, отасиз, беникоҳ туғилган бола, дейдиган яҳудийларнинг сўзи ҳам, «У худонинг ўғли», дейдиган насронийларнинг сўзи ҳам ботил – ноҳақ сўзлар экани таъкидланади.

35. Аллоҳ учун ҳеч қандай бола тутиш жоиз эмас – У Зот (бундай нуксондан) Поқдир. У бирон ишни қилмоқни истаса фақат унга «Бўл», дер. Бас, (ўша иш) бўлур.

36. (Ийсо айтди): «Албатта Аллоҳ Парвардигорим ва Парвардигорингиздир. Бас, унга бандалиқ қилингиз! Мана шу тўғри йўлдир».

37. Сўнг (яҳудий ва насроний) хизблар – тўдалар (Ийсо ҳузурида) ўзаро ихтилоф қилдилар. Бас, кофир бўган кимсаларга улуғ Кун – Қиёматга гувоҳ-ҳозир бўлганларида ҳалокат бўлғай.

38. Улар Бизга келадиган Кунда жуда ҳам (аниқ) кўрадиган ва эшитадиган бўлиб қолурлар. Лекин у золимлар бугун очиқ залолатдадирлар.

39. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларни (яъни, жаннат аҳли жаннатга, дўзахилар дўзахга ҳукм қилиниб), улар ҳасрат-надомат қилиб қоладиган Кундан – Қиёматдан кўрқитинг! (Бугун) улар ғафлатдадирлар, (шу сабабдан) улар иймон келтирмайдилар.

40. Шак-шубҳасиз, Биз ўзимиз бу ерга ва ундаги бор жонзотга меросхўр бўлурмиз (яъни, барча жонзот ўтар, Ёлғиз Бизгина қолурмиз). Ва фақат Бизгагина қайтурлар.

41. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ушбу Китобда Иброҳим (қиссаси)ни зикр қилинг! Дарҳақиқат, у жуда ростгўй пайғамбар эди.

42. Эсланг, у отасига: «Эй ота, нега сен эшитмайдиган, кўрмайдиган ва сенга бирон нарсада асқотмайдиган бутга ибодат қилурсан?»

43. Эй ота, дарҳақиқат, мен сенга келмаган илм-маърифат келди. Бас, сен менга эргашгин, сени Ҳақ Йўлга ҳидоят қилурман

44. Эй ота, сен шайтонга ибодат-қуллик қилмагин! Чунки шайтон Раҳмонга осий бўлгандир.

45. Эй ота, ҳақиқатан, мен (кофир ҳолда яшаб ўтганинг сабабли Охират диёрида) сенга Раҳмон томонидан азоб етиб, (дўзахда) шайтонга дўст-яқин бўлиб қолишингдан кўрқурман», деганида;

46. (Отаси) айтди: «Сен менинг худоларимдан юз ўгирувчимисан, эй Иброҳим?! Қасамки, агар сен (менинг худоларимни сўқишдан) тўхтамасанг, албатта сени тошбўрон қилурман ва (ёки) мени узоқ вақтга (яъни, бутунлай) тарк эт!»

47. (Иброҳим) деди: «Сенга омонлик бўлсин. Энди мени Парвардигоримдан сени маъфират қилишини сўрарман. Шак-шубҳасиз, У менга Меҳрибон бўлган Зотдир.

48. Мен сизлардан ҳам, сизлар Аллоҳни кўйиб илтижо қилаётган (бутларингиздан) ҳам четланурман ва (Ёлғиз) Парвардигоримга илтижо қилурман. Шояд Парвардигоримга қилганим шарофатидан (сизлар каби) бадбахт бўлиб қолмасман, деб умид қилурман».

49. Бас, қачонки (Иброҳим) улардан ва улар Аллоҳни кўйиб сиғинаётган бутларидан четлангач, Биз унга (ўғли) Исҳоқ ва (набираси) Яъқубни ҳадя этдик ва барчаларини пайғамбар қилдик.

50. Шунингдек, уларга Ўз фазлу марҳаматимиздан инъом этдик ва учун рост, юксак мақтовларни (барқарор) қилдик.

51. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ушбу Китобда Мусо (қиссаси)ни зикр қилинг! Дарҳақиқат, у танлаб олинган элчи-пайғамбар эди.

52. Биз унга Тур (тоғининг) ўнг томонидан нидо қилдик ва уни муножот қилган ҳолида (Ўзимизга) яқин этдик.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Мусо алайҳиссалом Мадян шаҳридан Мисрга қараб йўлга тушиб Аллоҳ таъолога муножот қилиб кетаётганида ўнг томонларидаги Тур тоғидаги

бир дарахтдан овоз келади ва ўша жойда Мусо алайҳиссалом Аллоҳ таъоло билан бевосита сўзлашади.

53. Биз (Мусога) Ўз фазлу марҳуматимиз билан (унга ёрдамчи бўлсин, деб) пайғамбар бўлмиш оғаси Ҳорунни ҳадея этдик.

54. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ушбу Китобда Исмоил (қиссаси)ни зикр қилинг! Дарҳақиқат, у ваъдаси рост бўлган элчи-пайғамбар эди.

55. У ўз аҳли-умматини намоз ва рўзага буюрар эди. У Парвардигор наздида рози бўлинган киши эди.

56. Яна ушбу Китобда Идрис (қиссаси)ни зикр қилинг! Дарҳақиқат, у жуда ростгўй пайғамбар эди.

57. Ва Биз уни юксак мартабага кўтардик.

58. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ана ўшалар (яъни, Биз Сизга қиссаларини ўзлаб берган кишилар) Одам зурриётидан бўлган (Идрис каби), Биз Нуҳ билан бирга (кемада) кўтариб (тўфон балосидан нажот берган) кишилардан бўлган (Иброҳим каби), Иброҳим зурриётларидан бўлган (Исмоил, Исҳоқ, Яъқуб каби), Исроил-Яъқуб (зурриётларидан бўлган Мусо, Ҳорун, Закариё, Яҳё ва Ийсо каби) пайғамбарлардан ва Биз ҳидоят қилган ва танлаб олган кишилардан иборат Аллоҳнинг инъомига сазовор бўлган зотлардир. Қачон улрга Раҳмон оятлари тиловат қилинса, сажда қилган ва йиғлаган ҳоларида йиқилурлар.

Изоҳ: Мазкур оят ҳам сажда ояти бўлиб, уни тиловат қилувчига ҳам, тинглагувчига ҳам бир марта сажда қилиш вожибдир.

59. Сўнг, уларнинг ортидан намозни зое қиладиган ва шаҳватларга бериладиган кимсалар ўринбосар бўлдилар. Энди у (ўринбосарлар) албатта ёмонликка (яъни, ёмон жазога) йўлиқурлар.

60. Магар тавба қилиб, иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларгина (азобга дучор қилинмаслар). Бас, улар жаннатга кирурлар ва уларга бирон зулм қилинмас.

61. Улар Раҳмон ғойибда (яъни, бандалар кўзига кўринмай) турган ҳолида Ўз бандаларига ваъда қилган мангу жаннатларга (кирурлар). Албатта У Зотнинг ваъдаси амалга ошгувсидир.

62. У жойда улар бирон беҳуда сўз эшитмаслар, магар (аҳли жаннат томонидан) саломни (эшитурлар, холос). У жойда улар учун эрта-ю кеч ризқлари ҳозирдир.

63. Ушбу жаннат – Биз бандаларимиздан тақводор бўлган кишиларга мерос қилиб берадиган жаннатдир.

64. «(Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз Ёлғиз Парвардигорингизнинг амри фармони билангина нозил бўлурмиз. Олдимиздаги (Охират) ҳам, ортимиздаги (дунё) ҳам, (дунё ва Охират) ўртасидаги барча иш-амаллар ҳам Ёлиз Унингдир. Парвардигорингиз унутгувчи эмасдир.

65. У осмонлар, Ер ва унинг орасидаги бор нарсаларнинг Хожасидир. Бас, Сиз Унга ибодат қилинг ва Унинг ибодатида сабр-тоқатли бўлинг! Униг учун бирон «тенг»ини билурмисиз?! (Йўқ, билмассиз!)»

Изоҳ: Ушбу икки оят Аллоҳ таъолонинг муқарраб фаришталаридан бўлмиш Жаброил алайҳиссаломнинг сўзларидир. Пайғамбар ҳазрати Муҳаммад саллолоҳу алаҳи ва салламга бир муддат ваҳий келиши тўхтаб қолганидан сўнг, Жаброил келганида у зот: «Нега келмай қолдинг?», деб сўраганларида, у Аллоҳнинг амри билан юқоридаги сўзларни айтган экан.

66. (Кофир) инсон: «Ўлганимдан сўнг яна тирик ҳолда (қабримдан) чиқарилурманми?!» дер.

67. Ахир ўша инсон биз уни илгари ўзи ҳеч нарса бўлмаган пайтида яратганимизни (яъни, йўқдан бор қилганимизни) эсламасми?!

68. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом) Парвардигорингизга қасамки, албатта биз уларни (йўлдан оздирган) шайтонлари билан бирга тўплармиз. Сўнгра (барчаларини) жаҳаннам атрофида тиз чўккан ҳолларида ҳозир қилурмиз.

69. Кейин ҳар бир гуруҳдан қайси кимса раҳмонга қаттиқроқ осий бўлган бўлса, (ўшани) суғуриб олурмиз (ва жаҳаннамга отурмиз).

Изоҳ: Уламолар уқтиришларича, «Раҳмонга қаттиқроқ осий бўлган» кимсалар халқни ҳақ йўлдан оздириб, боши берк кўчаларга бошлаган дохийлардир.

70. Ҳеч шак-шубҳа йўқки, биз ўзимиз унга (жаҳаннамга) киришга лойиқроқ бўлган кимсаларни жуда яхши билгувчидирмиз.

71. Сизлардан ҳар бирингиз унга тушгувчидирсиз. (Бу) Парвардигорингизга (яъни, У зотнинг амрига биноан) вожиб бўлган ҳукмдир.

72. Сўнг биз тақводор бўлган зотларни (ундан) қутқарурмиз ва золим кимсаларни тиз чўккан ҳолларида (жаҳаннамда) қолдиурмиз.

73. Қачон уларга (яъни, инсонларга) очиқ-равшан бўлган оятларимиз тиловат қилинса, кофир бўлган кимсалар иймон келтирган зотларга: «Қайси гуруҳ яхшироқ мартаба ва гўзалроқ мажлисда?», дейдилар. (Яъни бой-бадвлат мушриклар фақир ва мискин мўъминларнинг устидан куладилар).

74. Ҳолбуки, Биз улардан илгари қанча матоъ ва суратлари чиройли бўлган авлодларни ҳалок қилгандирмиз!

75. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Ким залолатда бўлса, бас, Раҳмон унга муддат – умр берсин. То қачон ўзларига (яъни йўлдан озганларга) ваъда қилинган (дунё) азобини ёки қиёмат қойим бўлишини кўрган вақтларида албатта кимнинг мартабаси ёмонроқ ва лашқари ожизроқ эканини билурлар.

76. Аллоҳ ҳақ йўлдаги кишиларга яна ҳидоятни зиёда қилур. Парвардигорингиз наздида абадий қолгувчи яхши амаллар савоб жиҳатидан ҳам, оқибат жиҳатидан ҳам ортиқроқдир.

77. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бизнинг оятларимизга кофир бўлган ва: «Қасамки, албатта (охиратда ҳам) менга мол-мулк ва бола-чақа ато этилур», деган кимсаларни кўрдингизми?

78. У ғойибдан хабардор бўлдимикин, ёки раҳмон даргоҳидан аҳду паймон олдимикин?!

79. Йўқ, албатта, биз унинг айтаётган сўзини ёзиб кўюрмиз ҳамда унинг учун азобни зиёда қилурмиз.

80. У айтаётган (унинг бола-чақа ва мол-дунёсига) биз меросхўр бўлурмиз ва у хузуримизга ёлғиз ҳолда келур.

81. Улар (яъни Макка мушриклари) Аллоҳни қўйиб, ўзларига куч-қудрат бўлиши учун «худолар» тутдилар – бутларга сиғиндилар.

82. Йўқ, (қиёмат кунда бутлари уларни қўллай олмайди, балки бутлар) уларнинг қилган ибодатларини инкор қилурлар ва уларга зид-душман бўлурлар.

83. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз кофирларга уларни (гуноҳ-маъсиятларга) қўзғатадиган шайтонларни юборганимизни кўрмадингизми?

84. Бас, сиз улар устида шошқалолқлик қилманг (яъни, нега азобга гирифтор бўла қолмаяптилар, деб хайрон бўлманг)! Ҳеч шак-шубҳасиз биз уларнинг (қолган ой-кунларини ҳам қилаётган гуноҳларини ҳам) аниқ ҳисою-китоб қилиб турурмиз.

85. Биз тақводор зотларни отлик ҳолларида раҳмон даргоҳига тўплайдиган;

86. Ва жинойтчи кофирларни жаҳаннамга тушишлари учун ҳайдайдиган кунни (эсланг)!

87. (У кунда) фақат раҳмон наздида аҳду паймон олган, (Аллоҳни бир билиб, зиммаларидаги фарзларни адо этган) кишиларгина шафоат қилишга эга бўлурлар.

88. (Мушриклар): «Раҳмоннинг боласи бор», дедилар.

89. (Эй мушриклар), сизлар шундай оғир гап айтдингизки,

90-91. Унинг оғирлигидан – раҳмоннинг боласи бор, деган (гапнинг оғирлиги)дан осмонлар ёрилиб, ерлар бўлиниб, тоғлар парчаланиб, қулаб кетишга яқин бўлур.

Изоҳ: Ушбу оятларни диққат ва инсоф билан ўқиган киши дарҳақиқат уларни осмону заминни ҳам, тоғу тошларни ҳам яратган эгаси нозил қилганига иймон келтиради. Чунки ерлик одамнинг ҳаёлига ер ёрилишидан ўзга нарса келиши амри маҳол.

92. Раҳмон учун бола тутиш лойиқ эмас (яъни, у Зот болага мухтож эмас).

93. Осмонлар ва ердаги бор жонзот (қиёмат кунда) раҳмон (хузурига) бўйсунган ҳолда келгувчидир.

94. У зот уларни санаб-аниқлаб қўйгандир.

95. Уларнинг барчаси қиёмат кунида ёлғиз ҳолда у зотнинг ҳузурига келгувчидир.

96. Албатта, иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотлар учун раҳмон дўстликни (барқарор) қилур.

97. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта биз (Қуръон) билан тақво эгаларига хушхабар беришингиз учун ва саркаш қавмни қўрқитишингиз учун уни сизнинг тилингизга осон-енгил қилиб қўйдик.

98. Биз улардан (яъни, Макка мушрикларидан) илгари ҳам қанча (ўз пайғамбарларига итоат этмаган) авлодларни ҳалок қилгандирмиз. Сиз улардан биронтасини кўрурмисиз, ёки овозларини эшитурмисиз?! (Бас, сизга иймон келтирмайдиган бу қайсар қавм ҳам ҳалок бўлиб битар, аммо биз сизга нозил қилган дин эса қиёматгача қолур).

(20) «Тоҳа» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура бир юз ўттиз беш оятдир. Бу сура Муҳаммад алайҳиссаломга хитоб қилиш билан бошланиб, у зотга бор мавжудотнинг Хожаси томонидан инган Қуръони каримнинг Аллоҳдан қўрқадиган кишилар учун бир панд-насиҳат экани ва Яратганнинг энг махфий нарсалардан ҳам огоҳ бўлган зот эканлиги баён қилинади. Бу сурада Аллоҳ таъоло ўзининг сўнгги пайғамбарига ундан аввал ўтган салафлари учун ҳам Ҳақ йўлга даъват қилиш бўлмаганини эслатиб, суранинг асосини ташкил этадиган Мусо ва Ҳорун пайғамбарларнинг қиссасини батафсил баён қилади. Унда Мусо алайҳиссаломнинг қай ҳолатда пайғамбар бўлганлари ва узотга Аллоҳ таъоло томонидан қандай мўъжизалар ато этилгани; Мусо билан золим Фиръавн ва унинг лашкарлари қандай ҳалок бўлганлари ва бошқа воқеа-ҳодисалар ҳақида ҳикоя қилинади. Яна бу сурада барча жонзот ҳисоб-китоб учун жамланадиган Қиёмат Кунисида овозлар ҳам Раҳмонга таъзим қилишлари ва фақат пичирлашларгина кулоққа чалиниши каби Қиёмат мунозаралари ҳам тавсирлаб ўтилади ҳамда Ҳақ Йўлидан тоймаган кишилар ўзларига ваъда қилинган жаннатларга киритилишлари, кофирлар эса жаҳаннамга ташланишлари ҳақида хабар берилади. Сура пайғамбар алайҳиссаломга айрим илоҳий йўл-йўриқлар кўрсатиш билан ниҳояланади. Бу сура ўзининг илк ояти – «Тоҳа» номи билан маъруфдир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. То, Ҳа.

2-3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизга бу Қуръонни қийналиб жаво чекишингиз учун эмас, балки (Аллоҳдан) қўрқадиган кишиларга панд-насиҳат бўлсин учун нозил қилдик.

4. (У) ерни ва юксак осмонларни яратган Зот томонидан нозил қилингандир.

5. (У Зот) Ўз Аршига ўрнашган Раҳмондир.

6. Осмонлардаги, Ердаги ва уларнинг орасидаги ҳамда тупроқ остидаги бро нарсани Унингдир.

7. Агар сиз ошкора гапирсангиз ҳам (ва ёки хуфёна гапирсангиз ҳам У Зотга баробардир). Зеро, У сирни ҳам, энг махфий нарсаларни ҳам билур.

8. Аллоҳ – ҳеч қандай тангри йўқ, Ёлғиз унинг ўзи бордир. Унинг учун энг гўзал исмлар бордир.

9. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга Мусо ҳақида хабар келдимми?

10. Эсланг, у (қоронғи кечада узоқдан) бир оловни кўриб аҳли-оиласига: «(Сизлар шу ерда) туринглар, мен бир олов кўриб қолдим, шоядки сизларга ундан бирон чўғ олиб келсам ёки шу ўт олдидан бирон йўл (кўрсатувчи) топсам», деди.

11. Бас, қачонки у (оловнинг яқинига) келгач: «Эй Мусо», деган нидо эшитилди.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Мусо алайҳиссалом ўз оиласи билан Мадян шаҳридан Мисрга қайтиб келаётганида бир қоронғу-қорли кечада йўлдан адашиб қолади. Олов ёқай деса чакмоқ тоши ёнмайди. Шу пайт унинг кўзига узоқдан бир олов кўриниб, чўғ

олиш ва у ердагилардан йўл сўраб келиш учун ўша тарафга борганида, у кўринган ёруғлик олов эмас, балки Аллоҳнинг нури эканлиги маълум бўлди.

12. «(Эй Мусо), Мен сенинг Парвардигорингдирман. Энди кавушларингни ечгин. Чунки сен муқаддас Туво водийсидасан.

13. Мен сени (пайғамбарликка) танладим. Бас, (сенга Мен томондан) юбориладиган ваҳийга қулоқ тут!

14. Дарҳақиқат, Мен Аллоҳдирман. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, Фақат Мен бордирман. Бас, сен Менгагина ибодат қил ва Мени зикр қилиш учун намозни тўқис адо қил!

15. Токи ҳар бир жон қиладиган сай-ҳаракати сабабли жазоланиши учун (Қиёмат) Соати албатта келгувчидир. (Лекин) Мен уни (яъни, Қиёмат қачон қойим бўлишини) яширишни истайман.

16. Бас, сени (Қиёматга) ишонмайдиган ва ҳавойи нафсига эргашган кимсалар ундан (яъни, Қиёмат бор эканига иймон келтиришдан) тўсмасинларки, у ҳолда ҳалок бўлурсан.

17. Ана у – қўлингдаги нимадир, эй Мусо?!»

18. (Мусо) деди: «У асоyim, унга таянурман ва у билан қўйларимга (барг) қоқиб берурман. Яна унда бошқа ишларим ҳам бор».

19. (Аллоҳ) айтди: «Уни (ерга) ташлагин, эй Мусо!»

20. Бас, (Мусо) уни ташлаган эди, баногоҳ (мўжиза юз бериб), у юрадиган – жонли илон бўлиб қолди.

21. (Аллоҳ) деди: «Уни ушла! Қўрқмагин, Биз уни аввалги ҳолига қайтарурмиз.

22. Қўлингни қанотинга – қўлтиғинга тикқин, у ҳеч қандай зиён-заҳматсиз оппоқ-нурли бўлиб чиқур. (Бу) иккинчи мўжиза (бўлур).

23. Биз сенга (ўзимизнинг нақадар қудратли эканимизга ва сенинг ҳақпай эканлигинга далолат қилдиган) буюк мўжизаларимизни кўрсатиш учун (шундай қилдик).

24. (Энди) сен Фиръавннинг олдига боргин! Чунки у ҳаддидан ошди (яъни, одамларга зулм қилиб ҳатто «худоман», деб даъво қилди)».

25. (Мусо) деди: «Парвардигорим, ўзинг қалбимни кенг қилгин;

26. Ишимни осон қилгин;

27. Тилимдан тугунни-дудуқликни ечиб юборгин;

28. (Токи қавмим) сўзимни англашсинлар.

29-30. Менга ўз аҳлим-уруғимдан бўлган Ҳорун оғамни вазир қилгин.

31. У билан белимни бақувват қилгин.
32. Ва уни ишимда (яъни, пайғамбарлик вазифамни адо этишда) шерик қилгин.
33. Токи биз Сени кўпроқ поклаб-ибодат қилайлик;
34. Ва сени кўпроқ зикр қилайлик – эслайлик.
35. Албатта Сен бизни Кўргувчи бўлган зотсан».
36. (Аллоҳ) айтди: «Сўраган нарсаларинг сенга ато этилди, эй Мусо!
37. Биз сенга (гўдаклик чоғингда ҳам) яна бир карра инъом маҳамат қилган эдик.
38. Ўшанда сенинг онангга (шундай) вахий-илҳом юоргандик;
39. «Уни (яъни, Мусони) сандиққа солиб, дарёга ташлагин. Бас, уни дарё (тўлқини) соҳилга отсин. (Шунда) уни Менинг ҳам, унинг ҳам душмани (бўлган Фиръавн) ушлаб олур». (Эй Мусо, барчага суюкли бўлишинг) ва Менинг ҳифзу ҳимоямда униб-ўсишинг учун Мен сенинг устинга Ўз томонидан бир муҳаббат ташладим (яъни, сени кўрган киши суюб қоладиган ёқимтой бола қилдим).
40. Ўшанда опанг (сени дарёдан ушлаб олган киши ортидан) юриб: «Сизларга бу (бало)га кафил бўлиб (эмизадиган аёлни) кўрсатиб кўяйми», деганларини (эслагин)! Сўнг Биз сени кўзлари қувонсин, ғамгин бўлмасин, деб онангнинг олдига қайтарган эдик. (Кейинроқ йигитлик чоғингда) бир жонни ўлдириб қўйганингда Биз сени бу ғамдан кутқарган эдик. (Кейин) Биз сени кўп синовлар билан имтиҳон қилиб кўрдик. Сен Мадян аҳли орасида ҳам (неча) йиллар турдинг; сўнгра (пайғамбар бўлишинг учун аниқ белгилаб қўйилган) тақдир бўлиб (бу ерга) келдинг, эй Мусо!
41. Ва мен сени ўзимга (пайғамбарлик учун) танладим.
- Изоҳ: Юқоридаги (37-40) оятларнинг тафсирида муфассирлар шундай ривоятни келтирадилар: Мунажжимлар Фиръавнга: «Сенинг Мулку давлатинг бани Исроил қавмидан туғиладиган бир бола қўлида хароб бўлади», дейишгач, у ўша қавмдан дунёга келган ҳар бир ўғил болани қатл қилишга буйруқ беради. Мусо алайҳиссалом ана ўша бани Исроил учун ҳалокатли бўлган қора йилларда таваллуд топадилар. Шунда чақалоғининг ҳалок бўлишидан ғамга ботиб қолган онага ғойибдан фармон келиб, боласини сандиққа авайлаб солади-да, уни Нил дарёсига қўйиб юборади. Иттифоқо ўша пайтда дарё соҳилида ўтирган Фиръавн оқиб келаётган сандиқни кўриб қолади ва ходимларига уни олиб чиқишни буюради. Хизматкорлар сандиқни олиб келишгач, очиб қарасалар, унинг ичида ойдек бир чақалоқ ухлаб ётибди. Шунда Фиръавн хотинининг меҳри тушиб қолиб, ундан болани ўғил қилиб олишга изн сўрайди. У руҳсат бергач, болани саройга олиб бориб, шаҳарга бола эмизадиган аёлларни суриштириб топадилар. Лекин Мусо бирон аёлни эммайди. Шу пайт бир қиз келиб, Фиръавннинг хотинига: «Мен сизларга шу болани эмизадиган бир аёлни олиб келаман», дейди. У Мусонинг опаси бўлиб, уни боласи дарёда оқиб кетганидан сўнг ғам-андухга ботган она Мусо ҳақида бирон дарак топиб келиш учун шаҳарга юборган эди. У қиз саройда Мусони кўриб танигач, ўзининг ким эканлигини яшириб, юқоридаги сўзларни айтади ва бориб дарҳол онасини етаклаб келади. Бу аёл тутган кўкракни чақалоқ дарҳол эма бошлаганини кўрган Фиръавннинг хотини беноҳоя хурсанд бўлиб, у аёлдан саройда қолишни илтимос қилади. Лекин у уйи ва бола-

чақасини ташлаб кела олмаслигини айтиб, агар рози бўлсалар, бу болани ўз уйида эмизиб катта қилиб беришга ваъда бергач, ноилож қолган малика бу таклифга рози бўлади ва онага кўп хайру саховат кўрсатиб, болани унга қўшиб бериб юборади. шундай қилиб Аллоҳ таъолонинг марҳамати билан бола тукқан онасига қайтарилади. Агар эътибор берилса, бу қиссада яна бир ибратли жиҳат бордир. Фиръавн ўзини ҳалок қиладиган болани – Мусо алайҳиссаломни ўз қўли билан сувга ғарқ бўлишидан қутқариб қолади ва боқиб тарбиялайди. Шу маънода арабларда бир нақл ёйилгандир: «Ли кулли Фиръавнин Мусо – Ҳар Фиръавнга Мусо бордир», яъни, ҳар қандай золим ҳокимнинг пешонасига Аллоҳ таъоло уни йўқ қиладиган бир адолатпарвар – ҳақсевар кишини ёзиб қўйгандир».

42. (Эй Мусо), сен ўзинг ва оғанг (Ҳорун) менинг мўъжизаларимни (одамларга) олиб боринглар ва мени зикр қилиб – ёдингизда тутишда сусткашлик қилманглар!

43. Сизлар Фиръавннинг олдига боринглар, чунки у («Мен Худоман», деб) ҳаддидан ошди.

44. Бас, унга юмшоқ сўз сўзламанглар! Шояд панд-насиҳат олса, ёки (менинг қаҳримдан) кўркса.

45. Улар дедилар: «Парвардигоро, дарҳақиқат, биз (агар уни сенга иймон келтиришга даъват этсак), у шошқалоқлик (билан бизни азобга гирифтор) қилишидан ёки бадтар туғёнга тушишидан хавфдамиз.

46. (Аллоҳ) айтди: «Кўрқманглар. Шубҳасиз, мен сизлар билан биргаман – эшитиб, кўриб турурман.

47. Бас, сизлар унинг олдига бориб айтинглар: «Биз Парвардигорингизнинг элчиларидирмаз. Сен бани Исроил (қавмини) биз билан бирга қўйиб юборгин, уларни азобламагин. Биз сенга Парвардигоринг томонидан оят-мўъжиза келтирдик. Ҳидоятга эргашган кишиларга тинчлик-омонлик бўлур.

48. Бизга ваҳий қилиндики, (Аллоҳнинг пайғамбарларини) ёлғончи қилган ва (уларга иймон келтиришдан) юз ўгирган кимсаларга азоб бўлур».

49. (Улар Фиръавн олдига келиб, юқоридаги сўзларни айтишгач), у деди: «Сизларнинг Парвардигорингиз ким, эй Мусо?»

50. (Мусо) айтди: «Парвардигоримиз барча нарсага ўз ҳилқатини – шаклини ато этиб, сўнгра (уни) тўғри йўлга солиб қўйган зотдир».

51. (Фиръавн) деди: «У ҳолда аввалги авлодларнинг холи недир? (Яъни Парвардигоринг уларни ҳам азоблаганми?)»

52. (Мусо) айтди: «Улар ҳақидаги билим Парвардигорим ҳузуридаги китобда – Лавҳул мафҳуздадир. Парвардигорим адашмас ва унутмас».

53. У зот ерни сизлар учун бешик – қароргоҳ қилиб қўйди ва унда йўллар пайдо қилди ҳамда осмондан сув (ёмғир-қор) ёғдирди. Бас, биз у (сув) ёрдамида турли наботот навларини ундириб чиқардик.

54. Сизлар (улардан) енглар, чорваларингни боқинглар, албатта бунда нақл эгалари учун оят-ибратлар бордир.

55. Биз сизларни (ердан) яратдик, яна унга қайтарурмиз ва (киёмат кунида) сизларни яна бир бор ундан чиқарурмиз.

56. Дархақиқат, биз унга (яъни, Фиръавнга) бор оят-мўъжизаларимизни кўрсатдик. Бас, у (уларни) ёлғон деб юз ўгирди.

57. У деди: «Сен ўз сеҳринг билан бизларни еримиздан чиқариш учун келдингми, эй Мусо!

58. У ҳолда бизлар ҳам сенга худди ўшандай сеҳр келтирурмиз. Бас, сен ўзинг билан бизларнинг ўртамизда бир ваъдагоҳ танлагинки, у бизлар ҳам, сен ҳам қаршилиқ қилмайдиган ўрта бирж ой бўлсин».

59. (Мусо) айтди: «Ваъда байрам куни (тўпланадиган жой)дир. Одамлар чошгоҳда тўпланурлар».

60. Бас, Фиръавн бориб, ўзининг макр-найрангини (яъни, сеҳргарларини) йиғди. Сўнгра (ваъда қилинган жойга) келди.

61. Мусо уларга (яъни, сеҳргарларга) деди: «Ҳолларингга вой! Сизлар Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиманглар (яъни, очик мўъжизани сеҳр деманглар), у ҳолда (Аллоҳ) сизларни азоб билан ҳалок қилур. Ёлғон тўқиган кимсалар ноумид бўлишлари аниқдир».

62. Бас улар (қиладиган) ишларини ўзаро талашиб-тортишиб аста шивирлаша бошладилар.

63. (Сўнгра бир-бирларига) айтдилар: «Албатта бу иккови (яъни, мусо ва Ҳорун) ўз сеҳрлари билан сизларни ерингиздан чиқармоқни ва юксак йўлингизни (яъни, динингизни) йўқотмоқни истайдиган сеҳргарлардир.

64. Бас, макр-ҳийлангизни йиғингиз, сўнг бир саф бўлиб келингиз. Бугун устун бўлган кишилар нажот топурлар».

65. (Маслаҳатлари битгач), дедилар: «Эй, Мусо, сен (қўлингдаги асоингни аввал) ташлайсанми, ёки бизлар биринчи ташловчи бўлайликми?»

66. (Мусо) айтди: «Йўқ, сизлар ташланглар». (Улар қўлларидаги асо ва ипларни ташлаган эдилар) баногоҳ иплари ва асолари сеҳр қилганлари сабабли (Мусога) юриб кетаётгандек туюлди.

67. Бас, Мусо ичида бир қўрқувни ҳис қилган эди;

68. Биз айтдик: «Қўрқмагин! Албатта сен ўзинг ғолиб бўлгувчисан.

69. Қўлингдаги нарсани (яъни асоингни) ташлагин, улар ясаган нарсаларни ютиб юборур. Уларнинг ясаган нарсалари ҳам бир сеҳргарнинг макр-ҳийласи холос. Сеҳргар эса қаерда бўлмасин, зафар топмас».

70. (Мусо асосини ташлагач, сеҳргарларнинг бор ясаган нарсаларини ютиб юборди). Бас, сеҳргарлар сажда қилган ҳолларида (ерга) ташланиб: «Биз Ҳорун ва Мусонинг Парвардигорига иймон келтирдик», дедилар.

71. (Фиръавн) айтди: «Унга мен сизларга изн бермай туриб иймон келтирдингизми? Шак-шубҳасиз у сизларга сеҳр ўргатган каттангиздир. Бас, энди мен оёқ-қўлларингизни карама-қаршисига (яъни, ўнг қўл, чап оёғингизни, ёки аксинча) кесурман ва сизларни хурмо шоҳларига осурман, (ана ўшанда) қайсимизнинг (яъни, менинг ёки Мусонинг худосининг) азоби қаттиқроқ ва давомлироқ эканини билиб олурсизлар».

72. Улар дедилар: «Бизлар ҳаргиз ўзимизга келган очиқ ҳужжат-мўъжизаларни ва бизлари яратган зотни қўйиб, сени танламаймиз. Бас, қиладиган ҳукмингни қилавер. Сен фақат мана шу ҳаёти дунёдагина ҳукм қилурсан.

73. Бизлар эса хатоларимизни ва сен бизларни мажбур қилган сеҳргарликдан иборат (гуноҳимизни) мағфират қилиши учун Парвардигоримизга иймон келтирдик. Аллоҳ(нинг савоби) яхшироқ ва (азоби) давомлироқдир».

74. Ҳеч шубҳа йўқки, кимда-ким Парвардигори(нинг ҳузури)га жинойтчи-кофир бўлган ҳолда келса, у ҳолда албатта унинг учун жаҳаннам бордирки, (кофир) у жойда на ўла олур ва на яшай олур.

75. Ким у зотга яхши амаллар қилган мўъмин ҳолида келса, бас, ана ўша (кишилар) учун юксак даражалар –

76. – остидан дарёлар оқадиган, улар абадий қоладиган мангу жаннатлар бўлур. Бу (ширку куфрдан) пок бўлган кишиларнинг мукофотидир!

77. Дарҳақиқат, биз Мусога: «Сен бандаларимни (яъни, бани Исроилни) тунда олиб кетиб, улар учун (суви) қуриган денгизни йўл қил – (ортларингдан Фиръавн) етиб олишидан ҳавф қилма ва (денгизга ғарқ бўлишдан ҳам) қўркма», деб ваҳий юбордик.

78. Бас, Фиръавн уларнинг ортидан ўз лашкарлари билан қувган эди, уларни денгиз ўраганча ўраб олди (яъни, барчалари унга ғарқ бўлдилар).

79. Фиръавн қавмини тўғри йўлга бошламади, (балки тўғри йўлдан) оздирди.

80-81. Эй бани Исроил, биз сизларга душманингиздан нажот бердик ва сизларга (яъни, Мусога Таврот нозил қилиш учун) Тур (тоғининг) ўнг томонини ваъдалашдик ва сизларга ширинлик, беданалар ёғдириб, (дедик): Биз сизларни баҳраманд қилган пок ризқларимиздан енглар ва уларга (шукр қилмаслик билан) ҳаддан ошмангларки, у ҳолда устингизга менинг ғазабим тушар. Менинг ғазабим кимнинг устига тушар экан, у муҳаққак, ҳалок бўлур.

82. Ва мен тавба қилган ҳамда иймон келтириб, яхши амаллар қилган, сўнгра тўғри йўлга юрган кишиларни мағфират қилгувчидирман.

83. (Бани Исроил қавмидан етмиш нафарини ўзи билан бирга олиб, Тур тоғи томонга кетаётган Мусо йўлда улардан илгарилаб кетади. Шунда Аллоҳ деди): «Қавмингдан мунча илгарилаб кетдинг, эй Мусо»

84. У айтди: «Улар ана – изимдан келурлар. Мен эса сен рози бўлишинг учун сенинг олдинга шошдим, Парвардигорим!»

85. (Аллоҳ) деди: «Ҳақиқатан, биз сенинг ортингдан қавмингни фитнага солдик – имтиҳон қилдик ва Сомирий уларни йўлдан оздирди».

86. Бас, Мусо қавмига ғазабланган ва ғамга ботган ҳолда қайтиб келиб, деди: «Эй қавмим, Парвардигорингиз сизларга (Таврот нозил этиш ҳақида) чиройли ваъда қилмаганмиди?! Сизларга (ўтган) вақт узун (кўриниб) кетдими ёки устингизга Парвардигорингиз томонидан ғазаб тушишини истаб менга берган ваъдани буздингларми?!

Изоҳ: Мусо Тур тоғига кетаркан бани Исроил қавми унга Аллоҳдан ўзга ҳеч кимга сиғинмасликка сўз берган эдилар. Кейин эса Сомирий ясаган бузоққа сиғиниш билан ваъдаларини буздилар.

87. Улар айтдилар: «Бизлар сенга берган ваъдани ўз инон-ихтиёримиз билан бузганимиз йўқ. Лекин бизлар (Мисрдан чиқиб кетаётганимизда Фиръавн) қавмининг зеб-зийнатларидан иборат нарсаларни кўтариб чиққан эдик, бас (Сомирийнинг амри билан) уларни (оловга) ташладик. Сўнгра Сомирий ҳам (ўзи кўтариб чиққан нарсаларни оловга) ташлади.

88. Сўнг уларга (Сомирий ўша зеб-зийнатларини оловда эритиб, худди тирик бузоқ каби) овози бор хайкал бузоқ (ясаб) чиқариб берди, сўнг (Сомирий ва унинг шериклари) дедилар: «Сизларнинг ҳам, Мусонинг ҳам илоҳи шу эди, (Мусо) унутиб, (уни бошқа ердан излагани кетибди)».

89. Ахир (ўша бузоққа сиғинаётганлар) унинг ўзларига бирон сўз қайтара олмаётганини ва бирон зиён ҳам, фойда ҳам етказишга қодир эмаслигини кўрмайдиларми?

90. Ҳолбуки, (бузоққа чиғинишларидан) илгари Ҳорун уларга: «Эй қавмим, сизлар бу билан фақат имтиҳон қилиндинглар, холос, (бас, у бузоққа сиғинманглар)! Шак-шубҳа йўқки, сизларнинг Парвардигорингиз ёлғиз раҳмон – марҳаматли Аллоҳдир. Бас, менга эргашинглар ва амримга итоат қилинглар!», деганида;

91. Улар: «То бизларга Мусо қайтмагунича унга (бузоққа) ибодат қилиб – сиғинишдан ҳаргиз ажралмаймиз», деган эдилар.

92-93. (Мусо қайтиб келгач), деди: «Эй Ҳорун. Сен уларнинг йўлдан озганларини кўрган пайтингда, менинг ортимдан боришингдан (ва менга бу ҳақда хабар беришингдан) сени нима тўсди?! Менинг амримга итоатсизлик қилдингми?»

94. «Эй онамнинг ўғли, сен менинг соч-соқолимдан тортмагин. Мен (агар бузоққа сиғинаётганларни қўйиб, йўлдан озмаган кишилар билан сенинг ортингдан борсам) «менинг сўзимни кутмай бани Исроилни бўлиб юборибсан» дейишингдан кўрдим».

95. (Сўнгра Мусо Сомирийга қараб): «Бу нима қилганинг, эй Сомирий?», деди.

96. У айтди: «Мен улар (яъни бани Исроил) кўрмаган нарсани кўрдим (яъни, Жаброил сенинг олдинга келганида, ҳаёт отига миниб келган эди. Унинг туёғи теккан тупроқ

қандай жонсиз нарсага тегса, дарҳол унга жон кирарди. Мен шуни кўриб қолган эдим), бас, элчи – Жаброилнинг босган изидан бир сиқим олиб, уни (бузоқнинг ҳайкалига) сочган эдим (ундан тирик бузоқ каби овоз чиқди. Буни кўрган бани Исроил қавмидан бўлган одамлар у бузоққа чиғина бошладилар). Менга нафсим ана шундай қилишни чиройли кўрсатди».

97. (Мусо) деди: «Бас, йўқол. Энди сен учун ҳаётда «(менга) тегинманглар» дейишгина бордир (яъни, умрингнинг охиригача яккамохов бўлиб қолурсан, охиратда эса) сен учун ҳаргиз ҳилоф қилинмайдиган бир ваъда – азоб бордир. Сен устидан жилмай ибодат қилган «илоҳингнинг» (ҳолини) кўриб кўй! Биз албатта уни ёндириб, сўнгра (кулини) денгизга сочиб юборурмиз».

98. (Эй инсонлар), илоҳинглар ёлғиз Аллоҳдир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, ёлғиз унинг ўзи бордир. У барча нарсани ўз илми билан қамраб олгандир.

99. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), биз сизга ўтиб кетган (авлодларнинг) хабарларини мана шундай сўйлаб берурмиз. Дарҳақиқат, биз сизга ўз даргоҳимиздан эслатмани – Қуръонни ато этдик.

100. Ким ундан юз ўгирса, бас албатта у қиёмат кунда (гуноҳнинг энг оғир) юкини кўтариб турар.

101. Улар у (юк) остида абадий қолурлар. У (юк) қиёмат кунда улар учун жуда оғир юк бўлур.

102. У сур чалинадиган кундир. У кунда биз жинойтчи кофир кимсаларни кўзлари кўк (яъни нурсиз, юзлари қаро) бўлган ҳолларида йиғурмиз.

103. Улар ўзаро шивирлашиб: «(Дунёда) ўн кунгина турдинглар», (дейдилар).

104. Биз уларнинг айтадиган сўзларини жуда яхши билурмиз. Ўшанда уларнинг энг намунали йўлини тутган – донолари: «Бир кунгина турдинглар», дейди(лар).

105. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар сиздан тоғлар (қиёмат кунда қандай ҳолда бўлиши) ҳақида сўрайдилар. Бас, айтинг: «Парвардигорим уларни (қум каби) сочиб юборур».

106. Сўнгра у зот (ерни) теп-текис қилиб кўюрки,

107. унда на чуқурни ва дўнгликни кўрурсиз.

108. У кунда (одамлар маҳшаргоҳга) чорловчи (фариштага) эгилмай бурилмай эргашурлар – итоат қилурлар. Овозлар ҳам раҳмонга таъзим қилур, бас, фақат пичирлашнинг эшитурсиз.

109. У кунда ҳеч қандай шафоат-қўллов фойда бермас, магар раҳмон изн берган ва у зот сўзидан рози бўлган кишигагина (фойда берур).

110. У зот уларнинг олдиларидаги (яъни, охиратдаги) ва ортларидаги (яъни, дунёдаги) бор нарсани билур. Улар эса у зотни била олмаслар.

111. Юзлари ҳам тирик ва абадий тургувчи (у) зотга таъзим қилур. Ким зулмни (ширкни) кўтариб келган бўлса, ноумид бўлиши аниқдир.

112. Ким мўъмин бўлган ҳолда яхши амаллар қилса, бас, у зулмдан ҳам (яъни, унга зулм қилиниб, ўзи қилмаган гуноҳларга масъул бўлишидан ҳам), камайишдан ҳам (яъни, қилган яхши амалларининг савоб-мукофоти тўла берилмай қолишидан ҳам) ҳавф қилмас.

113. Шундай қилиб биз уни (яъни Қуръони каримни) арабий Қуръон қилиб тушурдик ва унда кўрқинчли ваъдаларни (такрор-такрор) баён қилдик. Шояд улар (ширк ва куйфрдан) сақлансалар ё (бу ваъдалар) улар учун эслатма-ибратлар пайдо қилса!

114. Ҳақ подшоҳ – Аллоҳ юксакдир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сизга (Қуръон) ваҳийси битишидан илгари қироат қилишга шошманг, (балки фаришта Жаброил Аллоҳ томонидан келтирилган оятни тўла ўқиб бўлганидан кейин қироат қилинг) ва айтинг: «Парвардигорим, илмимни янада зиёда қилгин».

115. Дарҳақиқат, биз илгари одамга (жаннатдаги бир дарахтга яқинлашмаслиги ҳақида) буюрган эдик. У (буйруқни) унутди ва биз унинг учун қасд-собитқадамликни кўрмадик.

116. Эсланг, биз фаришталарга: «Одамга сажда қилинглар» дейишимиз билан улар саждага эгилдилар, фақат иблис бош тортди.

117. Бас, биз айтдик: «Эй Одам, албатта бу (Иблис) сенга ҳам, хотинингга ҳам душмандир. Бас, у икковингизни жаннатдан чиқариб, бахтсиз бўлиб қолмагин.

118. Шубҳасиз, сен у жойда (яъни, жаннатда) оч-ялонғоч қолмайсан.

119. Ва у жойда ташна ҳам бўлмайсан. Иссикда ҳам қолмайсан».

120. Сўнг шайтон унга васваса қилиб: «Эй одам, мен сенга абадият дарахтини ва йўқ бўлмас мулку давлатни кўрсатайми?» деди.

121. Бас, Одам билан Ҳавво иблиснинг иғвосига алданиб, ўша дарахтдан едилару, ўша онда уларнинг авратлари очилиб қолди ва ўзларини жаннат япроқлари билан тўса бошладилар. Одам Парвардигорига осий бўлиб, йўлдан озди.

122. Сўнгра Парвардигори учун сайлаб – ўзига яқин қилиб, тавбасини қабул этди ва тўғри йўлга хидоят қилди.

123. (Аллоҳ) айтди: «Ундан (яъни, жаннатдан) ҳар иккинги тушингиз. Айрим (зурриётларингиз) айримларига душмандир. Бас, сизларга мен тарафдан тўғри йўл келганида, ким менинг тўғри йўлимга эргашса, йўлдан озмас ва бахтсиз бўлмас.

124. Ким менинг эслатмамдан юз ўгирса, бас, албатта унинг учун танг – бахтсиз ҳаёт бўлур ва биз уни қиёмат кунда кўр ҳолда тирилтирурмиз».

125. У: «Парвардигорим, нега мени кўр қилиб тирилтирдинг. Ахир мен кўрар эдим-ку», деган эди.

126. (Аллоҳ) айтди: «Шундай. Сенга бизнинг оят-мўъжизаларимиз келганида («кўрмадинг») – унутдинг. Бугун сен ҳам ана шундай «унутилурсан».

127. Ҳаддан ошган ва Парвардигорининг оятларига иймон келтирмаган кимсаларни мана шундай жазолармиз. Охират азоби шак-шубҳасиз қаттиқроқ ва давомлироқдир.

128. Биз улардан илгари ҳам уларнинг масканларида (яшаб) юрган қанча авлодларни (куфрлари сабабли) ҳалок қилганимиз уларга маълум эмасми?! Албатта, бунда ақл эгалари учун оят-ибратлар бордир.

129. Агар Парвардигорингиз томонидан (барча яхши-ёмон амалларнинг мукофот-жазолари қиёматда бўлиши хусусида) сўз ва белгиланган муддат бўлмаганида эди, албатта, (улар дарҳол азобга гирифтор бўлишлари) лозим эди.

130. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), сиз улар айтаётган сўзларга сабр-тоқат қилинг ва қуёш чиқишидан илгари ва ботишидан аввал Парвардигорингизга ҳамду сано айтиш билан (у зотни) покланг – намоз ўқинг. Кеча(нинг аввали ва охири) вақтларида ҳам, кундуз(нинг аввали ва охири) тарафларида ҳам тасбеҳ айтинг – намоз ўқинг, шояд шунда (Парвардигорингиз охират диёрида берадиган ажр-мукофотлардан) рози бўлурсиз.

131. Ва кўзларингизни биз (кофирлардан айрим) тоифаларни фитнага солиш учун баҳраманд қилган – ҳаёти дунё гўзалликларидан иборат нарсаларга тикманг! Парвардигорингизнинг ризқи яхшироқ ва давомлироқдир.

132. Аҳли умматларингизни намоз ўқишга буюринг ва ўзингиз ҳам (намоз ўқишда) чидамли бўлинг! Биз сиздан ризқ сўрамаймиз, (билаксь) ўзимиз сизга ризқ берурмиз. Чиройли оқибат – жаннат – (аҳли) таквоникидир.

133. (Мушриклар: «Муҳаммад) Парвардигори томонидан бизларга бирон оят-мўъжиза келтирса эди», дедилар. Ахир уларга илгариги саҳифалардаги (яъни, аввалги илоҳий китоблардаги) нарсаларнинг баёни (яъни Қуръон) келмадими?!

134. Агар биз уларни (Муҳаммад алайҳиссалом келишидан ва Қуръон нозил бўлишидан) илгари бирон азоб билан ҳалок қилганимизда, улар албатта: «Парвардигоро, бизларга бирон пайғамбар юборганинга эди, бизлар хор-зор ва шарманда бўлмай сенинг оятларингга эргашар ва итоат этар эдик», деган бўлур эдилар.

135. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Барча(миз) кутгувчидир(миз). (Яъни сизлар ҳам, бизлар ҳам охир-оқибатда ким ҳақ, ким ноҳақ бўлиб чиқишини кутмоқдамиз. Бас, кутаверинглар! Яқинда кимлар тўғри йўл эгалари, кимлар ҳидоят топган кишилар эканини билурмизлар».

Ўн еттинчи жузъ

(21) «Анбиё» сураси

Бу сура Маккада нозил бўлган. У бир юз ўн икки оятдир.

Сура Қиёмат Соати яқинлашиб қолгани, одамлар эса у Кундаги ҳисоб-китобга ҳозирланиб, яхши амаллар қилиш ўрнига ғафлат уйқусига ғарқ эканликлари ҳақида хабар бериш билан бошланади. Сўнг ўқувчи эътибори коинотдаги ҳар бир мавжудотнинг ўта нозик ва аниқ ўлчов билан яратилиб, Якка-ю ёлғиз Яратган томонидан бошқариб турилишига қаратилади ва еру осмонда Аллоҳдан ўзга яна бирон илоҳ бўлса, у ўлчов ва тартибга футур етиб, борлиқ бузилиб кетиши аниқ эканлиги таъкидланади.

Бу сурада Иброҳим пайғамбар ва у зот билан бутпарастлар ўртасида бўлиб ўтган можаролар хусусида батафсил ҳикоя қилиниб, ўзини ўзи ҳимоя қилишга ожиз бўлган жонсиз бут-санамлар ўзгага ёрдам қилиши ёки зиён етказиши амримаҳол эканлиги уқтирилади.

Яна бу сурада Аллоҳ таъолонинг пайғамбарларидан Исҳоқ, Яъқуб, Лут, Нух, Довуд, Сулаймон, Айюб, Исмоил, Идрис, Зул-кифл, Зуннун, Закариё ва Ийсо алайҳиссаломлар тўғрисида ҳам хабарлар ворид бўлганки, суранинг "Анбиё — Пайғамбарлар" деб номланишига ҳам боис шудир.

Суранинг ниҳоясида Аллоҳ таъолонинг сўнги Пайғамбари ҳазрати Муҳаммад саллоллоҳу алайҳи васалламнинг барча оламга Аллоҳнинг раҳмат-марҳамати бўлиб келганлари зикр қилинади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Одамларга ҳисоб-китоблари (яъни, Қиёмат Соати) яқинлашиб қолди. Улар эса ғафлатда, (иймон келтириб, яхши амаллар қилишдан) юз ўгирувчидирлар.

2-3. Уларга Парвардигорлари томонидан бирон янги эслатма — оят келар экан, албатта уни масхара қилиб, диллари ғофил бўлган ҳолларида тингладилар ва золим-кофир кимсалар: "Бу (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом) ўзларингизга ўхшаган бир одам холоску! Кўриб турган ҳолингизда сеҳр-жодуга (алданиш учун) келаверасизларми?!", (деб) ўзаро шивирлашдилар.

4. (Шунда Муҳаммад алайҳиссалом) айтди: "Парвардигорим осмону заминдаги ҳар бир сўзни билур. У Эшитгувчи, Билгувчидир".

5. "Балки — дедилар улар — (Муҳаммад ваҳий деб даъво қилаётган сўзлар) — алоқ-чалоқ тушлардир, балки (бу сўзларни) у ўзи тўқиб олгандир, балки у бир шоирдир. Бас, у ҳам илгари юборилган пайғамбарлар (келтирганлари) каби бирон оят-мўъжиза келтирсин!"

6. Улардан олдин, Биз ҳалок қилган бирон қишлоқ-шаҳар (аҳолиси) иймон келтирган эмас, бас, улар иймон келтирармидилар?!

7. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан илгари ҳам (фаришталарни эмас, балки) фақат кишиларни (яъни, инсонларни) Ўзимиз уларга ваҳий юборган ҳолда пайғамбар қилгандирмиз. Бас, (эй Макка аҳли), агар ўзларингиз билмайдиган бўлсангизлар (Таврот, Инжилни биладиган) аҳли илмлардан сўранглар!

8. Биз у "пайғамбар"ларни таом емайдиган бир жасад қилган эмасмиз ва улар мангу ҳаёт кечиргувчи ҳам эмас эдилар.

9. Сўнгра Биз (берган) ваъдамызга вафо қилиб, у (пайғамбарларга Ўзимиз хоҳлаган (иймонли) кишилар билан бирга нажот берганмиз, хаддан ошувчи кимсаларни — кофирларни эса ҳалок қилганмиз.

10. Дарҳақиқат, Биз сизларга бир Китоб — Қуръон нозил қилдикки, унда сизлар учун зикр (яъни, шаъну шараф) бордир. (Чунки у сизларнинг тилингизда нозил қилинди). Ақл юргизмайсизларми?!

11. Қанча золим-кофир бўлган қишлоқ-шаҳарларнинг (аҳлини) ҳалок қилдик ва уларнинг ордидан (бутунлай) бошқа қавм-авлодни вужудга келтирдик.

12. Бас, қачонки улар (яъни, ҳалок қилинган кимсалар ҳалокатлари олдида) Бизнинг азобимиз (тушишини) сезиб қолишгач, баногоҳ у жойдан қочиб қолурлар.

13. (Шу пайт фаришталар): "Қочманглар, маишатга ботган жойларингизга, ўз масканларингизга қайтинглар, эҳтимол (қилмишларингиз тўғрисида) сўроққа тутиларсизлар?!", (деганларида);

14. (Улар бир-бирларига): "Эй ҳолимизга вой! Дарҳақиқат, бизлар (ўзимизга) золим бўлдик", дедилар.

15. Бас, то Биз уларни (ўт-ўлан каби) ўрилган, (ўтин каби) ўчган ҳолга солгунимизча, уларнинг ана ўша дод-войлари давом этди.

16. Биз осмон ва Ерни ҳамда уларнинг орасидаги нарсаларни ўйнаб-беҳуда яратганимиз йўқ. (Балки Ўз кудратимизни намойиш қилиш учун ва бандаларимиз фойдаланишлари учун яратдик).

17. Агар Биз вақтичоғлик қилишни (яъни, хотин, бола-чақа орттиришни) истасак, агар (шундай) қилгувчи бўлган чоғимизда ҳам уни (яъни, хотин, бола-чақани) Ўз даргоҳимиздан (яъни, малоикалардан ёки жаннат ҳурларидан) қилган бўлур эдик.

18. Йўқ, (Биз ундай айбу нуқсондан Покдирмиз), Биз Ҳақ—Қуръонни ботил-жаҳолатнинг устига отурмиз, бас, (ҳақиқат ботилни) эзиб-янчиб, баногоҳ (ботил) йўқ бўлур. Сизлар учун эса (эй мушриклар, Аллоҳнинг "Хотини, боласи бор", деб нолайиқ сифатлар билан) сифатлаганларингиз сабабли ҳалокат бўлур.

19. Осмонлар ва Ердаги бор жонзот Уникидир. Унинг ҳузуридаги зотлар (яъни, фаришталар) Унга ибодат қилишдан орланиб-зорланмайдилар.

20. Улар туну кун сусткашлик қилмасдан (Аллоҳни) поклайдилар.

21. Ёки улар (яъни, мушриклар) Ернинг ўзидан (яъни, тош, ёғочлардан ўликларни) тирилтира оладиган "худолар"ни топиб олдиларми?!

22. Агар (осмону заминда) Аллоҳдан ўзга худолар бўлганида (у худоларнинг ҳар бири ўз хоҳиш-иродасини амалга оширмақчи бўлар ва бунинг натижасида еру осмоннинг) ҳар иккиси бузилиб кетар эди. Бас, Арш Эгаси бўлмиш Аллоҳ улар сифатлаётган (шериклардан) Покдир.

23. У Ўзи қиладиган бирон нарса ҳақида масъул бўлмас, улар (яъни, бандалар эса қиладиган ҳар бир иш-амаллари хусусида) масъул бўлурлар.

24. Ёки Уни қўйиб (бошқа) "худолар"ни топиб олдиларми?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: ("Эй мушриклар, мана шу ширкларингиз ҳақ эканлигига) ҳужжат-далилларингизни кўрсатингиз! Мана мен билан бирга бўлган (мўъминларнинг) Эслатмаси (яъни, Куръон) ва мендан аввалгиларнинг Эслатмалари (яъни, Таврот, Инжил. Мана шу Китобларнинг қайси бирида Аллоҳдан ўзга ҳам худолар мавжуд эканлигига ҳужжат-далил бор?!)" Йўқ, уларнинг аксариси ҳақиқатни билмай туриб, (Ундан) юз ўгирувчилардир.

25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан илгари юборган ҳар бир пайғамбарга ҳам: Ҳеч қандай илоҳ йўқ, ёлғиз Менгина бордирман, бас, Менгагина ибодат қилинлар", деб ваҳий юборгандирмиз.

26. Улар (яъни, мушриклар): "Раҳмоннинг (фаришталардан) боласи бор", дедилар. У Зот (мушрикларнинг бадгумонларидан) мутлақо Покдир. Йўқ, (фаришталар асло Аллоҳнинг болалари эмас, балки) улуғ бандалардир.

27. (Фаришталар) У Зотдан илгари бирон сўз айтмайдилар (яъни, Аллоҳ буюрмаган бирон ишни қилмайдилар). Улар (Аллоҳнинг) амри фармони билангина амал қилурлар.

28. У Зот уларнинг олдиларидаги (қиладиган) ва орқаларидаги (қилиб ўтган) барча иш-амалларини билур. Улар (Қиёмат қойим бўлган Кунда) фақат (Аллоҳ) рози бўлган кишиларнигина шафоат қилурлар — қўллай олуурлар. Уларнинг ўзлари (Аллоҳдан) кўркиб ҳавфу хатарда турурлар.

29. (Фаришталардан) бирон кимса: "Мен ҳам (Аллоҳдан) ўзга бир илоҳман", деса, бас, Биз ўшани жаҳаннам билан жазолармиз. Биз барча золим-мушрикларни ана шундай жазолаймиз.

30. Кофир бўлган кимсалар осмонлар ҳам, ер ҳам (аввалда) тўсиқ (яъни, осмонлардан ёгин ёғмас, ердан эса бирон гиёҳ унмас) бўлганини, бас, Биз уларни очиб юборганимизни (яъни, осмондан ёгин ёғдириб, ердан гиёҳ ундирганимизни) ва сувдан барча жонли мавжудотни (пайдо) қилганимизни кўрмадиларми?! Энди ҳам (яъни, Яратгувчи ва Бошқариб тургувчи Ягона Аллоҳ борлигига очиқ далолат қилиб турган мана шундай далиллардан кейин ҳам) иймон келтирмайдиларми?!

31. Биз ер (одамларни) тебратмасин учун унда тоғларни (пайдо) қилдик ва Тўғри Йўлни топишлари учун унда кенг дара-йўллар қилдик.

32. Биз осмонни сақланган — қулаб тушмайдиган том қилиб қўйдик. Улар (мушриклар) эса (осмоннинг ой, қуёш, юлдуз каби Аллоҳнинг кудратини кўрсатиб турган) аломатларидан юз ўгирувчидилар.

33. Кеча ва кундузни, қуёш ва ойни яратган Зот ҳам (ёлғиз Аллоҳдир). (Буларнинг) барчаси ўз фалак-фазосида сузиб юрурлар.

34. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан аввал ҳам бирон одамзотга абадий ҳаёт берган эмасмиз. Бас, агар Сиз ўлсангиз улар абадий қолурларми?! (Йўқ, улар ҳам мангу қолмаслар).

35. Ҳар бир жон ўлимни тотиб кўргувчидир. Биз сизларни (сабр-тоқатларингизни синаш учун) ёмонлик билан ҳам, (шукр қилишингизни билиш учун) яхшилик билан ҳам "алдаб" имтиҳон қилурмиз. (Кейин барчаларингиз) фақат Бизгагина қайтарилурсизлар.

36. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон кофир бўлган кимсалар Сизни кўрсалар (бир-бирларига кўрсатишиб): "Сизларнинг илоҳларингизни айблайдиган кимса мана шуми?", (дейишиб) масхара қиладилар, холос. Ҳолбуки, уларнинг ўзлари Парвардигорнинг Эслатмаси — Қуръондан юз ўгирувчилардир.

37. (Ҳақиқатан), инсон шошқалоқ ҳолда яралгандир. (Шунинг учун кофир бўлган кимсалар Аллоҳнинг азобини шоширмақдалар). Яқинда Мен сизларга Ўз оят-аломатларимни кўргазурман (яъни, Менга осий бўлган кимсаларни қандай азоблашимни кўрурсизлар). Бас, Мени шоширтирмангиз.

38. Улар (яъни, динсиз кимсалар): "Агар ростгўй бўлсангиз (айтинглар-чи) мана шу ваъда қачон бўлади?", дерлар.

39. Агар кофир бўлган кимсалар на олдиларидан ва на ортларидан (дўзах) ўтини тўса олмай қоладиган, уларга ёрдам берилмайдиган вақти (Қиёмат Кунидаги даҳшатларни) билсалар эди, (бу сўзларни айтмаган бўлур эдилар).

40. Йўқ. (Қиёмат) тўсатдан келиб, уларни хайрону хаста қилиб кўюр, бас, уни қайтаришга ҳам кучлари етмас, уларга (тавба-тазарруъ учун) муҳлат ҳам берилмас.

41. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аниқки, Сиздан аввалги пайғамбарлар ҳам масхара қилинган. Бас, уларнинг устидан қулган кимсаларга ўзлари (ишонмай) масхара қилган нарсалари (Аллоҳнинг азоби) тушгандир.

42. Айтинг: "Кечаси-ю кундузи сизларни Раҳмон (азобидан) ким сақлай олур?!" Йўқ улар Парвардигорни эслашдан юз ўгирувчилардир.

43. Ёки уларни ҳимоя қиладиган Биздан ўзга "худолари" бормикан?! У ("худолар") ўзларига ёрдам қилишга ҳам қодир эмаслар ва улар Бизнинг томонимиздан ҳимоя ҳам қилинмаслар.

44. Йўқ, Биз уларни (кофирларни) ва ота-боболарини (дунё матоларидан шундай) фойдалантирдикки, хатто уларга умр-ҳаёт узун-абдий кўринди (ва улар бир кун келиб бу ҳаёт тугашига ишонмай кўйдилар ва Аллоҳнинг азобини ҳам инкор қилдилар). Ахир улар (Макка кофирлири) Биз ерни атрофидан камайтириб келаётганимизни (тобора кўпроқ кишилар Исломга кириб, куфр дунёси қисқариб бораётганини) кўрмайдиларми?! Ана ўшалар ғолиб бўлурларми?! (Йўқ, улар мағлубдирлар, Аллоҳнинг Динига иймон келтирган зотлар ғолибдирлар).

45. Айтинг: "Мен сизларни фақат ваҳий билан кўрқитиб-огоҳлантирурман. (Лекин) гунглар (яъни, динсизлар) ўзлари учун Охиратда азоб борлиги ҳақидаги ваҳий билан) кўрқитилаётган вақтларида даъватни эшитмайдилар.

46. Қасамки, агар уларга Парвардигорингизнинг азобидан андак етса, албатта улар: "Ҳолимизга вой! Дарҳақиқат, бизлар (ўз жонимизга) жабр қилгувчилар бўлдик", деб қолурлар.

47. Биз Қиёмат Куни учун адолатли мезон-тарозилар қўюрмиз, бас, бирон жонга заррача зулм қилинмас. Агар хардал (ўсимлигининг) уруғидек (яъни, заррачалик яхши ёки ёмон амал қилинган) бўлса, ўшани-да келтиурмиз! Биз Ўзимиз етарли ҳисоб-китоб қилгувчидирмиз.

48. Дарҳақиқат, Биз Мусо ва Ҳорунга тақводор кишилар учуи (ҳақ билан ботилни) ажратгувчи, зиё ва эслатма бўлган (Тавротни) ато этдик.

49. У (тақводор)лар Парвардигорларидан кўрмай туриб, кўркурлар. Улар (Қиёмат қойим бўладиган) Соатдан ҳавфда тургувчилардир.

50. Бу (Қуръон) ҳам Биз нозил қилган бир муборак Эслатмадир. Хали сизлар уни инкор қилгувчимисизлар?!

Изоҳ: Ушбу оятдаги хитоб Макка арабларига қаратилган бўлиб, уни шундай тушунмоқ лозим: бошқа тил, бошқа миллат эгилари Қуръон тилини билмагинлари боис унинг қадр-қимматини тўла англай олмасликлари мумкин. Аммо сизлар ўз тилингизда нозил қилинган, теран маъно-моҳиятидан ташқари балоғат ва фасоҳатга тўлиқ бўлган назмининг ўзидан Илоҳий мўъжиза экани кўриниб турган Китобни қандай инкор қила оласизлар?!

51. Дарҳақиқат, Биз (Мусодан) илгари Иброҳимга Ҳақ Йўлини ато этдик. Биз унинг (Ҳақ Йўлга лойиқ эканини) билган эдик.

52. Ўшанда (Иброҳим) отаси ва қавмига: "Сизлар доимо чўқинадиган бу хайкаллар нимадир (яъни, нега жонсиз хайкалларга сиғинаяпсизлар?!)", деганида;

53. Улар айтдилар: "Бизлар ота-боболаримизни ҳам уларга сиғинган ҳолда топганмиз".

54. У деди: "Дарҳақиқат, сизлар ҳам, ота-боболарингиз ҳам очик залолатда экансизлар".

55. Улар айтдилар: "Келтирган — айтган (бу сўзларинг) ростми ёки сен ҳазил қилгувчиларданмисан?"

56. У деди: "Йўқ, сизларнинг Парвардигорингиз (мана бу ҳеч кимга фойда ҳам, зиён ҳам етказа олмайдиган бутлар эмас, балки) осмонлар ва ернинг Парвардигоридирки, У Зот уларни Ўзи яратгандир. Мен бунга гувоҳлик бергувчилардандирман.

57. Аллоҳ номига қасамки, сизлар (ҳайитгоҳларингизга) кетганларингиздан кейин бутлариингизни бир бало қилурман".

Изоҳ: Аллоҳ таъолонинг ҳидояти билан гўдаклик чоғидаёқ жонсиз хайкал-бутларга сиғинишдин бош тортган Иброҳим алайҳиссаломнинг отаси: "Зора худоларимиз ҳақидаги хато фикрлари ўзгарса", деб ўзларининг йилда бир бўладиган диний байрамларига олиб бормоқчи бўлади. Лекин у оёғи оғриётганини бахона қилиб байрамга бормади ва ичида, улар кетгач, бутхонадаги хайкалларни синдиришга қасам ичади.

58. Бас, у (бутларни) парча-парча қилди. Фақат, "Шояд (мушриклар у бутларнинг) каттасига қайтсалар (ва бу айбни тўнкасалар", деб) ўшанигина (қолдирди ва унинг бўйнига бир болтани илиб қўйди).

59. Улар (қайтиб келганларидан сўнг): "Бизнинг худоларимизни ким бундай қилди? Шубҳасиз, у золим кимсалардандир", дедилар.

60. (Уларнинг айримлари) айтишди: "(Худоларимизни) айблаб юрадиган Иброҳим деган бир йигитни эшитгандик".

61. (Шунда уларнинг катталари): "Уни одамлар қошига келтирингиз! Улар гувоҳ бўлсинлар", дейишди.

62. (Уни келтиришгач): "Худоларимизни сен шу (ҳолга) солдингми, эй Иброҳим?", деб (сўрашди).

63. (Иброҳим) айтди: "Йўқ, бу ишни уларнинг каттаси — мана бу (хайкал) қилди. Бас, (бутларингиздан) сўранглар, агар гапира оладиган бўлсалар (айтиб берсинлар)".

64. Бас, (мушриклар) ўзларига келиб, (бир-бирларига): "Сизлар ўзингиз золимлаисиз", дедилар.

65. Сўнгра эса яна бошлари айланиб: "Сен уларнинг гапирмасликларини яхши билардинг-ку?!", дейишди.

66. (Иброҳим) айтди: "Ахир Аллоҳни қўйиб, сизларга бирон фойда ҳам, зиён ҳам етказа олмайдиган (хатто гапира олмайдиган) нарсаларга сиғинасизларми?!"

67. Сизларга ҳам, Аллоҳни қўйиб сиғинаётган бутларингизга ҳам суф! Ахир ақл юргизмайсизларми?!"

68. (Иброҳимнинг ҳақ таъна ва дашномларига бирон жавоб топа олмай қолган подшоҳ Намруд бошчилигидаги мушриклар) дедилар: "Уни ёқиб юборинглар! Агар уддалай олсанглар (мана шу иш билан) ўз худоларингизга ёрдам қилинглар".

Изоҳ: Шундан кейин мушриклар улкан ўтин ғарами ҳозирлашиб, унинг ҳамма томонига ўт қўйдилар ва Иброҳимни қўл-оёғини борлаб бир манжаникқа (қадимий тош отиш қуроли) солишиб оловга отдилар. Шунда...

69. Биз айтдик: "Эй олов, сен Иброҳим учун салқин ва омонлик бўл!"

Изоҳ: Муфассирлар айтишларича, Иброҳим алайҳиссиллом манжаникдан отилган лаҳзада унинг ёнига фаришта Жаброил келиб: "Менга бирон ҳожат-тилагинг борми?", деб сўраган эканлар, Иброҳим: "Сенга (яъни, Ёлғиз Аллоҳдан ўзга бирон кимсига) эҳтиёжим йўқ", деб жавоб берибдилар. "Парвардигорингга-чи?" - сўрабди Жаброил. "Парвардигорим Ўзи аҳволимдан Огоҳдир", дебдилар Иброҳим. Шунда Аллоҳ таъоло оловга юқорида зикр қилинган оятдаги фирмонини юборган заҳоти оловнинг ёруғи қолиб, иссиғи йўқолибди. Иброҳим алийҳиссаломнинг эса боғланган арқони ёниб битибди-ю, у кишининг ўзига озор етмабди.

Қиссадан ҳисса шуки, кимда ким Иброҳим пайғамбар каби Ёлғиз Аллоҳ таъолога бандалик қилиб, У Зотдан ўзга бирон кимсадан мадад-ёрдам тиламаса, Аллоҳ уни ўтда куйдирмас, сувда чўктирмас экан.

70. Улар (Иброҳимга) мақр қилмоқчи бўлдилар (яъни, уни ёндириб юбормоқчи бўлдилар). Биз эса уларнинг ўзларини кўпроқ зиён кўргувчи қилиб қўйдик.

71. Ва Биз унга ҳамда Лутга нажот бериб, (уларни) Ўзимиз барча оламлар учун муборак қилган (Шом) заминига (юбордик).

72. Биз (Иброҳимга Биздан бир фарзанд сўраганида), Исҳоқни ҳадя этдик ва Яъқубни ҳам зиёда қилдик ҳамда (уларнинг) барчаларини солиҳ кишилар қилдик.

73. Яна уларни Бизнинг амримиз билан (кишиларни Ҳақ Йўлга) ҳидоят этадиган пешволар қилдик ва уларга яхши амаллар қилишни, намозни тўқис адо этишни ва закотни (мустаҳиқ кишиларга) ато этишни ваҳий қилдик. Улар ёлғиз Бизгагина ибодат қилгувчи бўлдилар.

74. Яна Биз Лутга ҳикмат ва илм ато этдик ва унга нопокликлар қилувчи бўлган қишлоқ (аҳли)дан нажот бердик. Дарҳақиқат, улар ёмон бузук қавм эдилар.

75. Ва Биз уни (Лутни) Ўз раҳмат — жаннатимизга дохил қилдик. Шак-шубҳасиз, у солиҳлардандир.

76. Нухни (эсланг): Ўшанда у — (мазкур пайрамбарларнинг давридан) илгари нидо қилганида Биз унинг (нидосини) мустажоб қилиб, ўзини ва аҳли-тобеъларини улур ғамдан қутқардик.

77. Ва унга Бизнинг оятларимизни ёлғон деган қавмдан мадад-нажот бердик. Дарҳақиқат, улар ёмон қавм эдилар. Бас, Биз уларнинг барчасини ғарқ қилиб юбордик.

78. Довуд ва Сулаймоннинг экинзор хусусида ҳукм қилаётган пайтларини (эсланг)! Ўшанда унга қавмнинг қўйлари бўшалиб кириб (уни пайхон қилиб юборган) эди. Биз улар (чиқарган) ҳукмга шоҳид эдик.

79. Бас, Биз уни Сулаймонга англадик.

Изоҳ: Ривоят қилишларича, Довуд ва Сулаймон пайғамбарларнинг олдиларига икки киши бир можаро хусусида ҳукм сўраб келади. Улардан бирининг қўйлари иккинчисининг экинзорига кириб кетиб, бирон нарсани соғ қолдирмай пайхон қилиб чиқиб кетган эди. Довуд алайҳиссиллом қўйлар экинзор эгасига берилсин, деб ҳукм чиқарадилар. Буни эшитган ўғиллари Сулаймон алайҳиссалом эса "Ерни қўйларнинг эгасига, қўйларни эса экинзор соҳибига берилса-ю, қўйларнинг эгаси ерни ўнглаб, экин экиб аввалги ҳолига қайтаргач, қўйларини қайтиб олса. Шу муддат ичида экинзор соҳиби у қўйларнинг юнги, сутидан фойдаланиб, шу даврда туғилган кўзиларини ҳам ўзига олиб қолса", дейдилар. Шунда Довуд Сулаймонга қараб: "Ўғилчам, сенинг ҳукминг тўғрироқдир", деб ўзи чиқарган ҳукмларини бекор қилади...

Айтишларича, Довуд алайҳиссалом беназир хуш овоз соҳиби бўлиб, Забурни тиловат қилганлариди самода учиб кетаётган қуш муаллақ қотиб, атрофдаги тоғлар ҳам бирга қироат қилар экан.

80. Яна (Довудга) сизларга зиён етишидан сақлайдиган совут ясашни таълим бердик. Бас, сизлар, шукр қилурмисиз?!

81. Сулаймонга эса бўронли шамолни (бўйсундириб) унинг амри билан Биз муборак қилган заминга (Шомга) эсадиган (қилиб қўйдик). Биз барча нарсани Билгувчидирмиз.

82. Яна шайтон-жинлардан (Сулаймон) учун ғаввослик қиладиган ва бундан бошқа ишларни ҳам адо этадиган кимсаларни (яратдик). Ва Биз уларни (Сулаймоннинг амридан чиқиб кетмасликлари учун) кўриқлаб тургувчи бўлдик.

83. Айюбнинг Парвардигорига нидо қилиб: "(Парвардигорим), мени бало ушлади. Ўзинг раҳм-шафқат қилгувчиларнинг Раҳмлироғидирсан", деб илтижо қилган пайтини (эсланг)!

84. Бас, Биз унинг (дуосини) мустажоб қилиб, ундаги зиён-заҳматни кетказдик ҳамда Ўз хузуримиздан меҳрибонлик кўрсатиб ва барча ибодат қилгувчиларга эслатма-ибрат бўлсин, деб (Айюбга) аҳли-оиласини ва улар билан кўшиб яна ўшаларнинг мислича (бола-чақа) ато этдик.

Изоҳ: Айюб пайғамбар асли Рум мамлакатидан бўлиб, серфарзанд ва бой-бадавлат киши эдилар. Сўнгра бошларига оғир кунлар тушиб, мол-дунёларидан ажрадилар, лекин қаноат қилдилар; болалари бирин-кетин ҳалок бўлишиб, улардан ҳам жудо бўлдилар, сабр қилдилар; саломатликларидан ажраб, энг оғир хасталикларга дучор бўлдилар, шикоят қилмадилар. Қачонки айрим кимсалар: "Бу энг ёмон гуноҳ-жиноятларни қилганки, Худо унга шундай балоларни юборган", деганларини эшитгандан кейингина сабр косаси тўлиб Аллоҳ таъолога илтижо қилиб, ўз ҳолидан шикоят қилган ва Ҳақ таъоло у зотнинг дуоларини ижобат қилиб, саломатликларини ҳам, мол-давлатларини ҳам қайтариб берган. Ҳалок бўлган етти ўғил, етти қизларига ҳаёт ато этиб, яна етти ўғил ва етти қиз кўрганлар.

Мазкур оятдаги "барча ибодат қилгувчиларга эслатма-ибрат бўлсин, деб", деган сўзларнинг маъноси шуки, бошларига бирон бало тушган кишилар Айюб алайҳиссалом каби сабр-қаноат қилсалар, албатта Аллоҳ таъоло уларнинг балоларини кетказиб, аввалгидан ҳам зиёда неъматлар ато этур.

85. Исмоилини, Идрисни ва Зул-кифлни (эсланг)! Барчалари сабр қилгувчи зотлардандирлар.

86. Биз уларни Ўз раҳмат-жаннатимизга дохил қилдик. Дарҳақиқат, улар солиҳлардандирлар.

87. Зуннун — Юнуснинг (қавмидан) ғазабланган ҳолда (ўз қишлоғидан чиқиб) кетиб, Бизни унинг зиёнига ҳукм қилмайди, деб ўйлаган пайтини, сўнг (Биз уни балиқ қорнига ташлаганимиздан кейин) қоронғу зулматларда туриб: "Ҳеч илоҳ йўқ, магар Ўзинг бордирсан, эй Пок Парвардигор, дарҳақиқат, мен (ўз жонимга) жабр қилгувчилардан бўлиб қолдим", деб нидо қилган (пайтини эсланг)!

Изоҳ: Зуннун, - яъни, балиқ соҳиби деб ном олган Юнус алаҳиссалом Аллоҳнинг амри билан ўз қавмини Ҳақ Йўлиги даъват қилганида улар иймон келтирмадилар. Аллоҳнинг азоби тушиши ҳақида огоҳлантирганида ҳам у қавм тавба қилмади. Шунда Юнус пайғамбар Яратганнинг: "Сабр қил", деган буйруғини унутиб, ўз қавмининг иймонсизлигидан ғазабланган ҳолда ўз қишлоғидан чиқиб кетади ва ўзича "Бу ишим учун Аллоҳ мени жазоламас", деб ўйлайди. Лекин Аллоҳ таъоло Ўз пайғамбарининг бу итоатсизлигининг жазосига ўзининг кенг қишлоғига сиғмаган Юнусни балиқнинг тор қорнига ҳибс қилиб кўяди. Шунда Юнус алайҳиссалом балиқ қорнида туриб юқоридаги оятда зикр қилинган каби нидо қилади.

88. Бас, Биз унинг (дуосини) мустажоб қилдик ва уни ғам-ғуссадан қутқардик. Биз мўминларга мана шундай нажот берурмиз.

89. Закариёнинг: "Парвардигорим, мени ёлғиз ҳолда ташлаб қўйма (яъни, менга Ўз даргоҳингдин бир меросхўр фарзанд ато эт), Ўзинг ворисларнинг Яхшироғидирсан (яъни, ҳамманинг ортида қолгувчидирсан)", деб нидо қилган пайтини (эсланг)!

90. Бас, Биз унинг (дуосини) мустажоб қилдик ва унга Яхёни ҳадя этдик ҳамда унинг учун жуфтани ўнглаб (туғмайдиган кампирни бола кўришга қодир қилиб) қўйдик. Дарҳақиқат, улар (яъни, мазкур пайғамбарлар) яхши ишларни қилишга шошар ва Бизга рағбат ва кўрқув билан дуо-илтижо қилар эдилар. Улар Бизга таъзим-итоат қилгувчи эдилар.

91. Яна ўз номусини сақлаган аёлни (яъни, Марямни эсланг)! Бас, Биз Ўз тарафимиздан бўлган рухни унга пуфладик (ва у Исога ҳомиладор бўлди) ва уни ҳамда ўғлини барча оламлар учун оят-ибрат қилдик.

92. (Эй инсонлар), сизларнинг миллатингиз — Динингиз ҳақиқатда бир Диндир (яъни, Исломдир). Мен эса (барчаларингизнинг) Парвардигорингиздирман. Бас, Менгагина ибодат қилинглр!

93. (Лекин одамлар) ишларини (яъни, динларини) ўзаро парчалаб-бўлиб олдилар. Барчалари Бизга қайтгувчидирлар.

94. Бас, ким мўъмин бўлган ҳолида яхши амаллардан қилса, унинг саъй ҳаракати зое бўлмас — Биз уни ёзиб қўйгувчидирмиз.

95-96-97. Биз ҳалок қилган бирон қишлоқ-шаҳар (ахли қайта дунёга келиши) ҳаромдир. То Яъжуж ва Маъжуж (тўғони) очилиб, улар ҳар бир тепалиқдан оқиб келадиган ва ҳақ ваъда (яъни, Қиёмат) яқин бўладиган вақтгача улар (яъни, Биз ҳалок қилган кимсалар) қайтмайдилар. Ана у (Қиёмат қойим бўлган) вақтда эса кофир бўлган кимсаларнинг кўзлари қотиб: "Эй, ҳолимизга вой, бизлар бундай (оқибатдан) ғафлатда эдик. Йўк, бизлар (ўз жонларимизга) жабр қилгувчи бўлдик", (дейдилар).

98. (Эй мушриклар), сизлар ҳам, Аллоҳни қўйиб сиғинаётган бутларингиз ҳам жаҳаннам ўтинларидир. Сизлар у (жаҳаннамга) тушгувчидирсизлар.

99. Агар ўшалар (яъни, сизлар сиғинадиган бутларингиз) худолар бўлганида (жаҳаннамга) тушмаган бўлур эдилар. (Бу бутлар ва уларга сиғинадиганларнинг) барчалари у жойда абадий қолгувчидирлар.

100. Улар учун у жойда (фақат) дод-фарёд қилишгина бордир. Улар у жойда (бирон нарсани) эшитмаслар.

101. Албатта, Бизнинг томонимиздан гўзал (манзилат-мартаба) берилган зотлар — ана ўшалар (жаҳаннамдан) узоқ қилинурлар.

102. Улар унинг шарпасини ҳам эшитмаслар. Улар ўзлари истаган неъматларда абадий қолгувчидирлар.

103. Уларни Буюк даҳшат (яъни, Қиёмат) маҳзун қилмас. Фаришталар уларни: "Мана шу сизларга ваъда қилинган Кундир", (деб) кутиб олурлар.

104. У Кунда Биз осмонни ҳам худди мактуб ёзилган саҳифани ўраган янглиғ ўраб, биринчи марта қандай яратган бўлсак, (ўша ҳолга) қайтарурмиз. (Бу) Бизнинг зиммамиздаги ваъдадир. Албатта Биз (шундай) қилгувчидирмиз.

105. Дарҳақиқат, Биз (Лавҳул-Маҳфузда) зикр қилгандан сўнг Забурда: "Албатта (жаннатнинг) ерига Менинг солиҳ бандаларим ворис бўлурлар", деб ёзиб қўйгандирмиз.

106. Албатта мана шу (Қуръонда) ибодат қилгувчи қавм учун етарли (панд-насихат) бордир.

107. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), дарҳақиқат, Биз Сизни барча оламларга фақат раҳмат (яъни, Аллоҳнинг раҳмати-жаннатига етаклагувчи) қилиб юбордик.

108. Айтинг: "Менга фақат сизлариинг илоҳингиз Якка-ю Ягона Илоҳ экани ваҳип қилинур. Бас, сизлар (ваҳийга) бўйсунувчимисизлар?"

109. Энди агар юз ўгирсалар, у ҳолда айтинг: "Мен сизларнинг (барчангизга) баробар (ҳеч кимни айирмай ўзимга нозил бўлган ваҳийни) эшиттирдим. Сизларга ваъда қилинаётган (Қиёмат Кундаги азобни) яқин ё йироқлигини эса билмасман.

110. Албатта У Зот сўзнинг ошкорасини ҳам билур, сизлар беркитадиган Сўзларни ҳам билур.

111. Билмайман, эҳтимол бу (яъни, азоб соатининг таъхирга ташланиши) сизлар учун бир алдов-синов ва бир оз вақтгача (ажалларингиз етиб ўлгунингизгача) фойдаланишдир".

112. (Муҳаммад алайҳиссалом) айтди: "Парвардигорим, Ўзинг ҳақ ҳукмингни қилгин. Бизнинг Парвардигоримиз — сизларнинг ("Аллоҳ ёлғиз эмас", деб У Зотни бўҳтон сифат билан) сифатлашларингизга қарши мадад сўраладиган Раҳмондир".

(22) «Хаж» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, етмиш саккиз оятдир.

Сура диллар даҳшатга тушиб, ақллар адашадиган; она эмизаётган гўдагини унутиб, ҳомиладор аёл ҳомиласини ташлаб юборадиган Қиёмат олди даҳшатларини тасвирлаш билан бошланади ва ўз ҳаётларини Аллоҳ таъоло буюрган дини Ислом аҳкомларига амал қилиш билан ўтказган кишилар учун ўша Кунда ҳам ҳеч қандай хавф-хатар бўлмаслиги, дину иймонсиз тирикчилик қилиб ўтган кимсалар эса У Кунда хору расво бўлишлари таъкидланади.

Маълумки, агар Маккада нозил қилинган сураларда сўз асосан иймон, эътиқод ҳақида кетса, Мадинада инган сураларда ғолибан Шариати Ислomiaдаги қонун-қоидалар зикр қилинади. Инчунун ушбу сура ҳам бундан мустасно эмас. Бу сурада Ислом динининг беш асосий рукнидан бири бўлмиш Хаж ибодати ва Одам алайҳиссаломдан қолган "Эски Уй — Байтуллоҳ" хусусида анча батафсил баён қилинадик, суранинг "Хаж" деб номланишига ҳам сабаб шудир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй инсонлар, Парвардигорингиздан қўрқингиз! Зеро, (Қиёмат) Соати (олдидаги) зилзила улуғ-даҳшатли нарсадир.
2. Уни кўрар кунингизда эмизаётган (оналар) эмизиб турган (боласини) унутар ва барча ҳомиладор (аёллар) ўз ҳомиласини ташлаб юборар; одамларни маст-аласт ҳолда кўрурсиз, ҳолбуки, улар ўзлари маст эмаслар, лекин Аллоҳнинг азоби қаттиқдир.
3. Одамлар орасида ўзи билмаган ҳолида Аллоҳ хусусида мужодала қиладиган ва ҳар бир итоатсиз шайтонга эргашиб кетаверадиган кимсалар ҳам бордир.
4. У (шайтонга эса) ўзини дўст тутган кимсани албатта йўлдан оздириш ва дўзах азобига йўллаш ёзиб қўйилгандир - ҳукм қилингандир.
5. Эй инсонлар, агар сизлар қайта тирилишдан шубҳада бўлсангизлар, у ҳолда (қаранглар), Биз сизларга (Аллоҳнинг кудратини) баён қилиш учун сизларни (яъни, отангиз Одамни) тупроқдан, сўнгра (барча жонзотни аввало) нутфа-манийдан, сўнгра лахта қондан, сўнгра яралиб битган-битмаган (яъни, инсон суратида шаклланиб битган, ёки битмаган) тишлам гўштдан яратдик. Биз (сизларни) ўзимиз хоҳлаганимизча — муайян муддатгача (оналарингиз) қорнида қолдириб, сўнгра чақалок ҳолингизда (ёруғ оламга) чиқарурмиз, сўнгра вояга етгунларингизгача (ҳам ўзимиз тарбия қилурмиз). Сизлардан (гўдаклик, ёшлик йилларидаёқ) вафот топадиган кишилар ҳам бўлур, яна сизлардан (кўп нарс-билимларни ўрганиб) билганидан сўнг ҳеч нарсани билмай қолиши учун энг тубан умрга (яъни, қариб мункиллаб қолишга) қайтариладиган кишилар ҳам бўлур. (Қайта тирилиш ҳақ эканлигининг яна бир далили ушбудир) — сиз(лар) бу ерни куруқ-ўлик ҳолида кўрурсиз. Энди қачонки Биз унинг устидан сув-ёмғир ёғдирсак, у ҳаракатга келиб кўпчир ва турли-туман гўзал (наботот) жуфтларини ундирур.
6. Бунга сабаб, Аллоҳ Ҳақ экани ва Унинг Ўзи ўликларга ҳаёт бериши ҳамда У ҳамма нарсага қодир эканлигидир.
7. Яна аниқки, (Қиёмат) Соати шак-шубҳасиз, келгувчидир ва албатта Аллоҳ қабрлардаги бор жонзотни тирилтирур.

8-9. Одамлар орасида ўзи билмаган ва (Ҳақ Йўлига) ҳидоят топмаган ҳолида, бирон нурли Китобсиз (яъни, аниқ ҳужжатсиз, Тўғри Йўлдан) бўйин буриб, (ўзгаларни ҳам) Аллоҳ Йўлидан оздириш учун Аллоҳ хусусида мужодала қиладиган кимсалар ҳам бордир. У (кимсалар) учун бу дунёда расволик-шармандалик бўлур, Қиёмат Кунида эса унга ўт азобини тотдирурмиз.

10. (Ва унга дермиз): "Бу (азоб) ўз қўлларинг (билан) қилган гуноҳинг сабаблидир. Зеро, Аллоҳ ҳаргиз бандаларига зулм қилгувчи эмасдир".

11. Одамлар орасида Аллоҳга бир четда (яъни, сидқидилдан эмас, балки тил учида) ибодат қиладиган кимсалар ҳам бордир. Бас, агар унга (диндор бўлгани шарофатидан) яхшилиқ етса, ўша сабабли хотиржам бўлур, агар бирон фитна-бахтсизлик етса, (диндан) юз ўгириб кетур. У дунё-ю Охиратда зиён кўрур. Бу эса очик-аниқ зиёндиндир.

12. У Аллоҳни қўйиб ўзига зиён ҳам, фойда ҳам бера олмайдиган бутларга илтижо қилур. Бу — йўлдан қаттиқ озишнинг ўзидир.

13. У шак-шубҳасиз, зиёни фойдасидан яқинроқ бўлган бутларга илтижо қилур. (Лекин у бутлар) нақадар ёмон «хожа»дир ва нақадар ёмон «ошно»дир!

14. Албатта Аллоҳ иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга дохил қилур. Албатта Аллоҳ Ёлғиз Ўзи хоҳлаган ишни қилур.

15. (Албатта Аллоҳ Ўз Пайғаймбари Муҳаммад алайҳиссаломга ёрдаш берур, энди) кимда-ким: "Аллоҳ на дунёда ва на Охиратда харгиз унга ёрдам қилмас", деб гумон қилгувчи бўлса, у ҳолда бир арқон билан осмонга-шифтга осилиб, (ўзини Ердан) узсин (яъни, ўзи учун дор ясаб, унга осилсин), сўнг қарасин — бу найранги ғазабини кетказармикан.

Изоҳ: Бу оятни шундай тушунмоқ лозим: Аллоҳ таъоло Ўз Пайрамбари Муҳаммад алайҳиссаломга ва Ислом динига ёрдам-ғалаба бермайди, деб ўйлаб юрадиган кимсалар яхшиси бир дор ясаб ўзларини осганлари маъқул. Акс ҳолда Аллоҳ таъолонинг мусулмонларга берадиган ғалабасини кўриб у кимсаларнинг бошлари хафачилиқдан чиқмай қолур. Демак, уларни ғазаб-хафачилиқдан халос қиладиган бирдан-бир Тўғри Йўл ўз ихтиёрлари билан Исломни қабул қилиш, ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломга эргашишдир. Чунки Аллоҳ таъоло албатта бу дунёда ҳам, Охират диёрида ҳам Ўзининг суюкли Пайғамбарига ёрдам ва ғалаба ато этади.

16. Биз (Қуръонни) мана шундай ашиқ-равшан оятлар(дан иборат) ҳолида нозил қилдик. Албатта Аллоҳ Ўзи истаган кишиларни ҳидоят қилур.

17. Дарҳақиқат, (Аллоҳга ва Муҳаммад алайҳиссаломга) иймон келтирган зотлар, яҳудий бўлган кимсалар, (Аллоҳга ишонадиган, аммо бирон шариатга амал қилмайдиган тоифа бўлган) собийлар, насронийлар, мажусийлар (оташпарастлар) ва мушрик бўлган кимсалар — аниқки, Аллоҳ Қиёмат Кунида уларнинг ўртасини ажрим қилур (яъни, мўминларни жаннатга дохил қилур, кофирларни дўзахга гирифтор қилур). Албатта Аллоҳ барча нарсага Гувоҳдир.

18. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз осмонлардаги ва Ердаги бор жонзот, қуёш, ой, юлдузлар, тоғлар, дов-дарахтлар ва (барча) жониворлар ҳамда кўпдан-кўп инсонлар (Ёлғиз) Аллоҳга сажда қилишини кўрмадингизми? Кўп (одамларга эса кофир

бўлганлари сабабли) азоб ҳақ бўлгандир. Кимни Аллоҳ хор қилиб қўйса, бас, уни (ҳеч ким) азиз қилгувчи бўлмас. Албатта Аллоҳ Ўзи хоҳлаган нарсани қилур.

Изоҳ: Ушбу оят навбатдаги сажда оятидир.

19. Мана шу икки ғаним (яъни, мўминлар билан кофирлар) Парвардигорлари(нинг Ҳақ Дини) хусусида талашдилар (яъни, мўминлар Аллоҳнинг Ҳақ Дини бўлмиш Исломининг ғолиб бўлишини истадилар, кофирлар эса бу Динни йўқ қилмоқчи бўлдилар). Бас, кофир бўлган кимсалар учун ўтдан бўлган кийимлар бичилди, (энди) уларнинг бошларидан қайноқ сув қуйилиб;

20. У (сув) билан уларнинг ичларидаги нарсалар ҳам, терилари ҳам эритиб юборилур.

21. Улар учун темир гурзилар бордир.

22. Ҳар қачон улар (дўзах) ғам-азобидан (қочиб) чиқмоқчи бўлсалар (гурзилар билан) яна унга қайтарилурлар ва (уларга): "Ўт азобини тотиб кўрингиз", (дейилур).

23. Албатта Аллоҳ иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга дохил қилур. Улар у жойда олтиндан бўлган билакузуклар ва марварид-маржонлар билан безанурлар, либослари эса ҳарир-ипак бўлур;

24. Улар (бу дунёда) Хуш — Ҳақ Сўзга (яъни, "Аллоҳ Якка-Ягонадир", деган сўзга) ҳидоят қилинурлар ва ҳамду сано Эгаси — Аллоҳнинг Йўлига ҳидоят қилинурлар.

25. Албатта ўзлари кофир бўлган ва (ўзгаларни) Аллоҳ Йўлидан тўсадиган, ҳамда Биз (Мақкада) тургувчи учун ҳам, (бошқа юртлардан) келгувчи учун ҳам баробар қилиб қўйган Масжид ал-Ҳаромдан (тўсадиган) кимсалар ва кимки у жойда зулм-зўравонлик билан йўлдан чиқмоқчи бўлса, (буларнинг ҳар бирига) аламли азобдан тотдириб кўюрмиз.

26. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Биз Иброҳимга Байтуллоҳнинг ўрнини (ўша Уйга қараб ибодат қилиши ва уни обод қилиши учун) белгилаб бериб, (унга шундай деган эдик): "Сен Менга бирон нарсани шерик қилмагин ва Менинг Байтим — Уйимни тавоф қилгувчилар қиём (яъни, намозда тик — ғоз туриш), рукуъ, сажда қилгувчилар (яъни, ўша жойда намоз ўқиғувчилар) учун пок тутгин!

Изоҳ: Ушбу оятдаги "Байтуллоҳнинг ўрнини" шундай тушунмоқ лозим: Одам алайҳиссалом жаннатдан Ерга тушганларида Аллоҳ таолонинг амри билан биринчи бино қилган уйлари Байтуллоҳ бўлган экан (шунинг учун ҳам қуйидаги оятларда уни "Эски Уй", деб ҳам аталади). Лекин Нуҳ пайғамбар замонларида бўлган тўфон балосида Аллоҳ таолонинг фармони билан фаришталар у Уйни еттинчи осмонга олиб чиқиб кетган экан. Ҳадиси шарифда айтилишича, ўша даврдан буён самодаги Байтуллоҳни ҳар куни етмиш минг фаришта тавоф қилар, аммо Аллоҳнинг лашкари бўлмиш фаришталарнинг саноғи шу қадар беадад эканки, ҳанузгача бир фаришта икки марта тавоф қилишга улгурмаган экан. Ана ўша самога олиб чиқиб кетилган Байтуллоҳнинг ўрнини Ҳақ таоло Иброҳим алайҳиссаломга билдириб, ўша жойга барча мусулмонлар учун қибла бўлган Байтуллоҳ бино қилишни буюрган.

27. Ва одамлар орасида (юриб уларни) ҳажга чақиргин, улар сенга (яъни, сенинг даъватингга жавобан) яёв ҳолларида ва барча йироқ йўллардан келадиган ориқ-ҳолдан тойган туялар устида келурлар.

28. Улар ўзлари учун бўлган (диний ва дунёвий) манфаатларга шоҳид бўлиш учун ва маълум кунларда (яъни, Курбон ҳайити кунларида Аллоҳ) уларга ризқ қилиб берган чорва ҳайвонлари(ни қурбонлик учун сўйиш) устида Аллоҳ номини зикр қилиш учун (келурлар). Бас, ундан ўзларингиз ҳам еяверинглар, бечора камбағалларга ҳам едиринглар.

29. Сўнгра (қурбонлик қилганларидан кейин) улар кирларини кетказсинлар (яъни, эҳромдан чиқиб, сочларини олдириб, тоза либосларини кийсинлар), назрларини (яъни, зиммаларидаги ҳаж мажбуриятларини) тўла адо қилсинлар ва «Эски Уй»ни тавоф қилсинлар!

30-31. (Иш) шудир. Ким Аллоҳ харом қилган нарсаларни ҳурмат (риоя) қилса, бас, бу Парвардигори наздида ўзи учун яхшидир. Сизлар учун (харом эканлиги) тиловат қилинадиган нарсалардан бошқа (барча) чорва моллари ҳалол қилинди. Бас, сизлар Аллоҳ учун Ҳақ Йўлдан юрмаган (мусулмон) бўлган ҳолларингизда ва У Зотга ширк келтиргувчи бўлмаган ҳолларингизда бутлардан иборат нажосатдан йироқ бўлингиз ва ёлғон сўздан йироқ бўлингиз! Ким Аллоҳга ширк келтирса, бас, у гўё осмондан қулагану уни (бирон ваҳший) қуш (ўлжа қилиб) олиб кетган ёки (қаттиқ) шамол йироқ жойларга учуриб кетган (кимса) кабидир.

32. (Иш) шудир. Ким Аллоҳ қонунларини ҳурмат қилса, бас, албатта (бу ҳурмат) дилларнинг тақводорлиги сабабли бўлур.

33. Сизлар учун уларда (яъни, Байтуллоҳда қурбон қилиш учун олиб кетаётган кўй, мол, туяларингизда) маълум муддатгача фойда-манфаатлар бордир (яъни, йўлда уларни қўзилатиб, соғиб, миниб фойдаланиб кетишларингиз жоиздир). Сўнгра Эски Уйга (етгач), уларни сўйиш (вожибдир).

34. Биз (сизлардан аввал ўтган мўъмин миллатлардан) барча миллатга ҳам — (Аллоҳ) уларни ризқлантирган чорва ҳайвонларини (сўйиш — қурбон қилиш) устида Аллоҳнинг номини зикр қилишлари учун — қурбонлик қилишни буюрганмиз. Бас, (барчаларингизнинг) илоҳингиз бир Илоҳдир. Бас, Унгагина бўйсунингиз! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ором ва тавозу билан итоат қилгувчи зотларга хушхабар беринг!

35. Улар Аллоҳ зикр қилинганида қалблари кўрқувга тушадиган, ўзларига етган балоларга сабр-тоқат қиладиган, намозни тўқис адо этадиган ва Биз ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қиладиган зотлардир.

36. (Ҳаж мавсумида) туя-молларни (сўйиб қурбон қилишни) Биз сизлар учун Аллоҳ қонунларидан қилдик. Сизлар учун улар(ни қурбон қилиш)да яхшилик бордир. Бас, улар (сўйиш учун) тизиб қўйилган ҳолларида Аллоҳ номини зикр қилингиз. Энди қачон ёнбошлари билан тушганларида (яъни, жон таслим қилганларида) улардан (ўзларингиз ҳам) еяверинглар, (бировдан бир нарса сўрамайдиган) қаноатли кишига ва (муҳтож) тиланчига ҳам едиринглар. Шукр қилишларингиз учун Биз уларни (яъни, туя-молларни) сизларга бўйсундирдик.

37. Аллоҳга (қилган қурбонликларингизнинг) гўштлари ҳам, қонлари ҳам етмас. Лекин У Зотга сизларнинг тақво-ихлосингиз етар. Аллоҳ сизларни ҳидоят қилгани сабабли У Зотни улуғлашларингиз учун (яъни, қурбонликларингизни сўяётган пайтингизда

Аллоҳнинг исмини зикр қилишингиз учун) уларни сизларга бўйсундириб қўйди. Яхшилик қилгувчиларга хушхабар беринг.

38. Албатта Аллоҳ иймон келтирган зотларни мудофаа — ҳимоя қилур. Албатта Аллоҳ барча хоин ва куфрони неъмат қилгувчиларни суймас.

39. Хужумга учраётган зотларга мазлум бўлганлари сабабли (жанг қилиш) изни берилди. Албатта Аллоҳ уларни ғолиб қилишга Қодирдир.

Изоҳ: Муфассирлар айтишларича, ушбу оят мусулмонларга жиҳод қилиш учун берилган биринчи рухсатдир. Пайғамбар алайҳиссалом Маккада турган пайтларида ҳам саҳобалар у кишининг ҳузурларига кўп марта мушрикларнинг қилаётган хужумларидан шикоят қилиб келар эдилар. Лекин у зот: "Сабр қилинглар, менга ҳали Парвардигорим томонидан жанг қилишга рухсат берилгани йўқ", деб қайтарардилар. Дарҳақиқат, Қуръони Каримдаги етмишдан ортиқ оятда мусулмонлар кофирларга қарши жиҳоддан қайтарилгандир. Мадинага ҳижрат қилинганидан кейин Ислому давлати барпо бўлгач, мазлум мусулмонларга золим кофирларга қарши жиҳод қилиш изни берилди ва бу жангда албатта Аллоҳ Ўйлида курашган зотлар ғолиб бўлиши башорат қилинди.

40. Улар ўз диёрларидан ноҳақ, фақатгина «Бизнинг Парвардигоримиз (Ягона) Аллоҳдир», деганлари учун қувилган зотлардир. Агар Аллоҳ одамларнинг айримларини айримлари билан дафъ қилиб турмас экан, шубҳасиз, Аллоҳ номи кўп зикр қилинадиган (роҳибларнинг) узлатгоҳлари, (насронийларнинг) бутхоналари, (яхудийларнинг) ибодатхоналари ва (мусулмонларнинг) масжидлари вайрон қилинган бўлур эди. Албатта, Аллоҳ Ўзига (яъни, Динига) ёрдам берадиган зотларни ғолиб қилур. Шубҳасиз, Аллоҳ Кучли, Қудратлидир.

Изоҳ: Бу оятдаги бир нукта айрича эътиборга лойиқдир. Мусулмонларнинг муқаддас Китоби бўлмиш Қуръонда мисжидлар ўзга диндаги кишиларнинг ибодатхоналаридан кейин — тўртинчи ўринда зикр қилинди. Бундан маълум бўладики, Ислому дивлатида ўзга дин аҳллари ҳам мусулмонлар билан баб-баробар ҳуқуққа эга бўлар эканлар.

41. Уларни (яъни, мусулмонларни) агар Биз ер юзига ғолиб қилсак, улар намозни тўқис адо этадилар, закотни (ҳақдорларга) ато этадилар, яхшиликка буюрадилар, ёмонликдан қайтарадилар. (Барча) ишларнинг оқибати Аллоҳнинг (измидадир).

42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар улар (яъни, Макка мушриклари) Сизни ёлғончи қилсалар, (билингки), улардан илгари Нуҳ қавми, Од, Самуд (қабилалари) ҳам (ўзларига юборилган пайғамбарларни) ёлғончи қилгандирлар.

43-44. Иброҳимнинг қавми (Иброҳимни), Лут қавми (Лутни), Мадян (шаҳрининг) аҳолиси (Шуайбни ёлғончи қилгандирлар). Мусо ҳам ёлғончи қилинди. Мен эса кофир бўлган кимсаларга муҳлат бериб қўйиб, сўнгра уларни (ўз азобим билан) ушладим. Бас, Менинг (ўз пайғамбарларини ёлғончи қилган кофирларга қарши) инкорим қандай бўлди?!

45. Зотан, қанчадан-қанча золим-кофир бўлган ҳолларида Биз ҳалок қилган, бас, томлари (йиқилиб) ҳувиллаб қолган қишлоқ-шаҳарлар, (қанча) ташландик қудуқлар ва юксак (лекин кимсасиз) қасрлар бордир.

46. Ахир улар (яъни, Макка мушриклари) ер юзида сайр қилиб-айланмайдиларми, (ана ўшанда) улар учун доно диллар, тинглайдиган қулоқлар бўлур эди. Зеро, кўзлар кўр бўлмас, балки кўкракларига кўнгиллар кўр бўлур.

47. Улар Сиздан (истехзо билан Аллоҳ ваъда этган) азобни тезлатишингизни талаб қиладилар. Ҳолбуки, Аллоҳ Ўз ваъдасига ҳаргиз хилоф қилмас. Дарвоқеъ, Парвардигорингиз наздидаги бир кун(лик азоб) сизларнинг ҳисоб-китобингиздаги минг йил каби бўлур.

48. Қанчадан-қанча золим-кофир қишлоқ-шаҳарлар бўлгандирки, Мен уларга (ҳалок қилмай) мухлат бериб қўйиб, сўнгра (азобим билан) ушлаганман. Ёлғиз Менгагина қатиш(ингиз) бордир.

49. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Эй инсонлар, мен сизлар учун фақат бир очиқ огоҳлантиргувчиман, холос".

50. Бас, иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун мағфират ва улуг ризк бўлур.

51. Бизнинг оятларимизга қарши ҳаракат қилиб олишишга уринган кимсалар — ана ўшалар дўзах эгаларидир.

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан илгари юборган хар бир элчи ва пайғамбар борки, қачон (улардан биронтаси ўзига нозил бўлган оятларни) қироат қилса шайтон унинг қироатига (асли оятдан бўлмаган нарсаларни) ташлагандир. Бас, Аллоҳ шайтон ташлайдиган нарсани бекор қилур, сўнгра Аллоҳ Ўз оятларини мустаҳкам қилур. Аллоҳ Билгувчи ва ҳикмат Эгасидир.

53. (Аллоҳ) шайтон ташлайдиган нарсани дилларида мараз бўлган (мунофиқлар) ва тошдил кимсалар (яъни, кофирлар) учун фитна-синов қилиш учун (пайдо қилур). — Дарҳақиқат, золим-кофирлар мангу ихтилофдадирлар. —

54. Ва илм ато этилган кишилар у (Қуръон) Парвардигорингиз томонидан келган Ҳақиқат эканини билиб, унга иймон келтиришлари, бас, диллари у сабабли таскин топиши учун (Аллоҳ шундай қилур). Дарҳақиқат, Аллоҳ иймон келтирган зотларни Тўғри Йўлга Ҳидоят қилгувчидир.

Изоҳ: Ривоят қилинишича, юқоридаги уч оятнинг нозил бўлишига ушбу воқеа сабаб бўлган экан: Бир куни Пайғамбар алайҳиссалом Қуръон сураларидан "Ван-Нажми"ни қироат қилаётганларида шайтон васвасаси билан адашиб, Қуръонда бўлмаган сўзларни ҳам кўшиб юборадилар. Бундан шу ерда ҳозир бўлган мунофиқ ва кофирлар шодланиб хурсанд бўлишади. Лекин Аллоҳ таъоло дарҳол Ўз пайғамбарини бу хатодан огоҳ қилади ва мазкур оятларни нозил қилиб, бу иш беҳуда бўлмаганини, балки мунофиқ ва кофирларни яна бир бор синаш ҳамда мўъминларнинг иймонларини янада зиёда қилиш учун бўлганини уқтиради.

55. Кофир бўлган кимсалар то уларга тўсатдан (Қиёмат) Соати келгунича ёки туғмас (яъни, эртаси бўлмаган) Куннинг азоби келгунича (Қуръон)дан шак-шубҳададирлар.

56. У Кунда подшоҳлик (Ёлғиз) Аллоҳникидир. У Зотнинг Ўзи улар ўртасида ҳукм қилур. Бас, иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар ноз-неъматларга (тўла) жаннатлардадирлар.

57. Кофир бўлган ва Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар — улар учун хор қилгувчи азоб бордир.

58. Аллоҳ Йўлида ҳижрат қилган, сўнгра қатл қилинган ёки вафот топган зотларни албатта Аллоҳ гўзал ризқ (яъни, мангу жаннат) билан ризқлантирур. Дарҳақиқат, Аллоҳнинг Ўзигина энг яхши Ризқ бергувчидир.

59. Албатта (Аллоҳ) уларни ўзлари рози бўладиган жойга — жаннатга дохил қилур. Дарҳақиқат, Аллоҳ Билгувчи ва Ҳалимдир.

60. (Иш) шудир. Ким ўзига берилган азоб-укубат баробарида ўч олса, сўнгра яна унга зулм-зўравонлик қилинса, албатта Аллоҳ у (мазлумга) ёрдам қилур. Дарҳақиқат, Аллоҳ Афв қилгувчи, Кечиргувчидир.

61. Бунга (яъни, Аллоҳ мазлумга ёрдам қила олишиги ва ҳар бир ишда адолатли ҳукм қилишига) сабаб, Аллоҳ кечани кундузга киритиши (яъни, кечани қисқартириб, кундузни узайтириши) ва (аксинча) кундузни эса кечага киритиши (яъни, У Зот Ўзи хоҳлаган нарсага Қодир экани) ва шак-шубҳасиз, Аллоҳ Эшитгувчи, Кўргувчи эканлигидир.

62. Бунга сабаб, Аллоҳнинг Ўзигина Ҳақ экани ва Уни қўйиб (мушриклар) дуо-илтижо қилаётган (бутлар) эса ботилнинг ўзи экани ҳамда шак-шубҳасиз, Аллоҳнинг Ўзигина энг Юксак ва Буюк Зот эканлигидир.

63. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ осмондан сув-ёмғир ёғдириб, (бутун) ер кўм-кўк бўлишини кўрмадингизми?! Дарҳақиқат, Аллоҳ Меҳрибон ва Огоҳ Зотдир.

64. Осмонлардаги ва Ердаги бор нарса Уникидир. Дарҳақиқат, Аллоҳнинг Ўзигина Беҳожат ва ҳамду сано Соҳибидир.

65. Аллоҳ сизларга ердаги нарсаларни ва денгизда Унинг амри билан сузиб кетаётган кемаларни бўйсундириб қўйганини ҳамда ўзи осмонни ерга қулаб тушишдан тутиб туришини, магар (осмон) Унинг изни-иродаси билангина (қулаши мумкинлигини) кўрмадингизми?! Дарҳақиқат, Аллоҳ одамларга Меҳрибон ва Раҳмлидир.

66. У сизларга ҳаёт берган, сўнгра (ажалларингиз етганида) ўлим берадиган, сўнгра (Қиёмат Қойим бўлганида яна) ҳаёт берадиган Зотдир. Дарҳақиқат, инсон куфрони неъмат қилгувчидир.

67. Биз барча миллатга қурбонлик қилиш (қонунини) буюрганмиз — улар ўша (қонунга) амал қилиб қурбонлик қилурлар. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар Сиз билан (қурбонлик) иши хусусида ҳаргиз талашмасинлар! Сиз (одамларни) Парвардигорингизга даъват қилинг! Албатта Сиз Тўғри Йўл устидадирсиз.

68. Агар улар Сиз билан мужодала қилсалар, у холда айтинг: "Аллоҳ сизлар қилаётган (ёмон) ишларни жуда яхши Билгувчидир".

69. Аллоҳ Қиёмат Кунда сизлар ихтилоф қилиб ўтган нарсалар ҳақида ўртангизда ҳукм қилур.

70. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Аллоҳ осмон ва ердаги бор нарсани билишини билмадингизми?! Албатта бу Китобда (яъни, Лавҳул-Маҳфузда ёзиб кўйилгандир). Албатта бу Аллоҳга осондир.

71. Улар (яъни, Қурайш кофирлари) Аллоҳни кўйиб У Зот (илоҳ эканига) бирон ҳужжат туширмаган ва ўзлари ҳам билмаган нарсаларга ибодат қиларлар. Бу золимлар учун бирон ёрдамчи йўқдир.

72. Качонки уларга Бизнинг очиқ-равшан бўлган оятларимиз тиловат қилинса, кофир бўлган кимсаларнинг юзларида инкор (аломатини) сезурсиз. Улар, ўзларига Бизнинг оятларимизни тиловат қилаётган зотларга чанг солишга яқин бўлурлар. (Сиз уларга) айтинг: "Энди мен сизларга бундан ҳам ёмонроқ нарсанинг хабарини берайми? (У) Аллоҳ кофир бўлган кимсаларга ваъда қилган дўзахдир. Нақадар ёмон оқибат у!"

73. Эй инсонлар, бир масал айтилгандир, бас, унга кулоқ тутингиз! — аниқки, сизлар Аллоҳни кўйиб илтижо қилаётган бутлар агар барчалари бирлашганларида ҳам хатто бир дона чивинни ярата олмаслар, агар биронта чивин улардан бирон нарсани тортиб олса, уни (ўша чивиндан) қутқариб ҳам ола билмаслар. (Демак, ўша бутлардан ҳожатини раво қилишни) сўрагувчи (мушрик) ҳам, сўралгувчи (бутлар) ҳам ночор-нотавондир.

74. Улар Аллоҳнинг ҳақиқий кадри — улуғлигини билмадилар. Дарҳақиқат, Аллоҳ Кучли, Қудратлидир.

75. Аллоҳ фаришталардан ҳам элчилар танлар, инсонлардан ҳам. Дарҳақиқат, Аллоҳ Эшитгувчи, Кўргувчидир.

76. У Зот уларнинг олдиларидаги ва ортларидаги нарсаларни билур. Ва (барча) ишлар Ёлғиз Аллоҳга қайтарилур.

77. Эй мўъминлар, рукуъ қилингиз, сажда қилингиз ва Парвардигорингизга ибодат қилиб, яхшилик қилингиз — шоядки нажот топсангизлар.

78. Ва Аллоҳ (Йўлида) ҳақ жиҳод-ла жиҳод қилингиз! Унинг Ўзи сизларни (шу муқаддас Дин учун) сайлади ва бу Динда сизларга бирон ҳараж-танглик қилмади. Оталарингиз Иброҳимнинг Динини (яъни, Исломи ушлангиз)! Токи (Қиёмат Кунида) Пайғамбар сизларнинг устингизда гувоҳ бўлиши учун, сизлар эса (барча динлардаги) одамлар устида гувоҳ бўлишингиз учун (Аллоҳнинг) Ўзи сизларни илгари(ги муқаддас Китобларида) ҳам, мана шу (Қуръонда) ҳам мусулмонлар (яъни, Ўзининг Динига бўйинсунувчилар) деб атади. Бас, сизлар намозни тўқис адо этингиз, закотни (ҳақдорларги) ато этингиз ва Аллоҳга боғланингиз! У сизларнинг Хожангиздир. Бас, У Зот нақадар яхши Хожа ва нақадар яхши Мададкордир.

(23) «Мўъминун» сураси

Бир юз ўн саккиз оятдан иборат бу сура Маккада нозил қилингандир.

Сура Аллоҳ таолонинг борлиги ва бирлигига ҳамда Муҳаммад алайҳиссалом У Зотнинг сўнги Пайғамбари эканлигига иймон келтирган мўъминлар Фирдавс боғларига меросхўр бўлиш учун қайси амалларни қилиб, қайси амаллардан тийилишлари лозим эканлигини баён қилиш билан бошланади. Шу боисдан у "Мўъминун — Мўъминлар" деб аталгандир.

Бу сурада ҳам ўтмишдаги айрим пайғамбарлар ва уларга мушриклар томонидан етган озорлар зикр қилиниши билан Пайғамбар алайҳиссаломга Макка кофирларининг етказаетган азиятларидан тасалли берилади. Суранинг меҳвари (ўқи) асосан бу дунёдаги ҳаёт инсоннинг узун умр йўлидаги биринчи — нисбатан жуда қисқа босқич экани, бу босқич ўтилгандан кейин Охиратда абадий ҳаёт учун қайта тирилиш ҳақ экани атрофида айланади. Яна бу сурада ҳаётларини куфр билан ўтказган кимсаларнинг "сакаротул-мавт — ўлим талвасаси" чоғида тортадиган азоблари, ажаллари етиб — орзу-хаёллари пучга чиққан пайтида чекадиган афсус-надоматлари ҳам баён қилинади.

Сура одамлар икки тоифага — бахтли ва бадбахтларга бўлинадиган, ҳар қандай насл-насаб, қариндош-уруғчиликдан тониладиган, фақат иймон ва қилинган яхши амалгина фойда берадиган Қиёмат Куни ҳақида хабар бериш билан ниҳоя топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Дарҳақиқат, мўъминлар нажот топдилар.
 2. Улар намозларида (кўрқув ва умид билан) бўйин эгувчи кишилардир.
 3. Улар беҳуда — фойдасиз (сўз ва амаллардан) юз ўгиргувчи кишилардир.
 4. Улар закотни (адо) қилгувчи кишилардир.
 5. Улар авратларини (ҳаромдан-зинодан) сақлагувчи кишилардир.
 6. Магар ўз жуфти ҳалолларидан ва кўлларидаги чўриларидангина (сақланмайдилар). Бас, улар маломат қилинмаслар.
 7. Энди ким шундан ўзгани (яъни, зино ва шу каби Шариати Исломияда ҳаром қилинган бошқа нарсаларни) истаса, бас, ана ўшалар ҳаддан ошгувчилардир.
 8. Улар (яъни, мўъминлар) ўзларига (ишонилган) омонатларга ва (ўзгаларга) берган аҳду паймонларига риоя қилгувчи кишилардир.
 9. Улар (барча) намозларини (вақтида адо этиб, қазо бўлишдан) сақлагувчи кишилардир.
 - 10-11. Ана ўшалар Фирдавс (жаннатига) меросхўр бўлгувчи ворислардир. Улар ўша жойда мангу қолурлар.
- Изоҳ:* Юқоридаги оятлардан маълум бўлишича, мўъминлар нажот топиб, бахт-саодатга эришишлари учун, Фирдавс жаннатига меросхўр бўлишлари учун мазкур фазилатларга эга бўлишлари лозим экан.
12. (Қасамки), Биз инсонни (яъни, Одам алайҳиссаломни) лойнинг мағзидан яратдик.

Изоҳ: «Лойнинг мағзи»дан мурод — лой-ер жинсидаги барча моддалардир. Дарвоқеъ, замонавий тиббиёт ҳам инсон вужудида ер жинсининг барча моддалари мавжуд эканини исботлайди.

13. Сўнгра уни (яъни, барча иисонларни аввало) мустаҳкам қароргоҳдаги (яъни, бачадондаги) нутфа-маний қилдик.

14. Сўнгра бу нутфадан лахта қонни яратиб, лахта қондан бир тишлам гўшти яратиб, бир тишлам гўштан суякларни яратиб, бу суякларга гўшти "кийдирдик", сўнгра (унга жон киргизиб, аввал бошдаги бир томчи сув — нутфадан бутунлай) бошқа бир жонзот ҳолида пайдо қилдик. Бас, энг Гўзал Яратгувчи (яъни, йўқдан Бор қилгувчи бўлмиш) Аллоҳ Баракотли — Буюқдир.

Изоҳ: Ушбу оятда инсоннинг она қорнидаги бир томчи сувдан то тирик, комил инсонга айлангунигача кечган жараён Яратганининг Ўз Илоҳий қалами билан аниқ-равшан қилиб чизиб берилди. Дарвоқеъ, Буюқ Яратгувчи — Аллоҳдан ўзга ҳеч ким мазкур жараённи бу қадар ойдин ва муфассал баён қилишга қодир эмас.

15. Сўнгра шак-шубҳасиз, сизлар (эй инсонлар), мана шундан (яъни, яралиб, ҳаётга келганингиздан) кейин (ажалларингиз битгач) албатта вафот топгувчидирсизлар.

16. Сўнгра шак-шубҳасиз, сизлар Қиёмат Кунда қайта тирилурсизлар.

17. (Қасамки), Биз сизларнинг устингизда етти йўлни (яъни, етти қават осмонни) яратдик. Биз Ўз халқимиздан ғофил бўлмадик.

Изоҳ: Муфассирлар айтишича, бу оятда етти қават осмоннинг етти йўл деб аталишини шундай тушунмоқ мумкин:

Аллоҳ таоло инсонни ва барча махлуқотни яратганидан сўнг уларнинг ҳолидан ғофил бўлиб қолгани йўқ, балки уларга ризқу рўз ёғилиб туриши учун устларида етти йўл — етти осмонни пайдо қилди.

18. Ва Биз осмондан (аниқ) ўлчов билан сув (ёмғир-қор) ёғдириб, уни ерга жойлаб қўйдик. Шак-шубҳасиз, Биз уни кетказишга ҳам Қодирдирмиз.

19. Сўнг Биз сизлар учун у (сув) ёрдамида хурмо ва узум боғларини пайдо қилдик. Сизлар учун у (боғларда) яна кўп мевалар бўлур, сизлар улардан ейсизлар.

20. Яна (Биз сизлар учун) Тури Сайно (тоғи)дан чиқадиган ёғли ва егувчилар учун (нон) хуруш бўлган ҳолда ўсадиган бир дарахтни (яъни, зайтунни яратдик).

21. Албатта сизлар учун чорва молларида ҳам ибрат бордир — Биз сизларни уларнинг қорнидаги сут билан суғорурмиз, яна сизлар учун уларда (юнгларида кийимлар тўқиш, миниш каби) кўп фойдалар бордир, шунингдек, улар(нинг гўшт-ёғлари)дан ейсизлар.

22. Яна уларнинг устида ва (дарё-денгизларда эса) кемаларда юк ташийсизлар.

23. Дарҳақиқат, Биз Нухни ўз қавмига пайғамбар қилдик. Бас, у: "Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизлар учун Ундан ўзга илоҳ йўқдир. Ахир кўрқмайсизларми", деди.

24. (Шунда) унинг қавмидан кофир бўлган кимсалар: "Бу ҳам худди сизларга ўхшаган одам. (Фақат) сизлардан устун бўлиб олмоқчи. Агар Аллоҳ (пайғамбар юборишни) хоҳласа, эди фаришталарни туширган бўлур эди. Бизлар бу (Нух айтаётган "Аллоҳ Якка-Ягонадир", деган сўз)ни аввалги ота-боболаримиздан эшитган эмасмиз.

25. У (яъни, Нух) фақат бир жинни бўлган одамдир. Бас, унга бир (оз) вақтгача кўз тутинглар, (агар шу сўздан қайтмас экан, ўлдириб юборурсизлар)", дедилар.

26. (Нух) айтди: "Парвардигорим, улар мени ёлғончи қилганлари сабабли Ўзинг менга ёрдам қилгин (ва уларни ҳалок қилгин)".

27. Бас, Биз унга ваҳий қилдик — Бизнинг кўз ўнгимизда (яъни, ҳифзу-ҳишоямизда) ва Бизнинг ваҳий-таълимимиз билан бир кема ясагин! Бас, қачон Бизнинг фармонимиз келиб, таннурдан (олов ўрнига) фавворалар отилган вақтида у кемага ҳар (жонивордан) бир жуфтдан ва аҳли-оилангни солгин. Лекин (кофирлардан) қайси кимсалар устида Бизнинг Сўзимиз (яъни, сувга ғарқ бўлиши ҳақидаги ҳукмимиз) ўтган бўлса (уларни тарк қилгин) ҳамда у золим кимсалар ҳақида (яъни, уларга нажот беришимни сўраб) Менга хитоб-илтижо қилмагин. Улар шак-шубҳасиз, ғарқ қилингувчидирлар.

Изоҳ: Айрим саҳобалар «таннур»дан мурод барча ер юзи, деган фаразни ҳам айтганлар. Шунинг учун биз Ҳуд сурасининг 40-оятда таннурни ер деб ҳам таржима қилганмиз.

28. Энди қачон ўзинг ва сен билан бирга бўлган кишилар кема устида жойлашиб олгач, айтгин: "Бизларни золим қавмдан қутқарган Аллоҳга ҳамду сано бўлсин".

29. Яна айт: "Парвардигорим, мени бир муборак манзилга туширгин. Сен Ўзинг энг яхши (манзилларга) Туширгувчисан".

30. Албатта бунда (яъни, Нух ва унинг қавми можаросида) оят-ибратлар бордир. Биз имтиҳон қилгувчидирмиз.

31. Сўнгра Биз улардан кейин бошқа асрларни (яъни, авлодларни — Од қабиласини) пайдо қилдик.

32. Бас, уларга ўзларидан бўлган бир пағрамбарни (яъни, Ҳудни) юбордик. (У айтди): "Аллоҳга ибодат қилинглар! Сизлар учун Ундан ўзга илоҳ йўқдир. Ахир кўркмайсизларми?!"

33. Унинг қавмидан кофир бўлган, Охиратдаги мулоқотни ёлғон деган ва Биз хаёти дунёда бой-бадавлат қилиб қўйган кимсалар дедилар: "Бу ҳам худди сизларга ўхшаган одам. У ҳам сизлар ейдиган нарсадан ейди, сизлар ичадиган нарсадан ичади.

34. Қасамки, агар сизлар ўзингизга ўхшаган одамга итоат қилиб (ўз бутларингиздан кечсангизлар) у ҳолда албатта зиён кўргувчидирсизлар.

35. У сизларга ўлиб тупроқ ва суякларга айланганингиздан кейин албатта (қабрларингиздан) чиқарилгувчидирсизлар, деб ваъда бермоқдами?

36. Сизларга ваъда қилинаётган нарса жуда-жуда узокдир.

37. Ҳаёт фақат (шу) дунёдаги ҳаётимиздир (Айримларимиз) ўлсак, (бошқаларимиз) ҳаётга келаверамиз. Биз ҳеч қайта тирилгувчи эмасмиз.

38. У (яъни, Худ) фақат Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган бир кимсадир. Бизлар унга ҳеч иймон келтиргувчи эмасмиз.

39. (Шунда Худ) айтди: "Парвардигорим, мени ёлғончи қилганлари сабабли Ўзинг менга ёрдам қилгин (ва уларни ҳалок қилгин)".

40. (Аллоҳ) деди: "Озгинадан кейин улар албатта надомат қилгувчиларга айланиб қолурлар".

41. Бас, ҳақли равишда уларни (даҳшатли) кичкириқ тутиб, Биз уларни хас-хашакка айланттирдик. У золим қавмга ҳалокат бўлмай.

42. Сўнгра улардан кейин бошқа асрларни (авлодларни) пайдо қилдик.

43. Бирон миллат-авлод ўз ажалидан ўзиб ҳам кета олмас, (уни) кетга ҳам сура билмас.

44. Сўнгра Биз пайдар-пай пайғамбарлар юбордик. Ҳар қачон бирон миллатга ўз пайғамбарлари келса, уни ёлғончи қилдилар. Бас, Биз уларни (яъни, у иймонсиз миллатларни) бирин-кетин (ҳалок қилдик) ва уларни (кишилар ўртасида кўчиб юрадиган) гапга айланттириб қўйдик. Бас, иймон келтирмайдиган қавмга ҳалокат бўлмай.

45-46. Сўнгра Биз Мусо ва унинг биродари Ҳорунни Ўз оят-мўъжизаларимиз ва очиқ хужжат билан Фиръавн ва унинг одамларига пайғамбар қилиб юборган эдик, улар кибор ҳаво қилдилар. Улар мутақаббир қавм эдилар.

47. Улар айтдилар: "Ўзимизга ўхшаган икки кишига иймон келтирурмизми?! Ҳолбуки, уларнинг қавми (яъни, бани Исроил) бизларнинг қулларимиз-ку".

48. Бас, улар (Мусо ва Ҳоруннинг) иккисини ҳам ёлғончи қилишиб, ҳалок қилингувчилардан бўлдилар.

49. Дарҳақиқат, Биз Мусога (бани Исроил қавми) ҳидоят топиши учун Китоб — Тавротни ато этдик.

50. (Кейин) Биз Марямнинг ўғли (Ийсони отасиз дунёга келтириш билан) ва унинг онаси (Марямни эрсиз фарзандли қилиш билан Бизнинг кудратимизга далолат қиладиган) оят-аломат қилдик ва иккисини бир оқар сувли баланд-кўркам қароргоҳга жойладик.

51. (Юборган борча пайғамбарларимизга шундай дедик): "Эй пайғамбарлар, ҳалол-пок таомлардан енглар ва яхши амаллар қилинглар! Албатта Мен қиладиган амалларингизни Билгувчидирман.

52. Шак-шубҳасиз, (барчангизнинг) миллатингиз (яъни, динингиз) бир миллат (яъни, Ислондир). Мен эса сизларнинг Парвардигорингиздирман, бас, Мендангина кўрқингиз!".

53. Сўнг (одамлар) ишларини (яъни, динларини) бўлақларга бўлиб юбордилар. Ҳар бир ҳизб — гуруҳ ўз олдиларидаги нарса (дин) билан хурсанддирлар (яъни, ҳар бир ҳизб ўзини ҳақ, бошқаларни эса ноҳақ деб даъво қилади).

54. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз (маълум) вақтгача уларни ўз ғафлатларида қолдилинг!

55-56. Улар Биз уларга бераётган мол-давлат ва болаларни ўзлари учун яхшиликларни тезлатишимиз деб ўйлайдиларми?! Йўқ, улар (буни ғафлатлари янада зиёда бўлиши учун қилинаётганини) сезмайдилар.

57. Албатта Парвардигорларидан кўрқиб хавфда тургувчи кишилар;

58. Парвардигорларининг оятларига иймон келтирадиган кишилар;

59. Парвардигорларига ширк келтирмайдиган кишилар;

60. (Қиёмат Кунида ҳисоб-китоб учун) Парвардигорларига қайтгувчи эканликларидан диллари кўрқиб турган ҳолда (камбағал-бечораларга) садақалар берадиган кишилар;

61. Ана ўшаларгина (барчадан) ўзгувчи бўлган ҳолларида яхшиликлар қилишга шошулар.

62. Биз ҳеч бир жонни тоқатидан ташқари нарсага таклиф қилмасмиз. Бизнинг даргоҳимизда фақат ҳақни сўзлайдиган китоб (яъни, ҳар бир банданинг номайи аъмоли) бордир. Уларга (Қиёмат Кунида яхшиликларини яшириш ё ёмонликларини ошириш билан) зулм қилинмас.

63. Йўқ, (кофирларнинг) диллари бундан (яъни, юқорида мазкур бўлган мўъминларнинг фазилатларидан) ғафлатдадир. Улар учун бундан бошқа (динсизлик, риёкорлик, ширк ва дилозорлик каби) ўзлари қилувчи бўлган амаллари бордир.

64. То қачон Биз уларнинг боёнларини азобга гирифтор қилганимизда (яъни, мол-давлатларини кетказиб, оч-яланғоч қилиб кўйганимизда) баногоҳ улар фарёд қилиб қолурлар.

65. (Шунда Биз дермиз): "Бугун энди фарёд қилмангиз! Аниқки, сизларга Биз томонимиздан (ҳеч қандай) ёрдам бўлмас.

66. (Чунки) сизларга Менинг оятларим тиловат қилинганида, сизлар кетингизга тисланган эдингиз.

67. ("Байтуллоҳ бизларники", деб), у билан мутақаббирлик қилган ҳолларингизда тунги суҳбатларингизда (Қуръон хусусида) беҳуда сўзлар айтар эдингизлар".

68. Ахир улар бу Сўзни — Қуръонни тадаббур — тафаккур қилиб кўрмадиларми ёки уларга аввал ўтган ота-боболарига келмаган нарса келдими (яъни, уларнинг ота-боболарига ҳам Аллоҳ тарафидан пайғамбарлар Китоблар билан келган эди-ку)?!

69. Ёки ўз пайғамбарларини (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломнинг ишончли, ростгўй ва хушхулқ инсон эканини) танимай, шу сабабли уни инкор қилгувчи бўлдиларми?!

70. Ёхуд: "Унда (Муҳаммадда) жиннилик бор", дедиларми?! Йўқ, (Муҳаммад алайҳиссалом) уларга Ҳақ (Дин)ни келтирди. Уларнинг кўплари эса Ҳақни ёмон кўргувчилардир.

71. Агар Ҳақ — Қуръои уларнинг ҳавоии нафсларига эргашса эди (яъни, унда: "Аллоҳнинг шериклари бор", деган гап келса эди) албатта осмонлар, ер ва улардаги бор жонзот бузилиб-ҳалок бўлган бўлур эди. Йўқ, Биз улар учун Эслатма келтирдик, улар эса ўзларига (келган) Эслатмадан юз ўгувчидирлар.

72. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ёки Сиз улардан харж (яъни, Қуръон оятларини келтирганингиз эвазига ҳақ) сўрамоқдамисиз? (Йўқ, Сиз ҳаргиз улардан харж сўрамассиз, чунки) Парвардигорингизнинг харжи — берадиган ажри яхшироқдир. У энг яхши Ризқ бергувчидир.

73. Шак-шубҳасиз, Сиз уларни фақат Тўғри Йўлга даъват қилурсиз.

74. Албатта Охиратга иймон келтирмайдиган кимсалар ушбу Йўлдан озгувчидирлар.

75. Агар Биз уларга раҳм-шафқат қилсак ва улар билан бўлган нарсани (қаҳатчиликни) аритсак шак-шубҳасиз, улар яна ўз туғёнларида адашиб-улоқиб юришга қайтурлар.

76. Мана Биз уларни азоб-очарчилик билан ушладик. Улар эса на Парвардигорга бўйин эгдилар ва на тавба-тазарруъ қилдилар.

77. То қачон Биз уларга қаттиқ азоб-қаҳатчилик дарвозасини очиб қўйганимизда эса баногоҳ улар ноумид бўлгувчидирлар.

Изоҳ: Ривоят қилинишича, Макка мушриклари Пайғамбар алайҳиссаломнинг қарғишларига учраб очарчиликка гирифтор бўлишиб ҳам иймон келтирмаганларидан кейин уларга "азоб дарвозаси очилиб", бу қаҳатчилик етти йилга чўзилган экан. Шунда Қурайш катталари бутунлай умидсизликка тушиб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига келишганида, Аллоҳ таъоло у зотга агар бу кофирларга яна мўл-қўлчилик берилса, улар яна ўзларининг кибру туғёнларига қайтишлари ҳақида хабар беради. Юқорида мазкур бўлган уч ояти карима шу ҳақдадир.

78. (Аллоҳ) сизлар учун қулоқ(лар)ни, кўзларни ва дилларни пайдо қилган Зотдир. Сизлар эса камдан-кам шукр қилурсизлар.

79. У сизларни ер юзида яратиб — (таратган) Зотдир. Ва Сизлар (Қиёмат Кунда) Унинг ҳузурига тўпланурсизлар.

80. У ҳаёт ва ўлим берадиган Зотдир. Кеча ва кундузнинг ўзгариб туриши ҳам Унинг (измидадир). Ахир ақл юргизмайсизларми?!

81. Йўқ, улар ҳам худди аввалгилар айтган сўзларни айтдилар —

82.— Улар дедилар: "Бизлар ўлиб тупроқ ва суякларга айланган вақтимизда яна қайта тирилгувчимизми?!"

83. Дарвоқеъ, бизларга ҳам, илгари ота-боболаримизга ҳам мана шу ваъда қилинган. Бу фақат аввалгиларнинг афсоналаридир".

84. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Агар билгувчи бўлсанглар (айтинглар-чи), бу ер ва ундаги бор жонзот кимники?"

85. Улар: "Аллоҳникидир", дерлар. Айтинг: "Бас, (шундан) ибрат-эслатма олмайсизларми?!"

86. Айтинг: "Етти осмоннинг Хожаси ва улуғ Аршнинг Соҳиби кимдир?"

87. Улар: "(Буларнинг барчаси) Аллоҳникидир", дерлар. Айтинг: "Ахир кўркмайсизларми?!"

88. Айтинг: "Агар билсанглар (айтинглар-чи), барча нарсанинг подшоҳлиги Қўлида бўлган, Ўзи (барчага) Ҳомийлик қиладиган, Унга қарши биров ҳомийлик қила олмайдиган Зот кимдир?"

89. Улар: "(Бундай подшоҳлик ва ҳомийлик Ёлғиз) Аллоҳникидир," дерлар. Айтинг: "Қандай алданмоқдадирсизлар-а?!".

90. Йўқ, Биз уларга (қайта тирилишлари ҳақидаги) Ҳақиқатни келтирдик. Улар эса шак-шубҳасиз, ёлғончидирлар.

91. Аллоҳнинг боласи йўқдир ва У Зот билан бирга бирон илоҳ йўқдир. Акс ҳолда албатта ҳар бир илоҳ ўзи яратган нарса билан кетиб, бир-бирларидан устун бўлиб олур эдилар (яъни, ҳар бир "илоҳ" ўз хукмини ўтказмоқни истаб, натижада еру осмон бузилиб кетган бўлур эди). Аллоҳ улар айтаётган шериклардан Покдир.

92. У ғайбу шаҳодатни (яъни, йўғу борни) Билгувчидир. Бас, У (мушрикларнинг) ширкларидан Юксакдир.

93. Айтинг: "Парвардигорим, агар Сен менга (кофирларга) ваъда қилинаётган (азоб)ни (уларнинг устига тушганини) кўргузадиган бўлсанг;

94. Парвардигорим, (ўша соатда) мени у золим қавм билан бирга қилмагин".

95. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Биз Сизга уларга ваъда қилаётган (азобимизни) кўргизишга Қодирдирмиз.

96. Сиз (улар қилаётган) ёмонликни энг гўзал сўзлар билан дафъ қилинг! Биз улар (Сизни масхаралиб) айтаётган гапларни жуда яхши Билгувчидирмиз.

97. Ва айтинг: "Парвардигорим, мен Сендан шайтонларнинг васвасаларидан паноҳ беришингни сўрайман.

98. Яна мен Сендан (ё) Парвардигорим, улар менинг ёнимга (яқин) келишларидан паноҳ беришингни сўрайман".

99. То қачон улардан (яъни, мушриклардан) бирига ўлим келганида: "Парвардигор, мени (яна ҳаётга) қайтаринглар.

100. Шояд, мен қолган умримда яхши амал қилсам", деб қолур. Йўқ, (у асло ҳаётга қайтарилмас). Дарҳақиқат, бу (ҳар бир жон бераётгин кофир) айтадиган сўздир. Уларнинг ортида то қайта тириладиган Кунларигача (дунёга қайтишларидан тўсиб турадиган) бир тўсиқ бўлур.

Изоҳ: Нақл қилишларича, умрини куфру турён билан совурган кимсага ўлим соати келганида шу қадар надомат ва азобга дучор қилинадики, бу азоб олдида дунёдаги барча укубатлар роҳат бўлиб қолади. Энди у жаҳаннамда шундай азобларга гирифторм бўладики, бунинг олдида ўлаётган соатида кўрган азоби роҳатга айланиб қолади.

101. Бас, қачон сур чалинганида, (яъни, Қиёмат қойим бўлганида) ана у Кунда уларнинг ўрталарида ҳеч қандай насл-насаб қолмас ва улар бир-бирлари билан савол-жавоб ҳам қила олмаслар.

102. Энди кимнинг (яхшилик) мезонлари (ёмонлик-гуноҳларидан) оғир келса бас, ана ўшалар нажот топгувчидирлар.

103. Кимнинг мезонлари енгил бўлса (яъни, ёмонликлари яхши амалларини босиб кетса) бас, ана ўшалар ўзларига зиён қилибдилар. Улар жаҳаннамда мангу қолгувчидирлар.

104. Уларнинг юзларини ўт куйдириб, бадбашара бўлиб қолгувчидирлар.

105. (Уларга): "Сизларга Менинг оятларим тиловат қилинган эмасмиди, сизлар уларни ёлғон деган эмасмидингизлар?!" (дейилганида),

106. Улар дедилар: "Парвардигоро, бадбахтлигимиз бизлардан ғолиб келиб, адашган қавм бўлиб қолган эканмиз.

107. Парвардигоро, бизларни (жаҳаннамдан ҳаёти дунёга) чиқаргин. Бас, агар яна (куфр ва туғёнга) қайтсак, у ҳолда шак-шубҳасиз, (ўз жонимизга) жабр қилгувчидирмиз (яъни, жаҳаннам азобига лойиқдирмиз)".

108. (Аллоҳ) айтди: "(Жаҳаннамда) хор бўлингиз ва Менга сўз қотмангиз!

109. Аниққи, Менинг бандаларимдан бир гуруҳ бор эди. Улар: "Парвардигоро, (Ўзингга) иймон келтирдик. Бас, Сен бизларни мағфират қилгин ва бизларга раҳм айла: Сен Ўзинг раҳм қилгувчиларнинг Яхшироғидирсан", дер эдилар.

110. Сизлар эса уларни масхара қилдингиз, ҳатто улар(нинг устидан кулиш) сизларга Мени эслашни унутдирди. Сизлар улардан қулган эдингиз.

111. Мен бугун уларни (сизларнинг озор-азиятларингизга) сабр-тоқат қилганлари сабабли мукофотладим — улар ҳақиқий (бахт-саодатга) эришгувчидирлар".

112. "Ерда қанча йил турдинглар?", деди (Аллоҳ).

113. Улар айтдилар: "Бир кун ё ярим кун. Санаб тургувчи (фаришталардан) сўрагин".

114. (Аллоҳ) деди: "Агар сизлар биладиган бўлсангизлар (дунёда) жуда оз турдингизлар (яъни, сизлар абадий деб ўйлаган дунё аслида жудн оз муддатдир).

115. Ёки сизларнинг гумонингизча Биз сизларни беҳуда (яъни, дунёда сизларга бирон вазифа бермайдиган, Охиратда ҳисоб-китоб қилмайдиган ҳолда) яратдигу, сизлар Бизнинг ҳузуримизга қайтарилмайсизларми?!" (Ундок эмас)!

116. Зотан, Ҳақ Подшоҳ — Аллоҳ (бирон ишни беҳуда қилишдан) Юксакдир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар У — улуғ Арш Соҳиби бордир.

117. Ким ўзи учун ҳеч қандай ҳужжат бўлмаган ҳолда Аллоҳ билан бирга бошқа бирон илоҳга дуо-илтижо қилса, бас, унинг ҳисоб-китоби Парвардигорининг ҳузурда бўлур. Албатта кофир бўлган кимсалар нажот топмаслар.

118. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Парвардигорим, Ўзинг (гуноҳларимизни) мағфират қилгин ва (ҳолимизга) раҳм айла. Сен Ўзинг раҳм қилгувчиларнинг Яхшироғидирсан".

(24) «Нур» сураси

Бу сура Мадинада нозил бўлган. У олтмиш тўрт оятдир. Суранинг асосий мавзуси Исломиё жамиятдаги ахлоқ-одоб қонун-қоидаларидир. Унда мусулмонларнинг бир-бирлари билан ўрнатишлари лозим бўлган муносабатларидан тортиб, Исломиё оилаларнинг ичида барпо қилиниши зарур бўлган тоза иқлим ва покиза муҳит йўл-йўриқларигача батафсил баён қилинади.

Яна бу сурада жамиятни фисқу-фасоддан тоза тутиш, насл-насабларни аралашиб кетишидан сақлаш ва инсонларни ахлоқий тубанликдан асраш учун Аллоҳ таъоло фарз қилиб қўйган айрим жазо чоралари, жумладан зинокорликка қарши, тухматчиликка қарши Исломиё жазо чоралари ҳам зикр қилинади. Ва бу билан Исломиё назарида киши учун бировнинг молини ноҳақ олиш қандай ҳаром саналса, бировнинг ор-номусига тегиш ёки ноҳақ, обрўсини тўкиш ҳам шундай ҳаром эканлиги уқтирилади.

Суранинг "Нур" деб номланишининг сабаби биринчидан ундан Аллоҳ еру осмонларнинг нури — асл ижодкори эканлиги хусусидаги гўзал ояти карималар ўрин олгани бўлса, иккинчидан бу сурада инсонлар бахтли, саодатли ҳаёт кечиришлари учун нур каби зарур бўлган Илоҳий аҳкомлар мавжудлигидир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Ушбу сура) Биз нозил қилган ва (ундаги ҳукмларни мусулмонлар зиммасига) фарз қилган бир сурадир. Сизлар эслатма-ибрат олишингиз учун Биз унда очик-равшан оятларни нозил қилдик.

2. Зинокор аёл ва зинокор эркак — улардан ҳар бирини юз даррадан уринглар. Агар сизлар Аллоҳга ва Охират Кунига иймон келтиргувчи бўлсангизлар Аллоҳнинг (бу) ҳукмида (яъни, зинокорларни дарралашда) сизларни уларга нисбатан раҳм-шафқат (туйғулари) тутмасин! Уларнинг азобланишига бир тоифа мўъминлар гувоҳ бўлсинлар! Изоҳ: Бу ҳукм бўйдоқ, яъни, оиласиз зинокорларнинг жазосидир. Агар оилали эркак ва хотинлар зинокорлик қилсалар, уларнинг жазолари тошбўрон қилиб ўлдирилмоқдир.

3. Зинокор эркак фақат зинокор аёлга ёки мушрикага уйланур. Зинокор аёлга фақат зинокор эркак ёки мушрик уйланур. Ва бу (яъни, зинокор аёлларга уйланиш) мўъминларга ҳаром қилингандир.

4. Покиза аёлларни (зинокор) деб бадном қилиб, сўнгра (бу даъволарига) тўртта гувоҳ келтира олмаган кимсалар(ни) — уларни саксон дарра уринглар ва ҳеч қачон улар томонидан бирон гувоҳликни қабул қилманглар! Улар фосиқ-итоатсиз кимсалардир.

Изоҳ: Маълумки, жамият интизомини издан чиқарадиган нарсалардан бири турли миш-мишлар тарқатишдир. Шунинг учун Исломиё динида бировлар ортидан миш-миш тарқатиш, бировни бузуқликда айблаб тош отиш фосиқлик деб аталиб, қаттик қораланади ва бундай кимсаларга мазкур оятдаги жазо берилади ҳамда уларни гувоҳликлари ўтмайдиган ёлғончилар деб эълон қилинади. Шу ўринда бир савол туғилиши табиий: Бир одам ёлғиз ўзи ёки тўртта эмас, масалан учта гувоҳ билан бирга бировнинг зино қилаётгани устидан чиқиб қолса ва бу воқеа — жиноятдан ўзгаларни огоҳ қилиб қўйса бунинг нимаси ёмон, нега у жазоланиши керак? Муфассирлар бу саволга шундай жавоб берадилар: Биринчидан, у ўзи гувоҳ бўлган нопок манзарани кўтариб келиб бир тоза мажлисни ҳам ифлос қилмаслиги яхшироқдир. Иккинчидан, агар ўша зинокор эркак ё аёл жиноятлари очилмай қолгани сабабли бандалар берадиган жазодан қутулиб қолсалар ҳам, ҳеч шак-шубҳа йўқки, улар ҳар ерда Ҳозиру Нозир — Аллоҳ таъоло берадиган жазодан ҳеч қаёққа қочиб қутула олмайдилар.

5. Магар шу (қилмишларидан) сўнг тавба қилиб, (ўзларини) тузатган кишиларгина (фосиқ эмасдирлар). Зеро, Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

6. Ўзларидан бошқа гувоҳлари бўлмаган ҳолида ўз хотинларини (бузуқ деб) бадном қиладиган кимсалар — уларнинг ҳар бири ўзини шак-шубҳасиз, ростгўйлардан, деб Аллоҳ номига тўрт марта гувоҳлик бериши (вожибдир).

7. (У эрнинг) бешинчи (гувоҳлиги эса) агар ёлғончилардан бўлса устига Аллоҳнинг лаънати (тушишини сўрамоқлигидир).

Изоҳ: Биронта гувоҳсиз ўз хотинини бузуққа чиқарган эр бу даъвосининг рост эканлигига Аллоҳ номига тўрт марта қасам ичиши гўё унинг учун тўртта гувоҳнинг ўрнига ўтади ва бешинчисид агар хотинига туҳмат қилган бўлса, Аллоҳнинг лаънатига дучор бўлишини айтади. Мана шу қасамлари билан у саксон даррадан қутулади ва навбат бадном қилинган хотинга келади. Энди у зинокорлик жинояти учун белгиланган жазога дучор бўлмаслиги учун куйидаги икки оятда зикр қилинган қасамни ичиши лозим, акс ҳолда зинокор деб топилиб жазоланади.

8. Ундан (яъни, аёлдан) азоб-жазони: "У (яъни, эри) шак-шубҳасиз, ёлғончилардан", деб Аллоҳ, номига тўрт марта гувоҳлик бериши дафъ қилур.

9. (У аёлнинг) бешинчи (гувоҳлиги эса) агар (эри) ростгўйлардан бўлса, ўзининг устига Аллоҳнинг ғазаби (тушишини сўрамоқлигидир).

10. Агар сизларга Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлмаса ва Аллоҳ тавбаларни Қабул қилувчи, ҳикмат Соҳиби бўлмаса эди (албатта ё эр, ё хотин шарманда қилинган бўлур эди).

11. Шак-шубҳасиз, бу бўҳтонни (вужудга) келтирган кимсалар ўзларингиздан бўлган бир тўдадир. Уни сизлар ўзларингиз учун ёмонлик деб ўйламанглар, балки у сизлар учун яхшиликдир. Улардан (яъни, бўҳтончилардан) ҳар бир киши учун ўзи касб қилган гуноҳ(га яраша жазо) бордир. Уларнинг орасидаги (гуноҳнинг) каттасини кўтарган кимса учун улуғ азоб бордир.

Изоҳ: Ушбу оятда мазкур бўлган «бўҳтон»нинг тарихи бундайдир: Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалари билан бирга бир зотдан қайтар эканлар, Мадинага яқинлашиб қолганларида қоронғу кечада аскарларга бир оз ором олиш учун рухсат берадилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга ғазотга чиққан жуфти ҳалоллари Оиша — (Аллоҳ ундан рози бўлсин) ҳожат учун чиқиб аскарлардан анча узоққа кетиб қолади ва қайтиб келганида қарвон жилиб кетганини кўради. Шу пийт одатда қарвон ортидан қолган нарсаларни йиғиб юриш учун тайинланган бир саҳоба келиб қолиб Оишани кўриб танийди ва уни туяга миндириб ўзи яёв ҳолда қарвоннинг ортидан етказиб боради. Бунга кўрган айрим мунофиқ кимсалар Оишани бадном қилишиб турли миш-мишлар тарқатадилар. Бу миш-мишларни эшитган Пайғамбар алайҳиссалом ҳам, Оиша ҳам, Абу Бакр Сиддиқ ҳам ва бошқа мусулмоилар ҳам ниҳоятда изтиробда қоладилар. Орадани тўла бир ой вақт ўтгандан сўнггина Пайғамбар алайҳиссаломга юқорида мазкур бўлган ва қуйида зикр қилинадиган оятлар нозил бўлиб, Оишанинг поклиги аниқланади ва бу миш-миш бўҳтон эканлиги ошкор бўлади ҳамда бўҳтончиларнинг ҳар бири учун қилган гуноҳига яраша жазо берилиши, уларнинг каттаси бўлган мунофиқ учун эса Охиратда улуғ азоб борлиги ҳақида хабар берилади. Аллоҳ, таъоло бу можарони мўъминлар учун ёмонлик эмас, балки яхшилик — Оишанинг Каломуллоҳ гувоҳлигида оқланиши деб атайди.

12. (Эй мўъминлар), сизлар (бу бўҳтонни) эшитган пайтингизда мўъмин ва мўъминалар бир-бирлари ҳақида яхшиликни ўйлаб: "Бу очик бўҳтон-ку!", десалар бўлмасмиди?!

13. Улар (яъни, Оишани бадном қилмоқчи бўлганлар ўз даъволарига) тўртта гувоҳ келтирсалар бўлмасмиди?! Бас, агар гувоҳ келтира олмасалар, у ҳолда Аллоҳ, наздида улар ёлғончидирлар.

14. Агар сизларга дунё ва Охиратда Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлмаса эди, албатта сизларни тинмай сўзлаган нарса — бўҳтонларингиз сабабли улуғ азоб ушлаган бўлур эди.

15. Ўшанда сизлар уни тилдан тилга олиб, оғизларингиз билан ўзларингиз аниқ билмаган нарсани сўйлар ва буни енгил иш деб ўйлар эдингизлар. Ҳолбуки, у Аллоҳ наздида улуғ (гуноҳдир).

16. Уни эшитган пайтингизда: "Бу (миш-мишни) сўзлаш биз учун жоиз эмасдир. Эй Пок Парвардигор, бу улуғ бўҳтон-ку!", десангизлар бўлмасмиди?!

17. Агар мўъмин бўлсангизлар ҳаргиз унга ўхшаган нарсаларга қайтмасликларингизни Аллоҳ сизларга панд-насихат қилур.

18. Ва Аллоҳ сизларга Ўз оятларини баён қилур. Аллоҳ илм ва ҳикмат Соҳибидир.

19. Албатта иймон келтирган кишилар ўртасида бузукликлар ёйилишини истайдиган кимсалар учун дунёда ҳам, Охиратда ҳам аламли азоб бордир. Аллоҳ билур, сизлар билмасиз.

20. Агар сизларга Аллоҳнинг фазлу марҳамати ва Аллоҳнинг Меҳрибон ва Раҳмли экани бўлмаса эди (албатта У Зот сизларга бу қилмишларингиз учун азобни нақд қилган бўлур эди).

21. Эй мўъминлар, шайтониинг изидан эргашманглар! Ким шайтоннинг изидан эргашса бас, албатта (шайтон) бузуклик ва ёмонликка буюрур. Агар сизларга Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлмаса эди, ҳеч қачон сизлардан бирон киши (бирон гуноҳдан) пок бўлмас эди. Лекин Аллоҳ (фазлу марҳамати билан) Ўзи хоҳлаган кишини поклар. Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

22. Сизлардан фазл ва кенг-катта (мол-давлат) эгалари қариндошларга, мискинларга ва муҳожирларга Аллоҳ Ўйлида инфоқ-эҳсон қилмасликка қасам ичмасин, балки (уларни) афв қилиб, кечирсинлар! Аллоҳ сизларни мағфират қилишини истамайсизларми?! Аллоҳ, Марфиратли, Меҳрибондир.

Изоҳ: Бу оят Абу Бакр Сиддиқ (Аллоҳ ундан рози бўлсин) ҳақидадир. У киши қизи Оиша ҳақида миш-миш тарқатганлар орасида бўлгани учун ўзининг қариндошларидан бирига ёрдам бермасликка қасам ичган эди. Юқоридаги оят нозил бўлганидан сўнг дарҳол қасамини бузиб унга инфоқ-эҳсон қилган экан ҳамда қасамни бузганлик каффорат-тўловини ҳам тўлаган экан.

23. Албатта покиза, (бузук ниятлардан) беҳабар, мўъмина аёлларни бадном қиладиган кимсалар дунёда ҳам, Охиратда ҳам лаънатга дучор бўлдилар. Улар учун улуғ азоб бордир.

24. У Кунда — Қиёматда қилиб ўтган (бўхтонлари) сабабли уларнинг тиллари ҳам, қўл ва оёқлари ҳам ўзларининг зиёнларига гувоҳлик берур.

25. Ўша Кунда Аллоҳ уларнинг ҳақиқий жазоларини комил қилиб берур ва улар Аллоҳнинг очиқ-равшан Ҳақиқат эканини билурлар.

26. Нопок аёллар нопок эрлар учундир (яъни, лойиқдир), нопок эрлар нопок аёллар учундир. Покиза аёллар покиза эрлар учундир, покиза эрлар покиза аёллар учундир. Ана ўша (покиза эрлар ва покиза аёллар) уларнинг (яъни, нопок эрлар ва нопок аёлларнинг) айтаётган бўхтонларидан покдирлар. Улар учун мағфират ва улуғ ризк (яъни, жаннат неъматлари) бордир.

27. Эй мўминлар, ўз уйларингиздан бошқа уйларга то изн сўрамагунингизча ва эгаларига салом бермагунингизгача кирмангиз. Мана шу сизлар учун яхшироқдир. Шояд эслатма-ибрат олсангизлар.

28. Энди агар у (уй)ларда ҳеч кимни топмасангизлар, у ҳолда то сизларга изн берилмагунча уларга кирмангиз! Агар сизларга "кайтинглар", дейилса (яъни, киришга изн берилмаса) қайтиб кетинглар! Шу сизлар учун энг тоза (йўлдир). Аллоҳ қилаётган амалларингизни Билгувчидир.

29. (Биров учун) маскан бўлмаган (меҳмонхона, карвонсарой каби) сизлар фойдаланадиган уйларга (изн сўрамасдан) киришларингизда сизларга гуноҳ йўқдир. Аллоҳ ошкор қилаётган нарсангизни ҳам, яшираётган нарсангизни ҳам билур.

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мўминларга айтинг, кўзларини (номаҳрам аёлларга тикишдан) тўссинлар ва авратларини (ҳаромдан) сақласинлар! Мана шу улар учун энг тоза (йўлдир). Албатта Аллоҳ улар қилаётган ҳунарлардан Хабардордир.

31. Мўминаларга ҳам айтинг, кўзларини (номаҳрам эркакларга тикишдан) тўссинлар ва авратларини (ҳаромдан) сақласинлар! Ҳамда кўриниб тургандан бошқа зеб-зийнатларини (яъни, устларидаги либосларидан бошқа зеб-зийнатларини номаҳрамларга) кўрсатмасинлар ва кўкраklarини рўмоллари билан тўссинлар! Улар зеб-зийнатларини кўрсатмасинлар, магар эрларига ё оталарига ё эрларининг оталарига ё ўғилларига ё эрларининг ўғилларига ё ўзларининг оға-иниларига ё оға-иниларининг ўғилларига ё опа-сингилларининг ўғилларига ё ўзлари (каби) аёлларга ё қўл остиларидаги чўриларга ё (аёллардан) беҳожат бўлган (яъни, жуда кексайиб қолган ёки ақлсиз-девона) эркак хизматкор-қулларга ё аёлларнинг авратларидан хабардор бўлмаган гўдакларгагина (ўз зеб-зийнатларини кўрсатишлари жоиздир). Яна яширган зеб-зийнатлари билинсин учун оёқларини (ерга) урмасинлар! Барчаларингиз Аллоҳга тавба қилинглр, эй мўминлар! Шоядки (шунда) нажот топсангизлар.

32. Ўз ораларингиздаги тул-беваларни ҳамда кул ва чўриларингизнинг яхшиларини уйлаб кўйинглр. Агар улар камбағал бўлсалар, Аллоҳ уларни Ўз фазлу-карами билан бой-беҳожат қилур. Аллоҳ (фазлу-карами) Кенг, Билгувчидир.

33. Никоҳ (учун лозим бўлган мол-давлатни) топа олмаган кишилар то Аллоҳ уларни Ўз фазлу-карами билан бой-бадавлат қилгунича ўзларини (ҳаромдан, зинокорликдан) пок тутсинлар!! (Эй мўминлар), қўл остингиздаги қуллардан битим тузишни истайдиган кишилар бўлса, у ҳолда агар сизлар уларда яхшилиқни (яъни, диёнат,

иймонни) билсангизлар, улар билан битим тузинглар ва уларга Аллоҳнинг сизларга ато этган молидан ато этинглар!

Покликни истаган чўриларингизни ҳаёти дунё нарсаларини истаб зинокорлик қилишга мажбурламанглар. Энди ким уларни мажбур этса, бас, албатта Аллоҳ мажбурлаганларидан сўнг (у чўриларни) Мағфират қилгувчи ва (уларга) Раҳм-Шафқат қилгувчидир.

Изоҳ: Маълумки, Ислому дини келган вақтида қулдорлик даври эди. Бинобарин, мусулмонлар орасида ҳам хожалар ва қул-чўрилар бўлиши табиий ҳол эди. Лекин Ислому мусулмонларга қулларни озод қилишнинг бир қанча йўл-йўриқларини кўрсатган. Шулардаш бири мукотаба — битим тузишдир. Унда озод бўлишни истаган қул ўз хожаси билан муайян миқдордаги пулни топиб бериб озод бўлиш ҳақида битим тузади. Мана шу битим тузилган соатидан бошлаб у қулнинг бўйни қулликда бўлса-ди, қўли озод бўлади, яъни, келишилган миқдордаги пулни топиш учун хожасининг уйидан ташқарига чиқиб ишлаб юравериши жоиз бўлади. Қолаверса, юқорида зикр қилинганидек, Аллоҳ таъоло хожаларга Ўзи уларга ато этган мол-дунёдан бериб, битим тузган қулларининг озод бўлишларига ёрдам қилишни буюради...

Бу оятнинг иккинчи қисми Абдуллоҳ ибн Салул деган мунофиқ ҳақида нозил бўлгандир. У пул-мол топиш учун ўзининг икки чўрисини зинокорлик қилишга мажбурлайди. Улар пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига у мунофиқнинг устдан шикоят қилиб келганларида Аллоҳ таъоло Ўз Пайғамбарига юқоридаги сўзларни нозил қилади.

34. (Эй мўминлар), дарақиқат, Биз сизларга очиқ-равшан оятларни, сизлардан илгари ўтган зотлар тўғрисидаги мисолларни ва тақводор кишилар учун панд-нисихатни нозил қилдик.

35. Аллоҳ осмонлар ва ернинг Нуридир (яъни, уларнинг барчасини ёритиб, кўзга кўрсатиб — йўқдан бор қилиб тургувчидир). У Зот нурининг (мўмин банда қалбидаги) мисоли худди бир тоқча, унинг устида бир чирок, бу чирок бир шиша ичида, у шиша гўё бир дур юлдузга ўхшайди. У (чирок) на Шарқий ва на Ғарбий бўлмаган (балки заминнинг қоқ марказидаги) муборак зайтун дарахтининг (мойидан) ёқилур. Унинг мойи (тиник, мусаффолигидан) гарчи унга олов тегмаса-да (атрофни) ёритиб юборгудек. (Олов теккач эса) нур устига нур (бўлур). Аллоҳ Ўзининг (бу) Нурига Ўзи хоҳлаган кишиларни ҳидоят қилур. Аллоҳ одамлар (ибрат олишлари) учун (мана шундай) мисоллар келтирур. Аллоҳ барча нарсани Билгувчидир.

36-37. (У чирок) бир уйларда (яъни, масжидларда ёқилурки), Аллоҳ уларни баланд кўтариб (бино) қилинишига ва уларда ўзининг номи зикр қилинишига изн берган (яъни, амр қилган) эди. У (масжидларда) эрта-ю кеч У Зотни поклайдиган кишилар бордирки, уларни на тижорат ва на олди-сотди Аллоҳни зикр қилишдан, намозни тўқис адо этишдан ва закотни (ҳақдорларга) ато этишдан машғул қила олмас. Улар диллар ва кўзлар (нажот топишга умидворлик ва ҳалокатдан қўрқув ўртасида) изтиробга тушиб қоладиган (Қиёмат) Кунидан қўрқурлар.

38. Улар Аллоҳ ўзларини қилган амалларининг энг гўзаллари сабабли мукофотлаши ва яна уларга Ўз фазлу карами билан зиёда (савоблар ато) қилиши учун (эрта-ю кеч Аллоҳни поклаб ибодат қилурлар). Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларга беҳисоб ризқ берур.

39. Кофир бўлган кимсаларнинг қилган амаллари эса саҳродаги саробга ўхшайди. Ташна одам уни сув деб ўйлар, то қачон унинг олдига келгач, ҳеч нарса эмаслигини

кўрур ва Аллоҳни унинг (яъни, қилган амалининг) олдида топур. Бас, У Зот унинг ҳисоб-китобини комил қилур. Аллоҳ жуда тез ҳисоб-китоб қилгувчидир.

40. Ёки (кофирларнинг қилган амаллари) тўлқин устига тўлқин, яна унинг устидан (қора) булут қолаб олган денгиздаги зулматларга ўхшайди. (Улар) устма-уст зулматлардир. У ўз кўлини чиқариб (қараса, қоронғуликнинг куюқлигидан) уни кўришга яқин бўлмас. Кимга Аллоҳ нур (иймон) бермаса, бас, унинг учун (ҳеч қандай) нур бўлмас.

41. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳга осмонлар ва Ердаги бор жонзот ҳам, (самода) саф тортган қушлар ҳам тасбеҳ айтиб — поклашини кўрмадингизми? Аниқки, (Аллоҳ) барчанинг дуо-ю тасбеҳини билиб турур. Аллоҳ, уларнинг қилаётган (барча) ишларини Билгувчидир.

42. Осмонлар ва Ернинг подшоҳлиги Аллоҳникидир. Ёлғиз Аллоҳга қайтиш бордир.

43. Аллоҳ булутларни ҳайдашини, сўнгра уларни бирлаштиришини, сўнгра уларни устма-уст қилишини кўрмадингизми? Сўнг (булут) орасидан ёмғир чиқаётганини кўрурсиз. (Аллоҳ) осмондан — ундаги (булутлар) тоғидан дўл ёғдириб унинг (зиёнини) Ўзи хоҳлаган кишиларга етказур ва Ўзи хоҳлаган кишилардан нари кетказур. Унинг чакмоғининг ёруғлиги (қараган) кўзларни кетказгудек бўлур.

44. Аллоҳ кеча ва кундузни айлантириб турур. Албатта бунда дил эгалари учун ибрат бордир.

45. Аллоҳ барча жониворни сувдан яратди. Улардан қорни билан (судралиб) юрадиганлари ҳам бор, икки оёқда юрадиганлари ҳам бор, тўрт (оёқда) юрадиганлари ҳам бордир. Аллоҳ Ўзи хоҳлаган нарсани яратур. Албатта Аллоҳ, барча нарсага Қодирдир.

46. Дарҳақиқат, Биз очиқ-равшан оятларни нозил қилдик. Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларни Тўғри Йўлга ҳидоят қилур.

47. Улар (яъни, мунофиқлар): "Аллоҳга ва Пайғамбарга иймон келтирдик ва бўйсундик", дейдилар-у, шундан кейин улардан бўлган бир гуруҳ юз ўгириб кетур. Улар мўъмин эмасдирлар.

48. Қачон улар Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига ўрталарида ҳукм чиқариш учун чорлансалар баногоҳ улардан бир гуруҳи (Пайғамбар алайҳиссалом хузурига келишдан) юз ўгиргувчидир.

49. Агар ҳақиқат улар (тараф)да бўлса (Пайғамбар алайҳиссалом олдиларига) бўйин эгиб келурлар.

50. Уларнинг дилларида мараз борми ёки (Муҳаммад алайҳиссаломнинг Ҳақ, Пайғамбар эканлигидан) шубҳаландиларми ёхуд Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари ўзларига зулм қилишидан кўрқарларми?! Йўқ, уларнинг ўзлари золимлардир.

51. Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига ўрталарида ҳукм чиқариш учун чоғланган вақтларида мўъминларнинг сўзи "эшитдик ва бўйсундик", демокдир. Ана ўшаларгина нажот топгувчилардир.

52. Ким Аллоҳ ва Унинг Пағрамбарига бўйсунса ва Аллоҳдан кўрқиб, тақво қилса, бас, ана ўшаларгина (бахт-саодатга) эришувчилардир.

53. (Мунофиқлар) агар Сиз амр этсангиз албатта (жиҳодга) чиқишлари ҳақида жон-жаҳдлари билан Аллоҳга қасам ичдилар. Айтинг: "Қасам ичманглар! (Жиҳод)" маълум ибодатдир (яъни, бу ҳақда қасам ичишга ҳожат йўқдир). Албатта Аллоҳ, қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

54. Айтинг: "Аллоҳга бўйсунингиз ва Пайғамбарга бўйсунингиз! Энди агар юз ўғирсангизлар бас, (Пайғамбар алайҳиссалом) зиммасида ўзига юкланган нарса (яъни, одамларга Аллоҳнинг Динини етказиш) бордир, сизларнинг зиммангизда эса ўзларингизга юкланган нарса (Пайғамбар алайҳиссаломга бўйсунингиз) бордир. Агар унга бўйсунсангиз ҳидоят топурсизлар. Пайғамбар зиммасида (сизларни зўрлаб динга киргизиш эмас, балки) фақат (сизларга Ҳақ Динни) очик-равшан етказиш бордир.

55. Аллоҳ сизлардан иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларга худди илгари ўтган (иймон-эътиқодли) зотларни (Ер юзига) халифа-ҳукмрон қилганидек уларни ҳам Ер юзида халифа қилишни ва улар учун Ўзи рози бўлган (Ислому) Динини ғолиб-мустаҳкам қилишни ҳамда уларнинг (аҳволини Маккада кўрган) хавфу-хатарларидан сўнг (Мадинада) тинчлик-хотиржамликка айлантириб қўйишни ваъда қилди. Улар Менга ибодат қилурлар ва Менга бирон нарсани шерик қилмаслар. Ким мана шу (ваъда)дан кейин куфрони (неъмат) қилса, бас, улар итоатсиз кимсалардир.

Изоҳ: Бу оятда биз икки нуктага эътибор қилишимиз лозим, биринчиси, Аллоҳ, таъоло сизларни ер юзига Мен халифа қиламан, сизлар ўзингиз халифалик қура олмайсизлар, деб, ер юзига халифа - ҳукмрон қилиш Ёлғиз Ўзининг қўлида эканлиги ҳақида огоҳлантиради. Иккинчидан, сизлар иймон келтирсангиз ва яхши амаллар қилсангизгина Мен сизларни ерда халифа-ҳукмрон қиламан, деб ваъда беради.

56. (Эй мўъминлар), намозни тўқис адо этинглар, закотни ато этинглар ва Пайғамбарга бўйсунинглар. Шояд раҳматга эришсангизлар.

57. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ҳаргиз кофир бўлган кимсаларни ер юзида (бирон жойга) қочиб қутулгувчи деб ўйламаңг! Уларнинг борар жойлари дўзахдир. Нақадар ёмон оқибатдир у!

58. Эй мўъминлар, қўл остингиздаги (қул ва чўриларингиз) ҳамда ўзларингизнинг балоғатга етмаган (болаларингиз) уч вақтда (хузурингизга кириш учун) сизлардан изн сўрасинлар — бомдод намозидан илгари, пешин вақтида (иссиқдан) кийимларингизни ташлаган пайтингизда ва хуфтон намозидан кейин. (Бу) уч вақт сизларнинг авратларингиз (очик бўлиши мумкин бўлган вақтлардир). Улар ўша (вақтлардан) сўнг (изн сўрамай киришларида) сизларга ҳам, уларга ҳам гуноҳ йўқдир. (Чунки) улар сизларга, бирингиз бирингизга келиб-кегиб тургувчидирсизлар. Аллоҳ оятларни сизларга мана шундай баён қилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

59. Қачон гўдақларингиз балоғатга етсалар, бас, улар ҳам (сизларнинг олдингизга кирмоқчи бўлишган ҳар қандай вақтда) худди улардан илгари (балоғатга етганлар) каби изн сўрасинлар! Аллоҳ Ўз оятларини сизларга мана шундай баён қилур. Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

60. Хотинлардан ўтириб - кексайиб қолган, эрга тегишни ўйламайдиганлари бирон зебзийнат билан ясанмаган ҳолларида кийимларини (яъни, рўмол, ёпинчикларини) олиб қўйишларида уларга гуноҳ йўқдир. Ўзларини пок (яъни, рўмол, ёпинчик) тутишлари ўзлари учун яхшироқдир. Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

61. (Жиходга чиқмай қолишларида) кўзи ожиз кишига ҳараж-танглик йўқдир, чўлоққа ҳараж йўқдир, хастага ҳараж йўқдир (яъни, улар жиходга чиқмаганлари учун айбланмаслар). (Эй мўъминлар), сизлар ўз уйлариңиздан ё оталариңизниң уйларида ё оналариңизниң уйларида ё оға-инилариңизниң уйларида ё опасингиллариңизниң уйларида ё амакилариңизниң уйларида ё аммалариңизниң уйларида ё тоғалариңизниң уйларида ё холалариңизниң уйларида ё сизлар калитлариға эга бўлган уйларида ё дўстиңизниң уйида (изн сўрамасдан) таомланишиңизда сизларға (гуноҳ йўқдир). Тўпланган ё бўлинган ҳоллариңизда таомланишиңизда сизларға гуноҳ йўқдир. Бас, қачон уйлариға кирсангизлар бир-бирлариңизға Аллоҳ ҳузурида бўлган муборак покиза саломни айтиңглар (яъни, "Ассалому алайкум", денглар). Сизлар ақл юргизишлариңиз учун Аллоҳ Ўз оятлариңизни сизларға мана шундай баён қилур.

62. Албатта мўъминлар Аллоҳға ва унинг Пайғамбарига иймон келтирган зотлардир. Улар (Пайғамбар алайҳиссалом) билан бирон муҳим иш устида бўлган вақтларида то ундан изн сўрамагунларича кетмаслар. Сиздан изн сўрайдиган зотлар — ана ўшалар Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига иймон келтирадиган зотлардир. Энди қачон улар Сиздан баъзи бир ишлари учун изн сўрасалар, бас, улардан ўзингиз хоҳлаган кишиларға изн беринг ва Аллоҳдан уларни мағфират қилишини сўранг. Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

63. (Эй мўъминлар), Пайғамбарни чақиритишни ўрталариңизда бир-бирлариңизни чақиритиш каби қилмангизлар (яъни, у зотни ҳурмат-эҳтиром билан "эй Аллоҳниң Пайғамбари", деб чақиритинглар). Сизлардан беркинган ҳолларида (Пайғамбар ҳузурида) суғурилиб чиқиб кетадиган кимсаларни Аллоҳ яхши билур. (Пайғамбарниң) амриға хилоф иш қиладиган кимсалар ўзлариға бирон фитна-кулфат етиб қолишдан ёки аламли азоб етиб қолишидан ҳазир бўлсинлар!

64. Огоҳ бўлингизким, осмонлар ва ердаги бор нарсалар шак-шубҳасиз, Аллоҳникидир. У Зот сизлар устида турган нарсани (яъни, мўъмин ё мунофиқлигиңизни) ҳам, (барча бандалар) ўзига қайтариладиган (Қиёмат) Кунини ҳам яхши билур, бас, уларға (ўша Кунда) қилиб ўтган амаллариңизни хабарини берур. Аллоҳ барча нарсани Билгувчидир.

(25) «Фурқон» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура етмиш етти оятдан иборатдир.

Сура ушбу Фурқонни — Ҳақ билан ботилни ажратиб бергувчи Китобни Муҳаммад алайҳиссаломга Буюк Аллоҳ таъоло нозил қилганини таъкидлаш билан бошланади.

Сўнгра: "Нега пайғамбар фаришта эмас, балки оддий одамларга ўхшаб таом еб, бозорларда юрадиган инсондан бўлар экан", дейдиган саркаш мушрикларнинг даъволари қатъий ҳужжатлар билан рад этилади.

Яна бу сурада дохий «дўст»ларнинг васвасаларига учиб ўз иймон-эътиқод ва динудиёнатларидан воз кечган кимсалар Охиратда бу қилмишларидан афсус-надомат чекиб бармоқларини тишлаб қолишлари ҳақида огоҳлантириб ўтилади.

Сура ниҳоясида эса Раҳмон бандалари — ҳақиқий мўъмин-мусулмонларнинг сифатлари ва уларни жаннат неъматларига эришишларига сабаб бўладиган хулқ-атворлари тасвирланади.

Қуръони Каримда, Аллоҳ таъоло томонидан нозил қилинган барча Илоҳий Китоблар Фурқон — Ҳақ билан ноҳақни ажратиб бергувчи Китоб, деб аталаверади. Бу сурага ном бўлган Фурқондан мурод эса Қуръондир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Барча оламлар учун (Охират азобидан) кўрқитувчи бўлсин деб ўз бандаси (Муҳаммад алайҳиссалом)га Фурқон — Қуръон нозил қилган Зот — Аллоҳ, Баракотли — Буюқдир.

2. У — осмонлар ва ернинг подшоҳлиги Ўзиники бўлган, бола-чақа қилмаган, подшоҳликда бирон шериги бўлмаган ва барча нарсани яратиб (аниқ) ўлчов билан ўлчаб қўйган Зотдир.

3. (Мушриклар) эса У Зотни қўйиб, бирон нарса ярата олмайдиган, (балки) ўзлари яралгучи бўлган, (ўзгалар у ёқда турсин, хатто) ўзларига ҳам бирон зиён ё фойда беришга эга бўлмайдиган ва на (бировларга) ўлим беришга, на ҳаёт беришга ва на қайта тирилтиришга эга бўлмайдиган «худолар»ни ушладилар (яъни, ўшаларга сиғиндилар).

4. Кофир бўлган кимсалар: "(Бу Қуръон) фақат (Муҳаммад) ўзи тўқиб олган бир ёлғондир. Унга бу (ёлғонни тўқишда) бошқа бир қавм (айрим аҳли Китоблар) ёрдам қилган", деб куфр келтирдилар ва бўҳтон қилдилар.

5. Яна улар: "(Бу) аввалгиларнинг афсоналаридир, (Муҳаммад) уларни кўчириб олган. Бас, (бу афсоналар бировлар томонидан) унга эрта-ю кеч ўқиб берилур", дедилар.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сиз уларга) айтинг: "Уни осмонлар ва Ердаги барча сир-асрорни биладиган Зот нозил қилгандир. Албатта У Мағфиратли Меҳрибон бўлган Зотдир".

7-8. Яна улар (масхара қилишиб): "Нега бу Пайғамбар (оддий одамлардек) таом ер ва бозорларда юрар?! Унга (пайғамбарлигини тасдиқлайдиган) бирон фаришта туширилиб, у билан бирга кўрқитгучи бўлса эди. Ёки унга (осмондан) хазина ташланса (ва у бозорларда савдо-сотик билан тирикчилик ўтказмай ўша хазинадан сарф қилиб юрса) эди, ёхуд унинг учун бир боғу-бўстон бўлиб, у (фақат ўша боғдан) еб-ичса эди", дедилар. Бу золим кимсалар (мўъминларга): "Сизлар фақат бир сеҳрланган — ақлдан озган кишига эргашмоқдасиз", дедилар.

9. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қаранг, улар Сиз учун қандай мисоллар келтирдилар-а?! Бас, улар (Ҳақ Йўлдан) оздилар. Энди улар йўл топишга қодир эмаслар.

10. Агар хоҳласа Сиз учун (шу дунёдаёқ) ўшандан (яъни, улар айтган боғу-ҳазинадан) яхшироқ нарсани — остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларни қилиб бера оладиган ва Сиз учун қаср-саройларни қилиб бера оладиган Зот — Аллоҳ Баракотли — Буюқдир.

11. Йўқ улар (Қуръон оятларига бокмайдилар, чунки улар Қиёмат) Соатини ёлғон деганлар. Биз эса у Соатни ёлғон деган кимсалар учун дўзах ўтини тайёрлаб қўйгандирмиз.

12. (Дўзах) уларни узоқ жойдан кўрган вақтидаёқ унинг хайқириқ ва бўқиригини эшитурлар.

13. Қачон улар кишанланган ҳолларида (дўзахдан) тор бир жойга ташланганларида ўша жойда (ўзлирига) ўлим тилаб қолурлар.

14. (Шунда уларга): "Сизлар бугун бир ўлимни эмас, кўп ўлимларни тиланглар (чунки сизлар бутун умрларингизни куфру исёнда ўтказганларингиз учун кўпдан-кўп ўлим-халокатларга дучор бўлурсиз", дейилур).

15. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Шу (дўзах) яхшироқми ёки тақводор зотларга ваъда қилинган мангу жаннатми?!" У (яъни, жаннат тақводорлар) учун мукофот ва оқибат — борар жой бўлди.

16. Улар учун ўша жойда мангу қолгувчи бўлган ҳолларида барча хоҳлаган нарсалари (муҳайё) бўлур. Бу Парвардигорингиз зиммасидаги сўралгувчи ваъда бўлди.

17. (Аллоҳ) уларни (яъни, мушрикларни) ҳам, улар Аллоҳни қўйиб ибодат қилаётган бутларини ҳам тўплаб (у бутларга): "Менинг анави бандаларимни сизлар йўлдан оздирдингизларми ёки уларнинг ўзлари (Тўғри) Йўлдан оздиларми?", дейдиган Кунда;

18. Улар дерлар: "Эй Пок Парвардигор бизлар учун Сендан ўзга бирон дўст тутиш жоиз бўлган эмасдир (бас, қандай қилиб ўзгаларни бизга бандалиқ қилиб сиғинишга мажбурлаб йўлдан оздирайлик)?! Лекин Сен уларни ва ота-боболарини (узоқ умр ва мўл-кўл ризку рўз билан шундай) фойдалантирдингки, хатто улар (Сенинг ўзингни) эслашни ҳам унутдилар ва ҳалок бўлгувчи қавм бўлиб қолдилар.

19. (Эй мушриклар), мана, (сизлар «Худо»лар деб сиғинган бутлар) сизларни айтаётган сўзларингизда аниқ ёлғончи қилдилар. Энди (азобдан) қутулишга ҳам, (ўзларингга) бирон ёрдам қилишга ҳам қодир эмассизлар. Сизлардан ким золим — мушрик бўлса, Биз унга катта азобни тотдиурмиз.

20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан илгари юборган барча пайғамбарлар ҳам, шак-шубҳасиз, таом ер ва бозорларда юрар эдилар. Биз сизларнинг баъзиларингизни баъзиларингиз учун фитна — синов қилиб қўйдик (яъни, Сизнинг оддий одамлар киби фақирона кун кечирингиз бошқалар учун бир синовдир. Чунки агар Биз Сизни бой-бадавлат қилиб қўйганимизда, улар Сизга мол-дунёингиз учун итоат қилган бўлур

эдилар). Сизлар (Бизнинг бу синовимизга) сабр қила олурумсизлар? Парвардигорингиз
Кўриб тургувчи бўлган Зотдир.

Ўн тўққизинчи жузъ

21. Бизга рўбарў бўлишни умид қилмайдиган кимсалар: "Бизларга (пайғамбарлик учун одам эмас, балки) фаришталар туширилса эди ёки бизлар Парвардигоримизни (ўз кўзимиз билан) кўрсак (ва У бизларга Муҳаммаднинг ҳақиқий Пайғамбар эканлигини билдирса) эди", дедилар. Дарҳақиқат, улар ўзларига бино кўйдилар ва жуда катта кетдилар.

22. Улар фаришталарни кўрадиган Кунни (яъни, Қиёмат Кунини эсланг)! У Кунда жиноятчи кимсалар учун бирон хушхабар бўлмас. Ва (фаришталар уларга) дерлар: "(Ҳар қандай хушхабар сизлар учун) бутунлай ҳаромдир".

23. (Зотан), Биз улар қилган ҳар бир (яхши) амалга келиб, уни сочилган тўзон (каби) қилиб қўйгандирмиз.

Изоҳ: Исломий ақидага кўра ёлғиз Аллоҳга иймон келтирмасдан туриб қилинган ёки Ягона Аллоҳни кўзламасдан хўжакўрсинга қилинган ҳар қандай яхши амал ҳам худди ҳавода учиб юрган чанг-тўзон каби фойдасиздир. Шу боисдан бут-санамлар йўлида қилинган ёки яхши ном чиқариш учун риёкорлик билан қилинган «савоб иш»ларнинг эгалари учун Қиёмат Кунда бирон ажру-мукофот бўлмас.

24. Жаннат эгалари эса у Кунда энг яхши қароргоҳлар ва энг гўзал истироҳатгоҳларда бўлулар.

25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), осмон булут билан ёрилиб, (барча) фаришталар (ўша булутларда қўлларида бандаларнинг номайи аъмоллари билан ер юзига) туширилган (Қиёмат) Кунини (эсланг)!

26. Ўша Кунда (барча подшоҳлар йўқ бўлиб), ҳақ — собит подшоҳлик (Ёлғиз) Раҳмон учун бўлур. (Чунки бошқа барча муваққат подшоҳликлар йўқ бўлиб битур). У (Кун) кофирларга кўп қийин Кун бўлур.

27. У Кунда бу золим қўлларини (бармоқларини) тишлаб (надоматлир қилиб) дер: "Э, қани эди мен ҳам Пайғамбар билан бир йўлни тутганимда эди;

28. Ўлим бўлсин менга, қани эди мен фалончини дўст тутганимда эди;

29. Аниқки, менга Эслатма — Қуръон келганидан сўнг, ўша (фалончи) мени йўлдан оздирди". (У Кунда) шайтон (ҳаёти дунёда ўзига эргашган барча) инсонни ёрдамсиз қўйгувчидир".

Изоҳ: Бу оятлардаги "золим" Уқба ибн аби Муайт, фалончи эса Убай ибн Халафдир. Уқба Пайғамбар алиҳиссаломнинг даъватларини қабул қилиб Исломга кирганидан сўнг ўша дўсти Убай уни йўлдан оздириб, васвасага солиши оқибатида муртад бўлиб, диндан чиқади. Мазкур оятларда Аллоҳ таъоло ана шундай шайтонларнинг васвасаларига учиб ўз динларидан воз кечадиган золимларнинг Қиёмат Кундаги аҳволини тасвирлайди ва у шайтонлар Охиритда бирон ёрдам бермаслигини таъкидлайди.

30. Пайғамбар айтди: "Ё Парвардигорим, дарҳақиқат, менинг қавмим (Қурайш қибиласи) ушбу Қуръонни тарк қилиб (ундан юз ўгирдилар)." "

31. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз (Сиздан илгари ўтган) ҳар бир пайғамбар учун (ҳам) жиноятчи кимсалардан мана шундай душман(лар) қилганмиз. Парвардигорингизнинг ўзи етарли Етакчи ва Ёрдамчидир.

32. Кофир бўлган кимсалар: "(Нега) бу Қуръон унга (Пайғамбар алайҳиссаломга) битта тўплам бўлган ҳолида нозил қилинмади?", дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз у — Қуръон билан Сизнинг дилингизни устивор қилиш учун мана шундай (парча-парча ҳолда нозил қилдик) ва уни дона-дона қилиб баён этдик.

33. Улар Сизга (Қуръонни айблаш учун юкоридаги каби) бирон мисол келтирсалар албатта Биз Сизга ҳақ (жавобни) ва энг гўзал шарҳни келтириб қўйдик.

34. Юзтубан ҳолларида жаҳаннам томонга судраладиган кимсалар — ана ўшалар энг аҳволи ёмон ва бутунлай йўлдан озган кимсалардир.

35-36. Қасамки, Биз Мусога Китоб — Таврот ато этдик ва биродари Ҳорунни у билан бирга бўлгувчи вазири қилиб, дедик: "Бизни оятларимизни ёлғон деган қавм (Фиръавн ва унинг қавми) олдига боринглар!" Бас, (икковлари бориб Аллоҳнинг Динига даъват қилган вақтларида улар ўз куфрларидан қайтишмагач), Биз уларни (денгизга ғарқ қилиш билан) қириб ташладик.

37. Нуҳ қавмини (эсланг)! Қачонки, улар пайғамбарларини ёлғончи қилишгач, Биз уларни ғарқ қилдик ва уларни одамлар учун оят-ибрат қилиб қўйдик. Яна Биз золим-кофир кимсалар учун (Охиратда ҳам) аламли азоб тайёрлаб қўйгандирмиз.

38. Од, Самуд (қабилаларини) ва қудуқ эгаларини (яъни, Шуъайб пайғамбарни ёлғончи қилганлари сабабли қудуққа қулаб ҳалок бўлган кимсаларни) ҳамда шу орадаги кўпдан-кўп асрларни ҳам (эсланг)!

39. Барчаларига Биз мисоллар — далиллар келтирдик ва (Бизнинг панд-насхатларимиз кор қилмагач), барчаларини бутунлай йўқ қилиб юбордик.

40. Аниқки, улар (яъни, Макка мушриклари ўзларининг сафар-саёҳатларида) энг ёмон ёмғир (яъни, тош) ёғдирилган шаҳардан ўтгандирлар. Ахир улар уни кўриб ибрат олмайдиларми?! Йўқ, улар қайта тирилишдан умидсиз бўлган кимсалардир.

41-42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон улар Сизни кўрсалар: "Аллоҳ мана шуни пайғамбар қилиб юбордимми?! Агар сабр қилиб (маҳкам турмаганимизда) ҳақиқатан, у бизларни худоларимиздан оздираёзди-я", деб Сизни масхара қилурлар. Яқинда азобни кўрган вақтларида ким йўлдан озганроқ эканини билиб олурлар.

43. Хабар беринг-чи, ким ҳавойи нафсини илоҳ қилиб олган (яъни, нафс бандаси бўлиб қолган) бўлса Сиз унинг устида вакил-қўриқчи бўлурмисиз?! (Йўқ Сизнинг вазифангиз ҳавойи нафсига қуллик қиладиган кимсаларни бу қилмишларидан сақлаш - қўриқлаш эмас, балки фақат Биз Сизга юборган ваҳийни бандаларимизга етказмоқдир).

44. Ёки Сиз уларнинг кўпларини (ҳақ сўзни) тинглай оладилар ё англай оладилар деб ўйлайсизми?! (Ундок эмас, зеро), улар (Ҳақни англамасликларида) ҳеч нарса эмаслар, магар чорва ҳайвонлари кабидирлар. Йўқ, улар янада йўлдан озганроқ кимсалардир!

45. Парвардигорингизнинг (қудратини) – сояни қандай ёйиб қўйганини кўрмадингизми?! Агар хоҳласа уни сокин - жилмас қилиб қўйган бўлур эди. Сўнгра куёшни унга (яъни, соянинг борлигига) далил қилдик.

46. Сўнгра уни аста-секин ўзимизга тортиб олдик.

Изоҳ: Юқоридаги икки оятни муфассирлар қуйидагича тафсир қиладилар. Субҳи содикдан то куёш чиққунича уфқда ёйилган қоронғулик билан ёруғлик ўртасидаги ҳолат — Аллоҳ ер юзи узра ёйиб қўйган бир соядир. У Зот агар хоҳласа уни кетмайдиган қилиб қўяр эди, лекин Аллоҳ таъоло чиқаётган куёшни соя борлигига далил қилди — зеро, нур бўлмаса соянинг борлиги билинмас — ва У Зотнинг Ўзи куёш кўтарилган сари у соя — пардани ер юзидан аста тортиб олди.

47. (Аллоҳ) сизлар учун кечани (ўраб олгувчи) бир либос, уйқуни эса (баданларингиз учун) бир ором қилиб қўйган, кундузни эса (сизлар учун) қайта тирилиш қилган Зотдир.

48-49. У Ўз раҳматининг (яъни, ёмғирнинг) олдидан хушхабар қилиб шамолларни юборган Зотдир. Биз ўлик шаҳар-масканларни тирилтириш ва Ўзимиз яратган қўплаб чорва ҳайвонлари ҳамда инсонларни суғориш учун осмондан пок сув ёрдиндик.

50. Ва у (сувни) эслатма олишлари учун (одамлар) орасида тақсимлаб қўйдик, (аммо) одамларнинг қўплари фақат куфрони неъмат қилишнигина истадилар.

51. Агар Биз хоҳласак ҳар қишлоқ-шаҳарга бир (Охират азобидан) қўрқитгувчи — пайғамбар юборган бўлур эдик. (Лекин Биз бирча қишлоқ-шаҳарларни Охират азобидан огоҳ қилиш бурчини Сизнинг зиммангизга юкладик, эй Муҳаммад алайҳиссалом)!

52. Бас, Сиз кофир кимсаларга бўйсунманг ва (Қуръон) ёрдамида уларга қарши қаттиқ курашинг!

53. (Аллоҳ) икки денгиз — дарёни буниси чучук — ширин, униси шўр — аччиқ қилиб оқизиб қўйган ва уларнинг ўртасида (бир-бирларига аралашиб кетишдан тўсиб турадитан) тўсиқ-тўғон ва кўринмас парда қилиб қўйган Зотдир.

54. У Зот сувдан — нутфадан инсонни яратиб, сўнг уни насл-насаб (эгаси) ва куда-анда қилиб қўйган Зотдир. Дарҳақиқат, Парвардигорингиз (ҳар ишга) Қодирдир.

55. (Кофирлар эса мана шундай ҳар ишга Қодир) Аллоҳни қўйиб, ўзларига фойда ҳам, зиён ҳам етказа олмайдиган нарсаларга ибодат қиладилар. Кофир ўз Парвардигорига қарши (шайтонга) ёрдамчи бўлган кимсадир.

56. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизни фақат (мўъминларга жаннат) хушхабарини етказувчи, (кофирларни эса Охират азобидан) қўрқитувчи қилиб юбордик.

57. Айтинг: "Мен Сизлардан бунинг учун ҳеч қандай ҳақ сўрамайман, фақат Парвардигор томонга йўл тутишни хоҳлаган кишилар (ўша йўлни тутишларини сўрайман").

58. Ва ўлмайдиган Тирик Зотга таваккул қилинг ҳамда У Зотга ҳамду сано айтиш билан покланг! У Ўз бандаларининг гуноҳларидан етарли Огоҳ Зотдир.

59. У осмонлар ва ерни ҳамда уларнинг орасидаги барча нарсаларни олти кунда яратиб, сўнгра Ўз Аршига ўрнашган Зотдир. (У) Раҳмондир. Бас, У Зот хақида Огоҳ-Билимдон (Зотдан, яъни, Аллоҳ таолонинг Ўзи)дан сўранг!

60. Қачон (мушрикларга): "Раҳмонга сажда қилинглар", дейилса, улар: "Нима у Раҳмон? Сен буюрган нарсага сажда қилаверамизми?!", дейишар ва (бу сўз) уларни янада (иймондан) йироқлаштирар.

Изоҳ: Ушбу оят навбатдаги сажда оятидир.

61. Осмонда буржларни барпо қилган ва унда чирок — қуёшни ва нурли ойни пайдо қилган Зот Баракотли — Буюқдир.

62. У эслатма-ибрат олмоқчи бўлган ёки шукр қилмоқчи бўлган кишилар учун кеча ва кундузни (бир-бирининг) ўрнини босувчи қилиб қўйган Зотдир.

63. Раҳмоннинг (суюкли) бандалари Ерда тавозуъ билан юрадиган, жоҳил кимсалар уларга (бемаъни) хитоблар қилган вақтида ҳам "Омон бўлинглар", деб жавоб қиладиган кишилардир.

64. Улар кечаларни Парвардигорга сажда қилиб ва (жойнамоз устида) тик туриб — бедор ўтказадиган кишилардир.

65-66. Улар: "Парвардигоро, Ўзинг бизлардан жаҳаннам азобини дафъ қилгин. Дарҳақиқат, унинг азоби кетмас — мангу (азобдир). Дарҳақиқат, у энг ёмон қароргоҳ ва энг ёмон жойдир", дейдиган кишилардир.

67. Улар инфоқ-эхсон қилган вақтларида исроф ҳам, хасислик ҳам қилмаслар, (балки эхсонлари) ана ўша (хасислик билан исрофнинг) ўртасида — мўътадил бўлур.

68. Улар Аллоҳ билан бирга бошқа бирон илоҳга дуо-илтижо қилмаслар ва Аллоҳ (ўлдиришни ҳаром қилган) бирон жонни ноҳақ ўлдирмаслар ҳамда зино қилмаслар. Ким мана шу (гуноҳлардан биронтасини) қилса укубатга дучор бўлур.

69. Қиёмат Кунда унинг учун азоб бир неча баробар қилинур ва у жойда хорланган ҳолида мангу қолур.

70. Магар ким тавба қилса ва иймон келтириб яхши амаллар қилса, бас, Аллоҳ ана ўшаларнинг ёмонлик-гуноҳларини яхшилик-савобларга айлантириб қўюр. Аллоҳ, Мағфиратли, Меҳрибон бўлган Зотдир.

71. Ким тавба қилиб яхши (амаллар) қилса, бас, албатта у Аллоҳнинг (ризо-мағфиритига) қайтган бўлур.

72. Улар (яъни, Раҳмоннинг суюкли бандалари) ёлғон гувоҳлик бермайдиган ва лағв (беҳуда сўз ё амал) олдидан ўтган вақтларида олийжаноблик билан (яъни, ундан юз ўгирган ҳолларида) ўтадиган кишилардир.

73. Уларга Парвардигорларининг оятлари эслатилган вақтида у (оятларга) гунг ва кўр ҳолларида ташланмайдиган, (балки уларни англаб-билиб амал қиладиган) кишилардир.

74. Улар: "Парвардигоро, Ўзинг бизларга жуфти ҳалолларимиздан ва зурриётларимиздан шод-хуррамлик ҳадя этгин ва бизларни тақводорларга пешво қилгин", дейдиган кишилардир.

75. Ана ўшалар сабр-қаноат қилганлари сабабли (жаннатдаги) юксак манзиллар билан мукофотланурлар ва у жойда (фаришталар томонидан) салом ва омонлик билан қарши олинурлар.

76. Улар ўша жойда мангу қолурлар. У энг гўзал қароргоҳ (энг гўзал) манзилдир.

77. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: Агар дуо-илтижо қилмас экансизлар, Парвардигорим сизларга парво қилмас. Бас, сизлар (У Зот юборган Пайғамбарни) ёлғончи қилдингиз. Энди албатта (азоб-уқубат) сизларга лозим бўлур".

(26) «Шуаро» сураси

Икки юз йигирма етти оятдан иборат бўлган "Шуаро" сураси ҳам Макка сураларидандир.

У Қуръонинг Аллоҳ томонидан нозил қилинган (очиқ оятлардан) иборат Эслатма эканини таъкидлаш билан бошланиб, Пайғамбар алаҳиссаломга мушрикларнинг иймонсизликларидан қайғурмаслик кераклигини уқтиради ва улар яқинда — Қиёмат Кунида Аллоҳинг азобига дучор бўлишлари ҳақида хабар беради.

Бу сурада ҳам аввал ўтган айрим пайғамбарлар ҳақида ҳикоя қилиниб, уларнинг барчалари бир нарсага — Якка-ю Ягона Аллоҳга иймон келтириб, У Зотнинг Ўзигагина итоат этишга даъват қилганлари айтилади ва уларни ёлғончи қилган кимсаларнинг топган оқибат-ҳалокатлари тасвирланади.

Сура ниҳоясида сўз яна Қуръонга қайтиб, унинг жинлар келтирган чўпчак ё шоирлар битган шеър эмас, балки Аллоҳ томонидан Жаброил фаришта воситасида очиқ араб тилида нозил қилинган Илоҳий Китоб эканлиги таъкидланади. Бу сурадан Аллоҳ таолонинг шоирлар ҳақидат сўзлари ҳам ўрин олгани сабабли у "Шуаро" сураси деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. То, Син, Мим.

2. Ушбу (оятлар) очиқ-равшан Китоб оятларидир.

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эҳтимол Сиз (Макка мушриклари) мўъмин бўлмаганлари учун ўзингизни ҳалок қилгувчидирсиз. (Ундоқ қилманг, чунки),

4. Агар Биз (уларнинг мўъмин бўлишларини) хоҳласак уларга осмондан оят-мўъжиза нозил қилиб шу билан бўйинлари эгилиб қоларди. (Лекин, Биз буни истамаймиз, зеро, иймон-ишонч ночор-ноиложликдан эмас, балки қалб қаноати билан ихтиёрий бўлиши лозимдир).

5. Уларга Раҳмон томонидан бирон бир янги Эслатма келса, албатта улар ундан юз ўгирувчи бўлдилар.

6. Мана улар (Пайғамбар алайҳиссаломни) ёлғончи қилдилар. Энди яқинда уларга ўзлари масхара қилган нарсанинг хабарлари (яъни, оқибати) келур.

7. Ахир улар ерни — Биз унда барча турли фойдали (ўсимлик) навларидан қанчасини ундириб қўйганимизни кўрмадиларми?!

8. Албатта бунда оят-ибрат бордир. (Лекин Макка мушрикларининг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

9. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) ғолиб, (мўъминларга) Меҳрибондир.

10-11. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Парвардигорингиз Мусога нидо қилиб: "У золим қавмга — Фиръавн қавмига боргин, улар (Мендан) кўрқмайдиларми?!", (деган эди);

12. Мусо айтди: "Парвардигорим, (албатта амрингга итоат этурман — у золим қавм олдига борурман, фақат) улар мени ёлғончи қилишларидан қўрқурман;

13. Ва (улар мени ёлғончи қилишларидан) дилим сиқилур, тилим бурро эмасдир, бас, (Мисрда — Фиръавн зулми остида яшиб турган биродарим) Ҳорунга (ҳам) пайғамбарлик юборсанг, (у менга ёрдамчи бўлса).

14. Яна уларнинг наздида мен гуноҳкорман (яъни, улар мени бир мисрлик-Қибтий йигитни қасддан ўлдиришда айблайдилар), бас, мени (Сенинг фармонингни уларга етказмасимдан) ўлдириб қуйишларидан қўрқурман".

15. (Аллох) деди: "Йўқ, (улар сени ўлдира олмаслар). Бас, (биродаринг Ҳорун билан бирга) Бизнинг оят-мўъжизаларимиз билан боринглар! Албатта Биз сизлар билан бирга (савол-жавобларингизни) Эшитиб тургувчидирмиз.

16. Энди Фиръавнга бориб айтинглар: "Ҳақиқатан, биз барча оламлар Парвардигорининг элчиларидирмиз.

17. (Кўл остингдаги) бани Исроил (қавми)ни бизга қўшиб (ўз юртлари — Фаластинга) жўнатгин".

18. (Улар келиб Фиръавнга шу сўзларни айтишгач, у Мусого қараб) деди: "Биз сени болалик чоғингда ўз ичимизда (яъни, саройимизда) тарбияламаганмидик, умрингнинг бир неча йилида орамизда турган эдинг-ку!

19. Кейин нонқўрлардан бўлиб қилган қилмишингни — қилган эдинг-ку (яъни, бир Қибтийни ўлдириб қўйиб қочиб кетган эдинг-ку)!"

20. (Мусо) айтди: "Ўшанда мен у ишни билмаган ҳолда қилган эдим.

21. Сўнг сизлардан қўркиб қочиб кетдим. Кейин Парвардигорим, менга ҳикмат - илм ҳадя этди ва мени пайғамбарлардан қилди.

22. Ўша сен менга миннат қилаётган неъмат (аслида) сен бани Исроилни қул қилиб олишингдир".

Изоҳ: Бу оятни шундай тушунмоқ лозим: "Эй Фиръавн, сен мени болалигимдан тарбиялиб ўстирганингни менга миннат қилмоқдасан. Аслида нима сабабдан мен сенинг саройингга келиб қолдим? Сен бани Исроил қавмини қул қилиб, уларнинг барча ўғил болиларини ўлдираётганинг учун онам мени аниқ ўлимдан қутулиб қолармикан, деб сандикқа солиб дарёга оқизганида сенинг хотининг мени дарёдан тутиб олгаш эди-ку! Агар снн бани Исроил қавмига бундай зулму ситамлар қилмаганинда, мени ҳам ўз ота-онам тарбиялаган бўлар эди-ку! Ана ўша қилмишингни неъмат деб аташга уялмайсанми?!" Бу оят ўзга юртларни босиб, ўзига қарам қилиб олган, сўнгра "Биз сенларни тарбиялаб одам қилганмиз", деб даъво қиладиган барча мустамлакачиларга берилган жавобдир.

23. Фиръавн деди: "Барча оламларнинг Парвардигори (деганинг) нимаси яна?"

24. (Мусо) айтди: "Агар ишонадиган бўлсанглар, (Аллох) осмонлар ва ернинг ҳамда уларнинг орасидаги барча нарсаларнинг Парвардигори — Хожасидир".

25. (Фиръавн) атрофидаги (аъёнлар)ига.: "Кулоқ солмайсизларми", деб (масхара қилди).
26. (Мусо) айтди: "(Аллоҳ) сизларнинг ҳам, ўтган ота-боболарингизнинг ҳам Парвардигоридир".
27. (Фиръавн) деди: "Сизларга элчи қилиб юборилган бу пайғамбарингиз шакшубҳасиз, жиннидир".
28. (Мусо) айтди: "Агар ақл юргизувчи бўлсангизлар, (Аллоҳ) Машриқ ва Мағрибни ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсаларнинг Парвардигоридир".
29. (Фиръавн) деди: "Қасамки, агар сен мендан ўзгани илоҳ қилиб оладиган бўлсанг албатта мен сени зиндонбанд кимсалардан қилиб қўюрман!"
30. (Мусо) айтди: "Агар мен сенга (ўзимнинг ҳақ Пайғамбар эканлигимга далолат қиладиган) очиқ нарса — мўъжиза келтирсам ҳам-а?"
31. (Фиръавн) деди: "Бас, агар ростгўйлардан бўлсанг ўша (мўъжизангни) келтир-чи?!"
32. Шунда (Мусо) асосини ташлаган эди, баногоҳ у ростакам аждарга айланди.
33. Кейин кўлини (чўнтагидан) чиқарган эди, баногоҳ у қараб турганларга (кундан ҳам) оқ бўлиб кўринди, (ҳолбуки, Мусо ўзи қорамағиз одам эди).
34. (Фиръавн) атрофидаги одамларга: "Шубҳасиз, бу (Мусо) ўткир сеҳргардир.
35. У ўз сеҳри билан сизларни ўз ерларингиздан чиқармоқчи, нима дейсизлар", деди.
- 36-37. Улар айтишди: "Уни ва акаси (Ҳорун)ни кўйиб тургин-да, ҳамма шаҳарларга (билимдон, сеҳргарларни) йиғиб келадиган кишиларни жўнатгин, улар сенга жами ўткир сеҳргарларни келтирсинлар".
38. Бас, сеҳргарлар маълум кунда белгиланган жойга тўпландилар.
- 39-40. Ва одамларга: "Сизлар ҳам тўпланиб бўлдингларми? Агар сеҳргарлар ғолиб бўлиб чиқсалар, эҳтимол бизлар ўшаларга эргашурмиз", дейилди.
41. Энди қачонки, сеҳргарлар келишгач, Фиръавнга: "Агар биз ғолиб бўлсак, бизлар учун аниқ мукофот бўлурми?", дейишди.
42. У: "Ҳа, у ҳолда албатта сизлар (менинг) яқинларимдан бўлурсизлар", деди.
43. Мусо уларга: "Ташлайдиган нарсаларингизни ташланглар", деди.
44. Бас, улар арқон ва асоларини (ерга) ташладилар ва: "Фиръавннинг кудратига қасамки, албатта бизларгина ғолиб бўлгувчидирмиз", дедилар.
45. Сўнг Мусо асосини ташлаган эди, баногоҳ у (асо) уларнинг «уйдирма»ларини юта бошлади.

46-47-48. Шунда у сеҳргарлар сажда қилган ҳолларида ерга ташланиб: "Барча оламларнинг Парвардигорига — Мусо ва Ҳоруннинг Парвардигорига иймон келтирдик", дедилар.

49. (Фиръавн) айтди: "Мен сизларга изн бермай туриб унга иймон келтирдингизми?! Албатта у (Мусо) сизларга сеҳр ўргатган каттангиздир. Энди яқинда билурсизлар — албатта мен оёқ-қўлларингизни карама-қаршисига (ўнг қўл, чап оёғингизни ёки аксинча) кесурман ва сизларнинг барчангизни (дорга) осурман".

50. Улар дедилар: "Зарари йўқ. Зеро, бизлар Парвардигоримизга қайтгувчидирмиз.

51. Албатта бизлар (Мусога) биринчи иймон келтирган кишилар бўлганимиз сабабли Парвардигоримиз бизларнинг хато-гуноҳларимизни мағфират этишини умид қилурмиз".

52. Биз Мусога: "Бандаларим (яъни, бани Исроил қавми) билан тунда йўлга чиққин! Албатта сизларнинг изингизга тушилур (яъни, Фиръавн ва унинг кўшини ортингиздан қувиб етур)", деб ваҳий юбордик.

53. Бас, (Мусо ва унинг қивми йўлга тушганларидан хабар топгач), Фиръавн барча шаҳарларга (аскар) йиғувчиларни жўнатди (ва деди):

54. "Аниқки, улар бир ховуч ялангоёқлардир.

55. Дарҳақиқат, улар (қўл остимиздан чиқиб кетишлари билан) бизларни ғазаблангирдилар.

56. Шубҳасиз, бизлар барчамиз эҳтиёт чораларини кўриб тургувчи қавмдирмиз".

57-58-59. Бас, мана шундай қилиб Биз уларни (яъни, Фиръавн ва унга эргашганларни) боғлар ва булоқлардан, хазиналар ва улуғ-гўзал маскандан айирдик ва мана шундай қилиб, Биз улар(нинг барчаси)га бани Исроилни ворис қилдик.

60. Бас, (Фиръавн ва унинг лашкари) тонг пайтида уларни қувиб етдилар.

61. Энди қачонки икки жамоат бир-бирларини кўришгач, Мусонинг ҳамроҳлари: "Бизлар аниқ тугилдик, (чунки олдмизда ҳеч қандай йўл йўқ фақат денгиз бор)", дедилар.

62. (Мусо) айтди: "Йўқ, аниқки, мен билан бирга Парвардигорим бор. Албатта У мени (нажот) йўлига бошлар".

63. Бас, Биз Мусога: "Асойинг билан денгизни ургин", деб Ваҳий юбордик. Бас, (у асосини текизган эди, денгиз ўртасидан) бўлиниб ҳар бир бўлак (сув) баланд тор каби бўлди. (Сўнг Мусо ва унинг қавми денгиз ўртасидан очилган йўлга тушдилар).

64. Ва кейингиларни (яъни, Фиръавн ва унинг кўшинини ҳам) ўша (йўлга) яқин қилдик.

65. Ва Мусо ҳамда у билан бирга бўлган кишиларнинг барчаларига нажот бердик.

66. Сўнгра кейингиларни (денгига) ғарқ қилиб юбордик.

67. Албатта бунда (Фиръавн ва унинг қавми ҳалокатида) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

68. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) Ғолиб, (мўъминларга) Меҳрибондир.

69. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларга Иброҳим хабарини тиловат қилинг!

70. Ўшанда у отаси ва қавмига: "Нимага ибодат қилмоқдасизлар?", деганида;

71. Улар: "Бут-санамларга ибодат қилмоқдамиз. Бас, уларга содиқлигимизча қолурмиз", дедилар.

72-73. (Иброҳим) айтди: "Дуо-илтижо қилган пайтларингизда (бутларингиз) сизларни(нг дуо-илтижоларингизни) эшитадиларми ёки сизларга фойда ё зиён етказа оладиларми?!"

74. Улар дедилар: "Йўқ, бизлар ота-боболаримизнинг мана шундай (бутларга ибодат) қилишларини кўрганмиз (шунинг учун бизлар ҳам бутларга ибодат қиламиз).

75-76. (Иброҳим) айтди: "Сизлар ўзингиз ҳам, қадим-қадим ота-боболарингиз ҳам ибодат қилгувчи бўлган бутларингиз ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми?"

77. Шак-шубҳасиз, улар мен учун душмандир (бас, мен уларга ибодат қилмайман), магар барча оламлар Парвардигоригагина (ибодат қилурман).

78. У мени яратгандир, бас, Ўзи мени ҳидоят қилур.

79. Унинг Ўзигина мени тўйдирур ва қондирур.

80. Қасал бўлган вақтимда Унинг Ўзи менга шифо берур.

81. У мени ўлдирур, сўнгра (Қиёмат Кунда қайта) тирилтирур.

82. Жазо (Қиёмат) Кунда менинг хато-гуноҳларимни Унинг Ўзи мағфират этишини умид қилурман.

83. Парвардигорим, менга ҳикмат — илм ҳадя этгин ва мени солиҳ (бандаларинг) қаторига кўшгин.

84. Яна мен учун кейин келгувчи кишилар ўртасида рост мақтовлар қилгин.

85. Яна мени ноз-неъматлар боғининг ворисларидан қилгин.

86. Отамни ҳам мағфират қилгин. У шубҳасиз, адашганлардан бўлди.

87. Ва (барча жонзот) қайта тириладиган Кунда мени шарманда қилмагин".

88. У Кунда на молу давлат ва на бола-чақа фойда бермас;

89. Магар Аллоҳ ҳузурига тоза дил билан келган кишиларгагина (фойда берур).
90. (У Кунда) жаннат такводор бўлган зотларга яқин қилинди.
91. Дўзах йўлдан озган кимсаларга кўрсатиб қўйилди.
- 92-93. Ва уларга: "Сизлар Аллоҳни қўйиб ибодат қилиб ўтган бутларингиз қани?! Улар сизларга ёрдам бера олурми еки ўзлари ёрдам ола билурми?!", дейилди.
- 94-95. Бас, у (бутлар) ва йўлдан озган кимсалар ҳамда иблис лашкарлари (яъни, кишиларни ҳақ Йўлидан оздирган дохийлар) барчалари (дўзахга) улоқтирилди.
96. Улар (дўзахда) талашиб-тортишар эканлар, дедилар:
- 97-98. "Аллоҳ, номига қасамки, албатта бизлар сизларни (эй бут ва санамлар), барча оламларнинг Парвардигорига тенглаштирган пайтимизда очик залолатда бўлган эканмиз.
99. Бизларни фақат жиноятчи («дохий»)лар йўлдан оздирдилар.
- 100-101. Энди бизлар учун на қўлловчилар ва на бирон кадрдон дўст бордир.
102. Қани энди биз учун яна бир марта (яшашнинг иложи) бўлса-ю, бизлар ҳам мўминлардан бўлсак".
103. Албатта бунда (яъни, Иброҳим ва унинг қавми ҳақидаги қиссада) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.
104. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) ғолиб, (мўминларга) Меҳрибондир.
105. Нух қавми пайғамбарларини ёлғончи қилди (яъни, Нухни ҳам, бошқа пайғамбарларни ҳам инкор қилдилар).
106. Ўшанда уларга биродарлари Нух айтган эди: "(Аллоҳдан) кўркмайсизларми?!
107. Албатта мен сизлар учун ишончли пайғамбардирман.
108. Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва менга итоат этинглар!
109. Мен сизлардан бу (даъватим) учун ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат барча оламларнинг Парвардигори Аллоҳнинг зиммасидадир.
110. Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва менга итоат этинглар!"
111. Улар дедилар: "Сенга пасткаш (ялангоёқ) кимсалар эргашган бўлса, бизлар сенга иймон келтирурмизми?"
112. (Нух) айтди: "Мен уларнинг нима иш-амал қилгувчи эканликларини билмасман.

113. Агар пайкай олсангизлар уларнинг хисоб-китоби ёлғиз Парвардигоримнииг зиммасидадир.

114. Ва мен (сизнинг сўзингизга кириб) мўъмин бўлган кишиларни (хузуримдан) қувмайман ҳам.

115. Мен фақат очик огоҳлантиргувчидирман".

116. Улар дедилар: "Қасамки, агар (бу даъватингдан) тўхтамасанг, эй Нух, албатта тошбўрон қилингувчилардан бўлурсан!"

117. (Шунда Нух) айтди: "Парвардигорим, қавмим мени ёлғончи қилдилар.

118. Энди Сен Ўзинг мен билан Уларнинг орасини очиб қўйгин ва менга ҳамда мен билан бирга бўлган мўъмин кишиларга нажот бергин".

119. Бас, Биз унга ва у билан бирга бўлган кишиларга (одамлар, ҳайвонлар ва паррандалар билан) лик тўла бўлган кемада нажот бердик.

120. Сўнгра (уларга нажот берганимиздан) кейин қолганларни ғарқ қилдик.

121. Албатта бунда (яъни, Нух ва унинг қавми ҳақидаги қиссада) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

122. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлир устидан) ғолиб, (мўъминларга) Меҳрибондир.

123. Од (қабиласи) пайғамбарларини ёлғончи қилди.

124. Ўшанда уларга биродарлари Худ айтган эди: (Аллоҳдаи) қўркмайсизларми?!

125. Албатта мен сизлар учун ишончли пайғамбардирман.

126. Бас, Аллоҳдан қўрқинглар ва менга итоат этинглар!

127. Мен бу (даъватим) учун сизлардан ажр-мукофот сўрамайман Менинг ажр-мукофотим фақат барча одамларнинг Парвардигори зиммасидадир.

128. Сизлар ҳар бир тепаликка ўйин-кулги учун бир белги — баланд бино кураверасизларми?!

Изоҳ: Нақл қилишларича, Од қабиласи хою-ҳавасга жуда берилган бўлиб, ўз шаҳарларидан ташқаридаги йўл ёқаларига ҳам ўйин-кулги қиладиган баланд-қимматбаҳо иморатлар куришар ва ўзлари яшайдиган уй-жойларни ҳам гўё ҳеч қачон ўлмайдигандек ҳаддан ортиқ мустаҳкам ва нақшу нигорли қилиб қуриб бутун умрларини мана шундай беҳуда ишларга сарфлашар ва бу билан фахрланиб, мақтаниб юрар эдилар.

Муҳтарам ўқувчи! Эътибор беринг, замонамиз боёнларининг кўплари Охиратни унутиб, дунё хою-ҳавасларига берилишда худди ўша Од қабиласига ўхшаб кетмайдими?!

Юқоридаги ва қуйидаги оятларда Худ алайҳиссалом уларни бундай беҳуда ишлар билан машғул бўлишдан қайтариб, дунё ва Охират учун фойдали юмушлар билан банд бўлишга даъват қилганлари ҳақида хабар берилади.

129. Ва гўё мангу яшаб қоладигандек қаср-саройлар соласизлар?!

130. Қачон (бирон кишини жазолаш учун) ушласангизлар бераҳмларча ушлайсизлар?!

131. Бас, Аллоҳдан қўрқинглар ва менга итоат этинглар!

132. Ва сизларни ўзларингиз биладиган (неъматлар) билан қўллаган-сийлаган Зотдан (Аллоҳдан) қўрқингиз!

133-134. У сизларни чорва ҳайвонлари ва ўғиллар билан, боғлар ва булоқлар билан қўллади-ку!

135. Албатта мен сизларнинг устингизга улуг Куннинг – Қиёматнинг азоби (тушиши)дан қўрқурман".

136. Улар дедилар: "Сенинг ваъз-насихат қилишинг ёки ваъз қилгувчилардан бўлмаслигинг бизлар учун баробардир (яъни, бизларга панд-насихат қилиб овора бўлма).

137. Албатта бу (айшу ишратга берилиб умр ўтказиш) аввалгилардан қолган одатдир.

138. Бизлар азоблангувчи эмасмиз".

139. Бас, улар (Худни) ёлғончи қилишгач, Биз уларни ҳалок этдик. Албатта бунда (яъни, Худ ва унинг қавми бўлмиш Од қабиласи ҳақидаги қиссада) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

140. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) ғолиб, (мўъминларга) Меҳрибондир.

141. Самуд (қабиласи) пайғамбарларини ёлғончи қилди.

142. Ўшанда уларга биродарлари Солиҳ айтган эди: (Аллоҳдан) қўрқмайсизларми?!

143. Албатта мен сизлар учун ишончли пайғамбардирман.

144. Бас, Аллоҳдан қўрқинглар ва менга итоат этинглар!

145. Мен бу (даъватим) учун сизлардан ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат барча оламларнинг Парвардигори зиммасидадир.

146-147-148. Сизлар бу Ердаги нарсаларда — боғлару булоқларда, экинлар ва мевалари фарқ пишган хурмо дарахтлари ичида қўйиб қўйилурмисиз (яъни, шундай нозу неъматлардан фойдаланиб мангу яшайверамиз, деб ўйлайсизларми)?!

149. Яна моҳирлик билан тоғлардан уйлар ҳам йўнмоқдасизлар (ясамоқдасизлар)?!

150. Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва менга итоат этинглар!

151-152. Ва ер юзида бузгунчилик қиладиган ва (ҳеч нарсани) ўнглай олмайдиган ҳаддан ошувчи кимсаларнинг амрига итоат этманглар!"

153. Улар дедилар: "Ҳеч шак-шубҳасиз, сен сеҳрланган — ақдан озган кимсалардандирсан.

154. Сен ҳам худди бизларга ўхшаган одамдирсан. Бас, агар (пайғамбарман деган даъвойингда) ростгўйлардан бўлсанг бирон оят-мўъжиза келтир!"

155. У айтди: "(Менинг мўъжизам) мана шу туядир. (Маълум бир кун сув) ичиш навбати униқидир. Маълум бир кун эса сизларнинг ичиш навбатингиздир.

156. Яна унга бирон ёмонлик етказмангларки, у ҳолда сизларни улуғ Куннинг — Қиёматнинг азоби ушлар".

157. Бас, улар (туяни) сўйдилару, надомат қилгувчиларга айландилар.

158. Уларни азоб ушлади. Албатта бунда (яъни, Солиҳ ва унинг қавми ҳақидаги қиссада) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

159. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) ғолиб, (мўминларга) Меҳрибондир.

160. Лут қавми пайғамбарларини ёлғончи қилди.

161. Ўшанда уларга биродарлари Лут айтган эди: "(Аллоҳдан) кўрқмайсизларми?!

162. Албатта мен сизлар учун ишончли пайғамбардирман.

163. Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва менга итоат этинглар!

164. Мен бу (даъватим) учун сизлардан ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат барча оламларнинг Парвардигори зиммасидадир.

165. Сизлар бутун оламлардан (ажраб — ҳеч бир жонзот қилмаган ишни қилиб, аёлларга уйланиш ўрнига) эркакларга яқинлашурмисизлар?!

166. Ва Парвардигорингиз сизлар учун яратган жуфти ҳалолларингизни тарк қилурмисиз?! Йўқ, сизлар ҳаддан ошувчи қавмдирсизлар".

167. Улар дедилар: "Қасамки, агар тўхтамасанг эй Лут, албатта сургун қилингувчилардан бўлурсан".

168. У айтди: "Албатта мен сизларнинг (бу) ишларингизни ёмон кўргувчиларданман.

169. Парвардигорим, менга ва аҳлимга (яъни, менга иймон келтирган кишиларга) улар (кофирлар)нинг қилаётган амаллари (оқибати)дан нажот бергин".

170. Бас, Биз унга ва унинг барча аҳли тобеъларига нажот бердик. —

171. Магар (азоб остида) қолгувчилардан бўлган бир кампирга (яъни, Лутнинг иймонсиз бўлган хотинига нажот бермадик). —

172. Сўнгра бошқаларни ҳам ҳалок қилдик.

173. Ва уларнинг устига (тош) ёмғир ёрдирдик. Бас, (азоб ҳақида) огоҳлантирилган (лекин ўзларининг ярамас қилмишларидан қийтмаган) кимсаларнинг ёмғири нақадар ёмон бўлди.

174. Албатта бунда (Лут ва унинг қавми ҳақидаги қиссада) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

175. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) ғолиб, (мўъминларга) Меҳрибондир.

176. Дарахтзор эгалари (яъни, Шуайб пайғамбар қавми) пайғамбарларини ёлғончи қилдилар.

177. Ўшанда уларга Шуайб айтган эди: "Аллоҳдан" кўркмайсизларми?!

178. Албатта мен сизлар учун ишончли пайғамбардирман.

179. Бас, Аллоҳдан кўрқинглар ва менга итоат этинглар!

180. Мен бу (даъватим) учун сизлардан ажр-мукофот сўрамайман. Менинг ажр-мукофотим фақат барча оламларнинг Парвардигори зиммасидадир.

181. Ўлчовни тўла ўлчанглар ва камайтириб (тортгувчилардин) бўлманглар!

182. Ва тўғри тарози билан тортинглар!

183. Одамларга нарсаларини камайтириб берманглар ва ер юзида бузғунчилик қилиб санқиб юрманглар!

184. Ҳамда сизларни ҳам (сизлардан) аввал яралган умматларни ҳам яратган Зот — Аллоҳдан кўрқинглар!"

185. Улар дедилар: "Ҳеч шак-шубҳасиз, сен сеҳрланган — ақлдан озган кимсалардандирсан.

186. Сен ҳам худди бизларга ўхшаган одамдирсан. Албатта бизлар сени ёлғончи кимсалардан, деб гумон қилурмиз.

187. Бас, агар ростгўйлардан бўлсанг, устимизга осмондан бир бўлагини ташлаб юбор!"

188. У айтди: "Парвардигорим Ўзи сизларнинг қилаётган амалларингизни жуда яхши Билгувчидир (яъни, сизлар қандай азобга мустаҳиқ бўлсангиз Аллоҳ, Ўзи билиб жизоингизни бергувчидир)".

189. Бас, улар (Шуайбни) ёлғончи қилишгач, уларни "соябон" кунининг азоби ушлади. Даихақиқат, у улуг-даҳшатли Куннинг азоби эди.

Изоҳ: Уламолар айтишларича, Аллоҳ таъоло Шуайб алсҳиссаломнинг қавмини Шуайбга иймон келтиришдан бош тортишгач, аввало қаттиқ иссиқ билан ушлиган экан. Шунда улар нафаслари қайтиб уйларида ташқарига — очиқ сахрога чиққанларида Аллоҳ таъоло уларнинг устига соябон қилиб бир булут юборган ва улар ўша "соябон" остида тўпланиб турганларида осмондан олов ёғилиб барчалари тириклай ёниб кетган эканлар.

190. Албатта бунда (яъни, Шуайб ва унинг қавми ҳақидаги қиссада) оят-ибрат бордир. (Лекин одамларнинг) кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

191. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг Ўзи (кофирлар устидан) ғолиб, (мўъминларга) Меҳрибондир.

Изоҳ: Ушбу сурада ўтган пайғамбарлар ва уларнинг қавмлари ҳақидаги етти қисса мазкур бўлди. Аллоҳ таъоло Ўзининг сўнгги Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломга Макка мушрикларининг иймонсизликларидан беҳад озор чекиб турган пайтларида аввалги пайғамбарларнинг қиссаларини сўйлаш билан у кишига таскин-тасалли бериб, бундай иймонсиз кимсалар илгари ҳам бўлганини ва бундан кейин ҳам албатта бўлишини билдиради. "Албатта бунда оят-ибрат бордир".

192. Албатта (бу Қуръон) барча оламлар Парвардигори томонидан нозил қилингандир.

193-194-195. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз (Охират азобидан) огоҳлантиргувчилардан бўлишингиз учун қалбингизга уни (яъни, Қуръонни) Рухул-Амин — Жаброил очиқ-равшан арабий тил билан нозил қилди.

196. Албатта (Қуръон ҳақидаги хабарлар) ўтганларнинг Китобларида ҳам бордир.

197. Ахир (Қуръон ҳақида) бани Исроил олимлари ҳам билишлари (Макка мушриклари) учун (Қуръон ҳақиқатан, Аллоҳ томонидан нозил бўлганига) оят-далил эмасми?!

198-199. Агар Биз (Қуръонни) ажамлардан (яъни, араб бўлмаган кишилардан) бирига нозил қилсак, бас, у (Қуръонни) уларга ўқиб берса, унга ҳам иймон келтиргувчи бўлмас эдилар.

200. (Пайғамбарларни ёлғончи қилишни) жиноятчи кимсаларнинг дилларига мана шундай йўллаб-киритиб қўйганмиз.

201. Улар то аламли азобни кўрмагунларича (Қуръонга) иймон келтирмайдилар.

202. Бас, у (азоб) уларга ўзлари сезмаган ҳолларида тўсатдан келур.

203. Сўнг улар: "Бизларга (бир оз) муҳлат берилармикан, (албатта иймон келтирган бўлур эдик)", деб қолурлар.

204. Бас, улар Бизнинг азобимизни шоштирурларми?!

205-206-207. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), хабар беринг-чи, агар Биз уларни (узок) йиллар (сихат-саломатлик, мол-давлат билан) фойдалантурсак-да, сўнгра уларга ваъда

қилинган нарсалари (яъни, азоб) келса, (ўша пайт) уларга (хаёти дунёда) фойдаланган нарсалари асқотурми?!

208-209. Биз бирон қишлоқ-шаҳарни ҳалок қилмадик, магар унииг учун (азоб-ҳалокатдан) огоҳлантиргувчи (пайғамбарлар) бўлган ҳолида (у қишлоқ аҳли ўз пайғамбарларини ёлғончи қилганларидан кейингина келажак авлод учун) эслатма-ибрат бўлсин, деб (ҳалок қилдик). Ва Биз зolim бўлмадик.

210. (Қуръонни осмондан) жинлар олиб тушганлари йўк.

211. Улар учун бунинг имкони йўк ва улар бунга қодир ҳам эмаслар.

212. Чунки улар (ваҳийни ўғринча) эшитиб олишдан четлатилганлари аниқдир.

Изоҳ: Макка мушриклари аввал "Қуръонни Муҳаммаднинг ўзи ёзиб олган", деб кўрдилар, лекин бу иғволари фойда бермади, чунки Пайғамбар алахиссаломнинг Қуръондек беназир Китобни ёзиш эмас, балки уни ўқиб беришга ҳам қодир бўлмаган саводсиз киши эканликлари Маккаликларга маълум эди. Шундан кейин, улар "Муҳаммаднинг ҳам бошқа коҳин-фолбинларга ўхшаб ўз жинлари бор, Қуръонни унга ўшалар ўргатадилар", деган янги ёлғонни ўйлаб топдилар. Мазкур оятларда Аллоҳ таъоло бу иш жинларнинг кўлидан келмаслигини, улар осмон хабарларини эшитишдан четлатилганларини айтиб, (бу ҳақда Хижр сурасининг 17-18-оятларида ҳам зикр қилинган эди) Қуръони Карим У Зотнинг Ўзи нозил қилган Китоб эканини таъкидлайди. Суранинг 221-223-оятларида яна шу мавзуга қайтилиб, жинлар кимларнинг олдига тушиши аниқ айтилади.

213. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Аллоҳ, билан бирга бошқа бирон «илоҳ»га илтижо қилманг! Акс ҳолда азоблангувчи кимсалардан бўлиб қолурсиз.

214. Ва яқин қариндош-уруғларингизни (Аллоҳнинг азобидан) огоҳлантиринг!

Изоҳ: Ушбу икки оятда Аллоҳ таъоло Ўз пайғамбарига Ёлғиз Аллоҳдан ўзга бирон кимса ё нарсага сиғинмасликни ва бошлаб бу Ҳақ Динга ўз қариндош-уруғларини чорлашни буюрди. Шу оятлар нозил бўлиши билан Пайғамбар алайҳиссалом қариндошларини йиғиб, уларни Охират азобидан фақат ўз иймон-амаллари билангина халос бўлишлари мумкин эканлиги ҳақида огоҳлантирадилар ва жумладан ўз кизларига қараб шундай дейдилар: "Эй Фотима, қанча сўраб-ёлвормагин, Охират Кунида мен сенга асқотмайман (яъни, Охират азобидан Пайғамбар қизи бўлганинг учун эмас, балки ўз амалинг билангина кутула олурсан)", дейдилар. Бу Муҳаммад алайҳиссаломнинг барча умматларига сабоқдир.

215. Ўзингизга эргашган мўъминлар учун қанотингизни паст тутинг (яъни, уларга хуш хулқ билан камтарона муомалида бўлинг)!

216. Бас, агар улар итоатсизлик қилсалар, у ҳолда айтинг: "Албатта мен сизларнинг амалингиздан покдирман".

217. Ғолиб ва Меҳрибон (Аллоҳ)га таваккул қилинг!

218-219. У Сизни ўзингиз (намоз учун) тураётган вақтингизда ҳам, сажда қилгувчилар (намоз ўқувчилар) орасида (имом бўлган ҳолингизда намоз рукнларининг биридан иккинчисига) кўчаётган (вақтингизда ҳам) кўриб турар.

220. Шак-шубҳасиз, У Эшитгувчи, Билгувчи Зотдир.

221. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, айтинг): "Мен сизларга жинлар кимларга тушиши ҳақида хабар берайми?"

222. Улар барча гуноҳга ботган товламачиларга тушиб;

223. Эшитиб олганларини уларга ташларлар. Уларнинг (жинларнинг) кўплари ёлғончилардир".

224. Шоирларга йўлдан озганлар эргашур.

225-226. Уларнинг (сўз водийларидан) ҳар водийда дайдишларини (яъни, ўзларига ёқиб қолган энг тубан кимса ё нарсаларни ҳам кўкка кўтариб, ёқтирмаганларини тупроққа қоришларини) ва ўзлари қилмайдиган нарсаларни айтишларини кўрмадингизми?!

Изоҳ: Бу оятлар барча замонлардаги Аллоҳдан кўркмайдиган, устларидаги ҳоқимият — сиёсат ўзгариши билан ёзаётган мавзулари, қаҳрамонлари ҳам ўзгариб кетаверадиган, ўзгаларга тўғрилиқ, эзгулик ҳақида лоф уриб, ўзлари нопок йўллардан юрадиган маддох қаламкашлар ва ўзларининг бор илҳом-истеъдодларини маъшуқаларининг таъриф-тавсифларига сарф қилидиган назмбозлар ҳақидадир. Лекин иймонли, эзгу амаллар қиладиган ва доим Аллоҳни ёдда тутадиган шоирлар бундан мустасно эканлиги тўғрисида қуйидаги ояти каримада айтиб ўтилади. Яна бу хусусда Пайғамбар алайҳиссаломдан ҳам кўп ҳадислар ривоят қилинган. Шулардан бири мана бу ҳадисдир: Саҳобалардан бўлган бир шоир келиб пайғамбар алайҳиссаломга, Аллоҳ таоло шоирлар ҳақида айтган бу сўзлардин кейин бизларнинг ҳолимиз не кечади, деганларида Ҳазрат шундай жавоб берганлар: "Мўъмин киши ҳам тиғи билан, ҳам тили (яъни, қалами) билан Аллоҳ Йўлида жиҳод қилур. Яратган Эгамнинг номига қасамки, сизлар отадиган ўқнинг тиғи ўткаиррорқдир".

227. Магар иймон келтирган ва яхши амаллар қилган ҳамда доим Аллоҳни ёдда тутган ва (илгари) мазлум бўлганларидаи кейин (Ислом зафар топгач), ғолиб бўлган кишилар (яъни, шоирлар йўлдан оздиргувчи эмаслар). Золим кимсалар эса яқинда қандай оқибатга қараб кетаётганларини билиб қолурлар.

(27) «Намл» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, тўқсон уч оятдан иборатдир. Унда пайғамбарлардан Мусо, Солиҳ Лут алайҳиссаломларнинг қиссалари зикр қилинади ва хусусан Довуд ва Сулаймон пайғамбарлар ҳақида бир қадар батафсил тўхталиб, Сулаймон алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг пайғамбари бўлиш билан бирга яна жамийки инсу-жин ва паррандаю-дарранда оламига подшоҳ ҳам қилингани тўғрисида ҳикоя қилинади ҳамда у зот билан Сабаъ мамлакатининг маликаси Билқийс ўртасида бўлиб ўтган воқеалар ҳам тасвирланади.

Яна бу сурада Қуръондаги панд-насихат, ибрат-эслатмалардан фақат кўзи очик кишиларгина фойдаланишлари мумкинлиги айрича таъкидлаб ўтилади.

Шунингдек Қиёмат қойим бўлиши олдидан Ер юзига чиқадиган жонивор ҳақидаги хабар ҳамда мўмин ва кофирларнинг Қиёмат Кунисидаги саволи хусусидаги ибратли оятлар ҳам шу сурадан жой олгандир.

Сурада Аллоҳ таолонинг энг заиф ва заҳматкаш махлуқларидан бири бўлган чумоли ҳақида ҳам зикр қилингани сабабли уни "Намл — Чумоли" сураси деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. То, Син. Ушбу (оятлар) Қуръоннинг — очик Китобнинг оятларидир.

2-3. (Бу оятлар) намозни тўқис адо этадиган, закотни (ҳақдорларга) ато этадиган ва Охиратга аниқ ишонувчи бўлган кишилар — мўминлар учун Ҳидоят ва Хушхабардир.

4. Албатта Охиратга иймон келтирмайдиган кимсалар учун Биз (қилаётган) амалларини чиройли кўрсатиб қўйгандирмиз. Бас, улар адашиб-улоқиб юраверадилар.

5. Ана ўша кимсалар учун (дунёда ҳам) энг ёмон азоб бордир ва улар Охиратда энг кўп зиён кўргувчи кимсалардир.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), шак-шубҳасиз, Сизга бу Қуръон Доно ва Билгувчи Зот даргоҳидан ташланаётир — туширилаётир.

7. Мусо аҳли-оиласига: "Мен олов кўриб қолдим. Сизларга ундан бирон хабар келтирурман ёки сизларга исиниб олишингиз учун бир ўт-чўғ келтирурман", деганини эсланг!

8. Энди қачонки у (оловнинг олдига) келгач, унга нидо қилинди: "Олов олдидаги кишига (яъни, Мусога) ва унинг атрофидаги зотларга (фаришталарга) хайру баракот бўлсин. Барча оламларнинг Парвардигори — Аллоҳ (айбу-нуқсондан) Покдир.

9. Эй Мусо, шак-шубҳасиз, Мен Ғолиб ва ҳикмат Соҳиби — Аллоҳдирман.

10. Асойингни ташлагин!" Бас, қачонки (Мусо) унинг илондек қимирлаётганини кўргач, ортига қарамай қочди. (Шунда Биз дедик): Эй Мусо, кўркмагин! Зеро, Менинг ҳузуримда пайғамбарларим кўркмаслар.

11. Лекин ким зулм қилса-ю, сўнгра — ёмонликдан кейин, уни чиройли (амалга) алмаштира, бас, албатта Мен Мағфиратли, Меҳрибондирман.

12. Кўлингни чўнтагингга солгин, у ҳеч қандай дардсиз оппоқ бўлиб чикур. (Бу мўъжизалар сен) Фиръавн ва унинг қавмига (олиб борадиган) тўққиз оят-мўъжиза ичида (бордир). Дарҳақиқат, улар итоатсиз қавм бўлдилар.

13. Бас, қачонки уларга Бизнинг оят-мўъжизаларимиз равшан ҳолда етиб келгач, улар: "Бу очик сеҳрдир", дедилар.

14. Ва ўзлари аниқ билган ҳолларида зулм ва кибр қилиб, у (мўъжизаларни) инкор этдилар. Энди (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), у бузғунчи кимсаларнинг оқибати қандай бўлганини кўринг.

15. Дарҳақиқат, Биз Довуд ва Сулаймонга (етук) билим ато этдик ва улар: "Бизларни кўп мўмин бандаларидан афзал қилиб қўйган Зот — Аллоҳга ҳамду сано бўлсин", дедилар.

16. Сулаймон (пайғамбарлик ва илмда) Довудга ворис бўлди ва айтди: "Эй одамлар, бизга қушларнинг (ва барча жониворларнинг) тили билдирилди ҳамда (пайғамбар ва подшоҳларга бериладиган) барча нарсалардан берилди. Албатта бу очик фазлу марҳаматнинг ўзидир.

17. Сулаймоннинг (амри билан) унинг жин, инс ва қушлардан бўлган лашкарлари тўпланиб, тизилган ҳолларида турдилар.

18. То улар чумолилар водийсига етган вақтларида, бир чумоли: "Эй чумолилар, уяларингизга киришлар, яна Сулаймон ва унинг лашкарлари ўзлари сезмаган ҳолларида сизларни босиб-янчиб кетмасинлар", деган эди;

19. (Сулаймон) унинг сўзидан қулиб-табассум қилди ва деди: "Парвардигорим, мени Сен менга ва ота-онамга инъом этган неъматингга шукр қилишга ва Ўзинг рози бўладиган яхши амалларнигина қилишга муваффақ этгин ва мени ҳам Ўз фазлу раҳматинг билан солиҳ бандаларинг қаторига киритгин".

20-21. У қушларни кўздан кечириб (уларнинг орасида худхудга кўзи тушмагач): "Нега мен худхудни кўрмайман, балки у (мендан беизн) ғойиб бўлгувчилардандир?! Албатта мен уни қаттиқ азоб билан азобларман ё сўйиб юборурман ёки у менга (ўз узрини баён қилиб) очик ҳужжат келтирур", деди.

22. Сўнг узоққа қолмай (худхуд келиб) деди: "Мен сен огоҳ бўлмаган нарсадан огоҳ бўлдим ва сенга (Яман мамлакатадаги) Сабаъ (шаҳри)дан аниқ бир хабар келтирдим.

23. Дарҳақиқат, мен бир аёлни кўрдим. У (Сабиъ шаҳри аҳолисининг) маликаси экан. Унга барча нарсадан ато этилган бўлиб, унинг қатта тахти ҳам бордир.

Изоҳ: Сулаймон алайҳиссалом замонларида (милоддин илгари — тахминан ўнинчи асрда) Яман мамлакатининг Сабиъ шихрида Билқийс исмли аёл ҳукмронлик қилган.

24-25. Мен у ва унинг қавми Аллоҳни қўйиб, қуёшга сажда-ибодат қилаётганларини кўрдим". Шайтон уларга (қилаётган амалларини чиройли кўрсатиб, уларни(Ҳақ) Ўўлдан тўсиб қўгандир. Бас, улар (то) Аллоҳга сажда қилмагунларича (Ҳақ Ўўлга) ҳидоят топмаслар. (Аллоҳ) осмонлар ва ердаги барча сирларни ошкор қиладиган ҳамда сизлар яширадиган ва ошкор қиладиган барча нарсаларни ҳам Биладиган Зотдир.

Изоҳ: Ушбу оят сажда ояти бўлиб, уни ўқувчига ҳам, эшитгувчига ҳам бир марта сажда қилиш вожибдир.

26. "Аллоҳ — ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. (У Зот) улуғ Арш Эгасидир".

27. (Сулаймон) деди: "Сен рост сўзладингми ёки ёлғончилардан бўлдингми, кўрурмиз.

28. Мана бу мактубимни олиб бориб уларга ташлагин, сўнгра улардан четланиб кузатгин-чи, нима (жавоб) қайтарар эканлар".

29. (Қачонки худҳуд Сулаймоннинг мактубини олди келди малика Билқийснинг олдига ташлагач), у деди: "Эй одамлар, ҳақиқатан, менга улуғ бир мактуб ташланди.

30-31. Албатта у Сулаймондандир ва у (мактубда шундай битилгандир): "Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман). Сизлар менга кибр-ҳаво қилмай, ҳузуримга бўйсунган ҳолингизда келингиз!"

32. (Малика) айтди: "Эй одамлар, менга бу ишимда фатво-маслаҳат беринглар. Мен то сизлар гувоҳ бўлмагунингизча бирон иш ҳақида ҳукм қилгувчи эмасман".

33. Улар дедилар: "Бизлар куч-қувват ва журъат-матонат эгаларидирмиз. (Қандай ишга) буюриш сенинг ўзинга ҳавола. Бас, нимага буюришни ўйлаб кўравер, (бизлар эса сенга итоат этурмиз)".

34. У айтди: "Аниқки, подшоҳлар қачон бирон қишлоққа (бостириб) кирсалар уни вайрон этурлар, аҳолисининг обрў-эътиборлиларини эса хор-зор қилурлар. Уларнинг қилмиш-одатлари шудир.

35. Мен уларга бир ҳадя юбориб, кўрай-чи, элчиларим нима (хабар) билан қайтар эканлар".

Изоҳ: Билқийс доно малика эди. У ҳадя юбориш билан Сулаймон алайҳиссаломнинг ҳақиқий пайғамбарми ёки оддий босқинчи подшоҳми эканлигини имтиҳон қилади. Маликанинг фикри шундай эди: "У агар оддий подшоҳ бўлса, ҳадяни дарҳол қабул қилади, демак унга қарши ҳужум уюштириш ҳам мумкин бўлади. Энди агар у Аллоҳ таъолонинг пайғамбари бўлса ҳадя қабул қилмайди, у ҳолда унга бўйсунуш лозим бўлади".

36. Бас, қачонки (Билқийснинг элчилари учинг юборган ҳадясини олиб) Сулаймон (ҳузурига) келгач, у деди: "Сизлар менга мол-дунё билан мадад бермоқчимисиз?! У ҳолда (билингизки), Аллоҳ менга ато этган (пайғамбарлик ва мулку давлат) У Зот сизларга берган (мол-дунёдан) яхшироқдир. Балки сизлар ҳадяларингиз билан хурсанд бўларсизлар, (лекин менинг унга эҳтиёжим йўқдир).

37. Сен (қавминга) қайтиб бориб (айтгинки, агар ҳузуримга бўйсунган ҳолларида келмасалар), албатта биз уларга шундай кўшин билан борурмизки, улар унга асло бас кела олмаслар ва албатта биз уларни (қишлоқларидан) мағлуб ҳолларида хор қилиб қувиб чиқарурмиз".

Изоҳ: Билқийснинг элчиси унинг олдига ҳадя билан қайтиб бориб Сулаймон алайҳиссаломнинг жавобларини етказишгач, у: "Бу оддий подшоҳ эмаслигини билган эдим", деди ва Сулаймон пайғамбарга: "Мен сенинг кимлигингни ва даъват қилаётган

дининг қандай дин эканлигини билиш учун ўз аъёнларим билан хузурингга бормоқдаман", деган хабар билан чопар юбориб, ўзи ўн икки минг одам билан йўлга тушди. Қачонки улар Сулаймон алайҳиссаломнинг қароргоҳларига етиб келишларига бир фарсаҳ (олти чақирим атрофида) қолганида, у зот бундан хабар топиб, уларга ўзининг ҳақ пайғамбар эканлигини исботлайдиган бир мўъжиза кўрсатиш ва малика Билқийснинг фаҳму-фаросатини синаш мақсадида қўл остидаги халойиққа қараб:

38. "Эй одамлар, улар менинг хузуримга бўйсунган ҳолларида келишларидан илгари қайси бирларингиз менга унинг (яъни, Билқийснинг ўз шаҳрида қолган) тахтини келтира олур", деди.

39. (Шунда) жинлардан бир паҳлавони айтди: "Мен уни сен ўрнингдан туришингдан илгари сенга келтиурман. Албатта мен бунга қодир ва ишончлидирман".

40. Китоб - (Лавҳул-махфуз)дан огоҳлиги бор бўлган бир зот (яъни, тафсирун-Насафийда айтилишича, Жаброил фаришта) эса: "Мен уни кўзинг ўзингга қайтгунича (яъни, кўз очиб юмгунча) сенга келтиурман", деди. Энди қачонки (Сулаймон тахтнинг) ўз хузурда турганини кўргач, деди: "Бу Парвардигоримнинг мен шукр қиламанми ёки куфрони неъмат қиламанми, имтиҳон этиш учун берган фазлу марҳаматидандир. Ким шукр қилса, бас, албатта у фақат ўз (фойдаси) учун шукр қилур. Ким куфрони неъмат қилса, бас, албатта Парвардигорим (унинг шукр қилишидан) Беҳожат ва фазлу қарам Эгасидир".

41. (Қачонки маликанинг келиши яқинлашиб қолгач, Сулаймон унинг фаҳму-фаросатини синаш учун) деди: "Унинг тахтини танимайдиган қилиб — ўзгартириб қўйинглар! У (ўз тахтини танишга) йўл топурми ёки йўл топа олмайдиган кимсалардан бўлурми, кўрурми?".

42. Энди қачонки у келгач: "Сенинг тахтинг шундаймиди?", дейилди. У (ҳайратга тушиб); "Худди ўшанинг ўзи-ку", деди. (Яъни, Аллоҳнинг кудратини тан олди ва Сулаймоннинг ҳақ пайғамбар эканига иймон келтирди. Шунда Сулаймон айтди: "Алҳамдулиллоҳки), бизларга ундан илгари илм-маърифат берилиб, мусулмон бўлганмиз.

43. Уни эса ўзи Аллоҳни қўйиб ибодат қилган нарсаси (Аллоҳга иймон келтириб, мусулмон бўлишдан) тўсгандир. Чунки у кофир қавмдан эди".

44. (Маликага): "Саройга киргин", дейилди. Энди қачонки у (саройни) кўргач, уни сув (тўлқин) деб ўйлаб оёқларини очган эди, (Сулаймон): "Бу ойнадан ясалган баланд қасрдир", деди. (Шунда малика) айтди: "Парвардигорим, дарҳақиқат, мен (куёшга сиғиниш билан) жонимга жабр қилибман, (энди) Сулаймон билан бирга барча оламлар Парвардигори — Аллоҳга бўйсундим".

45. Қасамки, Биз Самуд (қабиласи)га биродарлари Солиҳни пайғамбар қилдик. (У): "Аллоҳга ибодат қилингиз", (деди). Бас, баногоҳ улар(нинг бир қисми мўъмин, бир қисми кофирга айланиб), таллашиб-тортишадиган икки гуруҳ бўлиб олдилар.

46. (Самуд қабиласидаги кофир бўлган гуруҳ Солиҳга: "Агар чин пайғамбар бўлсанг, бизларни кўрқитаётган азобингни келтирчи", деганларида) у айтди: "Эй қавмим, нега сизлар яхшилик — раҳматдан илгари ёмонлик — азобни шоштирмоқдасиз?! Сизларга раҳм-шафқат қилиниши учун Аллоҳдан мағфират сўрасангизлар бўлмасми?!"

47. Улар дедилар: "Бизлар (бошингизга тушган очарчилик-қаҳатчилик) сенинг ва сен билан бирга бўлган (мўъминларнинг) шумқадамлигидан деб билдик". У айтди: "Сизларнинг (бошингизга тушган) бахтсизлик Аллоҳ ҳузуридандир. Балки сизлар имтиҳон қилинаётган қавмдирсиз".

48. У шаҳарда (ўзларини) ўнгламай ер юзида бузғунчилик қилиб юрадиган тўққиз нафар кимса бор эди.

49. Ўшалар Аллоҳ номига қасам ичишиб (бир-бирларига) айтдилар: "Албатта (Солиҳни) ва унинг аҳли-тобеъларини тунда ҳалок қилурмиз, сўнгра унинг валий-хомийсига: "Бизлар (на Солиҳнинг ва на) унинг аҳли-тобеъларининг ҳалокатига гувоҳ бўлган эмасмиз. Албатта бизлар ростгўй кишилардирмиз", деймиз".

50. Улар (Солиҳ ва унинг тобеъларига қарши ўз) макрларини қилдилар. Биз ҳам улар сезмаган ҳолларида (уларни ҳалок қилиш билан) бир "макр" қилдик.

51. Энди уларнинг қилган макрлари оқибати қандай бўлганини кўринг — Биз уларни ва барча қавмларини қириб юбордик.

52. Мана, улар золим бўлганликлари сабабли уйлари ҳувиллаб қолди! Албатта бунда биладиган қавм учун оят-ибрат бордир.

53. Иймон келтирган ва такводор бўлган зотларга эса нажот бердик.

54. Лутни (эсланг)! Ўшанда у қавмига айтган эди: "Сизлар кўриб-билиб турган ҳолингизда бузуклик қилурмисизлар?!"

55. Сизлар хотинларингизни қўйиб шаҳват билан эркакларга яқинлашурмисизлар?! Йўқ, сизлар жоҳил қавмдирсиз!"

Йигирманчи жузь

56. (Лут) қавмининг жавоби эса фақат "Лутнинг аҳли-тобеъларини қишлоғингиздан (қувиб) чиқарингиз! Дарҳақиқат, улар жуда "покиза" кишилардир", дейишлари бўлди.

57. Бас, Биз (Лутга) ва унинг аҳли-тобеъларига нажот бердик. Магар унинг хотини (нажот топмади, чунки) Биз уни қолиб ҳалок бўлгувчилардан бўлишини тақдир қилиб — белгилаб қўйдик.

58. Ва уларнинг устига бир ёмғир (яъни, тош) ёғдирдик! Бас, (азобдан) огоҳлантирилгувчилар ёмғири нақадар ёмон бўлди!

59. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Аллоҳга ҳамду сапо бўлсин ва Унинг Ўзи (пайғамбарлик учун) танлаган бандаларига дуо-ю салом бўлсин". Аллоҳ яхшироқми ёки улар (Макка мушриклари Аллоҳга) шерик қилаётган бутларими?!

60. Ёки осмонлар ва ерни яратган ҳамда сизлар учун осмондан сув-ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида гўзал боғларни ўстирган Зотми?! Сизлар учун у (боғларнинг) доваррахтини ўстириш имкони йўқ эди. Аллоҳ билан бирга яна бирон илоҳ борми?! Йўқ, улар (Аллоҳга ўзларини) тенг биладиган қавмдирлар!

61. Ёки ерни (барча жонзотлар учун) қароргоҳ қилиб, унинг ўртасида дарёлар пайдо қилган ва унинг учун тутқи-тоғлар барпо қилган ҳамда икки (яъни, шўр-чучук) денгиздарё ўртасида тўсиқ-тўғон иншо қилган Зотми?! Аллоҳ билан бирга яна бирон илоҳ борми?! Йўқ, уларнинг кўплари билмайдилар!

62. Ёки музтар-ночор одам дуо-илтижо қилган вақтида (дуосини) ижобат қиладиган ва (унинг) мушқулини осон қиладиган ҳамда сизларни ернинг халифа-эгалари қиладиган Зотми?! Аллоҳ билан бирга яна бирон илоҳ борми?! Камдан-кам эслатма-ибрат олурсизлар!

63. Ёки сизларга қуруқлик ва денгиз зулматларида Тўғри Йўлни кўрсатадиган ва ўз раҳмати-ёмғири олдидан шамолларни хушхабар қилиб жўнатадиган Зотми?! Аллоҳ билан бирга яна бирон илоҳ борми?! Аллоҳ уларнинг ширк келтирган нарсаларидан Юксакдир!

64. Ёки бошлаб Ўзи яратиб, сўнгра (Охиратда) қайта яратадиган Зотми?! Ким сизларга осмон ва заминдан ризқу рўз берур? Аллоҳ билан бирга яна бирон илоҳ борми?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у кофирларга) айтинг: "Агар Аллоҳнинг шериги бор, деган сўзларингизда ростгўй бўлсангизлар ҳужжатларингизни келтирингиз!"

65. Айтинг: "Осмонлар ва ердаги бирон кимса ғайбни билмас, магар Аллоҳгина (билур)". Улар қачон қайта тирилишларини ҳам сеза олмаслар.

66. Йўқ, уларнинг Охират ҳақидаги билимлари пишиб етилгандир (ва шу сабабдан Охират ҳақида сўраётгандирлар)!. Йўқ, улар (охиратдан) шак-шубҳадирлар! Йўқ, улар ундан кўрдирлар!

67. Кофир бўлган кимсалар дедилар: "Ўзимиз ҳам, ота-боболаримиз ҳам тупроққа анланиб кетган вақтимизда (қайта тирилиб, қабрларимиздан) чиқаргувчидиримизми?!"

68. Дарҳақиқат, бизларнинг ўзимизга ҳам, илгари ота-боболаримизга ҳам мана шу ваъда қилингандир. (Лекин ҳеч ким ўлганларнинг қайта тирилганини кўргани йўқ. Демак), бу фақат ўтганларнинг афсоналаридир".

69. Айтинг: "Ерни айланиб, жиноятчи кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлгашини кўринглар!"

70. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларнинг (иймон келтирмаганлари) устида ғам чекманг ва улар қилаётган макрлардан сиқилманг ҳам!

71. Улар: "Агар ростгўй бўлсангизлар (айтинглар-чи), мана шу ваъда (қилинган азоб) қачон бўлади?", дейдилар.

72. Айтинг: "Эҳтимол сизлар шоштираётган (азобнинг) баъзиси сизларга яқин келиб қолгандир".

73. Албатта Парвардигорингиз одамларга фазлу марҳамат Соҳибидир. Лекин уларнинг кўплари шукр қилмадилар.

74. Албатта Парвардигорингиз уларнинг диллари яширадиган нарсани ҳам, улар ошкор қиладиган нарсани ҳам билур.

75. Осмон ва заминдаги ҳар бир сир очик Китобга (яъни, Лавҳул-маҳфузда) мавжуддир.

76. Албатта, ушбу Қуръон бани Исроилга улар ихтилоф қиладиган нарсаларнинг кўпини сўйлаб-баён қилиб берур.

77. Албатта у иймон келтирадиган кишилар учун Ҳидоят ва Раҳматдир.

Изоҳ: Бани Исроил қавми, яъни, яхудийлар ўзаро ихтилоф қилиб юрадиган Ийсо пайғамбар ҳақида ва бошқа жуда кўп муаммолар тўғрисида Қуръони Каримда аниқ тафсилотлар баён қилингандир. Ушбу икки оятда Қуръоннинг унга иймон келтирадиган кишилар учун Аллоҳнинг раҳматига ҳидоят қилгувчи раҳбар-йўлбошчи эканлиги уқтирилади.

78. Албатта Парвардигорингиз (одамлар) ўртасида Ўз ҳукми (яъни, Ўзининг Илоҳий адолати) билан ҳукм қилур. У Ғолиб ва Билгувчидир.

79. Бас, Сиз Аллоҳга таваккул қилинг! Албатта Сиз равшан Ҳақиқат устидадирсиз.

80. Аниқки, Сиз (ўз даъватингизни) «ўлик»ларга уқтира олмассиз ва юз ўгириб кетаётган «кар»ларга ҳам бу даъватни уқтира олмассиз.

81. Яна Сиз «кўр»ларни ҳам залолатларидан (чиқариб, Ҳақ Йўлга) ҳидоят қила олгувчи эмасдирсиз. Сиз фақат Бизнинг оятларимизга иймон келтириб, мусулмон бўладиган кишиларгагина уқтира олурсиз.

82. Қачон (кофирларнинг) устига сўз — азоб тушганида, (яъни, Қиёмат яқинлашиб қолганида) Биз улар учун ердан бир жонивор чиқарурмиз. У уларга одамлар Бизнинг оятларимизга ишонмайдиган бўлиб қолганлари ҳақида сўзлар.

Изоҳ: Ҳадиси шарифда айтилишича охир замон бўлганда ер остидан мисли кўрилмаган бир ҳайвон чиқиб Аллоҳ таолонинг оятларига иймон келтирмайдиган кимсаларни лаънатлар ва шу ҳодисадан кейин Қиёмат қойим бўлиши аниқ экан.

83. Биз ҳар бир миллатдан бир гуруҳ — Бизнинг оятларимизни ёлғон дейдиган кимсаларни тўплаб, улар тизилиб турадиган Кунни (эсланг)!

84. То қачон улар (ҳисоб-китоб қилинадиган жойга) келишгач, (Аллоҳ) айтди: "Сизлар аниқ-пухта билмаган ҳолингизда Менинг оятларимни ёлғон дедингизми?! Бўлмаса нима қилгувчи бўлдингизлар?!"

85. Золим-кофир бўлганлари сабабли уларнинг устига сўз — азоб тушди. Бас, улар (бирон сўз) сўзлай олмаслар.

86. Биз улар ором олишлари учун (коронғу) кечани пайдо қилганимизни, кундузни эса ёруғ қилиб кўйганимизни кўрмадиларми?! Албатта бунда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

87. Сур чалиниб, Аллоҳ Ўзи хоҳлаган зотлардан бошқа осмонлардаги ва ердаги (барча) кимсалар даҳшатга тушиб қолган ва барча У Зот (ҳузурига) бўйин эгган ҳолда келган Кунни (эсланг)!

88. Сиз тоғларни кўриб тек қотиб турибди, деб ўйларсиз. Ҳолбуки, улар ҳам худди булутлар юргандек юрарлар. (Бу) барча нарсани пухта қилган Зот — Аллоҳнинг ҳунаридир. Албатта У Зот сизлар қилаётган (барча) ишлардан Огоҳдир.

Изоҳ: Ушбу оят ернинг тинмасдан ўз ўқи атрофида айланиб туришига Аллоҳ таоло томонидан нозил қилинган далилдир. "Албатта бунда ақл эгалари учун оят-ибрат бордир".

89. Ким яхшилик билан келса, бас, унинг учун ўша (яхшилигидан) яхшироқ (мукофот) бўлур. Ва улар ўша Куннинг даҳшатидан омондадирлар.

90. Ким ёмонлик билан келса, бас, юзтубан ҳолларида дўзахга ташланурлар. (Ва уларга айтулур): "Сизларга фақат қилиб ўтган амалларингизнинг жазоси берилур".

91-92. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга айтинг): "Мен фақат мана шу шаҳарнинг (яъни, Маккайи мукарраманинг) Парвардигоригагина ибодат қилишга буюрилгандирман. У (бу шаҳарни) ҳаром қилган Зотдир (яъни, бу шаҳарда қон тўкилиши, бирон кишига зулм қилиниши, ов овланиши ва ҳатто ўт юлиниши ҳам ҳаром қилингандир). Барча нарса Униқидир. Мен мусулмонлардан бўлишга ва Куръон тиловат қилишга буюрилгандирман". Бас, ким Ҳақ Йўлга юрса фақат ўз (фойдаси) учун юрар. Ким йўлдан озса, у ҳолда айтингки: "Мен фақат (йўлдан озган кимсаларни Аллоҳнинг азобидан) огоҳлантиргувчилардандирман".

93. Айтинг: "Ҳамду сано Аллоҳ учундир. Яқинда У сизларга Ўз оят-мўъжизаларини кўрсатур. Бас, сизлар у (мўъжизаларни) тан олурсизлар (лекин у Кунда тан олишингиз сизларга фойда бермас)". (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингиз сизларнинг қилаётган амалларингиздан ғофил эмасдир.

(28) «Қасас» сураси

Қуръони Карим матнида йигирма саккизинчи тартибда келган бу сура Макка сураларидан бўлиб, саксон саккиз оятни ташкил этади.

Сура ўз маъно-моҳияти эътибори билан "Шуаро" ва "Намл" сураларининг давомидир.

Бу сурада инсонлар ибрат олишлари учун икки золим кимсанинг қилган кирдикорлари ва топган оқибат-ҳалокатлари ҳақида ҳикоя қилинади. Улардан бири қўл остидиги ҳукму-салтанат сабабли ўзидан кетиб, ҳатто ўзини худо деб аташгача бориб етган золим ва мустабид подшоҳ Фиръавн бўлса, иккинчиси топган молу давлатига маст бўлиб, дину диёнатни унутган Қорундир, Қуръон улардан бирини сув, иккинчисини эса ер ютгани ҳақида хабар беради.

Бу сурада Аллоҳ таъолонинг суюкли пайғамбаридан Мусо алайҳиссаломнинг туғилишларидан тортиб, қандай пайғамбар бўлганлари ва кўрган-кечирган ибратли саргузаштлари бошқа сураларга нисбатан муфассал ва мукамал сўйлангани сабабли уни "Қасас - Қисса" деб аталгандир. Сура икки дунё саодати бўлмиш иймон-эътиқодга даъват қилиш билан хотималанади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. То, Син, Мим.

2. Ушбу (оятлар) очиқ-равшан Китоб оятларидир.

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), иймон келтирадиган қавм (ўқиб, ибрат олишлари) учун Сизга Мусо ва Фиръавн хабаридан ҳаққи-рост тиловат қилиб (сўйлаб) берурмиз.

4. Дарҳақиқат, Фиръавн (Миср) ерида туғёнга тушиб, унинг аҳолисини бўлак-бўлак қилди. У улардан бир тоифани (яъни, бани Исроил қавмини) хорлаб, ўғилларини сўяр, аёлларини тирик қолдирар. Албатта у бузғунчи кимсалардан бўлди.

5. Биз эса у ерда хорланган кишиларга марҳамат қилишни, уларни (хор-бечораликдак чиқариб, барчага) пешво зотларга айлантиришни ва уларни (Фиръавн мулкининг) ворислари қилишни истаймиз.

6. Яна Биз уларни ўша ерда барқарор қилиб, Фиръавн ва (унинг вазири) Ҳомонга ҳамда икковининг лашкарларига (бани Исроил) томонидан ўзлари қўрқувчи бўлган нарсани (яъни, мулку-давлитлари қўлларидан кетиб, ҳукму салтанат бани Исроил қавмининг қўлига ўтишини) кўрсатиб қўйишни (истаймиз).

7. Биз Мусонинг онасига (Мусони туғиб, уни ҳам Фиръавн одамлари келиб ўлдиришларидаи кўрқиб турган пайтида) ваҳий қилдикки: "Уни эмизавергин. Бас, қачон (Фиръавн одамлари ўғил кўрганингни билишиб қолиб, уни ўлдириб кетишларидан) кўрқсанг, уни дарёга ташлагин ва кўрқмагин ҳам, қайғурмагин ҳам. Зеро, Биз уни сенга (яна тирик ҳолида) қайтаргувчидирмиз ва уни пайғамбарлардан қилгувчидирмиз".

8. Бас, уни Фиръавн хонадони (ўсиб-улғайгач), ўзларига душман ва ғам-ташвиш бўлиши учун тутиб олдилар. Албатта Фиръавн, Ҳомон ва уларнинг лашкарлари хато қилгувчи бўлдилар.

9. Фиръавннинг хотини (унга): "(Бу бола) мен учун ҳам, сиз учун ҳам кўз қувончидир. Уни ўлдирманглар. Шоядки, унинг бизларга нафи тегса ёки уни бола қилиб олсак",

деди. Улар (ўзларининг ҳалокатлари шу гўдак қўлида эканини) сезмаган ҳолларида (уни бола қилиб олдилар).

10. Мусо (даёрга оқиб кетгач), онасининг қалби бўм-бўш бўлиб қолди.— Агар Биз ("Мусони ўзинга қайтарурмиз", деган ваъдамизга) иймон келтиргувилардан бўлиши учун унинг кўнглини хотиржам қилмаганимизда, албатта у (Мусо ўзининг ўғли эканини) очиб қўйган бўлур эди —

11. Ва (Мусонинг онаси) унинг опасига: "Унинг (ортидан) тушгин", деди. Бас, у (Фиръавн хонадонидагилар) сезмаган ҳолларида (Мусони) узокдан кузатиб турди.

12. Биз аввал (Мусога барча) эмизгувчи аёлларни ҳаром қилдик (бас, у бирон аёлни эммади), шунла (унинг опаси келиб): "Мен сизларга унга кафил бўлиб, (эхмизадиган) ва унга холис (тарибия берадиган) бир оилани кўрсатайми?", деди.

13. Шундай қилиб, Биз (Мусонинг онасининг) кўзлари шодланиши ва ғам чекмаслиги учун ҳамда Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ эканини билиши учун уни онасига қайтардик. Лекин кўп (одамлар Аллоҳнинг ваъдаси ҳақ эканини) билмайдилар.

14. Қачонки у вояга етиб, (ақли) тўлгач, Биз унга ҳикмат ва билим ато этдик. Биз чиройли амал қилгувчи кишиларни мана шундай мукофотлармиз.

15. (Кунлардан бирида Мусо) шаҳарга унинг аҳолиси ғафлатда бўлган (пешин) пайтида кирган эди, унда икки киши урушаётганини кўрди. (Улирдан) бири ўзининг жамоатидан (яъни бани Исроил қавмидан) ва бири душманидан (яънч, Қибтийлардан) эди. (Бас, Мусонинг) жамоатидан бўлган киши душман томондан бўлган кимсага қарши ундан ёрдам сўради. Шунда Мусо бир мушт уриб уни ўлдириб қўйди. (Сўнг қилиб қўйган ишидан пушаймон бўлиб), деди: "Бу шайтоннинг ишидандир. Албатта у йўлдан ургувчи очиқ душмандир".

16. (Кейин Аллоҳга илтижо қилиб), деди: "Парвардигорим, дарҳақиқат, мен ўз жонимга жабр қилиб қўйдим. Энди Ўзинг мени мағфират қилгин". Бас, (Аллоҳ) уни мағфират қилди. Албатта Унинг Ўзигина Мағфират қилгувчи, Меҳрибондир.

17. У (яна) деди: "Парвардигорим, Сен менга қилган инъоминг ҳаққи-ҳурмати энди ҳаргиз жинойтчи кимсаларга ёрдам қилгувчи бўлмасман".

18. Бас, у эрта тонгда шаҳарда кўрқувга тушиб, (бирон кори ҳолга) кўз тутган ҳолда кетаётган эди, баногоҳ кеча ундан ёрдам сўраган (бани Исроил қавмидан бўлган) кимса яна (бир қибтий билан урушаётганини ва яна) уни ёрдамга чақираётганини (кўрди). Мусо унга деди: "Дарҳақиқат, сен аниқ гумроҳдирсан".

19. Энди у ўзларига душман бўлган кимсани (яъни, қибтийни) ушламоқчи бўлган эди, (Мусо энди мени урмоқчи шекилли, деб гумон қилган бани Исроилдан бўлган кимса): "Эй Мусо, кеча бир жонни ўлдирганинг каби (бугун) мени ҳам ўлдирмоқчимисан?! Сен фақат ер юзида жабру зулм қилгувчи бўлмоқчисан. Сен ислоҳ қилгувчилардан бўлишни истамайсан", деди.

Изоҳ: Нақл қилинишича, Мусо алайҳиссалом ўртага тушиб қибтий билан исроилийни ажратиб қўйгач, бир кун илгари ўлдирилган қабиладошининг котили Мусо эканидан хабар топган қибтий бориб Фиръави ва унинг одамларига бу ҳақда сўзлаб беради. Шунда Фиръавн Мусо алайҳиссаломни қатл қилишга амр қилиб, уни топиб келиш

учун одамларни юборади. Лекин қибтийлар орасидаги бир диёнатли киши келиб, Мусони бу ҳақда огоҳлантириб қўяди. Қуйидаги оятда шу тўғрисида ҳикоя қилинади.

20. Шаҳарнинг нариги тарафидан бир киши шошганча келиб: "Эй Мусо, (Фиръавн) одамлари сени ўлдириш учун тил бириктирмоқдалар. Бас, сен (бу шаҳардан) чиқиб кетгин. Албатта мен сенга холис бўлган киилардандирман", деди.

21. Бас, у қўрқувга тушиб, (ортидан етиб келиб келишларига) кўз тутган ҳолда у ердан чиқиб, деди: "Парвардигорим, Ўзинг менга бу золим қавмдан нажот бергин".

22. Ва қачонки Мадян (шаҳри) томонга юзлангач, деди: "Шояд Парвардигорим мени Тўғри Йўлга ҳидоят қилса".

23. Қачонки у Мадяннинг суви — қудуғига етиб келгач, у жойда бир тўп одамлар (чорваларини) суғораётганларини кўрди ва улардан қуйироқда икки аёл (ўз қўйларини сувдан) тўсиб турганларини кўриб: "Сизларга не бўлди (яъни, нега қўйларингизни суғормай турибсизлар)?", деди. Улар: "Биз то подачилар (молларини) қайтармагунча суғора олмаймиз. Отамиз эса қари чол (яъни, қўйларимизни суғоргани кела олмас)", дедилар.

24. Шунда (Мусо) уларга (қўйларини) суғориб берди. Сўнгра (бир четдаги дарахт) соясига бориб (ўтириб), деди: "Парвардигорим, мен Ўзинг (хузурингдан) мен учун нима яхшилиқ (яъни, ризқ) туширсанг, ўшанга муҳтождирман".

Изоҳ: Муфассирлар ёзишларича ҳазрати Мусо алайҳиссалом Фиръавн қавмидан ёлғиз, бечора, оч ва даҳшатга тушган ҳолда қочиб чиканларида айтдиларки: "Парвардигор, ёлғизман, хастаман, бечораман!" Шунда у кишига жавоб бўлди: "Эй Мусо, Мендек дўсти бўлмаган киши ёлғиздир, Мендек табиби бўлмаган одам хастадир. Мен билан алоқасини узган кимса бечорадир!" Дарҳақиқат, Аллоҳ таъоло Ўз дўстларини ёлғизлатиб қўймаслиги ҳақида қуйидаги оятларда ҳикоя қилинади. Мусо алайҳиссалом қўйларини суғориб берган икки қиз Шуайб пайғамбарнинг қизлари эди. Кексайиб қолган Шуайб алайҳиссалом қизларининг ҳар кунги одатларидан эртароқ қайтиб келганларидин ҳайрон бўлиб, бунинг сабабини сўраганларида улар бир нотаниш йигит қўйларини суғориб берганини айтдилар. Шунда у зот қизларидан бирини Мусони чақириб келиш учун юбордилар.

25. Бас, улардан бири ҳаё билан юриб келиб: "Отам сени бизларга (қўйларимизни) суғориб берганинг ҳақини бериш учун чақирмоқда", деди. Бас, қачонки (Мусо Шуайбнинг хузурига) келиб, унга ўз қиссасини сўйлаб бергач, у: "Қўрқмагин. Сен у золим қавмдан нажот топдинг", деди.

26. (Қизларидан) бири: "Эй ота, уни (чорваларингни боқишга ишга) ёллагин. Зеро, сен ёллаган энг яхши киши кучли, ишоичли кишидир", деди.

27. (Шуайб) айтди: "(Эй Мусо, агар рози бўлсанг), менга саккиз йил ишлаб беришинг бадалига мен сенга мана шу икки қизимдан бирини никоҳлаб бермоқчиман. Энди агар ўн йилни тўлатсанг (яъни, тўла ўн йил ишлаб берсанг) сен томонингдан (бизга марҳамат бўлур). Мен сени қийнашни истамайман. Иншаоллоҳ, сен менинг солиҳ кишилардан эканлигимни кўрурсан".

28. (Мусо) деди: "Мана шу сен билан менинг ўртамиздаги (битимдир). Икки муддатдан қай бирини адо қилсам бас, менга зўрлик қилинмас. Аллоҳ айтаётган сўзимизга Вакил — Гувоҳдир".

29. Энди қачонки Мусо (келишилган ўн йил) муддатни ўтаб, аҳли-оиласи билан (Миср томон) йўлга тушгач, Тур (тоғи) тарафдан бир оловни кўриб қолди. У аҳли-оиласига: "Сизлар кутиб турунглари. Аниқки, мен бир оловни кўриб қолдим. Шояд сизларга ундан бирон хабар ёки исиниб олишларингиз учун у оловдан чўғ олиб келсам", деди.

30. Энди қачонки унинг олдига етиб келгач, у муборак жойдаги водийнинг ўнг тарафидан — дарахтдан унга нидо қилинди: "Эй Мусо, албатта Мен барча оламларнинг Парвардигори Аллоҳдирман.

31. Асоингни ерга ташлагин!" Бас, қачонки (Мусо асосини ерга ташлагач), уни илондек қимирлаганини кўргач, ортига қарамай қочди. "Эй Мусо, кел, кўркмагин. Зеро, сен (хавфу-хатардан) омонда бўлгувчи кишилардандирсан.

32. Кўлингни чўнтагинга солгил, бирон зиён-дардсиз оппоқ бўлиб чиқур ва қанотингни (яъни кўлингни) кўрқувдан (яъни агар бу мўъжизалардан кўрқиб кетсанг кўлтигинга) қисиб олгин (у яна ўз ҳолига қайтур). Бас, шу иккиси (яъни, асоингни илонга айланиши ва кўлингни оппоқ бўлиб нур сочиши) Парвардигоринг томонидан Фиръавн ва унинг одамларига икки ҳужжатдир. Дарҳақиқат, улар фосиқ қавм бўлдилар".

33. (Мусо) деди: "Парвардогорим, мен улардан бир жонни ўлдириб қўйганман. Бас, улар мени ўлдиришларидан кўркурман.

34. Оғам Ҳорун мандан кўра тили гўёроқдир. Бас, уни ҳам мен билан бирга мени тасдиқлайдиган ёрдамчи қилиб юборгин. Чунки улар мени ёлғончи қилишларидан кўркурман".

35. (Аллоҳ) айтди: "Биз сени оғанг билан қувватлантирурмиз ва иккинги учун салтанат (яъни, ғалаба ато) қилурмиз. Бас, улар сизларга (бирон зиён) етказа олмаслар. Бизнинг оят-мўъжизаларимиз билан сизлар ҳам, сизларга эргашган кишилар ҳам ғолиб бўлгувчидирлар".

36. Энди қачонки Мусо уларга Бизнинг аниқ-равшан оят-мўъжизаларимизни келтиргач, улар: "Бу ҳеч нарса эмас, магар уйдирма-сеҳрдир. Бизлар бу нарсани ўтган ота-боболаримиз (замони)да (бўлганини) ҳам эшитган эмасмиз", дедилар.

37. Мусо айтди: "Парвардигорим ким Ўзининг ҳузуридан хидоят келтирганини ҳам, (Охират) диёридаги оқибат кимнинг фойдасига бўлишини ҳам жуда яхши Билгувчидир. Албатта золим кимсалар нажот топмас".

38. Фиръавн: "Эй одамлар, мен сизлар учун ўзимдан бошқа бирон илоҳ борлигини билган эмасман. Бас, сен эй Ҳомон, лойни пишириб, (ғишт қуйиб) мен учун бир (баланд) қаср бино қил, шоядки мен (унинг устига чиқиб) Мусонинг худосини кўрсам. Албатта мен уни ёлғончи кимсалардан деб ўйламоқдадирман", деди.

39. У (Фиръавн) ҳам, унинг лашкарлари ҳам (Мусо даъват қилгаи Ҳақ Динга иймон келтирмасдан) ер юзида ноҳақ кибру ҳаво қилдилар ва ўзларини Бизга қайтарилмайдилар, деб гумон қилдилар.

40. Бас, Биз уни ва лашкарларини ушладик-да, денгизга ташладик — ғарқ қилиб юбордик. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), энди Сиз у золим кимсаларнинг оқибати қандай бўлганини кўринг.

41. Ва уларни, (ўзларига эргашган динсиз кимсаларни) дўзахга чорлаб турадиган пешволар қилиб қўйдик. Қиёмат Кунисида ҳам уларга ёрдам берилмас.

42. Биз бу дунёда ҳам уларга лаънатни эргаштирдик. Қиёмат Кунисида ҳам улар (Бизнинг раҳматимиздан) йироқ қилингувчи кимсалардандирлар.

43. Аниқки, Биз аввалги аср-авлодларни (кофирликлари сабабли) ҳалок қилганимиздан кейин Мусога одамлар учун нур, хидоят ва раҳмат бўлган Китоб ато этдик. Шояд улар эслатма-ибрат олсалар.

44. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Мусога ишни (яъни, пайғамбарликни) ҳукм қилган пайтда Сиз (Тур тоғининг) ғарб томонида (Биз Мусо билан ваъдалашган жойда турган) эмас эдингиз ва гувоҳлардан ҳам бўлган эмас эдингиз.

45. Лекин Биз (Мусо замонидан сўнг, кўп) асрларни пайдо қилдик, бас, уларга умр-замон чўзилиб кетди (ва улар Мусога юборилган ҳукмларни унутиб юбордилар. Шунда Биз ҳукму фармонларимизни одамларга ҳаққи-рост етказишингиз учун Сизни пайғамбар қилиб юбордик). Сиз Мадян аҳли орасида тургувчи ҳам, уларга Бизнинг оятларимизни тиловат қилгувчи ҳам бўлган эмасдингиз. Лекин Биз (Сизни) Пайғамбар қилиб юборгувчи бўлдик (бас, Сиз Бизнинг ваҳийларимиз воситасида Мусо тўғрисида ҳам, Мадян шаҳрининг аҳли ҳақида ҳам хабардор бўлдингиз).

46. Биз (Мусога) нидо қилган пайтда Сиз Турнинг ёнида бўлган эмас эдингиз. Лекин (Сиз) Парвардигорингиз томонидан раҳмат бўлиб, Сиздан илгари бирон огоҳлантиргувчи келмаган бир қавмни огоҳлантириш учун (Пайғамбар қилиндингиз). Шояд улар эслатма-ибрат олсалар.

47. Агар уларга ўз қилмишлари сабабли бирон мусибат — бало етганида: "Парвардигоро, бизларга пайғамбар юборганингда эди, Сенинг оятларингга эргашар ва иймон келтиргувчилардан бўлур эдик, дейишмаса эди (Биз сизни уларга пайғамбар қилиб юбормас эдик).

48. Энди қачонки уларга бизнинг ҳузуримиздан ҳақ (пайғамбар) келгач эса улар: "Унга (яъни, Муҳаммадга) ҳам Мусога берилган мўъжизалар берилганида эди (бизлар унга эргашган бўлардик)", дедилар. — Ахир улар илгари Мусога берилган мўъжизаларга ҳам кофир бўлмаганмидилар?! — Улар: "(Таврот ва Қуръон) бир-бирини қўллаб-қувватлайдиган икки сеҳрдир", дедилар, ва: "Бизлар (бу икки Китобдан) ҳар бирига кофирдирмиз", дедилар.

49. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "У ҳолда агар ростгўй бўлсанглар сизлар Аллоҳ ҳузуридан у икки (Китобдан) кўра тўғрироқ бўлган бирон китоб келтиринглар, мен унга эргашурман".

50. Энди агар улар Сизга жавоб бера олмасалар, бас, билингки, улар фақат хавойи нафсларигагина эргашурлар. Аллоҳ томонидан ҳидоятланмаган ҳолда ўз хавойи нафсига эргашган кимсадан ҳам йўлдан озганроқ ким бор?! Албатта Аллоҳ бундай золим қавмни ҳидоят қилмас.

51. Аниқки, Биз эслатма-ибрат олишлари учун уларга Сўзни — Қуръонни улаб (яъни, пайдар-пай нозил қилдик).

52. Биз (Қуръондан) илгари Китоб (яъни, Таврот, Инжил) ато этган зотлар (яъни, яҳудий ва насронийлар орасидаги мўъминлар) унга (яъни, Қуръонга) иймон келтирурлар.

53. Қачонки уларга (Қуръон) тиловат қилинса улар: "Бизлар унга иймон келтирдик. Албатта у Парвардигоримиз томонидан бўлган ҳақиқатдир. Шак-шубҳасиз, бизлар (Қуръон нозил бўлишидан) илгари ҳам мусулмонлар (яъни, Аллоҳни Ягона билиб бўйсунувчилар) эдик", дерлар.

54. Ана ўша зотларга (дину иймон йўлида) сабр-тоқат қилганлари сабабли ажр-мукофотлари қайта-қайта ато этилур. Улар яхшилик (яъни, сабр-тоқат) билан ёмонликни (яъни, кофирларнинг озорларини) дафъ қилурлар ва Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қилурлар.

55. Қачонки беҳуда (сўз ё ишни) эшитсалар, ундан юз ўгирурлар ва: "Бизларнинг амалларимиз ўзимиз учун, сизларнинг амалларингиз ҳам ўзларингиз учундир. Омон бўлинглар. Бизлар нодон кимсалар (билан ҳамсуҳбат бўлиш)ни истамаймиз", дерлар.

56. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аниқки, Сиз ўзингиз суйган кишиларни ҳидоят қила олмассиз, лекин Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларни ҳидоят қилур. У ҳидоят топгувчи зотларни яхшироқ Билгувчидир.

Изоҳ: Ушбу оят Пайғамбар алайҳиссаломнинг амакилари Абу Толиб ҳақида нозил бўлгандир. Маълумки, Абу Толиб Муҳаммад алайҳиссаломни болалик чоғларидан бошлаб ўз оталиғига олиб, то умрининг охиригача энди у зотга ҳомийлик қилган бўлса-да, ўзи Исломга кирмаган эди. Абу Толиб Пайғамбаримизни ўз ўғлидек яхши кўрар ва у зотни мудом бошқа мушрикларнинг хуружларидаи ҳимоя қилиб келар эди. Шунинг учун ҳим Абу Толибга ўлим соати яқинлашганида Пайғамбар алайҳиссалом уни кофир ҳолда ўлиб кетишини истамай: "Эй амаки, "Ла илаҳа илла Аллоҳ" денг, мен Қиёмат Кунда сизни мўъмин ҳолда вафот қилган деб гувоҳлик берай", деганларида, у: "Мен сенинг йўлинг ҳақ эканлигини биламан, аммо одамлар: "Абу Толиб ўлимдан кўрқиб иймон келтирди", дейишларини хоҳламайман", деб жавоб берган экан. Шунда, ўзининг суюкли амакиси дунёдан беиймон кўз юмаётганидан беҳад ғам-ғуссага тўлган Пайғамбарига ҳақ таоло юқоридаги оятни нозил қилган.

57. Улар (яъни, Қурайш кофирлари: "Эй Муҳаммад), агар бизлар сен билан бирга Тўғри Йўлга эргашсак, ўз еримиздан ажралурмиз (яъни, бошқа араблар бизларга душман бўлиб қолиб, ўз юртимиздан кувиб чиқарурлар)", дедилар. Ахир Биз уларга тинч-осойишта Ҳарамни макон қилиб бермадикми?! Барча нарсанинг мева-ҳосиллари Бизнинг даргоҳимиздан ризку рўз бўлган ҳолда ўша жойга йиғилади-ку! Лекин уларнинг кўплари (буни) билмаслар.

58. Биз қанча маишати ҳаддан ошган қишлоқ-шаҳарни ҳалок қилдик. Мана ўшаларнинг масканлари улардан кейин камдан-кам маскан қилинди. (Уларнинг барчалари ҳалок бўлдилар) ва (уларни мулку диёрларига) Биз Ўзимиз ворис бўлиб қолдик.

59. Парвардигорингиз то барча қишлоқ-шаҳарларнинг маркази (Маккайи муқаррама)да Бизнинг оятларимизни уларга тиловат қиладиган бир пайғамбарни юбормагунча у (қишлоқ-шаҳарлари) ҳалок қилгувчи бўлмади. Биз қишлоқ-шаҳарларни фақат уларнинг аҳолиси золим — кофир бўлган ҳолдагина ҳалок қилгувчи бўлдик.

60. Сизларга берилган нарсалар фақат (ўткинчи) ҳаёти дунёнинг мато ва зийнатларидир. Аллоҳ ҳузуридаги (ажру-муқофот) эса яхшироқ ва боқийроқдир. Ахир ақл юргизмайсизларми?!

61. Ахир Биз гўзал ваъда (жаннат) ваъда қилган, бас, унга эришган киши, Биз (ўткинчи) ҳаёти дунё матосидан (озгина) фойдалантириб, сўнгра Қиёмат Кунда (мангу азобга) дучор қилингувчилардан бўлган кимса каби бўлурми?!

62-63. (Эсланг, Аллоҳ Қиёмат) Кунда уларга нидо қилиб: "Сизлар (бор деб) гумон қилгувчи бўлган "шерикларим" қаерда қолишди?!", деганида, устларига Сўз — азоб тушиши ҳақ-муқаррар бўлган кимсалар (яъни, одамларни Ҳақ Йўлдан оздирган дохийлар): "Парвардигоро, ана у бизлар йўлдан оздирган кимсаларни ҳам худди ўзимиз йўлдан озган каби йўлдаи оздиргандирмиз (яъни, бизлар ҳам, барчамиз ўз ихтиёримиз билан озгандирмиз). Бизлар Сенга оқдирмиз (яъни, уларчинг йўлдан озишларига айбдор эмасмиз). Улар бизларга ибодат қилгувчи бўлмаганлар, (балки ўз ҳавойи нифслирига ибодат қилганлар)", дерлар.

64. Уларга: "Бутларингизга дуо-илтижо қилинглр, (мана энди сизларга ёрдам берсинлар)", дейилиб, уларга дуо-илтижо қилганларида (бутлар) жавоб қилмаслар ва улар азобни кўрурлар. Агар улар ҳидоят топсалар эди (бундай азобни кўрмаган бўлур эдилар).

65. (Аллоҳ) уларга нидо қилиб: "Пайғамбарларимга нима жавоб қилган эдинглар?", дейдиган Кунда —

66. Ўша Кунда уларга хабарлар (яъни, ўзларини оқлайдиган баҳонаю сабаблар) кўринмай қолур, бас, (даҳшат ва кўркувга тушиб) бир-бирларидан ҳам сўраша олмаслар.

67. Энди ким тавба қилиб, иймон келтириб, яхши амал қилиб ўтган бўлса, шоядки, ана ўша (киши) нажот топгувчилардан бўлур.

68. Парвардигорингиз Ўзи хоҳлаган нарсани яратур ва (Ўзи хоҳлаган ишни) ихтиёр қилур. Улар учун ихтиёр йўқдир. Аллоҳ уларнинг ширкларидан Пок ва Юксакдир.

69. Парвардигорингиз уларининг диллари яширган нарсаларини — сирларини ҳам, ошкор қилган нарсаларини — сўзларини ҳам билур.

70. У (Ёлғиз) Аллоҳдир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Аввалу охирда (яъни, Дунёю охиратда) ҳамду сано (Ёлғиз) Унинг учундир. Ҳукм Унинг (ҳукмидир). Ва (барчаларингиз) ёлғиз Унга қайтарилурсизлар.

71. (Эй Мухаммад алайҳиссалом), айтинг: "Хабар берингизчи, агар Аллоҳ кечани Қиёмат Кунигача устингизда мангу қилиб қўйса, Аллоҳдан ўзга қайси бир илоҳ сизларга бирон ёруғлик келтира олур?! Ахир англамайсизларми?!"

72. Айтинг: "Хабар берингиз-чи, агар Аллоҳ кундузни Қиёмат Кунигача устингизда мангу қилиб қўйса, Аллоҳдан ўзга қайси бир илоҳ сизларга ором оладиган кечани келтира олур?! Ахир кўрмайсизларми?!"

73. (Аллоҳ) сизлар учун кеча ва кундузни — унда (яъни, кечада) ором олишларингиз, (кундузи эса) Унинг фазл-ризқидан иташларингиз ва шукр қилишларингиз учун пайдо қилиб қўйгани Унинг раҳмат — марҳаматидандир.

74. (Эсланг, Аллоҳ Қиёмат) Кунида уларга нидо қилиб: "Сизлар (бор деб) гумон қилгувчи бўлган "шерикларим" қаерда қолишди?", дер.

75. Биз (у Кунда) ҳар бир умматдан бир гувоҳни (яъни, пайғамбарни) чиқариб, (уларга "Аллоҳ ёлғиз эмас", деб келтирган ширкларингиз ҳақ бўлса, қани) ҳужжат-далилларингизни келтиринглар-чи", дедик. Бас, улар (худолик) ҳаққи-хуқуқи (Ёлғиз) Аллоҳники эканини билдилар ва ўзлари тўқиб олган "худолари" эса улардан ғойиб бўлди.

76-77. Албатта Қорун ўзи Мусо қавмидан эди. Бас, у (қавмдошларига) кибру ҳаво қилди. Биз унга хазина-дафиналардан қалитлари(ни кўтариб юришнинг ўзи) куч-қувват эгалари бўлган бир жамоатга ҳам оғирлик қиладиган нарсаларни ато этган эдик. Ўшанда қавмдошлари унга: "Ховлиқмагин. Чунки Аллоҳ ҳовлиқма кимсаларни суймас. Ва Аллоҳ сенга ато этган мол-давлат билан (аввало) Охират диёрини (ободлигини) истагин ва дунёдан бўлган насибангни ҳам унутмагин. Аллоҳ сенга эҳсон қилгани каби сен ҳам (Аллоҳнинг бандаларига) инфоқ-эҳсон қил. Ерда (зулму зўравонлик билан) бузғунчилик қилишга уринма. Чунки Аллоҳ бузғунчи кимсаларни суймас", деганларида;

78. У: "Менга (бор молу давлатим) фақат ўзимдаги билим сабаблигина ато этилгандир, (бас, ҳеч ким уни мендан тортиб ололмас)", деди. Ахир у ўзидан аввалги асрлар-авлодлардан, ундан кўра қувватлироқ ва жамғармаси ҳам кўпроқ (қанчадан-қанча) кимсаларни Аллоҳ ҳалок қилганини билмасми?! У жиноятчи кимсалардан гуноҳлари ҳақида сўралмас ҳам, (балки улар ҳеч қандай сўроқ-саволсиз дўзахга ташланурлар)!

79. Сўнг, (Қорун) қавми олдига ясан-тусан қилиб чиққан эди, ҳаёти дунёни истайдиган кимсалар: "Эҳ, қани эди бизлар учун ҳам Қорунга ато этилган молу-давлат бўлса эди?! Дарҳақиқат, у улуг насиба эгасидир", дедилар.

80. Илм — маъфират ато этилган кишилар эса: "Ўлим бўлсин сизларга! Иймон келтирган ва яхши амал қилган киши учун Аллоҳ берадиган ажр-савоб яхшироқ-ку! У (савобга) фақат сабр-қаноатли кишиларгина эргашурлар", дедилар.

81. Бас, Биз (Қорунни) ҳам, унинг ҳовли-жойини ҳам Ерга ютдирдик. Сўнг унинг учун Аллоҳдан ўзга ёрдам берадиган бирон жамоат бўлмади ва унинг ўзи ҳам ғолиблардан бўлмади.

82. Ва куни кеча унинг мартабасини орзу қилган кимсалар: "Вожаб, Аллоҳ бандаларидан Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилиб (Ўзи хоҳлаган

бандаларининг ризқини) танг қилиб берар экан-да?! Агар Аллоҳ бизларга марҳамат қилмаганида, бизларни ҳам (ерга) ютдирган бўлур эди. Вожаб, кофир бўлган кимсалар нажот топмас экан-да", деб қолдилар.

83. Биз ўша Охират диёрини ер юзида зулму зўравонлик ва бузғунчилик қилишни истамайдиган кишилар учун қилурмиз. Оқибат тақво қилгувчи кишиларникидир.

84. Ким яхшилик билан келса, бас, унинг учун (қилган яхшилигадн) яхшироқ (мукофот бўлур). Ким ёмонлик билан келса, бас, ёмонликлар қилган кимсалар фақат ўзлари қилган ёмонликлари билангина жазоланадилар.

85. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Сизга (ушбу) Қуръонни (яъни, уни тиловат қилишни, унга амал қилишни ва уни умматларингизга етказишни) фарз қилган Зот, шак-шубҳасиз, Сизни бир қайтадиган жойга (Маккага) қайтаргувчидир. (Мушрикларга) айтинг: "Парвардигорим Тўғри Йўл (Ҳақ Дин) билан келган кишини ҳам, очиқ-равшан залолатдаги кимсани ҳам жуда яхши Билгувчидир".

Изоҳ: Муфассирлар ёзишларича, ушбу оят Пайғамбар алийҳиссалом Маккадан Мадинага ҳижрат қилиб кетаётганларида, йўлда Жухфа дкган жойга қўниб, ўзлари ташлаб чиқиб кетаётган ватанлари — Маккани кўмсаган вақтларида нозил бўлган экан.

86. Сиз ўзингизга Китоб — Қуръон туширилишидан умидвор ҳам бўлган эмасдингиз. Фақат Парвардигорингиз томонидан раҳмат-марҳамат бўлиб (Сизга Қуръон нозил қилинди). Бас, Сиз ҳаргиз кофир кимсаларга ёрдамчи бўлманг!

87. Ва Сизга Аллоҳнинг оятлари нозил қилинганидан сўнг ҳаргиз улар Сизни (у оятларга амал қилишингиздан) тўсмасинлар! Сиз (одамларни ҳам Ёлғиз) Парвардигорингизга (ибодат қилишга) чорланг ва ҳаргиз мушрик кимсалардан бўлманг!

88. Аллоҳ билан бирга бошқа бирон «илоҳ»га илтижо қилманг! Ҳеч қандай илоҳ йўк, магар Унинг Ўзигина бордир. Барча нарса ҳалок бўлгувчидир, магар Унинг Юзи — Ўзигина (мангудир). Ҳукм Унинг (ҳукмидир). Ва (барчаларингиз) ёлғиз Унга қайтарилурсизлар.

(29) «Анкабут» сураси

Олтмиш тўқиз оятдан иборат бўлган бу сура ҳам Маккада нозил қилингандир. Сура иймон эгалари сидкидилдан мўъмин бўлганмилар ёки тил учида иймон келтирганмилар — синаш учун турли имтиҳонларга рўбарў қилинишлари аниқ эканлиги ҳақида хабар бериш билан бошланиб, яралганларнинг фитналарига алданиб иймон-эътиқодидан кечган кимсалар албатта Яратганнинг азобига гирифтор бўлишларини уқтиради.

Шунингдек, бу сурада дину иймонга даъват қилгувчи кишилар зиммасида жуда шарафли ва айни пайтда ўта мушкул вазифа борлиги айтилиб, бир неча пайғамбарлар фаолияти мисолида Ҳақ Йўлидаги даъватнинг мўъжизаси тасвирлаб берилади. Яна бу сурада Аллоҳ таъоло Ўзининг мўъжизаси бўлмиш Қуръони Каримни бандаларига етказиш учун ўқишни ҳам, ёзишни ҳам билмайдиган Муҳаммад алайҳиссаломни пайғамбарликка танлагани тўғрисида хабар бериб, акс ҳолда бузғунчи кимсалар: "Қуръонни Муҳаммаднинг ўзи ёзган", деб одамларни шубҳага солишлари аниқ эканлигини уқтиради. Сура сабр-тоқат билан ҳақ Йўлида курашган зотларга Аллоҳнинг Ўзи ёр бўлиши ҳақидаги оят билан тугалланади.

Бу сурадан ўзлари қўллари билан ясаб олган бутларига сиғиниб, улардан нажот кутадиган мушриклар худди ўзи тўқиган тўридан паноҳ истайдиган ўргимчакка ўхшашлиги тўғрисидаги оят ҳам ўрин олгани учун уни "Анкабут — Ўргимчак" сураси деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Мим,

2. Одамлар: "Иймон келтирдик", дейишлари билангина, имтиҳон қилинмаган ҳолларида, қўйиб қўйилишларини ўйладиларми?!

3. Ҳолбуки, Биз улардан аввалги (иймон келтирган барча) кишиларни имтиҳон қилган эдик-ку!! Бас, (шу имтиҳон воситасида) албатта Аллоҳ ("Иймон келтирдик", деб) рост сўзлаган кишиларни ҳам, ёлғончи кимсаларни ҳам аниқ билур.

4. Ёки ёмон амаллар қиладиган кимсалар Биздан (яъни, жазойимиздан) қочиб қутулишни ўйладиларми?! Нақадар ёмон ҳукм чиқарадилар-а?!

5. Ким Аллоҳга рўбарў бўлишдан умидвор бўлса, бас, албатта Аллоҳ (белгилаган мукофот ва жазо) фурсати шак-шубҳасиз, келгувчидир. У Эшитгувчи, Билгувчидир.

6. Ким жиҳод қилса, фақат ўз (фойдаси) учун жиҳод қилур (яъни, ким Аллоҳ Йўлида саъй-ҳаракат қилса, бундан Аллоҳ эмас, балки ўша кишининг ўзи учун манфаат бўлур). Зеро, Аллоҳ барча оламлардан Беҳожатдир.

7. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларнинг ёмонликларини (яъни, аввал қилган гуноҳларни) шак-шубҳасиз, ўчирурмиз ва албатта уларни қилиб ўтган энг чиройли амаллари билан мукофотлармиз.

8. Биз инсонни ота-онасига яхшилик қилишга буюрдик. (Яъни, ота-она хоҳ яхши, хоҳ ёмон бўлсин, хоҳ мусулмон, хоҳ кофир бўлсин уларга яхшилик қилиш фарзанднинг бурчидир, аммо) агар улар сен ўзинг билмаган нарсаларни (яъни, сохта «худо»ларни) Менга шерик қилишинг учун зўрласалар, у ҳолда уларга итоат этмагин! (Барчангиз)

Менга қайтурсиз, бас, (ана ўша Кунда) Мен сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берурман.

9. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни шак-шубҳасиз, солиҳ бандалар қаторига (яъни, жаннатга) дохил қилурмиз (киритурмиз).

10. Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, ўзлари: "Аллоҳга иймон келтирдик", дейди-да, сўнг Аллоҳ Йўлида (кофирлар томонидан бирон азият билан) озорланса, одамларнинг (бу) фитна-озорларини Аллоҳнинг азоби каби қилиб олур (яъни, ўткинчи ҳокимларнинг фитна-фасодларидан Аллоҳнинг азобидан қўрққандек қўрқиб ўз иймон-этиқодидан кечур. Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қасамки, агар Парвардигорингиз томонидан (сиз — мўминларга) ғалаба келса шак-шубҳасиз, улар: "Албатта бизлар сизлар билан бирга эдик", дерлар. Ахир Аллоҳ барча оламларнинг — яралганларнинг дилларидаги нарсаларни жуда яхши Билгувчи эмасми?!

11. Албатта Аллоҳ иймон келтирган зотларни ҳам, мунофиқ кимсаларни ҳам аниқ билур.

12. Кофир бўлган кимсалар иймон келтирган зотларга: "Сизлар бизларнинг йўлимизга эргашинглар, гуноҳларингизни бизлар кўтарурмиз", дедилар. Ҳолбуки, улар (мўминларнинг) гуноҳларидан бирон нарсани кўтара олгувчи эмасдилар. Албатта улар ёлғончидилар.

Изоҳ: Ушбу оят Қурайш катталари иймон келтирган кишиларга: "Қайта тирилиш, Қиёматдаги ҳисоб-китоб деган нарсалар йўқ нарсалардир. Киши дунёга бир марта келади, бундан бошқа дунё йўқдир. Сизлар бизнинг йўлимизга юраверинглар, агар у дунё ҳақидаги гаплар рост чиқиб, Қиёмат қойим бўлса, барча гуноҳларингизни биз бўйнимизга олурмиз ва сизлар азобга дучор бўлмассизлар", дейишганида нозил қилинган бўлиб, улар мўминларнинг бирон гуноҳини бўйинларига олишга қодир эмасликлари ҳақида огоҳлантиради. Қуйидаги оятда одамларни ҳақ Йўлдан оздирган бундай кимсалар ўзларининг гуноҳларига кўшиб тобеъларининг гуноҳларига ҳам жавобгар бўлишлари ҳақида хабар берилади. Саҳиҳул-Бухорийда ривоят қилинган бир ҳадиси шариф ҳам бу ояти каримага ҳаммазмундир: «Ким одамларни залолатга даъват қилса, унинг зиммасида ўзига эргашган кимсаларнинг гуноҳлари ҳам бўлур, аммо уларнинг ўз устларидаги гуноҳлари ҳам заррача камаймас».

13. Албатта улар ўзларининг юк-гуноҳларини ҳам, у юклари билан бирга (бошқа) юкларни ҳам кўтарурлар ва албатта Қиёмат Кунда ўзлари тўқиб олган (ёлғонлари) тўғрисида сўралурлар.

14. Аниқки, Биз Нухни ўз қавмига паиғамбар қилдик. Бас, у уларнинг орасида эллик йили кам минг йил турди (аммо улар иймон келтирмадилар), бас, уларни золим-кифир бўлган ҳолларида тўфон (балоси) тутди.

15. Сўнг Биз (Нух)га ва кема(даги) ҳамроҳларига нажот бердик ва у (тўфон балоси)ни барча оламларга оят-ибрат қилиб қўйдик.

16. Иброҳимни (эсланг), — у ўз қавмига деган эди: "Аллоҳга ибодат қилинлар ва Уидан қўрқинлар! Агар билгувчи бўлсангизлар, мана шу сизлар учун яхшироқдир.

17. Сизлар Аллоҳни қўйиб фақат бутларга ибодат қилмоқдасизлар ва (уларни "худолар" деб) ёлғон тўқимоқдасизлар. Аниқки, сизлар Аллоҳни қўйиб ибодат

қилаётган нарсалар сизларга ризку рўз беришга қодир эмаслар. Бас, (шундай экан) сизлар ризку рўзни (Ёлғиз) Аллоҳ даргоҳидан истанглар ва Унгагина ибодат қилинглари, Унгагина шукр қилинглари, (зотан), сизлар Унгагина қайтарилурсизлар.

18. Агар сизлар (мени) ёлғончи қилсангизлар, бас, сизлардан аввалги умматлар ҳам (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилгандирлар. Пайғамбар зиммасида эса фақат (Аллоҳ фармони бандаларга) очик-равшан етказишига бордир".

19. Ахир улар даставвал Аллоҳ қандай қилиб (йўқдан) яратишини кўрмадиларми?! Сўнгра (Қиёмат Кунида эса) У ўша (аввал йўқдан бор қилган нарсасини) қайтарур. Албатта бу Аллоҳга осондир.

20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Ерда айланиб (Аллоҳ) даставвал қандай қилиб яратганини (ва сўнг Ўзи йўқдан бор қилган нарсаларини яна йўқ қилганини) кўринглари. Сўнгра Аллоҳ (уларни) иккинчи (мирта) пайдо қилур. Албатта Аллоҳ барча нарсага Қодирдир.

21. У Ўзи хоҳлаган кимсаларни азоблар ва Ўзи хоҳлаган кишиларга раҳм қилур. (Ёлғиз) Унгагина қайтарилурсизлар.

22. Сизлар (Аллоҳнинг жазосидан) на ерга ва на осмонга қочиб қутулгувчи эмасдирсизлар. Ва сизлар учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст ва ёрдамчи йўқдир.

23. Аллоҳнинг оятларини ва Унга рўбарў бўлишни инкор қилган кимсалар — улар Менинг раҳматимдан ноумид (махрум) бўлган кимсалардир ва улар учун аламли азоб бордир.

24. Бас, (Иброҳимнинг даъватига) қавмининг жавоби фақат: "Уни ўлдирилглари ёки ёқиб юборинглари", дейишлари бўлди. Сўнг Аллоҳ унга оловдан нажот берди. Албатта бунда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

25. (Иброҳим) айтди: "Сизлар фақат хаёти дунёдаги ўзаро ошна-оғайнигарчилигингизни кўзлаганларингиз учун (яъни, мушрик оғайнилардан кеча олмаганларингиз учун), Аллоҳни кўйиб, бутларни ушладинглар. Ҳали Қиёмат Кунида айримларингиз (яъни, пешволарингиз) айримларингиздан (эргашувчилардан) тонур, айримларингиз айримларингизни лаънатлар. Сизларнинг борар жойингиз дўзахдир. (У жойда) сизлар учун ёрдамчилар йўқдир".

26. Бас, Лут унга иймон келтирди. (Иброҳим) айтди: "Албатта мен Парвардигорим (буюрган томон)га ҳижрат қилгувчидирман. Албатта Унинг Ўзигина қудрат ва ҳикмат Эгасидир".

Изоҳ: Лут ўзи Иброҳимнинг оғасини ўғли бўлиб, Иброҳим кофирлар томонидан оловга ташланганида ёнмаганини кўргач, унинг ҳақ пайғамбар эканини билиб, биричи бўлиб иймон келтиради...

27. Биз (Иброҳимга ўғли) Исҳоқ ва (набираси) Яъқубни ҳади этдик ҳамда пайғамбарликни ҳам, (барча самовий) Китобларни ҳам унинг зурриётига (хос) қилдик ва унга шу дунёда ҳам ажри мукофотини бердик, албатта у Охиратда ҳам солиҳ зотлардандир.

28-29. Лут ўз қавмига: "Албатта сизлар шундай бузуклик қилмоқдасизларки, сизлардан илгари бутун оламлардан бирон кимса бундай қилмаган эди. Ҳақиқатан ҳам сизлар (хотинларингизни кўйиб) эркакларга борурмисизлар; йўлтўсарлик — қароқчилик қилурмисизлар; мажлисларингизда ёмон ишлар қилурмисизлар?", деганини эсланг"! Бас, (Лут) қавмининг жавоби фақат "Агар сен ростгўй кишилардан бўлсанг бизларга Аллоҳнинг азобини келтир-чи", дейишлари бўлди.

30. (Шунда) у айтди: "Парвардигорим, бу бузғунчи қавм устига Ўзинг мени ғолиб қил".

31. Қачонки Бизнинг элчиларимиз (яъни, фаришталар) Иброҳимга (фарзанд кўриши ҳақидаги) хушхабарни келтиришгач, айтдилар: "Албатта бизлар мана шу қишлоқ аҳлини ҳалок қилгувчидирмиз. Чунки унинг аҳли золим — кофир бўлдилар".

32. (Иброҳим): "Ахир у жойда Лут бор-ку?", деди. Улар айтдилар: "Бизлар у жойда ким борлигини яхшироқ билгувчидирмиз. Албатта бизлар (Лутни) ва унинг аҳли-оиласини қутқарурмиз. Магар унинг хотини (нажот топмас, чунки у) қолиб, ҳалок бўлгувчилардан эди.

33. Қачонки элчиларимиз Лутнинг олдига келганларида, у бундан ёмон ҳолга тушди ва уларнинг келишларидан юраги сиқилди. Улар дедилар: "Қўрқма ва ғамгин бўлма. Албатта, бизлар сенга ва аҳли-оиланга нажот бергувчилардирмиз. Магар хотининг (нажот топмас, чунки у) қолиб, ҳалок бўлгувчилардан эди".

34. Шак-шубҳасиз, Биз фосиқ — итоатсиз бўлганлари учун бу қишлоқ аҳли устига осмондан азоб — тош ёғдиргувчидирмиз.

35. Аниқки, Биз ақл юргизадиган қавм учун (ибрат бўлсин, деб) у (қишлоқ) дан оят-нишона қолдиргандирмиз.

36. Мадян (қавми)га ўз биродарлари Шуайбни (пайғамбар қилдик). Бас, у айтди: "Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилингиз ва Охират Кунидан умидвор бўлингиз ҳамда ер (юзи)да бузғунчилик қилиб санғиб юрмангиз!"

37. Улар (Шуайбни) ёлғончи қилишгач, уларни даҳшатли зилзила тутиб, турган жойларида (тутдек) тўкидилар.

38. Од ва Самуд (қабилаларини ҳам ҳалок қилдик). (Бу) сизларга уларнинг масканларидан (яъни, у масканлардан қолган харобалардан) кўриниб турибди. Шайтон уларга (қилаётган) амалларини чиройли кўрсатиб, уларни (Ҳақ) Йўлдан тўсди. Ҳолбуки, улар ақлу хушли кишилар эди.

39. Қорун, Фиръавн ва Ҳомонни ҳам (ҳалок қилдик). Дарҳақиқат, Мусо уларга (ўзининг пайғамбар эканлигига далолат қиладиган) аниқ ҳужжатлар келтирганида улар ер (юзи)да кибр-ҳаво қилдилар ва (Бизнинг азобимиздан) қочиб қутулгувчи бўлмадилар.

40. Биз (улардан) ҳар бирини ўз гуноҳи билан ушладик. Бас, уларнинг орасида Биз устига тош ёғдирган кимсалар ҳам бордир, улар орасида даҳшатли қичқириқ тутиб (ҳалок бўлган) кимсалар ҳам бордир, улар орасида Биз ерга ютдирган кимсалар ҳам бордир ва улар орасида Биз (сувга) ғарқ қилган кимсалар ҳам бордир. Аллоҳ уларга зулм қилгувчи бўлмади, лекин улар ўз жонларига жабр қилгувчи бўлдилар.

41. Аллоҳдан ўзга "дўстлар"ни ушлаган кимсаларнинг мисоли худди (ўзи учун) уй қуриб олиб, (ўша уйдан паноҳ истаган) ўргимчакка ўхшайди. Албатта уйларнинг энг нимжони ўргимчак уясиدير. Агар улар билсалар эди, (ўргимчак уяси каби ожиз бутлардан паноҳ истамаган бўлур эдилар).

42. Шак-шубҳасиз, Аллоҳ улар Ўзини қўйиб, илтижо қилишаётган бутларини билур. У қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

43. Ушбу масалларни Биз одамлар (ибрат олсинлар) учун айтурмиз. (Лекин) уларни фақат илм эгаларигина англай олурлар.

44. Аллоҳ осмонлар ва ерни Ҳақ (қоунун) билан яратгандир. Албатта бунда иймон келтирган кишилар учун оят-ибрат бордир.

Йигирма биринчи жузь

45. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ўзингизга ваҳий қилинган Китоб — Қуръондан бўлган (оятлар)ни тиловат қилинг ва намозни тўқис адо қилинг! Албатта намоз бузуқлик ва ёмонликдан тўсур. Аниқки, Аллоҳни зикр қилмоқ (бирча нарсадан) улуғроқдир. Аллоҳ қилаётган ишларингизни билиб турур.

46. (Эй мўъминлар), сизлар аҳли Китоб билан фақат энг чиройли йўсинда мужодала-мунозара қилинглр, магар уларнинг орасидаги зулму зўравонлик қилган кимсалар билангина (кескин муомала қилишингиз мумкиндир). Ва айтинглр: "Бизлар ўзимизга нозил қилинган (Қуръон)га ҳам, сизларга нозил қилинган (Таврот ва Инжил)га ҳам иймон келтирганмиз. Бизларнинг илоҳимиз ҳам, сизларнинг илоҳингиз ҳам Бир (Аллоҳ)дир ва бизлар Унгагина бўйсунгувчимиз".

47. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Биз Сиздан аввалги пайғамбарларга Китоблар нозил қилганмиз). Шунингдек, Сизга ҳам Китоб — Қуръон нозил қилдик. Бас, Биз Китоб (яъни, Таврот ва Инжил) ато этган зотлар унга (яъни, Қуръонга) иймон келтирурлар. Ана у (Макка аҳли орасида ҳам) унга иймон келтирадиган кишилар бордир. Бизнинг оятларимизни фақат кофирларгина ҳалок қилур.

48. Сиз (ўзингизга Қуръон нозил қилинишидан) илгари бирон китобни тиловат қилгувчи бўлган эмас эдингиз ва ўз қўлингиз билан хат ҳам ёзган эмас эдингиз. Акс ҳолда, бузғунчи кимсалар албатта шубҳага тушган бўлур эдилар.

49. Йўқ, у (яъни, Қуръон) илм ато этилган зотларнинг кўнгилларида (ёд бўлгувчи) аниқ-равшан оятлардир. Бизнинг оятларимизни фақат золимларгина инкор қилур.

50. Улар (кофирлар): "Унга (яъни, Муҳаммадга) ҳам Парвардигори томонидаи оят-мўъжизалар тушганида эди", дедилар. Айтинг: "Оят-мўъжизалар ёлғиз Аллоҳнинг ҳузуридадир. Мен эса фақат (осийларни Аллоҳнинг азобидан) очик огоҳлантиргувчиман, холос".

51. Ахир уларга тиловат қилинаётган шу Китобни Биз Сизга нозил қилганимиз улар учун етарли эмасми?! Албатта бу (Китоб)да иймон келтирадиган қавм учун раҳмат ва эслатма бордир.

52. Айтинг: "Аллоҳ мен билан сизларнинг ўртнгизда етарли Гувоҳдир. У Зот осмонлар ва ердаги бор нарсани билур. Ботил нарсага (яъни, бутларга) иймон келтириб, Аллоҳга кофир бўлган кимсалар — ана ўшалар зиён кўргувчиларнинг ўзидирлар".

53. Улар Сиздан азобни тезлатишни талаб қилурлар. Агар белгиланган муддат (яъни, Қиёмат Куни) бўлмаса эди, албатта уларга (дархол) азоб келган бўлур эди. Шак-шубҳасиз, (азоб) уларга ўзлари сезмаган ҳолларида тўсатдан келур.

54. Улар Сиздан азобни тезлатишни талаб қилурлар. Албатта жаҳаннам кофирларни ўраб олгувчидир.

55. У Кунда азоб уларнинг устиларидан ҳам, оёқларининг остидан ҳам ўраб олур ва (Аллоҳ) айтур: «Қилиб ўтган амалларингизни(нг жазосини) тотинглр!»

56. Эй иймон келтирган бандаларим, шак-шубха йўқки, Менинг ерим кенг, каттадир. Бас, сизлар Менгагина ибодат қилингиз!

Изоҳ: Ушбу ояти карима Маккадаги мушрикларнинг зулму фитналари сабабли тоат-ибодатларини бемалол қила олмай қолган мусулмонлар ҳақида нозил қилингандир. Аллоҳ таъоло бу оят орқали уларга Ўзининг замини кенг эканлиги, бинобарин, агар бу ерда уларнинг иймон-эътқодларига дахл қилинса, ўзга ерларга ҳижрат қилиб ўша жойларда ёлғиз Ўзига ибодат қилишлари лозимлигини уқтиради. Худди шу хусусдаги Пайғамбар алайҳиссаломнинг бир ҳадиси мубораклари ҳам барча мўъмин-мусулмонлар учун ибратли эслатмадир: "Ким ўз Динини (сақлаб қолиш учун) бир ердан бошқа ерга кетар экан, албатта у жаннатга ҳақдор бўлибди".

57. Ҳар бир жон ўлим (шарбатини) тотгувчидир. Сўнгра Ўзимизга қайтарилурсизлар.

58. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни албатта жаннатда остидан дарёлар оқиб турадиган хоналар — манзилларга жойлаштирурмиз. Улар ўша жойларда мангу қолурлар. (Яхши) амалларни қилгувчи зотларнинг ажри мукофоти нақадар яхшидир!

59. Улар (кофирлар томонидан бўладиган зулму кулфатларга) сабр-тоқат қилган ва ёлғиз Парвардигорларигагина таваккул қиладиган — суянадигани зотлардир.

60. Ўз ризку рўзини кўтара (яъни, топа) олмайдиган қанчадан-қанча жонзотлар бордир. Аллоҳ уларга ҳам, сизларга ҳам ризку рўз берур. У Эшитгувчи, Билгувчидир.

61. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қасамки, агар Сиз улардан: "Осмонлар аа ерни яратган, куюш ва ойни (Ўз измига) қаратган Зот ким?", деб сўрасангиз, улар албатта: "Аллоҳ", деб (жавоб қилурлар). Бас, (шундоқ экан, ўша Аллоҳга ибодат қилишнинг ўрнига) қаёққа бурилиб кетмоқдалар-а?!

62. Аллоҳ бандаларидан Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилур ва (Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини) танг қилур. Албатта Аллоҳ барча нарсани Билгувчидир.

63. Қасамки, агар Сиз улардан: "Осмондан сув-ёмғир ёғдириб, ерни "ўлганидан" сўнг ўша (сув) сабабли "тирилтирган" Зот ким?", деб сўрасангиз, улар албатта: "Аллоҳ", деб (жавоб қилурлар). Сиз (уларга); "(Эътироф этганларингиз учун) Аллоҳга ҳамду сано бўлгай", деб айтинг. Йўқ, уларнинг кўплари ақл юргизмайдилар.

64. Бу ҳаёти дунё фақат (бир нафаслик) ўйин-кулгидир. Агар улар билсалар Охират диёригина (мангу) ҳаёт (диёридир).

65. Қачон улар кемага минсалар, (ғарқ бўлишдан қўрқиб) Аллоҳга, У Зот учун динни холис қилган ҳолларида (яъни, чин ихлос билан) дуо-илтижо қилурлар. Энди қачонки (Аллоҳ) уларга нажот бериб қуруқликка (чиқаргач), баногоҳ улар (Аллоҳга) ширк келтирурлар!

66. Биз уларга ато этган неъматларга кофир бўлаверсинлар ва (шу бир нафаслик ҳаётларида) "фойдаланиб" қолсинлар. Ҳали яқинда (бу қилмишларининг оқибатини) билиб қолажаклар!

67. Улар ўзларининг атрофларидан одамлар талон-тарожга дучор бўлаётгани ҳолда Биз Ҳарамни (яъни, Маккани) тинч-осойишта қилиб қўйганимизни кўрмадиларми?! Наҳотки улар ботил-бутларга иймон келтириб, Аллоҳнинг неъматини (Исломи)га кофир бўлсалар?!

68. Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиган ёки Ҳақ — Қуръон келган чоғида уни ёлғон деган кимсadan ҳам золисроқ ким бор?! Жаҳаннамда кофир кимсалар учун жой (топилмасми)?!

69. Бизнинг (Йўлимиз)да жиҳод қилган — курашган зотларни албатта Ўз йўлларимизга ҳидоят қилурмиз. Аниқки, Аллоҳ чиройли амал қилгувчи зотлар билан биргадир.

(30) «Рум» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, олтмиш оятдан иборатдир.

Сура икки катта давлат — Рум ва Форс давлатлари ўртасида бўлган урушда форсларнинг кўли устун келгани ҳақида хабар бериш билан бошланиб, яқин йиллар ичида румликлар ғалаба қилиши тўғрисида башорат қилади. Орадан етти йил ўтгач, бу Илоҳий башорат ҳақ эканлиги маълум бўлади — Рум давлати форслар устидан ғалаба қозонади. Суранинг "Рум" деб аталишининг боиси шудир.

Бу сурада ҳам бошқа Макка сураларидаги каби мўминларни Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга чорланади ва узоқ-яқин ўтмишдаги, Аллоҳни инкор этиб, Унинг пайғамбарларини ёлғончи қилган кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлгани ҳақида хабарлар берилади.

Яна бу сурада Аллоҳ таъолонинг қудрати Илоҳийясига далолат қиладиган бир қанча ибратли мисоллар санаб ўтилиб, сўнгра сура Пайғамбар алайҳиссаломни ва у зотнинг умматларини ўз иймон-этиқодларида сабр-тоқат билан устивор бўлишга буюриш билан ниҳояланади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Мим.

2-3-4-5. Жуда яқин жойда Рум мағлуб бўлди. (Лекин) улар (яъни, румликлар) бу мағлубиятларидан сўнг бир неча йил ичида албатта ғалаба қилажаклар. Аввалу охир барча иш ёлғиз Аллоҳнинг (измида)дир. Ўша кунда мўминлар Аллоҳ (румликларни) ғолиб қилгани сабабли шодланурлар. (Аллоҳ) Ўзи хоҳлаган кишиларни ғолиб қилур. У Қудрат ва раҳм-шафқат Эгасидир.

Изоҳ: Рум мамлакати арабларга яқин бўлиб, румликлар насроний динига мансуб, форслар эса мажусий эдилар. Шунинг учун ҳам форслар ғолиб бўлгани ҳақидаги хабар Маккага етиб келганида, Макка мушриклари қувонишиб мўмин-мусулмонларга: "Сенлар Қуръонга ишонганларинг каби румликлар Инжилга ишонишади, форслар эса худди бизларга ўхшаб ҳеч қандай Илоҳий Китобга иймон келтиришмаган. Мана бугун форслар румликларни енгишганидек, яқинда бизлар ҳам сенларни енгамиз", дер эдилар. Шунда юқоридаги оятлар нозил бўлиб мўминларга таскини дил бахш этди ва дарҳақиқат, у оятларнинг берган башорати рост бўлиб чиқди. Барча Ислом уламоларининг наздида, ушбу оятлар ғайб-келажак ҳақидаги бу ҳақ хабарни берганлиги Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳнинг ҳақ Пайғамбари эканликларига, Қуръон эса Аллоҳнинг Каломи эканлигига яна бир далилдир.

6. (Бу) Аллоҳнинг ваъдасидир. Аллоҳ Ўз ваъдасига хилоф қилмас. Лекин кўп одамлар билмаслар.

7. Улар Охиратдан ғофил-бехабар бўлган ҳолларида фақат ҳаёти дунёнинг зоҳиринигина билурлар.

8. Ахир улар ўзларича Аллоҳ осмонлар ва ерни ҳамда улар орасидаги бор нарсани фақат Ҳақ (қонун) ва белгиланган муддат билан яратганини (демак, ўша муддат битгач, дунё тугаб, Охират бошланишини) тафаккур қилиб кўрмадиларми?! Дарҳақиқат, бу одамларнинг кўпчилиги қайта тирилиб, Парвардигорларига рўбарў бўлишни инкор қилгувчидирлар.

9. Ахир улар ер юзида сайру саёҳат этишиб, ўзларидан аввалги (пайғамбарларини ёлғончи қилгалари сабабли иймонсиз кетган) кимсаларнинг оқибатлари қандай

бўлганини кўрсалар бўлмайдими?! Ўша (ҳалок бўлган кимса)лар булардан (яъни, Макка кофирларидан) кўра кучли-куватлироқ бўлган ва (ўз) ерларини булар обод қилганидан кўра кўпроқ ҳайдаб (яъни, экинзорларга айлантириб), обод қилган эдилар-ку! Уларга ҳам ўз пайғамбарлари аниқ-равшан ҳужжатлар келтирганларида (у пайғамбарларни ёлғончи қилишгач, Аллоҳнинг ғазабига учраб ҳалок бўлдилар). Бас, Аллоҳ уларга зулм қилгувчи бўлмади, лекин улар (Ҳақ Йўлга юришдан бош тортишлари билан) ўзларига зулм қилгувчи бўлдилар.

10. Сўнгра (Охиратда эса) Аллоҳнинг оятларини ёлғон дейиш ва уларнинг устидан кулиш билан (ўзларига) ёмонлик қилган кимсаларнинг оқибати янада ёмонроқ бўлди.

11. Аллоҳ аввал бошда Ўзи яратиб, сўнгра (Қиёмат Кунда) Ўзи яна қайта яратур. Сўнгра (ҳисоб-китоб қилиниши учун) Унга қайтарилурсизлар.

12. (Қиёмат) Соати қойим бўладиган Кунда жиноятчи кимсалар бутунлай номурод бўлурлар.

13. (У Кунда) улар учун ўзларича (Аллоҳга) шерик қилиб олган бутлари томонидан шафоат қилгувчилар — қўлловчилар бўлмас (яъни, улар ҳаёти дунёда Аллоҳга шерик қили олишган кимсалар улардан топар) ва улар ҳам бутларидан тонгувчи бўлурлар.

14. (Қиёмат) Соати қойим бўладиган Кунда — ана ўша Кунда (мўъминлар билан кофирлар) бир-бирларидан ажралурлар. —

15. — Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар (жаннат) боғида шодланурлар.

16. Аммо куфр йўлини тутган ва Бизнинг оятларимизни ҳамда Охиратда (Аллоҳга) рўбарў бўлишни ёлғон деган кимсалар — ана ўшалар (мангу) азобга дучор қилинурлар.

17-18. Бас, сизлар, (эй, мўъминлар), тунга кириш пайтларингизда ҳам, тонгга кириш пайтларингизда ҳам, оқшомда ҳам, пешин пайтига киришларингизда ҳам Аллоҳни поклангиз (яъни, У Зотга ҳамду сано айтингиз! Зеро), осмонлар ва ердаги бор ҳамду сано Униқидир (яъни, коинотдаги барча мавжудот Унга ҳамду сано айтур).

19. (Аллоҳ) ўликдан тирикни чиқарур, тирикдан ўликни чиқарур ва ерни, ўлганидан кейин (баҳорда қайта) тирилтирур. Сизлар ҳам (Қиёмат Кунда қабрларингиздан) мана шундай чиқарилурсизлар.

20. (Аллоҳнинг қудрати Илоҳийясига далолат қиладиган) оят-аломатларидан (бири) — У Зот сизларни (яъни, отангиз Одамни) тупроқдан яратгани, сўнгра сизлар башарга айланиб (ер юзига) таралишларингиздир.

21. Унинг оятларидан (яна бири) — У Зот сизлар ҳамдам бўлишларингиз учун ўзларингиздан жуфтлар яратиши ва ўрталарингизда ошнолик ва меҳр-муҳаббат пайдо қилишидир. Албатта, бунда тафаккур қиладигани қавм учун оят-ибратлар бордир.

22. Унинг оятларидан (яна бири) — У Зот осмонлар ва Ерни яратиши ва сизларнинг тилларингиз ва рангларингизни хилма-хил қилиб қўйганидир. Албатта бунда барча билгувчилар учун оят-ибратлар бордир.

23. Унинг оятларидан (яна бири) — кечаси ва кундузи ухлашларингиз (яъни, уйқуда чарчоқларингиз чиқиб, ором олишларингиз) ҳамда (кундузлари) Унинг фазлу марҳаматидан (ризку рўз) исташларингиздир. Албатта бунда тинглайдиган — англайдиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

24. Унинг оятларидан (яна бири) — У Зот сизларга (момақалдиروقдан) кўрққан ва (ёмғир ёғишидан) умидвор бўлган ҳолларингизда чакмоқни кўргизур ва осмондан сув-ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида ерни, ўлганидан сўнг тирилтирур. Албатта бунда ақл юргизадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

25. Унинг оятларидан (яна бири) — осмон ва Ер У Зотнинг амри билан (фазода муаллақ) туришидир. Сўнгра (Қиёмат қойим бўлганида) У сизларни (ётган) ерларингиздан бир бор чақирishi билан барчангиз бирдан (ҳисоб-китоб учун) чиқарасизлар.

26. Осмонлар ва Ердаги бор жонзотлар У Зотга тегишлидирки, ҳаммаси Унга бўйсунур.

27. У аввал бошида Ўзи яратиб, сўнгра (Қиёмат кунда) Ўзи яна қайта яратадиган Зотдир. (Қайта яратиш – тирилтириш) У Зот учун (илк бор йўқдан бор қилишдан кўра) осонроқдир. Осмонлар ва ердаги энг юксак мисол — хислат (яъни, Тенгсиз — Ягоналик хислати) Уникидир. У қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

28. (Аллоҳ) сизларга ўзларингиздан бир мисол келтирур: Сизлар учун қўлларингиздаги қўлларингиздан Биз сизларга ризқ қилиб берган молу мулкка шерик бўлиб олгувчилар борми, бас, сизлар (мол-мулкингизни тасарруф қилишда у қўлларингиз билан) баробар бўлиб, улардан (ўша қўлларингиздан) ҳам ўзларингиздан кўрққандай кўрқурмисизлар? Биз ақл юргизадиган қавм учун оятларни мана шундай баён қилурмиз.

Изоҳ: Бу оятни куйидагича тушуниш керак: агар қўл остингиздаги қўлларингиз сизларнинг молу давлатларингизга шериклик даъво қилсалар ва сизларга итоат қилишдан бош тортишиб молу дунёларингизни сизлар билан баб-баробар тасарруф қила бошласалар, сизлар эса худди ўзларингизга ўхшаган озод одамлардан кўрққандек ўз қўлларингиздан кўрқиб турсангиз рози бўлармидингиз? Албатта рози бўлмас эдинглар, бас, шундай экан, нега энди барча одамларнинг Парвардигори бўлмиш Аллоҳ таъолога Ўзининг қўлларини шерик қилиб олурсизлар?! Йўқ, ҳеч қачон Яратганга яралганлар тенг бўла олмас!

29. Йўқ, золим кимсалар бирои билим — ҳужжатсиз, фақат ўзларининг ҳавойи нафсларига эграшиб (Аллоҳга ширк келтирдилар). Бас, Аллоҳ йўлдан оздирган кимсани ким ҳидоят қила олур?! (Ҳеч ким ҳидоят қила олмас) ва улар учун (Охиратда) ёрдам бергувчилар ҳам бўлмас.

30. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўзингизни доимо тўғри бўлган Динда (яъни, Ислолда) тутинг! Аллоҳ инсонларни яратган табиий хилқатни (сақланг)! Аллоҳнинг яратиши ўзгартирилмас. Энг Тўғри Дин мана шудир. Лекин кўп одамлар билмаслар.

Изоҳ: Ушбу оятда таъкидланишича, Исломи табиий хилқат Динидир. Ҳадиси шарифда айтилишича, "Ҳар бир бола табиий хилқатда — Ислолда дунёга келур. Сўнг уни ота-онаси ё яҳудий қилурлир ё насроний қилурлар ва ё мажусий қилурлар". Демак, инсон ҳар икки дунёда ҳам руҳан, ҳам жисмонан бахтли-саодатли бўлиши учун одамлар ўйлаб чиқарган турли оқимлирга — сохта динларга кириб кетмасдан ўзининг яралган табиий хилқати — Исломида собитқадам бўлмоғи лозим экан.

31. (Аллоҳга) қайтгувчи бўлган ҳолларингизда (Унинг Динини маҳам тутинглар) ва У Зотдан кўрқинглар ҳамда намозни тўқис адо қилинглар! Мушриклардан бўлманглар!
32. Динларини бўлиб, фирқа-фирқа бўлиб олган кимсалардан (бўлманглар)! Ҳар бир ҳизб — фирқа фақат ўз олдиларидаги нарса билан хурсанддирлар.
33. Қачон (динсиз) одамларга бирон зиён етса, Парвардигорларига қайтиб, Унга дуо-илтижо қилиб қолурлар, сўнгра қачон (Аллоҳ) уларга ўз томонидан бирон марҳамат тотдириб қўйса, баногоҳ улардан бир гуруҳи Парвардигорларига ширк келтира бошлар.
34. Улар Биз ато этган неъматларга ношукурлик қилаверсинлар! Бас, (эй мушриклар), фойдаланиб қолинглар! Ҳали яқинда (бу қилмишларингизнинг оқибатини) билиб олурсизлар!
35. Ёки Биз уларга (осмондан) уларнинг (Аллоҳга) ширк келтиришларини (тўғри деб) сўзлайдиган бирон ҳужжат нозил қилдикми?! (Йўқ улар фақат нодонлик билан ўз ҳавойи нафсларига эргашиб, Аллоҳга турли нарсаларни шерик деб билмоқдалар).
36. Қачон Биз одамларга бирон марҳамат тотдирсак, улар бундан қувониб кетурлар. Агар уларга ўзлари қилган гуноҳлари сабабли бирон ёмонлик етса, баногоҳ улар ноумидликка тушурлар.
37. Ахир улар Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилишини ва (Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини) танг қилшини билмадиларми?! Албатта бунда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.
38. Бас, қариндош-уруғга, мискин ва мусофирга (хайру эҳсон қилиҳи билан) ҳақларини ато этинг! Аллоҳ Юзини истайдиган кишилар учун мана шу энг яхши (ишдир). Ана ўшалар нажот топгувчидирлар.
39. Сизлар одамларнинг моллари ичида зиёда бўлиб (қайтиши) учун судхўрлик қилиб берган пул-молларингиз Аллоҳ наздида зиёда бўлмас. Аллоҳнинг Юзини — розилигини истаб ато этган закотларингиз — ана ўша (закот бергувчи кишилар ажру-савобларини) бир неча баробар қилиб олгувчилардир.
40. Аллоҳ сизларни яратган, сўнгра ризқу рўзингизни берган, сўнгра жонингизни оладиган, сўнгра сизларга (қайта) ҳаёт берадиган Зотдир. Сизлар (сиғинаётган) бутларингиз орасида мана шуларнинг биронтасини қила оладиган кимса борми?! (Аллоҳ) уларнинг ширкларидан Пок ва Юксакдир.
41. Одамларнинг қилган қилмишлари сабабли курукликда ҳам, денгизда ҳам (турли) офат-балолар юз берди. (Бу бало ва офатлар одамлар қилаётган гуноҳ-маъсиятларидан) қайтишлари учун, уларга қилган айрим гуноҳларининг (жазосини) тотдириб қўйиш учундир.
42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: "Ер юзида сайру саёҳат қилиб, илгари ўтганларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўринглар! Уларнинг кўплари мушрик эдилар".

43. Бас, Сиз Аллоҳ томонидан қайтарилмайдиган бир Кун (яъни, Қиёмат) келмай туриб ўзингизни доимо рост Динда (Исломда) тутинг! Ўша Кунда (мўминлар билан кофирлар) бўлинувлар.

44. Кимда-ким кофир бўлса, куфри ўзининг бўйнидадир. Ким яхши амал қилса, бас, улар ўзлари учун (жаннатдан) жой тайёрлавлар.

45. Зеро, (Аллоҳ) иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни Ўз фазлу карами билан мукофотлар. Дарҳақиқат, У Зот кофирларни суймас.

46. (Аллоҳнинг қудрати Илоҳийясига далолат қиладиган) оятларидан (бири — ёмғир ҳақида) хушхабар элтгувчи бўлган шамолларни юборишидир. (Аллоҳ) сизларга Ўз раҳмати — ёмғиридан тотдириш учун ва (денгиздаги) кемалар Унинг амри билан жорий бўлиши ҳамда сизлар (у кемаларда) Унинг фазлу марҳаматидан (ризку рўз) иташларингиз учун ва шукр қилишларингиз учун (шамолларни юборур).

47. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аниқки, Биз Сиздан илгари ҳам пайғамбарларни ўз қавмларига юборганмиз. Бас, улар (қавмларига) аниқ-равшан ҳужжатлар келтирганлар. Сўнг Биз жиноят қилган (яъни, ўз пайғамбарларини ёлғончи қилган) кимсалардан интиқом олганмиз ва иймон келтирган зотларни ғолиб қилиш Бизнинг зиммамиздаги ҳақ бўлган.

48. Аллоҳ шундай Зотдирки, шамолларни юборур, бас, улар булутни ҳайдар, сўнг (Аллоҳ булутни) Ўзи хоҳлагандек ёур ва (агар хоҳласа) уни бўлак-бўлак қилур, бас, Сиз уларнинг орасидан ёмғир чиқаётганини кўрурсиз. Энди қачон (Аллоҳ) уни Ўзи хоҳлаган бандаларига етказса, баногоҳ улар шод-хуррам бўлувлар.

49. Ҳолбуки, улар устларига (ёмғир) ёғдирилишидан олдин мутлақо ноумид эдилар.

50. Бас, Сиз Аллоҳнинг раҳмати — ёмғирнинг изларига қаранг — У қандай қилиб ерни ўлганидан кейин тирилтирди-я?! Ҳеч шак-шубҳасиз, мана шу (Аллоҳ) ўликларни ҳам Тирилтиргувчидир. У барча нарсага Қодирдир.

51. Қасамки, агар Биз бир шамол юбориб, улар (экинларини) сарғайиб-қуриганини кўрсалар, албатта ана ундан кейин куфрони неъмат қилишга турувлар.

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), аниқки, Сиз «ўлик»ларга (сўзингизни) англата олмассиз, орқа ўгириб кетаётган «кар»ларга ҳам уқтира олмассиз.

53. Яна Сиз «кўр»ларни ўз залолатларидан (қайтариб) ҳидоят қилгувчи эмассиз. Сиз фақат Бизнинг оятларимизга иймон келтирадиган кишиларгагина (ўз сўзларингизни) уқтира олурсиз. Ана ўшалар мусулмонлардир.

54. Аллоҳ шундай Зотдирки, сизларни ночор нарсадан (яъни, бир томчи сувдан) яратди, сўнгра (сизлар учун) ночорликдан кейин куч-қувват (пайдо) қилди, сўнгра куч-қувватдан кейин яна ночорлик ва қариликни (пайдо) қилди. У Ўзи хоҳлагаи нарсани яратур. У Билимдон ва Қудратлидир.

55. (Қиёмат) Соати койим бўладиган Кунда жиноятчи кимсалар (дунёда) бир соатдан ортиқ турмаганларига қасам ичурлар. Улар (хаёти дунёда ҳам) мана шундай (ростдан ёлғонга) бурилгувчи эдилар!

56. (Шунда) илм ва иймон ато этилган зотлар айтдилар: "Аниқки, сизлар Аллоҳ Ўз Китобида (Лавҳул-Махфузди) ёзиб қўйганидек қайта тирилиш Кунигача турдинглар. Бас, мана шу қайта тирилиш Кунидир. Лекин сизлар (бу Куннинг ҳақ эканини) билмас эдинглар".

57. Ана ўша Кунда (кофир бўлғиш билан ўз жонларига) жабр қилган кимсаларга узру баҳоналари фойда бермас ва улардан (Аллоҳ рози бўладиган амалларга) қайтиш ҳам талаб қилинмас.

58. Аниқки, Биз ушбу Қуръонда одамлар учун ҳар турли мисолларни баён қилдик. Қасамки, агар Сиз (эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларга (ўзлари талаб қилган) оят-мўъжизани келтирсангиз ҳам, албатта кофир бўлган кимсалар "Сизлар (эй мусулмонлар), ёлғончининг ўзидирсизлар", дерлар.

59. Аллоҳ (ҳақиқатни) билмайдиган кимсаларнинг дилларини ана шундай қоплаб-муҳрлаб қўюр.

60. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), сабр-тоқат қилинг! Шак-шубҳасиз, Аллоҳнинг (Сизни ва умматларингизни кофир қавм устига ғолиб қилиш ҳақидаги) ваъдаси ҳақдир. (Охиратга) ишонмайдиган кимсалар Сизни ҳаргиз бетоқат қилмасинлар.

(31) «Лукмон» сураси

Ўттиз тўрт оятдан иборат бу сура Маккада нозил бўлгандир.

Сура Куръони Каримнинг таърифи билан бошланиб, сўнгра шу буюк борликда ҳам Аллоҳ таъолонинг борлиги ва бирлигига далолат қиладиган турли оят-аломатлар мавжуд эканлиги ҳақида хабар берилади ва коинотдаги энг кичик заррадан тортиб энг катта сайёраларгача барча мавжудот Ягона Яратган томонидан белгиланган тартиб-интизомга бўйсунуши уқтирилади.

Бу сурада тўрт кунлик дунё матоларига алданиб қолган мушриклар ва уларнинг топажак оқибатлари тўғрисида ҳам, Ёлғиз Аллоҳга иймон келтириб ҳаётларини яхши амаллар билан ўтказайтган иймон эгалари ҳақида ҳам мисоллар келтирилади ва сура ниҳоясида барча инсонларни бола-чақа ҳам, мол-дунё ҳам фойда бермайдиган ҳисоб-китоб Куни — Қиёмат ҳақ эканлиги хусусида огоҳлантирилади.

Бу сурадан Лукмони ҳаким тўғрисидаги хабар ва унинг ўз фарзандига қилган ўғитлари ҳам ўрин олгани сабабли у "Лукмон" сураси деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Мим.

2. Ушбу (оятлар) ҳикматли Китоб оятларидир.

3-4. У — намозни тўқис адо этадиган, закотни (ҳақдорларга) ато этадиган ва Охиратга аниқ ишонадиган чиройли амал қилгувчи зотлар учун ҳидоят — Тўғри Йўл ва Раҳмат бўлган (Китоб)дир.

5. Парвардигорлари тарафидан ҳидоят топганлар ана ўшалардир ва нажот топгувчилар ҳам уларнинг ўзидир.

6. Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, улар билимсизлик билан (ўзгаларни) Аллоҳнинг Йўлидан оздириш учун ва у (Йўлни) масхара қилиш учун беҳуда сўз(лар)ни сотиб олур. Ана ўшалар учун хор қилгувчи азоб бордир.

7. Қачон унга Бизнинг оятларимиз тиловат қилинса, гўё уларни эшитмагандек, гўё қулоқларида оғирлик-карлик бордек кибру-ҳаво билан юз ўгириб кетур. Бас, унга аламли азоб ҳақида "хушхабар" бериб қўйинг!

8. Албатта иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун ноз-неъмат боғлари бордир.

9. Улар у жойда мангу қолурлар. (Бу) Аллоҳнинг ҳақ ваъдасидир. У қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

10. У осмонларни сизлар кўрадиган устунларсиз яратиб, сизларни тебратмаслиги учун ерда тоғларни барпо қилди ва унда ҳар турли жондор(лар)ни тарқатиб-ёйиб юборди. Яна Биз осмондан сув-ёмғир ёғдириб, (ерда) ҳар турли фойдали (ўсимликларни) ўстириб қўйдик.

11. Булар Аллоҳ яратган нарсалардир. Энди (эй мушриклар), сизлар Менга Ундан ўзга "худолар" нималарни яратганини кўрсатинглар-чи! Йўқ, (улар бирон нарсани кўрсата олмаслар, демак) у золим кимсалар очиқ залолатдадирлар.

12. Аниқки, Биз Лукмонга ҳикмат ато этдик (ва унга дедик): "Аллоҳга шукр қилгин! Ким шукр қилса, фақат ўз фойдаси учун шукр қилур (яъни, қилган шукрининг фойдаси ўзига бўлур). Ким ношукурлик қилса, бас, албатта Аллоҳ (унинг ва барча оламларнинг шукр қилишидан) Беҳожат ва ҳамду санога Лойиқ Зотдир.

Изоҳ: Нақл қилишларича, Лукмони ҳаким минг йил умр кўрган бўлиб, Аллоҳ таъоло у зотга нарса ва воқеа-ҳодисанинг моҳият-ҳақиқатига беҳато етиш ва энг тўғри ҳукми чиқара олиш неъматини — яъни, ҳикматни ато этган экан. Шу боисдан ҳам у кишидан инсон шуурининг қоронғу йўлақларини ёритиб юборадиган минглаб ибратли ҳикматлар асар бўлиб қолгандир.

13. Эсланг, Лукмон ўғлига панд-насихат қилар экан, деган эди: "Эй ўғилчам, Аллоҳга ширк келтирмагин! Чунки ширк келтириш катта зулмдир".

14. Биз инсонга ота-онасини (яъни, уларга яхшилик қилишни) амр этдик. Онаси унга ожизлик устига ожизлик билан ҳомиладор бўлди (яъни, қорнидаги ҳомила каттарган сари онанинг ҳоли қуриб, заифлаша борур) уни (кўкракдан) ажратиш (муддати) икки йилда (келур). (Биз инсонга буюрдикки), "Сен Менга ва ота-онангга шукр қилгин! Ёлғиз Ўзимга қайтажаксан!"

15. Агар улар (яъни, ота-онанг) сени ўзинг билмаган нарсаларни Менга шерик қилишга зўрласалар, у ҳолда уларга итоат этма! Уларга (гарчи кофир бўлсалар-да), дунёда яхши муомалада бўлгин ва ўзинг менга ижобат-тавба қилган кишиларнинг йўлига эргашгин! Сўнгра (яъни, Қиёмат Кунисида) Ўзимга қайтурсизлар, бас, мен сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берурман".

16. (Лукмон деди): "Эй ўғилчам, шак-шубҳа йўқки, агар хардал (ўсимлигининг) уруғидек (бир зарра яхши ёки ёмон амал қилинадиган) бўлса-ю, ана ўша (амал) бирон харсанг тош ичида ё осмонларда ёки ер остида бўлса, ўшани-да Аллоҳ келтирур. Зеро, Аллоҳ Сергак ва Огоҳдир.

17. Эй ўғилчам, намозни тўқис адо эт, яхшиликка буюр ва ёмонликдан қайтар ҳамда ўзингга етган (балоларга) сабр қил! Албатта мана шу ишларнинг мақсадга мувофиқдир.

18. Одамлардан (мутақаббирлик билан) юзингни ўғирмагин ва ерда кибру ҳаво билан юрмагин. Чунки Аллоҳ барча кибр-ҳаволи, мақтанчоқ кимсаларни суймас.

19. Юрганингда ўртача юргин ва овозингни паст қилгин. Чунки овозларнинг энг ёмони эшаклар овозидир".

20. (Эй инсонлар), Аллоҳ осмонлар ва ердаги барча нарсаларни сизларга бўйсундириб қўйганини ва сизларга барча зоҳирий ва ботиний (яъни, моддий-маънавий) неъматларини комил қилиб берганини кўрмадингларми?! Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, улар ўзлари билмаган, ҳидоят топмаган ва нурли китоб-ҳужжатга эга бўлмаган ҳолларида Аллоҳ хусусида мужодала қилурлар.

21. Қачон уларга: "Аллоҳ нозил қилган нарсага эргашинглар", дейилса, улар: "Йўқ, бизлар ота-боболаримизни ниманинг устида топган бўлсак, (ана ўшанга эргашурмиз)", дейишади. Агар шайтон уларни ўт-дўзах азобига чакириб турган бўлса ҳам-а?!

22. Ким чиройли амал қилувчи бўлган ҳолида ўзини Аллоҳга топширса, бас, у мустаҳкам халқани ушлабди. Барча ишлар охир-оқибатда Ёлғиз Аллоҳга борур.

23. Ким кофир бўлса, бас, Сизни (эй Муҳаммад алайҳиссалом), унинг куфри ғамгин қилмасин. Улар Ўзимизга қайтажаклар, бас, Сиз уларга қилган амалларининг хабарини берурмиз. Зеро, Аллоҳ диллардаги сирларни Билгувчидир.

24. Биз уларни (бу дунёда) озгина (муддат) фойдалантириб, сўнгра қаттиқ азобни (тоғишга) мажбур қилурмиз!

25. Қасамки, агар улардан "Осмонлар ва Ерни ким яратган?", деб сўрасангиз, албатта "Аллоҳ", дерлар. Сиз: "Аллоҳга ҳамду сано бўлсин", денг! Йўқ, уларнинг кўплари (ана ўша Аллоҳганига ибодат қилиш зарур эканини) билмаслар.

26. Осмонлар ва ердаги бор нарсалар Аллоҳникидир. Албатта Аллоҳнинг Ўзигина Беҳожат ва ҳамду санога Лойиқ Зотдир.

27. Агар Ер юзидаги бор дов-дарахт қаламлар бўлиб, денгиз (сиёҳ бўлса ва) ундан сўнг яна етти денгиз ёрдамга келса, Аллоҳнинг сўзлари тугаб-битмас. Албатта Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

28. (Эй инсонлар), сизларни (барчангизни аввал бошда) яратиш ҳам, (Қиёмат Кунда) қайта тирилтириш ҳам худди бир жонни (яратиш ва қайта тирилтиришнинг) ўзгинасидир (яъни, шу қадар осондир). Зеро, Аллоҳ Эшитгувчи, Кўргувчидир.

29. Аллоҳ кечани кундузга киритишини, кундузни кечага киритишини ҳамда қуёш ва ойнинг ҳар бирини белгиланган муддатгача жорий бўладиган қилиб бўйсундириб қўйганини ва Аллоҳ шак-шубҳасиз, қилаётган амалларингиздан Огоҳ эканини кўрмадингизми?!

30. Бунинг боиси Аллоҳнинг Ўзигина Ҳақ (Илоҳ) экани, улар (яъни, мушриклар Аллоҳни) қўйиб дуо-илтижо қилаётган бутлари эса ботил нарса экани ва Аллоҳнинг Ўзигина энг Юксак ва Буюк Зот эканлигидир.

31. Кемалар сизларга Аллоҳнинг оят-мўъжизаларидан кўрсатиш учун У Зотнинг неъматини — марҳаматини билан денгизда (сузиб) юрганини кўрмадингизми?! Албатта бунда барча (балоларга) сабр қилгувчи, (неъматларга) шукр қилгувчилар учун оят-ибратлар бордир.

32. Қачон (кофирларни) тоғлардек тўлқин(лар) ўраб олса, улар Аллоҳга Динни холис қилиш билан (яъни, чин ихлос билан) дуо-илтижо қилурлар. Энди қачонки, (Аллоҳ) уларга нажот бериб, қуруқликка (чиқарса), у ҳолда улардан (айримларигина) Тўғри Йўл тутгувчидир. Бизнинг оятларимизни инкор қилмас, магар барча хоин ва ношукр кимсаларгина (инкор қилурлар).

33. Эй инсонлар, Парвардигорингиздан кўрқингиз ва яна бир Кундан (яъни, Қиёматдан) кўрқингизким, (у Кунда) бирон ота ўз боласи томонидан (бирон нарса) ўтай олмас ва бола ҳам отаси тимонидан бирон нарса ўтай олгувчи бўлмас. Албатта Аллоҳнинг (қайта тирилтириб, ҳисоб-китоб қилиш ҳақидаги) ваъдаси ҳақдир. Бас, ҳаргиз сизларни ҳаёти дунё (ўзининг ўткинчи неъматлари билан) алдаб қўймасин ва ҳаргиз сизларни алдагувчи (яъни, шайтон) Аллоҳ (ҳар қандай гуноҳни кечаверади, дегап алдов) билан алдаб қўймасин!

34. Дархақиқат, ёлғиз Аллоҳнинг ҳузуридагина (Қиёмат) Соати (қачон бўлиши тўғрисидаги) билим бордир. У (Ўзи хоҳлаган вақтда, Ўзи хоҳлаган жойга) ёмғир ёғдирур ва (оналарнинг) бачадонларидаги ҳомилаларини (ўғилми-қизми, рисоми-нуқсонлими, бахтлими-бахтсизми эканини) билур. Бирон жон эртага нима иш қилишини била олмас. Бирон жон қай ерда ўлишини ҳам била олмас. Фақат Аллоҳгина Билгувчи ва Огоҳдир.

(32) «Сажда» сураси

Бу сура ўттиз оятдан иборат бўлиб, Маккада нозил қилингандир.

У Қуръони Каримнинг шак-шубҳасиз, Аллоҳ таъоло томонидан Муҳаммад алайҳиссаломга туширилган Китоб эканини таъкидлаш билан бошланиб, "Уни Муҳаммаднинг ўзи тўқиб олган", дейдиган мушрикларнинг сўзлари ёлғон эканлиги уқтирилади.

Сўнгра "Мана шу ҳаётдан бошқа ҳаёт йўқ, ҳеч қачон қайта тирилмаймиз", деган кимсаларнинг сўзлари аниқ ҳужжатлар билан рад этилиб, Охират ва Қиёмат ҳақ эканлиги ҳамда ҳаётларини иймон ва эзгу амаллар қилиш билан ўтқарган мўъминлар учун Аллоҳнинг ажру мукофотлари борлиги, ҳаёти дунёда Аллоҳни унутган кимсаларни эса у Кунда Аллоҳ ҳам "унутиб" қўйиши ҳақида хабар берилади.

Сура ана ўша ҳисоб-китоб Куни кечадиган аҳволни тасвирлаш билан ниҳояланади. Бу сурада сажда ояти мавжуд бўлгани сабабли уни "Сажда" сураси деб ноилангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Алиф, Лом, Мим.

2. Бу Китобнинг (яъни, Қуръоннинг) нозил қилиниши, ҳеч шак-шубҳасиз, барча оламларнинг Парвардигори томонидандир.

3. Балки "Уни (Муҳаммаднинг ўзи) тўқиб олган", дерлар? Йўқ, у (яъни, Қуръон) Сиздан илгари бирон огоҳлантиргувчи келмаган қавмни (Охират азобидан) огоҳлантиришингиз учун Парвардигорингиз томонидан (нозил қилинган) Ҳақиқатдир. Шояд улар ҳидоят топсалар.

4. Аллоҳ осмонлар ва ерни ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсани олти кунда яратиб, сўнгра (Ўз) Аршига ўрнашган Зотдир. Сизлар учун Ундан ўзга бирон дўст ва қўлловчи йўқдир. Ахир эслатма-ибрат олмайсизларми?!

5. У осмондан ергача (бўлган) барча ишни тадбир қилиб — бошқариб турур, сўнгра (бу ишларнинг барчаси) сизларнинг ҳисобингизда минг йилга тенг бўладигани бир Кунда (яъни, Қиёматда) Унинг Ўзига кўтарилиб.

Изоҳ: Исломий ақидага кўра, Қиёмат Куни — кофирлар учун ҳисоб-китобнинг оғир кечганлиги сабабли минг йилга, яна бошқа бир ояти каримада хабар берилишича, эллик минг йилга тенгдек туюлар, мўъминлар учун эса ҳадиси шарифда келганидек бир вақт намоз ўқигудек муддат каби қисқа ва осон ўтар экан. Ана ўша Кунда ҳаёти дунёда рўй берган барча ишлар Аллоҳ таъолонинг даргоҳига кўтарилиб, У Зот Ўзининг Ҳақ ҳукмини чиқаради.

6. Мана шу (Аллоҳ) ғойиб ва ҳозирни Билгувчи, Қудратли ва Меҳрибондир.

7. У барча нарсани чиройли қилиб яратган Зотдир. У инсонни (яъни, Одамни) даставвал лойдан яратди.

Изоҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таъоло бандалар эътиборини Ўзи яратган махлуқотларнинг ҳар бирини нақадар етук ҳикмат билан яратганига қаратмоқда. Дарҳақиқат, дунёдаги мавжудотнинг қай бирига диққат эътибор билаи назар солинса, ундаги мутаносиблик ва пухталиқ ақл эгалари ёдига Яратганининг нақадар Доно ва Билгувчи эканини келтиради.

8. Сўнгра унинг насли авлодини ҳақир бир сувдан (иборат бўлган нутфадан пайдо) қилди.

9. Сўнгра уни (инсон қилиб) ростлаб, ичига Ўз (даргоҳидаги) жондан киритди. У Зот сизлар учун кулоқ, кўзлар ва дилларни пайдо қилди. Сизлар эса камдан-кам шукр қилурсизлар.

10. Улар (яъни, кофирлар): "Бизлар ер (ости)да йўқ бўлиб кетгач, ҳақиқатан ҳам яна янги яралиш билан яралурмизми?", дедилар. Йўқ, улар Парвардигорларига рўбарў бўлишни инкор қилгувчидирлар.

11. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Сизларга вакил қилинган ўлим фариштаси (ажалларингиз битгач) жонларингизни олур, сўнгра Парвардигорингизга қайтарилурсизлар".

12. Агар Сиз у жиноятчи кимсаларни (Қиёмат Кунида) Парвардигорлари хузурида бошлари эгик ҳолда туриб: "Парвардигоро, (ваъданг рост эканлигини) кўрдик ва эиштдик, бас, бизларни (хаётга) қайтаргин, бизлар яхши амал қилайлик. Энди бизлар (Қиёмат Ҳақ эканлигига) шак-шубҳасиз, ишонгувчидирмиз", (дейишларини) кўрсангиз эди.

13. Агар Биз хоҳласак, албатта ҳар бир жонга ўз ҳидоятини ато этган бўлур эдик, лекин Мен томондан бу сўз ҳақ-собит бўлгандир: "Мен жаҳаннамни (кофир) жин ва одамларнинг барчаси билан тўлдирурман".

Изоҳ: Ушбу оятда Аллоҳ таъоло ҳеч кимни мажбуран ҳидоятга бошламаслиги, балки инсу жинни ўз ихтёрларига қўйиб қўйилиб, сўнгра Аллоҳинг Динига итоат этишдан бўйин товлаган кимсаларни жаҳаннамга дучор қилиишлари аниқ эканлиги уқтирилади.

14. Бас, (эй кофирлар), ушбу кунингиздаги учрашувни унутиб қўйганларингиз сабабли (аламли азобни) тотингиз! Дарвоқеъ, Биз ҳам (бугун) сизларни "унутдик". Қилиб ўтган амалларингиз сабабли мангу азобни тотингиз!

15. Бизнинг оятларимизга фақат қачон у (оятлар) зикр қилинса, (ўша оятлар билан панд-насиҳат қилинганида таъсирланганлари сабабли) сажда қилган ҳолларида йиқиладиган ва кибр-ҳаво қилмаган ҳолларида ҳамду сано антиш билан Парвардигорларини поклайдиган зотларгина иймон келтирурлар.

Изоҳ: Ушбу оят ҳам сажда оятидир.

16. Уларнинг ёнбошлари ўрин-жойларидан йироқ бўлур (яъни, тунларни ибодат билан ўтказишиб, оз ухлайдилар). Улар Парвардигорларига кўркув ва умидворлик билан дуо-илтижо қилурлар ва Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эҳсон қилурлар.

17. Бас, уларнинг қилиб ўтган амалларига мукофот қилиб, улар учун беркитиб қўйилган кўзлар қувончини (яъни, охират неъматларини) бирон жон билмас.

18. Ахир мўмин бўлган киши фосиқ-итоатсиз бўлган кимса каби бўлурми? (Йўқ), баробар бўлмаслар!

19. Иймой келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун қилиб ўтган амаллари сабабли жаннат маъволари манзил бўлур.

20. Фосиқ бўлган кимсаларнинг маъволари — борар жойлари эса дўзахдир. Ҳар қачон ундан чиқмоқчи бўлсалар, яна унга қайтарилурлар ва уларга: "Ўзлариигиз ёлғон деган дўзах азобини тотингиз", дейилур.

21. Албатта Биз улар шояд ўз (куфру исёнларидан) қайтсалар, деб уларга (Қиёмат Кунидаги) улуғ азобдан илгари яқин азобни (яъни, дунё азобини — турли кулфат-балоларни, мусибатларни) тотдиурмиз.

22. (Яратган) Парвардигорининг оятлари билан панд-насихат қилинганидан сўнг, улардан юз ўгирган кимсадан ҳам золисроқ ким бор?! Албатта Биз ундай жиноятчи кимсалардан Интиқом олгувчидирмиз.

23. Аниқки, Биз Мусога Китоб — Таврот ато этдик: Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз унинг (Тавротга) рўбарў бўлганидан шубҳа-гумонда бўлманг. Биз (Тавротни) бани Исроил (қавми) учун Ҳидоят — Тўғри Йўл қилдик.

24. Улар (ўз динлари йўлидаги бало-кулфатларга) сабр-тоқат қилишгач, Биз улардан Бизнинг амримиз билан (одамларни) ҳидоят қиладиган пешволарни чиқардик. Улар Бизнинг оятларимизга аниқ ишонар эдилар.

25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Қиёмат Кунида (одамлар) ўртасида улар ихтилоф қилиб ўтган нарсалар ҳақида Парвардигорингизнинг Ўзи ажрим қилур.

26. Ахир уларга (яъни, мушрикларга) Биз улардан илгари қанча аср-авлодларни ҳалок қилганимиз, (мана бу мушриклар) ўшаларнинг масканларида юрганлари яхши маълум эмасми?! Албатта бунда оят-ибратлар бор-ку! Ахир англамайдиларми?!

27. Ахир улар Биз куруқ ерга сув ҳайдаб, унинг ёрдамида уларнинг чорвалари ҳам, ўзлари ҳам ейдиган экинларни чиқаришимизни кўрмадиларми?! Ахир карамайдиларми?!

28. Улар (мусулмонларга): "Агар ростгўй бўлсангизлар қачон мана шу фатҳ (яъни, сизлар билан ора очиқ бўладиган ва бизларга сизлар айтаётган азоб тушадиган Кун) рўй берур", дерлар.

29. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом): "Фатҳ Кунида кофир бўлган кимсаларга иймон келтиришлари фойда бермай қолур ва уларга (тавба-тазарруъ қилиш учун) муҳлат ҳам берилмас", деб айтинг!

30. Сўнг Сиз улардан юз ўгиринг ва (уларга келадиган азобга) кўз тутинг! Зеро, улар ҳам (сиз мусулмонларга ёмонликлар келишига) кўз тутгувчидирлар.

(33) «Аҳзоб» сураси

Етмиш уч оятдан иборат бу сура Мадинада нозил қилингандир. Маълумки, одатда Мадина сураларида Маккада нозил бўлган суралардан фарқли ўлароқ сўз асосан Исломиё турмуш тарзи ва диний урф-одатлар ҳақида боради. Яъни, мавзу Исломиё ақидани англатишдан Исломиё Шариати баён қилишга кўчади. Ушбу сура ҳам бундан мустасно эмасдир.

У дастлаб Муҳаммад алайҳиссаломга Аллоҳ таъолодангина кўрқишда устиворлик тилаб, Ёлғиз Аллоҳгагина суянишга ва фақат Илоҳий ваҳийгагина эргашишга буюриш билан бошланади, сўнгра дини Ислом ҳукмича, боқиб олинган бола тутқин фарзанд билан баробар бўлмаслиги баён қилинади ва сура давомида бу мавзуга яна қайтилади.

Яна бу сурада Пайғамбар алийҳиссаломнинг аҳли-аёллари тўғрисида ҳамда уларнинг зиммаларидаги айрича вазифалари ва алоҳида ҳақ-ҳуқуқлари борасида ҳам сўз юритилади, шунингдек, улар барча мўъмин-мусулмонлар учун она мақомида эканликлари, бинобарин, мўъминлар уларга зиёда эҳтиром ва ўта эҳтиёткорлик билан муомала қилишлари лозим экани уқтирилади. Сура ниҳоясида инсон ўз зиммасига олган Аллоҳ таъолонинг барча амру фармонларига итоат этиш вазифаси, ҳатто осмону замин ва тоғу тошлар ҳам кўтара олмаган оғир ва масъул вазифа эканлиги таъкидланади.

Бу сурадан Мадинада янги барпо бўлган Ислом давлатини йўқ қилиб юбориш ғаразида турли ҳизблар-фирқалар бирлашиб қилган ҳужумлари ва бу жанг воситасида Аллоҳ таъоло мўъминларнинг иймон-эътиқодлирини яна бир бор синовдан ўтказгани ҳақидаги оятлар ҳам ўрин олгани сабабли у "Аҳзоб - Ҳизблар" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом). Аллоҳдан кўрқинг ҳамда кофир ва мунофиқ кимсаларга бўйсунманг! Албатта, Аллоҳ Билгувчи ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

2. Сиз (фақат) ўзингизга Парвардигорингиз томонидан ваҳий қилинадиган оятларга эргашинг! Албатта Аллоҳ сизлар қилаётган амаллардан Огоҳ бўлган Зотдир.

3. Ва (Ёлғиз) Аллоҳга таваккул қилинг! Аллоҳнинг Ўзи етарли Вакил — Сақлагувчидир.

4. Аллоҳ бирон кишининг ичида икки юрак қилган эмасдир, (шунингдек), сизлар зиҳор қиладиган хотинларингизни ҳам сизларга она қилган эмас ва асранди болаларингизни ўз болаларингиз қилган эмасдир. Бу (яъни, хотинларингизни "она" дейишларингиз, асрандиларингизни "бола" дейишларингиз) сизларнинг оғизларингиздаги сўзингиздир. Ёлғиз Аллоҳ ҳақиқатни айтур ва Унинг Ўзи (Ҳақ) Йўлга ҳидоят қилур.

Изоҳ: Ушбу оятда икки масала хусусидаги Аллоҳнинг ҳукми баён қилинди: Биринчиси "Зиҳор" масаласи бўлиб, бу ибора арабларнинг истилоҳида киши ўз хотинига "сен менга онамнинг бадани каби ҳаромсан", дейишини англатади. Одатда улар, бу сўзлар айтилган хотин онага айланиб қолади, демак, энди у билан яшаш мумкин эмас, деб ҳисоблар эдилар. Қуръон уларнинг бу гумонлари нотўғри эканлигини уқтиради. Фикҳшунослик — қонуншунослик китобларида юқоридаги сўзларни айтган кишилар ушбу нолойиқ сўзлари учун маълум тартибда каффорат — жарима тўлаб, никоҳларидаги хотинлари билан яшайверишлари жоиз эканлиги айтилади.

Иккинчи масала, асранди бола Шариати Исломиё ҳукмича ҳар тарафлама пушти камардан бўлгап бола каби бўлмаслиги ҳақидадир. Бу оят Пайғамбар алайҳиссалом ўғил қилиб олган Зайд бинни Ҳориса ҳақида нозил қилинган бўлиб, сура давомида бу мавзуга яна қайтилади.

5. Уларни ўз оталари (исми) билан чақиринглар — атанглар. Шу Аллоҳ наздида тўғрироқдир. Энди агар уларнинг оталарини билмасангизлар, у ҳолда (улар) сизларнинг диний биродарларингиз ва дўстларингиздир (яъни, у ҳолда уларни биродирим фалончи, ёки дўстим Филончи, деб атанглар, лекин боқиб олган опасининг номи билан чақирманглар). Қилган (хатоларингиз) сабабли сизлар учун гуноҳ Йўқдир, лекин кўнгилларингиз (билан) қасд қилган (хатодагина гуноҳкор бўлурсизлар). Аллоҳ Мағфиратли, Мехрибон бўлган Зотдир.

6. Пайғамбар мўъминларга ўзларидан ҳам яқинроқ — ҳақдорроқдир, унинг аёллари эса уларнинг оналаридирлар. Аллоҳнинг Китобида қариндош-уруғлар (меросхўрликда) бир-бирларига (қон-қариндош бўлмаган) мўъминлардан ва муҳожирлардан кўра ҳақдорроқдирлар. Магар сизлар (дихний) дўстларингизга (уларни ўзингиз учун ворис қилишлик билан) яхшилик қилмоғингиз (жоиздир). Бу — Китобда (яъни, Лавҳул-Махфузда) битиб қўйилган (хукмдир).

7-8. Эсланг, Сиз (барча) пайғамбарлардан ва (хусусан) Сиздан, Нухдан, Иброҳим, Мусо ва Ийсо бинни Марямдан аҳду паймонларини олгандик. Биз ростгўйлардан (яъни, барча пайғамбарлардан Қиёмат Кунда) ростгўйликлари (яъни, зиммаларидаги пайғамбарлик вазифаларини рост — тўла адо этганлари) ҳақида сўраш учун улардан пухта аҳду паймон олдик (Аллоҳ) кофирлар учун аламли азоб тайёрлаб қўйгандир.

9. Эй мўъминлар, Аллоҳнинг сизларга берган неъматини — сизларга (қарши турли ҳизблардан иборат) қўшинлар келган пайтида Биз уларнинг устига шамол ва сизлар кўрмаган қўшинларни (яъни, фаришталарни) юборганимизни эсланглар! Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчи бўлган Зотдир.

10. Ўшанда улар сизларнинг юқори томонингиздан ҳам, сизлардан қуйроқ томондан ҳам (бостириб) келган эдилар. Ўшанда кўзлар тиниб, юраклар бўғизларга тиқилиб қолган ва сизлар Аллоҳ ҳақида (турли ёмон) гумонлар қила бошлаган эдинглар.

11. Ана ўша жойда мўъминлар (яна бир бор) имтиҳон қилиндилар ва (бу даҳшатдан) қаттиқ ларзага тушдилар.

12. Ўшанда мунофиқлар ва дилларида мараз бўлган (яъни, эътиқодлари заиф бўлган) кимсалар: "Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари бизларга фақат ёлғон ваъда қилган эканлар", дея бошладилар.

13. Ўшанда улардан (мунофиқлардан) бир тоифаси деди: "Эй Ясриб (яъни, Мадина) аҳли, сизлар учун (бу қадар кўп сонли ёвга қарши) туриш (имкони) йўқдир, бас, (ўз уйларингизга қайтиб кетинглар". Улардан (мунофиқлардан) яна бир гуруҳ эса "Уйларимиз очик-сочик (қолган эди)," деб Пайғамбардан изн сўрардилар. Ҳолбуки, (уйлари) очик-сочик эмас эди. Улар фақат (жанг майдонидан) қочишнигина истардилар.

14. Агар уларнинг (мунофиқларнинг) устига (Мадинанинг турли) томонларидан (бостириб) кирилса-да, сўнгра улардан фитна (яъни, мусулмонларга хиёнат қилиш) талаб қилинса, шак-шубҳасиз, улар кўп (иккиланиб) турмасдан (хиёнатга розилик) берган бўлур эдилар.

15. Ҳолбуки, улар илгари ортга чекинмасликлари ҳақида Аллоҳга аҳу паймон берган, Аллоҳга берилган аҳду паймон эса (Қиёмат Кунида) сўралгувчи эди.

16. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), антинг: "Агар сизлар ўлишдан ё ўлдирилишдан қочсангизлар, бу қочиш сизларга бирон фойда бермас, (яъни, фақат ажалларингиз битгунича ўлимдан қочишларингиз мумкин) демак, сизлар жуда оз (яъни, ажалларингиз етгунича) фойдаланурсизлар, холос.

17. Айтинг: "Агар Аллоҳ сизларга ёмонликни ирода қилса, қай бир кимса (сизларни Ундан асрай олур ёки У Зот сизларга марҳаматни ирода қилса (ким Уни тўса олур)?! Улар ўзлари учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст, бирон ёрдамчи топа олмаслар.

18-19. Аллоҳ сизларнинг орангиздаги (жиҳодга) тўсқинлик қиладиган ва ўз дўстларига: "Биз томонга ўтинглар (Муҳаммадни тарк қилинглари, жиҳодга борманглари)", дейдиган кимсаларни аниқ билур. Улар жангга камдан-кам, фақат сизларга (яъни. сизларнинг ғалаба қозониб, ўлжаларга эга бўлишингизга) бахилликлари келган ҳолдагина келурлар. Бас, қачон (ёв томонидан) хавф келса, Сиз уларни ўлим ўраб (шайтонлаб) қолган кимса каби кўзлари ола-кула бўлиб Сиз томонга қараётганларини кўрурсиз. Энди қачон хавф кетса, улар яхшилик (яъни, ўлжалар) устида очкўзлик қилиб сизларни ўтқир тиллар билан ранжитурлар". Улар (сидқидилдан) иймон келтирмаганлар, бас, (шу сабибли) Аллоҳ уларнинг амалларини беҳуда кетказди. Бу Аллоҳга осон бўлган (ишдир).

20. Улар (яъни, мунофиқлар) кўрқоқликлари (сабабли ҳизблар Мадина атрофидан тарқаб кетганларидан кейин ҳам) у ҳизбларни кетмаган, деб ўйлайдилар, ва агар у ҳизблар яна қайтиб қолсалар (мунофиқлар шаҳарда — сизларнинг ичингизда эмас, балки саҳрода) кўчманчи бадавийлар орасида бўлиб, сизларнинг холи-хабарларингиз ҳақида сўраб-билиб туришни дўст тутадилар. Агар улар сизларнинг орангизда бўлганларида ҳам камдан-кам жанг қилган бўлур эҳдилар.

Изоҳ: Юқоридаги (9-20) оятларда ҳижранинг бешинчи санасида бўлиб ўтган ва Ислом тарихида "Хандақ жанги" деган ном билан қолган бир жанг тафсилоти баён қилинди. Муфассирларнинг ёзишларича воқеа бундай бўлган экан: Макка ва Мадина атрофларидаги ҳар турли ҳизблар мусулмонларни йўқ қилиб юбориш учун тил бириктиришиб, ўн икки мингдан ортиқ қўшин тўплайдилар ва Мадинага юриш қиладилар. Бу шумхабардан воқиф бўлган пайғамбар алайҳиссалом уч минг чоғлик аскарлари билан Мадинанинг четига чиқиб, саҳобалардан Салмони Форсийнинг маслаҳатларига кўра зудлик билан шаҳарнинг чор-атрофига хандақ қавлайдилар ва ўзлари ҳимояга ҳозир бўлиб турадилар. Шу орада ҳар тарафдан етиб келган турли ҳизбларнинг йўлини шу пайтгача араб урушларида қўлланилмаган усул — хандақ тўсади ва улар Мадинани тўрт томонидан қуршаб қамал қиладилар. Аммо шаҳар ичига кириш чорасини топа олмайдилар. Шаҳар аҳолиси эса қамал қилиб турган ёвнинг ваҳшатидан даҳшатга тушади ва шунда мўъмин киму, мунофиқ кимлиги ажралиб қолади: мўъминлар Аллоҳ таъолонинг нусратига кўз тикиб, пайғамбар алайҳиссалом теварагига янада жипслашадилар, мунофиқлар эса бутунлай ноумидликка тушиб, ўзгаларни ҳам васвасага сола бошлайдилар.

Мана шу зайлда бир ойга яқин муддат кечганидан сўнг, бир куни тўсатдан ҳаво совуб, қаттиқ бўрон туради ви мусулмонларни қамал қилиб, ҳар тарафдан ўраб олган ҳизбларнинг ёққан ўт-оловларини ўчириб, тиккан чодир-ўтовларини учуриб кетади ва улар Мадинага киришдан умидлари узилиб, ортларига қайтиб кетишдан ўзга чора топа олмай қоладилар. Шундай қилиб, Аллоҳ таъоло ушбу оғир дамларда мўъминларнинг

иймонларини яна бир бор имтихон қилади ва тил учида иймон келтирган, лекин дилларида мараз-нифок бўлган мунофиқларнинг кирдикорларини фош этади.

Ушбу воқеа, айтиб ўтганимиздек бундан ўн тўрт аср илгари рўй берган бўлса-да, ўша ҳизбларнинг думлари бугунги кунда ҳам мавжуд эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Демак, ҳар замон мана шундай ҳизблар турли ялтироқ шиорлар билан мусулмонлар орасига кириб, уларни бўлиб юборишга, бир-бирларига душман қилиб кўйишга уринганларида, ҳиқикий иймонли мусулмонлар ўз атрофларига Пайғамбар алайҳиссаломдан мерос бўлиб қолган маънавий ҳандақ қазиб олишлари, яъни, Қуръони Карим ва ҳадиси шариф маъноларидан яхши хабардор бўлиб, улардаги Илоҳий кўрсатмаларга изчил амал қилишлари натижасида ундай шайтоний ҳизбларни ўзларига яқинлаштирмасликлари лозим бўлади. Шунда у бадкирдор ҳизблар мусулмонларга бирон зиён етказа олмай, йўқ бўлиб кетадилар. Аммо Ислождан беҳабар билимсиз кимсалар ва мунофиқлар эса қандай қилиб ҳизбчинг ноғорасига ўйнаб юрганларини ўзлари ҳам билмай қоладилар. Албатта бунда ақл эгалари учун ибратлар бордир.

21. (Эй мўъминлар), албатта сизлар учун — Аллоҳ ва Охират Кунидан умидвор бўлган ҳамда Аллоҳни кўп ёд қилган кишилар учун — Аллоҳнинг Пайғамбарига (у зотнинг иймон-эҳтиқоди ва хулқи атвори)да гўзал намуна бордир.

22. Мўъминлар у ҳизбларнинг кўрган вақтларида: "Бу Аллоҳ Пайғамбари бизларга ваъда қилган нарсадир (яъни, имтихондир). Аллоҳ ва Пайғамбарининг сўзи ростдир", дедилар ва (устларига бостириб келаётган ҳизбларнинг сон-саноксизлиги мўъминларни кўрkitмади, аксинча) уларнинг (Аллоҳга бўлган) иймон ва итоатларини янада зиёда қилди, холос.

23. Мўъминлар орасида ўзлари Аллоҳга берган (У Зотнинг Йўлида жиҳод қилиб, шаҳид бўлиш ҳақидаги) аҳду паймонларига содиқ бўлган кишилар бордир. Бас, улардан (айрим) кишилар ўз аҳдига вафо қилди, (яъни, шаҳид бўлди), улардан (айрим) кишилар эса (шаҳид бўлишга) интизордир. Улар (мунофиқларга ўхшаб Аллоҳга берган аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ.

24. Аллоҳ (ўз аҳду паймонларига) содиқ бўлган кишиларни ростгўйликлари сабабли мукофотлаш учун, мунофиқларни эса агар Ўзи хоҳдаса (мунофиқ ҳолларида ўлдириб) азобга гирифтор этиш ёки (улар иймон келтириб, тавба қилсалар), тавбаларини қабул қилиб (гуноҳларини мағфират этиш) учун (мазкур синовга дучор қилди). Албатта Аллоҳ Мағфиратли ва Меҳрибон бўлган Зотдир.

25. Аллоҳ кофирларни (яъни, ҳизбларни) хафа ҳолларида қайтарди. Улар бирон яхшилик-фойдага эришмадилар. Аллоҳ мўъминларга жанг тўғрисида кифоя қилди (яъни, осмондан шамол ва фаришталар юбориб, мўъминларни жангсиз ғолиб қилди). Аллоҳ Кучли, Қудратли бўлган Зотдир.

26. У (ҳизб)ларга ёрдам берган, аҳли Китобдан иборат бўлган кимсаларни (Аллоҳ) ўз қалъаларидан туширди ва дилларига кўркинч солди. (Энди) сизлар (улардан) бир гуруҳни ўлдирурсизлар, бир гуруҳни асир олурсизлар.

27. Ва Аллоҳ сизларни уларнинг ерларига, ховли-жойларига, молу мулкларига ва (ҳали) сизларнинг оёқларингиз етмаган ерларга ворис қилди. Аллоҳ ҳар нарсага Қодир бўлган Зотдир.

Изоҳ: Бу икки оят бану Қурайза номли яҳудий қабиласи ҳақида нозил қилингандир. Бу қабила илгари Пайғамбар алайҳиссалом билан бир-бирларига қарши урушмаслик

ҳақида битим тузган эди. Қачонки ҳизблар мўъминларга қарши юриш қилганларида эса улар ўртадаги битимни ҳиёнаткорона бузиб, ҳизбларга қўшилиб олдилар. Шунинг учун у ҳизблар мағлуб бўлиб қайтиб кетганларидан кейин мусулмонлар бану Қурайза қабиласини қуршовга оладилар ва улар яшириниб олган қалъаларидан чиқиб таслим бўлишга мажбур бўладилар. Шунда улардан бир қанчаси қатл қилиниб, қолганлари мусулмонлар томонидан асир олинади ва ер-мулклари мусодара қилинади.

28. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом), жуфтларингизга айтинг: "Агар сизлар ҳаёти дунёни ва унинг зебу зийнатларини истайдиган бўлсангизлар, у ҳолда келинлар, мен сизларни (ўша нарсалардан) бахраманд қилай ва чиройли кузатиш билан кузатай (яъни, ажрашайлик).

29. Агар сизлар Аллоҳни, Унинг Пайғамбарини ва Охират диёрини истайдиган бўлсангизлар, у ҳолда шак-шубҳасиз, Аллоҳ сизларнинг орангиздаги чиройли амал қилгувчилар учун улуғ мукофот — жаннатни тайёрлаб қўйгандир".

30. Эй Пайғамбар аёллари, сизлардан ким аниқ гуноҳни қилар экан, унинг учун азоб икки баробар қилинур. Бу Аллоҳга осон бўлган ишдир.

Йигирма иккинчи жузь

31. (Эй Пайғамбар аёллари), сизлардан ким Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига итоат этса ва яхши амал қилса, Биз унинг ажру мукофотини ҳам икки хисса қилиб беруризмиз ва унинг учун улуғ ризқ (яъни, жаннат)ни тайёрлаб қўйгандирмиз.

32. Эй Пайғамбар аёллари, сизлар аёллардан биронтаси каби эмасдирсизлар (яъни, бирон аёл фазлу мартабада сизлир каби бўла олмас). Бас, сизлар агар такводор бўлсангизлар (парда ортидан бирон номаҳрам эркакка жавоб қилган пайтларингизда) майин-назокатли сўз қилмангларки, у ҳолда кўнглида мараз-нифоқ бўлган кимса тамаъ қилиб колур. Яхши — тўғри сўзни сўзланглар!

33. Ўз уйларида барқарор бўлинглар (яъни, бесабаб уйларида ташқарига чиқманглар, агар бирон ҳожат учун чиққанларингизда эса) илгариги динсизлик (даври)даги ясан-тусан каби ясан-тусан қилманглар! Намозни тўқис адо қилинглар, закотни (ҳақдорларга) ато этинглар ҳамда (барча ишларда) Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига итоат этинглар! (Эй Пайғамбар алайҳиссалом) хонадонининг аҳли, Аллоҳ сизлардан гуноҳни кетказишни ва сизларни бутунлай поклашни истади, холос.

34. Уйларида Аллоҳнинг оятлари ва ҳикмат (яъни, Пайғамбар ҳадислари)дан иборат тиловат қилинадиган нарсаларни зикр-тиловат қилинглар! Албатта Аллоҳ Меҳрибон ва Огоҳ бўлган Зотдир.

35. Албатта муслим ва муслималар, мўъмин ва мўъминалар, итоатгўй эркаклар ва итоатгўй аёллар, ростгўй эркаклар ва ростгўй аёллар, сабр-қаноат қилгувчи эркаклар ва сабр-қаноат қилгувчи аёллар, тавозуъли эркаклар ва тавозуъли аёллар, хайру-садақа қилгувчи эркаклар ва хайру-садақа қилгувчи аёллар, рўза тутгувчи эркаклар ва рўза тутгувчи аёллар, авратларини ҳаромдан сақлагувчи эркаклар ва (авратларини ҳаромдан) сақлагувчи аёллар, Аллоҳни кўп зикр қилгувчи эркаклар ва (Аллоҳни кўп) зикр қилгувчи аёллар — улар учун Аллоҳ мағфират ва улуғ мукофот (яъни, жаннат) тайёрлаб қўйгандир.

36. Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари бир ишни ҳукм қилган — буюрган вақтида бирон мўъмин ва мўъмина учун (Аллоҳнинг ҳукмини қўйиб) ўзлари хоҳлаган ишларини ихтиёр қилишлари жоиз эмасдир. Ким Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига осий бўлса, бас, у очиқ йўлдан озиш билан йўлдан озибди.

Изоҳ: Ушбу оят Пайғамбар алайҳиссаломнинг аммалари Умайманинг қизи Зайнаб бинти Жаҳш ҳақида нозил бўлгандир. Пайғамбаримиз Зайнабни ўзларининг асраб олган ўғиллари Зайд бинни Ҳорисаги хотинликка сўраб совчи бўлиб борганларида, у унамасдан: "Ё Расулуллоҳ, ахир мен Қурайшнинг энг олий насабли аёлларидан бўлсам, Зийд эса куни кеча озод бўлган кул бўлса, қандай қилиб у менга муносиб бўлсин", дейди. Шунда Пайғамбар алайҳиссаломга юқоридаги оят нозил бўлгач, ноилож қолиб, ўз розилигини беради ва Зайдга никоҳаб берилади. Лекин Зайд билан Зайнабнинг турмушлари яхши бўлмайди. Чунки Зайнаб эрига нописандлик билан муомалида бўлар ва мудом унга ўзининг олийнасаб эканини пеш қилаверар эди. Охир-оқибат Зайд Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига Зайнаб ҳақида шикоят қилиб келиб, у билан бирга ортиқ яшай олмаслигини айтади. Дарвоқеъ, бу орада Аллоҳ таъоло томонидан Пайғамбар алайҳиссаломга ваҳий келган бўлиб, унда Зайд Зайнаб билан ажрашиб кетишлари ва Пайғамбар алайҳиссалом Зайнабга уйланишлари ҳақида хабар берилган эди. Лекин пайғамбар алайҳиссалом одамларнинг: "Муҳаммад ўзи асраб олган ўғлининг хотинига уйланди", деб таъна қилишларидан чўчиб бу ваҳийни ошкор қилмай

келар эдилар. Шунинг учун ҳам Зайд келиб хотини билан ажрашмоқчи эканини билдирганида, унги сабр қилишни маслаҳат берадилар. Қуйидаги оятда Аллоҳ таъоло Ўз Пайғамбарига мана шу иши учун танбеҳ беради.

37. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Сиз Аллоҳ (Исломга ҳидоят қилиш билан) инъом-марҳамат қилган ва Сиз ҳам (кулликдан озод қилиб, ўзингизга ўғил қилиб олиш билан) инъом қилган кишига (яъни, Зайд бинни Ҳорисага): "Жуфтингни ўз ҳузурингда ушлагин (яъни, талоқ қилишга шошилманг), Аллоҳдан қўрқкин", деб Аллоҳ ошкор қилгувчи бўлган нарсани ичингизга яширган эдингиз ва Аллоҳдан қўрқингиз ҳақроқ бўлган ҳолда, Сиз одамлардан (яъни, уларнинг таъна қилишларидан) қўрққан эдингиз. Бас, қачонки Зайд ундан (яъни, Зайнабдан) ҳожатини адо қилгач, (яъни, уни талоқ қилгач), Биз Сизни унга уйлантирдик. Токи мўъминларга асранди болалари ўз хотинларидан ҳожатларини адо қилишгач, (яъни, уларни талоқ қилишгач), уларнинг (хотинларига уйланишларида) танглик бўлмаслиги учун (шундай қилдик). Ва Аллоҳнинг амри иродаси қилингувчи бўлди.

38. Аллоҳ Пайғамбарига фарз қилган (яъни, ҳалол қилган) нарсада унга бирон танглик бўлмас. (Бу) илгари ўтган (пайғамбарлар) ҳақидаги Аллоҳнинг Йўли — қонунидир (яъни, улар учун ҳам Аллоҳ ҳалол қилган нарсаларда ҳеч қандай танглик бўлмаган). Аллоҳнинг амри иродаси тақдири азалий бўлди.

39. Улар (яъни, ўтган пайғамбарлар) Аллоҳнинг амру-фармонларини (бандаларга) етказадиган, У Зотдан қўрқадиган ва Аллоҳдан ўзга бировдан қўрқмайдиган зотлардир. Аллоҳнинг Ўзи етарли Ҳисоб қилгувчидир.

40. (Эй мўъминлар), Муҳаммад сизлардан бирон кишининг отаси эмасдир, балки у Аллоҳнинг элчиси ва пайғамбарларнинг сўнггисидир. Аллоҳ барча нарсани Билгувчи бўлган Зотдир.

41. Эй мўъминлар, Аллоҳни кўп зикр қилинглар!

42. Ва эрта-ю кеч У Зотни поклаб — тасбеҳ айтинглар!

43. У сизларни (куфр) зулматларидан (иймон) нурига чиқариш учун сизларга марҳамат кўрсатадиган Зотдир. Унинг фаришталари ҳам (ҳақларингизга дуо қилурлар). У мўъминларга Меҳрибон бўлган Зотдир.

44. (Мўъминлар Аллоҳга) рўбарў бўладиган Кунда уларга (Аллоҳ томонидан йўлланадиган) салом (уларга дўзах азобидан) омонлик тилаш бўлур. (Зеро, Аллоҳ) улар учун улуғ мукофот (яъни, жаннат) тайёрлаб қўйгандир.

45-46. Эй Пайғамбар (алийҳиссалом), дарҳақиқат, Биз Сизни (Қиёмат Кунида барча умматлар устида) гувоҳлик бергувчи, (мўъминларга жаннат ҳақида) хушхабар элтгувчи ва (кофирларни дўзах азобидан) огоҳлантиргувчи ҳамда Аллоҳнинг изни иродаси билан У Зотга (яъни, Унинг Динга) даъват қилгувчи қилиб ва (Ҳақ Йўлни кўрсатгувчи) нурли чироқ қилиб юборгандирмиз.

47. Мўъминларга хушхабар берингки, шак-шубҳасиз, улар учун Аллоҳ томонидан катта фазлу марҳамат (яъни, жаннат) бордир.

48. Сиз кофирлар ва мунофиқларга бўйинсунманг ва уларнинг озор-азиятларига парво қилманг ҳамда Аллоҳга таваккул қилинг! Аллоҳнинг Ўзи етарли Вакил — Ҳомийдир.

49. Эй мўъминлар, қачон сизлар мўъминаларни никоҳларнингизга олсангизлар-у, сўнгра уларга қўл теккизишдан — яқинлашишдан илгари уларни талоқ қилсангизлар, у ҳолда сизлар учун уларнинг зиммасида санайдиган идда бўлмас. Бас, (бундай ҳолатда) сизлар уларни (озми-кўпми ҳадя билан) баҳраманд қилиб, чиройли кузатиш билан кузатинглар!

Изоҳ: Маълумки, Шариати Исломиё қонунига кўра эр-хотин ажралишганида хотин бошқа турмуш қуриш ҳуқуқига фақат уч ҳайз муддатида идда сақлаганидан кейингина эга бўлар эди. Энди агар эр-хотин қовушмасдан туриб ажраладиган бўлсалар, у ҳолда хотиннинг идда сақлашига ҳожат йўқдир, чунки идда хотин кишининг ҳомиладор бўлган-бўлмаганини аниқлаш учун сиқланар эди. Яна бундай ҳолатди эр хотиннинг ҳаққи-маҳрини тўлаши ҳам лозим эмас, балки ўзи кўнглидан чиққан бирон совға билан ўша хотинни фойдалантириши кифоя экан.

50. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом), албатта Биз Сиз учун ҳаққи-маҳрларини берган жуфтларингизни, Аллоҳ Сизга (жангу жадалларда) ўлжа қилиб берган қўл остингиздаги чўриларингизни, Сиз билан бирга ҳижрат қилган амакингизнинг қизларни ва аммаларингизнинг қизларини, тоғангизнинг қизларини ва холаларингизнинг қизларини яна (ҳар қандай) мўъмина аёлни — агар у ўзини Пайғамбарга ҳадя этса-ю, Пайғамбар уни (ҳаққи маҳр бермай) ўз никоҳига олишни истаса (мазкур аёлларнинг барчасини Биз Сиз учун) ҳалол қилдик. (Ўзини ҳадя этган аёлга ҳаққи маҳрини бермасдан уйланиш ижозати) мўъминлар учун эмас, холис Сиз учундир. Биз (мўъминларга) жуфтлари ва қўл остиларидаги чўрилари ҳақида фарз қилган ҳукмларимиз эса аниқ маълумдир. Токи Сизга танглик бўлмаслиги учун (Биз Сизга мазкур имтиёзларни бердик). Аллоҳ Мағфиратли ва Меҳрибон бўлган Зотдир.

51. Сиз (аёлларингиздан) ўзингиз хоҳлаган аёлни қолдириб, ўзингиз хоҳлаган аёлни ўзингизга ҳамхона қилурсиз. Ўзингиз четлатган аёлларингиздан бирон аёлни (ўзингизга яна ҳамхона қилишни) истасангиз Сизга ҳеч қандай гуноҳ бўлмас. Бу (яъни, аёлларингизга қиладиган муомалангизда Сизга ихтиёр бериб қўйишимиз), уларнинг кўзлари қувонишига, ғамгин бўлмасликларига ва Сиз уларга ато этган нарсага барчалари рози бўлишларига яқинроқ (йўлдир). Аллоҳ сизларнинг дилларингиздаги сирларингизни (ҳам) билур. Аллоҳ Билгувчи ва Ҳалим бўлган Зотдир.

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз учун бундан сўнг аёллар (яъни, мана шу аёлларингиз устига яна уйланишингиз) ҳалол бўлмас ва гарчи (бошқа) хотинларнинг ҳусни-жамоллари Сизни қизиқтирса ҳам уларни (ўз аёлларингизга) алмаштириш ҳам (яъни, аёлларингизни талоқ қилиб, уларни никоҳингизга олиш ҳам Сиз учун ҳалол бўлмас). Магар Сиз эга бўлган чўрилар (ҳалолдир). Аллоҳ барча нарса устида Кузатиб тургувчи бўлган Зотдир.

53. Эй мўъминлар, сизлар Пайғамбарнинг уйларига фақат сизларни бирон таомга чақирилсагина киришлар. (Ўшанда ҳам) унинг идишига (яъни, қозондаги таомни пишишига) кўз тутиб тургувчи бўлманглар, балки чақирилган пайтингизда кириб, таомлангач, тарқалинлар ва бирон гапга берилган ҳолингизда (у ерда қолиб кетманглар)! Чунки бу (ишларингиз) Пайғамбарга озор берур, у эса сизлардан (яъни, сизларни чиқариб юборишдан тортинар. Аллоҳ ҳақ(ни айтишдан) тортинмас. Қачон сизлар (Пайғамбар аёлларидан бирон нарса сўрасангизлар) парда ортида туриб сўранглар! Мана шу сизларнинг дилларингизни ҳам, уларнинг дилларини ҳам тоза

тутгувчирокдир. Сизлар учун Аллоҳнинг Пайғамбарига озор бериш ва унинг ортидан аёлларига уйланишингиз ҳеч қачон дуруст эмасдир. Чунки бу (ишларингиз) Аллоҳ наздида улуғ (гуноҳ) бўлган ишдир.

54. Агар сизлар бирон нарсани ошкор қилсангизлар ё яширсангизлар, албатта (Аллоҳ билур). Зеро, Аллоҳ барча нарсани Билгувчи бўлган Зотдир.

55. (Пайғамбар аёллари) ўзларининг оталарига, ўғилларига, оға-иниларига, оға-иниларининг ўғилларига, опа-сингилларининг ўғилларига, (мўъмина) аёлларга ва қўл остиларидаги хизматкорларига (очиқ ҳолда кўринишларида) уларга бирон гуноҳ бўлмас. (Эй Пайғамбар аёллари), Аллоҳдан кўркинглар! Албатта, Аллоҳ барча нарса устида Гувоҳ бўлган Зотдир.

56. Албатта Аллоҳ ҳам, Унинг фаришталари ҳам Пайғамбарга дуо-ю салавот айтурлар. Эй мўъминлар, сизлар ҳам у зотга салавот ва салом айтинглар!

57. Албатта Аллоҳга ва Унинг Пайғамбарига озор берадиган кимсаларни Аллоҳ дунёда ҳам, Охиратда ҳам лаънатлагайдир ва улар учун хор қилгувчи азобни тайёрлаб қўйгандир.

58. Мўъмин ва мўъминаларга улар бирон гуноҳ қилмасликларидан озор берадиган кимсалар ҳам бўхтон ва очиқ гуноҳни ўз устларига олибдилар.

59. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом), жуфтларингизга, қизларингизга ва мўъминларнинг аёлларига айтинг, устларига ёпинчиқларини ўрасинлар! Мана шу уларнинг (чўри эмас, балки озод аёллар эканликлари) танилиб, озорланмасликлари учун энг яқин (воситадир). Аллоҳ Мағфиратли ва Меҳрибон бўлган Зотдир.

60-61. Қасамки, агар мунофиқлар, дилларида мараз бўлган кимсалар ва Мадинада миш-миш тарқатиб юрувчилар (ўз қилмишларидан) тўхтамасалар, албатта Биз Сизни уларга қарши оёқлантирқармиз, сўнгра улар (Мадинада) Сиз билан бирга тура олмай қолурлар, магар лаънатга дучор бўлган ҳолларида озгина (вақт тура олурлар, холос). (У пайтда) улар қаерда топилсалар ушланурлар ва ўлдириб ташланурлар.

62. (Бу ҳукм) илгари ўтган (мунофиқ) кимсалар ҳақидаги Аллоҳнинг Йўли — қонунидир. Аллоҳининг Йўлини эса ҳаргиз ўзгартира олмасиз.

63. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), одамлар Сиздан (Қиёмат) Соати (қачон булиши) ҳақида сўрайдилар. "У (Соатни) билиш ёлғиз Аллоҳнинг ҳузуридадир", деб айтинг. Қаердан билурсиз, эҳтимол у Соат яқин келиб қолгандир.

64. Албатта Аллоҳ кофирларни лаънатлади ва улар учун ўтни тайёрлаб қўйди.

65. Улар на бирон дўст ва на бирон ёрдамчи топмаган ҳолларида у жойда мангу қолурлар.

66. Юзлари оловда айлантириладиган — куйдириладиган Кунда, улар: "Кошки эди, бизлар ҳам Аллоҳга итоат этганимизда, Пайғамбарга итоат этганимизда", дерлар.

67-68. Яна улар: "Парвардигоро, дарҳақиқат, бизлар бошлиқларимизга ва катталаримизга бўйинсундик, бас, улар бизларни (Тўғри) Йўлдан оздирдилар.

Парвардигоро, Сен уларга азобни икки хисса қилиб бергин ва уларни катта лаънат билан лаънатлагин", дедилар.

69. Эй мўъминлар, сизлар (ўз Пайғамбарларингиз Муҳаммад алайҳиссаломга нисбатан бани Исроил қавмидан бўлган) Мусога озор берган кимсалар каби бўлмангизлар! Бас, Аллоҳ (Мусони) улар айтган айблардан поклади. У Аллоҳ наздида обрўли киши эди. (Худди шунингдек Муҳаммад алайҳиссалом ҳам Аллоҳ наздида обрўли кишидир).

70. Эй мўъминлар, Аллоҳдан кўрқинглар, тўғри сўзни сўзланглар!

71. (Шунда Аллоҳ) ишларингизни ўнглар ва гуноҳларингизни мағфират қилур. Ким Аллоҳга ва Унинг Пайғамбарига итоат этса, бас, у буюк саодатга эришибди.

72. Албатта Биз бу омонатни (яъни, Шариати исломийдаги тоат-ибодатларни) осмонларга, ерга ва тоғу тошларга кўндаланг қилган эдик, улар уни кўтаришдан бош тортдилар ва ундан кўрқдилар. Инсои эса уни ўз зиммасига олди. Дарҳақиқат, у (ўзига) зулм қилгувчи ва нодон эди (яъни, бу омонатнинг нақадар вазмин юк эканлигини бутун коинот билди ва уни кўтаришга қурби етмаслигини сизди, аммо инсон ўзи билмаган ҳолда ўта мушкул вазифани ўз зиммасига олди).

73. Аллоҳ мунофиқ ва мунофиқаларни, мушрик ва мушрикаларни азоблаш учун ҳамда мўъмин ва мўъминаларнинг тавба-тазарруъларини қабул қилиб, (гуноҳларини мағфират қилиш учун Одам болаларига бу омонатни юклади). Аллоҳ Мағфират қилгувчи ва Меҳрибон бўлган Зотдир.

(34) «Сабаъ» сураси

Бу сура эллик тўрт оятдан иборат бўлиб, Маккада нозил қилинган.

Сура осмонлар ва ерни яратган, дунё ва Охиратнинг Ёлғиз Подшоҳи бўлган Аллоҳ таъолога ҳамду сано айтиш билан бошланиб, сўнгра У Зотнинг Еру осмондаги барча сирру-асрордан Огоҳ экаши, бинобарин, Қиёмат Кунда бу дунёда қилиб ўтилган ҳар бир зарра яхшилик ва ёмонликнинг мукофот — жазосини бериши ҳақида хабар берилади ва бу дунёда одамларни Ҳақ Йўлидан оздириб ботил йўлларга бошлаган кимсалар у дунёдаги дахшатли азоб олдида уларга эргашган кишиларнинг гуноҳларини бўйинларига олмасликлари таъкидланади.

Бу сурада Аллоҳ таъоло ато этган неъматларга шукр қилиб, У Зотга сидқидилдан бандалик қилган Довуд ва Сулаймон пайғамбарларнинг қиссалари ҳам яна зикр қилинади. Шунингдек, Аллоҳ ато этган ноз-неъматларга ношукурлик қилишлари оқибатида улардан маҳрум бўлган "Сабаъ" қабиласи ҳақида ҳам ҳикоя қилинадики, бу суранинг "Сабаъ" деб аталишининг боиси шудир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Барча) ҳамду сано Аллоҳ учундир. У шундай Зотки, осмонлардаги ва Ердаги бор нарса Униқидир. Охиратда ҳам ҳамду сано ёлғиз Унинг учундир. У ҳикмат Эгаси ва (барча нарсдан) Хабардордир.

2. У Ерга кирадиган (ёмғир-қор суви, хазина-ю дафина ва жасадлар каби) нарсаларни ҳам, ундан чиқадиган (ўт-ўлан, барча наботот ва булоқ сувлари каби) нарсаларни ҳам, самодан тушадиган (ризку рўз, хайру барака каби) нарсаларни ҳам, унга кўтариладиган (яхши амал ва дуо-илтижо каби) нарсаларни ҳам билур. У Меҳрибон ва Мағфиратлидир.

3. Кофир бўлган кимсалар "Бизларга (Қиёмат) Соати келмас", дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Йўқ, Ғайбни Билгувчи Парвардигоримга қасамки, шак-шубҳасиз, у (яъни, Қиёмат) сизларга келур. Осмонлар ва ердаги бир зарра мисолчалик, ундан ҳам кичик (ёки) катта бирон нарса (Аллоҳ)дан махфий бўлмас — албатта очик Китобда (яъни, Лавҳул-Махфудда у) мавжуд бўлур".

4. Токи (Аллоҳ) иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни мукофотлаши учун (шак-шубҳасиз, Қиёмат Соати келур). Ана ўша зотлар учун мағфират ва улуғ ризк (яъни, жаннат) бордир.

5. Бизнинг оятларимизга (қарши) курашиш ҳаракатида юрган кимсалар учун эса аламли жазодан иборат азоб бордир.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), илм ато этилган зотлар Сизга Парвардигорингиз томонидан нозил қилинган (Қуръоннинг) Ҳақ (Китоб) эканини ва у Қудратли, ҳамду санонинг Эгаси бўлган Зотнинг Йўлига ҳидоят қилишини билурлар.

7-8. Кофир бўлган кимсалар эса: "Сизларга (қабрларингизда чириб) титилиб бўлак-бўлак бўлиб кетган вақтингизда шак-шубҳасиз, яна янгитдан яратилурсизлар, деб хабар берадиган бир кишини кўрсатайликми? У Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиб олдимми ёки жинни бўлиб қолдимми?", дедилар. Йўқ, (Муҳаммад алайҳиссалом ёлғон тўқиб олгани ҳам, жинни бўлиб қолгани ҳам йўқ, балки) Охиратга ишонмайдиган кимсаларнинг ўзлари азобда ва (Ҳақ Йўлдан) йироқ залолатдадирлар.

9. Ахир улар олдиларидаги ва ортларидаги (яъни, чор-атрофларидаги) нарсаларга — осмону заминга боқмайдиларми?! Агар Биз хоҳласак уларни Ерга юттириб юборурмиз ёки осмонни устларига парча-парча қилиб туширурмиз. Албатта бунда ҳар бир (Аллоҳга) қайтгувчи банда учун оят-ибрат бордир.

Изоҳ: Яъни, ҳар бир инсоф-диёнатли банда бундан ибрат олиб, еру осмондек буюк мавжудотни яратган ва уларни Ўз қудрати Илоҳийясига бўйсундирган Аллоҳ таъоло албатта қабрлардаги жасадларга ҳам қайта жон ато этишга Қодир эканини билиб олиши мумкиндир.

10. Аниқки, Биз Довудга Ўз томонимиздан (улуғ) бир фазл-мартаба (пайғабарлик) ато этдик ва дедик: "Эй тоғлар ва қушлар, (Довуд) билан бирга тасбеҳ айтинглар!" Ва Биз унинг учун темирни (хамирдек) юмшоқ қилиб қўйдик.

11. (Ва унга дедик): "Совутлар ясагин ва (уларни) тўқишда аниқ-пухта иш қилгин! (Эй Довуд хонадони), яхши амал қилинглари! Зеро, Мен қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчидирман".

12. Сулаймонга эрталаб бир ойлик, кечки пайт бир ойлик (масофани босиб ўтадиган) шамолни (бўйсундирдик) ва унинг учун мис булоғини оқизиб қўйдик. Яна жинлардан ҳам Парвардигорининг изни-иродаси билан унинг қўл остида ишлайдиган кимсаларни (бўйсундириб қўйгандирмиз). Улардан ким бизнинг амримиздан тойилса, Биз унга ўт-олов азобидан тотдириб қўюрмиз.

13. Улар (Сулаймонга мисдан) у хоҳлаган нарсаларни — ибодатхоналарни, ҳайкалларни, ҳовузлар каби (қатта) лаганларни ва (ўчоқларга) ўрнашган (вазмин) қозонларни қилиб берурлар. (Эй) Довуд хонадони, (Аллоҳ сизларга ато этган бу неъматларнинг) шукронаси учун амал-ибодат қилинглари! Бандаларим орасида шукр қилгувчи (зотлар жуда) оздир.

14. Энди қачонки Биз (Сулаймонга) ўлимни ҳукм қилгач, унинг ўлимига фақат асосини еяётган ер жонивори (ёғоч кемирувчи бир қуртгина) далолат қилди. Бас, қачонки у қулаб тушгач, жинларга аниқ бўлдики, агар улар ғайбни билгувчи бўлганларида бу хор қилгувчи азобда-меҳнатда қолмаган бўлур эдилар.

Изоҳ: Мазкур оятларда ота-ўғил — Довуд ва Сулаймон пайғамбарларга Аллоҳ таъоло ато этган неъматлар санаб ўтилди. Дарҳақиқат, Аллоҳ таъоло Довуд алайҳиссаломга шундай хуш овоз берган эканки, у киши Забурни тиловат қилганларида осонда учиб кетаётган қушлар тек қотар ва чор атрофдаги тоғу тошлаб билан бирга у зотга жўровоз бўлиб тиловат қилишар экан. Ўша замонда темирчилик ҳунари наҳоят даражада раванқ топган бўлиб, темирчилар ўзларининг асбоб-анжомлари воситасида истаган нарсаларини ясай олар эканлар. Асли касби совутсозлик бўлган Довуд пайғамбар эса шундай фазилатга эга эканларки, қўллари теккан темир хамирдек мулойим бўлиб қолар ва у зот бирон асбоб-анжомсиз уни ўзлари хоҳлаган шаклга киритар эдилар. Бу мўъжизанинг гувоҳи бўлган кишилар Довуднинг ҳақ пайғамбар эканига иймон келтиришар эди.

Энди Сулаймон алайҳиссаломга эса Аллоҳ таъоло инсу жин подшоҳлигини ато этган эди. Учар шамоллар ҳам у зотнинг инон-ихтиёрида бўлиб, истаган жойларига бир зумда элтиб қўяр эди. Сулаймон пайғамбарга берилган мўъжизалардан яна бири мис булоғи бўлиб, ривоят қилинишича, ундан сув ўрнига муздек мисс оқиб ётар, пайғамбар измидаги жинлар эса ўша мисдан у зотнинг хоҳлаган нарсаларини ясаб беришар экан. Ушбу сўнгги оят айрим кишиларнинг жинлар ғайбни – яъни, келажакда рўй берадиган воқеа-ходисаларни биладилар, деган гумонларини рад этади. Чунки улар то ўтирган

ҳолларида жон таслим қилган Сулаймон алайҳиссаломнинг суяниб ўтирган асолари бир йил давомида ёғоч курти еб, ана ўшандагина ерга кулаб тушмагунларича у зотнинг вафот қилганларини билмаганлар ва тиним билмасдан пайғамбар уларга буюрган оғир меҳнатда – баланд қаср бино қилишда давом этганлар. Ушбу оятларда Аллоҳ таоло ато этган фазлу марҳаматига шукр қилиб ўтган солиҳ пайғамбарлар ҳақида ҳикоя қилинган бўлса, қуйидаги оятларда Яратган берган неъматларга ношукрлик қилганлари оқибатида улардан маҳрум қилиниб, ҳалокатга гирифторм бўлган қавм тўғрисида сўз юритилади.

15. Аниқки, Сабаъ (қабаласи) учун ўз масканларида (Аллоҳнинг фазлу марҳаматига далолат қиладиан) бир аломат бор эди — ўнг томон ҳам, сўл томон ҳам боғ-роғ бўлиб, (Биз уларга): "Парвардигорингиз (берган) ризқу рўзидан баҳраманд бўлинглар ва У Зотга шукр қилинглар! (Шаҳрингиз) покиза шаҳардир, (Парвардигорингиз) Мағфират қилгувчи Парвардигордир", (деган эдик).

16. Бас, улар (Бизга шукр қилишдан) юз ўгиришгач, Биз уларнинг устига тўғон билан (тўсиб қўйилган) селни (очиб) юбордик ва уларнинг боғларини аччиқ-тахир мевали, юлғунзор ва яккам-дуккам бутазор «боғлар»га алмаштириб қўйдик.

17. Кофир бўлганлари сабабли уларни мана шу (жазо билан) жазоладик. Биз фақат кофир бўлган кимсагагина (мана шундай) жазо берурмиз.

18. Биз улар билан ўзимиз баракотли қилган (Шом) кишлоқ-шаҳарларининг орасида кўриниб турадиган (яъни, бир-бирига яқин) кишлоқларни барпо қилиб (қўйган) ва улар орасида юриш (масофаси)ни ҳам ўлчаб-белгилаб (уларга): "Бу (кишлоқларда) кечалари ҳам, кундузлари ҳам тинч-омон юраверинглар", (деган эдик).

19. Улар эса (бу неъматларга ношукрлик қилиб): "Парвардигоро, сафарларимиз орасидаги (масофани) йироқ қилгин", дейишиб, ўзларига зулм қилдилар, бас, Биз уларни (одамлар гапириб юрадиган) чўпчак-ҳикояларга айлантириб қўйдик ва бўлак-бўлак қилиб (ҳар томонга тирқиратиб юбордик). Албатта бунда ҳар бир (балоларга) сабр-қаноат қилгувчи, (неъматларга) шукр қилгувчи учун оят-ибратлар бордир.

20. Дарҳақиқат, иблис уларнинг устидаги ("Мен уларни йўлдан оздира олурман", деган) гумонини рўёбга чиқарди, бас, (Сабаъ қабиласи иблисга) эргашдилар, фақат бир гуруҳ мўминларгина (унга бўйсунмадилар).

21. (Иблиснинг) улар устидаги ҳукмронлиги — фақат Биз Охиратга иймон келтирадиган кишиларни, ундан (яъни, Охиратдан) шак-шибҳада турган кимсалардан билиб-ажратиб олишимиз учун бўлгандир". (Яъни, Охират ҳақида шубҳа қилгувчи кимсалар иблиснинг иғвосига учиб, унга эргашурлар ва Аллоҳнинг неъматларига ношукурлик қилурлар. Охиратга иймон келтирган зотларга эса унинг васвасаси қор қилмас). Парвардигорингиз барча нарсанинг устида Кузатиб тургувчидир.

22. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: "Сизлар Аллоҳдан ўзга (илоҳлар деб) гумон қилган бутларингизга дуо-илтижо қилаверинглар-чи, (улар сизларга ижобат қила олармиканлар)! Улар на осмонларда ва на ерда бир зарра вазнича (нарс)га эга эмасдирлар ва улар учун (осмонлар ва ерда Аллоҳга) шериклик ҳам йўқдир ҳамда (Аллоҳ) учун улардан бирон ёрдамчи ҳам йўқдир (яъни, Аллоҳ таоло ҳеч қандай шерикка муҳтож бўлмаган ёлғиз Маъбуди Барҳадир).

23. (Аллох) ҳузурида фақат Унинг Ўзи изн берган кишиларгагина шафоат фойда берур (яъни, ана ўша зотларгина шафоатга — қўллашга эришурлар ё ўзгаларни шафоат қила олурулар). То қачон (Парвардигор улар учун шафоатга изн бериши билан) дилларидан кўрқув кетказилгач, улар (бир-бирларига): "Парвардигорингиз нима деди (яъни, шафоатга ҳақиқатан изн бердими)", деб (савол қилишар. Шунда фаришталар) "Ҳақни (айтди, яъни, ҳақиқатан шафоатга изн берди), У Юксак ва Буюк Зотдир", дейишиб (жавоб қилурулар).

24. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: "Ким сизларга осмонлардан ва Ердан ризқу рўз берур?" Айтинг: "Аллох (ризқ берур). Шак-шубҳасиз, ё бизлар ёки сизлар (яъни, икки тоифадан бири) аниқ ҳидоят устида ёки очик залолатдадир".

25. Айтинг: "Сизлар бизлар қилган гуноҳ тўғрисида масъул бўлмассизлар ва бизлар сизлар қилаётган амаллар тўғрисида масъул бўлмасмиз".

26. Айтинг: "Парвардигоримиз (Қиёмат Кунида) ўртамизни жамлар, сўнгра ўртамизда ҳақиқат — адолат билан ҳукм қилур. Унинг Ўзигина (адолат билан) Ҳукм қилувчи ва (ким ҳақ, ким ноҳақ эканини) Билгувчидир".

27. Айтинг: ("Эй мушриклар), сизлар менга (ўзларингизча Аллоҳга) кўшиб олган бутларингизни (ҳақиқатан, У Зотга) шериклар эканини кўрсатингиз-чи?! Йўқ, (бу гумонларингиз хатодир). Балки (Ёлғиз) Аллоҳнинг Ўзигина қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

28. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизни шак-шубҳасиз, барча одамларга — (мўъминларга жаннат ҳақида) хушхабар элтгувчи, (кофирларни эса дўзах азобидан) огоҳлантиргувчи бўлган ҳолингизда, Пайғамбар қилиб юбордик. Лекин кўп одамлар билмаслар.

29. Улар: "Агар ростгўй бўлсангизлар (айтинглар-чи), мана шу ваъда (қилинган Қиёмат) қачон бўлади?», дерлар.

30. Айтинг: "Сизлар учун шундай бир Куннинг ваъдаси бордирки, сизлар ундан бирон соат кетга ҳам, илгарига ҳам сура олмассизлар".

31. Кофир бўлган кимсалар: "Бизлар бу Қуръонга ҳам, ундан олдинги (Китобларга) ҳам ҳаргиз иймон келтирмаймиз", дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Сиз ўша зolim кимсаларни (Қиёмат Кунида) Парвардигорлари ҳузурида тургизиб кўйилиб, бир-бирларига гап қайтараётганларини кўрсангиз эди, (ўшанда) бечора саналган (яъни, эргашувчи бўлган) кимсалар, мутакаббир кимсаларга (яъни, ўз пешволарига): "Агар сизлар бўлмаганингизда, бизлар шак-шубҳасиз, мўминлар бўлуру эдик", десалар;

32. Мутакаббир кимсалар бечора саналган кимсаларга: "Сизларга ҳидоят келганидан сўнг сизларни (ундан) биз тўсдикми? Йўқ, ўзларингиз жинойт қилгувчи бўлдингизлар", дерлар.

33. Бечора саналган кимсалар эса мутакаббир кимсаларга: "Йўқ, кеча-ю кундуз қилган макр-ҳийла(ларингиз бизларни мўъмин бўлишдан тўсган эди). Ўшанда сизлар (ўз макр-ҳийлаларингиз билан) бизларни Аллоҳга кофир бўлишга ва У Зотга (ўзгаларни) тенг-шерик қилишга зўрлар эдингизлар", дедилар. Азобни (ўз кўзлари билан) кўрган вақтларида улар (яъни, пешволар ҳам, эргашганлар ҳам) ичларида надомат қилдилар ва

Биз кофир бўлган кимсаларнинг бўйинларига кишанлар солдик. Уларга фақат ўзлари (хаёти дунёда) қилиб ўтган қилмишларининг жазоси берилур.

34. Биз қайси бир қишлоқ-шаҳарга бирон огоҳлантиргувчи (пайғамбар) юбормайлик, албатта у жойнинг боёнлари "Аниққи, биз сизлар элчи қилиб юборилган динга кофирдирмиз", дедилар.

35. Яна улар: "Бизларнинг мол-дунё ва болаларимиз — иймон келтирганлардан кўра кўпроқ, (бинобарин, бизлар Аллоҳ наздида улардан обрўлироқмиз ва) бизлар азоблангувчи эмасдирмиз", дедилар.

36. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Албатта Парвардигорим Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилур ва (Ўзи хоҳлаган кишларнинг ризқини) танг қилур. Лекин кўп одамлар (буни) билмаслар".

37. На молу дунёларингиз ва на болаларингиз сизларни Бизнинг даргоҳимизга яқин қилгувчи эмасдир. Фақат иймон келтирган ва яхши амал қилган зотлар — ана ўшалар учунгина қилган амаллари сабабли неча баробар мукофот бўлур ва улар (жаннатдаги) юксак манзилларда тинч-омон бўлурлар.

38. Бизнинг оятларимизга (қарши) курашиш ҳаракатида юрадиган кимсалар — улар азобга ҳозир қилингувчидирлар.

39. Айтинг: "Албатта Парвардигорим бандаларидан Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилур ва (Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини) танг қилур. Не бир нарсани инфоқ-эхсон қилсангизлар, бас, (Аллоҳ) унинг ўрнини тўлдирур. У энг яхши Ризқ бергувчидир.

40. (Эсланг, Аллоҳ) уларнинг (яъни, мушрикларнинг) барчаларини тўплаб, сўнгра фаришталарга: "Ана у (мушриклар) сизларга ибодат қилгувчи бўлганмидилар?", дейдиган Кунда;

41. (Фаришталар): "Пок Парвардигор, Сен Ўзинг бизларнинг дўстимиздирсан, улар эмас. Йўқ, улар жинларга ибодат-итоат қилар эдилар. Уларнинг кўплари (жинларга) иймон келтиргувчидирлар", дерлар.

42. Энди Бу Кунда бирингиз бирингизга на фойда ва на зиён етказишга қодир бўлмас ва Биз золим бўлган кимсаларга: "Сизлар ёлғон деган дўзах азобини тотиб кўрингиз", дермиз.

43. Қачон уларга Бизнинг аниқ-равшан бўлган оятларимиз тиловат қилинса, улар: "Бу (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом) фақат сизларни ота-боболарингиз ибодат қилиб ўтган бутлардан тўсмоқчи бўлган бир кимсадир", дерлар ва "Бу (яъни, Қуръон) фақат тўқилган бир бўҳтондир", дерлар. Яна кофир бўлган кимсалар уларга Ҳақиқат — Қуръон келган вақтида у ҳақда "Бу фақат очиқ сеҳрдир", дедилар.

44. Ҳолбуки, (илгари) Биз уларга ўқиб-ўрганадиган Китоблар ато этган эмасмиз ва уларга Сиздан аввал бирон огоҳлантиргувчи (пайғамбар) ҳам юборган эмасмиз.

45. Улардан илгарн (ўтган) кимсалар ҳам (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилган эдилар — Ҳолбуки, (Макка муҳриклари) Биз уларга ато этган неъматларнинг ўндан бирига

ҳам етганлари йўқ.— Бас, ўшалар Менинг пайғамбарларимни ёлғончи қилишгач, Менинг инкорим қандай бўлган эди?!

46. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: "Мен сизларга фақат биргина нарсани — Аллоҳ учун жуфт-жуфт, ёлғиз-ёлғиз ҳолингизда туриб, сўнгра (Муҳаммад ва у келтиган китоб ҳақида) тафаккур қилишингизни тавсия қилурман. Соҳибингизда (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломда) ҳеч қандай жиннилик йўқдир." У фақат қаттиқ азоб олдидан сизларга (юборилган бир огоҳлантиргувчи (пайғамбардир), холос".

47. Айтинг: "Мен сизлардан сўраган бор ажру мукофот ўзларингизга бўлсин (яъни, мен сизлардан бирон ажр-мукофот сўрамасман). Менинг ажр-мукофотим ёлғиз Аллҳнинг зиммасидадир. У барча нарсага Гувоҳдир".

48. Айтинг: "Албатта Парвардигорим ҳақ — Қуръонни (ботил — жаҳолат устига) отур. (У) ғайбларни аниқ Билгувчидир".

49. Айтинг: "Ҳақ — Қуръон келди (ва ботил — динсизлик йўқ бўлди. Энди) ботил (янги динсизликни) бошлай ҳам олмас, (эски динсизликни) қайтара ҳам олмас".

50. Айтинг: "Агар мен (Ҳақ Йўлдан) озсам, бас, фақат ўз зиёнимга озурман ва агар (У Йўлга) ҳидоят топсам, у ҳолда Парвардигорим менга ваҳиц қилаётган (Қуръон) сабаблигина (ҳидоят топрман). Шак-шубҳасиз, У Эшитгувчидир, Яқиндир".

51. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Сиз (мушрик-кофирларни) даҳшатга тушиб, қочгани жой топа олмай қолган ва яқин бир макондан (дўзахга ташлаш учун) тутиб кетилган пайтларида кўрсангиз эди!

52. (Ўша Кунда) улар: "(Муҳаммад алайҳиссаломга) иймон келтирдик", дедилар. (Улар агар ҳаёти дунёда иймон келтирганларида қабул қилинган бўлур эди, аммо энди) йирок бир макондан (Охират диёридан туриб иймон ва тавба-тазарруъга) кўллари қандок етсин?!

53. Ҳолбуки, улар илгари (ҳаёти дунёда) унга кофир бўлган эдилар! Ҳолбуки, улар йирок бир макондан ғайбга (Охиратга тош) отар эдилар!

54. (Мана энди) худди улардан илгари (ўтган) ҳаммаслақларига қилингани каби, улар билан ўзлари истайдиган нарсанинг (яъни, иймон келтириб, дўзах азобидан қутилиб қолишинг) ўртаси тўсиб қўйилди, Зеро, улар (ҳаёти дунёдалиқ пайтларида) шак-шубҳа остида эдилар.

(35) «Фотир» сураси

Ушбу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, қирқ беш оятдан иборат. Сура Аллоҳ таъолога ҳамду сано айтиш билан бошланиб, Унинг осмонлар ва ерни йўқдан бор қилган Зот экани ҳамда инсонларни Ҳақ Йўлга хидоят қилиш учун Ўзи билан улар ўртасида фаришталарни элчи-воситачи қилиб қўйгани ҳақида хабар берилади.

Бу сурада ҳаёти дунёдан кейин Охират ҳаёти келиши ҳақ эканлигига осмону заминда, кишилар кўз ўнгида кечадиган воқеа-ҳодисалар ҳам аниқ далолат қилиб туриши ва шу билан бирга коинотдаги ҳар бир махлуқот ўзининг нечоғли мукамаллиги ва ўта нозик интизоми билан ниҳоят даражада қудрат ва ҳикмат Эгаси бўлган бир Яратгувчи мавжуд эканига очиқ ҳужжат бўла олиши уқтирилади.

Сура мушрикларининг жонсиз бутларга сиғинишларини кескин қоралаш билан ниҳояланади.

Бу сура Аллоҳ таъолонинг гўзал исмларидан бири бўлмиш "Фотир — Илк Яратгувчи" номи билан аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳамду сано осмонлар ва ерни илк Яратгувчи ҳамда (Ўзи билан бандалари ўртасида) фаришталарни икки, уч, тўрт қанотли элчилар (воситачилар) қилгувчи Аллоҳ учундир. У Зот (яратган) махлуқотида Ўзи хоҳлаган нарсани зиёда қилур. Албатта Аллоҳ барча нарсага Қодирдир.

2. Аллоҳ одамлар учун не бир раҳмат-марҳаматни очиб қўйса, бас, уни ушлаб-тўсиб қолгувчи бўлмас ва нени ушлаб қолса, бас, У Зот (ушлаб қолгани)дан сўнг у (нарсани бандаларга) бирон юборгувчи бўлмас. У қудрат ва ҳикмат Эгасидир.

3. Эй инсонлар, сизларга Аллоҳ ато этган (сон-саноксиз) неъматни эслангиз! Сизларга осмону заминдан ризку рўз берадиган Аллоҳдан ўзга биронта Яратгувчи борми?! Ҳеч бир илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Бас, қаёққа бурилиб кетмоқдасизлар?!

4. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар (мушриклар) Сизни ёлғончи қилсалар, бас, (билингки), Сиздан аввалги пайғамбарлар ҳам ёлғончи қилингандирлар. (Барча) ишлар Ёлғиз Аллоҳга қайтарилур.

5. Эй инсонлар, албатта Аллоҳнинг (қайта тирилтириш ва бу дунёда қилиб ўтилган яхши-ёмон амалларнинг мукофот жазосини бериш тўғрисидаги) ваъдаси ҳақ (ваъдадир). Бас, ҳаргиз сизларни ҳаёти дунё алдаб қўймасин! Ва ҳаргиз сизларни Аллоҳ (барча гуноҳларни кечиб юбораверади, деб) алдагувчи (шайтон) алдаб қўймасин!

6. Аниқки, шайтон сизларга душмандир, бас, уни душман тутинглар! Шак-шубҳасиз, у, ўз ҳизбини (яъни, ўзига эргашган кимсаларни) дўзах эгаларидан бўлишлари учун даъват қилур.

7. Кофир бўлган кимсалар учун қаттиқ азоб бордир. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун эса мағфират ва улуғ мукофот бордир.

8. Ахир (қилган) ёмон амали ўзига чиройли кўриниб, уни гўзал (амал) деб ўйлаган кимса (Аллоҳ Ҳақ Йўлга хидоят қилган зот каби бўлурми)?. Зотан, Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кимсаларни йўлдан оздирур ва Ўзи хоҳлаган кишиларни хидоят қилур. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), жонингиз уларнинг (иймон келтирмаганлари) устида ҳасрат-

надоматлар чекиб кетмасин. Албатта Аллоҳ уларнинг қилаётган ҳунарларини Билгувчидир.

9. Аллоҳнинг Ўзи шамолларни юборди. Бас, улар булутни қўзғатгач, Биз уни ўлик шаҳарга хайдаб, унинг ёрдамида ўлган ерни тирилтирдик (Қиёмат қойим бўлган Куни) қайта тирилиш ҳам шунинг ўзидир.

10. Ким куч-қудратни истайдиган бўлса, бас, барча куч-қудрат Аллоҳникидир. Хуш Сўз Унга юксалур ва яхши амални ҳам (Аллоҳ Ўз даргоҳига) кўтарур. Ёмон макр-ҳийлалар қиладиган кимсалар учун эса қаттиқ азоб бордир ва уларнинг макрлари ҳам ҳалок бўлур (яъни, беҳуда кетур).

Изоҳ: Ушбу ояти карима мусулмон инсон ўз ҳаётини ҳақиқий мўъмин ҳолди, азиз ва мукаррам бўлиб ўтқариши учун кифоя қиладиган етарли дастурул-амалдир. Аввало азизликни истаган инсои бу мартабани Ёлғиз Аллоҳ таъоло ҳузуридан топиши мумкин эканлиги баён қилинди. Бунинг учун эса У Зот рози бўладиган амалларга саъй-ҳаракат қилиш лозим. Ана ўша амалларнинг энг яхшиси, ҳеч қандай тўсиқларсиз Аллоҳ таъоло ҳузурига етиб борадигани Хуш Сўз — Калимайи Тоййиба, яъни, "Ла илаҳи иллаллоҳ Муҳаммадур-расулulloҳ" калимасидир. Дарвоқеъ, ушбу Калима шу қадар қудратлики, уни оғзига олган кофир мўъминга айланади. Бошқа ишлар яхши ёки ёмонлиги, холис ёки хўжакўрсинга қилингани жиҳатидан қанча тўсиқ-текширувлардан ўтгачгина Аллоҳ таъоло наздида қабул қилиниши ёки қабул қилинмаслиги маълум бўлгани ҳолда, ушбу Калим ва Ҳақ таъолонинг энг Буюк Зот эканини тасдиқловчи "Аллоҳу Акбар" такбири, шунингдек, Аллоҳ таъолони ҳар қандай айб-нуқсондан Пок Зот эканини тасдиқловчи "Субҳаналлоҳи ва биҳимдихи" тасбеҳи мусулмон инсоннинг оғзидаи чиқиши билан Аллоҳ таъоло ҳузурига юксалур, демак инсон аввало Яратганнинг борлиги ва бирлигини тан олиб, бутун ҳаёти давомида У Зотни улуғлаб, поклаб юрса, унинг холис нийят билан Аллоҳ учун қилган яхши амалларини Ҳақ таъоло Ўз даргоҳига кўтаради — қабул қилади ва уни дунёда ҳам, Охиратда ҳам азиз-мукаррам қилади. Хўжакўрсига амал қилиб Аллоҳни алдамоқчи бўлган найрангбоз риёкорларнинг макр-ҳийлалари эса уларга бирон фойда бермай йўқ бўлиб кетади ва улар учун албатта Охират диёрида қаттиқ азоб бордир.

11. Аллоҳ сизларни(нг отангиз Одамни) тупроқдан, сўнгра (барчаларингизни) нутфадан яратиб, кейин сизларни жуфт-жуфт (яъни, эркак-аёл) қилиб қўйди. Ҳар бир аёлнинг ҳомиладор бўлиши ҳам, кўзи ёриши ҳам шак-шубҳасиз, Унинг билиши — Огоҳлиги билан бўлур. Ҳар бир умр кўргувчининг умри узун қилинмас ва (ё) умридан камайтирилмас, магар (буларнинг барчаси) Китобда (яъни, Лавҳул-Маҳфузда битилган бўлур). Албатта бу Аллоҳга осондир.

12. Дарё-денгиз тенг бўлмас — буниси ширин-тотли ва ичилиши осон-ўтимли, буниси эса шўр-тахирдир. Сизлар (уларнинг) ҳар биридаи янги гўшт (яъни, балиқ тутиб) ейсизлар ва ўзларингиз тақиб юрадиган зеб-зийнатларни чиқариб олурсизлар. Шунингдек, сизлар (Аллоҳнинг) фазлу марҳаматидаи (яъни, ризку рўзидан) ишашларингиз учун (денгиз ва дарёларда сувни) ёриб кетаётган кемаларни кўрурсиз. Шояд шукр қилсангизлар.

13. (Аллоҳ) кечани кундузга киритур ва кундузни кечага киритур, У куёш ва ойни ҳам (сизларнинг манфаатингиз учун) бўйсундириб қўйгандир — ҳар бири муайян муддатгача (яъни, Қиёмат Кунигача ўз фазосида) жорий бўлур. Ана шу Аллоҳ сизларнинг Парвардигориингиздирки, (барча оламларга) подшоҳлик ёлғиз Уникидир.

(Эй мушриклар), сизлар У Зотни қўйиб илтижо қилаётган бутларингиз эса пўстлоқча нарсага ҳам эга эмасдирлар.

14. Агар сизлар уларни чорласангизлар дуоларингизни эшитмаслар. Агар эшитсалар-да сизларга жавоб қила олмаслар ва Қиёмат Кунида (уларни Аллоҳга) шерик қилиб олганларингизни инкор қилурлар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, дунё-ю Охират ҳақида ҳеч ким) Сизга Хабардор Зот (яънт, Аллоҳ) каби хабар бера олмас.

15. Эй инсонлар, сизлар Аллоҳга муҳтождирсизлар. Аллоҳнинг Ўзигина (барча одамлардан) Беҳожат ва (бирча) мақтовга Лойиқ Зотдир.

16. Агар У хоҳласа, сизларни (ер юзидан) кетказиб, (ўрнингизга) янги бир халқни келтирур.

17. Ва бу (иш) Аллоҳга қийин эмасдир.

18. (Қиёмат Кунида) ҳеч бир кўтаргувчи (яъни, гуноҳкор жон) ўзга жоннинг юкини (яъни, гуноҳини) кўтармас. Агар оғир (гуноҳ эгаси бўлган жон бировни) ўз юки-гуноҳига (яъни, гуноҳнинг бир қисмини кўтаришга) чорласа, (гарчи чорлангувчи) яқин қариндоши бўлса-да, у (гуноҳдан) бирон нарса кўтарилмас (яъни, у Кунда ҳар ким ўз амали билан машғул бўлиб, ота болага, ака укага қарашга имкон топмас. Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз фақат ғайбадаги (яъни, кўзларга кўринмайдиган) Парвардигорлари (бўлмиш Ёлғиз Аллоҳ)дан кўрқадиган ва намозни тўкис адо этган зотларнигина огоҳлантира олурсиз. Ким покдомон бўлса, у фақат ўз (фойдаси) учун покдомон бўлур. Ёлғиз Аллоҳгагина қайтилур.

19-20-21. Кўр (кофир) кимса билан — кўргувчи зот (мўъмин), зулматлар (куфр) билан — нур (иймон), соя (жаннат) билан — жазирама (дўзах) баробар эмасдир.

22. Тириклар (мўъминлар) билан — ўликлар (кофирлар) ҳам баробар эмасдир. Албатта Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларга (Ҳақ Даъватни) эшиттирур. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз қабрлардаги кимсаларга (яъни, ўлик дилларга) эшиттира олгувчи эмасдирсиз.

23. Сиз фақат огоҳлантиргувчидирсиз.

24. Албатта Биз Сизни Ҳақ (Дин) билан, хушхабар элтгувчи ва огоҳлантиргувчи қилиб юбордик. (Сизнинг умматингиздан аввалги) ҳар бир уммат ичида ҳам албатта бир огоҳлантиргувчи — пайғамбар ўтгандир.

25. Агар (мушриклар) Сизни ёлғончи қилсалар, бас, (билгинки), улардан аввалги кимсалар ҳам (ўзларига қеган пайғамбарларни) ёлғончи қилгандилар. Ҳолбуки, пайғамбарлари уларга аниқ-равшан мўъжизалар, (Илоҳий) саҳифалар ва (Таврот, Инжил каби) нурли Китоб келтирган эдилар.

26. Сўнгра Мен кофир бўлган кимсаларни (куфрлири сабабли) ушладим-жазоладим. Бас, Менинг инкорим-азобим қандоқ бўлди?!

27. Аллоҳ осмондан сув (ёмғир-қор) ёғдириб, унинг ёрдамида рангу рўйлари турли-туман бўлган меваларни чиқарганимизни кўрмадингизми?! Яна тоғлар орасида ҳам оқ, қизил — ранго-ранг йўл(ли тоғлар) ҳам, тим қора (тоғлар) ҳам бордир.

28. Шунингдек, одамлар, жониворлар ва чорва ҳайвонлари орасида ҳам ранг-баранглари бордир. Албатта Аллоҳдан бандалари орасидаги олим-билимдонлар кўрқур. Шак-шубҳасиз, Аллоҳ Қудратли, Мағфиратлидир.

Изоҳ: Бу икки оятда оламдаги барча мавжудотнинг Яратгувчиси Ёлғиз Аллоҳ таъоло эканлиги таъкидланмоқда. Дарҳақиқат, илм-маърифат эгаси бўлган ҳар бир иисон осмондан ёғилган бир хил рангдаги сув сабабли қора Ердан униб чиқадиган рангу рўйи турли-туман бўлган наботот оламига, усти-кўриниши ҳам, остида яширган хазина-дафиналари ҳам ранго-ранг тоғу-тошларга — жамодот оламига ва заминнинг осту-устиди тарқалиб, ўзларига юкланган вазифаларини бош тортмасдан бажариб юрган ҳайвонот оламининг ранг-баранглигига ва ниҳоят мана шу барча мавжудотдан фойдаланиб, уларни бошқаришни ўз зиммисига олган инсонларнинг рангу рўйлари ҳам, феъл-атвори ва удум анъаналари ҳам неча турфа эканлигига тафаккур ва ибрат назари билан боқса, Яратганнинг қудрату хунармандчилигига тасанно айтмасдан қолмас. Шунинг учун ҳам мазкур оятда Аллоҳдан фақат ҳақиқий илм-маърифит эгалари кўркишлири уқтириб ўтилди.

29-30. Албатта Аллоҳнинг Китобини (Қуръонни) тиловат қиладиган, намозни тўқис адо этадиган ва Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан махфий ва ошқора инфоқ-эҳсон қиладиган зотлар ҳаргиз касод бўлмайдиган олди-сотдидан (яъни, улардан яхши амал ва инфоқ-эҳсон, Аллоҳдан ижру-мукофот бўлишидан) умидвордирлар, зеро, (Аллоҳ) уларнинг ажрларини комил қилиб берур ва Ўз фазлу-карамидан уларга яна зиёда (мукофотлар) ҳам берур. Албатта У Мағфиратли ва ўта Шукр қилгувчидир (яъни, озгина яхши амал учун кўп мукофот ато қилгувчидир).

31. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизга ваҳий қилган Китоб — Қуръон ўзидан авалги Илоҳий Китобларни тасдиқлагувчи бўлган Ҳақ (Китобдир). Албатта Аллоҳ Ўз бандаларидан Огоҳ ва (уларнинг барча ишларини) Кўриб тургувчидир.

32. Сўнгра Биз бу Китобга бандаларимиздан Ўзимиз танлаган зотларни (яъни, Сизнинг умматингизни) ворис қилдик. Бас, уларнинг орасида (Қуръонни ўқиса-да, унга амал қилмай, гуноҳлардан четланай) ўз жонига жабр қилгувчи ҳам бор, уларнинг орасида ўртача амал қилгувчи ҳам бор ва уларнинг орасида Аллоҳнинг изну иродаси билан мудом яхшиликларга шошилгувчи ҳам бордир. Ана ўша (яъни, Қуръонга ворис бўлиш Аллоҳнинг) катта марҳаматидир.

33. (Қуръоннинг ворислари) олтидан бўлган билакузуклар ва марварид-маржонлар билан безанган ҳолларида мангу (турадиган) жаннатларга кирурлар. У жойда уларнинг либослари харир-ипак бўлур.

34. Ва улар (жаннатга кирган чоғларида) дедилар: "Бизлардан ғам-қайғуни кетказган Зот — Аллоҳга ҳамду сано бўлсин. Дарҳақиқат, Парвардигоримиз Мағфиратли ва ўта Шукр қилгувчидир.

35. У Ўз фазлу марҳамати билан бизларни мангу турадиган бир диёрга туширдик, бу жойда бизларга на машаққат етар ва на чарчоқ етар".

36. Кофир бўлган кимсалар учун эса жаҳаннам ўти бордирки, на уларга (иккинчи бор ўлиш) ҳукм қилиниб, ўла олурулар ва на улардан (жаҳаннам) азоби енгиллатилур. Биз ҳар бир кофирни мана шундай жазолармиз.

37. Улар у жойда: "Парвардигоро, бизларни (бу азобдан) чиқаргин, бизлар қилиб ўтган амалларимиздан бошқа яхши (амалларни) қилурмиз", деб дод-вой қилурлар. Ахир Биз сизларга эслатма оладиган киши эслатма олгудек узун умр бермаганмидик?! Сизларга огоҳлантиргувчи (пайғамбар) ҳам келган эди-ку! Бас, энди (азобларингизни) тотаверинглр! Энди золим кимсалар учун бирон ёрдамчи бўлмас!

38. Албатта Аллоҳ осмонлар ва Ернинг ғайбини (сирру асрорини) Билгувчидир. Албатта У диллардаги сирларни ҳам аниқ Билгувчидир.

39. У сизларни Ер юзида халифа қилиб қўйган Зотдир. Бас, ким кофир бўлса, унинг куфри фақат ўзининг зиёнига бўлур. Кофир бўлган кимсаларга куфрлари Парвардигорлари ҳузурида фақат ғазабнигина зиёда қилур. Кофир бўлган кимсаларга куфрлари фақат зиёнкорликнигина зиёда қилур.

40. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга айтинг: "Хабар берингиз-чи, сизлар Аллоҳни қўйиб илтижо қилаётган бутларингиз (ниманинг шарофати билан илтижо-ибодат қилинишга сазовор бўлдилар)"? Сизлар менга кўрсатиб берингиз-чи, улар Ердаги бирон нарсани яратганмилар, ёки уларнинг осмонларни (яратишда Аллоҳга) шерикликлари борми, ёхуд Биз уларга бирон китоб ато этдикми-ки, улар ўша (китобдан ўзлирининг Бизга шерик эканликлири ҳақида) бирон ҳужжат устида бўлсалар?! Йўқ, у золим кимсалар бир-бирларига ("Бутларимиз бизларни шафоат қиладилар", деб) фақат алдовни ваъда қилурлар.

41. Албатта Аллоҳ осмонлар ва Ерни қулаб тушишдан ушлаб-асраб турур. Аниқки, агар улар қуласалар У Зотдан сўнг (яъни, Аллоҳдан ўзга) бирон кимса уларни тутиб тура олмас. Дарҳақиқат, У Ҳалим ва Мағфиратли бўлган Зотдир.

42. (Макка кофирлари) агар уларга бирон огоҳлантиргувчи (пайғамбар) келса, албатта ҳар қандай умматлардан ҳам ҳидоят топгувчироқ бўлишлари ҳақида Аллоҳга жон-жаҳдлари билан қасам ичгандилар. Бас, қачонки уларга огоҳлантиргувчи (Муҳаммад алайҳиссалом) келгач, (бу) уларни янада (ҳидоятдан) узоқлаштирди, холос.

43. Улар Ерда мутақаббирлик қилган ва (пайғамбарга қарши) ёмон макр-хийла қилган ҳолларида (ҳидоятдан узоқашдилар). Ёмон макр-хийла эса фақат ўз эгаларини ўраб ҳалок қилур. Бас, улар фақат аввалгиларнинг суннатларига (яъни, кўргуликларига) кўз тутмоқдалар, холос (яъни, уларнинг ҳам бошларига аввалги динсизларнинг куни тушар). Бас, Сиз ҳаргиз Аллоҳ Суннати — қонунининг ўзгарганини кўрмассиз ва ҳаргиз Аллоҳ суннатининг алмашганини (яъни, азобга мустаҳиқ бўлган кимсалар қолиб, ўзгалар азобланганини) кўрмассиз.

44. Ахир улар Ер юзида сайр қилиб, ўзларидан аввалги (динсиз) кимсаларнинг оқибати қандай бўлганини кўрмайдиларми?! Ҳолбуки, (аввалгилар) булардан кўра кучли-қувватлироқ эдилар. На осмонлардаги ва на Ердаги бирон нарса Аллоҳдан қочиб қутулгувчи эмасдир. Зотан, У билим ва қудрат Эгаси бўлган Зотдир.

45. Агар Аллоҳ одамларни улар қилган гуноҳлари билан жазоласа эди, (Ер) устида бирон жониворни қўнмаган бўлур эди. Лекин У Зот уларни (жазолашни) белгиланган муддатгача (яъни, Қиёмат Кунигича) қолдирур. Бас, қачон ўша муддатлари келгач, (уларнинг ҳар бирига қилиб ўтганн барча яхши-ёмон амалларининг мукофот-жазоларини берур). Зеро, Аллоҳ бандаларини Кўриб тургувчи бўлган Зотдир.

(36) «Ёсин» сураси

Саксон уч оятдан ташкил топган бу сура ҳам Маккада нозил бўлгандир. У Қуръони Каримга қасам-ла Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларини тасдиқлаш билан бошланиб, сўнгра у Зотни ёлғончи қилган Қурайш кофирлари ва уларнинг топажак оқибатлари ҳақида хабар беради.

Бу сурада Аллоҳ таъолонинг Антокия шаҳрига юборган элчилари ва шаҳар аҳли уларни ёлғончи қилганлари сабабли ҳалокатга дучор бўлганлари тўғрисида ҳамда ўша ёрдаги иймон келтирганлиги шарофатидан Аллоҳнинг марҳаматига сазовор бўлган Ҳабиб ан-Нажор исмли бир солиҳ банда ҳақида ҳикоя қилинади.

Яна бу сурада ўқувчи эътибори кеча билан кундузнинг алмашиб туришидаги, ой ва куёшдек буюк сайёраларнинг бирон сония тиним билмасдан ўз фазоларида ўта нозик интизом билан айланиб туришларидаги Яратганнинг кудратига далолат қиладиган жиҳатларга қаратилади.

Бу сурада иймон ва тақво аҳли учун ҳозирлаб қўйилгап жаннат манзаралари ниҳоятда жонли лавҳаларда чизиб берилади ва кофирларнинг тиллар соқов бўлиб, қўллар тилга кирадиган, оёқлар гувоҳлик берадиган Қиёмат Кунидаги аҳволлари бутун даҳшати билан баён қилинади.

Сура ўзининг илк ояти "Ёсин" номи билан аталган бўлиб, унинг Қуръони Каримда тутган ўрни — мартабаси ҳақида пайғамбар алайҳиссаломдан мана шундай ҳадиси шариф ривоят қилингандир. У зот: "Албатта ҳар бир нарсанинг қалби бордир. Қуръоннинг қалби «Ёсин»дир. Мен бу сурани умматимдан ҳар бир кишининг қалбида бўлишини истар эдим", деган эканлар.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ё, Син.

2-3-4. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, ушбу) ҳикматли Қуръонга қасамки, ҳеч шакшубҳасиз, Сиз Тўғри Йўл (яъни, ҳақ Дин) устидаги пайғамбарлардандирсиз.

5-6. (Бу Қуръон) ота-боболари (бирон пайғамбар орқали Охирит азобидан) огоҳлантирилмасдан, ғофил бўлиб қолган бир қавмни огоҳлантиришингиз учун Қудратли ва Меҳрибон Зот томонидан нозил қилингандир.

7. Аниқки, уларнинг кўпларига Сўз (яъни, азоб ҳақидаги ҳукм) ҳақ бўлгандир. Бас, улар иймон келтирмаслар.

8. Дарҳақиқат, Биз уларнинг бўйинларига то иякларигача (етадиган) кишанларни уриб кўйдик, бас, улар ғўдайиб қолдилар (яъни, улар ҳаққа эгилмаслар).

9. Ва Биз уларнинг олдиларидан бир тўсиқ-парда қилиб, уларни ўраб кўйдик. Бас, улар кўра олмаслар.

10. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларни огоҳлантирдингизми ёки огоҳлантирмадингизми уларга баробардир — иймон келтирмаслар.

11. Сиз фақат (ушбу) Эслатмага — Қуръонга эргашган ва ғойибда (яъни, кўрмай) туриб, Раҳмондан кўрққан кишиларнигина огоҳлантира олурсиз. Бас, ўша (кишиларга) мағфират ва улуғ ажр (жаннат) хушхабарини беринг!

12. Албатта Биз Ўзимизгина ўликларни (Қиёмат Кунда қайта) тирилтиурмиз ва уларнинг қилган ишларини ҳамда (қолдирган) изларини ёзиб қўюримиз. Барча нарсани Биз очик Китобда (яъни, Лавҳул-Маҳфузда) санаб — белгилаб қўйгандирмиз.

13. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларга (Антокия) қишлоғининг аҳлини — у жойга элчилар келган пайтини мисол келтиринг!

Изоҳ: Ушбу ва қуйидаги оятларда сўз Ҳақ Йўлига даъват қилиш учун Ийсо алайҳиссалом томонидан Рум мамлакатадаги Антокия шаҳри аҳолисига юборилган элчилар ва уларни ёлғончи қилганлари оқибатида ҳалокатга дучор бўлган Антокия аҳли ҳақида боради. Бу қисса орқали Қуръон Макка мушрикларини Муҳаммад Пайғамбар алайҳиссаломга иймон келтирмасликнинг мудҳиш оқибатларидан огоҳлатиради.

14. Ўшанда Биз уларга икки (элчини) юборганимизда у иккисни ёлғончи қилишгач, Биз (уларни) учинчи (элчи) билан қувватлантирдик. Бас, (уччала элчи Антокия аҳлига): "Дарҳақиқат, биз сизларга (юборилган) элчилармиз", деган эдилар;

15. Улар: "Сизлар ҳам худди ўзимизга ўхшаган одамларсиз, Раҳмон (яъни, Аллоҳ) бирон нарса — ваҳий нозил қилгани йўқ. Сизлар фақат ёлғон сўзламоқдасизлар", дедилар.

16. (Элчилар) айтдилар: "Парвардигоримиз билурки, бизлар шак-шубҳасиз, сизларга (юборилган) элчилардирмиз.

17. Ва бизларнинг зиммамизда фақат (Аллоҳнинг ваҳийсини сизларга) очик-равшан етказишгина бордир".

18. Улар дедилар: "Ҳақиқатан, бизлар сизлар ҳақингизда бадгумондамиз. Қасамки, агар (бу сўзларингизни) тўхтатмасангизлар, албатта сизларни тошбўрон қилурмиз ва сизларга биз томондан бир аламли азоб етар".

19. (Элчилар) айтдилар: "Бадгумонингиз ўзларингиз биландир (яъни, бизлардан эмас, балки ўзларингизнинг куфрларингиздан бадгумон қилингиз)! Сизларга ваъз-насиҳат қилинса (қабул қилиш ўрнига бадгумонда бўлиб дўқ-пўписа қилурмисиз)?! Йўқ, сизлар ҳаддан ошган қавмдирсиз!"

20. (Шу пайт) бир киши шаҳарнинг бир чеккасидан шошганча келиб, деди: "Эй қавмим, бу элчиларга эргашиглар!"

21. Ўзлари ҳидоятда бўлган ва сизлардан бирон ажр-мукофот сўрамайдиган зотларга эргашиглар!"

Изоҳ: Ривоят қилинишича, бу киши шаҳар четида истикомат қилувчи художўй ва саховатли бир одам бўлиб, исми Ҳабиб ан-Нажжор эди. У ҳамшаҳарлари ўзларини Ҳақ Йўлига даъват қилиш учун келган элчиларни ёлғончи қилишиб, ўлдиришмоқчи бўлиб турганларидан хабар топгач, шошганча уларнинг олдига келиб, мазкур оятлардаги сўзларни айтади.

22. (Бу сўзларни эшитган қавми: "Ҳали сен халқ шуларнинг динидамисан?!", деганларида, у айтди): "Нега мен ўзимни яратган Зотга ибодат қилмайин?! Сизлар ҳам (дунёдан ўтгач), ёлғиз Унгагина қайтарилурсизлар.

23. Мен У Зотни қўйиб (жонсиз бутларни) худолар қилиб олайми?! (Ҳаргиз ундай қилмасман, чунки) агар Раҳмон менга бирон зиён етказишни истаса, у (бут)ларнинг қўллаб қувватлашлари мени бирон нарсадан беҳожат қила олмас ва улар мени (Аллоҳнинг азобидан) кутқара олмаслар.

24. У ҳолда мен шак-шубҳасиз, очиқ залолатда бўлурман.

25. Ҳақиқатан, мен (жонсиз бутларга эмас, балки барчаларингизни яратган) Парвардигорингизга иймон келтирганман. Бас, мени тинглангиз!"

26-27. (Лекин жоҳил қавм Ҳабиб аи-Нажжорнинг сўзларига кулоқ солмасдан уни қатл қилишгач, унга) "Жаннатга кир", дейилди. (Аллоҳнинг амри билан жаҳннатга киритилиб, у жойдаги ноз-неъмат ва иззат-икромни кўргач), у айтди: "Қани эди қавмим ҳам мени Парвардигорим мағфират қилганини ва мени азиз-мукаррам кишилардан қилганини билсалар эди".

Йигирма учинчи жузь

28. Биз (Ҳабиб ан-Нажжорни ўлдирганларидан) кейин унинг қавми устига (уларни ҳалок қилиш учун) осмондан бирон қўшин (яъни, азоб фаришталарини) туширмадик. Биз (ҳеч нарса) туширгувчи бўлмадик. (Зотан, у кофирларни ҳалок қилиб юбориш биз учун осон эди, шунинг учун ҳам —)

29. — Фақат биргина даҳшатли қичқирик бўлди-ю, баногоҳ улар "ўчиб" қолдилар. (Яъни, биронталари ҳам қолмай ҳалок бўлдилар).

30. (Аллоҳнинг элчиларини ёлғончи қилиб, уларга озор-азият етказадиган барча) бандаларга ҳасрат-надомат бўлгай! Уларга бирон пайғамбар келмас, магар улар унинг устидан масҳара қилиб қулгувчи бўлурлар.

31. Ахир улар ўзларидан илгари ҳам Биз қанча асрларни (авлодларни) ҳалок қилганимизни — ўшалар уларнинг олдига (яъни, бу дунёга) қайтиб келмасликларини кўрмадиларми?!

32. Ҳеч шак-шубҳасиз, (уларнинг) барчалари (Қиёмат Кунисида) Бизнинг даргоҳимизда ҳозир қилингувчидирлар.

33. Ўлик-қуруқ ер улар учун (қайта тирилиш ҳақ эканига) бир оят-аломатдир — Биз уни (сув билан) тирилтирдик ва ундан (турли) дон-дунни ундириб чиқардик. Бас, улар ўша (дон)дан ерлар.

34. Яна Биз у (ер)да хурмозор ва узумзор боғларни (пайдо) қилдик ва унда булоқларни оқизиб қўйдик.

35. Токи (одамлар ўша боғларнинг) мевасидан есинлар учун (шундай қилдик). Ҳолбуки, у (меваларни) улар (қўллари бе) қилмаган — ясаб олмаган эдилар. Ахир шукр қилмайдиларми?!

36. Ер ундириб-ўстирадиган нарсалардан, (одамларнинг) ўзларидан ва яна улар билмайдиган нарсалардан иборат барча жуфтларни яратган (Аллоҳ ҳар қандай айбу нуқсондан) Пок Зотдир.

Изоҳ: Мазкур оятда Аллоҳ таъоло коинотдаги барча нарсани жуфт-жуфт қилиб яратгани уқтирилади. Энди қуйидаги оятларда ана ўша жуфтлардан кеча ва кундуз ҳамда қуёш ва ой ҳақида сўз юритилиб, улардан ҳар бири буюк илоҳий қудратга далолат қиладиган оят-аломатлардан экани таъкидланади.

37. Кеча ҳам улар учун (Бизнинг қудратимизни кўрсатиб турадиган) бир оятдир: Биз ундан кундузни ечиб олишимиз билан баногоҳ улар зулматда қолурлар.

38. Қуёш (бирон сония тўхтамай) ўз қароргоҳи сари жорий бўлур. Бу Қудратли ва Билгувчи Зотнинг тақдири — ўлчовидир.

Изоҳ: Ердан минг-минг марта катта ҳажмга эга бўлган қуёш то "кун ва ой бирлашиб кетадиган" Қиёмат Куниси келгунича бир нафас ҳам тинмасдан фазода айланаверади. Фақат Қудратли ва Доно Зот — Аллоҳ таъолонинг Ўзигина уни шундай тартиб-ўлчовга бўйсундириб қўя олур.

39. Биз ойни ҳам токи у эски (хурмо) бутоғи каби бўлиб (эгилиб ҳилол ҳолига келиб) қолгунича бир неча манзилга белгилаб-тайинлаб қўйгандирмиз.

Изоҳ: Дарҳақиқат, ой бир ой давомида йигирма саккиз манзил — жойда турли суратда кўрингани сабабли кўзга йигирма саккизта бўлиб туюлади. Сўнгра бир ёки икки кеча кўринмасдан туради-да, кейин яна ўша тартиб такрорланади. Агар қуёш кундузлари оламни нур ва ҳароратга тўлдирса, ой кечаларга ёруғлик бахш этиши билан бирга барча кишилар учун вақт ўлчови бўлиб ҳам хизмат қилади.

40. На қуёш учун ойга етиш мумкин бўлур ва на кеча кундуздан ўзгувчидир. (Қуёш, ой ва юлдузларнинг) барчалари фалакда сузиб юрур.

Изоҳ: Яъни, то Қиёмат қойим бўлгунича қуёш ойга ета олмас ва кеча кундузнинг ўрнини эгаллаб ола билмас. Ушбу ояти каримада яна коинотдаги барча катта-кичик сайёралар фазода муаллақ холда сузиб юришлари баён қилингандир. Илм-фанга йигирманчи асрнинг бошларига келибгина маълум бўлган бу ҳақиқатлар ҳақида Қуръони Карим бундаи ўн тўрт аср илгари хабар берган эди. Бунда ақл эгалари учун ибрат бордир.

41. Биз уларнинг авлод-зурриётларини (Нух пайғамбар билан бирга одамлар ва турли жониворларга) тўла кемада кўтарганимиз (ва тўфон балосидан нажот берганимиз) улар учун (Бизнинг қудратихмизни кўрсатадиган) яна бир оятдир.

42. Яна Биз улар учун худди ўша (кемага) ўхшаш (бошқа) минадиган нарсаларини (яъни, катта-кичик кемаларни) ҳам яратдик.

43. Агар Биз хоҳласак уларни ғарқ қилурмиз-да, сўнг улар учун бирон ёрдамчи бўлмас ва улар (ҳалокатдан) қутқазилмаслар.

44. Магар Биз томондан бўлган марҳамат сабабли ва (маълум) бир вақтгача (яъни, ажаллари етгунча ҳиёт неъматларидан) баҳраманд бўлишлари учун (уларга бало-қазолардан нажот берилур).

45. Қачон (мушрикларга: "Сизлар Аллоҳнинг раҳматига эришишларингиз учун олдиларингиздаги (дунё фитналаридан ва ортингиздаги (Охират азобидан) кўрқинглар", (яъни, иймонга келинглар) дейилса, (улар қулоқ солмаслар).

46. Уларга Парвардигорларининг оятларидан бирон оят (Аллоҳ таъолонинг қудратига далолат қиладиган бирон белги-аломат) келмас, магар улар (ўша оятлардан) юз ўгиргувчи бўлурлар.

47. Қачон уларга: "Аллоҳ сизларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эхсон қилинглар", дейилса, кофир бўлган кимсалар иймон келтирган зотларга (истехзо билан): "Агар Аллоҳ хоҳласа Ўзи таомлантириб оладиган кишиларга бизлар таом берурмизми? Сизлар ҳеч шак-шубҳасиз, очик залолатдадирсизлар", дерлар.

48. Улар: "Агар ростгўй бўлсангизлар (айтинглар-чи), мана шу ваъда (қилинган азоб) қачон бўлади?", дерлар.

49. Улар фақат биргина даҳшатли қичқирикни кутмоқдалар, холос. У уларни (ўлимдан мутлақо беҳабар ҳолларида кўча-қўй ва бозорларда бир-бирлари билан) жанжаллашиб турганларида олиб кетар (яъни, халок этар).

50. Бас, улар на бирон васият қилишга ва на уйларига қайтишга қодир бўлурлар.
51. (Қиёмат Соати келиб фаришта Исрофилнинг) сури чалиниши билан баногоҳ улар қабрларидан Парвардигорлари (хузурига ҳисоб-китоб учун) суғурилиб чиқурлар.
52. Улар: "Эй бизларга ўлим бўлсин! Ким бизларни ётган жойимиздан (қабрларимиздан) турғазди?", деганларида, (уларга айтилури): "Мана шу Раҳмон ваъда қилган ва пайғамбарлар рост сўзлаган нарса — Қиёматдир".
53. Фақатгина бир даҳшатли қичқириқ бўлар-у, баногоҳ уларнинг барчалари Бизнинг даргоҳимизда ҳозир қилингувчидирлар.
54. Мана бу Кунда ҳеч бир жонга бирон зулм қилинмас ва сизлар фақат ўзларингиз қилиб ўтган амалларингиз сабабли жазоланурсиз.
55. Шак-шубҳасиз, жаннат эгалари бу Кунда (ўзлари истаган — орзу қилган) иш(лари) билан шод-хуррам бўлгувчидирлар.
56. Улар ўз жуфтлари билан бирга соя-салқин жойлардаги сўриларда ястаниб ўтирурлар.
57. Улар учун у жойда (ҳар турли) мева-чева мавжуддир ва улар учун чорлаган — истаган нарсалари ҳозирдир.
58. (Уларга) Меҳрибон Парвардигор томонидан салом айтилури.
Изоҳ: Ҳадиси шарифда ворид бўлишича, "Жаннат эгалари ўзларига ваъда қилинган ноз-неъматлар ичида роҳат-фароғатда эканлар, баногоҳ устларида бир Нур пайдо бўлури. Бошларини кўтариб... "Ассалому алайкум, эй аҳли жаннат", деб турган Парвардигори оламни кўрурлар". Жаннат эгалари етажак саодати абадийя зикр қилинган, энди дўзахиларнинг топажак азоб укубатлари ҳақида хабар берилади.
59. Эй жиноятчи кимсалар мана бу Кунда (мўъминлардан) ажралинглари!
- 60-61. Мен сизларга: "Эй Одам болалари, шайтонга ибодат қилмангиз, чунки у сизларга очиқ душмандир. Менгагина ибодат қилинглари! Мана шу Тўғри Йўлдир", деб буюрмаганмидим?!
62. Аниқки, (шайтон) сизларнинг ичингиздан кўп авлодни йўлдан оздирди. Ахир ақл юритгувчи бўлмадингизларми?!
63. Сизларга ваъда қилинган жаҳаннам мана шудир!
64. Сизлар (ҳаёти дунёда) кофир бўлиб ўтганларингиз сабабли мана бу Кунда (жаҳаннамга) кирингиз!
65. Бу Кун Биз уларнинг оғизларини муҳрлаб кўюрмиз. Ва Бизга уларнинг қилиб ўтган ишлари ҳақида уларнинг қўллари сўзлар ва оёқлари гувоҳлик берур.
66. Агар Биз хоҳласак уларнинг кўзларини йўқ қилган бўлури эдик. Ана у ҳолда улар йўлларига шошардилар-у, (лекин) қаёқдан кўра олсинлар.

67. Агар Биз хоҳласак уларни турган жойларида (маймун, тўнғиз ё тош каби) бошқа нарсаларга айлантириб қўйган бўлур эдик. Сўнг улар (олдинга) юришга ҳам қодир эмаслар, (ортларига ҳам) қайта олмаслар.

Изоҳ: Ушбу икки оятни шундай тушунмоқ лозим: Аллоҳ таъоло хаётларини куфру исён билан ўтказган кимсалар ҳақида: "Агар биз истасак уларнинг кўзларини кўриб қилиб, йўлларини топа олмайдиган қилиб қўйишимиз ёки уларни инсонликдан чиқариб бутунлай бошқа нарсаларга айлантириб қўйишимиз мумкин эди. Аммо Биз уларни Тўғри Йўлга юрсинлар ва тавба-тазарруъ қилсинлар деб инсонликларида қолдирган эдик. Лекин улар ўз динсизликларидан қайтмадилар ва оқибат-натижада жаҳаннам эгалари бўлиб қолдилар", дейди ва бу билан хали-ҳануз ҳаёти дунёда бўлган кишиларни огоҳлантиради.

68. Биз кимга (узун) умр берсак унинг хилқатини (жисму-жонини) тубан-ночор қилиб қўюрмиз. Ахир ақл юргизмайдиларми (яъни, бир кишининг сурат ва сийратида ёш-яланглиги билан қари-қартанглиги ўртасида нақадар катта фарқ борлигини кўриб ибрат олмайдиларми)?!

69-70. Биз (Муҳаммад алайҳиссаломга) шеър ўргатмадик ва (шоирлик) унинг учун дуруст эмасдир. (Муҳаммад алайҳиссалом тиловат қилаётган нарса) фақат у тирик бўлган кишиларни огоҳлантириши учун ва кофирлар устига Сўз — азоб ҳақ бўлиши учун (нозил қилинган) бир Эслатма ва очиқ-равшан Қуръондир.

Изоҳ: Зотан, Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳ таъоло томонидан юборилган Пайғамбар эканлар, демак, фақат ва фақат рост сўзламоқлари лозим. Шеърят эса ўз кўтаринкилиги, муболағалари билан (яъни, ўз табиати билан тўла маънодаги) ростгўйликни кўтара олмайди. Билъакс, шоирларнинг эътирофларича ҳам шеърнинг энг ширини энг ёлғонидир. Бинобарин, ўз умматларига бир умр амал қилиб ўтишадиган дин арконларини ўргатадиган ва ғайб олами, Охират диёри ҳақида хабар берадиган Пайғамбар шоир бўлиши дуруст эмасдир.

71. Ахир ўша (мушриклар) Биз улар учун Ўз Қўлимиз билан қилган нарсаларни — чорва ҳайвонларини яратиб қўйганимизни — кўрмадиларми?! Мана улар ўша (ҳайвон)ларга эгадирлар.

72. Биз ўша (ҳайво)ларни уларга бўйсундириб қўйганмиз. Ана уларнинг минадиган нарсалари ҳам ўша (ҳайвон)лардандир, ейдиган (таом)лари ҳам ўшалардандир.

73. Яна улар учун ўша (ҳайвон)ларда (турли) фойдалар ва ичимлик (сут-қаймоқлар бордир. Ахир шукр қилмасларми)?!

74. (Йўқ улар шукр қилмайдилар, балки) Аллоҳни қўйиб ёрдам олиш умидида (ўзга) «худо»ларни тутдилар.

75. Уларнинг ўзлари ўша («худо»лари) учун ҳозирланган қўшин бўлсалар ҳам у («худо»лар) уларга ёрдам беришга қодир бўлмаслар.

76. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизни уларнинг сўзлари ғамгин қилмасин! Зотан, Биз уларнинг яширадиган нарсаларини ҳам, ошкор қиладиган нарсаларини ҳам билурмиз.

77. Инсон Биз уни нутфадан — бир томчи сувдан яратганимизни, энди эса ўша (ожиз — нотавон инсон баногоҳ (ўзимизга) очик қаршилиқ қилувчи бўлиб қолганини кўрмадимми?!

78. У Бизга "Чириб битган суякларни ким ҳам тирилтира олур?", деб, мисол келтирдю, (аммо) ўзининг (бир томчи сувдан) яралганини унутиб қўйди!

79. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "У (чириган суяк)ларни дастлаб (бир томчи сув)дан пайдо қилган Зотнинг Ўзи қақта тирилтирур. У (Ўзи яратган) барча халқни Билгувчидир".

80. У сизлар учун ям-яшил дарахтдан оловни пайдо қилган Зотдир. Бас, сизлар ўшандан ўт ёқурсизлар (яъни, кўм-кўк дарахтнинг ичидан оловни чиқаришга қодир бўлган Аллоҳ албатта чириб битган суякдан ҳам инсонни қайта яратишга Қодирдир).

81. Осмонлар ва ерни яратган Зот (у буюк сайёраларга нисбатан минг-минг марта кичик бўлган инсонларнинг) ўхшашини яратишга Қодир эмасми?! Йўқ, (албатта Қодирдир), Унинг Ўзигина Яратувчи ва Билгувчидир.

82. Бирон нарсани (яратишни) ирода қилган вақтида Унинг иши фақатгина "Бўл", демоклигидир. Бас, у (наrsa) бўлур — вужудга келур.

83. Бас, барча нарсанинг эгалиги — подшоҳлиги Ўз Қўлида бўлган (Аллоҳ ҳар қандай айбу-нуқсондан) Пок Зотдир. Ва (албатта) сизлар Ёлғиз Унгагина қайтарилурсизлар.

(37) «Вас-Соффот» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура бир юз саксон икки оятдир.

Иймон-эйтиқод ва ундан етадиган фойдалар, куфру исён ва унинг зиёнлари ҳақида сўзловчи бу сура Аллоҳ таъолонинг амру фармониға мудом мунтазир бўлиб турадиган зотлар ҳақида зикр қилиниши билан бошланади.

Сўнгра жинлар тўғрисида сўз юритилиб, айрим нодон кимсаларнинг "Жинларнинг Аллоҳға яқинлиги бор", деган афсоналари кескин рад этилади.

Бу сурада Охират ҳаёти — жаннат аҳли мушарраф бўлган бахт-саодат, дўзахилар дучор этилган азоб-укубат ҳақидаги жуда жонли лавҳалар мазкурдир.

Шунингдек, бу сурада ҳам Аллоҳ таъолонинг бир неча пайғамбарларининг қиссалари баён қилинади ва уларнинг барчалари "чиройли амал қилгувчи" бандалар бўлганликлари уқтирилади. Хусусан Иброҳим алайҳиссалом Аллоҳ таъоло томонидан ўз ўғиллари Исмоилни қурбон қилишга буюрилишлари ва уларнинг ҳар иккиси Яратганнинг амриға кулоқ қоқмай итоат этган чоғларида, Аллоҳ таъоло жаннатдан бир қўчқор тушириб, Исмоил алайҳиссаломнинг ўринларига ўшани сўйишга буюргани хусусидаги хабар билан иймон ва имтиҳон ҳақида ибратли мисол келтирилади.

Қуръони Каримдаги бир неча сураларни Аллоҳ Ўзи яратган айрим махлуқоти номиға қасам билан бошлайди. Бу сура ҳам Яратганнинг барча буйруқларини дарҳол ижро этиш учун саф тортиб турадиган ҳақиқий иймон-эйтиқод эгалари номиға қасам ичиш билан бошлангани сабабли у "Вас-соффот — Саф тортиб тургувчиларға қасам", деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3-4. (Аллоҳ Йўлида) саф тортиб турадиган, (Аллоҳнинг бандаларини гуноҳ йўлларида) мудом тўсадиган, (Аллоҳнинг) Эслатмасини — Қуръонни доимо тиловат қиладиган (инсонлар ва фаришталардан иборат барча) зотларға қасамки, шак-шубҳасиз, сизларнинг Илоҳингиз Ягонадир.

5. (У Зот) осмонлар, Ер ва уларнинг ўртасидаги бор нарсаларнинг Парвардигоридир. (У Зот) бор кунчиқар жойларнинг (ва бор кунботар жойларнинг) Парвардигоридир.

6. Дарҳақиқат, Биз энг яқин осмонни юлдузлар билан зийнатладик

7. Ва (уни) ҳар бир итоатсиз шайтонан — жиндан сақладик.

8-9. У (жин)лар энг юксак мавжудотларни (яъни, фаришталарнинг сўзларини) ҳаргиз эшита олмаслар ва (уларни) ҳайдаш учун уларға ҳар томондан (юлдузлар) отилур. Улар учун (Охиратда) доимий азоб бордир.

10. Магар бирон марта (бирон сўзни) илиб олган кимса (яъни, жин) бўлса, уни ҳам учар юлдуз қувиб етар (ва ҳалок етар).

11. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка кофирларидан) сўранг-чи, улар(ни) яратиш қийинроқмикан ёки Биз яратган зотларними?! (яъни, фаришталар ва Еру осмондаги барча мавжудотни яратиш одамзотни яратишдан оғирроқ эмасми?!) Зотан, Биз (инсонларнинг асли-аввали бўлмиш Одам алайҳиссаломни) ёпишқоқ бир лойдан яратгандирмиз.

12. Балки Сиз (уларнинг қайта тирилишини инкор қилаётганларидан) таажжубдасиз, (аммо) улар (Сизнинг Охират ҳаёти ҳақидаги сўзларингизни) масхара қилурлар.

13. Уларга (Қуръон билан) панд-насихат қилинса, панд-насихатни олмаслар.

14. (Сизнинг ҳақ Пайғамбар эканлигингизга далолат қиладиган) бирон оят-мўъжизани кўрсалар (дарҳол иймон келтириш ўрнига янада зиёдароқ) масхара қилурлар.

15. Ва дерлар: "Бу фақат очик-равшан сеҳрдир.

16. Бизлар ўлиб тупроқ ва суякларга айланиб кетган чоғимизда ростдан ҳам яна қайта тирилгувчи эканмизми?!

17. Аввал (ўтиб кетган) ота-боболаримиз ҳам-а?!

18. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сиз уларга) айтинг: "Ҳа! Сизлар хор-зор бўлган ҳолингизда (албатта қайта тирилурсизлар)".

19. У (яъни, қайта тирилиш) фақатгина (фаришта Исрофилнинг сури билан чалинган) бир кичкирикдир холос, бас, баногоҳ улар (қайта тирилиб, "кунларини") кўрурлар.

20. Ва "Эй, ўлим бўлсин бизларга! Бу Жазо — Қиёмат Куни-ку!", деб қолурлар.

21. Мана шу сизлар ёлғон деб ўтган (ҳақ билан ботил) ажратиладиган Кундир.

22-23. (Эй фиришталар, сизлар) золим-кофир бўлган кимсалар ва уларнинг ҳамтовоқларини ҳамда улар Аллоҳни кўйиб ибодат қилиб ўтган нарсаларини тўплаб, дўзах йўлига бошланглар.

24. (Аммо то Менинг фармоним бўлмагунча) уларни тўхтатиб (дўзахга ташламай) туриглар! Чунки улар (аввал ҳаёти дунёда қилиб ўтган куфру исёнлари тўғрисида) сўралгувчидирлар.

25. (У Кунда кофирларга дейилар): "Нега бир-бирларингизга ёрдам бермаяпсизлар?!"

26. Йўк, улар бу Кунда (ҳеч нарса қила олмаслар, балки фақат Бизнинг ҳукмимизга) бўйинсунгувчидирлар.

27. Уларнинг бировлари бировларига қараб савол-жавоб қилурлар.

28. (Эргашувчилар ўзларини йўлдан урган пешволарига): "Ҳақиқатан, сизлар бизларга ўнг томондан (яъни, бизлар ишониб яхшилик кутадиган томондан) келар эдинглар", деганларида;

29. (Пешволар) айтурлар: "Йўк, сизлар ўзларингиз мўмин бўлмаган эдинглар.

30. (Ахир) бизлар учун сизларнинг устингизда бирон салтанат — ҳукмронлик йўк эди-ку! Йўк, сизлар ўзларингиз ҳаддан ошгувчи қавм эдинглар.

31. Бас, энди бизларга (хам, сизларга ҳам) Парвардигоримизнинг Сўзи — азоби ҳақ бўлди. Шак-шубҳасиз, бизлар (уни) тотгувчидирмиз.
32. Чунки бизлар ўзимиз йўлдан озгувчи бўлганимиз сабабли сизларни ҳам йўлдан урдик".
33. Бас, албатта улар (яъни, Аллоҳ Йўлидан озган кимсалар ва уларни йўлдан урган пешволари) ўша Кунда азобда шерик бўлгувчидирлар.
34. Дарҳақиқат, Биз жинойтчи кимсаларни мана шундай (азобга дучор) қилурмиз.
35. Чунки уларга: "Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Ёлғиз Аллоҳгина бордир", дейилган вақтда кибр-ҳаво қилган эдилар.
36. Ва улар: "Ҳали бизлар бир мажнун шоирни деб худоларимизни тарк қилар эканмизми?", дер эдилар.
37. Йўқ, (Муҳаммад алайҳиссалом асло мажнун шоир эмасдир, балки) у Ҳақ (Дин)ни олиб келди ва (ўзидан аввал ўтган) барча пайғамбарларни тасдиқ этди.
38. (Эй жинойтчи кимсалар), сизлар шак-шубҳасиз, аламли азобни тотгувчидирсизлар.
39. Сизлар фақат қилиб ўтган жинойтларингиз сабабли жазоланурсизлар.
40. Магар Аллоҳнинг покиза бандалари бордирки;
41. Ана ўшалар учун маълум ризқ.
- 42-43-44.—(Ҳар турли) мевалар бўлур. Ва улар ноз-неъмат боғларида, сўрилар устида, бир-бирларига рўбарў ўтирган ҳолларида иззат-икром кўргувчидирлар.
- 45-46. Уларга оқар чашмадан ичгувчилар учун лаззат бўлган оппоқ (шароб) косалари айлангириб турилурки;
47. У (шароб)да маст қилгувчи —ақдан оздиргувчи нарса бўлмас ва улар ундан маст бўлмаслар.
- 48-49. Яна уларнинг олдиларида кўзларини (беғоналарга қарашдан) тийгувчи, гўё яшириб қўйилган (оппоқ) тухумдек (заҳаланмаган) оҳу кўзлар бўлур.
50. Бас, улар (яъни, аҳли жаннат) бир-бирларига қараб савол-жавоб қилурлар.
51. (Шундай суҳбатларнинг бирида) улардан бири деди: "Менинг бир дўстим бор эди.
- 52-53. У (менга): "Ростдан ҳам сен (ўлганимиздан сўнг яна қайта тирилишимизни) тасдиқ этгувчиларданмисан? Бизлар ўлиб, тупроқ ва суякларга айланиб кетган вақтимизда ҳақиқатан ҳам (қайта тирилтирилиб) жазолангувчимизми?!", дер эди.
54. (Сўзлагувчи ҳаёти дунёда Охиратни инкор қилган дўсти ҳақидаги ҳикояни тугатгач, жаннатдаги биродарларига): Сизлар (ҳим мен билан бирга ўша дўстимнинг дўзахдаги ҳоли нима бўлганига) қарагувчимисизлар?", деди.

55. Сўнг ўзи қараб уни дўзахнинг ўртасида кўргач;
56. Деди: "Аллоҳ номига қасамки, дарҳақиқат, сен мени ҳам ҳалок қилаёзган эдинг.
57. Агар Парвардигоримнинг неъматини (яъни, ҳидояти) бўлмаса эди, албатта мен ҳам (сен билан бирга дўзахга) ҳозир қилингувчилардан бўлур эдим.
- 58-59. (Энди сен менга айтгин-чи), бизлар (яъни, жаннат аҳли худди ҳаёти дунёда бизга ваъда қилинганидек), фақат биринчи ўлимимиздан бошқа ўлгувчи эмаслигимиз рост эканми?! Бизлар (ростдан ҳам) азоблангувчи эмас эканмизми?
60. Албатта мана шу (аҳли жаннат етадиган неъматлар) буюк саодатдир".
61. Бас, амал қилгувчилар мана шундай (мангу бахт-саодат) учун амал қилсинлар!
62. Мана шу яхшироқ зиёфатми ёки Заққум дарахтими?
63. Ҳақиқатан, Биз уни (яъни, Заққум дарахтини) золим кимсалар учун фитна-алдов қилиб кўйдик.
Изоҳ: Дўзахда Заққум дарахти бўлиши ҳақида сўзланганида кофирлар: "Дўзахда қандай қилиб дарахт ўсади, ахир дўзахнинг ўти уни куйдириб юбормайдими?", деганлар. Юқоридаги оятда кофирлар Аллоҳ таъолонинг қудратига шак келтирганлари учун у дарахт тўғрисида зикр қилинганида, ақллари бовар қилмай фитна-алдовга дучор) бўлишлари уқтирилди.
64. Дарҳақиқат, у дўзах қаърида ўсадиган бир дарахтдир.
65. Унинг бутуқлари(даги мевалари хунуликда) худди шайтонларнинг бошларига ўхшар.
66. Бас, улар (яъни, дўзахилар) албатта ундан еб, қоринларини тўлдиргувчидирлар.
67. Сўнгра албатта улар учун унинг (Заққум меваларининг) устига қайноқ сувдан аралаштирилур (яъни, уларга мажбуран қайнаётган сув ичирилур).
68. Сўнгра албатта уларнинг яна қайтадан дўзахга қайтишлари бордир (Яъни, қайноқ сув уларнинг бутун ички аъзоларини куйдирган битганидчан сўнг энди дўзах ўти уларнинг баданларини куйдирур).
69. Албатта улар (яъни, Макка мушриклари) ўзларининг ота-боболарни йўлдан озган ҳолда топдилар.
70. Энди ўзлари ҳам уларнинг изларидан чопмоқдалар.
71. Аниқки, улардан аввал ўтганларнинг кўплари ҳам йўлдан озган эдилар.
72. Ҳолбуки, Биз уларга (яъни, аввал ўтганларга) огоҳлантиргувчи (пайғамбар)ларни юборган эдик.

73. Бас, (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), огоҳлантирилган кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўринг!

74. Магар Аллоҳнинг покиза бандаларигина (ҳалокатги дучор бўлмадилар).

Изоҳ: Мазкур оятҳларда Макка мушрикларининг иймон-Исломга келмаганидан бениҳоят ғамгин бўлиб қолган Муҳаммад алайҳиссаломга таскин-тасалли бўлсин учун улардан илгари ҳам ўзларига юборилган пайғамбарларни ёлғончи қилиб ҳалокатга дучор бўлган қавмлар ўтгани ҳақида хабар берилди. Қуйидаги оятларда эса Аллоҳ таъоло ўзининг сўнгги Пайғамбарига аввалги пайғамбарлардан етти кишининг қиссаларини мўъжаз (қисқача) баён қилади.

75. Дарҳақиқат, Нух (ўз қавми уни ёлғончи қилган вақтида) Бизга нидо-илтижо қилди. Бас, (Биз) нақадар яхши ижобат қилгувчидирмиз;

76.—Биз унга ва унинг аҳли-тобеъларига улуғ ғамдан (яъни, сувга ғарқ бўлишдан) нажот бердик.

77. Ва унинг зурриётини (то Қиёмат) боқий қолгувчи кишилар қилиб қўйдик.

78. Ва кейинги (авлод)лар орасида (Нух) ҳақида (гўзал мақтовлар-олқишлар) қолдирдик.

79. Барча оламларда Нухга салом (айтилар, яъни, то Қиёмат унинг шаънига фақат мақтов-олқишлар айтилар).

80. Албатта Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлармиз.

81. Дарҳақиқат, у бизнинг мўмин бандаларимиздандир.

82. Сўнгра бошқаларни (яъни, Нухни ёлғончи қилган кимсаларни) ғарқ қилиб юбордик.

83. Шак-шубҳасиз, Иброҳим ҳам (Нух)нинг гуруҳидандир.

84. Эсланг, у Парвардигорига тоза дил билан келди.

85. Ўшанда у отаси ва қавмига деган эди: "Нимага ибодат қилмоқдасизлар?!"

86. Аллоҳни қўйиб, сохта "худолар"(га сиғиниш)ни истайсизларми?!"

87. У ҳолда барча оламларнинг Парвардигори ҳақида (яъни, У Зот сизларнинг мушрикларингиз учун берадиган жазоси ҳақида) не гумонингиз бор?!"

88-89. Сўнг у юлдузларга тикилиб туриб: "Аниқки, мен касалман", деди.

Изоҳ: Нақл қилинишича, ўша даврда кишилар ўртасида юлдузларга қараб фол очиш — мунажжимлик жуда кенг ёйилган экан. Шунинг учун Иброҳим алайҳиссалом мушрикларнинг байрамини нишонлаш учун ҳайитгоҳга чиқиб кетаётган қавмидан ажралиб қолиш мақсадида, гўё юлдузларга қараб билиб олгандек уларга: "Мен вабога йўлиқар эканман", дедилар. Бу сўзни эшитгач, вабо юқишидан қўрққан қавм...

90. Дарҳол ундан юз ўгирган ҳолларида кетдилар.

91-92. Бас, (Иброҳим) аста уларнинг бутлари олдига келиб: "(Олдиларингиздаги таомларни) емайсизларми? Сизларга нима бўлди, сўзламаяпсизлар?!", деди.

93. Сўнг уларга яқин келиб ўнг қўлидааги болта) билан урди.

94-95-96. Бас, (қавми бу воқеадан хабар топишгач, ғазабланган ҳолларида) унинг олдига шоша-пиша келишгач, деди: "Ўзларингиз йўниб-ясаб олган нарсаларга ибодат қилурмисизлар?! Ҳолбуки, сизларни ҳам, ясаб олган бутларингизни ҳам Аллоҳ яратган-ку?!"

97. Улар (бир-бирларига) дедилар: Иброҳим учун (олов ёқиладиган) бинолар қуриб уни ўша оловга ташланглар".

98. Бас, улар (Иброҳимга) макр қилмоқчи бўлган эдилар, Биз уларни тубан-мағлуб қилдик.

99. (У ўт ичидан эсон-омон чиқди) ва деди: "Албатта мен Парвардигорим (буюрган тарафга) кетгувчидирман. Унинг Ўзи мени (Тўғри Йўлга) хидоят қилур.

100. Парвардигорим, Ўзинг менга солиҳ (фарзанд)лардан ҳадя этгин".

101. Бас, Биз унга бир ҳалим ўғилнинг хушхабарини бердик.

102. Энди қачонки у (бола катта бўлиб, отаси Иброҳим) билан бирга юрадиган бўлгач, (Иброҳим): "Эй ўғилчам, мен (ҳадеб) тушимда сени (қурбонлик учун) сўяётганимни кўрмоқдаман. Энди сен ўзинг нима раъй-фикр қилишингни бир ўйлаб кўргин", деган эди. У айтди: "Эй отажон, сенга (тушингда Парвардигор томонида) буюрилган ишни қилгин. Иншооллоҳ, мени сабр қилгувчилардан топурсан".

Изоҳ: Саҳобалардан Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоху анҳу айтишларича, Аллоҳ таъолонинг барча пайғамбарларининг кўрган тушлари ваҳийдир. Шунинг учун ҳам Иброҳим алайҳиссалом тушларида берилган фармоннинг ўзи биланоқ ўғиллари Исмоил алайҳиссаломни қурбон қилишга чоғландилар ва ўғиллари ҳам (ўшанда у киши эндигина ўн уч ёшга қадим кўйган эканлар) тўла розилик билан Аллоҳнинг амрига бўйинсундилар.

103. Бас, қачонки иккиси ҳам (Аллоҳнинг ваҳийсига) бўйинсуниб, (энди Иброҳим ўз ўғли Исмоилни қурбон қилиш учун) пешонаси билан (Ерга) ётқизган эдики;

104-105. Биз унга нидо қилдик: "Эй Иброҳим, дарҳақиқат, сен (кўрган) тушингни рост-бажо қилдинг". Албатта Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлармиз.

106. Албатта бу (яъни, Иброҳимнинг ўз ўғлини қурбон қилишга буюрилиши) очик-равшан имтиҳондир, холос.

107. Биз (Исмоилнинг) ўрнига (Иброҳимга) катта бир (кўчқор) сўйишни — қурбонликни эваз қилиб бердик (яъни, катта бир кўчқорни жаннатдан туширдик).

108. Ва кейинги (авлод)лар орасида (Иброҳим) хақида (гўзал мактовлар-олқишлар) қолдирдик.

109. Иброҳимга салом бўлгай!

110. Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлармиз.

111. Албатта у Бизнинг мўмин бандаларимиздандир.

112. Яна Биз унга —пайғамбар (ва) яхшилардан (бўлғуси) Исоқнинг хушхабарини бердик.

113. Ва (Иброҳимга) ҳам, Исоққа ҳам (дину дунёларида) баракот бердик. Уларнинг зурриётидан чиройли амал қилгувчи ҳам, ўз жонига очиқ жабр қилгувчи ҳам бўлур.

114. Дарҳақиқат, Биз Мусо ва Ҳорунга (пайғамбарлик) инъом қилдик.

115. Биз иккисига ва уларнинг қавмига улуғ ғамдан нажот бердик.

116. Ва уларни Ўзимиз қўлладик, бас, улар (Фиръавн ва унинг одамлари устидан) ғолиб бўлдилар.

117. Биз уларга равшан Китоб — Таврот ато этдик.

118. Ҳамда уларни Тўғри Йўлга ҳидоят қилдик.

119. Ва кейинги (авлодлар орасида (Мусо ва Ҳорун) хақида (гўзал мақтовлар — олқишлар) қолдирдик.

120. Мусо ва Ҳорунга салом бўлгай!

121. Албатта Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлармиз.

122. Албатта уларнинг иккиси ҳам Бизнинг мўмин бандаларимиздандир.

123. Илёс ҳам шак-шубҳасиз, пайғамбарлардандир.

124. Эсланг, у ўз қавмига деган эди:"(Аллоҳдан) кўркмайсизларми?!"

125-126. Сизлар Баъл (номли олтиндан ясалган бут)га сиғиниб, сизларнинг ҳам, аввалги ота боболарингизнинг ҳам Парвардигорини — энг Гўзал-Афзал Яратгувчи Аллоҳни тарк қилурмисизлар?!"

127. Бас, (қавми Илёсни) ёлғончи қилдилар. Энди албатта улар (дўзах азобига) ҳозир қилингувчидирлар.

128. Магар Аллоҳнинг покиза бандаларигина (азобга дучор бўлмаслар).

129. Биз кейинги (авлод)лар орасида (Илёс) хақида (гўзал мақтовлар-олқишлар) қолдирдик.

130. Илёсга салом бўлгай!

131. Албатта Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлармиз.

132. Дарҳақиқат, у Бизнинг мўмин бандаларимиздандир.

133. Лут ҳам шак-шубҳасиз, пайғамбарлардандир.

134. Эсланг, Биз унга ва унинг барча аҳли-тобеъларига нажот берган эдик.

135. Фақат (азобда) қолгувилардан бўлган бир кампирга (яъни, Лутнинг хотинига нажот бермадик).

136. Сўнгра бошқаларни (яъни, Лутни ёлгончи қилганларни) ҳалок қилдик.

137-138. (Эй Макка аҳли), аниқки, сизлар эрта-ю кеч уларнинг устидан ўтиб турурсизлар. Ахир ақл юргизмайсизларми (яъни, Лутнинг қавми бошига тушган ҳалокат сизларнинг ҳам бошингизга тушиб қолишидан қўрқмайсизларми)?!

139. Юнус ҳам шак-шубҳасиз, пайғамбарлардандир.

140. Эсланг, у (ўз қавмидан ғазабланиб Парвардигорининг изнисиз қишлоқдан чиқиб, одамлар билан) тўла бўлган кемага қараб қочган эди.

141. Бас, у (кемадагилар билан) қуръа ташлашиб мағлуб бўлгач, (уни денгизга улоқтирдилар).

Изоҳ: Ривоят қилинишича, Юнус алайҳиссалом ўзларини ёлгончи қилган қавмларидан ғазабланиб уларнинг устига яқин-орада қаттиқ бало тушиши ҳикида огоҳлантирадилар ва ўзлари Аллоҳ таолонинг изни-фармонисиз ўз қишлоқларидан чиқиб кетиб, бир денгиз соҳилига бориб қоладилар ва ўша вақтда жўнашга шай турган, одамлар билан тўла бир кемага миниб йўлга тушадилар. Аммо у кема денгизнинг ўртасида тўхтаб қолади. Шунда кемадагилар "Орамизда ўз ҳожасидан қочиб келаётган бир қул бор, агар уни кемадан тушириб юбормасак, ҳаммамиз ғарқ бўлишимиз тайин", дейишиб ўталарида қуръа ташлаганларида қуръа Юнус алайҳиссаломга чиқади ва кемадагилар уни денгизга улоқтирадилар.

142. Бас, уни (Парвардигорининг изнисиз ўз қавмини ташлаб чиқиб кетгани сабабли) маломатга лойиқ бўлган ҳолида бир наҳанг балиқ ютиб юборди.

143-144. Энди агар у (Аллоҳга доимо) тасбеҳ айтгувчилардан бўлмаса эди, албатта у (балиқ) қорнида то қайта тириладиган Кунларигача (яъни, Қиёматгача) қолиб кетган (яъни, ҳалок бўлган) бўлур эди.

145. Бас, Биз уни хаста ҳолида курукликка отдик.

146. Ва унинг устида (соя ташлаб туриши учун) қовоқ дарахтини ўстириб қўйдик.

147. (Балиқ қорнидан эсон-омон чиқач, Биз уни юз минг, балки ундан-да кўпроқ (одамга) пайғамбар қилдик.

140. Бас, улар Юнусга) иймон келтирдилар. Сўнг Биз уларни (маълум) бир муддатгача (яъни, (ажаллари битгунча ҳаёт неъматмдан) баҳраманд этдик.

149. Энди (эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка кофирларидан) сўранг-чи, қизлар (яъни, уларнинг гумонича, фаришталар Аллоҳнинг қизлари эмиш) Парвардигорингизники-ю, ўғиллар уларникимикан?!

150. Ёки Биз фаришталарни улар гувоҳ бўлган ҳолларида қиз қилиб яратдикмикан?!

151-152. Огоҳ бўлингизким, улар ёлғончиликлари туфайли "Аллоҳнинг боласи (яъни, қизлири) бор", дерлар. Улар шак-шубҳасиз, ёлғончидирлар.

153. (Аллоҳ) ўғилларни кўйиб, қизларни танлаб олган эмишми?!

154. (Эй Макка аҳли), сизларга нима бўлди?! Қандай (ноҳақ-нораво) ҳукм чиқармоқдасизлар-а?!

155. Ахир эс-хушингизни йиғмайсизларми?!

156. Ёки сизлар учун (Аллоҳ бола кўргани ҳақида) бирон очиқ-равшан ҳужжат борми?!

157. Бас, агар ростгўй бўлсангизлар (мана шу даъволарингизни қувватловчи) китобингизни келтиринглар-чи?!

158. (Мушриклар, Аллоҳ) билан жинлар (яъни, фаришталар) ўртасида насаб (яъни, ота-болалик бор, деб гумон) қилдилар. Ҳолбуки, жинлар-фаришталар эса, (мушрикларнинг Қиёмат Кунисида Аллоҳ азобига) ҳозир қилингувчи эканликларини аниқ билдилар.

159. Аллоҳ уларнинг ("Аллоҳнинг боласи бор", деб) сифатлашларидан Покдир.

160. Магар Аллоҳнинг покиза бандаларигина (мудом Аллоҳни У Зотга нолайиқ бўлган сифатлардан пок тутарлар).

161-162. (Эй Макка аҳли), шак-шубҳа йўқки, сизлар ҳам, сиғинаётган бутларингиз ҳам (бирон кишини, Аллоҳ)га қарши фитнага солгувчи — алдай олгувчи эмасдирсизлар.

163. Магар (Аллоҳнинг тақдири азалийсида) дўзахга киргувчи бўлган кимсаларнигина (алдай олурсизлар).

164. (Фаришталар дедилар): "Бизларнинг ҳар биримиз учун (осмонларда) аниқ маълум бир ўрин бордир(ки, бизлар ана ўша ўрнимизда Аллоҳнинг амрини адо этурмиз).

165. Дарҳақиқат, бизлар (Аллоҳнинг Ўлида) саф тортиб тургувчилардирмиз.

166. Дарҳақиқат, бизлар (Аллоҳни ҳар қандай айбу нуқсондан поклаб) — тасбех айтгувчилардирмиз".

167-168-169. Дарвоқеъ, (Макка аҳли Қуръон нозил бўлишидан илгари): "Агар бизнинг олдимизда ҳам аввалгилар(нинг Китоблари)дан бирон эслатма — китоб бўлса эди, албатта бизлар ҳам Аллоҳнинг покиза бандалари бўлур эдик", дер эдилар.

170. Энди (Қуръон нозил бўлгач) эса унга кофир бўлдилар. Бас, яқинда (бу куфрларининг оқибати нима бўлишини) билиб олурлар.

171-172-173. Аниқки, Бизнинг пайғамбар бўлган бандаларимиз хақида: "Шак-шубҳасиз, улар қўллаб-қувватлангувчилардир ва шак-шубҳасиз, Бизнинг қўшинимиз (яъни, пайғамбарлар ва уларга иймон келтарган кишилар) ғолиб бўлгувчидирлар", деган Сўзимиз ўтган — собит бўлгандир.

174. Бас, (Эй Мҳаммад алайҳиссалом), Сиз улардан (яъни, Макка кофирларидан маълум) бир вақтгача юз ўғиринг!

175. Ва уларни (яқинда мағлуб бўлганларида) кўринг! Бас, яқинда улар (куфрларининг оқибатини) кўражаклар!

176. Ҳали улар Бизнинг азобимизни шоштирмоқдадилар?!

177. Бас, қачон (Бизнинг азобимиз) уларнинг ҳовлиларига (яъни, устларига) тушганида ўша огоҳлантирилган кимсаларнинг кунлари жуда ёмон бўлур.

178. Сиз улардан (маълум) бир вақтгача юз ўғиринг!

179. Ва уларни (яқинда мағлуб бўлганларида) кўринг! Бас, яқинда улар (куфрларининг оқибатини) кўражаклар!

180. Қудрат Эгаси бўлмиш Парвардигорингиз улар айтаётган сифатлардан (яъни, ҳар қандай айбу нуқсондан) Покдир.

181. (Барча) пайғамбарларга (Аллоҳ томонидан) салом бўлгай!

182. Ҳамду сано барча оламларнинг Парвардигори — Аллоҳ учундир!

(38) «Сод» сураси

Саксон саккиз оятдан ташкил топган бу сура ҳам Маккада нозил бўлган.

Сура аввалида Қуръони Карим шаънига — унинг ҳақ Китоб эканига қасам ичилади.

Сўнгра мушрикларнинг Муҳаммад алайҳиссалом даъватларига нисбатан кўрсатган шод-қайсарликлари тўғрисида хабар берилади ва у зотга таскин-тасалли бўлсин учун ўз салафлари — ўтган айрим пайғамбарларнинг ҳаётларидан ва уларнинг кофирлар томонидан кўрган озор-азиятларидан лавҳалар келтирилади.

Бу сурада ҳам Аллоҳ таъоло мўминлар учун ҳозирлаб қўйган гўзал оқибат-жаннат ва ҳаёти дунёдан динсизлик билан ўтадиган кофирлар учун тайёрлаб қўйилган дўзах ҳақидаги бир неча оятлар мавжуддир.

Шунингдек, бу сурада аҳли иймонни кибру-ҳаво иллатидан йироқ бўлишга даъват этилиб, иблиснинг жаннатдан қувилишига сабаб бўлган нарса Аллоҳ таъолонинг амрига итоат этишдан бош тортиб мутакаббирлик қилгани эканлиги айрича таъкидлаб ўтилади. Сура ваки-замон ўтиши билан Қуръон хабарларнинг ҳақиқат эканлиги маълум бўлиб бораверишини уқтириш билан ниҳояланади.

Бу сура ўзи бошланган "Сод" харфи билан номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Сод. Шаъну-шараф соҳиби бўлган Қуръонга қасамки, (албатта Қуръон Илоҳий мўъжизадир ва албатта Сиз, эй Муҳаммад алайҳиссалом, Аллоҳнинг ҳақ Пайғамбаридирсиз).

2. Балки кофир бўлган кимсалар (бу ҳақиқатни қабул қилишдан) кибру-ҳавода ва (Аллоҳ ва Пайғамбарга) муҳолифликда собитдирлар.

3. Биз улардан илгари ҳам қанча аср авлодни (иймонсизликлари сабабли) ҳалок қилганимизда улар (бошларига азоб тушганида ёрдам сўраб) нидо-илтижо қилганлар, (аммо бу вақт азобдан) қочиб қутулиш вақти эмас эди.

4. (Макка мушриклари) уларга ўзларидан (яъни, башар авлодидан) бўлган бир огоҳлантирувчи — Пайғамбар келганидан ажабландилар ва у кофирлар дедилар: "Бу бир ёлгончи сеҳргардир.

5. (Шунча) худоларни битта худо қилиб олибдими?! Ҳақиқатан, бу жуда қизиқ нарса!"
Изоҳ: Макка мушриклари Пайғамбар алайҳиссаломнинг амакилари Абу Толибнинг олдида келиб: "Муҳаммадга айтгин, бизларнинг динимизни айблашни ва худоларимизни ҳақорат қилишни бас қилсин", дейишганида, уларнинг талабларидан хабардор бўлган Ҳазрат: "У ҳолда менинг биргина сўзимни қабул қилинларки, сизлар у сўз шарофатидан арабу ажамга подшоҳ бўлурсизлар", дейдилар. Шунда мушриклар шодланишиб: "У қандай сўз экан-а? Агар айтганларинг рост бўлса, бир эмас ўн сўзингни ҳам қабул қиламиз", дейишганида, Пайғамбар алайҳиссалом айтадилар: "У сўз — Ла илаҳа иллаллоҳдир — яъни, ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Ёлғиз Аллоҳгина бордир". Улар бу сўзни эшитишгач, даҳшатга тушадилар ва юқоридаги ояти каримада мазкур бўлган сўзларни айтадилар ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларидан чиқиб кетишаркан:

6. Улардан катталари (бир-бирларига шундай дея тарқалиб) кетдилар: "Юринглар ва ўз худоларингизга (сиғинишда) қаноат қилинлар (яъни, устивор бўлинглар)! Албатта бу (яъни, "Ла илаҳа иллаллоҳ" дейиш бизлардан) исталадиган (талаб қилинадиган жуда катта) нарсадир.

7. Бизлар бу ҳақда (яъни, Аллоҳнинг Якка-ю Ягона эканлиги ҳақида) сўнгги миллат – динда(ги одамлардан ҳам, яъни, Исломдан аввалги сўнгги дин бўлмиш Насроний динидаги одамлардан ҳам) эшитган эмасмиз. Бу фақат бир уйдирмадир, холос.

8. Бизларнинг орамизда (шунча бой-зодагонлар туриб) ўша (Муҳаммад)га Эслатма — Қуръон нозил қилинган эмишми?!" (Уларнинг бу сўзларни айтишларига сабаб, ўта билимдонликлари эмас), балки улар Менинг Эслатмам – Қуръондан шак-шубҳададирлар, балки улар ҳали Менинг азобимни тотиб кўрганлари йўқ (бас, шунинг учун Қуръон ва Пайғамбар шаънига мана шундай нолойиқ сўзларни айтмоқдалар).

9. Ёки Қудратли ва Саховатли Парвардигорингизнинг раҳмат хазиналари уларнинг олдиларидамикин-а?!

10. Ёки осмонлар ва Ернинг ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсаларнинг подшоҳлиги уларникимикин-а?! У ҳолда (уларни осмонларга элтадиган) нарвонларига чиқаверсинлар (ва ўша жойдан ўзлари истаган одамларига виҳий нозил қилаверсинлар).

11. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка мушриклари) ўша ернинг ўзида енгилиб битгувчи ҳизблардан — фирқалардан бир, тўдадир холос, (бас, Сиз улар айтаётган беҳуда сўзларга парво ҳам қилманг!)

12. Улардан илгари ҳам Нух қавми (Нухни), Од (Қабиласи Ҳудни) ва қозиклар (яъни, Ерга қозикдек қоқилган баланд эҳромлар ва қасрлар) эгаси бўлган Фиръавн (ва унинг одамлари Мусони) ёлғончи қилгандирлар.

13. Шунингдек, Самуд (қибиласи Солиҳни), Лут қавми (Лутни) ва дарахтзор эгалари (Шуайбни ёлғончи қилгандирлар). Ана ўшалар (ҳам ўзларига юборилган пайғамбарларга қарши чиққан) ҳизблардир.

14. Барчаларига пайғамбарларни ёлғончи қилганлари сабабли Менинг азобим ҳақ бўлгандир. (Бас, Макка мушрикларига ҳам Муҳаммад алайҳиссаломни ёлғончи қилганлари учун шак-шубҳасиз, азоб-укубат бўлур).

15. Ана ўшаларнинг барчалари) ҳеч тўхтамасдан келадиган биргина даҳшатли қичқирқни кутмоқдалар, холос. (Бас, ўша қичқирқ бўлиши билан барча жонзот қайта тирилур ва куфр йўлини тутган кимсалар дўзах азобига дучор бўлурлар).

16. Улар (яъни, Макка мушриклари масҳара қилишиб): "Парвардигоро, бизларга (ваъда қилинган азобдан иборат) насибамизни ҳисоб-китоб Кунидан илгариек (яъни, шу ҳаёти дунёдаёк) тезроқ келтира қолгин", дедилар.

17. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз улар айтаётган сўзларга сабр қилинг ва Бизнинг бандамиз — (тоат-ибодатда ва сабр-қаноатда) қувват соҳиби бўлган Довудни эсланг! Дарҳақиқат, у (Аллоҳ рози бўладиган Йўлга) қайтгувчидир.

18. Албатта Биз тоғларни кечки пайт ва эрталаб (яъни, мудом) у билан бирга тасбех айтадиган қилиб бўйинсундириб қўйдик.

19. Ва (ҳар тарафдан) тўплангувчи бўлган қушларни ҳам (Довуд билан бирга тасбеҳ айтадиган қилиб бўйинсундириб қўйдик. Тоғлар ва қушларнинг) барчалари (Довудга итоат этишга) қайтгувчидир.

20. Яна Биз унинг мулку давлатини кучли-қувватли қилдик ва унга ҳикмат ҳамда аниқ-равшан хитоб (яъни, забони гўё) ато этдик.

21-22. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга (бир-бирлари билан) жанжаллашувчи – даъволашгувчи (икки жамоат) хабари келдими? Ўшанда улар (Довуд пайғамбар ибодат қилаётган) меҳробга чиқишиб, Довуднинг олдига киришган эди, у улардан кўрқиб кетди. Улар дедилар: "Кўрқмагин. (Бизлар) биримиз биримизга зулм қилган икки даъволашгувчи (жамоат)дирмиз. Бас, сен бизларнинг ўртамизда ҳақ – адолатли (ҳукм) билан ҳукм қилгин ва (бизлардан бирон тарафга) жабр қилмагин ҳамда бизларни текис – Тўғри Йўлга бошлагин".

23. (Даъвогарларнинг бири деди): "Дарвоқеъ, мана бу менинг биродарим бўлиб, унинг тўқсон тўққиз совлиқ қўйи бор, менинг эса биргина совлиғим бордир. Бас, у (шу биргина совлиққа ҳам кўз олайтириб): "Ўшани менга топширгин", деди ва мени бу сўзда — жанжалда енгиб қўйди.

24. (Довуд иккинчи даъвогарнинг сўзини тингламасданок) деди: "Дарҳақиқат, у сенинг совлиғингни сўраб (ва) ўз совлиқларига (қўшиб олиш) билан сенга зулм қилибди. Дарвоқеъ, кўп ошна-оғайнилар бир-бирларига зулм қилурлар. Фақат иймон келтирган ва яхши амаллар қилган кишиларгина (зулм қилмаслар. Аммо) улар жуда оздирлар". Довуд (бу ходиса воситасида) Биз уни имтиҳон қилганимизни билди-да, Парвардигоридан (шошиб ҳукм чиқаргани учун) мағфират қилишини сўради ва (саждага). эгилган ҳолида йиқилиб, тавба-газарруъ қилди.

Изоҳ: Ушбу оят сажда оятидир.

25. Бас, Биз унинг ўша (хатоси)ни мағфират қилдик. Шак-шубҳасиз, унинг учун Бизнинг ҳузуримизда яқинлик ва гўзал оқибат (яъни, жаннат) бордир.

26. Эй Довуд, дарҳақиқат, Биз сени Ерда (ўзингдан аввал ўтган пағамбарларга ўринбосар —) ҳалифа қилдик. Бас, сен одамлар орасида ҳақ (ҳукм) билан ҳукм қилгин ва (нафс) хоҳишига эргашиб кетмагин! Акс ҳолда у сени Аллоҳнинг Йўлидан оздирур. Албатта Аллоҳ Йўлидан озадиган кимсалар учун ҳисоб-китоб Кунини (яъни, Қиёматни) унутиб қўйганлари сабабли қаттиқ азоб бордир.

27. Биз осмон ва Ерни ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсаларни беҳуда яратган эмасмиз. Бу (яъни, улар беҳуда-бемақсад яратилган деган гумон) кофир бўлган кимсаларнинг гумонидир. Бас, кофир бўлган кимсалар учун дўзах — ҳалокат бўлғай!

20. Биз иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни Ерда бузғунчилик қилиб юрган кимсалар каби қилиб қўяр эканмизми?! Балки Биз тақводор зотларни фисқу фужур қилиб юрган кимсалар каби қилиб қўяр эканмизми?! (Йўқ, асло ундоқ бўлмас!)

Изоҳ: Юқоридаги икки оятни шундай тушунмоқ лозим:

Аллоҳ таъоло осмону замин ва улар ўртасидаги бирон нарсани беҳуда яратган эмасдир. Балки У Зот коинотдаги ҳар бир мавжудотни етук ҳикмат билан яратиб, уларни ўзининг Ердаги халифаси бўлмиш инсон манфаати учун бўйсундириб қўйди.

Шунингдек, У Зот борлиқдаги ҳар бир нарсага алоҳида сурат ва сийрат ато этиб, то Қиёмат амал қилиб ўтадиган ҳаёт қонунини белгилаб қўйди. Бас, энг кичик заррадан

тортиб энг йирик сайёрагача ҳар бир мавжудот Яратган белгилиб қўйган ана ўша қонунга сўзсиз амал қилиши лозим. Акс ҳолда, ҳам Илоҳий қонунни бузувчи ҳалокатга юз тутади, ҳам олам интизомига футур етади. Энди ушбу оламнинг азизу мукаррим бир бўлаги ва Ер юзининг халифаси бўлмиш Инсон учун Аллоҳ таъоло томонидан нозил қилинган Илоҳий қонун Шариати Иломийядирки, Аллоҳга иймон келтирган ва Шириат кўрсатмаларига амал қилган Инсон ҳам ўзи икки дунё саодатига эришади, ҳам унинг атрофидаги олам ундан бирон озор курмайди. Аммо Илоҳий қонунни инкор этиб, унга бўйинсунмага

кимсалар эса ўзлари яшаб турган оламга ҳам жабр-зулм қиладилар, ўзлари ҳам мана шу жинойтларига яраша жазоларини оладилар.

Тўғри, кўп ҳолларда ушбу имтиҳон олами бўлмиш ҳаёти дунёда яхши билан ёмон, золим билан мазлум, мўмин билан кофир ёнма-ён – яхши баҳосини, ёмон жазосини олмасдан ҳам ўтавериши мумкин. Аммо имтиҳон ўтиб, ҳаёти дунё ниҳоясига етиб Охират диёрига борилгач, албатта Ер юзидаги халифаликни ўрнига қўйиб иймон ва яхши амаллар билан ўтган тақодор зотлар ўзлари учун тайёрлаб қўйилган мукофотларни, Яратганни унутиб Ерда бузгунчилик қилиб ўтган фосиқлар – кофирлар эса ҳақиқий жазоларини олишлари аниқдир.

29. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, ушбу Қуръон барча одамлар) оятларини тафаккур қилишлари ва ақл эгалари эслатма-ибрат олишлари учун Биз Сизга нозил қилган бир муборак Китобдир.

30. Биз Довудга Сулаймонни ҳадя этдик (Сулаймон) нақадар яхши бандадир. Дарҳақиқат, у (Аллоҳ рози бўладиган Йўлга) қайтгувчидир.

31. Эсланг, унга (бир куни) кечки пайт гижинглаб тургувчи учқур отлар рўбарў қилинган эди.

32. Бас, у (ўша отларга маҳлиё бўлиб, кун ботиш олдида ўқийдиган намози қазо бўлгач), деди: "Дарҳақиқат, мен Парвардигоримни эслашдан (яъни, ўқийдиган намозимдан қолиб) бу суюкли отларни суюб-эркалашга берилиб кетибман! Ҳатто (куёш ҳам) парда ортига беркинибди (яъни, ботиб кетибди)!".

33. У (от)ларни менга қайтаринглар-чи! Бас, у (қилич билан отларнинг) оёқ ва бўйинларини "силаш"га киришди (ва уларни Аллоҳ Йўлида қурбонлик қилиб юборди)

34. Дарҳақиқат, Биз Сулаймонни имтиҳон қилдик ва унинг тахти устига бир (жонсиз) жасадни ташладик. Сўнгра у тавба-тазарруъ қилиб;

35. Деди: "Парвардигорим, Ўзинг мени мағфират қилгин ва менга ўзимдан кейин биронтаси учун муяссар бўлмайдиган бир мулку давлат ҳадя этгин. Зеро, ёлғиз Сенинг Ўзинггина (барча яхшиликларни) Ҳадя этгувчисан".

Изоҳ: Ҳадиси шарифда айтилишича, Сулаймон алайҳиссалом ўз куч-қувватлирига ишониб бир куни: "Мен бу кеча аёлларимдан етмиштаси билан яқинлик қиламан ва уларнинг ҳар бири менга биттадан Аллоҳ Йўлида курашадиган бола туғиб беради", деб қасам ичиб юбордилар, аммо: "Худо хоҳласа", дейишни унутиб қўйдилар. Шунда Аллоҳнинг хоҳиши билан ўша етмиш аёлдан фақат биргина аёл ҳомиладор бўлди ва ой-куни етмасдан кўзи ёриб, ундан ўлик ҳолда, чала яралган бир бола дунёга келди. Қачонки у аёл ўша чақалоқ мурдасини Сулаймон алайҳиссалом тахтларига келтириб қўйганидан кейингина у зотнинг кўзлари очилиб, ҳар бир иш ёлғиз Аллоҳ таъолонинг

хоҳиш-иродаси билан бўлишига яна бир бор иймон келтирдилар ва Яратганга тавба-тазарруълар қилдилар.

36. Бас, Биз (Сулаймонга) унинг амри билан, у истаган томонга майин эсаверадиган шамолни бўйинсундирдик.

37. Яна барча (баланд қасрларни) бино қилгувчи ва (денгизларнинг қаъридан дурру гавҳарларни топиб чикувчи) ғаввос шайтонларни (яъни, жинларни ҳам Сулаймонга бўйинсундириб қўйдик).

38. Бошқа (бўйинсунмайдиган жин)ларни эса кишанлар билан боғланган ҳолга солдик.

39. (Ва Сулаймонга дедик): "Мана шу Бизнинг (сенга) ато этган нарсамиздир. Бас, сен (ушбу неъматлардан ўзинг хоҳлаган кишиларга) бергин ёки бермагин (сени бу тўғрида) ҳисоб-китоб қилинмас".

40. Шак-шубҳасиз, (Сулаймон) учун Бизнинг ҳузуримизда яқинлик ва гўзал оқибат (яъни, жаннат) бордир.

41. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), бандамиз Айюбнинг Парвардигорига нидо қилиб: "Дарҳақиқат, мени шайтон бало ва азоб билан ушлади", деган пайтини эсланг!

42. (Шунда унга айтилди): "оқранг билан (остингдаги Ерни) тепгин!" (У Аллоҳнинг амрини бажарган эди, ўша ердан бир чашма отилиб чикди. Сўнг унга айтилди): "Мана шу чўмиладиган жой ва муздек ичимлик сувдир". (Қачонки Айюб у сувда чўмилиб, сўнг ундан ичгач, унинг барча зоҳирий ва ботиний дардлари дарҳол даво топди).

43. Ва Биз Ўз томонимиздан меҳрибонлик кўрсатиб ҳамда ақл эгалари учун эслатма-ибрат бўлсин деб, (Айюбга) аҳли оиласини ва улар билан қўшиб, яна ўшаларнинг мислича (бола-чақа) ҳадя этдик.

Изоҳ: Айюб пайғамбар ва у зотнинг аҳли оилалари ҳақида "Анбиё" сурасининг 84-оятини остида изоҳ берилган эди.

44. (Яна Биз Айюбга айтдик): "Қўлингга бир бор (новдани) олиб, у билан (хотинингни) ургин — қасамингни бузмагин".

Изоҳ: Айюб алайҳиссалом касаллик чоғларида боқиб парвариш қилган хотинлари бир куни у кишига бепарволик кўрсатганида Айюб пайғамбар диллири оғриб "Тузалганимда албатта сени юз қамчи ураман", деб қасам ичган эканлар. Шу боисдан шифо топганларидан сўнг Аллоҳ таъоло у кишига ичган қасамларининг устидан чиқишлари учун юзта новдани бир боғлам қилиб боғлаб, у билан хотинларини бир марта уришга амр қилди.

Дарҳақиқат, Биз (Айюбни) сабр қилгувчи ҳолда топдик. У нақадар яхши бандадир. Ҳақиқатан, у (Оллоҳ рози бўладиган Йўлга) қайтгувчидир.

45. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз бизнинг куч-қувват ва фаҳм-фаросат эгалари бўлган бандаларимиз — Иброҳим, Исҳоқ ва Яқубларни эсланг!

46. Дарҳақиқат, Биз уларни бир тоза (хислат — мудом Охират) диёрини эшлаш (хислати) билан холис қилдик – покладик.

47. Ҳақиқатан, улар Бизнинг ҳузуримизда танланган, яхши кишилардандир.

48. Яна Исмоил, ал-Ясаъ (Ювшаъ пайғамбар) ва Зул-Кифлни эсланг! Барчалари яхши кишилардандир.

49. Бу (Биз Сизга сўйлаган қиссалар) бир эслатмадир. Шак-шубҳасиз, такводор зотлар учун гўзал оқибат —

50. — улар учун барча дарвозалари ланг очик мангу жаннатлар бордир.

51. Улар у жойлардаги (сўриларда) ястаниб ўтириб мўл-кўл (яъни, хоҳлаганларича) мева-чева ва шароб чақирурлар.

52. Ва уларнинг олдиларида кўзларини (номахрамга боқишдан) сақлаган (ёш ва хуснда) тенгдош (қиз)лар бўлур.

53. Бу (зикр қилинган нарсалар) сизларга ҳисоб-китоб (яъни, Қиёмат) Куни учун ваъда қилинадиган нарсалардир.

54. Шак-шубҳасиз, бу Бизнинг (жаннат аҳлига ато этадиган) ризку рўзимиздирки, унинг учун тугаб қолиш (хавфи) йўқдир.

55. (Ҳақиқат) шудир. (Энди) ҳеч шак-шубҳасиз, ҳаддан ошгувчи-туғёнга тушгувчи кимсалар учун энг ёмон оқибат —

56. — улар кирадиган жаҳаннам бордир. Бас, нақадар ёмон жой у.

57. Мана бу қайноқ сув ва йирингдир! Бас, улар ўшани тотиб кўрсинлар!

58. Бошқа (азоб-уқубатлар) ҳам ўша тур, ўша шаклда бўлур!

59. (Дўзахга кирган пайтларида кофирларнинг пешволарига хаёти дунёда уларга эргашган кимсаларни кўрсатилиб): "Мана бу (одамлар) сизлар билан бирга (яъни, сизлир сабабли жаҳаннамга) ташлангувчи жамоатдир", (дейилганида, пешволар айтдилар): "Хуш келмадилар! Ҳақиқатан, уларнинг ўзлари дўзахга киргувчи кимсалардир".

60. Улар (яъни, эргашувчилар пешволарга) дедилар: "Йўқ, сизлар хуш келмадингиз! (Чунки) сизлар ўша (азоб)ни бизларга келтирдингиз! Бас, нақадар ёмон жой (бу дўзах)!"

61. Улар (яна) дедилар: "Парвардигоро, ким бизларга мана шу (азоб)ни келтирган бўлса, бас, Ўзинг унга дўзахда азобни бир неча баробар зиёда қилгин".

62. (Жаҳаннам) эгалари бир-бирларига) айтдилар: "Нега бизлар (дунёдалик пайтимизда) ёмонлардан деб ҳисоблаб ўтган кишиларни (яъни, мўминларни дўзахда) кўрмаймиз-а?!"

63. Бизлар ўшаларни масхара қилиб олган эдикми?! Ёки (улар ҳам бизлар билан мана шу жаҳаннамда бирга-ю, аммо) кўзларимиз оғиб (уларни илғамай қолдим)?!"

64. Албатта дўзах аҳлининг ана шундай талашиб тортишишлари ҳақдир – аниқдир.

65. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка мушрикларига) айтинг: "Мен фақат бир огоҳлантиргувчидирман, холос. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Якка-ю ёлғиз Ғолиб Аллоҳгина бордир.

66. (У) осмонлар ва Ернинг ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсанинг Қудратли ва Мағфиратли Парвардигоридир".

67. Айтинг: "Ўша (яъни, мен сизларга етказган мана шу сўзлар) улуғ бир Хабардир.

68. Сизлар эса ундан юз ўгирмоқдасизлар!

69. Мен учун (Одамнинг Ер юзига халифа қилиниши тўғрисида Аллоҳ таъоло билан) тортишаётган фаришталар ҳақида ҳеч қандай билим йўқ эди.

70. Менга фақат ўзимнинг очиқ-равшан огоҳлантиргувчи эканлигим ваҳий қилинмоқда, холос".

71. Эсланг, Парвардигорингиз фаришталарга деган эди: "Албатта мен лойдан бир одам Яратгувчидирман.

72. Бас, қачон уни тиклаб, унга Ўз руҳимдан пуфлаб киргизганимдан сўнг унга сажда қилган ҳолларингизда йиқилинглар!"

73. Бас, фаришталарнинг барча-барчалари (Одамга) сажда қилдилар.

74. Магар иблисгина кибру ҳаво қилиб, кофирлардан бўлди.

75. (Шунда Аллоҳ) деди: "Эй иблис, Мен Ўз Қўлларим билан яратган нарсага — Одамга сажда қилишдан нима сени манъ қилди?! Кибру ҳаво қилдингми ёки сен (Одамга нисбатан) юксак мартабали зотлардан эдингми?!"

76. У айтди: "Мен ундан яхшироқдирман. Сен мени оловдан яратгансан, уни эса лойдан яратдинг".

77. (Аллоҳ) деди: "Бас, ундан (яъни, жаннатдан) чиқ! Энди сен, шак-шубҳасиз, (Менинг даргоҳимдан) қувилган — малъунсан.

78. Ва албатта то жазо (Қиёмат) Кунигача сенга Менинг лаънатим бўлур".

79. (Иблис илтижо қилиб) деди: "Парвардигорим, у ҳолда менга улар тириладиган Кунгача (ўлмасдан яшаш учун) муҳлат бергин".

80-81. (Аллоҳ) деди: "Бас, сен маълум вақтда етиб келадиган Кунгача (Қиёматгача) муҳлат берилганлардансан".

82. (Иблис) айтди: "Энди Сенинг қудратингга қасамки, албатта уларнинг ҳаммасини йўлдан оздирурман.

83. Магар уларнинг орасидаги (айрим) покиза бандаларинггина (Ҳақ Йўлдан озмай қолурлар)".

84-85. (Аллоҳ) деди: "Ҳаққа (қасам). фақат ҳақни айтурманки, албатта Мен жаҳаннамни сен ва (одамлар) орасидаги барча сенга эргашган кимсалар билан тўлдирурман!"

86. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Мен (Қуръонни етказганим учун) сизлардан бирон ажр-ҳақ сўрамайман ва мен сохтакорлардан (яъни, ёлғондан пайғамбарликни даъво қилгувчи кимсалардан) ҳам эмасман.

87. (Ушбу Қуръон) фақат барча оламлар учун (Аллоҳ таъоло томонидан нозил қилинган) бир Эслатмадир, холос.

88. Албатта сизлар унинг (ҳақиқатан ҳам Илоҳий ваҳий эканлиги ҳақидаги) хабарни (озгина) вақтдан сўнг (Қиёмат Куни) билиб олурсизлар".

(39) «Зумар» сураси

Макка сураларидан бўлган бу сура етмиш беш оятдир. Сура Қуръони Каримнинг Аллоҳ таъоло томонидан нозил қилинган Китоб эканини таъкидлаш билан бошланиб, сўнгра Пайғамбар алайҳиссаломни ва барча инсонларни Ёлғиз Аллоҳ учун холисаниллоҳ ибодат қилишга буюрилади.

Бу сурада Еру осмон ва уларнинг ўртасидаги барча мавжудотни йўқдан бор қилган Аллоҳ таъоло ҳар бир нарсага ўзига хос сурат ва сийрат ато этгани ҳамда уларнинг ҳар бирига алоҳида вазифа юклаб қўйгани, демак, бу олам корхонасидаги ҳар бир нарса фақат Яратган буюрган ва имкон берган иш-амални қилиб ўтиши аниқ эканлиги уқтириб ўтилади. Сўнгра инсоният учун Аллоҳ таъолодан ўзга бирон кимса ё нарсага сиғиниш — ибодат қилиш дуруст эмаслиги хусусида сўзланиб, биргина Ҳожага бўйсуниб, фақат Унинггина буйруқ-фармони бажаришга ва фақат Унинггина рози қилишга ҳаракат қиладиган хизматкор билан бир неча хўжайин ўртасида қолиб, уларнинг қайсиларини кўнглини олишни билмай, балки уларнинг бирорталирини тўла рози қилиш имконини топа олмай аросатда қолган хизматкор баробар эмаслиги ҳақида ибратли мисол келтирилади.

Сура ниҳоясида Маҳшар Кунидаги ҳисоб-китоб тасвирланиб, у Кунда ҳеч кимга зулм қилинмаслиги, билъакс иймон ва яхши амаллар қилиш билан яшаб ўтган мўминлар тўп-тўп бўлган ҳолда жаннатга, куфру исён билан ўтган кофирлар эса тўда-тўда қилиниб жаҳаннамга ҳайдалиши ҳақида хабар берилади. Суранинг "Зумар – Гуруҳлар" деб номланишининг боиси ҳам шудир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Ушбу Қуръон) Қудратли ва Ҳикматли Аллоҳ томонидан нозил қилинган Китобдир.
2. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Биз Сизга бу Китобни ҳаққирост нозил қилдик, бас, Сиз Аллоҳга – У Зот учун Динингизни холис қилган ҳолда ибодат қилинг!
3. (Эй инсонлар), огоҳ бўлингизким, холис Дин ёлғиз Аллоҳникидир (яъни, ёлғиз Аллоҳгина чин ихлос билан ибодат қилинишга лойиқ Зотдир). У Зотдан ўзга «дўстлар»ни («худо») қилиб олган кимсалар: "Биз (ўша «худо»ларимизга) фақат улар бизни Аллоҳга яқин қилишлари учунгина ибодат қилурмиз", (дерлар). Шак-шубҳа йўқки, Аллоҳ (Қиёмат Кунида) улар ихтилоф қилаётган нарсалар хусусида уларнинг ўртасида ҳукм қилур. Шак-шубҳа йўқки, Аллоҳ ёлғончи ва кўрнамак кимсаларни ҳидоят қилмас.
4. Агар Аллоҳ бола-чақа тутишни истаса, сўзсиз ўзи яратган нарсаларидан хоҳлаганини танлаб олган бўлур эди. У Зот (будай айбдан) Покдир. У Якка-ю Ягона ва Ғолиб Аллоҳдир.
5. У осмонлар ва Ерни Ҳақ (қонун) билан яратгандир. У кечани кундузнинг устига ўрар, кундузни кечанинг устига ўрар. У қуёшни ҳам, ойни ҳам (Ўз амрига) бўйсундириб қўйгандир. (Уларнинг) ҳар бири маълум муддатгача жорий бўлур. Огоҳ бўлингизким, У Қудратли ва бениҳоя Мағфиратли Зотдир.
6. У сизларни бир жондан (Одамдан) яратди, сўнгра ундан жуфтгани (яъни, Ҳаввони пайдо) "қилди ва сизлар учун чорва ҳайвонларидан саккизта жуфтни туширди (яъни, дунёга келтирди). У сизларни оналарингизнинг қорнида уч (қават) зулмат ичида аста-секин яратур. Мана шу Аллоҳ Парвардигорларингиздир. Барча подшоҳлик ёлғиз

Уникидир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Бас, (ана Ўша Зотга ибодат қилмай) қаёққа бурилиб кетмоқдасизлар-а?!

Изоҳ: Ушбу ояти каримадаги саккизта жуфт чорва ҳайвонидан мурод туя, мол, қўй ва эчкининг эркак ва урғочи жинсларидир. Чунки улардан ҳар бир жинс вакили ўз муқобилидаги жинс вакилига нисбатан жуфт ҳисобланади. Бинобарин, мазкур тўрт тур ҳайвон эркак ва урғочи бўлиб саккизта жуфтдир.

Энди она қорнидаги уч қават зулмат – она қорни, бачадон ва боланинг йўлдошидир, боланинг аста-секин яратилиши эса унинг она қорнида аввал нутфа, сўнгра лахта қон, сўнгра бир тишлам гўштга айланиб аста-секин ривожланиб боришидир.

7. Агар сизлар кофир бўлсангизлар, бас, албатта Аллоҳ сизлардан Беҳожатдир. (Аммо) У Ўз бандаларининг кофир бўлишига рози бўлмас. Агар шукр қилсангизлар (ва иймон келтирсангизлар) У Зот сизлар учун (фақат шукр қилиб, иймон келтиришларингизгагина) рози бўлур. Ҳеч бир кўтаргувчи (яъни, гуноҳкор жон) ўзга жоннинг юкини (яъни, гуноҳини) кўтармас. Сўнгра Ёлғиз Парвардигорларингизга қайтишларингиз бордир. Бас, У Зот сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берур. Албатта У диллардаги сирларни Билгувчидир.

8. Қачон инсонни бирон зиён ушласа, у Парвардигорига тавба-тазарруъ қилган ҳолида дуо-илтижо қилур. Сўнгра қачон (Аллоҳ) Ўз томонидан унга бирон неъмат ато этса, (инсон) илгари (Аллоҳга) қилган дуо-илтижоларини унутиб қўюр ва (ўзгаларни ҳам Аллоҳнинг) Йўлидан оздириш учун У Зотга «тенг»ларни (ўйлаб) топур. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Сен ўз куфринг билан (бу ўткинчи дунёда) озгина фойдаланиб қол! Шак-шубҳасиз, сен дўзах эгаларидандирсан".

9. Ёки кечалари сажда қилган ва қиёмда – тик турган ҳолда тоат-ибодат қилгувчи, Охиратдан кўрқадиган ва Парвардигорининг раҳмат-марҳаматидан умид қиладиган киши (билан куфру исёнга ғарқ бўлган кимса баробар бўлурми)?! Айтинг: "Биладиган зотлар билан билмайдиган кимсалар баробар бўлурми?!" Дарҳақиқат, фақат ақл эгаларигина панд-насихат олурлар.

10. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Менинг иймон келтирган бандаларимга айтинг: "Парвардигорингиздан кўрқингиз! Бу дунёда чиройли амал қилган зотлар учун (Охиратда) чиройли (оқибат-жаннат) бордир. Аллоҳнинг Ери кенгдир. Ҳеч шак-шубҳа йўқки, сабр-тоқат қилгувчиларга ажр-мукофотлари ҳисоб-китобсиз тўла-тўқис қилиб берилур.

Изоҳ: Ушбу оятда сўз ҳижрат ҳақидадир. Парвардигордан кўрқиб, тақводорлик билан яхши амал қилган зотларнинг амаллари зое бўлмаслиги уқтирилиб, энди агар киши ўз ватанида золим ҳоким ёки носоз тузум сабабли Аллоҳ таъолога ибодат қилишдан маҳрум этилса, у ҳолда ўзга юртларга — Аллоҳ таъолога беҳалал тоат-ибодат қилиш мумкин бўлган жойларга ҳижрат қилиши вожиб бўлиши, зотан, Аллоҳнинг Ери кенг эканлиги уқтирилади ва Дину иймон йўлида ўз диёрларидан ҳижрат қилгач, ватан ҳижрони ва мусофирлик меҳнат-машаққатларига сабр-тоқат қилган кишилар учун беҳисоб ажр-мукофотлар бўлиши ҳақида хабар берилади.

11. Айтинг: "Дарҳақиқат, мен Аллоҳга У Зот учун Динимни холис қилган ҳолда ибодат қилишга буюрилганман.

12. Ва мен мусулмонларнинг — бўйинсунгувчиларнинг аввали — пешқадами бўлишга буюрилганман.

13. Айтинг: "Албатта мен агар Парвардигоримга осий бўлсам, улуғ Куннинг азобидан кўркурман".

14. Айтинг: "Мен ёлғиз Аллоҳга У Зот учун Динимни холис қилган ҳолда ибодат қилурман.

15. Энди сизлар эса (эй мушриклар), У Зотни қўйиб, ўзларингиз хоҳлаган бутларингизга ибодат қилаверинглар, (яқинда бу ширкларингизнинг оқибати қандай бўлишини жуда яхши билиб олурсизлар!" "Эй Муҳаммад алайҳиссалом, агар ота-боболарингизнинг динидан чиқсанг, зиёнкор бўлурсан", дейдиган мушрикларга) айтинг: "Албатта зиёнкорлар Қиёмат Кунда ўзларига ҳам, аҳли оилаларига ҳам зиён қилгувчи (яъни, ўзи ҳам мушрик бўлиб, аҳли-оиласини ҳам Тўғри Йўлдан оздиргани сабабли Қиёмат Кунда ўзи ва аҳли оиласи дўзах азобига гирифтор бўлгувчи) кимсалардир. Огоҳ бўлингизким, ана шугина очик зиёнкорликдир".

16. Улар учун устларидан ҳам оловдан бўлган "соябонлар", остларидан ҳам (оловдан бўлган) "соябонлар" бўлур. Бу (бўлажак азоб-укубат) билан Аллоҳ Ўз бандаларини кўрkitур. Эй бандаларим, Мендан кўрқингиз!

17-18. Шайтондан — унга ибодат қилишдан йироқ бўлган ва Аллоҳга (яъни, ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга) қайтган зотлар учун (жаннат) хушхабари бўлсин! Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Менинг бандаларимга — сўзга кулоқ тутиб, унинг энг гўзалига (яъни, нажотга элтгувчи рост Сўзга) эргашадиган зотларга хушхабар беринг! Ана ўшалар Аллоҳ ҳидоят қилган зотлардир. Ва ана ўшаларгина ақл эгаларидир.

19. Ахир бир кимсага азоб Сўзи (яъни, азобга дучор бўлиш) ҳақ бўлса, (Сиз уни ҳидоят қилишга қодир бўлурмисиз)?!. Ахир Сиз дўзахдаги кимсани қутқара олурмисиз?!

20. Лекин Парвардигорларидан кўрққан зотлар учун (жаннатда) устма-уст қурилган хоналар бўлиб, уларнинг остидан дарёлар оқиб турар. (Бу) Аллоҳнинг ваъдасидир! Аллоҳ ваъдасига хилоф қилмас.

21. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ осмондан сув (ёмғир-қор) ёрдириб, уни Ердаги булоқлар-чашмалар қилиб оқизиб қўйганини кўрмадингизми? Сўнгра у (сув)нинг ёрдамида ранго-ранг экин-тикин чиқарур, сўнгра у қуриб-қовжирар, бас, Сиз уни сарғайган ҳолда кўрурсиз, сўнгра (Аллоҳ) уни хас-хашакка айлантирур. Албатта бунда ақл эгалари учун эслатма-ибрат бордир.

22. Ахир Аллоҳ кўксини Ислом учун кенг қилиб қўйган, бас, ўзи Парвардигори томонидан бир Нур — Ҳидоят устида бўлган киши (куфр зулматларида адашиб-улоқиб юрган кимса билан баробар бўлурми)?! Бас, диллари Аллоҳни эшлашдан қотиб қолган (яъни, Аллоҳни элашни тарк қилган) кимсаларга ҳалокат бўлғай! Улар очик залолатдадирлар!

23. Аллоҳ энг гўзал Сўзни (оятлари фасоҳат ва балоғатда) бир-бирига ўхшаган, (ичидаги ҳукмлари) такрор-такрор келгувчи бир Китоб — Қуръон қилиб нозил қилдики, (ундаги Аллоҳнинг азоби ҳақидаги оятларни тиловат қилганларида) Парвардигорларидан кўрқадиган зотларнинг терилари – баданлари титраб кетар, сўнгра терилари – баданлари ҳам, диллари ҳам Аллоҳнинг зикрига юмшар – мойил бўлур. Мана шу (Китоб) Аллоҳнинг Ҳидоятидирки, унга Ўзи хоҳлаган кишиларни

ҳидоят қилур. Ва кимни Аллоҳ йўлдан оздирса, бас, унинг учун бирон ҳидоят қилгувчи бўлмас.

24. Ахир Қиёмат Кунда ёмон азобдан ўз юзи билан сақланадиган кимса (у Кундаги ҳар қандай азобдан тинч-хотиржам киши билан баробар бўлурми)?! (У Кунда) золим-кофирларга: "Ўзларингиз касб қилиб ўтган нарсани (яъни, динсизлик мевасини) тотиб кўринглар!" дейилди.

Изоҳ: "Қиёмат Кундаги ёмон азобдан ўз юзи билан сақанадиган кимса" дейилганида қўллари кишанбанд бўлгани сабабли у қўллар билан юзларини дўзах ўтидан тўсишга қодир бўлмайдиган ва оқибат-натижада у оловда аввал юзлари куядиган кимсалар тушунилади.

25. Улардан (Макка мушрикларидан) аввалгилар ҳам (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилганларида, уларга азоб ўзлари сезмайдиган томондан келган эди.

26. Бас, Аллоҳ уларга мана шу ҳаёти дунёда расволикни тоттирди. Шак-шубҳасиз, Охират азоби янада каттароқдир. Агар улар (Аллоҳнинг азобини) билсалар эди (ўз пайғамбарларини ёлғончи қилмаган бўлур эдилар).

27. Аниқки, Биз ушбу Қуръонда одамлар учун турли мисоллар келтирдик. Шояд эслатма-ибрат олсалар.

28. (Биз уни) бирон эгрилик эгаси бўлмаган арабий Қуръон ҳолида (нозил қилдик). Шояд (Аллоҳдан) кўрксалар.

29. Аллоҳ (шундай) бир мисол келтирди: бир киши – кул борки, унинг устида талашгувчи шериклар (яъни, ҳожалар) бор. Яна бир киши – кул борки, у бус-бутун ҳолида бир киши — ҳожаникидир. Иккисининг мисоли баробар бўлурми?! (Йўқ, баробар бўлмас. Худди шунингдек бир неча «худо»ларга сиғинадиган мушрик билан ёлғиз Аллоҳгина бандалик қиладиган мўмин ҳам баробар бўлмас. Ҳамду сано (Ёлғиз) Аллоҳ учундир. Йўқ, уларнинг кўплари билмаслар, (бас, ана шу сабабдан турли «худо»ларга сиғинурилар).

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ҳеч шак-шубҳасиз, Сиз ҳам ўлгувчидирсиз, улар ҳам ўлгувчидирлар.

31. Сўнгра албатта сизлар Қиёмат Кунда Парвардигорларингиз хузурида (бир-бирларингиз билан) талашиб-тортишурсизлар (ва Сиз ўз зиммангиздаги Пайғамбарликни тўла-тўқис етказганингизга хужжат келтирурсиз, улар эса Сизни ёлғончи қилиб куфру залолатда ўтганларига турли баҳоналарни рўқач қилурлир, аммо Аллоҳнинг адолатли ҳукмидан қочиб қутула олмаслар)!

Йигирма тўртинчи жуз.

32. Ахир Аллоҳ шаънига (Унинг шериги ва бола-чақаси бор", деб) ёлғон сўзлаган ва Рост — Қуръонни ўзига келиб-етган пайтидаёқ (ўйламай-нетмай) ёлғон деган кимсадан ҳам золироқ бирон кимса борми?! Ё жаҳаннамда кофирлар учун жой йўқми?!

33. Рост Қуръонни келтирган зот (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом) ва уни тасдиқ этган (мўминлар) – ана ўшалар такводор зотлардир.

34. Улар учун Парвардигорлари ҳузурида (яъни, жаннатда) ўзлари хоҳлаган нарсалари бордир. Бу чиройли амал қилгувчи кишиларнинг мукофотидир.

35. Зеро, Аллоҳ уларнинг қилган ёмон амалларини ўчириб, қилиб ўтган энг чиройли амалларининг ажри билан мукофотлар.

36. Аллоҳ Ўз бандасига (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломга, у кишни барча бало-қазодан асраш учун) етарли эмасми?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар Сизни (Аллоҳдан) ўзга бутлари билан кўрқитурлар. Кимни Аллоҳ йўлдан оздирса, бас, унинг учун бирон ҳидоят қилгувчи бўлмас.

Изоҳ: Қурайш кофирлари Пайғамбар алайҳиссаломни "Сен бизнинг худоларимизни айблаётганинг сабабли улар сени ҳалок қилмасалар эди", деб кўрқитмоқчи бўлганларида, ушбу оят нозил бўлиб, Аллоҳ Ўз бандасини ҳар қандай ёмонликдан асрашга Қодир эканини уқтиради ва жонсиз бут-санамларга сиғинадиганларни йўлдан озган кимсалар, деб атайди.

37. Кимни Аллоҳ ҳидоят қилса, бас, унинг учун бирон йўлдан оздиргувчи бўлмас. Аллоҳ Қудратли ва (ўз душманларидан) Интиком олгувчи эмасми?!

38. Қасамки, агар Сиз улардан: "Осмонлар ва Ерни ким яратган", деб сўрасангиз, улар албатта "Аллоҳ" дерлар. Айтинг: "Энди хабар беринглар-чи, сизлар Аллоҳни кўйиб дуо-илтижо қилаётган бутларингиз — агар Аллоҳ менга бирон зиён етказишни истаса — ўша (бутлар) У Зотнинг зиёнини арита олгувчимилар? Ёки (Аллоҳ) менга бирон марҳамат қилишни ирода қилса, ўша (бутлар) У Зотнинг марҳаматини ушлаб — тўхтатиб қолгувчимилар?!" Айтинг: "Менга Аллоҳнинг Ўзи Етарлидир. Таваккул қилгувчи — суянгувчи зотлар ёлғиз Унга таваккул қилурлар".

39-40. Айтинг: "Эй қавмим, жойингиздан жилмай (яъни, куфрингиздан қайтмай) амалингизни қилаверинг. Мен ҳам (Парвардигорим буюрган) амални қилгувчиман. Бас, яқинда кимга расво қиладиган азоб келишини ва мангу азоб тушишини билажаксизлар!"

41. Албатта Биз Сизга бу Китобни барча одамлар (билиб, амал қилишлари) учун ҳаққи-рост нозил қилдик. Бас, ким Ҳидоят Йўлига юрса, ўз фойдасига (юрган бўлур). Ким (бу Ҳидоят Йўлидан) озса, фақат ўзининг зиёнига адашган бўлур. Сиз уларнинг устида вакил — кўриқчи эмассиз.

42. Жонларни ўша (жон)лар ўладиган вақтида Аллоҳнинг Ўзи вафот қилдирур, (ҳали-ҳануз) ўлмаган (жонлар)ни ҳам ухлаётган пайтларида. (Аллоҳнинг Ўзи) олур. Сўнг (ўша уйқудаги) Ўзи ўлимга ҳукм қилган жонларни (баданларга қайтармасдан, яъни, уйқуларидан уйғотмасдан) ушлаб қолур, бошқаларини (яъни, ҳали ўлишга ҳукм қилинмаган жонларни) эса белгиланган бир муддатгача (яъни, ажаллари етгунича) кўйиб юборур. Албатта бунда тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

Изоҳ: Дарҳақиқат, ўлим — узун уйқу, уйқу эса қисқа ўлимдир. Маълумки, кундалик одатдаги уйқуга чўмган кишилар ичидан куни битганлари уйғомасдан — қайта ҳаётга келмасдан дунё ҳаётидан Охират диёрига ўтиб кетадилар. Лекин ҳали-ҳануз ажаллари етмаган кишиларга эса қайтадан ҳаёт ато этилади ва улар ўлимдан ҳаётга қайтганларидан беҳабар ҳолди одатдаги уйқудан уйғондим, деб ҳаёл қиладилар. Аммо тафаккур қиладиган ақлли кишилар эса бу янги кун Яратган томонидан берилган янги ҳаёт эканини англаб, ибрат оладилар.

43. (Йўқ, мушриклар тафаккур қилмадилар), балки улар Аллоҳдан ўзга «қўлловчилар»ни (яъни, ўзларининг гумонларича уларни Аллоҳ хузурида шафоат қиладиган "қўлловчи" – бутларни) ушлаб олгандирлар?! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "(Ўша жонсиз бутлар сизларни оқлайдими?!). Агар улар бирон нарсага эга бўла олмайдиган ва (бирон нарсани) англамайдиган бўлсалар ҳам-а!".

44. Айтинг: "Барча шафоат-қўллаш ёлғиз Аллоҳникидир. Осмонлар ва Ернинг подшоҳлиги ҳам Уникидир. Сўнгра (барчаларингиз) ёлғиз Унгагина қайтарилурсизлар".

45. Қачон ёлғиз Аллоҳ зикр қилинса, Охиратга иймон келтирмайдиган кимсаларнинг диллари сиқилиб кетар. Қачон У Зотдан ўзга бутлар зикр қилинганида эса баногоҳ улар шодланиб кетурлар.

46. Айтинг: "Аллоҳим, (эй) осмонлар ва Ерни илк Яратгувчи Зот, (эй) ғайбу шаҳодатни (яъни, яширин ва ошкор нарсаларни) Билгувчи Зот, Ёлғиз Ўзинггина бандаларинг ўртасида улар ихтилоф қилиб ўтган нарсалар ҳақида ҳукм қилурсан".

47. Агар золим-кофир кимсалар учун Ердаги бор нарса ва у билан бирга яна ўшанинг мислича нарса бўлса, албатта улар Қиёмат Кундаги азобнинг ёмонлигидан, ўша (қўллардаги бор нарсаларини) тўлов қилиб бериб юборган бўлур эдилар. (Чунки у Кунда) уларга Аллоҳ томонидан улар ўйлаб ҳам кўрмаган нарсалар — азоблар кўринди.

48. Уларга ўзлари касб қилган ёмонликлари ошкор бўлди ва уларни ўзлари (дунёдалиқ чоғларида) масхара қилиб ўтган (азоб) ўраб олди.

49. Бас, қачон инсонни бирон зиён ушласа, У Бизга дуо-илтижо қилур. Сўнгра қачон Биз Ўз томонимиздан унга бирон неъмат ато этсак у: "Ҳеч шак-шубҳасиз, бу (неъмат) менга ўзимнинг билимдонлигим сабабли берилди", дер. (Йўқ, у неъмат ўша инсоннинг саъй-ҳаракати ва донолиги учун берилган эмас), балки у (ўша банданинг шукр ё кўрнамаклик қилишини билиш учун бир) синов-имтиҳондир. Лекин уларнинг кўплари билмаслар.

50. У (сўз)ни улардан аввалгилар ҳам айтган эдилар. Бас, уларга ўзлари касб қилиб топган нарсалари асқотгани йўқ.

51. Бас, уларга қилган ёмонликлари етди. Ана улардан (Макка мушрикларидан) бўлган золим кимсаларга ҳам яқинда қилган ёмонликлари етар. Улар ҳам қочиб қутилгувчи эмасдирлар.

52. Ахир улар Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишининг ризқини кенг қилишини ва (Ўзи хоҳлаган кишининг ризқини) танг қилишини билмадиларми?! Албатта бунда иймон келтирадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

53. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Менинг (турли гуноҳ-маъсиятлар қилиш билан) ўз жонларига жиноят қилган бандаларимга айтинг: "Аллоҳнинг раҳмат-марҳаматидан ноумид бўлмангиз! Албатта Аллоҳ (Ўзи хоҳаган бандаларининг) барча гуноҳларини мағфират қилур. Албатта Унинг Ўзигина Мағфиратли, Меҳрибондир.

54. Сизларга азоб келиб, сўнгра ёрдам берилмай қолишидан илгари (яъни, Аллоҳнинг бирон бало-қазосига дучор бўлмай туриб) Парвардигорларингизга қайтинглар ва Унга бўйинсунинглар)!

55. Сизларга, ўзларингиз сезмаган ҳолингизда тўсатдан азоб келиб қолишидан илгари Парвардигорларингиз томонидан сизларга нозил қилинган энг гўзал Нарсага — Қуръонга эргашинглар!

56. Бирон жой: "Аллоҳ ҳақида (яъни, У Зотга тоат-ибодат қилишда) сусткашлик қилганимга надомат бўлғай! Ростдан ҳам мен (Унинг Динини ва Қуръонини) масхара қилгувчилардан бўлган эдим", деб қолмаслиги учун;

57. Ёки: "Агар Аллоҳ мени ҳидоят қилганида, албатта тақводорлардан бўлур эдим", деб қолмаслиги учун;

58. Ёки азобни кўрган чоғида: "Қани эди мен учун яна бир қарра (яшашнинг имкони) бўлса-ю, мен ҳам чиройли амал қилгувчилардан бўлсам", деб қолмаслиги учун (Қуръонга эргашинглар)!

59. (Акс ҳолда унга Аллоҳ томонидан айтилури): "Йўқ, (Мен сенга ҳидоят Йўлини кўрсатган эдим) аниқки, сенга Менинг оятларим келганида, сен уларни ёлғон деган эдинг ва кибр-ҳаво қилиб, кофирлардан бўлган эдинг!"

60. Қиёмат Кунида Аллоҳ шаънига ёлғон сўзлаган кимсаларни юзлари қора ҳолда кўрурсиз. Ё жаҳаннамда мутақаббир кимсалар учун жой йўқми?!

61. Аллоҳ тақво қилган зотларни (жаннатга) эришганлари сабабли (жаҳаннам азобидан) қутқарур – уларга бирон ёмонлик ҳам етмас ва улар ғамгин ҳам бўлмаслар.

62. Аллоҳ барча нарсанинг Яратгувчисидир. У барча нарсанинг устида Вакил-Ҳомийдир.

63. Осмонлар ва Ернинг очқичлари Унинг (кўл остидадир). Аллоҳ оятларига кофир бўлган кимсалар – ана ўшаларгина зиён кўргувчилардир.

64. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у мушрикларга) айтинг: "Ҳали сизлар мени Аллоҳдан ўзгага ибодат қилишга буюрурмисизлар, эй нодонлар!"

65. Дарҳақиқат, Сизга ҳам, Сиздан аввалги (пайғамбарларга) ҳам (шундай) ваҳий қилингандир: "Қасамки, агар мушрик бўлсанг, албатта қилган амалинг беҳуда кетур ва албатта зиён кўргувчилардан бўлиб қолурсан!"

66. Йўқ, сен ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилгин ва шукр қилгувчилардан бўлгин!"

67. Улар (мушриклар) Аллоҳни тўғри таний олмадилар! Бутун Ер Қиёмат Кунида Унинг қабзаси – чангали(дадир). Осмонлар эса Унинг Қўлида йиғилгандир. У Зот уларнинг ширкларидан Пок ва Юксакдир.

68. Сур чалинди-ю, осмонлар ва Ердаги бор жонзот ўлди, магар Аллоҳ хоҳлаган зотларгина (тирик қолдилар). Сўнгра у иккинчи бор чалинди-да, баногоҳ улар (яъни, барча ҳалойиқ қайта тирилди ва қабрларидан) туриб, (Аллоҳнинг амрига) кўз тутарлар.

69. Ер (яъни, маҳшаргоҳ) Парвардигорининг нури билан ёришди; китоб – номайи аъмол (ҳисоб-китоб қилиш учун ҳозирлаб) қўйилди; пайғамбарлар ва гувоҳлар келтирилди ва уларнинг (яъни, барча бандаларнинг) ўрталарида (биронталарига) зулм қилинмаган ҳолда ҳақ (ҳукм) билан ҳукм қилинди.

70. Ва ҳар бир жонга қилган амали(нинг мукофот ёки жазоси) комил қилиб берилди. (Аллоҳ) уларнинг қилар ишларини жуда яхши билур;

71. Ва кофир бўлган кимсалар тўда-тўда қилиниб жаҳаннамга ҳайдалди. То қачон улар (жаҳаннамга) келиб етганларида, унинг дарвозалари очилди ва унинг қўриқчилари (кофирларга): "Сизларга ўзларингиздан бўлган пайғамбарлар – Парвардигорларнингизнинг оятларини сизларга тиловат қилган ҳолларида ва сизларни мана шу Кунингиздаги мулоқотдан огоҳлантирган ҳолларида келмаганмидилар", деганларида улар "Ҳа, (келганлар), лекин азоб Сўзи кофирлар устига ҳақ бўлгандир, (бас, бизлар ҳам уларни ёлғончи қилганимиз сабабли мана шу азобга гирифтор бўлдик)", дедилар.

72. (Шунда уларга) айтилди: "Жаҳаннам дарвозаларидан кириңлар! Сизлар ўша жойда мангу қолурсизлар!" Бас, (Аллоҳ таъолога иймон келтиришдан ва яхши амаллар қилишдан) кибр-ҳаво қилгувчи кимсаларнинг жойлари нақадар ёмондир!

73. Парвардигорларидан кўрккан зотлар эса тўп-тўп ҳолда жаннатга "ҳайдалдилар". То қачон улар дарвозалари очилган ҳолдаги (жаннатга) келиб етганларида ва унинг қўриқчилари: "Сизларга тинчлик-омонлик бўлсин! Хуш келдингиз! Бас, унга мангу қолгувчи бўлган ҳолларингизда кириңгиз", деганларида (улар беҳад шодланурлар).

74. Ва "Бизларга ваъдасини рост қилган ва бизларни бу (жаннат) ерига ворис қилган ҳамда жаннатдан ўзимиз хоҳлаган тарафда жой-ўрин олишимизга (муваффақ қилган) Аллоҳга ҳамду сано бўлсин", дерлар. Бас, (чиройли) амал қилгувчи зотларнинг ажр-мукофоти нақадар яхшидир!

75. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз (ўша Кунда) фаришталар Арш атрофини ўраб олган ҳолларида Парвардигорларига ҳамду сано айтиш билан — (У Зотни) поклаб-тасбеҳ айтаётганларини кўрурсиз. (Зеро), уларнинг (яъни, барча бандаларнинг) ўрталарида ҳақ (ҳукм) билан ҳукм қилинди. Ва "Ҳамду сано барча оламларнинг Парвардигори бўлмиш Аллоҳ учундир", дейилди.

(40) «Ғофир» сураси

Қуръони Каримдаги суралар тартибида пайдар-пай жойлашиб, "Ҳо, Мим" харфлари билан бошланадиган етти суранинг аввалгиси бўлган бу сура Маккада нозил қилинган. У саксон беш оятдир.

Суранинг аввалида ушбу Қуръонни нозил қилган Зот — Аллоҳ таъолонинг улуғ сифатларидан бир нечаси санаб ўтилади. Улардан бири "Ғофир — Мағфират қилгувчи" сифати бўлиб, сура мана шу улуғ сифат билан номлангандир.

Бу сурада ҳам сўз бошқа Макка сураларида бўлгани каби Исломиё ақида атрофида бориб, ҳақ билан ботил, иймон билан туғён ўртасидаги Одам Ато давридан буён давом этиб келаётган кураш Илоҳий қалам билан чизиб берилади.

Бу сурада фаришталар туну кун дуо-ю тасбеҳларида Яратгандан мўминларнинг гуноҳларини мағфират қилишини сўраб дуо-илтижо қилишлари ҳақида хабар берилади. Шунингдек, бу сурада ҳам Мусо пайғамбар билан Фиръавн ўртасида бўлиб ўтган можаролар баён қилиниб, бошқа сураларда зикр қилинмаган бир лавҳа анча батафсил тасвирланадики, у ҳам бўлса Фиръавн хонадонидан бўлган ва ўзининг Аллоҳ таъолога иймон келтирганини сир тутиб юрган бир мўмин кишининг қиссасидир. Шунинг учун бу сурани "Мўмин" сураси деб ҳам атайдилар.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо, Мим.

2-3. (Ушбу Қуръон) Қудратли ва Билгувчи, гуноҳни Мағфират қилгувчи, тавба-тазарруъни Қабул қилгувчи, азоби қаттиқ ва инъом-эҳсон Эгаси бўлмиш Аллоҳ томонидан нозил қилинган Китобдир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Фақат Унинг Ўзига қайтилуру.

4. Аллоҳнинг оятлари ҳақида фақат кофир бўлган кимсаларгина талашиб-тортишурулар. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизни уларнинг шаҳарларида кезишлари алдаб кўймасин!

Изоҳ: Ушбу оятда Пайғамбар алайҳиссалом ва барча мўминларга хитоб қилиниб, Аллоҳнинг оятларига иймон келтирмаган кимсаларнинг ҳақ таъоло азобига дучор бўлмай соғ-саломат шаҳарма-шаҳар кезиб юришлари ва савдо-сотиклари ҳам ривож топаётганини кўриб, алданиб қолмаслик лозимлиги уқдирилмоқда ҳамда ундай кимсалар гарчи бу фоний дунёда айшу ишрат билан ўтсалар-да, Охиратда мангу азобга гирифтор бўлишлари шубҳасиз эканлигига ишора қилинмоқда.

5. Улардан (яъни, Макка кофирларидан) илгари Нуҳ қавми ва у (қавмдан) кейинги (Од, Самуд қабилалари каби турли) ҳизблар — фирқалар ҳам (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилганлар. (Ўша миллатлардан) ҳар бир миллат ўзларининг пайғамбарларини тутишга-ўлдиришга қасд қилган ва ботил (хужжатлар) билан талашиб-тортишиб, унинг ёрдамида Ҳақни енгмоқчи бўлган эдилар. Шунда Мен уларни (ўз азобим билан) ушладим. Бас, Менинг азобим қандай бўлди?!

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сизнинг қавмингиз орасидаги) кофир бўлган кимсаларнинг устига ҳам Парвардигорингизнинг Сўзи — азоби мана шундай ҳақ бўлгандир, албатта улар дўзах эгаларидир.

7. Аршни кўтариб турадиган ва унинг атрофидаги (фаришталар) Парвардигорларига ҳамду сано айтиш билан (У Зотни барча айбу нуқсонлардан) поклаб-тасбеҳ айтурлар ва У Зотга иймон келтирурулар, ҳамда иймон келтирган кишиларни мағфират қилишини

сўрарлар: "Парвардигоро, Ўзинг раҳмат-меҳрибонлик ва илм жиҳатидан барча нарсадан Кенгдирсан. Бас, тавба-тазарруъ қилган ва Сенинг Йўлингга эргашган кишиларни Ўзинг мағфират қилгин ва уларни дўзах азобидан сақлагин.

8. Парвардигоро, уларни ҳам, уларнинг ота-боболари, жуфти ҳалоллари ва зурриётлари орасидаги солиҳ-мўмин бўлган кишиларни ҳам Ўзинг уларга ваъда қилган мангу жаннатларга дохил қилгин. Албатта Сенинг Ўзинггина қудрат ва ҳикмат Сохибидирсан.

9. Ўзинг уларни ёмонликлардан асрагин. Кимни ўша Кундаги (Қиёматдаги) ёмонликлардан асрасанг, бас, ҳақиқатан, унга раҳм-шафқат қилибсан. Мана шу буюк саодатдир".

10. Шубҳа йўқки, кофир бўлган кимсаларга (Қиёмат Кунда дўзахга ташланиб, шундай азобга дучор қилган нафсларини лаъналаб турган вақтларида): "Сизлар (хаёти дунёда) иймонга чорланиб (иймон келтириш ўрнига) кофир бўлган чоғларингиздаги Аллоҳнинг ғазаби-ёмон кўриши сизларнинг (бу Кундаги) ўз нафсларингизни ёмон кўришингиздан каттароқдир", деб нидо қилинур.

11. Улар дедилар: "Парвардигоро, Сен бизларни икки бор ўлдирдинг ва икки бор тирилтирддинг (яъни, аввал она қорнида ўлик-жонсиз ҳолда яратиб, сўнгра Ўзинг бизларга жон-хаёт ато этдинг. Кейин, ажалимиз етганда Ўзинг жонимизни олиб-ўлдириб, Қиёмат Кунда яна тирилтирддинг). Бас, бизлар (хаёти дунёда қилиб ўтган барча) гуноҳларимизни эътироф этдик. Энди (бу дўзах азобидан) чиқишнинг бирон йўли борми?"

12. (Йўқ сизлар мана шу азобда мангу қолурсизлар). Бунга сабаб, қачон (сизларни) ёлғиз Аллоҳгагина (ибодат қилишга) даъват қилинганида, кофир бўлиб-бўйсунмай, агар У Зотга ширк келтирилса, (яъни, сизларни кимдир турли бут-санамларга сиғинишга чорлаганда) иймон келтиришларингиздир. Бас, барча ҳукм Юксак ва Улуғ Аллоҳникидир.

13. У Зот сизларга Ўз оятларини (яъни, Ўзининг борлиги ва бирлигига далолат қиладиган аломатларни) кўргизур ва сизларга осмондан ризку рўз ёғдиур. (Лекин бу оят-аломатлардан) фақат (Аллоҳга) инобат-илтижо қиладиган кишигина эслатма-ибрат олур.

14. Бас, (эй мўъминлар), гарчи кофирлар ёмон кўрсалар-да, Аллоҳга — У Зот учун Динни холис қилган ҳолингизда дуо-илтижо қилингиз!

15. (У) Юксак мартабалидир, Арш Сохибидир. У Ўз амри билан бандаларидан Ўзи хоҳлаган кишига — токи у (инсонларни) мулоқот Кунидан (яъни, Қиёматдан) огоҳлантирсин учун — ваҳий туширар.

16. Улар (қабрларидан) чиқадиган Кунда Аллоҳга улар(нинг қилиб ўтган амаллари)ни бирон нарса махфий бўлиб қолмас. Бу Кунда подшоҳлик кимникидир? Якка-ю Ягона ва ғолиб Зот — Аллоҳникидир!

17. Бу Кунда ҳар бир жон ўзи қилган иш-амали билан жазоланур. Бу Кунда (ҳеч кимга) зулм қилинмас. Албатта Аллоҳ тез ҳисоб-китоб қилгувчи Зотдир.

18. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларни яқин Кундан (яъни, қиёматдан) огоҳлантиринг! Ўшанда улар юраклари халқумларига тикилиб, (ўзлари) ғам-хасратга тўлиб турурлар. Золим кофир кимсалар учун (у Кунда) на бир дўст ва на итоат қилинадиган (яъни, шафоати қабул қилинадиган) қўлловчи бўлмас.

19. (Аллоҳ) кўзларнинг хиёнатини (яъни, қараш ҳаром қилинган нарсага ўгринча кўз ташлашни) ҳам, диллар яширадиган нарсаларни ҳам билур.

20. Аллоҳ ҳақ (ҳукм) билан ҳукм қилур. Улар (Аллоҳни) қўйиб дуо-илтижо қилаётган бутлари эса бирон нарсага ҳукм чиқара олмаслар. Албатта Аллоҳнинг Ўзигина Эшитгувчи ва Кўриб тургувчи Зотдир.

21. Ахир улар ер юзида сайру саёҳат қилишиб, ўзларидан аввал ўтган, (ўз пайғамбарларини ёлғончи қилиб, иймонсиз кетган) кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлганини (улар қандай қисматга йўлиқишганини) кўрсалар бўлмайдими?! Ҳолбуки, улар (Макка мушрикларидан) кўра куч-қувват ва ердаги осори атиқалари жиҳатидан зўрроқ эдилар. Бас, Аллоҳ уларни гуноҳлари сабабли ушлади — ҳалок қилди ва улар учун Аллоҳдан (яъни, Унинг азобидан) бирон сакловчи бўлмади.

22. Бунга сабаб — уларга пайғамбарлари аниқ ҳужжатлар келтирганларида, улар кофир бўлдилар. Бас, Аллоҳ уларни ушлади — ҳалок қилди. Зеро, У қувват Эгаси ва азоби қаттиқдир.

23-24. Аниқки, Биз Мусони, Ўз оят-мўъжизаларимиз ва очиқ ҳужжат билан Фиръавн, Ҳомон ва Қорунга юборганимизда, улар "(Бу Мусо) ёлғончи сеҳргардир", дедилар.

25. Энди қачонки (Мусо) уларга Бизнинг ҳузуримиздан ҳақ (пайғамбарлик) билан келганида, улар: "У билан бирга мўмин бўлганларнинг ўғилларини ўлдириб, аёлларини тирик қолдиригиз!", дедилар. (Лекин) кофирларнинг макр-ҳийлалари албатта залолатдир (яъни, зое бўлгувчидир).

Изоҳ: Фиръавн бани Исроил қавмидан бўлган ўғил болаларни қатли ом қилгани ҳақида бошқа сураларда (жумладан "Тоҳо" сурасидаги 37-40 - оятлар ва уларга берилган изоҳда) батафсил айтилган эди. Энди юқоридаги оятда Фиръавн Мусо алайҳиссаломга иймон келтирган кишиларни яна қатли ом қилишга буюргани, лекин унинг бу макру ҳийласи ҳам бефойда кетгани ҳақида хабар берилди. Шунда у Мусо пайғамбарнинг ҳаётларига суиқасд қилмоқчи бўлгани ва бу уриниши ҳам беҳуда кетгани тўғрисида қуйидаги оятларда баён қилинади.

26. Фиръавн деди: "Мени қўйинглар, Мусони ўлдирай. (Қани) у Парвардигорига дуо-илтижо қилсин-чи, (унга нажот берармикан?). Дарҳақиқат, мен (Мусо) сизларнинг динингизни ўзгартириб юборишидан ёки ер юзида бузғунчилик авж олдиришидан қўрқмоқдаман".

27. Мусо айтди: "Албатта мен, Парвардигорим ва Парвардигорингиз (бўлмиш Аллоҳдан ҳисоб-китоб Кунига иймон келтирмайдиган барча мутакаббир (кимсаларнинг ёмонлиги)дан паноҳ сўраганман.

28. (Шунда) Фиръавн хонадонидан бўлган, ўзининг иймонини яшириб юрадиган бир мўмин киши деди: "Бир кишини, "Менинг Парвардигорим Аллоҳдир", дегани учун ўлдиурмисизлар?! Ҳолбуки, у сизларга Парвардигорингиз томонидан аниқ ҳужжатлар келтиргандир. Агар у ёлғончи бўлса, ёлғони ўз бўйнига. (Аммо) агар ростгўй бўлса, (у

ҳолда) сизларга у (кофирлар учун) ваъда қилаётган (азоблардан) айримлари етиб қолади-ку! Албатта Аллоҳ ҳаддан ошгувчи, ёлғончи кимсаларни хидоят қилмас.

29. Эй қавмим, бугун-ку мулку давлат сизларники, мана шу ерда ғолибсизлар. Энди агар бизларга Аллоҳнинг азоби келар бўлса, ким бизларга (ундан нажот топишимиз учун) ёрдам берур?!" Фиръавн айтди: "Мен сизларга фақат ўзим раъй қилаётган нарсани (яъни, Мусони ўлдиришнинг маслаҳатини)гина кўрсатурман ва мен сизларни фақат Тўғри Йўлга етакларман.

30-31. Иймон келтирган киши деди: "Эй қавмим, ҳақиқатан, мен сизларнинг устингизга ҳам худди Нух қавми, Од, Самуд (қабилалари) ва улардан кейинги (куфр йўлини тутган) кимсаларнинг иши — ўша ҳизбларнинг — фирқаларнинг куни тушиб қолишидан кўркурман. Ҳолбуки, Аллоҳ Ўз бандаларига зулм қилишни истамас (яъни, Аллоҳ ўша ҳизбларни ҳалок қилиш билан уларга зулм қилгани йўқ балки улар ўзларининг куфру туғёнлари сабабли ҳалокатга мустаҳик бўлдилар).

32. Эй қавмим, ҳақиқатан, мен сизлар ҳақингизда (кишилар бир-бирларига) нидо қилиб қоладиган Кундан (яъни, Қиёмат Кунидан) дўзах азобига дучор бўлиб, дод-вой қилиб қолишларингиздан) кўркурман.

33. У Кунда сизлар (жаҳаннам даҳшатларидан) юз ўгириб қочурсизлар, (аммо) сизлар учун Аллоҳ(нинг азоби)дан сақлагувчи — тўсгувчи бўлмас. Кимни Аллоҳ йўлдан оздирса, бас, унинг учун бирон хидоят қилгувчи бўлмас.

34. Дарвоқеъ, илгари Юсуф сизларга (ўзининг пайғамбар эканлигини исботлайдиган) аниқ ҳужжатлар келтирганида ҳам, у сизларга келтирган нарсалардан шубҳа-гумон қилиб туриб олган эдинглар. То қачон у ҳалок бўлганида эса: "(Энди Юсуф алайҳиссаломдан) сўнг Аллоҳ ҳаргиз пайғамбар юбормас", дединглар. Ҳаддан ошувчи, шак келтирувчи бўлган кимсаларни Аллоҳ мана шундай йўлдан оздириб кўяр.

35. Аллоҳнинг оятлари ҳақида ўзларига келган бирон ҳужжат-далилсиз талашиб-тортишадиган кимсалар Аллоҳ наздида ҳам, иймон келтирган зотлар наздида ҳам катта нафратга дучор бўлурлар. Аллоҳ ҳар бир мутакаббир ва зўравоннинг қалбини мана шундай муҳраб кўяр.

36-37. Фиръавн (мўъмин кишидан юқорида зикр қилинган сўзларни эшитган одамлар Ҳақ Йўлига юриб кетишларидан кўрқиб, уларни чалғитиш учун ўз вазирига қараб) деди: "Эй Ҳомон, мен учун бир (баланд) қаср қургин, шоядки, мен (у қасрнинг устиги чиқиб) йўлларга — осмонларнинг йўлларига етиб, Мусонинг Илоҳини кўрсам, дарҳақиқат, мен уни ёлғонч деб гумон қилмоқдаман". Фиръавнга ўзининг ёмон амали мана шундай чиройли кўринди ва у (Тўғри) Йўлдан тўсилди. Фиръавннинг барча макру ҳийласи албатта зиёнди — ҳалокатдир.

38. Иймон келтирган киши деди: "Эй қавмим, сизлар менга эргашиглар, мен сизларни Тўғри Йўлга етаклайман.

39. Эй қавмим, бу ҳаёти дунё фақат бир (арзимас) матоъдир. Албатта Охиратгина (мангу) қароргоҳ бўлган диёрдир.

40. Ким бирон ёмонлик қилса, унга (Охиратда ўши ёмонлиги) баробарида жазо берилиши аниқдир. Ва эркакми, аёлми ким мўъмин бўлган ҳолида бирон яхшилик қилса, ана ўшалар жаннатга дохил бўлувлар (ва) у жойда уларга беҳисоб ризқ берилур.

41. Эй қавмим, нега мен сизларни нажотга — жаннатга чорласам, сизлар мени дўзахга чақирмоқдасизлар-а?

42. Сизлар мени Аллоҳга кофир бўлишга ва (ўзим илоҳ эканлигини) билмайдиган нарсаларни У Зотга шерик қилишга чақирмоқдасизлар. Мен эса сизларни Қудратли, бениҳоя Мағфиратли Зотга чорламоқдаман.

43. Шак-шубҳа йўқки, албатта сизлар мени (ибодат қилишга) чақираётган бутларингиз (жонсиз нарсалар бўлгани сабабли) на дунёда ва на Охиратда (бирон кимсани ўзларига ибодат қилиш учун) даъват қила олмас. Ва албатта (барчаларимизнинг) Аллоҳга қайтишимиз бордир. Дарҳақиқат, хаддан ошувчи кимсаларгина дўзах эгаларидир.

44. Ҳали (бошларингизга азоб тушганида албатта ҳозир) мен сизларга айтаётган сўзларни эслайсизлар. Мен ўз ишимни Аллоҳга топширурман. Зеро, Аллоҳ бандаларини Кўрпб тургувчидир".

45. Бас, Аллоҳ у (иймон келтирган киши)ни уларнинг ёмон макр-ҳийлаларидан сақлади ва Фиръавн хонадонини ёмон азоб ўраб олди.

46. (У азоб бир) оловдирки, улар эрта-ю кеч ўшанга кўндаланг қилиниб (қуйдирилурлар). (Қиёмат) Соати қойим бўладиган Кунда эса (дўзах (фаришталарига): "Фиръавн хонадонини энг қаттиқ азобга киритинглар", (дейилур).

Изоҳ: Ушбу оят бирча уламолар томонидин қабр азоби ҳақ эканига очик далил деб тафсир қилинган. Чунки уида ҳали Қиёмат қойим бўлмасдан туриб Фиръавн ва унга эргашган кофирлар эрта-ю кеч олов азобига гирифторм қилинишлари очик-ойдин бае қилинди. Яна неча ўнлаб муборақ ҳадислир ҳам ушбу ояти карима мазмунини — қибрда азоб бўлишини тасдиқлайди. Демақ бу ҳар бир мусулмон учун қабр азобига иймон келтириш вожиб эканлигига очик ҳужжатдир.

47. Ўшанда улар дўзахда ўзаро тортишиб, бечора (эргашувчи)лар мутақаббир кимсаларга (яъни, ўзларининг собиқ йўлбошчиларга): "Бизлар сизларга эргашган эдик, энди сизлар бизлардан дўзах (азоби)дан бирон бўлагини дафъ қила олурмисизлар", дер эканлар;

48. Мутақаббир кимсалар айтдилар: "Бизларнинг барчамиз шак-шубҳасиз, (дўзахдадирмиз). Дарҳақиқат, Аллоҳ бандалари ўртасида Ўз хукмини чиқарди".

49. (Шунда) дўзахдаги кимсалар жаҳаннам қўриқчиларига: "Парвардигорингларга дуо қилинглар, бизлардан бирон кунлик азобни енгиллатсин", деб ёлворганларида;

50. Улар айтдилар: "Ахир сизларга пайғамбарларингиз аниқ ҳужжатлар билан келмаганмидилар?!" "Ҳа, (келган эдилар, лекин бизлар уларни ёлғончи қилган эдик)", деди улар. (Шунда фаришталар уларга) айтдилар: "У ҳолда ўзларингиз дуо-илтижо қилаверинглар. Кофирларнинг дуо-илтижолари албатта залолатдадир (яъни, бефойдадир)".

51. Албатта Биз пайғамбарларимизга ва иймон келтирган зотларга ҳаёти дунёда ҳам, гувоҳлар (ҳозир бўлиб) турадиган Кунда (Қиёматда) ҳам ёрдам берурмиз.

52. У Кунда золим-кофир кимсаларга узру баҳоналари фойда бермас ва уларга лаънат бўлур, уларга энг ёмон жой — дўзах бўлур.

53-54. Аниқки, Биз Мусога ҳидоят ато этган ва бани Исроилни ақл эгалари учун ҳидоят ва эслатма-ибрат бўлган Китоб — Тавротга ворис қилган эдик.

55. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сизга мушриклар томонидан етаётган озор-азиятларга) сабр қилинг — зеро, Аллоҳнинг (Ўз пайғамбарлари ва мўъминларга ёрдам бериш ҳақидаги) ваъдаси ҳақдир — ва гуноҳингизга мағфират сўранг ҳамда туну кун Парвардигорингизга ҳамду сано айтиш билан (У Зотни) покланг!

56. Албатта, Аллоҳнинг оятлари ҳақида ўзларига келган бирон ҳужжат-далилсиз талашиб-тортишадиган кимсалар, аниқки, уларнинг дилларида бир кибр (яъни, ўзларини сиздан катта олиш) бордирки, улар ўшанга (яъни, ўзлари орзу қилган катталikka) етувчи эмасдирлар. Бас, Сиз Аллоҳдан паноҳ сўранг! Албатта Унинг Ўзи Эшитгувчи, Кўриб тургувчидир.

57. Шак-шубҳасиз, осмонлар ва ерни яратиш инсонларни яратишдан каттароқ (иш)дир. Лекин кўп одамлар билмайдилар.

Изоҳ: Кофирларга: "Осмонлар ва ерни ким яратди?", дейилса: "Аллоҳ", дейдилар-у, аммо "Аллоҳ таоло Қиёмат Кунда барча инсонни қайта тирилтиради", дейилса, ишонмайдилар. Мазкур ояти карима ана ўшаларга берилган танбеҳдир.

58. Кўр кимса билан кўргувчи зот, иймон келтириб, яхш амаллар қилган зотлар билан ёмонлик қилгувчи кимса баробар бўлмас. Камдан-кам эслатма-ибрат олурсизлар.

59. Албатта (Қиёмат) Соати келгувчидир. У ҳақда шак-шубҳа йўқдир. Лекин кўп одамлар (унинг келишига) иймон келтирмаслар.

60. (Эй инсонлар), Парвардигорларингиз: "Менга дуо-илтижо қилинлар! Мен сизларга (қилган дуоларингизни) мустажоб қилурман. Албатта Менга ибодат қилишдан кибр-хаво қилган кимсалар яқинда бўйинларини эгган ҳолларида жаҳаннамга кирурлар", деди.

61. Аллоҳ сизлар ором олишингиз учун (қоронғу) кечани ва (касбу қор, сайру саёҳат қилишингиз учун) очик-ёрур кундузни яратиб қўйган Зотдир. Албатта Аллоҳ одамларга фазлу марҳамат Соҳибидир. Лекин одамларнинг кўплари шукр қилмайдилар.

62. Мана шу Аллоҳ Парвардигорларингиздир, У барча нарсанинг Яратгувчисидир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Бас, (сизлар ана ўша ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиншдан юз ўгириб) қаёққа бурилиб кетмоқдасизлар?!

63. Аллоҳнинг оят-мўъжизаларини инкор қилгувчи бўлган кимсалар мана шундай бурилиб кетурлар.

64. Аллоҳ сизлар учун ерни қароргоҳ, осмонни бино — том қилиб қўнган ва сизларга сурат-шакл бериб, суратларингизни гўзал қилган ҳамда сизларни ҳалол-пок

нарсалардан ризклантирган Зотдир. Мана шу Аллоҳ Парвардигорингиздир. Бас, барча оламларнинг Парвардигори бўлмиш Аллоҳ Баракотли — Буюқдир.

65. У Тирик Зотдир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзигина бордир. Бас, (эй мўминлар), сизлар (Аллоҳга) У Зот учун Динни холис қилган холингизда дуо-илтижо қилингиз! Ҳамду сано барча оламларнинг Парвардигори Аллоҳ учундир.

66. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Шак-шубҳасиз, мен ўзимга Парвардигорим томонидан аниқ ҳужжатлар келган пайтида, сизлар Аллоҳни қўйиб, дуо-илтижо қилаётган бутларга ибодат қилишдан қайтарилдим ва барча оламларнинг Парвардигорига бўйсунмишга буюрилдим".

67. У сизларни(нг отангиз Одамни) тупроқдан, сўнгра (унинг барча авлодларини) нутфадан, сўнгра лахта қондан яратган Зотдир. Сўнгра У сизларнинг (оналарингиз қорнидан) чақалоқ холингизда (ёруғ дунёга) чиқарур, сўнгра (У Зот) сизларни вояга етишларингизга, сўнгра қариб-қартайишингизга (қўйиб берур). Сизларнинг орангизда (вояга етишдан ёки кексалик ёшидан) илгари вафот топадиган кишилар ҳам бўлур. (У Зот) сизларни белгиланган ажалга етишларингизга (қўйиб берур). Шоядки, ақл юргизсангизлар.

68. Ҳаёт берадиган ҳам, ўлдирадиган ҳам Ўша Зотдир. Бас, қачон У Зот бирон ишни ҳукм қилса, унга фақат "Бўл", дер, холос. Бас, у (иш) бўлур.

69. Аллоҳнинг оятлари ҳақида талашиб-тортишадиган кимсаларни кўрмадингизми? Қаёққа бурилиб кетмоқдалар-а?!

70. (Биз Муҳаммад алайҳиссаломга нозил қилган) Китоб — Қуръонни ва Биз (аввал ўтган) пайғамбарларимиз билан юборган нарсаларни — Китобларни ёлғон деган кимсалар яқинда (Қиёмат Кунида динсизликларининг оқибатини) билажаклар.

71-72. Ўшанда (яъни, дўзахга ташланганларида) улар бўйинларида кишан ва занжирлар (билан) қайноқ сув томонга судралурлар, сўнгра оловда ёндирилурлар.

73-74. Сўнгра уларга: "Сизлар Аллоҳни қўйиб ширк келтириб ўтган бутларингиз қани?", дейилганида, улар: "У (бут)лар бизлар(нинг кўзимиз)дан ғойиб бўлиб қолишди. Йўқ-йўқ, бизлар илгари (хаёти дунёда) ҳеч нарсага дуо-илтижо қилган эмасмиз", дедилар. Аллоҳ кофирларни мана шундай йўлдан оздирур.

75. Бунга (жаҳаннам азобига йўлиқишларингизга) сабаб, сизлар ерда (ўзларингиз қилган айшу ишрат ва гуноҳ-маъсиятлар билан) ноҳақ шоду хуррам бўлганларингиз ва кибру хаво қилганларингиздир.

76. Жаҳаннам дарвозаларидан у жойда мангу қолғувчи бўлган ҳолларингизда кирингиз! Бас, мутақаббир кимсаларнинг жойи нақадар ёмон бўлди!

77. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сизга мушриклар томонидан етаётган озор-азиятларга) сабр қилинг — зеро, Аллоҳнинг (Ўз Пайғамбари ва мўминларга ёрдам бериш ва кофирларни азоблаш ҳақидаги) ваъдаси ҳақдир! Энди агар Биз Сизга ўша (кофирлар)га ваъда қилаётганимиз (азоб)дан айримларини кўрсатсак (яъни, Сиз ҳаётлик пайтингизда уларни айрим азоб-уқубатларга дучор қилсак) ҳам ёки Сизни

(уларга азоб туширишимиздан илгари) вафот топдирсак ҳам, ҳар ҳолда улар ёлғиз Ўзимизга қайтарилурлар.

78. Аниқки, Биз Сиздан илгари (кўп) пайғамбарлар юборгандирмиз. Улардан Биз Сизга ҳикоя қилиб берган кишилар ҳам бор, яна улардан Биз Сизга ҳикоя қилмаган кишилар ҳам бордир. Бирон пайрамбар учун — Аллоҳнинг изну иродасидан ташқари бирон оят-мўъжиза келтириш жоиз бўлган эмас (яъни, ҳар бир пайғамбар фақат Аллоҳ унга амр қилган мўъжизаларнигина келтиргандир). Бас, қачон Аллоҳнинг (кофирларга азоб тушиши тўғрисидаги) амри келгач, (пайғамбарлар ва уларни ёлғончи қилган кофирлар ўртасида) ҳақ (ҳукм) билан ҳукм қилинур ва ўшанда бузғунчи кимсалар зиёнкор бўлурлар.

79. Аллоҳ сизлар учун чорва ҳайвонларини (токи) сизлар ўша (ҳайвон)лардан (айримларини) минишларингиз учун (пайдо) қилди. Ўша (ҳайвон)лардан ейсизлар ҳам.

80. Сизлар учун уларда (кўп) фойдалар бордир. (У ҳайвонлар) сизлар уларнинг устида дилларингиздаги ҳожатларингизга етишларингиз учун ҳам (яратилгандирлар). Сизларни (куруқликда) ўша (ҳайвонлар) устида ва (дарё-денгизларда эса) кемаларда (кўзланган манзилларингизга) элтиб қўйилур.

81. (Аллоҳ) сизларга Ўз оят-аломатларини кўрсатур. Бас, сизлар Аллоҳнинг қайси оятларини инкор қилурсизлар?!

82. Ахир улар ер юзида сайру саёҳат қилишиб, ўзларидан аввалги (ўз пайғамбарларини ёлғончи қилиб иймонсиз кетган) кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлганини (улар қандай қисматга йўлиқишганини) кўрсалар бўлмайдими?! Ҳолбуки, улар (Макка мушрикларидан) кўра кўпроқ ҳамда куч-қувват ва ердаги осори атиқалари жиҳатидан зўрроқ эдилар. (Аммо) уларга топган (молу дунёлари ҳам, куч-қувватлари ҳам) асқотгани йўқ.

83. Чунки уларга пайғамбарлари (Аллоҳга иймон келтириш ва У Зотга бўйсунуш зарур эканлиги ҳақида) аниқ ҳужжатлар келтирган вақтларида улар ўзларининг олдиларидаги (фақат дунёвий бўлган) билимлари билан шодланиб-мақтандилар (ва пайғамбарлари огоҳлантирган азобни масҳара қилиб кулдилар). Ва уларни ўзлари масҳара қилгувчи бўлган (азоб) ўраб олди.

84. Энди қачонки улар Бизнинг азобимизни кўришгач, "Якка-ю Ягона Аллоҳга иймон келтирдик ва (илгари Аллоҳга) шерик қилиб олганимиз бутларга кофир бўлдик", дедилар.

85. (Лекин) Бизнинг азобимизни кўрган вақтдаги иймонлари уларга фойда бергувчи бўлмади — (Бу) Аллоҳнинг (барча) бандалари ҳақидаги ўтган Йўли — қонунидир (яъни, азоб тушган вақтида келтирилган иймоннинг фойдаси бўлмас) — Ва ўшанда кофирлар зиёнкор бўлдилар.

(41) «Фуссилат» сураси

Бу сура эллик тўрт оятдан ташкил топган бўлиб, Маккада нозил қилинган.

Сура Қуръони Карим таърифи билан бошланиб, хушхабар элтгувчи ва огоҳлантиргувчи бўлган бу Китобнинг оятлари онгли — ақлли кишилар учун муфассал баён қилиб берилганлигини уқдиради. Шунинг учун ҳам бу сура "Фуссилат — Муфассал баён қилинган сура" деб аталгандир.

Сўнгра еру осмонларнинг Аллоҳ таъоло томонидан яратилиб — интизомга солингани ва Ўша Зот томонидан идора қилиб турилиши батафсил баён қилинади.

Бу сурада Аллоҳ таъоло Қиёмат Кунда ҳар бир инсоннинг кўз-кулоғидан терисигача тил-забон бериб, дунёдан куфру исён билан ўтган кимсаларнинг аъзойи баданлари ҳам ўзларига қарши гувоҳлик бериши ҳақида огоҳлантирилади ва инсоннинг "қилаётган амалларимни Аллоҳ билмайди", деган гумонда бўлиши унинг Охиратини куйдириши аниқ эканлиги таъкидланади.

Шунингдек, бу сурада ёлғиз Аллоҳ таъолони Парвардигорим деб, сўнгра У Зот кўрсатган Тўғри Йўлда устивор бўлган зотлар учун Охират диёрида тайёрлаб қўйилган мукофот-зиёфатлар ҳақида ҳам хабар берилади.

Сура бутун борликда ҳам, ҳар бир инсоннинг вужудида ҳам Яратганнинг қудрати ва ҳикматига далолат қиладиган оят-аломатлар мавжуд эканлиги ва Аллоҳ таъоло бор мавжудотни Ўз илму қудрати билан ихота қилиб — ўраб олган Зот эканлиги ҳақидаги оятлар билан ниҳоясига етади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо, Мим.

2. (Ушбу Қуръон) Меҳрибон ва Раҳмли (Аллоҳ) томонидан нозил қилингандир.

3-4. У биладиган қавм учун (мўъминларга) хушхабар бергувчи ва (кофирларни азобдан) огоҳлантиргувчи — арабий Қуръон ҳолида (нозил қилиниб), оятлари муфассал баён қилинган Китобдир. Бас, (кофирларнинг) кўплари (унинг оятлари ҳақида тафаккур қилишдан) юз ўгирдилар, демак, улар "эшитмаслар".

5. Улар (Пийғамбар алайҳиссаломга) дедилар: "Дилларимиз сен бизларни даъват қиладиган нарсадан пардаланган, қулоқларимизда эса оғирлик-карлик бордир ва сен билан бизларнинг ўртамизда бир тўсиқ бордир. Бас, сен ҳам (ўз амалингни) қилавер, бизлар ҳам албатта (ўз амалларимизни) қилгувчидирмиз".

6-7. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Ҳеч шак-шубҳа йўқки, мен ҳам худди сизлар каби бир одамдирман. Менга Аллоҳнинг ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи экани (яъни, сизлар учун ҳам, мен учун ҳам ёлғиз Аллоҳдан ўзга ҳеч қандай илоҳ йўқ экани) ваҳий қилинмоқда. Бас, сизлар Унинг Ўзига тўғри (тоат-ибодатда) бўлингиз ва Ундан мағфират сўрангиз! Закотни (ҳақдорларга) ато этмайдиган, ўзлари Охиратга кофир бўлган мушрикларга эса ҳалокат бўлмай!"

8. Албатта иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун битмас-туганмас ажр-мукофот бордир.

9. Айтинг: "Ҳақиқатан ҳам сизлар ерни икки кунда яратган Зотга кофир бўлурмисизлар ва ўзгаларни Унга тенглаштиурмисизлар?! Бу (Аллоҳ) барча оламларнинг Парвардигори-ку?!"

10. У Зот (ернинг) устида тоғларни (пайдо) қилди ва уни баракотли қилди ҳамда ўша (ер)да унинг емишларини (яъни, ер аҳлининг ризку рўзларини) тўла тўрт кунда белгилаб — тақсимлади. (Бу тафсилот) сўрагувчилар учундир.

11. Сўнгра тутун ҳолидаги осмонга юзланиб, унга ва ерга: "(Менинг амри-фармонимга) ихтиёран ёки мажбуран келинглар!", деган эди, улар: "Ўз ихтиёримиз билан келдик, (амрингга бўйсундик)", дедилар.

12. Бас, икки кунда етти осмонни барпо қилди ва ҳар бир осмонга (унга буюрилган) иши-вазифасини ваҳий қилди (билдирди). Ва қуйи осмонни чироқлар-юлдузлар билан безадик ва (уни офат-балолардан) сақладик. Бу Қудратли ва Билгувчи Зотнинг тақдири — ўлчовидир.

Изоҳ: Мазкур оятлар Куръонда бир неча ўринларда келган Аллоҳ таъоло осмонлар ва ерни олти кунда яратгани ҳақидаги оятларнинг тафсилотидир. Яъни, Ҳақ таъоло ерни икки кунда яратиб, тўрт кун деганда унинг ризку рўзини ҳам тақсимлаб-бўлиб бергани ва олти кун деганда эси етти осмонни ҳам яратиб бўлгани баён қилиб берилди.

13. Бас, агар улар (яъни, Макка мушриклари мана шу тафсилотдан кейин ҳам ёлғиз Аллоҳга иймон келтиришдан) юз ўгирсалар, у ҳолда айтинг: "Мен сизларни худди Од ва Самуд (қабилаларини урган) чакмоққа ўхшаган бир чакмоқ — ҳалокат (келиши)дан огоҳлантирдим".

14. Ўшанда пайғамбарлари уларнинг олдиларидан ҳам, орқаларидан ҳам келишиб: "ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилинглар", (деганларида), улар: "Агар Парвардигоримиз (пайғамбар юборишни) хоҳлаганида, албатта фаришталарни нозил қилган бўлур эди. Бас, (модомики, сизлар фаришта эмас, балки одамзот экансизлар) бизлар сизлар элчи қилиб юборилган динга кофирдирмиз", дедилар.

15. Энди Од (қабиласи)га келсак, бас, улар ер юзида ноҳақ кибр-хаво қилдилар ва: "Куч-қувватда бизлардан зўрроқ ким бор?", дедилар.— Ахир улар ўзларини яратган Зот — Аллоҳ куч-қувватда улардан зўрроқ эканини билмадиларми?! — Ва улар бизнинг оятларимизни инкор қилгувчи бўлдилар.

16. Бас, Биз уларга мана шу ҳаёти дунёда хор — расво қилгувчи азобни тотдириб қўйиш учун нахсли-шум кунларда устиларига бир даҳшатли бўрон юбордик. Охират азоби эса шак-шубҳасиз, янада хор қилгувчироқдир ва уларга (ўзлари сиғиниб ўтган бутлари томонидан ҳеч қандай) ёрдам берилмас.

17. Энди Самуд (қабиласи)га келсак, бас, Биз уларни (Тўғри Йўлга) ҳидоят қилган эдик, улар Ҳидоятни қўйиб, кўрликни, залолатни ихтиёр қилдилар. Бас, ўзлари қилгувчи бўлган нарсалари (яъни, куфрни ихтиёр этганлари) сабабли уларни хор қилгувчи азоб чакмоғи урди.

18. Ва Биз иймон келтирган ва тақводор бўлган зотларга (яъни, Самуд қабиласини Ҳидоят Йўлига даъват қилган Солиҳ пайғамбар ва у кишига иймон келтирган зотларга чакмоқ балосидан) нажот бердик.

19. Аллоҳнинг душманлари дўзахга (хайдалиш учун) тўпланиб, тизилиб турадиган Кунни (эсланг).

20. Энди қачонки улар (дўзахга) келишгач, (улардан ҳаёти дунёда қилиб ўтган қуфру исёнлари ҳақида сўралади, лекин улар ўз қилмишларидан тонишга уринадилар. Шунда) уларнинг қулоқлари, кўзлари ва терилари улар қилиб ўтган нарсалари ҳақида ўзларига қарши гувоҳлик беради.

21. Улар териларига "Нима учун бизга қарши гувоҳлик бердинглар?", дейишганида, (терилари): "Бизларни барча нарсани сўзлатган Зот Аллоҳ сўзлатди. Сизларни дастлаб У яратган ва сизлар яна Унинг Ўзига қайтарилурсизлар", дедилар.

22. Сизлар (ҳаёти дунёди гуноҳ ишларни қилганларингда шарманда бўлишдан кўрқиб, одамлардан яширинар эдинглар-у, аммо) қулоқларингиз, кўзларингиз ва териларингиз ўзларингизга қарши гувоҳлик беришидан (сақланиш учун улардан) яширингувчи эмас эдинглар, (чунки сизлар Қиёмат Кунда аъзойи баданларингизга ҳам забон берилишини билмасдинглар). Лекин сизлар Аллоҳ қилаётган амалларингиздан кўпини (яъни, одамлардан яширинча қилган гуноҳларингизни) билмайди, деб ўйладинглар.

23. Ва Парвардигорларингиз ҳақида ўйлаган мана шу гумонларингиз сизларни ҳалок қилди (яъни, дўзахга тушишларингизга сабаб бўлди). Бас, сизлар зиёнкор кимсаларга айланиб қолдинглар.

24. Энди агар улар (азобга) чидасалар, ана ўша дўзах жойларидир (яъни, азоб-уқубатни тортаверадилар), агар ортга қайтишни талаб қилсалар, энди улар қайтарилгувчи эмаслар.

25. Биз улар учун (уларни Тўғри Йўлдан оздирадиган) "дўстлар" тайёрлаб қўйдик, бас, ўша ("дўстлар") уларга олдиларидаги (гуноҳларини) ҳам, орқаларидаги (гуноҳларини) ҳам чиройли кўрсатдилар ва уларга ҳам ўзларидан аввал ўтган — ҳалок бўлган инсу жиндан иборат умматлар қаторида Сўз — азоб ҳақ бўлди. Дарҳақиқат, улар зиёнкор бўлдилар.

26. Кофир бўлган кимсалар (бир-бирларига "Муҳаммад тиловат қилаётган вақтда) сизлар бу Қуръонга қулоқ солманглар ва (уни ўзгаларга ҳам эшиттирмаслик учун оғизларингизга келган гапни) жаврайверинглар (шунда) шояд ғолиб бўлсангизлар", дедилар.

27. Бас, албатта Биз ана ўша кофир бўлган кимсаларга қаттиқ азобни тотдирурмиз ва уларни ўзлари қилиб ўтган (қуфру исёнлари сабабли) энг ёмон жазо билан жазолармиз.

28. Бу (қаттиқ азоб) Аллоҳ душманларининг жазоси бўлган дўзахдир. Улар учун, Бизнинг оятларимизни инкор қилувчи бўлганлари жазосига ўша жойда мангу қолиш (азоблиниш) бордир.

29. Кофир бўлган кимсалар (дўзах ўтида азобланар эканлар), дедилар: "Парвардигоро, бизларни (Сенинг Тўғри Йўлингдан) оздирган иису жиндан бўлган кимсаларни бизларга кўрсатгин, уларни оёқларимиз остига олиб (эзайлик), токи улар (дўзахнинг қиъридаги) энг тубан — хор кимсалардан бўлсинлар".

30. Албатта: "Парвардигоримиз Аллоҳдир", деб, сўнгра (Ёлғиз Аллоҳга тоат-ибодат қилишда) тўғри — устивор бўлган зотларнинг олдиларига (ўлим пайтида) фаришталар тушиб, (дерлар): "Кўрқманглар ва ғамгин бўлманглар. Сизларга ваъда қилинган жаннат (хушхабари) билан шодланинглар!"

31. Бизлар ҳаёти дунёда ҳам, Охиратда ҳам сизларнинг дўстларингиздирмиз. Сизлар учун (жаннатда) кўнгилларингиз тилаган нарсаларингиз бордир ва сизлар учун у жойда истаган нарсаларингиз бордир.

32. (Бу) Мағфиратли ва Мехрибон Зот томонидан бўлган зиёфатдир".

33. (Одамларни) Аллоҳ(нинг дини)га даъват қилган ва ўзи ҳам яхши амал қилиб, "Шак-шубҳасиз, мен мусулмонлардандирман", деган кишидан ҳам чиройлироқ сўзлагувчи ким бор?

34. Яхшилик билан ёмонлик баробар бўлмас. Сиз (ҳар қандай ёмонликни) энг гўзал сўзлар билан дафъ қилинг! (Шунда) баногоҳ сиз билан ўрталарингизда адоват бўлган кимса қайноқ-содик дўст каби бўлиб қолур.

35. Унга (ёмонликни яхшилик билан дафъ қилиш хислатига) фақат сабр-тоқатли зотларгина эришулар, унга фақат улур насиба эгасигина эришулар.

36. Агар сизни шайтон томонидан бирон васваса йўлдан оздириб (мазкур хислат эгаси бўлишдан қайтармоқчи бўлса), у ҳолда Аллоҳдан паноҳ сўранг. Зеро, У Эшитгувчи, Билгувчи Зотдир.

Изоҳ: Мазкур оятларда Аллоҳ таъоло ҳар бир мўъмин мусулмон учун зарур бўлган гўзал фазилатларни баён қилди. Қўйидаги оятларда энди ўзининг қудрат ва етук ҳикматига далолат қиладиган оят-аломатларни келтириб, Ёлғиз Ўзигина маъбудликка Лойиқ Зот эканлигини уқтиради.

37. Кеча ва кундуз, куёш ва ой Унинг (Танҳолиги ва қудратига далолат қиладиган) оят-аломатларидандир. Агар сизлар (Аллоҳга) ибодат қилгувчи бўлсанглар, куёшга ҳам, ойга ҳам сажда қилманглар, (балки) уларни(нг барчасини) яратган Зотга — Аллоҳга сажда қилинглар!

38. Энди агар (кофирлар Аллоҳга сажда қилишдан) кибр-хаво қилсалар, бас, (билингки), Парвардигорингизнинг ҳузуридаги зотлар (фаришталар) кеча-ю кундузи ҳеч зерикмасдан-малолланмасдан У Зотга тасбеҳ айтулар — сажда қилурлар.

Изоҳ: Ушбу оят навбатдаги сажда оятидир. Бундай оят ўқилганда, ўқувчига ҳам, тингловчига ҳам бир марта Аллоҳга сажда қилиш вожиб бўлади.

39. Унинг (Танҳолиги ва қудратига далолат қиладиган) оят-аломатларидан (бири) сиз ерни куп-қуруқ ҳолда кўришингиздир. Бас, қачон Биз унинг устига сув-ёмғир ёрдирсак, у ҳаракатга келар ва униб-ўсар. Албатта ўша ерни тирилтирган Зот ўликларни ҳам тирилтира олгувчидир. Зеро, У барча ишга Қодирдир.

40. Албатта бизнинг оятларимизга эгрилик қиладиган (яъни, уларни бузмоқчи бўлган) кимсалар Бизга махфий-номаълум бўлиб қолмаслар. Ахир дўзахга ташланадиган кимса яхшироқми ёки Қиёмат Кунига (Аллоҳнинг азобидан) хотиржам ҳолда келадиган кишими?! Ўзларингиз хоҳлаган амални қилавериинглар! Албатта, У қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчидир.

41. Албатта ўзларига Эслатма — Куръон келган вақтда унга кофир бўлган кимсалар (қаттиқ азобга йўлиқурлар). Шак-шубҳасиз, у азиз — қудратли Китобдир.

42. Унга олдидан ҳам, ортидан ҳам (ҳеч қандай) ботил-ноҳақлик келмас (яъни, Қуръони Каримнинг ҳеч қайси томонидан бирон китоб ё ҳужжат келиб уни ботил қила олмас, чунки у) ҳикмат ва ҳамду сано Эгаси томонидан нозил қилингандир.

43. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга ҳам (кофирлар томонидан) фақат Сиздан аввалги пайғамбарларга (кофирлар томонидан) айтилган сўзларгина айтилуру (яъни, агар мушриклар Сизга озор-азиятлар етказаётган бўлсалар, Сиз бунга сабр қилинг, чунки аввалги пайғамбарларга ҳам кофирлар томонидан худди шунга ўхшаган озор-азиятлар етгандир). Шак-шубҳасиз, Парвардигорингиз ҳам мағфират Соҳибидир, ҳам аламли азоб Соҳибидир.

44. Агар Биз (Қуръонни) ажамий (яъни, араб тилида бўлмаган) Қуръон қилганимизда, албатта улар: "Унинг оятлари (бизларнинг тилимизда) баён қилинмабди-да. (Муҳаммаднинг ўзи) араб-ку, (нега унга) ажамий (Қуръон тушибди?)", деган бўлуру эдилар. Айтинг: "(Ушбу Қуръон) иймон келтирган зотлар учун Ҳидоят ва (дилларидаги шак-шубҳани кетказувчи) Шифодир. Иймон келтирмайдиган кимсаларни эса қулоқларида оғирлик-қарлик бордир ва (Қуръон) уларга кўрлик (яъни, қоп-қоронғи зулмат) бўлуру. Улар (гўё) узоқ бир жойдан чақирилаётган кишилар (кабидирлар, яъни, гарчи Қуръон оятларини эшитсалар-да, унинг маъно-ҳикматларини англай олмаслар).

Изоҳ: Ушбу ояти карима "Қуръон агар ажамларнинг тилида бўлганида бизлар ҳам унга иймон келтирган бўлардик", деб баҳона қилган айрим мушрикларга жавобан нозил бўлгандир.

45. Дарҳақиқат, Биз Мусога Китоб — Таврот ато этганимизда, у (Таврот) ҳақида ҳам (худди Қуръон ҳақида ихтилоф қилинганидек) ихтилоф қилингандир. Агар Парвардигорингиз томонидан (барча ҳисоб-китоб Қиёмат Куни бўлиши хусусидаги) Сўз ўтмаганида, уларнинг ўртасида ҳукм қилинган бўлуру эди (яъни, уларга иймонсизликлари учун дарҳол жазо берилган бўлуру эди). Ҳақиқатан ҳам улар (Қуръон) ҳақида шубҳа-гумондадирлар.

46. Ким бирон яхши амал қилса, ўзи учундир. Ким ёмонлик қилса, ўз зиёнига қилуру. Парвардигорингиз бандаларига зулм қилгувчи эмасдир.

Йигирма бешинчи жузъ

47. (Қиёмат) Соати (қачон бўлиши) ҳақидаги билим Унинг Ўзигагина қайтарилур (яъни, Қиёмат қачон бўлиши ҳақида сўралган киши "Уни Ёлғиз Аллоҳ билади", дейиши лозимдир). Барча меваларнинг ўз гулкосаларидан чиқиши ҳам, ҳар бир аёлнинг (урғочи жинснинг) ҳомила олиб, кўз ёриши ҳам албатта Унинг илми билан бўлур. У Зот (мушрикларга): "Менинг "шерикларим" қани?!", деб нидо қиладиган Кунда улар: "Бизлар Сенга билдирурмизки, орамизда (Сенинг "шерикларинг" борлигига) биронта ҳам гувоҳ йўқдир", дедилар.

48. Ва ўзлари илгари (хаёти дунёда) дуо-илтижо қилиб ўтган бутлари улардан ғойиб бўлди. Ва улар ўзлари учун (Аллоҳнинг азобидан) қочадиган бирон жой йўқ эканлигига ишондилар.

49. Инсон (ўзи учун) яхшилик (мулку давлат, бахт-саодат) тилашдан ҳеч зерикмас. Агар унга ёмонлик (камбағаллик бахтсизлик) етиб қолса эса у ноумидликка, тушкунликка тушгувчидир.

50. Қасамки, агар унга бирон бало-кулфат етганидан сўнг Биз унга Ўз томонимиздан бўлган бирон марҳаматни тотдирсак, албатта у: "Бу ёлғиз ўзимнинг (донолигим ва саъй-ҳаракатим билан бўлди). Мен (Қиёмат) Соати қойим бўлишига ишонмайман. Қасамки, агар (мабодо Қиёмат қойим бўлиб), мен Парвардигоримга қайтарилсам, ҳеч шак-шубҳасиз, Унинг даргоҳида ҳам мен учун гўзал (оқибат — жаннат) бўлур", дер. Бас, (ана ўша ўзлари иймон келтирмаган ва яхши амал қилмаган ҳолларида жаннатдан хомтамаъ бўлиб юрган кимсалар билсинларки), албатта Биз кофир бўлган кимсаларга ўзлари қилган амалларининг хабарини берурмиз ва албатта уларга қаттиқ азобдан тотдирурмиз.

51. Қачон Биз инсонга (неъмат — давлат) инъом қилсак, у (Бизга шукр қилишдан) юз ўғирар ва ўз томонига кетар (яъни, Бизни унутар). Қачон унга ёмонлик (камбағаллик-кулфат) етиб қолса эса у узундан-узоқ дуо-илтижо эгасидир.

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: "Хабар берингиз-чи, агар (Қуръон) ҳақиқатан ҳам Аллоҳ ҳузуридан (нозил қилинган) бўлса-ю, сўнгра сизлар у (Қуръон)га кофир бўлсангизлар (у ҳолда) ким (сизлар каби) мангу ихтилофда бўлган кимсалардан ҳам йўлдан озганроқ бўлур?!"

53. Токи уларга (ушбу Қуръон ростдан ҳам Аллоҳ томонидан нозил қилинган) Ҳақ (Китоб) эканлиги аниқ маълум бўлгунича албатта Биз уларга атроф-офоқдаги ва ўз вужудларидаги (Бизнинг борлигимиз ва қудратимизга далолат қиладиган) оят-аломатларимизни кўрсатажакмиз. Ахир (уларга) Парвардигорингизнинг барча нарсага гувоҳ экани (яъни, Аллоҳ таъоло ушбу Қуръонда коинотдаги барча нарсани қамраб олиб, Ўз ҳукмини баён қиладигани Сизнинг ҳақ Пайғамбар эканлигингизни исботлаш учун) етарли эмасми?!

54. (Эй инсонлар), огоҳ бўлингизким, албатта улар Парвардигорларига рўбарў бўлишдан шак-шубҳадирлар. Огоҳ бўлингизким, албатта У Зот барча нарсани Ихота қилгувчидир.

(42) «Шўро» сураси

Бу сура эллик уч оятдан ибрат бўлиб, Маккада нозил қилинган. У Қуръони каримнинг Аллоҳ таъоло томонидан туширилган илоҳий ваҳий эканлигини таъкидлаш билан бошланиб, сўнгра аввалу охири барча пайғамбарлар келтирган шариатлар моҳияти жаҳатидан бир бўлиб, ёлғиз Аллоҳ таъологагина сиғиниб ибодат қилишга буюргани ҳақида хабар беради.

Бу сурада ҳам Макка сураларидаги каби мўъминлар қўрқув ва умид билан кутаётган, кофирлар эса инкор этаётган қиёмат кунинг келиши аниқ ва яқин экани таъкидланади ва барча инсонларни ўша кун келиб қолишидан илгари Парвардигорга иймон келтириб, ёлғиз унинг амр-фармониغا итоат этишга буюрилади. Сура ниҳоясида ушбу Қуръон мўъминларни ҳақ йўлга ҳидоят қиладиган бир илоҳий нур эканлиги уқтирилади.

Бу сурада аҳли иймоннинг гўзал фазилатларидан бўлмиш – ҳар бир ишда маслаҳат-кенгаш билан иш тутиш ҳислатига даъват этадиган оятлар ҳам мавжуд бўлгани учун у «Шўро – Маслаҳат» сураси деб номланган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо. Мим.

2. Айн. Син. Қоф.

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Қудратли ва ҳикматли Аллоҳ сизга ва сиздан аввалги (пайғамбарлар)га мана шундай ваҳий қилур.

4. Осмонлар ва ердаги бор нарсалар униқидир. У юксак ва улўғдир.

5. (Мушрик жамоаларнинг ширк келтиришлари сабабли) устидаги осмонлар ёрилиб кетишга яқин бўлур. Фаришталар эса Парвардигорга ҳамду сано айтиш билан (У зотни айбу нуқсондан ва «шериклар»дан) поклар ва Ердаги (мўмин-мусулмон) кишилар учун (Аллоҳдан) мағфират сўрарлар. Огоҳ бўлингизким, албатта Аллоҳнинг Ўзигина мағфират қилгувчи, меҳрибондир.

6. (Аллоҳ)ни қўйиб (бошқа) «дўстлар»ни ушлаган (яъни, ўшаларга сиғинаётган) кимсалар устида Аллоҳ кузатиб тургувчидир. (Эй муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларнинг усида вакил-қўриқчи эмассиз.

7. (Барча) кишлоқ-шаҳарлар онаси – пойтахти (Макка аҳли)ни ва унинг атрофидаги кишиларни (Охират азобидан) огоҳлантиришингиз учун ва (келишида) шак-шубҳа бўлмаган тўпланиш кунидан огоҳлантиришингиз учун биз сизга мана шундай арабий Қуръонни ваҳий қилдик. (У кунда) бир гуруҳ жаннатда бўлса, бир гуруҳ дўзахдадир.

8. Агар Аллоҳ хоҳлаганида, албатта уларни (яъни, барча инсонларни) бир миллат (бир динда – Исломда) қилган бўлур эди. Лекин У ўзи хоҳлаган кишиларни Ўз раҳматиға (жаннатига) доҳил қилур. Золим-кофирлар учун эса бирон дўст ва ёрдамчи йўқдир.

9. Ёки улар (Аллоҳни) қўйиб (бошқа) «дўстлар» ни ушлаб олдиларми (яъни, ўшаларга сиғинмоқдаларми)?! (Йўқ) Аллоҳнинг Ўзигина Дўстдир. У ўликларга ҳаёт берур ва У барчага Қодирдир.

10. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мўминларга айтинг): «Сизлар (бу ҳаёти дунёда кофирлар билан) ихтилоф қилган ҳар бир нарсанинг ҳукми (Қиёмат Кунида) Аллоҳга

(қайтарилур ва У Зот ким ҳақ, ким ноҳақ эканлигини ажратиб берур). Мана шу Аллоҳ Парвардигоримдир. Ўзига суяндим ва Ўзига илтижо қилурман».

11. (Аллоҳ) осмонлар ва Ернинг илк Яратгувчисидир. У сизлар учун ўзларингиздан бўлган жуфтларни яратди ва чорва ҳайвонларидан ҳам жуфт-жуфт (яратди). У сизларни ўша (жуфтлик воситасида) кўпайтирур. Бирон нарса У Зотга ўхшаш эмасдир. У Эшитгувчи ва Кўриб тургувчидир.

12. Осмонлар ва Ер (хазиналарининг) очқичлари Уникидир. У Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини кенг қилур ва (Ўзи хоҳлаган кишиларнинг ризқини) танг қилур. Дарҳақиқат, У барча нарсани Билгувчидир.

13. (Эй мўминлар, Аллоҳ) сизлар учун ҳам Нуҳга буюрган нарсани ва Биз Сизга (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломга) ваҳий қлиган нарсани, (шунингдек), Биз Иброҳим, Мусо ва Ийсога буюрган нарсани - Шариат (қонун) қилди: «Динни барпо қилинлар ва унда фирқа-фирқа бўлиб бўлинманлар!» (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мушрикларга Сиз даъват қилаётган нарса (яъни, Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиш) зўр келди – оғирлик қилди. Аллоҳ унга (яъни, Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиш бахтига) Ўзи хоҳлаган кишиларни сайлар ва унга (Ёлғиз Аллоҳга) илтижо қиладиган кишиларни ҳидоят қилур.

Изоҳ: Ушбу ояти каримада Аллоҳ барча пайғамбарларга бир нарсани, яъни, Ёлғиз Аллоҳнинг Динини барпо қилишни ва бу динда турли фирқаларга бўлиниб кетмасликни буюргани баён этилмоқда.

14. Улар (яъни, аввалги пайғамбарларнинг қавмлари) ҳам бўлинмаганлар, магар ўзларига (турли фирқаларга бўлинмаслиги зарурлиги ҳақида) билим-хужжат келганидан сўнг ўзаро ҳасад-адоват қилишиб (фирқа-фирқа бўлиб кетганлар). Агар Парвардигорингиз томонидан (уларнинг жазоларини) белгиланган муддатгача (яъни, Қиёматгача таъхир қилиш хусусидаги) Сўз ўтмаганида, албатта уларнинг ўртасида ҳукм қилинган бўлур эди (яъни, улар мана шу дунёдаёқ жазоларини тортган бўлур эдилар)! Албатта улардан кейин Китобга (Таврот, Инжилга) ворис қилинган кимсалар (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломга замондош бўлган яҳудий ва нсронийлар) ҳам ундан (ўз Китобларидан) шак-шубҳадирлар.

15. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом) мана шунинг учун (яъни аввалги қавмлар фирқа-фирқа бўлиб кетганлари сабабли йўлдан озганлари учун – сиз ўз умматларингизни бирлик-иттифоққа) даъват қилинг ва ўзингизга буюрилган янглиғ Тўғри Йўлда бўлинг ҳамда уларнинг (мушрикларнинг) ҳавойи нафсларига эргашманг! Айтинг: «Мен Аллоҳ нозил қилган ҳар бир Китобга иймон келтирдим ва сизларнинг ўртангизда (мендан сўраб келган муаммоларингизни ҳал этишда) адолат этишга амр этилдим. Бизнинг Парвардигоримиз ҳам, сизларнинг Парвардигорингиз ҳам (Ёлғиз) Аллоҳдир. Бизларнинг амалларимиз ўзимиз учун, сизларнинг амалларингиз ўзларингиз учундир. Бизлар билан сизларнинг ўртангизда бирон жанжал йўқдир. Аллоҳ (Қиёмат Кунида) барчамизни жамлар ва Ёлғиз Унга қайтиш бордир.

16. Аллоҳ (Дини – Ислом) ҳақида у (одамлар томонидан) қабул қилинганидан сўнг (ўша одамларни Исломдан чиқариш учун) талашиб-тортишадиган кимсаларнинг хужжатлари (яъни, талашиб-тортишишлари) Парвардигор наздида ботил-беҳудадир. Уларга (бу дунёда) ғазаб, (Охиратда эса) қаттиқ азоб бордир.

17. Аллоҳ ҳаққи-рост бўлган Китобни ва тарози-адолатни нозил қилган Зотдир. Қаердан билурсиз, эҳтимол (Қиёмат) Соати яқиндир. (Бас, ғафлатда қолмай Аллоҳ нозил қилган Ҳақ Китоб ва адолатни маҳкам ушлаш лозимдир).

18. (Қиёматга) иймон келтирмайдиган кимсалар уни шоштирурлар. Иймон келтирган зотлар эса ундан кўрқувчидирлар. Улар (Қиёматнинг) ҳақ эканлигини билурлар. Огоҳ бўлингизким, (Қиёмат) Соати ҳақида талашиб-тортишадиган кимсалар (Ҳақ Йўлдан) йироқ залолатдадирлар.

19. Аллоҳ бандаларига меҳрибондир. У Ўзи хоҳлаган кишиларга (кенг-мўл) ризқ берур. У Кучли, Қудратлидир.

20. Ким (ўз амали билан) Охират экинини (яъни, савобини) истар экан, Биз унга экинини(нг ҳосилини) мўл-зиёда қилурмиз. Ким дунё экинини истар экан, Биз унга ўшандан (дунё матоларидан) берурмиз ва унинг учун Охиратда бирон насиба бўлмас!
Изоҳ: Бу ояти каримада ҳар қандай яхши амал фақат Охиратдаги мукофотни кўзлаб қилинсагина Аллоҳ таоло унинг ажру савобини комил бериши, аммо агар мол-дунё ва шон-шухратга етишиш ғаразида риёкорлик билан қилинган амаллар учун эса Охиратда ҳеч қандай савоб йўқлиги уқдирилмоқда.

21. Балки улар (Макка мушриклари) учун диндан Аллоҳ изн бермаган (куфр ва ширк каби) нарсаларни уларга шариат қилиб берган шериклари – бутлари бордир?! Агар яхши (яхши-ёмон амаллар фақат Қиёмат Кунда) ажралиши хусусидаги Сўз бўлмаганида, албатта уларнинг ўрталарида (шу дунёдаёқ) ҳукм қилинган бўлур эди. Золим кимсалар учун шак-шубҳасиз, аламли азоб бордир.

22. (Қиёмат Кунда) у золимларни ўзлари (хаёти дунёда) касб қилган нарсдан (яъни, куфру исёнларига бериладиган жазолардан) кўрқиб турган ҳолларида кўрурсиз. У (жазо эса кўрқсалар-кўрқмасалар) уларга тушгувчидир. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар эса жаннатларнинг боғларида бўлишиб, улар учун Парвардигорлари ҳузурда хоҳлаган нарсалари бордир. Мана шу катта фазлу марҳаматнинг ўзидир!

23. Мана шу Аллоҳ иймон келтирган ва яхши амаллар қилган бандаларига берадиган хушхабаридир! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка мушрикларига) айтинг: «Мен сизлардан бу (даъватим) учун ажр-мукофот сўрамайман, фақат қариндошчиликдаги дўстлик-яқинликнигина (яъни, мен сизлар билан насл-насаб жиҳатидан қариндош бўлганим ҳаққи-ҳурмати бу даъватимга тўсқинчилик қилмасликларингизнигина сўрайман)». Ким бирон чиройли амал қилса, Биз унинг ўша (чиройли амал) га яна зиёда чирой бахш этурмиз (яъни, зиёда савоб ато этурмиз). Албатта Аллоҳ Мағфират қилгувчи, яхшилиқни Билгувчидир.

24. Ёки улар: «(Муҳаммад, Қуръон Аллоҳ томонидан нозил бўлган, деб) Аллоҳ шаънига ёлғон тўқиди», дейдиларми?! (Ундок эмас), чунки агар (Сиз ёлғон тўқийдиган бўлсангиз), Аллоҳ хоҳласа, дилингизни муҳрлаб кўюр; Аллоҳ Ўз Сўзлари билан ботилноҳақ (гаплар)ни йўқ қилур ва Ҳақни ҳақ қилур – рўёбга чиқарур. Албатта У дилларни эгаллаган (сирлар)ни Билгувчидир.

25. У бандаларидан тавба-тазарруъни қабул қиладиган, ёмонликни афв этадиган ва қиладиган ишланрингизни биладиган Зотдир.

26. У иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларнинг (дуоларини) ижобат қилур ва уларга (сўраган нарсаларини ато этиб, ва) Ўз фазлу карамидан зиёда қилур. Кофирлар учун эса қаттиқ азоб бордир.

27. Агар Аллоҳ (барча) бандаларининг ризқларини кенг-мўл қилса, албатта улар Ер юзида зулм-тажовузкорлик қилган бўлур эдилар. Лекин У Зот (бандаларининг ризқу рўзларини) Ўзи хоҳлаганича ўлчов билан туширур. Албатта У бандаларидан Огоҳ ва Кўриб тургувчидир.

28. У (одамлар ёғин-сочиндан) умидсизликка тушганларидан кейин ёмғир ёғдирадиган ва Ўз раҳмат-баракотини кенг ёядиган Зотдир. У ҳамду сано Эгаси бўлган Дўстдир.

29. Осмонлар ва Ернинг яратилиши ҳамда (Аллоҳ) уларда тарқатиб-ёйиб юборган жониворлар Унинг (қудрати Илохийясига далолат қиладиган) оят-аломатларидандир. У Ўзи хоҳлаган вақтида уларни жамлаб-йиғиб олишга Қодирдир.

30. (Эй инсонлар), сизларга не бир мусибат етса, бас, ўз қўлларингиз қилган нарса – гуноҳ сабабли (етур). Яна У кўп (гуноҳларнинг жазосини бермасдан) афв қилиб юборур.

31. Сизлар Ерда (ҳеч қаёққа) қочиб қутилгувчи эмассизлар. Ва сизлар учун Аллоҳдан ўзга бирон дўст ва ёрдамчи йўқдир.

32. Денгиз-дарёлардаги тошлар янглиғ сузиб юрган (кема) лар ҳам Унинг (қудрати Илохийясига далолат қиладиган) оят-аломатларидандир.

33. Агар (Аллоҳ) хоҳласа, шамолни тўхтатиб қўюр, бас, улар (денгиз) устида (ҳеч қаёққа сузолмай) туриб қолурлар – Аллоҳ бунда ҳар бир (балоба) сабр кигувчи, (Аллоҳнинг неъматларига) шукр қилгувчи учун оят-иборалар бордир; -

34. Ёки (агар Аллоҳ хоҳласа, қаттиқ бўрон юбориб, кемадаги одамларнинг) қилган гуноҳлари сабабли у (кема)ларни ҳалок (ғарқ) қилур ва кўпларни (ҳалокатдан кутқариб) афв этур.

35. (Токи) Бизнинг оятларимиз хусусида талашиб-тортишадиган кимсалар ўзлари учун (Аллоҳнинг азобидан) бирон қочиб қутуладиган жой йўқ эканлигини билиб олсинлар!

36. Бас, (эй инсонлар), сизларга ато этилган бор нарса(лар) ҳаёти дунё матосидир ва иймон келтирган ҳамда Ёлғиз Парвардигорларига суянадиган зотлар учун Аллоҳ ҳузуридаги нарсалар (яъни, Охират неъматлари – дунё матоларидан) яхшироқ ва боқийроқдир.

37. Улар катта гуноҳлардан ва бузукликлардан четланадиган, ғазабланган вақтларида эса кечириб юборадиган зотлардир.

Изоҳ: Ушбу ва қуйдаги оятларда Аллоҳ таоло Охират неъматларига сазовор бўладиган мўминларнинг сифат-фазилатларини баён қилади. Муҳтарам ўқувчи эътибор берган бўлса, юқоридаги оятда умуман гуноҳлардан эмас, балки катта гуноҳлар ва бузукликлардан йироқ бўлиш ҳақида айтилади. Улар Аллоҳга ширк келтириш, ноҳақ одам ўдириш, ота-онага оқ бўлиш, ўғрилиқ, порахўрлик, судхўрлик ва зинокорлик кабилар бўлиб, мўмин одам ундай иллатлардан пок бўлиши вожибдир. Аммо киши билиб-билмай қилиб қўядиган кичик саҳву хатолар ҳам бордирки, бу ҳақда пайғамбар

алайҳиссалом шундай марҳамат қилганлар: «Ҳар бир одам боласи хатокордир. У хатокорларнинг яхшироғи – қилиб қўйган саҳву хатоларига тавба-тазарруъ қиладиган кишилардир».

Энди «ғазабланган вақтларида кечириб юборадилар» жумласини шундай тушунмоқ лозим. Ислом дини назарида ғазабланмасликнинг ўзи ҳеч қандай фазилат эмас, чунки масалан динга тош отиган вақтда ғазабланмаган мусулмон мусулмон эмас, балки мунофиқ бўлади. Фазилат ўша ғазаб туйғусига кул бўлиб қолмасдан ақл ва инсоф билан иш юритмоқдир.

38. Улар Парвардигорларига ижобат-итоат этган ва намозни тўқис адо қилган зотлардир. Уларнинг ишлари (мудом) ўзаро шўро-маслаҳат (билан) бўлур ва Биз уларни ризқлантирган нарсалардан инфоқ-эхсон қилурлар.

39. Улар ўзларига зулм этган вақтда (унга қарши курашиб) ғолиб бўладиган зотлардир. Изоҳ: Агар бошқа динларда «ўнг юзинга урсалар, чап юзингни ҳам тутиб бер» қабилида золмларга мутълик тарғиб қилинса, Ислом дини назарида ҳақиқий мўмин зулму зўравонликнинг ҳар қандай кўринишига қарши курашиб ғолиб бўладиган кишидир. Зотан, золимнинг зулмидан кўркиб ҳақсизлик, адолатсизликка қарши тура олмаган одамнинг иймони комил иймон эмасдир! Зеро...

40. (Ҳар қандай) ёмонликнинг жазоси худди ўзига ўхшаган ёмонликдир (яъни, ҳар бир ёмонликнинг ўзига яраша жазоси бордир). Энди ким (интиқом олишга қодир бўлгани ҳолда) афв қилиб (ўртани) тузатса, бас, унинг ажри Аллоҳнинг зиммасидадир. Албатта У зулм қилгувчиларни севмас.

41. Албатта ким мазлум бўлганидан сўнг (ўзига зулм қилган кимсадан) ғолиб бўлса, (интиқом олса), бас, улар(ни олган интиқомлари учун айблаш)га йўл йўқдир.

42. Фақат одамларга зулм қиладиган ва Ерда ноҳақ ҳадларидан ошадиган кимсалар (ни айблаш ва зулму зўравонликлари учун жазолаш)гагина йўл бордир. Ана ўшалар учун аламли азоб бордир.

43. Албатта ким (ўзига етган озор-азиятларга) сабр қилса ва (интиқом олмай Аллоҳ учун) кечириб юборса, шак-шубҳасиз, бу (иш) ишларнинг мақсадга мувофиғидир,

44. Кимни Аллоҳ йўлдан оздирса, бас, унинг учун ўшандан кейин бирон (Тўғри Йўл кўрсатгувчи) дўст йўқдир. Ундай золимларнинг (Қиёмат Кунинда) азобни кўрган вақтларида «(Яна дунёга) қайтишга бирон йўлбормикан?» деяётганларини кўрурсиз.

45. Уларнинг хорликдан эгилган ва (дўзахга кўрқа-писа) кўз қирлари билан қараган ҳолларида унга кўндаланг қилинаётганларини кўрурсиз. Иймон келтирган зотлар: «Албатта зиён кўргувчилар (гарчи дунё неъматларидан фойдаланиб ўтган бўлсалар-да) Қиёмат Кунинда ўзларига, аҳли-оилаларига зиён қилган кимсалардир», дедилар. Огоҳ бўлингизким, у золимлар мангу азобдадирлар.

46. Улар учун Аллоҳдан ўзга ёрдам берадиган ҳеч қандай «дўстлар» бўлмас. Кимни Аллоҳ йўлдан оздирса, бас, унинг учун бирон (Тўғри) Йўл йўқдир.

47. (Эй инсонлар), Аллоҳ томонидан, ҳеч қайтариб бўлмайдиган бир Кун (Қиёмат) келиб қолишидан илгари Парвардигорингизга ижобат-итоат этингиз! У Кунда сизлар

учун бирон қочадиган жой ҳам бўлмас ва сизлар учун (қилиб ўтган гуноҳларингизни) инкор қилиш (имкони) ҳам бўлмас.

48. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар (мушриклар) энди ҳам (Ёлғиз Аллоҳга иймон келтиришдан) юз ўгирсалар, бас, Биз Сизни уларнинг устига қўриқчи қилиб юборганимиз йўқ! Сизнинг зиммангизда фақат (Биз Сизга нозил қилган ваҳийни) етгазиш бор, холос. Дарҳақиқат, Биз инсонга Ўз томонимиздан раҳмат-неъматни тотдирган вақтимизда у ўша (неъмат) билан шодланур, (аммо) агар уларга ўз қўллари қилган (гуноҳлари) сабабли бирон ёмонлик етса, бас, албатта инсон (зоти) куфрони неъмат қилгувчидир—кўрнамақдир!

49. Осмонлар ва ерлар Аллоҳнинг мулкидир. У Ўзи хоҳлаган нарсани яратур. У ўзи хоҳлаган кишига қизларни ҳадя этур ва Ўзи хоҳлаган кишига ўғилларни ҳадя этур.

50. Ёки уларни эгизак ўғиллар ва қизлар қилур ва Ўзи хоҳлаган кишини—туғмас (бепушт) қилиб қўюр. Албатта У (барча нарсани) Билгувчи ва (Ўзи хоҳлаган нарсани яратишга) Қодирдир.

51. Бирон одам учун Аллоҳ унга сўзлаши жоиз эмас, магар ваҳий-илҳом орқали ё бирон парда-тўсиқ ортидан ёки бирон элчи-фаришта юбориб, ўша (фаришта Аллоҳнинг) изнихтиёри билан У хоҳлаган нарсани ваҳий қилиши орқали (сўзлар).

Албатта У Юксак ва ҳикмат Эгасидир.

Изоҳ: Мазкур оятдан пайғамбарлар Аллоҳ таъоло билан уч восита орқали боғланганлари маълум бўлди: биринчиси ғойибдан келган ваҳий—илҳом ёки ўнгидан келадиган туш орқали. Чунки пайғамбар алайҳиссалом: «Пайғамбарларнинг тушлари ваҳийдир», деганлар. Бунга мисол, Иброҳим Халилуллоҳга тушларида ўз ўғиллари Исмоил Забихуллоҳни Аллоҳ Йўлида қурбонлик қилинишига буюрилишидир. Иккинчиси бирон парда-тўсиқ ортидан Аллоҳ таъоло Ўз пайғамбарига сўзлашидир. Бунга мисол Тур тоғида Аллоҳ таъоло Мусо пайғамбарга бевосита сўзлаганидир. Учинчиси эса Аллоҳ таъоло Ўз пайғамбарларига фаришталар ваҳий юбориши бўлиб, Жаброил алайҳиссалом Аллоҳ таъолонинг ваҳийларини пайғамбарларга элтгувчи фариштадир.

52. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), шундай қилиб (худди аввалги пайғамбарларга ваҳий қилганимиздек) Биз Ўз амиримиз билан Сизга Рухни—Қуръонни ваҳий қилдик. Сиз (Пайғамбар бўлишингиздан) илгари на Китобни—Қуръонни ва на иймонни (яъни, унинг ҳақиқат-моҳиятини) билгувчи эдингиз. Лекин Биз уни (Қуръонни) бир нур қилдикки, у билан бандаларимиздан Ўзимиз хоҳлаган кишиларни ҳидоят қилурмиз. Албатта Сиз (ўзингизга тушган ваҳий ёрдамида) Тўғри Йўлга етаклайсиз.

Изоҳ: Бу ўринда Аллоҳ таъоло томонидан Қуръони Карим Рух деб аталишига сабаб, жасад жон билан тирик бўлгани каби Диннинг руҳи—жони Қуръондир.

53. У (Йўл) осмонлардаги ва ердаги бор нарса Ўзиники бўлган Зот—Аллоҳнинг Йўлидир! Огоҳ бўлингизким, барча ишлар Ёлғиз Аллоҳга қайтур!

(43) «Зухрүф» сүраси

Маккада нозил қилинган бу сура саксон тўққиз оятдан ташкил топган. У Қуръони Каримни тарифлаш билан бошланиб, сўнгра Аллоҳ таъоло Ўз бандаларига ато этган неъматлардан айримлари санаб ўтилади.

Бу сурада ўзлари барча нарсани Аллоҳ яратганига иқрор бўлиб туриб, яна Яратганга ўзгаларни «шерик» қиладиган ва хусусан «Унинг боласи бор» дейдиган мушрикларнинг даъволари аниқ-равшан ҳужжатлар билан кескин рад этилади.

Бу сурада ҳам Муҳаммад алайҳиссаломнинг салафларидан ҳазрати Иброҳим ва Мусо пайғамбарларнинг даъватлари ва чеккан азиятларидан айрим лавҳалар тасвирланади. Суранинг «Зухруф—Зеб-зийнат» деб номланишига сабаб, унда бу дунё олтин-кумуш ва зеб-зийнатлари Аллоҳ таъоло наздида қандай мартабада эканлиги батафсил баён қилинади. Сура Пайғамбар алайҳиссаломни мушриклардан юз ўгиришга буюриб, уларнинг яқинда қилмишларига яраша жазо олишлари аниқ эканлиги ҳақида хабар бериш билан ниҳоясига етади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо, Мим.

2-3. Очик-равшан Китобга—Қуръонга қасамки, албатта Биз уни сизлар ақл юргизишингиз (маъно-мазмунини фаҳмлашингиз) учун арабий Қуръон қилдик.

4. Дарҳақиқат, у Бизнинг даргоҳимиздаги Асл Китобга (Лавҳул-Маҳзуфга) юксак (мартабали) ва ҳикматли (Китобдир)

5. Бас, сизлар (куфру исёнда) ҳаддан ошувчи қавм бўлганларингиз учун Биз сизлардан бу Эслатмани буриб (сизларни ўз ҳолларингизга ташлаб) кўюрмизми?!

6. Биз аввалгиларга ҳам қанча пайғамбар юборганмиз.

7. Улар ҳам ўзларига келган ҳар бир пайғамбарни масхара қилиб қулган эдилар.

8. Бас, Биз улардан (Макка кофирларидан) кучли-қудратлироқларини ҳам ҳалок қилганмиз. (Ушбу Қуръонда) аввалгиларнинг масал-қиссалари ўтди-ку!

9. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қасамки, агар Сиз улардан: «Омонлар ва Ерни ким яратган?», деб сўрасангиз, албатта: «Уларни Қудратли ва Билгувчи (Аллоҳ) яратган», дерлар. (Аmmo ўзлари бўлса, ҳеч нарса ярата олмайдиган бут ва санамларни У Зотга шерик қилиб олиб, ўшаларга сиғинурлар).

10. Ўша Зот сизлар учун Ерни бешик—қароргоҳ қилиб қўйди ва (сафарларингизда кўзлаган мазилларингизга) йўл топишларингиз учун унда (Ерда турли) йўлларни (пайдо) қилди.

11. Ўша Зот осмондан (аниқ) ўлчов билан сув-ёмғир ёғдирди. Бас, Биз у (сув) билан «ўлик» шаҳар (қишлоқларни) тирилтирдик (яъни, қуруқ Ердан турли-туман гиёҳрани чиқардик). Сизлар ҳам (Қиёмат Кунда қабрларингиздан) мана шундай чиқарилурсизлар.

12. Ўша Зот барча жуфтларни (яъни, бор маҳлуқотни) яратди ва сизлар учун кемалар ва чорва ҳайвонларидан—сизлар минадиган нарсалар (пайдо) қилди.

13-14. Токи сизлар уларнинг устига ўрнашгайсизлар, сўнгра унга ўрнашиб олгач, Парвардигорингизнинг неъматини эслаб: «Бизларга бу (кема ёки от-улов)ни бўйсундириб қўйган Зот (яъни, Аллоҳ барча айбу-нуқсондан) Покдир. Бизлар ўзимиз бунга қодир эмас эдик. Шак-шубҳасиз, бмзлар (барчамиз) Парвардигоримизга қайтгувчидирмиз», дегайсизлар.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда Аллоҳ таъоло бандаларига ато этган неъматлари қаторида улар шукр қилиб, ибрат олишлари учун ўзларидан неча баробар катта ва кучли кема ва туя каби, инсонлар миниб ва бошқариб юрадиган нарсаларни ҳам яратиб қўйганини ва шундай қудратли, баҳайбат нарсаларни инсонга бўйсундириб қўйганини баён қилди. Энди қуйдаги оятларда «фаришталар—Аллоҳнинг қизлари», деган ботил ақида эгалари бўлган мушриклар ҳақида ҳикоя қилиниб, уларнинг бу пуч даъволари Илоҳий мантик билан рад этилади.

15. Улар (мушриклар Аллоҳ) учун ўз бандаларидан (айримларини яъни, фаришталарни) жузь—бўлак қилдилар! (Аллоҳнинг бандалари бўлган фаришталарни «У Зотнинг қизлари яъни, Унинг бир жуъзи», дедилар. Чунки фарзанд отанинг жуъзидир). Дарҳақиқат, инсон очиқ-ойдин кўрнамак-ношуқурдир!

16. Балки (Аллоҳ) Ўзи яратадиган нарсалардан қизларни олиб қолиб, сизларга ўғилларни танлаб бергандир?!

17. Қачон уларнинг биронтасига, Ўзи Раҳмон учун мисол қилган нарса (яъни, қиз кўргани) ҳақида хушхабар берилса, ғазабга тўлган ҳолда юзи қорайиб кетар.

18. «Ҳали зеб-зийнат ичида ўстириладиган, (ҳеч қандай) жанжал-мунозарада (ўз мақсадини) очиқ-равшан баён қилиб бера олмайдиган (ожиз нотавон қиз болами)?!»

19. (Ҳолбуки,) ўзлари Раҳмоннинг бандалари бўлмиш фаришталарни «Қизлар» дедилар. Ё улар (Аллоҳ фаришталарни) яратишига гувоҳ бўлганмидилар?! Уларнинг бу «гувоҳ»ликлари албатта (номаи аъмолларига) ёзилур ва улар (Қиёмат Кунисида) сўроққа тугилурлар!

20. Улар: «Агар Раҳмон хоҳлаганида, бизлар уларга (яъни, фаришталарга «улар Аллоҳнинг қизлари» деган эътиқод билан) ибодат қилмаган бўлур эдик», дедилар. (Яъни, бизлар фаришталарга Аллоҳнинг розилиги—хоҳиши билан сиғинганмиз, деб даъво қилдилар). Улар учун бу ҳақда ҳеч қандай билим-асос йўқдир. Улар фақат ёлғон сўзламоқдалар!

21. Ёки Биз уларга (Қуръондан) илгари бирон китоб ато этганмиз-у, улар ўшани ушлагувчимилар?! (Йўқ, асло ундоқ бўлган эмас)!

22. Йўқ, (улар учун ўзларича Аллоҳга турли махлуқотларни шерик қилиб олишларида бирон ҳужжат-далил йўқдир, шунинг учун ҳам бошқа ҳеч қандай сўз топа олмай) улар (шундай) дедилар: «Албатта бизлар ота-боболаримизни бир миллат—дин устида топганмиз ва албатта биз уларнинг изларидан бориб ҳидоят топгувчидирмиз».

23. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), шунингдек, Биз Сиздан илгари бирон қишлоқ-шаҳарга бирон огоҳлантирувчи-пайғамбар юбормадик, магар (юборганмизда) у жойнинг боёнлари: «Албатта ота-боболаримизни бир миллат—дин устида топганмиз ва албатта бизлар уларнинг изларидан эргашгувчидирмиз», деганлар.

24. (Шунда пайғамбарлари уларга): «Агар мен сизларга сизлар ота-боболарингизни (эътикод қилган ҳолларида) топган диндан тўғрироқ Динни келтирган бўлсам ҳам-а?», деганида, улар: «Албатта бизлар сизлар элчи қилиб юборилган Динга кофирдирмиз», дедилар.

25. Бас, Биз улардан интиком олдик. Энди у (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилгувчиларнинг оқибатлари қандай бўлганини кўринг!

26. Эсланг, Иброҳим отасига ва қавмига деган эди: «Албатта мен сизлар ибодат қилаётган бутлардан покдирман.

27. Магар мени яратган Зотгагина (ибодат қилурман). Бас, албатта У мени (Ҳақ динга) ҳидоят қилажак».

28. У (Иброҳим) ўшани (яъни, ўзининг Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилиши ҳақидаги сўзни ўзидан кейин келадиган зурриёти-авлодлари ҳам унга) қайтишлари учун ўз ортида қолгувчи сўз қилди.

29. Мен эса (Иброҳим авлодларидан бўлган, аммо у қолдирган Сўзга итоат этмаган) ана у (Макка аҳолиси)ни ҳам, уларнинг ота-боболарини ҳам то уларга Ҳақ—Қуръон ва очиқ-равшан пайғамбар (Муҳаммад алайҳиссалом) келгунча (узун умр ва фаровон ҳаёт билан) фойдалангирдим.

30. (Аммо) қачонки уларга Ҳақ—Қуръон келгач, улар: «Бу сеҳрдир, албатта бизлар унга кофирдирмиз», дедилар.

31. Яна улар: «Бу Қуръон икки қишлоқ(нинг биридан)дан бўлган улуғ одамга нозил қилинганида эди», дедилар.

Изоҳ: Икки қишлоқдан мурод Макка ва Тоиф шаҳарларидир. Мушриклар назарида Макканинг улуғи ўша жойлик боёнлардан Валид ибн-ал-Муғийра бўлса, Тоифнинг улуғи Увра ибн Маъсуд ас-Сақафий номли бир бой эди. У мушриклар ҳам барча замонлардаги дунёга кул бўлган кимсалар каби улуғликни мол-давлат ва салтанат билан ўлчар эдилар. Шунинг учун улар: «Агар бу Қуръон ҳақ китоб бўлганида Муҳаммадга ўхшаган бир етим ва камбағалга эмас, балки Валид ва Увра каби улуғ зотларга тушган бўлар эди», дедилар.

32. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингизнинг раҳмати (бўлмиш пайғамбарлик)ни ўшалар тақсимлайдиларми?! (Йўқ, асло ундоқ эмас!) Уларнинг ҳаёти дунёдаги маишат-тирикчиликларини ҳам уларнинг ўрталарида Биз Ўзимиз тақсимлаганмиз ва баъзилари баъзиларини қўл остига олиб (ишлатишлари) учун (бировларини бой ёки кучли-қувватли қилиб, бошқа бировларини эса камбағал ёки заиф-кучсиз қилиб) айримларини айримларидан баланд даража-мартабаларга кўтариб қўйганмиз. Парвардигорингизнинг раҳмати—пайғамбарлик эса улар тўплайдиган нарса (мол-дунё)ларидан яхшироқдир. (Бас, Биз бу улуғ неъматни фақат Ўзимиз танлаган кишиларгагина ато этурмиз).

33. Агар (иймонсиз кимсаларнинг бой-бадавлат, тўкин-сочинликда яшаётганларини кўришиб, барча) одамлар бир миллат (яъни, кофир) бўлиб олишлари (хавфи) бўлмаганида эди албатта Биз Раҳмонга (яъни, Бизга) кофир бўладиган кимсалар учун

уйларининг шифтлари ҳам, унга чиқадиган нарвонлари ҳам кумушдан қилиб қўйган бўлур эдик.

34. Яна уларнинг уйларининг эшикларини ҳам, ўзлари устида суяниб-ястаниб ўтирадиган сўриларни ҳам (кумушдан қилиб қўйган бўлур эдик).

35. Яна (барча) зеб-зийнат—нақш-нигорларни ҳам (ўша кофирлар учун қилиб қўйга бўлур эдик. Зеро, буларнинг) барчаси фақат ҳаёти дунё матоларидир. Охират эса Парвардигорингиз наздида тақводор зртлар учундир.

Изоҳ: Ушбу оятларда Аллоҳ таоло наздида бу дунё ўзининг бор зебу зийнат ва хою ҳаваси билан нақадар ҳақир бир нарса экани маълум бўлди. Пайғамбар алайҳиссаломдан ривоят қилинган бир ҳадиси шариф мазкур оятларнинг муносиб тафсири бўлса керак: «Агар Аллоҳ таолонинг ҳузурида дунё учун пашшанинг қанотича вазн-қиммат бўлганида Аллоҳ кофирга ундан бир қултумини ҳам раво кўрмаган бўлур эди». Қуръни Карим бу оятлар воситасида бизларни тарки дунёчиликка тарғиб қилмайди, балки бу дунё қул бўлишга арзийдиган матоҳ эмаслигини уқтиради.

36. Ким Раҳмон Эслатмасидан (яъни, Қуръон панд-насиҳатларидан) кўр бўлиб олса — юз ўгирса, Биз унга шайтонни яқин қилиб қўюрмиз, бас, у ўша (кофирга доимий) ҳамроҳ бўлур.

37. Шак-шубҳасиз, (шайтонлар, Қуръондан юз ўгирган кимсаларни Тўғри) Йўлдан тўсурлар, (аммо ўша шайтонларнинг етовидаги адашганлар эса) ўзларини ҳидоят топгувчилар, деб ҳисоблайдилар.

38. То қачон Бизнинг ҳузуримизга келгач, (ўзини Тўғри Йўлдан оздирган шайтонга қараб): «Орзу эди, мен билан сенинг ўртанг Шарку Ғарбнинг ўртасидаги масофа (каби йироқ) бўлса! Бас, (сен), нақадар ёмон ҳамроҳдирсан», дер.

39. (Эй кофирлар ва уларни Тўғри Йўлдан оздирган пешволари, ҳаёти дунёда куфр йўлини танлаш билан ўзларингизга) зулм қилганларингиз сабабли бу Кун сизларга азобда шерик эканликларингиз ҳаргиз фойда бермас (яъни, азобни қаттиқлигидан ҳар бирингиз ўзингиз билан овора бўлиб, шерикларингизга ҳамдардлик билдириб, азобларини енгиллата олмасизлар)!

40. Бас, (эй Мухаммад алайҳиссалом), Сиз «кар»ларга эшиттира олумисиз ё «кўр»лар ва очик залолатда бўлган кимсаларни ҳидоят қила олурмисиз?

41. Бас, агар Биз (кофирларни мағлуб этишдан илгари) Сизни кетказсак (яъни, вафот қилдирсак ҳам) албатта Биз улардан (охиратда) Интиқом олгувчидирмиз.

42. Ёки албатта Биз уларга ваъда қилган анрсани (яъни, кофирликлари сабабли уларнинг бошларига тушажак азобни ҳаётлик чоғингиздаёк) Сизга кўрсатурмиз. Зеро, Биз уларга (азоб беришга) Қодирдирмиз.

43. Бас, Сиз ўзингизга ваҳий қилинган нарсани—Қуръонни маҳкам ушланг. Албатта Сиз Тўғри Йўлдадирсиз.

44. Албатта у (Қуръон) Сиз учун ҳам, қавмингиз-умматингиз учун ҳам бир шарафдир ва яқинда (Қиёмат Кунда бу неъматни Илоҳий хусусида) сўралурсизлар.

45. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сиздан илгари юборган пайғамбарлардан сўраб (яъни, улар келтирган диний таълимотларни ўрганиб) боқинг-чи, Биз Раҳмондан (яъни, ўзимиздан) ўзга ибодат қилинадиган «илоҳ»лар қилинганмиканмиз?! (Йўқ, барча пайғамбарлар Ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга даъват этгандирлар)!

46. Аниқки, Биз Мусони Ўз оят-мўжизаларимиз билан Фиръавн ва унинг одамларига юбордик. Бас, у: «Албатта мен барча оламлар Парвардигорининг пайғамбаридирман», деди.

47. Энди қачонки у Бизнинг оят-мўжизаларимизни уларга келтиргач, баногоҳ улар у (мўжиза)лар устидан кула бошладилар.

48. Биз уларга (тўфон, чигиртка балолари каби азоб оят-аломатларидан) бирон оят кўрсатсак, албатта у (ўзидан аввалги) шеригидан улуғроқ-дахшатлироқ (бало-офат) бўлур эди. Шояд (куфрдан иймонга) қайтсалар, деб Биз уларни (турли) азоб билан ушладик.

49. Улар (Бизнинг оятларимизни кўришгач, Мусога): «Эй сеҳргар, сенга берган (дуойингни мустажоб қилиши хусусидаги) ваъдаси ҳаққи-хурмати Парвардигоринга бизлар учун дуо қил. (Агар У сенинг дуойинг сабабли бизлардан бу азобларни аритса), албатта бизлар ҳидоят топгувчидирмиз (яъни, ўша Аллоҳга иймон келтиргувчидирмиз)», дедилар.

50. Энди қачонки Биз (Мусонинг дуоси шарофати билан) улардан азобни аритсак, баногоҳ улар (ўзларининг иймон келтирамиз, деб берган аҳдларини) буза бошладилар.

51. Ва Фиръавн ўз қавмига жар солиб, деди: «Эй қавмим, Миср подшоҳлиги ва мана бу остимдан оқиб турган дарёлар менинг (мулким) эмасми?! Ахир кўрмаяписизларми?!

52. Балки мен мана бу хор бўлган ва (ўз мақсадини очиқ баён қила олмайдиган кимсадан (яъни, Мусодан) яхшироқдирман?!

53. Бас, унга (Мусога осмондан худди подшоҳларнинг бўйнига гулчамбар ташланганидек) олтиндан бўлган билагузуклар ташланганида эди ёки у билан бирга фаришталар ҳамроҳ бўлиб келганида эди (унинг пайғамбарлигига ишонсанглар бўлар эди. Ундок бўлмагач, нега унга ийомн келтирасизлар)?!»

54. Бас, у ўз қавмини тезлатган эди, улар унга итоат этдилар. Дарҳақиқат, улар фосиқ қавм эдилар.

55. Энди қачонки улар Бизни дарғазаб қилишгач, Биз улардан интиқом олдик— уларнинг барчаларини (денгизга) ғарқ қилиб юбордик.

56. Бас, уларни кейингилар учун ўтмиш-ибрат ва мисол қилиб қўйдик.

57. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачонки, (Ийсо) бинни Мариям мисол келтирса, баногоҳ қавмингиз (бу мисолдан шодланиб) кичкира бошлайдилар.

58. Улар: «Бизларнинг илоҳларимиз яхшироқми ёки уми (яъни, Ийсоми?!) дедилар. Улар (бу мисолни) Сизга фақат талашиб-торитшиш учунгина келтирдилар. Ахир улар хусуматчи-урушқоқ қавмдирлар!

Изоҳ: Бу оятлар мушриклар Ийсо бинни Мариямни мисол қилиб, Муҳаммад алайҳиссаломни мулзам этмоқчи бўлгани хусусидадир. Пайғамбар алайҳиссалом Қурайшликларга: «(Эй мушриклар), сизлар ҳам, Аллоҳни қўйиб сиғинаётган бутларингиз ҳам жаҳаннам ўтинларидир», оятини (Анбиё сураси, 98-оят) тиловат қилганларида, мушриклар ғазабга минишиб: «Эй Муҳаммад, бу фақат бизларга тегишлими ёки барча миллатларгами?», деб сўрашади. Ҳазрат уларга: «Бу оят барча замонлардаги мушриклар ва улар сиғинаётган нарсаларга тегишлидир», деб жавоб бергач, улардан бири бу жавобдан шодланиб: «Ахир сен Ийсони Аллоҳнинг пайғамбари деб эдинг-ку! Холбуки, насронийлар уни худо деб сиғинадилар. Бас, агар Ийсо насронийлар уни худо қилиб олганлари сабабли дўзахга тушадиган бўлса, бизлар ҳам ўз худоларимиз билан дўзахга тушишга розимиз. Энди бизларга айтинг-чи, бизларнинг худоларимиз яхшироқми ёки Ийсоми?!», деб қичкиради. Шунда юқоридаги оятлар нозил бўлиб, Ийсо пайғамбар Аллоҳ таъоло хузурига кўтарилиб кетгандан кейин насронийлар у зотни худо қилиб олишганлари учун у киши айбдор эмаслилари, бу мушриклар эса фақат талашиб-тортишиш учунгина бундай беҳуда мисолларни келтиришлари баён этилади. Қўйидаги оятларда Ийсо бинни Мариям ким бўлганликлари хусусида яна бир бор уқтирилади.

59. У фақатгина Биз (пайғамбарлик) инъом этган бир бандадир. Биз уни (отасиз дунёга келтириш билан) бани Исроил учун (Бизнинг қудратимизни намоёиш қиладиган) бир мисол-ибрат қилдик.

60. Агар хоҳлаганимизда, албатта сизларнинг ўрнингизга Ерда халифа бўладиган фаришталарни (пайдо) қилган бўлар эдик.

Изоҳ: Бу оятда Аллоҳ таъоло учун нафақат Ийсони отасиз яратиш, балки Ер юзидаги барча одамларни йўқ қилиб, уларнинг ўрнига фаришталарни қўйиб қўйиш ҳам жуда осон иш эканлиги таъкидланади.

61. Албатта (Ийсо Қиёмат) Соати ҳақидаги билим-аломатдир. Бас, сизлар у (Соат) ҳақида ҳаргиз шак-шубҳа қилмангиз. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Макка аҳлига айтинг): «Менга эргашинглар! Мана шу тўғри йўлдир.

Изоҳ: Саҳобайи каромлардан Ибн Аббос ва Қатоданинг айтишларича, (Аллоҳ уладан рози бўлсин), Қиёмат қойим бўлиши олдида Аллоҳ таъоло Ийсо алайҳиссаломга дунёга тушиб, у киши бутун ер юзида Ислом ҳукуматини юргизар эканлар. Шунинг учун бу ояти каримада Ийсо – Қиёмат аломатидир дейилади.

62. Сизларни ҳаргиз шайтон (Аллоҳнинг динидан) тўсмасин! Албатта у сизлар учун очик душмандир».

63. Қачонки Ийсо аниқ-равшан ҳужжат-мўжизаларни келтиргач, деди: «Мана, мен сизларга Ҳикмат – Инжил билан, сизларга ўзларингиз ихтилоф қиладиган айрим нарсаларни баён қилиб бериш учун келдим. Бас, Аллоҳдан қўрқингиз ва менга итоат этингиз!

64. Албатта менинг Парвардигорим ҳам, сизларнинг Парвардигорингиз ҳам Аллоҳнинг Ўзидир, бас, (Ёлғиз) Унга ибодат қилингиз! Мана шу Тўғри Йўлдир».

65. Сўнг (Насронийларнинг ичидан чиққан) ҳибзлар-фирқалар (Ийсо хусусида, айримлари уни «худо» деб, айримлари «Худонинг ўғли», деб) ўзаро ихтилоф қилдилар. Бас, у золим кимсаларга аламли Кун (Қиёмат)нинг азоби – ҳалокат бўлмай!

66. Улар фақат ўзлари ҳам сезмаган ҳолларида (Қиёмат) Соати тўсатдан келиб қолишини кутмоқдалар, холос.

67. У Кунда дўстлар бир-бирларига душмандир, магар (Аллоҳ Йўлида дўстлашган) такводор зотларгина (мангу дўстлардир).

68-69. (У Кунда уларга айтилуру): «Эй, Бизнинг оятларимизга иймон келтирган ва мусулмон бўлиб ўтган бандаларим, бу Кун сизлар учун ҳеч хавфу хатар ва сизлар асло ғамгин бўлмайсизлар.

70. Сизлар жуфти ҳалолларингиз билан бирга шод-хуррам бўлган ҳолларингизда жаннатга кирилингиз!».

71. Уларга олтиндан бўлган лаганлар(да таомлар) ва қадахлар(да шароблар) айлантирилуру. У жойда кўнгиллар тилайдиган ва кўзлар лаззатланадиган (барча) нарса бордир. Сизлар у жойда мангу қолурсизлар.

72. Қилиб ўтган амалларингиз сабабли сизларга мерос қилиб бнрилган жаннат мана шудир.

73. Сизлар учун у жойда кўплаб мева-чевалар бўлиб, сизлар улардан ерсизлар.

Изоҳ: Мазкур оятларда беш кунлик дунёда тақво билан яшаб ўган мўмин-мусулмонларга мерос қилиб бериладиган жаннатдаги ноз-неъматлар беадад ва мангу-боқий, боғ мевалари эса ҳазон билмас эканлиги баён этилди. Энди динсиз осийларнинг оқибатлари қандай бўлиши ҳақида хабарберилади.

74. Албатта жинойтчи кимсалар (яъни, кофирлар) жаҳаннам азобида мангу қолгувчидирлар.

75. Улардан (азоб бирон лаҳза ҳам) енгиллатилмас ва улар (ўша азобда қолиб) бутунлай ноумид бўлгувчидирлар!

76. Уларга биз зулм қилмадик, лекин улар (ўзларига) зулм қилгувчи бўлдилар.

77. Улар (дўзах ходими бўлган фариштага) «Эй Молик, Парвардигоринг бизларга Ўз ҳукмини қилсин (яъни, тезроқ жонимизни олсин, бизлар бу азобдан қутулайлик», деб) нидо қилганларида, у: «Албатта сизлар (мана шу азобда мангу) тургувчидирсизлар», деди.

78. Аниқки, Биз сизларга Ҳақ – Қуръонни келтирганмиз, лекин сизларнинг кўпларингиз Ҳақни ёмон кўргувчидирсизлар.

79. Балки улар (яъни, Макка мушриклари пайғамбар алайҳиссаломга суиқасд қилиш учун) бирон ишга қарор қилгандирлар?! Бас, албатта Биз ҳам (ўз пайғамбаримизга уларнинг макрларидан нажот бериб, суиқасд қилгувчиларнинг ўзларини ҳалок қилишга) қарор қилгувчидирмиз.

80. Балки уларнинг гумонларича, Биз уларнинг сирларини (билмасмиз) ва шивир-шивирларини эшитмасмиз?! Ундок эмас! Бизнинг элчиларимиз (фаришталар) уларнинг олдиларида (ҳар бир қилган ишларини) ёзиб турурлар.

81. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, «Аллоҳнинг боласи бор», дейдиган мушрикларга) айтинг: «Агар Раҳмоннинг боласи бўлганида мен (у болага) ибодат қилгувчиларнинг биринчиси бўлур эдим, (лекин У Зотнинг боласи ҳам, оиласи ҳам йўқдир)!»

82. Осмонлар ернинг Парвардигори, Арш Эгаси (бўлган Аллоҳ) улар сифатлаётган айблардан покдир!

83. Бас, Сиз уларни тарк қилинг! Улар то Ўзларига ваъда қилинган Кунга рўбарў бўлгунларича (ноҳақ йўлларига) шўнғишиб, (ўз дунёларида) ўйнаб-кулиб юраверсинлар!

84. У (Аллоҳ) осмонда ҳам Илоҳ, ерда ҳам Илоҳ бўлган Зотдир. У ҳикмат эгаси ва Билгувчидир.

85. Осмонлар ва Ер ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсалар пошоҳлиги Ўзиники бўлган Зот Баракотли – Буюқдир.(Қиёмат) Соати ҳақидаги билим ҳам Ёлғиз унинг ҳузурдадир. Ёлғиз унгагина қайтарилурсизлар.

86. (Мушриклар Аллоҳни) қўйиб дуо-илтижо қилаётган бутлари (Қиёмат Кунда бирон кишини) шафоат қилишга эга бўла олмас, магар ўзлари билган ҳолларида ҳақ гувоҳлик берган (яъни, «Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Ёлғиз Аллоҳгина бор эканлигига гувоҳлик бераман», деган) кишиларгина (Аллоҳнинг изни-иродаси билан шафоат қилишга қодир бўлурлар).

87. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қасамки, агар Сиз улардан ўзларини ким яратгани ҳақида сўрасангиз, албатта улар: «Аллоҳ», дерлар. Бас, (ўша Яратгувчига ибодат қилиш ўрнига) қаяққа бурилиб кетмоқдалар?!

88. (Аллоҳ таъоло Муҳаммад алайҳиссаломнинг): «Парвардигорим, дарҳақиқат, ана улар иймон келтирмайдиган қавмдир», деган (сўзларини ҳам билур).

89. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз улардан юз ўғиринг ва «Тинчлик-омонлик бўлсин», денг! Бас, улар яқинда (куфру исёнларининг оқибати қандай бўлишини) билиб олажақлар!

(44) «Духон» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, эллик тўқиз оятдир. Сура Қуръони Каримнинг муборак Қадр кечасида нозил бўлгани ҳақида хабар бериш билан бошланади.

Сўнгра бу азиз Китобдан шак-шубҳада бўлган мушриклар осмондан "тутун" — ғубор ёғиладиган кун билан огоҳлантириладиларки, суранинг "Духон — Тутун", деб номланиши шундандир. Бу сурада Аллоҳ таолонинг пайғамбарларидан Мусо алайҳиссаломнинг Фиръавн қавмига юборилишлари ва у зотга иймон келтирган кишиларга қандай нажот берилиб, инкор этганлар қандай ҳалокатга йўлиққанлари батафсил баён қилинади.

Сура кофирлар тушадиган дўзах даҳшатлари ва мўминлар учун тайёрлаб қўйилган жаннат манзараларини тасвирлаш билан ниҳоясига етади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо. Мим.

2-3. Очиқ-Равшан Китобга — Қуръонга қасамки, албатта Биз уни бир муборак-баракотли кечада нозил қилдик. Дарҳақиқат, Биз (инсонларни ушбу Қуръон билан Охират азобидан) огоҳлантиргувчи бўлдик.

Изоҳ: Кўпчилик уламоларнинг айтишларича, бу кеча Рамазон ойидаги Қадр кечаси бўлиб, Қуръони Карим ўша кечада нозил бўла бошлагандир. Унинг "муборак-баракотли кеча" дейилишига сабаб эса жаҳолат зулматларида қолиб, ўз йўлини йўқотиб қўйган инсоният олами ўша кечада осмон билан боғланиб, ундан ўзи учун то Қиёмат дастурул-амал бўладиган Илоҳий йўл-йўриқлар ола бошлагандир. Бу кечанинг яна бошқа хислатлари ҳам борки, у ҳақда қуйидаги оятларда баён қилинади.

4. У (кеча)да барча пухта-аниқ иш(лар) айрилур (белгиланур).

Изоҳ: Ибн Аббос (Аллоҳ ундаи рози бўлсин) айтадиларки, Аллоҳ таоло бу кечада то келгуси сананинг шу кечасигача бўладиган, бандаларга тааллуқи барча ишлар ҳиқида ҳукм қилур.

5. (Бу кечада тақдир қилинадиган барча ишлар) Бизнинг ҳузуримиздан бўлган Ишдир. Дарҳақиқат, Биз (башариятга пайғамбарлар) юборгувчи бўлдикки;

6. (Бу) Парвардигирингиз томонидан бўлган раҳмат-меҳрибонликдир. Албатта Унинг Ўзи (барча нарани) Эшитгувчи, Билгувчидир.

7. Агар ҳақиқий ишонгувчи бўлсангизлар (ўша сизларнинг Парвардигорингиз) осмонлар ва ернинг ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсаларнинг ҳам Парвардигоридир.

8. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Унинг Ўзи бордир. Ҳаёт ва ўлим берадиган ҳам Унинг Ўзидир. Сизларнинг Парвардигорингиз ҳам, аввалги ота-боболарингизнинг Парвардигори ҳам (Унинг Ўзидир).

9. Йўқ, улар (яъни, мушриклар қайта тирилиш хусусида) шак-шубҳада бўлиб, (Аллоҳнинг пайғамбарларининг устидан масҳара қилиб) ўйнарлар.

10. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз осмон очиқ (яъни, барчага кўрчинадиган) тутунни келтирадиган Кунга кўз тутинг!

11. У (тутун барча) одамларни ўраб олур. Бу аламли азобдир.

Изоҳ: Имом Бухорий ривоят қилишларича, қурайшликлар ўз куфру-исёнларидан қайтишмагач, пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ таъолодан Юсуф пайғамбар замонларида бўлиб ўтган қаҳатчилик каби бало юборишини сўраган эканлар. Шунда бир неча йил давомида шундай қурғоқчилик ва қаҳатчилик бўлибдики, одамлар қўлларига тушган нарсани ея бошлабдилар ва қуриб-қақшаб кетган ердан кўтарилган чанг-тўзон уларнинг кўзларига тутундек кўрина бошлабди. Ана энди улар Аллоҳ таъолога ёлвориб дуо-илтижо қилишга тушадилар.

12. "Парвардигор, Ўзинг бизлардан бу азобни аритгин. Албатта бизлар иймон келтиргувчидирмиз".

13-14. (Лекин) улар учун қаёқдан ҳам (бошларига тушган бу бало-офатлардан) эслатма-ибрат олиш бўлсин?! Ҳолбуки, уларга очиқ Пайғамбар (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом) келди, сўнгра ундан юз ўғирдилар ва: "(Унга Қуръон бировлар томонидан) ўргатиб кўйилган, (у) мажнун", дедилар-ку?! (Бас, очиқ-равшан мўъжиза — Қуръонни келтирган Пайғамбарга иймои келтирмай, ундан юз ўғирган кимсалар бошқа бирон нарсадан панд-насиҳат олармидилар?!

15. Албатта Биз бу азобни (сизлардан) бир оз (вақтгача) аритгувчидирмиз, сизлар ҳам шак-шубҳасиз, (ўз куфру исёнларингизга) қайтувчидирсизлар.

16. Биз даҳшатли ушлаш билан ушлайдиган кунда (яъни, Бадр жангида ёки Қиёмат Кунда Биз улардан интиқом олурмиз). Зеро, Биз Интиқом олгувчидирмиз.

17. Аниқки, Биз улардан илгари Фиръавн қавмини ҳам имтиҳон қилганмиз ва уларга бир улуғ пайғамбар (яъни, Мусо алайҳиссалом) келгандир.

18. (У Фиръавн ва унинг одамларига деди): "Сизлар менга Аллоҳнинг бандаларини (яъни, бани Исроил қавмини) топширинглар! Албатта мен сизлар учун ишончли пайғамбардирман".

Изоҳ: Маълумки, Фиръавн ва унинг қавми бўлган мисрлик қибтийлар бани Исроил қавмини мустамлака қилиб, уларга кўп зулму зўравонликлар қилар эдилар. Мусо пайғамбар Аллоҳ таъолонинг амри билан Фиръавн олдига бориб, ундан бани Исроил қавмини Мисрдаги тутқунликдан озод қилиб, ўз ватанлари Шом диёрига кетишларига йўл беришини талиб қилади. Мазкур ва куйидаги оятларда шу ҳақда хабар берилади.

19. "Ва Аллоҳга кибру ҳаво қилманглар! Албатта мен сизларга (ўзимнинг ҳақ пайғамбар эканлигимга) очиқ-равшан ҳужжат (мўъжизалар) келтирурман".

20. (Шунда Фиръавн ва унинг қавми Мусони ўлдириш билан таҳдид солганларида у деди): "Албатта мен Парвардигорим ва Парвардигорингиз (бўлмиш Аллоҳ)дан сизлар мени тошбўрон қилишларингиздан паноҳ сўрагайман, (демак, сизларнинг таҳдидларингиздан қўрқмайман).

21. Агар менга иймон келтирмасангизлар, у ҳолда мени холи қўйинглар!"

22. Бас, у Парвардигорига: "Дарҳақиқат, улар жинойтчи қавмдир (яъни, Ўзинг уларнинг жазоларини бергин)», деб дуо қилди.

23. Бас, (Аллоҳ Мусога ваҳий юбордики), "Бандаларим (яъни, бани Исроил қавми) билан бирга тунда йўлга чиқкин! Албатта сизларнинг изингизга тушилур. (Яъни, Фиръавн ва унинг қўшини ортингиздан қувиб етур).

24. Ва денгизни сокин (яъни, сизлар ўтаётганда иккга бўлинган эди, ана ўша холида) кўявергин (ва Фиръавн ундан ўз қўшини билан ўтиб олишидан кўркма). Шакшубҳасиз, улар ғарқ қилингувчи қўшиндир".

25-26. Улар қанчадан-қанча боғларни, чашмаларни, экинзорларни ва улуг-гўзал жойларни қолдириб (ўзлари ғарқ бўлиб) кетдилар!

27. Ва (қанчадан-қанча) ўзлари вақтичоғлик қилган неъматларни (қолдириб кетдилар)!

28. Шундай қилиб, Биз у (неъматларни) бошқа бир қавмга мерос қилиб бердик!

29. Бас, уларга осмон ҳам, ер ҳам (аза тутиб) йиғлагани йўқ ва уларга (тавба-газарруъ учун) муҳлат ҳам берилмади!

30-31. Дарҳақиқат, Биз бани Исроилга хор қилгувчи азобдан — Фиръавндаи нажот бердик. У ҳақиқатан, мутакаббир, хаддан ошувчилардан эди.

32. Дарҳақиқат, Биз уларни (бани Исроил қавмини) билган холимизда (ўз замонларидаги) барча оламлар — одамлардан танлаб олдик — афзал қилдик.

33. Ва уларга оят-мўъжизалардан (денгизнинг қоқ ўртасидан бўлиниши, осмондан ризку рўз ёғилиши каби) нарсаларни ато этдикки, уларда (тафаккур қилгувчи учун) очиқ имтиҳон-синов бордир.

34-35-36. Албатта ана улар (яъни, Қурайш кофирлари: "ўлим) фақат биринчи ўлимимиздир ва бизлар қайта тирилгувчи эмасмиз. Бас, агар ("Охират ҳаёти ҳам бор", деган сўзларингизда) ростгўй бўлсангизлар (ўлиб кетган) ота-боболаримизни (қайта тирилтириб) келтиринглар-чи?", дерлар.

37. Улар (куч-қувватда) яхшироқми ёки Туббаъ қавми ва улардан аввалги кимсаларми?! Биз уларни ҳалок қилдик. Чунки улар жинойтчи — осий эдилар.

Изоҳ: Туббаъ — қадим замонда Мадина атрофида яшаб ўтган бир солиҳ подшоҳ бўлиб, унинг қавми жуда бақувват кишилар эди. Улар куч-қувватларига ишониб Туббаъги итоат этмаганлиридан кейин Аллоҳ таоло уларни ҳалок қилган эди. Ушбу оят "Бизларни ёшимизни яшаб бўлгунмизча ҳеч ким ҳалок қила олмайди ва ўлганимиздан кейин ҳеч киш тирилтира олмайди", дейдиган Қурайш кофирлари ҳақидадир.

38. Биз осмонлар ва ерни ҳамда уларнинг орасидаги нарсаларни ўйнаб-беҳуда яратганимиз йўқ.

39. Биз уларни фақат Ҳақ (қонун, интизом) билан яратганмиз. Лекин уларнинг кўплари билмаслар.

40. (Ҳақ билан ботилининг) ажралиш Куни (яъни, Қиёмат Куни) барчаларининг (инсонларнинг ҳисоб-китоб) вақтидир.

41. У Кунда дўст дўстга бирон нарсада асқотмас ва уларга ёрдам ҳам берилмас.

42. Магар Аллоҳ раҳмат қилган кишиларгагина (ёрдам берилур). Албатта Унинг Ўзигина Қудратли ва Меҳрибондир.

43-44. Албатта (дўзахнинг ўртасида ўсадиган) Заққум дарахти гуноҳкорнинг таомидир.

45-46. (У таом) мисоли қайноқ сувнинг қайнаши каби қоринларда қайнайдиган эритилган (дорланган) ёғдир!

47-48. (Дўзах фаришталарига): "Уни (гуноҳкорни) ушлаб дўзахнинг ўртасига судраб олиб боринглар, сўнгра боши устидан қайноқ сувдан — азобдан қуйинглар!" (деб амр этилур).

49-50. (Унга масхара қилиш учун: "Мана бу азобни) тотиб кўргин! Ахир сен "қудратли ва улугсан-ку". Дарвоқеъ, бу (азоб) сизлар (ҳаёти дунёдалик пайтингизда) шак-шубҳа қилган нарсангиздир!", (дейилур).

51-52. Албатта тақводор зотлар (У Кунда) осойишта жойда, боғлар ва чашмалар устида бўлурлар.

53. Улар бир-бирларига рўбарў бўлган ҳолларида ипак-шойидан либослар кийиб (ўлтирурлар).

54. Мана шундай! Яна Биз уларга охукўз хурларни жуфти ҳалол қилиб қўйгандирмиз.

55. Улар у жойда тинч-хотиржам бўлган ҳолларида (хизматкорлардан) барча мевачевани чақирурлар.

56. Улар (жаннатда) биринчи ўлимдан (яъни, ҳаёти дунёдан кўз юмганларидан) бошқа ўлимни тотмаслар. (Аллоҳ) уларни дўзах азобидан сақлагандир.

57. (Бу) Парвардигорингиз томонидан бўлган фазлу марҳаматдир. Мана шу буюк саодатдир.

58. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), дарҳақиқат, шояд улар эслатма-ибрат олсалар, деб Биз (бу Қуръонни) Сизнинг тилингиз билан осон-енгил қилиб бердик, (Лекин улар Қуръон панд-нисихатларини қибул қилмадилар).

59. Бас, энди Сиз (уларнинг ҳоллари не кечишига) кўз тутинг! Улар ҳам албатта (Сизнинг ҳалокатингизга) кўз тутгувчидирлар.

(45) «Жосия» сураси

Ўттиз етти оятдан иборат бўлган бу сура ҳам Макка сураларидандир. Дастлабки оятлариданоқ осмонлар ва ердаги ҳар бир нарса ва воқеа, ҳодисада Ягона Яратгувчининг борлигига далолат қиладиган аломатлар мавжуд эканлигини уқтирадиган бу сурада ҳам сўз иймон-эътиқод устида боради.

Бу сурада яна бани Исроил қавмига Аллоҳ таъоло томонидан ато этилган ноз-неъматлар на имтиёз фазилатларга улар ношукурлик қилганликлари ҳақида ва умуман ҳавойи нафсларини "худо" қилиб олган кимсалар ва уларнинг топажак оқибатлари хусусида хабарлар берилади.

Сура ниҳоясида Қиёмат Кунда рўй берадиган аҳвол тасвирланади ва у Кунда ҳар бир уммат тиз чўккан ҳолда Аллоҳ Роббил-олабийн тарвфидан бўладиган ҳукмга кўз тутиб туриши баён этилади. Суранинг "Жосия — Тиз чўкувчилар", деб аталишининг сабаби шудир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо, Мим.

2. (Бу Қуръон) Қудратли ва Ҳикматли Аллоҳ томонидан нозил қилинган Китобдир.

3. Шак-шубҳасиз, осмонлар ва ерда мўъминлар учун (Аллоҳнинг қудрат ва ҳикматида далолат қиладиган) оят-аломатлар бордир.

4. Яна сизларнинг (бир томчи сув — нутфадан) яралишингизда ва (Аллоҳ ер юзига) тарқатиб юборган жониворлардан иборат нарсаларда ҳам аниқ ишонадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

5. Яна кеча ва кундузнинг алмашиб туришида ва Аллоҳ осмондан ёғдириб, унинг ёрдамида "ўлган" ерни тирилтирган ризқ-ёмғирда ҳамда шамолларнинг йўналтирилишида ақл юргизадиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), булар Аллоҳнинг оятлари бўлиб, Биз уларни Сизга ҳаққирост тиловат қилиб бермоқдамиз. Бас, улар (Макка кофирлари) Аллоҳ ва Унинг оятларини қўйиб қайси сўзга иймон келтирурлар?!

7. Барча бўҳтончи-ёлғончи гуноҳкорга ҳалокат бўлғайки;

8. У ўзига тиловат қилинаётган Аллоҳ оятларини эшитар, сўнгра гўё уларни эшитмагандек кибру ҳаво қилган ҳолда (ўз куфрида) оёқ тираб турар! Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз унга аламли азоб "хушхабарини" беринг!

9. Қачон у Бизнинг оятларимиздан бирои нарса билиб олса, у (оят)ларни масҳара қилур! Ана ўшалар учун хор қилгувчи азоб бордир!

10. Уларнинг ортида жаҳаннам бор! Касб қилган-топган (мол-дунё, бола-чақалари) ҳам, Аллоҳни қўйиб ушлаган "дўстлари" ҳам уларга бирон нарсада асқотмас! Улар учун улуғ — катта азоб бордир!

11. Ушбу (Қуръон иймон келтирган зошлар учун) Ҳидоятдир. Парвардигорларининг оятларига кофир бўлган кимсалар учун эса ашаддий азобдан аламли насиба бордир!

12. Аллоҳ — (денгиздаги) кемалар ўзининг амри билан жорий бўлиши ҳамда сизлар (у кемаларда) Унинг фазлу марҳаматидан (ризку рўз) иташларингиз учун ва шукр қилишларингиз учун сизларга денгизни бўйсундириб қўйган Зотдир.

13. У Ўз томонидан (яъни, Ўз хоҳиш-иродаси билан) сизларга осмонлардаги ва ердаги барча нарсаларни бўйсундирди. Албатта бунда тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибратлар бордир.

14. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), иймон келтирган зотларга айтинг, улар Аллоҳ (ваъда қилган ҳисоб-китоб) Кунларидан ноумид бўлган кимсалар (етказаётган озор-азиятлар)ни кечириб юбораверсинлар. Токи (Аллоҳ ўша озорларга сабр-тоқат қилган) қивмни касб қилган нарсалари (яъни, кечириб юборганликлари) сабабли мукофотлагай!

15. Ким бирон яхшилик қилса, бас, ўзи учун (яъни ўз фойдасига қилган) бўлур, ким ёмонлик қилса, бас, ўз зиёнига (қилган) бўлур. Сўнгра Парвардигорингизга қайтарилурсизлар.

16. Дархақиқат, Биз бани Исроил (қавми)га Китоб — Таврот, ҳикмат ва пайғамбарлик ато этдик ва уларни ҳалол-пок нарсалардан ризқлантирдик ҳамда уларни (ўз замонларидаги) барча оламлардан устун қилдик.

17. Яна Биз уларга (Дин) ишлари ҳақида аниқ-равшан ҳужжатлар ато этдик. Бас, улар ихтилоф қилмадилар, магар уларга (Биз томонимиздан Дин ҳақида) илм-ҳужжат келганидан сўнг ўзаро ҳасад-адоват қилишиб (талашиб-тортишдилар). Албатта, Парвардигорингиз Қиёмат Кунида уларнинг ўрталарида ихтилоф қилиб ўтган нарсалари ҳақида ҳукм қилур.

Изоҳ: Муфассирларнинг айтишларича, мазкур оятларда бани Исроил қавми ва уларнинг ўзларига Аллоҳ таъоло томонидан ато этилган шунчалик аниқ оят-мўъжизалар ва ноз-неъматлардан кейин ҳам ўзаро ҳасад-адоват қилишиб Дин ҳақида турли ихтилофларга берилиб кетганликлари тўғрисида ҳикоя қилинишидан мақсад, Макка мушриклари томонидан берилаётган хилма-хил озор-азиятлардан изтиробга тушган Муҳаммад алайҳиссаломга таскин-тасалли бериш ва у кишини ҳам худди Мусо пайғамбар бани Исроилнинг зулмига сабр қилганидек сабр-тоқат қилишга даъват этишдир.

18. Сўнгра (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизни (Дин) ишидан бир Шариат (аниқ-равшан қонун) устида (барқарор) қилдик. Бас, Сиз (фақат мана шу қонунга) эргашинг ва билмайдиган кимсаларнинг ҳавойи нафсларига эргашманг!

19. Чунки (агар Сиз уларнинг ҳавойи нафслари кўрсатган залолат йўлига юрсангиз), улар Сиздан Аллоҳ томонидан бўлган бирон нарсани (азобни) қайтара олмаслар. Албатта золимлар бир-бирларига дўстдирлар. Аллоҳ эса такводор зотларнинг Дўстидир.

20. Ушбу (Қуръон барча) одамлар учун (равшан) кўрсатмалардир ва аниқ ишонадиган қавм учун Ҳидоят ва Раҳматдир.

21. Балки ёмонлик-гуноҳлар касб этган кимсалар Биз уларни ҳам иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар каби қилишимизни ва ҳаётлари ҳам, мамотлари ҳам (яъни, дунёлари ҳам, Охиратлари ҳам мўминлар билан) баробар бўлишини ўйлагандирлар?! Нақадар ёмон (нотўғри) ҳукм қилурлар-а?!

22. Аллоҳ осмонлар ва Ерни (ўзининг кудрати Илоҳийясига далолат қилиши учун) ва ҳар бир жон мазлум бўлмаган ҳолларида ўзлари қилган амаллари сабабли жазоланиши учун Ҳақ (қонун ва низом) билан яратди.

23. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ҳавойи нафсини ўзига "илоҳ" қилиб олган ва Аллоҳ уни билган ҳолида йўлдан оздириб, кулоқ ва кўнглини муҳрлаб, кўз олдида парда тортиб қўйган кимсани кўрганмисиз? Бас, уни Аллоҳ (йўлдан оздиргани)дан сўнг ким ҳидоят қила олур?! Ахир эслатма-ибрат олмайсизларми?!

24. Улар (яъни, Қиёматни инкор қилгувчилар: "Ҳаёт) фақат дунёдаги ҳаётимиздир. (Баъзиларимиз) ўлиб, (бошқаларимиз) ҳаётга келаверамиз ва бизларни (Аллоҳ ўлдирмайди, балки) фақат замон (ўтиши)гина ўлдиради", дедилар. Ҳолбуки, улар учун бу тўғрида бирон билим-ҳужжат йўқдир. Улар фақат (шундай) гумон қилурлар, холос.

25. Қачон уларга (қайта тирилиш ҳақлиги тўғрисидаги) Бизнинг аниқ-равшан бўлган оятларимиз тиловат қилинса, уларнинг (бу оятларга қарши) "ҳужжатлари" фақат: "Агар

ростгўй бўлсангизлар, ота-боболаримизни (тирилтириб) келтиринглар-чи", дейишларигина бўлур.

26. Айтинг: "Аллоҳ сизларга хаёт берур, сўнгра (ажалларингиз етгач), ўлдирур, сўнгра сизларни ҳеч шак-шубҳасиз, (келадиган) Қиёмат Кунига тўплар. Лекин одамларнинг кўплари (буни) билмаслар"!

27. Осмонлар ва ернинг мулки-эгаллиги Аллоҳникидир. (Қиёмат) Соати қойим бўладиган Кунда — ана ўша Кунда бузғунчи кимсалар зиён тортурлар!

28. (У Кунда) барча умматни (даҳшат ва изтироб-ла) тиз чўккан ҳолда кўрарсиз. Ҳар бир уммат ўз номаи аъмолига чакирилур, (сўнг уларга дейилур): "Бугун қилиб ўтган амалларингиз билан жазоланурсизлар.

29. Мана бу китобимиз (яъни, Бизнинг амримиз билан ёзилган номаи аъмолингиз) сизларга ҳақиқатни айтур. Дарҳақиқат, Биз сизлар қилгувчи бўлган барча амалларингизни (ушбу номаи аъмолга) кўчириб қўйгандирмиз".

30. Бас, иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларга келсак, уларни Парвардигорлари — Аллоҳ Ўз раҳмати-жаннатига дохил қилур. Бу очик бахтнинг ўзидир!

31. Энди кофир бўлган кимсаларга келсак, (бас, уларга айтилур): "Ахир сизларга Менинг оятларим тиловат қилинган эмасмиди?! Бас, сизлар (у оятларга иймон келтирмасдан) кибру хаво қилдинглар ва жиноятчи қавм бўлдинглар!

32. Қачон (сизларга): "Дарҳақиқат, Аллоҳнинг ваъдаси ростдир, (Қиёмат) Соати шак-шубҳасиз, (келгувчидир)", дейилса, сизлар: "Биз у Соат нима эканини билмаймиз, фақат гумон қиламиз, холос. Биз (Қиёмат Соати келишига) аниқ ишонгувчи эмасмиз", деддинглар.

33. (Мана энди) уларга қилиб ўтган ёмонликлари ошкор бўлди ва ўзлари масхара қилиб ўтган (азоб) уларни ўраб олди!

34. Ва (уларга) дейилди: "Худди сизлар мана шу бугунги Кунингиздаги учрашувни унутганларингиздек, биз ҳам бугун сизларни "унутурмиз". Сизларнинг жойингиз дўзахдир ва сизлар учун (дўзах азобидан кутқаргувчи) ёрдамчилар ҳам йўқдир!

35. Бунга сабаб — сизлар Аллоҳнинг оятларини масхара қилиб олган эдинглар ва сизларни хаёти дунё алдаб қўйган эди. Бас, бугун улар (дўзахдан) чиқарилмаслар ва улардан (Аллоҳ рози бўладиган амалларга) қайтиш ҳам талаб қилинмас.

36. Бас, барча ҳамду сано осмонлар Парвардигори, ер Парвардигори, бутун оламлар Парвардигори — Аллоҳ учундир.

37. Осмонлар ва Ердаги буюклик ёлғиз Уникидир! У қудрат ва ҳикмат Соҳибидир!

Йигирма олтинчи жузъ

(46) «Ахқоф» сураси

«Ҳо, Мим» ҳарфлари билан бошлангувчи сураларнинг сўнги – еттинчиси бўлган бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, ўттиз беш оятдир. У Қуръони Каримнинг қудрат ва ҳикмат Соҳиби бўлмиш Аллоҳ томонидан туширилган Китоб эканини таъкидлаш билан бошланиб, сўнгра мушрикларнинг сиғинаётган бутлари бирон нарса яратишга ҳам, уларнинг дуо-илтижоларини эшитишга ҳам қодир бўлмаган, жонсиз тошлар эканлигини уқтиради.

Бу сурада ҳар бир инсон ота-онасига яхшилик қилишга амр этилгани хусусида хабар берилади ва фарзандни туғиб, қаторга қўшгунча она чекадиган меҳнат машаққатлар айрича тасвирланади.

Бу сурада ўтган пайғамбарлардан Ҳуд алайҳиссаломнинг Яман юртидаги қумтепаларни маскан тутган Од қабиласини Ёлғиз Аллоҳ таологагина ибодат қилишга даъват этганлари, улар эса куч-қувватларига ишониб, пайғамбар даъватини инкор қилишлари оқибатида ҳалокатга дучор бўлганлари ҳақида хабар берилади. Суранинг «Ахқоф - Қумтепалар» деб номланишининг боиси шудир.

Сура пайғамбар саллоллоҳу алайҳи ва салламни кофирлар томонидан тортаётган азиятларга сабр-тоқат қилишга чақириш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Ҳо, Мим.

2. «Бу Қуръон) Қудратли ва Ҳикматли Аллоҳ томонидан нозил қилинган Китобдир.

3. Биз осмонлар ва Ерни ҳамда уларнинг ўртасидаги нарсаларни фақат Ҳа- (қонун) ва (Қиёмат Кунигача) белгиланган муддат билан яратдик. Кофир бўлган кимсалар эса ўзлари огоҳлантирилган нарсадан (яъни, Охиратдаги азобдан) юз ўгирувчилардир (уни инкор қилгувчилардир).

4. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушрикларга) айтинг: «Сизлар Аллоҳни қўйиб дуо - илтижо қилаётган (бутларингиз) ҳақида хабар беринглар – менга кўрсатинглар-чи, улар ердан нимани яратганлар?! Ёки улар учун осмонлар(ни яратиш)да шериклик борми?! Агар ростгўй бўлсангизлар, менга ушбу (Қуръон)дан илгари (нозил бўлган ва сизларнинг бутларга сиғинишингизни тасдиқлайдиган) бирон китобни ёки бирон илмий асарни (яъни ввалги уламолардан қолган биронта аниқ ҳужжатни) келтиринглар!»

5. Аллоҳни қўйиб, Қиёмат Кунигача ҳам (дуони) мустажоб қила олмайдиган бутларга дуо-илтижо қиладиган кимсадан ҳам ақлдан озганроқ ким бор?! Ҳолбуки, у (жонсиз бут)лар ўша (мушрик)ларнинг дуоларидан ғофилдирлар!

6. (Қиёмат Кунида) инсонлар (ҳисоб-китоб учун) тўпланган вақтида ўша (бутлар) уларга (мушрикларга) ушман бўлурлар ва уларнинг (Аллоҳни қўйиб, ўзларига) ибодат қилганларини ҳам инкор этурлар.

7. Қачон уларга Бизнинг аниқ-равшан бўлган оятларимиз тўғрисида у ўзларига келган вақтидаёқ (тафаккур қилиб кўрмасданок): «бу очиқ сеҳрдир», дерлар.

8. Ёки улар («Қуръонни Муҳаммаднинг) ўзи тўқиб олган», дейдиларми?! Айтинг: «Агар уни ўзим тўқиб олган бўлсам, у ҳолда сизлар мен учун Аллоҳ (азоби)дан бирон

нарса(ни даф қилиш)га эга бўла олмасизлар (яъни у ҳолда Аллоҳнинг Ўзи Унинг шаънига ёлгон тўқиганим учун мени ҳеч ким қайтара олмайдиган азоб билан жазолаган бўлур эди. Бас, мен сизлардан эмас, балки Аллоҳ таъолодан кўрққаним сабабли сизларга Ҳақ ваҳийни келтирмоқдаман)! У сизлар киришаётган нарсани (яъни Қуръонни бир сеҳр десангизлар, бир уйдирма деяётганларингизни) жуда яхши Билгувчидир. Унинг Ўзи мен Мағфиратли, Меҳрибон Зотдир».

9. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: «Мен пайғамбарлардан янги-биринчи эмасман (яъни мендан аввал ҳам Аллоҳнинг пайғамбарлари ўтган-ку, нега сизлар менинг пайғамбарлигимга ҳайрон бўлиб, инкор қилмоқдасизлар?!) Мен (келажакда) на ўзимга ва а сизларга нима қилинишини билмасман (яъни ғайбдан хабардор эмасман). Мен фақат ўзимга ваҳий қилинадиган нарсага эргашурман. Мен фақат очик огоҳлантиргувчидирман».

10. Айтинг: (Эй мушриклар), хабар берингиз-чи, агар (ушбу Қуръон) Аллоҳнинг ҳузуридан бўлса-ю, сизлар унга кофир бўлсангизлар ва бани Исроилдан бўлган бир гувоҳ ҳам у (Қуръон)нинг ўхшаши (Ёдғиз Аллоҳ томонидангина нозил бўлиши)га гувоҳлик бериб, иймон келтирса-ю, (у ҳолда сизлар энг золим одамлар бўлиб қолмайсизларми?!). Албатта Аллоҳ золим қавми ҳидоят қилмас!»

Изоҳ: Муфассирлар айтишларича, «Бани Исроил қавмидан бўлган бир гувоҳ» - яҳудий Абдуллоҳ ибн Салам бўлиб, у киши пайғамбар саллоллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келиб Қуръони Карим оятларини эшитгач ва бир неча саволларига росулуллоҳ саллоллоҳу алайҳи ва салламдан аниқ жавоблар олгач, дарҳол Қуръоннинг Илоҳий Китоб эканига ва Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларига иймон келтирган экан.

11. Кофир бўлган кимсалар иймон келтирган зотлар ҳақида: «Агар (бу Қуръон) яъши бўлганида, (анавий ялангоёқлар) унга бизлардан илгари бормаган бўлур эдилар», дедилар. Улар ўзлари у (Қуръон) билан ҳидоят топишмагач: «Бу эски уйдирмадир», дерлар.

Изоҳ: Маълумки, аввал-бошда Ислом динини Аммор, Билол, Суҳайб ва Хаббоб каби камбағал бечоралар қабул қилган эдилар. Шунинг учун зодагон мушриклар юқоридаги сўзларни айтдилар.

12. У (Қуръон)дан илгари Мусонинг пешво ва раҳмат бўлган Китоби (Таврот) бор эди. Бу (Қуръон) арабий лисондаги, (ўзидан аввал нозил бўлган барча Илоҳий Китобларни) тасдиқлагувчи бир Китобдир. У золим-кофир бўлган кимсаларни (Охират азобидан) огоҳлантириш учун ва чиройли амал қилгувчиларга (жаннат ҳақида) хушхабар бўлиш учун (нозил қилингандир).

13. Албатта «Парвардигоримиз Аллоҳдир», деган, сўнгра (Тўғри Йўлда) устивор бўлган зотлар учун ҳеч қандай хабар йўқдир ва улар ғамгин бўлмастар.

14. Ана ўшалар жаннат эгалари бўлиб, у жойда мангу қолурлар. (Бу) улар қилиб ўтган амалларининг мукофотидир.

15. Биз инсонни ота-онасига яхшилик қилишга буюрдик. Онаси унга қийналиб ҳомиладор бўлиб, қийналиб туққандир. Унга ҳомиладор бўлиш ва уни (сутдан) ажратиш (муддати) ўттиз ойдир. Энди қачон у вояга етиб, қирқ ёшга тўлганида: «Парвардигорим, мени Сен менга ва ота-онамга инъом этган неъматингга шукр қилишга ва Ўзинг рози бўладиган яхши амалларни қилишга муваффақ этгин ва Ўзинг

мен учун зурриётимда ҳам яхшилик қилгин (яъни, фарзандларимни ҳам аҳли солих бандаларингдан қилгин). Албатта, мен Сенга (қилган барча гуноҳларимдан) тавба қилдим ва албатта мн мусулмолардандирман» деди.

Изоҳ: Ушбу ояти каримада яна ҳар бир инсонни ота-онага яхшилик қилишга буюрилди. Табиий бир савол туғилиши мумкин: Нега Куръонда бот-бот ота-онага меҳр мурувват кўрсатиш вожиб эканлиги уқтирилди-ю, фарзандларга меҳрибонлик қилишга буюрилган оятлар деярли учрамайди? Каломуллоҳни синчиклаб ўқиб –ўрганган киши ундан юқоридаги саволга жавоб топа олади: Куръонда бирон беҳуда жумла ёки сўз йўқдир. Аллоҳ таъоло мўмин-мусулмонларни кофил инсон қилиб тарбиялаш учун қайси фармонни неча такрорлаш лозим бўлса, уни шунча марта нозил қилган. Негаки, Яратган Ўз бандаларининг жисмоний жихатларидан ҳам, руҳоний хусусиятларидан ҳам жуда яхши Огоҳдир. Масалан, У Зот ота-онага, хусусан онага ўз фарзандларига нисбатан шундай меҳр ато этганки, она учун энг оғир ҳатто таҳликали давр бўлган тарбиялаш йиллари ота-она ҳаётидаги энг дамлардир. Бинобарин, ота-онани (албатта улар агар инсоний маънавиятдан ажраб, ваҳшийлик даражасига тушиб кетмаган бўлсалар) фарзандга яхшилик қилишга буюраверишнинг ўзи ортиқча бир ишдир. Аммо фарзандлар эса ёшлиқларига бориб ёки ўзларининг олдиларидаги ўғил-қизлари билан овора бўлишиб, ортларидаги ота-оналарига бепарво бўлиб қолишлари мумкин. Шунинг Куръон фарзандларни тез-тез, ота-она олдидаги бурчларини адо этишга даъват қилади. Юқоридаги оятнинг давомида камолот ёши бўлмиш қирқ ёшга етган мусулмони комил киши учун Аллоҳ таъолодан қандай тилак-истаклар сўраш лойиқ эканлиги баён қилинди. Энди қуйидаги оятда ана шундай хислат эгалари бўлган мўмин-мусулмонларнинг келажак-оқибатлари ҳақида хабар берилади.

16. Ана ўшалар шундай зотлардирки, Биз улардан қилган энг чиройли амалларни қабул қилурмиз ва жаннат эгалари қаторида уларнинг ёмонлик гуноҳларидан ўтиб юборурмиз. (Бу) уларга ваъда қилингувчи ҳаққирост ваъдадир.

17. Яна бир кимса борки, ота-онасига: «Суф сизларга! Сизлар менга (ўлганимдан кейин қайта тирилиб, қабрдан) чиқарилишим ҳақида ваъда бераяпсизларми?! Ҳолбуки, мендан илгари ҳам асрлар-авлодлар ўтган-ку, *улардан биронтаси қайта тирилиб келдими?!» дер. У иккиси Аллоҳдан мадад тилаган ҳолларида (ўғилларига қараб): «Ҳалок бўлгур, иймон келтиргин! Албатта Аллоҳнинг (барча бандаларни қайта тирилтириш ҳақидаги) ваъдаси ҳақдир», (десалар), у: «Бу фақат аввалгиларнинг афсоналаридир», дер.

18. Ана ўшалар шундай кимсалардирки, уларнинг устига ўзларидан илгари ўтган инсу-жиндан иборат (кофир) умматлар қаторида (азоб) Сўзи ҳақ бўлгандир. Албатта улар зиён кўргувчи бўлдилар.

19. (Мўминлар ва кофирлардан) ҳар бири учун ўзлари қилган амаллари сабабли даража-мартабалар бордир. Чунки (Аллоҳ уларга қилган амалларини(нг мукофот ва жазоларини) комил қилиб берур ва уларга зулм қилинмас.

20. Кофир бўлган кимслар дўзахга кўндаланг қилинадиган Кунда (уларга дейилур): «Сизлар ўз хузур-ҳаловатларингизни ҳаёти дунёларингиздаёқ кетказдингиз ва улардан фойдаланиб бўлдингиз. Энди Бугун Ерда ноҳақ кибру ҳаво қилганларингиз ва итоатсиз жазоланурсизлар».

21. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Од (қабиласи)нинг биродарини (яъни, Ҳуд пайғамбарни) эсланг! Ўшанда у - дарвоқеъ, ундан илгари ҳам, ундан кейин ҳам

огохлантиргувчи (пайғамбар)лар ўтгандир - ўзининг қумтепалардаги қавмини: «Сизлар Ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилинлар! Мен ҳақиқатан, сизларнинг устингиздаги улуг Куннинг азобидан кўркурман», деб огохлантирган эди;

22. Улар: «Мен бизларни худоларимиздан буриш (юз ўгиртириш) учун келдингми?! У ҳолда агар ростгўй кишилардан бўлсанг, бизларга ваъда қилаётган нарсангни (яъни Аллоҳнинг азобини) келтиргин-чи?» дедилар.

23. У айтди: «(Азоб келар вақтнинг) билими Ёлғиз Аллоҳ ҳузуридадир. Мен сизларга ўзим элчи қилиб юборилган нарсани – динни етказурман. Лекин мен сизларни нодон қавм эканлигингизни кўрмоқдаман».

24. Бас, қачонки, улар ўша (азоб)ни ўз водийларига қараб келаётган бир қора булут ҳолида кўришгач: «Бу бизларга ёмғир келтиргувчи булутдир» дедилар. (Худ айтди): «Йўқ, у ўзларингиз шоштирган нарса- бир бўронки, унда аламли азоб бордир.

25. У Парвардигорининг амри билан барча нарсани вайрон (ҳалок) қилур». Бас, (у бўрон келиб, од қабиласидаги кофирларнинг ўзларини ҳам, мол-ҳолларини ҳам ҳалок қилди. Барчалари қирилиб битиб), тонг отганида, фақат уларнинг уй-жойларигина кўзга ташланар эди. Биз жинойтчи-осий қавми мана шундай жазолаймиз.

26. Ҳолбуки, (эй Макка аҳли), Биз уларни (мол-дунё ва куч-қувват жиҳатидан) сизларни қодир қилмаган нарсаларга қодир қилган эдик ва уларга ҳам қулоқ, кўз ва диллар (ато) қилган эдик. (Лекин) улар Аллоҳнинг оят-мўъжизаларини инкор этганлари учун уларга қулоқ-кўзлари ҳам, диллари ҳам бирон фойда бермади, (яъни Ҳақ Йўлни кўриб –идрок қила олмадилар). Ва уларни ўзлари масҳара қилиб кулган нарсалари (Аллоҳнинг азоби) ўраб олди.

27. (Эй Макка аҳли), аниқки, Биз сизларнинг атрофингиздаги қишлоқ-шаҳарларни ҳалок қилдик. Биз шояд (куфру исёнларидан) қайтсалар, деб (уларга) оят-мўъжизаларни батафсил баён қилган эдик, (лекин улар қайтмай, ҳалокатга дучор бўлдилар).

28. Ахир ўзлари Аллоҳни қўйиб, (Аллоҳга) яқин қиладиган "худолар", деб ушлаб олган — сиғинган бутлари (ҳалокатдан қутулишлари учун) уларга ёрдам берсалар бўлмасмиди?! Йўқ, у (бутлар мушриклардан ёрдамга муҳтож бўлган вақтларида) ғойиб бўлиб қолишди. Бу (яъни, бутлар бутпарасларни Аллоҳга яқин қилади, деган ақида) уларнинг уйдирмаларидир ва (Аллоҳ шаънига) тўқиб олган бўхтонларидир.

29. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), эсланг, Биз Сизнинг олдингизга бир гуруҳ жинларни Қуръон тингласинлар, деб юборган эдик Бас, қачонки улар (Қуръон тиловатига) ҳозир бўлишгач, (бир-бирларига): "Жим турунлар", дедилар. Энди қачонки (тиловат) тугатилгач, улар ўз қавмлари олдига огохлантиргувчи бўлган холларда қайтиб кетдилар.

Изоҳ: Ривоят қилинишича, пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига бир неча бор жин тоифасининг вакиллари келиб, Қуръонни тинглаб кетган эканлар. Мазкур оятдаги воқеа шулардан бири бўлиб, уни келтиришдан мурод Макка мушрикларини огохлантиришдир. Гўё уларга: «Инсон тоифасидан бўлмаган жинлар Қуръонни бир бор эшитишлари биланоқ, унга иймон келтириб, бошқа жинларни ҳам иймонга даъват қилиш учун кетсалару, сизлар ўзларингизнинг тилингиздаги Қуръонга ва ўз тифангиздан бўлган пайғамбарга иймон келтирмай, кофирлигингизча

қолаверасизларми?!», дейилмоқда. Қуйидаги оятларда жинларнинг ўз қавмлари олдига бориб, Қуръон хабарини етказганлари баён қилинади.

30. Улар дедилар: "Эй қавмимиз, дарҳақиқат бизлар Мусодаи кейин нозил қилинган, ўзидан олдинги (илоҳий китоб)ларни тасдиқ қилгувчи бўлган, Ҳақ (Дин)га ва Тўғри Йўлга ҳидоят қиладиган бир Китобни — Қуръонни тингладик.

31. Эй қавмимиз, Аллоҳга даъват қилгувчи (Муҳаммад алайҳиссаломнинг даъвати)ни қабул қилинганлар ва унга иймон келтиринганлар, (шунда Аллоҳ) сизларнинг гуноҳларингизни мағфират қилур ва сизларга аламли азобдан паноҳ берур.

32. Ким Аллоҳга даъват қилгувчи (даъвати)ни қабул қилмаса, бас, у ер юзида (бирон жойга) қочиб қутулгувчи эмасдир ва унинг учун (Аллоҳдан) ўзга (Унинг азобидан қутқаргувчи) "дўстлар" ҳам йўқдир. Ана ўшалар очик залолатдадирлар".

33. Ахир улар (Охиратда қайта тирилиш ҳақ эканини инкор қилгувчи кимсалар) осмонлар ва Ерни яратган, уларни яратишга ожизлик қилиб қолмаган Зот — Аллоҳ ўликларни тирилтиришга ҳам Қодир эканлигини (ўйлаб) кўрмадиларми?! Йўқ, албатта (Аллоҳ ўликларни тирилтиришга ҳам Қодирдир). Зеро, У Зот барча нарсага Қодирдир.

34. Кофир бўлган кимсалар дўзахга кўндаланг қилинадиган Кунда (уларга): "Ушбу (азоб) ҳақ эмас эканми?!", (дейилганида), улар; "Йўқ, Парвардигоримизга қасамки, (бизларга ваъда қилинган азоб ҳақ экан)", дерлар. (Шунда Аллоҳ) айтар: "Бас, кофир бўлганларингиз сабабли мана шу азобни тотинганлар".

35. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ҳам (ўтган) пайғамбарлар орасидаги улул-азм — сабот-матонат эгалари сабр қилганларидек (мушрикларнинг озор-азиятларига) сабр қилинг ва уларга (тушадиган азоб)ни шоштирманг! Улар ўзларига ваъда қилинаётган (азобни) кўрадиган Кунда гўё (бу дунёда) фақат кундуздан бир соатгина тургандек бўлиб қолурлар! (Бу Аллоҳ томонидан нозил қилинган) бир баёнот-хабардир. Бас, фақат итоатсиз қавмгина ҳалок қилинур.

(47) «Муҳаммад» сураси

Мадинада нозил бўлган бу сура ўттиз саккиз оятдан ташкил топган. Унда сўз асосан Аллоҳ Йўлида жиҳод қилиш ва у жангда риюя қилиниши лозим бўлган тартиб-интизом ва конун-қоидалар ҳақида боради. Шунинг учун уни "Жанг" сураси деб ҳам атайдилар. Бу сурада мўъминларга агар улар Аллоҳнинг Динига ёрдам берсалар, Аллоҳ таоло ҳам уларнинг ёрдамида бўлиши таъкидланади.

Шунингдек рўбарўдаги душманга қарши жанг қилиш билан бирга, ораларидаги мунофиқлардан ҳам огоҳ-эҳтёт бўлиб туриш лозимлиги уқтирилади ва уларнинг айрим сифат-кирдикорлари анча батафсил баён қилинади.

Сура ниҳоясида Аллоҳ таоло мўъмин-мусулмонларга Ўзи улар билан бирга эканлигини уқтириб, уларни Ҳақ Йўлида сустлашмай-оғишмай саъй-ҳаракат қилаверишга даъват этади. Бу сура Пайғамбар алайҳиссалом номлари билан "Муҳаммад" деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Кофир бўлган ва (ўзгаларни ҳам) Аллоҳ Йўлидан тўсган кимсаларнинг амалларини (Аллоҳ) зоеъ кетказур.

Изоҳ: Ушбу оятда ўзлари иймонсиз бўлиб, бошқаларни ҳам Дин-иймон Йўлидан тўсадиган кимсалар агар яхши амалларни қилсалар ҳам уларга ҳеч қандай ажр-савоб берилмаслиги баён этилди.

2. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган ҳамда Муҳаммад (алайҳиссаломга нозил қилинган Нарсага (Қуръонга) — ҳолбуки, у Парвардигорлари томонидан келган Ҳақиқатдир — иймон келтирган зотларнинг эса ёмонлик-гуноҳларини ўчирур ва ишларини ўнглай.

3. Бунга (яъни, кофирларнинг амаллари зоеъ бўлиши ва мўъминларнинг гуноҳлари ўчирилишига) сабаб, кофир бўлган кимсаларнинг ботил (йўл)га эргашганлари, иймон келтирган зотларнинг эса Парвардигорлари томонидан бўлган Ҳақ (Қуръон Йўли)га эргашганларидир. Аллоҳ инсонларга уларнинг мисолларини мана шундай баён қилиб берур.

4. Бас, (эй мўъминлар), қачон сизлар (жанг майдонида) кофир бўлган кимсалар билан тўқнашганларингизда бўйинларига урингиз — ўлдиригиз! Энди қачон уларни(нг кўпларини) қириб (мағлуб қилганингиздан кейин уларни асир олиб) арқонлар билан боғлангиз! Сўнг ё (уларни озод қилиб юбориш билан) марҳамат кўрсатурсизлар ва ё (уларни қўйиб юбориш учун) фидя-товон олурсизлар. Токи уруш юкларини қўйгунича (яъни, тўхтагунича сизларга буюрилган иш) мана шудир. Агар Аллоҳ хоҳласа, улардан (жанг-жадалсиз ҳам) Ғолиб бўлур (яъни, уларни йўқ қилиб юборур) эди, лекин У Зот сизларнинг айримларингизни айримларингиз билан имтиҳон қилиш учун (сизларни жангга буюрди. Аллоҳ Йўлида ўлдирилган зотларнинг амалларини ҳаргиз зоеъ кеткизмас.

5. Уларни (жаннат йўлига) ҳидоят қилур ва ишларини ўнглай.

6. Уларни (Аллоҳнинг) Ўзи уларга танитган жаннатга киритур.

7. Эй мўъминлар, агар сизлар Аллоҳга ёрдам берсангизлар (яъни, Унинг Йўлида жиҳод қилсангизлар), У Зот ҳам сизларга ёрдам берур ва (жанг майдонида) қадамларингизни собит-барқарор қилур.

8. Кофир бўлгаи кимсалар учун эса ҳалокат бўлур ва (Аллоҳ) уларнинг амалларини зоеъ кетказур.

9. Бунга сабаб, уларнинг Аллоҳ нозил қилган нарсаларни (яъни, Қуръон ва ундаги ҳуқумларни) ёмон кўрганларидир. Бас, (Аллоҳ) уларнинг амалларини беҳуда кетказди.

10. Ахир улар Ер юзида сайру саёҳат қилишиб, ўзларидан аввалги (Пайғамбарларни ёлғончи қилиб иймонсиз кетган) кимсаларнинг оқибати қандай бўлганини (улар қандай қисматга йўлиқишганини) кўрсалар бўлмайдими?! Аллоҳ уларнинг устига ҳалокат юбориб (бутунлай йўқ бўлиб кетдилар-ку)! Бу кофирлар учун ҳам худди ўша (оқибат-ҳалокат)ларнинг ўхшаши бўлур.

11. Бунга (яъни, Аллоҳ мўъминларга ёрдам беришига, кофирларни эса ҳалок қилишига) сабаб, Аллоҳ иймон келтирган зотларнинг Дўсти-Ҳомийси эканлиги, кофирлар учун эса ҳеч қандай ҳомий йўқ эканлигидир.

12. Албатта Аллоҳ иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга киритур. Кофир бўлган кимсалар эса (мана шу ҳаёти дунёнинг ўткинчи лаззатларидан) фойдаланиб, чорва ҳайвонлари еганидек, еб-ичурлар ва дўзах уларнинг жойлари бўлур!

13. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизни ҳайдаб чиқарган қишлоқ (яъни, Макка аҳли)дан кўра (аҳолиси) кучли-қувватлироқ бўлган қанчадан-қанча қишлоқни ҳалок қилганмиз. Бас, улар учун бирон ёрдамчи бўлмаган.

14. Ахир Парвардигори томонидан аниқ-равшан Ҳужжатга (яъни, Қуръонга) эга бўлган киши (яъни, Расулulloҳ алайҳиссалом ва мўлминлар), қилган ёмон амали ўзига чиройли кўрсатиб қўйилган ва ҳавойи нафсига эргашган (кофир) кимсалар каби бўлурми?!

15. Тақво эгалари учун ваъда қилинган жаннатнинг мисоли-сифати (будир): "Унда айнамаган сувдан бўлган дарёлар ҳам, таъми ўзгармаган суддан бўлган дарёлар ҳам, ичгувчилар учун лаззатли (яъни, бадтаъм ва ақдан оздиргувчи бўлмаган) майдан бўлган дарёлар ҳам, мусаффо асалдан бўлган дарёлар ҳам бордир. Улар учун у жойда барча мевалардан бордир ва (улар учун у жойда) Парвардигорлари томонидан мағфират бордир. (Ана шундай жаннат аҳли бўлган тақво эгалари) дўзахда мангу қоладиган ва (у жойда) қайноқ сув билан суғорилиб, у (сув) ичакларини бўлак-бўлак қилиб ташлаган (кофир) кимсалар каби бўлурми?!

Изоҳ: Юқоридаги оятларда Аллоҳ таъоло мўъминлар билан кофирлар ҳеч қачон баробар бўлмасликларини аниқ далиллар билан баён этди ва тақводор мўъминларнинг борар жойларини ҳам, кофирларнинг топажак оқибатларини ҳам жонли лавҳалар билан тасвирлаб берди. Энди қуйидаги оятларда сўз мунофиқлар ва уларнинг кирдикорлари ҳақида боради.

16. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларнинг (мунофиқларнинг орасида шундай кимсалар ҳам борки, улар Сизга кулоқ солиб турадилар-да ҳузурингиздан чиққан вақтларида эса илм ато этилган зотлардан (масхара қилишиб): "Ҳозиргина (Муҳаммад) нима девди?", деб сўрарлар. Ана ўшалар Аллоҳ дилларини муҳрлаб қўйган ва ўзларининг ҳавойи нафсларига эргашган кимсалардир.

17. Ҳидоят топган — Тўғри Йўлга юрган зотларга эса (Аллоҳ) яна ҳидоятни зиёда қилур ва тақво ато этур, (яъни, уларга ҳаромдан парҳез қилиш йўлларини кўрсатур).

18. Улар (Макка кофирлари ўтмишдаги ўз пайғамбарларини ёлғончи қилган қавмлар дучор бўлган ҳалокатлардан эслатма-ибрат олмадилар), энди улар фақат тўсатдан (Қиёмат) Соати келиб қолишинигина кутмоқдалар. Дарвоқеъ, унинг шартлари — аломатлари келди. Бас, уларга (Қиёмат Соати) келган вақтида уларнинг эслатма-ибрат олишлари (учун) қандай (имкон) бўлур?!

Изоҳ: Яъни, Аллоҳ таолонинг оят-мўъжизаларидан панд-насихат олиб Тўғри Йўлда юришни истаган киши Қиёмат Соати келиб қолишидан илгири панд-насихат олсин. Чунки у Соат келиб қолгач, қилинган тавба-тазарруънинг ҳеч қандай фойдаси йўқдир. Дарвоқеъ, Қиёмат яқинлигининг аломатлари кўриниб қолди. ўзлар ётга, оғайнилар ёвга айланиши, улуғлар камайиб, пасткаш-тубан кимсалар кўпайиши ана шундай аломатлардандир.

19. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), ҳеч қандай илоҳ йўқ, магар Аллоҳгина бор эканлигини билинг ва ўз гуноҳингиз учун ҳамда мўъмин-мўъминалар(нинг гуноҳлари) учун мағфират сўранг! Аллоҳ сизларнинг (бу дунёдаги) кезар жойларингизни ҳам, (Охиратда) борар жойларингизни ҳам билур.

20-21. Иймон келтирган зотлар: "(Кофирларга қарши жанг қилишга буюрилган) бирон сура нозил қилинганида эди", дерлар. Энди қачон аниқ бир сура нозил қилиниб, унда жанг зикр этилса, дилларида мараз бўлган кимсаларни, Сизга худди (келиб қолган) ўлимдан (қўрқиб) беҳуш бўлиб қолган кимсанинг қараши билан қарашаётганини кўрурсиз. (Ҳолбуки), улар учун (Сизга) итоат этиш ва яхши сўз (сўзлаш) лойиқроқ эди. Энди иш — жанг муқаррар бўлган вақтда эса, агар улар Аллоҳга (иймон келтириш ва Унинг жанг қилиш ҳақидаги амрига итоат этишда) содиқ-ростгўй бўлганларида, албатта ўзлари учун яхшироқ бўлур эди.

22. Агар (иймондан) юз ўгирсангизлар, яқин-ки, сизлар Ерда бузғунчилик қилурсизлар ва қариндош-уруғлариингиз (билан ҳам алоқаларингиз)ни узурсизлар!

23. Ундай кимсаларни эса Аллоҳ лаънатлагандир, бас, уларнинг (қулоқларини панд-насихат эшитишдан) қар, кўзларини эса (Тўғри Йўлни кўра олмайдиган) кўр қилиб қўйгандир.

24. Ахир улар Қуръон ҳақида фикр юритмайдиларми?! Балки дилларида қулфлари бордир, (шунинг учун у дилларга Қуръон нури етмаётгандир)?!

25. Албатта ўзларига Ҳидоят (Йўли) аниқ-равшан бўлганидан кейин яна ортларига (куфрга) қайтиб кетган кимсаларга (бу ишларини) шайтон чиройли қилиб кўрсатди ва улар учун (пуч орзу-аёлларни) узун қилиб қўйди.

26. Бунга (яъни, мунофиқрнинг куфрга қайтиб кетишларига) сабаб, уларнинг Аллоҳ нозил қилган Нарсани (Қуръонни) ёмон кўрган кимсаларга: "Биз айрим ишларда сизларга итоат этамиз", деганларидир. Ҳолбуки, Аллоҳ уларнинг яширган (сирлари)ни билур.

Изоҳ: Мунофиқлар яҳудийлар билан мусушонларга қарши баъзи бир режаларни хуфёна тузиб юрар эдилар. Мазкур оятда Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига уларнинг сирларини ошкор қилди.

27. Энди — фаришталар уларнинг юзлари ва кетларига уриб, жонларини олар вақтида, (уларнинг ҳоллари) қандай бўлур?!

28. Бунга (яъни, ўлим соатидаги бундай азобга) сабаб, уларнинг Аллоҳни ғазаблантирган нарсага (яъни, мунофиқлик йўлига) эргашиб, У Зотнинг ризолигини (яъни, мўминлар билан бирга кофирларга қарши жанг қилишни) ёмон кўрганларидир. Бас, (Аллоҳ) уларнинг (қилган яхши) амалларини ҳам беҳуда кетказди.

29. Балки дилларида мараз-нифоқ бўлган кимсалар Аллоҳ уларнинг (дилларидаги мўминларга нисбатш бўлган) адоватларини ошкор қилмас, деб ўнлагандирлар?!

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), агар Биз хоҳласак, албатта Сизга уларни (мунофиқларни) кўрсатиб-танитиб қўйган бўлур эдик, у ҳолда Сиз уларни (Биз белгилаб қўйган) белги-аломатларидан таниб олган бўлур эдингиз. (Қасамки, энди) албатта Сиз уларни (улар сўзлаётган — зоҳири иймонга далолат қиладиган, ботини эса куфр бўлган) сўз оҳанг — услубидан таниб олурсиз. Аллоҳ сизларини (барча) амалларингизни билиб турур.

31. Албатта биз, то сизларнинг орангиздаги (Бизнинг Йўлимизда молу жонлари билан) жиҳод қилувчи ва (яхши-ёмон кунларда) сабр қилувчи зотларни билгунимизча ҳамда сизларнинг холи-хабарларингизни текшириб — юзага чиқаргунимизча, сизларни имтиҳон қилурмиз.

32. Албатта кофир бўлган ва (ўзгаларни ҳам) Аллоҳнинг Йўлидан тўсган ҳамда ўзларига Ҳидоят (Йўли) аниқ-равшан бўлганидан кейин яна Пайғамбарга қаршилиқ қилган кимсалар, Аллоҳга бирон зиён етказа олмаслар ва (Аллоҳ) уларнинг (Пайғамбарга қаршилиқ қилиш йўлидаги барча) амалларини беҳуда кетказур.

33. Эй мўминлар, Аллоҳга итоат этингиз ва Пайғамбарга итоат этингиз! Ва (куфр ё мунофиқлик йўлига кириш билан, қилган) амалларингизни ботил-бефойда қилиб қўйманглар!

34. Албатта кофир бўлган ва (ўзгаларни ҳам) Аллоҳ Йўлидан тўсган, сўнгра кофир ҳолларида ўлган кимсаларни ҳаргиз Аллоҳ мағфират қилмас!

35. Бас, (эй мўминлар), сизлар (у кофирларга қарши жанг қилаётганингизда ҳаргиз) сусткашлиқ қилмангиз ва ўзларингиз устун-ғолиб бўлган ҳолларингизда (уларни) ярашга ҳам чақирмангиз! Аллоҳ сизлар билан биргадир ва У ҳаргиз қилган амалларингизни (нг савоб-мукофотини) камайтирмас.

36. Албатта бу ҳаёти дунё фақат бир нафаслик) ўйин-кулгидир. Агар сизлар иймон келтирсангизлар ва тақво эгалари бўлсангизлар, У Зот сизларга ажр-мукофотларингизни берур ва сизлардан мол-дунёларингизни (нг барчасини Аллоҳ Йўлида сарф қилиб юборишни) сўрамас, (балки фақат мол-дунёларингиздан қирқдан бирини закот қилиб беришларингизни буюрар).

37. Агар (Аллоҳ) сизлардан (мол-дунёларингизнинг барчасини) сўраб, сизларни қийнайдиган бўлса, сизлар бахиллик қилурсизлар ва У сизларнинг (дилларингиздаги) кек-адоватларингизни ошкор қилур.

38. (Эй мўъминлар), мана, сизлар шундай кишилардирсизки, Аллоҳ Йўлида инфоқ-эҳсон қилиш учун даъват қилинурсизлар. Бас, (аниқи), сизларнинг орангизда бахиллик қиладиган кимсалар ҳам бордир. Ким бахиллик қилса, бас, албатта у фақат ўз зиёнига бахиллик қилур. (Чунки у ажр-савобдан махрум бўлур). Аллоҳ (сизларнинг хайр-эҳсонларингиздан) Бой-Беҳожат, сизлар эса (У Зотнинг ажр-савобига) фақир-муҳтождирсизлар. Агар сизлар (Аллоҳга итоат этишдан) юз ўгириб кетсангизлар, У Зот (ўрнингизга) сизлардан бошқа бир қавмни алмаштириб қўюр, сўнгра улар сизларга ўхшаган бўлмаслар, (балки Аллоҳга тоат-ибодат қилурлар).

(48) «Фатҳ» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, йигирма тўққиз оятдир. Бу сурада Пайғамбар алайҳиссалом билан Макка мушриклари ўртасида хижрий олтинчи санада бўлиб ўтган Худайбийя сулҳи ҳақида ва бу сулҳнинг орадан бир йил ўтгач рўй берадиган буюк Фатҳ — Макка мушриклари устидан қозонилган ғалабанинг бошланиши бўлиб қолгани тўғрисида сўз боради. Суранинг "Фатҳ — Ғалаба" деб номланишининг боиси ҳам шудир.

Яна унда мўъминларнинг Дин Йўлида қилган жиҳодлари, иймони заиф кимсалар ва мунофиқларнинг эса бу жиҳоддан қолиш учун кўрсатган баҳоналари ҳақида, шунингдек, саҳобаларнинг то бошларига ўлим келгунича Аллоҳ Йўлида курашиш хусусида Расулulloҳ алайҳиссаломга берган байъат-қасамёдлари тўғрисида хабар берилади.

Бу сурадан Аллоҳ таъоло Ўз Пайғамбарининг кўрган тушларини рост қилгани ҳақдаги оят ҳам ўрин олгандир. Сура Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларини таъкидлаш ва у зот билан бирга бўладиган — у зот кўрсатган йўлга юрадиган мўъмин мусулмонларнинг сифат-фазилатларини баён қилиш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), токи Аллоҳ Сизнинг гуноҳингиздан илгари ўтган ва кейин кел(ади)ган нарсалар (барча гуноҳларингиз)ни мағфират қилиши учун ва Сизга Ўз неъматини комил қилиб бериб, Сизни Тўғри Йўлга ҳидоят қилиши учун ҳамда Аллоҳ Сизга қудратли ёрдам бериши учун дарҳақиқат, Биз Сизга очиқ-равшан фатҳ — ғалаба ато этдик.

Изоҳ: Сура мана шундай файзи Илохий — кечмиш-келмиш барча гуноҳларни мағфират қилиш, Илохий неъматларни комил қилиб бериш, Тўғри Йўлга ҳидоят, Аллоҳ таъоло томонидан бериладиган қудратли мадад ва очиқ-равшан фатҳ — ғалабани эълон қилиш билан бошланди. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом ушбу сура нозил бўлганида: "Бу кеча менга дунё ва ундаги бор нарсадан суюклироқ бўлган бир сура нозил қилинди", деган эканлар. Хўш, мазкур ғалаба қандай ғалаба эди? Ислом тарихидан маълумки, хижрий олтинчи сананинг охирида (милодий 627 йилда) Расулulloҳ алайҳиссалом ўзларининг бир ярим мингга яқин саҳобалари билан умра (суннат бўлган ҳаж ибодати) қилиш ниятида Мадинаи мунавварадан Маккайи мукаррамага қараб йўл оладилар. Улар уруш ғаразида кетмаётганларини билдириш учун Маккага етиб борганларида қурбонлик қилиш учун олган чорва ҳайвонларини олдиларига солиб ҳайдаб борадилар. Лекин мусулмонлар Макка яқинидаги Худайбийя деб номланган бир водийга етиб келганлариди, мушриклар уларни Байтуллоҳга киришдан тўсадилар. Шунда Муҳаммад алайҳиссалом мақсадлари Макка шаҳрини эгаллаб олиш эмас, балки Каъбатуллоҳни зиёрат-тавоф қилиб қайтиб чиқиб кетиш эканлигини етказиш учун Усмон ибн Аффон розияллоху анху бошлиқ бир гуруҳ элчиларни Макка катталари олдига юборганларида, улар Усмонни ҳибсга оладилар, лекин Пайғамбар алайҳиссаломга мушриклар Усмонни қатл қилдилар, деган хабар боради. Шунда Расулulloҳ алайҳиссалом саҳобаларни Маккани фатҳ этиш учун байъат — қасамёд қилишга чақирганларида, уларнинг барчалари байъат қиладиларки, бу ҳақда сура давомида алоҳида ҳикоя қилинади. Мусулмонларнинг қасамёдларини эшитиб даҳшатга тушиб қолган мушриклар ўз одамларини Худайбийяга жўнатиб, бу йил мусулмонларни Каъбатуллоҳга йўлатмасликларини ва агар рози бўлсалар келгуси йилда ўзлари мусулмонларга бемалол зиёрат қилишлари учун Маккани бўшатиб беришларини билдириб, сулҳ таклиф қиладилар. Пайғамбаримиз бу таклифни қабул қиладилар ва бу сулҳ дини Ислом тарихидиги бурилиш нуқталарида бири бўлиб

қолади. Чунки бундан бор-йўғи бир йил олдин мусулмомларни ер юзидан йўқ қилиб юбориш ғаразида жуда катта лашкар билан Мадинага борган Макка мушриклари бугунга келиб уларга қарши урушиш у ёқда турсин, ўзлари яраш таклиф қилмоқда эдиларки, бу ўз моҳият эътибори билан Ислом динининг ҳақ ва ўлмайдиган бир дин экаилогини эътироф этиш эди. Бу сулҳнинг Маккадаги ва бошқа атроф-жавонибдаги одамларга жуда катта таъсири бўлиб, мусулмонларнинг улар билан бевосита мулоқот қилишлари ва Исломга даъват этишлари натижасида минглаб кишилар бу ҳақ Динга иймон келтирадилар.

4. (Аллоҳ) ўз иймон-ишончларига яна ишонч қўшишлари учун мўъминларнинг дилларига сакинат-ором туширган Зотдир. Осмонлар ва ер қўшинлари (яъни, коинотдаги барча жонзот ва кучлар) ёлғиз Аллоҳникидир. Аллоҳ билим ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

5. У мўъмин ва мўъминаларни остидан дарёлар оқиб турадиган, улар мангу қоладиган жаннатларга киритиш учун ва улардан ёмонлик-гуноҳларини ўчириш учун (уларнинг дилларини ўзи буюрган, кофирларга қарши жиҳод қилиш каби ҳукмлардан таскин-ором оладиган қилиб қўйди). Ва бу Аллоҳ наздида буюк саодат бўлди.

6. Ва Аллоҳ ҳақида (У Ўз Пайгамбарига ва мўъминларга мадад — ғалаба бермайди, деб) ёмон гумон қилгувчи мунофиқ ва мунофиқаларни ҳамда мушрик ва мушрикаларни азоблаш (учун мўъминларни уларга қарши жиҳод қилишга буюрди). Уларнинг устига ҳалокат балоси (тушгувчидир). Аллоҳ улардан дарғазаб бўлди, уларни лаънатлади ва улар учун жаҳаннамни тайёрлаб қўйди. Нақадар ёмон жойдир у!

7. Осмонлар ва ер қўшинлари Аллоҳникидир. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Соҳиби бўлган Зотдир.

8. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), дарҳақиқат, Биз Сизни (Қиёмат Кунда барча умматлар устида) гувоҳлик бергувчи, (мўъминларга жаннат ҳақида) хушхабар элтгувчи ва (у кофирларни дўзах азобидан) огоҳлантиргувчи қилиб юборгандирмиз.

9. (Эй инсонлар, Биз бу Пайгамбарни) сизлар Аллоҳга ва Унинг Пайгамбарига иймон келтиришларингиз учун ва У Зотни улуғлаб, эҳтиром қилишларингиз ҳамда эрта-ю кеч Уни поклаб, тасбеҳ айтишларингиз учун (юбордик).

10. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), дарҳақиқат, Сизга байъат — қасамёд қиладиган зотлар ҳеч шак-шубҳасиз, Аллоҳга байъат қилурлар — Аллоҳнинг Қўли уларнинг қўллари устида бўлур. Энди ким (ўз қасамёдини) бузса, бас, у фақат ўз зиёнига бузур. Ва ким Аллоҳ билан аҳд-паймон қилган нарсасига вафо қилса, у ҳолда (Аллоҳ) унга улуғ ажр-мукофот ато этур.

Изоҳ: Саҳиҳул-Бухорийда ривоят қилинишича, Ҳудайбийя водийсидаги бир дарахт остида ўша жойда ҳозир бўлган бир ярим мингга яқин саҳобалар Пайгамбар алайҳиссаломга кўл бериб, то бошларига ўлим соати келгунича у зотга содиқ бўлишга байъат-қасамёд қиладилар. Қуръон уларнинг Пайгамбар воситаларида Аллоҳ таъолонииг Ўзига байъат қилганларини уқтиради ва бу байъат Ислом тарихида "Байъатур - ризвон", яъни, Аллоҳ рози бўлган байъат деган ном билан қолади. Бу ҳақда ушбу сурада алоҳида оят мавжуддир.

11. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ҳали (Мадинага қайтганингиздан кейин) Сизга аъробийлардан бўлган (Сиз билан бирга умра сафарига чиқишдан) қолган (мунофиқ)

кимсалар: "Бизларни мол-мулкларимиз ва аҳли-оилаларимиз машғул қилиб қўйди, (шунинг учун сен билан бирга сафарга чиқа олмадик). Энди ўзинг бизлар учун (Аллоҳдан) мағфират сўрагин", дерлар. Улар тилларида дилларида бўлмаган нарсани — ёлғонни айтурлар. Айтинг: "Агар (Аллоҳ) сизларга бирон зиён (етказиш)ни истаса ёки У сизларга бирон манфаат (етказиш)ни истаса, у ҳолда ким сизлар учун Аллоҳ томонидан бўлган бирон нарса(ни дафъ қилиш)га эга бўла олур?! Йўқ, Аллоҳ сизлар қилаётган амалларингиздан Огоҳ бўлган Зотдир!

12. Балки сизлар Пайғамбар ва мўъминлар (бу сафарларидан) ўз аҳли-оилаларига ҳеч қачон қайтиб келмайдилар, деб ўйладинглар ва бу дилларингизга чиройли кўриниб, ёмон гумон қилдинглар ҳамда ҳалок бўлгувчи қавм бўлдинглар!"

13. Ким Аллоҳга ва Унинг Пайғамбарига иймон келтирмаган бўлса, бас, албатта Биз ундай кофирлар учун дўзахни тайёрлаб қўйгандирмиз.

14. Осмонлар ва ернинг мулки Аллоҳникидир. У Ўзи хоҳлаган кишиларни мағфират қилур ва Ўзи хоҳлаган кимсаларни азоблар, Аллоҳ Мағфиратли ва Меҳрибон бўлган Зотдир.

15. Ҳали сизлар (Хайбар жангида қўлга киритган) ўлжаларни олиш учун кетаётган вақтингизда (жиҳодга чиқмасдан) қолган кимсалар: "Бизлар ҳам (ўша ўлжалардан олиш учун) сизларга эргашишимизга (йўл) қўйинглар", дерлар. Улар Аллоҳнинг Каломини ўзгартирмокчи бўладилар. Айтинг: "Ҳаргиз бизларга эргашмайсизлар! Аллоҳ илгари мана шундай дегандир". Энди улар: "Йўқ, сизлар бизларга ҳасад-бахиллик қилмокдасизлар", дерлар, Йўқ, улар камдан-кам нарсаларнигина англайлар.

Изоҳ: Пайғамбар алайҳиссалом бошлиқ саҳобалар Ҳудайбийя сулҳидан қайтишгач, Хайбар воҳасидаги яҳудийларга қарши жанг қилишиб, ғалаба қозонадилар ва катта ўлжаларни қўлга киритадилар. Бу ўлжалардан хабар топган мунофиқлар ўзлари жангдан қочган бўлсалар-да, ўлжадан хомтамаъ бўлганларида, мазкур оят орқали уларга кескин рад жавоби берилади ва Аллоҳ таъоло бу ўлжаларни фақат Ҳудайбийя сулҳида иштирок этган кишилар учун хос қилиб қўйгани баён этилади, ҳамда у мунофиқларнинг Аллоҳ буюрган ҳукмларидаги ҳикматни англай олмасликлари ҳам ошкор қилинади.

16. Аъробийлардан бўлган (жиҳодга чиқмасдан) қолган (мунофиқ) кимсаларга айтинг: "Яқинда сизлар куч-қувват эгалари бўлган бир қавм (билан жанг қилиш)га даъват этилурсизлар. (Ўшанда ё) улар билан уришурсизлар ёки улар (жанг-жадалсиз) Исломга кирурлар. Бас, агар (ўша пайт сизларни кофир қавмга қарши жиҳод қилиш учун даъват этувчига) итоат этсангизлар, Аллоҳ сизларга гўзал ажр-мукофот ато этур. Агар илгари юз ўгириб кетганларингиздек юз ўгириб кетсангизлар, (Аллоҳ) сизларни аламли азоб-ла азоблар.

17. (Жиҳодга чиқмай қолишдан) кўзи ожиз кишига ҳараж-танглик йўқдир. Чўлоққа ҳараж йўқдир, хастага ҳараж йўқдир (яъни, улар жиҳодга чиқмаганлари учун айбланмаслар). Ким Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига итоат этса, У Зот уни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга киритур. Ким юз ўгириб кетса, уни аламли азоб-ла азоблар.

18-19. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), дарҳақиқат, Аллоҳ мўъминлардан — улар дарахт остида Сизга байъат қилаётган вақтларида — рози бўлди. Бас, У Зот уларнинг дилларидаги нарса (садоқат ва вафо)ни билиб, уларга сакинат-ором туширди ва уларни

(Хайбар жангида эришиладиган) яқин ғалаба ва ўзлари(гина) оладиган кўпдан-кўп ўлжалар билан мукофотлади. Аллоҳ қудрат ва ҳикмат Соҳиби бўлган Зотдир.

20. (Эй мўъминлар), Аллоҳ сизларга кўпдан-кўп ўлжалар ваъда қилдики, сизлар у (ўлжа)ларни (вақти соати билан албатта) олурсизлар. Энди мана бу (Хайбар жангида кўлга киритадиган ўлжаларингиз)ни эса нақд қилиб қўйди ва (сизларга душман бўлган) одамларнинг қўлларини сизлар(га бирон зиён етказиш)дан тўсиб қўйди. Токи (бу неъматлар) мўъминлар учун оят-ибрат бўлмай ва (Аллоҳ) сизларни Тўғри Йўлга ҳидоят қилмай.

21. Яна бошқа сизлар хали-хануз қодир бўлмаган (ўлжаҳлар ҳам борки, Аллоҳ уларни (сизларнинг ўлжаларингиз эканини Ўз илми Илоҳийси билан) ихота қилиб олгандир. Аллоҳ барча нарсага Қодир бўлган Зотдир.

22. Агар (Макка аҳлидан) кофир бўлган кимсалар (сулҳ тузиш ўрнига) сизлар билан жанг қилганларида, албатта ортларига қараб қочган бўлур эдилар. Сўнгра улар бирон дўст ҳам бирон ёрдамчи ҳам топа олмаслар.

23. (Бу, яъни, мўъминлар зафар топиб, кофирлар мағлуб бўлиши) Аллоҳнинг Йўли — қонуни бўлиб, илгари ҳам ўтгандир. Аллоҳнинг Йўлини эса ҳаргиз ўзгартира олмасиз.

24. (Аллоҳ) сизларни уларнинг (Макка мушрикларининг) устига ғолиб қилганидан кейин Макканинг ичида (яъни, Худайбийяда) уларнинг қўлларини сизлардан, сизларнинг қўлларингизни улардан тўсган (яъни, ўрталарингизда сулҳ пайдо қилган) Зотдир. Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчи бўлган Зотдир.

25. Улар (Макка мушриклари) кофир бўлган ва сизларни Масжид ал-Ҳаромдан тўсган, ҳадя (қурбонлик қилиш учун олган ҳайвонларингиз)ни эса маҳбус бўлган ҳолида, ўз (сўйиладиган) жойига етишдан (тўсган) кимсалардир. Агар (Маккада) сизлар билмаган мўъмин кишилар ва мўъмина аёллар бўлмаса эди — сизлар уларни билмаган ҳолингизда (мушриклардан деб ўйлаб) бостириб — ҳалок қилиб қўйиб, улар сабабли сизларга ор-ғуноҳ етмаса эди, (Аллоҳ сизларни Маккага юриш қилишдан тўсган бўлур эди). Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларни Ўз раҳматига дохил қилиш учун (яъни, уларни мушриклар қаторида ҳалок бўлиб кетишларидан асраш учун сизларни жанг қилишдан тўсди). Агар (Маккадаги мўъминлар мушриклардан) ажралиб олганларида, албатта улардан (яъни, Макка аҳлидан) кофир бўлган кимсаларни аламли азоб-ла азоблаган бўлур эдик.

26. Ўшанда кофир бўлган кимсалар дилларига қизиққонликни — динсизлик қизиққонлигини солганларида, (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломнинг Пайғамбар эканликларини инкор этишиб, мусулмонларни Маккага киришдан тўсганларида), Аллоҳ Ўз Пайғамбарининг ва мўъминларнинг устига Ўз сакинат — оромини туширди ва уларга тақво калимасини (яъни, Ла илаҳа илла иллоллоҳ, калимасини) лозим қилди. Улар ўша (калима)га жуда ҳақдор ва аҳл-лойиқ эдилар. Аллоҳ барча нарсани Билгувчи бўлган Зотдир.

27. Албатта Аллоҳ Ўз Пайғамбарига (у киши кўрган) тушни ҳаққи-рост қилди: албатта сизлар (эй мўъминлар), иншаоллоҳ, Масжид ал-Ҳаромга тинч-омон, бошларингизни (сочларингизни) кирдирган ва (ёки) қисқартирган ҳолларингизда ҳавф-хатарсиз кирурсизлар. Бас, (Аллоҳ) сизлар билмаган нарсани билиб, ундан (Макка фатҳидан) олдин яқин бир ғалабани (Хайбар жангидаги ғалабани муяссар) қилди.

Изоҳ: Муфассирлир ривоят қилишларича, Пайғамбар алайҳиссалом Ҳудайбийя сулҳидан илгари тушларида саҳобалари билан бирга Маккага кирганларини ва Кибатуллоҳни тавоф қилишгач, айримлари сочларини қирдириб, айримлари қисқартириб ҳаж-умра маросимларини адо этганларини кўрган ва саҳобаларга бу тушларини сўзлаб берган эканлар. Бундай хушхабардан бениҳоя шодланган саҳобалар Расулуллоҳ алайҳиссалом билан бирга умра ибодатини адо этиш учун Маккайи мукаррима томон юриш қиладилар. Лекин Ҳудайбийя водийсига етиб келганларида мушриклар тарафидан йўллари тўсилиб, икки ўртада ўтган оятларда мазкур бўлган сулҳ тузилгач, Маккага кира олмасдан Мадинага қайтиб кетишаётганида мунофиқ кимсалар: "Муҳаммаднинг кўрган туши рост чиқмади-ку!", деб, мусулмонлар орасида иғво тарқатганларида юқоридаги оят нозил бўлиб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг тушлари шак-шубҳасиз, ўнгдан келиши, аммо Аллоҳ таъоло бандалар билмайдиган сир-асрорларни билиб Макка фатҳидан аввал Хайбар жангидаги ғалабани муяссар қилгани ҳақида хабар берилди. Мана шундан кейин орадан бир йил кечгач, Макка мусулмонлар томонидан фатҳ қилинди.

28. У (Аллоҳ) Ўз Пайғамбари (Муҳаммад алайҳиссалом)ни Ҳидоят ва Ҳақ Дин (Ислом) билан, у (Дин)ни барча (дин)ларга ғолиб-устун қилиш учун юборган Зотдир. Аллоҳнинг Ўзи (ушбу ваъдасининг рўёбга чиқишига) етарли Гувоҳдир.

29. Муҳаммад Аллоҳнинг Пайғамбаридир. У билан бирга бўлган (мўъмин)лар кофирларга қаҳрли, ўз ораларида (мўъминлар билан) эса раҳм-шафқатлидирлар. Уларни (мудом) Аллоҳдан фазл-марҳамат ва ризолик тилаб рукуъ-сажда қилаётган ҳолларида кўрурсиз. Уларнинг юзларида сажда изидан (қолган) сиймо-аломатлари бордир. Мана шу (яъни, кофирларга қаҳрли, мўъминларга меҳрли бўлиш ва кўп намоз ўқиб, рукуъ-сажда қилиш) уларнинг Тавротдаги мисолларидир. (Яъни, Тавротда ҳам Аллоҳ таъоло мўъминларни мана шундай сифатлар билан сифатлагандир). Уларнинг Инжилдаги мисоллари эса худди бир шоҳлар чиқариб, қувватга киргач, йўғонлашиб, ўз новдасида тик турган, деҳқонларни лол қолдирадиган ўсимликка ўхшайди. (Мўъминларнинг аввал-бошда заиф-озчилик бўлишиб, кейин аста-секин кўпайиб, кучга тўлиб кетишлари Инжилда юқорида зикр қилинганидек, ўсимликка ўхшатилиши) улар сабабли кофирларни хафа қилиш учундир. Аллоҳ (мўъминлардан) иймон келтириб, яхши амаллар қилган зотларга мағфират ва улуғ ажр-мукофот ваъда қилгандир.

(49) «Хужурот» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, ўн саккиз оятдир. У нисбатан қисқа сура бўлишига қарамасдан, ўз ичига Исломий одоб-ахлоққа оид жуда кўп қонун-қоидаларни қамраб олгандир.

Сура дастлаб мўъминларни Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари изни-рухсатисиз бирон иш ё сўз қилмасликка буюриш билан бошланиб, сўнгра Пайғамбарга нисбатан муомала одоби баён этилади. Шунингдек, бу сурада жамият интизомини сақлаш учун зарур бўлган кўпдан-кўп йўл-йўриқлар кўрсатилади. Сура мўъминларни бировларни масхара қилиб кулишдан, бир-бирларига турли лақаблар тақишдан, ғийбат, айғоқчилик қилиш ва асоссиз ўзгалардан бадгумон бўлиш каби иллатлардан сақланишга чақиради.

Сура ниҳоясида тилларида иймон келтирдик, дейдиган, аммо дилларига иймон нури кирмаган кимсалар тўғрисида хабар берилиб, ҳақиқий мўъминлар эга бўлиши лозим бўлган сифат-фазилатлар баён этилади. Бу сурада Пайғамбар алайҳиссаломнинг жуфти ҳалоллари бўлмиш оналаримиз истиқомат қиладиган ҳужралар ҳақида зикр қилинган ояти карима ҳам мавжуд бўлгани сабабли у "Хужурот — Ҳужралар" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй мўъминлар, сизлар Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари олдида (яъни, Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарининг изнисиз бирон сўз ёки ишга) қадам босманглар! Аллоҳдан қўрқинглар! Албатта Аллоҳ Эшитгувчи, Билгувчидир.

2. Эй мўъминлар, (токи қилган яхши) амалларингиз ўзларингиз сезмаган ҳолларингизда беҳуда-бефойда бўлиб қолмаслиги учун сизлар (Пайғамбар билан сўзлашган пайтларингизда) овозларингизни Пайғамбарнинг овозидан юқори кўтарманглар ва унга бир-бирларингизга очик (дағал сўз) қилгандек очик-дағал сўз қилманглар!

3. Албатта Аллоҳнинг Пайғамбари ҳузурида овозларини паст қилган зотлар — ана ўшалар Аллоҳ дилларини тақво учун имтиҳон қилган (яъни, тақво имтиҳонидан ўтган) зотлардир. Улар учун мағфират ва улуғ ажр-мукофот бордир.

4. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта (Сизнинг аҳли аёлларингиз истиқомат қиладиган) ҳужралар ортидан туриб Сизни (бақариб) чақирадиган кимсаларнинг кўплари ақсиз кимсалардир.

5. Агар улар то Сиз ўзингиз уларнинг олдида чиққунингизча (Сизни чақариб безовта этмасдан) сабр қилганларида, албатта ўзлари учун яхшироқ бўлур эди. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

6. Эй мўъминлар, агар сизларга бир фосиқ кимса бирон хабар келтирса, сизлар (ҳақиқий аҳволни) билмаган ҳолингизда бирон қавмга мусибат етказиб қўйиб, қилган ишларингизга афсус-надомат чекиб қолмасликларингиз учун (у фосиқ кимса олиб келган хабарни) аниқлаб-текшириб кўринглар!

7. Ва билинглари, ораларингизда Аллоҳнинг Пайғамбари бор. Агар у кўп иш(лар)да сизларга (иймони комил бўлмаган жоҳил кимсаларга) бўйсунса, (яъни, Аллоҳ томонидан ваҳий нозил бўлишини кутмасдан сизлар келтирган хабарларга ишонадиган бўлса), албатта сизлар бало-мусибатларга дучор бўлур эдингизлар. Лекин Аллоҳ сизларга (иймони комил, тақво имтиҳонидан ўтган зотларга) иймонни суюкли қилди ва уни дилларингизга чиройли кўрсатди ҳамда сизларга куфрни, (Аллоҳ ва Пайғамбарга)

итоатсизликни ва исённи ёмон кўрсатиб қўйди. Ана ўшаларгина (яъни, иймон йўлида собитқадам) бўлиб, куфр-исённи ёмон кўрган кишиларгина) Тўғри Йўлга юргувчи зотлардир.

8. (Бу) Аллоҳ томонидан бўлган фазлу марҳамат ва неъматдир. Аллоҳ билим ва ҳикмат Соҳибидир.

9. (Эй мўъминлар), агар мўъминлардан бўлган икки тоифа (бир-бирлари билан) урушиб қолсалар, дарҳол сизлар уларнинг ўртасини ўнглаб қўйинглар! Энди агар улардан бирови иккинчисининг устига тажовузкорлик қилса, бас, то (тажовузкор тоифа) Аллоҳнинг амрига қайтгунича, сизлар тажовузкорлик қилган (тоифа) билан урушинглар! Энди агар у (тоифа тажовузкорликдан) қайтса, сизлар дарҳол уларнинг ўртасини адолат билан ўнглаб қўйинглар. (Мудом) адолат қилинганлар! Зеро, Аллоҳ адолат қилгувчиларни севар.

10. Мўъминлар ҳеч шак-шубҳасиз, оға-инилардир. Бас, сизлар икки оға-инингизнинг ўртасини ўнглаб қўйинглар! Аллоҳдан кўрқинганлар — шояд У Зот томонидан бўладиган раҳматга эришсангизлар.

11. Эй мўъминлар, (сизлардан бўлган) бир қавм (бошқа) бир (мўъмин) қавм устидан масхара қилиб кулмасин — эҳтимолки, (ўша масхара қилинган қавм) улардан яхшироқ бўлсалар. Яна (сизлардан бўлган) аёллар ҳам (бошқа мўъмина) аёллар устидан масхара қилиб (кулмасинлар) — эҳтимолки, (ўша масхара қилинган аёллар) улардан яхшироқ бўлсалар. Ўзларингизни (яъни, бир-бирларингизни) мазах қилманглар ва бир-бирларингизга лақаблар қўйиб олманглар! Иймондан кейин фосиқлик билан номланиш (яъни, мўъмин кишининг юқорида манъ қилинган фосиқона ишлар билан ном чиқариши) нақадар ёмондир. Ким тавба қилмаса, бас, ана ўшалар золим кимсалардир.

12. Эй мўъминлар, кўп гумон(лар)дан четланинглар! Чунки айрим гумон(лар) гуноҳдир! (Ўзгаларнинг айблари ортидан) жосулик қилиб юрманглар ва айримларингиз айримларни ғийбат қилмасин! Сизлардан бирон киши ўзининг ўлган биродарининг гўштини ейшни яхши кўрурми?! Ана ёмон кўрдингизми?! (Бас, гуноҳи бундан-да ортиқ бўлган ғийбатни ҳам ёмон кўрингиз)! Аллоҳдан кўрқингиз! Албатта Аллоҳ тавбаларни Қабул қилгувчи, Меҳрибондир.

Изоҳ: Мазкур ояти каримада мўъминлар жамиятдаги тартиб-интизомни издан чиқарадиган ва меҳр-оқибат йўқолиб кетишига сабаб бўладиган уч иллатдан қайтарилдилар. Булардан биринчиси, ўзгалар ҳақида ёмон гумон қилиш, иккинчиси, бировларнинг айбларини ахтариб топиш учун орқаларидан жосулик-айғоқчилик қилиб юришдир. Шариати Исломиёда шахснинг зоҳирда қилаётган иш-амали ва айтган сўзи мўътабардир. Яъни, масалан бир кишининг муайян бир айб ё жиноятга дахлдор эканлигига аниқ ҳужжат бўлмас экан, унинг ўша айб ё жиноятда гумон қилиниши ҳаромдир. Фақат унинг мунофиқлиги ёки хоинлиги аниқ бўлиб қолган тақдирдагина у ҳақда ёмон гумон қилиш ва ундан хазар қилиш вожибдир. Чунки Пайғамбар алайҳиссалом айтганларидек: "Мўъмин киши бир тешиқдан (яъни, унда яшириниб ётган илон ё чаёндан) икки марта чиқилмайди".

Юқоридаги оятда яна ғийбатдан қайтирилди. Ғийбат ўзи нима? Бу тўғрида Пайғамбаримиз шундай деганлар: "Ғийбат — биродарингнинг ортидан ўзи эшитиб қолса хафа бўладиган айб-нуқсонини айтишингдир". Демак, бир мўъминнинг ортидан унда бўлмаган айбларни унга нисбат бериш айрим билимсиз киштилари ўйлаганидек ғийбат эмас, балки унинг ҳақиқа бўхтон ва тухмат бўлар экан, унда бўлган айбларни ортиқдан айтиш эса уни сифатлаш эмас, балки ғийбат қилиш бўлар экан. Энди

ғийбатнинг нақадар оғир гуноҳ эканлиги хусусида мазкур оятда Аллоҳ таъоло томонидин келтирилган мисол ибратлидир. Чунки ақл-хуши жойида бўлган бирон инсон бошқа бир инсоннинг гўштини ейишни истамайди. Энди агар ўша инсон ўзининг биродари бўлса-чи, яна камига ўлган ҳолда бўлса-чи! Унинг гўштини ейиш дунёдаги энг ваҳший ҳайвон ҳам хазар қиладиган бир жиноятдир! Бир мўъминнинг ортидан ғийбат қилиш ана ўшандан-да оғирроқ жиноятдир! Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом: "Ғийбат қилиш (бировни ноҳақ) ўлдиришдан-да ёмонроқдир", деганлар.

13. Эй инсонлар, дарҳақиқат, Биз сизларни бир эркак (Одам) ва бир аёл (Хавво)дан яратдик ҳамда бир-бирларингиз билан танишуvingлар (дўст-биродар бўлишинглар) учун сизларни (турли-туман) халқлар ва қабила-элатлар қилиб қўйдик. Албатта сизларнинг Аллоҳ наздидаги энг хурматлироғингиз тақводорроғингиздир. Албатта Аллоҳ Билгувчи ва Огоҳдир.

Изоҳ: Ушбу оятда Ислом динининг инсоният оламига нисбатан бўлган кўз қараши баён этилгандир: биринчидан, барча инсонлар бир ота-онанинг фарзандларидир. Иккинчидан, инсонларнинг турли эл-уруғларга бўлинишлари бир-бирлари билан ер ёки мол-дунё талашиб уруш-жанжал билан умр ўтказишлари учун эмас, балки бир-бирлари билан танишиб, ҳамкорлик қилишлари ва биргаликда ўзлари халифа бўлган заминни обод қилишлари учундир. Ва ниҳоят учинчидан, одамларнинг Аллоҳ таъоло ҳузурда обрў-эътиборли бўлишлари мол-дунё ёки олийнасаб билан эмас, балки Аллоҳдан қўрқиш ва У Зот нозил қилган амр-фармонларга итоат этиш билан бўлур.

14. Аъробийлар: "Иймон келтирдик", дедилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Сизлар иймон келтирганларингиз йўқ, лекин сизлар "Бўйсундик", денглар, (чунки ҳали-ҳануз) иймон дилларингизга кирган эмасдир. Агар сизлар Аллоҳга ва Унинг Пайғамбарига итоат этсангизлар, У Зот сизларга (қилган яхши) амалларингиздан (яъни, уларнинг савобидан) бирон нарсани камитмас. Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир".

Изоҳ: Муфассирларнинг айтишларичи, бу ва қуйидаги оятлар бани Асад номли қибиладан бўлган бир гуруҳ аъробийлар ҳақида нозил бўлгандир. Улар қаҳатчилик йилида Мадинага тушиб, Пайғамбар алайҳиссаломга ўзларининг мўъмин бўлганларини пеш қилиб, у зотдан мусулмонларга тегишли бўлган ўлжалардан уларга ҳам беришларини талаб қилишади. Лекин Куръон уларнинг дилларига иймон кирмаганини, улар фақат ўлжага эга бўлиш учун зоҳирда Исломга кириб турганларини ошкор қилади ва агар улар сидқидилдан иймон келтириб, Аллоҳ ва Пайғамбарга итоат этсалар, Аллоҳ таъоло уларни бу дунёда ҳам, у дунёда ҳам кам қилмаслигини уқтиради.

15. Ҳақиқий мўъминлар Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига иймон келтириб, сўнгра (ҳеч қандай) шак-шубҳа қилмаган ва молу жонлари билан Аллоҳ Йўлида курашган зотлардир. Ана ўшаларгина (ўз иймонларида) содиқ бўлган зотлардир.

16. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у аъробийларга) айтинг: "Сизлар Аллоҳга динингларни (иймонларингни ҳақиқий эканлигини) билдирмоқчимисизлар?! Ҳолбуки, Аллоҳ осмонлардаги ва ердаги бор нарсани билур. Аллоҳ барча нарсани Билгувчидир!"

17. Улар Сизга мусулмон бўлганларини миннат қилурлар. Айтинг: "Сизлар менга мусулмон бўлганларингизни миннат қилманглар. Балки агар (иймонингларда) содиқ бўлсангизлар, (яъни, агар ростдан ҳам иймон келтирган бўлсангизлар) Аллоҳ сизларни иймонга ҳидоят қилганини миннат қилур.

18. Албатта Аллоҳ осмонлар ва ердаги ғайб-сирларни билур. Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчидир."

(50) «Қоф» сураси

Қирқ беш оят бўлган бу сура Маккада нозил қилинган. Барча Макка суралари каби Исломиё ақиданинг асослари ҳақида сўзлагувчи бу сурада сўз асосан мана шу ақиданинг бир бўлаги бўлган қайта тирилиш ва бу дунёда қилиб ўтилган барча амаллар ҳисоб-китоб қилиниши ҳақ эканлиги тўғрисида боради.

Сура оятлари Охиратни инкор этувчи кимсаларнинг назарини еру осмондан Аллоҳ таъолонинг кудрати Илоҳийясиги далолат қилиб турган кўпдан-кўп ажойиботларга жалб қилади ва мана шу коинотни йўқдан бор қилган Зот уларни қайта яратишга ҳам Қодир эканлигини таъкидлайди.

Бу сурада ҳам қайта тирилишни ёлғон деганлари сабабли турли азоб-уқубатларга гирифтор бўлган аввалги қавму-қабилалар яна бир бор эслатиб ўтилади.

Сура сур чалипиб қабрлардан ҳисоб-китоб учун чиқиладиган Кунда бўладиган воқеа-ҳодисаларни баён қилиш билан хотима топади. Сура ўзининг илк калимаси бўлмиш "Қоф" ҳарфи билан номланган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Қоф. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Улуғ Куръонга қасамки, (Биз Сизни қайта тирилиш ҳақ эканлигидан огоҳлантиргувчи Пайғамбар қилиб юборганимизда, Макка аҳли иймон келтирмади).

2. Балки уларга (фаришта эмас), ўзларидан бўлган бир огоҳлантиргувчи келганидан ажабландилар — хайрон бўлдилар. Шунинг учун ҳам у кофирлар айтдилар: "Бу жуда қизиқ нарса-ку! —

3. — Бизлар ўлиб, тупроқ бўлиб қолган вақтимизда (яна ҳаётга қайтариламизми)?! Бу жуда узок (ақл бовар қилмайдиган) қайтишлар!"

4. Аниқки, Бизга ер улар(нинг жасадлари)ни камайтираётгани (яъни, жасадлари чириб тупроққа айланиб кетаётгани) маълум. Ва Бизнинг ҳузуримизда (барча нарани ўз саҳифаларида) сақлагувчи Китоб (Лавҳул-Махфуз) бордир, (демак, уларни қайта тирилтириб, ҳисоб-китоб қилиш Биз учун қийин иш эмасдир).

5. Балки, уларга Ҳақ (Қуръон) келган вақтида уни ҳам ёлғон дедилар. Бас, улар бир ноаниқ ишга — ҳолга (тушиб қолганлар. Шунинг учун улар гоҳ Қуръонни "сеҳр" дейишса, гоҳ "шеър" дейишади, гоҳо эса "Аввалгилардан қолган афсона", дейдилар).

6. Ахир улар устларидаги осмонни — Биз уни қандай бино қилиб, (юлдузлар билан) безаб қўйганимизни ва унинг учун бирон тешик-ёриқ йўқ эканлигини кўрмадиларми?!

7. Ерни эса ёйиқ — кенг қилдик ва унда тоғларни ўрнатиб қўйдик ҳамда унда (ўсимлик мевалардан) ҳар турли гўзал жуфтларни ундириб-ўстирдик.

8. (Парвардигорга) қайтгувчи — тавба-тазарруъ қилгувчи ҳар бир бандага кўргазма ва эслатма-ибрат бўлсин учун (мани шундай қилдик).

9-10. Биз осмондан баракотли сув — ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида боғ-роғларни ва ўриб олингувчи дон-дунларни ҳамда тизилган (мевали) новдалари бўлган баланд ҳурмоларни ундириб-ўстирдик.

11. Бандаларга ризқ бўлсин учун (мана шундай қилдик). Яна у (сув) ёрдамида ўлик шаҳарни — ерни тирилтирдик. (Ўликларнинг ўз қабрларидан қайта тирилиб) чиқишлари ҳам мана шундай бўлур.

Изоҳ: Ушбу оятларда худди ўлик замин вақти соати билан тирилиб боғу роғларга ва гулу гулзорларга айлангани каби инсонларга ҳам Қиёмат Соати келганида қайиа жон ато этилиб, қабрларидан чиқишлари эслатиб ўтилгач, энди куйидаги оятларда илгари ўтган ва Охиратни инкор этгувчи бўлган қавм-қабилаларнинг бошларига тушган кўргулик зикр қилинади.

12-13-14. Улардан (Макка кофирларидан) илгари Нуҳ қавми, қудуқ эгалари (яъни, Шуайб пайғамбарни ёлғончи қилгаилари сабабли қудуққа қулаб ҳалок бўлган бир қавм), Самуд ва Од (қабилалари), Фиръавн (ва унинг қавми), Лутнинг оға-инилари, дарахтзор эгалари (яъни, Шуайб пайғамбарнинг қавми) ва Туббаъ қавми ҳам (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилган эдилар. (Уларнинг) барчалари пайғамбарларни ёлғончи қилишгач, Менинг ваъдам (яъни, азобим уларнинг устига) ҳақ-вожиб бўлди.

15. Хўш Биз аввалги яратишга (яъни, йўқдан бор қилишга) ожизлик қилдикми? Йўқ, (ожизлик қилмадик, демак, тупроққа айлангач жасадларга қайта жон ато этишга ҳам ожизлик қилмаймиз), улар эса янги яралишдан (яъни, қайта тирилишдан) шак-шубҳададирлар.

16. Аниқки, инсонни биз яратганмиз, (демак), унинг нафси васваса қиладиган (яъни, кўнглидан ўтган барча) нарсаларни ҳам билурмиз. — Биз унга жон томиридан ҳам яқинроқдирмиз.

17. Зотан, ўнг ва чап (томон)да ўтирган икки қабул қилгувчи (ёзиб тургувчи фаришта инсоннинг айтган ва қилган барча яхши-ёмон сўз-амалларини) қабул қилиб-ёзиб турурлар.

18. У (инсон) бирон сўзни талаффуз қилмас, магар (талаффуз қилса), унинг олдида ҳозир у нозир бўлган бир кузатгувчи (фаришта у сўзни ёзиб олур).

19. Мана ўлим мастлиги (яъни, жон чиқар пайти) ҳаққи-рост (етиб) келди. (Эй инсон), бу (ўлим) сен қочгувчи бўлган нарсадир.

20. (Қайта тирилишга даъват қилгувчи) Сур ҳам чалинди.— Бу (кофирларга азоб) ваъда қилинган Кундир! —

21.— Ва ҳар бир жон ўзи билан бирга (уни маҳшаргоҳга) хайдагувчи (бир фаришта) ва (унинг қилиб ўтган амалларига) гувоҳлик бергувчи (бир фаришта) бўлган ҳолда келди.

22. (Эй инсон), аниқки, сен бу (оғир Кун)дан ғафлатда эдинг. Бас, Биз сендан пардангни (яъни, мана бу Қиёмат Куни ҳақидаги шак-шубҳаларингни) очиб юбордик. Энди бу Кун сенинг кўзинг жуда ўткирдир.

23. Унинг (кофирнинг) яқини-ҳамроҳи (бўлган, унинг қилиб ўтган гуноҳларини ёзиб-гувоҳлик бергувчи фаришта) деди: "Мана бу (номаи аъмол) менинг ҳузуримда ҳозир у нозир бўлган нарсадир".

24-25. (Шундан кейин дўзах ходимларидан икки фариштага айтилувчи): "Барча (Ҳаққа қаршилиқ қилгувчи) қайсар, яхшилиқни манъ қилгувчи, зўравон ва (Аллоҳнинг Динига) шак келтиргувчи кофир-кўрнамакни жаҳаннамга ташланглар!"

26. (Қай) бир кимса Аллоҳ билан бирга бошқа бир "илоҳ" қилиб олса (яъни, Ёлғиз Аллоҳга бирон нарса ё кимсани шерик қилиб олса), бас, уни қаттиқ азобга ташланглар!"

27. Унинг яқини (бўлган шайтон): "Парвардигоро, уни мен туғенга солганим йўқ, лекин унинг ўзи (Ҳақ Йўлдан) йироқ — заллатда бўлди", деди.

28. (Аллоҳ кофирга ва унинг шайтонига) айтди: "Менинг даргоҳимда талашиб-тортишманглар, аниқки, Мен илгари сизларга (кофир бўлганларингиз сабабли Охиратда азобга гирифтор бўлишларингиз тўғрисида) ваъда қилганман.

29. Менинг даргоҳимда (ваъда қилинган) сўз ўзгартирилмас ва Мен бандаларга зулм қилгувчи ҳам эмасдирман".

30. У Кунда Биз жаҳаннамга: "Тўлиб битдингми?", дермиз, у эса: "Яна қўшимча борми?", дер.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда ҳаёти дунёдан куфру исён билан ўтган кимсаларнинг Қиёмат Кунда кечадиган аҳвол-кўргуликлари батафсил баён этилгач, энди тақво эгалари учун тайёрлаб куйилган жаннат манзаралари тасвирланади.

31. Жаннат такводор зотларга йироқ бўлмаган (бир маконга) келтирилди (ва уларга дейилди):

32-33. "Мана шу (неъматлар) сизларга — ҳар бир (Аллоҳга) қайтгувчи, (ўз аҳдини) сақлагувчи (риоя қилгувчи), ғайбдаги Раҳмондан кўрққан ва тавба-тазарруъ қилган дил билан келган кишиларга ваъда қилинаётган нарсалардир.

34. Унга (жаннатга) тинч-омон кингиз! Бу (кун) мангу (қоладиган) Кундир".

35. Улар учун у жойда хоҳлаган нарсалари бордир. Ва яна Бизнинг даргоҳимиздаги қўшимча (иззат-икром)лар ҳам бордир.

36. Биз улардан (Қурайш кофирларидан) илгари улардан кучли-қувватлироқ бўлган қанча аср-авлодни ҳалок қилдик. Бас, ўшалар (Биз бошларига туширган балодан) қочиб, бирон нажот бормикан, деб шаҳарларда изғиб юрдилар, (лекин ҳалокатдан қочиб қутула олмадилар).

37. Албатта бунда (огоҳ) қалб эгаси бўлган ёки ўзи ҳозир бўлган ҳолда (яъни, сидқидилдан) кулоқ тутган киши учун эслатма-ибратлар бордир.

38. Аниқки, Биз осмонлар ва ерни ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсани олти кунда яратдик ва Бизни ҳеч қандай чарчоқ ушлагани йўқ.

39. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), улар (кофирлар) айтаётган сўзларга сабр-тоқат қилинг ва қуёш чиқишидан илгари ва ботишидан аввал Парвардигорингизга ҳамду сано айтиш билан (У Зотни) покланг — намоз ўқинг!

40. Яна кечанинг (бир қисмида) ва саждалар (яъни, намозлар) ортидан У Зотни покланг!

41. Ва жарчи (Исрофил фаришта) яқин бир макондан туриб жар соладиган Кунда (унинг нидосига) кулоқ тутинг!

42. У Кунда улар (барча халойиқ) у даҳшатли кичқириқни ҳаққи-рост эшитурлар. Бу (қабрлардан тирилиб) чиқиш Кунидир!

43. Албатта Биз Ўзимиз (барча жонзотга) ҳаёт берурмиз ва ўлим берурмиз. Ёлғиз Бизга қайтиш бордир!

44. У Кунда уларнинг устидаги ер ёрилиб, (улар) шошган ҳолларида (қабрларидан чиқиб келурлар). Бу (яъни, Қиёмат Кунда барча халойиқни ҳисоб-китоб учун тўплаш) ёлғиз Бизгагина осон бўлган тўплашдир.

45. Биз улар (кофирлар) айтаётган сўзларни жуда яхши билурмиз. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларнинг устида (дину иймонга) зўрлагувчи эмассиз. Бас, ушбу Қуръон билан Менинг (кофирларни азоб-укубатга гирифтор қилиш ҳақидаги) ваъдамдан қўрқадиган кишиларга панд-насихат қилинг!

(51) «Ваз-Зориёт» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, олтмиш оятдан ташкил топгандир. Сура аввалида Аллоҳ таъоло Ўзи яратган тўрт нарса номи билан қасамёд қилиб, Охират диёри ва ундаги жазо-мукофот ҳақ эканлигини таъкидлайди ва инсонларга нотаниш бўлган у сирли оламнинг сир-синаотини — кофирларни ютишга ҳозир бўлиб кутиб турган жаҳаннамни ва мўъминларга мунтазир кўз тутиб турган жаннатни Илоҳий Сўз билан таърифлаб, Ўз бандаларини огоҳлантиради.

Бу сурада ҳам ўз қавмининг иймон келтирмаётганидан озурдадил бўлган Пайғамбар алайҳиссаломга таскин-тасалли ва барча инсонларга эслатма-ибрат бўлсин учун у кишининг салафлари бўлмиш ўтган пайғамбарлар ва уларни ёлғончи қилганлари сабабли турли азоб-уқубатларга дучор бўлган қавм-қабилалар ҳақидаги ибратли қиссалар зикр қилингандир.

Сура инсу жинсининг яратилишидан кўзда тутилган бирдан-бир мақсад уларнинг Яратганни таниб, Ёлғиз Ўша Зотгагина сиғиниб-ибодат қилиб ўтишлари эканлигини таъкидлаш билан хотима топади. Бу сура ўзининг илк ояти "Ваз-зориёт" номи билан аталган бўлиб, бу калима "Суриб кетгувчи шамолларга қасам" деган маънони англатади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3-4-5. (Булутларни) суриб кетгувчи (шамол)ларга; юк (ёмғир) ташигувчи (булут)ларга; (сув юзида) енгил сузиб боргувчи (кема)ларга ва (Аллоҳнинг амри билан барча) иш(лар)ни тақсимлагувчи (фаришта)ларга қасамки, сизларга ваъда қилинаётган нарса (қайта тирилиш) шак-шубҳасиз, ҳаққи-ростдир!

6. Ва албатта (Қиёмат Кунида ҳисоб-китоб қилинганидан кейин) жазо-мукофот воқеъ бўлгувчидир.

7-8. (Самодаги юлдузлар ҳаракат қиладиган) йўллар эгаси бўлган осмонга қасамки, албатта сизлар (ушбу Пайғамбар хусусида) хилма-хил сўз устидадирсизлар.

Изоҳ: Яъни, худди самодаги сайёраларнинг ҳаракат қиладиган йўллари хилма-хил бўлгани каби сизлар ҳам эй мушриклар, Пайғамбар алайҳиссалом ҳақида турли-туман сўзлар айтурсизлар: айримларингиз у зотни "сеҳргар", десангизлар, бошқаларингиз "шоир", дейсизлар.

9. Ундан (яъни, Қуръондан, Пайғамбардан Аллоҳнинг илми азалийсида Ҳидоят Йўлидан) бурилган (ва саодатдан маҳрум қилинган) кимса бурилиб (юз ўгириб) кетур.

10-11. (Ҳақ Пайғамбарни "ёлғончи, сеҳргар, шоир", дегувчи) ўша ёлғончиларга — (жаҳолат) гирдобида адашиб юргувчи бўлган кимсаларга ўлим — лаънат бўлгай!

12. Улар жазо (Қиёмат) Куни қачон бўлишини сўрарлар.

13. (У Кун) улар дўзахда текшириладиган — ёндириладиган Кунда бўлур.

14. (Ўшанда уларга айтилувчи): "Азобларингизни тотинглар! Сизлар (хаёти дунёдалик пайтингизда) шоштиргувчи бўлган нарса мана шудир!"

15-16. Албатта тақводор зотлар (у Кунда) Парвардигор ўзларига ато этган нарсаларни (ажр-мукофотларни) қабул қилган ҳолларида жаннатлар ва чашмалар устида

(бўлулар). Зеро, улар бундан илгари (яъни, ҳаёти дунёдалик чоғларида) чиройли амаллар қилгувчи эдилар.

17. Улар кечадан озгина (фурсатгина) кўз юмар эдилар.

18. Ва саҳарларда улар (қилган саҳву-хатолари учун Парвардигордан) мағфират сўрар эдилар.

19. Уларнинг мол-мулкларида сўрагувчи ва (мол-давлатдан) маҳрум-муҳтож кишилар учун (ажратилган) ҳақ-улуш (бўлар эди).

20-21. (Эй инсонлар), ерда (ундаги тоғу тошлар ва водий-дараларда, денгизлар ва дарёларда, ҳайвонот ва наботот оламида) ҳамда ўзларингизда (ушбу ҳаётга келиб-кетишингиздан тортиб, вужудларингиздаги ҳар бир аъзойингизда, балки ҳар бир ҳужайрангизнинг нақадар нозик тартиб-интизом билан яратилиб, ўз ўрнига жойлаштирилганида ва ўз зиммасидаги Яратган буюрган вазифани қулоқ қокмасдан адо этиб боришида) ишонгувчи зотлар учун (Аллоҳнинг кудратига далолат қиладиган) оят-аломатлар бордир. Ахир кўрмайсизларми?!

22. Осмонда эса сизларнинг ризқу рўзларингиз (яъни, ерда мўл ҳосил бўлишига сабаб бўлгувчи ёмғир) ва сизларга ваъда қилинаётган нарса (яъни, жаннат) бордир.

23. Бас, осмон ва ернинг Парвардигорига қасамки, албатта у (яъни, сизларга ваъда қилинаётган барча нарса) худди сизларнинг сўзлашингиз каби (яъни, сўзлаган сўзларингиз ўзларингиз учун қандоқ ҳақ бўлса, ана шундай) ҳаққи-ростдир!

24. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга Иброҳимнинг иззат-икромли меҳмонлари ҳақидаги хабар келдимми?

25. Ўшанда улар (Иброҳимнинг) ҳузурига кириб, "Салом", дейишган эди, у ҳам: "Салом, (Булар) нотаниш қавм-ку", деди.

26-27. Сўнг у аста оиласи олдига чиқиб, (қовурилган) бир семиз бузоқни келтирди-да, уни уларга яқин қилиб, "(Таомдан) емайсизларми?", деди.

28. (Лекин меҳмонлар овқатга кўл чўзишмагач), улардан хавфсирай бошлади. (Шунда) улар: "Кўркмагин. (Бизлар фаришталармиз, шунинг учун таом емаймиз)", дедилар ва (Иброҳимга) бир доно ўғил хушхабарини бердилар.

29. Шунда (уларнинг сўзини эшитиб турган Иброҳимнинг) хотини қичқирганча келди-да, (бу хушхабардан ажабланганидан) ўзининг юзига уриб: "(Ахир мен) туғмас кампир(манн)-ку!", деди.

30. Улар айтдилар: "Парвардигоринг мана шундай деди. Албатта Унинг Ўзигина ҳикмат ва билим Соҳибидир".

Йигирма еттинчи жузъ

31. (Иброҳим) деди: "Эй элчилар, не юмуш билан келдингиз?"

32-33-34. Улар айтдилар: "Бизлар бир жиноятчи қавмга (яъни, Лут қавмига) уларнинг устидан, Парвардигорнинг Ҳузурда хаддан ошувчи кимсалар учун белгилаб қўйилган, лойдан-сополдан бўлган (яъни, ҳар бир ҳалок қилингувчи кофирнинг номи ёзилган) тошни ёғдириш учун юборилгандирмиз.

35. Бас, Биз у жойдаги мўъминлардан бўлган кишиларни чиқариб юбордик.

36. (Лекин) у жойда бир хонадондан (яъни, Лут пайғамбар хонадонидан) ўзга мусулмонларни топмадик.

37. Биз (у қишлоқдаги барча кофирларни ҳалок қилганимиздан сўнг) аламли азобдан кўрқадиган зотлар (ибрат олишлари) учун у жойда оят-аломат қолдирдик.

Изоҳ: Ушбу ояти каримада Аллоҳнинг қудратига далолат қиладиган оят-аломатлардан фақат Охиритдаги аламли азобдан кўрқадиган кишиларгина панд-насихат олишлари таъкидлаб ўтилди. Энди Иброҳим алайҳиссаломга юборилган фаришталар ви уларнинг Лут қавмидан кофир бўлган кимсаларни ҳалок қилганлари ҳақидаги ибратли қисса ҳикоя қилинган, навбатдаги оятларда кофир бўлганлари сабабли ҳалокатга дучор қилинган бошқа бир қанча қавмлар тўғрисида қисқача хабарлар берилади.

38. Мусо (қиссаси)да ҳам (ибрат бордир). Эсланг, Биз уни очиқ ҳужжат билан Фиръавн олдига юборган эдик.

39. У ўз аркони (давлати)га суяниб (Мусога иймон келтиришдан) юз ўгирди ва "(Мусо ё) сеҳргар ёки мажнун", деди.

40. Бас, Биз уни ҳам, қўшинларини ҳам ушлаб, уларни денгизга отдик — ғарқ қилиб юбордик. У (Фиръавн ўзининг кибру ҳавоси ва куфру исёни сабабли ҳар қандай) маломатга лойиқдир.

41. Од (қабиласининг қиссаси)да ҳам (ибрат бордир). Эсланг, Биз уларнинг устига туғмас (яъни, ҳеч қандай фойда етказмайдиган) бўронни юборган эдик.

42. У (бўрон) ниманинг устидан ўтса, албатта уни (ҳалок этиб) худди чириб-битган суяклар каби қилиб қўяр эди.

43. Самуд (қабиласининг қиссаси)да ҳам (ибрат бордир). Эсланг, уларга (Аллоҳ томонидан мўъжиза қилиб юборилган туяни сўйиб юборган пайтларида): "Бир вақтгача (яъни, уч кунгача тириклик неъматидан) фойдаланиб қолингиз", дейилган эди.

44. Бас, улар Парвардигорнинг амри(га итоат этиш)дан кибр-ҳаво қилишгач, қараб турган ҳолларида уларни чақмоқ урди.

45. Бас, улар (у чақмоқдан қочиб кутулиш учун ўринларидан) туришга ҳам қодир бўлмадилар ва (бирон кимса томонидан) ёрдам олгувчи ҳам бўлмадилар!

46. (Мазкур қавмлардан) илгари Нуҳ қавмини ҳам (ҳалок қилгандирмиз). Чунки улар фосиқ-итоатсиз қавм эдилар.

47. Осмонни Биз қудрат билан барпо қилдик. Дарҳақиқат, Биз Қудратлидирмиз.
48. Ерни эса ёйиқ-кенг қилиб қўйдик. Бас, (Биз) нақадар яхши Ёйгувчидирмиз.
49. Сизлар эслатма-ибрат олишларингиз учун Биз ҳар бир нарсани жуфт-жуфт қилиб яратдик.
50. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга айтинг): "Бас, Аллоҳга (иймон келтириш учун) чопинглар-шошинглар! Албатта мен сизлар учун У Зот(нинг азоби)дан очиқ огоҳлантиргувчидирман.
51. Ва сизлар Аллоҳ билан бирга яна бошқа бирон илоҳ бор, деманглар! Албатта мен сизлар учун У Зот(нинг азоби)дан очиқ огоҳлантиргувчидирман".
52. Худди шунингдек, (яъни, Сизни сеҳргар, мажнун, шоир деганлари каби) улардан (яъни, Макка мушрикларидан) аввалги (кофир бўлган) кимсаларга бирон пайғамбар келганида, улар ҳам албатта (ўша пайғамбарни ё) сеҳргар ёки мажнун, дер эдилар.
53. Улар ўша (сўз)ни бир-бирларига васият қилиб қолдирганмилар? Йўқ, (зотан, улар бир-бирларидан йироқ замонларда ва маконларда яшаб ўтганлари сабабли ўзаро васият қилиш имконига эга эмаслар, лекин фақат бир нарса уларнинг барчаларини юқоридаги каби сўзларни айтишга мажбур этар) — улар туғёнга тушган қавмдирлар!
54. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз улардан юз ўғиринг! Энди (зиммангиздаги Пайғамбарликни тўла етказганингиздан сўнг кофирлардан юз ўғирсангиз) Сиз маломат қилингувчи эмассиз.
55. Ва (Қуръон билан) панд-насихат қилинг! Зеро, у панд-насихатлар мўъминларга нафъ етказур.
56. Мен жин ва инсни фақат Ўзимга ибодат қилишлари учунгина яратдим.
57. Мен улардан бирон ризқ истамасман ва улар Мени таомлантиришини ҳам истамасман.
58. Зеро, Аллоҳнинг Ўзигина (барча халойиққа) ризку рўз бергувчи, куч-қувват Соҳиби ва Қудратлидир.
59. Бас, золим-кофир бўлган кимсалар учун шак-шубҳасиз, худди (илгари ўтган кофир) дўстларининг насибалари каби (азобдан иборат) насиба бордир. Бас, улар Мени(нг азобимни) шоштирамай қўя қолсинлар!
60. Бас, кофир бўлган кимсалар учун уларга ваъда қилинаётган (азобга гирифтор қилинидиган) Кунларида халокат бўлгай!

(52) «Ват-Тур» сураси

Бу сура Маккада нозил бўлган. У қирқ тўқиз оятдир. Сура аввалида Аллоҳ таъоло беш нарсага қасамёд қилиб, Қиёмат Кундаги кофирлар устига тушадиган азоб ҳақ эканлигини уқтиради.

Сўнгра Аллоҳ таъолодан кўрқувчи тақво эгалари учун тайёрлаб кўйилган жаннат ва унда кечажак мангу саодатли ҳаёт ҳақида сўз боради. Шунингдек, бу сурада Куръони Каримга иймон келтирмаган ва Муҳаммад алайҳиссаломни ёлғончи қилган кимсаларнинг барча даъволари пуч ва асоссиз эканлиги рад этиб бўлмайдиган далиллар воситасида очиб берилади.

Сура ниҳоясида Пайғамбар алайҳиссаломни Аллоҳ таъолонинг ҳукми Илоҳийсига сабр қилишга буюрилиб, эрта-ю кеч Аллоҳни поклаб тасбеҳ айтишга даъват этилади. Сура ўзининг илк ояти номи билан "Ват-Тур — Тур тоғига қасам" деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Тур (тоғи)га;

2-3. Очиқ саҳифага битилган Китобга (Куръонга);

4. Байтул-Маъмурга (Обод Уйга);

5. (Баланд) кўтарилган томга (осмонга);

6. Ва тўлиб-тошган денгизга қасамки,

7. Парвардигорингизнинг азоби шак-шубҳасиз, воқеъ бўлгувчидир!

8. Унинг учун бирон дафъ қилгувчи — тўсик йўқдир.

Изоҳ: Юқорида зикр қилинган "Байтул-Маъмур — Обод Уйдан мурод Аллоҳ таъолонинг амри билан Одам алайҳиссалом бино қилган Байтуллоҳ бўлиб, Нух пайғамбар замонлариди рўй берган тўфон балосида Аллоҳ таъолонинг амри билан фаршиталар у уйни еттинчи осмонга олиб чиқиб кетган экинлар. Унинг "Обод Уй" деб аталишига сабаб, у уйни ҳар куни етмиш минг фаришта тавоф қилишидир.

9. У Кунда осмон титраб-чайқалур. (Яъни, ундаги бор юлдузлар — сайёраларнинг ўринлари ўзгариб, тартиблари бузилур).

10. Ва тоғлар ҳам (ўрнашган жойларидан жилиб), йўлга тушур!

11-12. Ана ўша Кунда (пайғамбарларни) ёлғончи қилгувчи, ўзлари шўнғиган (нотўғри йўлларида) адашиб юрадиган кимсаларга ҳалокат бўлур!

13. У Кунда улар жаҳаннам ўтига ҳайдалурлар!

14. (Ва уларга дейилур): "Сизлар ёлғон деб юрган дўзах мана шудир!

15. Қани, бу (азоб) ҳам сеҳрми ёки сизлар (ҳаёти дунёда ҳақни кўра олмаганларингиз каби бу азобни ҳам) кўрмаяпсизларми?!

16. (Дўзахга) кирингиз! Энди (унинг азобига) хоҳ сабр қилинглар, хоҳ сабр қилманглар, сизларга баробардир! (Яъни, у азоб сизлардан енгиллатилмас). — Сизлар фақат ўзларингиз қилиб ўтган қилмишларингизнинг жазосини тортурсизлар!"

17-18. Такводор зотлар эса уларга Парвардигорлари ато этган нарсалар билан шод-хуррам бўлган ҳолларида шак-шубҳасиз, жаннатлар ва неъматлар ичра барқарордирлар. Парвардигорлари уларни дўзах азобидан сақлагандир.

19-20. (Уларга): "Сизлар қилиб ўтган (яхши) амалларингиз сабабли қатор тизилган сўрилар устида ястанган ҳолларингизда пок ва муборак (жаннат неъматларидан кўнгилдагидек) еб-ичинглар", (дейилди) ва Биз уларга оху кўзли хурларни жуфти ҳалол қилиб бердик.

21. Ўзлари иймон келтирган ва зурриётлари ҳам уларга иймон билан эргашган зотларга (жаннатда ўша) зурриётларини қўшдик ва уларга қилган амалларидан бирон нарсани ҳам камитмадик. Ҳар бир киши ўзи касб қилган иши билан гаровга олингувчидир — ушлангувчидир.

Изоҳ: Ушбу оятни шундай тушунмоқ лозим. Агар аجدодлар ҳаёти дунёдан иймон ва эзгу амаллар билан ўтиб, Аллоҳ таъоло наздида юксак даражотларга эришсалар ва уларнинг фарзандлари ҳам уларга иймон билан эргашсалар-у, аммо ота-боболари муяссар бўлган баланд мақомларга кўтарилма олмасалар-да, Аллоҳ таъоло уларни ҳам ота-боболарига қўшиб, барчаларига Ўзи ваъда қилган жаннатдан жой ато этади, аммо фарзандлари сабабли аجدодларнинг ажр-мукофотларини заррача камитмайди. Чунки ҳар бир жон ўзи қилган ишига жавобгардир.

Энди қуйидаги оятларда яна ўша аҳли жаннатга ато этиладиган бахт-саодат ва ноз-неъматлар зикр қилинади.

22. Яна Биз уларни кўнгиллари истайдиган мева-чева ва гўшт(ли таомлар) билан қувватлантирдик.

23. Улар у жойда (шундай шароб) косаларини таллашиб — қўлма-қўл қилиб ичурларки, у (шароб)да (яъни, уни ичганлари сабабли) на беҳуда-сергаплик ва на гуноҳ бўлар.

24. Уларнинг устида гўё (садаф ичида) яширинган гавҳардек (покиза ва хушсурат) ғуломлар айланиб (хизматга ҳозир бўлиб) турур.

25-26. Улар бир-бирларига боқишиб, баста-жавоб қилишиб, (дейдилар): "Ҳақиқатан, бизлар илгари (ҳаёти дунёда) аҳли-оиламиз орасида (бўлган чоғимизда Охиратда Аллоҳнинг азобига дучор бўлишдан) қўрқар эдик.

27. Мана, Аллоҳ бизларга марҳамат кўргузди ва бизларни Самумдан (яъни, баданларни илма-тешиқ қилиб юборадиган дўзахий шамолдан) сақлади.

28. Дарҳақиқат, бизлар илгари (ҳаёти дунёда) У Зотга дуо-илтижо қилар эдик. Албатта, Унинг Ўзигина Марҳаматли, Меҳрибондир".

29. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз (инсонларга Қуръон оятлари билан) панд-насихат қилаверинг! Чунки Сиз Парвардигорингизнинг неъмат-марҳамати билан коҳин-фолбин ҳам, мажнун ҳам эмасдирсиз.

30. Балки улар (мушриклар: "Муҳаммад), бир шоирдир. Бизлар унга замон ходисот-балолари (етиши)ни кутурмиз", дерлар?!
31. Айтинг: "Кутаверинглар! Мен ҳам сизлар билан бирга кутгувчилардандирман. (Қани, балога ким йўлиқар экан)?!"
32. Балки уларнинг "ақллари" мана шундай ("доно" сўзларни айтишга) буюрар?! Ёки улар туғёнга тушган қавмлар(ки, бундай сўзларни айтишларига сабаб ўша турёнми)?!
33. Балки улар: "(Муҳаммад Қуръонни) ўзи ичидан тўқиб олган", дерлар?! — Йўқ, улар иймон келтирмаслар! —
- 34.— У ҳолда агар ростгўй бўлсалар ўзлари ҳам ўша (Қуръон)га ўхшаш бирон сўз — китоб келтирсинлар-чи?!
35. Балки улар ҳеч нарсадан (яъни, Яратгувчисиз) яралиб қолгандирлар?! Ёки улар ўзлари яратгувчимиканлар-а?!
36. Балки осмонлар ва ерни ҳам улар яратгандирлар?! Йўқ, улар ишонмаслар!
37. Балки уларнинг ҳузурларида Парвардигорингизнинг хазиналари бордир?! Ёки улар (бутун борликни) бошқариб тургувчимиканлар-а?!
38. Балки уларнинг (осмонга кўтарилиб, фаришталарнинг сўзларини) эшитиб оладиган нарвонлари бордир?! У ҳолда уларнинг эшитиб олгувчилари (ўзларининг ҳақиқатан Аллоҳнинг амридан хабардор бўлганига) бирон очиқ ҳужжат келтирсин-чи?!
39. (Эй мушриклар), балки кизлар У Зотники-ю, ўғиллар сизларникидир?!
Изоҳ: Яъни, сизлар "Фаришталар Аллоҳнинг қизлари", деб даъво қиласизлар. Қай бир ҳужжат билан бундай демоқдасизлар?! Сизлар "доно"ликларингиздан ўзларингиз ёмон кўрадиган ва орланадиган қизларни Аллоҳники деб, ўғил болаларни ўзларингизники қилиб олмоқчимисизлар?! Агар шу «доно»ликларингиз бўлса, сизларнинг Қуръонни ҳам, Пайғамбарни ҳам, ўлгандан кейин қайта тирилишни ҳам инкор қилишларингиз ҳеч тонг эмасдир!
40. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), балки Сиз улардан (ўз даъватингиз учун) ажр-ҳақ сўраётгандирсизки, улар (ўша) тўлов(ни тўлаш)дан қийналиб қолгандирлар (ва шу сабабли иймон келтирмаётгандирлар)?!
41. Балки уларнинг ҳузурларида ғайб (илми — Аллоҳ таъолонинг Ўз бандаларидан яширган сирлари) бўлиб, улар (ўша сирларни) ёзиб олаётгандирлар (ва шу сабабли Сиз келтирган хабарларга ишонмаётгандирлар?! Асло ундоқ эмасдир! У ҳолда нега улар Сизга иймон келтирмаслар?!)
42. Балки улар (Сизни ҳалок қилиш учун) бирон хийла-найранг қилмоқчидирлар?! У ҳолда ўша кофир бўлган кимсаларнинг ўзлари хийла-найрангга гирифтор бўлурлар!
43. Балки улар учун Аллоҳдан ўзга бирон "илоҳ" бордир?! Аллоҳ уларнинг ширкларидан Поқдир!

44. Агар улар (устларига уларни ҳалок қилиш учун) осмоннинг бир парчаси тушаётганини кўрсалар, (ўшанда ҳам иймон келтирмаслар, балки) "Бу тўпланган булутдир", дерлар.

45. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларни токи ўзлари ҳалок қилинадиган кунларига рўбарў бўлгунларича тарк қилинг!

46. У Кунда уларнинг ҳийла-найранглари бирон фойда бермас ва уларга ёрдам ҳам берилмас!

47. Албатта золим-кофир бўлган кимсалар учун бундан (Қиёмат Кунидан) илгари (ана шу дунёда) ҳам азоб-укубат(лар) бордир, лекин уларнинг кўплари (буни) билмаслар!

48. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Парвардигорингизнинг ҳукмига (яъни, мушрикларни дарҳол азобга дучор қилмаганига ва Сизни турли машаққатли синовлар билан имтиҳон қилишига) сабр қилинг.— Зотан, Сиз шак-шубҳасиз, Бизнинг кўз ўнгимизда (яъни, ҳифзи-ҳимоямизда)дирсиз.— Ва (тонгда уйқудан) турган пайтингизда Парвардигорингизга ҳамду сано айтиш билан (У Зотни барча айб-нуқсондан) покланг!

49. Шунингдек, кечадан (бўлган соатларда) ва юлдузлар юз ўгириб кетгач (яъни, саҳар пайтларида) ҳам У Зотга тасбеҳ айтинг!

(53) «Ван-Нажм» сураси

Олтмиш икки оятдан ташкил топган бу сура Маккада нозил қилинган. У бутун пайғамбарлар тарихида ягона бўлган мислсиз мўъжиза — Муҳаммад алайҳиссаломнинг меърожга чиқишларини ва у даргоҳдаги ақлу шуурни лол қилгувчи манзарани тасвирлаш билан бошланади. Сўнгра мушриклар ўз қўллари билан ясашиб, кейин ўзларича турли номлар билан атаб олишиб сиғинадиган бут ва санамлари ҳеч кимга ҳеч қандай фойда ҳам, зиён ҳам етказа олмайдиган жонсиз махлуқлар эканлиги уқтирилади.

Бу сурада яна ҳар бир инсон Охиратда фақат ўзи қилиб ўтган амаллари билан жазоланиши, ўзгалар унинг гуноҳларини ўз елкаларига ололмаганлари каби, унга ўзларининг савобларидан ҳам бера олмасликлари айрича таъкидланади.

Сура этагида эса ўтмишда куфру исён билан ўтган қавмларнинг қандай ҳалокатларга дучор бўлганликлари эслатилиб, барча инсонларни Ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилишга даъват этилади. Сура ўзининг илк ояти номи билан "Ван-Нажм — Юлдузга қасам" деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Ботиб кетаётган юлдузга қасамки, сизларнинг соҳибингиз (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом) залолатга ҳам кетгани йўқ, йўлдан ҳам озгани йўқ!

3. Ва у (сизларга келтираётган Қуръонни) ўз ҳавойи-хоҳиши билан сўзламас.

4. У (Қуръон) фақат (Аллоҳ томонидин Пайғамбарга) ваҳий қилинаётган (туширилаётган) бир ваҳийдир.

5-6-7. Унга (бу ваҳийни) бир кучга тўлган, соҳиби қудрат (яъни, Жаброил алайҳиссалом) таълим бермишдир. Бас, у (аввал) юксак уфқда (кўриниб), тик турди.

8. Сўнгра яқинлашиб, пастлади.

9. Бас, (Муҳаммад алайҳиссаломга) икки камон оралиғида ё (ундан-да) яқинроқ бўлиб;

10. (Аллоҳ) ўз бандаси (Муҳаммад алайҳиссалом)га туширган ваҳийни келтирди.

11. (Пайғамбарнинг) кўнгли кўрган нарсасини инкор этмади. (Яъни, Жаброил фариштаннинг суратини кўриб, Пайғамбарнинг кўнгли ҳам қаноатланди ва унинг Аллоҳ таъоло томонидан юборилган фаришта эканлигига иймон келтирди).

12. Энди сизлар, (эй мушриклар, Пайғамбар ўз кўзи билан) кўриб турган нарсаси устида у билан тортишурмисизлар?!

13-14. Дарвоқеъ, (Муҳаммад алайҳиссалом Жаброил фариштани ўзининг аслий суратида) иккинчи бор (жаннат) четидаги Нилуфар олдида кўрди.

Изоҳ: Бу кўриш Пайғамбар алайҳиссалом Жаброил фаришта билан бирга меърожга кўтарилганларида рўй берган эди. Энди куйидаги оятларда Расулulloҳ алайҳиссаломнинг ўша меърожда кўрган — гувоҳ бўлган манзаралири тасвирланади.

15. (Такводор зотларга ваъда қилинган) Жаннати маъво ҳам ўша (Нилуфар)нинг олдидадир.

16. Ўшанда Нилуфарни ўраган нарса (яъни, Аллоҳ таъолонинг файзи Илоҳийси) ўраб олган эди.

17-18. (Пайғамбарнинг) кўзи (ўнгу сўлга) оғгани ҳам йўқ, ўз ҳаддидан ошгани ҳам йўқ. Дарҳақиқат, у (ўша соатда) Парвардигорининг буюк оятларини (яъни, У Зотнинг кудрати Илоҳийси далолат қиладиган жуда кўп аломатларни), кўрди.

19-20. (Эй мушриклар, ўзларингизча сиғинаётган санамларингиз) — "Лот", "Уззо", ва яна учинчилари бўлмиш тубан "Манот" ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми?!

21. (Сизлар ўша бут-санамларни ва фаришталарни "Аллоҳнинг қизлари", дейсизлар, демак), эркак (жинси) сизларники-ю, аёл (жинси) У Зотникими?!

22. У ҳолда бу адолатсиз тақсим-қу?!

23. У (ном)лар фақат сизлар ўзларингиз ва ота-боболарингиз қўйиб олган номлардир. Аллоҳ улар(га ибодат қилиш) ҳақида бирон ҳужжат туширган эмас. У (мушрик)ларга (Пайғамбар алайҳиссалом воситаларида) Парвардигор томонидан Ҳидоят (Қуръон) келиб турган ҳолда улар фақат гумонга ва ҳавойи нафсларигагина эргашадилар-а!

24. Ёки инсон учун ўзи орзу қилган нарса бўлаверарми?! (ҳаргиз бўлмас!)

Изоҳ: Мушриклар ўзлари ясаб, кейин: "Лот, Уззо ва Манот" деб от қўйиб олган бутлари ҳақида: "Булар Аллоҳнинг қизларидир. Мана шулар Қиёмат Кунда бизларни шафоат қилишади", деб хомхаёл қилиб юрар эдилар. Юқоридаги оят уларнинг бу хомхаёллари ҳеч қачон амалга ошмаслигини таъкидлади.

25. Зеро, Охират ҳам, дунё ҳам Ёлғиз Аллоҳникидир!

26. Осмонларда қанчадан-қанча фаришталар бўлиб, ўшаларнинг шафоатлари ҳам бирон фойда бермас, магар Аллоҳ Ўзи хоҳлаган ва рози бўлган кишилар учун (шафоатга) изн берганидан кейингина (у шафоатнинг фойдаси тегур).

27. Дарвоқеъ, Охиратга иймон келтирмайдигайи кимсалар фаришталарни аёллар номи билан атайдилар.

28. Ҳолбуки, улар учун бу ҳақда (яъни, фаришталарнинг қайси жинсдан эканлиги ҳақида) бирон билим-ҳужжат йўқдир. Улар фақат гумон-тахминга эргашурлар, холос. Аниқки, гумон ҳақиқатдан бирон нарсанинг ўрнига ўтмас!

29. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Бизнинг Эслатмамиздан орқа ўгириб кетган ва фақат ҳаёти дунёнигина истаган кимсалардан юз ўгилинг!

30. Уларнинг «илм»дан етган жойлари мана шу (ҳаёти дунё матоларинигина ишташ)дир. Албатта Парвардигорингизнинг Ўзи Унинг Йўлидан озган кимсаларни жуда яхши Билгувчидир ва У ҳидоят топган зотларни ҳам жуда яхши Билгувчидир.

31. Осмонлардаги ва ердаги бор нарсалар ёлғиз Аллоҳникидир. У Зотнинг Ўзи ёмонлик-гуноҳ қилиб ўтган кимсаларни қилган амаллари билан жазолагай ва чиройли амал қилган зотларни гўзал (савоб-жаннат) билан мукофотлагай!

32. Улар (яъни, жаннатга сазовор бўлганлар) кичик хатолардан бошқа катта гуноҳлардан ва бузуқликлардан йироқ бўладиган зотлардир. Албатта Парвардигорингиз мағфирати кенг Зотдир. Унинг Ўзи сизларни (яъни, оталарингиз Одамни) ердан — тупроқдан пайдо қилган пайтиданоқ ва сизлар оналарингизнинг қорнида ҳомила бўлган пайтингизданоқ жуда яхши Билгувчидир. Бас, сизлар ўзларингизни покламай қўя қолинглар! Унинг Ўзи такводор бўлган кишиларни жуда яхши Билгувчидир.

33-34. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, иймондан) юз ўгириб кетган ва озгина (мол) бериб, (кейин шарт қилинган молни беришни) тўхтатган кимсани кўрдингизми?

Изоҳ: Бу оятларнинг нозил бўлишига бир воқеа сабаб бўлган. Валид ибн Муғийра деган бир киши Пайғамбар алайҳиссалом хузурларида ўтириб, у зотнинг панд-насихатларини эшитгач, таъсирланиб, Исломи динини кирмоқчи бўлади. Шунда мушриклардан бири унга: "Сен ота-боболарингни йўлдан озган кимсалар, деб, уларнинг динини тарк қилиб, Муҳаммаднинг динига кирмоқчимисан", деб қутқу солади. Иккилашиб қолган Валид: "Ахир мен Исломига кирмасам Аллоҳнинг азобига гирифтор бўламан-ку?", деганида, ҳалиги мушрик унга: "Агар сен менга фалон миқдорда мол-пул берсанг, сенинг барча гуноҳларингни Охиратда ўз бўйнимга оламан", дейди. Унинг васвасасига учган Валид диндан юз ўгиради ва ўзаро шартлашган молларидан бир қисмини ҳалиги мушриikka беради, аммо қолганини бахиллик қилиб бермай қўяди, Шунда юқоридаги ояти карималар нозил бўлади ва шу мавзуъ куйидаги оятларда ҳам давом этади.

35. Унинг ҳузурда ғайб илми бормидики, у (келажакда бошқа биров ўзининг гуноҳини зиммасига олишини) билиб олса?!

36-37. Ёки унга Мусонинг ва (аҳдига) вафодор зот бўлган Иброҳимнинг саҳифаларидаги сўзлар хабари берилмаганмиди?! —

38.— Ҳеч бир кўтаргувчи (яъни, гуноҳор жон) ўзга жоннинг юкини (яъни, гуноҳини) кўтармас.

39. Ва инсон учун фақат ўзи қилган ҳаракатигина бўлур (яъни, ўзгаларнинг қилган яхши амалларидан унга бирон фойда етмас).

40. Унинг қилган саъй-ҳаракати эса яқинда (Қиёмат Кунда) кўринур.

41. Сўнгра у (ўша саъй-ҳаракати учун) тўла-тўқис жазо-мукофот олур.

42. Албатта охирги чегара ёлғиз Парвардигорингиз олдига (бормоқлик)дир.

43. Албатта қулдирган ҳам, йиғлатган ҳам Унинг Ўзидир.

44. Албатта ўлдирган ҳам, тирилтирган ҳам Унинг Ўзидир.

45-46. Ва албатта У Зот отилиб чиқадиган нутфадан эркак-аёл жуфтларни яратгандир.

47. Албатта (барча халойиқни ўлганидан сўнг) иккинчи бор пайдо қилиш ҳам ёлғиз Унинг зиммасидадир.

48. Албатта бой қилган ҳам, бадавлат қилган ҳам Унинг Ўзидир.

49. Албатта Шеъро (юлдузи)нинг Парвардигори ҳам Унинг Ўзидир.

Изоҳ: Мушрикларнинг бир тоифаси ёзнинг иссиқ кечаларида кўринадиган Шеъро (Сириус) номли юлдузга сиғинар эдилар. Мазкур ояти карима Аллоҳ таъоло улар сиғинаётган Шеъронинг ҳам Парвардигори экаиличини уқтиради.

50-51. Албатта У Зот аввал ўтган Од ва Самуд (қабилалари)ни ҳам ҳалок қилди, бас, (улардан бирон кишини тирик) қолдирмади.

52. Яна У Зот илгари Нуҳ қавмини ҳам (ҳалок қилгандир). Чунки уларнинг ўзлари жуда золим ва туғёнга тушган кимсалар эдилар.

53-54. Яна У Зот зеру забар бўлган (қишлоқни, яъни, Лут пайғамбар қавмини) ҳам қулатиб, уни ўраган нарса (яъни, осмондан ёғилган тошлар) билан ўраб — кўмиб ташлади.

55. Бас, (эй инсон) Парвардигорингнинг қайси неъматлари ҳақида шак-шубҳа қилурсан?!

56. Бу (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом ҳам) аввалги огоҳлантиргувчилар (пайғамбарлар жумласи)дан бир огоҳлантиргувчидир.

57-58. Яқин бўлгучи (Қиёмат) яқин қолди. Унинг учун Аллоҳдан ўзга бирон очгучи (қачон бўлишини билдиргучи) йўқдир.

59. (Эй мушриклар), ҳали сизлар мана шу Сўздан (Қуръондан) ажабланурсизларми?!

60-61. (Ундаги оятларнинг беназир ва бемисл ўғит-насихатларидан таъсирланиб) йиғламасдан, ғофил бўлган ҳолларингизда кулурсизларми?!

62. Бас, сизлар Ёлғиз Аллоҳга сажда ва ибодат қилинглар!

Изоҳ: Ушбу ояти карима навбатдаги сажда ояти бўлиб, уни ўқиган ва тинглаган ҳар бир киши учун бир бор сажда қилмоқ лозим бўлур.

(54) «Қамар» сураси

Бу Сура ҳам Макка сураларидан бўлиб, эллик беш оятдир. У Пайғамбар алайҳиссаломга ато этилган мўъжизалардан бири — Ойнинг бўлиниши ҳақидаги ояти карима билан бошланади. Суранинг "Қамар — Ой" деб номланишининг боиси ҳам шудир.

Сўнгра барча одамлар "гўё ёйилган чигирткалар каби қабрларидан чиқиб келадиган" Қиёмат Куни ва у Кунда рўй берадиган даҳшатли ходисалар тасвирланади.

Бу сурада ҳам ўтмишдаги ўзларига юборилган пайғамбарларни ёлғончи қилган қавмларнинг ана шу дунёдаёқ ҳалокатга дучор этилганликлари уқтирилиб, уларнинг Охиратда кўражак азоб уқубатлари янада даҳшатлироқ эканлиги тўғрисида ҳам хабар берилади. Сура такво эгалари учун Аллоҳ таъоло ҳузурида тайёрлаб қўйилган гўзал оқибат — жаннатнинг тавсифи билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Қиёмат) Соати яқинлашиб қолди ва ой ҳам бўлинди.

2. Агар улар (Қурайш кофирлари Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларига далолат қиладиган) бирон оят-мўъжиза кўрсалар (ҳам у Пайғамбарга иймон келтириш ўрнига) юз ўгирурлар ва "(Бу) ҳар доимги сеҳр-ку!", дерлар.

Изоҳ: Жуда кўп саҳорбалар томонидин ривоят қилинишича, Макка кофирлари Пайғамбар алайҳиссаломга: "Агар сен чин Пайғамбар бўлсанг, бизларга анави ойни иккига бўлиб бер-чи", дедилар ва агар у зот шу ишни қила олсалар, иймон келтиришларини айтишди. Ўшанда ой тўлган кеча эди. Шундан сўнг Расулulloҳ алайҳиссалом Парвардигорига илтижо қилиб, фазлу марҳаматини дариғ тутмаслигини ёлвориб сўраган эдилар, баногоҳ тўлин ой қоқ ўртасидан бўлишиб, ярми Сафо тоғи устида, ярми эси унинг рўбарўсидаги Қайқао тоғи устида пайдо бўлди. Бу мўъжизани кўриб турган мушриклар... "Муаммад бизларни сеҳрлаб қўйди. Майли, у ҳамма одамларни сеҳрлай олмайди-ку, бу ерда ҳозир бўлмаган кишилардан сўраймиз", дедилар. Мана шу пайтда Маккага кириб келган карвон аҳлидан сўрашган эди, улар ҳам йўлда келишаётганида ойнанинг иккига бўлинганини кўрганларини айтдилар. Лекин Абу Жаҳл (жоҳил — нодонларнинг отаси) лақабли бир мушрик бошлиқ кофирлар: "Бу ҳар доимги сеҳрлардан бири", деган гапдан нарига ўтмадилар. Шунда юқоридаги оятлар нозил бўлди.

3. Улар (Пайғамбарни) ёлғончи қилдилар ва ҳавойи нафсларига эргашдилар.— Ҳар бир иш (ўз) жойини топгувчидир (яъни, гарчи кофирлар юз ўгирсалар-да, бу Ҳақ Дин Ер юзида қарор топур).

4-5.— Ҳолбуки, уларга (илгари ўтган кофирларнинг динсизликлари учун топган ҳалокатлири ҳақидаги) хабарларидан иборат нарсалар — (ўша хабарларни батафсил етказадиган) етук ҳикмат — Куръон келдики, унда (куфру залолатдан) тийилиш (лозим эканлигини уқтиргувчи ибратлар) бор эди. (Лекин улар ўзларининг куфрларидан тийилмадилар). Бас, (уларга ҳеч қандай) огоҳлантириш фойда бермас!

6-7. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), энди Сиз улардан юз ўгининг! Чорлагувчи (Исрофил фаришта) нотаниш бўлган бир нарсага (яъни, Қиёматдаги кофирлар учун бўладиган даҳшатли ҳисоб-китобга) чорлайдиган Кунда улар (кофирлар) кўзлари (кўркувдан) куйига боққан ҳолларида гўё ёйилган чигирткалар каби, қабрларидан чиқиб келурлар!

8. Чорлагувчи томонига шошганларича (кетар эканлар), у кофирлар "Бу оғир кундир", дерлар!

9. Улардан (Макка кофирларидан) илгари Нухнинг қавми ҳам (уни) ёлғончи қилган эди.— Улар Бизнинг бандамиз (Нух)ни ёлғончи қилишиб; "(У) бир мажнун", дедилар ва у (ўз пайғамбарлик вазифасини адо этишдан) тўсиб қўйилди.

10. Шунда у Парвардигорига: "Мен (у кофир қавмидан) мағлубдирман. Ўзинг ёрдам қилгин", деб дуо-илтижо қилган эди.

11. Биз осмон дарвозаларини (тинимсиз) қуйилгувчи сув — сел билан очиб юбордик.

12. Ва ерни ҳам ёриб чашмалар чиқариб юбордик. Бас, (осмон ва ернинг) суви тақдир қилиб қўйилган бир иш (яъни, кофирларни ғарқ қилиб юбориш) устида учрашдилар!

13. Уни (Нухни) эса тахта-ю, михлар эгасида (яъни, тахталар ва михлардап ясалган бир кемада) кўтардик.

14. У (кема) бизнинг кўз ўнгимизда (ҳифзу ҳимоямизда) сузар. (Бу ўз қавми томонидан пайғамбарлиги) инкор қилинган киши (яъни, Нух пайғамбар) учун мукофотдир.

15. Дарҳақиқат, Биз у (Тўфон билоси)ни бир оят-ибрат қилиб қолдирдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олгувчи борми?!

16. Бас, Менинг (пайғамбарларимини ёлғони қилган кимсаларга кўрсатган) азобим ва огоҳлантиришим қандок бўлди?!

17. Дарҳақиқат, Биз Қуръонни зикр-эслатма олиш учун осон қилиб қўйдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олгувчи борми?

18. Од (қабиласи ҳам ўзларига юборилган Худ пайғамбарни) ёлғончи қилди. Бас, Менинг азобим ва огоҳлантиришим қандок бўлди?!

19-20. Дарвоқеъ, Биз уларнинг устига бир давомли нахс кунида (яъни, нахс-шумлиги ҳеч кетмайдиган кунда) бир даҳшатли бўронни юбордикки, у одамларни гўёки улар суғуриб олинган хурмо (дарахти)нинг таналаридек юлиб-учириб кетур.

21. Бас, Менинг азобим ва огоҳлантиришим қандок бўлди?!

22. Дарҳақиқат, Биз Қуръонни зикр-эслатма олиш учун осон қилиб қўйдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олгувчи борми?!

23. Самуд (қабиласи ҳам Солиҳ пайғамбар келтирган) огоҳлантиришларни ёлғон, деди.

24. Бас, улар айтдилар: "Бизлар ўзимизнинг орамиздаги бир одамга (пайғамбар деб) эргашурмизми?! У ҳолда бизлар ҳақиқатан ҳам гумроҳлик ва аҳмоқлик-нодонликда бўлурмиз-ку!

25. Бизларнинг орамиздан ана ўшанга эслатма-вахий ташланибдимми?! Йўқ, у ҳаддан ошган ёлғончидир".

26. Улар эртага (Охиратда) ким ҳаддан ошган ёлғончи эканлигини билиб олажақлар.
27. Албатта Биз уларни имтиҳон қилиш учун бир туя юборгувчидирмиз. Бас, (эй Солиҳ), сен (уларнинг қилмишларини) кузатиб ва (озор-азиятларига) сабр қилиб туравергин!
28. Ва сувнинг улар (билан туя) ўртасидаги тақсимлаб қўйилгани (яъни, сувдан бир кун улар ичсалар, бир кун туя ичишлиги лозим эканлиги) ва ҳар бир ичишга (навбат келганида) ҳозир бўлиниши (лозим эканлиги) ҳақида уларга хабар бергин!
29. Сўнг улар (Самуд қабилиси) ўзларининг бир шерикларини (туяни ўлдириш учун) чорлаган эдилар, у (келиб қиличини) олди-да, (туяни) сўйиб юборди.
30. Бас, Менинг азобим ва огоҳлантиришим қандоқ бўлди?!
31. Дарвоқеъ, Биз уларнинг устига бир даҳшатли қичқирик юборган эди, улар худди (қўйлари учун) кўра ясовчининг (кўрасидан тўқилган) хас-хашак каби бўлиб қолдилар.
32. Дарҳақиқат, Биз Қуръонни зикр-эслатма олиш учун осон қилиб қўйдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олгувчи борми?
33. Лут қавми (у келтирган) огоҳлантиришларни ёлғон деди.
34. Дарвоқеъ, Биз уларнинг устига (тош) бўрон юбордик. Магар Лут хонадонигагина тонг-сахарда нажот бердик.
35. (Бу нажот) Бизнинг ҳузуримиздан бўлган бир неъматдир. Шукр қилган кишиларни Биз мана шундай мукофотлаймиз.
36. Аниқки, (Лут) Бизнинг (азоб билан) ушлашимиздан уларни (яъни, ўз қавмини) огоҳлантирган эди, (аммо) улар огоҳлантиришлардан шубҳаланиб, (ёлғон дедилар).
37. Аниқки, улар (Лутнинг) меҳмон(лар)ини йўлдан урмоқчи бўлдилар. Бас, Биз уларнинг кўзларини кўр қилиб қўйдик: "Энди Менинг азобимни ва огоҳлантиришимни тотиб кўринглар!"
38. Ҳақиқатан, эрта тонгда уларга барқарор-мангу азоб келди.
39. Энди Менинг азобимни ва огоҳлантиришимни тотиб кўринглар!
40. Дарҳақиқат, Биз Қуръонни зикр-эслатма олиш учун осон қилиб қўйдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олгувчи борми?!
41. Аниқки, Фиръавн хонадонига ҳам огоҳлантиришлар келди.
42. Улар Бизнинг барча оят-мўъжизаларимизни ёлғон деганларидан сўнг, Биз уларни Кучли-Қудратли Зотнинг ушлаши билан ушладик (яъни, барчаларини денгизга ғарк қилиб юбордик).
43. (Эй Макка аҳли), сизларнинг кофирларингиз ана ўшалардан яхшироқ-ортиқроқми ёки сизлар учун (самовий) китобларда ора очиклик (васиқаси) борми (яъни, сизлар

кофир бўлиб, ўз пайғамбарларингизни ёлғончи қилсангизлар ҳам ҳеч қандай азоб-укубатга йўлиқмасликларингиз тўғрисида васиқаларингиз борми)?!)

44. Балки, улар: "Биз ғолиб жамоатдирмиз", дейишар?!

45. Яқинда ўша жамоат энгилиб, ортларига қараб қочиб қолурлар!

Изоҳ: Ушбу оят Пайғамбар алайҳиссаломнинг чин Пайғамбар эканликлариги далолат қиладиган, келажакда содир бўладиган ҳодиса ҳақидаги хабарлардан биридир. Дарвоқеъ, мана шу оят нозил бўлганидан сўнг кўп вақт ўтмай, "Бадр" жангида ўша мағрур мушриклар энгилиб ортларига қараб қочиб қолдилар.

46. (Бугина эмас), балки уларга (мангу азоб учун) ваъда қилинган вақт (Қиёмат) Соатидир. У Соат янада билолик, янада аччиқдир!

47. Албатта жиноятчи-осий кимсалар гумроҳлик ва аҳмоқликдадирлар.

48. Улар юзтубан ҳолларида дўзахга судраладиган Кунда (уларга): "Дўзах азобини тотиб кўринглар!", (дейилур).

49. Албатта Биз ҳар бир нарсани (аниқ) ўлчов билан яратдик.

50. (Яратмоқчи бўлган ҳар бир нарсамиз учун) Бизнинг фармонимиз фақат биргина (яъни, "Бўл", деган суз)дир. (Бас, ўша нарса) кўз юмиб очгунча (йўқдан бор бўлур).

51. Дарҳақиқат, Биз сизларнинг ўхшашларингизни ҳалок қилдик. Бас, бирон эслатма-ибрат олгувчи борми?

52. Улар қилган ҳар бир нарса китобларда (номайи аъмолларида) бордир.

53. Ҳар бир кичик ва катта (амал Лавҳул-Маҳфузда) битилмишдир.

54-55. Албатта тақводор зотлар жаннатларда ва дарёлар (усти)да, Қодир Подшоҳ ҳузуридаги рози бўлинган ўринда бўлурлар.

(55) «Раҳмон» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, етмиш саккиз оятдир.

У ўзининг илк оятида Аллоҳ таъолонинг Раҳмон — Меҳрибонлигини уқтириб, У Зотнинг Ўз бандаларига кўрсатган энг катта марҳамати уларга бутун ҳаётлари учун дастурул-амал бўлган Қуръони Каримни туширгани эканлигини таъкидлайди.

Сўнгра коинотдаги энг катта сайёралардан тортиб, энг майда заррагача бўлган барча мавжудот Аллоҳ таъоло томонидан ўта нозик ҳисоб-китоб билан яратилгани ва улардан ҳар бири ўз зиммасига қўйилган вазифани бажаришда Яратганга сўзсиз итоат этиши баён қилиниб, инсонлар учун ҳам ўзаро олди-берди муомалаларида адлу инсоф билан иш тутсинлар, деб мезон-тарозу барпо қилингани уқтирилади.

Бу сурада мўъминларга ато этиладиган жаннат неъматлари ва кофирларга кўз тутиб турган дўзах азоби батафсил баён этилади ва ўзга сураларда гувоҳ бўлинмаган бир услуб қўлланиб, Аллоҳ таъолонинг қудрати Илоҳийясига далолат қиладиган ҳар бир жумладан сўнг, яъни, сура давомида ўттиз бир бор инсу жинга қараб: "Бас, Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!", деб хитоб қилинади. Сура Аллоҳ таъолонинг Буюк ва Баракотли Зот эканлигини яна бир бор таъкидлаш билан хотималанади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Меҳрибон (Аллоҳ Муҳаммад Пайғамбар ва унинг умматларига) Қуръонни таълим берди.

3-4. У Зот инсонни яратиб, унга (дилидаги мақсадини аён эта олиши учун) баённи (нутқни) таълим берди.

5. Куёш ҳам, ой ҳам (аниқ) ҳисоб-ўлчов билан (жорий бўлур).

6. Ўт-ўлан ҳам, дов-дарахт ҳам (Ёлғиз Аллоҳга) сажда қилур — бўйинсунур.

7-8. У Зот осмонни баланд қилиб қўйди ва сизлар тош-тарозида туғёнга тушмасликларингиз (яъни, ўзгаларга зулм қилмасликларингиз) учун мезон-тарозини ўрнатди.

9. (Эй инсонлар, ўзаро олди-берди муомаларингизда) тўғри, адолат билан тортиглар ва тарозидан уриб қолманглар!

10. Ерни У Зот (жамийки) жонзотлар учун (яъни, улар жойлашиб, фойдаланишлари учун) паст-текис қилиб қўйди.

11. Унда (турли-туман) мева-чева ва гулкосали хурмо дарахтлари бор.

12. Яна сомонли дон-дун ва хушбўй (гуллар) бор.

13. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея (яъни, инкор қила) олурсизлар?!

14. У Зот инсонни (яъни, Одам алайҳиссаломни) сопол каби қуриган қора лойдан яратди.

15. Жин-иблисни эса алангадан — оловдан яратди.

16. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

17. (Аллоҳ) икки Шарқнинг (яъни, кун ва ой ботадигин жойларнинг) ҳам Парвардигоридир.

18. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

19. У Зот икки денгиз-дарёни бир-бирлари билан учрашадиган ҳолларида (ёнма-ён) оқизиб қўйди.

20. (Аммо) у иккисининг ўрталарида бир тўсиқ бўлиб, улар (ўша тўсиқдан) ошиб ўтмаслар.

Изоҳ: Маълумки, денгиз қаъри ҳам, дарё туби ҳам сув бемалол сизиб ўта оладиган қумлоқ ёки тупроқдир. Кўп ҳолларда шўр сувли денгиз билан чучук сувли дарё ёки кўл шундоқ ёнма-ён жойлашиб ҳам қолади. Лекин Аллоҳ таъолонинг қудрати билан улардан бирининг шўри иккинчисига уриб кетмайди.

21. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

22. У иккисидан (бири бўлмиш денгиздан) марварид ва маржонлар чиқур.

23. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

24. Денгиздаги тоғлар каби баланд кўтарилган қатновчилар (яъни, елканли кемалар) ғам ёлқиз У Зотникидир.

25. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

26. (Ер) юзидаги барча жонзот фониийдир.

27. Буюклик ва карам Соҳиби бўлган Парвардигорингизнинг Юзи — Ўзигина боқий мангу қолур.

28. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

29. Осмонлар ва ердаги (барча) жонзот (Унга муҳтождир ва бор тилак-мақсадларини Ёлғиз) Ундан сўрар. У Зот ҳар куни иш-амалдадир.

Изоҳ: Ушбу ояти карима ўзи мўъжаз бўлишига қарамасдан Исломиё ақиданинг асосий рукнларидан бирини тўла ифодалагандир. Яъни, еру осмонда Аллоҳ таъолога муҳтож бўлмаган ва Ундан мадад-ёрдам тиламаган бирон жонзот йўқдир. У Зот ҳар куни, ҳар соат, ҳар лаҳзада ўзи яратган коинотдаги барча жонзотни бошқариб-парвариш қилиб турадиган Парвардигордир. Бу оят, «Аллоҳ таъоло борлиқ ва ундаги нарсаларни яратгач, уларни ўз ҳолига ташлаб қўйган», дейдиган айрим файласуфларга очик раддиядир.

30. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

31. Яқинда (Қиёмат қойим бўлган Кунда) сизлар(ни ҳисоб-китоб қилиш) учун фориг бўлажакмиз, эй инсу жинлар!

Изоҳ: Яъни, озгина фурсат ўтгач, ҳаёти дунё тугаб, ундаги иш-амал битар ва Аллоҳ таъоло барча инсонлар ва жинларнинг ҳаётларида қилиб ўтган амалларини ҳисоб-китоб қилиш ва муносиб мукофот-жазо бериш учун фориг бўлур. У Кунда Аллоҳ таъолонинг одил жазосидан ҳеч ким қочиб кутула олмас. Куйидаги оятларда сўз шу ҳақда боради.

32. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

33. Эй жин ва инс жамоаси! Агар сизлар (Аллоҳнинг жазосидан қочиб) осмонлар ва ер чегараларидан ўтиб кетишга қодир бўлсангизлар, у ҳолда ўтиб кетаверинглар! Сизлар фақат куч-қудрат билангина ўта олурсизлар, (лекин у Кунда сизларда ҳеч қандай куч-қудрат бўлмас)!

34. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

35. (У Кунда) сизларнинг устингизга оловдан бир аланга ва тутун юборилурки, сизлар (ундан ҳаргиз) кутула олмассизлар!

36. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

37. Энди қачон (Қиёмат қойим бўлгач), осмон ёрилиб, (жаҳаннам ҳароратидан доғланган) ёғ каби қизариб қолганида —

38. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

39. Ана ўша Кунда на бир инс ва на бир жин (қилиб ўтган) гуноҳидан сўралмас!

40. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

41. (Чунки у Кунда) жинойтчи-осий кимсалар сиймо-белгиларидан танилиб, пешона ва оёқларидан олинурлар (ва жаҳаннамга отилурлар)!

42. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

43. Жинойтчи-осий кимсалар ёлғон дейдиган жаҳаннам мана шудир!

44. Улар ўша (жаҳаннам) билан ўта қайноқ сув ўртасида айланаверурлар!

Изоҳ: Яъни, ҳаёти дунёдан куфру исён билан ўтган кимсалар Охиратда дўзах ўтида куяр эканлар, дўзах ходимлари бўлмиш фаришталардан бирон қултум сув беришни

сўрарлар. Шунда уларга қайноқ сув берилиб, яна дўзахга отилурлар ва бу ҳол абадул-абад давом этур.

Мазкур оятларда кофирлар дучор бўлажак азоб-уқубатлар баён этилди. Энди қуйида келадиган оятларда иймон эгаларига кўз тутиб турган гўзал оқибат — жаннатдаги мангу саодатли ҳаёт зикр қилинади.

45. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

46. Парвардигори (хузурида) туришидан (яъни, ўзининг Парвардигор олдида туриб ҳаёти дунёда қилиб ўтган барча амалларига жавоб беришидан) қўрққан киши учун икки жаннат бордир.

47. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

48. (У икки жаннат сон-саноксиз) шоҳ-новдалар эгасидирлар, (яъни, сермева ва соя-салқиндирлар).

49. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

50. У иккисида икки оқар чашма бордир.

51. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

52. У иккисида барча мевадан икки нави бордир.

53. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

54. (Аҳли жаннат) астарлари шойидан бўлган кўрпачалар устида ястанган ҳолларида (ўлтирурлар). У жаннатларнинг меваси яқин бўлгувчидир (яъни, жаннат аҳли қай бир мевани ейишни истаса, ўша меванинг ўзи уларга эгилиб, яқин келур).

55. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

56. У (жаннат)ларда шундай кўзларини (бегона эркакларга қарашдан) тийгувчи (қиз)лар борки, уларга (жаннат аҳлидан) илгари на бир инс ва на бир жин тегингандир.

57. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

58. Улар (софлик ва оқликда) гўёки ёкут ва маржондирлар.

59. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

60. Эҳсон-яхшилиқнинг жазоси-мукофоти фақат яхшилиқдир.

Изоҳ: Яъни, ҳаёти дунёдан иймон ва эзгу амаллар билан ўтган кишининг Охиратдаги мукофоти жаннатдир. Эҳсон калимасининг луғавий маъноси — чиройли амал қилмоқликдир. Пайғамбар алайҳиссаломдан: «Эҳсон нимадир?», деб сўралганида, у киши шундай жавоб қилган эканлар: "эҳсон — Аллоҳ таъолога гўё Уни кўриб тургандек ибодат қилишингдир. Зотан, сен У Зотни кўрмасанг-да, У Зот шак-шубҳасиз, сени Кўриб тургувчидир".

61. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

62. У икки (жаннат)дан қуйироқда яна икки жаннат бордир.

63. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

64. (У икки жаннат серсув ва серяпроқликдан) қорамтирдирлар.

65. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

66. У иккисида тинмай отилиб тургувчи икки чашма бордир.

67. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

68. У иккисида мева, хурмо ва анорлар бордир.

69. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

70. У (жаннат)ларда хушхулқ ва гўзал юзли (аёл)лар бордир.

71. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

72. (Улар) чодирларда асралган хурлардир.

73. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

74. Уларга (жаннат аҳлидан) илгари на бир инс ва на бир жин тегингандир.

75. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

76. (Жаннат аҳли у жаннатларда) яшил болишлар ва гўзал гиламлар устида ястанган ҳолларида (ўлтирурлар).

77. Бас, (эй инсонлар ва жинлар), Парвардигорингизнинг қайси неъматларини ёлғон дея олурсизлар?!

78. Буюклик ва карам Соҳиби бўлган Парвардигорингизнинг номи Баракотли —
Буюқдир.

(56) «Воқеа» сураси

Тўқсон олти оятдан ташкил топган бу сура Маккада нозил бўлган.

Бу сурада Қиёмат қойим бўлиши ва ўша пайтда рўй берадиган даҳшатли воқеа-ҳодисалар ҳамда у Кунда кишилар уч тоифага бўлиниб қолишлари ҳақида хабар берилади ва сура давомида ҳар бир тоифанинг топажак оқибатлари баён қилинади. Шунинг учун ҳам у "Воқеа — Воқеъ бўлгувчи" (Қиёмат) деб номлангандир.

Шунингдек, бу сурада дўзах даҳшатлари ва жаннат манзаралари батафсил тасвирланади ҳамда Охират ҳаётини инкор этгувчи кимсаларга ҳеч рад қилиб бўлмайдиган хужжатлар билан жавоб берилади. Сура хотимасида юқорида зикр қилинган ҳар бир хабар аниқ ҳақиқат эканлиги яна бир бор таъкидланиб, барча мўъмин-мусулмонларни Улуғ Парвардигор номини поклаб-тасбеҳ айтишга амр этилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Қачон Воқеа — Қиёмат воқеъ бўлса, у воқеъ бўлган чоғда бирон ёлғон сўзлагувчи бўлмас.

Изоҳ: Яъни, аниқ тушгувчи бўлган Қиёмат Соати келганида, ҳаёти дунёда Аллоҳ таъоло шаънига ёлғон тўқиб юрган кимсалардан биронтаси ёлғон сўзлай олмай қолади.

3. (Қиёмат кофирларни дўзахга дучор этиш билан) паст қилгувчи, (мўъминларни эса жаннатга киритиш билан) баланд қилгувчидир.

Изоҳ: Яъни, бу дунёда нафслари истаган хирсу ҳавасларга муккадан кетиб, мол-давлат ва сатанатлари билан ҳаволаниб юрган динсиз-иймонсиз кимсаларни Қиёмат энг тубан дўзахга ташлаш билан паст қилиб қўяр, аммо бу ҳаёти дунёда мудом рўй бериб турадиган зулму ситам ва ҳақсизлик азобидан эзилиб юрсалар-да, ўз иймон-эътиқодларида устивор бўлган мўъмин-мусулмонларни эса жаннатлардаги баланд мақомларга кўтарур.

4-5-6-7. (У Кунда) Ер (қаттик) ларзага келди; тоғлар титилиб, чанг-тўзонга айланди ва сизлар уч синф-тоифа бўлиб қолдингизлар.

8. Бас, (у уч тоифадан биринчиси) ўнг томон эгаларидир. Ўнг томон эгалари (бўлмоқ) не (саодат)дир!

9. (Иккинчи тоифа) шум-чап томон эгаларидир. Шум-чап томон эгалари (бўлмоқ) не (бахтсизлик)дир!

Изоҳ: Ўнг томон эгалари ҳаёти-дунёдан иймон-эътиқод билан ўтганлари сабабли Қиёмат Кунида номаи аъмоллари ўнг томонларидан берилиб, жаннат неъматларига сазовор бўлган саодатманд кишилардир. Чап томон эгалари эса ҳаёти дунёдан куфру исён билан ўтганлари сабабли Қиёмат Кунида номаи аъмоллари чап томонларидан берилиб, дўзахга гирифтор бўлган бадбахт кимсалардир.

10. (Учинчи тоифа бўлмиш барча яхши амалларга) пешқадам бўлгувчи зотлар (жаннат неъматларига эришишда ҳам) пешқадам бўлгувчи зотлардир!

11-12. Ана ўшалар ноз-неъмат боғларида (Аллоҳ таъолога) яқин қилингувчилардир.

13-14. (У пешқадамлар) аввалги (уммат)лардан кўпчилик, кейингилардан (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом умматларидан) эса оздир.

Изоҳ: Яъни, Одам алайҳиссаломдан тортиб, то Муҳаммад алайҳиссаломгача ўтган барча пайғамбарларга иймон келтирган ва уларнинг ёнларида туриб Аллоҳ таоло буюрган Динга даъват қилишда ёрдамчи бўлган аввалги умматлар орасидаги пешқадам зотларнинг синоқларига нисбатан Муҳаммад алайҳиссалом умматлари ўртасидаги пешқадам зотларнинг сонлари оздир.

15-16. (Улар олтиндан) тўқилган сўриларда ястанган ҳолларида бир-бирларига рўбарў бўлиб (ўлтирурлар).

17—18. Устларида эса мангу ёш (яъни, ҳеч қаримайдиган) болалар оқар чашмадан (майли) қадаҳларни, кўзаларни ва косаларни айлантириб турурлар.

19. У (май)лардан уларнинг бошлари ҳам оғримас, маст ҳам бўлмаслар.

20-21. Яна ўзлари танлаб оладиган мева-чева ҳамда иштаҳалари тортган қуш гўштлари ҳам (айлантириб турилур).

22-23. Яна (улар учун) худди (садаф ичида) яшириб қўйилган гавҳар мисол оху кўз хурлар бордир.

24. (Бу) улар (хаёти дунёда) қилиб ўтган амалларининг мукофотидир.

25-26. Улар у жойда бирон беҳуда ва гуноҳ-ёлғон (сўз)ни эшитмаслар, фақат "Салом-салом", дейилганинигина (эшитурлар).

27. Ўнг томон эгалари... Ўнг томон эгалари (бўлмоқ) не (саодат)дир!

28. (Улар) тикансиз бутазорларда;

29. Тизилган бананзорларда;

30. Ёйилган соя (ости)да;

31. Оқизиб қўйилган сув (усти)да;

32-33. Тугаб қолмайдиган ва манъ этилмайдиган кўпдан-кўп (турли-туман) мева-чева (ости)да;

34. Баланд кўтарилган кўрпачалар (усти)дадирлар.

35. Дарвоқеъ, Биз уларни (оху кўз хурларни) дафъатан пайдо қилдик (яъни, улар онадан туғилмадилар, балки Аллоҳнинг қудрати билан дафъатан пайдо бўлдилар).

36-37-38. Сўнг уларни ўнг томон эгалари учун (ёшда ҳам, хусну жамол ва қадду қоматда ҳам) бири-бирига тенг, эҳтиросли, бокира қизлар қилиб қўйдик.

39-40. (Ўнг томон эгалари бўлмиш саодатманд кишилар) аввалги (уммат)ларидан ҳам кўпчилик, кейингилардан (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом умматларидан) ҳам кўпчиликдир.

41. Чап томон эгалари... Чап томон эгалари (бўлмоқ) не (бахтсизлик)дир!

42. (Улар дўзахда тинимсиз эсиб турадиган, бандаларни илма-тешик қилиб юборувчи) Самум (шамоли) ва қайноқ сув ичида;

43-44. Ва на салқин, на фойдали бўлмаган қора тутундан иборат "соя" (ости)дадирлар.

45. Дарвоқеъ, улар бундан илгари (яъни, ҳаёти дунёда хирсу хавасга муккадан кетган) боёнлар эдилар.

46. Улар улуғ гуноҳ (яъни, ширк) устида оёқ тираб турар эдилар.

47-48. Ва: "Бизлар ўлиб, тупроқ ва суякларга айлангач, ростдан ҳам қайта тирилгувчимизми, аввалги ота-боболаримиз ҳам-а?!", деб (масхара қилар) эдилар.

49-50. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сиз уларга) айтинг: "Албатта аввалгилар ҳам, кейингилар ҳам маълум Кундаги белгиланган вақтга шак-шубҳасиз, тўплангувчидирлар.

51. Сўнгра албатта сизлар, эй (қайта тирилишни) ёлғон дегувчи гумроҳлар!

52. Шак-шубҳасиз, (жаҳаннамнинг ўртасида ўсадиган) Заққум дарахтидан егувчи —

53. — ундан қоринларингизни тўлдиргувчидирсизлар.

54. Сўнг унинг устига қайноқ сувдан ичгувчи, (ичганда ҳам) —

55. Ташна-тўймас туялар каби ичгувчидирсизлар!

56. Мана шу уларнинг Жазо (Қиёмат) Кунидаги «зиёфат»ларидир!

57. (Эй инсонлар), сизларни Биз Ўзимиз яратдик-ку! Энди сизлар (Охиратда яна қайта яратишга Қодир эканлигингизни) тасдиқ этмайсизларми?!

Изоҳ: Яъни, йўқдан бор қилишга Қодир бўлган Зот қайта яратишга ҳам шак-шубҳасиз, Қодирдир. Энди куйидаги оятларда Аллоҳ таъоло Ўзининг қайта яратишга Қодир эканлигига тўрт нарсани, яъни, инсоний яратганини, наботот (экин-ўсимликлар)ни яратганини, сувни яратганини ва ўт-оловни яратганини далил қилиб келтиради.

58. Сизлар (хотинларингизнинг бачадонига) тўкадиган маний-уруғ ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми?

59. Уни сизлар (комил инсон қилиб) яратурмисизлар ёки Биз яратгувчимизми?!

Изоҳ: Дарҳақиқат, бу инсон кўз ўнгида доимо такрорланиб турганлиги сабабли эътибор берилмайдиган буюк бир мўъжизадир: нахотки киши баданидин ажралиб чиқиб турадиган тер, кўз ёши каби бўлган бир томчи сувдан — манийдан озгина муддат ўтгач, ўз-ўзидан эркак ё аёл жинсига мансуб, эшитгувчи, кўргувчи бир инсон пайдо бўлиб қолса. Тасаввур ҳам қилиб бўлмайдиган бу иш қандай содир бўлди? Ахир бу инсон ўзининг суяклари, гўшти ви териси билан; томирлари-ю, тук ва тирноқлари билан ҳамда фақат ўзигагина хос бўлган хулқи-табиати билан қаерга яшириниб олган эди?! Қай бир доно одам бир томчи сув ўз-ўзидан мана шундай инсонга айланган дея олади? Ҳеч ким! Чунки манҳий она бачадонига тушиши биланок эр-хотиннинг иш-амали битган: улар ўша бир томчи сувдан ҳомила пайдо бўладими-йўқми билишга

қодир эмаслар, энди бу ёғи Ёлғиз Яратганнинг хоҳишига ҳавола. Агар У Зот хоҳласа, Ўз қудратини намоён қилиб, бир хил ҳужайрадан иборат бўлган ўша манийдан инсоннинг жамийки аъзоларининг ҳар бири ўзига хос бўлган минг-минглаб ҳужайраларини пайдо қилади ва ҳар бир аъзонинг ҳужайрасига ўз вазифасини белгилаб беради. Ўша бир томчи сувдан аста-секин инсон жасадини пайдо қилади ва унга жон киритади... Дарҳақиқат, бу Илоҳий мўъжизада ақл юритгувчи кишилар учун етарли ибрат бордир.

60-61. Сизларнинг ўртангиздаги ўлимни ҳам Биз белгилаб қўйгандирмиз (яъни, сизларга ҳаётни ҳам, ўлимни ҳам Биз берурмиз). Ва Биз (сизларни вафот топдириб, ўрнингларга) сизларга ўхшаганларни алмаштириб қўйишга ҳамда сизларни ўзларингиз билмайдиган ҳолат-суратда қайта пайдо қилишга ҳам ожиз эмасдирмиз.

62. Дарвоқеъ, сизлар дастлабки пайдо бўлишларингиз (қандай бўлгани)ни билдинглар-ку! Бас, эслатма-ибрат олмайсизларми?!

63. Сизлар экаётган зироатларингиз ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми?

64. Уни сизлар ўндириб-ўстирурмисизлар ёки биз ундиргувчимизми?!

65. Агар Биз хоҳласак, албатта уни қуруқ чўп қилиб қўйган бўлур эдик, бас, сизлар ажабланган ҳолларингизда:

66. "Шак-шубҳасиз, бизлар зиён кўргувчилармиз.

67. Йўқ, бизлар (барча ризқу рўздан) маҳрум бўлгувчилармиз", (деб надомат қилиб қолган бўлур эдингизлар).

68. Сизлар ўзларингиз ичадиган сув ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми?

69. Уни булутлардан сизлар ёғдирдингларми ёки Биз ёғдиргувчимизми?!

70. Агар Биз хоҳласак, уни шўр қилиб қўйган бўлур эдик. Бас, шукр қилмайсизларми?!

71. Сизлар ўзларингиз ёкадиган ўт-олов ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми?

72. Унинг дарахтини сизлар пайдо қилдингларми ёки Биз пайдо қилгувчимизми?!

73. Биз уни (жаҳаннам ўтидан) бир эслатма ва (сахроларда юрадиган) мусофир - йўловчилар учун фойдаланадиган нарса қилиб қўйдик.

74. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), улуғ Парвардигорингизнинг номини (ҳар қандай айб-нуқсондан) поклаб-тасбеҳ айтинг!

75-76-77-78. Мен юлдузларнинг ботар жойларига қасам ичурманки, — ҳолбуки, бу (қасам) агар билсангизлар, шак-шубҳасиз, улуғ-катта қасамдир — албатта у (Қуръон сеҳр ёки уйдирма эмас, балки) асралган Китобдаги (Лавҳул-Маҳфуздаги) Улуғ Қуръондир!

79. Уни фақат таҳоратли — пок кишиларгина ушларлар.

80. (У) барча оламлар Парвардигори томонидан нозил қилингандир.

81. Бас, (эй кофирлар), сизлар мана шу Сўз — Қуръонга бепарволик қилурмисизлар (яъни, сизлар шундай улур Китобни назарларингизга илмасдан инкор қилмоқдасизларми)?!

82. Ва сизлар (Қуръонни) ёлғон дейиш(дек бадбахтлик)ни ўзларингизнинг ризқ-насибаларингиз қилиб олурсизларми?!

83-84-85-86-87. Бас, қачон (вафот қилаётган кишининг жони) халқумига етганида — ҳолбуки, ўша вақтда сизлар қараб турурсизлар ва Биз унга сизлардан кўра яқинроқ бўлурмиз, лекин сизлар (буни) кўрмайсизлар (билмайсизлар). — Бас, агар сизлар эгасиз бўлсангизлар (ва ўзларингизнинг: "Ҳеч қандай эга — Пирвардигор ҳам, қайта тирилиш ҳам йўқ", деган сўзларингизда) ростгўй бўлсангизлар ўша (ҳалқумга келиб қолган жонни яна жисадга) қайтара олсангизлар эди! (Йўқ, ҳеч қачон қайтара олмассизлар).

88-89. Энди агар ўша (вафот қилгувчи киши Аллоҳга) яқин қилинган (пешқадам)лардан бўлса, у ҳолда (унинг учун) роҳат-фароғат, гўзал ризқ ва ноз-неъматли жаннат бордир!

90-91. Энди агар у ўнг томон эгаларидан бўлса, у ҳолда (эй саодатманд бандам), сенга ўнг томон эгаларидан салом бўлгай!

92-93-94. Энди агар у (қайта тирилишни) ёлғон дегувчи гумроҳлардан (яъни, чап томон эгаларидан) бўлса, у ҳолда қайноқ сувдан иборат "зиёфат" ва дўзахга киритилиш бордир!

95. Шак-шубҳасиз, (ушбу сурада зикр қилинган нарсалар) айна ҳақиқатнинг ўзидир!

96. Бас, улуғ Парвардигорингизнинг номини (ҳар қандай айб-нуқсондан) поклаб-тасбеҳ айтинг!

(57) «Ҳадид» сураси

Йигирма тўққиз оятдан ташкил топган бу сура Мадинада нозил бўлган. У борлиқдаги барча нарса мудом Яратганга тасбеҳ айтиб, улуғлаб туриши ҳақида хабар бериш билан бошланади. Шундан кейин Аллоҳ таъолонинг Илоҳий сифатлари баён қилинади.

Бу сурадан мўъминларни Аллоҳ уларга ато эшган нарсалардан хайр-саховат қилишга чорлаган оятлар ҳам ўрин олгандир. Сура мўъминлар билан мунофиқларнинг Охиратдаги ахволи тўғрисида хабар бериб, у жойда мунофиқлар дунёдаги каби мўъминлар орасига қўшилиб кета олмасдан ажралиб қолишларини уқтиради ва бу ҳаёти дунёнинг ўткинчи эканлигини баҳор ёмғири остида тўрт кун барқ уриб очилиб, сўнг ёз иссиғига бардош бера олмай қуриб, қовжираб қоладиган чечакларга ташбеҳ қилинади. Сура Ийсо пайғамбар йўлларига эргашган аҳли китобларни Аллоҳдан кўрқишга ва У Зотнинг сўнгги Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломга иймон келтиришга даъват қилиш билан хотима топади.

Бу сурада кишиларнинг тинчлик-осойишталик кунларида ҳам, харбу зарбларида ҳам бирдек зарур ва фойдали бўлган темир моддаси ҳақида зикр қилингани учун, у "Ҳадид — Темир" сураси деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмонлар ва ердаги бор нарса Аллоҳга тасбеҳ айтди. У қудрат ва ҳикмат Соҳибидир.

2. Осмонлар ва ер Унинг мулкидир. У ҳаёт ва ўлим берур. У барча нарсага Қодирдир.

3. Аввал ҳам, Охир ҳам, Зоҳир ҳам, Ботин ҳам Унинг Ўзидир. У барча нарсани Билгувчидир.

Изоҳ: Ушбу ояти каримада ҳар бир мўъмин Аллоҳ таъолонинг Бор ва Бирлигига иймон келтириш билан бирга эътиқод қилиши лозим бўлган тўрт Илоҳий сифат баён этилди: Аллоҳ Аввалдир, яъни, У Азалий Зот бўлиб, Ундан аввал бирон замон ўтган эмас; Аллоҳ Охирдир, яъни, У Абадий-Мангу Зот бўлиб, барча нарса йўқ бўлур, лекин Унинг интиҳоси йўқдир; Аллоҳ Зоҳирдир, яъни, коинотдаги ҳар бир нарса Унинг борлигига очиқ-зоҳир далолат қилиб туради; Аллоҳ Ботин-Махфийдир, яъни, Унинг Зотини кўз билан идрок этиб бўлмас ва Унинг моҳият-ҳақиқатига ақл билан етиб бўлмас.

4. У осмонлар ва ерни олти кунда яратиб, сўнгра Ўз Аршига ўрнашган Зотдир, У ерга кирадиган (ёмғир-қор суви, хазина-ю дафина ва жасадлар каби) нарсаларни ҳам, ундан чиқадиган (ўт-ўлан, наботот ва булоқ сувлари каби) нарсаларни ҳам, самодан тушадиган (ризқу насиба, хайру барака каби) нарсаларни ҳам, унга (самога) кўтариладиган (яъни, амал ва дуо-илтижо каби) нарсаларни ҳам билур. Сизлар қаерда бўлсангизлар У сизлар билан биргадир. Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчидир.

5. Осмонлар ва ер Унинг мулкидир. Барча ишлар ёлғиз Аллоҳга қайтарилур.

6. У кечани кундузга киритур ва кундузни кечага киритур. У диллардаги сирларни Билгувчидир.

7. (Эй инсонлар), Аллоҳга ва Унинг Пайғамбари (Муҳаммад алайҳиссалом)га иймон келтиринглар ҳамда У Зот сизларни халифа қилиб қўйган нарсалардан (яъни, вақтинча қўлларингизда турган эрта бир кун сизлар истасангиз-истамасангиз ўзгаларнинг қўлларига ўтиб кетадиган Аллоҳ берган мол-давлатдан) инфоҳ-эхсон қилинглари! Бас,

сизлардан иймон келтирган ва инфоқ-эхсон қилган зотлар учун катта ажр-мукофот бордир.

8. Агар сизлар иймон келтиргувчи бўлсангизлар — Пайғамбар (ораларингизда) сизларни Парвардигорингизга иймон келтиришга даъват қилиб тургани ҳолда (Аллоҳ эса сизларнинг руҳларингизни яратган пайтидаёқ иймон келтириш ҳақидаги) аҳду паймонингизни олгани ҳолда нега сизлар (Аллоҳга) иймон келтирмаяпсизлар?

9. У Ўз бандаси (Муҳаммад алайҳиссалом)га токи у сизларни (куфр) зулматларидан (иймон) нурига олиб чиқиши учун аниқ-равшан оятларни (яъни, Қуръони Каримни) нозил қиладиган Зотдир. Албатта Аллоҳ сизларга Меҳрибон ва Раҳмлидир.

10. Нега сизлар Аллоҳ Йўлида инфоқ-эхсон қилмаяпсизлар?! Ҳолбуки, осмонлар ва ернинг ворислиги Ёлғиз Аллоҳники-ку (яъни, оз кунда сизлар бу оламдан ўтиб кетиб, кўлларингиздаги барча мол-дунёларингиз Аллоҳга мерос бўлиб қолади-ку)! Сизлардан (Макка) фатҳ бўлишидан илгари инфоқ-эхсон қилган ва (Расулуллоҳ билан бирга кофирларга қарши) жанг қилган кишилар (Макка фатҳидан кейини инфоқ-эхсон қилган ва жанг қилган кишилар билан) баробар бўлмас. Улар кейин инфоқ-эхсон қилган ва жанг қилган кишилардан улуғроқ мартабададирлар. Барчаларига Аллоҳ гўзал (оқибат — жаннат) ваъда қилгандир. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

11. Аллоҳга қарзи ҳасана (ихтиёрий қарз, яъни, Уинг Йўлида хайру саҳоват) қиладиган ким бор? Бас, У Зот ўша (киши)га бир неча хисса қилиб (қайтарур) ва унинг учун улуғ ажр-мукофот бўлур.

12. Мўъмин ва мўъминаларнинг олдиларида ва ўнг томонларида нурлари (яъни, қилган яхши амаллари ва номаи аъмоллари йўллариини ёритиб) кетаётганини кўрадиган Кунни (эсланг! Ўша Кунда уларга дейилур): "Сизлар учун Бугунги хушхабар — остидан дарёлар оқиб турадиган, (сизлар) мангу қоладиган жаннатлардир. Бу буюк саодатнинг ўзидир!"

13. У Кунда мунофиқ ва мунофиқалар иймон келтирган зотларга: "Бизга қараб туринглар, биз ҳам сизларнинг нурпигиздан озгина олиб (фойдаланайлик)", десалар, (уларга) "Ортингларга қайтиб нур истайверинглар", дейилур. Сўнг улар (билан мўъминлар)нинг ўртасига дарвозали бир девор урилурки, унинг ичида раҳмат— жаннат, ташқарисида - олдида эса азоб — дўзах бўлур.

14. Улар (мўъминларга) "Биз (ҳаёти дунёда) сизлар билан бирга эмасмидик", деб нидо қилганларида, (мўъминлар) дерлар: "Ҳа, (кўринишда биз билан бирга эдинглар), лекин сизлар (мунофиқлик билан) ўзларингизни фитнага дучор қилдинглар ва (бизларга бало-офатлар етишига) кўз тутдинглар ҳамда (Ислонинг Ҳақ Дин эканлиги тўғрисида) шубҳаландинглар ва то Аллоҳнинг амри (яъни, ўлим) келгунича сизларни (хали умр узоқ эканлиги, Аллоҳ ҳар қандай гуноҳни кечиб юборавериши каби) хомхаёллар алдади. Сизларни Аллоҳ ҳақида (У Зотнинг карами кенг, ҳеч қачон Ўзи яратган бандаларни азобга гирифтор қилмайди, деб) алдагувчи (шайтон) алдаб қўйди".

15. Мана Бугун сизлардан ҳам, (эй мунофиқлар), кофир бўлган кимсалардан ҳам (дўзах азобидан қутулушларингиз учун) бирон тўлов олинмас. Жойларингиз дўзахдир! У сизларга энг муносиб жойдир! Нақадар ёмон оқибат (бу)!

Изоҳ: Мазкур оятларда зохирлари мўъмин-у, ботинлари динсиз бўлган мунофиқ кимсаларнинг Охиратда дучор бўладиган оқибатлари баён қилинди. Энди мўъминларга

мурожаат қилиниб, уларни ўзларидан аввал ўтган аҳли китоблар каби диллари қотиб, фосиқ-итоатсиз бўлиб кетмасдан кўнгилларини Аллоҳнинг зикрига ва Қуръон тиловатига мойил қилишга даъват этилади.

16. Иймон келтирган зотлар учун Аллоҳнинг зикри сабабли ва нозил бўлган Ҳақ — Қуръон (тиловат қилиниши) сабабли қалблари эриб, кўркиш (вақти) келмадими?! (Шунингдек, улар учун) илгари Китоб ато этилган, сўнг (улар билан Пайғамбарлари ўртасидаги) муддат узайгач, диллари қотиб кетган кимсалар (яъни, яҳудий ва насронийлар) каби бўлиб қолмаслик (вақти келмадими)?! Улардан (яҳудий ва насронийлардан) кўплари фосиқ-итоатсиздирлар!

Изоҳ: Ушбу ояти каримада мўъминларнинг сифати бўлиши керак бўлган икки фазилат ҳақида сўз боради: Аллоҳ таъолонинг номи зикр қилинганида ва Қуръон тиловат қилинганида, ҳақиқий мўъминнинг дили эрийди, қалби кўркувга тушади ва кўзларига ёш келади. Тошбағирлик ва Аллоҳнинг амрига итоатсизлик эса аҳли Китобларнинг — кофирларнинг хулқларидандир. Улуғ саҳобалардан Абу Бакр Сиддиқ (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) Ямома қабиласидан келган, янги Исломни қабул қилган бир жамоат билан ўтирганларида юқоридаги оят тиловат қилинган эди, ўтирганлар қаттиқ йиғлаб юбордилар. Шунда Абу Бакр: "Бизлар ҳам худди шундай эдик..." дедилар.

17. (Эй мўъминлир), билинглари, албатта Аллоҳ ўлган ерни тирилтирур (яъни, Аллоҳ куриб-қақшаб ётган ерни ёмрир билан "тирилтиргани" каби сизларнинг дилларингизни ҳам Аллоҳнинг зикри ва Қуръон тиловати билан юмшатур). Мана Биз ақл юргизишларингиз учун сизларга (Ўз кудрати Илоҳийямизга далолат қиладиган) оятларни аниқ баён қилдик.

18. Албатта садақа қилгувчи эркаклар ва садақа қилгувчи аёллар ҳамда Аллоҳга қарзи ҳасана берганлар учун (берган хайру садақалари) бир неча ҳисса қилиб (қайтарилур) ва улар учун улуғ ажр-мукофот бордир.

19. Аллоҳга ва Унинг пайғамбарларига иймон келтирган зотлар — ана ўшалар Парвардигорлари ҳузурида сиддиқлар (яъни, жуда ростгўй зотлар) ва шаҳидлар (мақомида)дирлар. Улар учун (Охиратда) ажр-мукофотлари ва (Қиёмат Кунда уларнинг йўлларини ёритиб борадиган) нурлари (бўлур). Кофир бўлган ва Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар — улар дўзах эгаларидир!

20. Билинглари, бу ҳаёти дунё фақат (бир нафаслик) ўйин-кулги, зеб-зийнат, ўрталарингиздаги ўзаро мақтаниш ва мол-дунё ҳамда фарзандларни кўпайтиришдир, холос. (У) худди бир ёмғирга ўхшарки, унинг (ёғиши сабабли униб чиқан) ўт-ўлани деҳқонларни хайратга солиб (ақллари банд қилиб қўюр). Сўнгра у курир, бас, уни сарғайган ҳолда кўрурсиз. Сўнгра у курук чўп бўлиб қолур. (Ҳаёти дунёнинг ҳоли ҳам шундан ўзга эмасдир). Охиратда эса (ўша тўрт кунлик дунёга алданиб қолганлар учун) қаттиқ азоб ва (иймон-этикод билан ўтганлар учун) Аллоҳ томонидан мағфират ва ризолик бордир. Ҳаёти дунё эса фақат алдагувчи матодир.

Изоҳ: Ушбу оятдаги "куффор — кофирлар" сўзини кўпчилик муфассир уламолар изидан бориб, "деҳқонлар", деб таржима қилинди. Чунки "кофир" сўзининг луғавий маъноси "кўмувчи", деганидир. Маълумки, деҳқонлар уруғни ерга кўмувчилардир. Истилоҳий маънода эса Энг Олий Ҳақиқатни — Аллоҳнинг борлигини инкор қиладиган динсизлар "кофирлар" яъни, ҳеч яшириб бўлмайдиган Ҳақиқатни кўмадиган — яширадиган кимсалар, деб аталади.

21. (Эй инсонлар), Парвардигорингиз томонидан бўладиган мағфиратга ҳамда Аллоҳ ва Унинг пайғамбарларига иймон келтирган зотлар учун тайёрлаб қўйилган, кенглиги осмон ва ернинг кенглиги каби бўлган жаннатга шошилингиз! Бу (яъни, ваъда қилинган мағфират ва жаннат) Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлиб, уни Ўзи хоҳлаган кишиларга ато этур. Аллоҳ улуғ фазлу марҳамат Соҳибидир.

22. На ерга ва на ўзларингизга бирон мусибат етмас, магар (етса), Биз уни пайдо қилишимиздан илгари Китобда (Лавхул-Маҳфузда битилган) бўлур. Албатта бу Аллоҳга осондир.

Изоҳ: Яъни, ҳаётда содир бўладиган ҳар бир яхши-ёмон, катта-кичик воқеа-ҳодиса албатта Аллоҳ таъолонинг тақдири азалийсида битилган бўлади. Яратганнинг амриси з бировнинг баданига бир тикан кирмайди. Бу ҳақиқат баён этилишига сабаб...

23. Токи сизлар қўлларингиздан кетган нарсага қайғурмагайсизлар ва (Аллоҳ) сизларга ато этган нарса билан шодланиб (ҳаволаниб) кетмагайсизлар. Аллоҳ барча кибр-ҳаволи, мақтанчоқ кимсаларни суймас.

24. Улар бахиллик қиладиган ва одамларни ҳам бахил бўлишга буюрадиган — чақирадиган кимсалардир. Ким (бахиллик қилиб, инфоқ-эҳсон қилишдан) юз ўгириб кетса, у ҳолда албатта Аллоҳнинг Ўзи (барча оламдан) Беҳожат ва ҳамду санога Лойик Зотдир.

25. Дарҳақиқат, Биз Ўз пайғамбарларимизни аниқ хужжат-мўъжизалар билан юбордик ва улар билан бирга Китоб, (шунингдек), одамлар адолатни барпо қилишлари учун мезон-тарози туширдик Яна Биз темирни туширдик — яратдик. Унда куч-қувват ва одамлар учун манфаатлар бордир. Аллоҳ ғайба (бандалари кўзига кўринмасдан) турган ҳолида Ўзига ва пайғамбарларига (Аллоҳ Йўлида жиҳод қилиш билан) ёрдам берадиган кишиларни билиш учун (темирни яратди). Албатта Аллоҳ Кучли, Қудратлидир.

Изоҳ: Ушбу ояти каримада жамият интизоми ва кишилар осойишталиги учун Аллоҳнинг Китоби ва адолат тарозиси билин бирга яна темир, яъни, қуролли кучга ҳам муҳтож бўлинишига ишора қилинмоқда.

26. Дарҳақиқат, Биз Нуҳ ва Иброҳимни пайғамбар қилиб юбордик ҳамда пайғамбарлик ва Китобни (яъни, Таврот, Инжил, Забур ви Қуръонни) ҳам икковининг зурриётларига (ато) қилдик. Бас, уларнинг (яъни, Нуҳ ва Иброҳим зурриётларининг) орасида ҳидоят топгувчи (кишилар) ҳам бор, (аммо) уларнинг орасида кўплари фосиқ-итоатсиздирлар.

27. Сўнгра уларнинг изларидан кетма-кет пайғамбарларимизни юбордик ва Ийсо бинни Марямни ҳам (уларнинг) ортидан юбордик ва унга Инжил ато этдик ҳамда унга эргашган зотларнинг дилларида меҳрибонлик ва раҳм-шафқат (пайдо) қилдик. Роҳибликни эса улар ўзлари чиқариб олдилар. Биз уларга (роҳиб бўлишларини) ёзганимиз — буюрганимиз йўқ, лекин улар ўзлари Аллоҳнинг ризолигини истаб (роҳибликни одат қилдилар-у), сўнг унга тўғри-тўла риоя қила олмадилар. Бас, Биз улардан иймон келтирган зотларга ажр-мукофотларини ато этдик. (Аммо) уларнинг орасида кўплари фосиқ-итоатсиздирлар.

28. Эй (Ийсога) иймон келтирган зотлар, Аллоҳдан қўрқинглар ва Унинг Пайғамбари (Мухаммад алайҳиссалом)га ҳам иймон келтиринглар, (шунда) У Зот сизларга Ўз раҳматидан икки ҳисса ато этур ва сизлар учун (Қиёмат Кунисида олдиларингизда)

юрадиган нур (пайдо) қилур ҳамда сизларни мағфират қилур. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

29. Аҳли Китоб ўзлари Аллоҳнинг фазлу марҳаматидан бирон нарсага (етишга) қодир бўла олмасликларини ва фазлу марҳамат Аллоҳнинг Қўлида бўлиб, уни фақат Ўзи хоҳлаган кишиларга ато этишини билишлари учун (Аллоҳ уларга юқоридаги ҳукмларни баён қилди). Аллоҳ улур фазлу марҳамат Соҳибидир.

Йигирма саккизинчи жузь

(58) «Мужодала» сураси

Бу сура ҳам Мадинада нозил қилинган бўлиб, йигирма икки оятдир. Сура аввалида бир аёл ўз эрининг қилмиши тўғрисида шикоят қилиб келиб Пайғамбор алайҳиссалом билан мунозара қилгани баён этилади. Суранинг "Мужодала — Мунозара" деб номланганининг боиси шудир. Сўнгра ўша шикоят қилиб келинган "Зиҳор" масъаласининг ҳукми ва зиҳор қилгувчи зиммасига тушадиган каффорат-тўлов ҳақида сўз боради.

Бу сурада яҳудий ва мунофиқларнинг гуноҳ, зўравонлик ва Пайғамбар алайҳиссаломга итоатсизлик қилиш тўғрисида ўзаро шивир-шивир қилишиб тил бириктиришлари, уларнинг мўъминларга ва хусусан Пайғамбаримизга етказадиган озор-азиятлари ҳамда охир-оқибат топажак азоб-уқубатлари хусусида хабар берилади.

Шунингдек, бу сурада мўъминларга уларнинг ўзаро муносабатларида ва Пайғамбар алайҳиссалом билан қиладиган муомалаларида риоя этишлари лозим бўлган одоб-ахлоқ борасида йўл-йўриқлар кўрсатилади. Сура ниҳоясида Аллоҳ таъолога ва Охират Кунига иймон келтирган кишиларнинг сифат-фазилатлари хусусида сўзланиб, улар эришажак бахт-саодат хабари берилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), дарҳақиқат, Аллоҳ Сиз билан ўз жуфти ҳақида баҳслашаётган ва Аллоҳга шикоят қилаётган (аёл)нинг сўзини эшитди. Аллоҳ сизларнинг баста-жавобларингизни эшитур. Албатта Аллоҳ Эшитгувчи, Кўргувчидир.

Изоҳ: Ушбу оятнинг нозил бўлишига қуйидаги воқеа сабаб бўлгандир. Саҳобалардан Авс ибн Сомитнинг хотини Хавла бинти Саълаба исмли бир аёл Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига келиб: "Ё Расулulloҳ, Авс мени зиҳор қилди", деб ўз эридан шикоят қилади. "Зиҳор" ибораси арабларнинг истилоҳида киши ўз хотинига: "Онамнинг бадани каби сенинг баданинг ҳам менга ҳаром", дейишини англатади. Ислом дини келишидан илгари зиҳор қилинган хотин эри учун онага айланиб қолган, демак талоқ қилинган ҳисобланар эди. (Бу хусусда "Аҳзоб" сурасининг тўртинчи оятида ҳам баён қилинган). Шунинг учун мазкур аёл эрининг бу қилмишидан нолиб, ўрталарида гўдак болалари борлиги, агар эр-хотин ажрашиб кетсалар, ўша болаларга жабр бўлишини айтиб келади. Лекин Пайғамбаримизга "Зиҳор" масъаласи ҳақида ҳали-ҳануз Аллоҳ таъоло томонидан бирон ҳукм нозил қилинмаган эди. Шу сабабдан у зот шикоятчи аёлга: "Демак сен эринга ҳаром бўлиб қолибсан", деб жавоб қиладилар. Аммо у аёл бу жавобдан қаноатланмай яна ўз сўзларини такрорлайди. Расулulloҳ алайҳиссалом ҳам яна аввалги жавобларини кайтардилар. Иккалалари шу тириқа баста-жавоб қилиб туришлари асносида бирдан Пайғамбар алайҳиссаломга юқоридиги ва қуйидаги оятлар нозил бўлади ҳамда уларда Аллоҳ таъоло "Зиҳор" масъаласи хусусида Ўз ҳукмини баён қилади.

2. Ораларингиздаги ўз хотинларини зиҳор қиладиган кимсаларнинг (зиҳор қилинган хотинлари) уларнинг оналари эмасдилар. Фақат уларни туққан (аёл)ларгина уларнинг оналаридилар. Шак-шубҳасиз, улар сўзнинг номақбул ва ёлғонини айтурлар. (Лекин) Аллоҳ шубҳасиз, Афв этгувчи ва Мағфират қилгувчидир.

Изоҳ: Яъни, ўша ўз хотинларини оналарига ўхшатишдек номақбул ва ёмон сўз айтганлар ўз қилмишларидан пушаймон бўлиб, тавба қилсалар шак-шубҳасиз, Аллоҳ таъоло Афв этгувчи, Мағфират қилгувчидир. Уларнинг ўртасига ҳеч қандай талоқ тушмайди. Лекин ўз хотинини зиҳор қилиб, кейин унга қайтмоқчи бўлган кимса бу қилмиши учун маълум миқдорда каффорат — тўлов тўлаши керак. Энди қуйидаги оятларда ўша каффорат миқдорлари баён қилинади.

3. Ўз хотинларини зиҳор қилиб, сўнгра айтган сўзларидан қайтадиган кимсалар (зиммасида эр-хотин) қўшилишларидан илгари бир қулни озод қилиш бордир. Бу сизларга мавъиза-ибрат бўлмай. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

4. Энди ким (озод қилиш учун қул) топа олмаса, (унинг зиммасида эр-хотин) қўшилишларидан илгари пайдар-пай икки ой рўза тутиш бордир. Энди ким (рўза тутишга) кодир бўлмаса, (унинг зиммасида) олтмишта бечора-мискинга таом бериш бордир. Бу (ҳукмлар) сизлар Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига иймон келтиришларингиз учун (нозил қилинди). Булар Аллоҳнинг (белгилаб қўйган) ҳадлари — қонунларидир. Ва (бу қонунларни инкор этгувчи) кофирлар учун аламли азоб бордир.

5. Албатта Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари чизган чизикдан чиқадиган кимсалар худди ўзларидан аввалгилар ҳалок қилингани каби ҳалок қилинурлар. Дарвоқеъ, Биз очик-равшан оятлар нозил қилдик (Мана шу оятларни инкор этгувчи) кофирлар учун хор қилгувчи азоб бордир.

6. (Ўша кофирлар азобга дучор қилинадиган) Кунда Аллоҳ уларнинг барчаларини қайта тирилтириб, (ҳаёти дунёда) қилган амалларининг хабарини берур. У (амалар)ни Аллоҳ ҳисоблаб-битиб қўйди, улар эса унутиб юбордилар. Аллоҳ барча нарса устида Гувоҳдир.

7. Аллоҳ осмонлардаги ва ердаги бор нарсани аниқ билишини кўрмадингизми — билмадингизми?! Уч кишининг ўзаро шивир-шивирлари бўлса, албатта У Зот уларнинг тўртинчисидир, беш кишининг (ўзаро шивир-шивирлари бўлса), албатта У Зот уларнинг олтинчисидир. (Ўзаро сирлашаётган кишилар) бундан оз бўладими ё кўп бўладими, албатта У Зот қаерда бўлсалар ҳам улар билан биргадир. Сўнгра Қиёмат Кунда уларга қилган амалларининг хабарини берур. Албатта Аллоҳ барча нарсани Билгувчидир.

8. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), ўзаро ишвир-шивирдан қайтарилганларидан сўнг яна ўзлари қайтарилган нарсага қайтадиган ҳамда гуноҳ зўравонлик ва Пайғамбарга итоатсизлик қилиш тўғрисида ўзаро шивирлашадиган кимсаларни кўрмадингизми?! Қачон улар Сизнинг олдингизга келсалар, Сизга бир ибора билан салом берурларки, Аллоҳ Сизга ўша (сўз) билан салом бермаган эди. Яна ўзларича: "Нега айтаётган сўзимиз сабабли Аллоҳ бизларни азобламаяпти? (Агар Муҳаммад ҳақ пайғамбар бўлганида албатта Аллоҳ бизларни азобга гирифтор қилган бўлур эди)", дерлар. Уларга ўзлари кирадиган жаҳаннам (азоб тўғрисида) кифоя қилар! Бас, нақадар ёмон оқибат (бу)!

Изоҳ: Ушбу оят мўминларни кўрганларида бир-бирлари билан пичир-пичир ва турли имо-ишоралар қилишиб уларга озор берадиган яҳудий ва мунофиқлар ҳақидадир. Пайғамбар алайҳиссалом уларни бу қилиқларидан қайтарганларидан кейин ҳам улар ўз висир-висирларидан қайтмайдилар, балки ҳадларидан ошиб Расулulloҳ алайҳиссаломга рўбарў бўлганларида: "Ассалому алайкум", яъни, "Сизларга тинчлик-омонлик бўлсин", дейиш ўрнига: "Ассому алайкум", яъни, "Сизларга ўлим бўлсин", дейдилар. Шунинг учун Аллоҳ таъоло уларнинг жазолари жаҳаннамга кириш эканлиги хусусида хабар беради.

9. Эй мўминлар, сизлар ўзаро шивирлашиб гаплашганларингизда гуноҳ, зўравонлик ва Пайғамбарга итоатсизлик қилиш тўғрисида шивирлашманглар, (балки) яхшилик ва

такво хақида шивирлашинглар ҳамда сизлар хузурига тўпланадиган Зот — Аллоҳдан кўркинглар!

10. (Яхудий ва мунофиқларнинг) ўзаро шивир-шивирлари фақат шайтон томонидан бўлиб, иймон келтирган зотлар (у сабабли) ғамгин бўлишлари учундир. (Лекин у шивир-шивирлар) Аллоҳнинг изни иродасисиз уларга бирон зиён етказа олгувчи эмасдир. Бас, мўъминлар, Ёлғиз Аллоҳгагина таваккул қилсинлар — суянсинлар!

11. Эй мўъминлар, қачон сизларга (мажлис-суҳбатларда дўст-биродарларингиз келиб: "Бизларга ҳам шу мажлисдан) жой беринглар", дейилса, дарҳол жой беринглар, Аллоҳ сизларга ҳам (Ўз жаннатидан жой берур. Ва Қачон: "(Ўринларингиздан) туринглар", дейилса, дарҳол туринглар, Аллоҳ сизлардан иймон келтирган ва илм ато этилган зотларни (баланд) даража-мартабаларга кўтарур. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

Изоҳ: Бу ояти каримади мўъминларга мажлис одоблари таълим берилди ва уларни боғрикенгликка, яъни, мажлисларига келиб қўшилмоқни истаган дўстларига ёнларидан жой беришга ва агар ҳамма жойлар банд бўлса, кейин келганлирга ўз ўринларини бўшатиб беришга даъват этилди. Яна бу оятда илмнинг фазилати алоҳида таъкидлаб ўтилганки, бу борада Пайғамбар алайҳиссалом томонларидин ҳам кўпдин-кўп ҳадислар ривоят қилнган бўлиб, улардан бири мана бу ҳадиси шарифдир: "Олимнинг обид устидаги фазилати худди тўлин ойнинг бошқа юлдузлар устидаги фазилати кабидир". Хукамолардан бирининг қуйидаги сўзлари ҳам ибратлидир: "Мен илм топа олмаган одам нима топганини, илм топган одам эса нима йўқотганини билсам эди".

12. Эй мўъминлар, қачон сизлар Пайғамбар билан сирлашмоқ — суҳбатлашмоқни истасангизлар, суҳбатларингиз олдидан (камбағал-мискинларга) бирон хайр-садақа тақдим этинглар. Бу ўзларингиз учун яхшироқ ва (гуноҳларингизни) поклагувчирокдир. Энди агар (садақа қилгудек нарса) топа олмасангизлар, у ҳолда албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

13. Суҳбатларингиз олдидан хайр-садақалар тақдим этишдан (камбағал бўлиб қоламиз, деб) кўрқдингларми? Бас, сизлар (хайр-садақа) қилмаган экансизлар ва Аллоҳ (бу хатоларингиз учун қилган) тавбаларингизни қабул қилган экан, энди намозни тўқис адо этинглар ва закотни (ҳақдорларга) ато этинглар ҳамда Аллоҳ ва унинг Пайғамбарига итоат этинглар! Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

14. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлган қавми (яхудийларга) дўст тутган кимсаларни (мунофиқларни) кўрмадингизми? У (мунофиқлар) сизлардан (яъни, мусулмонлардан) ҳам, улардан (яъни, яхудийлардан) ҳам эмасдирлар! Яна улар (ўзларининг мунофиқ эканликларини) билиб турган ҳолларида ("Бизлар мусулмонлармиз", деб) ёлғондан қасам ҳам ичурлар.

15. Аллоҳ улар учун қаттиқ азобни тайёрлаб қўйгандир! Дарҳақиқат, уларнинг қилган амаллари нақадар ёмондир!

16. Улар ўзларининг (ёлғон) қасамларини қалқон қилиб олишиб, (одамларни) Аллоҳнинг Йўлидан тўсдилар. Бас, улар учун хор қилгувчи азоб бордир!

17. Уларнинг моллари ҳам, болалари ҳам Аллоҳ томонидан (бўладиган) бирон нарсани-азобни улардан дафъ қила олмас. Улар дўзах эгаларидир. Улар, ўша жойда мангу қолгувчидирлар!

18. У Кунда (яъни, Қиёматда) Аллоҳ уларнинг барчаларини қайта тирилтирур. Бас, улар худди сизларга қасам ичаётганларидек, У Зотга ҳам қасам ичурлар ва ўзларини (шу ёлғон қасамлари сабабли) бирон (фойда) устида деб ҳисобларлар. Огоҳ бўлингизким, албатта улар ғирт ёлғончи кимсалардир!

19. Уларни шайтон эгаллаб олиб, уларга Аллоҳни эшлашни унуттирди. Ана ўшалар шайтон ҳизби-гуруҳидирлар. Огоҳ бўлингизким, албатта шайтон ҳизби (бўлган кимсалар) зиён кўргувчилардир.

20. Албатта Аллоҳ ва Унинг Папғамбари чизган чизикдан чиққан кимсалар — ана ўшалар энг хор кимсалар қаторидадирлар!

21. Аллоҳ (Лавҳул-Маҳфузга): "Шак-шубҳасиз, Мен Ўз пайғамбарларим билан бирга ғолиб бўлурман", деб ёзиб қўйгандир. Албатта Аллоҳ Кучли, Қудратлидир.

22. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳга ва Охират Кунига иймон келтирадиган қавмнинг Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари чизган чизикдан чиққан кимсалар билан — гарчи улар ўзларининг оталари ёки ўғиллари ёки оға-инилари ёки қариндош-уруғлари бўлсалар-да — дўстлашаётганларини топмассиз. Ана ўшаларнинг дилларига (Аллоҳ) иймонни битиб қўйгандир ва уларни ўз томонидан бўлган Рух — Қуръон билан қувватлантиргандир. У Зот уларни остидан дарёлар оқиб турадиган, улар мангу қоладиган жаннатларга киритур. Аллоҳ улардан рози бўлди ва улар ҳам (Аллоҳдан — У Зот берган ажр-мукофотлардан) рози бўлдилар. Ана ўшалар Аллоҳнинг хизбидирлар. Огоҳ бўлингизким, албатта Аллоҳнинг ҳизби (бўлган зотлар) нажот топувчидирлар!

(59) «Хашр» сураси

Йигирма тўрт оятдан иборат бу сура Мадинада нозил қилинган.

Сура меҳвари — ўқи яҳудийлардан бану Назийр номли қабиланинг хиёнаткорликлари сабабли ўз диёрларидан сургун қилинишларини ва Ислом тарихида "Бану Назийр ғазоти" номи билан қолган ғазот тафсилотини баён қилиш атрофида айланади. Шунинг учун ҳам бу сура "Жамлаб сургун қилиш" деган маънони ифодаловчи "Хашр" номи билан аталгандир. Шунингдек, бу сурада яҳудийларнинг ҳамтовоқлари бўлган мунофиқларнинг кирдикорлари очиб ташланади ва улар гарчи кўринишларида бир-бирлари билан ўзаро иттифоқдек кўринсалар-да, дилларидаги ғараз-мақсадлари тамоман турли-туман эканлиги таъкидланади.

Сура саҳобайи киромларнинг таъриф-тавсифлари ва Куръони Каримнинг кадр-мартабаси ҳақидаги оятларни ҳам ўз ичига олгандир. Сура ниҳоясида Аллоҳ таъолонинг гўзал исмлари ва Илоҳий сифатлари зикр этилиб, мўъминларни Ёлғиз Аллоҳдангина кўрқишга буюрилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмонлардаги ва Ердаги бор нарса Аллоҳга тасбеҳ айтди. У қудрат ва ҳикмат Соҳибидир.

2. У аҳли Китоблардан (яҳудийлардан) кофир бўлган кимсаларни биринчи тўплашдаёқ ўз диёрларидан ҳайдаб чиқарган Зотдир. (Эй мўъминлар), сизлар уларнинг чиқиб кетишларини ўйлаган ҳам эмас эдингиз. Улар ҳам ўзларининг кўрғон-қалъаларини Аллоҳнинг азобидан) тўсғувчи деб ўйлаган эдилар. Бас, Аллоҳнинг азоби) улар ҳисобга олмаган томондан келди ва дилларига кўрқинч солди. Улар (уйларини) ўз қўллари ва мўъминларнинг қўллари билан бузурлар. Бас, эй ақл эгалари, (уларнинг аҳволидан) ибрат олингиз!

Изоҳ: Пайғамбар алайҳиссалом Маккайи мукаррамадан Мадинайи мунавварага ҳижрат қилиб келганларидан сўнг яҳудийларнинг Мадина атрофида яшайдиган бану Назийр қабиласи у киши билан бетарафлик тўғрисида сулҳ тузган эди. Лекин мусулмонлар Уҳуд жангида мағлубиятга учраганларидан кейин бану Назийр яҳудийлари ўртадаги сулҳни бузишиб, мусулмонлар орасига сукулиб кириб олган айрим мунофиқ кимсалар билан тил бириктиришиб, Макка кофирларига одам юборадилар ва Мухаммад алайҳиссаломга қарши жанг қилиш учун улар билан ҳамкорликка тайёр эканликларини билдирадилар. Расулulloҳ бу хиёнатдан хабар топгач, яҳудийларнинг Маккага юборилган элчилари Каъб ибн Ашрафни қатл қилишга буюрадилар ва ўзлари қўшин билан бориб, бану Низийр қабилисини қамл қиладилар. Қамалнинг йигирма биринчи кунда дилларига кўрқинч тушган яҳудийлар Пайғамбаримизга қайта сулҳ тузишни таклиф қилишганида у зот хоинлар билан ҳеч қандай сулҳ тузилиши мумкин эмаслигини билдириб, улардан. кўтарганларича нарса-матоларини олиб дарҳол бу юртдан чиқиб кетишларини талаб қиладилар. Шундай қилиб яҳудийлар яшаётган уйларнинг устун-тўсинларигача бузиб туяларга юклашиб ҳеч қандай жанг-жадалсиз ўз диёрларидан жўнаб қоладилар.

3. Агар Аллоҳ уларга сургунни ёзмаганида, албатта уларни мана шу дунёда (қатл қилиш ёки асирлик билан) азоблаган бўлур эди. Улар учун Охиратда дўзах азоби ҳам бордир.

4. Бунга сабаб, уларнинг Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига қарши турганларидир. Кимки Аллоҳга қарши турса, бас, албатта Аллоҳнинг жазоси қаттиқдир.

5. (Эй мўъминлар), сизлар (бану Назийр хурмозорларидан) бирон хурмо дарахтини кесдингларми ёки уни ўз поясида турган ҳолида қолдирдингларми, бас, (сизлар қилган ҳар бир иш) Аллоҳнинг изни-иродаси билан ва у фосиқ-итоатсиз кимсаларни расво қилиш учун (бўлди).

6. Аллоҳ Ўз Папғамбарига улардан ўлжа қилиб берган нарсаларнинг устига сизлар оту туяларни — ўйнатиб-чоптириб борганларингиз йўқ (яъни, у ўлжаларни сизлар қийналиб, машаққат чекиб, жаҳлу-жадал билан қўлга киритганларингиз йўқ), лекин Аллоҳ Ўз пайғамбарларини Ўзи хоҳлаган кимсалардан (мана шундай) устун қилиб қўюр. Аллоҳ барча нарсага Қодирдир.

7. Аллоҳ қишлоқ-шаҳарларнинг (кофир) аҳолисидан Ўз Пайғамбарига ўлжа қилиб берган нарсалар — токи сизлардан бой-бадавлат кишилар ўртасидагина айланиб юраверадиган нарса бўлиб қолмасин учун — Аллоҳники, Пайғамбарники ва (у зотнинг) қариндош-уруғлари, етимлар, бечора-мискинлар ва йўловчи-мусофирларникидир. Пайғамбар ўзи сизларга ато этган нарсани олинглар, у зот сизларни қайтарган нарсадан қайтинглар ва Аллоҳдан қўрқинглар! Албатта Аллоҳнинг жазоси қаттиқдир.

8. (У ўлжалар яна) ўз диёрларидан ва мол-мулкларидан ҳайдаб чиқарилган зотлар — камбағал муҳожирларникидирки, улар Аллоҳдан фазл-марҳамат ва ризолик истарлар ҳамда Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига ёрдам берурлар. Ана ўшалар (иймонларида) содиқ зотлардир.

9. Улардан (муҳожирлардан) илгари (Мадина) диёрига ўрнашган ва иймон-эътиқодни (маҳкам ушлаган) зотлар (ансорлар) эса ўзлари(нинг ёнлари)га ҳижрат қилиб келган кишиларни суюрлар ва дилларида уларга (муҳожирларга) берилган нарса-ўлжалар сабабли бирон ҳасад туймаслар ҳамда гарчи ўзларида эҳтиёж бўлса-да, ўзларини кўйиб (ўзгаларни) ийсор-ихтиёр қилурлар. Кимки ўз нафсининг бахиллигидан сақлана олса, бас, ана ўшалар нажот топгувчи зотлардир.

Изоҳ: Мазкур оятларда ўзларининг уй-жой ва мол-мулкларини тарк этиб Пайғамбар алайҳиссалом билан Мадинаи мунавварага ҳижрат қилиб келган муҳожирларнинг орзу-ниятлари фақат Аллоҳнинг ризолигини иташ ҳамда Аллоҳ ва Пайғамбар алайҳиссаломга ёрдам қилиш бўлганлиги таъкидланди ва ғазотлардан тушадиган ўлжаларнинг бир қисми ўшаларнинг ҳақлари эканлиги уқтирилди. Шунингдек уларнинг йўлларига уй-жой ва иймон-эътиқод билан пешвоз чиққан ансорлар — ёрдамчилар (улар Пийғамбаримизга ва бошқа муҳожирларга ҳар бир ишда кўмак берганлари учун мана шу номга сазовор бўлганлар), ва уларнинг бағрикенгликлари, ўз манфаатларидан ўзгаларнинг манфаатини устун қўя олишлари таърифланди.

Ҳукамолардан Абу Зайднинг ғоят ибратли мана бу сўзи худди ўша ансорлар хиқида айтилгандек: "Балхлик бир йигит менга: "Ўзларингизнинг зухд-тақволарингиз ҳақида гапириб бергин", дегап эди, мен айтдим: "Топсак еймиз, топмасак сабр қиламиз". Шунда у деди: "Бизда Балхнинг итлари шундай қилишади, биз эса топмасак сабр қиламиз, топсак ўзимиздан муҳтожроқларга берамиз".

10. Улардан кейин (дунёга) келган зотлар айтурлар: "Парвардигоро, Ўзинг бизларни ва бизлардан илгари иймон билан ўтган биродарларимизни мағфират қилгин ва қалбларимизда иймон келтирган зотлар учун бирон ғилли-ғаш қилмагин. Парвардигоро, албатта Сен Меҳрибон ва Раҳмлидирсан".

11. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мунофиқ кимсалар ўзларининг аҳли Китоблардан (яхудийлардан) бўлган кофир биродарларига: "Қасамки, агар сизлар (Мадинадан) қувиб чиқарилсангизлар, албатта бизлар ҳам сизлар билан бирга чиқиб кетурмиз ва сизлар(га қарши урушиш) тўғрисида ҳеч қачон бирон кимсага итоат этмасмиз. Агар сизларга қарши жанг қилинса, албатта бизлар сизларга ёрдам берурмиз", дейишларини кўрмадингизми? Аллоҳ гувоҳлик берурки, улар шак-шубҳасиз, ёлғончидирлар.

12. Қасамки, агар (яхудийлар ўз диёрларидан) қувиб чиқарилсалар, (мунофиқар) улар билан бирга чиқиб кетмаслар, қасамки, агар (яхудийларга қарши) жанг қилинса, (мунофиқлар) уларга ёрдам ҳам бермаслар ва агар (фаразан) ёрдам берсалар ҳам, албатта (яхудийлар мўъминлар томонидан мағлуб қилинишиб) ортларига қараб қочурлар ва кейин уларга бирон ёрдам берилмас.

13. (Эй мўъминлар), аниқки, сизлар (мунофиқларнинг) дилларида Аллоҳдан кўра кўркинчироқдирсизлар. Бунга сабаб, улар (Аллоҳнинг кудратини) англамайдиган қавм эканликларидир.

14. Улар (мунофиқ ва яҳудийлар) бирлашган ҳолларида сизлар билан фақат қалъа-қўрғонли қишлоқлар ичида (беркиниб) ёки деворлар ортидангина жанг қила олулар, (яъни, ҳеч қачон сизларга қарши очиқ жангга чиқа олмаслар). Улар ўз ўрталарида кучли-қувватлидирлар, (яъни, жанг-жадил бўлмасдан туриб ўзаро куч-қудратли эканликлари ҳақида лоф ураверадилар, аммо жанг пайтида ожиз-кўрқокдирлар). (Оғизларидаги сўзларидан) уларни бир деб ҳисоблайсиз-у, (аммо) диллари хилма-хилдир. Бунга сабаб, уларнинг ақлсиз қавм эканликларидир.

15. (Улар) худди ўзларидан озгина олдин ўтган, ўз қилмишларининг зиёнини тотган кимсаларнинг (яъни, Бадр жангида енгилиб шарманда бўлган мушрикларнинг) ўхшашидирлар. Улар учун (Охиратда ҳам) аламли азоб бордир.

16. (Яҳудийларни мўъминларга қаршилик қилишга гиж-гижлаётган мунофиқлар) худди шайтоннинг ўхшашидирлар. Эсланг, у инсонга "Кофир бўл", деган эди. Энди қачонки (инсон) кофир бўлгач, (шайтон унга) "Албатта мен сендан безорман. Зеро, мен барча оламлар Парвардигори бўлмиш Аллоҳдан кўркурман", деди.

17. Бас, иккисининг (шайтон ва унинг сўзига кириб кофир бўлган инсоннинг) оқибати дўзахга кириб, унда мангу қолишлари бўлди. Золим кимсаларнинг жазоси шудир!

18. Эй мўъминлар, Аллоҳдан кўрқинглар ва (ҳар бир) жон эрта (Қиёмат Куни) учун нимани (яъни, қандай эзгу амални) тақдим этганига қарасин! Аллоҳдан кўрқинглар! Албатта Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

19. Сизлар Аллоҳни унутиб қўйган (яъни, У Зотнинг амр-фармонларига итоат этмаган), бас, (шундан кейин Аллоҳ) уларга ўзларини ҳам унуттириб қўйган (яъни, ўзларига Охиратда фойда берадиган амаллар қилишдан юз ўгиртириб қўйган) кимсалар каби бўлмагиз! Ана ўшалар фосиқ-итоатсиз кимсалардир!

20. Дўзах эгалари билан жаннат эгалари баробар бўлмас. Жаннат эгалари (бахт-саодатга) эришгучи зотлардир.

21. Агар Биз ушбу Қуръонни бирон тоғга нозил қилганимизда, албатта Сиз у (тоғ)ни Аллоҳнинг кўркувидан эгилиб-ёрилиб кетган ҳолида кўрган бўлув эдингиз. (Лекин

айрим инсонларнинг диллари тоғнинг тошидан ҳам қаттиқроқ бўлгани сабабли уларга Куръон оятлари ҳам таъсир қилмас). Биз бу мисолларни одамлар учун, шояд улар тафаккур қилсалар, деб келтирмоқдамиз.

22. У — Аллоҳ, шундай Зотдирки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. (У) ғайб ва шаҳодатни (яъни, яширин ва ошкора нарсаларни) Билгувчидир. У Меҳрибон ва Раҳмлидир.

23. У — Аллоҳ, шундай Зотдирки, ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзи бордир. У (Ёлғиз) Подшоҳдир, (барча айб-нуқсондан) Покдир-Саломатдир, (Ўзи хоҳлаган бандаларини дунё бало-офатлари ва Охират азобидан) Омон қилгувчидир, (бандаларнинг амалларини) Кўриб-Кузатиб тургувчидир, қудрат Соҳибидир, Бўйсундиргувчидир, (Танҳо) кибр Эгасидир. Аллоҳ уларнинг (мушрикларнинг) ширкларидан Покдир.

24. У — Аллоҳ Яратгувчидир, (йўқдан) Бор қилгувчидир, (барча нарсага) Сурат-Шакл бергувчидир. Унинг гўзал исмлари бордир. Осмонлар ва ердаги бор нарса Унга тасбеҳ айтур. У Қудрат ва ҳикмат Соҳибидир.

(60) «Мумтаҳана» сураси

Бу сура ҳам Мадинада нозил қилинган бўлиб, ўн уч оятдир.

У мўъминларга Аллоҳнинг ҳам, ўзларининг ҳам душманлари бўлган мушриклар билан дўстлашмасликни буюриш билан бошланиб, сўнгра бу ҳақда Иброҳим алайҳиссалом, у зотнинг тобеълари тарихида ибрат олса арзийдиган гўзал намуна борлиги таъкидланади ва шу билан бирга сура давомида мусулмонларга қарши урушаётган ҳамда уларнинг зиёнларига ўзгалар билан тил бириктирмаётган ғайри динлар билан яхши алоқа-муомала тузиш дуруст эканлиги ҳам маълум қилинади.

Бу сурада мўъминларга мушрикларининг қўлларидан қочиб, Мадинага хижрат қилиб келган ва ўзларининг мўъмина эканликларини билдирган аёлларнинг иймонларини имтиҳон қилиб кўриш буюрилади. Суранинг "Мумтаҳана — Имтиҳон қилингувчи аёл", деб номланишининг боиси шудир.

Сура мўъминларни Аллоҳ таъолонинг ғазабига дучор бўлган мушриклар билан дўст бўлмасликка тақроран даъват қилиш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй мўъминлар, Менинг ҳам душманим, сизларнинг ҳам душманларингиз (бўлган мхушриклар)ни дўст тутманглар! Сизлар уларга дўстлик (хақида хат-хабар) юборурсизлар, ҳолбуки, улар сизларга келган Ҳақ (Дин ва Қуръон)га кофир бўлгандирлар! Улар Пайғамбарни ҳам, сизларни ҳам Аллоҳга — Парвардигорларингизга иймон келтирганларингиз сабабли (ўз диёрларингиздан) ҳайдаб чиқармоқдалар-ку! Агар сизлар Менинг Йўлимда жиҳод қилиш учун ва Менинг розилигимни истаб чиққан бўлсангизлар, (у ҳолда мушрик-кофир кимсаларии дўст тутманглар)! Сизлар уларга пинҳона дўстлик қилмоқдасизлар! Ҳолбуки, Мен сизлар яширган нарсани ҳам, ошкор қилган нарсани ҳам жуда яхши Билгувчидирман! Сизлардан ким шу (иш)ни қилса, бас, аниқки, у Тўғри Йўлдан озибди!

Изоҳ: Ушбу оятнинг нозил қилинишига куйидаги воқеа сабаб бўлган. Пайғамбар алайҳиссалом Маккани фатҳ этиш учун тайёргарлик кўриб юрган кезларида муҳожир саҳобалардан Ҳотиб ибн аби-Бултаа бу ҳақда Макка зодагонларига хат ёзиб улирни қарши урушга ҳозирлик кўрилётганинг хабарини беради ва уни ўша тарафга кетаётган бир аёлдан бериб юборади. Шунда Жаброил фаришта келтирган ваҳий орқали бу хуфёна ҳаракатх Расулуллоҳ алайҳиссаломга маълум бўлади ва у зот ҳазрати Алини яни уч саҳоба билан ўша аёлнинг изидан юборидилар. Улар аёлни Пайғамбаримиз айтган Мадина яқинидаги Равзиҳоҳ деган жойдат топиб, упдан хатни беришини талаб қилганларида, у аввал тонади, лекин кейин элчиларнинг дўқ-пўписиларидип сўнг сочларининг орасидан чиқариб беради. Хаи қўллариги келиб теккач, пайғамбар алайҳиссалом Ҳотибни чакириб, ундан: "Бу қандай қилик?", деб сўраганларида, у шундай живоб қилади: "Ё Расулуллоҳ, мен Исломга кирганимдаи буён Диндан қайтган ҳам эшасман, Сизга хиёнат қилан ҳам эмасмаи. Лекин мен хижрат қилиб чиқар экакман, бола-чақаларим Маккада қолгандир. Бошқа муҳожирларнинг Маккади қолиб кетган бола-чақа ва мол-мулкларини ўз ҳимояси остига оладиган қариндош-уруғлари бор, аммо менинг Маккада бирон ҳимоячим йўқдир. Шу сабибдап мана шу хатим Макка зодагонларининг қўллариги бориб тегса, улар аҳли-оиламга ҳомийлик қилишар, деб ўйлаган эдим. Мен бу хатни динимизга бирон зиён етказиш учун ўзган эмасман". Бу сўзни эшитган Умар: «Ё Расулуллоҳ саллолоҳу алайҳи ва саллам, рухсат беринг, бу мунофикнинг бошини танасидан жудо қилай», деганида, Пайғамбаримиз шундай дедилар: «Йўқ, у «Бадр»га гувоҳ бўлган (яъни, мусулмонлар ҳали жуда озчилик ва ночор ҳолдалик пайтларида улар билан бирга Бадр жангида кофирларга қарши жанг қилган). Сен қаердан билурсан, эй Умар, эҳтимол Аллоҳ таъоло Бадр жангида иштирок

этган мусулмонларнинг барча қилган ва қиладиган гуноҳларини мағфират қилиб юборгандир». Мана шу пайтда юқоридаги ояти карима нозил бўлди.

2. (Эй мўминлар), агар улар (мушриклар) сизларга зафар топсалар, душманларингиз бўлурлар ва сизларга қўл ва тилларини ёмонлик билан чўзурлар (яъни, сизларни ўлдирурлир, ҳақоратлар қилурлар). Улар сизларнинг яна кофир бўлишларингизни истарлар.

3. (Қиёмат Кунида) сизларга қариндош-уруғларингиз ҳам, бола-чақаларингиз ҳам ҳаргиз фойда бермас! Қиёмат Кунида (Аллоҳ) ўрталарингизни ажратиб кўюр, (Бас, нечун ўша уруғ-авлодингизни ҳимоя қилиш учун Аллоҳга гуноҳкор бўлмоқдасизлар?!) Аллоҳ қиляётган амалларингизни Кўриб тургувчидир.

4. Сизлар учун Иброҳим ва у билан бирга бўлган кишиларда (уларнинг кофирларга қилган муносабатларида) гўзал намуна бордир. Эслангиз, улар ўз қавмларига: "Дарҳақиқат, бизлар сизлардан ва сизлар Аллоҳни кўйиб ибодат қиляётган бутларингиздан безормиз. Бизлар сизлар (ишониб, ибодат қилиётган бут-санамларни инкор этдик. Токи сизлар Ёлғиз Аллоҳга иймон келтиргунларингизча, сизлар билан бизнинг ўртамизда адоват ва ёмон кўриш зоҳирдир", дедилар. Фақат Иброҳим ўз(ининг кофир бўлган) отасига: "Албатта мен (Аллоҳдан) сен учун мағфират сўрайман, (лекин) сенга Аллоҳ томонидан бўладиган бирон нарсани (азобни қайтиришга) молик эмасман", (деган сўзларигина сизларга намуна бўлмасин)!

Изоҳ: Иброҳим алайҳиссалом оталарининг иймонга келишидан умидвор бўлиб, уйга Аллоҳ таолодан мағфират сўраш ҳақида ваъда қилга эдилар. Аммо унинг иймонга келмаслиги аниқ маълум бўлгач, Иброҳим пайғамбар ундан юз ўгчрганлар. Бу ҳақда "Тавба" сурасининг 114-оятда баён қилингандир. (Иброҳим ва у билан бирга бўлган мўминлар яна шундай дуо қилган эдилар): "Парвардигоро, ёлғиз Ўзингга таваккал қилдик ва Ўзингга инобат-тавба қилдик ёлғиз Сенгагина қайтишимиз бордир.

5. Парвардигоро, бизларни бу кофир бўлган кимсаларга мафтун-алдангувчи қилиб кўймагин, бизларни(нг гуноҳларимизни) мағфират қилгин. Парвардигоро, албатта Сен Ўзинг қудрат ва ҳикмат Соҳибидирсан".

6. Дарҳақиқат, сизлар учун — Аллоҳ ва Охират Кунидан умидвор бўлган кишилар учун уларда (Иброҳим пайғамбар ва у зот билан бирга бўлган мўминларнинг тутган йўларида) гўзал намуна бордир. Ким (Исломдан ва мана шу панд-насиҳа-лардан) юз ўгириб кетса, у ҳолда албатта Аллоҳ (ундай кимсалардан) Беҳожат ва мақтовга Лойиқ Зотдир.

7. Эҳтимол, Аллоҳ сизлар билан (Макка кофирлари орасидаги) сизлар душманлашиб юрган кимсалар ўртасида — (уларни ҳам иймон ва Исломга муваффиқ қилиш билан)— бир дўстликни пайдо қилиб кўяр. Аллоҳ (барча ишга) Қодирдир. Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

8. Аллоҳ Дин(ингиз — Ислом) тўғрисида сизлар билан урушмаган ва сизларни ўз диёрларингиздан ҳайдаб чиқармаган кимсалардан — уларга яхшилиқ қилишларингиздан ва уларга адолатли бўлишларингиздан қайтармас. Албатта Аллоҳ адолат қилгувчиларни севар.

9. Аллоҳ сизларни фақат Динларингиз тўғрисида сизлар билан урушган ва сизларни ўз диёрларингиздан ҳайдаб чиқарган ҳамда сизларни ҳайдаб чиқаришда бир-бирларига

ёрдамлашган кимсалардан — улар билан дўстлашишларингиздан қайтарур. Кимки улар билан дўстлашса, бас, ана ўшалар золим кимсаларнинг ўзидир.

10. Эй мўминлар, қачон сизларга (Макка кофирларининг қўли остида қолган) мўминалар ҳижрат қилиб келсалар, сизлар улар(ининг иймонлари)ни имтиҳон қилиб кўринглар (яъни, улар ўз эрларини ёмон кўриб ёки сизлардан бироинтангизга ишқи тушиб қолгани учун эмас, балки фақат мўмина бўлганлиги сабабли, дини Ислом учун ҳижрат қилганлари ҳикида сизлирга қасам ичсинлар) – Аллоҳ уларнинг (дилларидаги) иймонларини (ҳам) жуда яхши Билгувчидир.— Бас, агар сизлар уларнинг (ҳақиқий) мўмина эканликларини билсангизлар, у ҳолда уларни кофирларга қайтарманглар!— У мўминалар (кофирлар) учун ҳалол эмас ва у (кофирлар (мўминалар учун ҳалол бўлмайдилар— Ва уларга (яъни, сизларнинг олдингизда қолган мўминаларнинг Маккада қолган кофир эрларига мана шу хотинлари учун) сарфлаган маҳрларини (қайтариб) беринглар! Қачон сизлар у (мўмина)ларга маҳрларини берсангизлар, сизларга уларни никоҳларингизга олишда бирон гуноҳ йўқдир. (Шунингдек), сизлар ҳам кофирларнинг билак-қўлларидан ушламанглар (яъни, сизларнинг хотинларингиз кофира бўлган ҳоллариди кофирлар билин қолишни истаса, қизлар уларнинг йўлларини тўсиб никоҳларингизда сақламанглар, балки уларга уйланмоқчи бўлган кофирлардан) ўзларингиз сарфлаган маҳрни талаб қилинглар ва улар ҳам (ўзларининг никоҳидан чиққан ва мусулмонларнинг олдига ҳижрат қилиб кетган мўминаларга) сарфлаган маҳрларини талаб қилсинлар. Бу Аллоҳнинг ҳукмидирки, У Зот сизларнинг ўртангизда ҳукм қилур. Аллоҳ Билгувчи ва ҳикмат Соҳибидир.

11. Агар жуфтларингиздан биронтаси кофирлар томонга ўтиб кетса-ю, (аммо улар ўша хотин учун берилган маҳрни унинг эрига қайтариб бермасалар), сўнг сизлар ўч олсангизлар (яъни, у кофирлар билан урушиб ғалаба қилсангизлар ва ўлжалар олсангизлар), у ҳолда (ўша ўлжалардан) жуфтлари (кофирлар томонга ўтиб) кетган кишиларга улар сарфлаган маҳр миқдорини беринглар! Ва ўзларингиз иймон келтиргувчи бўлган — Аллоҳдан кўрқинглар!

12. Эй Пайғамбар (алайҳис-салом), қачон Сизнинг олдингизга мўминалар келишиб, Сизга ўзларининг Аллоҳга бирон нарсани шерик қилмасликларига, ўғрилиқ қилмасликларига, зино қилмасликларига, (камбағаллик ёки шарманда бўлишдан кўрқиб) ўз болаларини ўлдирмасликларига ва қўл-оёқлари ўртасида тўқиб оладиган бўхтонни қилмасликларига (яъни, фарзандсизлик сабабли ўз эрларидан ажралиб қолмаслик учун бирон ташландиқ болани топиб, гўё у қўл-оёқлари ўртасидин чиққандек, яъни, ўзлари туқандек эрларига: "Мана шу бола сендан бўлди", деб бўхтон қилмасликка) ҳамда бирон яхши ишда Сизга итоатсизлик қилмасликларига қасамёд қилсалар, Сиз уларнинг қасамёдларини қабул қилинг ва улар учун Аллоҳдан мағфират сўранг! Албатта Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

13. Эй мўминлар, Аллоҳнинг ғазабига дучор бўлган қавм билан дўст бўлманглар! Худди барча кофирлар қабр эгалари(нинг яъни, ўликларнинг қайта тирилишлари)дан ноумид бўлганларидек уларнинг ҳам Охиратдан умидлари узилгандир.

(61) «Саф» сураси

Мадинада нозил бўлган бу сура ўн тўрт оятдир. У дастлаб Аллоҳ таъолога тасбеҳ айтилганидан сўнг мўминларга берган ваъдаларининг устидан чиқишлари лозим эканлигини уқтириш билан бошланади.

Сўнгра Аллоҳ таоло Ўзининг Йўлида саф бўлиб курашадиган кишиларни суйиши таъкидланадики, суранинг "Саф" деб номланишига шу сабабдир.

Бу сурада Мусо ва Ийсо пайғамбарларнинг бани Исроил қавми томонидан кўрган озор-азиятлари ҳам зикр қилингандир. Сура мўминларга Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломга иймон келирганларидан кейинги энг нажотбахш амал Аллоҳнинг Йўлида молу жонлари билан жиход қилишлари эканлигини уқтириб, уларни Ҳақ таолонинг ёрдамчилари бўлишига даъват қилиш билан якунланади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмонлардаги ва ердаги бор нарса Аллоҳга тасбеҳ айтди. У қудрат ва ҳикмат Соҳибидир.

2. Эй мўминлар, нега сизлар ўзларингиз қилмайдиган нарсани (қиламиз, деб) айтурсизлар?!

3. Сизларнинг ўзларингиз қилмайдиган ишни (қиламиз, деб) айтишларингиз Аллоҳ наздида ўта манфур (ишдир).

Изоҳ: Бу икки оят айрим саҳобалар ўзларича: "Аллоҳ таолога энг суюкли бўлган ишни билсак эди, албатта ўша амални қилган бўлур эдик", деб юришиб, сўнгра ўша суюкли амал Аллоҳ Йўлида жиход қилиш эканлиги ҳақида оят нозил бўлгач эса уларнинг баъзи бирлари сусткашлик қилганларида нозил бўлгандир.

4. Албатта Аллоҳ Ўзининг Йўлида гўё туташ бинолардек бир сафга тизилган ҳолларида жиход қиладиган зотларни севар.

5. Эсланг, Мусо ўз қавмига: "Эй қавмим, нега сизлар мен Аллоҳнинг сизларга (юборган) пайғамбари эканлигимни билган ҳолларингизда менга озор берурсизлар?!", деган эди. Бас, қачонки улар (Ҳақ Йўлидан) оғшгач, Аллоҳ уларнинг дилларини (ҳидоятдан) оғдириб қўйди. (Зотан), Аллоҳ фосиқ-итоатсиз қавми ҳидоят қилмас.

6. Эсланг, Ийсо бинни Марям: "Эй бани Исроил, албатта мен Аллоҳнинг сизларга (юборган) пайғамбаридирман. (Мен) ўзимдан олдинги Тавротни тасдиқлагувчи ва ўзимдан кейин келадиган Аҳмад исмли бир Пайғамбар ҳақида хушхабар бергувчи бўлган ҳолда (юборилдим)", деган эди. Бас, қачонки (Ийсо) уларга (ўзининг ҳақ пайғамбар эканлигига) аниқ-равшан ҳужжат-мўъжизалар келтиргач, улар: "Бу очик сеҳр", дедилар.

Изоҳ: Ушбу икки оят Пайғамбар алайҳис-саломнинг салафлари ҳаётидан келтирилган лавҳалар бўлиб, улар ҳам ўз қавмлари томонидан азийят тортиб, ёлғончи қилинганлари баён этилди ва бу билан Аллоҳ таоло Ўзининг сўнги Пайғамбарини кофирлар томонидан етадиган озорларга ўз салафлари каби сабр-тоқат қилишга даъват этди. Кейинги оятдаги Аҳмад — Пайғамбаримизнинг исмири бўлиб, Муҳаммад сўзи билан бир ўзакдан чикандир. У ўзак "ҳамд-мақтамоқ" калимаси бўлиб, Аҳмад — Парвардигорга кўп ва хўб ҳамд айтгувчи маъносини ифодаласа, Муҳаммад — дунё ва Охиратда мақтовга сазовор бўлгувчи деган мазмунда келади.

7. Ўзи Исломга даъват қилинаётган ҳолида (у даъватни қабул қилиш ўрнига) Аллоҳ шаънига ("У Зотнинг боласи бор, шериклари ҳам бор", деб, ёки Аллоҳнинг оят-мўъжизалирини "Бу сеҳр", деб) ёлғон тўқиган кимсадан ҳам золимоқ ким бор?! Аллоҳ бундай золим қавмни ҳидоят қилмас!

8. Улар Аллоҳнинг нурини (яъни, Исломни) оғизлари (яъни, беҳуда гаплари) билан ўчирмоқчи бўлурлар. Аллоҳ эса, гарчи кофирлар истамасалар-да, Ўз нурини (яъни, Динини) тўла (яъни, ҳар тарафга) ёйгувчидир.

9. У (Аллоҳ) — гарчи мушриклар истамасалар-да — Ўз Пайғамбарини Ҳидоят ва Ҳақ Дин билан барча динларга ғолиб қилиш учун юборган Зотдир.

10. Эй мўъминлар, сизларга аламли азобдан нажот берадиган бир "тижорат"ни кўрсатайми?

11. (Ўша "тижорат" мана будир) — Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига иймон келтирурсизлар ва Аллоҳ Ўйлида мол ва жонларингиз билан жиҳод қилурсизлар. Мана шу, агар билсангизлар, ўзларингиз учун энг яхшп (иш)дир.

12. (Агар шундай қилсангизлар, Аллоҳ) сизларнинг гуноҳларингизни мағфират қилур ҳамда сизларни остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга ва абадий жаннатлардаги покиза масканларга киритур. Бу эса буюк саодатдир.

13. Ва (Аллоҳ сизларга) яна бошқа сизлар суядиган (бир неъматни ҳам берурки, у) Аллоҳ томонидан бўлган ғалаба ва яқин(да рўй бергувчи Макка) фатҳидир. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мўъминларга (мана шу) хушхабарни етказинг!

14. Эй мўъминлар, сизлар ҳам худди (хаворийлар каби) Аллоҳнинг ёрдамчилари бўлингиз!— Ийсо бинни Марям хаворийларга: "Аллоҳга (яъни, Унинг Динига даъват қилишимда) ким менинг ёрдамчим бўлур?", деганида, хаворийлар айтдилар: "Биз Аллоҳнинг (Динига) ёрдам бергувчилармиз". Бас, бани Исроилдан бир тоифа (одамлар Ийсога) иймон келтирди ва бир тоифа кофир бўлди. Бас, Биз иймон келтирган зотларни душманларидан кучли қилиб, улар (кофирлар устига) ғолиб бўлиб қолдилар.

(62) «Жумъа» сураси

Бу сура ҳам мадина сураларидан бўлиб, ўн бир оятдан ташкил топгандир. Сура барча инсониятни Жаҳолат-билимсизлик ботқоғидан чиқариб, уларга Куръон таълимотини етказиш учун Муҳаммад алайҳис-саломни Пайғамбар қилиб юборган Аллоҳ таъолога тасбеҳ айтиб, У Зотни барча айбу нуқсондан поклаш билан бошланади.

Шунингдек, бу сурада ўзларига ато этилган Таврот кўрсатмаларига амал қилмаган яҳудийларни устларига китоб юкланган эшакларга ташбеҳ қилиниб, уларнинг золим қавм эканликлари таъкидланади.

Сўнгра Жумъа намозининг аҳкомлари баён қилиниб, мўминларни ҳаёти дунё матоларига учмасдан Аллоҳ таоло хузуридаги ажр-мукофот учун амал қилишга даъват этилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмонлардаги ва ердаги бор нарса (Ёлғиз) Подшоҳ, (барча айб-нуқсондан) Пок, кудрат ва ҳикмат Соҳиби бўлмиш Аллоҳга тасбеҳ айтур.

2. У (Аллоҳ) оймлар (яъни, аҳли Китоб бўлмаган илмсиз кишилар) орасига ўзла-ридан бўлган, уларга (Куръон) оятларини тиловат қиладиган, уларни (ширк ва жаҳолатдан) поклайдиган ҳамда уларга Китоб — Куръон ва ҳикмат — ҳадисни ўргатадиган бир Пайғамбарни (яъни, Муҳаммад алайҳис-саломни) юборган Зотдир. Шак-шубҳасиз, улар (ўзларига Пайғамбар келганидан) илгари очик залолатда эдилар.

3. (Аллоҳ бу Пайғамбарни) яна улардан бошқаларга — уларга ета олмаган (энди дунёга келадиган барча инсонларга ҳам юборгандир). У кудрат ва ҳикмат Соҳибидир.

4. Бу (яъни, барча инсониятга Пайғамбар бўлмиш) Аллоҳнинг фазлу марҳамати бўлиб, уни Ўзи хоҳлаган кишиларга берур. Аллоҳ улуг фазлу марҳамат Соҳибидир.

5. (Устларига) Таврот юкланган сўнгра уни кўтара олмаган (яъни, унинг кўрсатмаларига амал қилмаган кимсалар (яҳудийларнинг мисоли худди (устига ортиб кўйилган) китобларни кўтариб кетаётган эшакка ўхшайди (яъни, бу кимсалар унинг визминлигидан чирчаб-толадилар-у, аммо у Китобнинг ичидиги нарсалардан фойдаланмайдилар). Аллоҳнинг оятларини ёлғон, деган қавмнинг мисоли нақадар ёмондир. Аллоҳ бундай золим қавмни ҳидоят қилмас!

6. (Эй Муҳаммад алайҳис-салом), айтинг: "Эй яҳудийлар, агар сизлар (бошқа) одамларни эмас, фақат ўзларингизни Аллоҳнинг дўстлари деб даъво қилсангизлар — агар (мана шу даъволарингизда) ростгўй бўлсангизлар — ўлимни орзу қилинглари-чи?!"

7. Улар қўллари (яъни, ўзлари) қилиб қўйган ишлари (яъни, Тавротда Ҳақ Пайғамбар эканликлари зикр қилинган Муҳаммад алайҳис-саломни ёлғончи қилганлари) сабабли ҳеч қачон (ўлимни) орзу қила олмаслар. Аллоҳ бундай золим кимсаларни Билгувчидир.

8. Айтинг: "Сизлар қочаётган бу ўлим албатта сизларга йўлиқувчидир. Сўнгра сизлар ғайбу шаҳодатни (яъни, барча яширин ва ошкора нарса-амалларни) Билгувчи (Аллоҳ)га қайтарилиурсизлар. Бас, У Зот сизларга қилиб ўтган амалларингизнинг хабарини берур!"

9. Эй мўминлар, қачон Жумъа кунидаги намозга чорланса (яъни, азон айтилса), дарҳол Аллоҳнинг зикрига (яъни, жумъа намозини адо қилиш учун) шошиб боринглари ва олди-сотдини тарк қилинглари! Агар биладиган бўлсангизлар мана шу (яъни,

Аллоҳнинг зикрига — Жумъа намозини ўқишга шошилиш) ўзларингиз учун яхшироқдир.

10. Энди қачон намоз адо қилинган, Ерга тарқалиб, Аллоҳнинг фазлу марҳаматидан (ризку рўз) истайверниглар. Аллоҳни кўп зикр қилинглари, шояд нажот топурсизлар.

11. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон улар бирон тижоратни ёки ўйин-кулгини кўриб қолсалар, ўшанга қараб сочилиб-тарқалиб кетурлар ва Сизни (минбарда) тик турган ҳолингизда тарк қилурлар. Айтинг: "Аллоҳ хузуридаги нарса (иймон ва яхши амаллар учун бериладиган ажр-мукофот) ўйин-кулгидан ҳам, тижоратдан ҳам яхшироқдир! Аллоҳ ризқ бергувчиларнинг Яхшироғидир!

Изоҳ: Ривоят қилинишича, бир Жумъа кунда Пайғамбар алайҳис-салом минбарда хутба — ваъз айтиб турганларида, Мадинага савдогарлар қарвони кириб келиди. Шунда айрим саҳобалар Расулulloҳни минбарда қолдириб савдо-сотик қилиш учун қарвон томонига югуришганида, мусулмонларга танбеҳ бўлиб ушбу оят нозил қилинади. Оят давомида дунёнинг фоний матоларидан Аллоҳ таоло мўминларга Охиратда ато этадиган нарсалар яхшироқ эканлиги такидланади,

(63) «Мунофиқун» сураси

Ўн бир оятдан иборат бўлган бу сура Мадинада нозил қилингандир.

"Мунофиқун — Мунофиқлар" деб номланган бу сура уларнинг кирдикорларини — тубан ахлоқларини, ярамас сифатларини, тиллари билан диллари бошқа-бошқа эканлигини ва ниҳоят улар устларига Ислом тўнини кийиб олишиб, одамларни Исломдан тўсишларини фош этади.

Сура ниҳоясида мўъминларни дунё зийнатларига алданиб қолмасликка ва бошларига ўлим келиб қолишидан илгари Аллоҳ таъоло уларга ато этган нарсалардан инфоқ-эхсон қилишга буюрилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон мунофиқлар Сизнинг олдингизга келсалар: "Гувоҳлик берамизки, Сиз шак-шубҳасиз, Аллоҳнинг Пайғамбаридирсиз", дерлар. Аллоҳ дарҳақиқат, Сиз Ўзининг Пайғамбари эканлигингизни билур, яна Аллоҳ у мунофиқларнинг шак-шубҳасиз, ёлғончи эканликларига ҳам гувоҳлик берур.

Изоҳ: Яъни, мунофиқлар Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларига чин дилдан иймон келтирганлари йўқ балки фақат тилларидагина гувоҳлик бердилар, демак, уларнинг бу гувоҳликлари ёлғон гувоҳликдир.

2. Улар ўзларининг (мусулмон эканликлари ҳақида ичган ёлғон) қасамларини қалқон қилишиб олиб, (одамларни) Аллоҳнинг Йўлидан тўсдилар! Уларнинг қиладиган иш-амаллари нақадар ёмондир!

3. Бунга сабаб, уларнинг (тилларида) иймон келтириб, сўнгра (дилларида) кофир бўлганларидир. Бас, уларнинг диллари муҳраб қўйилди. Энди улар (иймоннинг ҳақиқатини) англай олмаслар!

4. Қачон Сиз уларга боқсангиз, уларнинг жисмлари (кўринишлари, кийган кийимлари) Сизни ҳайратга солур, сўзлаганларида эса сўзларига (оҳангдор, фасоҳатли бўлгани учун берилиб) қулоқ солурсиз. (Лекин уларнинг диллари иймон ва яхшиликдан холи бўлгани учун) улар гўё (деворга) йўлаб қўйилган (чирик) ёғочларга ўхшайдилар. Улар (юраксизликлари сабабли) ҳар бир қичқириқ-овозни устларига (тушаётган бирон бало-офат деб) гумон қиладилар. Улар душмандирлар! Бас, улардан эҳтиёт бўлинг! Уларни Аллоҳ лаънатлаган! Қандай адашмоқдалар-а!

5. Қачон уларга: "Келинглари, Аллоҳнинг Пайғамбари сизлар учун мағфират сўрар", дейилса, албатта улар бошларини буриб кетурлар ва Сиз (эй Муҳаммад алайҳиссалом), уларни кибр-ҳаво қилган ҳолларида юз ўгиришларини кўрурсиз.

Изоҳ: Ушбу ва қуйидаги оятлар мунофиқлар бошлиғи Абдуллоҳ ибн Салул ҳақида нозил бўлгандир. Воқеа бундай бўлган. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалари билан банул-Мусталиқ қабиласига қарши жанг қилиб ғалаба қозонганларидан сўнг Мадинага қайтаётганларида бир мунофиқ кимса муҳожир мусулмонлардан бири билан сув таллашиб жанжаллашиб қолишади. Шу пайт ўша ерда ҳозир бўлган Абдуллоҳ ибн Салул ҳалиги муҳожир ва умуман барча муҳожир мусулмонлар ҳақида ножўя сўзлар айтиб, уларни ҳиқорат қилади ва ўз қавмига қараб:

"Бу келгиндиларги (яъни, муҳожирларга) ёрдам ва хайр-саҳоват қилманглари, токи улар Муҳаммадни яхшилаб ўз юртларига қайтиб кетсинлар. Ҳали Мадинага қайтганимизда албатта кучлилар (яъни, бизлар) кучсизларни (яъни, мусулмонларни) Мадинадан кувиб чиқарур", дейди. Аммо кейинроқ Пайғамбар алайҳиссалом бу воқеадан хабардор бўлганларидан кейин ундан: "Сен шу гапларни айтдингми?", деб сўраганларида эса у

қасам ичиб айтган сўзларидан тонади ва ёлғон қасамни қалқон қилиб олади. Энди у ва унинг ҳамтовоқлари ҳақида оятлар нозил бўлгач, айрим кишилик унга: "Эй Абдуллоҳ сенинг хусусингда қаттиқ оятлар тушди, сен Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб узр сўрагин, у киши сенинг гуноҳларингни мағфират қилишини сўраб Аллоҳ таъолога дуо қилсалар, шояд Аллоҳ мағфират қилса", дейишганида, у бундан бош тортади ва: "Сизлар иймон келтир, дединглар, иймон келтирдим; молингнинг закотини бер, дединглар, закот бердим, энди бир ками бориб Муҳаммадга сажда қилиш қолувди", деб жавоб беради. Шунда юқоридаги оят нозил бўлади ва навбатдаги оятда эса ундай мунофиқ кишилар ҳақида қилинган ҳеч қандай дуо-илтижо ижобат бўлмаслиги уқтирилади.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз улар учун мағфират сўрадингизми ёки мағфират сўрамадингизми уларга баробардир — Аллоҳ уларни ҳаргиз мағфират қилмас! Албатта Аллоҳ бундай фосиқ-итоатсиз қавмни ҳидоят қилмас.

7. Улар шундай кимсаларки, (ўзлариинг тобеъларига): "Аллоҳнинг Пайғамбари ҳузурдаги кишиларга инфоқ-эҳсон қилманглар, токи улар тарқалиб кетсинлар", дейдилар. Ҳолбуки, осмонлар ва ер хазиналари Ёлғиз Аллоҳникидир. Лекин мунофиқлар (буни) англамаслар.

8. Улар: "Қасамки, агар Мадинага қайтсак, албатта кучлилар кучсизларни ундан қувиб чиқарур", дерлар. Ҳолбуки, куч-қудрат Аллоҳники, Унинг Пайғамбариники ва мўъминларникидир. Лекин мунофиқлар (буни) билмаслар.

9. Эй мўъминлар, на мол-дунёларингиз ва на бола-чақаларингиз сизларни Аллоҳнинг зикридан (яъни, Аллоҳга ибодат қилишдан) юз ўгиртириб қўймасин! Кимки шундай қилса, бас, ана ўшалар зиён кўргувчи кимсалардир!

10. Сизларнинг (ҳар) бирингизга ўлим келиб, у: "Парвардигорим, мени озгина муддатга (ҳаётда) қолдирсанг, мен хайр-садақа қилиб, солиҳ (банда)лардан бўлсам", деб қолишидан илгари — Биз сизларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эҳсон қилингиз!

11. (Чунки) Аллоҳ бирон жонни ажали келган вақтида (вифот этдирмасдан) қолдирмас. Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

(64) «Тағобун» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган бўлиб, ўн саккиз оятдир. Сура Аллоҳ таъолонинг кудрати Илоҳийясига далолат қиладиган оятлар билан бошланиб, сўнгра илгари ўтган динсиз кимсалар топган оқибатлар ва улар Охиратда гирифтор бўлидиган аламли азоб ҳақида хабар берилади.

Бу сурада ўлгандан кейин қайта тирилиш Куни бор эканлигини инкор қилган кофирларнинг даъволари кескин рид этилиб, Парвардигори олам номига қасам билан у Куннинг ҳақ экани таъкидланади ва уни "Тағобун", яъни, "Бир-бирларини алдаш-зиён етказиш" Куни деб аталади. Чунки бу дунёда мўъминларни алдаб, уларга зиён етказиш ҳаракатида юрган кофирлар у Кунда дўзахга гирифтор қилинишлари билан ўзларининг зиён тортиб, алданиб қолганликларини билишиб, надоматлар қилурлар, мўъминлар эса у Кунда жаннат неъматига эришишлари билан ҳаёти дунёда кофирларнинг васваса-алдовларига учмаганликлари сабабли катта фойда кўрганликларини билурлар.

Сура охирида мўъминларга топган мол-мулк ва бола-чақалари улар учун фақат бир имтиҳон эканлиги уқтирилиб, уларни қўлларидан келганича тақво билан ҳаёт кечиришга ва Аллоҳ Ўлида бечора-мискинларга хайр-эҳсон қилишга даъват этилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмонлардаги ва Ердаги бор нарса Аллоҳга тасбеҳ айтур. Эгалик — подшоҳлик ёлғиз Униқидир ва ҳамду сано ёлғиз Унинг учундир. У барча нарсага Қодирдир.

2. У сизларни яратган Зотдир. Бас, сизлардан (айримларингиз) кофир, сизлардан (айримларингиз) мўъминдир. Аллоҳ қилаётган амалларингизни Кўриб тургувчидир.

3. У осмонлар ва ерни Ҳақ (қонун) билан яратди ва сизларга сурат-шакл берди — суратларингизни гўзал қилди. Ёлғиз Унга қайтиш бордир.

4. У осмонлар ва ердаги бор нарсани билур ва У сизлар яширадиган нарсани ҳам, ошкор қиладиган нарсани ҳам билур. Аллоҳ диллардаги сирларни Билгувчидир.

5. (Эй Макка кофирлари), сизларга аввалги кофир бўлган, сўнг (ҳаёти дунёдалик пайтларидаёқ) ўз ишларининг зиёнини тотган кимсаларнинг хабари келдими? Яна улар учун (Охиратдаги) аламли азоб ҳам бордир.

6. Бунга сабаб, уларга пайғамбарлари (ўзларининг ҳақ пайғамбар эканликларини билдирувчи) ҳужжатлар билан келганларида, улар: "Бизларни (ўзимизга ўхшаган) башар (авлодлари) ҳидоят қилурларми?!", дейишиб, (у пайғамбарларга) кофир бўлганлари ва (иймондан) юз ўгириб кетганларидир. (Шунда) Аллоҳ (уларни ҳалок қилиш билан Ўзи уларнинг иймонларидан) Беҳожат эканлигини кўрсатди. Аллоҳ Беҳожат ва ҳамду санога Лойиқ Зотдир.

7. Кофир бўлган кимсалар ўзларининг ҳеч қачон қайта тирилмасликларини гумондаъво қилдилар. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "Йўқ, Парвардигоримга қасамки, албатта қайта тирилурсизлар, сўнгра албатта сизларга қилган амалларингизнинг хабари берилур. Бу Аллоҳга осондир".

8. Бас, сизлар Аллоҳга, Унинг Пайғамбарига ва Биз нозил қилган Нурга — Қуръонга иймон келтиринглар! Аллоҳ қилаётган амалларингиздан Хабардордир.

9. (Аллоҳ) сизларни тўпланиш Кунига тўплашини (эслангиз)! Бу (одамлар) бир-бирларини "алдаб-зиён етказадиган" Кундир (яъни, ҳаёти дунёда иймон эгаларини алдаб-зиён етказиб юрган кофирлар у Кунда дўзах азобига дучор қилиниш билан ўзларининг алданган кимсалар эканликларини билиб олурлар). Ким Аллоҳга иймон келтирса ва яхши амал қилса, (Аллоҳ) унинг ёмонлик-гуноҳларини ўчирур ва уни остидан дарёлар оқиб турадиган, (барча жаннат аҳли) абадул-абад қоладиган жаннатларга киритур. Бу эса буюк саодатдир.

10. Кофир бўлган ва Бизнинг оятларимизни ёлғон деган кимсалар — ана ўшалар дўзах эгалари бўлиб, ўша жойда мангу колгувчидирлар. Нақадар ёмон оқибат (бу)!

11. (Бирон кимсага) бирон мусибат етмас, магар Аллоҳнинг изни-иродаси билангина (етур). Ким Аллоҳга иймон келтирса, У Зот унинг қалбини (Тўғри Йўлга) ҳидоят қилур. Аллоҳ барча нарсани Билгувчидир.

12. Аллоҳга итоат этингиз ва Пайғамбарга бўйсунингиз! Энди агар (итоатдан) бош тортсангиз, у ҳолда (билингизки), Пайғамбаримиз зиммасида фақат (Бизнинг ваҳийларимизни сизларга) очик-равшан қилиб етказиш бир, холос.

13. Аллоҳ — ҳеч қандай тангри йўқ, фақат унинг Ўзи бордир. Бас, мўъминлар ёлғиз Аллоҳга таваккул қилсинлар — суянсинлар!

14. Эй мўмиилар, албатта жуфтларингиз ва болаларингиздан сизлар учун душман бўлганлари ҳам бордир. Бас, улардан эҳтиёт бўлинглар! Агар сизлар (уларни) афв этсанглар, кечириб юборсанглар ва мағфират қилсанглар, у ҳолда албатта Аллоҳ Марфиратли, Меҳрибондир.

Изоҳ: Ривоят қилинишича, Макка аҳлидан бир гуруҳ кишилар Исломни қабул қилишиб, сўнгра Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига — Мадинаи мунавварага ҳижрат қилмоқчи бўлганларида, уларнинг динсиз бўлган хотин ва бола-чақалари бу ниятларидан тўсишиб: "Исломга кирганларингизга сабр қилдик аммо бизларни ташлаб ҳижрат қилишларингизга чидай олмаймиз", дейишган экан. Шунда улар бу гапга кўнишиб Маккада қолишган ва орадан анча замон ўтиб, Мадинага келганларида эса бу ердиги мусулмонлар Диний билимларни пухта эгиллаб олганларини кўришиб, илгари ўзларининг йўлларини тўсган хотин, бола-чикрларидан ўч олмоқчи бўлганларида юқоридаги оят нозил бўлгандир. Муфассирлар айтишларича, ушбу ояти карима Аллоҳ таъолога тоат-ибодат қилишдан тўсадигин хотинлар ви болаларнинг сўзларига кирадиган барча кишилар учун танбехдир.

15. Сизларнинг мол-мулкларингиз ва бола-чақаларингиз фақат бир фитна-имтиҳондир, холос. Улуғ ажр-мукофот эса Ёлғиз Аллоҳнинг ҳузуридадир.

16. Бас, кучларингиз етганича Аллоҳдан кўрқинглар, (ўзларингизга қилинаётган панд-насихатга) кулоқ тутинглар ва итоат этинглар ҳамда инфоқ-эҳсон қилинглар, (мана шу) ўзларингиз учун яхшироқ бўлур. Ким ўз нафсининг бахиллигидан сақлана олса, бас, ана ўшалар нажот топгувчидирлар.

17. Агар сизлар Аллоҳга қарзи-ҳасана берсангизлар (яъни, Унинг мискин-бечора бандаларига инфоқ-эҳсон қилсангизлар), У Зот сизларга бир неча баробар қилиб (қайтарур) ва сизларни(нг гуноҳлариингизни) мағфират қилур. Аллоҳ ўта Шукр қилгувчи (яъни, озгина яхши амал учун кўп мукофот ато этгувчи) ва Ҳалимдир.

18. (У) ғайбу шаҳодатни (яъни, барча яширин ва ошкор ишларни) Билгувчи, қудрат ва ҳикмат Соҳибидир.

(65) «Талок» сураси

Бу сура ўн икки оятдан иборат бўлиб, Мадинада нозил қилинган.

Унда сўз асосан оилавий аҳволга тааллуқли Шариат ҳукмларидан талок ва унинг қонун-қоидалари ҳақида боради. Шунинг учун у "Талок" сураси деб номлангандир.

Яна бу сурада идда ва унинг турлари ҳамда иддадаги аёлни жой ва нафақа билан таъминлаш тартиблари ҳам баён этилади. Сура давомиди эр ё хотиндан бирорнтасига зулм бўлмаслиги учун Аллоҳдан кўрқишга бўлган даъват бот-бот такрорланиб туради.

Сура Қуръони Карим нозил қилинишидан ва Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар қилиб юборилишларидан мурод, мўъминларни жаҳолат зулматларидан иймон нурига олиб чиқиш эканини таъкидлаш ҳамда етти осмону етти заминни яратган Зот бўлмиш Аллоҳ таъоло барча нарсани Билиб, Ихота қилиб тургувчи Зот эканлигини уқтириш билан хотималанади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом), қачон сизлар (яъни, мўъминлар) аёлларингизни талок қилсангизлар, уларнинг иддаларида (яъни, ҳайз ёки нифосдан поклик пайтларида) талок қилинлар ва идда сананлар! Ва Парвардигорларингиз бўлмиш Аллоҳдан кўрқинлар! (То иддалари тугагунча) уларни (ўзлари яшаб турган) уйларидаи ҳайдаб чиқарманлар ва улар ўзлари ҳам чиқиб кетмасинлар! Фақат улар очик фаҳш ишни (яъни, бузуклик ёки беҳаёлик каби қилиқларни) қилсаларгина (яшаб турган уйларидаи ҳайдаб чиқарилурлар). Бу Аллоҳнинг қонун-чегараларидир. Кимки Аллоҳ чегараларидан тажовуз қилиб ўтса, аниқки, у ўзига зулм қилибди. Сиз билмассиз, эҳтимол Аллоҳ бу (талок)дап кейин бирон ишни пайдо қилар.

Изоҳ: Бақара сурасининг 228-оятида айтилганидек, талок қилинган аёллар уч ҳайз муддатида идда сақлаб ўзларининг ҳомиладор бўлган-бўлмаганларини кузатадилар. Агар бирон аёл ҳайз кўриш пайтида талок қилинса, у мана шу ҳайзидан ташқари яна уч ҳайз идда сақдаши лозим бўладики, бу ўша аёлга зулм қилиш демақдир. Чунки у идда муддати тугаши билан бошқа эр билан турмуш қуриш ҳуқуқига эга. Мазкур ҳолатда эса талок қилинган аёл яна ортиқча бир ҳайз идда сақлашга мажбур бўлади. (Умуман оиласиз эркак ва аёлларнинг кўпайиши жамиятда бузуклик ва нопокликни авж олишига сабаб бўлгани учун Исломи дини оилаларнинг бузилиб кетишига имкон қадар йўл бермасликка, агар бузилган чоғда эса иложи борида тезроқ ярашишга ёки бошқа турмуш қуришга даъват этади). Шунинг учун юқоридаги оятда талок қилгувчилар хотинларини идда сақлайдиган поклик пайтларида талок қилишга ҳамда иддани аниқ ҳисоб-китоб қилиб боришга буюриладилар. Ушбу фармоннинг яна бир ҳикмати, аёл киши ҳайз кўриш пайтида одатда эри унга поклик пайтидагидек рағбат қилмайди, бинобарин, ундан ажралиш ҳам эр учун у қадар қийин иш эмасдек туюлиши мумкин. Шу сабабдан Қуръон эркакларга, агар улар хотинларидан ажрашмоқчи бўлсалар, у аёлларни пок ва марғуба бўлган пайтларида талок қилишлари мумкин эканлигини билдиради. Бундан ташқари ушбу оятда талок қилинган аёлларни модомики, улар бузуклик, беҳаёлик қилмас эканлар, то идда муддатлари тугамагунча эрларининг уйларидаи чиқариб юбориш дуруст эмаслиги баён қилинди. Бу ҳукмдан мурод, биринчидан, идда сақлаётган аёл мана шу идда муддати асносида талок қилган эрининг ҳуқуқига эканлигини, яъни, бошқа эрга никоҳланиши дуруст эмаслигини билдириш бўлса, иккинчидан, агар у аёл уч талок қилинмасдан бир ёки икки талок қилинган бўлса, жаҳл устида талок қилиб юборган эри ҳар қуни уни кўриб турганлиги сабабли, меҳр кўзда, деганларидек, яна унга мойил бўлиб, эр-хотиннинг қайтадан ярашиб кетишлари ҳам осонлашишидир. Шунинг учун ҳам оят ниҳоясидаи "Сиз билмассиз, эҳтимол Аллоҳ бу (талок)дан кейин бирон ишни пайдо қилир", дейилди.

2. Энди қачон (талоқ қилган ақларингизнинг идда) муддатлари битиб қолса, бас, уларни яхшилик билан олиб қолинглар (яъни, қайта никоҳларингизга олинглар) ёки яхшилик билан (яъни, ҳаққи маҳрларини бериб) улардан ажрашинглар. Ва (ярашиб олиб қолаётган ёки ажрашиб кетаётган чоғларингда) ўзларингиздан (яъни, мусулмонлардан) бўлган икки адолат соҳибини гувоҳ қилинглар ва (гувоҳ бўлгувчилар) гувоҳликни Аллоҳ учун тўқис адо қилинглар! Бу (ҳукм)дан фақат Аллоҳга ва Охират Кунига иймон келтиргувчи бўлган киши панд-ибрат олур. Ким Аллоҳдан кўркса (яъни, юқорида мазкур бўлган талоқ қилиш қонун-қоидаларига Аллоҳдан кўрқгани учун риюя этса), У Зот унинг учун (барча ғам-кулфатлардан) чиқар йўлни (пайдо) қилур.

3. Ва уни ўзи ўйламаган томондан ризқлантирур. Ким Аллоҳга таваккул қилса, бас, (Аллоҳнинг) Ўзи унга Етарлидир. Албатта Аллоҳ Ўзи (хоҳлаган) ишига Етгувчидир (яъни, Унинг хоҳишига қарши тургувчи кимса йўқдир). Дарҳақиқат, Аллоҳ барча нарса учун миқдор-ўлчов қилиб қўйгандир (яъни, ҳаётда рўй берадиган ҳар бир яхши-ёмон воқеа-ҳодиса Ёлғиз Аллоҳ хоҳлаган — белгилаган вақт ва ўлчовда рўй беради).

4. Аёлларингиз орасидаги (кексайиб қолгани сабабли) ҳайз кўришдан умид узганлари, агар сизлар (уларнинг иддалари қанча давом этиши хусусида) шубҳалансангизлар, бас, (билингизки), уларнинг иддалари уч ойдир, яна (ҳали-ҳануз) ҳайз кўрмаган (аёллар)нинг (иддалари ҳам уч ойдир). Ҳомиладор (аёл)ларнинг (идда) муддатлари эса ҳомидаларини қўйишлари (яъни, кўз ёришларидир). Ким Аллоҳдан кўркса, (Аллоҳ) унинг ишини осон қилур.

5. Бу Аллоҳнинг сизларга нозил қилган ҳукмидир. Ким Аллоҳдан кўркса, (Аллоҳ) унинг ёмонлик-гуноҳларини ўчирур ва унинг ажр-мукофотини улуғ қилур.

6. Уларга (яъни, талоқ қилиниб, идда сақлаётган аёлларингизга) ўзларингиз маскан тутган — қудратингиз етган жойдан маскан беринглар ва уларни (турган жойларидан) қисиб чиқариш учун уларга зиён етказманглар. Агар улар ҳомиладор бўлсалар, у ҳолда то ҳомидаларини қўйгунларича уларга нафақа бериб туринглар! Энди агар (талоқ қилган аёлларингиз) сизлар учун (бола) эмизсалар (яъни, ўзларининг сизлардан бўлган болаларини эмизсалар), у ҳолда уларнинг (эмизганликлари учун) ажр-ҳақларини беринглар! Ва (эмизиш, ҳамда унинг ҳаққи хусусида) ўзаро яхшилик билан келишиб олинглар! Агар (келиша олмасдан) танг ҳолга тушсангизлар, у (ота) учун (боласини) бошқа (бир аёл) эмизур. (Яъни, ота боласини бошқа — бегона аёлга эмиздурур).

7. Бой-бадавлат киши ўз бойлигидан (яъни, бойлигига ярашадиган) нафақа берсин. Кимнинг ризқи танг қилинган (камбағал) бўлса, у ҳолда Аллоҳ ўзига ато этган нарсадан (яъни, ўз ҳолига яраша) нафақа берсин! Аллоҳ ҳеч бир жонни ўзи унга ато этган (ризқ-рўз)дан бошқа нарсага таклиф қилмас (яъни, ҳар бир инсон фақат Аллоҳ ўзига ато этган ризқдан инфоқ қилишга таклиф қилинур). Аллоҳ танглик-камбағалликдан кейин енгиллик-бойликни ҳам (пайдо) қилур.

8. Қанчадан-қанча қишлоқ-шаҳарлар борки, ўз Парвардигорлари ва Унинг пайғамбарлари амридан бош тортгандирлар, бас, Биз улардан қаттиқ ҳисоб-китоб олганмиз ва ёмон азоб билан азоблаганмиз.

9. Бас, у (қишлоқ-шаҳарларнинг аҳли) ўз иш-қилмишларининг зиёнини тотдилар ва бу ишларининг оқибати зиён тортиш-ҳалокат бўлди.

10. Аллоҳ улар учун (Охиратда ҳам) қаттиқ азобни тайёрлаб қўйгандир. Бас, эй иймон келтирган ақл эгалари, Аллоҳдан қўрқинглар! Дарвоқеъ, У Зот сизларга Эслатма — Қуръонни нозил қилди.

11. Иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотларни зулматлардан нурга чиқариш учун сизларга Аллоҳнинг очик-равшан оятларини тиловат қиладиган Пайғамбарни (Муҳаммад алайҳиссаломни юборди). Ким Аллоҳга иймон келтирса ва яхши амал қилса, (Аллоҳ) уни остидан дарёлар оқиб турадиган, улар абадул-абад қоладиган жаннатларга киритур. Дарҳақиқат, Аллоҳ унинг учун гўзал ризқ (яъни, жаннатнинг туганмас ризқини ато) қилди.

12. Аллоҳ етти осмонни ва ердан ҳам ўшаларнинг мислини (яъни, етти қават ерни) яратган Зотдир. (Аллоҳнинг) амри фармони уларнинг (яъни, етти қават осмон ва етти қават ернинг) ўртасига нозил бўлиб-тарқалиб турур. Токи сизлар Аллоҳнинг барча нарсага Қодир эканлигини ва Аллоҳ барча нарсани (Ўз) билими билан ихота қилиб олганини билишларингиз учун (У Зот сизларга юқорида зикр қилинган нарсалар ҳақида хабар берди).

(66) «Таҳрим» сураси

Ўн икки оятдан ташкил топган бу сура ҳам Мадинада нозил бўлган. "Таҳрим — Ҳаром қилиб олиш", деб номланган бу сура Пайғамбар алайҳиссаломга Аллоҳ ҳалол қилган нарсаларни ўзлари учун ҳаром қилиб олганлари учун танбеҳ бериш билан бошланади. Сўнгра у зот билан аҳли байтлари ўртасида бўлиб ўтган айрим воқеа-ҳодисалар ҳақида ҳикоя қилинади ва бу билан муслмонларга эр билан хотиннинг оилада тутиши лозим бўлган ўрни-мавқеи ҳамда улар ўртасидаги риоя этилиши лозим бўлган айрим тартиб-қоидалар ўргатилади.

Сура давонида мўминлар ўзларини ва аҳли-оилаларини дўзахга дучор қиладиган гуноҳлардан сақлашга ҳамда холис тавба-тазарруълар қилишга қайта-қайта даъват этилади. Сура мўмин зот (Нух ва Лут пайғамбарлар) қарамоғидаги кофира аёллар ва кофир кимса (Фиръавн) кўл остидаги мўмина аёл ва Марям бинти Имрон ҳақидаги икки ибратли мисол билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом), нега Сиз жуфтларингизнинг розилигини истаб Аллоҳ Сиз учуи ҳалол қилган нарсани ҳаром қилиб олурсиз?! Аллоҳ Мағфиратли, Меҳрибондир.

Изоҳ: Ушбу ояти карима нозил бўлишининг сабаблари ҳақида бир неча ривоятлар мавжуд бўлиб, улардан бири «Саҳиҳул-Бухорий»да келтирилган куйидаги ривоятдир: Пайғамбар алайҳиссалом жуфти ҳалоллари Зайнаб бинти Жаҳш (Аллоҳ ундан рози бўлсин)нинг хоналарида истироҳат қилиб, онамиз қуйиб берган асал шарбатидан ичиб ўтирар эканлар, бошқа аёллари Оиша ва Ҳафса оналаримизнинг (Аллоҳ улардан рози бўлсин) рашклари келиб, Пайғамбар алайҳиссалом бу ердан чиқиб қайси биримизнинг олдимизга кирсалар: "Мағфийр (ўзи лаззатли, аммо саримсоққа ўхшаган бадбўй таом) едингизми", деймиз, деб келишиб оладилар ва Расулulloҳ олдиларига кирганларида ҳар иккалалари ўша сўзни айтадилар. Шунда ҳар қандай бадбўй хидни ёмон кўрадиган Пайғамбаримиз: "Йўқ мен фақат Зайнабнинг олдида асал шарбати ичган эдим", деб қайта асал тановул қилмасликка қасам ичганларида юқоридаги оят нозил бўлади.

2. Дарвоқеъ, (эй мўминлар), Аллоҳ сизлар учун (маълум микдорда каффорат-эваз тўлаб) қасамларингиздан қутулиб чиқишни буюрган-ку. Аллоҳ Хожаларингиздир. У Билгувчидир ва ҳикмат Соҳибидир.

Изоҳ: Бу оятда Аллоҳ таъоло Пайғамбаримизни ва у зотнинг барча умматларини ноўрин ичилган қасамларидан каффорат-эваз тўлаб қутилишга буюрмоқда. Қасамнинг каффорати ҳиқида Моида сурасининг 89-оятда батафсил айтилгандир.

3. Пайғамбар жуфтларидан бирига (яъни, Ҳафсага) бир сўзни пинҳона айтганини эсланг! Энди қачонки (Ҳафса) у (сир) ҳақида (Оишага) хабар бергач ва Аллоҳ (Жаброил фаришта воситасида Пайғамбарни Ҳафсанинг қилмишидан) воқиф қилгач, у (Ҳафсага ўзи воқиф бўлган нарсанинг) баъзисини билдирди ва баъзисидан юз ўгирди-билдирмади. Бас, қачонки (Пайғамбар алайҳиссалом Ҳафсага ўзи воқиф бўлган нарсанинг баъзиси ҳақида) хабар бергач, у: "Ким Сизга бу хабарни берди?", деган эди, (Пайғамбар алайҳиссалом): "Менга Билгувчи ва Хабардор Зот хабар берди", деди.

4. (Эй Ҳафса, Оиша), агар сизлар иккингиз (бу қилмишларингиз учун) Аллоҳга тавба қилсангизлар (ўзларингизга яхшироқ бўлур). Чунки сизларнинг дилларингиз (Ҳақ Йўлдан) тойиб кетди! (Аммо) агар сизлар (Пайғамбарнинг) зиёнига (яъни, у зот билин аёллари ўртасини бузадиган ишлир устида) бир-бирингизга ёрдам берсангизлар, у ҳолда шак-шубҳасиз, Аллоҳнинг Ўзи ҳам, Жаброил ҳам, аҳли солиҳ мўминлар ҳам

унинг мададкоридирлар. Яна, булардан кейин фаришталар ҳам (Пайғамбарга) ёрдамчидир.

5. Эҳтимол Парвардигори — агар у сизларни талоқ қилса — унга сизлардан яхшироқ жуфтларни — муслима, мўъмина (Аллоҳ ви Унинг Пайғамбарига) итоат этгувчи, тавба-тазарруъ қилгувчи, обида, (мудом Аллоҳнинг йўлида) кетгувчи жувон ва қизларни алмаштириб берур.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда Аллоҳ таъоло Пайғамбар алайҳиссаломнинг аёлларига ибратли панд-насихат қилиб, уларни Расулуллоҳ алийҳиссалом билан бирга кечаётган саодатли ҳаётларининг қадрини етишга даъват этгач, қуйидаги оятларда барча мўминларга хитоб қилади.

6. Эй мўъминлар, сизлар ўзларингизни ва аҳли-оилаларингизни дўзахдан сақлангизки, унинг ўтини одамлар ва тошлардир, у (дўзах)нинг устида қаттиқдил ва қаттиққўл, Аллоҳ ўзларига буюрган нарсага итоатсизлик қилмайдиган, (фақат) ўзларига буюрилган нарсани қиладиган фаришталар турур.

7. (Кофирлар дўзахга киритилар эканлар, уларга дейилур): "Эй кофирлар, бу Кун узр айтмай қўя қолинглар, (чунки энди ҳар қандай узр-баҳона бефойдадир)! Сизлар фақат ўзларингиз қилиб ўтган амалларингиз билан жазоланмоқдасизлар!"

8. Эй мўъминлар, Аллоҳга холис тавба қилинглар, шоядки, Парвардигорингиз сизларнинг ёмонлик-гуноҳларингизни ўчириб, остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатларга киритур. У Кунда Аллоҳ Пайғамбарни ва у билан бирга иймон келтирган зотларни шарманда қилмас. Уларнинг нурлари олдиларида ва ўнг томонларида (уларнинг йўлларини ёритиб) юрур. Улар: "Парвардигоро, Ўзинг бизларга нуримизни комил қилгин ва бизларни мағфират қилгин. Албатта Сен барча нарсага Қодирдирсан", дерлар.

9. Эй Пайғамбар (алайҳиссалом), Сиз кофир ва мунофиқларга қарши курашинг ва уларга қаттиққўл бўлинг! Уларнинг жонлари жаҳаннамдир! Нақадар ёмон оқибат бу!

10. Аллоҳ кофир бўлган кимсалар (ва уларни мўъминлар билан бирга ҳаёт кечиришлари ҳам Аллоҳнинг азобидан кутқара олмаслиги) ҳақида Нухнинг аёли ва Лутнинг аёлини мисол келтирди. У иккиси Бизнинг бандаларпмиздан икки солиҳ банда қўл остида эдилар. Бас, у (аёл)лар (Нух ва Лутга) хиёнат қилган эдилар, (Нух ва Лут) Аллоҳ(нинг азоби)дан бирон нарсани у иккисидан дафъ қила олмадилар ва (уларга): "Киргувчилар билан бирга дўзахга киринглар!", дейилди.

11. Аллоҳ иймон келтирган зотлар (ва улар ўзлари ҳақиқий мўъмин бўлсалар, яқин одамларининг кофир ҳолда бўлиши уларга зиён қилмаслиги) ҳақида Фиръавннинг аёлини мисол келтирди. Ўшанда (яъни, Фиръави у аёлнинг Мусо пайғамбарга иймон келтирганини билиб қолгач, азоблаган чоғида) у: "Парвардигорим, Ўзинг мен учун ҳузурингда — жаннатда бир уй бино қилгин, менга Фиръавн ва унинг қилмишидан нажот бергин ва менга бу золим қавмдан нажот бергин", деди.

12. Яна (Аллоҳ иймон келтирган зотлар ҳақида) ўз номусини сақлаган аёлни — Марям бинти Имрони (мисол келтирди). Бас, Биз Ўз тарафимиздан бўлган руҳни унга пуфладик (ва у Ийсога ҳомиладор бўлди). У Парвардигорининг Сўзларини ва Китобларини тасдиқ этди ҳамда (Аллоҳнинг амрига) итоат этгувчилардан бўлди.

Йигирма тўққизинчи жузъ

(67) «Мулк» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, ўттиз оятдан ташкил топгандир. Сура барча оламлар мулки – подшоҳлиги Ўз Қўлида бўлган Аллоҳ таборака ва таъоло беҳад Буюк-Баракотли Зот эканини таъкидлаш билан бошланади. Шу боисдан у «Мулк» сураси деб номлангандир. Айрим манбаъларда уни «Таборақ» сураси деб ҳам атайдилар.

Бу сурада Аллоҳ таъоло ўлим ва ҳаёт неъматларини нима учун яратгани ҳамда У Зот етти қават осмон ва ундаги бор мавжудотни қандай дақиқ ҳикмат-интизом билан бунёд этгани баён қилинган оятлар қаторида Охират ҳақида ва у Кунда кофирлар дучор бўладиган азоб ҳамда уларнинг чекадиган бефойда афсус-надоматлари тўғрисида хабар берадиган оятлар ҳам мавжуддир. Сўнгра еру осмондаги Ҳақ таъолонинг қудрати Илоҳийсига далолат қилиб турган турли-туман оят-аломатлар тасвирланади ҳамда кофир ва мўъмин ҳақида ибратли мисоллар келтириб, барча инсонларни Аллоҳ таъоло рози бўладиган Тўғри Йўлни тутишга даъват этилади.

Ушбу суранинг фазилатлари баёнида кўплаб ҳадислар ривоят қилинган бўлиб, улардан бири имом Тирмизий ривоят қилган мана бу ҳадиси шарифдир: Пайғамбар алайҳиссалом айтдилар: «Дарҳақиқат, Аллоҳнинг китобида ўзи фақат ўттиз оятдан иборат бўлган бир сура ҳам борки, у (ўша сурани ўқиб, амал қилиб юрган) кишини шафоат қилур ва ҳатто Қиёмат Кунда уни дўзахдан чиқариб, жаннатга киритур. У «Таборақ» сурасидир».

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Барча оламлар) подшоҳлиги Ўз Қўлида бўлган Зот – Аллоҳ Баракотли-Буюқдир. У барча нарсага Қодирдир.

2. (Эй инсонлар, У) сизларнинг қайсиларингиз чиройлироқ-яхшироқ амал қилувчи эканлигингизни имтиҳон қилиш учун ўлим ва ҳаётни яратган Зотдир. У Қудратли ва Мағфиратлидир.

Изоҳ: Демак, Аллоҳ таъоло ҳар бир инсоннинг мана шу ҳаёти дунёда қилиб ўтадиган амалларини синаб, Охиратда ўша амалга яраша мукофот-жазо бериш учун ўлим ва ҳаётни яратган экан. Ушбу ояти каримада ўлим сўзи ҳаёт сўзидан муқаддам келтирилишига сабаб шуки, ўлим калимасининг мазмуни ҳаёт калимасининг маъносидан теранроқ, қамровлироқдир. Чунки ҳаёт сўзи мана шу ўткинчи дунёда вақтинча яшашнинг бошланишини билдирса, ўлим сўзи Охират диёридаги мангу ҳаётнинг бошланишини англатади. Демак, ўлим юзаки қараганда муваққат ҳаётнинг интиҳоси бўлиб кўринса-да, аслида у мангу ҳаётнинг ибтидосидир. Бу хусусида пайғамбар алайҳиссалом шундай деганлар: «Жоним Қўлида бўлган Зотга – Аллоҳга қасамки, сизлар менинг сўзларимни улардан (ўликлардан) яхшироқ англаувчи эмассизлар. Фақат улар жавоб қила олмайдилар, холос».

3. (У) етти осмонни устма-уст қилиб яратган Зотдирки, сен (эй инсон), У Раҳмоннинг (Меҳрибон Зотнинг) яратишида бирон тафовут-нуқсонни кўрмассан. Энди кўзингни яна (самога) қайтаргин-чи, (унда) бирон футур-ёруқни кўрармикансан?

4. Сўнгра кўзингни қайта-қайта (самога) қайтаргин, кўзинг сенга чарчаб, ҳолдан тойган ҳолда қайтур (аммо Аллоҳ таъоло яратган осмонлардан бирон айб-нуқсон топа олмас).

Изоҳ: Ушбу оятларда Қодир Аллоҳ осмонларни ер деган бинонинг устидаги етти қават томга, ўзини эса мана шу бинонинг бунёдқори – устасига ўхшатади. Одатда усталар уйни битириб, эгаларига топширишдан олдин, «Қани кўринглар-чи, биз қурган бинодан бирон тафовут, яъни унинг деворидан, эшик-деразасидан ёки шифти-томидан

чиройда ва пухталиқда бирон номутаносиблик, бошқача айтганда, бирон нуқсон топа олармикансизлар», деб сўрайдилар.

Худди шунингдек Ҳақ таъоло ҳам устимизга етти қавит осмонни бирон устунсиз том қилиб кўтариб қўйиб, "Қани, эй инсонлар, қайта-қайта қараб, текшириб кўринглар-чи, Биз кўтарган томдан — осмондан бирон айб топа олармикансизлар", деб сўрайди ва дарҳол Ўзи қатъий жавоб қилади: "Ҳеч қачон ҳеч ким ҳеч қандай тафовут — нуқсон топа олмайди!". Бу аён ҳақиқатдир. Бас, шундай экан, ҳар бир ақлли, инсофли инсон осмоилар ва ер ҳамда улардаги барча нарсаларни Ягона Бунёдкори ва Ҳукмдори бўлган Аллоҳ таъолониинг борлигига, бирлигига ва чексиз қудратига дарҳол иймон келтиради — теран ишонч ҳосил қилади. Фақат гумроҳ ва адашган кимсаларгина ушбу ҳақиқатдан кўз юмишлари, Яратгандан юз ўгиришлари мумкин. Жаноби Ҳақ эса Ўзининг бандалари ичидаги ақлли, инсофли, Тўғри Йўл истаган кишиларга Ўзининг чексиз қудратини намойиш қилишда давом этиб, Ўзи кўтарган томга — осмонга юлдузларни қандил қилиб илиб қўйганини, қоронғу тушиши билан уларни ўзи "ёқиб", тонг отиши билан "ўчириб" туришини миннат қилади ва у «қандиллар»нинг яна бошқа визиқалари ҳам бор эканлигини уқтиради:

5. Дарҳақиқат, Биз энг яқин осмонни чироқлар (юлдузлар) билан безадик ва уларни шайтонларга отиладиган тошлар қилиб қўйдик. Биз улар (шайтонлар) учун (Охиратдаги) олов-дўзах азобини ҳам тайёрлаб қўйгандирмиз.

6. Парвардигорларига кофир бўлган кимсалар учун ҳам жаҳаннам азоби бордир. Нақадар ёмон оқибат бу!

7. Қачон улар (жаҳаннамга) ташланганларида, қайнаб турган (жаҳаннамнинг худди эшак ханграшидек) бир ўкирик-фарёдини эшитурлар.

8. У ғазабдан бўлиниб-парчалаииб кетгудек бўлур. Ҳар қачон (жаҳаннамга) бир тўда кофир) ташланганида, унинг қўриқчилари улардан (кофирлардан): "Сизларга (ҳаёти дунёда) бирон огоҳлантиргувчи — пайғамбар келмаганмиди?", деб сўраганида;

9. Улар дерлар: "Ҳа, дарҳақиқат, бизларга огоҳлантиргувчи келган эди, (лекин бизлар уни) ёлғончи қилганмиз ва: "Аллоҳ (ҳеч кимга) ҳеч нарса нозил қилган эмас, сизлар фақат катта залолат-гумроҳликдадирсизлар", деганмиз".

10. Улар (кофирлар) яна: "Агар бизлар (огоҳлантиргувчи пайғамбарнинг сўзларини) тинглаб, ақл юргизувчи бўлганимизда, дўзах эгалари қаторида бўлмас эдик", дерлар.

11. Мана улар ўз гуноҳларини эътироф этдилар! Энди у дўзах эгаларига ҳалокат бўлмай!

12. Албатта ғайбадаги (кўзларига кўринмайдиган) Парвардигорларидан кўрқадиган зотлар учун мағфират ва катта ажр-мукофот бордир.

13. (Эй инсонлар), сизлар сўзларингизни яширинглар ёки ошқора қилинглари (ҳар ҳолда Аллоҳ билиб турур). Албатта У диллардаги сирларни Билгувчидир.

14. (Ахир) яратган Зот (Ўзи йўқдан бор қилган нарсаларни) билмасми?! У Меҳрибон ва (ҳар нарсадан Огоҳдир.

15. У (Аллоҳ) сизлар учун ерни ҳокисор-бўйсунгувчи қилиб қўйган Зотдир. Бас, сизлар у (ернинг ҳар томонида (сайр-сиёҳат) қилиб ё тижорат билан ёки деҳқончиликни касб қилиб) юраверинглар ва (Аллоҳнинг берган) ризқ-рўзидан енглар! Ёлғиз Унинг ҳузурига тирилиб чиқиш-қайтиш бордир.

16. (Эй Макка кофирлари), ё сизлар (кофирлигингизда оёқ тираб тураверсангизлар) осмондаги Зот сизларни Ерга юттириб юборишидан, бас, баногоҳ (Ер) титроққа тушиб, (сизларни босиб) қолишидан хотиржаммисизлар (кўркмайсизларми)?!

17. Ёки сизлар осмондаги Зот устингизга тош ёғдиришидан хотиржаммисизлар?! Хали (азобга гирифтор қилинганларингизда) Менинг огоҳлантиришим қандай эканлигини билиб олажасизлар!

18. Дарвоқеъ, улардан аввалги кимсалар ҳам (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилгандилар. Бас, Менинг инкорим — азобим қандок бўлди?!

19. Улар устларида (қанотларини) ёйгувчи бўлган ва йиққан ҳолда (учиб юрган) қушларни кўрмадиларми?! У (қуш)ларни Ёлғиз Раҳмонгина (самода) ушлаб турар! Албатта У барча нарсани Кўриб тургувчидир.

20. (Эй мушриклар), Раҳмондан ўзга сизларга ёрдам берадиган, сизлар учун қўшин-ёрдамчи бўлган ўша зот ким ўзи?! (Аллоҳдан ўзга бирон мадаккор йўқдир). Кофирлар эса фақат ғурур-алданишдадирлар. (Шунинг учун улар ўзлари сиғинаётган бут-санамлари уларни Аллоҳнинг азобидан қутқара олади, деб ҳисоблайдилар).

21. Агар (Раҳмон) Ўз ризқини ушлаб-тўхтатиб қўйса, сизларга ризқ-рўз берадиган ўша зот ким ўзи?! (Аллоҳдан ўзга бирон ризқ-рўз бергувчи йўқдир). Йўқ, улар (кофирлар) катта кетишда ва (Ҳақдан) йироқлашишда оёқ тираб туриб олдилар.

22. Ахир юз тубан (яъни, оёғининг остидан ўзга ёққа қарамасдан) юрадиган кимса Ҳақ Йўлни топгувчиликми ёки қадди рост ҳолида Тўғри Йўлда юрадиган кишими?!

Изоҳ: Ушбу ояти карима кофир билан мўъмин ҳақида келтирилган ибратли бир масалдир. Уни шундай тушунмоқ лозим. Динсиз-эътиқодсиз кимса бирон Илоҳий йўлланмасиз, ўтган кунини ҳам, келажагини ҳам унутиб, фақат бугунини қандай ўтказиш ғами, бугуннинг муаммоларини ҳал қилиш ташвиши билан овора-ю сирсон бўлиб, яъни, фақат оёғининг тагига қараб кун ўтказди. Демак, унинг эрта бир кун йўлидан чиқиб қолиши аниқ бўлган ҳар қандай тошга-тўсиққа қоқилиб, юз тубан қулаши ҳеч гап эмас. Аммо иймон-эътиқод эгаси эса Яратган юборган Илоҳий кўлланма кўрсатиб қўйган Тўғри Йўлда, қаддини рост тутиб, қиладиган ҳар бир иш-амалида фақат ҳозирнинг ҳузурини кўзламасдан, балки Эрта — Қиёмат Кунидаги ҳисоб-китоб ва ажр-мукофотни ўйлаб боради. Бинобарин, бугуннинг, яъни, ўткинчи дунёнинг арзон матолари уни ўзи танлаб олган Тўғри Йўлидан адаштира олмайди.

23. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у кофирларга) айтинг: "У (Аллоҳ) сизларни (йўқдан) пайдо қилган ва сизлар учун кулоқ-кўзлар ва дилларни (ато) қилган Зотдир. Сизлар эса камдан-кам шукр қилурсизлар".

24. Айтинг: "У сизларни Ер юзида яратиб қўйган Зотдир. Сизлар (Қиёмат Кунида) ёлғиз Унинг ҳузурига тўпланурсизлар".

25. Улар: "Агар ростгўй бўлсангизлар (айтинглар-чи) ушбу ваъда қилинган Қиёмат Куни қачон бўлади?", дерлар.

26. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, уларга) айтинг: "(Қиёмат қачон қойим бўлиши ҳақидаги) билим ёлғиз Аллоҳнинг хузуридадир. Мен фақат бир очик огоҳлантиргувчидирман, холос".

27. Бас, қачонки улар (Қиёмат Кунида ваъда қилинган азобни ўзларига) яқин ҳолда кўришгач, у кофирларнинг юзлари қорайиб кетур ва (уларга): "Мана шу сизлар истаган нарсадир", дейилур.

28. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у кофирларга) айтинг: "Хабар берингиз-чи, агар Аллоҳ мени ва мен билан бирга бўлган кишиларни ҳалок қилса ёки (умримизни узун қилиш билан) бизларга раҳм-шафқат қилса (Ўзининг изн-ихтиёридадир). Аммо энди кофирларни (яъни сизларни) ким аламли азобдан ҳимоя қилур?!

Изоҳ: Макка кофирлари доим Муҳаммад алайҳиссалом ва у зотнинг саҳобаларига ўлим-ҳалокат тилар эдилар. Шунда Аллоҳ таъоло томонидин Пайғамбаримизга юкоридаги оят нозил қилиниб, у кишини кофирларга шундай жавоб қилишга амр этилди: "Биз мўъминлар икки гўзал оқибатга кўз тутиб яшаймиз. Улардан бири сизлар орзу қилаётганингиздек Дин Йўлида ҳалок бўлиб жаннатга етиш бўлса, иккинчиси омон қолиб, сизларнинг устингиздан ўзимиз умид қилган ғалабага эришишдир. Аммо сизлар кофир бўлган ҳолларингизда кимнинг ҳимоясини кутмоқдасизлар?!"

29. Айтинг: "У (Аллоҳ) Раҳмон — Меҳрибондир. Бизлар Унга иймон келтирдик ва ёлғиз Унинг Ўзига таваккул қилдик — суяндик. Ҳали сизлар ким очик залолатда эканлигини билиб олажасизлар!".

30. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у мушрикларга) айтинг: "Хабар берингиз-чи, агар (баногоҳ ичар) сувларингиз (Ер тубига) сингиб кетар бўлса, у ҳолда (Аллоҳдан ўзга) ким сизларга оқар сув келтира олур?! (Жонсиз бутларингизми?! Бас, нега у бефойда-бежон бутларни Меҳрибон Аллоҳга шерик қилиб олдингизлар?!)"

(68) «Қалам» сураси

Бу сура ҳам Макка сураларидан бўлиб, эллик икки оятдир.

Сура аввалида Аллоҳ таъоло инсон зотига ато этган буюк неъмат — қалам ва у билан битиладиган битикларга қасам ичиб, Ўз Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломнинг Макка мушриклари ҳасад, адоват билан у кишига тақабатган тухмат-мажнунлик айбидан пок эканликларини уқтиради ва у зотнинг улуғ Хулқ устида эканликларини таъкидлайди. Сўнгра Пайғамбаримизга кофирларнинг бирон сўзига итоат этмаслик буюрилиб, улардан бирининг ҳатто ўзи ҳам билмайдиган иллатлари ҳақида хабар беради.

Бу сурадан бахиликлари сабабли бор нарсаларидан айрилган бир қавм тўғрисидаги ибратли масал ҳам ўрин олгандир. Сура Пайғамбар алайҳиссаломни кофирлар томонидан етадиган озор-азиятларга сабр-тоқат қилишга даъват этиш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Нун. Қалам ва (у билан фаришталар) битадиган битикларга қасамки, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз — Парвардигорингизнинг марҳамати билан мажнун эмасдирсиз.

Изоҳ: Сура "Нун" ҳарфи билан бошланди. Қуръондаги бир неча сура мана шундай ёлғиз-ёлғиз ҳарфлар билан бошланади. Кўпчилик Исломуламулари наздида мазкур ҳарфлар "хуруфи муқаттаот", яъни, маънодан узилган ҳарфлар саналиб, уларнинг маъноси Ёлғиз Аллоҳ таъологагина маълумдир.

Жаноби Ҳақ Ўзининг Муқаддас Каломидаги айрим сураларни мана шундай, одамлар осон ўқиб-англайдиган ҳамда ўзаро мулоқот ва ёзувларида ишлатадиган оддий ҳарфлар билан бошлашида яна бир илоҳий ҳикмат зоҳирдир. Яъни, масалан қора лойдан энг хунарманд ёки санъаткор киши ҳам нари борса бирон одамнинг ҳайкалини ясаши мумкин, аммо Аллоҳ таъоло ана ўша қора лойдан хазрати Одам алайҳиссаломни яратди. Худди шу янглиғ оддий ҳарфлар билан Ҳақ таъоло шундай Буюк Илоҳий Мўъжиза — Қуръонни нозил қилдики, бундай Сўзни айтиш бирон инсоннинг қўлидан келмас.

Қуръондаги сураларнинг жойлашиш тартибида ушбу сура ёлғиз-ёлғиз ҳарфлар билан бошланадиган сураларнинг сўнггисидир.

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Сиз учун (кофирларнинг бундай озорларига сабр-тоқат қилганингиз сабабли) битмас-туганмас ажр-мукофот бордир.

4. Албатта Сиз улуғ Хулқ устидадирсиз.

Изоҳ: Айрим муфассирларнинг айтиширича, бу оятдаги «улуғ Хулқ»дан мурод улур диндир. Зеро, Аллоҳ таъоло наздида Ислому динидин суюклироқ ва гўзалроқ бирон хулқ йўқдир.

Оиша онамиздан (Аллоҳ ундан рози бўлсин) Пайғамбар алайҳиссаломнинг ахлоқлари тўғрисида сўралганида: "У зотнинг хулқлари Қуръон эди. Қуръон рози бўлган ишдан рози, Қуръон норози бўлган ишдан норози бўлар эдилар", деб жавоб қилганлари ҳам юқоридаги тафсирни қувватлайди. Зотан, Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг ўзлари ҳам: "Дарҳақиқат, мен улуғ хулқларни камолига етказиш учун Пайғамбар қилиб юборилганман", деб марҳамат қилганлар.

5-6. Ҳали яқинда қайсиларингиз (яъни, Сизми ёки уларми) мафтун-мажнун эканликларингизни Сиз ҳам кўражасиз, улар ҳам кўражаклар.

7. Албатта Парвардигорингизнинг Ўзи Унинг Йўлидан озган кимсаларни жуда яхши Билгувчидир ва У ҳидоят топгувчларни ҳам жуда яхши Билгувчидир.

8. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сизнинг Ҳақ Пайғамбарлигингизни ва Қуръонни) "ёлғон", дегувчи кимсаларга итоат этманг!

9. Улар Сизнинг (ўзларга) кўнгилчанлик-муроса қилшингизни истарлар, шунда улар ҳам (Сизга) кўнгилчанлик қилурлар. (Лекин Сиз уларнинг бу истакларига бўйсунманг!)

10-11-12-13. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), яна Сиз ҳар бир тубан қасамхўр, ғийбатчи-ю, гап ташувчи, яхшиликни манъ қилгувчи — бахил, тажовузкор, гуноҳга ботган, кўпол ва булардан ташқари бенасаб-ҳароми кимсага итоат этманг!

14-15. У мол-мулк ва ўғиллар эгаси бўлгани учун (ўзидан кетиб), қачон унга бизнинг оятларимиз тиловат қилинса: "Булар аввалгиларнинг афсоналари-ку!", дер.

16. Яқинда Биз уни тумшуғидан тамғалаб қўяжакмиз!

Изоҳ: Бу оятлар малъун кофир Валид ибн Муғйра ҳақида нозил бўлгандир. У Қуръон оятларига аввалгилардан қолган афсоналар, деб, Пайғамбаримизга эса мажнун, деб тухмат қилганида, Аллоҳ таъоло унинг бир эмас, тўққиз иллатини фoш қилади. Шунда у мазкур иллатлардан саккизтасини рад эта олмайди, аммо тўққизинчи, бенасаб-ҳароми деган номни кўтара олмай, (чунки то Аллоҳ таъоло Ўз ояти билан ошкор қилгунича Валид ўзининг ҳаромдан — зинодан пайдо бўлган бола эканлигидан беҳабар эди) бу шармандаликни ўзидан дафъ қилиш учун туққан онасини қисти-бастига олиб сўровга тутганида, онаси ҳақиқатан, унинг зинодан бўлган бола эканлигини тан олади. Саҳобалардан Ибн Аббос (Аллоҳ ундан рози бўлсин) гувоҳлик беришларича, Аллоҳ таъоло Ўзи ваъда қилганидек, Валид ибн Муғйра Бадр жангида "тумшуғидан тамғаланади", яъни, худди бурнидан қилич еб, ўлгунича одамлар орасида ўша «тамға»си билан юради. Мана, ушбу оятларда бир кофир кимсанинг кирдикори ва кўргулиги ҳақида хабар берилгач, қуйидаги оятларда Аллоҳ таъоло ато этган неъматларга ношукрлик-нонқўрлик қилгаилари учун бутун Макка аҳли қаҳатчилик ва очарчиликка мубтало қилинганлари баён этилиб, илгари ҳам ҳақ таъоло имтиҳон қилиш учун берган ноз-неъматлардан камбағал-бечораларнинг ҳақларини бермасдан бахиллик қилганлари сабабли бир боғнинг эгалари бор будларидан махрум бўлганлари тўғрисидаги бир ибратли қисса сўйланади. Қиссанинг аввали будир: Маккадан унча узоқ бўлмаган Яман диёрида жуда катта мевали боғ эгаси бўлган бир киши ўтган эди. У ҳар йили ҳосил пишганида ундан камбағал-мискинларнинг ҳақ-улушларини ажратиб берарди. Лекин у киши вафат этгач, мевазор-боғнинг эгалари бўлиб қолган фарзандлари бошқа йўлни тутадилар. Қуйидаги оятларда Аллоҳ таъоло мана шу ҳақда ҳикоя қилади.

17-18. Дарҳақиқат, Биз уларни (Макка аҳлини очарчилик ва қаҳатчилик билан) балоладик. Биз (илгари) боғ эгаларини ҳам худди шундай (маҳрумлик билан) балолаган эдик. Ўшанда улар албатта уни (яъни, боғнинг ҳосилини) эрта тонгда (камбағал-мискинларга ҳақ-улуш) ажратмаган ҳолларида узиб олишга қасам ичган эдилар.

19-20. Бас, (тунда) улар уйқуда бўлган чоғларида у (Боғ)нинг устида Парвардигорингиз томонидан бўлган айлангувчи (Бало-олов) бир айланди-ю, у (боғнинг ҳосили) узилгандек бўлди-қолди (яъни, бутун боғ куйиб кул бўлди).

21-22. Улар эса тонгда туришиб (тунда бўлган ҳодисадан беҳабир бўлган ҳолларида): "Агар (ҳосилни) узмоқчи бўлсангизлар зироатгоҳларингизга юра қолинглар", (деб) бир-бирларини чақирдилар.

23-24. Сўнг: "Бугун у (боғда ҳосил узаётган вақтда) устларингизга бирон мискин кириб қолмасин-да", (дейишиб) бир-бирларингизга пичирлашган ҳолларида жўнаб кетдилар.

25. Улар ёмон ният билан (ўз гумонларича мискинларни боққа йўлатмаслик тўғрисидаги мақсад-ғаразга) қодир бўлган ҳолларида тонг-сахарлаб бордилар.

26-27. Энди қачонки уни (яъни, куйиб кулга айланган боғларни) кўришгач, (аввал): "Шак-шубҳасиз, бизлар йўлдан адашиб қолдик (яъни, адашиб бошқа боғга келиб қолдик)", дедилар, (сўнг бу ўзларининг боғлари эканини билишгач эса): "Йўк, бизлар (боғимиздан) маҳрум бўлибмиз", дедилар.

28. (Шунда) уларнинг инсофлироқлари: "Мен сизларга (Аллоҳга) тасбеҳ айтиб — шукр қилмайсизларми (яъни, шундай мўл ҳосил ато этганининг шукронасига камбағалларнинг улушларини бермайсизларми) демаганмидим?, деган эди;

29. Улар (энди вақт ўтгач): "Парвардигоримизни поклаймиз. Дарҳақиқат, бизлар (ўзимизга) зулм қилгувчи бўлдик", дедилар.

30. Сўнг улар бир-бирларига боқиб, маломат қилиша бошладилар.

31. Улар дедилар: "Эй ўлим бўлсин бизларга! Дарҳақиқат, бизлар ҳаддан ошгувчи бўлдик.

32. Шоядки Парвардигоримиз бизларга у (боғ)дан ҳам яхширорини алмаштириб берса. Бизлар албатта Ёлғиз Парвардигоримизга рағбат-илтижо қилгувчидирмиз".

33. (Аллоҳнинг амридан четга чиққан кимсалар учун) мана шундай азоб бордир. Агар билсалар, Охират азоби шак-шубҳасиз, янада каттароқдир.

34. Албатта такводор зотлар учун Парвардигорлари ҳузурида ноз-неъмат боғлари бордир.

Изоҳ: Ушбу оят нозил бўлганида Макки мушриклари: "Агар Муҳаммаднинг айтганлари рост бўлса, бизларга худди бу дунёда бўлганидек Охиратда ҳам ундан ва у билан бирга бўлган мусулмонлардан яхшироқ ноз-неъматлар берилади", дея бошладилар. Шунда уларнинг бу пуч даъволарини инкор этиб қуйидаги оятлар нозил бўлди.

35. Ахир Биз мусулмонларни жиноятчи-кофир кимсаларга баробар қилурмизми?!

36. (Эй мушриклар), сизларга нима бўлди? Қандай ҳукм чиқармоқдасизлар?

37-38. Балки сизлар учун (осмондан туширилган) бирон китоб бўлиб, унда сизлар ўзларингиз учун (Охиратда) шак-шубҳасиз, танлаган-хоҳлаган нарсаларингиз бор эканлигини ўқиб-ўрганаётгандирсизлар?!

39. Балки сизлар учун Бизнинг зиммамизда: "Шак-шубҳасиз, ўзларингиз ҳукм-қарор қилган бор нарса сизларники бўлур", деган то Қиёмат Кунигача етгучи қасамлар (яъни, Биз томондан берилган аҳд-паймонлар) бордир?!

40. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), улардан сўранг-чи, қайсилари бунга (яъни, ўзларининг пуч даъволарининг ҳақ эканлигига) кафил бўла олар эканлар?!

41. Балки уларнинг (бу даъволарини тасдиқайдиган) шериклари бордир?! У ҳолда ростгўй бўлсалар ўша шерикларини келтирсинлар!

42-43. Болдир очиладиган (яъни, оғир ҳисоб-китобга чоғланиладиган) ва улар (кофирлар) кўзлари (қуйига) эгилган, хорлик уларни ўраб-эгаллаб олган ҳолларида сажда қилишга чоғланишиб, (лекин саждага) кучлари етмай қоладиган Кунни (эсланг! Чунки ҳаёти дунёдалиқ пайтларида) улар соғ-саломат бўлган ҳолларида сажда қилишга чорланар эдилар (аммо саждага қодир бўла туриб ундан бош тортар эдилар).

44. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз ушбу Сўзни — Қуръонни ёлғон дейдиган кимсаларни Менга қўйиб беринг! Яқинда Биз уларни ўзлари билмайдиган — сезмайдиган томондан аста-секин (ҳалокатга дучор қилажакмиз)!

45. Мен (гуноҳларини кўпайтиришлари учун) уларга муҳлат бериб, (умрларини узун қилиб) кўюрман. Дарвоқеъ, Менинг "мақрим" жуда қаттиқдир!

46. Балки Сиз, (эй Муҳаммад алайҳиссалом, Динга диъват қилганингиз учун), улардан ажр-ҳақ сўраб, улар зиён қилишларидан оғирсинаётгандирлар?! (Яъни, Сиз улардан ҳеч қандай ҳақ сўраётганингиз йўқ-ку)!

47. Балки уларнинг олдиларида ғайб (яъни, ғайбда бўладиган барча ишлар битилган Лавҳул-Маҳфуз) мавжуд бўлиб, улар (айтаётган сўзларини ўшандан) ёзиб олаётгандирлар?!

48. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Парвардигорингизнинг ҳукмига (яъни, У Зот кофирларга муҳлат бериб қўйганига, Исломи дини тезроқ ғолиб бўлмаётганига) сабр қилинг ва наҳанг-балиқ соҳиби (яъни, Юнус пайғамбар) каби (бесабр) бўлманг! Эсланг, у (ўзи бесабрлиги учун тушиб қолган балиқ қорнида туриб) ғамга тўлган ҳолда (Парвардигордан паноҳ тилаб) нидо қилган эди.

49. Агар унга Парвардигори томонидан бўлган неъмат-марҳамат етмаганида, албатта қуруқликка мазамматланган ҳолда улоқтирилган бўлур эди (лекин Парвардигори унга марҳамат кўрсатиб балиқ қорнидан соғ-омон чиқарди).

50. Сўнг Парвардигори уни (яна пайғамбарликка) танлаб, солиҳ (пайғамбар)лардан қилди.

51. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта кофир бўлган кимсалар Эслатма — Қуръонни эшитган вақтларида Сизни кўзлари билан йиқитаёзурлар ва (Муҳаммад) шак-шубҳасиз, мажнундир, дерлар.

52. Ҳолбуки, у (Қуръон) барча оламлар учун фақат бир (буюк) Эслатмадир.

(69) «Ал-Хаакка» сураси

Бу сура эллик икки оятдан иборат бўлиб, Маккада нозил қилингандир. "Ал-хаакка — Аниқ рўй бергувчи" деб номланган бу сурада асосан қиёмат Кунида содир бўладиган воқеа-ҳодисалар ҳақида сўз юритилади.

Шунингдек, бу сурада ўтмишдаги куфр йўлини тутган миллатларнинг топган оқибатлари, Сур чалинадиган Кунда осмону заминда рўй берадиган дахшатли ҳодисалар ва шундан кейин ҳар бир банда ҳаёти дунёда қилиб ўтган барча амаллари тўғрисида ҳисоб бериши, ўша ҳисоб-китоб Кунида номаи аъмоли ўнг кўлидан келадиган саодатманд кишиларга ато этиладиган улуғ мукофотлар ва номаи аъмоли чап томонидан келадиган бадбахт кимсалар дучор бўладиган мудҳиш азоб-уқубатлар хусусида хабар бергувчи оятлар ҳам мавжуддир.

Сура Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларини ва Қуръони Каримнинг чин Илоҳий Китоб эканини таъкидлайдиган оятлар билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Аниқ рўй бергувчи (Қиёмат)...

2. Ўша аниқ рўй бергувчи нимадир?

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Аниқ рўй бергувчининг нима эканлигини қаердан билурсиз?

Изоҳ: Ушбу оятларда "Ал-хаакка" (Қиёмат Кунининг номларидаи бири) яъни, Аниқ рўй бергувчи Қиёмат ибораси кетма-кет уч бор такрорланди. Бунга сабаб, у Куннинг Аллоҳ таъоло наздида нақадар улуғ мақом тутишини таъкидлашдир. Шунинг учун ҳам сўнгги оятда Пайғамбар алайҳиссаломга хитоб қилиниб, у Куннинг қандай Кун эканини, моҳият-ҳақиқатини Сиз билмассиз, дейилди. Энди қуйидаги оятларда ўша Қиёмат Кун ҳақ эканлигини инкор этиб ҳалокатга дучор бўлган қавмлар ҳақида хабарлар берилади.

4. Самуд ва Од (қабилалари ўз дахшатлари билан қалбларни) қаттиқ қоқувчи (Қиёмат Кун)ни ёлғон, дедилар.

5. Энди Самуд (қабиласига келсак), бас, улар ҳаддан ташқари қаттиқ нарса (қичқирик) билан ҳалок қилиндилар.

6. Энди Од (қабиласига келсак), бас, улар бир дахшатли, қутурган бўрон билан ҳалок қилиндилар.

7. У (бўронни Аллоҳ) уларнинг устига пайдар-пай етти кеча ва саккиз кундуз ҳоким қилиб қўйдик, энди у жойдаги қавми худди чириб — ичи бўшаб қолган хурмо дарахтининг танасидек қулаб — ҳалок бўлиб ётганларини кўрурсиз.

8. Бас, улардан бирон (омон) қолгувчини кўрармисиз? (Асло, уларнинг барчалари ҳалок бўлиб битдилар).

9. Фиръавн ҳам, ундан аввал (ўтган динсиз) кимсалар ҳам, зеру забар бўлган қишлоқлар (яъни, Лут пайғамбар қавмининг қишлоқлари) ҳам катта хато қилдилар —

10.— Улар Парвардигорларининг пайғамбарига итоатсизлик қилдилар. Бас, У Зот уларни ортиқча қаттиқ ушлаш билан ушлади (яъни, мислсиз қаттиқ азоб билан азоблади).

11. Дарвоқеъ, Биз сув туғёнга тушган вақтида сизларни (Нух пайғамбар ясаган) кемада кўтардик.

12. Биз у (ишни, яъни, мўъминларга нажот бериб, кофирларни сувга ғарқ қилиб юбориш)ни сизлар учун эслатма-ибрат қилиш учун ва англагувчи кулоқлар англаб-эшитиб олишлари учун (қилдик).

13. Бас, қачон сур бир бор чалинганида;

14. Ва еру тоғлар (ўз жойларидан) кўтарилиб, (бир-бирларига) бир бор урилиб (чилпарчин бўлганида);

15. Ана ўша Кунда Воқеа воқеъ бўлур! (Яъни, Қиёмат қойим бўлур!)

16. Ва осмон ёрилур! Чунки (осмон) у Кунда заиф бўлиб қолур!

17. Ва фаришталар (осмоннинг) чор-атрофида (Аллоҳнинг амрига мунтазир бўлиб) турурлар. Уларнинг устида Парвардигорингизнинг Аршини у Кунда саккиз (фаришта) кўтариб турур.

18. Ўша Кунда сизлар (ҳисоб-китоб учун Аллоҳга) кўндаланг қилинурсизлар — сизларнинг бирон сирингиз махфий қолмас.

19-20. Бас, энди ўз китоби — номаи аъмоли ўнг қўлидан берилган киши: "Мана менинг китобимни ўқинглар. Дарҳақиқат, мен ҳисоб-китобимга (яъни, Охиратдаги ажр-мукофотга) рўбарў бўлишимни билган эдим", дер.

21-22-23. Сўнг у кўнгилли ҳаётда, мевалари (аҳли жаннат учун) яқин бўлган юксак жаннатда бўлур.

24. (Жаннат аҳлига): "Ўтган кунларда (яъни, ҳаёти дунёда) қилиб ўтган (эзгу) амалларингиз сабабли (ушбу ноз-неъматларни) пок билиб еб-ичаверинглар", (дейилур).

25. Энди ўз китоби чап қўлидан берилган кимса эса дер: "Эҳ қани энди менга китобим берилмаса эди!

26. Ва мен ҳисоб-китобим (яъни, оладиган жазойим) нима эканлигини билмасам эди!

27. Эҳ қани энди ўша (биринчи ўлим барча нарсани) тугатгувчи-узгувчи бўлса (ва Қиёматдаги мана бу қайта тирилиш бўлмаса) эди!

28. Менга (не машаққатлар билан топган) мол-дунёйим асқотмади-я!

29. Мулку салтанатим ҳам ҳалок бўлиб кетди-я!"

30. (Бас, Аллоҳ жаҳаннам кўриқчиларига дер): "Уни ушлаб, кишанланглар!"

31. Сўнгра дўзахга ташланглар!
32. Сўнгра узунлиги етмиш газ бўлган занжирга солиб боғланглар!"
33. Чунки у (хаёти дунёдалик пайтида) Улуғ Аллоҳга иймон келтирмас эди.
34. Ва мискин-бечорага таом беришга (ўзини ҳам, ўзгаларни ҳам) тарғиб қилмас эди.
35. Бас, Бугун, бу ерда унинг учун бирон дўст-мададкор йўқдир!
36. Ва бирон таом ҳам йўқдир! Фақат йирингдан бўлган (бир "таом" борки);
37. Уни фақат (йўлдан) адашган (кофир)ларгина ерлар!
- 38-39-40. Бас, Мен сизлар кўрадиган нарсаларга ҳам, сизлар кўра олмайдиган нарсаларга ҳам қасам ичурманки, у (Қуръон) шак-шубҳасиз, улуғ Пайғамбарнинг (Аллоҳ даргоҳидан келтирган) сўзидир?
41. У бирон шоирнинг сўзи эмасдир! Сизлар (ушбу Қуръон Аллоҳнинг Каломи эканлигига) камдан-кам иймон келтиурсизлар!
42. Ва бирон коҳин-фолбиннинг сўзи ҳам эмасдир. Сизлар камдан-кам панд-насихат олурсизлар!
43. (У) барча оламлар Парвардигори томонидан нозил қилинган (Китобдир).
44. Агар (Пайғамбир) Бизнинг шаънимизга (Биз айтмаган) айрим сўзларни тўқиб олганида;
- 45-46. Албатта Биз унинг ўнг қўлидан ушлаган, сўнгра албатта унинг шохтомирини узиб ташлаган бўлур эдик.
47. У ҳолда сизлардан бирон киши ундан (яъни, Пайғамбардан ҳалокатни) тўса олгувчи бўлмас эди. (Бас, Муҳаммад алайҳиссалом Аллоҳнинг Каломига ўз томонидан бирон сўз қўшмагани, балки зиммасидаги омонат-Пайғамбарликни ҳалол адо қилиб келаётгани учун ҳам сизларнинг орангизда соғу-омон ҳаёт кечирмоқда, акс ҳолда Аллоҳ уни ҳалок қилган бўлур эди. Бу Муҳаммад алийҳиссаломнинг ҳақ Пайғамбар эканликларининг яна бир ёрқин далилидир).
48. Албатта у (Қуръон) тақводор зотлар учун панд-насихатдир.
49. Шак-шубҳасиз, Биз сизларнинг орангизда (Қуръонни) ёлғон дегувчилар ҳам бор эканини аниқ билурмиз.
50. Албатта у (Қуръон) кофирларга (улар Қиёмат Кунида Қуръонга иймон келтирган кишиларнинг савобга эга бўлганлирини кўрган вақтларида) ҳасрат-надомат бўлур.
51. Албатта у (Қуръон) аниқ Ҳақиқатдир!
52. Бас, Улуғ Парвардигорингизнинг номини (мудом, барча айб-нуқсонлардан) пок тутинг!

(70) «Маориж» сураси

Бу сура Маккада нозил бўлган. У қирқ тўрт оятдир. Сура кофирларнинг туғёнга тушиб, ўзлари огоҳлантирилган Охират азобини инкор этишлари ҳақида хабар бериш билан бошланиб, сўнгра улар иймон келтирмаётган Қиёмат Кунда кофирларга бериладиган ҳақли жазодан ҳеч қандай тўлов билан қутулиб бўлмаслиги яна бир бор таъкидланади.

Бу сурада яна инсоннинг ҳафачиликни ҳам, хурсандчиликни ҳам кўтара олмайдиган ожиз вужуд эканлиги уқтирилиб, фақат тақво ва эзгу амалгина инсонни бундай ожизликдан омон сақлай олиши мумкинлиги айтилади.

Сура ниҳоясида кофирларнинг жаннатга кириш тўғрисида беҳуда-бефойда тамаъ қилишлари баён қилиниб, сўнгра Пайғамбар алайҳиссаломга уларни то ўзларига ваъда қилинган азобга йўлқишгунча тарк қилиш буюрилади. Сура номланган "Маориж" калимаси асли "Поғоналар" маъносида бўлиб, бу сурада "Осмон қаватлари" маъносида келгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3. Бир сўрагувчи кимса (осмонларнинг барча) поғоналари — қаватлари Соҳиби бўлмиш Аллоҳ томонидан кофирларга тушгувчи, биров қайтара олмайдиган азобни (ўз устига тушишини) сўради.

Изоҳ: Бу оятлар мушриклардан Назр ибн Хорис ҳақида нозил бўлган. Пайғамбар алайҳиссалом кофирлар учун тайёрлаб кўйилган Аллоҳ таъолонинг азоби бор эканлигини билдириб, уларни огоҳлантирганларида Назр туриб: "Эй Худо, агар мана шу (Қуръон) Сенинг даргоҳингдан келган ҳақиқат бўлса, устимизга самодан тош ёғдиргин ёки бизларга аламли азоб келтиргин", дейди. Мана шу тилакнинг ўзидан Назр ва у кабиларнинг ким эканликлари маълумдир. Чунки улар Ҳақ Йўлга юришни истаган кишилар бўлганларида: "Эй Худо, агар мана шу Қуръон Сенинг даргоҳингдаи келган ҳақиқат бўлса, бизларни ҳам унинг йўлига ҳидоят қилгин", деган бўлур эдилар.

Энди куйидаги оятда барча фаришталар Қиёмат Кунда осмон қаватларини босиб ўтишиб, Аллоҳ ҳузурига тўпланишлари зикр қилинади.

4. Фаришталар ва Рух (яъни, Жаброил) миқдори-узунлиги (дунё ҳисобида) эллик минг йил бўлган бир Кунда (яъни, Қиёмат Кунда) У Зотнинг ҳузурига кўтарилиурлар.

5. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом, кофирларнинг озор-азийятларига) чиройли сабр билан сабр-тоқат қилинг!

6-7. Чунки улар у (Кун)ни узок деб билурлар, Биз эса унинг яқинлигини билурмиз!

8. У Кунда осмон эритилган ёғ каби бўлиб қолур.

9. Тоғлар эса юнг каби (енгил) бўлиб қолурлар.

10. Ва бирон дўст дўстидан (ҳол-аҳвол) сўрамас.

11-12-13-14. (Ҳолбуки,) улар (бир-бирларига) кўрсатилурлар! Жинойтчи-кофир кимса у Куннинг азобидан (қутулиш учун) ўғилларини, хотинини, биродарини, уни ўз паноҳига оладиган қариндош-уруғини ва ердаги барча кишиларини тўлов қилиб бериб юборишни, сўнгра (бу тўлов) унга нажот беришини истар.

15-16. Йўқ, (ҳеч қандай тўлов уни азобдан қутқара олмас)! Албатта у (яъни, кофирлар ташланадиган дўзах ўз ҳарорати билан) бош териларини сидириб олгувчи бўлган бир оловдир!

17-18. У (Ҳақ Йўлидан) юз ўгириб, терс қараб кетган ва (пул-мол) йиғиб тўплаган (яъни, уни Аллоҳ буюрган жойларга сарфламаган) кимсаларни (ўзига) чорлаб турар!

19. Дарҳақиқат, инсон бетоқат қилиб яратилгандир.

20. Қачон унга ёмонлик (камбағаллик-кулфат) етиб қолса, у ўта бесабрлик қилгувчидир.

21. Қачон унга яхшилик (бойлик, саломатлик) етса, у ўта манъ қилгувчи-бахилдир.

22. Фақат намоз ўқиғувчи зотлар (яъни, мусулмонларгина ундоқ эмасдирлар)ки,

23. Улар намозларида доим-барқарор бўлгувчи зотлардир.

24-25. Улар (топган) мол-мулкларида сўрағувчи — тиланчи ва (мол-давлатдан) махрум кишилар учун маълум ҳақ (яъни, закот) бўлган зотлардир.

26. Улар Жазо — Қиёмат Кунини тасдиқ этадиган зотлардир.

27. Улар Парвардигорларининг азобидан кўркувчи бўлган зотлардир.

28. Зотан, Парвардигорларининг азоби (ҳеч ким учун) бехатар эмасдир (яъни, ҳеч кимнинг "Менга Аллоҳнинг азоби тушмайди", деб хотиржам бўлишга ҳаққи йўқдир).

29. Улар авратларини (ҳаромдан — зинодин пок) сақлағувчи зотлардир.

30. Магар ўз жуфти ҳалолларидан ва қўлларидаги чўриларидагина (сақланмайдилар). Бас, улар маломат қилинмаслар.

31. Энди ким бундан ўзгани (яъни, зино аа шу каби Шариати Исломиёда ҳаром қилинган бошқа нарсиларни) истаса, бас, ана ўшалар хаддан ошгувчи кимсалардир.

32. — Улар (яъни, мўъмин-мусулмонлар) ўзларига ишонилган омонатларга ва (ўзгаларга берган) аҳд-паймонларига риоя қилгувчи зотлардир.

33. Улар ўз гувоҳликларини тўғри-холис адо қилгувчи зотлардир.

34. Улар намозларини (вақтида адо этиб, қазо бўлишдан) сақлағувчи бўлган зотлардир.

35. Ана ўшалар жаннатларда ҳурмат-иззат кўргувчидирлар.

Изоҳ: Мазкур оятларда ҳақиқий мўъмин-мусулмонларнинг сифат-фазилатлари баён қилинди ва ана ўшалар жаннат неъматларига сазовор бўлгувчи зотлар эканликлари уқдирилди. Энди куйидаги оятларда Пайғамбар алайҳиссалом атрофларига келишиб, тўп-тўп бўлиб ўтиришиб олишиб, у зот айтган сўзларни масҳара қиладиган ва бир-бирларига саҳобаларни кўрсатишиб: "Агар мана шулар Мухаммад айтаётгандек, жаннатга кирадиган бўлсалар, бизлар ҳеч шак-шубҳасиз, улардан олдинроқ ўша жойга кирамиз", деб сафсатабозлик қиладиган мушриклар ҳақида сўзланиб, уларнинг бундай

тамаълари бефойда эканлиги таъкидланади ва Пайғамбар алайҳиссаломни улардан юз ўгиришга амр этилади.

36-37. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), бу кофир бўлган кимсаларга нима бўлдики, улар ўнг ва сўлдан тўда-тўда бўлиб, Сиз томонга чопурлар?!

38. Ё улардан ҳар бир кимса ноз-неъмат жаннатига киритилишни тамаъ қилурми?!

39. Йўк, (улар ҳеч қачон жаннатга кирмаслар)! Албатта Биз уларни ўзлари биладиган нарсадан (яъни, бир томчи сувдан) яратдик.

40-41. Бас, (шундоқ экан) Машриқу Мағрибларнинг Парвардигорига қасам ичурманки, шак-шубҳасиз, Биз (бу кофирларни ҳалок қилиб, ўринларига), улардан яхшироқ (инсонларни) алмаштириб қўйишга Қодирдирмиз ва Биз (бу ишга) ожиз эмасдирмиз.

42. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларни тарк қилинг! Улар то ўзларига ваъда қилинаётган Кунларига рўбарў бўлгунларича (ўз ботил-беҳуда ҳаёлларига) шўнғишиб, ўйнаб-кулиб юраверсинлар!

43-44. У Кунда улар гўё (ўзлари сиғинадиган) бутларга қараб чопишаётгандек шошилган, кўзлари (қуйига) эгилган, хорлик уларни ўраб-эгаллаб олган ҳолларида қабрларидан чиқиб келурлар! Мана шу (хаёти дунёда) уларга ваъда қилингувчи бўлган Кундир!

(71) «Нух» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура йигирма саккиз оятдан ташкил топгандир. Бу сурада пайғамбарлар оқсоқоли Нух алайҳиссаломнинг қиссалари у зотнинг пайғамбар қилиб юборилишларидан тортиб, то қавмларининг орасидаги кофир бўлган кимсалар тўфон балосига дучор қилинишларигача батафсил ҳикоя қилинади. Шунинг учун бу сура "Нух" сураси деб аталади.

Бу сурада Аллоҳ таъолонинг Ўз пайғамбарлари орқали юборган Динига қаршилик қиладиган кимсалар барча замон ва маконларда бўлгани ва бўлажаги ҳақида хабар берилиши билан бирга инсоният тарихида Яратган буюрган Диндан чиққан барча миллатларнинг оқибатлари ҳалокат бўлгани ҳам уқдирилади.

Сура Нух алайҳиссалом ўз қавмлари орасида тўққиз юз эллик йил туриб, уларни Аллоҳнинг Динга даъват қилганларидан кейин ҳам улар панд-насихат олишиб ҳидоят Йўлига юришагач, у зот Аллоҳ таъолога илтижо қилиб бу кофирларга Ўз балосини юборишини сўраганлари ҳақида ҳикоя қилувчи оятлар билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Дарҳақиқат, Биз Нухни: "Қавмингни уларга аламли азоб келиб қолишидан илгари огоҳлантиргин", деб ўз қавмига пайғамбар қилиб юбордик.

2. У деди: "Эй қавмим, албатта мен сизларга (юборилган) очик огоҳлантиргувчидирман. —

3. — Аллоҳга ибодат қилинглари ва У Зотдан кўркинглари ҳамда менга итоат этинглари.

4. (Шунда Аллоҳ) сизларни гуноҳларингиздан мағфират қилур ва сизларни белгиланган муддатгача (яъни, ажалларингиз битгунича тирик) қолдирур. Агар билгувчи бўлсангизлар, Аллоҳнинг (ўлим учун белгилаб кўйган) муддати келган вақтида асло ортга сурилмас".

5. (Нухнинг бу даъватлари уларга қор қилмагач), у деди: "Парвардигорим, албатта мен қавмимни кеча-ю кундуз (иймон-эътиқодга) даъват этдим.

6. (Аmmo) менинг даъватим уларга фақат (иймондан) қочишни зиёда қилди, холос.

7. Дарвоқеъ, ҳар қачон мен уларни Сенинг мағфиратингга (сабаб бўладиган Дин Йўлига) даъват қилсам, улар (менинг сўзларимни эшитмаслик учун) бармоқларини кулоқларига тикиб, (мени кўрмаслик учун юзу кўзларига) кийимларини ўраб-чирмаб олдилар ва (ўз куфрларида) оёқ тираб турдилар ҳамда (менга итоат этишдан бош тортиб) кибр-ҳаво қилдилар.

Изоҳ: Эътибор берган бўлсангиз, Нух пайғамбарнинг қавмлари орасидаги кофир кимсалар Муҳаммад алахссалом замонларидаги ва ундан кейинги даврлардаги кофирларга ўхшаб Аллоҳнинг Динидан юз ўгириб, терс қараб кетмайдилар, балки улар худди гўдак болаларга ўхшаб бармоқларини кулоқларига тикиб, юзу кўзларини рўмоллар билан ўраб олишиб, Ҳақ Йўлидан қайсарлик билан бош тортадилар. Бунга сабаб, Куръони Карим бизларга ушбу сурада неча ўн минг йиллар илгари ўтган, иккинчи Одам Ато ҳисобланмиш Нух алайҳиссалом замонларидан, яъни, башариятнинг айни гўдаклик палласидан ҳикоя қилмоқда. Куръоннинг бу ажиб услуби, яъни, ҳар бир давр ҳақида айни ўша даврнинг руҳи — тили билан сўзлаши-тасвирлаши ҳам унинг Илоҳий мўъжиза эканлигига яна бир далолатдир. Зеро, Муҳаммад алайҳиссаломдек хат-саводи бўлмаган бир киши ўзининг инсоний онг-шуури билан

узоқ ўтмиш қаърига сингиб кетган қавм-қабилаларнинг ҳар бирини "ўз тили" билан сўзлата олиши мумкин бўлмаган бир ишдирки, бунга фақат барча замонларда Ҳаёт ва барча нарсадан Огоҳ бўлган Азалий ва Абадий Зот — Аллоҳ таъологина Қодирдир.

8. Сўнгра мен уларни ошкора (яъни, одамлар тўпланган жойларда баланд овозда) даъват этдим.

9. Сўнгра мен уларга (ўз даъватимни) очиқ эълон ҳам қилдим, пинҳона сир қилиб ҳам айтдим.

10. Мен дедимки: "Парвардигорингиз (Аллоҳ)дан мағфират сўранглар, албатта У ўта Мағфиратли бўлган Зотдир.

11. (Шунда) У Зот устларингизга осмондан ёмғир қуйдирур.

12. Ва сизларга мол-дунё, бола-чақа билан мадад берур ҳамда сизларга боғу бўстонлар (ато) қилур ва сизларга оқар дарёлар (ато) қилур.

13. Нега сизлар Аллоҳни улуғлашни (яъни, Унга ибодат қилишни) ўйламайсизлар?!

14. Ҳолбуки, У Зот сизларни босқичма-босқич яратди-ку!

Изоҳ: Ушбу ва қуйидаги оятларда нима сабабдан бандалар Аллоҳ таъолога ибодат қилишлари зирур эканлигига далиллар келтирилгандир. Аллоҳ таъоло инсонларнинг диққат-эътиборларини аввало ўзларининг қандай яратилганларига қаратади. Дарҳқиқат, ҳар бир инсон она қорнида дастиввал бир томчи сув бўлиб, сўнгра қуюқ қонга айланиб, кейин бир тишлам гўшт бўлиб, сўнгра унга жон ато этилиб ёруғ дунёга келиши ҳақида ўйлаган ҳар бир соғлом ақл ва тоза дил эгаси беихтиёр Яратганининг қудратига-улуғлигига тасаннолар айтиб, У Зотга сажда қилмай тура олмас. Энди қуйидаги оятларда Аллоҳ таъолонинг қудрати нақадар чексиз-чегарасиз эканлигига очиқ далолат қилиб турган самовот ва ундаги сайёралар ҳақида сўз юритилади.

15-16. Аллоҳ етти осмонни қандай устма-уст қилиб яратганини ва ойни улардаги нур-ёруғлик қилиб, қуёшни эса (нур сочгувчи) чироқ қилиб қўйганини кўрмадингларми?!

17. Аллоҳ сизларнинг (отангиз Одамни) ердан ундириб-ўстирди (яъни, пайдо қилди).

18. Сўнгра (вафот қилганларингизда) У Зот сизларни яна (ерга) қайтарур ва (Қиёмат қойим бўлганида) Унинг Ўзи сизларни чиқариб олур!

19-20. Аллоҳ ерни сизлар учун — сизлар ундаги кенг йўлларда юришларингиз учун ёйиқ — текис қилиб қўйди".

21. Нуҳ айтди: "Парвардигорим, дарҳақиқат, улар менга итоатсизлик этдилар ҳамда (топган) мол-дунёси ва бола-чақаси ўзига фақат зиённи (яъни, қуфр ва туғёнини) зиёда қилган кимсаларга (ўзларининг бой-бадивлат бошлиқларига) эргашиб кетдилар".

22. (Уларнинг бошлиқлари Нуҳга қарши) жуда катта макр-хйллалар қилдилар.

23. Ва (ўзларига эргашган тубан-пасткаш кимсаларга): "Сизлар ҳаргиз ўз худоларингизни тарк қилманглар! «Вад»ни ҳам, «Сувоъ»ни ҳам, «Яғус»ни ҳам, «Яук»ни ва «Наср»ни ҳам ҳаргиз тарк қилманглар!", дедилар.

Изоҳ: Бу оятда зикр қилинган бешта ном Нух пайгамбар замонларидаги кофирлар сиғинадиган бут-санамлариинг номидир. Улар Нух алайҳиссаломнинг даъватларига кулоқ солмай ўша бутларга сиғинганликлари учун ҳам тўфон балосига гирифтор қилиниб, ҳалок бўлганлар.

24. "Дарҳақиқат, улар (яъни, Нух қавмининг бой-бадавлат бошлиқлари) кўп (кишилар)ни йўлдан оздирдилар. (Парвардигорим), бу золим кимсаларга фақат гумроҳликни зиёда қилгин", (деди Нух).

25. Улар ўз хато-гуноҳлари сабабли ғарқ қилиниб, дўзахга киритилдилар. Бас, ўзлари учун Аллоҳдан ўзга ёрдам бергувчиларни топмадилар (яъни, сиғинган бут-санамлари уларни Аллоҳнинг азобидан қутқара олмадилар).

26. Нух айтди: "Парвардигорим, Ер юзида кофирлардан бирон ҳовли-жой эгасини қолдирмагин.

27. Чунки Сен агар уларни (Ер юзида) қолдирсанг, улар бандаларингни йўлдан оздирурлар ва улар фақат кўрнамак, нопок (кимсалар)ни туриб-кўпайтирурлар.

28. Парвардигорим, Ўзинг мени, ота-онамни, менинг уйимга мўмин холда кирган кишиларни ва барча мўмину мўминаларни мағфират қилгин, золим кимсаларга эса фақат ҳалокатни зиёда қилгин!"

(72) «Жин» сураси

Бу сура йигирма саккиз оятдан иборат бўлиб, Маккада нозил қилингандир.

У Аллоҳ таъоло оловдан яратган кўзга кўринмас махлуқлар — жинлар олами ҳақида ҳикоя қилади. Маълумки, Муҳаммад алайҳиссалом инсу жинга баробар Пайғамбар қилиб юборилганлар. Худди инсонлар орасида бўлгани каби жинлар орасида ҳам у зотнинг Пайғамбар эканликларига иймон келтирганлар ҳам, иймон келтирмайдиганлар ҳам бордир. Бу сура аввалида Қуръон оятларини эшитишлари билан у Китобга дарҳол иймон келтирган бир гуруҳ жинлар ҳақида хабар берилиб, сўнгра умуман жинлар қандай махлуқлар эканликлари тўғрисида маълумотлар келтирилади. Ва улар айрим кишилар ўйлаганидек, инсоиларга бирон фойда ёки зиён етказишга ё ғайб сирларини билишга қодир эмасликлари, шунингдек, уларнинг ичида яхшилари ҳам, ёмонлари ҳам, мусулмонлари ҳам, иблиси лаин каби кофирлари ҳам бор эканлиги очиқ-равшан баён қилинади.

Сура Пайғамбар алайҳиссаломни ўзларининг зиммаларида қандай вазифалар борлигини, Аллоҳ Ўз Пайғамбарига нималарни маълум қилиши ва нималарни билдирмаслигини, Аллоҳ таъоло ва Унинг Пайғамбарига осийлик қилган кимсаларнинг оқибатлари қандай бўлишини айтишга буюриш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), айтинг: "Менга ваҳий қилиндики, жинлардан бир гуруҳи (менинг Қуръон тиловат қилганимни) эшитишиб, (ўз қавмларига қайтиб боришгач), дедилар: "Дарҳақиқат, бизлар Ҳақ Йўлга ҳидоят қиладиган бир ажиб Қуръонни эшитдик ва дарҳол унга иймон келтирдик. Бизлар (энди) Парвардигоримизга ҳаргиз бирон кимсани шерик қилмасмиз".

Изоҳ: Саҳобийлардан Ибн Аббос (Аллоҳ ундан рози бўлсин) гувоҳлик беришларича, Пайғамбар алайҳиссалом бомдод намозини ўқиётган чоғларида бир гуруҳ жинлар ҳозир бўлишиб, Қуръон оятларини тинглаганлар ва дарҳол Унга иймон келтирганлар. Лекин Расулulloҳ алайҳиссалом уларнинг келишганидан ҳам, Каломуллоҳга кулоқ тутишганидан ҳам беҳабар эдилар. Қачонки ушбу сура нозил қилинганидан кейингина у зот бу воқеадан огоҳ бўладилар. Юқоридаги оятларда жинларнинг Қуръонни эшитишлари билан бу башар сўзи эмас, балки Илоҳий мўъжиза деб иймон келтирганлари тўғрисида хабар берилишидан кўзланган мақсад, муфассирларнинг айтишларича, биринчидан, барча инсониятга Каломуллоҳ фақат инсонлар учунгина эмас, балки жинлар олами учун ҳам Илоҳий кўрсатма бўлиб нозил қилинганини эълон қилиш бўлса, иккинчидан, Муҳаммад алайҳиссаломни шахсан танийдиган ва у кишининг хат-саводлари йўқ эканлигини ҳам жуда яхши биладиган Макка ахлига — арабларга, ўзларининг тилларида нозил бўлган, фасоҳат-балоғатининг беназирлигидан саводсиз одам эмас, балки дунёдаги энг етук адиблар бирлашиб ҳам ёза олишлари имконсиз бўлган бир Китобга — хатто жинлар ҳам эшитибок иймон келтирган Каломуллоҳга улар (Макка ахли) иймон келтирмаганлари учун танбеҳ-дашном беришдир.

Энди қуйидаги оятларда Аллоҳ таъоло мўъмин жинлар тилидан ҳикоя қилишда давом этади.

3. "Албатта буюклиги Юксак бўлган Парвардигоримиз бирон жуфт ва ё фарзанд тутган эмасдир.

4. Албатта бизларнинг ичимиздаги аҳмоқ (иблис) Аллоҳ шаънига: ("У Зотнинг хотини ва боласи бор", деб) ноҳақ сўз айтар эди.

5. Албатта бизлар инс ҳам, жин ҳам Аллоҳ шаънига ҳаргиз ёлғон сўзламас, деб ўйлар эдик".

Изоҳ: Бу сўзлар жинлар томонидан Аллоҳ таъолога айтилган узрдир. Яъни, улар инсонлар ҳам, жинлар ҳам Аллоҳ шаънига ёлғон сўзни айта олмайди, деб ўйлаганлари учун жинлардан бўлган иблис уларга "Аллоҳнинг хотини, боласи бор", деб иғво қилганида унинг сўзларига ишонганлари ва қачонки Қуръон оятларини эшитганларидан кейингина Аллоҳ таъолонинг бирон шериги йўқ Якка-ю Ягона Зот эканини билишиб, "Бизлар (энди) Парвардигоримизга ҳаргиз бирон кимсани шерик қилмасмиз", деб онт ичганларини айтишиб узр сўрамоқдалар.

6. "Албатта инсдан бўлган (айрим) кишилар жиндан бўлган кимсалардан паноҳ тилашиб, уларга янада ҳаддан ошишни-муттаҳамликни зиёда қилур эдилар".

Изоҳ: Яъни, қадимда (ҳозир ҳам) айрим кимсалар бирон хилватроқ ерга бориб қўнмоқчи бўлсалар, ўша ернинг "эгалари" бўлган жинларнинг катталаридан паноҳ сўрар эдилар ва буни билган жинларнинг муттаҳамлиги янада зиёда бўлиб, "Мана бизлар фақат жинларга эмас, балки инсларга ҳам хожамиз", дейишиб ғурурланар эдилар. Ушбу оятда Қуръон бундай ақиданинг ботил эканлигини айтиб, жинлар ҳам худди инсонлар каби Аллоҳнинг бандалари эканликларини, бинобарин, Аллоҳ таъолонинг изни-иродасисиз ҳеч кимга фойда ҳам, зиён ҳам етказа олмасликларини билдиради.

Қуйидаги оятларда яна жинлар тилидан ҳикоя қилинади. Дастлабки оятда мўъмин жинлар кофирларига хитоб қилиб, дедилар:

7. "Албатта улар (яъни, инсонларнинг кофирлари) ҳам худди сизлар гумон қилганингиздек, Аллоҳ ҳаргиз бирон кимсани қайта тирилтирмас, деб гумон қилдилар. (Яъни, сизларнинг гумонларингиз ҳам, уларнинг гумонлари ҳам нотўғридир. Чунки Қуръонда қайта тирилиш ва ҳисоб-китоб бўлиши ҳақ экани тўғрисида айтилди ва бизлар бунга иймон келтирдик).

8. Албатта бизлар (фаришталарнинг сўзларини ўғринча эшитиб олиш учун) осмонга тақилган эдик, унинг кучли кўриқчи (фаришта)лар ва (ўғри жинларга отилгувчи учар) юлдузлар билан тўла эканлигини кўрдик.

9. Албатта бизлар (илгари осмондан айрим) жойларга (фаришталарнинг сўзларини ўғринча) эшитиб олиш учун ўтириб олар эдик. Энди ҳозир (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар қилиб юборилганларидан кейин) эса ким (яъни, қайси жин ўғринча) эшитар бўлса, ўзини кузатиб турган бир (учар) юлдузни кўрар.

10. Албатта бизлар ердаги кишиларга (Аллоҳ томонидан) ёмонлик ирода қилинганми ёки Парвардигорлари уларга тўғрилиқ — яхшилиқни ирода қилганми, билмасмиз".

Изоҳ: Мазкур оятлардан маълум бўладики, Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар қилиб юборилишларидан илгари, жоҳилият даврида жинлар осмон хабарларини ўғирлаб, айрим коҳин-фолбинларга етказиш билан машғул бўлар эканлар. (Бу ҳақда "Ҳижр" сурасининг 18-оятига берилган изоҳда батафсил айтилган эди). Аммо Ислом дини келиб, Қуръон нозил бўла бошлагач эса жинлар учун осмоннинг барча йўллари беркилган ва юқоридаги оятда жинларнинг ўзлари эътироф этишларича, улар Аллоҳ ердаги бандалари бўлмиш инсонларга нимани, яъни, яхшилиқ ё ёмонликни ирода қилишидан мутлақо беҳабардирлар. Бас, жинлардан паноҳ тилаш ёки улардан нажот) кутиш нодонликдан ўзга нарса эмасдир. Паноҳ ҳам, нажот ҳам Ёлғиз Аллоҳ таъолонинг Ўзидангина сўралиши лозимдир. Қуръон ушбу оятлари билан мўъмин-мусулмонларни ҳар қандай ваҳму гумондан халос этади.

Қуйидаги оятларда жинлар тилидан ҳикоя қилиш давом этади.

11. "Албатта бизларнинг орамизда яхшилар ҳам бордир ва (шунингдек), орамизда ундоқ эмаслар (яъни, ёмонлар) ҳам бордир. Бизлар (Қуръонни эшитишдан илгари) бўлак-бўлак йўлларда эдик.

12. Албатта бизлар (Қуръонни эшитганимиздан сўнг) билдикки, ер юзида ҳаргиз Аллоҳни ожиз қила олмасмиз (яъни, фақат Аллоҳ ирода қилган ишгина бўлур) ва У Зотдан (яъни, унинг жазосидан) қочиб ҳам қутула олмасмиз.

13. Албатта бизлар қачонки Ҳидоятни — Қуръонни эшитгач, унга иймон келтирдик. Бас, кимки Парвардигорига иймон келтирса, демак, у (яхшиликларининг) камайиб қолишидан ҳам, (ёмонликларининг) ҳаддан ортиб кетишидан ҳам қўрқмас (яъни, Парвардигори унга ҳаргиз зулм қилмас, балки қилган ҳар бир амали учун муносиб жазо-мукофот ато этур).

14. Албатта бизларнинг орамизда мусулмонлар ҳам бордир ва (шунингдек), орамизда (йўлдан) озганлар ҳам бордир. Бас, кимки мусулмон бўлса, демак, ана ўшалар Тўғри Йўлни мақсад қилиб олибдилар.

15. Энди (йўлдан) озганларга келсак, бас, улар жаҳаннам учун ўтин бўлган кимсалардир".

Изоҳ: Мана шу оятга келиб, иймон келтирган жинлар тилидан қилинган ҳикоя ниҳоясига етди.

16-17. Албатта агар (инсонлар ва жинлар Тўғри) Йўлда устивор турганларида, албатта Биз уларни имтиҳон қилиш учун мўл ёмғир билан суғорган бўлур эдик (яъни, уларга мўл-қўл ризқ ато этган бўлур эдик). Кимки Парвардигорининг Зикридан — Қуръондан юз ўгирса, У Зот уни қаттиқ азобга йўллар.

18. Албатта (барча) масжидлар Аллоҳникидир. Бас, (масжидларда) Аллоҳ билан бирга яна бирон кимсага дуо-илтижо қилманглар!

19. Албатта қачонки Аллоҳнинг бандаси (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом) У Зотга дуо-илтижо қилган ҳолда турганида, улар (яъни, жинлар Қуръон эшитиш иштиёқида) унинг устига ғуж-ғуж бўлиб ёпирилишга яқин бўлдилар.

20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Динингиздан қайтишингизни поклаб қилаётган кофирларга) айтинг: "Мен ёлғиз Парвардигоримгагина дуо-илтижо қилурман ва У Зотга бирон кимсани шерик қилмасман".

21. Айтинг: "Албатта мен сизларга на бир зиён ва на бир Тўғри Йўл беришга эга эмасдирман, (Тўғри Йўлга солғувчи ҳам, зиён етказа олғувчи ҳам Ёлғиз Аллоҳдир)".

22. Айтинг: "Албатта мени Аллоҳ(нинг азоби)дан (агар У Зотга осийлик қилсам), бирон кимса ҳимоя қила олмас ва мен У Зотдан ўзга паноҳгоҳ ҳам топа олмасман.

23. (Мен) фақат Аллоҳ томонидан етказишга ва У Зотнинг элчилик вазифаларигагина (эгадирман). Кимки Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига осий бўлса, бас, албатта унинг учун жаҳаннам олови бордир. (Ундай кимсалар) ўша жойда мангу қолурлар.

24. Энди қачон улар ўзларига ваъда қилинаётган азобни кўрганларида, бас, (ўша пайтда) кимнинг (яъни, уларнингми ёки мўъминларнингми) ёрдамчиси ожизроқ ва саноғи ҳам озроқ эканини билажаклар!"

25. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у кофирларга) айтинг: "Мен сизларга ваъда қилинаётган (азоб) яқинми ёки Парвардигорим унинг учун (узоқроқ) муҳлат қилганми, билмасман.

26. (У Зот) ғайбни Билгувчидир. Бас, Ўз ғайбидан бирон кимсани огоҳ қилмас.

27-28. Фақат Ўзи рози бўлган пайғамбарнигина (Ўзининг ғайбидин сир-асрорининг айримларидан огоҳ этар). Бас, албатта У (Аллоҳ) токи (пайғамбарлар) Парвардигорларининг элчилик вазифаларини (ўз умматларига) тўла етказганларини билиш учун (Ўзининг ғайбидан огоҳ қилиб қўйган ҳар бир пайғамбарнинг) олдидан ҳам, ортидан ҳам кузатгувчи (фаришта) йўллар. У Зот (пайғамбарлар) ҳузуридаги бор нарсани (яъни, уларнинг илму амалларичи) ихота қилиб олгандир ва (коинотдаги) ҳар бир нарсанинг саноғини ҳисоб-китоб қилиб қўйгандир".

(73) «Муззаммил» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, йигирма оятдан иборатдир.

"Ё айюҳал-муззаммил — Эй (кийимларига) ўралиб олган зот!" деб, Муҳаммад алайҳиссаломга хитоб қилиш билан бошланадиган бу сурада дастлаб Пайғамбаримиз кечаларни тоат-ибодат қилиб бедор ўтказишга ва шу билан нозил бўлажак "Оғир Сўз" — Каломуллоҳни башариятга етказиш учун руҳий тайёргарлик кўришга буюриладилар.

Сўнгра у кишига Макка мушриклари томонидан етадиган турли озор-азиятларга сабр-тоқат қилиш ва улардан юз ўгириш лозим эканлиги уқтирилиб, у мушриклардан Аллоҳ таъолонинг Ўзи интиқом олажаги билдирилади. Сура ниҳоясида Аллоҳ таъолонинг мўъминларга ато этган енгиллик — марҳаматлари баён қилиниб, уларга тоат-ибодатда устивор бўлиш буюрилади ва бу ҳаёти дунёда қилиб ўтган ҳар бир яхши амалнинг ажр-мукофотини Охиритда Аллоҳ таъоло хузурида беками-кўст, зиёдаси билан топишлари ҳақида хабар берилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3-4. Эй (кийимлирига) ўралиб олган зот, кечаси (бедор бўлиб, намозда) турунг! Фақат озгина — унинг (кечанинг) ярмида (ухлаб ором олинг) ёки (уйқуни кечанинг) ярмидан ҳам бир оз камайтирунг, ёхуд унга (бир оз) зиёда қилинг (яъни, кечанинг ярмидин камроғида ухлаб, истироҳат қилинг) ва Қуръонни тартил билан (яъни, дона-дона қилиб) тиловат қилинг!

Изоҳ: Ушбу оятларда Пайғамбар алайҳиссаломга кечанинг ярмини ёки учдан иккисини ёхуд учдан бирини бедор бўлиб тоат-ибодат билан ўтказиш ҳамда Қуръони Каримни шошмасдан, мазмун-моҳиятига эътибор бериб тиловат қилиш буюрилди.

Бу оятларнинг нозил бўлиш сабаблари ҳақида турли ривоятлар мавжуддир. Улардан бирида айтилишича, Пайғамбар алайҳиссалом Қурайш кофирлари тўпланишиб Исломи динига ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзларига қарши ҳар хил макр-ҳийла режаларини тузишаётганидан хабар топгач, ғамгин бўлиб, кийимларига ўралган ҳолларида ётиб энди уйқуга кетганларида Жаброил фаришта мазкур оятларни келтириб, уларда Пайғамбаримизга ҳозир уйқу вақти эмаслиги, балки тунларни тоат-ибодат билан бедор ўтказиб, барча оламлар Парвардигори томонидан нозил қилинаётган Илоҳий Қўлланма — Қуръони Каримни дона-дона қилиб ўқиб, кишиларга етказиш вақти эканлиги уқтирилади.

5. Зеро, Биз Сизга оғир Сўзни — Қуръонни туширажакмиз.

6. Албатта кечаси (ибодат учун бедор бўлиб) туриш (тун уйқу-ором вақти бўлгани сабабли) жуда оғир юқдир ва (лекин у пайтда кундузги безовталиқлар бўлмагани учун) энг тўғри сўздир.

Изоҳ: Тун суқунатида ибодат қилаётган киши Қуръонни ҳам адашмай тиловат қилади, дуо-илтижоларни ҳам хузури дил билан беҳато қилади ва бу вақтда ўзгалар уйқу-ғафлатда бўлгани учун унинг қилгат ибодати — ўқиган намози бериё, яъни, Ёлғиз Аллоҳ учун бўлади. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таъоло тунлари бедор бўлиб ибодат қилишни: "Энг тўғри сўздир", дейди.

7. Албатта Сиз учун кундузи узун-тинимсиз машғулот бордир (шу сабабли кечалари бедор бўлиб ибодат қилинглр).

8. Парвардигорингизнинг номини (мудом) ёд этинг ва Унга бутунлай берилиб, (чин ихлос билан бандалиқ қилинг)!

9. (У) Машриқ ва Мағрибнинг Парвардигоридир. Ҳеч қандай илоҳ йўқ, фақат Унинг Ўзигина бордир. Бас, Сиз (ўзингиз учун) Унигина Вакил-Ҳомий қилиб олинг!

10. Ва улар (мушриклар) айтаётган сўзларига (бераётган озорларига) сабр қилинг ҳамда уларни чиройли тарк этинг!

11. (Сизни) ёлғончи қилгувчи у аҳли неъмат-аҳли дунёларни менга қўйиб беринг ва уларга озгина (Қиёматгача) муҳлат беринг!

12. Зеро, Бизнинг даргоҳимизда (кофирлар учун тайёрлаб қўйилган) кишанлар ва (уларни куйдириб азоб бергувчи) олов-дўзах бордир!

13. Ва (томоққа) тикилгувчи (йиринг ва қон каби) "таом" ҳамда аламли азоб бордир!

14. У Кунда ер ва тоғлар титроққа тушар ва у тоғлар тўкилиб тургувчи қумтепаларга айланиб қолур!

15. (Эй Макка аҳли), дарҳақиқат, Биз худди Фиръавнга (Мусо) пайғамбарни юборганимиз каби сизларга ҳам (агар бу ҳаёти дунёдан қуфру исён билан ўтсангизлар Қиёмат Кунда) сизларнинг зиёнингизга гувоҳлик бергувчи бўлган бир Пайғамбарни (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломни) юбордик.

16. (Ўшанда) Фиръавн (Мусо) пайғамбарга итоатсизлик қилгач, Биз уни қаттиқ ушлаш билан ушладик (яъни, денгизга ғарқ қилиб юбордик).

17. Бас, агар сизлар кофир бўлсангизлар (ўз даҳшати билан) болаларни(нг сочларини оқартириб) чолларга айлантириб қўядиган Кун(нинг азоби)дан қандай сақланурсизлар!

18. У (даҳшатли Кун) сабабли осмон ҳам ёрилгувчидир! (Аллоҳнинг) ваъдаси амалга ошгувчидир!

19. Албатта ушбу (оятлар) бир эслатмадир. Бас, ким хоҳласа (бу насхатдан ибрат олиб) Парвардигорига йўл тутар.

20. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Парвардигорингиз Сиз ва Сиз билан бирга бўлган кишилардан иборат тоифа (яъни, саҳобаларингиз гоҳо) кечанинг учдан иккисидан озроғида, (гоҳо) унинг ярмида ва (гоҳо) учдан бирида (бедор бўлиб, намозда) туришларингизни билур. Кеча ва кундуз (соатлари)ни Аллоҳ белгилар. У Зот (фасллар ўзгариши билан кечалар ҳам узун-қиска бўлиб туриши сабабли сизлар у кечаларда бедор бўлишларингиз лозим бўлган соатларнинг) саноғига ета олмасликларингизни билиб, сизларга қайта енгиллик берди. Энди (кечалари намозларингизда) Куръондан муяссар бўлган микдорда ўқийверинглар. У Зот сизларнинг орангизда (кечалари бедор бўлишга қуввати етмайдиган) беморлар бўлишини, бошқалар Аллоҳнинг фазл-марҳаматидан (ризқ-рўз) истаб Ер юзида (яъни, унинг турли томонларига) сафар қилишларини ва яна бошқалар эса Аллоҳ Йўлида жангга чиқиб кетишларини билди. Бас, (ўзларингизни қийнамай Куръондан) муяссар бўлган микдорда ўқийверинглар. Ва намозни тўқис адо этинглар, закотни (ҳақдорларга) ато этинглар ва (бечора мискинларга хайру саховат қилиш билан) Аллоҳга қарзи ҳасана беринглар! Ўзларингиз учун тақдим қиладиган ҳар бир яхшилиқни (Қиёмат Кунда) Аллоҳнинг ҳузурда янада яхшироқ ва улуғроқ ажр-

мукофот холида топурилар. Аллоҳдан мағфират сўранглар! Албатта Аллоҳ
Мағфиратли, Меҳрибондир.

(74) «Муддассир» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган. У эллик олти оятдир.

Бу сурада ҳам худди аввалги сурада бўлганидек сўз асосан Пайғамбар алайҳиссалом шахсиятлари хусусида бориб, дастлабки оятларда Пайғамбаримизга даъват юкини ўз зиммаларига олишлари амр этилади ва бу йўлда кофирлар томонидан ўзларига етадиган озор-азиятларга Аллоҳ учун сабр-тоқат қилиш буюрилади. Сура давомида Қиёмат Кунда кофирлар учун осон бўлмаслиги таъкидланади ва улардан бирининг кирдикори батафсил фош этилади. Сўнгра кофирларга ваъда қилинган дўзах ва унинг кўрикчи-ходимларининг саноклари тўғрисида сўз юритилиб, бу санок фақат имтиҳон учун айтилгани баён қилинади.

Бу сурадан жаннат аҳлининг дўзахилар билан қиладиган савол-жавоблари ҳам ўрин олгандир. Сура Макка мушрикларининг Ҳақ Йўлига юрмаётганларидан ғамгин бўлган Пайғамбар алайҳиссаломга ҳар иш Аллоҳ таъолонинг хоҳиш-иродаси билан бўлишини билдириб, таскин-тасалли бериш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Эй (либосларига) бурканиб олган зот, туринг-да, (инсонларни Охират азобидан) огоҳлантиринг!

Изоҳ: Саҳобалардан Жобир ибн Абдуллоҳ (Аллоҳ ундан рози бўлсин) ривоят қилишларича, Пайғамбар алайҳиссалом юқоридаги оятлар нозил бўлиши хусусида шундай деганлар: "Мен бир куни йўлда кетаётиб осмондан бир овоз эшитдим. Бошимни кўтариб қарасам, баногоҳ мен Ҳиро ғорида эканлигимда олдимга келган фаришта осмон билан Ернинг ўртасида муаллақ бўлган бир курсида ўтирибди. Бу ҳолни кўриб кўрққанимдан ерга йиқилдим ва қалтираб-титраган ҳолимда уйга етиб келиб, "Мени ўраб кўйинглар, мени ўраб кўйинглар", дедим. Энди кўрпага бурканиб ётганимда менга "Эй (либосларига) бурканиб олган зот", деб бошланган оятлар нозил бўлди".

3. Ёлғиз Парвардигорингизни улуғланг!

4. Либосларингизни пок тутинг!

5. Бутлардан йироқ бўлинг!

6. (Бераётган нарсангизни) кўп санаган ҳолингизда эҳсон қилманг!

7. Ёлғиз Парвардигорингиз (Юзи) учун (кофирлар томонидан етадиган озорларга) сабр қилинг!

8-9. Чунки қачон (Қиёмат Қойим бўлгани ҳақида хабар бериб) бурғу чалинганида, ана ўша Кун қийин Кундир!

10. Кофирларга осон бўлмаган (Кундир)!

Изоҳ: Ушбу оятларда Аллоҳ таъоло Ўз Пайғамбарини зиммасидаги пайғамбарлик вазифасини сабр-тоқат билан адо этишга чорлаб, у зотга яқинда Дин Йўлига ғов бўлган кимсалар учун қийин бир Кун — Қиёмат келиши тўғрисида хабар берди. Энди қуйидаги оятларда ўша кофирлардан бири бўлган Валид ибнул-Муғийранинг Қуръон ва Пайғамбар алийҳиссаломга қарши қилган кирдикори ва у топажак оқибат ҳақида сўз боради.

11. (Эй Муҳаммад алайҳссалом), Мен сўққабош ҳолида яратган кимсани ўзимга қўйиб беринг!

12-13. (Сўнгра) Мен унга кенг-мўл мол-давлат ва (доимо ёнида) ҳозир у нозир ўғилларни (ато) қилдим.

14. Яна унга (хаётнинг барча неъматларини) қулай-осон қилиб қўйдим.

15. Сўнгра у яна зиёда қилишимни тамаъ қилур.

16. Йўқ, (унинг тамаъси беҳудадир). Чунки у Бизнинг оятларимизга қаршилик қилгувчидир.

17. Яқинда Мен уни бир харсанг тошга (яъни, ўтиб бўлмас тўсиққа) дучор қилажакман!

18. Чунки у (Қуръонни эшитгач, бу Илоҳий Китобга қандай тухмат қилиш тўғрисида) ўйлади, режа тузди.

19. Ҳалок қилингур, қандай режа тузди-я?!

20. Яна ҳалок қилингур, қандай режа тузди-я?!

21. Сўнгра у (ўйлаган режаларига) қаради.

22. Сўнгра (Қуръондан бирон айб топа олмагач, пешонасини) тириштирди ва (афтини) буриштирди.

23. Сўнгра (Ҳақдан) юз ўғирди ва кибр-ҳаво қилди.

24—25. Бас, у: "Бу (Қуръон Аллоҳнинг Сўзи эмас, балки) фақат (аввалгилардан) нақл қилинаётган бир сеҳрдир. Бу фақат башарнинг сўзидир", деди.

26. Яқинда Мен уни Сақарга (жаҳаннамга) киритажакман!

27. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сақарнинг нима эканлигини Сиз қаердан ҳам билар эдингиз?!

28. У (бирон кофирни) қолдирмас — қўймас (балки куйдириб ҳалок қилур)!

29. (У беш юз йиллик масофидан) инсонларга яққол кўриниб тургувчидир.

30. Унинг устида ўн тўққиз (фаришта кўрикчилик-эғалик қилур).

31. Биз дўзах эгаларини — кўрикчиларини фақат фаришталардан қилдик ва Биз фақат кофир бўлган кимсаларни синаш учун у(фаришта)ларнинг саноғини (ўн тўққизта) қилдик. Токи Китоб берилган кимсалар (яъни, яҳудий ва насронийлар ўзларининг Илоҳий Китоблари бўлмиш Таврот ва Инжилни ҳам дўзах кўрикчилари бўлган фаришталар саноғи ўн тўққизта экани айтилганини кўриб, Қуръоннинг Аллоҳ томонидан нозил қилинган Ҳақ Китоб эканлигини) аниқ билгайлар ва иймон келтирган зотларнинг иймонлари эса янада зиёда бўлгай ҳамда Китоб берилган кимсалар ҳам, мўъминлар ҳам (дўзах кўрикчиларининг саноғи тўғрисида) шак-шубҳа қилмагайлар. Ва

токи дилларида мараз (мунофиклик) бўлган кимсалар ва кофирлар: "Буни мисол қилиш билан (яъни, фаришталар саноғини ўн тўққизта қилиш билан) Аллоҳ нима демоқчи?", дегайлар. Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кимсаларни мана шундай йўлдан оздириб қўюр ва Ўзи хоҳлаган кишиларни ҳидоят қилур. Парвардигорингизнинг қўшинларини (яъни, фаришталарнинг қанча (ададда ва қандай сифатда эканликларини) ёлғиз Унинг Ўзигина билур. У (яъни, ушбу оятларда таърифланган жаҳаннам фақат инсонлар (пинд-насихат олишлари) учун бир эслатмадир.

32. Дарҳақиқат, Ойга қасам;

33. Ўтиб кетган тунга қасам;

34. Ёришиб келаётган тонгга қасамки,

35-36-37. Албатта у (жаҳаннам барча) инсонлар учун — сизларнинг орангизда (яхшилик ва тоат-ибодат томонга) илгарилашни ёки (куфру исён томонига) чекинишни хоҳлаётган кишилар учун огоҳлантирувчи бўлган чўнг (бало)лардан биридир.

38. Ҳар бир жон ўзи (хаёти дунёда) касб қилган амали сабабли (дўзахда) ушлангувчидир.

39. Фақат ўнг қўл эгаларигина (яъни, хаёти дунёда иймюн келтирганлари ва эзгу амаллар қилганлари сабабли Қиёмат Кунда номаи аъмоллари ўнг қўлларидан берилган саодатманд зотларгина дўзахдан нажот топгувчидирлар).

40-41. Улар жаннатларда бир-бирлари билан (дузахга ташланган) жинойтчи-кофирлар ҳақида савол-жавоб қилишурлар.

42. (Улар дўзах аҳлига): "Сизларни нима Сақарга киритди?", (деганларида);

43. Улар айтурлар: "Бизлар намоз ўқигувчилардан бўлмадик.

44. Мискин-бечорага таом бергувчи ҳам бўлмадик.

45. Бизлар (ботил-беҳуда сўзларга) шўнғигувчи кимсалар билан бирга шўнғир эдик (яъни, Қуръон ва Пайғамбар хусусида тухмат-ёлғонлар тўқир эдик).

46-47. То бизларга аниқ (ўлим) келгунича бизлар Жазо — Қиёмат Кунини ёлғон дер эдик".

48. Энди қўллагувчиларнинг қўллови уларга фойда бермас!

Изоҳ: Яъни, Қиёмат Кунда хаёти дунёдан кофир бўлиб ўтган кимсалар ўзлари учун бирон қўлловчи топа олмаслар ва агар фаразан ер юзидаги барчи одамлар уларни шафоат қилган-қўллаган тақдирда ҳам бу шафоат уларга фойда бермас! Юқоридаги оятларда кофирлар топадиган оқибат зикр қилинди. Энди қуйидаги оятларда уларнинг Ҳақдан юз ўгиришлари тўғрисида бир ибратли мисол келтирилади:

49-50-51. Нега улар худди шердан қочган ёввойи эшакларга ўхшаб бу Эслатмадан — Қуръондан юз ўгирадилар-а?!

52. Йўқ, (улар ҳеч қачон Қуръон оятларига қулоқ тутмаслар, балки) улардан ҳар бир кимса ўзига очиқ саҳифалар берилишини истар!

Изоҳ: Макка мушриклари Муҳаммад алайҳиссаломга: "Токи сен бизларнинг ҳар биримизга осмондан алоҳида саҳифа келтирмагунингча ва у саҳифада ҳар биримизга Аллоҳ томонидан сенга эргашиш буюрилганини ўқиб кўрмагунимизча сенга иймон келтирмаймиз", деганларида, ушбу ояти карима нозил бўлди.

53. Йўқ, (уларнинг кофир бўлишларига сабаб, асло уларга очиқ сиҳифалар берилмагани эмас), балки улар Охират(га иймон келтирмайдилар ва унда бўладиган азоб-укубатдан) кўркмайдилар (ва шу сабабдан Қуръондан юз ўгирурлар).

54. Ҳа, албатта у (Қуръон) бир Эслатмадир.

55. Бас, хоҳлаган киши ундан эслатма-ибрат олур.

56. Улар Ёлғиз Аллоҳ хоҳлаганидагина (Қуръондан) эслатма-ибрат олурлар. У (Аллоҳ) такво Эгасидир (яъни, бандалари Ундан такво қилишлари — кўрқишлари лозимдир) ва (У Аллоҳ такво қилгувчи бандалари учун) мағфират Эгасидир.

(75) «Қиёмат» сураси

Бу сура ҳам Макка сураларидан бўлиб, қирк оятдан иборатдир.

Суранинг номидан маълум бўлиб турганидек, унда сўз асосан Қиёмат Куни ва қайта тирилиш хусусида боради. Дастлабки оятларда Аллоҳ таъоло наинки ҳар бир инсоннинг суякларини йиғиб тўплашга, балки унинг бармоқларигача тиклаб бут қилишга Қодир экани уқтиралганидан сўнг, ана ўша Қиёмат Кунининг аломатлари зикр қилинади ва у Кун келгач, бирон инсон Ҳақ таъолонинг одил жазосидан қочарга жой топа олмай қолиши ҳақида хабар берилади.

Шунингдек, бу сурада Пайғамбар алайҳиссаломга нозил бўлаётган ваҳийни қандай қабул қилиб олишлари лозимлигини таълим берадиган оятлар мавжуддир.

Сура давомида дунё маишатиға муккасидан кетиб, Охиратни унутаётган кимсаларга дашном берилиб, у Кунда инсонлар икки тоифага — Парвардигорнинг дийдорига мушарраф бўлган саодатмандларга ва юзлари қаро бадбахтларга бўлинишлари тўғрисида огоҳлантирилади ҳамда ажал етиб, ўлим соати келган вақтида жон таслим қилаётган киши рўбарў бўладиган даҳшатлар баён этилади. Сура қайта тирилиш ҳақ эканлиги тўғрисида бир ибратли ақлий далил келтириш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Мен Қиёмат Кунига қасам ичурман.

2. Ва Мен маломатгўй нафсга қасам ичурманки, (ҳеч шак-шубҳасиз, қайта тирилиб, ҳисоб-китоб қилинурсизлар)!

Изоҳ: Ушбу ояти каримадаги "маломатгўй нафс" Аллоҳ таъолога ибодат қилишда қосирлик — бепарволик қилган эгасини маломат қиладиган нафсдир. Умуман Куръонда нафс калимаси уч хил сифат билан келади:

1. Нафси аммора — (Ёмонлик-гуноҳга) буюргувчи нафс (Юсуф сураси, 33-оят),
2. Маломатгўй нафс,
3. Хотиржам-сокин нафс (Фажр сураси, 27-оят).

3. Инсон Бизни унинг (чириб, тупроққа айланиб кетган) суякларини ҳаргиз тўплай олмас, деб гумон қилурми?!

4. Йўқ, Биз унинг бармоқларини (ҳам) тиклаб-жойига келтиришга Қодир бўлган Зотдирмиз!

Изоҳ: Аллоҳ таъоло Қиёмат Кунида ҳар бир инсоннинг бармоқларигача тиклаб-асл ҳолига келтириши ҳақидаги хабардан икки нарсани уқиш мумкин: Биринчидан, шундай кичик нозик бармоқларни тиклашга Қодир бўлган Зот бошқа суяк-сўнгақларни ҳам тиклай олиши шубҳасиздир. Иккинчидан, Қиёмат қойим бўлганида ҳар бир банда ҳаёти дунёда қилиб ўтган барча яхши-ёмон амалларига жавоб берар экан, унинг бармоқлари бутун бўлиши ўта муҳимдир. Чунки дунёдаги ҳеч бир кишининг бармоқ изи иккинчи кишининг бармоқ изига ўхшамайди. (Бу ҳақиқатни илҳ-фан ўрганиб, исботлашидан неча аср илгари Қуръони Карим бир оғиз сўз билан айтиб қўйганининг ўзи барча инсонни ҳар бир бармоғигача яратган ҳам, ушбу азиз Китобни юборган ҳам Ёлғиз Аллоҳ эканига очиқ далолатдир)! Бинобарин, қилинган барча эзгулик ҳам, ёмонлик ҳам адолат тирозусида тортилиб, ўзининг мукофот ёки жазосини оладиган Кунда ҳар бир баркот ўз эгасининг ҳаёти дунёда қилиб ўтган қилмишларига жонли гувоҳ бўлиши шубҳасиздир.

5-6. Балки инсон олдинда (келгуси ҳаётида ҳам) фикс-фужур (гуноҳ амалларни) қилмоқни истаб: "Қиёмат Куни қачон ўзи?", деб сўрап?!

Изоҳ: Иймонсиз кимсаларни ёлғон амаллар қилишдан қайтарилса, улар ўзлари ўрганиб қолган фиску-фужурларидан ажралгилари келмасдан: "Қиёматгача ҳали жуда узок кексайганимизда қилган гуноҳларимизга тавба-тазарруъ қилиб оламиз", дейдилар. (Худди қўлларида то кексайиб, тавба қилгунларича ўлмаслик ҳақида васиқалари бордек)! Қуйидаги оятларда ана шундай кимсаларнинг Қиёмат Кунидаги аҳоли тасвирланади.

7-8-9-10. Бас, (кўрган даҳшатларидан) кўз қамашиб, (осмондаги) ой ҳам тутилган ҳолда қуёш ва ой бирлаштирилган вақтда — ана ўша Кунда у инсон: "(Бу бало-офатлардан) қаерга қочиб-кутулиш мумкин?", деб қолур!

11. Йўқ! (Эй инсон, Аллоҳнинг азобидан қочиб кутуладиган) бирон бошпана йўқдир!

12. У Кунда ёлғиз Парвардигоринг (ҳукм қилган жой)га қарор топишгина бордир!

13. У Кунда инсонга (хаёти дунёдалик чоғида) қилиб ўтган ва (ўзидан кейин) қолдирган (барча) нарсаларнинг (яъни, яхши-ёмон амалларнинг) хабари берилур.

14-15. Балки (У Кунда) инсон — гарчи ўз узр-баҳоналарини (ўртага) ташласа — келтирса-да, — (унинг барча аъзолари) ўзининг зиёнига гувоҳлик бергувчидир!

Изоҳ: Яъни, инсон ҳаёти дунёдалик пайтида ҳар қандай ҳакамни ўз тили-нутқи билан алдаб кетиши мумкин, аммо Қиёмат Кунида — Ёлғиз Аллоҳ таъоло Ҳакам бўлган пайтида инсоннинг нотиклиги бекор-бефойда бўлиб қолади. Чунки у Кунда инсон ўзини оклаш учун қандай сабаб-баҳоналар топмасин, Аллоҳ таъоло томонидан унинг баданидаги барча аъзоларига тил ато этилиб, улар ўз эгаларининг қилиб ўтган гуноҳларига гувоҳлик берадилар.

Мазкур оятларда Қиёмат Куни ва инсоннинг у Кундаги аҳволи тасвирлангач, энди сўз Қуръонга ва унинг оятларини Жаброил фариштадан қабул қилиб олиш тариқасига кўчади.

Пайғамбар алайҳиссалом ўзларига ваҳий нозил бўлаётган пайтда бирон калима ёдларидан чиқиб қолмаслиги учун лабларини қимирлатиб — такрорлаб турар эдилар. Ушбу оятларда у зотга бундай қилишнинг ҳожати йўқ эканлиги уқтирилди.

16. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Қуръонни) тезроқ (ёдлаб) олиш учун тилингизни у билан қимирлатмай — пичирламай қўя қолинг!

17. Зеро, уни (Сизнинг дилингизда) жамлаш ҳам, (тилингизда) кироат қилдириш ҳам Бизнинг зиммамиздадир.

18. Бас, қачон Биз (яъни, Жаброил фаришта) уни (яъни, ҳар бир ваҳийни) ўқиб битганимиздан сўнггина Сиз ҳам уни ўқишга эргашинг!

19. Сўнгра уни — Қуръонни баён қилиб бериш ҳам албатта Бизнинг зиммамиздадир.

Изоҳ: Яъни, Аллоҳ таъоло Ўз Каломидаги тушуниб етиш мушкул бўлган айрим оятларни Пайғамбар алайҳиссаломга англатиш кафолатини ҳам Ўз зиммасига олиб, Пайғамбармизни хотиржам қилмоқда. Мана шу оятлар келгач, Расулulloҳ алайҳиссалом ваҳий нозил бўлаётган вақда бошларини куйи солиб, хомуш ўтирадиган ва қачонки ваҳий келтирган Жаброил алайҳиссалом кетганларидан сўнггина нозил қилинган оятларни ўқийдиган бўлдилар.

Қуйидаги оятларда сўз яна Қиёмат Кунини ёлғон дегувчи кимсаларга ва у Куннинг аҳволини тасвирлашга қайтади.

20. Йўқ, (эй Макка мушриклари, сизлар гумон қилгандек қайта тирилиш ва ҳисоб-китоб йўқ нарсалар эмасдир)! Балки сизлар нақд (дунё)ни яхши кўрурсизлар.

21. Охират (Куни)ни эса тарк қилурсизлар (яъни, Охират учун амал қилмайсизлар)!

22-23. У Кунда (мўъминларнинг) юзлари яшнаб, Парвардигорларига боқиб тургувчидир!

Изоҳ: Дарҳақиқат, аҳли жаннат учун Парвардигорнинг дийдорига етишдан суюклирок бирон нарса йўқдир. Шунинг учун ҳам Яратганга боқар эканлар, уларнинг юзлари янада яшнаб, мунаввар бўлиши табиий ҳолдир. Саҳиҳул-Бухорийда ворид бўлган мана бу ҳадиси шариф ҳам мазкур ояти карима мазмунини таъкидлайди: "Албатта сизлар яқинда Парвардигорингизни худди мана шу тўлин ойни кўриб турганингиздек очик-аён кўрурсизлар".

24-25. Ва у Кунда (кофирларнинг) юзлари буришиб, ўзларига албатта белни синдиргувчи (бирон бало) қилинишини ўйлаб-кутиб қолур!

Изоҳ: Ушбу оятларда Қиёмат Кунда кишилар албатта икки гуруҳга — саодатмандлар ва бадбахтларга бўлинишлари ҳақида хабар берилгач, қуйида инсонларнинг дунё ҳовлисидан Охират диёрига кўчишлари — жон таслим қилиш соатлари ғоят жонли лавҳаларда тасвирланади.

26-27-28-29-30. Дарҳақиқат, (жон) ҳалқумга етган, (вафот қилаётган кимсанинг атрофидагилар томонидан): "Дам солиб-ўқиб қўйгувчи бирон киши борми?", деб қолинган, (жон таслим қилаётган кимсанинг) ўзи (бу ҳолатнинг ҳаёти дунёдан) ажралиш эканини англаган ва (жон бериш қийинлигидан) оёқ оёққа чалмашиб қолган бир вақтда — ана ўша Кунда Ёлғиз Парвардигорингиз (хузури)га. ҳайдалиш бордир!

Изоҳ: Дунёда яшаш соати битиб, ажали етган ҳар бир киши топган бола-чақасини ҳам, мол-давлатини ҳам, шаъну шавкатини ҳам тарк этиб, ёлғиз ҳолда Аллоҳ таёло хузурига ҳайдалиши бор экан, демак, у Яратганга ёруғ юз билан рўбарў бўлиш учун ҳаёти дунёдаги ҳар бир лаҳзасини иймон-эътиқод ва эзгу амаллар қилиш билан ўтказиши лозим. Аммо калтабин иисон эса...

31. На (Қуръон ва Пайғамбарни) тасдиқ этди ва на намоз ўқиди!

32. Балки у (Қуръонни) ёлғон деди ва (иймондан) юз ўгирди!

33. Сўнгра (мана шу қилмишларидан уялиш ўрнига) гердаиганича ўз аҳли томон кетди!

34. (Эй кўрнамак инсон), ўлим бўлсин сенга, ўлим!

35. Сўнгра яна ўлим бўлсин сенга, ўлим!

36. Инсон ўзини (бу дунёда дину иймонга буюрилмасдан, Охиратда эса қайта тирилиб ҳисоб-китоб қилинмасдан) бекор ташлаб қўйилишини ўйларми (тамаъ қилурми)?!

37. Ахир у (бачадонга) тўкиладиган манийдан бир (ҳақир) нутфа эмасмиди?!

38. Сўнгра лахта қон бўлди. Бас, (Аллоҳ уни) яратиб, расо (инсон) қилди.

39. Сўнг ундан эркак ва аёл жуфтларни (пайдо) қилди.

40. Ана ўша (Аллоҳ) ўликларни тирилтиришга Қодир эмасми?! (Албатта Аллоҳ бунга Қодирдир)!

(76) «Инсон» сураси

Мадинада нозил бўлган бу сура ўттиз бир оятдан ташкил топгандир. "Инсон" деб номланган бу сураинг аввалида Аллоҳ таъоло инсон зотини қай тарзда йўқдан бор қилгани ва уни ҳаётга йўллагани тўғрисидаги оятлар зикр қилинган, дунёдан кофирлик билан ўтадиган кимсаларнинг Охират Кунда топажак оқибатлари ва у Кунда аҳли иймон эришадиган саодати абадий хусусида батафсил хабар берилади.

Сўнгра Муҳаммад алайҳиссаломга хитоб қилиниб, у кишига Қуръони Қиримни нозил қилган Парвардигор ҳукмига сибр-тоқат қилиб ўз зиммаларидаги пайғамбарлик вазифасини адо этиш ва дин душманларига итоат қилмаслик ҳамда эрта-ю кеч Яратганни ёдлаш билан тоат-ибодатга машғул бўлиш амр этилади.

Сура Қуръон оятлари фақат бир эслатма эканлигини ва хоҳлаган кишиар бу Илоҳий Эслатмадан панд-насихат олиб, Аллоҳ таъоло томон йўл топишларини таъкидлаш билан ниҳояланди.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Аниқки, инсоннинг устига замондан у тилга олгулик бир нарса бўлмаган вақт-муддат ҳам келгандир.

Изоҳ: Ушбу ояти каримани муфассирлар икки хил тафсир қилганлар. Биринчи тафсир: Аллоҳ таъоло ер юздаги барча мавжудотни ва ундаги ҳаёт кечиришга кулай-мувофик қилиш Инсон учун яратгандир. Лекин Аллоҳ таъоло ягона шу оламни яратганидан то Одам алайҳиссаломни яратиб, унга жон ато этгунича орадан ўтган узун бир муддатда инсон исмли, ер юзида Яратганнинг халифаси бўлгувчи жинзот дунёга келиши зикр қилинмаган — тилга олинмаган эди. Иккинчи тафсир: Одамзот она қорнида пайдо бўлганидан тортиб то инсон шаклига кириб, унга жон ато этилгунича ўтадиган муддатда уни аввал нутфа, сўнг лахта қон, кейин бир тишлам гўшт, деб номланади-ю, аммо уни ҳали инсон дейилмайди. Аниқки, ҳар бир инсон то онадан таваллуд топгунича мана шу савдоларни ўз бошидан ўтказгандир.

2. Дарҳақиқат, Биз инсонни (вояга етганидан сўнг Шариат тақлифлари билан) имтиҳон қилгувчи бўлган ҳолимизда (дастлаб яралишида оталик ва оналик сувларидан) аралаш бўлган нутфадан яратдик. Бас, уни (Бизнинг оятларимизни тинглаши ва оламдаги Бизнинг борлигимизга далолат қилиб турган аломатларни кўриши учун) эшитувчи, кўрувчи қилиб қўйдик.

3. Дарҳақиқат, Биз уни (инсонни) хоҳ у шукр қилгувчи-мусулмон бўлсин ва хоҳ кўрнамак-кофир бўлсин (Тўғри) Йўлга ҳидоят қилдик (яъни, шукр қилгувчилар Биз уларни ҳидоят қилган Тўғри Йўлни — Ҳақ Динни маҳкам тутадилар, кўрнамак кимсалар эса ўзларига кўрсатилган Тўғри Йўлдан юз ўгириб кетадилар).

4. Албатта Биз кофирлар учун занжиру кишанларни ва (дўзах) алангасини тайёрлаб қўйгандирмиз!

5-6. Албатта (ҳаёти дунёдан Аллоҳ таъолонинг амру фармонларига итоат қилиб ўтган) яхшилар (жаннатда) мизожи-аралашмаси кофувр — Аллоҳнинг (яхши) бандалари ичадиган (жаннатий) чашма — бўлган майкосалардан (май) ичурлар. Улар у (чашмани ўзлари хоҳлаган жойдан) чиқариб-оқизиш олулар.

7. Улар (ҳаёти дунёда ўз зиммаларига олган) назрларини тўла адо қилурлар ва ёмонлик-дахшатлари кенг ёйилгувчи бўлган (Қиёмат) Кундан кўрқурлар.

8. Ва таомни сујуб-хоҳлаб турсалар-да, (ўзлари емасдан) мискин, етим ва есирларни таомлантирурлар.

9. (Улар айтурлар): "Биз сизларни ёлғиз Аллоҳнинг Юзидан таомлантирурмиз. Сизлардан (бу ишимиз учун) бирон мукофот ва миннатдорчилик истамасмиз — кутмасмиз.

10. Албатта бизлар Парвардигоримиз томонидан бўладиган, (дахшатли азобдан юзлар) тиришиб, буришиб қолгувчи бир Кундан кўркурмиз".

11. Бас, Аллоҳ уларни ўша Куннинг ёмонлигидан сақлади ва уларни(нг юзлари)га жилва-нур, (дилларига) сурур бахш этди.

12. Ва уларни сабр-қаноатлари сабабли жаннат ва (жаннатда эгиларида бўладиган) ипак (либослар) билан мукофотлади.

13. Улар у жойда сўриларга ястанган ҳолларида ўтирурлар. Улар у жойда куёш(нинг қизиғи)ни ҳам, замҳарир (қишнинг совуғи)ни ҳам кўрмаслар.

14. (Жаннат) соялари уларга яқин ва мевалари ҳам (узиб тановул қилиш осон бўлсин учун) эгиб қўйилган бўлур.

15-16. Уларга кумуш идишлар(да таомлар) ва ўзи кумушдан (ясалган бўлса-да нафислигидан) шиша-шиша (бўлиб кетган) қадахлар(да шароблар) айлантрилиб турилур. (У шаробларни соқийлар ҳар кимнинг эҳтиёжига яраша) ўлчаб-белгилаб қўйгандирлар.

17-18. (Жаннат аҳли) у жойда мизожи-аралашмаси занжабил бўлган майкосалар билан — (жаннатлардаги) салсабил-ўтимли деб аталадиган чашма билан сурорилурлар.

19. Уларнинг устида мангу ёш (яъни, ҳеч қаримайдиган) болалар (хизмат қилиб) айланиб турурларки, уларни кўрган вақтингизда (гўзалликлари, ранглари)нинг тиниқлиги ва юзларининг нурлилигидан) сочиб юборилган гавҳарларми, деб ўйларсиз.

20. У жойда қачон қарсангиз ноз-неъматларни ва катта мулку давлатни кўрурсиз.

21. Уларнинг устларида яшил ипак ва шойи либослар бўлиб, улар кумуш билакузуклар билан безангандирлар ва Парвардигорлари уларни ниҳоятда покиза шароб-ла суғоргандир.

22. Албатта бу (жаннат ви ундаги ноз-неъматлар) сизлар учун мукофот бўлди ва сизларнинг саъй-ҳаракатларингиз (Аллоҳ наздида) мақбул бўлди.

23. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), албатта Бизнинг Ўзимиз Сизга бу Қуръонни бўлиб-бўлиб нозил қилдик.

24. Бас, Сиз Парвардигорингизнинг ҳукмига сабр қилинг ва улардан (кофирлардан) бирон гуноҳкор ё кўрнамакка итоат қилманг!

25. Ва эрта-ю кеч Парвардигорингизнинг номини зикр қилинг!

26. Яна кечанинг бир қисмида ҳам У Зотга сажда қилинг ва узун тунда (бедор бўлиб) У Зотга тасбеҳ айтинг!

27. Албатта ана у (кофир)лар нақд (дунё)ни суюрлар ва оғир Кунни (Қиёматни) эса орқаларига ташлаб қўюрлар (яъни, у Кун учун бирон амал қилмаслар).

28. Биз уларни яратдик ва (барча) аъзоларини мустаҳкам қилдик ва хоҳлаган вақтимизда (уларни ҳалок қилиб, ўринларига) ўзларига ўхшаганларни алмаштириб қўюрмиз.

29. Албатта бу (сура) бир панд-насихатдир. Бас, ким хоҳласа (бу панд-насихатни қабул қилиб), Парвардигори томонга йўл тутур.

30. (Эй инсонлар), сизлар фақат Аллоҳ хоҳлаган вақтдагина (У Зот томонга йўл тутишни) хоҳларсизлар (яъни, бирон иш Аллоҳнинг хоҳиш-иродасисиз бўлмас). Албатта Аллоҳ билим ва ҳикмат Эгаси бўлган Зотдир.

31. У Ўзи хоҳлаган кишиларни (яъни, мўъминларни) Ўз раҳматига — жаннатига киритур. Золимлар учун эса аламли азобни тайёрлаб қўйгандир.

(77) «Вал-Мурсалот» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, эллик оятдир. Сура Қиёмат қойим бўлиши ҳақ эканлигини таъкидлайдиган оятлар билан бошланиб, сўнгра у Кун келган вақтида рўй берадиган хориқул-одат воқеа-ҳодисалар баён қилинади.

Бу сурада динсизлик оқибатида ҳалокатга дучор бўлган аввалги қавмлар ҳақида хабар берилиб, кишиларни иймон-эътиқодга даъвит қилинади ва ҳар бир инсонни Аллоҳ таъоло Ўз қудрати билан бир томчи сувдан яратиб, комил инсонга айлантиргани алоҳда таъкидлаб ўтилади.

Сура давомида Қиёмат Кунини ёлғон дегувчилар ўша Кунда ҳалокатга дучор бўлишлари бот-бот (сураинг ўн оятида) такрорланиб боради. Сура ўзининг илк ояти номи билан "Вал-мурсалот — Юборилган (шамолларга) қасам", деб аталади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Пайдар-пай юбориладиган (шамол)ларга, қутурадиган (бўрон)ларга қасам;

3-4-5-6-7. (Булутларни Аллоҳ хоҳлаган томонларга) ёйиб юборадиган (фаришталарга, Ҳақ билан ботилни ва ҳалол билан ҳаромни) ажратиб берадиган (фаришталарга, мўъмин бандаларни) узр-мағфират қилиш учун ё (кофирларни Охират азобидан) огоҳлантириш учун эслатма-вахий олиб тушадиган (фаришта)ларга (яъни, юқориди мазкур бўлган барча нарсаларга) қасамки, ҳеч шак-шубҳасиз, сизларга ваъда қилинаётган нарса (Қиёмат ва ҳисоб-китоб) воқеъ бўлгувчидир!

8. Бас, қачон юлдузлар (нурлари сўниб) ўчирилгач;

9. Ва қачон осмон (қобиғи) ёрилиб-очилгач;

10. Ва қачон тоғлар (қумлар каби) сочилгач;

11. Ва қачон пайғамбарларга (уларни ёлғончи қилган қавмлари билан ҳисоб-китоб қилишлари учун) белгиланган вақт келгач, (ана ўша вақтда ваъда қилинган Қиёмат қойим бўлур).

12. (Пайғамбар ўз қавмлари билан ҳисоб-китоб қилишлари) қай Кунга белгиланган эди?

13. (Ҳақ билан ботил) ажратиладиган Кунга (белгилангандир)!

14. (Эй инсон), сен (ҳақ билан ботил) ажратиладиган Кун нима эканлигини қаердан ҳам билурсан?!

15. У Кунда (ўша Кунни) ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлмай!

16. Ахир Биз аввалги (ўз пайғамбарларини ёлғончи қилган умматларни ҳалок қилмадикми?!

17. Сўнгра кейинги (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломни ёлғончи қилгувчи Макка кофирлари ва бошқа)ларни ҳам уларга эргаштирурмиз!

18. Биз барча жинойтчи-кофирларни мана шундай (ҳалок) қилурмиз!

19. У Кунда (ўша Кунни) ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

20. Ахир Биз сизларни бир ҳақир сувдан яратмадикми?!

21-22-23. Сўнг у (сувни-нутфа)ни маълум муддатгача (яъни, ой-куни етиб туғилгунича) мустаҳкам қароргоҳда (она қорниди барқарор) қилиб қўймадикми?! Бас, Биз (бир томчи сувни комил инсон қилиб яратишга) Қодир бўлдик — Нақадар Қудратлидирмиз!
Изоҳ: Ушбу оятларда яна қайта тирилиш масаласи баён қилинди. Мана бу ҳадиси Кудсий ҳам юқоридаги оятларга муносиб тафсирдир. Пайғамбар алайҳиссалом бир куни кафтларига тупурдилар-да, саҳобаларга бармоқлари билан ўша тупукни кўрсатиб дедилар: "Аллоҳ таъоло айтур: "Эй одам боласи, ахир Мен сени худди мана шунга ўхшаган бир томчи сувдан яратдим-ку! Бас, сен Мендан (яъни, Қиёмат Куни Менинг ҳузуримга йиғилиб, ҳисоб-китоб беришдан) қаёққа ҳам қочиб қутула олар эдинг?!"

24. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

25-26. Ахир Биз ерни тирикларни ҳам, ўликларни ҳам йиққувчи қилиб қўймадикми?!
Изоҳ: Мазкур оятлардан заминни беҳуда она дейилмаслиги маълум бўлади. Зеро, у Аллоҳ таъолонинг амри билан тирикларни ўз елкисидан — устида кўтариб турса, ўликларга ўз қучоғидан жой беради.

27. Яна Биз (Ерда) баланд тоғларни (пайдо) қилдик ва сизларни (ўша тоғлардан оқиб тушадиган) чучук-тотли сув билан суғордик.

28. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай.

29. (У Кунда кофирларга дейилур): "Сизлар ҳаёти дунёдалик пайтингизда) ёлғон дегувчи бўлган нарсага (ҳисоб-китоб ви дўзах азобига) боринглар!

30-31. (Жаҳаннамда ёнаётган дўзахилардан кўтарилаётган бадбўй тутундан иборат, осмонга ўрлагин сари бўлиниб кетган) уч бўлакли, ҳеч қандай соя-салқинлик бермайдиган ва (дўзах) алангасини ҳам тўсмайдиган «соя»га боринглар!"

32-33. Дарвоқеъ, у (жаҳаннам ҳар томонга ҳар бири) қасрдек, худди сарик туяларга ўхшаган учкунларни отиб турур!

34. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

35-36. Бу (Кун) улар сўзлай олмайдиган ва улар учун узр айтишларига ҳам изн берилмайдиган Кундир!

37. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

38. Бу (ҳақ билан ботил) ажратиладиган Кундир! (Эй бу Кунни ёлғон дегувчи кимсалар, мана) Биз сизларни ҳам, аввалги (ўз пайғамбарларини ёлғончи қилган)ларни ҳам жамладик.

39. Мана, агар сизлар учун (дўзахдан қутқарадиган) бирон найранг бўлса, Менга ўша найрангларингизни кўрсатинглар-чи?!

40. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

41-42. Тақводор зотлар эса (У Кунда) албатта соя-салқинларда, чашмалар ва кўнгиллари тусаган мева-чевалар устидадирлар.

43. (Уларга дейилур): "Қилиб ўтган (яхши) амалларингиз сабабли (ушбу жаннат ноз-неъматларини) пок билиб еб-ичаверинглар".

44. Албатта Биз чиройли амал қилгувчиларни мана шундай мукофотлармиз.

45. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

46. (Эй кофирлар), озгина вақт (яъни, тўрт кунлик дунёда ақлсиз ҳайвонлардек) еб, фойдаланиб қолинглар! Албатта сизлар жиноятчидирсизлар!

47. У Кунда ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

48. Қачон уларга: "Рукуъ қилинглар, (яъни, намоз ўқинглар)", дейилса, рукуъ қилмаслар!

49. У Кунда (ўша Кунни) ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлгай!

50. Ахир улар (Қуръондан) кейин (яъни, беназир Илоҳий мўъжиза бўлган шундай азиз Китобга иймон келтирмасдаш) қандай сўзга-китобга иймон келтирурлар?!

Ўттизинчи жузъ

(78) «Набаъ» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, қирқ оятдан иборатдир.

Қуръони Карим сўнгги жузъининг илк сураси бўлган бу сура "Набаъ — Хабар" деб номланган бўлиб, унда ўлгандан кейин қайта тирилиш, Қиёмат ва у Кунда мўминлар етажак мангу бахт-саодат ҳамда кофирлар дучор бўлажак абадий азоб ҳақидаги хабарлар ўз аксини топгандир.

Бу сурада Аллоҳ таолонинг қудрати Илоҳийясига далолат қилиб турадиган бир неча ҳужжатлар келтирилиб, шундай қудрат Соҳиби бўлган Зот учун Қиёмат Кунда ўликларга қайта жон ато этиб тирилтириш жуда осон иш эканлиги таъкидланади ва у Кунни "Ҳақ билан ботил ажратиладиган Кун", деб аталади. Сура ўша Кунда кофирлар Аллоҳ таолонинг одил жазосидан қочгани жой топа оледан қайтадан тупроққа айланишни орзу қилиб қолишлари тўғрисида хабар бериш билан хотимланади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Мушриклар) бир-бирларидан нима ҳақида сўрашмоқдалар?!

2-3. Улар ўзлари ихтилоф қилгувчи бўлган — улуғ хабар ҳақида (яъни, қайта тирилиш тўғрисида савол-жавоб қилинмоқдалар).

4. Йўқ, (уларнинг гумонлари беҳудадир). Улар яқинда (бу хабарнинг ҳақ эканини) билиб олажаклар!

5. Яна бир бор йўқ! Улар яқинда билиб олажаклар!

Изоҳ: Муҳаммад алайҳиссалом Пайғамбар қилиб юборилганларидан сўнг Макка ахлига қайта тирилиш ҳақ эканлиги ҳақида хабар берганларида, айрим мушриклар бу хабарни инкор қилган бўлишса, айримлари унга гумон билан қарашиб, бир-бирлари билан шу ҳақда талашиб-тортиша бошладилар. Шунда юқоридиги оятлир нозил бўлиб, уларнинг бундай савол-жавоблари нодуруст экани ва эрта бир Кун — Қиёмат қойим бўлгач, улир бу хабарнинг ҳақ эканлигини билиб қолишлари, аммо у Кунда уларнииг билишлари ҳам, тавба-тазарруъ қилишлари ҳам бефойда бўлиб қолиши таъкидланди. Энди қуйидаги оятларда Аллоҳ таолонинг қудратини намойиш этадиган, ўлган жасадни қайта тирилтиришга нисбатан беқиёс улкан ва улуғ Илоҳий мўъжизалар саниб ўтилади.

6-7. Биз Ерни (барча жонзотлар маскан тутиб яшашлари учун) бир тўшак, тоғларни эса (ўша ерни тутиб тургувчи) қозиклар қилиб қўймадикми?!

8. Биз сизларни жуфт-жуфт қилиб яратдик.

9. Биз уйқуларингизни (баданларингиз ва асабларингиз учун) ором қилдик.

Изоҳ: Дарҳақиқат, уйқу Аллоҳ таолонинг энг улуғ неъматларидан биридир. Зеро, дунёдаги барча жонзот мубтало бўлган толиқиш, чарчаш деган бир дард борки, бу дарднинг уйқудан бўлак дармони йўқдир. Эҳтимол уйқусизлик дардига йўлиқан кишини бирон дори воситасида ухлатиш мумкиндир, лекин мана шу уйқуни яна бадтар чарчатадиган меҳнат эмас, балки ором-роҳат қилиш Яратгандан ўзганинг қўлидан келмас.

10. Биз Кечани (ўз қоронғуси билан барча нарсани яшириб турадиган) либос қилдик.

11. Кундузни эса тирикчилик (учун белгиланган виқт) қилдик.

12. Устларингизда етти (кават) пишиқ-мустаҳкам (осмонни) бино қилдик.

13. Ва доимо чарақлаб тургувчи чироқни (яъни, қуёшни пайдо) қилдик.

14-15-16. Яна Биз (ўзидан ёмғирни) сиқиб чиқаргувчи (булут)лардан — ўша (ёмғир) ёрдамида дон ва набототни ҳамда (қалинлигидан дарахтлари) бир-бирига чирмашиб кетган боғларни ундириб чиқариш учун — мўл-кўл сув-ёмғир ёғдирдик

Изоҳ: Юқоридаги оятларда Аллоҳ таоло Ўзининг қудратини кўрсатиб турадиган тўққиз ёрқин далилни келтиргач, энди яна аввалги мавзу — қайта тирилиш мавзусига қайтилади.

17. Албатта (Ҳақ билан ботил, яхши билан ёмон) ажратиладиган Кун (ҳисоб-китоб учун) белгиланган вақт бўлди.

18. У Кунда сур чалинур, бас, сизлар тўп-тўп бўлиб (махшаргоҳга) келурсизлар!

19. Осмон ҳам очилиб, (фиришталар тушиб келадиган) эшикларга айланиб қолди!

20. Тоғлар ҳам (минглаб йиллар ўрнашиб турган жойларидан жилдирилиб), сайрга чиқарилиб, (осмонда учиб юрган) саробга айланиб қолди!

21-22. Албатта туғёнга тушгувчиларнинг борар жойлари бўлган жаҳаннам (ўзига қулаб тушадиган кофирларга) кўз тутиб тургувчи бўлди.

23. Улар у жойда узоқ замонлар (яъни, абадул-абад) колгувчидирлар!

24. Улар у жойда жаҳаннам ўтидан ором берадиган) бирон салқинни ва бирон ичимликни тотмаслар!

25. Фақат қайноқ сув ва йирингнигина (тотурлар)!

26. (Мана шу уларнинг қилмишларига) яраша жазодир!

27. Чунки улар (Қиёмат Кунидаги) ҳисоб-китобдан умидсиз бўлган кимсалардир.

28. Улар Бизнинг оятларимизни бутунлай ёлғон дер эдилар!

29. Ҳолбуки, Биз барча нарсани ҳисоб-китоб қилиб, ёзиб қўйгандирмиз!

30. Бас, (эй кофирлар, Бизнинг азобимизни) тотиб кўринглар! Энди Биз сизларга фақат азобнигина зиёда қилурмиз!

31. Албатта тақводор зотлар учун (жаннатда) нажот манзили бордир.

32. Яна боғлар ва узумзорлар;

33. (Ёш ва хуснда) тенгдош хушқад (хур)лар,

34. Ва (шароб билан) тўла майкосалар бордир.

35. Улар у жойда бирон беҳуда ва ёлғон сўз эшитмаслар.

36-37-38. (Бу) Парвардигорингиз томонидан — осмонлар ва Ернинг ҳамда уларнинг ўртасидаги бор нарсаларнинг Парвардигори бўлмиш Меҳрибон Зот томонидан (берилган) мукофот, етарли марҳаматдир. Рух (Жаброил) ва (барча) фаришталар саф тортиб турадиган Кунда улар (инсонлар) У Зотдан (Аллоҳдан кўрқиб) бирон сўз айтишга эга бўлмаслар. Улар сўзлай олмаслар, фақат У Меҳрибон Зот изн берган кишигина (сўзлар) ва (фақат) рост сўзни айтур.

39. Бу ҳаққи-рост Кундир. Бас, ким хоҳласа ўз Парвардигори томон қайтадиган йўлни тутур.

40. (Эй Макка кофирлари), дарҳақиқат, Биз сизларни яқин(да воқеъ бўладиган) азобдан огохлантирдик. У Кунда (ҳар бир) киши ўзи қилиб ўтган нарсани (яъни, барча яхши-ёмон амалларини) кўрур ва кофир кимса: "Эҳ, кошки эди (қайтадан) тупроққа айланиб кетсам (у, муҳаққак бошимга тушадиган азобдан кутулсам)", деб қолур.

(79) «Ван-нозиот» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура қирқ олти оятдан иборатдир. Сура аввалида фаришталар номига қасам ичиш билан қайта тирилиш ҳақ эканлиги таъкидланади ва буни инкор қилган мушрикларнинг ўша Кунда қандай ёмон ахволга тушиб қолишлари ҳақида хабар берилади.

Сўнгра Макка кофирларининг туғён ва қайсарликларидан озор чекаётган Пайғамбар алайҳиссаломга таскин-тасалли бериш учун ўзларининг салафларидан бўлмиш Мусо пайғамбар ҳақида ҳикоя қилиниб, ўша зот ҳам Фиръавн ва унинг одамларини Аллоҳнинг Динига даъват қилганларида, у малъун бу даъватни қабул қилиш ўрнига ўзини худо деб даъво қилгани ва Ҳақ Йўлига қарши тургани оқибатида ўзи ҳам, одамлари ҳам ҳалокатга дучор бўлганликлари баён этилади.

Сура ниҳоясида яна Қиёмат Соати ҳақидаги мавзуга қайтилиб, у Куннинг даҳшатини кўрган пайтларида кофирлар бу хаёти дунёда бир кун ҳам турмагандек бўлиб қолишлари уқдирилади. Сура ўзининг илк ояти билан "Ван-нозиот — Жон олгувчи фаришталарга қасам" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Кофирларнинг жонларини баданларининг) ич-ичидан қаттиқ суғуриб оладиган (фаришта)ларга қасам;

2. (Мўминларнинг жонларини осонлик билан) илдам тортиб оладиган (фаришта)ларга қасам;

3-4-5. (Осмонлар билан ер ўртасида) силлиқ сузиб, (ўз зиммаларидаги вазифаларини адо этишда) шошиб-ўзиб, (Аллоҳ буюрган барча) ишнинг тадбирини тузиб турадиган (фаришта)ларга қасамки, (сизлар албатта қайта тирилиб, ҳисоб-китоб қилинурсизлар).

Изоҳ: Мазкур оятларда Аллоҳ таъоло Ўз фаришталарининг номига қасам билан ўлгандан кейин қайта тирилиш ва бу дунёда қилиб ўтилган ҳар бир иш учун ҳисоб бериш бор эканининг хабарини берди. Дарвоқеъ, Аллоҳнинг лашкарлари ҳисобланмиш, сон-саногини Ёлғиз Яратгандан ўзга ҳеч ким билмайдиган фаришталар Ҳақ таоло амр этган ҳар бир ишни адо қилишга ҳозир нозир бўлиб турар эканлар. Хусусан, ўлим фариштаси Азроил ва унинг ёрдамчилари томонидан бандаларнинг жонларини олиш соати ибратлидир. Ҳадиси шарифда айтилишича, улар кофирнинг жонини олишда худди бадасининг ҳар бир аъзосидан миҳ сурургандек азоблаб олар эканлар, мўминнинг жони эса унинг танасидан гўё боғлиқ кўл арқондан бўшатиладигандек осон ва роҳат билан чиқиб кетар экан. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом доим намозларидан кейин: "Парвардигоро, бизларга ўлим мастлигини (яъни, жон чиқар соатидаги машаққатни) осон қилгил", деб дуо қилар эдилар. Энди куйидаги оятларда юқорида зикр қилинган қайта тирилиш соатидаги аҳвол тасвирланади.

6-7. У Кунда (сур биринчи марта чалиниши билан) титрагувчи (ер) титраб (устидаги бор жонзот ҳалок қилинади), унга эргашувчи эргашур (яъни, орадан қирқ сана ўтгач, сур иккинчи марта чалиниб, барча нарсага қайтадан хаёт ато этилади ва Қиёмат Куни бошланади).

8. У Кунда (кофирларнинг) диллари кўркувга тушгувчи;

9. Кўзлари эса (даҳшатдан ерга) эгилиб қолгувчидир!

10. Улар (бу дунёда) дерлар: "Ҳақиқатан ҳам бизлар (ўлганимиздан кейин яна қайта тирилиб) аввалги ҳолатимизга қайтарилгувчимизми?"

11. Чириган суякларга айланиб қолган вақтимизда-я?"

12. Улар (истехзо билан); "Ундок бўлса, бу (бизлар учун) зиён қилгувчи қайтиш-ку!", дедилар.

13. Бас, у (қайтиш) фақат биргина даҳшатли қичқирикдир (яъни, сурнинг иккинчи марта чалинишидир).

14. Сўнг баногоҳ улар (тирик ҳолда) ер устида бўлиб қолурлар!

15. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга Мусонинг хабари келдими?

16. Эсланг, Парвардигори унга муқаддас Туво водийсида (шундай) нидо қилган эди:

17. "(Эй Мусо), сен Фиръавннинг олдига боргин, чунки у (куфру исён билан) ҳаддидан ошди.

18. Бас, (унга) айтгин: "Сенинг (куфр иллатидан) покланишга рағбат-хоҳишинг борми?—

19.— Мен сени Парвардигоринг (Йўли)га ҳидоят қилсам, бас, сен (У Зотдан) кўрқсанг".

20-21. Сўнг (Мусо) унга бир улкан мўъжиза кўрсатган эди, (Фиръавн уни) ёлғончи қилди (яъни, Мусога: "Сен сеҳргарсан", деб тухмат қилди) ва (Аллоҳ таолога) осий-итоатсиз бўлди.

22. Сўнгра (фиску фасодни ёйиш йўлида) саъй-ҳаракат қилган ҳолида (Мусодан) юз ўгириб кетди.

23-24. Сўнг (ўз одамларини) тўплади-да, жар солиб: "Мен сизларнинг энг юксак парвардигорингиздирман", деди.

25. Бас, Аллоҳ уни ҳам Охират, ҳам дунё азоби билан ушлади (яъни, дунёда у денгизга ғарқ қилиб юборилди, Охиратда эса дўзах азобига дучор бўлур).

26. Албатта бу (қисса)да (Аллоҳдан) кўрқадиган кишилар учун ибрат бордир.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда Мусо алайҳиссалом қилган даъватни қабул қилмасдан, унга қарши фитна-фасод тарқатиб юргани сабабли дунё ва Охират азобига гирифтор қилинган Фиръавн қиссаси зикр қилинган, бу қиссадан фақат Аллоҳдан кўрқадиган кишиларгина ибрат ва панд-насихат олишлари таъкидланди. Бинобарин, Яратгандан кўрқмайдиган эътиқодсиз кимсаларга ҳеч қандай мўъжиза ёки ваъз-насихат кор қилмаслиги аниқ экан. Энди қуйида Аллоҳ таоло Қиёмат Кунисида барча халойиқни қайта тирилтириб, уларни ҳаёти дунёда қилиб ўтган амалларига яраша жазолашига шак келтиргувчи кимсаларга хитоб қилинади.

27. (Эй мушриклар), сизларни яратиш қийинроқми ёки осмонними?! (Яъни, бутун ер куррасининг атрофини ўзга сайёралардан бирон зиён етмаслиги учун том — осмон

билан қоплаб кўйишга Қодир бўлган Зот учун сизларни яратиш ёки қайта тирилтириш ҳеч гап эмас-ку Аллоҳ) уни бино қилди;

28. Шифтини баланд қилиб, тиклади.

29. Ва У ўша (осмон)нинг тунини қоронғу қилиб, (ундан) кундузини чиқарди.

30. Ва шундан кейин Ерни ёйиб-текис қилди.—

31.— Ундан сувни, ўтлоқларини чиқарди.

32. Ва у (Ер)га тоғларни ўрнаштирди.

33. (Буларнинг барчаси) сизлар учун ва чорва ҳайвонларингиз учун манфаат бўлсин деб қилингандир).

34. Бас, қачон катта бало (яъни, Қиёмат) келганида —

35.— Инсон ўз қилмишини эслаб қоладиган Кунда;

36. Ва дўзах кўрадиган (ҳар бир) кишига кўрсатиб қўилганида;

37. Бас, ана ўшанда ким (ҳаёти дунёда қуфру исён билан) туғёнга тушган;

38. Ва ҳаёти дунёни (Охиратдан) устун қўйган бўлса;

39. У ҳолда фақат жаҳаннамгина (унинг учун) жой бўлур!

40. Энди ким (ҳаёти дунёдалиқ пайтида Қиёмат Куни маҳшаргоҳда) Парвардигорининг (ҳузурда) туриши (ва У Зотга ҳисоб-китоб бериши)дан қўрққан ва нафсини ҳавойи хоҳишлардан қайтарган бўлса;

41. У ҳолда фақат жаннатгина (унинг учун) жой бўлур.

42. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, мушриклар) Сиздан (ўша Қиёмат) Соатини қачон воқеъ бўлиши ҳақида сўрарлар.

43. Сиз қаердасиз-у, уни (яъни, Қиёмат қачон бўлишини) зикр қилиб-эслаш (қаерда? Яъни, Сиз ҳеч қачон у Куннинг вақтини айтиб бера олмайсиз).

44. Уни (билиш) ёлғиз Парвардигорингизга бориб тўхтар.

45. Сиз фақат ўша Қиёматдан кўрқадиган кишиларни огоҳлантиргувчисиз, холос. (Аmmo у Куннинг қачон воқеъ бўлишини айтиб бериш Сизнинг вазифангиз эмасдир).

46. Улар у (Қиёмат Соати)ни кўрадиган Кунда (бу дунёда) гўё биргина пешиндан сўнг ёки чошгоҳ пайтида тургандек (яъни, бир кун ҳам яшамагандек) бўлиб қолурлар!

(80) «Абаса» сураси

Қирқ икки оятдан ташкил топган бу сура ҳам Маккада нозил бўлгандир.

У хузурларига келган кўзи ожиз бир кишига рўйхуш бермаган Пайғамбар алайҳиссаломга танбеҳ бериш билан бошланади (шунинг учун ҳам бу сура "Абаса — Қош чимирди", деб номлангандир) ва у зотга зиммаларидаги вазифалари яна бир бор уқтирилиб, сўнгра Куръон оятлари Аллоҳ таоло томонидан панд-насихат оладиган бандалар учун юборилган бир эслатма эканлиги таъкидланади. Бу сурада ниҳоят ихчам суратда инсонга ўзининг қаердан келганидан тортиб, то қаерга бориши ва кейинги ҳоли нима қечишигача баён қилиниб, сўнгра инсон учун яратилган ноз-неъматлар, санаб ўтилади ва ўртага бир ҳақоний савол ташланади: ҳаёт йўлини кўрсатиб берадиган Куръон неъматлари ҳам, ер юзидаги одамлар роҳат-фароратда яшашлари учун ато этилган барча ноз-неъматлари ҳалқ ақл эгаларини Ёлғиз Яратганга иймон келтириб, У Зотга шукр қилишга даъват этиб турибди-ку, бас, инсон зотини бу қадар куфру туғёнга қайтишга нима мажбур қилди?! Сура кишилар аниқ икки тоифага бўлиниб келадиган Қиёмат Кунда рўй берадиган даҳшатли воқеа-ҳодисалар ҳақида хабар бериш билан хотима топади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. (Пайғамбар алайҳиссалом) ўзининг олдига кўзи ожиз киши келгани учун қош чимирди ва (ундан) юз ўгирди.

Изоҳ: Ривоят қилинишича, бир куни Пайғамбар алайҳиссалом Қурайш зодагонларидан бир гуруҳини Исломга даъват қилиб турганларида олдиларига Абдуллоҳ ибн умми Мактум исмли кўзлари ожиз бир саҳоба келиб, бир неча бор: "Ё Расулulloҳ менга Аллоҳ Сизга билдирган нарсалардан таълим беринг", деб такрорлади. Чунки у киши аъмо бўлганлари сабабли Пайғамбаримизнинг бошқалар билан банд эканликларини сезмаган эди. Пайғамбар алайҳиссалом ҳалиги Қурайш катталари Исломни қабул қилишса, уларга эргашиб орқаларидаги тобеълари ҳам мусулмон бўлиб келади, деган умид билан берилиб сўзлаётганлари сабабли, мана шу пайтда Абдуллоҳ ибн умми Мактум келиб сўзларини бўлганидан аччиқаниб, қовоқ солдилар ва у кишига орқа ўгириб Қурайш катталари билан сўзлашишда дивом этдилар. Шунда Пайғамбаримизга танбеҳ бўлиб мазкур ваққуйидаги оятлар нозил бўлди.

Шу ўринда биз эътибориниғизни мазкур оятлардаги икки ибратли нуктага жалб этмоқчимиз.

Биринчидан, Аллоҳ таоло Ўзининг ҳабиби ва сўнги Пайғамбарига танбеҳ берар экан, у кишига бевосита хитоб қилмади, балки гўё учинчи шахс ҳақида гапирётгандек танбеҳх бердики, бу Дўст Дўстга қиладиган муомаланинг беназир намунаси дир.

Иккинчидан, агар бизда Аллоҳ таолонинг Ўзи: "Шак-шубҳасиз, Сиз улуғ Хулқ устидадирсиз", (Қалам сураси, 4-оят) деб таърифлаган Пайғамбаримиз мазкур воқеада бир аъмо кишига озор бердиларми, деган савол турилса, бундай саволнинг жавоби ҳам ўша воқеанинг ўзида мавжуддир, яъни, юқоридаги оятлар гувоҳлик беришича Пайғамбар алайҳиссалом у кишининг дилига озор берадиган бирон қаттиқ сўз айтганлари йўқ балки фақатгина қовоқларини уюб, юз ўгирдилар холоски, бундай ҳолатни кўзи ожиз одам кўра олмагани учун озор топмаслиги аниқдир.

Аллоҳ таолонинг танбеҳидан сўнг Расулulloҳ алайҳиссалом қачон Абдуллоҳ ибн умми Мактумни кўриб қолсалар: "Марҳабо, эй менга Парвардигоримдан дашном олиб берган зот", деб у кишига пешвоз чиқадиган бўлган эканлар.

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз қаердан билурсиз, эҳтимол у (Сиздан ўрганадиган илму маърифати ёрдамида ўз гуноҳларидан) покланар.

4. Ёки панд-насихат олар-да, сўнг бу панд-насихат унга фойда берар?!
5. Энди (ўз мол-мулки билан иймондан) истиғно қилиб турган кимса бўлса;
6. Бас, Сиз ўшанга иқбол қилиб — юзланмоқдасиз!
7. Ҳолбуки, у (ўзининг куфридаи) покланмаслиги сабабли Сизга бирон зиён етмас!
- 8-9. Энди (Аллоҳдан) кўрққан ҳолида олдингизга югуриб-елиб келган зот бўлса;
10. Бас, Сиз ундан чалғиб — юз ўгириб олмоқдасиз!
11. Йўқ, (Сиз асло бундай қилманг)! Албатта (Қуръон оятлари) бир панд-насихатдир.
12. Бас, ким хоҳласа ундан панд-насихат олур.
- 13-14. (У оятлар Аллоҳ наздида) азизу мукаррам, қадр баланд, покиза саҳифаларга;
- 15-16. Мукаррам, итоатли мирзолар (яъни, фаришталар) қўллари билан (Лавҳул-Махфуддан кўчириб битилгандир).
17. Ҳалок бўлгур инсон-а! Бунчалар кофир бўлмаса!
18. (Аллоҳ) уни қай нарсдан яратди ўзи?!
19. Уни бир (ҳақир) нутфадан яратиб, сўнг Ўзи уни(нг она қорнидаги ривожини ва ойкунини) белгилаб кўйди-ку!
20. Сўнгра Ўзи унга (она қорнидан чиқиш) йўлини осон қилди.
21. Сўнгра унга ўлим бериб, қабрга киритди (яъни, бошқа ҳайвонлар сингари унинг жасадини Ер юзида қолдириб, йирткичларга ем қилиб кўйгани йўқ).
22. Сўнгра Ўзи хоҳлаган вақтида уни яна қайта тирилтирур.
23. Йўқ, у (кофир кимса Аллоҳ) ўзига буюрган бирон нарсани адо қилмади.
24. Энди инсон ўзининг таомига (ибрат кўзи билан бир) қараб кўрсин-чи!
25. Биз (осмондан) сув-ёмғирни қуйдирдик.
26. Сўнгра ерни (ғиёҳлар билан) ёрдик.
- 27-28-29-30-31-32. Сўнг Биз унда дон-дунни, узум ва кўкларни, зайтун ва хурмоларни, қуюқ дарахтзор боғларни, мева-чева-ю, ўт-ўланларни сизлар учун ва чорва ҳайвонларингиз учун манфаат бўлсин деб ундириб-ўстириб қўйдик-ку!
33. Бас, қачон (кулоқарни) қар қилгувчи (дахшатли қичкирик) келганида (яъни, сур иккинчи марта чалиниб, барча халойиққа қайтадан жон ато этилганда, ҳар бир инсон ўзи билан ўзи бўлиб қолур)!

34-35-36. У Кунда киши ўз оға-инисидан ҳам, онаси ва отасидан ҳам, хотини-ю, бола-чақасидан ҳам қочур!

37. (Чунки) улардан ҳар бир киши учун у Кунда ўзига етарли ташвиш бўлур!

38-39. У Кунда (мўъминларнинг) юзлари ёруғ, кулгувчи ва хуррам бўлур.

40. Ва у Кунда (кофирларнинг) юзлари устида чанг-ғубор бўлиб,

41. У (юз)ларни қаролик қоплаб олур!

42. Ана ўшалар фисқу фужур қилгувчи кофирларнинг ўзидир!

(81) «Таквир» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, йитрма тўқиз оятдир. У Қиёмат қойим бўлганида бутун коинотда рўй берадиган даҳшатли инқилоб-ўзгаришлар тасвири билан бошланиб, ана ўша Кунда ҳар бир жон ўз ҳаётида қандай амаллар қилиб ўтганини билиб, икром бўлиши ҳақида хабар берилади.

Сўнгра Аллоҳ таоло Ўзи яратган бир неча мавжудот номига қасам билан Куръони Карим фаришта Жаброил келтирган Илоҳий Сўз эканини ва ушбу Каломуллоҳнинг бирон оятини қолдирмасдан инсонларга етказиб бераётган Муҳаммад алайҳиссалом мажнун эмасликларини таъкидлайди.

Сура давомида инсонларга хитоб қилиниб, улардан кўлларида Ҳақ Йўлини кўрсатиб турган шундай буюк Китоб навжуд бўла туриб ўзлари учун яна қандай йўл ахтариб кетаётганлари сўралади. Сура Қиёмат Кунида бутун ер юзини ёритиб ва иситиб турадиган куёш ҳам ўралиб, нурсизланиб қолиши хусусидаги оят билан бошлангани сабабли "Таквир — Ўралиш" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Куёш ўралиб (нурсизланиб) қолганида;
 2. Юлдузлар ҳам (ўз фалакларидан) тўкилганида;
 3. Тоғлар ҳам (ўз жойларидан жилдирилиб), сайр қилдирилганида;
 4. (Қорнидаги боласи) ўн ойлик бўлган бўғоз туялар ҳам бўш қўйиб юборилганида;
 5. Ваҳший ҳайвонлар ҳам (бир жойга) тўпланиб қолганида;
 6. Денгизлар (тандир каби) қизитилганида (ва сув ўрнига олов билан тўлганида);
 7. Жонлар (қайтадан баданларга) жуфтланганида;
 - 8-9. Тириклай кўмилган (ҳар бир) қиздан қандай гуноҳ сабабли ўлдирилгани сўралганида;
 10. (Номаи аъмол) саҳифалари очилганида;
 11. Осмон (ернинг устидан) сидириб олинганида;
 12. Дўзах (кофирлар учун) ловуллаатиб ёқилганида;
 13. Жаннат (такводор зотларга) яқин қилинганида;
 14. (Ана ўша Кунда ҳар бир) жон ўзи (мана шу Кун учун) ҳозирлаб келган нарсани (яъни барчи яхши-ёмон амалларини) билур!
- Изоҳ: Мазкур оятларда Қиёмат Кунида рўй беридиган ўн икки ҳодиса ҳақида хабар берилди. Демак, у Кунда кечаётган даҳшатнинг зиёдалигидан куёшнинг нури сўниб, юлдузлар ҳар ёққа сочилиб кетади ва тоғлар ҳам жойларидан жилдирилиб, худди булутлар каби осмонда сузиб юради. Сахро аҳли жуда авайлаб-асрайдиган ва уларнинг бой-бадавлатликлари рамзи бўлган — туғиш соати яқинлашиб қолган бўғоз туялар ҳам эгаларининг ёдидан кўтарилиб, ҳар ким ўзи билан ўзи бўлиб қолади (яъни, кишилар ўзларининг энг ардоқли нарсаларини ҳам унутадилар). Доимо бир-бирларининг

гўштлирини еб тирикчилик ўтказадиган ваҳший ҳайвонлар ҳам қандай қилиб бир жойга тўпланганларини билмай қоладилар, денгизлар эса сувлари қуриб, худди тагидан олов ёқиладиган қозонга айланадилар (минг-минг йиллик денгизларнинг бугунга келиб қурий бошлагани ўша Кун яқин қолганининг аломати эмасмикан?), инсонлар ўлиши билан чиқиб кетган жонлари қайта ўз баданларига қиради, шунингдек, у Кунда тириклай кўмиб юборилган мазлума қизларнинг ҳам додига етилади (бу ҳақда "Наҳл" сурасининг 59-оятда батафсил изоҳ берилган) ва инсон ўлиши билан ёпилган номаи аъмоли қайта очилиб, ҳисоб-китоб қилинади, у Кунда ернинг томи бўлган осмон ҳам очиб юборилади ва ниҳоят кофирларга ловуллаб ёнаётган дўзах, мўъминларга эса жаннат яқин қилинади — мана шу воқеа-ҳодисалар содир бўладиган Қиёмат Кунда ҳар бир жоннинг ҳаёти дунёда қилиб ўтган яхши амаллари ўнг ёнига, ёмон амаллари чап ёнига келтириб қўйилади ва ҳеч ким ўз амалидан тона олмайди! Демак, ўша Куннинг қийноқ азобидан халос бўлишни истаган ҳар бир инсон бугунини Исломиё эътиқод ва эзгу амал билан ўтказмоғи вожибдир!

15-16-17-18. Бас, Мен (кундузлари кўздан) ғойиб бўлгувчи, (кечалари ҳам) тез ўтиб (ўз «уя»лари — буржларига) яширингувчи (юлдуз)ларга ўз зулмати билан келиб-кетаётган кечага ва отаётган тонгга қасам ичурманки;

19-20-21. Шак-шубҳасиз, у (Қуръон) бир улуғ, қувватли, Аршнинг Соҳиби (бўлмиш Аллоҳ) наздида макон-мартабали, у жойда (яъни, осмонларда фаришталар томонидан) итоат этилгувчи, ишончли элчининг (яъни, Жаброил фариштанинг Аллоҳ таъоло томонидан келтирган) Сўзидир.

22. Ва сизларнинг соҳибингиз (Муҳаммад алайҳиссалом) мажнун эмасдир.

23. Дарҳақиқат, у (Жаброилни) очик уфқда кўрди.

24. У (Муҳаммад алайҳиссалом) ғайбга (яъни, ғайбдан келган ваҳийга) бахил ҳам эмасдир. (У Аллоҳ таъоло томонидан ўзига келадиган ваҳийларни бузмасдан, тўлатқис ҳолда сизларга етказур).

25. Ва у (Қуръон) қувилган-малъун шайтоннинг сўзи эмасдир.

26. Бас, сизлар (мана шу Қуръони Карим кўрсатган Ҳақ Йўлни инкор этиб) қаён кетмоқдасизлар?!

27-28. У (Қуръон) ҳеч шак-шубҳасиз, бутун оламлар учун — сизларнинг орангиздаги Тўғри Йўлда бўлмоқни хоҳлаган кишилар учун бир Эслатмадир.

29. Сизлар фақат бутун оламлар Парвардигори бўлмиш Аллоҳ хоҳласагина (Тўғри Йўлда бўлишни) хоҳларсизлар.

(82) «Инфитор» сураси

Ўн тўқиз оятдан иборат бўлган бу сура ҳам Маккада нозил қилингандир. У ҳам Қиёмат Кунининг даҳшатли манзараларини чизиш билан бошланади ва инсонга хитоб қилиниб, уни йўқдан бор қилган ва унга шундай гўзал сурат бериб қўйган Парвардигорига ибодат қилишдан уни — инсонни нима тўсиб тургани сўралади.

Сўнгра жазо Куни ҳақ эканлиги айтилиб, ҳрр бир кишининг қилган амалини ёзиб турадиган улуғ фаришталар бирон ишни қолдирмасдан номаи аъмол саҳифаларини тўлдириб бораётганликлари яна бир бор уқтириб ўтилади.

Сура охирида Жазо Куни қандай Кун эканини Ёлғиз Аллоҳдан ўзга ҳеч ким била олмаслиги ва у Кунда барча ҳукм Ёлғиз Аллоҳ таъолонинг қўлида бўлиши ҳақида хабар берилади. Сура Қиёмат Кунда осмон ёрилиб — очилиб қолиши хусусидаги оят билан бошлангани учун уни "Инфитор — Ёрилиш" деб аталади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмон ёрилганида;
2. Юлдузлар (ҳар томонга) сочилганида;
3. Дарё-денгизлар (ўртасидаги тўсиқ-тўронлар) очилганида;
4. Қабрлар тўнкариб қўйилганида (яъни, уларнинг ичидаги инсонларга жон ато этилиб, Ер юзига чиқарилганларида);
5. (Ана ўша Кунда ҳар бир) жон ўзи (ҳаёти дунёдалик чоғида) қилиб ўтган ва (ўзидан кейин) қолдирган (барча) нарсаларни (яъни, яхши-ёмон амалларини) билур!
6. Эй инсон, нима сени Улуғ Парвардигоринг ҳақида (Унга ибодат қилмасанг ҳам бўлаверади, деб) алдаб қўйди?!
7. У сени яратиб, сўнг (барча аъзоларингни) тиклаб, сўнг (қоматингни ҳам) расо қилиб қўйган Зот-ку!
8. У сени Ўзи қай суратни хоҳлаган бўлса (ўша сурат — шаклда) таркиб топтирди — ижод қилди-ку!
Изоҳ: Ушбу оятларда Аллоҳ таъоло инсонга ўзининг Ким томонидан яратилиб, бундай ақл-хуш, мавзун қомат ва гўзал суратга эга бўлганини уқдирмоқда ва ундан ўзини бошқа барча махлуқотлардан ажратиб шундай азизу мукаррам қилиб яратган Улуғ Парвардигорига нега куллуқ — ибодат қилмаётганини сўраб танбеҳ бермоқда. Дарҳақиқат, инсон вужудидаги қай бир аъзога ибрат кўзи билан қаралса — ундаги мукамалликни кўриб Яратгиннинг буюк кудратига, билим ва ҳикматига куллуқ қилмасдан илож қолмайди. "Ким ўзини таниса, ўша Парвардигорини танир", деган ҳадиси шариф ҳам мазкур оятларнинг шарҳи, десак, хато бўлмас.
Энди куйидаги оятларда динсиз кимсалар Аллоҳ таъолонинг амрига итоат этмасликларининг сабаби нима эканлиги зикр қилинади.
9. Йўқ, балки сизлар жазо (Қиёмат Куни)ни ёлғон дерсизлар (шунинг учун ҳам Аллоҳ буюрган эзгу амалларни қимайсизлар ва У Зот қайтарган ёмон амаллардан қайтмайсизлар)!

10-11. Ҳолбуки, шак-шубҳасиз, сизларнинг устингизда (қилган ҳар бир амалингизни) ёд олиб, ёзиб тургувчи улуғ (фаришта)лар бордир.

12. Улар сизлар қилаётган ишларни билурлар.

13. Шак-шубҳасиз, яхшилар (яъни, мўъминлар жаннат) неъматларидадирлар.

14. Шак-шубҳасиз, фисқ-фужур қилгувчи кимсалар (яъни, Қуръон ва Пайғамбарни ёлғончи қилгувчи, Жазо Куни ва қайта тирилишни инкор қилгувчи кимсалар) дўзахдадирлар!

15. Улар (дўзах)га Жазо (Қиёмат) Кунида кирурлар!

16. Ва улар (дўзахдан) ғойиб бўлгувчи (яъни, халос бўлгувчи) эмасдирлар!

17. (Эй инсон), сен Жазо Куни нима эканини қаердан ҳам билурсан?!

18. Сўнгра (яна такрор айтаманки), сен Жазо Куни нима эканини қаердан ҳам билурсан?!

19. У Кунда ҳеч бир жон (бошқа) бир жонга бирон нарса қилишга (яъни, бирон фойда етказишга ёки ундан бирон зиёни кетказишга) эга бўлмас! У Кунда барча иш ёлғиз Аллоҳники бўлур!

(83) «Мутаффифун» сураси

Бу сура ўттиз олти оят бўлиб, Макка сураларидандир. У дастлаб Охират ҳисоб-китобидан кўрқмаганлари учун бировнинг ҳақидан ҳазар қилмайдиган кимсалар Аллоҳ таъолонинг ғазабига дучор бўлишлари тўғрисида хабар бергувчи оятлар билан бошланади.

Бу сурада ҳаётларини фисқу фужур билан ўтказадиган иймонсиз кимсалар топадиган даҳшатли оқибат — дўзах азоби ҳақида огоҳлантиргувчи оятлар ҳам, бу тўрт кунлик дунёдан Ҳақ Йўлини маҳкам тутиб ўтадиган аҳли иймон учун тайёрлаб қўйилган саодати абадийя — жаннат неъматлари зикр қилинган оятлар ҳам мавжуддир.

Суранинг номи бўлмиш "Мутаффифун" калимаси "(Бировларнинг ҳақларидан) уриб қолгувчилар" деган маънони англатади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Ўлчов ва тарозидан) уриб қолгувчи кимсаларга ҳалокат бўлмай!

2-3. Улар одамлардан (бирон нирсани) ўлчаб олган вақтларида тўла қилиб оладиган, уларга ўлчаб ёқн тортиб берган вақтларида эса кам қилиб берадиган кимсалардир.

4-5-6. Улар ўзларининг улуғ бир Кунда — барча одамлар бутун оламлар Парвардигори ҳузурида тик туриб (ҳисоб-китоб берадиган Қиёмат) Кунида қайта тирилгувчи эканликларини ўйламайдиларми?!

7. Йўқ, (бировларнинг ҳақларидан уриб қолишдан ҳазар қилинлар)! Чунки (бундай) фисқ-фужур қилгувчи кимсаларнинг номаи аъмоллари албатта Сижжийнда бўлур!

8. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Сижжийн нима эканини қаердан ҳам билурсиз?!

9. (У) битилган китобдир.

Изоҳ: Сижжийн — уламоларнинг таъкидлашича, етти қават ер остида тургувчи, инсу жиндан бўлган кофирларнинг номаи аъмоллари битиб қўйиладиган бир китобдир.

10. У Кунда (ўша Кунни) ёлғон дегувчиларга ҳалокат бўлмай!

11. Улар Жазо (Қиёмат) Кунини ёлғон дейдиган кимсалардир!

12. У (Кун)ни фақат барча гуноҳга ботган тажовузкоргина ёлғон дер!

13. Қачон (ундай кимсага) Бизнинг оятларимиз тиловат қилинса, у: "(Бу) аввалгилардан (қолган) афсоналар", дер.

14. Йўқ, (ундоқ эмас)! Балки уларнинг дилларини ўзлари касб қилгувчи бўлган гуноҳлари қоплаб олгандир!

Изоҳ: Яъни, уларнинг дилларини ўзларининг доимий касб-корлари бўлган гуноҳ ва жиноят занглари босиб қолгани сабабли улар Илоҳий ҳақиқатни афсонадан ажрата олмаслар.

15. Ҳеч шак-шубҳа йўқки, улар ўша (Қиёмат) Кунида Парвардигорларидан тўсилгувчидирлар. (Яъни, Парвардигорнинг дийдорига етиш уларга ҳеч насиб қилмамай!)

16. Сўнгра шак-шубҳасиз, улар дўзахга киргувчидирлар.
17. Сўнгра (уларга): "Мана шу сизлар ёлғон деб юрган нарса — азобдир", дейилур.
18. Дарҳақиқат, яхшиларнинг номаи аъмоллари шак-шубҳасиз, Иллийундадир.
19. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз Иллийун нима эканини қаердан ҳам билурсиз?!
20. (У) битилган китобдирки;
21. Унга (Аллоҳнинг) яқин (фаришта)лари гувоҳ бўлурлар.
Изоҳ: Иллийун — Пайғамбар алайҳиссаломдан ривоят қилинган ҳадиси шарифда айтилишича, еттинчи осмонда, Аллоҳ таъолонинг Арши аълоси остидаги бир макон бўлиб, инсу жиндан бўлмиш мўъминларнинг номаи аъмоллари битилган китоб ўша маконда сақланади.
22. Шак-шубҳасиз, яхшилар (яъни, мўъминлар жаннат) неъматларидадирлар.
23. Улар сўриларда (Аллоҳ таъоло ўзларига ато этган неъматларга) боқиб (ўтирурлар).
24. Сиз уларнинг юзларида неъматларнинг жилвасини танирсиз — кўрурсиз.
25. Улар (жаннатда) муҳрланган майдан суғорилурларки;
26. У (май)нинг муҳри мушк бўлур. Бас, баҳслашгувчи — мусобақа қилгувчи кишилар (мана шундай мангу неъматга етиш йўлида) баҳслашсинлар — мусобақа қилсинлар.
27. У майнинг мизожи — аралашмаси Таснимдандир.
28. (Тасним Аллоҳнинг) яқин (банда)лари ичадиган бир чашмадир.
29. Дарвоқеъ, жинойткор — кофир кимсалар иймон келтирган зотлардан (масхара қилиб) кулгувчи бўлдилар.
30. Қачон (мўъминлар) уларнинг олдидан ўтсалар, улар бир-бирларига кўз қисишиб имо-ишоралар қилурлар.
31. Қачон уйларига қайтсалар, (мўъминларни масхара қилиб озор берганларидан) шодланиб қайтардилар.
32. Қачон (мўъминларни) кўрсалар: "Ана улар шак-шубҳасиз, йўлдан озгувчи кимсалардир", дердилар.
33. Ҳолбуки, улар (мўъминларнинг) устига кўрикчи қилиб юборилган эмасдилар.
34. Энди бу (Қиёмат) Кунида иймон келтирган зотлар кофирлардан кулурлар.
35. Улар (жаннатдаги) сўриларда (кофирларнинг азобланишига) боқиб (ўтирурлар).
36. Кофирлар ўзлари қилиб ўтган қилмишларининг жазосини олдиларми? (Албатта олдилар).

(84) «Иншиқоқ» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура йигирма беш оятдан ташкил топгандир. Сура аввалида Қиёмат қойим бўлган кунни само ёрилиб, замин эса ёйилиб, теп-текис бўлиб қолиши баён этилади. Шунинг учун ҳам бу сура "Иншиқоқ — Ёрилиш" деб номланган.

Бу сурада инсон зоти дунёга келган вақтидан тортиб ўзи билса-билмаса, хоҳласа-хоҳламаса Парвардигор томонга, яъни, ўлим деган — дунё билан Охират ўртасига ўрнатиб қўйилган кўприк орқали Парвардигорнинг одил ҳисоб-китоби сари интилиб бориши таъкидланади. Сўнгра ўша Жазо Кунида қандай кишиларнинг ҳисоб-китоби осон бўлиши ва қандай кимсалар мангу азобга йўлиқишлари ҳақида хабар берилади.

Сура ниҳоясида Аллоҳ таъоло қасам билан барча инсонлар ўлгандан кейин ўзларига ваъда қилинаётган даҳшатли ҳолатларга босқичма-босқич йўлиқишларини таъкидлаб, сўнг иймон келтирмаган кимсаларнинг ҳолларига таассуф билдирилади ва уларга аламли азоб "хушхабари", мўъминларга эса битмас ажр-мукофот муждаси берилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Осмон ёрилган ва у Парвардигори(нинг ёрилиш тўғрисидаги амри)га кулоқ тутган — (мана шу амрга) лойиқ топилган вақтда;

3-4-5. Ер ёйилган (теп-текис бўлган) ва ўз ичидаги (жасадларини устига) чиқариб ташлаб, бўшаниб олган ва у Парвардигори(нинг ёйилиб, теп-текис бўлиш тўғрисидаги амри)га кулоқ тутган — (мана шу амрга) лойиқ топилган вақтда (ана ўша Қиёмат Кунида ҳар бир инсон ўзи қилиб ўтган амалларига рўбарў бўлур)!

6. Эй инсон, албатта сен меҳнат-машаққат чекиб Парвардигоринга (яъни, Унинг мукофот ёки жазосига) боргувчисан, бас, (бу ҳаёти дунёдан ўтганидан сўнг) У Зотга йўлиққувчисан.

7. Ана энди кимнинг номаи аъмоли ўнг томонидан берилса;

8. Бас, у осон ҳисоб билан ҳисоб-китоб қилинажак.

9. Ва ўз(ининг жаннатдаги) аҳли-оиласига шоду хуррам ҳолда қайтажак.

10. Энди кимнинг номаи аъмоли орқа томонидан берилса;

11. Бас, у ўлимини чақириб қолажак.

12. Ва дўзахга киражак!

13. Дарвоқеъ, у (ҳаёти дунёдалиқ пайтида) аҳли оиласида (ўз қуфру исёни билан) шоду хуррам эди.

14. Албатта у ўзининг ҳеч қачон (Парвардигори ҳузурига) қайтмаслигига ишонар эди.

15. Йўқ, Парвардигори уни шубҳасиз, Кўриб тургувчи эди.

16-17-18. Бас, Мен (қуёш ботаётган пайтда бутун уфқни қоплаб оладиган) шафаққа, кеча ва у қамраб олган (барча) нарсага ҳамда тўла бўлган вақтидаги ойга (яъни, тўлин ойга) қасам ичурманки;

19. Албатта сизлар (эй инсонлар), табақадан табақага минурсизлар (яъни, бир ҳолдан иккинчи ҳолга кўчиб турурсизлар).

Изоҳ: Ушбу оятларда Аллоҳ таъолонинг Илоҳий қалами билан ҳар бир инсоннинг ҳаёт-мамотидаги бир ҳолдан иккинчи ҳолга кўчиши тўғрисида бетакрор манзара чизиб берилди. Дарҳақиқат, худди уфқни қон йиғлатиб кун ботиб, сўнг атрофни тун зулмати қоплаб, кейин самога балқиб чиққан тўлин ой кечани бамисоли кундузга айлантириб, агар ерга игна тушса топилгудек ёруғ қилиб юборгани каби ҳар бир инсон ҳам ўз ҳаётининг шомида устида турган яқинларини қон йиғлатиб, ўлим деб аталган остонадан хатлайди. Энди у ёғи тамоман бошқа бир ҳолат — худди тун қоронғулиги янглиғ қабр зулмати. Лекин бу асло сўнгги ҳолат эмас, балки киши бошидаги ҳолатлар занжирининг бир ҳалқаси, холос. Навбатдаги ҳолат Қиёмат қойим бўлган Кунда рўй беради. У Кунда худди тўлин ой тун қоронғулигида яшириниб ётган барча нарсани ошқор қилганидек, ҳар бир кишининг қоронғу ўтмиши ибтидосидан интиҳосигача, ипидан-игнасиғача ёритилиб, ҳисоб-китоб қилинади ва навбат кейинги ҳолатларга келади. Улар энди саодати абадийя ёки мангу азобдир! Шундоқ экан...

20. Бас, нега улар иймойи келтирмайдилар?!

21. Уларга Қуръон қироат қилинган вақтида эса (унга иймон келтиришиб, Яратганга) сажда қилмайдилар?!

Изоҳ: Бу ояти карима навбатдаги сажда ояти бўлиб, у тиловат қилинганида ўқувчига ҳам, тингловчига ҳам бир марта Аллоҳга сажда қилиш вожиб бўлади.

22. Йўқ, у кофирлар (Қуръонни ҳам, Қиёмат Куни қайта тирилишни ҳам) ёлғон дерлар!

23. Аллоҳ эса улар ичларига солиб яшираётган нарсаларини (яъни, куфрларини, иймонсизликларини) жуда яхши Билгувчидир!

24. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз уларга аламли азоб «хушхабари»ни беринг!

25. Фақатгина иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун битмас-туганмас ажр-мукофот бордир.

(85) «Буруж» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, йигирма икки оятдир.

У бошидан охиригача иймон-эътиқод мавзусини ёритувчи сура бўлиб, аввал узок ўтмишда мўъминларни фақат Аллоҳ таъолога иймон келтирганлари учун азоблаб ўлдирган бир тўда золим кимсалар ҳалокатга дучор қилинганлари ҳақида хабар берилади ва барча замонлардаги аҳли иймонни фитнага солиб, уларга зулм қиладиган кимсалар дўзах азобига гирифтор бўлишлари таъкидланади.

Сўнгра Яратганнинг кудрати нақадар буюк эканлигига далолат қиладиган оятлар зикр қилинган, сура ниҳоясида Қуръони Мажид ҳеч қачон бирон ҳарфи ўзгармайдиган — бузилмайдиган Китоб экани уқдирилади. Бу суранинг номи "Буруж" бўлиб, "(Осмондаги) буржлар" деган маънони англатади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Буржлар эгаси бўлмиш осмонга қасам;
2. Ваъда қилинмиш (Қиёмат) Кунига қасам;
3. (Ўша Кунда) гувоҳ бўлгувчи (барча халойиққа) ва гувоҳ бўлингувчи (барча воқеа-ҳодисалар)га қасамки;
4. Чоҳ эгалари лаънат қилингайлар!
5. (У чоҳ ўзига итқитилган одамларнинг таналаридан иборат бўлган) «ўтин»ли оловдир!
6. Ўшанда улар ўша (чоҳ)нинг устида ўтириб олган —

7. Ва мўъминларга қилаётган ишларига ўзлари гувоҳ бўлган эдилар.

Изоҳ: Ушбу оятларда қадимда ўтган бир золим подшоҳ ва унинг малайлари мўъминларни Аллоҳ таъолога бўлган иймон-эътиқодларидан қайтариш учун қўллаган мудҳиш чоралари ва оқибат-натижада ўзлари қазиган чоҳга ўзлари кулаб ҳалок бўлганлари ҳақида хабар берилди. Ўшанда улар мўъминларни ташлаб ёкиб юбориш учун узун ва чуқур чоҳ қавлашиб, ҳар бир мўъминни ўша чоҳ ёқасига келтиришгач, агар иймонидан қайтишмаса, мана шу ловуллаб ёниб турган чуқурга итқитилишини айтишганида, бирон мўъмин иймонсиз яшашни иймон билан шаҳид бўлишдан ортиқ билмаган экан. Лекин улар ўша чуқурга отилган пайтларида ҳали олов баданларига тегмасдан Аллоҳ таъоло уларнинг жонларини Ўз ҳузури олийсига чорлаган, мўъминларнинг жасадларини куйдиришдан ор қилган олов эса юқорига ўрлаб, чоҳ ёқасида томошабин бўлиб ўтирган кофирларни куйдириб ҳалок қилган экан. Бу қиссадан хисса шуки, мангу саодатга элтгувчи иймон Йўли осон йўл эмас, балки барча замонлардаги носоз тузум ва бузуқ жамиятларда аҳли иймон бошига ана шундай оғир синов тушиши мумкин. Ана ўша пайтда иймон имтиҳонидан гарчи шаҳид бўлиш баробарига бўлса-да, ўта олган мўъминлар нажот топган бўлурлар. Уларга зулму ситам кўрсатган мустабид ҳокимлар эса шак-шубҳасиз, ҳалокатга маҳкумдирлар.

8-9. Улар (мўъминлардан) фақат у (мўъмин)лар кудрат ва мактов Эгаси бўлган Аллоҳга — осмонлар ва Ернинг подшоҳлиги Ўзиники бўлган Зотга иймон келтирганлари учунгина ўч олдилар! Аллоҳ барча нарсага Гувоҳдир!

10. Албатта мўъмин ва мўъминаларни фитнага солиб, сўнгра (бу қилмишларидан) тавба қилмаган кимсалар учун жаҳаннам азоби бордир ва улар учун ўт азоби бордир!

11. Албатта иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар учун остидан дарёлар оқиб турадиган жаннатлар бордир. Мана шу буюк саодатдир.

12. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), шак-шубҳасиз, Парвардигорингизнинг (кофирларни азоб билан) ушлаши қаттиқдир.

13. Албатта Унинг Ўзи бошлар (яъни, бошлаб йўқдан бор қилур) ва қайтарур (яъни, халойиқи ўлганларидан кейин қайта тирилтирур).

14. У (мўъминларга) Мағфиратли, Муҳаббатли Зотдир.

15. (У) Арш Соҳиби бўлмиш Буюк Зотдир.

16. (У) истаган нарсасини Амалга оширгувчидир.

17-18. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга қўшинларнинг — Фиръавн (ва унинг одамларининг) ҳамда Самуд қабиласининг) хабари келдими?

Изоҳ: Яъни, улар кофир бўлганлари сабабли ҳалокатга дучор бўлдилар-ку! Бас, Қуръонга ва Муҳаммад алайҳиссаломга иймон келтирмаганлар ҳам худди ўшалар каби ҳалок бўлурлар!

19. Йўқ, кофир бўлган кимсалар (ўзларидан аввал ўтган динсиз кимсалар йўликқан азоб-ҳалокатлардан ибрат олмай, ҳали ҳам Қуръонни) ёлғон дейишда (оёқ тираб турибдилар!)

20. Ҳолбуки, Аллоҳ уларнинг ортидан (барча нарсани билиб) Ихота қилиб тургувчидир.

21-22. Йўқ, (улар ёлғон дейишаётган нарса) Лавҳул-Маҳфуздаги (яъни, ҳар қандай бузилиш ва ўзгаришдан сақланган-ҳимояланган Лавҳдаги) Буюк Қуръондир.

(86) «Ториқ» сураси

Бу сура ҳам Макка сураларидан бўлиб, ўн етти оятдир.

Бу сурада ҳар бир инсоннинг қилган амаллари махсус фаришталар томонидан мунтазам ёзилиб борилиши; Қиёмат Кунида жамийки халойиқ қайта тирилиши ҳақ эканлиги; Қуръони Каримнинг Ҳақ билан ботилни ажратувчи Сўз эканлиги ва Аллоҳ таъоло буюрган Динга қарши турли хиёла-найранглар қилиш кўчасига кирган кимсалар бир оз муддатдан сўнг ўз қилмишларига яраша жазо олишлари муқаррарлиги ҳақидаги мавзулар атрофида сўз боради.

Суранинг номи бўлмиш "Ториқ", сўзи "Тунги йўлчи — яъни, Юлдуз" маъносида келгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Осмонга қасам, тунги йўлчига қасамки,—

2.— (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз тунги йўлчи нима эканини қаердан ҳам билар эдингиз?!

3. (У) учар юлдуздир.—

4.— Ҳар бир жоннинг устида (унинг қилган барча амалларини) ёд олгувчи (фаришта) бордир.

5. Энди инсон ўзининг нимадан яралганига бир боқсин!

6-7. У (эркакнинг) бели билан (аёлнинг) кўкрак қафаси ўртасидан отилиб чиқувчи бир сувдан яралган-ку!

8-9. Шак-шубҳасиз, (Аллоҳ) уни сирлар фош қилинадиган (Қиёмат) Кунида қайта тирилтиришга Қодирдир.

10. Бас, (у Кунда инсон) учун (Аллоҳнинг азобини қайтаргувчи) бирон куч ҳам, бирон ёрдамчи ҳам бўлмас!

Изоҳ: Демак, ҳар бир инсон ўзини бир томчи сувдан яратишга Қодир бўлган Аллоҳ уни Қиёмат Куни қайта тирилтиришга ҳам Қодир эканини ўйлаб, куч-қувватининг борида иймон-эътиқод ва яхши амал билан ўша Кунга ҳозирлик кўрсин.

Мазкур оятларда Қиёмат ҳақида хабар берилгач, энди мана шу хабар келган Қуръони Карим қандай Китоб экани баён қилинади.

11. Қайта-қайта тушгувчи (ёмғир)нинг эгаси бўлмиш осмонга қасам;

12. (Ўша ёмғир сабабли) ёриб чиққувчи (дон-дун ўт-ўлан)нинг эгаси бўлмиш Ерга қасамки;

13. Шак-шубҳасиз, у (Қуръон ҳақ билан ботилни) ажратувчи Сўздир.

14. У ҳазил (яъни, асоссиз, беҳуда сўз) эмасдир.

15. Албатта (кофирлар Муҳаммад алайҳиссаломга қарши турли) хийла-найранг қилурлар.

16. Мен ҳам бир хийла қилурман (яъни, уларнинг хийла-найрангларига муносиб жазо берурман).

17. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз кофирларга озгина вақт-муҳлат беринг (яъни Сиз бир оз шошмай туринг, майли улар бугун Дину иймонга қарши кўлларида келгатини қилсинлар, эртага Қиёмат қойим бўлганида албатта қилмишларига яраша жазоларини олурлар)!

(87) «Аъло» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура ўн тўққиз оятдир. Сура аввалида барча нарсдан Олий ва Юксак бўлган Зот — Аллоҳ таъолонинг номини пок тутишга амр этилади. Бу суранинг "Аъло — Энг Олий Зот" деб номланишининг боиси ҳам шудир.

Сўнгра Ҳақ таъоло Ўз Пайғамбарига нозил қиладиган оятларини у кишининг қалбига ҳеч қачон ўчмайдиган қилиб муҳрлаб қуйиши ҳақида башорат беради. Бу сурада фақат Яратгандан кўрқадиган кишиларгина панд-насихатни қабул қилиб фойдаланишлари, аммо дўзахи бадбахтлар эса насихат эшитишдан қочишлари баён қилинади.

Сура ниҳоясида ўзини пок тутиб, Парвардигорини ёд этиб намоз-ибодатини қанда қилмайдиган ҳар бир киши нажот топиши ҳақида хабар берилади ва бу сўзлар аввал ўтган Иброҳим ва Мусо пайғамбарларга нозил қилинган саҳифаларда ҳам бор эканлиги уқтирилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), энг Олий Зот бўлмиш Парвардигорингизнинг номини (ҳар қандай айб-нуқсондан) покланг!

2. У (барча нарсани) яратиб, расо қилиб қўйган Зотдир.

3. У (ҳар бир нарса учун муносиб йўлни) белгилаб, (У нарсани ўша йўлга) ҳидоят қилиб қўйган Зотдир.

4-5. У ўт-ўланни ундириб чиқариб, сўнг уни қорамтир хас-хашак қилиб қўйган Зотдир.

6-7. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизни (Жаброил фаришта воситасида Куръон) қироат қилдиурмиз. Бас, Сиз Аллоҳнинг Ўзи (унутишингизни) хоҳлаган оятлардан бошқа (бирон оят)ни унутмасиз. Албатта У Зот ошкора (сўз ва ишлар)ни ҳам, яширин нарсаларни ҳам билиб турур.

8. Биз Сизни осон (Динга) муваффақ қилурмиз.

Изоҳ: Дарҳақиқат, Шариати Исломиёй динларнинг ичида энг осон ва энгилидир. У буюрган барча аҳомларни ҳар бир ақли расо киши ҳеч қийналмасдан адо этиши мумкин. Фақат Ёлғиз Аллоҳга ва У Зот юборган Куръонга сидқидилдан иймон келтирган бўлса, бас.

9. Бас, Сиз агар панд-насихат фойда берса, (кишиларга) панд-насихат қилинг! (Яъни, насихат қор қилмайдиган кимсаларга сўзингизни исроф қилманг!)

10. (Аллоҳдан) кўрқадиган киши панд-насихат олажак.

11-12. Катта ўтга (дўзахга) кирадиган бадбахт кимса эса ўзини у (насихат)дан четга олур.

13. Сўнгра у жойда у на ўла олур ва на яшай олур!

14-15. Дарҳақиқат, (куфру исъндан) пок бўлган ва Парвардигорининг номини ёд этиб намоз ўқиган (ҳар бир) киши нажот топгандир.

16. Йўқ, сизлар (эй кофирлар), ҳаёти дунёни устун кўюрсизлар!

17. Ҳолбуки, Охират яхшироқ ва боқийроқдир.

18-19. Дарвоқеъ, бу (сурада мазкур бўлган панд-насихатлар) аввалги (пайғамбарларга нозил бўлган) саҳифаларда — Иброҳим ва Мусо саҳифаларида ҳам бордир.

(88) «Ғошия» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, йигирма олти оятдир. У барча халойикни ўз даҳшати билан ўраб оладиган Қиёмат Куни рўй берадиган воқеа-ҳодисаларни баён қилиш билан бошланади. Шунинг учун бу сура "Ғошия — Ўраб олгувчи" деб номлангандир.

Бу сурада еру осмондаги ҳар бир мавжудот Ягона Яратгувчининг — Аллоҳ таъолонинг борлигига далолат қилиб туриши таъкидланади.

Сура ниҳоясида Пайғамбар алайҳиссаломнинг зиммаларидаги вазифа фақат панд-насихат билан Ҳақ Йўлига даъват қилиш эканлиги уқтирилиб, панд-насихатга кулоқ тутмаган кимсалар Аллоҳ таъолонинг ҳузурига борганларида ўз қилмишларига яраша жазо олишлари ҳақида хабар берилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сизга ўраб олгувчи (Қиёмат Куни) ҳақидаги хабар келдими?

2. У Кунда (кофирларнинг) юзлари эгилиб қолгувчи.

3. (Бўйин ва кўл-оёқлари кишан ва занжирларни судраш билан) меҳнат-машаққат чеккувчидир.

4. (Улар) қизиган дўзахга кирур!

5. Қайнаб турган булоқдан суғорилур!

6-7. Улар учун бирон таом бўлмас, (уларнинг емишлари) фақат (еган кимсани) семиртирмайдиган ва очликдан халос қилмайдиган зарийъдан (зарарли ва бадбўй тикансимон ўсимлик) бўлур!

8. (Мўминларнинг) юзлари эса у Кунда (ўзларига ато этилган ноз неъматлардан) шод-хуррам;

9. (Ҳаёти-дунёда Аллоҳ Йўлида қилган) саъй-ҳаракатларидан рози бўлур.

10. (Улар) олий жаннатда бўлиб;

11. У жойда бирон беҳуда сўз эшитмаслар.

12. У жойда оқар булоқ бордир.

13. У жойда баланд сўрилар;

14. Ва (булоқ бўйига) қўйиб қўйилган қадахлар;

15. Тизиб қўйилган ёстиклар;

16. Ва тўшалган гиламлар бордир.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда кофирлар тушадиган дўзах азоби ва мўминлар етадиган жаннат неъматлари тасвирланди. Охират ҳаётидан келтирилган бу жонли лавҳалар кишилар ўқиб, ибрат олишлари учун эди. Энди инсонлар кўриб ибрат олишлари ва

Яратганнинг борлигини, бирлигини билиб иймон келтиришлари учун улар ҳар кун, ҳар соатда рўбарў келадиган тўрт нарса мисол тариқасида келтирилади.

17-18-19-20. Ахир улар туянинг қандай яратилганига, осмоннинг қандай кўтариб қўйилганига, тоғларнинг қандай тикланганига ва Ернинг қандай ёйиб-текислаб қўйилганига (ибрат назари билан) бокмайдиларми?!

Изоҳ: Ушбу оятларда кишиларнинг назари аввало ҳайвонот олаmidан "сахро кемаси" деб ном олган туяга қаратилмоқда. Дарҳақиқат, сахро аҳли учун туя ҳам алоқа воситаси, ҳам оғир юкларни ташувчи ва оғир вазифаларни бажарувчи хизматкор; унинг юнги кийим бўлса, сути тўйимли ва суюмли таом. У ўзи баҳайбат ва ниҳоят даражада бақувват бўлишига қарамасдан ёш гўдак етакласа ҳам бўйсуниб кетаверади. Унга миниш ёки вазмин юкларни ортиш ўта қулай: бир ишора билан олдингизга чўкиб, гўё бир харсанг тошдек қилт этмасдан туради, миниб олгач эса яна бир ишора билан у "харсанг тош" ўрнидан кўчиб, исталган тарифга равона бўлади. Булар туянинг ташқаридан кузатилган пайтда кўзга ташланадиган жиҳатлиридир. Энди унинг вужудига ибрат назари билан қаралса, у ойлаб овқатсиз, сувсиз юра олишидан тортиб, унинг баданидаги ҳар бир аъзо нақадар сахрога мослаб яратилганини кўриб Яратганнинг қудратига тан бермай илож йўқ.

Энди яна кўриб, ибрат олишимиз лозим бўлган мавжудотлардан бири устимизда "том" бўлиб, бизларни бошқа сайёралар ва бошқа оламлардан етиши мумкин бўлган зиён заҳматдан сақлаб тургувчи осмон бўлса, яна бири "ернинг қозиклари" бўлган тоғлардирки, улар ўзларининг атрофидаги иқлимни мудом мўътидиллаштириб туришларидан ташқари ичларида инсонлар учун зарур бўлган хазиналирни ҳам асраб берадилар. Энди тоғлардан ерга тушадиган бўлсак, у ҳам бизлар яшашимиз, уй-жойлар бино қилишимиз ва экинзорлар, боғ-роғлар барпо этишиииз учун қулай — текис қилиб қўйилибди. Хўш, буларнинг барчаси ўз-ўзидан пайдо бўлиб, шундай аниқ ва ҳикматли тартиб-интизомга келиб қолганми? Ёки бу мавжудотларнинг ҳар бирини одамлар ўз қўллари билан яратиб, мана шундай жойлаштириб қўйишдимикан? Бу икки тахминнинг ҳам тўғри эмаслигини билиш учун катта илмнинг ҳождати йўқ фақат тоза, заҳарланмаган фикр ва озгина инсоф бўлса, бас, мазкур мавжудотларни яратиш фақат барча оламлар Парвардигори бўлмиш Аллоҳ таъолонинг Кўлидан келиши маълум бўлади — қорлади. Шунинг учун ҳам юқоридаги оятларда барча инсонлар Еру осмондаги нарсаларга холис кўз билан, ибрат олиш учун назар солишга даъват қилинди.

Куйидаги оятларда Пайғамбар алайҳиссаломга кишиларни Исломга даъват этишда мана шундай ибратли мисоллар билан панд-насиҳат қилиш йўлини тутмоқ амр этилди.

21. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз панд-насиҳат қилинг! Зотан, Сиз фақат бир панд-насиҳат қилгувчидирсиз, холос.

22. Сиз уларнинг устида зўравонлик билан ҳукм юргизгувчи эмассиз.

23. Илло ким (бу панд-насиҳатдан) юз ўгириб, кофир бўлса;

24. У ҳолда Аллоҳ уни энг катта азоб билан азоблар!

25. Зеро, ёлғиз ўзимизга қайтишлари бордир!

26. Сўнгра уларни ҳисоб-китоб қилиш (жазо бериш) ҳам ёлғиз Бизнинг зиммамиздадир!

(89) «Вал-Фажр» сураси

Бу сура ҳам Макка сураларидан бўлиб ўттиз оятдан иборатдир.

Бу сурада сўз аввал узок ўтмишда ўтган ва Аллоҳ таъолонинг пайғамбарларини ёлғончи қилганлари сабабли ҳалокатга дучор бўлган баъзи бир қавмлар ҳақида, сўнгра Ҳақ таъоло бандаларини бойлик билан ҳам, камбағал-фақирлик билан ҳам имтиҳон қилиши хусусида ва сура ниҳоясида эса Қиёмат Куни рўй берадиган даҳшатли ҳодисалар ва дунёдаги ҳаётини иймону эътиқодда устивор бўлиб ўтказган жонлар у Кунда жаннат неъматларига эришишлари тўғрисида боради.

Сура ўзининг илк ояти билан "Вал-фажр — Тонгга қасамя", деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Тонгга қасам;

2. (Зул-ҳижжа ойидаги аввалги) ўн кечага қасам;

3. Жуфт ва тоқ (ракаатли намозлар)га қасам;

4. Ўтиб бораётган кечага қасамки, (албатта кофирлар азобга гирифтор бўлурлар)!

5. Мана шу (қасам ичилган нарсаларда) ақл эгаси учун (етарли) қасам бордир?!

6-7-8. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингиз (бошқа) юртларда ўхшаши яратилмаган, баланд устун(ли қаср)лар эгаси бўлган Ирам (шаҳридаги) Од (қабиласи)ни қандай (ҳалокатга дучор) қилганини кўрмадингизми?

9. (Қуро) водийсида харсанг тошларни кесиб ўзларига уйлар солиб олган кимсалар бўлмиш Самуд (қабиласини қандай ҳалокатга дучор қилганини-чи)?

10. Қозиклар (яъни, ерга қозикдек қоқилган баланд эҳромлар ва қасрлар) эгаси бўлган Фиръавни (қандай ҳалокатга дучор қилганини-чи)?

11-12. Улар юртларида ҳадларидан ошиб, у жойларда бузғунчиликни кўпайтириб юборган эдилар.

13. Бас, Парвардигорингиз уларнинг устига турли азоб-офатни ёғдирди!

14. Шак-шубҳасиз, Парвардигорингиз (барча нарсани) Кузатиб тургувчидир.

Изоҳ: Юқоридаги оятларда куфру исёнлари сабабли ҳалокатга дучор бўлган қавм ва қабилалар зикри ўтгач, энди бахт-саодатни мол-дунё билан ўлчайдиган кофир кимсалар ҳақида хабар берилади.

15. Бас, энди инсон қачон Парвардигори уни имтиҳон қилиб, азиз қилиб қўйса ва унга неъмат ато этса дарҳол: "Парвардигорим (иззат-хурматга лойиқ бўлганим учун) мени азиз қилиб қўйган", дер.

16. Энди қачон (Парвардигори) уни имтиҳон қилиб, ризқини танг қилиб қўйса, дарҳол: "Парвардигорим мени хор қилди", дер.

17. Йўқ, (сизлар гумон қилганларингиздек, иззат-икром — бойлик билан, хор-зор қилиш - камбатллик билан бўлмас). Йўқ, сизлар етимни иззат-икром қилмассизлар!

Изоҳ: Аллоҳ таъоло бировни яхши кўргани учун бой қилиб, ёки бошқа бировни ёмон кўргани учун камбағал қилиб қўймайди. Умуман, агар Аллоҳ наздида мол-дунёнинг пашшанинг қанотича ҳурмати бўлганида, кофирга ундан бир чақа ҳам бермаган бўлур эди. Лекин Аллоҳ таъоло инсонларни шукр қиладиларми-йўқми синовдан ўтказиш учун ризқларини танг қилиб қўяди, Демак, инсоннинг бойлик билан суюниб, камбағаллик билан куйиниб кетиши нотўғридир.

Оятнинг давомида энди Макка кофирларига хитоб қилиниб, уларнинг ўта очкўз ва хасис кимсалар эканликлари, бировнинг ҳақидан ҳазар қилмасликлари ва ҳалол-ҳармнинг фарқига бормасликлари фош қилинади.

18. Мискин-бечорага таом беришга ҳам бир-бирларингни тарғиб қилмассизлар!
19. Меросни эса (ўзларингизнинг улушингизга ўзгаларникини ҳам) қўшиб ейиш билан еяверурсизлар!
20. Яна мол-дунёни қаттиқ муҳаббат билан яхши кўрурсизлар!
21. Йўқ (бундай кирдикорларингиздан қайтингиз)! Қачон Ер (зилзилага тушиб, барча нарса) чил-парчин қилинганда;
22. Парвардигорингиз ва фаришталар саф-саф бўлиб келганда;
23. (Кофирлар кўришлари учун) ўша Кунда жаҳаннамни ҳам (яқин) келтириб қўйилганда — ана ўша Кунда инсон (бу кўрганларидан) эслатма-ибрат олур! (Аммо у Кунда) бу эслатма-ибрат(нинг фойдаси) қаёқдан тегсин?!
24. У: "Эҳ кошки эди мен ҳаёт вақтимда (яхши амаллар) қилиб ўтган бўлсам"! деб қолур!
25. У Кундаги (Аллоҳнинг) азоби каби ҳеч ким азоблай олмас!
26. Ва У Зотнинг (кишан ва занжирлар билан) боғлаши каби ҳеч ким боғлай олмас!
27. (У Кунда ҳаёти дунёдан Аллоҳ таъолонинг ваъдасига ишониб иймон ва эзгу амаллар билан ўтган мўъминларга хитоб қилиниб, дейилур): "Эй (Аллоҳнинг зикри билан) хотиржам-сокин нафс;
28. Сен (Аллоҳ ато этган неъматлардан) рози бўлган (ва Аллоҳ таъоло томонидан сенинг амалларингдан) рози бўлинган ҳолда Парвардигоринг (хузури)га қайт!
29. Бас, (солиҳ) бандаларим қаторига киргин;
30. Ва Менинг жаннатимга киргин!"

(90) «Балад» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура йигирма оятдан ташкил топгандир.

Сура аввалида Аллоҳ таъоло — Ўзининг неча-неча пайғамбарлари туғилиб ўсган ва хусусан сўнгги Пайғамбари ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломнинг она масканлари бўлган улуғ шаҳар — Маккаи мукаррамага ва барча инсонларнинг ҳақларига қасамёд қилиш билан — инсон зоти бу дунёга меҳнат-машаққат чекиш учун келиши ҳақида хабар беради. Бу сура "Балад — Шаҳар" деб номланишининг боиси шудир.

Сўнгра кўлларидаги мол-мулкларини хўжакўрсинга совуриб, мактаниб юрадиган кимсалар огоҳлантирилиб, фақат иймон-этиқод билан Аллоҳ таъоло буюрган жойларга бефарқ сарф-ҳаражат қилиш билангина Охират бахт-саодатига эришиш мумкинлиги, Аллоҳ таъолонинг оятларига кофир бўлган кимсалар эса шак-шубҳасиз, дўзахи бадбахтлар эканликлари таъкидланади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), мана шу шаҳарга — ҳолбуки, Сиз ҳам мана шу шаҳарда яшарсиз — ҳамда Ота ва ундан бўлган болаларга (яъни, Одам алайҳиссалом ва унинг барча зурриётларига) қасамёд қилурманки;

4. Дарҳақиқат, Биз инсонни меҳнат-машаққатга яратдик.

Изоҳ: Яъни, инсон ўзига жон ато этилганидан то ўша жон баданини тарк қилиб чиқиб кетгунича меҳнат-машаққатда ҳаёт кечиради. Бу борада мусулмон ҳам, кофир ҳам бири-бирига ўхшаган меҳнат-машаққатларни бошдан ўтказадилар. Лекин мусулмон Яратган буюрган иш-амалларда жон куйдиради, ўзининг куч-ғайратини имкон қадар савобли ишларга сарфлайди ва керак бўлса Ҳақ Йўлида жонини қурбон қилиб, Охиратдаги мангу роҳат-фароғатга эришади. Аммо кофир, эътиқодсиз кимсалар эса арзон ҳою ҳаваслар ва ўзларига ҳам, ўзгаларга ҳам бефойда-бевафо бўлган пуфак орзу-хаёлларга етиш йўлида жонларини жабборга бериб, оқибатда бу дунёдаги меҳнат-машаққатларидан ташқари у дунёдаги дўзах азоби-машаққатига ҳам гирифтор бўладилар. Куйидаги оятларда ана шундай топган мол-дунёси ва куч-қуввати билан мағрурланиб, Пайғамбар алайҳиссаломга ва бошқа мўъминларга дилозорлик қилиб юрадиган бир кимса ҳақида ҳикоя қилинади.

5. У ўзига ҳеч кимнинг кучи етмайди, деб ўйларми?!

6. У (мактаниб): "Жуда кўп мол-дунёни (сарфлаб) йўқ қилдим", дер.

7. У ўзини (риёкорлик билан мол-дунё совураётган пайтида) ҳеч ким кўрмаган, деб ўйларми?! (Йўқ, Аллоҳ таъоло ҳар вақт, ҳар нарсани кўриб-билиб турур!)

8-9. Ахир Биз унга икки кўз, тил ва икки лаб (ато) қилмадикми?!

10. Ва Биз уни икки баландликка (яъни, яхшилик ёки ёмонлик довларини ошиб ўтишга) йўллаб қўйдик-ку!

Изоҳ: Яъни, Аллоҳ таъоло инсонни яратиб, яхшилик йўлига юришга ҳам, ёмонлик йўлига юришга ҳам ихтиёр бериб қўйди. Бу икки йўл ҳам баландлик — довландир. Демак, иккисига чиқиш учун ҳам тер тўкиш, машаққат чекиш лозим бўлади. Лекин яхшилик довлонига чиқиш учун саъй-ҳаракат қилиб довлондан ўтган киши жаннат неъматларига етса, ёмонлик довлонига чиққан кимса унинг ортидаги дўзах жарлигига кулайди.

11. Бас, у (мақтанчоқ кимса яхшилик) доvonини ошиб ўтмади!

12.— (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), доvon (ошиш) нима эканини Сиз қаердан билар эдингиз?!

13. (Яхшилик доvonини ошиб ўтиш — бир кул) бўйнини (кулликдан) озод қилмоқ;

14-15-16. Ёки очарчилик кунида бирон қардош етимга ё муҳтож бечора-мискинга таом бермоқдир.

17.— Сўнгра у (мақтанчоқ кимса) иймон келтирган ва бир-бирларига (тоат-ибодатини адо этишдаги машаққатларга) сабр-қаноат қилишни тавсия этган, бир-бирларига (Аллоҳнинг бандаларига) меҳр-мурувват кўрғазини тавсия этган зотлардан бўлмади! (Демак, у мақтанчоқ кимсанинг юқорида зикр қилинган сифатларга эга бўлмай туриб, хўжакўрсинга совурган молу давлатидан унинг ўзига ҳеч қандай манфаат — савоб йўқдир).

18. Ана ўша (яъни, юқоридаги фазилатларга эга бўлган) зотлар ўнг томон эгаларидир (яъни, Охират Кунида ишлари ўнгдан келгувчи саодатманд кишилардир).

19. Бизнинг оятларимизга кофир бўлган кимсалар эса чап томон эгаларидир!

20. Уларнинг устида қопланиб қолгувчи олов-дўзах бўлур!

(91) «Ваш-Шамс» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил бўлган. У ўн беш оятдир.

Бу сурада Аллоҳ таъоло Ўзи яратган бир қанча мавжудотга ва Ўз Зотига қасам билан жонини иймон билан пок тутган киши нажот топиши, уни куфр билан хор қилган кимса эса номурод бўлиши ҳақида хабар беради.

Сўнгра ана шундай ҳалокатга учраган қавмлардан Самуд қабиласи мисол қилиб келтирилади. Сура ўзининг илк ояти билан "Ваш-шамс — Қуёшга қасам", деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Қуёш ва унинг ёғдусига қасам;
2. У (Қуёш)нинг ортидан келган ойга қасам;
3. У (Қуёшни оламга) ошкор қилган кундузга қасам;
4. У (Қуёшни ўз зулмати билан) ўраб-яшираётган кечага қасам;
5. Осмонга ва уни бино қилган Зотга қасам;
6. Ерга ва уни ёйиб-текис қилиб қўйган Зотга қасам;
- 7-8. Жонга ва уни расо қилиб-яратиб, унга фиқ-фужурини ҳам, тақвосини қам илҳом қилиб-ўргатиб қўйган Зотга қасамки;
9. Дарҳақиқат, уни (яъни, ўз нафсини-жонини иймон ва тақво билан) поклаган киши нажот топди.
10. Ва у (жонни фиқ-фужур билан) кўмиб хорлаган кимса номурод бўлди.
Изоҳ: Саҳобалардан ибн Аббос томонидан (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) ривоят қилинишича, Пайғамбар алайҳиссалом қачон юқоридаги оятларни тиловат қилсалар, бир тўхтаб Аллоҳ таъолога бундай дуо қилар эканлар: "Аллоҳим, Ўзинг нафсимга — жонимга тақво ато этгин, Ўзинг унинг Эгаси — Хожасисан ва Ўзинг уни энг яхши Поклагувчисан".
Энди куйидаги оятларда Самуд қабиласининг кирдикорлари баён қилинади. Улар ўзларига юборилган пайғамбар — Солиҳ алайҳиссаломни ёлғончи қилишиб, у зотдан мўъжиза талаб қилганларида Солиҳ алайҳиссалом Аллоҳ таъолонинг қудрати билан бир харсанг тошни тирик туяга айлантириб қўядилар ва Самуд қабиласининг одамларига у туяга бирон зиён-заҳмат етказмасдан, навбати келганда суғориб туришни буюрадилар ва акс ҳолда ҳалокатга учрашлари ҳақида огоҳлантирадилар. Лекин у кофирлар пайғамбарнинг устидан кулишиб, туяни сўйиб юборадилар ва барчалари ҳалок бўладилар. (Бу ҳодиса ҳақида аввалги сураларнинг изоҳларида ҳам айтиб ўтилган).
11. Самуд (қабиласи) ҳаддан ошганлари сабабли (ўз пайғамбарларини) ёлғончи қилишди.
12. Эсланг, уларнинг орасидаги энг бадбахт кимса (туяни сўйиш учун) қўзғалганида;

13. Аллоҳнинг пайғамбари (Солиҳ алайҳиссалом) уларга: "Аллоҳнинг туяси(ни сўйиб юбориш)дан ва уни суғориш(га тўсиқ бўлиш)дан (сақланинглари)!" деди.

14. Бас, улар (пайғамбарни) ёлғончи қилишиб, у (туя)ни сўйиб юборган эдилар, Парвардигорлари уларнинг бу гуноҳлари сабабли устларига қирғин юбориб, уни (қирғинни барчаларига) баробар қилди.

15. (Зотан, Аллоҳ таъоло бу ишининг) оқибатидан қўрқмас!

Изоҳ: Яъни, Еру осмонлардаги барча мавжудот Аллоҳ таъолонинг Ўз мулки бўлгани сабабли У Зот Ўз мулкини Ўзи хоҳлагандек тасарруф қилади ва бу тасарруфи хусусида ҳеч кимнинг олдида ҳисоб-китоб бермайди. Аксинча, бутун борлиқ У Зотнинг хузурида ҳисоб-китоб беради.

(92) «Ал-Лайл» сураси

Йигирма бир оятдан иборат бўлган бу сура Маккада нозил қилинган.

Унда сўз инсонларнинг туриш-турмушлари ҳам, саъйу-ҳаракатлари ҳам турли-туман экани хусусида бориб, Охират Кунидаги мукофотга иймон келтириб, тақво ва мухтожларга хайру саҳоват билан умрларини ўтказадиган кишиларга ато этиладиган жаннат ва бахиллик, иймонсизлик билан тирикчилик қилиб ўтадиган кимсаларнинг борар жойлари бўлган дўзах азоби тўғрисида хабар берилади.

Сура ниҳоясида Ёлғиз Аллоҳнинг ризолигини кўзлаб қилинган эзгу амалларгагина ажр-саवоб берилиши таъкидланади. Бу сура ҳам ўзининг илк ояти билан "Вал-лайл — Кечага қасам" деб номланган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Борлиқни ўз зулмати билан) ўраб келаётган кечага қасам;

2. Ёришиб-кўринган кундузга қасам;

3. Эркак ва аёлни яратган Зотга қасамки;

4-5. Шак-шубҳасиз, сизларнинг саъйу ҳаракатларингиз хилма-хилдир. Ана энди ким (ўз мол-давлатидаги камбағал-бечораларга берилиши лозим бўлган закот ва бошқа садақотларни) ато этса ва (Аллоҳдан) кўркса;

6. Ҳамда гўзал оқибатни (яъни, жаннат бор эканини) тасдиқ этса;

7. Бас, Биз уни осон йўлга муяссар қилурмиз.

Изоҳ: Ушбу оятлардан маълум бўлишича, ким дунё ва Охиратда бахтли-саодатли ҳаёт кечириши учун осон йўл изласа, у киши уч хислатга эга бўлиши лозим экан: ўз зиммасидаги Аллоҳ таъоло буюрган хайр-эҳсонни камбағал бечораларга ато этиш, мудом тақво билан, Ёлғиз Аллоҳдан кўрқиб яшаш ва яхши амал учун гўзал мукофот-жаннат бўлишини чин дилдан тасдиқ этиш. Аллоҳ таъоло ана шу уч хислатга эга бўлган кишиларга жаннат йўлини осон қилишга ваъда берди. Энди куйидаги оятларда юқоридиги хислатларнинг зиддига мубтало бўлган кимсалар ва улар топажак оқибат ҳақида сўз юритилади.

8. Энди ким (Аллоҳ Йўлида хайр-саҳоват кўрсатишдан) бахиллик қилса ва (ўзини Аллоҳ ҳузуридаги ажр-мукофотлардан) беҳожат билса;

9. Ҳамда гўзал оқибатни (яъни, Аллоҳ ваъда қилган жаннатни) ёлғон деса;

10. Бас, Биз уни (дунё ва Охиратда бахтсиз бўладиган) оғир йўлга "муяссар" қилурмиз!

11. Ва у (дўзахда) ҳалок бўлган вақтида молу дунёси унга асқотмас!

12. Шак-шубҳасиз, ҳидоят (яъни, инсонларни Тўғри Йўлга йўллаш) ёлғиз Бизнинг зиммамиздадир.

13. Шак-шубҳасиз, Охират ҳам, дунё ҳам ёлғиз Бизникидир.

Изоҳ: Яъни, дунёнинг ҳам, Охиратнинг ҳам Якка-ю Ягона ҳақиқий Подшоҳи — Эгаси Ёлғиз Аллоҳ таъолодир. Бас, кимки Аллоҳдан ўзга бирон кимсага сиғинса, Аллоҳдан ўзга бирон кимсадан ҳидоят ёки бахт-саодат сўраса, у очик гумроҳдир.

14. Бас, (эй инсонлар), Мен сизларни ловуллаб ёниб турган оловдан — дўзахдан огоҳлантирдим.

15-16. Унга фақат (Ҳақни) ёлғон деган ва (иймон-эътиқоддан) юз ўгирган бадбахт кимсагина кирур!

17-18. Ўзи покдоман бўлиб, мол-давлатини (яхшилик йўлида) сарф қиладиган такводор зот у (дўзах)дан йироқ қилинур.

19. У (такводор зот) ҳузурида — зиммасида бирон кимсага қайтариладиган неъмат йўқдир. (Яъни, у бирон кимсанинг ўзига ўтказиб қўйган яхшилигини қайтариш учун хайр-саховат кўрсатмайди).

20. У фақат энг Олий Зот бўлмиш Парвардигорининг Юзини — ризолигини истаб (мол-давлатини сарф қилур).

21. Ва яқинда (Парвардигори унга ато этадиган мукофот — жаннат неъматларидан) рози бўлур.

(93) «Ваз-Зуха» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура ўн бир оятдан иборатдир.

У Пайғамбар алайҳиссалом шахсиятларига хос бир сура бўлиб, унда Аллоҳ таъоло Ўзининг сўнги Пайғамбарига нисбатан бўлган меҳр-муҳаббати ва раҳм-шафқати ҳақида хабар беради. Сўнгра у кишига Илоҳий йўл-йўриқлар кўрсатилади.

Сура ўзининг илк ояти билан "Ваз-зуҳа — Чошгоҳ вақтига қасам" деб номланган.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Чошгоҳ вақтига қасам;

2. (Ўз зулмати билан чор-атрофни) қоплаб-ўраб олган кечага қасамки;

3. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингиз Сизни тарк этгани ҳам йўқ, ёмон кўриб қолгани ҳам йўқдир.

Изоҳ: Ушбу оятлар Пайғамбаримизга ваҳий келиши бир неча муддат тўхтаб қолган ва айрим мушриклар: "Мана Муҳаммадни Парвардигори ташлаб кетди", деб гап тарқатган вақтларида нозил бўлгандир. Аллоҳ таъоло Ўзи яратган чошгоҳ (ёруғлик) ва кеча (қоронғулик) ҳақида қасам билан Муҳаммад алайҳиссаломни тарк этмагани ва ёмон кўриб қолмагани ҳақида хабар бериш орқали гўё ойнанинг (ваҳий келмай қолган) ўн беши қоронғу бўлган бўлса, қолган ўн беши ёруғ бўлишига ишора қилаётгандек.

4. Албатта Охират Сиз учун дунёдан яхшироқдир.

5. Яқинда Парвардигорингиз Сизга (шундай неъматлар) ато этурки, Сиз (у Илоҳий марҳаматлардан) рози бўлурсиз.

6. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Парвардигорингиз) Сизни етим ҳолда топгач, бошпана бермадимми?

Изоҳ: Бу ўринда Пайғамбар алайҳиссалом ёш гўдаклик чоғлариди етим бўлиб қолганларида аввал боболари Абдулмутталиб, сўнгра амакилари Абу Толиб қарамоғларида тарбия топганларига ишора қилинмоқда.

7. У Зот Сизни гумроҳ-ғофил ҳолда топиб, (Ҳақ Йўлига) ҳидоят қилиб қўйди-ку!

8. У Зот Сизни камбғал ҳолда топиб, бой қилиб қўйди-ку!

9. Бас, энди Сиз ҳам етимга қаҳр қилманг!

10. Сўрагувчи — тиланчини эса (бирон нирса бермасдан) ҳайдаманг!

11. Ва Парвардигорингизнинг (Сизга ато этган пайғамбарлик ва бошқа барча) неъмاتي ҳақида (кишиларга доимо) сўзланг!

Изоҳ: Ушбу Илоҳий йўл-йўриқлар фақат Пайғамбар алайҳиссаломнинг ўзларига тааллуқли бўлмай, балки у зотнинг барча умматларига ҳам алоқадордир. Зеро, ҳар бир иймон-эътиқодли кишининг бурчи ўзи фазлу марҳаматига муҳтож бўлган энг Олий Зот — Аллоҳ таъолонинг унга ато этган беҳисоб ноз-неъматларини эслаб, ўзига муҳтож бўлган етим-бечораларга зулм қилмай, аксинча уларга кўлидан келганича ёрдам бериб юрмоқдир.

(94) «Шарх» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, саккиз оятдир.

У ҳам ўзидан аввалги сура каби бошидан охиригача Пайғамбар алайҳиссаломга хитоб бўлиб, Аллоҳ таоло томонидан у зотга ато этилган фазл-марҳаматлар зикр қилинади ва у зотни машаққатларга сабр-тоқат қилишга ҳамда Аллоҳ таолонинг ибодатига мудом рағбат кўрсатишга даъват этилади.

Суранинг номи бўлмиш "Шарх" калимаси "Очмоқ, кенг қилмоқ" деган маънони англатади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Биз Сизнинг қалбингизни (иймон ва Қуръон нури билан) кенг-мунаввар қилиб қўймадикми?

2-3. Ва Биз Сиздан елкангизни эзиб турган оғир юкингизни олиб қўйдик.

Изоҳ: Мазкур оғир юкдан мурод Пайғамбар алайҳиссалом йўл қўйган ва йўл кўядиган — мунофиқларнинг жиҳодга чиқмасликларига изн беришлари, олдиларига келган кўзи ожиз саҳобага қовоқ уйганлари каби кичик хатолар эдики, булар мудом оғир юк бўлиб Пайғамбаримизнинг елкаларини эзиб-азоблаб турар эди. Ушбу оятлар билан Аллоҳ таоло Ўзининг Ҳабиби ва сўнгги Пайғамбарига у кишининг бу янглиғ кичик хатолари афв этилгани хусусида хабар бермоқда. Энди қуйидаги оятда Расулulloҳ алайҳиссаломга ато этилган яна бир файзи Илоҳий ҳақида сўз боради.

4. Ва Биз сизнинг зикрингизни (яъни, мартабангизни) баланд қилиб қўйдик.

Изоҳ: Дарҳақиқат, ҳар бир мўъмин-мусулмон қаерда Аллоҳ таолонинг номини ёд этиб, У Зотни улуғласа, албатта У Зот билан бирга Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломнинг номларини ҳам зикр қилиб, у кишига салавот ва салот айтадики, бу мартабайи олия Пайғамбаримиздан ўзга ҳеч кимга насиб этган эмас.

5. Бас, албатта ҳар бир оғирлик-машаққат билан бирга бир енгиллик ҳам бордир.

6. Албатта ҳар бир оғирлик-машаққат билан бирга бир енгиллик ҳам бордир.

Изоҳ: Агар эътибор берган бўлсангиз, юқоридаги оятларда ҳар бир машаққатдан кейин эмас, балки айни ўша машаққат билан бирга енгиллик борлиги икки бор таъкидланди. Буни икки хил маънода тушуниш мумкин. Биринчиси: ҳар бир қийинчиликдан кейин шу қадар тез осонлик келадики, гўё улар иккиси бирга, ёнма-ён тургандек бўлади. Бас, демак, қийинчиликка рўбарў келганда ноумидликка тушишнинг асло ҳожати йўқ. Иккинчи маъно: бир кишининг бошига иймон, эътиқоди сабабли бирон оғирлик тушса, у киши ҳаргиз бундан ранжимаслиги лозим. Зеро, у Охиратдаги осонликка — мангу саодатга айни мана шу дунёда тортаётган қийинчилиги шарофати билан, яъни, мана шу қийинчиликка сабр-тоқат қилгани сабабли эришиши мумкин. Демак, у киши тортаётган муваққат машаққатнинг ўзида унинг учун мангу бахт-саодат бор экан.

7. Бас, (эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон Сиз (кишиларни Ҳақ Йўлига даъват қилишдан ва бошқа дунёвий ҳожатлардан — ишлардан) фориғ бўлсангиз (ўрнингиздин) туринг!

8. Ва ёлғиз Парвардигорингизга юзингизни буринг!

(95) «Ват-Тийн» сураси

Бу сура саккиз оятдан ташкил топган бўлиб, Маккада нозил қилинган.

Унда Аллоҳ таъоло яратган энг гўзал ва мукаммал хилқат инсон эканлиги, лекин айрим кимсалар куфру исён ботқоғига ботиб, пастларнинг пастига айланиб қолишлари, бу ҳаёти дунёдан иймон ва эзгу амаллар билан яшаб ўтган инсонлар эса беадоқ ажр-мукофотларга эга бўлишлари ҳақида сўз боради.

Сура ўзининг илк ояти билан "Ват-тийн — Анжир мевасига қасам" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Анжирга қасам, зайтунга қасам;
2. (Аллоҳ таъоло Мусо пайғамбар билан бевосита сўзлашган) Тури Сино тоғига қасам;
3. Мана шу тинч-осойишта шаҳар (Маккаи мукаррама)га қасамки;
4. Дарҳақиқат, Биз инсонни энг гўзал шаклу шамойилда яратдик.
5. Сўнгра (у Биз ато этган шундай гўзал сурат ва мукаммал қилқатнинг шукрини қилмасдан, куфру туғён йўлига кетгач), уни асфаласофилинга (яъни, энг тубан дўзахга) қайтардик.
6. Фақат (қай) бир зотлар иймон келтирсалар ва яхши амаллар қилсалар, ана ўшалар учун битмас-туганмас ажр-мукофот бордир.
7. Бас, (эй инсон), энди (яъни, Аллоҳ таъолонинг барча нарсага Қодир Зот эканлигини билганингдан сўнг) нима сени (Қиёмат Кунида бандаларнинг қилиб ўтган амалларига бериладиган) жазони ёлғон дейишга мажбур қилур?!
8. Ахир Аллоҳ энг афзал, энг одил Ҳукм қилгувчи эмасми?! (Дарҳақиқат, Аллоҳ таъоло Қиёмат Кунида энг одил ҳукм қилгувчидир. Демак, У Зот албатта ҳар бир яхшига баҳосини, ёмонга жазосини бериши муҳаққакдир).

(96) «Алақ» сураси

Маккада нозил бўлган бу сура ўн тўққиз оятдан иборатдир. Суранинг ўқиб-ўрганишга ва Яратганнинг қандай Зот эканини, инсоннинг нимадан яратилганини англашга даъват этувчи аввалги беш ояти заминни осмон билан боғлаб тургувчи Каломуллоҳнинг — барча инсонлар учун Илоҳий дастурул-амал бўлмиш Куръони Каримнинг илк оятларидир, Аллоҳ таъоло Ўзининг сўнгги Пайғамбари Ҳазрати Муҳаммад алайҳиссаломга қилган илк Илоҳий хитобдир.

Суранинг кейин нозил бўлган оятларида инсон табиатидаги бир қусур — ўзини бой-беҳожат кўриши билан туғёнга тушиши тўғрисида сўз юритилиб, ана шундай ҳадларидан ошган кимсалар ҳали Парвардигор даргоҳига қайтиб ҳисоб-китоб бериш борлиги ҳақида огоҳлантирилади.

Сўнгра ўшалардан бири, ўзининг мол-дунёси ва ҳамтовоқдарининг кўплигига ишониб ҳаддидан ошган ва Пайғамбаримизга тинимсиз озор-азиятлар етказган Абу Жаҳл (Жохил — нодонларнинг отаси) лақабли бир малъун кофирнинг кирдикорлари келтирилиб, агар у ўзининг куфру турёнидан қайтмаса, охир-оқибат дучор бўладиган ҳалокати ҳақида хабар берилади. Бу сурада инсон куюқ — лахта қондан яратилгани тўғрисида илк бора айтилгани сабабли уни "Алақ — Лахта қон" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом, Сиз ўзингизга нозил бўладиган Куръонни барча мавжудотни) яратган Зот бўлмиш Парвардигорингиз номи билан (бошлаб) ўқинг!

2. У инсонни лахта қондан яратган (Зотдир).

3-4. Ўқинг! Сизнинг Парвардигорингиз (инсониятга) қаламни (яъни, ёзишни — хатни) ўргатган ўта Карамли Зотдир.

5. У Зот инсонга унинг билмаган нарсаларини ўргатди.

Изоҳ: Ушбу оятлар инсоният ҳаётига янги Илоҳий таълимот ва то Қиёмат бузмлмай сақланиб қоладиган, Аллоҳ таъоло юборган динларнинг энг сўнггиси бўлган мукамал бир Дин — Ислом кириб келгани ҳақидаги илк хабарлар эди. Ушбу илк оятларданок Ислом дини инсонларни жаҳолат-хурофотга эмас, балки илм-маърифатга чорлаши ва фақат ўқиш-ўрганиш билан Яратган рози бўладиган Ҳидоят Йўлини топишга даъват этиши маълум бўлди. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом: "Илм исташ ҳар бир муслим ва муслима учун фарздир", деб марҳамат қилганлар. Энди куйидаги оятларда динсиз кимсаларни мол-дунё ва мансаб-мартабалар қандай кўйларга солиши ҳақида хабар берилади.

6-7 Дарҳақиқат, (кофир) инсон ўзини бой-беҳожат кўргач, албатта туғёнга тушар — ҳаддидан ошар.

8. (Эй инсон), албатта Ёлғиз Парвардигоринга қайтишинг бордир! (ўшанда бу туғёнларинг учун ҳисоб-китоб қилиниб, жазоланишинг аниқдир)!

9-10. (Эй инсон), бир бандани (яъни, Муҳаммад алайҳиссаломни) намоз ўқиган вақтида (намозидан) тўсадиган кимсани кўрдингми?!

11-12. Хабар бергин-чи, агар у (намоз ўқигувчи) ўзи Тўғри Йўлда бўлса ёки (ўзгаларни) таквога (Аллоҳдан кўрқишга) буюрса (уни намоздан ва такводан тўсган кимса ҳалок бўлмасми)?

13-14. Хабар бергин-чи, агар у (намоздан тўсгувчи кимса Аллоҳнинг Китобини) ёлғон, деса ва (у Китобга иймон келтиришдан) юз ўгирса, албатта Аллоҳ (унинг барча қилмишларини) кўриб туришини билмасми?!

Изоҳ: Бу оятлар Қурайш зодагонларидан бўлган Абу Жаҳл лақабли ашаддий кофир бир кимса ҳақида нозил бўлгандир. У Пайғамбаримизни Масжид ал-Ҳаромда намоз ўқишларидан тўсиб: "Агар Муҳаммад яна шу ерга келиб намоз ўқийдигин бўлса, унинг бўйнини эзиб юзини тупроққа белаيمان", деб ўзининг бутлари номига қасам ичади. Юқоридаги оятларда бу кофирнинг барча қилмишларини Аллоҳ таъоло кўриб тургани айтилгач, энди қуйида агар у бундай бемаъниликларни тўхтатмаса, қандай азобга гирифтор бўлиши ҳақида хабар берилади:

15-16. Йўқ! Қасамки, агар у (бундай гумроҳликдан) тўхтамаса, албатта биз уни пешона сочидан — ўша ёлғончи, адашган пешона сочидан тутармиз-да (жаҳаннамга отурмиз)!

17. Бас, у ўзининг жамоасини (ёрдамга) чакираверсин!

18. Биз эса азоб фаришталарини чакиражакмиз!

19. Йўқ! (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Сиз унга итоат этманг ва (Ёлғиз) Аллоҳга сажда-ибодат қилиб, (У Зотга) яқин бўлинг!

Изоҳ: Ушбу ояти карима Қуръондаги сўнгги сажда ояти бўлиб, бу оятни ўқигин ёки эшитган киши бир марта Аллоҳга сажда қилиши вожиб бўлади. Бу оятдаги хитоб гарчи Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссаломга қаратилган бўлса-да, унинг ҳукми барча мусулмонлар учун умумий ҳукмдир. Бинобарин, Яратганга ибодат қилишдан тўсадиган бирон кимсага итоат этмасдан Ёлғиз Аллоҳ таъологагина сажда қилиш ҳар бир мусулмон учун фарздир.

(97) «Қадр» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, беш оятдан иборатдир.

Унда сўз инсоният тарихида мисли кўрилмаган бир Кеча ҳақида — инсонларга бу ҳаёти дунёдан чин инсоний ҳаёт кечириб ўтиш йўл-йўриқларини кўрсатиб берадиган сўнгги муктамал Илоҳий дастурул-амал бўлмиш Қуръони Карим нозил бўла бошлаган ниҳоят қадрли бир Кеча ва унинг фазилатлари ҳақида боради.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоқ номи билан (бошлайман).

1. Албатта Биз у (Қуръон)ни Қадр кечасида нозил қилдик.
2. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Қадр кечаси нима эканлигини Сиз қаердан ҳам билар эдингиз?!
3. Қадр кечаси минг ойдан яхшироқдир.
Изоҳ: Демак, у кечада қилинган тоат ибодат ҳам минг ойлик ибодатдан яхшироқ бўлади. Бу кечанинг баракоти ҳақида «Духон» сурасининг 2-5-оятлари изоҳида айтиб ўтилган. Кўпчилик уламоларнинг айтишларича, Қадр кечаси Рамазон ойининг йигирма еттинчи кечасидир.
4. У (кеча)да фаришталар ва Рух (яъни, Жаброил алайҳиссалом) Парвардигорларининг изни-ихтиёри-ла (йил давомида қилинадиган) барча ишлар билан (осмондан заминга) тушурлар.
5. У (кеча) то тонг отгунча тинчлик-омонликдир.

(98) «Байина» сураси

Бу сура Мадинада нозил қилинган. У саккиз оятдир.

Бу сурада сўз аҳли Китоблардан бўлган яҳудий ва насронийларнинг ҳамда мушрикларнинг кирдикорлари ҳақида; Ёлғиз Аллоҳ таъолонинг ўзига ихлос билан ибодат қилиш лозимлиги тўғрисида ва Охиратда кофирлар дучор бўладиган азоб ҳамда иймон ва яхши амал билан ўтган зотларга муяссар қилинадиган мангу бахт хусусида боради.

Сурадан Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ таъоло томонидан юборилган аниқ ҳужжат эканликлари ҳақидаги оятлар ҳам ўрин олгани сабабли бу сура "Байина — Аниқ ҳужжат" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Аҳли Китобдан ва мушриклардан бўлган кофир кимсалар, то уларга очиқ ҳужжат келгунича (куфрдан) ажрагувчи бўлмадилар.

2. (У очиқ ҳужжат) Аллоҳ томонидан (юборилган) бир Пайғамбар (яъни, Муҳаммад алайҳиссалом бўлиб, уларга) покиза саҳифаларни (яъни, Қуръонни) тиловат қилур.

3. У (Қуръонда) энг тўғри ёзувлар — ҳукмлар бордир.

Изоҳ: Аллоҳ таъолонинг сўнги, мукамал Дини бўлмиш Исломи дини келиши арафасида Таврот, Инжил каби аввал нозил қилинган Китоблар берилган яҳудий ва насронийлар ҳам, бутпараст мушриклар ҳам куфр ботқоғига ботиб қолишган, аҳди Китоблар Таврот ва Инжилда келиши айтилган бир Пайғамбарга кўз тутаётган эдилар. Қачонки улар кутган ҳужжат — Пайғамбар алайҳиссалом тилларида Аллоҳнинг Каломи — Қуръон билан келганларида эса...

4. Китоб ато этилган кимсалар фақат уларга очиқ ҳужжат — Пайғамбар келганидан кейингина бўлиниб кетдилар (яъни, айримлари ўша — ўзлари кутган Пайғамбарга иймон келтирдилар, айримлари эса унга кофир бўлдилар).

5. Ҳолбуки, улар фақат Ягона Аллоҳга, У Зот учун Динни холис қилган, Тўғри Йўлдан оғмаган ҳолларида ибодат қилишга ва намозни тўқис адо этишга ҳамда закотни (ҳақдорларга) ато этишга буюрилган эдилар. Мана шу Тўғри (Йўлдаги миллатнинг) Динидир.

6. Албатта аҳли Китобдан ва мушриклардан бўлган кофир кимсалар жаҳаннам ўтида бўлиб, ўша жойда мангу қолурлар! Ана ўшалар энг ёмон махлукдирлар.

7. Албатта иймон келтирган ва яхши амаллар қилган зотлар — ана ўшалар яралмиш жонзотларнинг энг яхшисидирлар.

8. Уларнинг Парвардигорлари ҳузуридаги жазо-мукофотлари — остидан дарёлар оқиб турадиган мангу жаннатлардир. Улар ўша жойда абадул-абад қолгувчидирлар. Аллоҳ улардан рози бўлди, улар (Аллоҳдан) рози бўлдилар. Бу (мукофот) Парвардигоридан кўрққан киши учундир.

(99) «Залзала» сураси

Саккиз оятдан иборат бу сура ҳам Мадинада нозил бўлгандир.

"Залзала" (Зилзила), деб номланган бу сура дастлаб Қиёмат қойим бўлган Кунда замин зилзилага тушиб титраб-ёрилиб, тилга кириши ҳақида ҳикоя қилади.

Сўнгра у Кунда ҳаёти дунёда қилиб ўтилган бир зарра мисоли яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам бежазо қолмаслиги баён қилинади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Қачон Ер ўзининг (энг даҳшатли) зилзиласи билан ларзага тушганида;
2. Ва ер (ўз бағридаги хазина-ю дафиналардан ва инсои жасадларидан иборат) «юк»ларини (юзага) чиқариб ташлаганида;
3. Ва (ҳаётлик пайтиди қайта тирилишни инкор қилгувчи бўлган) инсон (қайта тирилганидан даҳшатга тушиб: "Ерга) нима бўлди ўзи?", деб қолганида
- 4-5. Ана ўша Кунда (Ер), Парвардигорингиз унга ваҳий қилиб, сўзлашга буюргани сабабли ўз хабарларини сўзлар!
Изоҳ: Саҳобалардан Абу Хурайра (Аллоҳ у кишидаи рози бўлсин) ривоят қилишларича, Пайғамбар алийҳиссалом Ернинг хабарлари нима эканлиги ҳақида сўзлаб: "Ернинг хабарлари — ҳар бир эркагу аёл унинг устида қандай амал қилган бўлса, барчасини Аллоҳ таъоло ҳузурда сўзлаб, гувоҳлик беришидир", деган эканлар.
6. Ўша Кунда одамлар, уларга (қилиб ўтган) амаллари(нинг жазо ёки мукофотлари) кўрсатилиши учун тўда-тўда бўлиб чиқиб келурлар!
7. Бас, ким (ҳаёти дунёдалик пайтиди) зарра мисқоличалик яхшилик қилса, (Қиёмат Кунда) ўшани кўрур.
8. Ким зарра мисқоличалик ёмонлик қилса уни ҳам кўрур.

(100) «Вал-Одиёт» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура ўн бир оятдан иборатдир.

Бу сурада Аллоҳ таъоло Йўлида жиҳод қилгувчи зотлар жангга миниб борадиган учкур отларга қасамёд қилиш билан динсиз-эътиқодсиз кимсалар албатта Яратган ўзларига ато этган неъматларга ношукурлик қилгувчи, ашаддий дунёпараст бўлишлари таъкидланади ва Аллоҳ таъоло барча ишлардан Хабардор бўлиб туриши, демак, бирон ёмонликни бежазо қолдирмаслиги уқтирилади.

Сура ўзининг илк ояти билан "Вал-одиёт — Чопқир отларга қасам" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3-4-5. (Аллоҳ Йўлида) ҳарсиллаб чопадиган, (чопган пайтида туёқларидан) чакмоқлар чақадиган, тонг пайтида (ёв устига) бостириб борадиган, бас, ўшанда чанг-тўзон кўтариб, шу (чанг-тўзон) билан (душман) жамоасининг қоқ ўртасига кириб келадиган (от)ларга қасамки;

6. Шак-шубҳасиз, (кофир) инсон Парвардигори (унга ато этган неъматлар)га. кўрнамаклик қилгувчидир.

7. Ва шак-шубҳасиз, у бунга (ўзининг бу ношукурлигига) гувоҳдир.

8. Ва шак-шубҳасиз, у мол-дунё муҳаббатига жуда қаттиқ (берилгувчи)дир.

9. Ахир у билмасмики, (Қиёмат қойим бўлиб), қабрларнинг ичидаги нарсалар (жасадларга қайта жон ато этилиб, ташқарига) чиқарилганида;

10. Ва диллардаги сирлар ошкор қилинганида;

11. Ана ўша Кунда шак-шубҳасиз, Парвардигорлари улардан (яъни, барча халойиқнинг ҳаёти дунёда қилиб ўтган ишларидан) Огоҳ – Хабардор-ку!

Изоҳ: Бу оятларда Қиёмат Кунида барча сирлар ошкор бўлишини эслатиш билан ҳар бир инсон ўз ҳаётини ўша Кунда шарманда бўлиб қолмайдиган тарзда ўтказиши лозим эканлиги уқтирилмоқда.

(101) «Ал-Қориа» сураси

Маккада нозил қилинган бу сура ҳам ўн бир оятдан ташкил топгандир.

Бу сурада ҳам Қиёмат даҳшатлари тасвирланиб, у Кунда ҳар бир инсон ўз қилмишига қараб мукофот ёки жазога мустаҳиқ бўлиши ҳақида хабар берилади.

Суранинг номи бўлмиш "Ал-қориа" калимаси "Қалбларни қаттиқ қоқувчи (Қиёмат)" деган маънони англатади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Ўз даҳшатлари билан кишилар қалбини) қаттиқ қоқувчи (Қиёмат)!
2. У қаттиқ қоқувчи недур?!
3. (Эй инсон), қаттиқ қоқувчи (Қиёмат) нима эканлигини сен қаердан билар эдинг?!
4. У Кунда одамлар тўзғитиб юборилган парвоналар каби бўлиб қолурлар! (Яъни, қабрларидан чиқишиб, Қиёмат даҳшатидан ўзларини ҳар ёнга уриб-тўзиб кетадилар).
5. Тоғлар эса титилган жун каби (осмонда учиб юрадиган) бўлиб қолур!
- 6-7. Бас, энди (у Кунда) кимнинг тортилган (яхши амаллари) оғир келса, ана ўша (киши ҳар бир инсон) рози бўладиган-орзу қиладиган ҳаётда бўлур.
- 8-9. Энди кимнинг тортилган (яхши амаллари) енгил келса, унинг жойи «жарлик»дир!
10. Унинг нима эканини қаердан ҳам билар эдинг?!
11. (У) қизиган дўзахдир!

(102) «Такосур» сураси

Бу сура Макка сураларидан бўлиб, саккиз оятдан ташкил топгандир.

Бу сурада кўп одамларнинг то жонлари чиқиб, қабрларига киргунларича мол-дунё тўплашга ва ўша арзимас матолар билан бир-бирларига мақтанишга машғул бўлишиб, Аллоҳни эслашдан ва У Зот буюрган Ҳақ Йўлда юришдан юз ўгирганлари баён этилади ва уларга бу қилмишларининг оқибати жаҳаннам экани тўғрисида хабар берилади.

Сура "Такосур — Тўплаб кўпайтиришга берилмоқ" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. (Эй инсонлар), сизлар то қабрларни зиёрат қилгунларингизча (яъни, ўлиб, қабрга киргунларингизча) сизларни (мол-дунё) тўплаб-кўпайтириш (Аллоҳга тоат-ибодат қилишдин) машғул қилди!

Изоҳ: Дарҳақиқат, бутун ҳаётларида Аллоҳ таъолога бирор кун ибодат қилмасдан мол-дунёга сиғиниб ўтадиган кимсалар жуда кўпдир. Бу хусусда Саҳиҳул-Бухорийда ривоят қилинган Пайғамбаримизнинг бир ҳадислари ўта ибратлидир:

"Маййитнинг — ўликнинг ортидан уч нарса эргашиб боради ва кейин у учовидан иккиси қайтиб кетади, бири эса ўлик билан бирга қолади — унга бола-чақаси, мол-дунёси ва шу дунёда қилган амаллари эргашиб боради-да, сўнгра бола-чақаси ва мол-дунёси яна қайтиб кетади. Қилиб ўтган амаллари эса у билан бирга қабрда қолади".

3. Йўқ, сизлар яқинда (бу қилмишларингизнинг оқибатини) билурсизлар!

4. Яна бир бор йўқ, сизлар яқинда билурсизлар.

5. Йўқ, агар сизлар (дунёга қул бўлиб қолишнинг оқибати нима эканлигини) аниқ билиш билан билсаларингиз эди, (унга қул бўлиб қолмас эдингизлар)!

6. Қасамки, албатта сизлар дўзахни кўрурсизлар!

7. Яна бир бор қасамки, сизлар уни аниқ кўриш билан кўрурсизлар!

8. Сўнгра ана ўша Кунда албатта (хаёти дунёда сизларга ато этилган барча) неъматлар тўғрисида масъул бўлурсизлар.

(103) «Вал-Аср» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, уч оятдан иборатдир.

Қуръони Каримдаги энг қисқа суралардан бири бўлган бу сурада Аллоҳ таъоло Аср намозининг вақтига қасам билан, инсоният ҳақиқий бахт саодатга эришиш учун тўрт нарсага — иймонга, эзгу амалга, Ҳақ Йўлга ва шу Йўлда чекиладиган машаққатларга сабр-тоқат қилишга муҳтож эканлигини таъкидлайди.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Аср (вақти)га қасамки, (барча) инсон зиён-бахтсизликдадир.

3. Фақат иймон келтирган ва яхши амаллар қилган, бир-бирларига Ҳақ (Йўли)ни тавсия этган ва бир-бирларига (мана шу Ҳақ Йўлида) сабр-тоқат қилишни тавсия этган зотларгина (нажот топгувчидирлар).

(104) «Хумаза» сураси

Тўққиз оятдан ташкил топган бу сура Маккада нозил бўлгандир.

Унда тўплаган мол-дунёлари билан қувонишиб, ўша моллари ўзларини ҳар қандай бало-офатдан сақлайди, деб ўйлайдиган ва ҳадларидан ошиб бировларнинг обрўларини тўкиб юрадиган ғийбатчи-бўхтончи кимсалар албатта дўзах азобига дучор қилинишлари ҳақида сўз юритилади.

Суранинг номи бўлмиш "Хумаза" сўзи "Бўхтончи" деган маънони англатади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Барча (кишиларга дилозорлик қилиб, уларнинг обрўларини тўкиб юрадиган) бўхтончи-ғийбатчига ҳалокат бўлгай.

2-3. Ки, у (топган) мол-дунёси ўзини мангу (ўлмайдиган) қилиб, деб ўйлаган холида (фақат) мол тўплаган ва ўша (мол-дунё)ни ҳисоб-китоб қилиб (бирон савобли ишга сарфламасдан) юрган кимсадир.

4. Йўқ, (унинг бу ҳисоб-китоби бекордир)! Қасамки, албатта у чил-парчин қилгувчи (дўзах)га ташланур!

5. (Эй инсон), чил-парчин қилгувчи нима эканлигини сен қаердан билар эдинг?!

6-7. (У) Аллоҳнинг ёқиб қўйилган бир оловидирки, (ўз алангаси билан баданларни тешиб ўтиб) юракларга қадар етур!

8-9. Албатта (у кофирлар) узундан-узун устунларга (занжирлар билан боғлаб қўйилган ҳолларида олов) уларнинг устида қопланиб қолгувчидир (яъни, кишанбанд бўлганлари сабабли на улар жаҳаннам қаъридан кутулиб чиқа олурлар ва на улар нафас олишлари учун бир ютум тоза ҳаво кирур)!

(105) «Фил» сураси

Бу сура беш оятдан иборат бўлиб, Маккада нозил қилингандир.

У Каъбатуллоҳни вайрон қилиш ғаразида келганлари сабабли Аллоҳ таъолонинг ғазабига учраб ҳалок бўлган "Асҳоби фил — Фил минган лашкарлар" қиссаси ҳақида сўзлайди. Бу воқеа Аллоҳ таъолонинг сўнгги, суюкли Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссалом таваллуд топган милодий 570 - йилда рўй берган бўлиб, саноқсиз лашкар билан, кудратли филларга миниб Аллоҳнинг уйини бузиш учун Яман ҳокими Абраҳа бошчилигида бостириб келган кофирларни Аллоҳ таъоло Ўзининг ожиз махлуқлари бўлмиш кушлар тумшукларида келтирган майда тошлар билан ҳалок қилади ва Каъбатуллоҳни яқинда туғилажак Пайғамбар Муҳаммад алайҳиссалом учун, келажак янги Дин, янги уммат учун сақлаб қолади. Кейин ҳазрат дунёга келиб, вояга етгач ва у кишига Куръон оятлари нозил бўла бошлагач, ўша Илоҳий мўъжиза то Қиёматгача Каъбатуллоҳ томон юзланиб ибодат қилгувчи мўъминларга ибрат, Аллоҳнинг Динига қарши тургувчи кофирларга эса бир аччиқ сабоқ бўлиши учун у ҳақда мана шу сураи карима нозил қилинди.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Парвардигорингиз фил эгаларини қандай (ҳалок) қилганини кўрмадингизми?
2. У Зот уларнинг (Каъбатуллоҳни вайрон қилиш учун қўллаган барча) хийла-найранглари барбод қилмадимми?
- 3-4. У Зот уларнинг устига сополдан бўлган тошларни отадиган тўп-тўп кушларни юбориб;
5. Уларни (қурт-кумурсқалар томонидан) чайнаб ташланган сомон каби (илма-тешик) қилиб юборди!

Изоҳ: Ривоят қилинишича, кушлар томонидан отилган ҳар бир тош бир кофирнинг бошидан тешиб кириб, остидан чиқиб кетган экан.

(106) «Қурайш» сураси

Бу сура Макка сураларидан бўлиб, тўрт оятдир. Бу сурада Пайғамбар алайҳиссаломнинг қабилалари бўлмиш Қурайш қабиласига Аллоҳ таъоло томонидан ато этилган икки улуғ неъмат — тинчлик-омонлик ва тўқлик-фаровонлик неъматлари зикр қилиниб, Қурайшликларни мана шундай роҳат-фароғатда яшашларига сабабчи бўлган Байтуллоҳнинг Парвардигорига ибодат қилишга даъват этилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2. Қурайшга (агар улар Аллоҳнинг бошқа саноксиз неъматларини эсламаганларида ҳам, мана бу неъмат, яъни, уларга) осон қилиб қўйилгани — уларга қиш ва ёз сафари осон қилиб қўйилгани учунгина;

3. Улар мана шу Уйнинг Парвардигорига ибодат қилсинлар!

4. У Зот уларни очликдан (қутқариб) таомлантирди ва хавфу хатардан тинч қилди.

Изоҳ: Яъни, Қурайшга Аллоҳ таъоло томонидан жуда кўп неъматлар ато этилгандир. Агар улар бошқа неъматлар учун Аллоҳ таъолога ибодат қилмасалар ҳам, уларга тижорат, олди-сотди қилсинлар, деб қишда Яманга, ёзда эса Шомга сафар қилишлари осон қилиб қўйилгани ва улар бу сафарлардан доимий равишда фойдалиниб келаётганлари учун мана шу Байтуллоҳнинг Парвардигорига ибодат қилишлари лозимдир. Чунки айна мана шу Байтуллоҳнинг шарофатидан атроф-живонибдаги одамлар Қурайшликларга тегмайдилар ва: "Қурайш қабиласи Байтуллоҳнинг кўшнилари дир. Ким уларга бирон зиён етказса худди Абраҳа ва унинг кўшинига ўхшаб мана шу Уйнинг Эгаси бўлган Аллоҳ таъолонинг ғазабига учрайди", дейдилар. Демак, Қурайш одамлари сафар-саёҳатларида бирон кимса уларга зиён бермай, тинчлик ва тўқин-сочинликда яшаётганлари учун мана шу Байтуллоҳдан ва унинг Эгаси бўлмиш Аллоҳ таъолодан қарздордирлар. Бас, улар У Зотга ибодат қилиш билан ўзларига ато этилган неъматни шукрини адо этсинлар!

(107) «Моъувн» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил бўлган. У етти оятдир. Бу сурада Диннинг моҳияти ҳақида сўз юритилиб, айрим ўзларини диндор ҳисоблаб юрган, лекин атрофларидаги етим-ғарибларга дилозорлик қиладиган, бечора-мискинларнинг ҳолидан хабар олмайдиган кимсаларни Динни (яъни, қилинган ҳар бир иш-амал учун Охиратда ҳисоб-китоб, жазо бор эканини) инкор қилгувчилар деб аталади.

Шунингдек, бу сурада ўзлари ёлғиз бўлганларида намоз ўқишни "унутиб" кўядиган ва фақат эл кўрсинга намозхон бўлган ҳамда кўни-кўшни, ҳамсоялардан одатда ўртада ишлатиладиган энг арзимас рўзғор буюмларини ҳам аяйдиган риёкор ва хасис кимсалар ҳаққига дуойи бад қилинади ва бу билан етим-бечораларга мудом ёрдам кўлини чўзадиган, тоат-ибодатини Ёлғиз Яратганнинг ризолигини кўзлаб, бериё қиладиган хайр-саховатли зотларгина ҳақиқий мўъмин-мусулмонлар эканлиги таъкидланади.

Суранинг номи бўляиш "Моъувн" калимаси — Идиш-товоқ болта-теша каби майда рўзғор буюмлари деган маъноларда келади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Динни (Охиратдаги жазони) ёлғон, дейдиган кимсани(нг қандай кимса эканлигини) кўрдингизми — билдингизми?

2-3. Бас, бу етим-есирни (кўполлик билан) ҳайдаб соладиган ва (кишиларни) мискин-бечорага таом беришга тарғиб қилмайдиган кимсадир.

Изоҳ: Яъни, кимки иймон келтирганман, деса-ю, аммо етим-есирнинг ҳақидан кўрқмаса; бечора-мискинларнинг бошини силаб меҳрибонлик қилмаса, у Динни инкор қилгувчи кимсалар билан баробардир.

4-5. Бас, намозларини "унутиб" кўядиган кимсалар бўлган «намозхон»ларга ҳалокат бўлгайки;

6-7. Улар риёкорлик қиладиган ва рўзғор буюмларини ҳам (кишилардан) манъ қиладиган (яъни бирон кишига фойдалари тегмайдиган) кимсалардир!

(108) «Кавсар» сураси

Уч оятдан ташкил топган бу сура Маккада нозил қилингандир.

Қуръони Каримдаги энг ихчам сура бўлган бу сурада Пайғамбар алайҳиссаломга хитоб қилиниб, Аллоҳ таъоло у кишига ато этган буюк неъмат — жаннатдаги Кавсар ҳовузи зикр этилади ва бу билан бирга ана шундай Илоҳий мукофотга етишнинг барча воситалари — Қуръон, Пайғамбарлик ато этилгани таъкидланиб, Ҳазратни бундай Илоҳий марҳаматнинг шукронаси учун намоз ўқишга ва қурбонлик қилишга даъват этилади.

Сўнги оятда эса кимда-ким Пайғамбар алайҳиссаломни ёмон кўриб-душманлик қилса, ана ўша кимса беному нишон йўқ бўлиб кетиши ҳақида башорат берилади.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алаҳиссалом), албатта Биз Сизга Кавсарни ато этдик.
2. Бас, Сиз Парвардигорингиз учун намоз ўқинг ва (жонлик) сўйиб-қурбонлик қилинг!
3. Албатта Сизни ёмон кўргувчи кимсанинг думи қирқилгандир (яъни, беному нишон йўқ бўлиб кетгувчидир)!

(109) «Кофирун» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган бўлиб, олти оятдир.

Бу сурада Ислоҳ дини кучайиб, тарқалиб кетаётганини кўриб хавотирга тушиб қолган кофирлар Пайғамбар алайҳиссаломни ҳам, саҳобаларни ҳам бу Тўғри Йўлдан чалғитиш ғаразида у кишининг олдиларига келиб: "Эй Муҳаммад, кел, бизлар сенинг Худойингни тан олиб унга ҳам ибодат қилайлик, сен ҳам ўз Худойингга кўшиб бизларнинг бутларимизга ҳам сиғингин", дейишганида нозил бўлгандир.

Бу сурадан кўзда тутилган мақсад Пайғамбар алайҳиссаломни ҳам, у зотнинг то Қиёматгача келадиган барча умматларини ҳам кофирларнинг бундай найрангларига учмасликка ва Ёлғиз Аллоҳ таъологагина ибодат қилишга даъват этишдир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алаҳиссалом), айтинг: "Эй кофирлар!
2. Мен сизлар ибодат қилаётган нарсаларга ибодат қилмасман.
3. Ва сизлар ҳам мен ибодат қиладиган (Аллоҳ)га ибодат қилгувчи эмасдирсизлар.
4. Мен сизлар ибодат қилган нарсага ибодат қилгувчи эмасман.
5. Ва сизлар ҳам мен ибодат қиладиган (Аллоҳ)га ибодат қилгувчи эмасдирсизлар.
6. Сизларнинг динингиз ўзларингиз учун, менинг Диним ўзим учундир!"

(110) «Наср» сураси

Мадинада нозил бўлган бу сура уч оятдан иборатдир. Унда Пайғамбаримизга ва барча мўъмин мусулмонларга Аллоҳ таъоло Ўз Динини барча динлардан ғолиб қилган Кунга гувоҳ бўлганларида, берган мадад ва ғалабаси учун Аллоҳга ҳамду тасбеҳ айтиш ва У Зотдан мағфират сўраб, тавба-тазарруълар қилиш таълим берилади. Сура "Наср — Ёрдам" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Муҳаммад алайҳиссалом), қачон Аллоҳнинг ёрдами ва ғалаба келса;
2. Ва одамлар тўп-тўп бўлишиб Аллоҳнинг Дини (Исломи)га қираётганларини кўрсангиз;
3. Дарҳол Парвардигорингизга ҳамд айтиш билан (У Зотни ҳар қандай «шерик»лардан) покланг ва У Зотдан мағфират сўранг! Зеро, У тавбаларни Қабул қилгувчи бўлган Зотдир.

Изоҳ: Ушбу сураи каримада мўъмин-мусулмонларнинг вазифаси имконлари борича Диннинг равнақи йўлида саъй-ҳаракат қилиш эканига, ғалабани эса Ёлғиз Аллоҳ таъолонинг Ўзи беришига ишора бор.

(111) «Масад» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, беш оятдир.

Бу сурада гарчи ўзи Пайғамбар алайҳиссаломга амаки бўлса ҳам, Пайғамбаримизга ҳаддан ташқари азийятлар етказган "Абу Лаҳаб — дўзах ўтининг отаси" деган лақабга эга бўлган бир ашаддий кофир ва унинг куфрда ундан қолишмайдиган хотини ҳақида сўз юритилади.

Сура "Масад — Пишиқ тола" деб аталгандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. Абу Лаҳабнинг қўллари қуригай — ҳалок бўлгай! (Аниқки,) у қуриди — ҳалок бўлди!

2. Мол-мулки ва касб қилиб топган нарсалари унга асқотгани йўқ!

3-4-5. Яқинда унинг ўзи ҳам, унинг ўтин орқалаган, бўйнида пишиқ толадан (эшилган) арқон бўлган хотини ҳам (ловуллаб турган) алангали дўзахга киражак!

Изоҳ: Абу Лаҳабнинг хотини Умми Жамил доимо кишиларни Пайғамбар алайҳиссаломга қарши гиж-гижлиб, уларнинг ўртасида адоват ўтини ёқиб юргани сабабли Куръон уни "ўтин орқалаган" деб сифатлади ва дўзахга ҳам эри билан бирга худди ўша ҳолида кириши ҳақида хабар берди.

(112) «Ихлос» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил бўлган. У тўрт оятдир. Бу буюк сура мўъминларга Аллоҳ таъолони қандай танишни ва У Зотга қандай ихлос-эътиқод қилишни ўргатади. Бу сура бир гуруҳ Макка мушриклари Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига келишиб, Аллоҳнинг таъриф-тавсифини қилиб беришни сўрашганида, ўшаларга жавобан нозил бўлгандир. Пайғамбар алайҳиссалом ушбу сураи карима ҳақида: "Ихлос" сураси Қуръоннинг учдан биридир", деб марҳамат қилганлар.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1. (Эй Мухаммад алахиссалом), айтинг: "У — Аллоҳ Бирдир. (Яъни, Унинг ҳеч қандай шериги йўқдир. У Якка-ю Ёлғиздир).
2. Аллоҳ (барча ҳожатлар билан) кўзлангувчидир (яъни, барча ҳожатлар Ундан сўралади, аммо У ҳеч кимга муҳтож эмасдир).
3. У туғмаган ва туғилмагандир (яъни, Аллоҳнинг ўғил-қизи ҳам, ота-онаси ҳам йўқдир. У Азалий ва Абадий Зотдир).
4. Ва ҳеч ким У Зотга тенг эмасдир".

(113) «Фалақ» сураси

Бу сура Маккада нозил қилинган бўлиб, беш оятдир. Ушбу ва бундан кейинги сура "Ал-Муавватони", яъни "Икки паноҳ сўралгучи сура" деб ҳам аталади. Чунки ҳар икки сурада Аллоҳ таоло Пайғамбар алайҳиссаломга ва барча мўминларга еру осмондаги барча ёмон нарса ва ҳодисалардан Ёлғиз Ўзига илтижо қилиб паноҳ сўрашларини таълим беради.

Бу сура ўзининг илк оятидаги сўз билан "Фалақ — Тонг" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3-4-5. (Эй Муҳаммад алахиссалом), айтинг: "Мен тонг Парвардигоридан (менга) Ўзи яратган нарсаларнинг ёмонлигидан; зулматга чўмган кечанинг ёмонлигидан; тугунларга дам солгучи (жодугар)ларнинг ёмонлигидан ва ҳасад қилаётган ҳасадгўйнинг ёмонлигидан паноҳ беришини сўраб илтижо қилурман".

(114) «Ан-Нос» сураси

Бу сура ҳам Маккада нозил қилинган. У олти оятдан иборатдир. Бу сура, айтиб ўтилганидек, ўзидан аввалги суранинг узвий давомидир.

Бу сурада жинлар ва инсонлардан бўлган, кишиларни васвасага солиб йўлдан урадиган «шайтон»ларнинг ёмонлигидан Ёлғиз Парвардигорга сиғиниб паноҳ сўраш лозимлиги уктирилади.

Сура ўзининг илк оятидаги сўз билан "Ан-нос — Инсонлар" деб номлангандир.

Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман).

1-2-3-4-5-6. (Эй Муҳаммад алаҳиссалом), айтинг: "Мен барча инсонларнинг Парвардигоридан, барча инсонларнинг Подшоҳидан, барча инсонларнинг Илоҳидан (менга) ўзи жин ва инсонлардан бўлган, инсонларнинг дилларига васваса соладиган, (қачон Аллоҳнинг номи зикр қилинганда) яшириниб оладиган васвасачи (шайтон)нинг ёмонлигидан паноҳ беришини сўраб илтижо қилурман".

* * *

Аллоҳ таъолонинг тавфиқ ва мадади билан Қуръони Каримнинг ушбу таржимаси ҳижрий 1412-йил, Рабийъус-соний ойининг 21-инчиси, сешанба куни (милодий 1991 йил 29 октябр)да ўз ниҳоясига етди.

Ҳижрий 1422-йил, Рабийъу-соний ойининг 11-инчиси — сешанба куни (милодий 2001 йил, 3 июл)да эса, Жаноби Ҳақнинг марҳамат ва инояти билан ушбу таржимани қайта ишлаш, тузатиш ва тўлдириш ишлари ўз поёнига етди. Аллоҳ таъоло ушбу Муқаддас Китоб маъноларини англаб, унинг кўрсатмаларига амал қилган кишиларга улуг ажру мукофотлар ато айласин ҳамда уларни Ўзи рози бўладиган Ҳақ Йўлга ҳидоят қилсин.

Омийн!

Алоуддин МАНСУР